שו״ת · אחרונים · פנים מאירות

פנים מאירות חלק ב

רבי מאיר איזנשטאט

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פנים מאירות חלק ב

רבי מאיר איזנשטאט

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פנים-מאירות-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

שאלה א 7
שאלה ב 17
שאלה ג 20
שאלה ד 23
שאלה ה 23
שאלה ו 24
שאלה ז 26
שאלה ח 28
שאלה ט 37
שאלה י 38
שאלה יא 39
תשובה יב 44
שאלה יג 52
שאלה יד 53
שאלה טו 58
שאלה טז 60
שאלה יז 63
שאלה יח 66
שאלה יט 68
שאלה כ 70
שאלה כא 72
שאלה כב 74
שאלה כג 91
שאלה כד 94
שאלה כה 96
שאלה כו 99
שאלה כז 102
שאלה כח 103
שאלה כט 108
שאלה ל 109
שאלה לא 114
שאלה לב 116
שאלה לג 123
שאלה לד 129
שאלה לה 131
שאלה לו 132
שאלה לז 133
שאלה לח 133
שאלה לט 134
שאלה מ 135
שאלה מא 137
שאלה מב 137
שאלה מג 138
שאלה מד 147
שאלה מה 148
שאלה מו 149
שאלה מז - א 161
שאלה מז - ב 176
שאלה מח 187
שאלה מט 188
שאלה נ 189
שאלה נא 201
שאלה נב 202
שאלה נג 217
שאלה נד 218
שאלה נה 219
שאלה נו 230
שאלה נז 230
שאלה נח 231
שאלה נט 231
שאלה ס 233
שאלה סא 235

שאלה סב 238
שאלה סג 240
שאלה סד 243
שאלה סה 244
שאלה סו 251
שאלה סז 251
שאלה סח 253
תשובה סט 267
שאלה ע 286
שאלה עא 298
שאלה עב 314
שאלה עג 314
שאלה עד 316
שאלה עה 317
שאלה עו 318
שאלה עז 321
שאלה עח 323
שאלה עט 323
שאלה פ 323
שאלה פא 325
שאלה פב 326
שאלה פג 327
שאלה פד 328
שאלה פה 338
שאלה פו 341
שאלה פז 343
שאלה פח 348
שאלה פט 348
שאלה צ 349
שאלה צא 358
שאלה צב 358
שאלה צג 359
שאלה צד 361
שאלה צה 365
שאלה צו 368
שאלה צז 370
שאלה צח 375
שאלה צט 376
שאלה ק 377
שאלה קא 377
שאלה קב 378
שאלה קג 379
שאלה קד 379
שאלה קה 382
שאלה קו 384
שאלה קז 389
שאלה קח 395
שאלה קט 397
שאלה קי 398
שאלה קיא 399
שאלה קיב 400
שאלה קיג 407
שאלה קיד 411
שאלה קטו 424
שאלה קטז 444
שאלה קיז 448
שאלה קיח 451
שאלה קיט 456
שאלה קכ 457
שאלה קכא 465
שאלה קכב 471
שאלה קכג 472
שאלה קכד 474
שאלה קכה 475

שאלה קכו 476
שאלה קכז 476
שאלה קכח 478
שאלה קכט 483
שאלה קל 485
שאלה קלא 490
שאלה קלב 493
שאלה קלג 494
שאלה קלד 499
שאלה קלה 509
שאלה קלו 511
שאלה קלז 511
שאלה קלח 515
שאלה קלט 518
שאלה קמ 520
שאלה קמא 524
שאלה קמב 526
שאלה קמג 527
שאלה קמד 529
שאלה קמה 532
שאלה קמו 539
שאלה קמז 542
שאלה קמח 546
שאלה קמט 548
שאלה קנ 549
שאלה קנא 552
שאלה קנב 553
שאלה קנג 569
שאלה קנד 570
שאלה קנה 571
שאלה קנו 573
שאלה קנז 576
שאלה קנח 578
שאלה קנט 579
שאלה קס 582
שאלה קסא 583
שאלה קסב 583
שאלה קסג 585
שאלה קסד 591
שאלה קסה 592
שאלה קסו 593
שאלה קסז 594
שאלה קסח 595
שאלה קסט 595
שאלה קע 596
שאלה קעא 602
שאלה קעב 603
שאלה קעג 604
שאלה קעד 605
שאלה קעה 613
שאלה קעו 614
שאלה קעז 615
שאלה קעח 615
שאלה קעט 616
שאלה קפ 627
שאלה קפא 629
שאלה קפב 633
שאלה קפג 635
שאלה קפד 636
שאלה קפה 637
שאלה קפו 637
שאלה קפז 641
שאלה קפח 642
שאלה קפט 644

שאלה קצ 646
שאלה קצא 651

שאלה א

מעשה היה בקהלתינו ק"ק אייזינשטאט באלמנה שהיתה זקוקה ליבום ויבמה היה דר חוץ לעיר ונתן לה שטר חליצה קודם נשואין לחלוץ לה בחינם כנהוג ויהי אחרי מות בעלה אחר ג' חדשים שראוי לחלוץ הזמינו הבית דין ליבם שיבא לב"ד לחלוץ לאשת אחיו ובבואו לב"ד אמר שיש לו אח גדול בשנים ולפי הנשמע אמר שמתגורר במדינות פיהם בק"ק טיפליץ ונשא ונשאת עם בית דינו הצדק ועלה המוסכם מאחר שרצונו לחלוץ אין לנו להמתין שמא יבוא אחיו הגדול שהוא במדינה אחרת לחלוץ לה ועתה אכתוב ראייתינו:

והנה מקור דין זה בפ' החולץ דף ל"ט תנן מצוה בגדול ליבם לא רצה מהלכין על כל האחין לא רצו חוזרין אצל גדול ואומרים לו עליך המצוה או חלוץ או יבום תלה בקטן עד שיגדיל או בגדול עד שיבא ממדינת הים אין שומעין לו כו'. ובגמרא איתמר ביאת קטן וחליצת גדול פליגי בה ר' יוחנן ורבי יהושוע בן לוי חד אמר ביאת קטן עדיפא וחד אמר חליצת גדול עדיפא ומשמע בגמרא למ"ד ביאת קטן עדיפא מפרש מתניתן מצוה בגדול ליבם לא רצה היינו לא רצה ליבם אלא לחלוץ אפ"ה מהלכין אצל כל האחין דילמא ייבם אותה אח הקטן ממנו וביאת קטן עדיפא מחליצת גדול ואם לא רצו האחים לייבם אעפ"י שרוצים לחלוץ חוזרין אצל גדול משום דעד כאן לא פליגי להאי לישני אלא בביאת קטן וחליצת גדול אבל בחליצת קטן כ"ע סבירי להו דחליצת גדול עדיף ולמ"ד דחליצת גדול עדיף מביאת קטן מפרש למתניתן לא רצה לא לחלוץ ולא ליבם ולכך מהלכין על כל האחין דאם היה רוצה אח הגדול לחלוץ הי' הוא קודם ודכוותי' גבי אחין שאינם רוצים לחלוץ ולא ליבם חוזרין אצל גדול כיון דמצוה עלה דידיה רמיא לדידיה כייפינן ופריך תנן תלה בקטן עד שיגדיל אין שומעין לו ואי ביאת קטן עדיפא אמאי אין שומעין לו נינטור דילמא גדול ומיבם ומשני ולטעמיך ובגדול עד שיבא ממדינת הים אין שומעין לו אמאי נינטור דילמא אתי וחלוץ אלא כל שהוא מצוה לא משהינן ע"כ סוגיות הגמרא ללישנא קמא:

נמצא רהיטא דשמעתא היכי דכל אחים קרובים לפנינו אין מהלכין על כל האחים אלא אם בשביל לעשות מצוה מן המובחר יותר למ"ד ביאת הקטן עדיפא ולמ"ד חליצת גדול עדיפא מיירי נמי שאין הגדול רוצה לחלוץ ולא ליבם מהלכין על כל האחין דילמא יעשה אחד מהם מצוה מן המובחר ולא כייפינן לגדול לחלוץ אף למ"ד דחליצת גדול עדיפא מביאת קטן אפ"ה ביאת קטן או חליצתו ברצון עדיף משנצריך לכוף לגדול לחלוץ או ליבם וכל זה אם האחים לפנינו אבל אם גדול האחים במדינת הים כ"ע מודים דאפילו

ע"י כפיה כייפינן לקטן לחלוץ או ליבם ולא נטריני על הגדול משום דשהי' מצוה לא משהינן:

ועוד איכא לישני אחרינא דאיכא דאמרי בביאה כ"ע לא פליגי דביאת קטן עדיף כי פליגי בחליצת קטן דחד אמר חליצת גדול עדיף וחד אמר כי אהדדי נינהו ומשמע מתוך סוגיא דש"ס דלמ"ד חליצת גדול עדיפא מחליצת קטן מפרש למתניתן לא רצה גבי גדול שלא רצה ליבם אבל רצה לחלוץ הולכין. על כל האחים משום דילמא ייבם אותה וביאת קטן עדיפא לכ"ע ולא רצו דגבי אחין נמי מיירי בענין זה שלא רצו ליבם אבל רצו לחלוץ אפ"ה חוזרין אצל גדול משום דחליצת גדול עדיפא ולמ"ד כי אהדדי נינהו מוכרח לפרש לסיפא דלא רצו לא לייבם ולא לחלוץ ורישא נמי בענין זה דלא רצה הגדול לא ליבם ולא לחלוץ אפ"ה כי לא רצו האחים לא לחלוץ ולא ליבם הולכין אצל הגדול וכייפינן אותו כיון דמצוה עלה דידי' רמיא ולפי פשט הסוגיא דקיימינן השתא דכ"ע מודו דביאת קטן עדיפא מחליצת גדול א"כ למ"ד דחליצת קטן וגדול כי אהדדי נינהו ומוכרח לפרש סיפא דלא רצו אחים לא לחלוץ ולא ליבם וע"כ רישא דלא רצה הגדול באמת אפילו לא רצה ליבם אלא לחלוץ אפ"ה מהלכין על כל האחים דמצות יבום בקטן עדיפא ולא נקט ברישא לא ליבם ולא לחלוץ אלא משום דינא דסיפא לאשמועינן בסיפא היכי דלא רצו האחים לא לחלוץ ולא ליבם אפ"ה לא כייפינן לדידהו אלא לגדול האחים שלא רצה לחלוץ ולא ליבם אבל אם היה תני ברישא לא רצה ליבם אלא לחלוץ דהולכין על כל האחים לא היה יכול למיתני בסיפא אם לא רצו האחים דהולכין אצל גדול דאי לא רצה ליבם אלא לחלוץ הא כי אהדדי נינהו אמאי הולכין ואי לא רצו לא ליבם ולא לחלוץ פשיטא דחוזרין אצל הגדול דרצה לחלוץ וע"כ משום רבותא דסיפא דחוזרין אצל גדול קתני ברישא דלא רצה לא לחלוץ ולא ליבם אבל באמת אפילו אם רוצה לחלוץ ולא ליבם הולכין אצל האחים דעכשיו קיימינן דביאת קטן כ"ע ס"ל דעדיף מחליצת גדול ומסיק הש"ס דלכ"ע כל שיהוי' מצוה לא משהינן וכל זה הוא ברור כשמש לכל מבין שמועה ולא הוצרכתי להאריך אלא לפי שראיתי שהב"ח כתב על מה שכתב הטור א"ה בסי' קס"א מצוה על הגדול ליבם או לחלוץ וכתב הב"ח אע"ג דמשנה תנן מצוה בגדול ליבם לא רצה מהלכין על כל האחים אין פירושו לא רצה ליבם אלא לחלוץ דהתם אין מהלכין על כל האחים אלא כיון שהגדול רוצה לחלוץ חולץ והא דאמרינן ביאת קטן עדיפא מחליצת גדול היינו דווקא בשניהם לפנינו והגדול רוצה לחלוץ והקטן רוצה ליבם אבל הכא מיירי דלא ידעינן מאי דעתי' דקטן דבתחילה חייבת היבמה לתבוע את הגדול ליבם או לחלוץ כו' ודבריו תמוהים ולא מצינו לשום אחד מן הפוסקים שכתבו כן ומשמעות

הש"ס לא משמע כוותי' דהא למ"ד ביאת קטן עדיף מפרש למתניתן לא רצה ליבם אלא לחלוץ הולכין על כל האחים ש"מ אף שרצה לחלוץ ואין אנו יודעים דעת הקטן הולכין אחריו דילמא ייבם אותה ועוד דסתמא דמתניתן משמע דאפילו היכי דכל האחים בעיר אחת הולכין אצל כל האחים ולפי דברי הב"ח אם אין אומר הקטן לפנינו שרוצה ליבם אין שואלין אותו ודבר תימא הוא הא אפילו במצות דרבנן לענין בדיקת חמץ אמרינן היכי דאיכא בעיר צריך לשיילה כדי לקיים מצות בדיקות חמץ דרבנן דמן התורה בביטול בעלמא סגי ק"ו לקיים מצות דאורייתא דצריך למהדר ולשאול את פיהם דילמא רוצים ליבם ולקיים מצוה כמאמרה

וראיתי בחידושי הלכות של מהריב"ן שכתב דהוכחות הב"ח מלישני בתרא דקי"ל כוותיה והוכיח זה מכח קושיא זו שכתבתי מאי אירי' לא רצה כלל אז הולכין אצל האחין אפילו רצה לחלוץ נמי הולכין אצל האחים דביאה עדיפא אלא ע"כ מוכח דהא דאמרינן ביאה עדיף בוודאי רצה אחד ליבם אבל מספק אין צריכן להמתין ולילך ולשאול אצל האחים מספק עכ"ל ונפלאתי עליו דהא האי אוקמת' אין אנו מוכרחים לומר אלא למ"ד דחליצת גדול וחליצת קטן כי אהדדי נינהו וע"כ לא רצו בסיפא מיירי דלא רצו לא לייבם ולא לחלוץ דכוותי' ברישא גבי אח גדול דלא רצה לא לייבם ולא לחלוץ אבל למ"ד חליצת גדול עדיף מפרש למתניתן לא רצו ליבם אלא לחלוץ הולכין על כל האחים ולא רצו דסיפא דכוותיה לא רצו לייבם אלא לחלוץ חוזרין לגדול משום דחליצת גדול עדיפא אבל ליכא לפרש בשום ענין דלא רצו לא לחלוץ ולא ליבם דמשמע הא אם רוצים לחלוץ אין חוזרין אצל גדול וזה הוא סתירה למ"ד זה דלעולם חליצת גדול עדיפא אע"כ כדאמרן ואנן קי"ל הלכה כמ"ד חליצת גדול עדיפא לחומרא ואיך יביא ראיה הב"ח ממ"ד דכי אהדדי נינהו ואנן לא פסקינן כוותיה ודברי הב"ח דברים תמוהים ולא נראה שיטת שמעתן כוותיה ולענין קושיות מהריב"ן ע"כ האמת כדאמרן וזה ברור כשמש והוא יתד שלא תמוט ואגב אורחן נבאר:

מה שכתבו התוספת דף ל"ט ע"א ד"ה גבי האחין לא רצו לא ליבם ולא לחלוץ כו' אפילו לא רצו ליבם אלא לחלוץ הוי מצי למפרך עכ"ל. ולי נראה ליישב דהא איכא למידק אמאי קאמר במתניתן או חלוץ או יבום הוי ליה למימר או יבום או חלוץ דמצות יבום קודם אלא נראה בודאי היכי דאין היבם רוצה ליבמה יש לומר משום דאינו מוצאת חן בעיניו ולכך אינו רוצה ליבם אלא לחלוץ אבל כשאינו רוצה לא ליבם ולא לחלוץ אין לומר דמשום דאין מוצאת חן בעיניו דמהאי טעמא היה לו עכ"פ לחלוץ אלא על כרחך כוונתו לעגנה עד שתרצה לו בריצוי כסף ולכך אי לא רצה דסיפא לאו בחדא גוונא מיירי אלא

מיירי שלא רצו ליבם אלא לחלוץ ה"א דלכך מחזירין אצל גדול דלגבי אחין לא מצאה חן בעיניהם ליבם אבל לגבי גדול י"ל דמצאה חן בעיניו אלא שרוצה לעגנה וכשיראה שלא תתקיים מחשבתו להתיר לעלמא אפשר שייבם אותה ולכך פותחין בחליצה שע"י זה יתן על לבו לייבם אבל עכשיו דבחדא גוונא מיירי שגם הם אינם רוצים לא לייבים ולא לחלוץ י"ל דגבי בעיניהם היא מוצאת חן ולאו מאוסה היא בעיניהם אלא שרוצים לעגנה כדי לרצות אותם בריצוי כסף א"כ לכוף לדידהו לחלוץ וכשיראו שלא יתקיים מחשבתם יתנו לב לייבם ומשני דמצוה עלה רמיא וכו' וק"ל:

ועתה נשובה לדעת למה נקט הרמב"ם והטור וכן אם היה הגדול במדינה אחרת ובתשובת עבודת הגרשוני סי' ר"ב והביאו בקונטרס אחרון בתשובת צמח צדק סי' קכ"ז משמע שהיה לו גירסא ברמב"ם עיר אחרת ועלה בדעתו תחילה דנקט מדינת הים משום דלא שכיחי והכי מוכח בתוספת ובגמרא ריש פ"ק דגיטין דלהכי נקט מ"ה דמשמע רחוק ולפ"ז נקט התנא מדינת הים דמשמע רחוק דלא שכיחי ובנידון דידי' הי' שכיחי שיירות מצויות ומלשון הרמב"ם והטור לא משמע כן מדכתב הרמב"ם לישני דעיר אחרת והטור נקט לישני מדינה אחרת משמע להו מה דנקט התנא מדינת הים לאו דווקא וה"ה מדינה אחרת והתנא קרא לחוץ לארץ מדינת הים כפי' רש"י ריש פ"ק דגיטין ונקט מדינת הים לאורויי דתלי בריחוק הדרך דהוא מקום רחוק ולא משום דלא שכיח עכ"ל ותימא לי למה כתבו פי' רש"י דתלה בריחוק ולא משום דלא שכיח יותר מדברי התוספת הלוא התוספת לא כתבו בפי' משום דלא שכיחי אלא כתבו דנקט מדינת הים ולא חוץ לארץ דמשמע רחוק לאפוקי רקם וחגר וכל הוכחות שהוכיח בדברי התוספת דקרי לחוץ לארץ בשם מדינת הים לאורויי על מקום רחוק והטעם דלא שכיחי הני הוכחות גופי' צריכן אנו לומר לרש"י שכל חוץ לארץ קרי בשם מדינת הים ועל כרחך הטעם משום דלא שכיחי כדמוכח בגמרא דהא בבל רחוק מארץ ישראל יותר מעכו אפ"ה שלח רבי אביתר לרב חסדא גיטין הבאים משם לכאן אין צריכין לומר בפני נכתב ובפני נחתם וטעמא כיון דאיכא רבים דסלקי ונחתי משכח שכיחי לקיימו הרי לפניך בין לפי' רש"י ובין לפי' התוס' קרי התנא לחוץ לארץ בשם מדינת הים וע"כ טעמו משום דרחוק ולא שכיחי אבל רחוק ושכיחי לא וכן בקרוב ולא שכיחי אפילו בא"י כמו דאמר ר' יצחק עיר אחת היתה בא"י ועסיות שמה והיה בה ב' הגמוניות שהיה מקפידין זה על זה והיה מצרכינן לומר בפ"נ ובפ"נ מלבד שאר הוכחות שמביא בעצמו דטעמא משום דלא שכיחי וא"כ מאי אולמי' פי' רש"י מפי' התוס' דהכל מודים דהכא טעמא משום דשכיח שיירא ואדרבא יותר היה לומר שהרמב"ם מפרש דנקט מדינת הים שהוא רחוק כפי' התוס' דלרש"י י"ל

דנקט מדינת הים על ח"ל אף שאינו רחוק כ"כ משא"כ לפירוש התוס' דנקט מדינת הים משום ריחוק ואף שבמתני' דפרק קמא מוכח הטעם משום דלא שכיחי דרבה אית ליה דרבא מ"מ הכא מפרש הרמב"ם דתנא נקט גדול במדינות הים לאו משום דלא שכיחי אלא אף דשכיחי משום ריחוק מקום שיהוי מצוה לא אשהינן ומצינו שתני התנא מדינת הים רק על מקום רחוק כמו הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד שלשים יום והיה הולך מיהודה לגליל וכן אם לא באתי מכאן ועד שלשים יום והיה הולך למדינת הים והגיע לעכו ומשמע בגמרא דאחר עכו היה מתחיל מיד חוץ לארץ וקרי ליה בשם מדינת הים ואף דשם אין נפקא מיני' בשיירות מצויות אלא אורחא דמילתא נקט משום שהוא רחוק ואין לומר דאורחא דמילתא נקט לפי שאין השיירות מצויות ולכך מתני אם לא באתי עד שלשים יום שמתירא שלא יבא כיון שאין השיירות מצויות כמו שאנו צריכין לומר גבי אשה שהלך בעלה למדינת הים כמו פרעתיך בפני פלוני והלכו למדינת הים די"ל נמי אורחא דמילתא נקט משום דאי הוי מקום רחוק לחוד ושיירות מצויות מסתמא שמעה מבעלה ולא היתה נשאת וכן גבי עדים הרוצה לשקר ירחיק עדותיו ולכך נקט שהלכו למדינת הים דליכא לאברורי שקרי משום דלא שכיחי שיירי א"כ ה"נ יש לומר כן מ"מ דהא תנא תני היה הולך מיהודא לגליל והתם ע"כ שיירות מצויות בכל א"י דאיכא עולי רגלי' ובזמן שאין בית המקדש איכא בתי דינין דקביעי כדקאמר הש"ס ואיבר' דאף מכאן אין ראיה דהא אמרינן בפ' חזקת הבתים דף ל"ח ע"כ סתם יהודה וגליל כשעת חירום דמי ופי' רשב"ם משום דלא שכיחי שיירות ולא סגי בעולי רגלים ובתי דינים משא"כ גבי גט שהיא מחזרת אחר עדים כמו שכתבו התוספת שם וא"כ ר"ל בכולהו אורחא דמילתא נקט משום שהוא רחוק וגם אין שיירות מצויות שיחזיר מהרה ולכך מתני אם לא באתי מכאן ועד שלשים יום וא"כ י"ל ה"נ היה הגדול במדינות הים לארויי משום דלא שכיחי שיירי וגם מקום רחוק:

ואגב אורחן אכתוב מה שיש לי תימא על הר"ן שהשיב על פי' רש"י ופי' התוס' שכתב וז"ל ואין כל זה נח לי דלא מרחקא כל כך חוץ לארץ מארץ ישראל למקרי מדינת הים ודאמרינן בעלמא האשה שהלכה בעלה למדינת הים והלכו להם למד"ה נהי דהוא הדין למקום רחוק הרבה מ"מ מדינת הים ממש קאמר ולא אשכחן בשום דוכתא דקרי למקום רחוק מדינת הים ולפיכך אנו אומרים וכו' עד שמפרש על משום צד מערב נקטי שהתם הים מפסיק וכו' וקשה לי הא מתני' דהי' הולך למדינת הים והגיע לעכו דמשמע דאחר עכו מיד הוא מד"ה ואף שהוא בצפונו של ארץ ישראל ואין שם ים וקרי ליה מדינת הים וע"כ משום דרחוק טוב' קרי לי' מדינת הים ועכ"פ נראה דאין לנו לדמות שיירות

מצויות לאהדדי בגליל ויהודה לענין מחאה שלא בפניו לא הוי מחאה דכשעת חירום דמי ולא אמרינן חברא חברא אית ליה ולענין קיום אמרינן עדים מצוים לקיימו ובשאר מדינות ממדינה למדינה אמרינן דמחאה שלא בפניו הוי מחאה משום דחברי חברי אית ליה טפי מיהודה וגליל וכן כתב הרמב"ם בהדי' בהלכות טוען ונטען סימן י"א דאם היה במדינה אחרת הוי מחאה משום דחברי חברי אית ליה וגבי גט אפילו לרבא דלית ליה משום דאין בקיאין לשמה אפילו הכי מצריך לומר בפני נכתב ממדינה למדינה במדינת הים משום דאין עדים מצוים לקיימנו היפוך מיהודה לגליל וע"כ צריכין אנו לחלק בשלמא לענין קיום כיון דמילתא רמי' עלה לקיים גיטה והתם ביהודה וגליל עכ"פ שכיחי בודאי עולי רגלים או בתי דינים דקביעי בודאי תוכל לקיימה ומחאה לא הוי מחאה כיון דמילתא לא רמי' על האי להגיד מחאתו של פלוני אלא דמקרי ואמר ולכך לא הוי מחאה אבל בשאר ארצות כיון דלא שכיחי בודאי שיירות אף דלענין מחאתו הוי מחאה סמכינן אחברי חברי אית ליה אבל לענין קיום לא שכיחי לקיימו כיון שאין בודאי כאן שיירות וכיוצא בזה חילקו התוספות גבי בני מחוזא ופשיטא בנידן דידן כיון שהיבמה אינו מחויבת להדר לילך אחריו ולחפש באיזה מקומן הוא וכן מוכח מגמרא בסוף פרק זה בורר והיבמה הולכת אחר יבם להתירה עד כמה. אמר רבי אמי אפילו מטבריא לציפורא אמר רב כהנא מאי קרא וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה משמע שיודעת בודאי שיבמה שם אבל אינו מחויבת לרדוף רוח אחריו אם אינו יודעת בבירור שהוא שם וכיוצא בזה הביא הב"י בסי' קס"ו בשם נימוקי יוסף דווקא שמקום דירתו בציפורי אבל אם הלך לעיר אחרת אין היבמה אחריו אלא כופין אותו לבוא אחריה דלא מיקרי זקני עירו אלא מקום דירתו עכ"ל וכ"ש היכי שלא נודע מקומו וכן משמע מדקאמר ובגדול עד שיבא ממדינת הים ולא קתני ובגדול עד שתלך אחריו למדינת הים אלא ע"כ פשיטא היכי שאינו ידוע מקומו שהוא אינו צריכה לילך לחקור אחריו איה איפה מקומו כיון שאחיו הקטן כאן וגם אין ממתינן עד שיבא גדול דשיהוי מצוה לא משהינן ואין הדבר תלוי בשיירות מצויות אלא בריחוק מקום ולכך נקט הרמב"ם והטור היה במדינה אחרת וסתם מדינה אחרת רחוק קצת ואין הדבר תלוי בשירות מצויות כמו שהוכחנו דהא ממדינה למדינה במדינת הים צריך לומר בפני נכתב לרבא לענין קיום לא חשיב כשיירות מצויות ולענין מחאה שלא בפניו הוי מחאה משום דחברי חברי אית ליה משמע אף דשיירות מצויות חשיב ליה מדינות הים משום ריחוק קצת ואין שיירות שכיחי בודאי כמו יהודה וגליל ולפ"ז נקט התנא המביא גט ממדינת הים וכללא כייל אפילו הביא לתחילת מקום שמתחיל א"י ואינו רחוק כל כך ואף דלענין מחאה הוי

מחאה מ"מ לענין קיום לח חשבינן כשיירות מצויות וסתם מדינה אחרת הוי מקום רחוק וראיתי שהביא הפוסקים בשם תשובת מהר"ם סי' קס"ד וז"ל דאין מקרי חילק ארצות אלא אותן שנפרדו בלשונם דאם תאמר שלעזים וריינוס ופרנקין מיקרי חילוק ארצות א"כ איך יתכן שא"י היתה ד' מאות פרסאות על ד' מאות פרסאות ולא היה שם רק ג' ארצות עכ"ל:

וקשיא לי חדא דבאמת היה כמה ארצות אלא שג' ארצות הי' מפורסמים כמו דאיתא במשנה ב' וג' פ"ט דשביעית שלש ארצות לביעור וכו' ושלש ארצות לכל אחת ואחת הרי שהיה תשעה ארצות ועוד דעיקר תמיהתו ליתא דהא כתבו התוס' בפרק אלו מציאות דף כ"ח ד"ה חמשה עשר מיל דעם כרמים ויערים היה ארבע מאות פרסה אבל מישוב לא היה כל כך ולפ"ז אין מקום לתמיהתו די"ל דישוב א"י לא היה כי אם ג' ארצות ומה שרצה לחלק מדעת עצמו סברא בדוי מלב שג' ארצות רחוקים כאלו שלעזיס וריינוס ופראנקן לא יהי' נחשבים חילוק ארצות ודברי רש"י ותוספת ברירין וכמו שהבין בהם הר"ן דלחוץ לארץ אף שלא הי' רחוק כ"כ מארץ ישראל קרי ליה מדינות הים וכבר הוכחנו שאין הדבר תלוי בריחוק הרבה אלא כל שאין השיירות מצויות כ"כ שנוכל לקיים בקל חתימות איש הדר במדינה אחרת במדינה זו קרי ליה התנא מדינות הים ולאפוקי אם הם קרובות כמו רגם וחגר דהוי שכיחי אינשי מהתם להכא לקיים חתימתן לא קרי ליה התנא מדינות הים ולפ"ז יש לסתור הוכחות בעל תרומת הדשן דס"ל אבל ממדינה למדינה דקרוב הדבר שיבא משהינן והוכחתו מדלא קתני עד שיבא ממדינה למדינה בארץ ישראל די"ל דלרבותא נקט מדינת הים דלא מבעי' בא"י ממדינה למדינה כגון יהודה וגליל דכשעת חירום דמי אפ"ה לא משהינן ואין לומר דקושייתו שהיה לו לומר עד שיבא ממדינה למדינה בא"י היינו באותן ג' ארצות שהיה ביהודה או בגליל מ"מ כיון דשכיחי שיירות בין לענין קיום ובין לענין מחאה הוי קרוב לודאי שיבא והיה ממתינן עליו וע"כ צריכין אנו לומר דהרב בת"ה נמי לזה מתכוין דדווקא מדינה רחוקה קצת במקום דאין שכיחי שיירי כל כך שנוכל לקיים חתימת איש הדר שם לא משהינן אבל ממדינה למדינה מיירי כמו רקם וחגר שהיה מדינה אחרת אבל קרובות לא"י והיה שכיחי שיירי בין לקיום ובין לענין מחאה קרוב הדבר שיבא ולזה נתכוון בת"ה אבל לעולם ממדינה למדינה הרחוקה קצת ובפרטות ששני מדינות מפסיקות בין מדינותינו ובין מדינות פירש דהוי בכלל מדינת הים ונראים דברי מהר"י מיץ שכתב שהי' יבום קטן בפריז והגדול היה רחוק ששים מיל היה כופה לקטן ק"ו אם הקטן רוצה לחלוץ והגדול הוא במדינה רחוקה כמו חמשים פרסאות מכאן שהוא בערך שני מאות מיל

שאין ממתינן על הגדול ופשיטא היכי שחלוקים בלשונם ואף בתשובת הגרשוני ובתשו' צ"צ כתב דמערין ופולן אינם חלוקים בלשונם י"ל משום דקרוב לשונם ללשון פולין וע"פ רוב המהדר בלשונם מי שמכיר לשון פולין מבין ג"כ לשונם אבל לשון פריז עם לשון כותי ארץ הזו חלוקים הרבה הוי שפיר חלוק בלשונם ובר מכל דין שכבר תמה בתשובה הנ"ל על הב"ח שמדמה דין זה לדין אשה שאין מוציאין אותה ממדינה למדינה דאית לה קפידה שאינו רגילה בלשונם אבל גבי יבם הטעם הוא משום שיהוי מצוה מהל בחילוק לשונם עכ"ל ודברי טעם הם

ונראה לי להביא ראיה לסברות תשובת עבודת הגרשוני דאפי' לשיהוי מועטת לזמן קרוב נמי לא משהינן עיין באו"ח סי' כ"ה במג"א ס"ק ב' ובי"ד סי' ש"ה סעיף י"א בלבוש ובסי' שכ"א דלכאורה איכא למידק מנ"ל להש"ס דקאמר דלשהוי מצוה לא משהינן כיון דמצוה בגדול או ביבום הקטן משהינן אפי' מספיקא ונראה להביא ראיה דאיתא במכילתא ורש"י מביא בפ' בא ושמרתם את המצות ר' יאשיה אומר אל תקרא המצות אלא ושמרת את המצות כדרך שאין מחמיצין המצה כך אין מחמיצין את המצוה אלא אם בא המצוה לידך עשה אותה מיד וע"כ אתי אפי' לקיים המצוה יותר מן המובחר לא ממתינן דאי למצוה גופיה להקדים פשיטא הא כבר ילפינן דזריזין מקדימן למצוה מן אברהם אלא ע"כ אתי ללמד דמצוה הבא עשה אותה מיד אפי' להמתין על מצוה יותר מן המובחר אין ממתינן וכן יש להביא ראיה מהא דאמרינן בפ' הישן דפריך הש"ס והעוסק במצוה מהכא נפקא מהתם נפקא ויהי אנשים אשר היה טמאים לנפש אדם כו' אלא עוסקין במת מצוה היה שחל שביעי שלהן בע"פ ופירש"י אלמא מצוה קלה הבא לידך א"צ לדחות מפני חמורה העתיד לבא עכ"ל שמעינן מיניה דאפילו לגבי אדם עצמו אם עושה המצוה היום שהיא קלה ידחה מלעשות למחר חמורה אפ"ה לא משהינן ואומרין מצוה הבא לידך עשה אותה מיד ק"ו נגד חבירו שאין אומרי' להמתין כדי שיזכה חבירו אחיו הגדול ממנו במצוה מן המובחר כיון דעל קטן נמי רמי המצוה כשאין גדול וכן משמע לישני דמתניתן דנקט אין שומעין לו אלא אומרים הואיל ועליך המצוה משמע דעל בבא על הגדול שיבא ממדינת הים נמי קאי וכן פירש רש"י במתני' בהדיא:

וראיתי בתשובת הרב מהרי"ל שהביא בצמח צדק שרצה לחלוק בין הפוסקים ולומר הא דקתני במתניתן הואיל ועליך המצוה לא קאי על בבא שניה ובגדול עד שיבא ממד"ה רק על בבא ראשונה ורצה להכריח שכן דעת תרומת הדשן משום שנתקשה בדבריו ולפע"ד כבודו הגדול במקומו מונח וכאן לא דק בהבנות הת"ה ומוכרח אני להעתיק קצת לשינו וז"ל אבל לפענ"ד דבריו תמוהים מאי מוכיח דאין שומעין שמא ימות הקטן וכו' הלוא אף

אם ימות הקטן או לא יבוא הגדול ממד"ה מ"מ לא יעבור המצוה כו' עד ואין להביא ראיה מהא דתלי בקטן או בגדול עד שיבא ממדינת הים להא דקידוש הלבנה דאף דהגדול במדינה דקרוב הדבר שיבא אז משהינן משום שאף אם לא יבא נוכל לקים המצוה מזה האח שנשאר פה משא"כ גבי קידוש הלבנה דאין המצוה ודאית כלל אם ישהה המצוה כי שמא לא יזרח הלבנה כלל מאי אמרת גם כאן שמא ימות הקטן וגם הגדול ויעבור על המצוה למיתה דתרי לא חיישינן עכ"ל ובשביל קושיא זו רצה לחלוק ונכנס בדחוקים דבעל ת"ה ס"ל הא דקתני הואיל ועליך המצוה לא קאי על הגדול והוא במד"ה ומסיים ולפ"ז לא מייתי ראיה אלא מבבא שניה ולא מייתי תחילת הבבא כו' אבל בגדול דאין יכולים לומר הואיל ועליך המצוה לעולם יכול הקטן לדחותם ולומר עתה יבוא ותעבור המצוה לעולם ולפ"ז שפיר מייתי ראיה מדין זה לקידוש הלבנה אבל דחוק הוא עכ"ל הנה מלבד זה שכתב בעצמו שהוא דחוק נפלאתי איך מצא ידיו ורגליו בבה"מ שכתב שגבי הגדול עד שיבא ממד"ה כיון דאין המצוה על הקטן תעבור המצוה לעולם משא"כ בקטן עד שיגדיל אף שאינו עובר המצוה כי כשיגדיל הקטן או ייבום או יחלוץ ואם לאו מוטל על הגדול ומ"מ אין שומעין לו דאומרים הואיל ועליך המצוה משום שמא ימות הקטן ואף שאינו עובר המצוה מ"מ שהייתוי בחינם יהיה א"כ איך קאמר הש"ס ללישנא קמא ולטעמך ובגדול עד שיבא ממד"ה אין שומעין לו ננטור דילמא אתי וחלוץ אלא כל שיהוי מצוה לא משהינן א"כ לפ"ד הרב מהרי"ל אין כאן הוכחה לקטן עד שיגדיל דלא משהינן דדילמא על הגדול שיבא ממד"ה לא משהינן משום דיכול לבטל המצוה לעולם משא"כ לגבי קטן נטרינן דילמא אתי ומיבם ולא יבוא בשיהוי זו לידי ביטול מצוה לעולם משהינן אלא נשתקע הדבר ולא נאמר דבוודאי שניהם בסוג אחד דשניהם בספק שלא יתקיים המצוה מן המובחר בשהויי זו דילמא ימות הקטן ולא יבוא הגדול לעולם אלא נראה דברי תרומת הדשן ברירין דס"ל דזריחת הלבנה במ"ש קרוב הדבר שיזריח דע"פ הרוב הלילות אין הירח מתכסה בעננים אלא אם מוצאי שבת יהי' הרבה לילות בחודש שאם יהיה מעונן ב' או ג' וד' ימים יעבור המצוה לא נטרינן ומביא שפיר ראיה מקטן עד שיגדיל ובגדול עד שיבא לא נטרינן משום שהיי' מצוה ואף דשם לא יתבטל עיקר המצוה ק"ו ובן בנו של ק"ו כאן שיש לחוש שיתבטל עיקר המצוה וזה וזה לא יעלה בידינו לא מצוה מן המובחר דאיכא לספוקי ולא עיקר המצוה דאיכא נמי לספוקי דילמא לא יזריח הלבנה בימים מעוטין ולכך לא נטרינן ואף שקרוב הדבר שיזרח הלבנה במ"ש מ"מ מידי ספק לא יצאנו וכן יתבטל כל המצוה לא נטרינן אבל ממדינה למדינה דקרוב הדבר שיבא נטרינן ואף שהוא ספק מ"מ כיון דעיקר מצוה לא יתבטל נטרינן על

מצוה מן המובחר הכי נמי גבי קידוש הלבנה אם מ"ש בח' לחודש יש לנו שבעה לילות עד סוף ליל ט"ו ואין ספק כלל שבודאי באחד מן הלילות יזריח הלבנה כי לא שכיחי כלל שיתכסה הירח שבעה לילות אז נטרינן על מוצאי שבת כמו דנטרינן על יבום גדול אם לא היה במדינת הים רק במדינה קרובה דקרוב שיבא הכי נמי דכוותיה וזה ברור באין גימגום ואין אנו צריכין לחלק ולומר דס"ל לת"ה הא דקתני הואיל ועליך המצוה לא קאי או על גדול שיבא ממד"ה:

והנה כבר כתבנו די"ל דאף ת"ה לא נתכוין אלא היכי דהמדינות קרובות זו לזו כמו רקם וחגר שהיה המדינות קרובות לא"י והמביא כתב מהתם לא"י או מארץ ישראל להתם יש עדים לקיימו אבל לא הרחוקות קצת ומדינה אחרת מפסקת בניהם דלא שכיחי שיירי כ"כ דנוכל לקיים חתימת איש הדר שם הוי בכלל מדינות הים ולא משהינן עד שיבא ופשיטא בנידן דידן שגם חלוקים בלשונם ובשלשה חדשים אחר מיתת בעלה לא ידע שום אדם אם יש לו אח גדול ואף כהיום אינו ברור לנו שהוא בטיפליץ כי אין דירתו קבוע שם רק הוא כרוכל המחזיר בעירות ואין היבמה חייבת לטפל לילך ולחפש אחריו ואפילו אם לא היה הקטן רוצה לחלוץ היה ראוי לכופו עאכ"ו שהוא רוצה לחלוץ שלא משהינן מצוה כי קרוב הדבר שלא יבוא לעולם לכאן כי אין לו שום שייכות כאן כי הוא מארץ אחרת וכיון שלא נתן שטר חליצה בוראי לא יתרצה לבוא אלא בריצוי כסף והאלמנה היא עניה פשיטא לן דחליצתו אחיו הקטן מרצון עדיפא מלשהוויי המצוה:

ועוד אומר אני היתר אחר דכאן יש ספק ספיקא ספק דילמא לא ירצה אחיו הגדול לחלוץ ואז אין כופין אותו כיון דקטן רוצה לחלוץ וכדכתיבנא לעיל בתחילת הסוגיא ואת"ל שירצה גם הוא לחלוץ דילמא הילכתא כמ"ד דלענין חליצה אחיו הגדול והקטן כי אהדדי נינהו ולא משהינן מצוה וראיה לזה דאמרינן ספק ספיקא כזה דגבי גלודה בי"ד סימן נ"ט אם נוטל כרחב הסלע מעל כל השדרה או מעל העבור או מעל ראשי אברים ושאר כל העור קיים. כתב הרמב"ם הרי זה ספק ויראה לי שמתירין אותה וכתב הרשב"א לא הבנתי טעם היתר זה דהא ספק דאורייתא הוא וכתב הב"י דנראה לי דהוי ספק ספיקא ספק אם הלכה כאותו מ"ד כשלא נשתייר במקום ההוא המיוחד שם ואת"ל הלכה כאותו מ"ד דילמא איהו מודה היכי דניטל קצת העור מהמקום ההוא דכשירה כיון שנשתייר שאר כל העור ואם כן הוי ספק ספיקא ולקולא וכן פסק בש"ע ואף שהאחרונים לא הסכימו עמו מכל מקום כבר הכריע רמ"א בי"ד ס"ס צ"ז גבי דרוסה ובש"ך ס"ק נ"א גבי ספק טריפה ויש מכשירין הטריפות ההוא אע"ג דלא קי"ל כוותייהו להתיר מותר למוכרו לעכו"ם וכתב הש"ך אף דליכא ס"ס מעליא בהך ספיקא דפלוגתא דאמוראי מ"מ

כיון דבלא"ה איכא צדדים להתיר סמכינן שפיר אס"ס כזה ה"כ דכוותיה כיון דאיכא כמה צדדים להתיר סמכינן שפיר אס"ס כזה ואין לומר דהכא שאני כיון דאיכא לאברורי ולכתוב ע"י ארחי ופרחי ולשאול את פיו טרחינן ושאלינן ליה ולא סמכינן אס"ס זה אינו דהא מצינו גבי אותו ואת בנו אם מכר האם ולא ידע אם לקח לשחיטה אין צריך להודיע ללוקח את בנה אמה מכרתי מכח ס"ס דשמא לא לקח לשחיטה ואת"ל. לקח לשחיטה שמא לא ישחוט היום ואין צריך כלל לחקור אחר זה ה"נ דכוותיה וכבר כתבנו שבלאו הכי יש לנו גדולי בעלי הוראה שנוכל לסמוך עליהם אפילו שלא בשעת הדחק ורהיטא דשמעתא כוותייהו מסתברא דכל מדינה רחוקה קצת הוי בכלל מדינות הים ואם לפעמים המדינה קרובה רק מקפידן זה על זה שלא לצאת ולבוא כמו בשעת שנוי אוירא דלא בסים דמושבין שומר בכל ספר שלא ילכו ויבואו ממדינה זו למדינה זו הוי כמו מדינת הים ולא נטרינן על גדול האחים ושיהוי מצוה לא משהינן והרי זה זריז ונשכר והסכימו עמי צד הצדק הלכה למעשה רב וה' ינחני בדרך אמת:

שאלה ב

שאלה מהרב המופלא מהור"ר אהרן אב"ד דק"ק רעכניטץ. אל איש אלקים דמאיר עינינו בתורתו וחריפתו נפלאות הוא יראני במראה עמוק מן האור תורתו ילמדינו ה"ה אמ"ו הגאון המפורסים אב"ד מהור"ר מאיר נר"ו:

הנה באתי כתלמיד השואל לדעת את דבר המשפט אשר בכאן נתעצמו הדיינים לדייק בלשון שטר הנכתב בו זכרון עדות שנעשה בפנינו עדים היום יום ג' ח"ה דסוכות תע"ח איך שבא לפנינו ראובן ואמר לנו הוי עלי עדי' וכתבו ותנו ליד שמעון שיהי' לו לעדות ולראיה החצי הבית שהיה שייך לגיסינו לוי ואותו חצי הבית לקחנו מגיסינו לוי ע"פ דת ודין תורתינו ומעתה החצי הבית עם כל זכיותינו יהיה שייך לשמעון וכו' כנוסח שטרי מכירות ועתה בא ב"ח של לוי ורוצה לגבות חובו מן חצי הבית של לוי הנ"ל באמרו שמעולם לא הוחלט לראובן וראובן אין לו שטר מכירה מלוי ולא עדי חזקה רק ראובן אמר מעצמו כן לעדים אותו חצי הבית לקחנו מגיסינו לוי אבל העדים אין מעידים שראו שטר מכירה או החלטה מב"ד ויש מהם רוצים ללמוד מזה שהוחלט חצי הבית לראובן בשומא והכרזה והחלטה גמורה כיון שנזכר שלקחנו ע"פ דת ודין תורתינו וכיון שהעדים חתומים למטה מסתמא מסהדי אכולה מילתא וכל צד מחזיק בדבריו ע"כ באתי בשורתיים אלו לבקש מלפניו שיעשה אדוני מ"ו למען האמת והשלום להוציא דברים אלו לאמיתן ויכתוב מיד תשובה אם יכולים לפסול אותו כתב החתום בח"י הרב ונאמן

הקהלה ואם יכולים להוציא חצי הבית מחזקת ראובן שנזכר בשטר שאותו חצי הבית לקחנו מגיסינו לוי ע"פ דת ודין תורתינו היום יום ו' ארבעים למספר בנ"י תפ"ז אהרן מעזריטש החונה בק"ק רעכניטץ:

תשובה אמרותיו הטהורים האירו לנגד עיני ואם אמנם שסבבוני טרדות עיונים בלימוד תחילת הזמן מ"מ לרוב אהבתו ובקשתו אמרתי להפסיק באמצע הפרק הנה דורשין לשון של שטר שכתבו בו כתבו ותנו ליד לוי אותו חצי הבית שהיה שייך לגיסי לוי ואותו הבית לקחנו מגיסינו לוי ע"פ דת ודין תורתינו משמע שהוא אמר להם שאותו הבית לקח מיד גיסו אבל סהדי לא מסהדי אדבר זה רק מסהדי שכך אמר להם ראובן ומי יודע אם האמת כדבריו די"ל דהעדים סמכו שהלוקח יקח כל הזכיות שיש לראובן דלא שדי אינש זוזי בכדי ולא חתמו אלא אקנין שהקנה המוכר ראובן לשמעון הלוקח והודאת לוי אינו ראיה כלל דזה מוסכם מכל הפוסקים שאין הלוה נאמן לומר מה שהוחזק שהוא שלו שהוא שייך לאחרים במקום שחב לאחרים בכן דעתי נוטה שראובן מחויב לברר שניתן לו ע"פ דת ודין תורתינו או בשטר או בחזקה אבל אם אינו יכול לברר בשטר או בחזקה חצי הבית ברשות גיסם לוי עומד והוא אינו נאמן לומר שמכר לאחרים במקום שחב לאחרים וב"ח של לוי גובה מן הבית הנ"ל ולא דמי לאם כתבו בשטר אמר לנו יוסף בן שמעון שלי"ט או אמר לנו יוסף ב"ש הכהן שהביאו הפוסקים בח"מ סי' מ"ט דהתם לא משמע מילתא שהוא אמר להם כך רק העדים מעידים שאותו יוסף ב"ש שלי"ט או הכהן אמר להם לויתי כך וכך ואי לאו דידעו שהוא הכהן או השלי"ט לא כתבו כן אבל בנידון דידן שכתבו בפירוש ואמר לנו הוי עלינו עדי' ותנו ליד שמעון אותו הבית שלקחנו מגיסינו ע"פ דת ודין תורתינו י"ל שהעדים לא ראו שום החלטה מב"ד או שטר מכירה רק סמכי על מה שאמר להם המוכר וראיה ברורה לזה דהא אם מסר מודעא לפני העדים ואמר דעו שאני מוכרח למכור מחמת אונס אי לאו דכתיבי ואנן ידעינן באונסא דליה לא הוי מודעא ולא אמרינן אמת מסתמא מדחתמו העדים על דבריו ש"מ דידעי שהי' לו אונס וע"כ צריכין אנו לומר דהעדים חותמים שאמר להם כך ואם יברר אח"כ אונסו יהני עדותם לבטל המקח אבל כל זמן שאינו מברר אונסו לית בי' משא ה"נ בנידון דידן:

וראיה ברורה לדברינו מהא דאיתא בפ' יש נוחלין דף קל"ח ע"ב תנו רבנן שכיב מרע שאמר מנה יש לי אצל פלוני העדים כותבים אע"פ שאינם מכירים לפיכך כשהוא גובה צריך להביא ראיה דברי ר' מאיר אמר ר' נחמן אמר לי הונא תנא ר"מ אומר אין כותבין וחכמים אומרים כותבין ואף ר"מ לא אמר אלא משום ב"ד טועין אמר רב דימי הילכתא אין חוששין לב"ד טועין ומ"ש מדרבא דאמר רבא אין חולצין אלא א"כ מכירין לפיכך

כותבין גט חליצה אע"פ שאין מכירין מאי טעמא לאו משום דחוששין ב"ד טועין ומשני לא בי' דינא בתר בי' דינא לא דייקי בי' דינא בתר עדים דייקי נשמע מזה דהא ק"ל דהילכתא כר' נחמן כמו שפסק הטור ח"מ סי' רנ"ה דהילכתא כר' נחמן אליבא דחכמים דכותבין וכשהוא גובה צריך להבי' ראיה ולא חיישינן לב"ד טועין דבית דינא אחר עדים דייקי ובנידון דידן נמי דבית דינא אחר עדים דייקי וצריך להביא ראיה איך קנה חצי הבית הנ"ל:

ותמי' לי תימ' רבה על הטור ח"מ סי' ר"ה כתב בשם רבינו יונה וז"ל ואפילו אם יאמר כתבו לי שמסרתי מודעא בפניכם וכשיודע ע"פ עדים האונס יצטרף עדותכם אין שומעין לו וכן פסק המחבר בש"ע וכתב הב"י על דעת ר"י עיין במ"ש הרא"ש בפ' מצות חליצה גבי הא דאמר רבא אין חולצין אלא א"כ מכירין דחיישינן לב"ד טועין וכן כתב הסמ"ע דחיישינן לב"ד טועין שיראו בידו כתב מודעא ולא יחקרו אחר עדים שידעו אם באונס היה כאשר אמר וכן כתב הלבו"ש והב"ח הביא ג"כ ראיה מדפסק הרא"ש בפ' מצות חליצה דחיישינן לב"ד טועין ונפלאתי על הנך אריוותא הא ש"ס ערוך לפנינו דבי דינא אחד עדים דייקי ודווקא התם פסק הרא"ש דחיישינן לב"ד טועין לפי גירסת ספרים ישינים משום דבי דינא אחר בי' דינא לא דייקי אבל אחר עדים דייקי וא"כ רשאים העדים לכתוב אף לכתחילה שמסר מודעא לפניהם ואמר להם שהיה אונס ואם אח"כ יביא ראיה שהיה אונס יבטל המקח ועל רבינו יונה גופי' לא קשה איך לא ראה דברי הש"ס הנ"ל די"ל דהי' מפרש כדעת הרמ"ה שהביא הטור בסי' רנ"ה דס"ל דאין כותבין אלא א"כ מצווה ליתן אותו המנה לאחרים דאז יכתבו כדי שלא יכפרו בו יורשיו אחר מיתתו אבל על הרב המחבר בש"ע קשה בסי' רנ"ה פסק כפשטן של דברי' דכותבין ונותנים ביד היורשים ובסי' ר"ה כתב בשם יש מי שאומר שאפילו אם אמר כתבו לי שמסרתי מודעא בפנינו כו' אין שומעין לו משום דחיישינן לב"ד טועין הא לפי פסקו בסי' רנ"ה משמע דבי דינא אחר עדים דייקי ולא חיישינן לב"ד טועין ועוד קשי' לי הא בפ' גט פשוט דף קס"ד קאמר הש"ס דשטר הבא על המחק ועדיו על הנייר פסול והכי פסקינן ומסיק הש"ס משום דחיישינן לב"ד טועין וקשי' הילכתא אהילכתא והנימוקי יוסף בפ' חזקת כתב בשם הרשב"א וז"ל מדקאמרינן לאו מודעי היא ולא אמרינן לא כתבינן מודעי אלא אמאן דידעי באונס ש"מ דאע"ג דלא ידעינן כתבינן סתם פלו' מסר מודעא בפנינו שפלוני אונסו בכך וכך למכור דזימנא דסהדי אחרינא יודעים באונסיה ואי לא מסר מודעי לא מבטלי זבינא וכו' וכן דעת הרנב"ר שהביא כן בחידושיו ואע"פ שאין כן דעת הרב רבינו יונה ז"ל הרי שהסכים הנ"י והרנב"ר דמותר לעדים לכתחילה לכתוב שהוא

מסר מודעא בפניהם ואח"כ צריך לברר אונסי' ותימא על הש"ע וכל אחרונים שלא הביא דעת החולק דמותר אפילו לכתחילה לכתוב דלא חיישינן לב"ד טועין דבי דינא אחר עדים דייקי ורשאים העדים לכתוב אף לכתחילה שפלוני מסר מודעא לפניהם שפלוני אונסו וסוגיות הש"ס הכי דייקו ועכ"פ מוסכם מכל הפוסקים שאם כתבו כן לא סמכינן עלייהו אלא שצריך להביא עדים אח"כ שהי' אונס ה"נ בנידון דידן י"ל דעדות לא ידעו מזה שהוחלט לראובן ולא כתבו כן אלא לפי דבריו ועל הב"ד מוטל לחקור איך קנה חצי הבית הזה אם בשטר או בחזקה ואם אינו מביא ראי' שקנה בשטר או בחזקה וגם הלוקח שמעון לא החזיק בו שני חזקה פשוט הדבר שחצי הבית עומד ברשות לוי ולא מהני הודאתו במקום שחב לאחרים הנלפ"ע כתבתי וקושי' זו כתבתי לאחי הרב הגדול מהר"ר משה אב"ד דק"ק מיד וכתב לי שגם הב"י הרגיש כעין קושי' זו בא"ה סי' קנ"ה ס"ק י"א יעויין שם:

שאלה ג

נשאלתי מהרב המופלא מהור"ר משה ב"ד מלייפניק וז"ל נא לחות דעתו שיש לו קבלה מאביו ואביו שוחט מומחה בקהלה מפוארה ונתן קבלה לבנו אם יש לסמוך עליו:

תשובה אהו' ידידי אודיע לו ונראה פשוט דאם השוחט הוא שם ובודקו בו ויודע הלכות שחיטה פשיטא דמהימן דמסתמא מוחזק נמי ואין זה אלא גילוי מילתא בעלמא וגדולה מזו נראה לי דאפילו אם בדקהו ומצאו שאינו יודע בהלכות שחיטה ואף שכתב רמ"א דאם לא נטל קבלה דאסרינן כל הכלים למפרע מ"מ בנידון דידן כיון שאביו מעיד שהיה בקי אמרינן השתא הוא דאיתרע ולמד ושכח דעד אחד נאמן באיסורין אפילו קרוב דהא ילפינן מדכתיב וספרה לה לעצמה ואם האשה נאמנת לגבי עצמה אין לך קרוב כמו אדם לגבי עצמו אפ"ה מהימנ' ק"ו שקרוב נאמן לגבי אחרים ואף דהני לא מהימן לנו לומר שהיה בקי עד עתה משום דאיתרע חזקתי' שאינו יודע אבל אביו מהימן לומר שהי' בקי להתיר הכלים למפרע והיכא שאינו לפנינו לבודקו וידענו שהיה לו כתב מאביו פשיטא דיש לסמוך על החזקה דכל המצוים אצל שחיטת מומחים הם והנראה לפי עניות דעתי כתבתי בקצרה מפני הכנסת כלה ע"ש פ' וארא שנת תפ"ח לפ"ק:

וחזר הרב והשיב על דברי ומתוך תשובתי תראה מה שהשיב לי

וזה אשר השבתי שנית אמרתי להשיב מפני הכבוד שהשבתי לי בקצרה על השוחט שהיה לו קבלה מאביו והראה לי מכ"ת פני' מסבירות מכל צד לדחות עיקר הדין ואף שמצא כדברי בס' לחם הפנים הנדפס מחדש על י"ד והנה גלוי וידוע לפני מי שאמר והי'

עולם שלא היה לי ידיעה מזה כי מרוב טרדות עיונים אין לי פנאי לעיין בספרים חדשים הלואי לעמוד בראשונים ועם כל זה שמחתי כעל כל הון שכוונתי לדעת הגדולים:

ועתה אשיבה על דבריו מה שרצה לדחות וז"ל וראיה שמביא מוספרה לה לדעתי אינו ראיה למ"ש רמ"א בי"ד סי' ר"א בהג"ה סס"ד דעד אחד נאמן באיסורין משום דבידו לתקנו וכן משמע מש"ס דגיטין דף נ"ד וכ"מ מש"ך בי"ד סי' קכ"ז וא"כ תו אין ראיה מוספרה דבידה לתקנה וכן משמע מש"ס דכתובות דף ע"ב דמהאי טעמא נאמנות משום דבידה לתקנו וכן משמע מש"ס דכתובות דף ק"ב ריש ע"ב לענין אמתלא עיין מ"ש מהרש"א עכ"ל. והנה נוראות נפלאתי על מכ"ת דלפי פשיטתו דגבי אשה נמי בידה לתקנה לא מצינו ידינו ורגלינו בבה"מ דהא ריש פ' האשה רבה קאמר הש"ס אלא סברא היא מידי דהוי אחתיכה ספק של חלב ספק של שומן ואתא עד א' ואמר ברי לי דשומן הוי דמהימן ופריך מי דמי התם לא איתחזק איסורא עד מידי דהוי אטבל והקדש וקונמות ופריך היכי דמי אי דידיה משום דבידו לתקן וכו' וכתבו התוס' ד"ה ברי לי י"מ דגמרי מנדה דאמר בהמדיר וספרה לה לעצמה וא"ת א"כ אפילו איתחזק איסורא נמי ואומר ר"י נדה נהי שעכשיו ראתה מ"מ לא איתחזק איסורא שתראה לעולם עכ"ל ואי ס"ד דחשיב גבי אשה בידה לתקנה איך ילפינן מינה חתיכה ספק של חלב דאין בידו לתקנו ובאמת קצת סמך לדברי מעלתו היה לו להביא מריש גיטין בתוס' ד"ה עד אחד נאמן באיסורין דילפינן מנדה וא"ת א"כ אפילו איתחזק איסורא וי"ל דאינו בחזקת שתהי' רואה כל שעה וכשעברה ז' טהורה ממילא ולא איתחזק איסורא וגם בידה לטבול עכ"ל ומזה הי' למכ"ת להשען קצת על סברתו שבאשה בידה לתקן אבל כד דייקינן שפיר אין כוונתם לומר דבידה לתקן לגמרי כמו גבי טבל ושאר איסורים דא"כ הדרא קושיא לדוכתא דמנא לן ללמוד דעד אחד נאמן באיסורין היכי דאין בידו לתקנו אלא נראה ברור משום דנדה איתחזק איסורא מחמת תחילת ראיתה ואין בידה לפסוק דמה וגם אח"כ כשתפסיק הדם היא טמאה עד שתטבול ואהא קאמרינן משום שהיא רואה לא מיקרי איתחזק איסורא כיון דאינו בחזקת שהיא רואה כל שעה ומחמת ראייתה היא טהורה ממילא אחר שבעה ואי משום דאף אחר ז' עדיין לא טבלה מ"מ כיון דיש בידה לטבול לא הוי איתחזק איסורא והשתא ניחא דבין לאו בידו ולא איתחזק איסורא ובין איתחזק איסורא והוא בידו איכא למילף שפיר מנדה והן הן דברי מהרש"א והם יתד שלא תמוט דאל"כ לא מצינו ידינו ורגלינו בבית המדרש:

והשתא שפתי בררו מללו דלפי פסק רמ"א היכי דנטל קבלה מאיש אחר אף דאתרע עכשיו לא מטרפינן הכלים למפרע וע"כ צריכין אנו לומר דלא חשבינן לגבי כלים

להטריף למפרע כאלו נתחזק איסורא דאל"כ אף עד אחד שאינו קרוב לא מהימן אלא ע"כ כדאמרן וכיון שכן הוא אפילו קרוב מהימן כיון דלא איתחזק איסורא ואף שבידו לתקן דומיא דאשה דנאמנת לגבי בעלה ומכל המקומות אשר נתחבט להביא ראיה דטעמא דנאמן משום דבידו לתקן מיירי היכי דאיתחזק איסורא התם צריכין אנו לומר משום דבידו לתקן אבל היכא דלא איתחזק איסורא אף דאין בידו לתקנו ילפינן מנדה דמהימן וגם מה שרצה לדחות דברי הספר שכתוב בדבר האסור הכל נאמנים אפילו אדם על עצמו והקשה מכ"ת הרי קי"ל בי"ד סי' קי"ט דלעצמו דווקא נאמן שקיל יותר לאו דלפני מלספי לעצמו איסור ואני אומר נשתקעו הדברים ולא נאמרו אלא במי שחשוד וכן פירש"י בע"ז דף ל"ט אין לוקחין ימ"ח בסוריא אלא מן המומחה ופירש"י שמכירין שנחשד על לפני עור ולדעת רמ"א בשם י"א מיירי נמי דאינו מוחזק לן שהוא בחזקת כשרות אבל המוחזק בחזקת כשרות עד אחד מהימן בין לגבי נפשי' ובין לגבי חברי' וכן פירש"י בפ' האשה רבה ד"ה ואמר ברי לי דשומן והא ודאי פשיטא לן דסמכינן עלה כל זמן שלא נחשד דאי לאו הכי אין לך אדם אוכל משל חבירו משמע אפילו אינו אוכל עמו ומעתה אשיב כל מה שטרח ויגע להביא מסוגיא דפרק זה בורר דדווקא חד ריעותא מכשרינן אבל לא תרתי ריעותא והא דעד אחד נאמן באיסורן הני מילי עד הכשר אבל קרוב והוא עד אחד הוי תרתי לריעותא ולדעתי דאין משם ראי' אלא כי אוכלי לדנא דהתם בדיני ממונות דפסלה התורה עד אחד ודיין אחד קרוב ופסול שפיר יש לחלוק בין חדא לריעותא ובין תרתי לריעותא לענין חזרה משא"כ גבי איסורים דהכשירה התורה אפילו אדם לגבי עצמו ומינה ילפינן לכל איסורין להתיר אין לחלק בין קרוב ובין רחוק ובהא נחתי ובהא סלקי היכי דלא איתחזק איסורא אפילו אין בידו לתקנו אפילו קרוב מהימן ואי איתחזק איסורא ואין בידו לתקנו אפילו רחוק לא מהימן ומעתה אין נפקותא ג"כ במה שרצה מכ"ת לחלק לענין דיני ממונות היכי ששחט ונתנבלה בידו דאם הוא מומחה הוא פטור דאז אינו מהני ראייתו של קרובו נראה לפענ"ד דאין נפקא מיניה כלל דאם הוא בפנינו ויש בידינו לבודקו אם הוא מומחה ואם טבח הלכות שחיטה ובאנו לדון על אותו שחיטה ששחט ונתנבלה בידו פשוט שחייב לשלם ולא מהני ליה שום ראיה אף מעדים רחוקים כיון שעכשיו שכח מה שלמד ואם באנו לדון על הכלים ועל הבשר יבש או נמלח זמן רב מקודם הכל סובב והולך על דין אחד כיון שלא נתחזק איסורא לדברי רמ"א כי היכי דמהני ליה עד אחד שאינו קרוב ה"נ מהני עד הקרוב ולא שייך תשלומין אם לא שבא לחלק על רמ"א דבכה"ג מיקרי איתחזק איסורא ובזה נפל ברברבי בראשונים ואחרונים וכבר הארכתי בזה בריש חולין והאמת עד לעצמו שכבר

יצא הוראה זו להתיר מגדולי הדור כפי הנזכר בספר לחם הפנים ושמחתי שכוונתי לדעת הגדולים והם יתד שלא תמוט כנלע"ד:

שאלה ד

נשאלתי הא דנוהגין לטבול הכלה ביום אם מותר לטבול אותה בהשכמה קודם אור הבוקר:

תשובה בודאי אם טובלת ביום שמיני לספירתה מותרת לטבול קודם אור הבוקר אבל בטובלת ביום שביעי לספירתה אסורה לטבול ביום כיון דעכשיו נוהגת לספור ז' נקיים מחשש זבה גדולה והחמירו בנות ישראל אפילו רואות טיפת דם כחרדל שסופרת שבעה נקיים וזבה טובלת דוקא ביום הז' אחר הנץ החמה דכתיב וספרה לה ז' ימים ואחר תטהר ומקצת היום ככולה ומן התורה מותרת לבעלה מיד אלא שחכמים אסרו לעשות כן שמא לאחר תשמיש ביום הז' תראה בו ביום ותסתור כל שבעה ונמצא שבעל זבה למפרע וכיון שאסורה לשמש אסורה לטבול עד הלילה אבל קודם אור הבוקר של ז' אפילו מדאורייתא לא הוי טבילה דהא לא ספרה אפילו מקצת היום ושעלה עמוד השחר בדעבד הוא דעלתה לה טבילה כמו דתנן בפ' ב' דמגילה אבל קודם עלות השחר אפי' בדעבד לא עלתה לה טבילה ואף בכלה שלא הגיעה לראות מ"מ כיון דקיבלו לספור ז' מחשש זבה וא"כ צריכה לנהוג כזבה גמורה משום דלא פלוג וראיתי לדודי הש"ך שכתב בסי' קצ"ז על מה שכתב רמ"א והכלות טובלות לפני החופה יכולות לטבול ביום דהא לא באין אצל החתן עד הלילה וכתב הש"ך דווקא לדידן שהכלות אינו טובלת בז' אבל במקום שהכלות טובלת בז' אינו יכולה לטבול ביום דהא ביום הז' לאו משום סרך בתה לחוד מיתסר אלא שמא תראה ותסתור כל מה שלמפרע כדאיתא בש"ס ובפוסקים עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו דהא הטעם שמא תראה ותסתור אינו אלא מחשש שמא יבוא עליה בעלה קודם הלילה והיא תראה אח"כ ותסתור ונמצא בעל זבה למפרע אבל הכלות שאינו באות להחתן עד הלילה ליכא חשש זה א"כ מותרת לטבול ביום ז' ואם תראה אח"כ תגיד להחתן ויפרוש ממנה דלאו ברשיעי פסקינן ולא ראיתי חומרא זו לא בראשונים ולא באחרונים והמיקל וסומך על פסק רמ"א לא הפסיד:

שאלה ה

ראיתי מקצת לומדים כשיושבים במסיבה אחת וכל אחד כוסו לפניו לקדש וממתינים בברכת היין עד שיברכו כולם ומי שקדם ובירך עונה אמן אחר בירכת חבירו ואח"כ

מקדשים נראה דלא שפיר עבדי וע"י הפסק זה גורמים לעצמם שמברכים ברכה לבטלה וראיה ברורה לזה דהא הביא הטור א"ח סי' כ"ט בשם הרא"ש דאם היה מסיים ברכת הק"ש קודם ברכת החזן היה עונ' אמן אחר ברכת החזן והב"י הביא בשם רבינו יונה שכתב בשם הר"ם שאין לו להפסיק כלל כיון שאומר הברכות על הק"ש אין לו להפסיק בין הברכה והדבר שמברכין עליו וכן הסכימו הרמ"ה והרמב"ן ז"ל וטעמו של הרא"ש אפשר שהוא מפני שאין ברכה זו על הק"ש שהרי אין אנו מברכין אקב"ו על הק"ש הילכך לא הוי אמן הפסק בין ברכה לק"ש ואף לדעת הרמ"ה שהביא הטור בסי' ס"א שאם הקדים וסיים הבוחר בעמו ישראל באהבה קודם ש"ץ יכול לסיים אמן אחר הש"צ דלאו עונה אמן אחר ברכותיו הוא אלא אחר שליח ציבור והפסקה ליכא דלא גרע משאלות שלום דמפסקינן בין ברכה שניה לשמע עכ"ל הב"י הרי עיקר טעמו דהתם דמפסקינן מפני הכבוד ולא חשיב הפסק כיון (דאין מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על הק"ש אבל בברכת הנהנים אם מפסיק בין ברכה לטעימה הוי הפסק וצריך לברך פעם אחרת וברכתו שבירך מקודם הוי ברכה לבטלה א"כ אחר שבירך הוא ברכת היין ועונה אמן אחר בירכת חבירו קודם שטועם הוי הפסקה גמורה לכל הפוסקים ע"כ צריך ליזהר כשרבים מסובין הן בברכות היין או המוציא ולכל אחד ככר לפניו שלא יענה אמן אחר ברכת חבירו עד שיטעום המברך תחילה וזה פשוט וברור ורבי' נכשלים בזה:

שאלה ו

בטור א"ח סי' קצ"ג הביא הב"י תוספת' דברכות פ"ה וז"ל בעשרים נחלקים בלבד שלא יהיה בהם א' שמפטירין אותו מן הזימון ע"כ וכתב הב"י וז"ל ונראה לי דהכי פירושו דהא עשרים הם נחלקים דווקא כששום אחד מהם לא זימון כלל אבל אם אחד מהם קודם וזימן בג' או בירך ברכת המזון לעצמו אינם נחלקים דאותם שעמו אינם יכולים לזמן בשם כיון שהוא קדם וזימון פרח זימון מיניה עמהם עכ"ל. ולא זכיתי להבין דבריו במה שכתוב או בירך ברכת המזון לעצמו דאמאי אינם יכולים לזמן עליו בשם דהלוא בג' שאכלו וקדם אחד מהם ובירך לעצמו יכולים לזמן על שלישי אע"פ שכבר בירך יכול לומר ברוך שאכלנו משלו וכתב הטור בסי' קצ"ד דטעמא דלא גרע מאכל עמהם עלה של ירק והם יוצאים ידי זימון והוא אינו יוצא והוא תלמוד ערוך בפ' ג' שאכלו אמר רבה תוספאה הני תלתא דכרכי ריפתא בהדי אהדדי וקדים חד מינייהו ובריך לדעתי' אינהו נפקי בזימון דידיה איהו לא נפיק בזימון דידהו לפי שאין זימון למפרע וא"כ גבי עשרה נמי נימא הכי דהא גבי ג' מחלוקת הפוסקים ולדעת הרי"ף לא מהני טיבול בציר ועלה

של ירק בג' עד שיאכל כזית דגן אפ"ה אינהו יוצאים בזימון דידיה אליבא דכ"ע ק"ו גבי עשרה לזימון דהתם מהני אליבא דכ"ע טיבול בציר ואכל עלה של ירק כמבואר בסי' קצ"ז אם אחד בירך לעצמו למה לא יזמנו בשם ופשיט' נימא האי טעמא שכתב הטור בסי' קצ"ד דלא גרע מאכל עמהם עלה של ירק ונראה דאגב רהיטא רהיט לי' לגמרא דידי' ולכך לא הביאו בש"ע לפסק הלכה ונראה ברור דה"ה בעשרה אם אחד בירך לבד אינהו מיזמני בשם ונפקי בזימון דידיה והוא אינו נפיק:

באותו סימן בטור ותו משנינן אהא דפריך מאי קמ"ל תנינא קמ"ל כי הא דאמר רב הונא ג' שבאו מג' חבורות והביא הב"י פי' התוספת אבל אזמן עלה בדוכתייהו פי' שאכל כל אחד מהשלשה והפסיק לשנים שהיה מסובין עמו עד הזן כדאיתא לעיל פרח חובות זימון מעליהם כלומר פטורים מן הזימון ודע שרש"י פי' ולא אמרן וכו' אבל אזמן עלה דהני כגון שנצטרפו אלו עמהם לזימון כדאמרינן לעיל קורין לו ומזמנין עליו וברכו החבורות ואלו לא היה שם אלא כדי נברך וברוך הוא ועכשיו הם באים לברך לא מזמני דפרח מינייהו חובת זימון ותו לא הדר עלייהו ונראה דיש נפקותא בין פי' רש"י לפי' התוספות לענין דינא מה שהביא הב"י בסי' זה בשם רבינו יונה גבי הא דאמר רב הונא ג' בני אדם שבאו מג' חבורות אינם רשאים לחלוק דהא דקרי לי' ועני אינו יוצא מזימון שלא נתכוין לצאת אלא שקראו אותו אחרים כדי לפטור עצמן ואע"ג דאמרינן ג' שאכלו אחד מפסיק לשנים ונפטרו שלשתן מזימון זהו מפני שעומד עמהם אבל בכאן שאינו עומד עמהם אע"פ שהאחרים נפטרים עמו בזימון הוא עצמו לא יצא ידי מצות זימון אבל הרמב"ם כתיב שהוא יוצא ידי חובת זימון עכ"ל. ולפ"ז י"ל לפי' התוס' דמיירי שאכל כל אחד מהשלשה והפסיק לשנים שהיה מסובין עמו פטורים גם הם ממצות זימון שעומד עמהם ופשוט כיון שפטורים דפרח חובת זימון וכיון דפטורים אינם רשאי' לזמן מידי דהוי משנים דפטורים מחובת זימון ואינם רשאים לזימון דהילכתא כר' יוחנן דס"ל בריש פירקין דשנים אינם רשאים לזמון אבל היכי דקרי ליה ועני י"ל דהוא עצמו אינו יוצק ידי זימון ולא פרח זימון מנייהו ורשאים לזמן אבל לפי' רש"י גם הם פטורים ואינם רשאים לזמן וראיתי שהב"ח הבין שלפי דברי התוס' דאם רצו לזמן יכולים לזמן והקשה על הרב הב"י שהביא דברי התוס' וכתב עליהם ורבינו כתב כפי' זה והא ליתא שהרי רבינו כתב שוב אינם יכולים לזמן והתוס' ס"ל דיכולין לזמן ועוד תימה על הב"י שהביא לשון פי' רש"י וכתב עלה וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ' ה' והא נמי ליתא שהרי הרמב"ם כתב להדיא בדברי התוס' שיכולין לזמן וכדפרשית עכ"ל. וכל זה לפי הבנות הב"ח בדברי התוספת הבין ג"כ בדברי הרמב"ם בפ"ה שכתב בפ"ה וז"ל ואם כבר זימן כל אחד ואחד

מהם בחבורה שלו רשאין לחלוק ואינם חייבים בזימון שכבר זימנו עליהם עכ"ל ולמד הב"ח שאם רצו לזמן רשאים ואני אומר נשתקעו הדברים ולא נאמרו דאם פטורים מזימון אינם רשאים לזמן כמו גבי שנים ובין לפי' רש"י ובין לפי' התוס' אינם רשאים לזמן אלא די"ל דחלוק בניהם כדפרשית לפי דברי רבינו יונה דלדעת התוס' היכי דקרי ליה ועני לא נפקי ידי מצות זימון ורשאים לזמן ואינם פטורים אלא אם ישבו שם ופסקו והמתינו עליהם אבל לדעת רש"י אפילו היכי דקרי ועני נמי פטורים ופרח זימון מינייהו והרמב"ם כתב סתם משמע שמסכים לדינא עם פי' רש"י ושפיר כתב הב"י שהטור כתב פי' התוספת ושפיר כתב שכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב סתם ואם כבר זימן כל אחד ואחד מהם בחבורה שלו משמע דלא שנא אם הפסיק אחד לשניהם או דקרי לי' ועני פרח זימון מיניה ואינו חייבים בזימון וכיון דאינם חייבים פשיטא דאינו רשאים בכל הפטור מדבר ועושה נקרא הדיוט וק"ל כדאיתא בירושלמי והביאו במג"א סי' רל"ב ס"ק ט':

שאלה ז

בטור א"ח סי' קצ"ו אכל טבל כתב הרמב"ם שאין מברכין עליו וכן על כל דבר של איסור ואפילו איסור דרבנן והראב"ד השיג עליו הנה מתחילה עלה בדעתי לומר דראיותו של הרמב"ם מהא דאיתא בבכורות בסוף פ' כל פסולי מוקדשין ת"ר המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור פירות ונמצא טבלים יין ונמצא יין נסך מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים ופסק כן בש"ע בח"מ שי' רל"ד ובי"ד סי' קי"ט ובסי' ט"ו וכתב הסמ"ע דחד טעמא משו' דלא מחשב הנאה במה שאוכל דבר איסור אבל דחיתי דבר זה דהא הרמב"ם פוסק דווקא איסור דאורייתא מחזיר לו הדמים אבל אם אכל איסור דרבנן מנכה לו מה שאכל ש"מ דמיחשב הנאה א"כ למה לא יברך על איסור דרבנן ואח"כ עיינתי בט"ז ומצאתי שגם הוא כתב סברא זו וכתב אלא דגבי ברכה חמיר טפי דאפי' באיסור דרבנן מיחשב לגבי ברכה כאלו לא אכל אבל דבריו אינם מוכרחים והרא"ש רצה להביא ראי' לדברי הראב"ד מדקאמר הש"ס בפ' הגוזל הרי שגזל סאה של חטים טחנה ואפאה והפריש ממנו חלה אין זה מברך אלא מנאץ אלמא שחייב לברך אלא שבירכתו היא ניאוץ עכ"ל. ואני אומר דאיפכא מסתברא להביא ראיה מכאן דעל דבר איסור אינו מברך מדנקט והפריש ממנו חלה הוי ליה למימר בקיצור הרי שגזל וטחנה ואפאה ואכלה אין זה מברך אלא מנאץ אלא ש"מ היכי שלא הפריש ממנו חלה לא משכחת לה דאסור לברך על טבל שהוא דבר אסור וע"כ צריכן אנו לחלק היכי שגוף המאכל אסור אז לא יברך אבל היכי שגוף המאכל מותר אלא שהאיסור מצד אחר כמו גזל חייב לברך אלא שבירכתו הוא

ניאוץ ונראה לי להכריע דאיתא שם בס"פ כל הפסולין דרשב"ג פליג על ת"ק דס"ל דברים שנפשו של אדם קצה בהם יחזיר להם הדמים כגון נבילות וטריפות ושקצים ורמשים ושאין נפשו של אדם קצה ינכה ואלו דברים שאין הנפש קצה בכורות וטבלים וי"נ וא"כ בנפשו של אדם קצה בהם לכ"ע לא מיחשב הנאה ולא שייך ברכה כיון שאינו נהנה וע"פ סברא זו ישבתי מה שהקשה הב"י בסי' ר"ד על רבינו ירוחם וז"ל שתה שום דבר לרפואה או אכל לא יברך עליו שאם הוא דבר אסור ואכלו שלא במקום סכנה לא יברך ואם הוא במקום סכנה ג"כ לא יברך וזה הכלל כל מידי דלרפואה לא יברך עליו כדאמרינן האי מאן דחנקתי' אומצא כך כתב הרמ"ה בתשובה עכ"ל. וכתב הב"י וז"ל. ותמהני עליו על מה שפטר מברכה לשותה דבר לרפואה שהרי בגמרא שכתבתי בסמוך אמרינן בהדיא גבי שמן זית בחושש בגרונו אע"ג דלרפואה מכוון כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי ומה שפטור מברכה אוכל דבר איסור במקום סכנה אין כן דעת הרא"ש שהרי כתב שחולה שאכל ביום כיפורים מברך ועוד שכבר נתבאר בסי' קצ"ו שהרא"ש סובר כהראב"ד שאוכל דבר איסור מברך עליו ושם נתבאר דלהרמב"ם אינו מברך עליו ומיהו היכי שאכל דבר איסור לרפואת חולי נראה דלהרמב"ם נמי מברך עליו עכ"ל הב"י ואני אומר ח"ו לחשוד לרבינו ירוחם שלא ידע ש"ס זה דריש פירקן גבי שמן זית דקאמר הש"ס בהדי' כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי וגם אמרינן בהדי' גבי שתיתא רכה דף ל"ח ע"א דלרפוא' קא עבדי' כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי ואיך אפשר לחשוד שנעלם ממנו תלמוד ערוך הנזכר בשני מקומות אלא ברור הדבר דהא כתבו התוספת גבי הא דקאמר הש"ס בס"פ כיצד מברכין לאפוקי למאן דחנקתי' אומצא וכתבו התוס' ודווקא מים שאין לו הנאה כי אם לשתות מים לצמאו והנאה דחנקתי' אומצא אין זה מחשב הנאה אבל שאר משקים שלעולם הגוף נהנה מהם בכל ענין מברך אפילו חנקתי' אומצ' כדאמרינן לעיל אע"כ דלרפואה אתי בעי ברכה עכ"ל ואין ספק לי שרבינו ירוחם נמי ס"ל כפי' התוספת וסיפא פרושי קא מפרש לרישא במה שכתב שתה שום דבר לרפואה או אכל לא יברך שאם הוא דבר אסור ר"ל אותו דבר ששתה לרפואה אם הוא דבר אסור ואכלו להן במקום סכנה או שלא במקום סכנה וכיון דלרפואה קאי אכיל ובלא רפואה ס"ל מתהנה מדבר איסור ובפרטות בדבר שנפשו של אדם קצה ואף דעכשיו מתהנה מחמת רפואה לא מיחשב הנאה דומיא דחנקתי' אומצא כיון שאין נהנה מן המים כי אם לשתות לצמאו וחנקתי' אומצא לא מיחשב ה"נ בדבר איסור דאי לא הי' בעי לרפואה היתה נפשו קצה ורפואתו לא מיחשב הנאה אפילו במקום סכנה דומיא דחנקתי' אומצא אבל שאר משקים שלעולם הגוף נהנה מהם בכל ענין מברך אפילו אם שותה לרפואה

כי מזה לא דיבר רבינו ירוחם וסיפא פרושי לרישא ואין ענין לחולה האוכל בי"כ דהתם גוף האוכל מותר אלא דיומא קא גרים וכיון שהתירו לחולה נהנה ממנו משא"כ בדבר שגוף אסור לא מיחשב הנאה לגבי כלל ודומה לזה כתבו התוס' ריש גיטין ד"ה השתא בהמתן של צדיקים דאינו מגונה כל כך אכילת היתר בשעת איסור ומהאי טעמא נראה דלהרמב"ם אם אוכל דבר איסור בדבר שנפשו של אדם קצה אפילו לרפואה נמי אינו מברך דלמה לן לומר דהרמב"ם חולק על רבינו ירוחם וכן כתב הט"ז וכיון שהכריענו שדבר איסור שנפשו של אדם קצה לא מיחשב הנאה אפילו לאחריו אינו חייב לברך ואפילו אכל בשוגג משום דלא מיחשב הנאה וכמו שכתבו התוס' בשם רבינו משה היכי דחנקתי' אומצא דהואיל ואינו נהנה אפילו לאחריו לא בעי ברוכי הנלפע"ד כתבתי:

שם בטור כתב ר"י יש ללמוד מדבריו דשלשה שנדרו הנאה זה מזה אין מצטרפין לזימון אע"פ שיכולים לשאול על נדרם ולהתירם מ"מ עדיין לא נשאלו וכתב הב"י וטעמא דלא מהני מה שיכולים לישאול על נדרם נראה לי משום דא"כ כי כהנים אכלי תרומה אמאי מהדד תלמודא אטעמ' דכהנים מצי אכלי חולין תיפוק ליה דזר נמי מצי אכול תרומה דאי בעי מיתשיל עלה אלמא כיון דמחוסר שאלה לא הוי ראוי לאכילה ואני אומר דמשום הא לא ארי' דהא תלמוד ערוך בנדרים דף כ"ט ע"א בתרומה ביד כהן לא מצי מתשיל עלה וכיון דהכהן אוכל תרומה כבר ויכה לו ישראל ואי אפשר למיתשלי עלה ונראה לי לומר דסברת עצמו הוא ולא למד אלא מדקאמר הש"ס דכהנים מצי למיכל עם ישראל חולין משמע אם יכולים לאכול זה עם זה דווקא הוא דמצי לזמני אבל אם אינם יכולים לאכול זה עם זה לא מצי מזמני אע"ג דאפשר לישאול על נדרים מ"מ עדיין לא נשאלו ולא חשיב קביעות' דידהו קביעות והוי כלא הסיבו דאין מצות זימון בנייהו ובזה מיושב אע"ג דלענין עירובי תחומין קיימ"ל מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה מטעמא דאי בעי מיתשיל עלה כמו שאיתא בא"ח סי' שפ"ו מ"מ כאן דעיקר זימון בקביעות' תליא וכיון דעדיין לא שאלו על נדרם לא חשיב קביעות' דידהו קביעות והוי כלא הסיבו דאין מצות זימון בניהם והב"ח נדחק בקושיא זו וכאשר כתבתי הוא הנכון וה' ינחני בדרך אמת:

שאלה ח

נשאלתי לברר דין מי שעשה מקח עם חבירו על עורות משך שנה תמימה והתנה עם המוכר שכל מה שיקנה בכפרים או יעשה מקח עם קצבים מחויב המוכר ליתן במקח שקצב עמו וכמו כן נשאלתי באחד שעשה מקח עם חבירו שימכור לו כל השנה יין שרף והלוקח מחויב ליקח כל מדה בסך ידוע ואח"כ נתיקרו העורות וגם היין שרף או הוזלו

מאוד עד שהוא יותר מכדי אונאה לפי דמי המקח שנעשה בניהם אם כל אחד מחויב לעמוד במקחו או לא וכמו כן אם עשו מקח על התבואה ונתיקר או הוזל:

תשובה מתחילה צריכין אנו לברר אם יש במקח זה צד איסור מה דינו והנה מבואר בא"מ סי' ר"ח מקח שנעשה באיסור כגון שהוסיף בשוי המקח בשביל המתנת המעות או שפסק קודם שיצא השער ולא היה לו למוכר ונתקיים בקנין או באחד מדרכי הקנאות המקח קיים ויתן כשער של היתר ואין אחד מהם יכול לבטל המקח מיהו הלוקח יכול לחזור בו שלא ליתן כשער היוקר ופי' הוא כך היכי שהוסיף הלוקח בשוי' המקח בשביל המתנת המעות א"כ הלוקח נותן אבק ריבית בשביל המתנת המעות דאם היה נותן לו מעות מיד היה נותן בעשרה ובשביל המתנת זמן מה הוסיף לו י"ב א"כ אם נותן כשער ההיתר דהיינו בעשרה אין אחד יכול לבטל המקח אפילו המוכר לדעת הסמ"ע אינו יכול לבטל משום דהיה השער ידוע כשקנה אלא שהלוקח הוסיף עליו בזה אמרו דלהוספה מפסיקתן וישאר המקח מאליו כמו שהי' אז כשער שבשוק ובסיפא שפסק קודם שיצא השער ולא היה למוכר ובשביל הקדמות מעות שמקבל המוכר מלוקח מוכר לו בזול והוי אבק ריבית כ' שמא יתיקר אח"כ בשלמא אם יצא השער אין כאן אפילו אבק ריבית משום דיוכל לומר שקול טיבותך ושדי' אחיזרא דאם היו המעות אצלי היתי יכול לקנות בהיני ושילי אבל כשלא יצא השער הוי אבק ריבית והמוכר נותן אבק ריבית אין המקח בטל אלא אם הלוקח רוצה לקבל כפי שער היוקר אין המוכר יכול לחזור אבל הלוקח יוכל לחזור כי מתחילה לא ירד אדעתי' דהכי מאן דמסיק ד' זוזי דריביתא מחברי' ויהיב ליה גלימא בגווייהו כי מפקינן מיניה ד' מפקינן מיניה גלימא לא מפקינן מיניה רבא אמר גלימא מפקינן מיניה מאי טעמא כי היכי דלא לימא גלימא דמכסי וקאי גלימא דריבות' היא וכתב הרא"ש משמע דווקא משום דלא לימרו גלימא דמכסי דריבותא הוא דמהדרינן ליה הא לאו הכי המקח קיים ולא אמרינן כיון דנעשה באיסור נתבטל המקח מכאן פסק רבינו האי בתשובה דהיכא דאיכא איסורא בזבינא דאוסיף בדמים משום אגר נטר או פוסק על הפירות עד שלא יצא השער ונתקיים המקח בקנין ולא נתייקר השער המקח קיים ואינו יכול לבטל המקח בשביל שנעשה באיסור עכ"ל הנה ברור הדבר מה שכתב ולא נתייקר השער מילתא פסיקתא נקט דהיינו אם פסק קודם שיצא השער בעשרה אף שנעשה באיסור מ"מ כי לא נתייקר השער ויצא השער בעשרה לא יוכל שום אחד לבטל המקח אבל אי נתייקר השער א"כ אין לו התיר אלא שקיבל הלוקח בשעת היוקר או תלוי בדעת הלוקח אם הלוקח רוצה לקבל בשעת היוקר אין המוכר יכול לחזור אף שנעשה מתחילה באיסור אבל הלוקח יוכל לחזור בו ולכך נקט מילתא דפסיקת'

כשלא נתייקר השער המקח קיים ואינו יכול לבטל המקח ר"ל שום אחד מהם ועכ"פ אף בנתייקר השער אם הלוקח רוצה כשעת היוקר המקח קיים ואין המוכר יוכל לחזור בו וכן כתב הב"י והביא בשם תלמידי הרשב"א וזה לשונו וכתבו תלמידי הרשב"א וכן כתב רבינו האי בתשובה דהיכא דאית ביה איסורא דאוסיף בדמים משום אגר נטר לי לא בטלין זבינא אלא קיימין בין על הלוקח ובין על המוכר ומיהו הלוקח ודאי יוכל לחזור בו שלא ליתן בהן כשער היוקר שהרי לא לכך ירד שמתחילה כשער הזול פסק עמו וזה פשוט עכ"ל ודברי הרא"ש אפשר לפרשם כן שמה שכתב ואין יכול לבטל המקח בשביל שנעשה באיסור לא קאי אלא אמוכר שהוא רוצה לבטל המקח ושנא לתת יותר ובא לבטלו לגמרי מטעם שנעשה באיסור ועלי' דווקא הוא דקאמר דאין יוכל לבטלו דע"כ יתן לו כשער של היתר אבל הלוקח אם ירצה יחזור בו כיון שאינו נוטל כמו שהתנה אין לכופו שיקיים המקח ויטול בפחות אבל רבינו כתב דאין אחד מהם יכול לומר המקח בטל עכ"ל הב"י העתקתי כל זה לפרש ע"כ הא דהביא בשם תלמידי הרשב"א שכהבו בשם רבינו האי לא העתיקו אלא ריש דברי רבינו האי וסמכו גם על מה שכתב או פסק על הפירות עד שלא יצא השער דלא בטלינן זבינא בין על הלוקח ובין על המוכר ר"ל אם הוסיף על שוי' המקח בשביל הקדמות מעות אם רוצה המוכר כשקיבל ממנו כשער שהי' בזמן שקנה בעשרה מחויב הלוקח לקבל בעשרה ולא יוכל לחזור וכמו כן בפוסק עד שלא יצא השער שהמוכר נותן אבק ריבית המקח קיים על המוכר אם הלוקח רוצה לקבל כשער היוקר ולכך מסיים שפיר ומיהו הלוקח וודאי יכול לחזור בו כו' מזה ראיה ברורה לדברי שקודם לזה בכל מקח שנעשה באיסור אלא נקט ריש דברי רב האי וה"ה בפוסק קודם שיצא השער ותמה הב"י על לישני דרבינו הטור שכתוב ויתן כשער של היתר דאין אחד מהם יכול לחזור א"כ בפסק קודם שיצא השער יתן לו כשער של היתר דהיינו כשהוא עכשיו ביוקר וא"כ איך כתב ואין אחד מהם יכול לחזור משמע אף הלוקח וזה שלא בדיקדוק דהא הלוקח יוכל לחזור כיון שאינו נוטל כפי מה שהתנה ולא תמה אלא על לשון הטור אף שלענין הדין אפשר שגם הטור מודה דהלוקח יוכל לחזור וכן כתב הטור ברמזים המקח קיים אם לא נתייקר השער משמע הא אם נתייקר השער לא אמרינן שהמקח קיים ונפלאתי על הב"ח שכתב הא דכתב הרא"ש ולא נתייקר השער נראה דטעות סופר וצ"ל אפילו נתוקר השער שוב מצאתי בספר בדק הבית וז"ל ואפשר שתיבת ולא הוא שיבוש וצריך להגיה ולכתוב ונתייקר השער דמ"ה מערער המוכר לומר שהוא ריבית דאלו לא נתיקר השער לא היה מערער שהרי אין כאן ריבית עכ"ל וכתב הב"י על שם תלמידי הרשב"א דהמקח שנעשה באיסור המקח קיים בין על הלוקח ובין

על המוכר ומיהו הלוקח ודאי יכול לחזור בו שהרי לא לכך ירד שמתחילה כשער הזול פסק עמו עכ"ל וכן פסקו בש"ע ורצונו לומר דאע"פ דאין אחד מהם יכול לחזור בו היינו דצריך לשלם כפי השער שיצא לאחר שפסקו בניהם ואין הלוקח יוכל לומר אינני משלם אלא כפי הפסיקה שהיה קודם שיצא השער שהי' בזול יותר אבל אם המוכר אינו רוצה אלא כפי שער היוקר שיהי' בששה חדשים שקבעו עמו שיעמוד לו הפירות באותו זמן וודאי יכול לחזור בו הלוקח שהרי לא לכך ירד והב"י הבין דרצונו לומר שהלוקח יכול לחזור בו לגמרי דכתוב עוד שדברי הרא"ש יש לפרש כן אבל רבינו כתב דאין אחד מהם יוכל לומר דהמקח בטל עכ"ל וכי ניים מר אמר להדא מילתא שהרי גם תלמידי הרשב"א כתבו כמו רבינו דהמקח קיים בין על הלוקח ובין על המוכר אלא וודאי כדפרשית כך הוא האמת ואין מי שחולק עליהם ושארי לי' מארי למהרי"ך במה שכתב כאן דברים שלא במשפט עכ"ל הב"ח:

ונוראות נפלאתי על הב"ח מה ראה לחלוק בין הפרקים ולתלות בוקי סריקי במרן הב"י לומר כד ניים אמר להדא מילתא דלדברי הב"ח קשה מה לי אם אין אנו יכולים לכוף ללוקח שיקבל כפי שיהי' השער אחר ו' חדשים משום דלא ירד על דעת כן א"כ כשיצא השער מיד אחר הפסיק' נמי יוכל לומר לא לכך ירדתי ומתחילה כשער הזול פסקתי עמך ועוד שכתב שנראה לו להגיה בדברי הרא"ש ונתיקר השער והולך וסובב על סברתו שאפילו נתיקר השער אחר הפסיק' מחויב הלוקח לקבל וזה לא עלה על דעת הרא"ש וכבר כתבנו שהרא"ש מילתא דפסיקתא נקט ולא נתיקר השער ואין ראיה ממה שמצא בבדק הבית שכתב בדרך אפשרי משום (דלדעת הב"י מודה הרא"ש אף בנתיקר אם הלוקח רוצה אין המוכר יוכל לחזור בו וגם מה שכתבו תלמידי הרשב"א דהמקח קיים בין על הלוקח ובין על המוכר היינו שקאי על פסק רב האי במקח שנעשה באיסור הן מצד הלוקח שהלוקח נותן אבק ריבית שהוסיף בשוי' המקח בשביל המתנת המעות ואז כשנותן לו כשער היתר בשעה שקנה אין הלוקח יוכל לחזור ואם נעשה האיסור שפסק קודם שיצא השער שאז נותן המוכר אבק ריבית בשביל הקדמת המעות שקיבל נותן לו בזול אם רוצה הלוקח לקבל כשער ההיתר דהיינו ביוקר אין המוכר יוכל לחזור בו ונפלאתי על הב"ח שחישב להרב מוהרי"ך ולהב"י כטועים בדבר משפט ולפי דברינו הדברים ברורים כשמש דלעולם הלוקח יכול לחזור אם נתיקר השער אף לאחר הפסיקה מיד וכן משמע בעיר שושן ולא מצאת להב"ח חבר בדבר זה וגדולה מזו נראה לי דאפילו אם הוסיף בשוי' המקח בשביל המתנת המעות שמחויב ליתן לו כשער של היתר היינו אם רוצה המוכר אבל אם המוכר אינו רוצה ואמר אדעתי' דהכי לא מכרתי לך אינו

יכול הלוקח לכופו לקיים המקח ויכול לחזור אם המקח עדיין בעין ואף שהסמ"ע לא כתב כן מ"מ מצאתי און לי בהרמב"ם בפ"ח מהלכות מלוה ולוה וז"ל אסור להרבות על המכר כיצד המוכר לחבירו קרקע או מטלטלים ואמר לו אם מעשיו תתן לי הדמים הרי הן כשלך במאה ואם עד זמן פלוני הרי הן שלך בעשרים ומאה הרי זה אבק ריבית כשיתבענו בדין אינו חייב ליתן אלא מה שהי' שוה בשעת המכר או יחזור ממכרו מידו אם היה קיום וכתב הלחם משנה וז"ל או יחזיר ממכרו יש להסתפק במי תלוי הבחירה אם המכר קיים אם במוכר דווקא או בלוקח דווקא או בכל אחד משניהם להחזיר המעות או המקח ונראה דיותר תלוי במוכר מפני שאינו נותן מה שהתנה עמו וא"ת לקמן כתב רבינו ז"ל מי שהיה נושה בחבירו ארבע מנים ונתן לו חפץ וכו' דאע"פ דהחפץ נותן לו בתורת ריבית המקח קיים אם אינו דבר מסוים והכי אמאי קאמר יחזיר וי"ל דשאני הכא דלא נתקיים תנאו דהוא אמר אם מכאן ועד זמן פלוני במאה ועשרים ואינו נותן לו מה שהתנה עמו משא"כ בחפץ דלקמן עכ"ל הרי להדי' דאף המוכר יוכל לחזור בו אם אינו נותן לו כפי תנאו אלא דנפקא מיניה אם המוכר רוצה ליתן כשער הזול אין הלוקח יכול לחזור בשביל שנעשה באיסור וכן אם פסק עד שלא יצא השער דנותן לו כשער ההיתר ביוקר אם רוצה הלוקח אין המוכר יכול לבטל אבל הלוקח יוכל לומר אין רצוני בזה כי לא ירדתי לכך מתחילה כל זה ברור לדעתי כשמש בצהרים.

והנה בדבר ההיתר יצא השער העלו הפוסקים בי"ד סי' קע"ה דהלכה כר' יוחנן דאמר אין פוסקין על שער של עיירות משום דלא קביעי תרעייהו כלומר שלפי השעה השער משתנה אלא על השער של כרכין דוקא הוא שפוסקין שהשער שלהם קיים ונמשך זמן מרובה ומשיצא השער פוסקין דאמרינן בדף ס"ג מאי טעמא דאמרי רבנן יצא השער פוסקין אע"פ שאין לו דאמר ליה שקיל טיבותך ושדי אחיזרי מאי אהנית לי אי הוי לי זוזי בידי הוי מזבנינא בהיני ושילי בזולא כלומר דחשבינן כאלו המוכר קנה מיד התבואה בדמי הלוקח וזכה בה הלוקח וכשנתיקרה ברשותו נתיקרה כיון שאין דרך הלואה אלא דרך מקח ונלמד מזה היכי דלא נתן לו הלוקח כל המעות דרך משל שעשה עמו מקח על מאה זוג עורות ולא נתן לו אלא כמו חמשים עורות א"כ י"ל דלא היה לו מעות ונקבע המקח באיסור שבשביל סך מעות שנתן לו מוזיל גביה ליתן לו כל העורות בסך זה שיצא השער אף אם יתיקרו נמצא דאינו חייב ליתן לו אלא כשער היתר דהיינו כשער היוקר אם רוצה הלוקח לקבל אבל אם אינו רוצה יוכל לחזור בו והמוכר אינו חייב ליתן לו כשער הזול אלא לפי המעות שקיבל אבל מה שלא קיבל כיון דהוי אבק ריבית לא מחייבינן ליה ליתן דלפי שלא היו העורות ברשותו בשעת מקח נמצא אם אחד

עשה מקח על י"ש או על שאר סחורות כגון שעוה וחלב ודבש ודומיהן אם היה לו אותו סחורה בביתו והתחייב לו ליתן משך שנה תמימה המדה בכך וכך או אף אם לא היה לו ברשותו אלא שצריך לקנות מאחרים הסחורה ההיא מ"מ אם נתקיים בקנין באופן המועיל לקנות על ידו דבר שאינו ברשותו דהיינו כגון שמחייב עצמו דאף דאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו מ"מ יוכל לחייב עצמו ואם אח"כ נתיקר השער מחויב ליתן לו כפי מה שפסק עמו בזול:

ועדיין צריכין אנו לאברורי מקור מוציא דין מוכר דבר שאינו ברשותו דאיתא בפ' המוכר את הבית ארעא ודיקלא אני מוכר לך חזינן אי איתי ליה דיקלא יהיב ליה תרי דיקלא ואי לא זבין ליה תרי דיקלא וכתב ברי"ף ישן וז"ל מהא שמעינן מאן דמזבין ליה לחברי' מידי דשכיח למזבן אע"ג דליתא להההוא מידי ברשותו מחייב למזבן ולמיתן ליה וקימ"ל נמי פוסקין על שער שבשוק אע"ג שאין לו ותניא נמי בתוספתא המוכר פירות לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו לאו כל הימנו לאבד זכותי של זה עכ"ל אבל בהלכות הרי"ף שלפנינו גרסינן הכי וז"ל ואיכא מאן דשמיע ליה מהאי מימרא דמאן דמזבין לחברי' מידי דשכיח למזבן אע"ג דליתא להההוא מידי ברשותו מחייב למזבן ולמיתן ליה ואנן לא סבירי לן הכי דכל מידי דלאו ברשות' דבר שלא בא לעולם הוא והא דאמר הכא דזבין ליה תרי דיקלא לא חיובא מחייבינן ליה למזבן תרי דיקלא דדבר שלא בא לעולם הוא אלא רשות יהבינא ליה למזבן ליה תרי דיקלא וכן פי' הרא"ש הא דאמר למזבן ליה תרי דיקלא פי' כדי לעמוד בדיבורו וכתב הטור ח"מ סי' ר"ט וז"ל כתב בעל העיטור דלא חשיב דבר שלא בא לעולם אלא כגון פירות האילן וכיוצא בו ששניהם יודעים ומתנין בדבר שלא בא לעולם אבל אם המוכר מתנה בדבר שבא לעולם אלא שאינו ברשותו חייב לקיים תנאו שעל מנת כן נתן לו הלוקח מעותיו ואין דעת א"א הרא"ש כן עכ"ל:

וראיתי שהרב הב"י כתב בסי' רי"א על מה שכתב הטור בשם הרמב"ם וז"ל הפוסק על שער שבשוק ולא היה לו מאותו מין שפסק חייב המוכר לקנות וליתן ללוקח מה שפסק ואם חזר עומד במי שפרע וכתב הב"י בשם תשובת רבינו ניסי' גאון שאם ראובן מכר חטים לשמעון בדינר וקנו מידו וקיבל הדמים ולאחר זמן תבעו ונמצא שלא היה לו חטים בשעת קנין חייב להעמיד לו מקחו אפילו נתיקרו דתניא בתוספתא דב"מ פ"ד המוכר לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו לאו כל הימנו לאבד זכותו של זה וכתב הב"י אע"פ שהביא ראיה רבינו ניסי' מהתוספת' זו הוא לומר דבר שבא לעולם אלא שאינו ברשותו יכול להקנות והרמב"ם לא ס"ל הכי כמבואר בדבריו בפ' כ"ד מהלכות מכירה גבי האומר לחבירו קרקע ודקלים אני מוכר לך מ"מ אפשר שמהתוספתא למד הרמב"ם

דין זה ומפרש אותו תוספתא כשפסק על שער שבשוק שכבר יצא השער החטים בשוק דאז קנה דהוי כאלו יש ברשותו וכדתנן באיזה נשך יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה אע"ג דהאי לגבי ריבית מיתני ילפינן מיניה לענין מקח וממכר כדי לקיים דברי התוספתא אבל כשפסק בדבר שלא יצא השער בשוק הוי כדבר שלא בא לעולם ולא קנה ולא הבנתי דברי הרב המגיד שכתב על לשון זה שכתב הרמב"ם זה מבואר ריש פרק איזהו נשך עכ"ל ומאחר שלא הזכיר דברי התוספתא ליכא לאתויי ההיא דאיזה נשך דאתמר לענין איסור ריבית למילף מיניה לענין קיום מקח עכ"ל:

וגם הב"ח כתב וז"ל והקשה הב"י דפרק א"נ אינו שנויה אלא לענין איסור ריבית מנין לו ללמוד משם לענין קיום מקח עכ"ל ולכאורה אין טעם לחלק בין איסור ריבית לקיום המקח אלא כיון דלית ביה משום איסור ריבית מטעם כל שפסק על שער שבשוק חשיב כיש לו ברשותו של מוכר אף לענין קיום המקח חשיב כיש לו ברשותו ואפשר נמי דכל שכן הוא כיון דאפילו לגבי איסור חמור חשיב יש לו ברשותו כל שכן לגבי ממונא הקל מיהו נראה דשפיר קאמר הב"י דשמא דווקא גבי איסור ריבית דרבנן כי הכא דהוי כמקח וממכר אין להחמיר ביצא השער אבל לענין קיום המקח דנימא דהמקח קיים דמעות קונות כשיצא השער דברי תורה ואם חוזר בו עומד במי שפרע מנא לן עכ"ל הב"ח:

ומה מאוד נפלאתי על הנך אריוותא דביקשו לדעת מוציא ומובא דינו דהרמב"ם והוא ש"ס ערוך אף לענין קיום המקח דהא בפ' א"נ דף ע"ב תנן אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה וקתני בסיפא ופוסק עמו כשער הגבוה ר' יהודה אומר אע"פ שלא פסק עמו כשער הגבוה יוכל לומר או תן לי כזה או לי את מעותי ופירש"י ופוסק עמו כשער הגבוה אם יפחות השער ממה שהוא עכשיו תתן לי כשער הזול שער הגבוה היינו בזול שנותנים פירות הרבה בדמים מעוטים ואיתא שם בגמ' דף ע"ד ע"ב האי גברא דיהיב זוזי לנדוניא דבי חמוהי לסוף זל נדוניא אתי לקמיה דרב פפא אמר ליה אי פסקית עמו כשער הגבוה שקיל כדהשתא ואי לא שקיל כדמעיקרא אמרו ליה רבנן לרב פפא ואי לא שקיל כדמעיקרא מעות נינהו ומעות לא קני אמר להו אנא נמי לקבולי עליה מי שפרע קאמינא אי פסוק כשער הגבוה מוכר קא הדר ביה מקבל עליו מוכר אי לא פסיק לוקח כי הדר מקבל עליו לוקח מי שפרע ופרשו כל המפרשים דאירישא קאי איצא השער אע"פ שאין לזה יש לזה ומדפרשי בריש איזה נשך רבה ור"י דאמרי תרווייהו מ"ט אמרי רבנן פוסקין על שער שבשוק ואע"פ שאין לו דאמר ליה שקלי טיבותך ושדי אחוזרי מאי אהנית לי אי הוי לי זוזי בידי הוי מזבנינא בהינא ושילי בזולא וחשבינן כאלו המוכר קנה מיד התבואה וכשנתיקרה ברשות לוקח

נתיקרה ואם המוכר רוצה לקיים המקח אין כאן ריבית ואם חוזר מקבל מי שפרע וכן אם זל ולא פסיק לוקח קא הדר מקבל עליו לוקח מי שפרע וכן פסק בטור יו"ד סי' קע"ה וכתב הב"י ודינים הללו אע"ג דלא שייכי לענין ריבית משום דדינא פוסק על השער נינהו ובגמרא נמי מתני גבי אהדדי נגרר קלמסו אחר הגמרא וכתבן כאן עכ"ל הרי להדיא דאף לענין קיום מקח מיתנו דאם יצא השער מקבל מי שפרע וזה דווקא אם יצא השער אבל אם נעשה באיסור ולא נתקיים המקח בדרכי הקנאה אלא לענין מי שפרע כיון שנעשה באיסור בטל לגמרי ואינו מקבל מי שפרע כן כתב הב"י בשם הרמב"ן אבל היכי דנעשה בהיתר ונתקיים המקח מחויב המוכר לקיים מקחו ואינו יכול לחזור ונפלאתי על הב"י והב"ח שכתבו שליכא למילוף מההיא דא"נ דמיתני לענין איסור ריבית וליכא למילוף מיניה לענין קיום מקח ולפי מה שכתבנו ש"ס ערוך הוא דאם יצא השער מקבל מי שפרע מטעם דמעות לא קני וכי היכי דבהוזלו ולא התנו לוקח מקבל מי שפרע ה"נ בנתיקרו מוכר מקבל מי שפרע ואם קנו בקנין גמור אזי כל אחד לא יוכל לחזור ועל זה דן הר"ן שאם ראובן מכר כור חטים לשמעון בדינר וקנו מידו וקיבל הדמים ולאחר זמן תבעו ונמצא שלא היה לו חטים בשעת הקנין חייב להעמיד לו מקחו אפילו נתיקר כיון שקיבל כל הדמים וקנו מידו אין כאן אבק ריבית דביצא השער מיירי ונפלאתי על הב"י שכתב אע"פ שהביא הר"ן ראיה מתוספתא זו לומר בדבר שבא לעולם אלא שאינו ברשותו יכול להקנות והרמב"ם לא סבירי ליה הכי וכו' מ"מ אפשר שמתוספתא זו למד הרמב"ם דין זה

ומפרש אותה תוספתא כשפסק על שער שבשוק שכבר יצא השער חטים בשוק דאז קנה משום דהוי כאלו יש ברשותו ונפלאתי דכשם שלמד בדברי הרמב"ם כך נלמד בדברי הר"ן ולא היה תשובת הר"ן לידי אבל בפירוש הר"ן על ב"ב ראיתי שכתב בהדיא כדברי הרא"ש וז"ל ואי ליתי ליה תרי דיקלא לא מצי אידך לחיובא למזבן ליה דהא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם הרי להדיא אף דאיתא בעולם אלא שאינו ברשותו ס"ל להר"ן דחשיב כדבר שלא בא לעולם וכדברי הרמב"ם לפי סברת הב"י והר"ן נמי מפרש התוספתא בשיצא השער ומכר לו בקנין מיירי שמחויב להעמיד לו כיון שיצא השער הוי כמי שהיה ברשותו וקנה בקנין שמחויב להעמיד לו אך קשיא לי מאי צריך לאתויי ראיה מהך תוספתא הלוא ש"ס ערוך הוא דאם לא פסיק עמו בשער הגבוה והוזל לוקח מקבל מי שפרע משמע דווקא משום דמעות אינו קונה הא אם קנו או שאר מידי דנוהגין לקנות בו כדרך התגרי' אינו יכול לחזור וכן כתב דודי הש"ך בהדי' בי"ד סי' קע"ה ס"ק י"ב וז"ל מקבל מי שפרע היינו שלא חייב עצמו בקנין אחר כו' משמע אבל אי חייב עצמו

בקנין אחר מחויב הלוקח לקבל כשער שפסק ואף שהוזל ה"ה בנתיקרו מחויב המוכר ליתן ואפשר כיון דלא נזכר מפורש במתניתן ופוסק עמו כשער הגבוה שאין לו הוכרח להביא ראיה מהך דתוספתא שמפורש בהדיא שלא היה למוכר:

ועתה נבאר כל חלקי הדינים במקח הנ"ל אם יצא השער אף שלא היה למוכר ברשותו העורות או החלב או השעוה או הדבש או התבואה או י"ש וקנו מידו כדרך שנהגו לקנות דבר שאינו ברשותו כגון בלשון חיוב ונתן לו כל דמי המקח א"כ אין כאן איסור אבק ריבית משום דחשבינן כאלו הם ברשות לוקח א"כ בין אם הוזלו אח"כ אין הלוקח יוכל לחזור ואם הוקרו אח"כ אין המוכר יוכל לחזור כיון שקיבל המעות אומר לו הלוקח שקלי טיבותך ושדי אחיזרי אי היה המעות בידי הייתי קונה כשער הזול אכן אם לא נתן לו כל דמי המקח רק נתן מקצת הדמים כפי שנוהגין פה הסוחרי' שנותנים על המקח מאה ר"ט על מנת שיקבל ממנו משך השנה עורות ומשא ומתן של כל השנה עולה לאלף ר"ט ויש במקח זה איסור אבק ריבית בשביל מאה ר"ט שקיבל מקבל עליו לתת כל שנה כשער של עכשיו נמצא דמקח קיים ויתן כשער ההיתר אבל הלוקח יוכל לחזור בו ואם עשו קנין והתחייבת באופן המועיל ולא נתן הלוקח למוכר שום מעות רק התחייבות שמחוייב להעמיד לו משך שנה תמימה עורות או שאר סחורה הנ"ל בכך וכך וכמו כן קיבל עליו הלוקח ממנו עורות או שאר סחורה משך שנה תמימה חייב להעמיד לו העורות אף אם נתיקרו אין המוכר יוכל לחזור בו וכמו כן אם הוזלו אין הלוקח יוכל לחזור בו אכן נראה לי אם נתיקרו או הוזלו כל כך עד שנתאנה המוכר או הלוקח שתות כיון דלא היה למוכר באותו עת הסחורה ההיא ברשותו אלא שהתחייב באופן המועיל כשיהי לו שמחויב למכור לו וכיון שעכשיו יש במקח הזה אונאה חוזר אע"ג דקי"ל בסי' רכ"ז סעיף ט' דאם נשתנה השטר דאינו יוכל לחזור התם מיירי במטלטלים שהם בעין בשעת המכירה אבל בנידון שלפנינו שמתחייב במה שאינו ברשותו והתחייב לקנות א"כ באותו זמן שקונה יש בו אונאה בשלמא אם נותן כל המעות על המקח חשבינן כאלו קנה מיד לפי סך המעות ואשתכח דכי אייקר ברשותו דלוקח אחיקר וצריך המוכר לקיים תנאו וכמו כן אם הוזל ברשות לוקח הוזל אבל היכי שלא נתן שום מעות למוכר אלא עשו שטר התחייבות נהי דלא יוכלו לחזור דחשבינן כאלו הוי ברשותו וקנו בדרכי הקניה מ"מ עכשיו שנתאנה למה לא נדון בהם דין אונאה בשתות וביטול מקח וביותר משתות:

והיכא דלא יצא השער שהמקח נעשה באיסור יש צד מעליותא כשלא נתן המעות דבנתן המעות צריך ליתן כשעת היתר דהיינו כשער היוקר א"כ אף אם לא נתאנה שתות יכול הלוקח לחזור שיאמר אדעתא דהכי לא ירדתי אלא אם רצה הלוקח לקבל כשעת היוקר

אין המוכר יכול לחזור אבל אם לא נתן למוכר מעות והתקשרו עצמם באופן המועיל שיקבל משך שנה תמימה עורות או י"ש אף אם נתיקר רק שאין בו כדי אונאה מחויב המוכר ליתן כשעת הפסיקה וכמו כן אם הוזיל אין בו כדי אונאה מחויב הלוקח לקבל כשעת הפסיקה אכן צריכין אנו לדעת מה נקרא יצא השער כיון דאנן פסקינן כר' יוחנן דאין פוסקין על שער של עיירות משום דלא קביעי תרעייהו אלא על שער של מדינה ובתבואה ניחא דיודעים שער של מדינה אבל בעורות אינו ידוע שער המדינה כי כל אחד קונה כפי אשר ימצא ידו ובעורות גופא יש קלים במשקל ויש כבדים במשקל וכמו כן בי"ש אין השער ידוע וקבוע והכל לפי הטעם והמראה ואף שרמ"א בי"ד סי' קע"ה כתב דיש אומרים על שער של עיירות ויש להקל באיסור דרבנן מ"מ לענין קיום המקח יכול לומר קים לי כהך דעה ראשונה שהם רוב הפוסקים דסבירי להו דאין פוסקין על שער של עיירות וא"כ מתחילה נעשה באיסור ואם נתיקר אח"כ צריך לקבל בשעת היוקר אך הלוקח רשאי לחזור אנן נראה מה שנהגו במדינותינו שעושין מקח עם הסוחרים על העורות ואותן הסוחרים יהודים עושין על סמך מקח זה מקח עם קצבים כותי' על משך שנה תמימה וביני לביני הוזלו העורות ובדיניהם מחויב לקבל הלוקח כפי שטר התחייבות שבניהם אף אם הוזלו וכיון דעל פי הלוקח עושה המוכר מקח עם הכותי' חייב הלוקח ישראל לקבל מידו מידי דהוי אם אמר שמעון לראובן לקנות לו סחורה ידוע דאין המשלח יכול לחזור בו אפילו קונה שמעון במעות עצמו כדאיתא בח"מ סי' קפ"ג א"כ הכי נמי דכוותי' וחייב הלוקח ישראל לקבל באותו פסיק' וקציצה שקצץ עם המוכר הואיל והמוכר לו עושה ע"פ מקח עם כותיים ואפילו הוזל הרבה יותר מכדי אונאה הנראה לפי עניות דעתי כתבתי וה' יורני בדרך האמת:

שאלה ט

נשאלתי הא דפי' רש"י בחומש פ' בהעלותך מי יאכלנו בשר וכי לא היה להם בשר הלוא כבר נאמר גם ערב רב עלה עמהם וצאן ובקר וא"ת אוכלם והלוא בכניסתן לארץ נאמר מקנה רב היה לבני ראובן ושאל השואל דילמא זה היה לאחר שכבשו ארץ סיחון ועוג והיה שם שלל גדול מן הבהמות תשובה דמשמע דהיה להם כבר וכן משמע מש"ס דפ"ק דבכורות דף ד' ע"ב דפריך הש"ס דילמא לא הוי נפושי להו בהמות ומשני לא ס"ד דכתיב ומקנה רב היה לבני ראובן וזה היה במנין ראשון בשנה שניה שפטרו בהמות לוים לבהמות ישראל ש"מ הא דקאמר ומקנה רב משמע מקודם היה להם וק"ל:

שאלה י

הא דאיתא בא"ח סי' רי"א ס"ד כל הקודם בפסוק ארץ חטה ושעורה קודם לברכה וארץ בתרא הפסיק ענין וכל הסמוך לו חשוב מהמאוחר ממנו לארץ קמא הלכך תמרים קודמים לענבים שזה שני לארץ בתרא וזה שלשי לארץ קמא ובטור כתב הילכך זית קודם לשעורה ואם אמנם שדין זה מוסכם מכל הפוסקים קדמאי ובתראי ומ"מ אומר אני תורה היא וללמוד אני צריך דהא איתא בגמ' דברכות דף מ"א ע"ב רב חסדא ורב המנונא הוי יתבי בסעודתא אייתו לקמייהו תמרי ורימוני שקיל רב המנונא ובריך אתמרא ברישא אמר ליה רב חסדא לא סביר ליה למר הא דאמר רב יוסף ואי תימא רב יצחק כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה אמר ליה זה שני לארץ וזה חמשי לארץ ומקשין העולם דלפי פסק הש"ע לישתוק מארץ בתרא וליכתוב ארץ חטה וזית ושעורה ודבש וגפן ותאנה ורמון וממילא ידעינן דחיטה קודמת לזית וזית לשעורה ושעורה קודם לדבש ודבש קודם לגפן וגפן קודם לתאנה ותאנה קודם לרימון ומפני קושיא זו נראה לומר דשני לארץ קמא דהיינו שעורה שוה לזית שהוא ראשון לארץ בתרא ואין לאחר מעלה יותר מחבירו דאם זית ראשון לארץ בתרא מ"מ יש לשעורה מעלה שנכתבה בארץ קמא וה"ה בגפן ודבש דשניהם שוים ולא עדיף אחד מחבירו ועל איזה שירצה יברך ולא אמר רב המנונא אלא דזה שני לארץ וזה חמישי לארץ ולכך עדיף לברך על התמרי' הוא הדין תאנים ותמרים דתאנים שהוא רביעי לארץ גרוע מחמרים שהוא שני לארץ בתרא אבל תמרים נגד גפן וכן זית נגד שעורים לא עדיף חד מחברי' ודומה לזה מצינו במנחות פרק ח' משנה ד' שלשה זתים ובהן שלשה שלשה שמנים וקא חשיב הראשון שבראשון אין למעלה ממנו השני שבראשון והראשון שבשני שוין השלישי שבראשון והשני שבשני שוין אם כן ה"נ דכוותיה ולפי זה ניחא דאיצטרך להפסיק בארץ בתרא דאי היה כתוב ארץ חטה וזית ושעורה דבש וגפן ה"א דזית עדיף משעורה ודבש עדיף מגפן ולכך הפסיקה התורה בארץ בתרא לאוריי לנו דשעורה וזית שנים שוים במעלה וכמו כן גפן ודבש שניהם שוים אם כן זית עדיף מגפן ודבש עדיף מתאנה וכל שכן מרימון וחד מחברייא ה"ה הישיש הרב מוהר"ר קאפיל קאמן אמר שזה כוונת רש"י מה שפי' רש"י שם בד"ה זה שני לארץ ארץ זית שמן ודבש דכתיב בסיפא דקרא הפסיק ארץ את הסדר וחזר לעשות זתים ותמרים חשובים מתאנים ורימונים ולכאורה למה נקט רש"י תאנים ורימונים הוי ליה למימר דחשובי' משעורים וגפן אלא ע"כ כדאמרן דהתם לא פסיקא ליה למילתא דזית שוה לשעורים ודבש שוה לגפנים וישרו דבריו בעיני וכיון דיש לי על מי להשען

נראה ברור דאם הביאו לפניו תמרים וענבים על איזה מהם שירצה יברך וכמו כן זתים ושעורים על איזה מהם שירצה יברך וה' ינחני בדרך אמת:

שאלה יא

מה שהשיב לי חכם אחד מחכמי הזמן על הפסק אשר יצא מפי ומב"ד הצדק בדבר אשה ששימשתה נדה ועברה על דת משה. וזה לשונו מצאתי דאתי לידי משמע מיד מוצא מר את האשה פלונית אשת פלוני ששימשה נדה עם בעלה על פי הודאת עצמה ובאשר שעברה ושנה בזה ע"פ החקירות ודרישות יצא הפס"ד מרום מעלתו וב"ד שתצא בלא כתובה אחר שישבע הבעל בנק"ח שלא היה לו רמז מזה בשעת ששימשתו אשתו עמו שהיתה בנידתה וכעת שהאשה הלכה למקום אחר ומעכבת לקבל גיטה עלה בדעתו לגרש אותה על ידי שליח הלכה ולהתיר לבעל לישא אשה אחרת אף אם לא תקבל גיטה כדי שלא לעגן אותו והנה מצאתי מענה לפקפק בדברי הפסק וכאלו הפריזו על המדה דממ"נ או שהבעל פטור אפילו שלא בשבועה או אינו יכול לפטור עצמו אפילו בשבועה והיא גובה בלא שבועה דבודאי לא נעלם מעיני מעלתו מה דהובא בטור ח"מ סי' נ"ב ס"ג מי שנתחייב שבועה מדבריהם והוא חשוד אם הוא מן הנשבעים ונוטלים אינו יכול לישבע וליטול וכו'. וכן כתב הרמב"ם וכתב עוד שהפוגם שטרו או היכי שהלוה טוען אישתבעי לי שלא פרעתיך והמלוה חשוד נשבע הלוה הסית ונפטר והראב"ד השיג עליו וכתב שהמלוה יטול בלא שבועה כיון שהשטר מקיים בידו ואין לבטלו בשביל שבועה דרבנן וכן כתב הרמ"ה דגבי פוגם שטרו אם הוא חשוד נוטל בלא שבועה וטעמו מבואר בדברי המגיד שהביא הב"י בדבר פשוט הוא שאם חכמים תקנו שמי שדינו מן התורה להיות נשבע ולא משלם כשהוא חשוד שכנגדו נשבע ונוטל בלשון שלא תקנו לחשוד להיות נשבע ונוטל וזה ק"ו שאין עליו תשובה לאותן שלא היה דינן לישבע וליטול כגון שטר ונגזל וחבירו וחכמים הקילו עליהם ליטול בשבועה אבל אותן שהיה דינם ליטול בלא שבועה מן התורה וחכמים החמירו עליהם לישבע וכו' י"ל כל שהוא חשוד שאי אפשר לו לישבע העמידוהו על דין תורה ונוטל בלא שבועה כיון ששטרו מקוים וכו' עכ"ל ואף שכתב שאין בידו להכריע מ"מ בש"ע הביא באחרונה דעת וי"א כיון ששטר מקוים בידו גובה בלא שבועה משמע דהלכתא כוותיה ודברי תורה סתומין במקום הזה ומפורשין במקום אחר בחו"מ סי' פ"ב דשם כתב אדעת י"א הללו שהמלוה נוטל בלא שבועה דהכי מסתברא ובש"ך סי' צ"ב ס"ק י"ד דחה דעת מהרש"ך וב"ח דיכול המוחזק לומר קים לי כסברא ראשונה ומביא ראי' מפורשת בפ' הכותב דף פ"ה ע"א דגרסינן התם

ההיא איתתא דאיתחייבו שבועה וחשודה הוי אפכה אכשנגדה ופירש"י ז"ל וז"ל דאי חייבה שבועה שהי' אדם תובעה ממון והיא כופרת לשבועה אכשנגדה התובעה אותה ישבע ויטול וכו' מדהוצטרך משמע דלא תימא דמיירי דנתחייבה שבועה על כתובה דא"כ לא הוי אפכוהו רבא לכשנגדה עכ"ל הש"ך וא"כ מוכח דאפילו גבי כתובת אשה דינא הכי דאם היא חשודה גובית בלא שבועה ואף אם נימא כדברי הסמ"ע שמתרץ דלא תקשי אהדדי ממה דאיתא בש"ע סי' פ"ב ס"ח דאם מת המלוה ויורשיו מוצאים השטר והלוה טוען שהוא פרוע נשבעין שבועה היורשים ונוטלים היה המלוה חשוד י"א שהנתבע נשבע הסית ונפטר וי"א שהמלוה נוטל בלא שבועה והכי מסתברא על מה דאיתא בא"ה סי' צ"ז דאם היא חשודה כנגדה ישבע ויפטר דדווקא באשה שיש לה משל בעלה בידה ויש לחוש שלקחה ממון בעלה או דבעלה איתפסי' צררי משום הכי ס"ל דכשהיא חשודה דכשנגדה נשבע ונפטר משא"כ דמיירי בשאר שטרות א"כ משמע דבכתובת אשה לכ"ע שכנגדה נשבע ונפטר מ"מ בנ"ד אף שהיא חשודה היא גובה בלא שבועה כי דווקא לענין השבעות כתובה עצמה דשכיחי שלקחה ממון בעלה או דתפסי צררי כנראה מדבריו לכך כשנגדו נשבע ונפטר ובמילתא דשכיחי גזרו רבנן משא"כ בנ"ד שהשבועה אינה בענינים הללו רק לידע אם היא הכשילתו או שגם הוא ידע והזיד חזר הדין לסיני שהיא גובה בלא שבועה וה"ה לתירץ של הדרישה בא"ה סי' צ"ז שמביא הש"ך בח"מ ס"ק י"ט דיש לחלק בין מלוה הבא לגבות מן הלוה דמן הדין א"צ לישבע מש"ה הקילו בחשוד משא"כ בשבועות הללו דאפילו לא טענו היורשים או הבעל שישבע הב"ד טוענין להם עבורו מ"ה לא פטרינן לחשוד בלא שבועה והכי בנ"ד שהוא שבועה אחרת ולא מה שתקנו חכמים ובזה השבועה לכל הדעות אם לא טען לא טענין ליה אך הדין שוה כמו בשאר ש"ח ותגבה בלא שבועה וע"כ צ"ל שמעלתו תפס עיקר של הש"ך בעצמו בס"ק הנ"ל דשאני כתובה משטר דבשלמא בהלואה ס"ל דיש להשטר שיעבוד ושיעבוד דאורייתא ואפי' למ"ד שיעבוד דרבנן עכ"פ חייב לשלם לו מדאורייתא מה שהלוה בשטר אפי' בלא שבועה אלא שהשבועה תקנות חכמים היא ובחשוד אוקמי' אדאורייתא אבל בכתובה איפכא הוא דמדאורייתא לית לה כתובה כלל אלא דרבנן תקנו לה כתובה לכך הם אמרו והם אמרו לא תפרע אלא בשבועה ואם היא חשודה אוקמיה אדאורייתא ולית לה כתובה עכ"ל בעל הש"ך ואף שמדבריו שהבאתי לעיל שהוא בסי' צ"ב נראה שחזר בו כי ראייתו הוא מפ' הכותב דאפי' בכתובת אשה אם היא חשודה תגבה בלא שבועה מ"מ אפשר לדחות ראייתו ולומר הא דהוצרכו לפרש שהי' אדם תובעתה ממון והיא כופרת משום דאי לאו הכי הוי ליה למימר סתם ההיא

איתתא דהוי חשודה אפכוהו רבא אכשנגדה וממילא נשמע דקאי אהשבעת כתובה דעלמא שכל הנשים מחויבים לישבע ומדקאמר ההיא איתתא דאתחייבה שבועה בב"ד דרבא דמשמע שהוא דבר חדש מה שאינו נוהגת בכל הנשים ומעשה שהיה כך היה וצ"ל דמשום הכי איתני זה הדין דווקא באותו נידון שהיה אדם תובעת ממון דאם היתה בהשבעת כתובה סתמא לא הוי אפכוהו לכשנגדה דאז שכנגדה פטור אפילו בלא שבועה שמכח שהם אמרו לא תפרע אלא בשבועה א"כ אם היא חשודה אוקמי אדאורייתא ולית לה והבעל או היורשים פטורים אפילו בלא שבועה ולפ"ז אחזו החבל בתרין ראשון שע"י שהפכו השבועה נראה שסמכו על דעת הש"ך הנ"ל ולפ"ז י"ל דאפי' שבועה אינו צריך כנ"ל:

חדא ועוד קאמינא דבלאו הכי ע"כ לא היה מגיע להבעל שום שבועה דלאיזה דבר ישבע אם האמת כדברי האשה שגם הוא ידע והזיד אם כן לדברים גם הוא חשוד שעבר עבירה דאורייתא ואז בלאו הכי מצד השבעת כתובה אין כאן לא שבועה ולא תשלומין כמבואר בש"ע א"ה סי' צ"ו סי"ג כנ"ל דהלוא לדברי הדרישה הנ"ל אף אם לא טען הבעל שלקחה או תפסי צררי טוענין ליה אנן ומוכרחת האשה לישבע והיא חשודה ואם שקר ענתה בו והיא הכשילתו בלא זה תצא בלא כתובה וא"כ ממ"נ שבועה זו למה וכדי שלא תיקשי על הגהות רמ"א בא"ה סי' קט"ו ס"ג דאם היא מביאה עדות שגם הוא עובר על השבועה ועל החרם לא אבדה כתובתה תיפוק ליה דאז היא חשודה ואף שגם הוא חשוד מ"מ הוי שניהם חשודים ואין כאן תשלומין וצ"ל דמיירי שעברה על שבועה דלהבא והלכה כי"א בחו"מ סי' צ"ב דלא הוי חשודה ואחר כך עיינתי בתשובות מהר"ם בר ברוך השייכים למיימני פ' כ"ד וכ"ה מהלכות אישות מצאתי שמביא גם כן ראיה א' לזכות האשה משום די"ל שמא שכחה החרם וכו' דמני' מוכח כפי' דהי' החרם על להבא יעיין שם ולפ"ד זו באמת צ"ל דהכשילתו בנדה לאו דוקא ואף אם בא עדים שעברה ולא הכשילתו נמי לית לה כתובה מצד השבעת כתובה:

והנה גם בגוף הנידון לא נתברר היטב באיזה אופן היה תביעות הבעל ששימשתו נדה ומנא ידע זאת ע"פ ידיעת עצמו וראיה ברורה טען דרך בריא בבירור גמור דמעלתו חקרו היטב ותו האיך ידע זאת ונמצא דבריו כנים וכפי תירוץ הגמרא בפ' המדיר דף ע"ב או רק מפי אומדנא כמשמעות לשון הפס"ד וע"פ הודאת עצמה של אשה ואם נתפס לשון אחרון שהיה מפי הודאת אשה אפשר דלאו כלום היא דרק להפסידה כתובתה היא נאמנת מצד שהודאת בע"ד כמאה עדים דמי אבל לאסרה עליו בוודאי אינו נאמנת דשמא עיניה נתנה באחר ואין לומר מכח דיוצאת עי"ז בלא כתובה נאמנת ג"כ לאוסרה דהא

גדולה מזו מצינו דאם אין עדות אלא היא אומרת שזינתה אעפ"י דאבדה כתובתה עיקר ותוספת מ"מ אין לאוסרה כדאיתא בש"ע סי' קט"ז סעיף ו' ואף די"ל דן מיניה ומינה ושפיל לסיפא דאם היה מאמינה ודעתו סומכת על דברים חייב להוציאה א"כ כאן נמי הא כבר כתב מהרי"ק בשורש ק"י שאם אמר שמאמינ' שהיא אסורה לו שי"א שמנדין אותו על שגרם לבטל תקנות ר"ג שלא לגרש לאשה בע"כ ומשום זה פסק מהרמ"א בהג"ה בסי' קע"ח סעיף ט' דבזמן הזה אינו נאמן לומר שמאמינה ואף לדעת החולקין שמה י"ל דוקא באומרת טמאה אני דאם אמת הדבר אסור לקיימה דאסורה לבועל ובעל וכל שעה שמקיימה עובר עבירה לכך נאמן לומר שסומך על דברים כדי שלא לוקים בספק איסור משא"כ בשימשתו נדה דאף אם אמת אם רצונו לקיימה ולשמור עצמה מכאן והלאה הרשות בידו דנילוף מק"ו מעוברת על דת יהדות דהא עוברת על דעת יהדות חמור בזה מכל שאר עבירות דאם עברה שאר עבירות ולא הכשילתו לא הפסידה כתובה לפי הש"ע משא"כ בעוברת על דעת יהודת משום חציפות ומשום חשד זנות הוא דמפסידה כדאיתא בהרא"ש ומובא בב"י ומ"מ בעוברת על דת יהודית גופא מבעיא לן במסכת סוטה דף כ"ה אי יוכל לקיימה ולתירץ הרשב"א נפשוט האבעי' דיוכל לקיימה ואף להרא"ש ולהראב"ד דלא נפשוט האבעי' מ"מ אין כופין להוציאה כדאיתא פה בש"ע ס"ד רק מצוה קא עביד ומצוה בעצמו היינו בידוע שעברה דווקא ולא ע"פ הודאות עצמה אם כן כ"ש בשימשתו נדה דאינו מחויב להוציא אם אינו רוצה וע"כ מוכח דאף אם נתברר בעדים אם שימשתו נדה והכשילתו אם אינו רוצה בכך וע"כ אינו מחויב להוציאה דאל"ה למה ליה להראב"ד ולהר"ן ליכנוס בדוחקא ולתרץ למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה על הקושיות שהקשו מפני מה שלא תירץ הגמ' במס' כתובות על קושיות המקשן אי דלא ידע נסמוך דמיירי במודה וכו' עיין שם ואם כדברינו הנ"ל תיפוק ליה דמשום זה לא תירץ לו הגמ' במודה די"ל הפשט הוא במשנה ואלו יוצאת בלא כתובה היינו דכופין אותו להוציא ובלא כתובה ואם במודה כפשוטו ואינו סומך על דבריה בודאי לא היה מחויב להוציא דלענין אסורה אינו נאמנת כנ"ל אלא ע"כ מדתירצו תירץ אחר מוכח דאף אפילו אם נתברר בעדות שהכשילתו מ"מ לא כייפינן ליה להוציא ופי' במתניתין יוציא ויתן כתובה היינו אם רצונו בכך להוציאה ול"ל אדרבא מזה מוכח אף אם היא מודה שהכשילתו והוא מאמינה מחויב להוציאה משום כך הוצרכו לתרץ תירוצים אחרים כדי שלא תיקשי לתרץ במודה והוא מאמינה ומשום כך יוציא דאז מחויב להוציא דזה אינו דע"כ מוכח דאפילו נתברר שהכשילתו מ"מ אינו מחויב להוציאה דהא המתניתן כיילינהו בחדא מחתא העוברת ע"ד משה ויהודית ואם כן ע"כ בזו גבי דת יהודית אף

שידוע שעברה מ"מ אין כופין אותו להוציא כנ"ל כמו כן בעוברת על דת משה אפילו אם ידוע שעברה והחילוק בין אם נתברר בעדות שהכשילתו או ע"פ הודאת עצמה היא רק לענין מצוה דאם נתברר בעדות מצוה לגרשה כנ"ל משא"כ במודה אפילו מצוה ליכא דשמא עיניה נתנה באחר ואף אם נימא דמדינא דגמרא אף בהודאת עצמה איכא מצוה לגרשה אם הוא מאמינה לדברים מ"מ בזמן הזה שיש חרם ר"ג בודאי אינו נאמן לומר שמאמינה כדברי מהרי"ק הנ"ל ומכ"ש דליכא כפיה בדבר וא"כ היה מהצורך לפרש שיחתם דלכאורה ליכא בירור דהלוא התוס' בד"ה אי דלא ידע לסמוך עלה מפרשים הכא לא מצי לאקשוי' אי דלא ידע מנא ידע כדפריך לעיל שהרי יכול לדעת שראה בגדים אחר כך מלוכלכים בדם ולהכי פריך לסמוך עלה שאומרת שנתלכלך לה ממקום אחר ואם כן איכא למימר להיפך ג"כ אף דהיא אומרת שהיתה נדה לדידן דאסור להאמין לה כנ"ל משום דשמא עיניה ניתנה באחר אף אם הי' בגדים מלוכלכים ושימשתו מ"מ אמרינן שנתלכלכה ממקום אחר ואפילו התירוץ השני דגמרא לא שייך פה די"ל דכל זאת עשתה בכיון ודברה שקר מילתא דעבידא לגלויי כדי שיגרשה כי עיניה ניתנה באחר ובאמת לא היה דם שלה מה שהראה לחכם וביותר להר"ן דמפרש פי' אחד על מה שלא הקשה המקשן מנא ידע משום דהכי מוכח מקרא דמצי למסמוך עלה משמע גם פה ליכא למיקם עליה דמילתא ולבוא אל הבירור ולכך היה יכול להקשות מנא ידע רק משום דמצי למסמוך עלי' א"כ בעינן לכוף אותו להוציאה לכפות שתקבל הגט בירור וראיה גמורה דווקא.

ועוד בזה שלישית מאי דפשיטא למעלתו שדינו לגרשה דיכול לגרש אותה ע"י שליח להולכה ולהתיר לבעל לישא אחרת אף אם לא תרצה לקבל גיטה כדי שלא לעגן אותו מספקא לי דאף שבש"ע א"ה סי' א' ס"ט בהג"ה איתא י"א מי שהמירה אשתו מזכה לה גט ע"י אחר ונושא אחרת וכן נוהגין בקצת מקומות ובמקום שאין מנהג אין להחמיר ומותר לישא אשה אחרת בלא גירושי הראשונה מ"מ דווקא בהמירה הדין כך אבל לא בלאוסרה על בעלה וכדמביא הב"ש בסי' ק"מ ס"ק ד' ד"ה ויש מחמירין דלעיל סי' א' פסק בפשיטות דיכול לזכות גט לאשתו מומרת וכאן מביא דעת מהרי"ק המחמיר דצ"ל דדווקא בנאסרת מחמיר ולא במומרת והמעיין במהרי"ק עצמו שורש קמ"א אשר מזה המה מוציאים דברי י"א תמצא בפירוש שזה תלוי בזה כי סוף דברי מהרי"ק המה בזה הלשון לא נתישב לי המנהג ההוא דהא פשיטא לי דלדברי רב אלפס אם נאמר דיש לחוש לתקנות הגאון שלא לישא ב' נשים גם כשהראשונה המירה משום זכי' הגט על ידי אחר לא ניתקן האיסור דסוף סוף היא עדיין אשת איש עד שיגיע הגט לידה וכו'

נמצא דזה תלוי בזה דאם הנט אינו מועיל לה שתנשא לאחר אלא עד שתגיע לידה אינו מועיל ג"כ לאפוקי ע"י חרם ר"ג מ"ה ז"ל כו' וא"כ ע"כ צריכין אנו לומר חילוק של הב"ש ולומר דשאני נאסרת מן המומר אפילו אם נימא דליכא חילוק בין נאסרה להמירה או אפילו לדעת המתירין בנאסרת עצמה וכדאיתא במ"ה סי' רל"ז וז"ל ובא"ז כתב נמי דאשה הנאסרת על בעלה ימסור גט למי שירצה ויאמר זכי בגט זה לאשתי והרי היא מגורשת בקבלתו של זה מיד מ"מ נראה לי דווקא באינו ידוע אם האשה מקבל הגט מדעתה או לא אז אמרינן מסתמא דזכות הוא לה ומגורשת תיכף ומיד בקבלתו של זה משא"כ אם היא עומדת בפנינו וצועקת שאינה רוצה לקבל גיטה אין לה ראיה יותר מזה שהוא חוב לה ובודאי אינו מגורשת על ידי אחר ואף באין לה הוכחה אי היא לזכות או לחוב שיש להתיר מ"מ ע"כ צ"ל דווקא בנאסרה מחמת זנות הדין כן דזיל בתר טעמא משום דזכין לאדם שלא בפניו ואם כן ה"ה לאשה הנאסרת מחמת זנות דמאי שנא משא"כ בנידון דידן שיוצאת בלא כתובה מצד שהכשילתו באיסור מה זכיה שייך פה אם היא פנוי' או נשואה ובוודאי אסור לזכות על ידי אחר עכ"ל ועוד האריך בדברים שאין ענינים לענין נידון שלפנינו גלל כן לא העתקתי.

תשובה יב

מה שהשבתי להחכם ההוא.

הנה קבלתי כתבו ותשובתו בצדו אשר העלה ואשר הביא בכתבו והראה פנים לכל צד על הפסק אשר יצא מפי בית דין הצדק שתצא אשת פלוני בלא כתובה ובשאר התביעות פסקנו שישבע הבעל ויכלול בשבועה שלא ידע ואשם והוא מנוקה מן העון הזה שלא הגידה לו שהיא נדה כמבואר באריכות בפס"ד שביד פלוני ומכ"ת פיקפק בדברינו כאלו הפרזנו על המדה וז"ל דממ"נ או שהבעל פטור אפילו בלא שבועה או שאינו יכול לפטור עצמו אפילו בשבועה והיא תגבה בלא שבועה וטרח ויגע מכ"ת להביא דעת הפוסקים שנחלקו בחו"מ סי' צ"ב במי שנתחייב שבועה מדבריהם והוא חשוד אם הוא מן הנשבעים ונוטלים שפסק הרמב"ם ובעל העיטור שנשבע הנתבע הסית והרי"ף ס"ל שנתבע פטור בלא שבועה והראב"ד והרמ"ה ז"ל ס"ל שיטול המלוה בלא שבועה ובס' פ"ב כתב הטור על דברי הרמ"ה והראב"ד דהכי מסתברא וכן כתב בש"ע והסמ"ע והש"ך והב"ח והדרישה הקשו שבטור א"ה ובש"ע סי' צ"ו סעיף י"ב פסק כשהיא חשודה כשנגדה נשבע ונפטר והש"ך מחלק בין כתובה לשאר שטרות משום דשאר שטרות חיוב הפרעון מדאורייתא לאפוקי כתובה תקנתא דרבנן היא ולכך אם היא חשודה

אוקמי אדאורייתא והסמ"ע מחלק בענין אחר דכתובה חוששין לצררי וכו' הנה מכותלי כתבו ניכר שהבין שע"י היפוך שבועה הפכנו על הבעל ולכך כתב שלפי הסמ"ע לכ"ע כשהיא חשודה כשנגדה נשבע ונפטר מ"מ בנידון דידן אף שהיא חשודה היא גובה בלא שבועה כי דווקא לענין השבעת כתובה עצמו דשכיחי שלקחה ממון בעלה וכו' משא"כ בנ"ד שהשבועה אינו בענינים הללו כו' חוזר הדין לסיני שהוא גובה בלא שבועה עכ"ל נפלאתי הלוא כתוב הטור בשם הרמב"ם ופסק בש"ע ומוסכם מכל הפוסקים בחו"מ סי' צ"ב סעיף ה' דאין אדם נעשה חשוד עד שבאו עליו עדים וכו' אבל המודה מעצמו שהוא חשוד ושהוא עבר עבירה שנפסל בה אם הוא מן הנשבעים ונוטלים אינו נשבע ונוטל והטעם משום דלחיובא נפש' בהודאה זו קאתי והודאת בעל דין כמאה עדים דמי וא"כ הוי כמוציא ש"ח והלוה טוען פרוע הוא וישבע לי והמלוה עומד בשטרו אלא שאומר שהוא חשוד על השבועה מפני שעבר עבירה שנפסל בה מפסיד שטרו מחמת הודאתו הכי נמי דכוותיה הבעל אומר ששימשתו נדה ואינו מגיע לה כתובה הוי כטוען על שטר שפרוע הוא והיא מודית לדבריו אלא שמענה בפיה שהוא ידע ואשם וברצונו נבעלה לו והוי כמלוה שעומד בשטרו אלא דמודה שהוא חשוד וה"נ היא מודית עכ"פ שנבעלת לו ברצון ונעשית חשודה להפסיד לעצמה דהודאת ב"ד כמאה עדים דמי ומפסדת שטרה:

וגם מה שכתב מכ"ת שתפסנו עיקר תירץ של הש"ך כיון דכתובה מדרבנן ולכך כשהיא חשודה אוקמי אדאורייתא ולית לה כתובה והתפלא מכ"ת דלפ"ז הבעל או היורשים פטורים אפילו בלא שבועה ואחזנו החבל בתרין ראשין עכ"ל ודבריו תמוהים מאוד ואין הדעת סובלת וכי הש"ך חולק על הטור ועל הרמב"ם שכתבו שכנגדו נשבע ונפטר הלוא הש"ך לא בא אלא לישב למה לא הביא הטור בא"ה סי' צ"ו דעת הראב"ד והרמ"ה ומישב דהאי שטר כתובה אינו אלא מדרבנן ולכך אוקמי אדאורייתא שלא תטיל בלא שבועה אבל מ"מ יש לה תביעה על בעלה שחייב לה הבעל בתקנתא דרבנן ולכך נשבע הבעל ונפטר וזה ברור לכל יודעי דת ודין שזה כוונת הש"ך דאל"כ נהפך הסניגור לקטיגור שרצה לישב דברי הטור ולפי הבנת מכ"ת בדבריו מ"מ יקשה על הטור שכתב שכנגדו נשבע ונפטר ולפי הבנות מכ"ת בדברי הש"ך אינו צריך לישבע אלא ע"כ כדאמרן וזה פשוט לכל בר בי רב ואדרבה בכתובה אף הרי"ף מודה שכשנגדו צריך לישבע ליפטור עצמו דבחו"מ סי' צ"ב כתב הטור בשם הרי"ף דאם החשוד מן הנשבעים ונוטלים שנתבע פטור בלא שבועה והקשה הב"ח דברי הרי"ף אהדדי ומתרץ דבאלמנה דשטר כתובה בידה ומדינא נוטלת בלא שבועה אלא דחכמים החמירו לישבע ולכך אם היא חשודה אינו נפטר הלה בלא שבועה והרי"ף מיירי באותן הנשבעים ונוטלים בלא שטר יעויין שם

וכיון שלדעת הש"ך שאף הראב"ד והרמ"ה מודים גבי כתובה שלא תיקח אלא בשבועה וכשהיא חשודה כולו עלמא סבירי להו דעל כל פנים כשנגדה נשבע ונפטר:

וגם מה שכתב מכ"ת חדא ועוד קאמינא דבלאו הכי ע"כ לא היה מגיע לבעל שום שבועה דאם האמת כדברי האשה נעשה הוא חשוד שעבר עבירה דאורייתא ואז בלאו הכי מצד השבעת כתובה אין כאן לא שבועה ולא תשלומין כמבואר בש"ע בא"ה סי' נ"ו סעיף ב' דהלוא לדברי הדרישה הנ"ל אף אם לא טען הבעל הלקחה או תפסי צררי טענון ליה אנן ומוכרחת האשה לישבע והיא חשודה וכדי שלא תקשה על הגהות רמ"א בא"ה סי' קט"ו דאם היא מביאה עדות שגם הוא עובד על השבועה לא אבדה כתובתה תיפוק ליה דאז היא חשודה אף שגם הוא חשוד מ"מ הוי שניהם חשודים ואין כאן תשלומין ונדחק לישב דבריו ובמחילה מכבודו שכל דבריו אינו אלא דברי תימה דאיך יעלה על דעת שהבעל יעשה חשוד ע"פ טענות האשה דמי גרע אם הבעל טוען על אשתו שראה שזינתה והיא מכחישתו שפסק הרמב"ם והביא הטור א"ה סי' קט"ו ופסק בש"ע בלי שום חילוק דהיא נשבעת שלא זינתה דמדמו דין זה לאומר פרעתי זה הש"ח וטוען שישבע המלוה דצריך לישבע הרי שאף לפי דברי בעלה היא חשודה מ"מ כיון שהיא מכחישתו נשבעת שלא זינתה ה"נ הוא מכחיש אותה שלא ידע מטומאתה נשבע ונפטר דזה הכלל דאין אדם נעשה חשוד ע"פ טענות התובע וזה מבואר בחו"מ סי' ע"ה סעיף ח' מנה לי בידך שגזלתני והלה אומר לא הד"מ דמשביעין אותו הסית וכן הוא בסי' שס"ד סי' ח' וכתב הש"ך דאע"ג דלדברי התובע חשוד הוא משבעינן ליה כיון שלא נעשה חשוד ע"פ עדים.

וגם מה שכתב בסוף דבריו לדברי הדרישה אף אם לא טען הבעל שלקחה או תפסי צררי טענין ליה אנן ומוכי ה לישבע פליאה דעתו ממני איך חשד לבעל הדרישה שהוציא דבר זה מפיו להשביע להאשה כשאין הבעל טוען לא טענות ברי ולא טענות שמא הלוא דברי הדרישה נאמרים על דברי הטור א"ה סי' צ"ו שכתב ולפעמים שאף הגרושה משביעין אותה אף שלא יטעון דתנן הפוגמת כתובה וכו' ומסיק הטור ואם היא חשודה אם כשנגדה אינו חשוד ישבע ויפטור ופי' הב"ש בס"ק י"ב שבועת היסת ובדרישה ס' קי"ט הקשה מדברי רב אלפס בחו"מ סי' צ"ב שהנתבע פטור בלא שבועה ועוד הקשה דכאן כתב רבינו סתם שהנתבע צריך לישבע והוא דעת הרמב"ם ובחו"מ סי' פ"ב כתב בשם הרמ"ה שנוטל בלא שבועה כיון ששטר מקוים בידה ותירוץ שגבי כתובה מחמירין טפי שהבעל מודה היתר כו' ולכך לא פטרינן ליה בלא שבועה או י"ל שהרי"ף לא מיירי התם ששטרו בידו וכו' ומסיים ובלאו הכי נמי נראה דלא קשה דדוקא במלוה דבא לגבות מן הלוה דמן הדין אנו צריך לישבע משום הכי הקילו בחשוד משא"כ בשבועות הללו

דאפילו לא טען הבעל ויורשיו שתשבע הב"ד טוענין עבורם שתשבע משום הכי לא פטרי גם לחשוד בלא שבועה עכ"ל הרי שלא כתב דאפילו לא טעין הבעל הב"ד טוענין היינו דווקא בשבועות הללו הנזכרים במשנה בפוגם שטרו ועד אחד מעיד שהוא פרועה ואף שלא טען השבע לי וכן מבואר בדברי רש"י בפ' הכותב דף פ"ז ע"ב וז"ל וא"ת בלא פוגם נמי הא קיימא לן בשבועות אי אמר ליה אישתבע לי דלא פרעתיך משביעין ליה והא נמי דקא טעין לה פרעתיך ומה צריך בפגימה הא פרכינן לה בשבועות ומשנינן לה הכי השתא התם כי פגום ואמר ליה האי פרעתיך משביעינן ליה אפילו אי לא טעון ליה זה השבע אבל כי לא פגום אפילו אמר ליה פרעתיך אי לא אמר בהדיא תשבע לי אמרינן ליה זיל שלים דהא נקט שטרא אבל כי אתי לגבות מנכסים משועבדים או מנכסי יתומים אין טעינן להו ואמרינן אי הוית גבית מן המלוה הוי טען לך אשתבע לי דלא פרעתיך ובעית אשתבועי השתא נמי טענין להו עכ"ל:

הרי מה שכתב הדרישה אף אם לא טען הבעל היינו שאינו טוען תשבע לי אבל מ"מ צריך ליטעון פרוע היא ובפוגמת דווקא טעינן ליה אבל בלא פוגמת אפי' אי טוען פרוע הוא ולא טען אישתבע לי לא טעינן ליה ואפילו בטענות שמא כגון במושב אשתו חנונית צריך הבעל לומר שחשדה שמא תפסה משלו אבל אי מודה שלא פרעה לה כתובתה ולא טעון עלה לא טענות ודאי ולא טענות ספק איך יעלה על דעת אנושי להשביע את האשה אטו אם באו שני שותפים לחלוק לפני ב"ד והשותף השני לא טען שחשדו שנאבד מן השותפות יפסיקו ב"ד שישבעו שניהם אתמהא ולפ"ז לא קשיא על הגהות רמ"א אפילו ריח קושיא דהתם מיירי שמברר בעדים שהיא עוברת על השבועה והפסידו חכמים כתובתה ואם היא מבררת שגם הוא עובר על השבועה לא אבדה כתובתה והוי כמו שמביא עדים שפרע הש"ח ואח"כ מביא אחר עדים ומכחיש את העדים ברור הדבר שזה גובה שטרו בלא שבועה אי לא טעין שום טענה אחרת אין עסק שבועה בניהם והכא נמי היכי שהיא מבררת שגם הוא עובר על השבועה א"כ אין מפסידין כתובתה בתיקנתה דרבנן והבעל לא טען שום טענה שהתפיסה צררה או שפרע לא טענות ודאי ולא טענות ספק ולכך גובות כתובתה והטור א"ה בסי' נ"ו לא מיירי אלא היכי דאיכא עסק שבועה בניהם מצד טענותו וכגון בפוגמת כתובתה וכל הנך דתני במתניתן ולכך כתב ואם גם הוא חשוד אז אין כאן לא שבועה ולא תשלומין וזה ברור וא"כ בנידון דידן נמי אם היתה יכולה לברר שאמרה לו שהיא נדה והוא ידע מזה א"כ לא הכשילתו היא א"כ אין כאן עסק שבועה בניהם כיון שלא טעון שום טענה אחרת על הכתובה והיה מגיע לה כתובתה אלא שעכשיו שהיא אינו יכולה לברר ונעשית חשודה ע"פ עצמה

לחוב לה ואף שלפי דבריה גם הבעל חשוד מ"מ כבר כתבנו שאין אדם נעשה חשוד ע"פ טענות התובע אלא ע"פ עדים דווקא ויכולים אנו להשביעו ששקר ענתה בו ומכל הנך פוסקים שהבאתי מהש"ך והדרישה והב"ח ודברי הטור כולם מסכימים דבכתובה אם היא חשודה כשנגדה נשבע ונפטר וגם סוף דבריו אינם מובנים שכתב וז"ל ולפי דעה זו באמת צ"ל הכשילתו נדה לאו דווקא אף אם באו עדים שעברה ולא הכשילתו נמי לית לה כתובה מצד השבעות כתובה עכ"ל והנה אין מי שיבין וישכיל איזה השבעות כתובה שייך בחיי הבעל היכי שהבעל אינו טוען שום טענה נגד הכתובה לא טענות ודאי ולא טענות שמא ובמחילה מכבודו שטעה טעות גדול, ותלי בוקי סריקי בדרישה דמשבעין לאשה על כתובתה אף שאין הבעל טוען שום טענה וכבר כתבתי שנשתקעו הדברים ולא נאמרו לא לקרות ולא לכתוב על הספר בשם הדרישה דבר זה:

ומה שכתב מכ"ת בגוף הנדון לא ביררו דבריהם כו' עד אם נתפס לשון אחרון שהיה ע"פ הודאת אשה אפשר דאינו נאמנת דשמא עיניה ניתנה באחר וגדולה מזו באומרת שזינתה וכו' עכ"ל לא ידעתי מאי גדולה מזו אם בשביל העון שגדל אדרבא היא הנותנת התם דלמשנה ראשונה היתה אסורה לבעל כדין סוטה י"ל דעיניה נותנה באחר שהיא יודעת שסוטה אסורה לבעלה ויגרשנה אבל בשימשתו נרה אינו אסורה לבעל ואם הבעל רוצה לקיימה מותר לקיימה א"כ מאי אהנית לה להוציא לעז על עצמה דילמא לא ירצה הבעל לגרשה ומסתמא קושטא קאמרי ומצוה לגרשה גם מה שהביא בשם מהרי"ק דאם אמר שמאמינה שמנדין אותו והביאו רמ"א בא"ה סי' קע"ח אני אומר דהמדקדק בדברי רמ"א יראה עין בעין דהכריע רמ"א דדוקא בחוזרת מדברי' הראשונים ונותנת אמתלא לדברי' אבל באינה חוזרת ועומדת בדיבורה שוית נפשה חתיכה דאיסור' סבר רמ"א שגם מהרי"ק בהכי מיירי שחוזרת מדברי' אבל באינו חוזרת כמו בנידון דידן שאומרת ששימשתו נדה והידות לפנינו מצוה לגרשה ובזונה יוכל לומר שמאמינה וחייב לגרשה ועוד דשוית נפשיה חתיכה דאיסורא וגם מה שכתב מכ"ת ואף לדעת החולקין שמה כו' עד דנילוף ק"ו מעוברת על דת כו' עד מ"מ אין כופין להוציא רק מצוה קא עביד והיינו דווקא בידוע שעברה ולא ע"פ הודאת עצמה א"כ מכ"ש בשמשתו נדה דאינו מחויב להוציא אם אינו רוצה עכ"ל וטרח ויגע מכ"ת להביא ראי' על זה מדלא אשכח הראב"ד תירוץ על קושייתו שהקשה מאי פריך המקשה אי דלא ידע נסמוך עלה דמיירי במודה וכו' לא ידעתי למה טרח בזה בדבר שהוא מפורש בדברי הרמב"ם בפ' כ"ד מהלכות אישות דין ט"ו וז"ל עוברת על דת משה או על דת יהדות כו' אין כופין את הבעל להוציא ואין פוצה פה ונודד כנף בזה ופסק כן בש"ע סי' קט"ו וכן השבתי להרב דק"ק

שטאמפי בניסן תת"ו על מעשה כיוצא בזה ובפעם הראשון קרבנו להזוג הנ"ל רק עכשיו שנשתרשה בחטא כעבר ושנה הותרה לה פסקנו שמצוה לגרשה:

וגם מה שכתב מכ"ת ולמד בק"ו משמשתו נדה מעוברת על דת לא ידעתי איזה קילותא יש במשמשתו נדה מעוברת על דת או דשניהם בסוג אחד או דמשמשת נדה חמור טפי דהא משמעות כל הפוסקים בין עוברת על דת משה ובין עוברת על דת יהדות צריכה התראה זולת פי' רש"י בסוטה דף כ"ה מפרש הא בעי' זו אם צריכה התראה להפסיד כתובתה דאירי בעוברת על דת יהדות משמע דס"ל אם עוברת על דת משה אינו צריכה התראה כיון דכבר הכשילתו וא"כ איך עלה בדעתו ללמוד מק"ו או השניהם שוים ולדעת רש"י חמור דת משה דהיינו ששימשתו נדה מדת יהדות דדת משה אינו צריכה התראה ועל מה שכתב מכ"ת לדבריכם דיכול לגרש אותה ע"י שליח הולכה ולהתיר לבעל לישא אחרת אף אם לא תקבל גיטה כדי שלא לעגן אותו וכתב מכ"ת וז"ל שאפילו אם נימא דליכא חילוק בין נאסרת להמירה כדאיתא בת"ה סי' רל"ז בשם א"ז וז"ל ובא"ז כתב נמי דאשה הנאסרת על בעלה הבעל ימסור גט למי שירצה ויאמר זכי בגט זה לאשתי והרי היא מגורשת בקבלתו של זה מ"מ נראה למכ"ת דווקא באינו ידוע אם האשה תקבל גט מדעתה או לא משא"כ אם היא עומדת לפנינו וצועקת שאינו רוצה לקבל הגט אין לנו ראיה שהוא זכות לה ובודאי אינו מגורשת ע"י אחר כו' עד משא"כ בנידון דידן שיוצאת בלא כתובה מצד האיסור מה זכות שייך בה וכו' עד ויותר היה נראה להתיר לישא שתי נשים וגדולה מזו מצינו במרדכי וכו' עד ואין דעתו נוטה לזכות לה גט ע"י אחר עכ"ל. אומר אני אף בזה טרח טירחא דלא צריך והא אפילו תינוקות של בית רבן יודעין דמה זכות שייך באשה העוברת על דת בגט דיותר הי' ניחה לה שידור בעלה עתה כיון דאין כופין להוציא' ומעולם לא יצא מפינו ח"ו לזכות לה גט שתתגרש בקבלתו של זה השליח רק כתבנו שישלח לה גט ע"י שליח ויגרש אותה בע"כ ואם לא תרצה לקבל ולא יהי' באפשרי לגרש אותה בע"כ אינו בדין שתעגן אותו ונתיר לו לישא אשה אחרת והשליח בקל יוכל לגרש אותה בע"כ לזרוק לרשותה ואם לא יהי' באפשרי מכח שר העיר ראוי לכוף אותה בחרמות עד שתאמר רוצה אני ואם גם זה לא יעלה בידינו נתיר לו לישא אשה אחרת כי בעובר' על דת נראה מדברי רמ"א בא"ה סי' קט"ו ובסי' קי"ט וז"ל ר"ג החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה על דת וכמו שנתבאר לעיל סי' קט"ו ואח"כ מסיים ויש אומרי' דבמקו' מצוה יכול לגרש בע"כ או מתירי' לו לישא ב' נשים ולכאורה איכא למידק מה חידש לנו בזה הא כבר כתב שר"ג לא החרים בעוברת על דת אלא ע"כ נראה מדעת רמ"א בעוברת על דת כ"ע מודים דר"ג לא החרים על זה

משום דהוא משום לתא דבעל שלא יבוא לידי מכשול עון והא דמביא אח"כ בשם י"א במקום מצוה היינו לקיים פ"ו או במקום יבום כנזכר בסי' א' אבל לא בעוברת על דת וכן נראה מתשובת הרשב"א סי' תקנ"ז בפשיטות שבעוברת על דת לא גזר ר"ג ובאורו נראה אור שכתב שאפילו את"ל שהוא מדת חסידות איך יתקן הרב שלא יתנהג במדת חסידות ואף בתשובת מהרי"ק נראה שיותר הסכים במנהג מקומן שלא לזכות לה גט שכתב וז"ל למה צריך לזכות לה אי משום תקנות הגאונים שלא לישא שתי נשים פשיטא שלא היה כוונתם אלא בנוהגת מנהג ישראל ודת משה ויהדות ולא זו שהתירה וגדולה מזו כתב הראב"ן במורדת דשרינן ליה לישא אשה אחרת הרי דלאו דווקא במומר' אלא דפשיטא בכל עוברת על דת לא תיקנו הגאונים והתפלא מאוד על מנהג המקום דמזכין לה גט ולדעת רב אלפס לא תיקנו בזה כלום ומנהגינו לזכות לה גט במומרת משום די"ל דזכות הוא לה ולדעת הפוסקים דמתגרשת מיד וכל מה דאית לן למעבד לכתחילה שלא יעבור חרם ר"ג עבדינן על צד היותר טוב מלבד דיש עוד טעם אחר במקום דנהגי ביבום דיש לחוש שמא ימות הבעל ותתיבם אשתו ובאמת היא צרת סוטה כמו שכתבו הפוסקים והב"ח גופא לא כתב שלא להתיר אלא במאה רבנים אלא בנשתטית דאי אפשר לזכות לה גט להפקיע חר"ג וכן יש לומר במקום מצוה משום פריה ורביה או במקום יבם כיון שהיא לא פשעתה כנגדו ולכך לא מפקינן חר"ג אלא אחרי העיון גדול ובמאה רבנים והא"ז שכתב לזכות לה גט התם באשה הנאסרת מחמת זנות וכיון שהיא אסורה לו עולמית ס"ל דזכות הוא לה וכל טצדקי דאית לן למעבד לכתחילה להפקיע חר"ג עבדינן אבל בעוברת על דת שהיא פשעתה בו ואין תקנה לזכות לה גט דבזה לא עלה על שום גברא לומר דזכות הוא לה ראוי לגרשה ע"י שליח בע"כ ואם תמאן מלקבל היא גורמת לענין את בעלה ובזה נראה לכ"ע דר"ג לא החרים על זה ויש להתיר לישא אשה אחרת דכי יעלה על דעת שר"ג החרים על זה כדי שידור עם רשעה כזו אבל מעולם לא יצא מפינו שיזכה אותם בגט שתגרש מיד ח"ו להעלות דבר כזה על לב שום אדם וכבר הארכתי בזה בתשובת פנים מאירות סי' מ"ו רק כוונתינו באשר שהבעל מתירא לילך למקום האשה מפני אימת המושל מצאנו לו תרופה שיגרש אותה ע"י שליח והשליח יגרש אותה כאשר ימצא ידו אפילו בע"כ ואם לא יהי' באפשרי אפילו לגרש בע"כ נתיר לו לישא אשה אחרת שלא לעגן אותו כי כל הפוסקים מודים שר"ג לא החרים בזה היכי שהיא סרחה עליו ומעלה בו מעל אפילו בדבר שהוא מצוה לא החרים ר"ג אטו לא הי' ניחא ליה לקיים מצוה אפילו במילי שהוא משום חסידות כתבו הפוסקים שלא עלה על דעת ר"ג ק"ו דבר שהוא משום מצוה:

איברא מה שעלה בדעת מכ"ת שסמכנו להפסיד כתובה ולהוציאה בגט ע"פ הודאת עצמה האמת יורה דרכו שלא מפני טעם זה לבד פסקנו כן שהרי כתבנו בפסק אחר העיון היטב הדין ואשר ראינו תוך גביות עדות שלהם ואחרי אומדנות וראיות מוכיחוה ואחר הודאת עצמה ששימשתו נדה וכבר יצא פס"ד בניהם מאתנו ב"ד ואזהרות והתראות ענינים הללו וכל זה לא הועיל לה וחזרה לקילקולה הראשון עכ"ל הפסק כל מגמותינו בהצטרפות כל הטעמים ועתה נפרש דברינו שמתחילה הכשילתו כמה פעמים ושימשתו עמו בשעת וסתה והעלימה מבעלה ואמרה לו שהיא מעוברת ואחר זה בדק הבעל בחלוקה שלבשתה בעת ההיא והיה נראה לעין כל שהי' שופעת דם ואורח בזמנו בא והיא נותנה החלוק הנ"ל לכובסת כותית וביקשה ממנו שלא תגיד למי הוא שייך החלוק הזה והודית בב"ד גם פעם ראשון שידה הי' במעל הזה אך אמרה שילדות שהיתה בה גרמה לה כל אלה שלא ידעה שהוא עון חמור והזהרנו אותה על עון גדול הזה ואמרנו לה הוי יודע שעל אשה המכשלת לבעלה בכך היא יוצאת שלא בכתובה מלבד עונש שמים ואחר זה כמו רביעית שנה חזרה לקילקולה הראשון ונשתרשה בחטא זה ונעשה לה כהיתר והעידו כמה נשים שראו אותה לובשת החלוק שדרך הנשים ללבוני במי נידות והכירו החלוק שלה אצל כובסת כותית וראו שהי' מלוכלך בדם נידות ואמרה הכותית לפי תומה שביקשה ממנה שלא תגיד למי הוא החלוק הזה ולא הלכה לבית הטבילה רביעית שנה ואמרה לפני האשה המנוי' מן הקהל על המקוה שהיא מעוברת והיה מוסכם אצלינו דזה הוי כמו הוחזקה נדה בשכנותי' כיון שראו שלבשתו החלוק המיוחד לימי נדתה והבעל אמר שאמרה לו שהיא טהורה והעלימה ממנה באמרה שהי' מעוברת והיא הודית גם בפעם שנית שתבעה לב"ד שנבעלת לו בימי נדה וכתבו כל הפוסקים הא דמשני הש"ס בפ' המדיר דף ע"ב בהוחזקה נדה בשכנותי' דמיירי מסתמא שהיא מודה שבא עליה אע"פ שטוענת עדיין טהורה היא אינו נאמנת במגו דהוי כמגו במקום עדים וק"ו בנידון דידן שהיא מודית גם עכשיו שהיתה טמאה בעת שימושה גלל כן הפסדנו כתובתה אך יש מענה בפיה שהבעל ידע מזה והיא לא הכשילתו פסקנו שהבעל יכלול בשבועתו שהוא לא ידע והי' נקי מעון הזה ומן הדין אין לה עליו אלא שבועת היסת אך אנחנו החמרנו עליו בשביל שאר תביעות ממון וע"י כולל אמרנו שיכלול גם את זה וכל כי האי פיסקא לימא בשמי בכל בתי דיני ישראל ושלום על דייני ישראל נא' מאיר:

שאלה יג

שאלה מן הרב דק"ק שטמפי יום ג' כ"ד ניסן תפ"ו וז"ל. אגב דשכיח שיירתא דאזיל מהכא להתם בכן באתי מן המודיעות מעובדא בישא דאיתעבד שבוע העברה פה קהלתינו באשה אחת ששימשה עם בעלה בימי וסתה ונדתה ובצפרא באשר קם בעלה מן המטה ראה הם דין ששכבו עליו מלוכלך בדמים וכאשר ראה בעלה מן דבר מכוער גנוח גנוח וילילי יליל במר נפשו על עבירה חמורה שבא לידו ואשתו בא אלי להורות לה דרך תשובה ומתחרטת ותוהה על המעשים המכוערים ומקבלת שלא תעשה עוד כל ימי' וכל מה שאגזור עליה רוצה לקבל הן תשובת האר"י ז"ל והן תשובת הרוקח והנה לא נעלם ממני מה דאיתא בטור א"ה סי' קט"ו מן הנשים היוצאת בלא כתובה רק בעלה אינו רוצה למאוס אשת נעורים אבל לזאת לבו נוקפי אע"פ שרצון בעלה להיות עמה כמאז ומקדם דאם מותרת לבעלה הואיל והיא חשודה ועיינתי בשעת' חדא מה דכתב ב"ש בא"ה סי' קט"ו סק"א בשם תשובת הרא"ש באשה שהמירה דתה לולי שיש תקלה לבעלה וסכנה ולעז על בני' היתה מותרת לבעלה ואמינא אנא באם המודה בע"ז הוא ככופר בכל התורה אפ"ה מותרת לבעלה ק"ו אשה הנ"ל מותרת לבעלה ובפרט שקבלה על עצמה כל תיקוני תשובה החמורה ביותר אך נוכל לומר אין הנידון דומה לראי' בשלמא גבי אשה שהמירה דמותרת לבעלה משום דלא איתעבד לבעלה תקלה אבל בנידון דידן דאיתעביד תקלה לבעלה על ידה תהי' אסורה בכן ימחול נא אדוני מ"ו באלפי פעמים מחילות להודיעני מה דינה של האשה הזו ומפיו אנו חיים:

ועוד כפי פרישות אליו על דבר קורט דם דשכיחי שנמצא בין שני קרומים של הושט באווזים המלעיטים אותם והנה לפנים הי' פה מ"צ והורה לאיסור ואחריו באתי במקומו והיתי נושא ונותן עם בעלי תריסין והודו לדברי להתיר בכן נא ימחול נא הוד רום אדוני מ"ו באלפי פעמים מחילות להשיב לי על שני שאלות כדי להבין ולהורות:

תשובה תמה אני על מעכ"ת שנסתפק בדבר שהוא זיל קרי בי' רב בש"ע בא"ה סי' קט"ו סס"ד דאם רוצה לקיימה אח"כ אין כופין אותו להוציא מ"מ מצוה עליו שיוציאנו והוא אבעי' בסוטה פ' ארוסה דף כ"ה ע"א אי בעי' להו עוברת על דת ורצה הבעל לקיימה מקיימה או אינו מקיימה מי אמרינן בקפידא דבעל תלה רחמנא והא לא קפיד או דילמא כיון דקפיד קפיד והתוס' שם בד"ה בעל שמחל על קיניו מחול כתבו ותפשוט נמי עוברת על דת אם רצה הבעל לקיימה מקיימה אפילו התרה בה ואף לדעת הרא"ש והמרדכי לא איפשטי האבעי' עכ"פ לא כייפינן לגרשה ק"ו בנידון דידן שלא התרה בה וכן מבואר בהדיא בהרמב"ם בפ' כ"ד מהלכות אישות ואין חולק בדבר ובדבר שאלה שני' בדם

הנמצא בין שני קרומי הוושט כבר הארכתי בספר פנים מאירות שאין כאן בית מיחוש לפי דברי הט"ז דמקיל אפילו אם שלטה המכה בעור החיצון אפ"ה מכשרינן אם אין קורט דם מבחוץ ה"נ דלא גרע האי קורט דם מאם שלטה המכה בעור הפנימי וגם בעור החיצון אפ"ה מכשרינן דאין אנו חושבים אותו העלטה לקוץ אלא דהוי מכה מחמת חולי העלטה והיכי דשלטה שלטה והיכי דלא שלטה לא מחזקינן ריעותא א"כ ה"נ הכי וגדולה מזו אמרתי דמאחר שכבר נהגו להקל כדעת הט"ז לא צריכין אנו לקלוף שני העורות כיון דלא אשכחן ריעותא בעור החיצון מבחוץ א"כ למה לנו לאטרוחי בכדי והא דנהיגי לקלוף העורות שמעתי מזקני הדור שעשו פשרה ולא הקילו אלא אם ניקב עור הפנימי לבד ולא שלטה המכה גם בעור החיצון אבל אם שלטה המכה גם בעור החיצון הי' מטריפן ולכך הי' קולפין כדי לידע אם שלטה המכה בעור החיצון אבל עכשיו שמקילין כדעת הט"ז ומכשירין אפילו אם שלטה המכה בעור החיצון א"כ טירחא זו בכדי הוא אלא העיקר אם קורט דם מבחוץ יש להכשיר והנראה לפענ"ד כתבתי:

שאלה יד

מהרב אבד"ק ביליגראד וזה לשונו.

בית שכר הנבנה על בית הקברות של ישמעאלים ובבית הקברות הנ"ל נקברו שני מומרים ושכר איש יהודי בית השכר הנ"ל עם החצר וקבע שם בה"כ והחצר נבנה מד' רוחתי' ושם חפרו קרקיעות יסודות הבנין ואמצע החצר הוא מקום פנוי' לערך מאה אמה אורך ומאה אמה רוחב לא נגעו במרא וקרדום כלל אם מותר לכהן לכנוס שם וחכמי קוסטנטינא השיבו בקצרה בסתימת לשונם וז"ל כיון שיש ספק אם מינו משם כל העצמות אם לאו נמנו וגמרו שאין שום ספק בדבר שכהן אסור לבוא שמה מלבד שהוא ספק טומאה ברה"י וגם שאר טענות מספיקות וכעת אין להאריך יותר ואין ספק כלל שאסור לכהנים לכנוס לשם עכ"ל אחר זה הלך כהן אחד ושאל לאחד מחכמי פולין והביא כתב שהתיר לכהנים ליכנוס לשם מטעם שמא הושלכו משם כל המומרים בחפירות היסודות של הבנין והלך הכהן ועשה מעשה ע"פ הוראת חכם הנ"ל ורב דק"ק הנ"ל קרא תגר על הכהן הזה שפרץ גדרן של חכמים שהורו לאיסור וביותר תמה על הרב המתיר איך לא שם אל לבו דברי הש"ע ביו"ד סי' שע"ב קברי כותי' נכון הכהן ליזהר מלילך עליהם ונכון להחמיר ועוד שנולד מחדש ספק מה שלא הציעו לפני חכמי ורבני קוסטנטינא כי באותו מקום בחצר הי' מדרון וכל העפר והעצמות אשר חפרו מתוך היסודות הנ"ל השליכו אל תוך החצר ודבר זה מוסכם מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים

אף למ"ד שקברי כותי' אינם מטמאים באוהל מודו שמטמאים במגע ובמשא והכי נגיעה הוא שהולכים ודורסים על עצמות של פגרים מתים המושלכים תוך החצר עכ"ל השואל: **תשובה** הנה טרם כל אראה להשיב על דברי החכם שהיתר מטעם שמא הושלכו משם כל המומרים חזרתי על כל צדי צדדים ולא יכולתי למצוא סעד וסמך לדבריו ראשון אם נימא שסמך על הא דאמרינן בפ' התערובות אמר רבה בר אבוה אמר ר' נחמן טבעת של ע"ז שנתעברה בק' טבעות ונפל אחד מהם לים הגדול הותרו כולן דאמרינן הך דנפל היינו דאיסורא הא תשובתו בצדו דהא הביא הב"י ביו"ד סי' ק"י דטעמא משום דמדאורייתא ברובא בטל אע"פ שהוא דבר חשוב ורבנן הוא דאסרוהו והילכך כשנפל אחד מהם לים תלינן לקולא א"כ דווקא התם דבטל מדאורייתא אבל הכא גבי שדה שנאבד בה קבר דאם על הוי ספק טומאה מדאורייתא ברה"י ואיך היתר ספק דאורייתא מטעם שמא השליכו משם כל המומרים אדרבא נימא אי פרשי הני עצמות שלא בפנינו נימא כל דפריש מרובא קא פריש ועצמות הכותי' נשלכו ואף אם פירשו לפנינו אם נימא אף אם אין האיסור ניכר במקומו מ"מ דין קבוע יש לו א"כ מ"מ הוי כמחצה על מחצה וכיון שלא פינו כל העצמות הוי ספק טומאה כמו מתחילה ואף לענין דיני ממונות אמרינן כן בח"מ סי' רצ"ב כתב רמ"א בהג"ה אם שניהם הפקידו אצל אחד ונאבד או נגנב אחד מהן אזלינן בתר רובא וכל דפריש מרובא קא פריש ואם הוא קבוע כמחצה על מחצה דמי עי' בש"ך שם וכל שכן לענין איסור א"כ ממ"נ לא יצא מידי ספק טומאה ואם נימא דטעמו משום דהוי ספק ספיקא ספק הושלכו משם ואת"ל לא הושלכו שמא לא נגע זה אינו דהא אינו יכול להתהפך ועוד טעה בדבר משנה אסמכתא טהרות פ"ו משנה ד' כל שאתה יכול להרבות ספיקות וספק ספיקות ברה"י טמא כו' עד ר"א אומר ספק ביאה טהור ולא מבעי' להני מפרשים דמפרשי טעמא דר"א ספק ביאה טהור משום דבעינן דומיא דסוטה דודאי נסתרה אלא דספק נגע ספק לא נגע אבל ספק ביאה טהור משמע אבל וודאי ביאה אף ר"א מודה לחכמים דכיון דמסוטה ילפינן אין חילוק בין ספק אחד לספק ספיקא היכי דבוודאי על אלא אפילו לפי' ר"י שכתבו התוס' בפ"ק דפסחים דף י' ד"ה ספק ביאה דטעמא דר"א דמטהר ס"ס דלא גמרינן מסוטה לטמא ברה"י אלא ספק אחד כסוטה אבל לא ס"ס אבל רבנן סברי כיון דמן הדין אפילו בספק אחת היה לטהר דאוקמי אחזקת טהרה אפילו הכי טמא ה"ה אפילו בתרי ספיקא מ"מ הא קי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים והלכה כחכמים ועוד אומר אני לא די דלא גמיר אף לא סביר דאימר דאמרינן דאיסור נפל היכי דאחר מן התערובת נוטל שלם כמות שהוא והכי נמי אם היה

נוטלים משם שני מתים שלמים היה אפשר לטעות בסברא הנ"ל אבל בנ"ד הספק שמא נשאר עצמות מכל מת ומת וחזר הדבר לספק כשדה שנחרש בה קבר:

ועתה אראה ואתבונן בדברי חכמי קוסטנטינא שסתמו דבריהם בקיצור וכתבו מלבד שהוא ספק טומאה ברה"י עכ"ל ואיכא לצדד להתיר דבפ' שני נזירים דף נ"ו פריך הש"ס קתני שתי נזירים שאמר להם ראיתי אחד מכם שנטמא ואינו יודע איזה מכם ואמאי כל ספק טומאה ברה"י מהיכי ילפינן לה מסוטה מה סוטה בועל ונבעלת דהוי תרתי אבל הכא שני נזרים והאי דקאי גביהן הא תלתא הוי לי' ספק טומאה ברה"ר וספיקא טהור נשמע מזה כל היכי דאיכא ביה תלתא הוי ליה ספק טומאה ברה"ר וספיקא טהור ובפ' ו' דטהרות משנה ו' שנינו בסציקי רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה וכו' עד וכן חצר וכתב מהר"ש ורע"ב וז"ל והשתא כל גווני דתנן הכי דהוי רה"ר מיירי כגון דליכא תלתא בשעה שנולד הספק ואפ"ה כיון דרבים מצויין שם כרשות הרבים דמי דאי בדאיכא בההיא שעתא שנולד הספק בה אפילו בחדרי חדרים טהור דילפינן מסוטה דהוי רה"י משום דאין תמן אלא תרי בועל ונבעלת הרי להדיא אף שנכנס יחידי כיון שהמקום רה"ר ספיקו טהור ושם בריש פירקן תנן מקום שהיה רה"י ונעשה רה"ר כו' כשהוא רה"י ספיקו טמא וכשהוא רה"ר ספיקו טהור א"כ האי חצר נמי כיון שנעשה מקום לבשל שכר ואין לך מקום שרבים נכנסים ויוצאים יותר ממקום זה כי רבים שתי לימא והוי רה"ר גמור וכל ספק שם טהור ואם נכנס הנזיר שם טהור וכיון דאין הנזיר מגלח עלי' אין הכהן מוזהר עליו דהתוס' בפ' עד כמה דף כ"ז ד"ה וכי חוזרא כתבו בשם תוס' דאהילות כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין הכהן מוזהר עליה א"כ היה הכהן מותר ליכנוס לחצר ואף שיש לפקפק על זה מהא דתנן בפ' ח' דעדיות משנה ד' העיד ר' יוסי בן יועזר על איל קמצא דכן וכו' ודיקרב במיתא מסתאב וקרי ליה יוסי שריא ואמרינן בפ' אין מעמידין דף נ"ז ע"ב ספק טומאה ברה"ר התיר להם ואף דהכי הילכתא הא אמר ר' יוחנן הלכה ואין מורין כן כי אתי לקמי דרבי ינאי אמר להם הא בשיקעותא דנהרא זילו טבילו מ"מ הנה משמע מדברי רע"ב קודם שבא יוסי בן יועזר היה אומרים הלכה ואין מורין כן ובא הוא והעיד שמורין כן לכתחילה לטהר כל ספק טומאה ברה"ר עכ"ל משמע דהכי הילכתא דכל עדות הילכתא הוא ואף דקרי ליה יוסי שרי' וע"כ צריכין אנו לומר אף דר' ינאי הי' רבו של ר' יוחנן כיון דיוסי העיד דאין הלכה כר' יוחנן בזה ה"ה דאין הלכה כר' ינאי כיון דטהור גמור הוא מדאורייתא אין מחייבין אותו לטבול אבל מדברי הרמב"ם נראה שמפרש דלכתחילה אומרים לאותו אדם שנסתפק אינך מפסיד שתטבול כיון שהמים מצוים והעיד ר"י דאין צריך מים אפילו לכתחילה ולפיכך נקרא יוסי שריא

לפי שהתיר ג' דברים וכן משמע מדברי הרמב"ם בחיבורו שכתב בפ' ט"ו מהלכות שאר אבות הטומאה דין ט' וז"ל אע"פ שספק רה"ר טהור כשיבא לשאול אומרים לו אם טבלת אין בכך הפסד אם טבל הרי זה משובח ואם לא טבל ועשה טהרות הרי הן טהורות שספק רה"ר טהור עכ"ל ולכאורה משמע שמפרש כפירושו במתניתן אבל כד דייקינן בדברי הרמב"ם י"ל מדלא נקט אם בא הכהן לשאול אם ילך לספק טומאה י"ל דסבירי ליה דהלכה כר' יוסי בן יועזר דהלכה ומורין כן לכתחילה במקום דאיכא קפידא אלא על צד היותר טוב אמרינן ליה אם טבלת אין בכך הפסד אבל במקום דאיכא קפידא שצריך לילך לשם מתירין לו לכתחילה וכן נראה דכל עדות הכי הילכתא אף דקרי ליה יוסי שריא דהא גבי משקי בית מטבחים פסק הרמב"ם בפ"י מהלכות טומאת אוכלין כוותיה וכן נראה שפסק גבי איל קמצא בריש פ' הלכות מאכלות אסור' כוותי' וע"כ צריכין אנו לומר דהלכתא כוותי' בכל הנך תלת אף דקרי ליה יוסי שריא ולא כתב הרמב"ם דאומרים לו אם טבלת אין בכך הפסד אלא הצד יותר טוב א"כ כיון דהאי חצר נעשה רה"ר ואין הנזיר מגלח עלי' אין הכהן מוזהר עלי' ומותר לכתחילה ליכנס:

אבל כד דייקינן שפיר לא מצינו בנידון דידן התיר חדא ועוד קאמינא חדא דבית הפרס אפילו ברה"ר גזרו בי' רבנן טומאה דכתבו התוס' בכתובת דף כ"ח ע"ב ד"ה בית הפרס דרבנן דבית הפרס להכי הוי דרבנן משום דהוי ספק טומאה ברה"ר אע"ג דבעלמא טיהרו חכמים ספק טומאה בר"ה היינו היכי שהטומאה מבוררת ולא נולד הספק אלא באקראי ופעם אחרת לא יטמא כיון שהמקום טומאה ידוע אבל הכא שלעולם השדה בספק לא רצו לטהר אע"ג דמדאורייתא טהור וכן כתבו התוספות בנדה וכן כתב מהר"ש בפ' י"ח דאהלות משנה ג' שדה שאבד בה קבר וז"ל מסתברא דשדה שאבד בה קבר ברה"י דאורייתא כבקעה בימו' הגשמים והא דאמרינן בכל דוכתא דבית הפרס דרבנן היינו בנחרש. ואבד נמי ברה"ר דרבנן החמירו בו יותר מבקעה בימות החמה דהתם הטומאה ידוע במקומו וליכא ספיקא אלא לזה שנכנס אבל אבד הספיקא לכל אדם עכ"ל הרי לפנינו דבית הפרס אפילו ברה"ר טמא מדרבנן ואף די"ל דאין הנזיר מגלח עליו מ"מ אסור לכהן לכתחילה לכנוס והתוס' בברכות דף י"ט ע"ב ד"ה מדלגין היינו כתבו בשם ר"ת דליתי להני כללא תני בשמחות כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין הכהן מוזהר עליה דהא רביעית דם אין הנזיר מגלח עליו עד שיהיה חצי לוג ואפ"ה כהן מוזהר עליו ועוד שכתב הרב הב"י בי"ד סי' שס"ט וז"ל ותניא במסכת שמחות כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה כהן לוקה עליה את הארבעים משמע דטומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן לוקה עליה ומ"מ משמע דנהי דמלקי לא לקי אבל איסורא מיהא איכא

ואין לומר דהא קי"ל בית הפרס שנידוש טהור וה"נ האי חצר כבר נידוש זה אינו דדווקא לעושי פסח התירו כן כמו שמנפח אדם בבית הפרס לא התירו אלא לעושי פסח כמו כן בית הפרס שנידוש וכן פי' רש"י בחגיגה דף כ"ח ע"ב שנידוש ברגל וזו היא בדיקתו בודק אם נידוש אם לא נידוש עכ"ל וכן פי' רש"י בפסחים סוף פ' האשה דהבא לעשות פסחו יבדוק אם נידוש אבל לאכילת תרומה לא סמכינן עלה וכן משמעות הש"ס דדווקא במקום כרת לא העמידו דבריהם אבל לשאר מצות לא התירו ואין לנו שום היתר אלא אם באנו לומר שירצוף החצר באבנים ותו ליכא למיחש שמא יסיט או יגע בעצם כמו דתנן במשנה ה' פ' י"ח דאהלות כיצד מטהרין בית הפרס כו' הרוצף בית הפרס באבנים שאינו יכול להסיטן טהור א"כ הכא נמי דכוותי' אך אומר אני בודאי אי היה נידון דידן כמו בית הפרס שנחרש בה קבר שפיר מצינו היתר זה אבל בהאי איכא לספוקי בכל החצר שמא נקברו במקום שבו מומרים והוי כשדה שנאבד בה קבר ובית הפרס כזה אין לו היתר טהרה משום דהתם מספקינן בקבר שמטמא באוהל וכן פי' ר"ע כיצד מטהרין בית הפרס אבית הפרס הראשון קאי שהוא שדה שנחרש בה קבר עכ"ל משמע דשדה שנאבד בה קבר לא מהני שום טהרה כיון דספק שיש בה טומאת אוהל ועוד דאף אם נימא שלא היה שכונת קברות בתוך החצר רק סביב היסודות וכיון שחפרו שם והשליכו העצמות למקום מדרון יש לחוש שמא השליכו רובע העצמות מן המומרים במקום אחד ומטמא באוהל ולא דמי לשדה שנחרש בה קבר ומסתמא לא נשארו עצמות המת במקום אחד וליכא שם טומאת אוהל משא"כ בנידון דידן דילמא השליכו רובע עצמות במקום אחד כדמשמע בנזיר דף נ"ט ע"ב והוי כשדה שאבד בה קבר ולא מהני שום טהרה וכבר כתבנו בשם התוספת דשדה שאבד בה קבד אפילו בר"ה טמא מדרבנן וכיון דנשלכו העצמות בחצר עצמו תו לא תלינן לטהר כדעת החכם המתיר וחזרנו על כל צידי וצידי צדדים התיר ולא מצאנו שיכנוס בחצר זה כהן. ועתה אשיב ידי להשיב למעלתו במה שכתב שדבר זה מוסכם מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים אף למ"ד שקברי כותים אינם מטמאים באוהל מודים שמטמאים במגע במשא והכא נגיעה היא שהולכים ודורסי' על עצמות של פגרים מתים המוטל בי' תוך החצר עכ"ל אני אומר שיגרא דלישני דהש"ך נקטי' ליה דמוסכם מכל הפוסקים אבל כד דייקינן שפיר איכא פלוגתא בזה שהביא הב"י בשם הגהות מיימני בפ' שני מהלכות אבל וז"ל וכן כתב בספר יראים דקי"ל כרשב"י דקברי כותים אינם מטמאים ופליגי עלי' דהרמב"ם כחדא וס"ל דכיון דלא מטמא באוהל במגע ובמשא נמי לא מטמא וראייתו מת"כ דנזיר מטמא לכותי' וכיון דאשכחן בנזיר שמותר במתי כותי' כהן נמי לא שנא דהא ילפינן בג"ש דאמו אמו מכהן לנזיר ועוד תניא כל

שנזיר מגלח עליו כהן מוזהר עליו ויש מיקל הכל על הכלל הזה ושמעתי אוסרין כהנים במגע ובמשא במיחש כותים ואני כתבתי כנ"ל והמחמיר תבוא עליו ברכה והמיקל לא הפסיד ע"כ מדברי רא"ם אמנם כדברי הרב המחבר משמע בפ' הבא על יבמתו דגרסינן נהי דמעטינוהו קרא מאוהל ממגע וממשא לא מעטינהו עכ"ל הרי שכתב בעל היראים שהמיקל לא הפסיד אפילו במגע ומה שכתב בעל הגהות כדברי רבינו הרמב"ם משמע בפ' הבא על יבמתו נראה לפע"ד דאין כאן סתירה לדברו בעל היראים דהאי תירוצא רבינא קא משני הכי נהי דמעטינהו קרא מאטמויי באוהל כו' אבל לתירוץ קמא דמשני סתמא דש"ס הא דכתיב וכל נוגע בחלל תחטאו דילמא איקטל חד מישראל ולפום הך תירוצא אף בנגיעה לא מטמאו מתי כותים וא"כ שפיר יש לנו סעד וסמך לומר דהמיקל לא הפסיד וכן משמע בזוהר שחיבר הרשב"י בפ' חיי שרה דפוס אמשטרדם דף קל"א ע"א וז"ל ושאר עמון עובדי ע"ז כד אינן בחייהון אינון מסאבין דהא מסיטרא דמסאבא אית להון נשמותיהון כד איתרק מינייהו ההוא מסאבו אשתאר גופא בלא מסאבו כלל עכ"ל משמע שאינו מטמא כלל אפילו במגע כתירוץ קמא של סתמא דש"ס ומסתמא הכי הילכתא ועוד אני אומר ואין שייך כאן מגע כיון דנקברו בעומק ונתנו עליהם עפר ונידוש הרבה ולא שייך נגיעה אלא בעצם גופא ועיקר חששא מחמת שיש רובע עצמות במקום אחד או קבר שהיה שם כבר וכבר פסק הרמב"ם דאינו מטמא קברי כותים באוהל והא דגזרו במדורת עכו"ם טעמא דהוי בכלל גזירות ארץ עמים אבל ליכא למימר דטעמא משום דהילכתא כרבנן דפליגי ארשב"י וס"ל דכותי' קרוים אדם אם כן הא דתנן בנגעים הכל מטמאין בנגעים חוץ מן העכו"ם וע"כ מעטינן להו מדכתיב אדם גבי נגעים ש"מ דהכי הילכתא והדרן לכללן קמן דעל כל פנים לא יצא מידי שדה שנאבד בה קבר ישראל וטמא מדרבנן וכל הפורץ גדרן של חכמים ישכנו נחש והבא לטהר מסייעין לו מן השמים:

שאלה טו

בטור או"ח סי' ר"י וז"ל עוד מסתפקים בברכה אחרונה של יין אם מברכין אותה דווקא על כזית או ברביעית לכן טוב ליזהר שלא לשתות אלא או פחות מכזית או רביעית וכתב הב"י בפ' הישן ובפ' בתרא דיומא נסתפקו אי סגי בכזית בשתיה כמו באכילה או שמא כיון דדריש ר"ת ושבעת זו שתי' בעי כביצה דלא הוי שביעה בפחות או שמא יש לחלק בין שביעה דאכילה לשביעה דשתיה וכתב הרא"ש בפ"ג שאכלו לכך טוב לזהר שישתה פחות מכזית או רביעית להסתלק מן הספק ע"כ וצ"ל שסובר הרא"ש דשיעור רביעית

שוה לכביצה שאם הוא פחות מכביצה האיך היה מסתלק מן הספק בשתיית רביעית עכ"ל. וכתב הב"ח וז"ל מה שפי' הב"י כאן וצ"ל שסובר הרא"ש דשיעור רביעית שוה לכביצה וכו' הוא ט"ס דהא מפורש בפרק ע"פ בשמעת' דים של שלמה דשיעור רביעית הוא ביצה ומחצה וכן מפורש עוד בכמה מקומות וכן כתב הרב במג"א ס"ק ה' שהרב הב"י שגג בזה ותמה אני על הנך אריוותא איך חשדי להרב"י לומר ששגג בזה והוכרח הב"ח לומר שהוא טעו' סופר ואני אומר שלא נעלם מהרב"י שרביעית הוא ביצה ומחצה כנזכר בכמה מקומות בש"ס והוא בעצמו כתב לענין שיעור חלה ועיסת פסח אלא נראה ברור משום דהתוס' מספקא להו אליבא דר"מ מי בעינן ושבעת זו שפי' אי בעינן שיעור שביעה שהוא כביצה וי"ל שהוא כביצה בגוש לאחר שנקרש ונתייבש משערינן כדי שביעה ולא הי' סגי ברביעית דהא ריש פ' המוציא יין אמרינן דרביעית יין הוי כזית כשנקרוש ולר' יוסי בר יהודה יין דקליש כזית הוי יותר מרביעית א"כ אם היינו צריכין לשער בשתי' כדי שביעה ביצה ביובש היינו צריכים שתי רביעית לכל הפחות והתוס' לא הכריעו איך להסתלק מספק רק הרא"ש הכריע דברביעית הוא משביע כמו ביצה ביובש ונראה דלמד כן מדפשט הש"ס בפ' י"כ דף ע"ט ע"ב דכותבת הוא מעט פחות מכביצה וקאמר הש"ס דכביצה משבעא וכותבת מיתבא דעתא משמע בשיעור קטן דגדול כביצה מכותבת משביע וא"כ בשתי' נמי דמלא לוגמיו שהוא פחות מרביעית מיתבא דעתא ומחייב ברכה ש"מ דרביעית משביע וזה שכתב הרב הב"י וצ"ל שסובר הרא"ש דשיעור רביעית שוה לכביצה ולכאורה לפי הבנת הגאונים הנ"ל שעלה בדעת הרב"י דרביעית מחזיק ביצה מאי שוה דקאמר ועוד מאי לכביצה הוי ליה למימר דרביעית הוא כביצה מאי שוה לכביצה אלא ברור הדבר דכך הוא כוונתו אף דכביצה הוא משביע ביובש וס"ד לענין שביעה דשתי' נמי משערנין בכך ובעינן לכל הפחות שני רביעית והכריח הב"י דס"ל להרא"ש דרביעית דיין שוה לענין שביעה כביצה בקרוש וביובש דאפילו שאינו מגיע כביצה קרוש לרביעית הלח אפ"ה הוי שביעה לענין שתי' כדאמרן דיליף מי"כ כי היכי דבאכילה מה דמיתבא דעתה בשיעור מועט יותר משביעה ה"נ לענין שתי' כיון דמלא לוגמיו מיתבא דעת' והוא פחות מרביעית ש"מ דרביעית שהוא מעט יותר משביעה ומה שמסיים שאם הוא פחות מכביצה איך היה מסתלק מן הספק ר"ל אריש קאי ר"ל שאם הוא פחות מכביצה ואינו משביע כשם שפחות מכביצה אינו משביע איך היה מסתלק מן הספק אלא ע"כ שהוא שוה לכביצה כשם שביצה משביע ביובש כך רביעת יין בלח משביע וחידוש גדול אשמועינן הרא"ש אבל מעולם לא עלה על דעת הב"י לומר שרביעית מחזיק ביצה וזה ברור לדעתי:

שאלה טז

כתב הטור א"ח סי' ל"ב בשם הסמ"ק שאם נפלה טיפת דיו קודם שנגמר' האות או שלא היתה מוקפת גויל מתחילתה פסול דהוי כחק תוכות אבל אם כבר היתה עשוי' כתקנה ונפל בו דיו יכול ליטלו וכתב הב"י שלמד כן מהירושלמי בפ' הי' קורא והכי איתא שם עירוב האותיות אית תני כשר ואית תני פסול מ"ד כשר מלמטה ומ"ד פסול מלמעלה כגון ארצינו תפארתנו אבל ארציך ותפארתך צריכה ופי' הרשב"א דהכי קאמר מלמעלה פסול לפי שעד שלא נעשית האות נפסלה צורתה והילכך אם בא לגרור הוי כחק תוכות אבל כשנדבק מלמטה נ"ו של תפארתנו אחר שנגמרה צורות האות הוא שנדבקה ומתחילתה כשירה היתה ואם בא עכשיו לגוררה לא הוי כחק תוכות וע"פ פירוש זה למד הסמ"ק לחלק בין נפלה טיפת דיו קודם שנגמר האות ובין לאחר שנגמר האות:

וקשיא לי טובא א"כ סתרי דברי הירושלמי אהדדי דהא בניקוב כל תוך האות כתב הטור דבירושלמי משמע שצריך גם בפנים מוקף גויל וכתב הטור הילכך אם ניקב כל תוכו פסול ומשמע דלא מהני מה שיגרור בפנים סביבות האות כדי שיהי' מוקף גויל וקשה אמאי פסול דהא מתחילה היה האות כתיקנה ולפ"ד הסמ"ק דמכשיר ע"פ הירושלמי אם היתה אות כתיקנה ואח"כ נפל דיו דיכול לתקנה ולא הוי כחק תוכות א"כ ה"נ ליתכשר ע"י גירוד בפנים סביב האות ובאמת תמוהים לי דברי הסמ"ק שלפי הנראה לא ראה אלא דברי הירושלמי בפ' היה קורא אבל מדברי הירושלמי בפ"ק דמגילה לא משמע כדבריו דאיתא שם ר' זעירא בשם רב ניקב נקב ביריכו של הי"א אם גורדו ונשתייר שם ירך קטנה כשר ואם לאו פסול ר' זעירא בשם ר' חסדא הי' הגימ"ל מכלה את הגויל אם גרדו ונשתייר שם ירך קטנה כשר ואם לאו פסול ר' זעירא בשם אושין בר נידב' ניקב באמצע הבי"ת אם היה הגויל מקיפו מכל צר כשר ואם לאו פסול א"ר זעירא אהיא דרב חסדא כרב ותריהון פליגין על שיטתי' דאושין בר נידבה חבריא אמרי אתי' דאושין בר נידבה כר' יוחנן דתני עירוב את האותיות אית תנוי דתני כשר ואית תנוי דתני פסול רב אדא בר' שמעון בשם ר' יוחנן מ"ד כשר מלמטן ומ"ד פסול מלמעלן כגון ארצנו תפארתנו ארציך תפארתך צריכה עכ"ל וע"כ צריכין אנו לפרש מתחילה דאמר זעירא דפליגי רב ורב חסדא על אושיין משום דלדידהו מהני אח"כ גרידה ולאושיין לא מהני גרידה בפנים לעשות שיהי' מוקף גויל וחברייא פירשו דאפשר דלא פליגי דאם הי' הדיבוק מלמעלה ונתבטל העיקור האות לא מהני אח"כ גרידה לאכשורי אבל אם למטה שנדבק במקום יתור האות כגון תפארתנו או ארצנו שהרי הוי"ו היתה כשירה וצורת וי"ו עליה אף אם לא הגיע למטה במקום רגל הנו"ן משום הכי מהני גרידה ולפ"ז אם ניקב באמצע הבי"ת

ולא היה הגויל מקיפו הוי כמו שנפל טיפת דיו באמצע האות כיון דנתבטל העיקור גוף האות לא מהני גרידה דהוי כחק תוכות ואין חילוק בין נפל מתחילה או לבסוף כל היכי שנתבטל גוף צורת האות שנפסל על ידי זה הוי כחק תוכות ולכאורה משמע גם מדברי תלמודא דידן הכי הא דקאמר אמר ר' זירא לדידי מפרש לי' מיניה דרב הונא ידונו אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה כשר ולבתר הכי גבי ר' אמי בר תמרי דאיפסוק ליה וי"ו בנוקבא אתי' לקמי' דר' זירא א"ל אייתי ינוקי דלא חכים ולא טיפש ולכאורה איכא למידק למה לא אמר גבי יריכו של ה"א כך אלא ע"כ דהתם משערינן לאחר שיגרור וזה אי אפשר להבין תינוק דלא חכמים ולא טיפש אבל גבי וי"ו בנוקבא מיירי דאיפסק ליה באמצע עד שנפסק הרגל צד העליון מן התחתון ותיקון זה תלוי כשיהי' הנקב הזה דק כ"כ שאין ההפסק מונע הקריאה המתוקנת לתינוק בינוני וכשם שקריאתו מציל שיהי' האות שלם כן מציל שהגויל מקיפו נמי מכל צד וכה"ג מפרש הר"ר מנחם המאירי והביאו הב"י שנזכר שני תיקונים כו' עד שאם עשה הרגל מתחילתו דק כשר ואח"כ דיברו כשניקב באמצעי הרגל עד שנפסק הרגל צד העליון מן התחתון ובתיקון זה תלוי בשיהיה נקב דק כל כך שאין הפסק מונע קריאה המתוקנת לתינוק בינוני עכ"ל ונתקשה לו ג"כ למה הזכיר בניקוב יריכו של הי"א אם נשתייר מלא אות קטנה ולא אמר דמייתינן תינוק דלא חכים ולכך היה מפרש שנזכר שני תיקונים אחד אם הנקב ממעט עובי אורך הרגל וזה אפילו תינוק טיפש יכול לקרותו והשני אם נפסק באמצע אבל פי' הירושלמי אין אנו צריכין לזה וע"פ זה מיושב נמי קושיות הב"י וז"ל וא"ת והיכי מכשרינן באיפסק שום אות בנוקבי' והא אמרינן בהקומץ כל אות שאין הגויל מוקף לה מארבע רוחתי' פסולה ונכנס לדחוקים אבל לפי' הירושלמי מיירי הא דקאמר אם נשאר מלא אות קטנה היינו לאחר שיגרוד וישתייר מלא אות קטנה וזה כלל גדול כל היכי שאנו יכולים להשוות שלא פליג הירושלמי אתלמודא דידן משווינן ויצא לנו מזה אף דהרא"ש פליגי אירושלמי היינו אהא דקאמר רבי יוחנן מאן דאמר פסול מלמעלה וס"ל להרא"ש כאית תני דתני כשר בעירוב האותיות בין מלמעלה ובין מלמטה מ"מ רב ורב חסדא ס"ל דאם ניקב יריכו של הי"א וכן אם הגימ"ל מגיע לסוף הקלף מהני אם יגרוד אח"כ והיינו אות קטנה ר"ל ירך לאחר שיגרוד ויהי' מוקף גויל אם כן יהיה חומרא מצד אחד דאות קטנה דקאמר הש"ס לאחר שיגרוד ויהי' מוקף גויל וקולא מצד אחד אם ניקב כל חללה של בי"ת אם יכולים לגרוד בפנים לעשות מוקף גויל כשר ולא הוי חק תוכות כיון דצורת הבי"ת היה מקודם דהשתא קיימינן דרב ורב חסדא פליגי אדאושיין בר נדבה ולפי זה פשיטא באות כ' הנמשך למטה אם מגרדו ונעשה מוקיף גויל כשר ולא הוי כחק

תוכות וכן כתב המג"א בסעיף קטן כ"ו ויצא לנו עוד מזה הר' מנחם המאירי אם נפסק באמצע הרגל עד שנפסק הרגל צדו העליון מן התחתון אם הנקב רק כל כך שאין ההפסק מונע לתינוק בינוני כשר ה"ה ברגלי היודי"ן של האלפי"ן והשיני"ן נמי מכשרינן בכי האי גוונא דלא כמה שכתבו האחרונים בשם תשובת הריב"ש והר"י קלון ברגלי היודי"ן של האלפי"ן לא מהני קריאת תינוק בינוני ואני אומר דכבר מוכח מירושלמי דע"כ הא דקתני דאיפסק ליה וי"ו דויהרגו בנוקבא מיירי שנפסק באמצע הרגל עד שנפסק צד העליון מצד התחתון וכפי' הרב המאירי דאל"כ הא אינו מוקף גויל וזה אי אפשר לשער לתינוק בינוני לאחר שיגרוד אם ישאר מלא אות קטנה אלא ע"כ כדאמרן ואפ"ה אפשר בתינוק בינוני וכן יש לי עד נאמן מהא דהביא הב"י בשם הגהות מיימוני וז"ל הר"ם פסל לי תפילין בשביל שלא היו מקצת יודי"ן של האלפי"ן כו' נוגעים לגוף האות אכן שוב אמר שיוכל לתקנם רק כשנעשה תחילה דתינוק דלא חכים ולא טיפש יכול לקרוא אותם אז יכול לתקן תיקונים אלו ולא הוי שלא כסדרן משמע דאף כזה מהני אלא לכתחילה צריכין אנו לתקן שיהי' כתיבה תמה ושלימה ואף שמהר"י קלון כתב הא דקאמר הר"ם היינו דוקא ליחשב כסדרן מאחר שעיקר צורת האותיות נעשה כסדרן אבל להכשיר בלא תיקון משום קריאת התינוק לא עלה על דעתו והביאו הב"י בסי' ל"ו ואני אומר דפשטן של דברי הר"ם לא משמע כן דאי לא היה מהני קריאת התינוק לאכשורי בדעבד במקום שאין אנו יכולים לתקן כגון שניקב באמצע הרגל של הוי"ו או הנו"ן א"כ זה עיקר תיקון האות א"כ האיך הכשיר לתקן אחר כך דזה הוי שלא כסדרן ומאי נפקא מיניה שנכתב העיקר האות כיון דלא חשיב לאות כלל אלא ע"כ פשטן של דברים נראים עיקר להלכה ולמעשה הכל לפי הרווח אם דק כל כך שתינוק בינוני קורא אותו אל"ף סמכינן עליו ואם היה רוח גדול הי' קורא אותו יו"ד ולכך סתמו הרמב"ם והסמ"ג והטור ולא חילקו בין אות לאות דבכל מקום מכשרינן על ידי תינוק בינוני ולפ"ז אין אנו צריכין להגיה בדברי הש"ע בא"ח סי' ל"ב סי' ט"ז כי רמ"א כתב ע"פ פסק הר"ם המאירי ומה שכתב למטה ומיהו אם אנו רואים שלא נשאר צורת האות מיירי שיש רווח גדול או שהוא יו"ד קטנה ואף שהתינוק בינוני קורא וי"ו לא סמכינן עליו אבל ברגלי יודי"ן שעל האלפי"ן סמכינן שפיר אקריות תינוק בינוני אכן אם בקרוב מכירי' שהוא רווח ואינו מגיע לגוף האות לדעת הב"י בסי' ל"ו כרחוק ארבע אמות ולדעת הב"ח כרחוק אמה בזה ודאי אין לסמוך על קריות תינוק בינוני אבל אם נרחק לכל מר כדאית ליה אנו רואים שהוא אל"ף ושי"ן רק כמשקרבין עינינו אנו רואים רוח ותינוק דלא חכי' ולא טיפוש קורא אותו אל"ף או שי"ן שפיר נוכל לסמוך עליו והנלע"ד כתבתי:

שאלה יז

קהל שהיה חייבים שכירות לחזן ובעת הגיע תשלומין השכירות המחתו הקהל וכתבו כתב להחזן לנאמן הקהלה שהיה בידו מעות הקהל לשלם להחזן שכירות סך כך וכך ומנהג העיר ההיא מי שמקבל מעות מן נאמן הקהלה ע"פ כתב הקהל כותב על הכתב ביום פלוני קבלתי סך הנזכר בכתב הקהל כדי שיהי' ביד נאמן לראי' בעת החשבון שנתן לפלוני כפי הנזכר בכתב הקהל ומת הנאמן הקהל ומצאו בפנקסו שנכתב בחשבונו שנתן ע"פ פקודת הקהל להחזן סך הנ"ל אך גוף כתב הקהל עדיין ביד החזן ונכתב שובר עליו איך שקיבל החזן סך הנ"ל מיד הנאמן אך מענה בפה החזן שמתחילה רצה הנאמן לשלם לו וכתב קבלה על הכתב הנ"ל אך דחה אותו מיום ליום והחזיר לו הכתב וכן העידה אשת הנאמן שאמת בדבר שהחזיר לידו בעלה הכתב ועתה תובע הש"ץ השכירות מן הקהל באשר שהנאמן לא נתן להם ע"פ פקודת הקהל והראי' שאין כתב הקהל יוצא מתחת ידי הנאמן והקהל משיבי' אנחנו פטורים ומסולקים מלשלם כיון שכבר נכתב שובר על כתבינו שקיבל הש"ץ סך הנזכר מיד הנאמן וגם מצאנו בחשבונו של נאמן שנתן סך הנ"ל ליד הש"ץ בכן יורינו המורה הדין עם מי אם הקהל מחויבים לשלם השכירות להש"ץ ויהי' להם דין עם יורשי הנאמן או פטורים הם ויהי' דין הש"ץ עם יורשי הנאמן:

תשובה תחילה נברר אם יש להקהל תביעה על היתומים אף שיש ביד הקהל כתב יד הנאמן שיש תחת ידו מעות הקהל סך כך וכך ודין זה מבואר בפ' המוכר את הבית דף ע' שטר כיס היוצא על היתומים דיינו גולה אמרי נשבע וגובה כולה דייני ארץ ישראל אמרו נשבע וגובה מחצה ופסק רבא כדייני א"י וכן פסק הטור חו"מ בסי' כ"ח והטעם דשטר כיס הוא שטר עיסקא וחצי יש לו דין פקדון ואינו נוטל אפילו בשבועה שאלו היה אביהם חי היה יכול לטעון החזרתי במגו דנאנסו והיה נשבע ונפטר לפיכך טוענין להו נמי הכי ופטורים בלא שבועה ואין לו עליהם אלא חרם סתם אבל אם אינם יכולים לטעון שהחזיר כגון שהודה... שלא החזיר או שמת תוך זמנו חייבין ולא טענין להו שנאנסו מש שהוא דבר שאינו שכיח וא"כ בנידון דידן שמנהג העיר שהנאמן הקהל מתמנה ע"פ בוררי הקהל על משך שנה תמימה וכל השנה מעות הקהל בידו מכל הכנסות הקהלה ובסוף השנה הוא נותן חשבון והוי כמת תוך זמן הפקדון ועוד שמנהג העיר שמחויב הנאמן להראות כתב ראי' מן הקהל שהוציא ברשותם וזולת זה הקהל נאמנים נגדו ואינו נאמן לומר שהחזיר ליד הקהל א"כ לא טענין ג"כ ליתמי דידי' שנאנסו וא"כ כל מה שמבררים הקהל שמסרו ליד הנאמן ממעות הקהל גובים מיתומים דהוי תוך זמנו ולא היה הנאמן יוכל לטעון שהחזיר א"כ אין אנו טוענים ליתומים ואף לדעת י"א שכתב

בש"ע בסי' ק"ח סעיף ד' דטענינן להם שנאנסו והש"ך הכריע כדעת י"א מ"מ יד הקהל על העליונה ויכולים לומר קים לן כהנך פוסקים דאין טעונים להם שנאנסו וכדעת הטור והרא"ש והנמשכים אחריהם וכתב הסמ"ע בסי' ד' ס"ק ו' וגם לענין זה דיכולים לומר קים לנו כהאי מ"ד במקום שיש פלוגתא נקראים מוחזקים ואף שהש"ך כתוב שם דדווקא לעניני מסים אבל בשאר מילי לא חשיבי מוחזקים מ"מ נראה כיון שהנאמן הזה הוי כש"ש דאף לדעת הפוסקים דס"ל בסי' ע"ב סי' ה' דאין לנאמני הקהל דין ש"ש התם מיירי שיש בידם משכון השייך להקהל אבל בנ"ד שהנאמן מכניס כל הכנסות הקהל ומעות הקהל בידו ומשתמש בהם כרצונו נעשה עליהם כש"ש כמבואר בסי' רצ"ב גבי שלחני וכיון דחייב בגניבה ואבידה ואינו יכול לפטור אלא בטענת נאנסו ומבואר בכמה מקומות דאם הי' במקום שעדים מצוים אינו נאמן לומר שנאנסו וא"כ אין לפוטרו אלא בלסטים מזוין וכיון שהי' בעיר מסתמא הי' לו להוציא קול א"כ אין טוענים גם ליתומים דבר מה דלא מצי אביהן למטען ונראה דאם לא היה יכולים הקהל להוציא מיתומים מחמת שלא הניח נכסים לגבות מהם מחויבים הקהל לשלם להש"ץ ודין זה מבואר בהדיא בש"ע בסי' צ"א ס"ג דאם הקדים בה"ב מעות לחנוני ואמר תן לפועלים סלע אם המחום אצל חנוני במעמד שלשתן והפועלים נתרצו אין לפועלים על בעל הבית כלום והחנוני נשבע היסת ואם שלא במעמד שלשתן המחום אצל חנוני נשבע החנוני לבה"ב היסת שעשה שליחתו ונפטר והפועלים נשבעין לבה"ב כעין של תורה שלא נטלו כלום מחנוני ונוטלים מבה"ב וי"א שגם זו הוא שבועת היסת וא"כ בנידון דידן שלא הי' במעמד שלשתן רק הקהל המחהו הש"ץ שהוא הפועל להנאמן נשבע הפועל שהוא הש"ץ שלא קיבל מהנאמן ונוטל שבה"ב שהוא הקהל וגדולה מזה נראה שאף אם הי' נידון דידן במעמד שלשתן והי' הנאמן חי וטען שפרע להש"ץ והש"ץ מכחישו היה הש"ץ נאמן כיון שהכתב של הקהל עם השובר בידו ותלמוד ערוך הוא בפ"ק דמציעא דף י"ח א"ר ירמיה בר אבא אמר רב סימפון פי' שובר היוצא מתחת יד מלוה אע"פ שכתוב בכתב ידו אינו אלא כמשחק ופסול לא מבעי' כתב בכתב ידי סופר דאיכא למימר ספרא איתרמי לי' וכתב אלא אפי' בכתב ידו פסול סבר דילמא מיתרמי ואתי בין השמשות וקא פרע לי ואי לא יהבינא ליה לא יהיב לי זוז אכתוב אנא דכי מייתי לי זוזי אתן ליה וכן פסק הטור חו"מ סי' ס"ה ואפילו השובר כתב ידי הלוה וכתב הר"י ברצלוני שיש לנו לומר כיון שכתב ידי הלוה הוא בודאי נתחברו יחד המלוה והלוה ויש לומר שפרע ושכח השובר בבית המלוה או יש לומר דאדרבא כיון שכתב ידי הלוה הוא ובודאי נתחברו יחד הלוה והמלוה אם איתא שפרע היה מוליך השובר עמו ולדידן מסתברא לן דפסול

דבהא נמי איכא למימר חששא דלעיל סבר דילמא מיתרמי ואתי בין השמשות וכו' ואמר ליה ללוה לכתבי' ולנחה בידיה דמלוה דכי אתי ליתוב ליה ושקיל זוזי עכ"ל הרי להדיא דאף אם היה השובר בכתב ידי הנאמן שהוא כדמיון לזה להקל כיון שהשובר ביד המלוה יכול לומר הזמנתי שובר זה אם ישלם לי למסרו ליד הנאמן שהוא לוה של הקהל ולא חיישינן לנפילה שמא מיד הלוה דלנפילה לא חיישינן וכדאמרן והאי כתב מן הקהל שציוהו להלוה שלהם ליתן ליד הש"ץ הוי כשובר שנמצא ביד המלוה כיון שעדיין ביד הש"ץ ולא איתרע השטר מה שיש להקהל על הנאמן והקהל אינם יכולים לפטור עצמן מן הש"ץ במה שכתבו לו והמחהו שיקבל מעותיהם מן הנאמן דזה הוי כמי שמיחד עדים ושולח לחנוני ליתן ליד הפועל מעות שהניח אצלו והחנוני אמר שנתן והפועל אמר שלא קיבל אם לא היה במעמד שלשתן הדין ברור שחנוני נשבע היסת והפועל נשבע כעין של תורה שלא קיבל וה"נ הש"ץ שהוא כפועל אמר שלא קיבל ואי משום כתב הקהל שהמחהו וכתב עליו שקיבל הא אי בעי הוי קלי לי' להאי שטרא ועוד דיכול לומר שהכין לו כתב זה כדי שיהי' מצוי בידו כשיתן לו הנאמן מעותיו למסור לידו ופשיטא הכא שאין הנאמן טוען בריא שנתן ליד הש"ץ אף שמצאו כתב בפנקסו מ"מ אין זה כטענת ודאי די"ל האמת כן הוא דמתחילה מסר לידו השובר והאמין לו שישלם לו לזמן מועט וכתב בפנקסו כן ואחר שהי' דוחה להש"ץ מיום אל יום החזיר לידו השובר הנ"ל ובפרטות שגם אשת הנאמן מעידה על זה ואף שאשתו אינו נאמנת כמו שמבואר בחו"מ סי' ק"ח בהגה' מ"מ אומדן דעת שאמת הדבר ודומה לזה השיב הרא"ש הביאו הטור חו"מ סי' ס"ה בשטר הנאבד וז"ל שאנו נצטוינו לדון דין אמת לאמתו אע"פ שאין אנו נביאים לדון דברים שבלב חכם עדיף מנביא ונצא בעקבות הראשונים מעובדא דפ' חזקת הבתים וציוה להחזיר את השטר שנפל ונאבד שיש כמה סברות וידים מוכיחות דלא חייש לפרוע יעויין שם ה"נ דכוותי' ממש ידים מוכיחות שלא פרע נאמן הקהל כיון דכתב שובר ביד הש"ץ ואף היכי דליכא אומדנא החנוני טוען בריא שנתן לפועל דעת י"א שאין הפועל נשבע רק היסת ק"ו בנידון דידן שאין החנוני טוען בריא ושובר ביד הפועל וגם אשת הנאמן אומרת ומסייעת את הש"ץ שאין להקהל על הש"ץ אלא שבועות היסת שלא קיבל מיד הנאמן שהוא כמו חנוני והקדים לו בה"ב דינר ולענין אם הקהל גובים מיתמי הנאמן כבר כתבנו אם אמנם שכמה רבוותא סבירי להו דטעינין ליתמי שמא נאנסו ביד הנאמן מ"מ נראה כיון דהי' בעיר ואונס בליסטים מזוין יש לו קול ותמיד יד הקהל על עליונה ולפי תיקון הקהלות חוב הקהל קודם לגביות כתובת אלמנה אף אנו

נילך בעקבותיהם שיש כח להקהל לגבות שלהם אף קודם לאלמנתו וה' יורני מדרכיו ויזכני לדין דין אמת לאמתו של תורה. כ"ד היום יום ה' כ"ט שבט תפ"ז. נאום מאיר:

שאלה יח

במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנ' הר"ר שלמה בהר"ר קלמן והעיד בפ"ע בחרם ובעונש אלי' ונעשה בזה"ל איך בין גיווען בכפר קאמין אין דער קרעטשמי זענין דארטין גיווען ב' ערלים אונ האבן גישמוסט מיט אננדיר איין יהודי פלעגט מיט דעם יהודי צו גיין אזוי איז ער נהרג גיווארן אום זונסט אלס איך האב דאס גיהערט האב איך איהם גיפרעגט וואס שמיסט דיא דא האט ער גיענפערט פון דיין חבר וואס גיהרגט איז גיווארן שמוסין מיר האב איך אים גיפרעגט זאג מיר וער האט אים גיהרגט איך ויל דיר געבין באנד אויף איין קונטוש האט ער גיענפרט ווערסטו ניט קאנין טרעפין צו מיר אהיים ויל איך זאגין אח"ז בין איך גיגנגין צו אים אהיים האט ער מיר גיזאגט אויף וועלכין כיתי רק ער האט גיזאגט איך בין ניט דער בייא גיווען רק עס איזט ידוע צו דעם גאנצין דארף רק מיר האבן מורא פר דער שררה עכ"ל שוב בא כמר מענדיל בהר"ר וואלף והעיד גם כן בחרם ובעונש הנ"ל בזה"ל אלס ר' שלמה הנ"ל איז גיגאנגין צו דעם כותי בין איך אונ ר' זלמן ג"כ מיט גיגאנגין רק ר' שלמה איז פריהר אריין גגאנגין צו זעהן זיך מיט דעם כותי דר נאך בין איך גיגאנגין אזו האב איך דעם כותי ניט אן גיטראפין אין דער היים אזו האב איך גיווארט האט דיא כותי' גיזאגט וואס ווארט עטץ אפשר וואס מיין מאן האט גיזאגט בכפר קאמין עס איז ידוע אז דער ערל גיבור האט אים גיהרגט רק מען טאר נישט אויס זאגין מכח מורא מהשררה הנ"ל עכ"ל. ולראי' באנו על החתום היום יום ה' ט' סיון תפ"ד לפ"ק:

הקטן יוסף תאומים החונה בק"ק אוסטרוווני. ונאום יששכר בערל בהר"ר יונה ז"ל. ונאום מרדכי בהר"ר ישראל יצ"ו.

והנה איש יהודי שהיה רגיל לילך עם הנעלה כמר שלמה בהר"ר קלמן היה שמו כמר ליזר בן כמר מארקיל מאסטרוווני ואבד שמו וזכרו זה ג' שנים ואשתו היה כאלמנה ובאתה לפני במר נפשה כולה האי ואולי נוכל למצוא תרופה למכותה להתירה לאיש ונכמרו רחמי ואמרתי לעיין בדינה של אשה קשת רוח ומרת נפש על בעל צעורי' וע"פ עדות הנ"ל שתעיד הר"ש שהי בבית אושפיזא ושמע משני כותי' שדיברו זה עם זה שהיהודי א' שהי' רגיל לילך עם הר"ש הנ"ל שנהרג פשוט הדבר אם לא הי' רגיל שום יהודי אחר לילך עם הר"ש אלא כמר ליזר בן כמר מארקיל דאיתתי'. שרי לעלמא וזה הוי מסיח

לפ"ת אע"פ שלא הקדים דברים אחרים מקודם וכבר העיד הרב הב"י שבכל בתי דינים שהיה בסולנק בימי איתני גאוני עולם פשט המנהג להתיר באומר הכותי איש פלוני בר פלוני או ממקום פלוני מת אע"פ שלא הקדים שום דיבור אחר ובלבד שלא יתכוון לא להתיר ולא להעיד ה"נ דכוותיה ואף על פי שלא אמר שראה שמת מ"מ כיון שמעיד שיודע שהוא נהרג הוי מסל"ת שמת וכמו שהביא הב"י שמעשה שבא לפני הרב הגדול הר"י שיהודי אחד זימן ישמעאלים ושאל יהודי לחבירו שמעת מה נעשה מפלוני והשיבו הישמעאלים אנו מכירים מי הורגם והתיר נשותיהם וכן במעשה דמשה סוסי שאמר התוגר שהרגו תוגר פלוני דהוי מסל"ת ולא בעינן שיגיד שראה הריגתו ואף שלאחר שישראל נכנס לביתו של כותי והגיד לו הכותי מי היה רוצה מפורש כדבדיו בפירוש שלא הי' אצל הריגה מ"מ הלוא הגיד שידוע לכל בני הכפר שנהרג זה האיש רגיל לילך עם הר"ש רק שיש להם מורא לגלות הדבר מפני אימת השררה וי"ל ששמע מפי אחרים וכתב בת"ה סי' רל"ט שמאחר שכותי האחרון סיפר לפ"ת ואע"פ שלא הוגד איך שמע אותו שמיעה מהכותי חבירו במסל"ת ואם דרך התפארת וכיוצא בו איתתי' שריא ובנידון דידן נמי אע"פ שלא הזכיר שמו מ"מ כיון דידוע לר' שלמה העד הנ"ל שלא היה רגיל שום יהודי אחר לילך עמו רק כמר ליזר הנ"ל אתתי' שריא לעלמא וכמו שהביא בהגהות מרדכי סוף יבמות מעשה בכותי אחד שדנוהו למיתה ואמר שמעולם לא פשעתי כי אם בפעם אחת הרגתי יהודי בין ניקלוא לאוריג שהיה מולך יו"ד ליטרן ששלח מר' יהודית לאחי' והתירו אשתו משום מל"ת ע"י ששאלה לה אם שלחה המעות ואע"פ שלא הזכיר שם היהודי כדאמרינן בפ' ב' דיבמות בעובדא דפרשא זרזא דפומפדית' ע"ש הכי נמי דכוותיה ואף שהרמב"ם כתב וז"ל יצא ישראל וכותי מעמנו למקום אחד ובא הכותי והסיח לפ"ת איש שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו אף על פי שאין הכותי יודע את האיש והוא שאמר קברתיו הרי שהצריך הרמב"ם לומר קברתיו ואף שהטור תמה עליו מ"מ כתב הריב"ש שראוי להחמיר כדברי הרמב"ם מ"מ הלוא כתב הר"ן ודרכי משה הא דבעינן לדעת הרמב"ם קברתיו מיירי כשאין מכיר האיש המת אבל אם מכירו לא בעינן קברתיו בכותי מסל"ת והכי רהיטא סוגי' דש"ס ובנידון דידן נראה שהי' מכירו כיון שאחר איש יהודי שהי' רגיל לילך עם זה יהודי נהרג משמע שהיה מכירו א"כ אף הרמב"ם מודה דאין צריך לומר קברתיו ומכל הלין טעמא אין אני רואה שום צד לאיסור ונראה לפי עניות דעתי לאחר החקירה אצל העד כמר שלמה שלא היה רגיל לילך עמו לכפרי' אלו רק כמר ליזר הנ"ל אשת כמר ליזר הנ"ל מותרת להתנסבא לכל גבר דיתצביין ובלבד שיסכימו עמי שלשה גדולה בעלי הוראה המפורסמי' וכעת אין כלי מלחמתי של

תורה אתי וטרוד אני בדרך מצוה כ"ד הכותב בנחיצה רבה היום יום ב' ח"ה דסוכות תפ"ח לפ"ק פה ק"ק שידלאווצי בעברי לדרכי לבית מנוחתי מקום חשוב ארבע אמות של הלכה לק"ק אייזינשטאט:
נאום מאיר

שאלה יט

ע"ד הגט הניכתב וניתן בטעמשוואר ויש בו כמה שנוים אחד שכמה ווי"ן שתינוק קורא אותם נו"ן פשוטה ובתיבת וכדו הי' כתב וי"ו אחרונה כנו"ן כפופה וגרר רגל התחתון וגם התינוק קורא תיבת וכדו וכדן:
תשובה נראה דאין לפסול במקום עיגון כיון דעיקר האות ניכר לנו שהוא וי"ו דנו"ן פשוטה היה כותב וממשיך רגל התחתון מן האמצע הגג העליון וסופר זה משך הרגל הוי"ו מצד גג העליון ונרא' לנו שהוא וי"ו אריכא ואין ראי' מן התינוק שאינו רגיל בווי"ן ארוכין וכיון דלדידן אין ספק כלל שהם ווי"ן ארוכין אין כאן בית מיחוש מחמת קריאת התינוק דהא דסמכינן אתינוק היינו היכי דמספקא לן באות בזה סמכינן אתינוק בין להכשיר בין לפסול אבל היכי דבריר לן שהוא אות הנכתב כתיקון סופרים בגיטין לא משגחינן אתינוק שאינו יודע בווי"ן ארוכין ובדבר תיבת וכדו היה כותב וי"ו אחרונה כנו"ן כפופה והנה לעין כל נראה שלא היה כותב כנו"ן כפופה ממש דנו"ן כפופה כתבים הסופרים רגל התחתון רחב יותר מרגל עליון וכאן היה בהיפך שרגל עליון הי' רחוב יותר מרגל התחתון ועוד שאנו כותבי' כמלבן לבוני בשוה רגל התחתון וכאן נכתב רגל התחתון קצת באלכסון וניכר שמחמת מהירות פלטתו הקולמס כעין זנב למטה וגדולה מזו כתבו הרשב"ץ בתשוב' הביאו הב"י בס' קכ"ו ובש"ע ס"ס קכ"ה וז"ל תליות הקופי"ן וההי"ן וטשטושין אין פוסלין את הגט כל זמן דתינוק דלא חכים יכול לקרותו וז"ל הר"ש בנו ההי"ן אם תינוק קורא אותו חי"ת בתורף הגט יש לפסלו אבל בתופס הגט אינו נפסל בכך שאפילו לא נכתב אותו תיבה אין חוששין לה א"כ הרי להדיא אף שלא נכתב אות כתיקנה ותינוק קורא אותו לחי"ת יש להכשיר משמע אפילו בלא עיגון וכן נראה מדברי חלקת מחוקק בסי' קכ"ה דכתב רמ"א במקום עיגון יש להכשיר בכה"ג בתינוק דלא חכים דיכול לקרות האלפי"ן ואם הוא בטופס הגט אפי' בלא עיגון וכת' הח"מ דלא גרע מחסר' כל האות דיש להכשיר בתופס כ"כ הב"י בסי' קכ"ו והיינו האי דרשב"ץ דלעיל א"כ ס"ל בתופס יש להכשיר אף אם נכתב האות שלא כתיקון דלא גרע מחסר אות לגמרי שהכשיר הרמב"ם וא"כ הך וי"ו שני' של וכדו אף שהתינוק קורא אותו בשם נו"ן פשוט'

אין לפסלו דהוי כאלו לא נכתב וכבר העיד רמ"א בס"ס קכ"ה אם חסר וי"ו שני' וכדו וכתב וכד דכשר דמאחר שאין הענין משתנה ופשיטא הכא שאנו רואים ומכירים שהוא וי"ו ואין לפסלו מחמת שנודד ותיקון עוקץ התחתון שהוא בולט באלכסון והיה נראה הנו"ן כפופה דזה לא הוי כחק תוכו' דהא כתב הב"י בסי' קכ"ה בשם מהר"ק שורש צ"ח דאם רגלי ההי"ן או הקופי"ן נוגעים לגגם והפריד דלא מקרי חק תוכות וא"כ לא גרע האי וי"ו מאם נגע רגל ההי"א בגגה שנראה לכל כעין חי"ת אפ"ה מכשיר בגרידא ק"ו כאן דאף בלא מחיקה וגרידא היה נראה לעין כל שפלטתו הקולמס מעט כעין זנב למטה באלכסון והוא תיקון בגרירה שלא מיקרי חק תוכות וגם נראה ראיה מן הש"ס דפ' הבונה דקאמר תנא הגיה אות אחת חייב ופריך השתא כתב אות אחת פטור הגיה אות אחת חייב אמר רב ששת הכא במאי עסקינן שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינ"ן רבא אמר כגון שנטלו לתגו של דל"ת ועשאו ר"ש ש"מ דמיתכשיר ספר כי האי גוונא ולא חשיב כחק תוכות ונשאר לנו עוד ספק אחד בכתיבת שם העיר טעמשוואר שאנו אשכנזים כותבים בשני וי"ן וכתב בבי"ת כבר כתב רמ"א בס"ס קכ"ט מקום שהלשונות מתחלפות בקריאת הב' או הפ' או הוי"ו כגון ונביל או ונוויל פיבוש ויבוש שמקצת מדינות מדברים יותר בל' רפוא הולכין אחר לשון בני אדם במדינה שנותנים הגט א"כ כיון שהספרדים הדרים שם כותבים ב' במקום וי"ויש להכשיר שכתבו טימשוואר ואף בשינוי היו"ד שכתבו כיון שמדברים בלשונם כן הולכין אחר לשון בני אדם וכיון שהרוב הקהל הם ספרדים והם כותבי' שם המקום כך אנן בתרייהו גרירן שלא לשנות שם העיר שלא להוציא לעז על גיטין הראשונים וכמו כן השבתי בעיר אובן שכותבי' הספרדים בודין דמתקרי אובן ואף של בני אשכנזים עיקר שם יהדות אובן אפ"ה לא כתבינן אובן דמתקרי בודין וסמכינן שהיה מתחילה רוב הקהל ספרדים ה"נ דכוותי' ופשיטא שאין לפקפק בשינוי הנהר בעני וכתבו ביגיי דהא הכריע רמ"א בא"ה סי' קכ"ח ס"ד אם לא כתב שם הנהר או ששינה בו כשר ומי יבוא אחריו לסתור דבריו ובעיגונא הקילו ופשיטא. כאן דהספרדים קורין לנהר בן דיש להכשיר ובדבר העד פרץ קרא הקטן רי"ש בשם דלי"ת והצדי"ק פשוטה קרא אותו יו"ד נו"ן כבר הביא הב"ש בשם הרשב"ם בסי' ק"ל סס"א ע"פ הדין אין צריך כתב אשורית בחתימת עדים גם כשתינוק חריף יכול לקרותו כשר אפי' כשתינוק שאינו חריף אינו יכול לקרותו א"כ ה"נ עינינו הרואות שתינוק חריף שבספרדים יקרא בש' אות רי"ש ולהצדי"ק יקרא בש' אות צדי"ק פשוטה יש להכשיר ואין מדקדקין כ"כ בחתימת העדים רק אם אנו יכולים לקרותו כשר ובפרט במקום עיגון אין להחמיר כלל

ובכל החששות הללו אינם כדאי לחוש ליפסול הגט ולעגן האשה והנראה לפע"ד כתבתי בהיותו שלא במקומי בווינא:

שאלה כ

ראובן תבע את שמעון לדין איך שלקח מלוי ד' חביות דבש ואותן חביות דבש כבר מכר לוי לראובן ומברר שלוי חייב לו סך אלף זהובים ועשה לוי עם ראובן התקשרות ומקח על הדבש הנ"ל ושמעון השיב שגם לוי חייב לו חמשה מאות זהובים ובא למקום שלוי דר ולא היה בביתו ושאל לאשת כמ' לוי אם הניח לה בעלה מעות לשלם והשיבה שמעות לא הניח לה רק ד' חביות דבש ציוה ליתן לו במשקל ובמקח הידוע וכן קבלתי הדבש הנ"ל אבל לא הי' לי ידיעה לא בתחילה ולא בסוף שאותן ד' חביות דבש הי' שייכים לראובן ואפשר שמכר לי דבש אחר ונתאמצו שנים לדין:

והנה לכאורה כיון שלוי חייב לשניהם ואף אם האמת כדברי ראובן יכול שמעון לתפוס ולזכות לעצמו דהא מבואר בהדיא בח"מ סי' פ"ג בהגהות רמ"א וכן אם שלח עם המלוה מעות לאחרים וקבלם בשתיקה יכול אח"כ לומר אקבלם לעצמו ומה ששתקתי כדי שתתן לי המעות א"כ ה"נ כיון שלפי דברי ראובן לא קנה ע"מ שיתן לו המעות מחדש רק קנה לנכות לו מחובו יכול אח"כ שמעון לתפוס אותו דבר לעצמו ובמטלטלים אין דין קדימה דאם קדם המאוחר וגבה אין מוציאין מידו כמבואר בחו"מ סי' ק"ד ס"ג אך איכא למימר דאם היה ראובן מברר ע"פ עדים שקנה באחד מן הקניות שנהגו התגרים להכות כף אל כף שקורין הגט שלאק וכיון דקנה ראובן אותן חביות דבש הוי כשלו לגמרי בכל מקום שהם ושוב לא יוכל הב"ח שמעון לתופסם אבל זה אינו דאף בקנין כזה מהני לענין שאין המוכר יוכל לחזור מ"מ לא הוי ברשות לוקח לגמרי לענין שלא יהנה תפיסה של ב"ח אחר דהא כתוב בתשובת הרא"ם אלשיך סי' קכ"ד שמעון מכר בית לראובן וקיבל עליו לסלקו מכל עירעורי' ושיעבוד לו מטלטלים אגב קרקע ואח"כ הפקיד שמעון ביד ראובן טבעות זהובים ובא שמעון ואמר לראובן הטבעות שיש לי בידך תנום ללוי במעמד שלשתן ואחר שנתרצה ראובן בא לוקח מוקדם והוציא לראובן מן הבית ועתה אינו רוצה ראובן ליתן הטבעות ללוי באמרו אלו הייתי יודע לא הייתי מתרצה ליתן לך והשיב שיוכל ראובן לעכב הפקדון דאפילו כבר נתנו ללוי כיון ששטרו של ראובן מוקדם ושיעבוד לו מטלטלים אגב קרקע הוא טורפם מלוי ואע"ג דהאידנא אין טורפים ממטלטלים שמכר מפני תקנות השוק כמו שכתב הרא"ש והטור חו"מ סי' ס' הא כתבו שם דמשטרות שמכר טורפם ולא שייך תקנות השוק משום דמכירות שטרות

לא שכיחי וגם לא יצא השטר מרשותו לגמרי שעדיין נשאר בידו כח למחול הילכך חשיב שפיר ממונו לגבוה ממנו ב"ח וק"ו הכי שגוף הפקדון עדיין אצל המוקדם ואפי' אם הוה הב"ח שהקנה אותם לו שמעון ב"ח מוקדם לראובן וראובן הוא ב"ח מאוחר אפי' שהי' לאותו מוקדם שיעבוד מטלטלים אגב קרקע אם קדם המאוחר וגבה מה שגבה גבה כמו שהכריח הב"י בסי' ס' והרי עתה אחר שהוציאו המוקדם מביתו קדם וגבה וכל שכן אם מי שקנה לו במעמד ג' הוא מקבל מתנה ע"כ דבריו וכתב עליו הש"ך בס"ס קכ"ו וז"ל ותמי' לי אם לוי הוא מוקדם מטעם מאוחר שקדם וגבה הלוא פשיטא דדין ב"ח מאוחר שקדם וגבה לא שייך אלא כשעדיין המטלטלים ברשות הלוה אבל כשמכרם לאחר פשיטא דאין ב"ח מאוחר יכול לגבות אפילו קדם וגבה מוציאין מידו ונותנים לזה שמוכרם לו וא"כ כיון שכבר הקנה לו במעמד שלשתן שהוא מכירה ממש לכל דבר כדמוכח בפוסקים בכמה דוכתי איך יזכה בו ראובן אפי' נתנה ללוי במתנה הרי הוא שלו לגמרי מיום המחאה ומ"ש כמו שהכריח הב"י בסי' ס' לא ידענא מאי קאמר דאדרבא דהב"י שם סבירי ליה דב"ח מאוחר שגבה מטלטלים הב"ח מוקדם ששיעבד לו מטלטלים אגב קרקע מוציא מידו ולא שייך בזה תקנות השוק שהרי ב"ח מאוחר לא קנה המטלטלים תחילה ולפ"ז אדרבה אם לוי הוא מוקדם ושיעבוד לו מטלטלים אגב. קרקע הוא מוציאו מראובן ואפילו לפי מה שכתבתי לעיל ס' ס' דגם ב"ח מאוחר שגבה אין מוציאין ממנו היינו משום שלא הי' רק משעובדים לראשון מה שאין כן הכא שהיו מכורים ללוי משעת המחאה וגם בדין אם הי' ראובן מוקדם ללוי אני חוכך ונראה לפע"ד לפי מאי דקי"ל האידנא אין טורפין ממטלטלים שמכר מפני תקנות השוק א"כ אלו הי' בידו של לוי לא הי' ראובן יכול לטרוף מלוי א"כ מאי בכך שהוא עתה בידו של ראובן סוף סוף הרי לוי קנאהו לחלוטין מיום המחאה וכו' ואפי' מה שכ' הב"י בב"ח מאוחר שקדם וגבה לא עשו תקנות השוק מ"מ כיון דהוא מודה דבמכירה עשו תקנות השוק א"כ לא מסתבר לחלק בין מכירה למכירה דמה לי שקנאו במשיכה והוא בביתו או בשאר קנינים וכיון שכבר קנאו במעמד ג' שהוא קניה גמורה מה בכך שהוא עתה ברשו' ב"ח מוקדם עכ"ל הארכתי בהעתקת הדברים הללו כדי לברר הדין דלא מבעי' לדעת הר"ם אלשיך דחשיב מה שבידו לתפיסה אף שלוי קנה מדין מעמד שלשתן בנידון דידן נמי אף שראובן קנה הדבש כדרך התגרי' בהכא' יד על יד מ"מ עכשיו שהוא ביד ב"ח אחר יכול לתפוס לנפשי' ואף המוכר אינו נאמן נגדו כיון שאין המקח בידו ואף לדעת הש"ך דס"ל כיון שקנה באיזה קנין שיהי' הוי כשלו לגמרי ואין ב"ח אחר יוכל לתפוס בו מ"מ דווקא בנדון שלו שהודו זה לזה שקיבל אותן טבעות זהוב במעמד ג' ליתן ללוי

אלא שהיום רוצה לחזור באמרו אלו היתי יודע שיטרפו ממנו לא היתי מקבל ליתן ללוי הטבעות בזה לא יוכל לתפוס אבל בנידון דידן שראובן אינו יוכל לברר שהוא לקח אותן ד' חביות דבש במקח ואפילו אם היה כתב בידו שעשה מקח וקנה חביות דבש ממנו מי יימור שהם אותן חביות דבש שמכר לו דילמא מכר לשמעון ד' חביות דבש אחרים וכיון שראובן אינו יכול לטעון טענות ודאי על שמעון רק טענות ספק ומן הדין לא היה יכול להטיל עליו אפילו חרם רק להפייס דעת ראובן פסקנו ששמעון יקבל בחרם לפני בית דין שלא ידע שאותן ארבע חביות דבש קנה ראובן מלוי רק אשת לוי נתנה להם שלפ"ד עשתה רצון בעלה וכשיקבלו כן אין לראובן על שמעון שום דין ודברים כ"ד היום יום ב' ט' ניסן תפ"ז לפ"ק:

נאום מאיר

שאלה כא

ראובן קנה קרקע מהקהל בלי אחריות מהשררה וכתבו בפירוש שאם יבוא עירעור מהשררה על קרקע זו מחויב הלוקח לפצות ולרצות להשררה וחזר ראובן ומכר קרקע הנ"ל לשמעון על תנאי זה ונגמר המקח ומחמת סכסוכים שהיה בניהם נתבטל המקח ומחלו זה לזה ואח"כ חזרו ונתפשרו והוסיף לו שמעון לראובן על קנינה ראשונה עשרה ר"ט ועדים הראשונים כתבו שטר מכר בקיצור וכתבו לבסוף ולעת הצורך יוכתב שטר קנין כנהוג באריכות וברוב ימים נתעוררו דיני דינים על הקרקע הנ"ל מחמת השררה והוצרך שמעון להוציא הוצאות להתפשר עם שר העיר ועתה תובע שמעון לראובן שיחזיר לו הוצאותיו אע"פ שבמכר ראשון הזכיר ראובן המוכר תנאי זה שמוכר בלי אחריות מהשררה מ"מ אח"כ שנתבטל המקח וחזרו ונתפשרו לא הזכיר המוכר תנאי זה ונכתב השטר בקיצור ולעת הצורך יוכתב שטר קנין כנהוג באריכות וכל שטרות מנהג לכתוב אחריות הן מיהודי הן מארמאי א"כ קיבל עליו המוכר אחריות והמוכר טוען שלא הוצרך להזכיר באשר שכבר הזכיר בתנאי בעת קנין ראשון רק אח"כ שנתבטל מחמת איזה קטט אבל לא מחמת שלא רצה הלוקח לקנות הקרקע בלתי אחריות ומחמת קטט ומריבה לא רצה למכור ואחר זמן מועט שפייסו בדמים מעוטים אשר הוסיף על המקח מכרתי לו על תנאי ראשון וכן אמרו העדים אלו כתבו באותו זמן שטר באריכות היו כותבים כן בפירוש בלי אחריות מהשררה אלא שכתבו בקיצור לישני דשטר הקצר נקטי' וכתבי' יכתוב השטר כנהוג באריכות ולא היה כוונתם לכתוב שקיבל עליו אחריות

מהשררה רק על שאר לישני דשטר וכל יפוי כח ואחריות דנפשי' אבל לא הי' כוונתם שהמוכר יקבל עליו אחריות מהשררה ע"כ יורינו מורינו הדין עם מי:

תשובה אם אמנם דקיימא לן אחריות טעות סופר הוא מ"מ היכי דהתנה בהדיא בלי אחריות קי"ל כל תנאי שבממון קיים ואף שלא הזכיר באחרונה יש לומר שסמך על תנאי ראשון וזה מבואר בהגהת ש"ע בח"מ סי' קס"ג סס"ד אם שכרוהו מתחילה לש"ץ לפטור ממסים ואח"כ שכרוהו סתם ודאי על תנאי ראשון שכרוהו וכן הוא בח"מ סי' של"ג סס"ח בהג"ה ובריש סי' ר"ז כתב רמ"א גם כן וז"ל וכן אם התנה תנאי ואח"כ כתבו שטר סתם ודאי על תנאי ראשון כתבוהו מכל זה אנו למידן דמסתמא כתבו על תנאי ראשון ואף דכאן יש לפקפק מאחר שכתבו ולעת הצורך וכתב השטר באריכות כנהוג ומנהג לכתוב כל אחריות הן מחמת נימולים או שאינו נימולים מ"מ אומר אני כיון דעדים מפרשים עדותם שלא היה כוונתם רק על שאר יפוי וכח השטר אבל לא לבטל מה שכבר הותנו בניהם הולכין אחרי העדים המפרשים מה הי' כוונתם ומבואר בס"ס ס"א דיש מי שאומר שתנאי שאדם מתנה עם חבירו אין הולכין אחר לשון הכתוב אלא אחר הכוונה והכי נמי דכוותי' דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כיון שהוא קנה מהקהל בלתי אחריות מהשררה ובתחילת מכירת ראובן לשמעון התנה בפירוש בלתי אחריות מהשררה רק שנתבטל מחמת איזה קטט מסתמא גם לבסוף מכר על תנאי זה ויפוי כח כזה מסתמא על הלוקח לפרש כדי לבטל תנאי ראשון ומדלא פירש כפי הגדת העדים מסתמא על תנאי ראשון קנה ולא הוסיף לו על דמי המקח באחרונה רק לפייס דעת המוכר שיתרצה למכור לו אבל לא לבטל תנאי ראשון וגדולה מזו כתב הטור בסי' ר"ז דאם זבין ארעא לחברי' שלא באחריות ובתר הכי אמר ליה מוכר ללוקח אם טרפוה מינך מגבינא לך שופרא שבחא ופרי דאסיקנא דלא הוי תנאה שהלוקח צריך שיתנה זה התנאי הרי לפניך שאפילו אם אמר המוכר לאחר שמכר שלא באחריות אם טרפוה מינך מגבינא לך שופרא דלא הוי אלא פטומי מילי ק"ו כשלא הזכיר דמסתמא מכר על תנאי ראשון ועל הלוקח היה מוטל לפרש ולהתנו' תנאי כדי לבטל תנאי ראשון ואף אם אומר הלוקח שבלבו היה כן כדי שיהי' מקח חדש וסתם מכירה הוא באחריות מ"מ הוי דברים שבלב ודמי להא שכתב רמ"א בח"מ סי' רכ"א היה בתחילה קציצה בניהם וחזר אחד ומשכו סתם אמרינן ודאי על קציצה ראשונה קנו וה"נ דכוותי' ועוד בר מכל דין אף אם נפרש משמעות הכתוב בשטר לכתוב שטר קנין באריכות כנהוג דכותבי' אחריות מיהודי ומארמי משמעות אחריות הכותי שיברר הכותי שיהודי חייב לו או גזל ממנו הקרקע אבל אחריות השררה שרוצה לוקח בחזק' זה לא עלה בדעתו לקבל עליו כמבואר בטור ח"מ ובש"ע סי' רכ"ה וז"ל אבל

אם העכו"ם שהוציא המקח מהלוקח בין בדין המלך בין בערכאות שלהם אין המוכר חייב באחריות אע"פ שכותים טוען שהמוכר גנב או גזל והביא עדי כותים אין המוכר חייב כלום שזה אונס הוא ואין המוכר חייב באחריות האונס ואם אמנם שיש להשיב על זה מ"מ נראה עיקר לדינא ע"פ אומדנות המוכיחות והעדים גופייהו המעידים שהיה כוונתם על תנאי ראשון בכן נראה ברור שאין לשמעון על ראובן שום דין ודברים מחמת אחריות הנ"ל הנראה לפענ"ד כתבתי היום ט' אדר תפ"ז:
נאום מאיר

שאלה כב

שאלה זו נשאלתי מן הרב המובהק החכם השלם כבוד מהור"ר משה חגיז נר"ו
א
יהושיע הלוה לכלב סך ארבעים ושלשה אלפים ליטרין במטבע גינובה ולעומתם כלב הלוה ציין ומסר ליהושיע כ"ב פתקין ממלך הגדול צרפת בעד שלשים אלף ליטרן ממטבע צרפת והריוח או הפירות שנעלה על שלשים אלפים ליטרן הנ"ל לערך עשרה למאה שהם ג' אלפים בכל שנה גם הם ציינם אל המלוה בעד פירות מעותיו ועשהו
ב מורשה שלו הן בחד הקרן והפירות שהיה בידו של מלוה בידו של לוה ופיו כפיו לגבות הריוח ולמכור הקרן בכל אות נפשו ועלה דעתו המלוה הנ"ל כי הספיקות שיש על גביה זו הן כי רחוק ממנו הדרך או סיבות אחרים המתרגשות ועולים על גביות הפירות הן מחמת שאנו חפץ המלו' להניח מעותיו בפתקין של מלך צרפת זמן הרבה נשתעבד לוה הנ"ל כי בהניח לו המלוה אחד מן עשרה למאה שעולה על פירות הנ"ל הנה הוא מקבל עליו כל מין
ג אחריות שיוכל לבוא על גביות הקרן והפירות הנ"ל באופן שחייב ליתן משלו אחרי כלות כל ששה חדשים הפרי העולה על שלשים אלף ליטרן של מלך צרפת לערך ט' למאה זאת ועוד נשתעבד הלוה לגאול בזמן שתי שנים הפתקון הנ"ל בחשוב לו כל מעותיו שהלוה לו טבי ותיקלין ומכל נעשה ביניהם כתב נוצרי חרם משניהם ולתוספת חיזוק וליתר בטחון של המלוה עשה הלוה גם כן אגרת חילוף לזכות המלוה בעד כל הסך שהלוה לו לפורעם לו בזמן שני שנים כנזכר בזמנים קצובים כנראה מכתבי החילוף ואחר שעברו השני שנים המלוה

ד האריך לו זמן לגאול הפתקין ולפרוע כל סך הנ"ל שהלוה עד משך שנה אחרת עם כל התנאים שנעשו בשתי שנים הראשונים ובמשך שלשה שנים הנ"ל הלוה פרע למלו' כל הפירות לערך

ה תשעה למאה הגם שלא גבה אותו ממלך צרפת

ו **ויהי** אחר עבור השלשה שנים המלוה היה כופה ללוה לפרוע האגרת חילוף שעשה לזכותו בעד כל הסך שלום ממנו ויען כי כובד המלחמות גרמו כי לא די שלא היה פורעין הפירות אלא גם זאת גרמו להפתקין לא היו שוין במכר רק ארבעים ולכל המרבה ע' למאה והלוה הנ"ל לא השיגו ידו לגאול באותו זמן הפיתקין ולפרוע הסך שהיה חייב למלוה ולכן חלה פניו להאריך לו עוד זמן ג' שנים אחרות כי ימצא ידו כדי גאולתו של הפיתקון ושיפרע לו כל הסך שחייב לו בזמנים קצובים בתוך השנים הללו והמלוה שמע לקולו והאריך לו

ז הזמן עוד ג' שנים עם התנאים שנעשו בניהם בראשונ' נוסף עליהם כי המלוה מחמת גירעון שיוויו דמי הפיתקון הנ"ל חייב הלוה להוסיף לו עוד כ"כ פיתקין כנ"ל בעד סך י"ב אלפים ליטרין מטבע צרפת כנ"ל מלבד אגרת החילוף שעשה מכל סך הנ"ל שהלוה לו עוד חייב לתת בידו לבטחון כלי כסף וזהב וריקמה וגם הלוה החזיק אח"ז המלוה בשלשה בתים שהיה לו וציינם לו לבטחון מעותיו שהלוה לו וממקרקעי אילן נתן לו רשות למוכרם בכל אות נפשו מבלי נטילת רשות מן הלוה הנ"ל זאת ועוד אוהביו ורעיו של הלוה נשתעבדו לזכות להמלוה הנ"ל בעד סך אלף כפולות וגם הלוה מלבד הכתב החילוף שעשה למלוה בעד סך שהלוה לו עשה לו עוד ח"כ מסך מאה וחמשים כפולות באופן שהי' תחת יד המלוה בעד מ"ג אלפים ליטרן מטבע גינוב"ה שהלוה לו כ"ב פיתקין מסך מ"ב אלפים ליטרן מטבע צרפת וגם אגרת חילוף מעשה הלוה בעד כל הסך שהלוה לזמנו לפרעם בזמן הקצוב הנ"ל וג' בתים וכלי כסף וכלי זהב ושמלות ושיעבודם שעשו אוהביו ומרעיו העולים לסך מה שהלוה לו ונשתעבד הלוה לפרעו אל המלוה הפירות לסוף כל ששה חדשים אפילו לא יגבה אותם ולהשיב לו הקרן בזמן ג' שנים אפילו אם יגרע דמי שווים הכל קיבל עליו אחריות הלוה ואין המלוה שום אחריות לא על הקרן ולא על הפירות וכל זה כתב באר הטיב בכתב נוצרי שנעשו בניהם וכאשר ראה הלוה כי כן לא יעשה בני ישראל לוקח ריבית קציצה מדאורייתא וא' המלוה ואחד הלוה עוברים ואפי' אם הלוה מקבל מן המלוה דבר קצוב לשנה כדי שקיבל עליו אחריות אסור ק"ו בנידון דידן כי הלוה אינו מקבל שום דבר מן המלוה כי האחד מעשר' שהניח

לו המלוה לא קיבל לא העשרה ולא האחד ואפילו אם קיבל כבר הוכחנו דאסור ואם הלוה ציין ומסר

ח הפיתקין והפירות אל המלוה שיוכל למוכרם ולגבותם מ"מ אין לו דין מכר יען כי הלוה קיבל עליו כל מין אחריות ונשתעבד ליגאול הפיתקון הנ"ל ולהחזיר לו מעותיו ואפילו את"ל שהוא מכר מה שאנו מצאנו בכתובות מי שמכר שדה לחבירו וא"ל לכשיהי' לי מעות תחזור לי הקרקע לא קנה וכל הפירות שאכל ריבית קציצה היא ומוציאין אותן בדיינים והמלוה הזאת היא מלוה במשכון ומילתא דפשיטא היא דהוי ריבית קצוצה ולכן לא יוכל הלוה להתאפק מלצעוק מרה

ט בערכאות שלהם מבלי יכולת לדון בדיני ישראל בעיר ההיא למען ישפטו הם בד"י ושאלו פי המורים די בכל אתר ואתר כאשר יראה בעיניהם הדבר יצא מפי השר והשררה יר"ה אל דייני החובות שלהם למען ישמעו ויצדיקו את הצדיק וירשיעו את הרשע:

ויהי כשמוע המלוה הרב את ריבו והדן את דינו חרה אפו וימלא חימה על הלוה, וירד עמו עד לחייו ובדק ופישפש ומצא בכל המקומות שהי' שם נכסים של הלוה ועיכבם הגם כי היה בטוח במשכנות שבידו בכל הנזכר וגרם לו נזק גדול באבדון אמנתו בעסקיו והנה בהיותם בהני בעלי משפט הנ"ל אחר סידור טענותיהם אחד מהערכאות לקח את הלוה ואת המלוה בדברים ונכנס בעובי הקורה להיות הוא דיין ופשרן בניהם בדין ובפשרה קרובה לדין והמלוה קיבל עליו לדיין והלוה

י הוכרח לקבל אותו מכח כי היו נכסיו מעוכבים וגם הי' ירא שמא המלוה יגוש אותו על אגרת החילוף שהי' בידו שנודע הוא שהמשפט עליהם הוא משפט חרוץ ונחוץ והוא בבל תאחר לשלמם בקנס גדול להיות נכנס בבית הסוהר או לעשות פליטה ולכן הוכרח הלוה לקבל גם הוא השופט ושניהם עשו לו כתב שקיבלו אותו הנקרא קומפרמיס ככל הנהוג ונתחייב לקבל עליהם בכל מה שידון ויפשר בניהם רק שהלוה לא הי' פיו ולבו שוין ולא עשה אלא לפנים כדי להבריח האונסים הנ"ל שהי' ביד המלוה לעשות לו ובפרט שכבר התחיל לעשות:

יא והנה אחר שמוע טענותיהם הערכאי המבורר נתן פסק דין בפשרה הקרובה לדין בניהם וחייב ללוה אחר ניכוי כל הפרענות שעשה לפרוע עוד למלוה סך כ"ד אלפים תשעה מאות וי"א ליטרין ט"ז פשיטי וח' דינרים מטבע גינובה החצי מהם ביריד הנעשה בשנת והחצי ביריד שנת ומשני פרענות חייב לעשות שני חילוף כתבים כל אחד בעד סך הקצוב לזמנו הנ"ל והכתבי חילוף יהי' מקובלת משולחני אחד לפרעם בזמנם להפקות רצון המלוה וע"י זה יהי' חייב למלוה להחזיר ללוה כל הפיתקון ואגרת החילוף וכל

שאר המשכנות הנ"ל ולקרוא דרור לכל הנכסים אשר עיכב ושניהם כאחד קיימו וקיבלו עליהם הגזירה הנזכרת כמו שהי' כתוב בשטר הברירה וכל אחד חתם את שמו כמו שגזר עליהם ותחילת כל דבר הלוה כתב שני ח"כ שנתקבלו מהשלחני כנ"ל

יב והמלוה החזיר הכל כאמור והלוה פרע הכתב הראשון ולהיות כי באגרת חילוף היה כלול סך ז' אלפים שבע מאות ושלשים וארבעה ליטרין בעד הרווחים מהמעות שהלוה יהושיע לכלב במשכון הנ"ל ונראה מקבלות שעושה המלוה שכללם יחד עם הקרן ובין הכל נעשה

יג סך כ"ד אלפים תשעה מאות וי"א ליטרין ט"ז פשיטי' וח' דינרים שהוא הסך שגזר עליו הבורר ולכן עתה כי הרחיב ה' אל הלוה בטענה בא שלא לפרוע הח"כ השנית כי אם אחר שגבה הריבית הנ"ל שנכלל בשתיהן וטוען שאם עשה מה שעשה ע"י השופט היה מצד ההכרח לסיבת הנ"ל ושמעלם לא אבד המנו שלו ואגרת הזאת השנית שלא נפרעה יש לה דין שטר שיש בו ריבית של תורה ושל דבריהם ומאחר שאינו מפורש שראוי היה שלא לגבות אפילו הקרן רק שאין בדעת הלוה להיות נכנס תחת סיג לוה רשע ולא ישלם ולפיכך הוא אומר לפרוע הקרן אך אחר שינכה הריבית כנ"ל ידונו המורים לצדקה הדין מה הוא כי הנה לעומת זה יהושיע השיג על שאלת כלב כמה סעיפים המסומנים ע"פ א"ב:

השגות יהושיע

א אין זה מלוה אלא מכר כמו שנראה מהכתב שנכתב בניהם:

ב מה שעשו מורשה לפי שכך דרך הסופרים הערכאות להיות מכניס לקונה מורשה מהכא להכא או להתם ולא לפרוע משלו אם בגזירת מלך וכדומה נאבד בזמן ההוא ולא ימצא שום אחריות על זה ולא על הקרן:

ג אחד למאה שהניח המכונה ממנו מלוה נהיה בעד גביות הפירות ואחריות מצרפת מהכא או להתם ולא לפרוע משלו אם בגזירת מלך וכדומה נאבד בזמן ההוא ולא ימצא שום אחריות על זה ולא על הקרן:

ד הארוכה שניתן לו בעד שנה אחת נעשית לבחירתו של המכונה לוה א"כ הרשות לגאול את הקרן היתה נתונה לו הגם כי חדוש האגרת חלוף כבראשונה:

ה זמן מועט נתאחר הפרעון וגם אח"כ נפרע מהם לרוב במ"מ והשאר זקפו עליו הפירות בכ"ב למאה:

ו לא נכפה על הקרן אלא ע"ד האגרת החילוף שהיה בניהם:

ז האמת כן הוא כי בהגלות נגלות החובות שהיה אל כלב הזה ואבדן אמונתו ופחד שלא באמונה נמכרו הפיתקון ושמא עשה מהם איזה מכר מאחר שאבדה האמונה שלו בקש קהלת להקיל לו כאשר ימצא למען לא יאבד את הקרן וב"ה כי עלתה בידו שלא נפרעו על הזמן והכתב השני שנכתב בניהם אינו שוה פרוטה כי לא נתקיים:

ח כל אלה הדברים הם כלפי הכתב השני וכבר אמר לו שלא נתקיים כל עיקר בשום דיבור:

ט כשהטעים דבריו בדיני א"ה לא אמר כי הוא חפץ בבת יעקב ודייני ישראל אלא איפכא כנראה מהכתב שהניח לפני השררה יר"ה:

י לא נהיה לו שום הכרח בשעת עשיות השטר בירור של דיין ולא הי' חסרים עדים למסור מודעא לפניהם ושיכירו באונסו ומסירת מודעה ליכא ואונס נמי ליתא ואדרבא אתו עמו בעיר הי' יהושיע המכונה מלוה והי' יכול לכופו לירד בד"י כמו שעתה הוא פושט טלפיו בדבר זה נגד הדין וכמעט ב"ח היה אחר שקיבל הפסק דינו של ערכאי מה יאמרו הכותים:

יא לא הסך הזה עם האחד חסר סך הרשום למלאות המ"ג אלפים ליטרן שהוציא המלוה:

יב האגרת חילוף שנעשה מכלב ושנתקבל מהחלפן נכרי נגושים דבר זה ישלם ונגמר באופן שאין אחריו עירעור ופיקפוק ומחלוקות:

יג לא ימצא שבאגרת חילוף שהיה לו לפרוע שיהיה בה אפילו פרוטה מפירות מלבד מה שהבורר לקח בהבלעה לזכות כלב מהקרן בהשגחתו על הריוח השלשה שנים ראשונות וכיון שהזכיר קבלות הקונה המכונה ומלוה גם אני אומר שהקבלות יוכיחו שהכל נתקבל לחשבון הריוח:

תשובה אשר השבתי להרב מהר"ם חגיז הנ"ל. הנה דבריו האירו על פני ושמחתי כעל כל הון ובנדון השאלה אשר ישאלו לחכמי הדור ואם אמנם שאין אני כדאי להכניס ראשי בין ההרים הגדולים אך תורה היא וללמוד אני צריך וכפי פרושות השמים שיאיר עיני בתורת אלהים חיים וכולי האי ואולי אדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש בהלכה הליכות עולם ומה לי לכפול בשאלות יהושיע וכלב בודאי הם חקוקים ורשומים בכתב אמת אצל מכ"ת וקודם שנשיב לטענות יהושיע וכלב צריכין אנו לברר מקור הדין אם יש היתר במכירות ש"ח של כותי לגבות הריבית מן הכותי ואם יש היתר למכור בפחות ודבר זה נזכר ביו"ד סי' קע"ג דמי שיש לו ש"ח על חבירו או מלוה על פה יכול למוכרו לאחר בפחות ואין בו משום ריבית ובלבד שיהי' אחריות של השטר המלוה על הלוקח כגון אם יענה הלוה שלא יהי' לו מאה לפרוע שלא יחזור על המוכר והביא הר"ב הב"י

תשובת הרשב"א וז"ל שאלת המוכר ש"ח לחבירו וקיבל עליו אחריות שאם לא יוכל לגבות מן הכותי וכו' עד אבל מה שקיבל שאם לא יוכל לגבותו מן הכותי שישלם לו הקרן קרוב בעיני שזה אסור לפי שתנאי זה מבטל המקח אם כן אין כאן מכר אלא כעין מלוה ואפילו כשנוטל הריבית מן הכותי נמצא שנוטל בשכר מעותיו מישראל הריבית שהרויחו מעות של אותו מוכר עכ"ל:

ועתה נדעה ונרדפה לדעת אם אסור דקאמר הרשב"א דהוי כמו ריבית קציצה או כעין ריבית ולא ריבית גמור וכבר נחלקו אבות עולם באם מוכר לו שדה ואמר המוכר לכשיהיה לי מעות תחזור לי דפסק בש"ע בי"ד סי' קע"ד כדעת הרי"ף והרמב"ם דהוי ריבית קציצה וכתבו האחרונים דלדעת התו' להרא"ש דבמשכנתא בלא נכייתא אפילו באתרא דמסלקא לא הוי אלא אבק ריבית ואם כן פשיטא דרך מכר אלייהו דלא הוי אלא אבק ריבית וכתב דודי הש"ך אף שרמ"א לא הגיה כלום מ"מ סמך שכבר גילה דעתו בסי' קע"ד כדעת הרי"ף והרמב"ם דהוי ריבית קציצה וכתבו האחרונים דלדעת התוס' והרא"ש דבמשכנתא בלא נכייתא אפילו באתרא דמסלקי לא הוי אלא אבק ריבית ואם כן פשיטא בדרך מכר אלייהו דלא הוי אלא אבק ריבית והרבה מן האחרונים הסכימו דגם הטור ס"ל דמכר ומשכנתא לא הוי אלא אבק ריבית ובהאי מעשה דאת ונוולי אחי כ"ע מודה דאף דלא הוי אלא אבק ריבית מ"מ חייב להחזיר משום דהוי מחילה בטעות ונראה לי דלכך דיקדק הב"י וכתב ריש סי' קע"ד כמכר לו שדה כו' דהוי ר"ק ובסי' ב' במעשה דאת ונוולי אחי כתב ומוציאין ממנו הפירות שאכל ולא כתב דהוי ריבת קציצה אלא ע"כ דלכוונה זו נתכוון דהכי אליבא דכ"ע מוציאין מטעם מחילה בטעות וא"כ בנ"ד אם היה מכירה גמורה וקני הלוקח השטר חוב ואף שאח"כ נשתעבד המוכר שמחויב לפדות ונכנס לאחריות על השטר חוב מ"מ למקצת רבותא אין כאן ריבית קציצה מידי דהוי אמשכנתא בלא נכייתא באתרא דמסלק' דמסתמא קיבל הלוה אחריות כמו שכתב הב"י בסימן קע"ב ואפילו לא נכתב אחריות כל שאינו מפרש לא יהיה לך פרעון אלא מזו אם נפל הבית או נשרף או כדומה ששטפה נהר גובה הקרן משאר נכסי' אפ"ה סברי דלא הוי אלא אבק ריבית מ"ט משום דלא קץ עמו לאכול הפירות לשם ריבית אלא סתם והוא ירד ועשה ואכל ואם כן פשיטא בזבינא אף אם מקבל המוכר אחריות השדה או הבית כל משך היות תחת הלוקח שחייב לשלם לו אפ"ה לדעתם לא הוי אלא אבק ריבית וא"כ אי מכירת השטר הוי מכירה אף כשהלוקח אוכל פירות השטר לא הוי אלא אבק ריבית ואף שהלוקח יכול לכופו לפדות אחר שנה ראשונה בכל עת שירצה ובעל הקרקע מקבל עליו כל אחריות החוב אפ"ה לדעת התוס' והרא"ש לא הוי אלא א"ר א"כ ה"נ ואף

שאחר כך השתעבד הלוה שמחויב לפדות הש"ח ונכנס לאחריות לא גרע משכנת' הנ"ל וכבר הכריע הש"ך בס"ס קע"ז כל היכי דהוי ספיקא דדינא או מחלוקות הפוסקים אי הוי ר"ק או א"ר אין כח ביד הב"ד להוציא ממנו:

והנה הרשב"א כתב דאפילו אחריות הריבית קרוב הדבר דמותר באחריות מכירות הקרקע שמקבל אחריות קרן ושבח אלא שהרשב"א החמיר מטעם תנאי שהתנה באם שלא ישלם לו הכותי שישלם לו הוא תנאי זה מבטל המקח וי"ל דהרשב"א ס"ל דגם במוכר שדהו כל שהתנה תנאי שע"י התנאי מבטל המקח כמו כשיהי' לי מעות תחזור לי דהוי ריבית קציצה אבל לדעת התוס' והרא"ש וסייעתם דס"ל דאף תנאי מבטל מקח מ"מ לא הוי אלא אבק ריבית וכן במשכנתא בלא נכייתא אף באתרא דמסלקי לא הוי אלא אבק ריבית אף שהלוה מקבל עליו כל אחריות וא"כ ק"ו במכירה דכל הפירות שאכל דלא הוי אלא אבק ריבית ואין לומר דשאני משכנתא דלא נכנס לאחריות אלא עבור קרן אבל בנידן דידן נכנס לאחריות גם עבור פירות וי"ל דכ"ע מודו דהוי ריבית קצוצה וראיה ממה שכתב הטור בסי' קע"ב על דברי הרא"ש שנוהגים האידנא שראובן ממשכן בית לשמעון ולוי שוכרו משמעון וראובן נשאר בבית ופורע השכירות לשמעון ע"י לוי וכתב א"א הרא"ש בתשובה אני אוסרו אבל ריבית קצוצה לא הוי כיון שלא פסק לו הריבית וגם אם יפול הבית או ישרוף יפסיד שמעון וכתב הטור ולא ברירי לי האי טעמא שכתב אם יפול הבית או ישרוף יפסיד שמעון מעותיו שכיון שכתב לו אחריות על נכסיו ודאי לא יפסיד מעותיו ואף שהב"י רוצה לישב תמיהתו דכוונת הרא"ש דיפסיד מעותיו על דמי נכייתא ואם בלא נכייתא מיירי מ"מ מפסיד מעותיו מלשאת ולתת בהם מ"מ נשמע דאם מקבל עליו גם אחריות הפירות אף אם יפול או ישרוף יתן לו שכירות במלואו וטובו הוי ר"ק ואם כן בנידון דידן שקיבל אחריות גם על הפירות ומחויב לגאול אחר שתי שנים דהוי ריבית קצוצה וע"כ הרשב"א לא קאמר דאפילו אחריות הריבית מותר באחריות מכירות קרקע שמקבל האחריות העמל ובשבח היינו לפי מאי דס"ד שם דמכירה הוי מכירה אבל לבתר דמסיק דתנאי מבטל מכירה ונעשית הלואה אם ערב לו בעד הפירות יש לומר אליבא דכ"ע הוי ריבית קצוצה ודומה למש"כ הטור בסימן קע"ב בשם הרמ"ה דאם הלוה נתן משכנות בקרן ושוכר בפירות דהוי ריבית קצוצה ואף שיש לחלק דבנידון דידן מתחילה מכר לו במכירה גמורה בלי אחריות וקני הלוקח הש"ח לגמרי ואף שע"י שאח"כ ויתר לו אחד מעשרה למאה כדי שיקבל המוכר אחריות אין כאן איסור דהא מותר ליתן לאדם זהב אחד כדי שיקבל אחריות על סחורתו כמו שנזכר בס"ס קע"ג דמותר ליתן כ' דינרים למי שיבטיח מאה שיש לו בספינה זה אינו דהא דהכא

לא הבטיח לו משלו כלום אלא מפירות של מוכר דהגע בעצמך דאם השכין לו בית ואמר אף שנותנים עשרה זהובים שכירות לשנה תן לי תשעה ותקבל אחריות הקרן והשכירות באם שתשרוף הבית שתשלם לי הקרן ושכירות תשעה זהו' דזה הוי ר"ק ואפילו אם יתן לו מכיסו א' זהב נראה דאסור כמו שכתב הט"ז בסי' קס"ז דאסור ליתן ללוה איזה מתנה שילוה ממנו בריבית ואם יקבל המתעסק תכף אחריות יהיו המעות הלואה בידו מ"מ נראה דעדיין יש לחלק דהתם הלואה וגם לבסוף נעשית הלואה ביד המתעסק אבל הכא שמכר לו תחילה הש"ח הוי דומיא למשכון של כותי דאם מכרו לו המלוה ראשון מותר לו לקבל אחריות על המשכון כנזכר בסי' קס"ט סעיף י"ח בהג"ה אף דלא דמי לגמרי דהתם מקבל אחריות על גוף המשכון ומתנה שומר חינם להיות כשואל אבל הכא מקבל אחריות על הלואה גופיה באם שלא ישלם הכותי שהוא ישלם ונתבטל המקח ונעשית הלואה מ"מ נראה דלא הוי ריבית קצוצה וכן כשדקדק בדברי הרא"ש תראה דתרי טעמא קאמר דלא הוי ד"ק חדא כיון שלא פסק לו ריבית על הלואה וגם אם יפול הבית וכו' והטור תמה על הטעם השני אבל מ"מ טעם הראשון נמי איכא דהא כתב שלא פסק לו הריבית על הלואה משמע דכי לא פסיק ליה בשעת הלואה לא הוי ר"ק וכן כתב הב"י על מה שכתב הטור בסי' קע"ב וז"ל וכל שכן מה שנוהגין עתה שהלוה נותן משכנות בקרן ושוכר בפירות דהוי ריבית קצוצה וכתב הב"י היינו דווקא כי אתנוה הכי או שהלוה אדעתיה דהכי כו' אבל כי לא אתנוה בהדי' וגם לא אע"פ אדעתא דהכי לא הוי ריבית קצוצה ועיי' מה שכתב הב"י ריש סי' קס"ד:

וכן מוכח עוד מדברי הב"י שכתב בסי' קע"ב וז"ל תשובת הרשב"א ראובן משכן כרם לשמעון שיהיה הכרם תחת יד ראובן ובתנאי שיתן בפירות ק"ק דינרים לשמעון כו' דמסתברא בענין זה שהיה משכונה סתם כו' וכל שכן אלו שהתנו מתחילה שיעמוד הכרם ביד שמעון שהתנה מתחילה ויתן בפריו ר' דינרים דלכ"ע ר"ק הוא הרי שנתן הרשב"א טעם דלהוי לכ"ע ריבית קצוצה משום שהתנה מתחילה שיתן בפריו ר' דינרים אבל אי לאו האי טעמא אף שהיה ר"ק אליבא דהרשב"א וסייעתו מ"מ לדעת התוספת והרא"ש וסייעתם אם לא התנה מתחילה ואף שאח"כ מתבטל המקח לא הוי אלא אבק ריבית ואף שמקבל אחריות אח"כ על הקרן והפירות דומה דמשכנתא דכרם דאי לאו האי טעמא דאתנוה מתחילה לא היה ר"ק אליבא דכ"ע אם מכר לו מתחילה סתם ש"ח של כותי מותר לישראל אחר להיות ערב בעד הקרן להריבית לכל הדעות אם זקפן במלוה עם העכו"ם שלא ידחנו אצל הערב ואם כן באותן פיתקן של הכותים דרך התגרים כל מי שיכתוב על שם האחד לגבות בו אין הלוה יכול לדחותו ואם אין לו לשלם מותר

לקבל ערבות ואחריות הקרן והפירות מישראל וכן הביא הב"י בסי' קס"ט בדין חובות של אשראי בשם הר"ן וז"ל והר"ן כתב וי"א דשרי משום דכיון דדינו של לוקח לתבוע לכותי תחילה הוי ליה מוכר זה כשמקבל עליו אחריות כערב כו' ואף לדעת הת"ה שאם מכר ש"ח הכותי לחבירו אסור להבטיחו מן הקרן דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד מ"מ נראה דלא הוי אלא א"ר וכל זה אם היה הקונה הלוקח הש"ח בקנין גמור:

אך דבר זה צריך תלמוד ותחילה צריכין אנו לבאר דברי הרא"ש מה שכתב על האי דרבינא באת ונוולי דעביד רבינא עובדא ואפיק ארעא ופירו וז"ל אע"ג דהוי בעי לומר דהוי ריבית קצוצה לא מטעם זה אפיק אלא משום דהוי מחילה בטעות דהוי כמצוה את חבירו ליטול חפץ מרשותו או נותנו לו וכסבר שהוא שלו ונמצא שאינו שלו עכ"ל ולכאורה איכא למידק למה הוצרך הרא"ש להאריך בדברים אלו דדברים אלו לקוחים מדברי התוספת והתוספת בפ' הריבית דף ס"ז ע"א כתבו בקיצור ד"ה פרי וז"ל וצ"ל טעמא דרבינא משום דהוי מחילה בטעות ולא הוי מחילה ודווקא בזבינא אפיק רבינא פירי ולא בהלואה עכ"ל והרא"ש האריך בנתינות טעמי' אלו אלא נראה שהרא"ש בא לתרץ שלא תפרש כוונות התוס' כמו שהבין בעל מלחמות ה' בדברי בעל המאור שרצה ג"כ לומר הא דרבינא אפיק פרי מטעם מחילה בטעות והשיג עליו בעל מלחמות ה' וז"ל אמר הכותב אין זה תירצא דשמעתא אלא עירבוביא דשמעתא דההיא איתתא לאו בטעות אכלה דהא ידע איהו דאי הוי ליה זוזי אהדרי וכי לא הוי ליה אכלה פירות לדעתיה והבין בעל מלחמות הא דקאמר בעל המאור דרבינא אהדרי פירי מחמת מחילה בטעות משום דס"ד דהמוכר שהיא אינו מחויבת להחזיר ע"פ הדין משום דלא התנה השליח בפירוש שמחויבת להחזיר לו אלא אמר את ונוולי אחי תתפשרו בטוב ולכך הקשה לסברתו דהא ידע איהו ר"ל המוכר דאי הוי ליה זוזי אהדריה וכי לא הוי ליה ר"ל כל זמן שלא היה למוכר מעות אכלה פירות לדעתיה ר"ל שנתרצה בזה כל זמן שלא יביא להמעות שתאכל היא הפירות:

אבל לבבי לא כן ידמה בדברי הרא"ש דבוודאי כל אבק ריבית שאינו יוצא בדיינים הטעם משום דנתן לו מדעתו במתנה בנפש חפיצה ולכן פסק בש"ע בי"ד בסי' קס"א ס"ד דאם טעה הדין ישראל והכריחו לשלם אבק ריבית יוצאת בדיינים משום דלא נתנו לו מדעתו וא"כ במלוה על שדה ואמר ליה אם אין אתה נותן לי מכאן ועד ג' שנים הרי הוא שלי דאם לא אמר לו מעכשיו דלא קנה ואח"כ הדר ארעא והדר פירי ופי' הרא"ש אותן שאכל אחר ג' שנים מפני שהיו בטעות שהיה סבר שכבר נחלט למלוה כשלא קיום תנאו וכיון דע"פ הדין אסמכתא לא קניא לכך הדרה ארעא ופרי אבל אותן פירות שאכל תוך ג' שנים

ידע הלוה שהשדה אינו אלא בתורת משכון גבי' דהא כל אימת שירצה יכול לסלקו ונתן לו מדעתו הפירות ולא הוי אלא א"ר ואין מוציאין וא"כ יקשה על הא דאת ונוולי אחי דהא ידע שיוכל לסלקו בזוזי וא"כ אין זה מחילה בטעות ולכך מפרש דזה גרע מהלואה משום דהתם ידע שלא היה לו אלא בתורת הלואה ונתן לו מדעתו אבל בזבינא היה סובר המוכר שכל אותן שנים שאינו נותן המעות הוי מכירה גמורה ביד הלוקח ולכך ניחא ליה שיאכל הפירות וזה הוא בטעות כיון דאיגלאי מילתא למפרע דלא הוי מכר אלא הלואה ואלו הוי ידע הלוקח שנעשית מיד הלואה לא היה מניחו לאכול ומתחילה היה סבר שבתורת מכר אכל ולכך כתב הרא"ש דהוי כמניח את חבירו ליקח חפץ מרשותו או נותנו לו וסובר שהוא שלו ונמצא שאינו שלו ואם היה יודע ששלו הוא לא היה נותנו וכן נמי בזבינא אם היה יודע שאין המכר מכר אלא נעשית הלואה לא היה מניחו לאכול הפירות ומפקינן מיניה מחמת מחיל' בטעות ולכך כתבו התוס' דווקא בזבינא אפיק רבינא הפירות ולא בהלואה ר"ל במשכנתא אבל בזבינא אפי' בההיא דמוכר לו שדהו ואמר לכשיהי' לי מעות תחזור לי אף דידע בודאי שמחוייב להחזיר מ"מ כיון דטעה דסבר דיכול למכור באופן זה וכיון שנודע שאי אפשר למכור באופן זה הוי מחילה בטעות והוי כמו שמצוה לחבירו ליקח חפץ והיה סבר שהוא שלו ואינו שלו וזה הי' כוונות בעל המאור דוק ותשכח בדבריו כוונה זו ולפ"ז ניחא נמי דרמ"א לא הגיה בסימן קע"ב גבי מכר על דברי המחבר ש"ע אלא בסי' קס"ד בהלואה על שדה ואמר אם לא תשלם לי מכאן ועד ג' שנים משום דהתם יש נפקותא בדין דלדעת התוספת והרא"ש בהלואה דידעו ומחל לא הוי אלא אבק ריבית ואין מוציאין אבל בזבינא ליכא נפקותא לדינא דאף להתוספת והרא"ש מפקינן מיניה משום מחילה בטעות ולכך לא הגי' שם והש"ך כתב שסמך עצמו אמה שכתב לעיל אבל לפי מה שכתבתי ניחא דבכיון לא הגיה כאן דלפי הבנות הש"ך קשה למה כתבו התוס' דבזבינא אפיק רבא פירות ולא בהלואה הלוא בזבינא היכי דברור לו למוכר שיחזירו לו הקרקע כשיביא מעותיו נמי לא אפיק אלא ע"כ כדאמרן ועיי' בסמ"ע ס"ס קפ"ב:

והנה קודם שנברר אם קנה גוף השטר נברר תחילה אף אם נימא דקנה השטר אם קנה הריבית דמדברי רמ"א בחו"מ סי' ס"ו סוף סי' ל"ב שפסק במכר לו ש"ח של כותי ומחלו צריך לשלם לו אף הריבית שעלה עליו וכתב הש"ך דברי הרב צ"ע הרי הרשב"א נסתפק אם יוכל למכור כלל הריבית והוא בתשובת הרמב"ן סי' רנ"ג והכריע שם הש"ך דדווקא כשזקף הריבית בשטר אז הוי כגבוי ובי"ד ס"ס קע"א הביא הב"י דבדעת הרא"ש פליגי מהרי"ק ובעל ת"ה סי' ש"ג דלמהרי"ק שורש קל"ו כל שלא עלה עדיין הריבית אע"פ

שזקפו לא חשיב קרן להרא"ש ולבעל ת"ה להרא"ש נמי אע"פ שעדיין לא עלה חשיב כקרן מאחר שזקפו ובסי' קע"א כתב הב"י שדברי הטור נוטים כדעת ת"ה וגם דעת הר"ם שהביא המרדכי נוטים לזה וכן הביא הב"י בסי' קס"ט ד"ה ולענין ריבית הכתב בשטר כתב בתשובת הרמב"ן דמספקא ליה אי אפשר לזכות במכר או במתנה כלל לפי שהוא כמלוה על פה מפני שלא נתחייב בטלו המלוה בשעת כתיבת השטר עכ"ל וכן כתב בחו"מ ריש סי' ס"ו:

ויש לדקדק בדברים אלו דבס"ס קס"ט הביא הב"י תשובת הריב"ש שנשאל על שמעון שלקח שינו"ש מכותי כו' ומסיק שאם הכותי הלוה לישראל ממעותיו ואח"כ קנה ישראל אחר מן הכותי חוב זה בהקנאה ופסק דאם יש תנאי בניהם שיוכל להחזיר לכותי מעותיו כל זמן שירצה מעתה הוי ר"ק ואפילו פירות שנה ראשונה בתורת ריבית קצוצה הוא מקבל וכשהקנה כותי חוב זה לישראל הרי הוא כאלו הלוה אותו עתה ישראל ללוה כיון שהלוה היה יכול להחזיר לו מעותיו לא זכה הכותי עדיין בפירות אלא כל זמן שהלוה לא יחזיר לו מעותיו וכשהקנה לישראל הרי קם תחתיו לפרי הוי כאלו הקנה לו קרן החוב ושיתן לו ישראל הלוה הריבית כדרך שנתן לו עכ"ל וא"כ למה לא נימא איפכא נמי היכי שהכותי חייב לישראל בשטר ומכר לישראל אחר הרי הוא כאלו הקנה לו קרן החוב שיתן לו כותי הלוה הריבית והיה נראה לי לחלק דבאמת לענין איסור ריבית אין איסור אלא אם כבר נזקף עליו במלוה לשלם לו ק"י לסוף שנה אינו יכול להתנות עם ישראל השנה שיעלה לו דינר לחודש כיון דחשיב כקרן הרי חשוב כממונו של ישראל ואישתכח מאי דשקיל בריבית כל החודש לאו מיניה דכותי קא שקיל אלא ממונו של ישראל בשכר המתנות מעותיו וכן כתוב בת"ה סימן ש"ג אלא באם שנזקף ועדיין לא עלה כגון שנכתב שחייב מאה זהובים ליתן לו עשרה זהובים לשנה ממאה זהובים אם מוכר לו מיד בתחילת השנה נעשה כאלו הלוה הנכרי מיד ישראל שני וכל מה דשקיל מכותי קא שקיל אלא אם מוכר לו לאחר שהמתין חצי שנה וכבר נתחייב חמשה לישראל ראשון ואותן חמשה זהו' הוי כמלוה על פה מפני שלא נתחייב בכולו המלוה בשעת כתיבת השטר ואי אפשר למכור וליתן מלוה על פה ובזה נראה תקנה שיאמר לו הלוקח שוב של מאה זהו' בשטר וגם עוד חייב חמשה זהו' על פה אתה תפטור הכותי בכך וכך מכל וכל ובכך וכך אני קונה ממך כל מה שאני יוכל להוציא מיד כותי והן הן דברי רמ"א והמחבר בי"ד סימן קס"ד סעיף י"ח ולא פליגי הנך פוסקים אלא לענין מכר ומתנה אם אפשר לזכות הריבית דהוי כמלוה על פה ויוכל לחזור והיכי שבשעת כתיבת השטר מודה התחייב הכותי לשלם מאה ועשרה בזמן פלוני נראה דשטר כזה מקרי חיוב עצמו

בשטר מיד בשעת כתיבה ויש בידו למוכרו ולנתנו וגם למכרו בפחות כמו שאר ש"ח שנזכר בסימן קע"ג:

ולפי הוצעה זו יש לישב קושיות דודי הש"ך בח"מ סימן ס"ו שהניח דברי רמ"א בצ"ע וז"ל וקשיא דנהי שכתב הב"י בשם תשובת הרשב"א דצריך לשלם לו גם הריבית מ"מ הרי הרשב"א גופיה בתשובה אחרת נסתפק אם יוכל למכור כל הריבית והוא בתשובת הרמב"ן סי' רנ"ג ואם כן כיון שאין הריבית נמכר אע"ג שהיה יכול לגבותו אינו חייב לשלם לו דמניעת הריוח לא מקרי היזק ופשיטא דהרשב"א בתשובת הרמב"ן שם מיירי אף בריבית שעלה כבר וכו' עכ"ל ולפי מה שכתבתי אין כאן קושיא דבאמת הריבית שעלה כבר כיון שלא נתחייב בכולה המלוה בשעת כתיבת השטר הוי כמלוה על פה אינו יכול למכור וזה באמת אף שהיה יכול לגבות בו אינו חייב לשלם דמניעת הריוח לא מקרי היזק ובריבית זה לא זכה הקונה אבל רמ"א מיירי שמכר לו הש"ח כדינו ואחר זמן מכר לו המוכר ש"ח לכותי ואישתכח דכל מה שעלה עד אותו הזמן ברשות הלוקח עלה ונהי דהוי כמלוה על פה מ"מ זכה הלוקח במלוה על פה וכיון שמפסיד ע"י מחילתו האי מלוה על פה הוי ליה כמזיק וחייב לשלם לו אף הריבית שעלה מיום הקנאה ולא מיירי הגהות ש"ע כשזקף דזה פשוט דהוי כגוף החוב אלא מיירי שעלה מיום הקנין השטר עד זמן המחילה ואף שע"י מחילתו כשמחל החוב למפרע לא זכה הישראל בריבית מ"מ כיון שע"י מחילתו נפסד מה שזכה עד עכשיו הוי בכלל מזיק ולא מיקרי מניעת הריוח אלא היכי שמכר לו הש"ח שכבר עלה הריבית ומחל הריבית כזה לא גרם לו אלא מניעת הריוח וק"ל:

ועתה חל עלינו לבאר אם יוכל למכור הש"ח של כותי דהא בי"ד בסימן קס"ח ס"ס י"ח כתב הטור והש"ע ובחובות של אשראי צריך שיאמר לו אתה תפטור הכותי כו' משמע דווקא לשון זה מהני בשום ענין אחר אי אפשר למקני חוב של כותי וכן כתוב הש"ך ס"ק כ"ט וס"ב וראיתי בפירושה שכתוב חובות של אשראי פי' ש"ח שיש לו על כותי וכן הביא הש"ך ס"ק ס"א ולפע"ד טעות גדול הוא זה דדווקא בחוב על פה של כותי אינו יכול להקנאות אבל בשטר שפיר יוכל להקנאות כדבעינן למימר לקמן וכן נראה מהגהות אשרי בפרק איזהו נשך וז"ל אם יש לשמעון שטר על ראובן ימסור ללוי ויכתוב לו קני לך איהו וכל שיעבודא דיליה ואם הלוה הוא נכרי והוא מלוה על פה ואמר שמעון ללוי אני מוחל לנכרי כו' משמע דווקא במלוה על פה דאינו יכול להקנאותו לא במעמד ג' כמו שכתב ד"ת בח"מ בסימן קכ"ו וכן שאר קנינים אינו מועיל במלוה על פה אבל אם חייב הכותי בשטר יכול להקנאות ע"י שטר מכירה ויכתוב קני לך איהו וכל שיעבודא

דיליה וכן משמע מתשובה מהר"ם שהביא הסמ"ע בסימן רנ"ג ס"ק מ"ה וז"ל דמהר"ם בתשובתו נסתפק אם הלואת כותי בשטר אם יכול להקנאות במתנות ש"מ משמע דווקא במתנות שכיב מרע נסתפק משום דלא סמכא דעתא אף דבש"ח של ישראל קני בשכיב מרע בלא כתיבה ומסירה מ"מ בכותי נסתפק אבל בכתיבה ומסירה לא עלה על שום לב אדם להסתפק בזה וכן מצאתי בתשובת מיימנות לספר משפטים סימן ל"א שכתב תחילה בעובדא דר"ת במכירת משכון ואחר כך כתב ומה ששאלת עוד בחוב על פה בח"ג שמכרו לישראל חבירו אי אסיר אי שרי כיון דאין מטבע נקנה בחליפין ק"ו באמירה כו' ואת"ל שרי היכי שלא פרע הכותי החוב עדיין באו מעות לישראל המוכר ורוצה להחזיר לו מעותיו הן פירותיהן שרי או דילמא מיחזי כריבית ודאי אי הוי שרי מחמת שהמוכר מכר אפילו קיבל הלוה את המעות היה מותר להחזיר המעות ללוקח שהרי קנאם בעודם ביד כותי אבל אין זה מכר אפילו מדאורייתא דאין הלואה נקנית במעות אפילו דבר תורה אפילו אגב קרקע אם לא במתנות שכיב מרע ובבריא במעמד ג' או מלוה בשטר במסירות אותיות ובכתיבה קני לך איהו וכל שיעבוד כו' עד אבל אם אומר לאותו שקונה ממנו אני מוחל לך כל מה שחייב לי כו' כדכתב בהגהו' אשר"י הרי להדיא דלחוב בשטר שחייב הכותי שפיר יכול להקנאות ע"י כתיבה ומסירה וכן הביא שם סימן ס"ח וז"ל ראובן טען על שמעון היית חייב לי עשרה זקוקים ונתת לי חוב שהיה לך על הגמון בשביל אותן י' זקוקים וציותני ליטל מאותו יום קרן וריבית עתה אני תובע ממך שתתן לי החוב ההוא קרן והפרי כי עדיין לא פרע לך ושמעון משיב קרן אפרע לך ולא הריבית כי לא אתן לך ריבית ופשרו הדיינים בניהם שינכה לו דבר מועט מן הריבית ויתן לו כל החוב וכתב רבינו ז"ל. וז"ל ונראה לי דהפשרנים והעדים עברו כמה לאוין דבמאי ליקני ראובן חוב של שמעון שהלוה כבר לכותי וזקף עמו הלוא אני רגיל לומר שאין יכול להקנאות חובו לחבירו אפילו בקנין עכ"ל הרי בחוב על פה מיירי דאי בשטר יכול להקנאות בכתיבה ומסירה וזה פשוט וברור לדעתי ואם כן היה כותב לו בשטר בערכאות לשונות המספיקות לנתינת גוף הנייר והשיעבוד הי' מהני כמו שפסק בח"מ סי' ס"ו סעיף ז' שטר הקנאה העשוי בגופן של כותים אם כתוב בו לשונות המספיקות לגוף הנייר והשיעבוד הרי הם כשטרות שלנו:

אך איכא למידק דאף דאין זה במשמעות שלהם שעכשיו אין כותבין אלא שטר ראי' שיהיה ידו כידו כדי לגבות בו מ"מ כיון שרגילין לכתוב בשטר חילופי כתבי' לשלם לפלוני או לארדרי שלו ר"ל באי כוחו וכתב רמ"א בשם ת"ה בח"מ סימן ס"ו וז"ל וי"א דשטר שכתוב בו אני משפבד לך ולכל מי שמוציאו נקנה בלא כתיבה ומסירה וכתב

הסמ"ע ואף שכתב בסימן כ' שמיירי שבא דווקא מחמתו והכא לא חילוק משום דמיירי שיש לו עדים או שטר ראיה שמכר לו כבר ולפ"ז כיון דבנידון דידן יש לו שטר ראיה שמכר לו נקנה בלא כתיבה ומסירה אבל הש"ך כתב שם דברים ברורים דאם מכרו לענין שיהיה המקח קיים אינו נקנה אלא בכתיבה ומסירה וכן כתב עוד הש"ך ס"ס קפ"ז דאף שכתב לו הרא"ש משעבד לך ולכל דאתי מחמתך מ"מ אין השטר נקנה לו לענין שאין המוכר והלוקח יכולים לחזור עד שימכרם בכתיבה ומסירה אלא דיש כאן עוד לצדד ולומר כיון דבדיניהם אין צריך כתיבה ומסירה אלא שטר ראיה שמכר לו הוי בכלל דיני דמלכותא ודבר זה נזכר בח"מ סימן ס"ו סעיף כ"ה בכותי שמכר ש"ח לישראל וכתב רמ"א וכן כל שנותן בדיניהם אפי' בלא כתיבה ומסירה כו' ש"מ בדיניהם נקנה בלא כתיבה ומסירה מ"מ נראה דהתם הטעם משום דמכרו כל זכות שיש לכותי מכר לישראל ולכך בדיניהם דנים לו אבל הכא המוכר והלוקח הם ישראל צריכים לקיים דת ודין תורתינו ואף שאנו הולכים לפעמים בתר דיני דמלכותא כמבואר בח"מ סימן ע"ג סעיף י"ד לענין משכון שאין יכול למוכרו אלא לאחר שנה כבד האריך שם הש"ך בראיות דלא הוכשרו שטרות העולים בערכאות אלא לענין הימנותא דידהו אבל לא לשנות מדין תורה אפילו כמלא נימא ואף שכתב רמ"א בח"מ סימן שס"ט דלא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר שיש הנאה למלך או שהוא להקנות בני המדינה ולש"ז יש לומר בח"כ שעיקרו לא נתקן אלא לתקנות בני המדינה א"כ גם זה בכלל שיכול למכור בלי כתיבה ומסירה רק על שכתב בו ארדיר שהוא באי כחו מ"מ גם בזה. השיגו הש"ך יעוין שם ועיין בי"ד ס"ס קס"ה בדינים אלו והלכות אלו עקרות הן ואין למידן זה מזה אם לא מה שנמצא מפורש בש"ס הרי בדדינו בס"ד דאם היה המכר מכר גמור לא היה כאן איסור אפילו אם מקבל עליו אחריות ואף שכתבו הפוסקים בסי' קע"ג מי שיש לו ש"ח על חבירו מותר למוכרו לאחד בפחות ובלבד שיהיה אחריות השטר והמלוה על הלוקח משום דאל"כ אין כאן מכר אלא הלואה נראה דווקא אם קיבל עליו אחריות בשעת מכר דנמצא דלא לקח הלוקח אלא אדעתי' דהכי שיקבל אחריות ולא הוי מכר כלל אבל אם מתחילה נגמר המקח בלי תנאי ואח"כ בא המוכר מדעת עצמו וקיבל אחריות נראה דאפילו אבק ריבית אין כאן דאדם יכול להתחייב עצמו בדבר שאינו חייב דומה למה שכתב הרמב"ם הביאו הטור ח"מ סימן ר"ז וז"ל מכר לו סתם ואמר לו הלוקח מדעת עצמו כשיהיה לך מעות הביאם ואבי אחזיר לך קרקע תנאו קיים והלוקח אוכל פירות ואין זה אבק ריבית שהרי מדעתו חייב את עצמו לתנאי זה ותמהו הטור יעויין שם והסכימו המפרשים בישוב הדברים שכיון שלא היה מוכר בתנאי אלא שלאחר שנגמר המקח הוא שהתנה כן ואלו

לא רצה להתנות כן המכר היה קיים עכ"פ אלא מדעתו הוא שחייב עצמו הוי כאלו היה שלו מעולם והתנה עם זה בקנין למכרו לו כשיביא לו מעות דתנאי קיים ומותר לאכול פירות עד שיבא הלה דמים וכן פסק בש"ע שם סימן ד' עיין בסמ"ע הרי להדיא דאף אם התנה בשעת מכר לדעת הרמב"ם הוי ריבית קצוצה אפ"ה כי נגמר המקח בלי שום תנאי יכול כל אחד להתחייב במה שירצה:

א"כ בנידון דידן נמי אף אם נימא אם בשעת מכר הש"ח התנה המוכר שמקבל עליו אחריות המבטל המקח ונעשית הלואה והוי ריבית קצוצה מ"מ אם מתחייב מדעת עצמו לאחר גמר הקנין דאף אם לא קיבל אחריות היה המכירה מכירה אם כן מה שנתחייב אחר כך ונתן ל' ח"כ על בטחון אחריות מרצונו נתחייב לו מוכר והוי כמו שחייב לו כותי חוב השטר ובא ישראל אחד ונתערב בקנין שיהיה לו באחריות באם שלא ישלם לו הנכרי קרן וריבית שהוא מחויב לשלם באופן שיתבע לכותי תחילה דמותר ואף שכתב רמ"א בי"ד ס"ס ק"ע דאם היה לישראל משכון או ערב ובא ישראל אחד וערב לו דצריך לשלם לו כל הקרן והריבית שעלה עליו עד אותו היום אבל לא ריבית שיעלה עליו מכאן ואילך וכתב הש"ך אפילו קנה מידו הנה כד דייקא שפיר נתן מקום לטעות בדבריו דהתם מיירי דווקא בערב דשלוף דוץ שהם תובעי' הערוב תחילה וכן הביא הטור בשם הראב"ד דאם קיבל עליו שלא לתבוע הערב תחילה אע"ג דכי לית ליה לכותי שקול קרן וריבית מישראל שרי והביא הב"י שם דלראב"ן פטור מריבית משום דהוי ערב שלא בשעת מתן מעות לגבי הריבית ולדבריו אם התנה לשלם לו הריבית חייב לפרוע לו וראב"י חלק עליו ואומר דאפילו קנה מידו פטור משום דכיון דכותי בתר ערבא אזיל אם כן יאמר הכותי לשמעון תבע מראובן הערב שלך והוי ליה כאלו הלוה שמעון לראובן עצמו וכתב הב"י משמע דס"ל לראב"י כהרשב"א דערב דידהו הוי ערב דשלוף דוץ כו' אם כן היכי שיוכל לתבוע מאיזה מהם שירצה מודה ראב"י דאם קנו מידו חייב דהא לא מצי כותי למימר לשמעון תבע מראובן דהא במלוה תליא מילתא מאיזה מהם שירצה יפרע וכתב בת"ה דגם לראב"י אי יהיב הכותי הריבית מותר לקבל הריבית מישראל אם יש ללוה ממה לפרוע וכתב עוד בשם הגהות אשר"י מכאן כתב ראב"י אם הישראל פדה לכותי משכון כו' ואם פדה את הערב כותי ונתערב ישראל במקומו בזה יש להסתפק עכ"ל וכתב הב"י ואם בריבית שכבר עלה היא תימא אמאי נסתפק אלא בריבית שלא עלה קא מיירי ומספקא ליה אי אמרינן כיון דה"ל ערב כתפוס משכון דמי וכיון שפטרו על ידו חייב לשלם לו בכל מה שפטר או דילמא בערב לא הוי תפוס כל כך כמו במשכון כו' אי נמי כמה שעלה מספקא ליה אם יגבה ממנו מיד כשם שהיה יכול לגבות מערב

כותי אף על פי שלא יתבע הלוה או דלמא כיון שערב זה ישראל לא נתחייב לו אלא בדין ישראל שאינו גובה מערב עד שיתבע הלוה תחילה עכ"ל הרי להדיא דלישני התירוצים לא דן שם אלא שאם חייב לשלם לו הערב בלתי שיתבענו ללוה תחילה כמו במשכון אבל היכא שאינו תובע לערב תחילה כמו עכשיו בדיניהם כמו שכתוב הטור דהאידנא אפילו סתמא ככתוב דמי שהרי הן דנים כדינינו א"כ היכי שקנו מידו שערב לו גם על הריבית אלא שלא יתבענו לערב תחילה שרי וכתיבת חילוף כתב שנתן כלב הוי כקנין אף שהתחייב ליתן משלו הפירות אחר כלות כל ששה חדשים מים ביד המלוה לתבוע לכותי תחילה ולדעת הרשב"א ולשאר פוסקים ס"ל בזה מותר ואינו אסור אלא בערב שלוף דוץ דהיינו שהמלוה אין לו כח כלל לתבוע את הלוה ויכול לדחותו אצל הערב אע"פ שיש לו לשלם ולדעת רש"י ס"ל לחומרא דאין מותר לישראל להיות ערב בעד כותי אלא דווקא אם קיבל עליו המלוה שלא לתבוע הערב כלל אלא עד שלא ימצא נכסים ללוה אבל אם יש לו רשות ג"כ לתבוע את הערב אע"פ שיש נכסים לכותי הלוה אסור וכיון שבנידן דידן יש רשות למלוה לתבוע לישראל אחר כלות כל ששה חדשים אם כן אסור ולענין דינא כתב הב"י דלכתחילה מורין כדעת רש"י ובדעבד היכי דקיימא זוזי שבקינן להו כדין הספיקות שהמוציא מחבירו עליו הראיה ואם כן ה"נ בנידון דידן ואף לדעת רמ"א שכתב בד"מ וז"ל ונראה דאף אם לא היה ספק אין מוציאין ממנו דלא גרע מאבק ריבית מ"מ נראה דיש נפקותא בנידון דידן דכל אבק ריבית בעינן שיתן לו מדעתו אבל אם טעו הדיינים והכריחו לשלם יוצאת בדיינים כמו שנזכר בסימן קס"א ס"ד וא"כ בנ"ד מה שעשה ע"פ ערכאות ונתן הלוה כפי פסקם שני חלופי כתבים מסך כ"ד אלפים נעשה שלא ברצונו דהא הטעם דמחילה אין צריכה קנין משום שמוחל מדעתו אבל פשרה צריכה קנין משום דע"פ הדיינים מוחל לו ואף אם נאמר דהקומפורמיס הוי כקנין וגם שקיבל וחתם השטרות ע"פ הערכאי ומבואר בח"מ סימן ר"ב סעיף ג' דאם קיבל הנתבע גזירתם ועשה שטר ע"פ כו' אינו יוכל לחזור מ"מ באיסור ריבית בדינן דידן לית ביה מששא דאפילו דיין ישראל שטעה בזה מפקינן מיניה ק"ו לדייני כותי ואף דקנו מיניה אינו עושה מרצונו אלא קנו מיניה שמוכרח לקיים בע"כ מה שפסקו הם ונעשה הכל שלא מרצונו ואף לדעת דסברי דהוי אבק ריבית יוצאת בדיינים אלא דכאן יש לומר דלא הוי אפילו אבק ריבית לדעת הרשב"א וסייעתו דדוקא בערב דשלוף דוץ אסור וכיון שהיה ביד ישראל לתבוע איזה מהן שירצה לא הוי אפילו אבק ריבית והכריע הב"י האמת ספיקא דדינא אמרינן כל היכא דקיימא זוזא שבקינן להו ואף דקי"ל דשטר לא הוי כגבוי מ"מ יכול לתפוס למשכון וימכור לאחרים עד שיתן את שלו:

ואגב דאיירינן בזה תמה אני על הט"ז שרוצה לישב דברי הר"י קורקיזא וכתב שהטור ס"ל כהפוסקים צד אחד בריבית אסור דאורייתא וכהפוסקים שכתב הב"י בסי' קע"ב וקע"ד דהיינו במכר לו שדה כו' ותמה אני דהא הטור כתוב בפי' בההיא מעשה דאת ונוולי אחי דלא הוי אלא אבק ריבית וה"ה במכר לו שדה ואמר כשיהי' לי מעות תחזור לי לדעת הטור לא הוי אלא אבק ריבית ונחזור להנדון שהתחלנו שאם קנה הלוקח הזה הש"ח של כותי ואחר זמן מה קיבל עליו המוכר אחריות בקנין והוי כערב עבור הכותי הלוה לישראל המלוה והיה רשות ביד המלוה לתבוע מאיזה מהן שירצה הוי ספיקא דדינא וכל מה שנתן אין מוציאן מידו ומה שעדיין לא נתן אין מוציאין ואף שבכאן היה הלואה תחילה והוא מכר לו אח"כ הש"ח אין זה אלא הערמת ריבית ולא הוי בכלל ר"ק וריבית דרבנן:

אבל נראה דאף האמת עם יהושיע שהיה אוכר מ"מ כיון דבכתב של כותים לא נזכר משמעות הלשון שנתן לו גוף הנייר וכל שעיבודי' אלא לשטר ראי' כתוב לו שיהי' ידו כידו לגבות בו ובכתיבה כזו אפילו בשטרי ישראל לא קני ואפילו אם היה מקבל פירות מן הכותי מטעם דעיקר הממון ברשות מוכר וזכי המוכר בריבית ודמי למי שיש לו מעות בידי כותי ואמר לכותי תן עבורי ריבית לישראל המלוה ואפילו לדעת הפוסקים דס"ל דכל שנתבטל המכר ואכל הפירות מן המכר לא הוי אלא אבק ריבית מ"מ סוף סוף מטעם מחילה בטעות צריך להחזיר כמו שכתבנו לדעת התוס' והרא"ש ותלמידי הרשב"א דהוי כמו שמצוה ליתן לחבירו חפץ וסבר שהוא שלו ונמצא שאינו שלו דחייב להחזיר וק"ו כאן שהיה תחילה הלואה ונתן לו מכיסו ומכספו כל ששה חדשים הפירות ולא קיבל מהכותי כלום דהוה ר"ק כמו שדן מהר"ם ונזכר בתשובה דשייכים לספר משפטים סי' ס"ו והבאתי לעיל בקצרה ואין לומר כיון דבשעת הלואה ראשונה לא התנה וא"כ הוי כריבית מאוחרת גם זה אינו דהא הסכימו רוב הפוסקים רובם ככולם דריבית מאוחרת אלא אם נתן לו בשעת פרעון דינר יותר מדעתי' דנפשי' אבל בעוד מעותיו בידו ואנחנו ידענו דבשביל זה הרחיב לו זמן פשיטא דהוי ר"ק ולפ"ז אין אנו צריכין להשיב על השגות יהושיע שהוא מכר הלוא כבר כתבנו דאף אם יהבינא ליה טעותי' מ"מ לא הועיל כלום כיון דלא נכתב קני לך איהו וכל שעיבודי' לא קני וכל היכי דלא קני הוי ריבית קצוצה ואין לו אלא מענה כיון שלא היה חפץ הלוה בבת יעקב לדון בדיני ישראל מ"מ בשביל זה לא ספינן ליה איסור ריבית ועי' בח"מ סי' כ"ו מה שכתב הב"י בשם מהרי"ק ועי' בד"מ ותראה שדברי הסמ"ע שם מגומגמי' ובנ"ד שלא הפסיד דמוציאין מידו כל מה שיש לו זכות ע"פ דין ישראל ואם נאמר שקשה גזל הנאכל ובפרט בסך גדול כזה

להפסיד למלוה שהי' מעותיו בטילות זמן ארוך כזה כבר נאמר בריבית אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים ופירש"י ע"מ שתקבלו מצותי אע"פ שהן כבידות ואין אני רואה שום זכות למלוה אם לא מצד דין דמלכותא כיון שציינו לו הפתקאות ע"ש קני ע"פ דיניהם וזה קשה עלינו לבטל דין תורתינו הקדושה ועוד לפי משמעות הלשון משמע שקיבל מיד בשעה המכר אחריות ונתן לו ח"כ ואף שיש לומר שנתן לו עבור טעמים אחרים ולא בשביל אחריות מ"מ איכא למיחוש שמא יפול קמי יתמי עיין בתשובת ב"ח סי' ל"ג ע"כ אומר אני ת"ח מרבים שלום ושלום על דייני ישראל עליהם מוטל הדבר על לב שניהם שיעשו לפנים באופן כל מה שנתן לו מעצמו שימחול לו במחילה גמורה וכזה מהני מחילה לריבית שכבר נתן ומה שעדיין לא נתן ונתחייב ע"פ ערכאות ונתן ח"כ על זה כיון דנראה לעיני כל שעשה זה בע"כ לא הוי מחילה ימחול לו המלוה ויקוימו בין שניהם אל תקח מאתו נשך וחי אחיך עמך בעה"ז ובעה"ב לעולם שכולו ארוך ומה שכתב מכ"ת מדין מבטל כיסו בשם המרדכי עי' בחו"מ סי' רצ"ב מה שכתב הש"ך בשם רש"ל ומכל הפוסקים משמע דווקא אם רוצה ליתן אין כאן איסור אבל אינו חייב ליתן וביי"ד ס"ס ק"ס הביא הב"י תשובת הרשב"א וגם בטורי' חדשים דפוס ברלין בסי' קע"ז נרשם בשם בד"ה ג"כ ההיא תשובת הרשב"א וכולם בסגנון אחד מתנבאים דאין כופין אותו ליתן ריבית במבטל כוסו וכל זה שכתבתי לתוך השלום לעשות לפנים משורת הדין אבל לדינא ברור הדבר כמו שכתבתי וה' ינחני בדר"א כ"ד הדבוק לו מאח ד"ש מאיר בהר"ר יצחק:

שאלה כג

או"ח סי' תקס"ח הביא הב"י הגהות מיימוני בפ"א פסק הר"ם כשמתענין בה"ב אחר החג או אפילו בעשרת ימי תשובה ואירע ברית מילה מצוה לאכול ואין צריך התרה אע"ג דדבר שאינו כי אם מנהג צריך התרה הכא אינו צריך כי לא נהגו להתענות בכי האי גוונא וכו' מיהו מי שקיבל עליו תענית במנחה באחד ימי תשובה צריך התרה ע"כ וכן פסק רמ"א בהגה' וכתב הלבו"ש בסי' תצ"ב וז"ל מילה שחלה ביום בה"ב י"א מצוה לאכול על הסעודה ואינו צריך התרה ואע"ג דדבר שאינו אלא מנהג צריך התרה ובה"ב גם כן אינו אלא מנהג מ"מ לא נהגו מעולם להתענות בכה"ג שחלה מילה ביום זה והוי כאלו התנה מתחילה מיהו דווקא נראה לי כשלא קיבלו מאתמול אלא סמך על עניות אמן אבל אם חזר וקיבל עליו מאתמול הרי זה נדר וצריך התרה עכ"ל והביאו מג"א בסי' תקס"ג ובסי' תקס"ח רצה ללמוד פי' א' בהגהות מיימונות הנ"ל ואני נפלאתי כיון דבסי'

תצ"ב פסק הלבוש כדעת המרדכי שנהגו לברך בשבת מקבלי תענית בה"ב ובאמירת אמן הוי קבלה ושוב אין צריך לקבל וא"כ מאי שנא אם קבל עליו מאתמול הרי זה נדר א"כ באמירת אמן נמי למה לא יחשב כמו נדר דהא אמירת אמן יש בו קבלת דברים כמו שמבואר ביו"ד סי' רכ"ה א"כ למה לא יחשב ג"כ האי אמירת אמן שיצטרך התרה כמו אם קיבל ובסי' תקס"ב ס"ס ט' כתב הלבוש וז"ל מ"מ אין עניות אמן קבלה ממש שיהא מחויב להתענות כל מי שענה אמן אלא אע"פ שענה אמן אינו נדר להתענות אלא לענין זה בלבד מהני עניות אמן שאין צריך לקבלו במנחה כן הוא המנהג עכ"ל ונפלאתי מאין יצא להם מנהג זה לזכות שטרי לבי תרי דאם עניות אמן מהני שאין צריך לקבלו במנחה אם כן למה לא יהיה מחויב להתענות מי שענה אמן ואין לומר משום דאין עניות אמן חשיב כקבלות הדברים היינו דווקא אם אמר לו לנוכח היכי שאמר לו רוצה אתה להתענות תענית בה"ב ואמר אמן זה הוי כקבלות דברים אבל הכי במי שבירך שעושים להקהל שיברך ה' למי שרוצה להתענות בה"ב ואמר אמן י"ל דאמן זה הוי אמנת דברים ואמר שיאמנו ויתאמתו הדברים שיברך ה' למי שיתענה אבל הוא לא קיבל ואף שהי' בלבו להתענות מ"מ לא הוציא בפיו וכבר פסק רמ"א בסי' תקס"ג מי שהי' בלבו שלא בשעת תפלת מנחה להתענות למחר לא הוי קבלה ולכך אינו מחויב להתענות בעניות אמן אך הדרא קושיא לדוכתה א"כ אינו יוצא בעניות אמן שיחשב לקבלה ולמה לא יקבל במנחה ונראה ברור דהעולם ס"ל כדעת המרדכי שהביא מג"א בסי' תקס"ג דכ"ע מודים דאם קיבלו קודם תפילת המנחה שפיר דמ' וכ"ש קודם לכן וכן נהגו לברך בשבת מקבלי תענית בה"ב ושוב אין צריך לקבל עכ"ל ונ"ל דהעולם ס"ל דעונים אמן ר"ל שאנו מקבלים להתענות בה"ב ופשיטא לדעת הב"ח אפי' בהירהור הוי נדר וצריך לקיים נדרו א"כ בתענית בה"ב אם ענה אמן וקיבל התענית עליו ואח"כ אירע ברית מילה צריך התרה והגהות מיימוני לא מיירי אלא שהי' רגיל להתענות מצד המנהג כמבואר ביו"ד סי' רי"ד בש"ע וז"ל מי שרגיל להתענות תעניות שלפני ראש השנה ושבין ר"ה לי"כ ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא צריך ג' שיתירו לו אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם ונהג כן אפילו פעם אחת צריך התרה ויפתח בחרטה שמתחרט כן שנהג כן לשם נדר עכ"ל על זה כתב הגהות מיימוני דאם אירע ברית מילה מצוה לאכול משום דלא נהגו להתענות בכי האי גוונא משום דמתחילה לא קיבל הנהגה זו אלא כפי הנהגת עולם אבל היכי שענה אמן וקיבל עליו בפירוש להתענות בה"ב זה הוי כמו נדר וצריך התרה כנ"ל:

ואגב דאיירינן במילי דתענית נימא מילתא הא דנהגו במדינות אלו להתענות ערב ר"ח ובימי הקיץ אינם משלימים אם יש לקרות ויחל והש"ץ יאמר ענינו בין גואל לרופא ויקבע ברכה לעצמו נראה ללמד זכות אע"פ שרוב הפוסקים פסקו כהא דאמר רב חסדא בפ"ק דתענית דף י"ב ע"א דאיתא שם אמר רב חסדא הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום עד הערב א"ל אביי הא תענית מעליותא היא לא צריכי דאימלוך אימלוכי ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו החמה לא שמיה תענית מיתיבי אנשי משמר מתענים ולא משלימים התם לצעורי נפשיה בעלמא תא שמע דאמר ר"א בן צדוק אני מבני בניו של סנאב בני בנימן ופעם אחת חל תשעה באב בשבת ודחינו לאחר שבת והתענינו ולא השלמנו מפני שי"ט שלנו הי' התם נמי לצעורי בעלמא תא שמע דאמר רבי יוחנן אהא בתענית עד שאבוא לביתי התם נמי לשמוטי נפשי' מבי נשיאה ע"כ ופסקו רוב הפוסקים כר' חסדא ורבו בו הפתרונים בפירוש מתענים לשעות מיהו באו"ח ס"ס תקנ"ב כתב בשם הגהות אשר"י דיחיד שקיבל תענות ב"ה כל ימות השנה ואירע ערב ט' באב בשני דמתפלל מנחה ואוכל סעודה המפסקת טרם יבוא השמש וכ"כ האגור בשם שבולי הלקט ויהיב טעמא משום דקי"ל כמ"ד מתענין לשעות וכן כתוב בהגהות מרדכי דמועד קטן ובאור זרוע כתב בנימוקי רב שרירא שסועד טרם יבוא השמש דק"ל מתענין לשעות ומתפללין מנחה תפילת תענית עכ"ל הרי שהני גדולים למדו הא דקאמר הש"ס הילכתא מתענין לשעות ומתפללין תפילת תענית בלא השלים מיירי ולא ס"ל כר' חסדא והשתא אתי' הא דר"א בן צדוק ואנשי משמר ודר' יוחנן אתי' כפשט' דהתענו ולא השלימו ואפ"ה הוי תענית א"כ הא דנהגו להתענות בימי הקיץ ער"ח ולא להשלים הוי תענית נמי לענין ששליח ציבור יקבע ברכה לעצמו דהא אותן אנשים מתענים לשם תשובה וע"כ סמכו אדעת הפוסקים שכתב בש"ע דיש נוהגים לדונו כתענית ציבור לענין ענינו בין גואל לרופא וקריאת ויחל א"כ י"ל אף שאינו משלימים יכולים לקרות ויחל ולקבוע ברכה בין גואל לרופא די"ל דסמכו על אינך גאונים דס"ל דמתענין לשעות אף בלא השלמה הוי תענית ומתפללין ענינו וכ"כ הרוקח הביאו הב"י בס"ס תקע"ט בווירמז מתענין גזירה בר"ח סיון ונהגו לקרות בשחרית בר"ח ולערב ויחל ודרשו עכ"ל א"כ אע"פ שאין משלימו מ"מ קורין ויחל ומסתמא הש"ץ קובע ברכה לעצמו ומהאי טעמא נראה דנהגו היחידים להתפלל ענינו אף שאין משלימי' משום דסמכו על אינך פוסקים דפסקו מתענין לשעות אף שאינו משלים תענית שעות מקרי לענין ענינו ופשטא דמתניתן ובריית מסייען להוא דתענית גמור התענו ולא השלימו וראיתי שבד"מ באו"ח סי' תקס"ב כתב וז"ל ונראה לי דמאי דכתב מהרי"א דנוהגים להתפלל ענינו אע"פ שאינו

משלים ה"ה אם לא קיבלו מאתמול דהא תענית שעות מיהא איתא וכל זה בתענית יחיד דהא בלאו הכי יכול להוסיף בשאלת צרכיו בשומע תפילה כמ"ש לעיל סי' קי"ט וכן נראה לי וכן נוהגין דוודאי דברי הפוסקים שכל תענית שלא שקעה עליו חמה ושלא קיבל עליו מאתמול אינו תענית לענין ענינו עיקר שהרי הם רוב הפוסקים והעיקרים ולדידהו אין מתענין לשעות אלא א"כ משלימין ומה שנוהגים להתפלל ענינו היינו ביחיד מטעם שכתבתי וכן נוהגים בי' ימי תשובה שהיחיד אומר ענינו והש"ץ אינו אומר ענינו אלא בצום גדליה כשמשלימים עכ"ל ובאמת מה שרצה ללמוד זכות שיחיד אומר ענינו אף שאינו משלים משום דיכול להוסיף בשאלת צרכיו בשומע תפלה תמהו דאם נתנו חכמים רשות לשאול שאלת צרכיו בשומע תפלה לא נתנו רשות להוציא דבר שקר מפיו ולדעת רוב הפוסקים כרב חסדא א"כ כל תענית שאינו משלים לא שמיה תענית והוי דבר שקר אם אומר בצום תעניתינו וכבר כתב הב"ח בסי' תקס"ב וז"ל ודע דכל משא ומתן בדין ענינו אינו אלא שיאמר ביום צום תענתינו אבל אם ישמטו מילת אלו פשיטא דיכול לומר כל הנוסח דאינו אלא תחנונים לבד ואפילו לא צם כל עיקר יכול לומר כן ופשוט הוא עכ"ל הרי דעיקר קפידא משום דמחזי כשיקרא לדעת הפוסקים אם אינו חשוב תענית א"כ ליחיד מי התיר להוציא שקר מפיו וכן כתב הלבוש בסי' תקס"ד וז"ל וקשה לי למה לא יאמר ענינו אפילו לא שקעה עליו חמה או לא קבלו הא קי"ל שואל אדם כל צרכיו בשומע תפילה ואפשר לומר משום דהוי כתפילת שקר שאומר ביום צום תעניתינו וזה לא מיקרי תענית עכ"ל ולפ"ז נסתר טעם רמ"א וע"כ י"ל דסמכו על אינך פוסקים דס"ל מתענין לשעות כפשוטה א"כ נוכל לומר דאף הש"ץ מזכיר וקובע ברכה לעצמו ויש לחוש שאם נבטל המנהג לקרות ויחל ולקבוע ברכה לש"ץ דתבטל הסדר וימנעו להתענות ולהתעורר בתשובה משא"כ בי' ימי תשובה שכל אחד חרוד מפני אימת הדין ולא ימנעו מלעשות תשובה ולהתענות ומתחילה לא קבעו עצמם לזה אבל בער"ח שנוהגים יחידי סגולה לאסוף מנין ולהתפלל בהתעוררת גדול אין למנוע מהם מיהו נראה שעכ"פ יתענו עד אחר י"א שעות פחות רביעי בשעה זמניות דבזה כתב המג"א בסי' תקס"ב ס"ק ה' בשם המרדכי דזה מקרי השלמה אחר שנכנס יום של אחריו כל זה מצאתי להחזיק לב בעלי תשובה שלא יבטלו ממנהגם:

שאלה כד

אשר השבתי להרב המופלא מהור"ר מאיר אבדק"ק ל"ב. אלהא דר"מ יענהו לשלום ברכה וילין בעמק הלכה ה"ה אהו' ידידי הרב המופלא כבוד מהור"ר מאיר יצ"ו. הנה

כתבו קבלתי ובדבר שאלתו קטנה אשר נמצא בס"ת בשני יריעות זה אחר זה שהי' הפרשיות צריכין להיות סתומה והמה פתוחות האחת היא בפ' ואלה הדברים פ' ד' ונסב הר שעיר ימים רבים צריכ' להיות סתומה דהיינו בין פסוק הנ"ל ובין פרשה שלאחריו ויאמר ה' אלי וביריעה שלאחריו בפ' ואתחנן בפ"ד אצל דיברות. שניות דהיינו בין ולא עליתם בהר לאמר ובין אנכי ראוי להיות סתומה ובס"ת היא פחותה דהיינו בצורות פתוחה שהיא פתוחה בין להרמב"ם ובין להרא"ש שסיים באמצע השיטה ומתחיל בראש השיטה שלאחריו שהיא פתוחה לדעתם ושאל מכ"ת איך לתקנם מפני שאי אפשר למחוק מפני השימות של הוי' שאינם נמחקי' ועלה בדעתו להכשיר מטעם שסמוך הסופר על מסכת סופרים דלדעת מסכת סופרים צורה זו שהניח בסופר חלק ט' אותיות והתחיל לכתוב בראש שיטה שניה הוי סתומה וכמו כן ס"ל בעל התרומות אבל לא ניחא ליה בתיקון זה שימחוק התיבה בראש השיטה שני' ויכתבה בסוף שיטה ראשונה א"כ במקום המחק יהי' חלק ויהי' הפסק באמצע הפסוק וביקש ממנו לעיין בדבריו ולגלות דעתי ע"כ אמרתי להפסיק באמצע הפרק להשיבו שלבבי לא כן ידמה דהא במס' סופרים איתא כן איזו היא פתוחה כל שלא התחיל בראש השיטה כדי לכתוב שם של ג' אותיות וכמה יניח באמצע ותהי' נקראת סתומה כדי לכתוב שם של ג' אותיות ומדנקט האי לישני כמה יניח באמצע ותהי' נקראת סתומה שמע מיני' באופן אחר לא הוי סתומה ולא פליג אסידור הקדמונים אלא בפתוחה דס"ל דפתוחה מסופה הוי פתוחה ולמס' סופרים לא הוי פתוחה אלא מראשו אבל מסופו לא הוי פתוחה אבל סתומה נמי לא הוי מידי דהוי אסדורה דלא הוי לא כצורות פתוחה ולא כצורת סתומה לדעת רוב הפוסקים ועוד שכתב ר"ת דברייתא פליגי אסידור קדמונים דלברייתא ר"ל מסכת סופרים ס"ל דפתוחה מראשו וסידור קדמונים ס"ל פתוחה מסופה וכן בס' התרומות שכתב ברייתא עיקר דסבר דבראש השיטה מיקרי פתוחה היה להם לאשמועינן דפליגי נמי בהא דבברייתא אם הניח חלק בסופה הוי סתומה ובסדר קדמונים לא הוי סתומה אלא דווקא אם הניח חלק באמצע אלא נשתקע הדבר ולא נאמר שהברייתא הורו לנו דרך פתוחה ודרך סתומה אבל שאר תמונות אינם לא פתוחה ולא סתומה ובפרט שכבר העיד הלבוש על צורה זו שהניח חלק בסוף כתב בא"ח סי' ל"ב שנוהגין ליכתוב ל"ג פרשיות פתוחות ושזה הוא פתוחה לדברי כל הפוסקים ואיך יעלה על דעת לומר שזו היא סתומה ואיך נמצא ידינו ורגלינו בבה"כ שכל התפילין שלנו נכתבים פתוחות כצורה זו ומכ"ת בעצמו הביא מה שכתב הב"י באו"ח סי' ל"ב בשם הרא"ש פסיל כל התפילין שבספרד שהיה פרשותיהם כתובים ע"פ דעת הרא"ש וס"ת שלהם הי' כתובים פתוחות וסתומות

ע"פ דעת הרמב"ם והם תרי מילי דסתרי אהדדי ומי שיעלה לתורה עם התפילין הוא מעיד כנגד הס"ת ופשיטא הכא שלכל הדעות צורה זו פתוחה והפרשיות הנ"ל צריכין להיות סתומות וכן מנה הרמב"ם ז"ל בכלל סתומות ודרך זה רחוק ומוקצה מדעת אך מה שריחק מכ"ת שלא למחוק התיבה שבשיטה שני' ולכתוב בסוף שיטה ראשונה אני מקרבו אל האמת ואף שנשאר במקום המחק חלק באמצע הפסוק אין בכך כלום וראיה ברורה לזה הא דכתב הב"י בסי' רע"ד בפיסוק הפסוקים וז"ל אבל בהנחת האויר לבד אין זה פיסוק גמור להפריד הפסוקים אין לפסלו מחמת אויר שהרי פעמים רבות מניח הסופר בסוף השיטין אויר מפני שאין הרוב התיבה יכולה לכתוב או אף באמצע השיטה כפי שיזדמן לו וכל שאינו כשיעור פרשה אין לחוש לו עכ"ל וכיון שנלמד מסופר שלפעמים מניח אויר בסוף שיטין מפני שאין רוב התיבה יכולה לכתוב משמע אפילו באמצע פסוק וכיון דתלי טעמא וכל שאינו כשיעור פרשה אין לחוש לו וכל הפוסקים הסכימו דפתוחה צריכה שיור תשעה תיבות וכי היכי דבסוף לא פסיל חלוק אף שהוא באמצע פסוק אם הוא פחות מתשעה אותיות ה"ה בתחילה דהא לכל הפוסקים שיור בתחילה לא הוי סתומה ודין פתוחה יש לה וצריכה שיור תשעה אותיות ואפילו למ"ד דבסתימה סגי חלוק שלשה אותיות מ"מ כ"ע ס"ל דבראש השיטה אין זה צורת סתומה אלא פתוחה צריכה תשעה אותיות ועוד כיון דלמד הב"י החלוק בין פסוק לפסוק לא מזיק משיור הסופרים שמשיירים לפעמים בסוף השיטה מפני שאין רוב התיבה יכולה לכתוב ולפעמים מזדמן תיבה גבי עשרה תיבות וא"כ משייר לפעמים ריוח לבסוף נ"ד תיבות ולא פסיל א"כ ה"נ בנידן דידן אם ימחקו התיבות בשיטה שניה ויכתבו בסוף שיטה ראשונה א"כ בפרשת ואתחנן שימחקו אנכי לא יהי' חלוק בין תיבה לתיבה אלא ארבע אותיות ובפרשת דברים שימחקו ויאמר ויכתבו בראש השיטה אף שיהי' פנוי כמו חמשה אותיות הא כבר הוכחנו שהסכימו כל הפוסקים שבראש הפרשה אף אם נידון כפתוחה צריך לשייר תשעה אותיות וכל פחות מזה לא הוי כשיעור פרשה וכשר אפילו באמצע הפסוק ושעת הדחק שאני וכן תעשו הלכה למעשה וכל כי האי מילתא לאמרו משמאי וה' ינחני בדרך אמת וישר. כ"ד הטרוד בלימודו מאיר:

שאלה כה

ביום כפור שנת תפ"ט אירע שהכריז השמש מפטיר בעד ג' זהו' שנתן ראובן ואח"כ הוסיף השמש והכריז ד' זהו' שעלה בדעתו ששמעון מוסיף ורוצה לקנות המצוה בעד ד' זהוב' וכשבא השמש לשאול לשמעון למי רוצה לכבד השיב שמעון שמעולם לא יצא

מפיו שרוצה להוסיף וגם לא רמז לו ברמיזה שרוצה להוסיף רק השמש טעה וסבר שהוא מרמז לו שרוצה להוסיף סך שלשה זהו' ושלחו הגבאים שראובן הקונה ראשון יחזיק המצוה בעד ג' זהו' והשיב ראובן מאחר שלא נשאר לי בסך ג' זהו' וכשהכריז השמש בעד ארבעה זהו' כבר הסחתי דעתי ועקב רוח אחרת כי שלא לקנות המצוה בסך הנ"ל ושאלו הגבאים וביום הקדוש כזה לא יוכלתי לחקור אם האמת עם שמעון שלא רמז להשמש שרוצה ליתן ד' זהו' ולגזור על ראובן שיקיים כל היוצא מפיו ולא ישוה נפשי' הדר"נ לא רציתי כי קרוב הי' הדבר בעיני שלא יציית כי אם ע"פ גזירת עונש וביום הקדוש כזה אמרתי דינו לבוקר משפט וצויתי שיכריז השמש פעם שני' מפטיר ומה שיפסיד הצדקה יקוב הדין ההר אחר יו"כ:

והנה כבר הורה זקן כיוצא בזה בתשובת צמח צדק בסימן ע"ב והביאו המג"א בא"ח ס"ס קנ"ד וז"ל אחד רצה ליתן בעד המצוה עשרה זהו' ואחד נתן ט"ו זהו' ואח"כ חזר השני חייב הראשון לעכבו בעד עשרה זהו' כ"כ בצ"צ ומביא ראיה ממתניתין פרק ח' דעירכין ולא נהגו כך עכ"ל וצריכין אנו לדעת למה לא נהגו כך ובאמת לדין יש תשובה שהרב בצ"צ מביא ראיה מפ' ח' דעירכין בדין פדיון הקדשות תנן אחר אומר הרי הוא שלי בעשר סלעים ואחד אומר בעשרים ואחד אומר בשלשים ואחד אומר בארבעים ואחד אומר בחמשים חזר בו של חמשים ממשכנין אותו מנכסיו עד עשר וכו' חזר בו של עשר מוכרן אותו בשווין ונפרעין משל עשר המות' ולמד הרב בצ"צ דאית לן למילף דין צדקה מדין הקרש וכיון שזה אחת ליתן מאה שוב אינו יוכל לחזור בו וממשכנין אותו על מאה יעוין שם באורך ולפי עניות דעתי איכא לפקפק בנידון זה מתרי טעמי כאשר אפרש חדא דהא בפ"ק דקדושין דף כ"ט תנן רשות הגבוה בכסף כו' אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט ומפרש בגמרא כיצד אמירה לגבוה שור זה עולה בית זה הקדש אפילו בסוף העולם קנה כו' משכו במאתיים ולא הספיק לפדות עד שעמד במנה נותן מאתיים מ"ט שלא יהי' כח הדיוט חמור מהקדש והקשו התוספת וז"ל וא"ת תיפוק ליה מטעם דאמירתו לגבוה כמסירה להדיוט וכיון דמשכו במאתיים אינו יוכל לחזור וי"ל כיון דבטעות הי' שלא היה סבר שישתנה השער לא הוי כמסירה להדיוט והקשו התוספת מעובד' דיוסף בן יועזר בפ' יש נוחלין דף קל"ג דאמרה אשתו לא תשיימה את דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואמאי הא שומא בטעות הוי ותירצו דהתם כשם אותו בפחות משווי' מתכוון לוותר להקדש א"כ שייך לומר אמירתו לגבוה כמחירה להדיוט אבל הכא לא נתכוין לוותר כשמשכו בר' שכך היה שוה באותו שעה ולא שייך אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט עכ"ל והתוספת י"ט בפ' המשניות בקדושין הקשה על האי ברייתא דאיתא שם אמירתו

לגבוה כיצד שור זה עולה תימא דהא במקח וממכר נמי משכחת לי' כדתנן במשנה ב' פ"ח דעירכין אמד אחד הרי הוא שלי בעשר וכו' שנמצאת למד דבדיבורו בעלמא נתחייב להקדש וכו' ומיהו בזה כתבו התוספת דלא שייך למימר אמירתו לגבוה אלא כששם הדבר בפחות משוויו שמתכווין לוותר להקדש בכי הא שייך לומר אמירתו לגבוה וכו' אבל כשמוכר הדבר בשוויו לא נתכויין לוותר כלל לא שייך אמירתו לגבוה ולא יתחייב באמירה כנדר ולפ"ז מתניתן דעירכן דווקא כשנראה שמתכוון לוותר היא שנוי' וצ"ע ולהמגיד בפ' ט' מהלכות מכירה הא דעירכין מדבריהם שהיא שהחמירו לחייב בדיבור בעלמא שאין זה כנדר גמור ולפ"ז אתי שפיר דברייתא מפרשא למתניתין שאומר שור זה עולה הוי נדר גמור והוא דין תורה כמו רשות הגבוה בכסף שהוא ג"כ דין תורה והכסף משנה כתב שם דדברי התוס' יותר נכונים אבל לדעתי צריכן לדחוק במתני' דעירכין עכ"ל ואני אומר דאין זה דוחק דהא איכא למידק במתני' דלמה לתנא למינקט כל הך בבא מעשר עד חמשים ואין לומר דבא להשמיענו לדיוקא דדווקא כשחזרו בזה אחר זה אבל חזרו כולן כא' משלשין בניהם וכמו שמפרש הרב מברטנורא מ"מ ה"ל עד שלשים אלא ע"כ דאשמועינן שהפליגו בכדי שאין הדעת טועה וקתני אחד אמר בעשר סלעים דומי' דאחד אמר חמשים שע"כ הפליג בכדי שאין הדעת טועה אף מי שאמר עשר נמי ידע שלא שוה אלא חמש וויתרו להקדש ולכך קנה הקדש בדיבור בעלמא ולפ"ז אין הנידון דומה לראיה דהא לפי התירוץ התוספת אפילו לא נשתנה השער כיון שלא נתכוון לוותר להקדש לא קני הקדש וק"ו היכי שנשתנה השער כי הכי שידוע שכל הסחור' לאחר שיחזור הקונה במקחו הוא מזדלזל והכא כשלא רצה ליקח כפי שהוסיף השמש ז"ל המצוה וא"כ לא קנה ההקדש וגם ראובן לא וויתר כלל להקדש דעכשיו שאנו קונים המצות והמצו' אין שומתן ידוע שיהיה שוה לכל אדם אלא כל אחד קונה כפי אשר תשיג ידו העשיר לפי עשרו וכל מה שנותן עבור המצוה לפי אומדן דעתו לדידיה שוויה או שרוצה לעלות בעצמו לתורה ולברך בתוך קהל עם קדוש ביום הקדוש או שרוצה להתכבד במכובדי' וניחא ליה בהכי בדמי המקח שהוא פוסק אם כן לא וויתר משלו לצדקה אלא פסק דבר ששוה לו ואינו קונה באמירה ואינו דומה למעשה דיוסף בן יועזר דהתם היה המרגליות שוה לכל אדם יותר ממה שפסק הוא וויתר מיד להקדש ושייך למימר אמירה לגבוה אבל הכא לא וויתר אלא דאצלו היה שוה המצוה שלשה זהו' וא"כ לא קנה בדיבור בעלמא וההיא דעירכין נמי ע"כ בכי האי גוונא מיירי כמו שכתב בת"י בפרק קמא דקדושין הא חדא ועוד יש לפקפק על גוף הנדון מנ"ל ללמוד צדק' מהקדש ואם אמנם שפסק כן בי"ד ס"ס רנ"א סעי' י"ג האומר חפץ פלוני אני נותן לצדקה בכך

וכך והוא שוה יותר אינו יוכל לחזור בו אבל אם לא היה שוה יותר ואחר כך הוקר יוכל לחזור בו ופסק זה הוא מהגהות אשר"י בפ' י"ג וכתירוץ התוספת הנ"ל ובאמת התוספת לא כתבו כן אלא גבי הקדש אבל גבי צדקה מנ"ל דילפינן צדקה מהקדש דבח"ת סי' רי"ב הביא בש"ע בשם תשובת הרא"ש דאע"ג דכתיב כל נדיב לב עולות חולין מקדשים לא ילפינן והאידנא כל הקדש יש לו דין חולין שאין הקדש עתה לבדק הבית אלא לצדקה ועיין בב"ח בא"ח סי' קס"ב ובספר ב"ה בי"ד סי' רנ"ח מה שרצו לישב דברי הרא"ש ומהרש"ל בים של שלמה בפ"ק דב"ק דין יוד ובסוף פ' החובל הביא בשם כמה גאונים במעות צדקה כל דין חולין יש לו וכן פסק הש"ע בח"מ סי' צ"ה הרי יש לנו עמודי עולם דלא ילפינן צדקה מהקדש ופשיטא לדעת הרב המגיד שההיא דעירכין מדרבנן הוא דתיקנו והבו דלא לוסיף עלה דדווקא בהקדש ולא במעות צדקה וכל שאינו חייב מחמת נדר אין לחייבו מחמת דיברו ובפרט להוציא ממון יוכל המוחזק לומר קים לי כהך פוסקים דלא ילפינן צדקה מהקדש ומנהגו של ישראל תורה דלכך לא נהיגין כדעת צ"צ כמו שהעיד במג"א ס"ס קצ"ה מיהו נראה כל היכי שהוא פסקו בעשרה ולא הוסיף עליו אחר אינו יוכל לחזור ובזה נוהגין לגבות ממני ודברים כאלו הולכין אחר המנהג והנראה לפע"ד כתבתי:

שאלה כו

בדבר בועה בכוליא דמחמירי האחרונים דאפילו לא הגיע הריעות' למקו' חריץ והנה מתחילה הייתי מתירא להכניס ראשי בין ההרים הגדולים אך באשר בנותי בספרים קדמאי ובתראי וראיתי שכמה גאונים איתני ארץ אשר מימיהם אנו שותים ה"ה הטור והרשב"א והב"י ורמ"א כולם מתנבאים בסגנון אחד דבכל ריעותא בכוליא בענין שיגיע למקום חריץ ע"כ תמכתי יתדותי יתד במקום נאמן לברר דבריהם ואדברה בעדותיך נגד מלכים כולה האי ואולי לא אבוש בהלכה ומקור דין זה הוא בחולין דף נ"ה ע"ב אמר רכיש בר פפא משמיה דרב לקתה בכוליא טריפה אמרי במערבא והוא דמטי לקותא למקום חריץ אמרי במערב' כל הפסול בריאה כשר בכוליא ודייק עלה וכ"ש היכי דכשר בריאה דכשר בכוליא מתקיף לה ר' נחמן וכלל' הוא והרי מוגל' דכשר בריאה ופסיל בכוליא אלא א"ר אשי טריפות קמדמית להדדי כו' זה הוא גירסת הש"ס שלפנינו וכתב הרא"ש דלפי גירסא זו לפי' רש"י לקותא דאמר רכיש היינו מליא מוגלא אבל רב אלפס הגי' בספר וז"ל כשר בזה ובזה מים זכים פסול בזה ובזה לקותא ולגירסא זו מוגלא ולקותא שני ענינים הם ולקותא היינו שמחמת חולי לקי ונתמסמס עד שהרופא גוררו

ומעמידו על בשר חי וכתב מהרש"ל והשתא דאנו תופסי' גירסת הרי"ף לחומרא דלקותא ומוגל' שני ענינים הם א"כ אין לנו ראי' במוגלא דבעינן עד מקום חריץ דדוקא בלקותא אמרינן והוא דמטי לקותא עד מקום חריץ אבל במוגלא אמרינן כשר בריאה ופסיל בכוליא במקצת קאמר אפילו לא הגיע כלל למקום חריץ וכן פסק בא"ז בשם שערי' דדוקא לקותא בלא מוגל' הוא דכשיר' כשלא הגיע למקום חריץ אבל במוגלא אפילו לא הגיע למקום חריץ טריפה וכן משמע מדברי הרמב"ם שכתב ג"כ גבי לקותא דבעינן שיגיע למקום חריץ וגבי מליאה מוגלא כתב סתמ' אם נמצאת בכוליא ליחה טריפה ואין להקשות מדאמרינן לעיל בסוגי' מלאוה מוגלא טריפה מים זכים כשירה אלמא מליאה בעינן די"ל שיגיע למקום חריץ אין זו ראי' דבודאי אם לא היתה הבועה מבחוץ אלא בפנים צריך שתגיע הליחה למקום חריץ ומ"ה קאמר מליאה אבל היכא שהיתה הבועה בולטת מבחוץ ויש בה מוגלא טריפה וזה שאמרינן כשר בריאה ופסול בכוליא והוא מה שמצאתי בא"ז אם היתה מכה בכוליא על גבה מחתכין בכוליא לשנים אם אין מכה בפנים כשירה ומסתמא איירי כמו שפרשתי שהוא מכה ר"ל בועה ואפ"ה לא פסיק להכשיר אלא כשלא הגיע מכה כלל לפנים אלא הכל מבחוץ הוא אבל אם נכנס לתוך הכוליא טריפה בכל ענין שתגיע למקום חריץ כי מניין להקל באיסור דאורייתא היכא שאין להם הכרע וראיות מן התלמוד עכ"ל והנה רש"ל מחמיר מטעם שאין לנו הכרע וראיו' מן התלמוד ולפע"ד נראה להביא ראיה מן התלמוד להנך פוסקים דכל ריעותא בכוליא בעינן עד דמטי למקום חריץ דאיתא בדף מ"ח ע"א בעי מיני' רבה בר בר חנא משמואל העלתה צמחין מהו א"ל כשירה א"ל אף אני אומר כן אלא שהתלמידים מזדנזין בדבר דאמר רב מתנא מליא מוגלא טריפה מים זכים כשירה א"ל האי בכוליא איתמר ואי ס"ד דיש חילוק דין בין מוגלא ובין לקותא דרכיש, א"כ בריש פירקין דפריך הא איכא שב שמעתא ובכלל זה הא דרכיש ולא פריך מדרב מתנא דמוגלא טריפה בכוליא אף היכא דלא הגיע למקום חריץ וכן הא דאמר עולא ח' מיני טריפות הם לאפוקי מדרכיש ולא קאמר לאפוקי מדרב מתנא ואף לדברי מהרש"ל דמפרש הא דאמר רב מתנא מליא מוגלא טריפה מיירי שיש מכה בפנים ובעינן עד שיגיע למקום חריץ א"כ הא דרב מתנא מישך שייכא בדרכיש מ"מ הא דכתב מהרש"ל הא דפריך וכללא הוא הרי מוגלא דכשר בריאה ופסול בכוליא מיירי בבוע' בולטת מבחוץ דכשר בריאה ופסול בכוליא אפילו אינו מגיע למקום חריץ וע"כ סתמא דתלמודא הכי גמירי להו אם כן למה לא אמר למעוטי בועה בכולי' ועוד איך פליג עולא אסתמא דש"ס דהא מדברי עולא דמנה שמונה טריפות נתמעט כל טריפות בכוליא אפילו בועה ועוד קשיא אמאי קאמר הש"ס

כשר בריאה כו' מוגלא ולא קאמר בועה או צמחי בלישני דקרי ליה הש"ס לעיל דמוגלא שייך לומר אף אם אין הבועה בולטת כמו גבי אטום בריאה בדף מ"ז ע"ב דבדיקתן אי אית ביה מוגלא ודאי מחמת מוגלא הוא ואם כן למה תני לישני דמוגלא ובאמת היא גופי' תמי' מי הכריחו לרש"ל לחלק בין מוגלא בפנים ובין בועה הבולטת לחוץ דבודאי לאינך גאונים דסברי דבמוגלא לא בעינן עד דמטי לחריץ סברי אף שאינו בולטת מבחוץ אלא בפנים נמי טריפה ומי הכריחו לחלק ואי משום דקשיא ליה הא דקאמר הש"ס ואי מליא מוגלא טריפה די"ל דקאי על המכה אשר בכוליא שהוא מליא מוגלא טריפה אבל מים זכים כשירה כמו לפי מאי דס"ד דקאי אצמחין ע"כ לא קאי אלא אצמחין גופי' אם כן לבתר דמשני האי בכוליא איתמר קאי ג"כ אמכה שיש בכוליא ונראה ברור דאף דמוגלא ולקותא תרי ענינא מ"ע מודה הרי"ף דלקותא גריעי טפי דלפי גירסתו פסול זה בזה לקותא וכתב הרא"ש דגם בריאה פסול כדאמרינן לעיל בריאה דנפלי תילחי תילחי ולכך לא מצינו הא דפסול בשניהם אלא בלקותא דנתמסמס כמו שכתב הרא"ש ואפ"ה אמרי במערבא על לקותא דאמר רכיש והוא דמטי למקום חריץ א"כ ק"ו במוגלא דקיל טפי דפשיטא דבעינן עד מקום חריץ ודעת רוב הפוסקים אין חילוק בכל לקותא בכוליא בעינן עד דמטי למקום חריץ ואף לפי' הרי"ף והרמב"ם לא מצינו מפורש בדבריהם שסבירי להו לאסור במוגלא אף שלא הגיע למקום חריץ אלא ממשמעות דבריהם רצו ללמוד וכבר כתב הב"ח בעצמו דיותר נראה דאף לאלפסי אין שום פיסול בכוליא אלא כשהגיע עד הלובן וכן מה שרצו ללמוד ממשמעות הרמב"ם איכא לאדחוי די"ל דסמך הרמב"ם אריאשא שכתוב גבי לקותא וה"ה למוגלא ועוד לדעת מהרש"ל דמוגלא בפנים אינו פוסלת אלא עד דמטי למקום חריץ וא"כ איך כתב הרמב"ם סתם אם נמצא ליחה בכוליא טריפה הי' לו לחלק בין מוגלא בפנים ובין בועה מבחוץ אלא ע"כ דסמיך אמ"ש לעיל גבי לקותא ומה שמביא מהרש"ל מה שכתוב הא"ז דאם היתה מכה בכוליא מגבה מחתכין הכוליא לשנים אם אינו מכה בפנים כשירה אין הכרע לומר דאם יש מכה בפנים דמטריף אפילו לא הגיע למקום חריץ דאיכא למימר אם אין מכה בפנים דקאמר הא"ז כדינו שאין מגיע בפנים למקום חריץ ודברי רש"ל שרצה להמציא הא דקאמר הש"ס כשר בריאה פסיל בכוליא מוגלא בבועה מיירי פשטות לישני דש"ס לא משמע כן דלמה לא תני בועה או צמחי אלא נראה ברור דכל בועה לא מיטרפי אלא משום דסופו לינקוב וכל זה בריאה דיש לחוש בתרי בועי דסמיכי אבל בכוליא אין חשש משום ניקב ומוגלא דפסלא בכוליא הוי כלקותא דרכיש דלא מטריף אלא עד שיגיע למקום לובן ואפילו נמצא כמה בועות ולא הגיע עד הלובן יש להכשיר אחר כתבי זה עיינתי בספר פרי

חדש וכתב כדברי דבגירסת הרי"ף באו הדברי' סתומי' ובגירסת רש"י ופירושו בא הדבר מבואר דאף במוגלא בעינן עד שיגיע למקום חריץ ילמוד סתום מן המפורש ועוד כיון דאפילו לקותא דמסמס בעינן עד שיגיע למקום חריץ כ"ש מוגלא ותדע דמוגלא בריאה כשירה ומסמס אף בריאה טריפה והן הן הדברים שכתבתי ומסיים שם וכל לקותא שיש בכוליא אינן אלא עד שמגיעין למקום חריץ והכי נקטינן והנראה לפע"ד כתבתי וכדי לסמוך עליו:

שאלה כז

לברר דין אם ישב לאכול כזית או לשתות רביעית אך בתוך אכילה או שתייה הפסיק יותר מכדי אכילת פרס אך לא הסיח דעתו אי חייב לברך ברכה אחרונה או לא ושמעתי מחכמי טורקיי"א כששותים קאווע רותח מאוד ואי אפשר להם לשתות רביעית אלא בהפסקה יותר מכדי אכילת פרס אינם מברכים ברכה אחרונה וילפי לה מכל איסורי התורה דאינם חייבים עליהם אם הפסיק ושהה יותר מכדי אכילת פרס כדאיתא בעירובין וביומא ודבר זה הביא המג"א בא"ח בריש סי' ר"י ויליף לה מהא דכזית בעי ברכה אחרונה היינו משום דכתיב בי' אכילה ואכילה בכזית ובכל איסורין נמי כתיב בי' אכילה ואם שהה בכדי אכילת פרס לא מקרי אכילה וה"ה לענין ברכה עכ"ל ואני אומר תורה וללמוד אני צריך דע"כ לא לגמרי ילפינן ברכת הנהנין מאכילת איסור דהא מדאורייתא אכילה כדי שביעה בעינן ואף דר"ח דסבר ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיי' מ"מ הא כתבו התוספת בפ"ג שאכלו דף מ"ג ע"ב דהני קראי אסמכתא בעלמא דמדאורייתא בעינן שביעה אף לר"מ ומדרבנן אסמכהו אקרא ולכך נראה דפטרו מטעמת ופולטת מן הברכה כמו שכתוב בסי' ר"י וכן כתב הרא"ש על דברי ר"ח שכתוב מיהו דווקא רביעית אבל טפי מרביעית חשיבי הנאה ומיהו נראה דברכה לא צריך כיון שאינו נהנה בתוך מעיו עכ"ל ובאיסור מצינו שחייב על הנאת גרונו אף שאינו נהנה בתוך מעיו דאיתא סוף פרק גיד הנשה דאמר ר"י אכל חצי זית והקיאו וחזר ואכל חייב מ"ט הרי נהנה גרונו בכזית ולאו דווקא בגיד אלא אף בכל איסורים הדין כן וכן פסק הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות פ' י"ד דין ג' וז"ל אפילו אכל חצי זית והקיאו וחזר ואכל אותו חצי זית עצמו שהקיאו חייב שאין החיוב אלא על הנאת הגרון בכזית מדבר איסור עכ"ל ובודאי לענין ברכה אחרונה אם אכל חצי זית והקיאו וחזר ואכל אותו חצי זית שהקיאו אינו חייב לברך ברכה אחרונה וע"כ דלא ילפינן אכילה דברכת הנהנין מאכילה דכתיב גבי איסורין דהתם מחייב בהנאת גרונו והכא אכילה במעים בעינן וסמכוהו רבנן אקרא

ואכלת ושבעת ש"מ דבעינן אכילה לכלל שביעה ושביעה אינו אלא בכרס מלאה ואם אוכל ופולט כל היום אינו בא לכלל שביעה וכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון דכזית ורביעית דחייבו לברך ברכה אחרונה דווקא על אכילת שבא לתוך מעים דהוי כעין שביעה אבל טועם ופולט אינו צריך לברך אפילו יותר מכדי רביעית וכמו כן עלה בדעת אחרונים לחייב בברכה אחרונה ביין שרף אף אם שתה פחות מרביעית מפני שהוא סומך וסועד הלב ואף שבאיסורים אף אם היה משובח ומוטעם ביותר אינו חייב מלקות פחות מרביעית אלא ע"כ דאזלו בברכת הנהנין בתר הנאה המשיב את נפשו ומייתב דעתו כעין שביעה דאורייתא ולפ"ז אם דעתו לאכול כזית אף שבאמצע הוכרח להפסיק אם אינו מסיח דעתו ולא נתעכל במעיו שחייב לברך וכן אפילו בברכת המזון דאורייתא אם אכל פחות מכדי שביעה ולא הסיח דעתו ושהה כדי אכילת פרס וגמר ואכל כדי שביעה חייב מדאורייתא לברך דעיקר קפידא על השביעה והרי הוא שבע וה"ה לענין ברכה אחרונה כיון שלא הסיח דעתו אף ששהא בכדי אכילת פרס מ"מ כיון שנהנה בתוך מעיו בכזית או ברביעית חייב לברך ברכה אחרונה הנלפע"ד כתבתי:

שאלה כח

על החדשים מקרוב אשר עושים להם מנעלים מבגד של לבד הקשה ועושים ממנו כמדת מנעליו וכצורותו ולמטה תחת העקב מחברים ג"כ כמה חתיכות של לבד כדי שיהי' תחת העקב גבוה בארך ב' או ג' אצבעות משאר המנעול כדי שיהי' נוח לילך בהם כדרך מנעל של עור והולכים במנעל זה בי"כ ובט' באב וכן הולכים הכהנים לדוכן ולית מאן דמשגח בי' ונראה דלאו שפיר עבדי ולברר דין זה צריכין אנו להעתיק הש"ס בפ' מצות חליצה תנן באנפיליא חליצתה פסולה ופריך למימרא דאנפיליא לאו מנעל הוא ורמינהו אחד מנעל ואחד סנדל ואנפיליא לא יטייל בהם בי"כ אלא אמר רבא לא קשיא כאן באנפיליא של עור כאן בשל בגד וקאמר הש"ס הכי נמי מסתברא דאי לא תימא הכי קשיא י"כ אי"כ דתני לא יטייל אדם בקורקיסין בתוך ביתו אבל מטייל הוא באנפיליא אלא ש"מ כאן באנפיליא של עור כאן באנפיליא של בגד תניא כוותי' דרבה חלצה בסנדל של שעם של סיב וקב הקיטע במוק וכו' חליצתה כשירה אבל במנעל הנרפט וכו' באנפיליא של בגד חליצתה פסולה פריך קב הקיטע מני ר' מאיר הוא דתנן הקיטע יוצא בקב שלו ר' יוסי אוסר באנפיליא של בגד אתיא לרבנן ר"ל ר"י דפליג אדרבי מאיר אמר אביי מדסיפא רבנן רישא נמי רבנן ורישא במחופה עור אמר ליה רבא אבל אינו מחופה עור פסול אדתני סיפא באנפיליא של בגד ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים במחופה עור אבל

אינו מחופה עור פסול אלא אמר רבא מדרישא ר"מ סיפא נמי ר"מ האי מגין והאי לא מגין ופי' רש"י סיפא נמי ר"מ ולא דייק תחש אפ"ה של בגד לא משום דלא מגין אבל הקב הקיטע בקרקע מגין הילכך אפילו אינו מחופה עור כשר עכ"ל הרי לפי זה אליבא דר"מ דסנדל של שעם ושל סיב ושל מוק פי' רש"י קלציי"ן של לבד קשה ומגין הוי מנעל ולפי שיטה זו הי' אסור לצאת בי"כ בסנדל של שעם ושל סיב ושל מוק דהיינו של לבד ופ' י"כ דף ע"ח איבעי לן מה לצאת בסנדל של שעם בי"כ עמד ר"י על רגליו ואמר אני ראיתי את ר' יהושיע שיצא בסנדל של שעם בי"כ ואמינא ליה בתענית ציבור מאי ואמר לא שנא וכו' רב יהודה נפק ברהיטנא אביי נפק בדהוצא רבא נפק בריבלי רבה בר הונא כרך סודרא אכרע' ונפק מתיב רמי בר חמא הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר"מ ור' יוסי אוסר ותני עלה ושוין שאסור לצאת בו בי"כ אמר רבא לעולם דכ"ע סברי דמנעל הוי ובשבת בהא פליגי מר סבר דילמא משתמט ואתי לאתוויי ד' אמות בר"ה ומר סבר לא גזרינן ופי' רש"י בד"ה דכ"ע מנעל הוא הילכך בי"כ אסור אבל ברהיטני ודהוצא לאו מנעל נינהו ולכאורה איכא למידק למה באמת קב הקיטע אע"פ שאינו של עור הוי מנעל וסנדל של שעם והוצא לא להוי מנעל כיון דלאו בעור תליא מילתא מאי שנא מנעל זה מזה וליכא למימר דהאי מגין והאי לאו מגין דהא לפי סוגיות הש"ס דמצות חליצה מוכח דשל שעם נמי מגין דהא מוקי רבא רישא וסיפא ר"מ ומודה ר"מ דבאנפילאות של בגד חליצתה פסולה משום דאינו מגין א"כ רישא דקתני חלצה בסנדל של שעם ושל סיב וכו' דחליצתה כשירה ע"כ דמגין כמו קב הקיטע א"כ למה לא יהי' חשוב מנעל לענין י"כ ובאמת נראה דמחמת קושיא זו חלק הר"ז הלוי על הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והביאו הב"י בשם הר"ן דהר"ז חולק בדבר משום דבגמרא אקשי מדתנן הקיטע יוצא בקב שלו וקסבר מנעל הוא ור"י אוסר ותני עלה ושווין שאסור לצאת בו בי"כ ומסקינן דלכ"ע מנעל הוא אלמא סלקא שמעתן בכל מילי דמגין מנעל מיקרי אע"פ שאינו מעור עכ"ל ובאמת לפי דברי הר"ז הלוי קשה להבין סוגיא דפרק י"כ דהא מדאותבי' מהך מתניתן מקב הקיטע ואוקמי רבא דלכ"ע מנעל הוי ובשבת פליגי בגזירה דילמא אתי לאשתמוטי וכו' ומוכרחים אנו לומר שבא רבא לישב דשפיר עבדי הנך אמוראי דנפקי בשל שעם ושל ריטנא ושל ריבלי ולפי דברי הרז"ה לאו שפיר עבדי והך תירוצא דרבא תיובתא לגבייהו וא"כ מאי דוחקא דרבא דפליגי לענין שבת לענין גזירה הוי ליה למימר לפי מאי דס"ד דמקשה דפליגי אי הוי מנעל אפ"ה שוים לגבי י"כ דאסור דהנך אמוראי באמת לאו שפיר עבדי אלא ע"כ ברור הדבר כפי' רש"י דקב הקיטע חשיב מנעל ואינך לא חשיבי מנעל לי"כ ומעתה צריכין אנו לומר מילתא בטעמא כיון דלא קפדינן אעור והאי של שעם מגין כמו קב הקיטע למה לא יהי' חשיב

מנעול לענין י"כ כמו קב הקיטע ולפע"ד נראה שצריכין אנו לדברי הרמב"ם והביאו הב"י לאחר שכתב דברי הרי"ף והרא"ש שלמד מדבריהם שכל מנעל שאינו של עור לא מיקרי מנעל כתב וז"ל והרמב"ם כתב אסור לנטול מנעל וסנדל ומותר לצאת בסנדל של שעם ושל גומ' וכיוצא בהם וכורך אדם בגד על רגליו ויוצא בו שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף עכ"ל ודבריו סתומים ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרא"ש מסכימי' להתיר כל מנעל שאינו של עור הכי נקטינן עכ"ל הב"י ולא ידעתי מי הכריחו לחלק בין הפרקים ולעשות פירוד בין הדביקי' שכתב שדברי הרמב"ם סתומים ולדעתי המה מפורשים כדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל שהם הביאו הנך אמוראי דנפקי בדשעם וברהיטנא וע"כ להילכתא כתבינהו והרמב"ם ג"כ מביאו הך דסנדל של שעם דנפקי אלא טעמא דמילתא קאמר דלא תיקשי הקושיא דמ"ש קב הקיטע אע"פ שאינו של עור אסור לצאת ומ"ש סנדל של שעם אידי ואידי מגין הוא ולכך מפרש הרמב"ם שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף ובי"כ לא מנעל כתיב אלא ילפינן דעינוי דכתיב גבי דוד והולך יחף וקרי ליה עינוי דכתיב כל אשר התענה אבי וא"כ גבי י"כ כל מה שהוא מרגיש שהוא יחף וקושי הארץ מגיע אליו בכלל עינוי הוא משא"כ גבי חליצה דכתיב נעל וס"ל להרמב"ם דילפינן מדכתיב ואנעלך תחש דבעינן של עור אלא גבי י"כ חשיב הכל נעל כל מילי דעבדי להולכי ביה ואינו מרגיש שהולך יחף אסור לצאת בו וגבי שבת טעמא דמילתא דגזרינן דילמא אתי לאשתמוטי וכו' ובזה מיושב נמי קושית ר"ת דהקשה דהכא שרינן של שעם לחלוץ ובפ' בתרא דיומא אמרינן דר"י יצא בסנדל של שעם ובשמעתן מדמה י"כ לחליצה ולפי מה שפרשתי בדברי הרמב"ם אין כאן קושיא דבודאי בין לר"מ ולר' יוסי גבי י"כ חשיב מנעל כל מידי דאינו מרגיש שהוא יחף לא הוי בכלל עינוי אלא גבי חליצה דלר"מ דלא דייק תחש כל מידי דמגני מקוץ וממכשול אבן הוי מנעל וסנדל של שעם כיון דמגני חולצין בו ובי"כ מותר לצאת כיון דמרגיש קושי ארץ ומרגיש שהוא יחף אלא דלפי ס"ד דמקשה דרמי חליצה אי"כ משום דס"ד כיון דבי"כ הוי מנעל ה"ה דהוי מנעל גבי חליצה ותירץ לו המתרץ בי"כ גופא יש חילוק בין של בגד ובין אנפילאות של עור דבאנפילאות של בגד אפילו בי"כ מותר לצאת דהוי כמו שהולך יחף ובסנדל של שעם נמי מהאי טעמא מותר לצאת בי"כ אבל לענין חליצה דמכשיר במתניתן סנדל של עץ ע"כ תחש לאו דווקא אלא מידי דמגין בעינן וכן פי' רש"י במתניתן ד"ה פסולה דכתיב נעל ונעל מידי דמגין הוא וכל זה לר"מ דלר' יוסי דמוקי אביי רישא וסיפא כרבנן דהיינו ר"י ורישא מיירי במחופה עור ובזה מכשיר ר"י דווקא אבל בסנדל של עץ פוסל ר"י ולפ"ז הא דאמרי בפ' י"כ דכ"ע סבירי ליה מנעל הוא דווקא לענין י"כ שאינו בכלל הולך

יחף אבל לענין חליצה לר"י פוסל ולכך בפ' במה אשה מוקמינן חולצת בקב הקיטע כר"מ דווקא ולא כר' יוסי ובזה מתורץ נמי קושיא ראשונה שהקשה ר"ת וז"ל התוספת בד"ה באנפילאות הקשה ר"ת דהכא משמע דר"י לא חשיב קב הקיטע מנעל ואלו בפ' בתרא דיומא אמרינן דקב הקוטע בין לר"מ ובין לר"י מנעל הוי והניח בקושיא ולדברי הרמב"ם לא קשי' כלל כמו שכתבנו למעלה ולדעת הר"י שכתבו התוס' ביומא לטעמא דר"י דכי היכי דחייש גבי שבת דילמא נפיל לפי שהוא רחב מהאי טעמא נמי אינו חולצת בו דבעינן נעלו הראוי לו ולפ"ז מצינו למימר אף לר"י לא בעינן מנעל של עור רק טעמו דאינו ראוי לו אבל אם עשו מנעל של עץ כמידתו וכצורתו מותר לצאת בשבת וחולצין ג"כ בו והא דמותר לצאת בי"כ בסנדל של שעם ושל סיב ע"כ צריכין אנו לומר כטעמא דהרמב"ם כיון דמרגיש בזה קושי הארץ הוי כהולך יחף וצריכין אנו לומר לדברי התוספת דלר"י אף באינו חופה עור נמי כשר אליבא דר"י דאקימתא דאביי אידחי לגמרי ולדידהו במנעל של שעם העשוי כמדת רגל מותר לצאת בשבת כיון דליכא למיחוש דילמא אתי לאשתמוטי וקצת תמי' לי על רמ"א שכתב בא"ח סי' ש"א סעי' ט"ז וכן מותר לצאת במנעל של עץ שהרגל נכנס בה וליכא למיחוש שמא יפיל וזהו כתירוץ התוספת ולפ"ז גם לענין חליצה אם חלצת חלצתה כשירה ובא"ה סי' קס"ט פסק המחבר חלצה בסנדל של עץ או של שעם חליצתה פסולה ולא הגי' שם רמ"א כלום ולדברי התוס' אף לר"י פסול בקב הקיטע משום דאתי לאשתמוטי אבל במנעל של עץ העשוי למדת הרגל נמי חליצתה כשירה ובאמת על הרמב"ם לא קשיא דכתב דאם חלצה במנעל של שעם או של עץ חליצתה פסולה ואם יש בקרקיעתו עור חליצתה פסולה משום דפוסק כר"י וכאקומתא דאביי דאע"ג דאידחי קושטא לענין דינא כמו שכתב שם הח"מ אבל לסברת התוספת אין ספק שגם במנעל של עץ שהרגל נכנס בו נמי חליצת' כשירה כיון דליכא למיחוש שיפול והדרן למה שכתבנו שהרי"ף והרא"ש והרמב"ם אינם מחולקים לענין דינא כלל וגם לפי' התוספת מוכח בהדיא דקב הקיטע אינם יוצאים בו בי"כ ולפ"ז במנעל העשוי מלבדים הקשים ואינו מרגיש שהולך יחף ועשוי כמדת מנעל שלנו וגם תחת העקב נותנים כמה חתיכות זה על זה כדי שיהי' גבוה ואינו מרגיש כלל קושי הארץ יש לאסור בי"כ ובט' באב ולענין כהנים לדוכן טעמא אחרינא איכא כדאית' בסוטה בפ' אלו נאמרי' והוא מתקנו' ר"י בן זכאי ועי' בב"י בא"ח סי' קכ"ח ולבי מהסס מאוד מה שכתב הטור א"ח בהלכות י"כ וז"ל ומיהו כל דבר של עור אפילו קב הקיטע וכיוצא בו אסור עכ"ל מלשון זה משמע דקב הקיטע נמי של עור דהיינו שהיא מחופה בעור וכתב

הב"י שדבר זה פשוט בברייתא שכתבתי בסמוך גבי קב הקיטע דשוין שאסור לצאת בו בי"כ עכ"ל:

והנה מפשיטות הברייתא לא מוכח דמחופה עור אלא אף בשל גמי אסור וכן משמע מפירש"י וכדכתב הר"ן וז"ל נקוט האי כללא בידך שרש"י ז"ל סובר של עץ מנעל מיקרי ואין יוצאין בו בי"כ ורב אלפס סובר דכל מנעל שאינו מעור לא מיקרי מנעל עכ"ל הר"ן ובש"ת נמי כתב בלשון הזה אסור לנעול סנדל או מנעל של עור אפילו קב הקיטע וכיוצא בו אפילו של עץ ומחופה עור אסור משמע דקב הקוטע נמי בעץ ומחופה עור מיירי ובאמת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם לא כתבו הך דקב הקיטע לענין י"כ לא לאיסור ולא להיתר ונראה דסבר הרב הב"י כיון דלענין חליצה כתבו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דסנדל של עץ וקב הקיטע דחליצתה כשירה במחופה עור דווקא ואליבא דר"י דהילכתא כוותיה וא"כ משמע דמנעל של עץ לאו מנעל הוא וע"כ ביומא מעיקרא ס"ד דמקשה דפליגי ר"י ור' מאיר במנעל של עץ וס"ל לר"י אף דלא הוי מנעל לענין שבת מ"מ לגבי י"כ אסור לצאת בו אבל לבסוף דדחו רבא דכ"ע מנעל הוי ר"ל אף היכא דהוא מנעל גמור כגון שמחופה עור בזה הוי מנעל אליבא דכ"ע כדאוקמי אבוה דשמואל ביבמות דף ק"ג ע"ב מ"מ פליגי לענין שבת אבל מידי דלאו עור לא חשיב מנעל ולכך יצאו הנך אמוראי בדשעם וברהיטנא והא דקאמר בשבת אף שמואל הדר ביה דתנן חלצה בסנדל של עץ ואמרינן מאן תנא אמר שמואל ר' מאיר היא דתנן הקיטע יוצא בקב שלו ר' יוסי אוסר היינו דווקא אליבא דשמואל דסבר כדס"ד דמקשה ביומא דפליגי בסנדל של עץ אבל אבוה דשמואל פליג עלה דמיירי במחופה עור וד"ה די"ל דבשבת נמי במחופה עור אלא דפליגי דילמא אתי לאשתמוטי וכדתירץ רבא ביומא אלא דלפי זה קשיא לי על רמ"א דלפי האי סוגיא משמע דפליג ר"י בקב הקוטע אפילו במחופה עור מ"מ גזרינן דילמא אתי לאתויי ד' אמות אבל באינו מחופה בעור אף דאינו שייך למגזר דילמא אתי לאתויי ד' אמות מ"מ אסור מחמת דלא הוי מנעל והוי משא א"כ איך פסק רמ"א בא"ח סי' ש"א דמותר לצאת במנעל של עץ ועוד קשיא לי אמאי צריך הרמב"ם לפרש טעמא משום דמרגיש קושי הארץ והוי כהולך יחף תיפוק ליה בלא האי טעמא מותר לצאת כיון דלא הוי של עור לאו מנעל הוא לגבי י"כ ודבר זה מוכרחני לומר כדפרשית לעיל דשאני י"כ דאף שאינו של עור מ"מ כיון דאין לו צער מקושי הארץ לא הוי בכלל עינוי ולכך מפרש טעמא דמילתא להנך אמוראי דנפקי בדשעם משום דמרגיש קושי הארץ וידוע שהולך יחף והוי בכלל עינוי אבל אם אינו מרגיש פשיטא דאסור ולכך לא הזכיר הרמב"ם איסור הקב הקיטע לענין י"כ דממילא משמע לאיסור וי"ל דלא פליג אהרי"ף

דמסתמא בשיטת הרי"ף רבו אמרה וכן הרא"ש ז"ל דלא פליג אטעמא דרמב"ם ולכך נראה דמותר לצאת בשבת בשל שעם ושל ריבלא אם מקושר יפה וליכא למיגזור דילמא אתי לאתויי ופשיטא לענין י"כ אם עשוי כמדת המנעל וכשהולך בו אינו מרגיש שהוא הולך יחף ואינו מרגיש קושי הארץ שאסור לצאת בו לכן נראה כיון דלדעת רש"י אסור לצאת במנעל של עץ וכן נראה מדברי ר"י שכתבו התוס' דלכ"ע קב הקיטע הוי מנעל א"כ ע"כ לא בעינן מנעל של עור דווקא א"כ כל ירא וחרד לדבר ה' יש לו להחמיר שלא לצאת במנעול העשוי מלבדי' ועשוי כמדת מנעל שלנו ומגין ואינו מרגיש כלל שהוא הולך יחף ולאו בכלל עינוי הוא והמחמיר תבוא עליו ברכה ועוד ראיתי להזהיר דלכ"ע אנפיליא שהוא מחופה עור הוי מנעל אף לענין חליצה וא"כ צריכין ליזהר שלא לילך בי"כ ובט' באב באותן אנפיליא שלמטה מחופה בעור דהוי בכלל מנעל אליבא דכ"ע כן נראה לי לפי עניות דעתי' וה' ינחני בדרך אמת:

שאלה כט

פרשת פנחס פ' רש"י ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר כו' אלא סרס המקרא ודרשהו דברי ר' יאשי' אבא חנן אומר בבית המדרש היו יושבים ועמדו לפני כולם ומקשין העולם בפ' בהעלותך כתיב גבי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ויקריבו לפני משה ולפני אהרן פי' רש"י כששניהם בבית המדרש היו יושבים ובאו ושאלום והקשו למה לא פי' רש"י גם שם סרס המקרא ודרשהו וראיתי קושיא זו נדפסה בספר ורבים נכנסו לדחוקי' ולדעתי אין כאן קושיא ואדקשי' להו על פי' רש"י ליקשי להו אש"ס דגקטי בב"ב גבי פלוגתא ר' יאשי' ואבא חנן דפליגי בקרא דותעמדנה ולא פליגי בקרא דכתיב גבי פסח שני אלא ברור הדבר דגבי בנות צלפחד הי' דיני ממונות והי' רשאין לילך לב"ד הקטן תחילה ואח"כ לב"ד הגדול כמו שאמר משה והדבר אשר יקשה מכם יביאו אלי והעמיד להם דיינים אבל גבי טמאים פסח שני היה הוראת איסור והי' אסור לשום אדם להורות לפני משה כדאיתא פ' הדר שנענש אלעזר ויהושיע ולכך כ"ע מודים שם דשניהם בבית המדרש הי' יושבים ובאתי להזכיר מה דתמי' לי דהא בפ' הדר דף ס"ג ילפינן כל המורה הלכה לפני רבו מורידין אותו מגדולתו שנאמר ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא אע"ג דאמר להו לאחי אבא צוה ואותי לא צוה אפילו הכי איענש וכו' משמע דלא שפיר עביד ובפסחים בפ' אלו דברים דף ס"ו ע"ב ריש לקיש אמר כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ממשה דכתיב ויקצוף משה על פקודי החיל וכתיב ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא זאת חוקת התורה אשר צוה ה' את משה מכלל דמשה איעלם מיניה

וא"כ היכי קאמר דהורה הלכה בפני רבו הא הי' הוכרח לומר מפני ששכחה משה ונ"ל דמ"מ הי' לו להזכיר למשה רבינו בינו לבינו ולא הי' לו לומר לאנשי הצבא בלתי ידיעת משה ולכך נענש ומוכח מכאן דאפילו נשכחה הלכה מרבו אסור להורות כמו גבי משה ואפ"ה איענש אלעזר וק"ל ואחר כתבי זאת כמה שנים מצאתי בספר תורת חיים בפ' יש נוחלין כדברי בישוב קושיא הנ"ל ושמחתי כעל כל הון שהיתי בר מזלו בזה

שאלה ל

ראובן היה חייב בש"ח לשמעון סך פ"ב אלפים ונתן לשמעון משכון על סך הנ"ל ש"ח של כותי שחייב לו סך מאה וארבעים אלף והש"ח הנ"ל קנה ראובן מסוחר כותי שהיה כתוב בח"כ שהלוה הכותי חייב לסוחר סך ק"מ אלפים או לארדי"ר שלו ר"ל באי כחו ועכשיו כשהשכין ראובן הנ"ל הש"ח הנ"ל לשמעון כתב ונתן לידו שרשות ביד שמעון לגבות חובו מחוב הכותי הנ"ל וברבות העתים ירד ראובן מנכסיו והי' עליו שאר ב"ח ולא ה' יכול לצאת ידי חובתו וכתב ומסר כל נכסיו לב"ח שלו ובתוכם גם הש"ח של כותי מסך ק"מ אלפים וכתב ונתן להם כח שיתפשרו עם שמעון המלוה אשר השכין בידו הש"ח הנ"ל שיגבה שמעון חובו מש"ח הנ"ל והמותר ישלם להם וכל מה שיעשו בעלי חובות הנ"ל עם שמעון יהי' עשוי בכל אופן המועיל וגם ראובן בעצמו כתב ונתן ליד שמעון המלוה שקיבל ממנו כל הסך הש"ח של הכותי הנ"ל והב"ח של ראובן כתבו ונתנו שהתפשרו עם שמעון שיתן להם מסך הנ"ל שלשים אלפים ונכתב בכתב זה בזה הל' כבר התפשרנו ומחלנו זה לזה וגם בכתב פטורים שנתן ראובן לשמעון כתב שקיבל כל הסך הנ"ל ואין לו עליו דין ודברים בביטול מודעא ופיסול עידי מודעא ועתה נתאמצו ראובן ושמעון לדין וטען ראובן שכתב פטורים שנתן היה באונס גמור ומסר מודעא מתחילה על הפטורים אלו ופירש אונסו ששמעון המלוה לא רצה ליתן לו כתב הודאה שיש בידו ש"ח של כותי מסך ק"מ אלפים עד שיתן לו פטורים מכל ואזי יתן לשאר ב"ח שלו מסך הנ"ל סך שלשים אלפים וב"ח של ראובן היו אצים ונוגשים עליו כמעט שבא בברזל נפשו והוכרח ליתן פטורים לשמעון שקיבל כל סך הש"ח ק"מ אלפים ובאמת לא קיבל כי אם סך פ"ב אלפים כפי הש"ח שיש ביד שמעון וסך שלשים אלפים מה שנתן ליד ב"ח שלו ונשאר בידו סך כ"ח אלפים וכל סך כ"ח אלפים לקח הכל בריבית ואף שהיה לו שטר עיסקא עם שמעון זמן רב קודם החוב ומבואר בו שכל ש"ח שיעשו מהיום ולהבא יהי' הכל דרך עיסקא מ"מ כשירד ראובן מנכסיו כבר איבד ראובן ממונו ולא הרויח שום דבר:

עוד טען ראובן אותו סך פ"ב אלפים הי' בתוכם ריבית סך י"ז מאות שחישב עמו הריבית מה שמגיע על שני חדשים וזקף הריבית עם הקרן ושמעון המלוה השיב שיש לו פטורים שקיבל ראובן כל סך הש"ח של כותי הנ"ל בביטל מודעא ופיסול עידי מודעא ומה שטען ראובן שהי' אונס מפני שלא רצה ליתן כתב הודאה השיב שמעון מה שלא רצה להודות וליתן כתב הודאה על הש"ח הנ"ל היה מתירא שלא יפסיד ע"י ערכאות ומה שטען ראובן שזקף הקרן עם הריבית השיב שמעון אינו יודע מזה כלל:

תשובה קודם שנרד לעומק הדין צריכין אנו לברר אם יש ממש בדברי ראובן על מסירת מודעא אם זה נחשב לאונס ולפום רהיטא נראה דזה הוי ממש כמעשה דפרדיסא דאיתא בפ' חזקת והביאו הטור ח"מ סי' ר"ה האי דמשכן פרדיסא לחברי' לג' שנים ולאחר ששהתה ג' שנים בידו א"ל אי לאו דזבנית לי אכבוש לשטר משכונ' וכו' ואסיקנא דחשיב אונס לבטל המקח ואם מסר מודעא תחילה שאמר לעדים דעו מה שאני מוכר מפני שאני אונס המכר בטל כו' עד אפילו אמר להם ברצונו אני מכר בלא אונס שכשם שאנסוהו למכור כך אנסוהו לומר שהוא מרצונו א"כ לפ"ז בנידן דידן נמי שאם ראו עדים הכפירה אף שלא שמעו הפחדה ואח"כ מסר מודעא הוי מודעא ואף שכתב הטור דבעינן אונס דאתי ליה מאחרינ' אבל באונס דאתי ליה מנפשי' כל מי שמוכר מפני שדחק למעות לא ואפילו באונס דאתי ליה מאחרינא דווקא שאנסו למכור אבל לא אונסהו למכור אלא ליתן המעות ומחמת שלא היה לו מעות הוצרך למכור לא הוי אונסא התם מירי שלא בא האונס מחמת הלוקח אלא שאחרים אנסוהו ליתן מעות אבל בנידון דידן שהאונס בא מחמת הלוקח שלא רצה להודות לו על סך הש"ח שהשכין אצלו כדי שישתוק שאר ב"ח הוי שפיר אונס ודומה לזה כתב הש"ך ע"ש אע"פ שיש מענה ביד המלוה שהיה מתירא להודות כדי שלא יגיע לו היזק מערכאות מ"מ סוף סוף הי' אונס לגבי מוכר שלא מחמתי':

ועוד מאן לימא לן אף אם לא הי' חייב הלוה ע"פ הדין להודות דלא להוי אונס סוף סוף הלוה הוא אונס בהודאתו כדי שיודה לו המלוה דומה לזה בגיטין אם מסר מודע' על הגט אף שחייב להוציא ע"פ הדין מ"מ הגט בטל דזה הוי אונס כדאיתא בא"ה סימן קל"ד א"כ ה"נ נימא מהך טעמא גופי' דלא הי' חייב לו להודות ע"פ הדין כדי שיגיע לו הזיק וא"כ הוכרח הלוה ליתן לו כתב הודאה כדי שיודה לו המלוה ביתרון החוב בערך כ"ח אלפים כדי להשתיק שאר ב"ח שלו והוי שפיר אונס לגבי הלוה שלא מחמתי' והוי כהאי משכנתא דפרדיסא ואף שכתוב בתוך הודאת הפטורים של לוה בביטול מודעא ופיסול עדי מודעא וכתב הסמ"ע בסי' ר"ה ס"ק כ"ז דמהני כשכתב בשטר קנין שפוסל כל

העדים שיעידו שמסר לפניהם מודעא מ"מ נראה דווקא היכי שלא מסר מודעא תחילה על פיסול העדים מהני וכן הביא הב"י לאחר שכתב דברי הרשב"א תקנות הביטול דפוסל עדי מודעא הביא דברי הר"ן בפ' חזקת הבתים שכתב על דברי הרשב"א שנ"ל שאם מסר מודעא אף על הפיסול העדים אכתי לא מהני שאף פיסול זה מחמת אונסו שפוסל אותם וכבר קדם ומסר מודעא על המכר ועל כל הביטולי' שיעשה ואף על ביטול העדים הרי מכר בטל ואין לו תקנה א"כ בנידון דידן נמי אי מסר מודעא לפני העדים גם על הפיסול הוי מודעא ובר מכל דין אין אנו צריכים לכל זה דהא גבי מתנה ומחילה אין אנו צריכין להכיר אונסו שאפילו אם אינו אנוס כיון שאמר שאינו נותן או מוחל מדעתו אין המתנה והמחילה כלום דדווקא גבי מכר אמרינן כיון שקיבל המעות גמר ומקנה משא"כ במחילה ומתנה אם כן האי שטר הודאה שכתב לו הלוה שקיבל כל דמי הש"ח שהשכין ביד המלוה הוי כמו תחילה ואף אם נימא שהוא כמכר לו הש"ח ומודה שקיבל כל דמי המקח הא כתב רמ"א ריש סי' כ"ה דיש חולקין דבעינן שראו העדים נתינות המעות אבל הודאתו לחוד פי' כגון שהודה לו בפני עדים לא מהני וא"כ אף שלא מסר מודעא כיון דיש עדים על אונסו א"כ המכר בטל דאמרינן דמסתמא אנסוהו גם על הודאה ואינו צריך להחזיר דמים וק"ו הכא דמי יימר שמכרו דמכירת השטר לא נזכר בתוך הודאה רק כתוב שקיבל כל הסך הש"ח שהיה ביד המלוה א"כ אליבא דכ"ע הוי כמתנה א"כ כל זמן דידעינן באונסי' אע"ג דביטל מודעא בשכיד לא הוי הודאתו הודאה וסברא זו הזכיר רמ"א בס"ס י"א ואף שבכתב פטורים שנתן בעלי חובות של הלוה לבעל משכון כתוב בלשון זה התפשרנו ומחלנו זה לזה וכשר דינו כמכר י"ל דזה לא קאי על עסק תביעתם שהיה להם זכי' ביתרון המשכן אבל מה שכתבו שגם הלוה אין לו דין ודברים כפי משמעות הפטורים שנתן הלוה ליד בעל המשכון קאי ושם לא נזכר מילת פטור רק הודאה שקיבל דמי הש"ח א"כ לא דמי למכר כלל ואף דלא מסר מודעא אם יברר אונסו הודאתו בטלה ואף אם נימא דהודאתו חשיבא הודאה במאי קנה האי המלוה ש"ח של כותי זה ליקח ממנו ריבית דהא כתב הטור י"ד סימן קס"ט ובחובות של אשראי צריך שיאמר לו אתה תפטר הכותי בכך וכך מכל וכל ובכך וכך אני קונה ממך כל מה שאני יכול להוציא מיד הכותב וכתב הב"י שחוב הכותי אינו נקנה בשום אחד מן הקנינים וכ"כ שם ר"י דאין תקנה לקנות חוב הכותי אא"כ יאמר לקונה אני מוחל לך מה שהוא חייב לי וכו' ולא אזכה בו לצורך עצמי ומעכשיו אני פטור ממך בענין זה דומה שאינו ריבית משמע שאפי' חוב של כותי אינו יכול לקנות וכן כתב הש"ך בסי' קס"ט ס"ק כ"ט בשם הפרישה וכן מוכח מדברי הגהות אשר"י שהביא הב"י בסי' קע"ג וז"ל כתב הגהו'

אשרי עלה קמ"ב דבעינן שהמלוה יסלק מן החוב ויזכה בו הקונה במעמד ג' ואם יש לו שטר עליו ימסרנו לקונה ויכתוב לו קנה לך איהו וכל שיעבוד' ואם הלוה הוא כותי ואמר המוכר לקונה אני מוחל לכותי כל מה שחייב לי ולא אודיענו ובטח בי ואתננו לך ולא אזכה בו לצורך עצמי אלא לצורכך וכו' ומדלא כתב הך התירא שימסרנו הש"ח של כותי ויכתב לו קני לך וכל שיעבודי' דיליה ש"מ דלא מהני שום קנין בש"ח של כותי ולכך כתב שיאמר לו המוכר בטח בי כו' ולא אזכה לצורך עצמי משום כיון דאינו יכול להקנות לו השטר בשום קנין יש לחוש שאם יזכה אח"כ ויוציאנו מן הכותי יוכל לומר לצורך עצמי זכיתי ולכך אומר לו אני מוחל לכותי ויבטח בי שלא יודיענו ולא אזכה לצורך עצמי אכן המעיין בהגהות אשר"י יראה שמיירי בחוב בעל פה והארכתי בזה בתשובה שהשבתי להחכם הרב ר' משה חגיז בסו' ושם כתבתי באריכת דבש"ח של כותי יכול להקנות ע"י כתיבה ומסירה ודברי הדרישה צ"ע יעויין שם וגם כתבתי שם דיש לחלק דכיון דכתב בשטר של כותי דמחייב לפלוני או לב"כ שלו אם כן הוי כמאן דכתב אני משעבד לך ולכל מי שמוציאו דנקנה במסירה בלא כתיבה כבעל דבר בעצמו והש"ך השיב על זה וכתב דווקא לענין שלא יצטרך הרשאה מועיל לשון זה דהוי כאלו נכתב מי שיבא בשטר זה מחמת המלוה הוי כמלוה עצמו אבל אינו מועיל לענין מכירה שלא יצטרך כתיבה שהרי כל זמן שלא כתב לו צריך לבוא בכח המלוה והרי אינו אלא שלוחו של מלוה א"כ לענין מכירה כל זמן שלא כתב לו קני לך וכו' אין מכירה כלום והמוכר והלוקח שניהם יכולים לחזור בהם וכן כתב בתשובת מהרשד"ם סי' תפ"ב ודברי הש"ך ברירין בטעמן ועיין שם בתשובתי שהארכתי בזה:

וכללא דהאי פיסקא דאם נימא דהמסירות מודעא שמסר הלוה על השטר הודאתו הוי מודעא א"כ נתבטל המכר אם כן כל הש"ח מסך ק"מ אלפים ברשות הלוה עומד אם כן לא מבעי' דמה שקיבל מהכותי יותר מחובו שהלוה על שטר זה דהוי ריבית גמור אלא אפילו ריבית העולה על סך פ"ב אלפים שהלוה שמעון לראובן אסור לקבל מן הכותי דבשלמא במשכון של כותי אמרינן כאלו מכר לו כנזכר ביו"ד סי' קס"ט בהגהות רמ"א אבל באשראי כיון דאי אפשר למקני אם כן אישתכח כאלו נטל מישראל אם לא שנימא דקני הש"ח מדיני דמלכותא אף דלא כתב בכתיבה ומסירה דבלא האי טעמא דברי הש"ך ברירין בטעמן דאף דכתב משעבדינא לך ולכל דאתי מחמתיך מ"מ צריך כתיבה ומסירה וכיון דקני ישראל הלוה ש"ח זה מיד הכותי שוב אינו יכול להקנות לישראל המלוה השני אם לא שנימא דאף ישראל מישראל קנה מכח דיני דמלכותא וכבר כתבנו שיש לפקפק בזה עיין בתשובת' באורך:

אכן על דבר הטענה שתבע הלוה איך שבחוב פ"ב אלפים חישב המלוה הריבית שיעלה בסוף שני חדשים וכלל הריבית עם הקרן וקצת רצה לומר כיון דעכ"פ לאחר שני חדשים היה מגיע לו הרווחים אם כן לא הוי ריבית הנה זה מוקצה מדעתי לומר דזה לא יהיה ריבית ולא מבעי' היכי דלא הוי שטר עיסקא דזה הוי ריבית דאורייתא אלא אפילו בעיסקא הא אמרינן בפרק איזהו נשך דף ס"ח דלית הילכתא בשטרי מחיזנאי דזקפי' ליה לרווחא אקרנא וכתבי' ליה בשטרא דמי יימר דהוי רווחא ואמרינן אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא עביד הכי וכי אתי לקמן מהימן להו אמר ליה תינח היכי דאיתי לדידי' אי שכיב ונפיל שטרא קמי יתמי מאי כו' והוזכר בטור יו"ד סי' קע"ז ובש"ע סי' כ"ד וכתב שם וכן לא יתן מעות בתורת עיסקא או שותפות ויכתוב אותם מלוה זכי וא"כ בנידון דידן אף שהיה למלוה כתב קודם לזה כל מה שיתעסק אם הלוה יהי' על צד היתר בתורת עיסקא מ"מ כיון דבשטר זה לא נזכר עיסקא אלא מלוה ואפילו היכי דלא כלל הריבית הי' אסור מצד עצמותו של שטר דכיון שאינו מפורש בשטר שהוא עיסקא והוי לי' הכל מלוה וקרוב לשכר ואפילו התנו בניהם בעל פה דבתר שטרא אזלינן והוי ליה כולה מלוה ויכול לתבוע כל הקרן אף אם יהי' לו הפסד בקרן וכתב הט"ז שאסור לגבות בשטר זה ופשיטא הכא שזוזי יהיב ליה וחישב מיד הריבית דאיסורא עביד וא"כ בנ"ד אם משיב המלוה לא הד"ם או אינו יודע צריך לישבע היסת כמבואר בחו"מ סי' פ"ב היכי דטעון דחוב זה ריבית הוא וביו"ד סי' קס"ט בש"ע סי' כ"ה ובסי' קע"ז סעיף י"א ואם טוען שלקח בהיתר עכ"פ הסכימו האחרונים שצריך לברר התירו ואם היתר זה הי' לו שעשה תחילה עיסקא צריך לטעון עכ"פ שבאותו עת שכתבתי הש"ח כבר הודית לי שהיה לך רווחי' מן העיסקא הנ"ל אבל כל זמן שאינו טוען כן ומודה לדברי הלוה שבתחילת העיסקא חשב לו ט"ז מאות רוחים שמגיע לו על שני חדשים ושטר חוב נעשה באיסור ודינו הוא כדין העיסקא דישבע הלוה שלא הי' ריוח בעיסקא הזה כי כן תיקון מהר"ם ז"ל בעיסקא שמקבל נאמן עכ"פ על הרוחים ועוד אם הוציא הלוה ביציאותיו כל סך המעות א"כ כל הרוחים שיקח הוי ריבית קצוצה ומתוך דברינו נתברר דכל זמן שאינו משיב המלוה אחד מהדרכים שזכרנו ומודה לדברי הלוה הוי ריבית קצוצה ואם סומך על העיסקא שעשה מקודם מ"מ נאמן הלוה לומר שלא היה בו ריוח כיון שמתחילה זקף רווחא אקרנא אבל האומר שאף לפי דברי הלוה אין כאן איסור טועה ומדבריו הם נושכי' נשך כסף ואנו אין לנו אלא דברי רבותינו ז"ל הנראה לפי עניות דעתי כתבתי וה' ינחני בדרך אמת:

שאלה לא

בטור או"ח סי' של"א כתב הטור אפילו ספק אם נולד לשבעה או לשמונה ולא גמרו שערו וצפרניו מלין אותו בשבת דאי חי הוא שפיר מהיל ואי מת הוא מחתך בבשר בעלמא הוא אבל אם הוא ודאי נולד לח' אין מלין אותו בשבת אלא א"כ גמרו שערו וצפרניו וכתב הב"י שהרי"ף והרא"ש כתבו ברייתא דספק בן ז' וספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת ולאו כתבו הא דרב אדא בר אהבה דמלין אותו ממ"נ וכתב הר"ן שנראה דעת הרי"ף שאין מלין ספיקות בשבת ולפיכך הביא ברייתא זו בהלכות סתם וכיוצא בזה הם דברי רבינו בטור י"ד סי' רס"ו וז"ל כתב אדוני אבי ז"ל ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו השבת ואינו מבין דבריו דודאי מלין אותו ממ"נ וכו' וכתב הב"י וז"ל ותמהני על הר"ן שפירש דלהרי"ף לא מהלינן ספיקות בשבת ומעשים בכל יום שמוהלים אותם וגם בימי חכמי התלמוד משמע שהי' מוהלים אותם מדאמרינן מימהל היכי מהלינן וכן יש לתמוה על מה שפי' רבינו בדברי הרא"ש וכתב הב"י לכן נראה לי דודאי כל שגמרו שערו וצפרניו מחללין עליו השבת להרי"ף והרא"ש אפילו הוא בן ח' ודאי ומה שכתבו ברייתא בן ז' מחללין עליו את השבת בן ח' אין מחללין עליו את השבת ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת בן ח' הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו סמכו על מה שכתבו בפ' הערל דאוקמי' להאי ברייתא שם בגמ' בשלא גמרו שערו וצפרניו וכו' והשתא אתי ברייתא כפשטי' ולא צריכין לאדחוקי ולאוקמי כר"א כדאוקי רב אדא בר אהבה ויש לתמוה על הר"ן שנראה שלא נזכר למה שכתב הרי"ף בפ' הערל וכו' ויותר יש לתמוה על רבינו שלא פקח עיניו בדברי הרא"ש דפ' ר"א דמילה גופי' אחר ברייתא זו וכל זה איירי שלא גמרו שערו וצפרניו אבל גמרו שערו צפרניו ואפילו ידוע שהוא בן ח' כגון שפירש ממנו אחר שבעל מותר לטלטלו ולמולו בשבת דפסק הלכה כרבי בפ' הערל דאמר אשתהויי אשתהי עכ"ל:

ונפלאתי על תמיהתו על הר"ן שכתב לדברי הרי"ף לא מהלינן ספיקות ומעשים בכל יום דמהלינן וגם בימי חכמי התלמוד משמע שהי' מוהלים מדאמרינן מימהל היכי מהלינן דברי תימא הם דבש"ס בפ' ר"א דף קל"ו פריך הש"ס זה לרשב"ג דס"ל כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל פריך הא לא שהא ספיקא הוי מימהל היכי מהלינן משמע על כל הולדות הנולדים אפילו בן ט' פריך דהוי לרשב"ג ספק נפל אבל לרבנן י"ל דאזלינן בתר רוב ולדות שפיר מהלינן אבל ספק בן ז' או בן ח' י"ל דס"ל להרי"ף דלא מהלינן דמפרש הברייתא דלעולם לא מהלינן דע"כ לא צריכין אנו לשנוי דמהלינן אותו ממ"נ אלא אליבא דרשב"ג אבל אליבא דרבנן לא מהלינן ספיקות כמו בבן ח' ועוד יש לתמוה איך יעלה

על דעת שהרי"ף סמך על מה שכתב בפ' הערל אף דפסק התם כרבי דס"ל דאישתהי והרא"ש ס"ל דהוי כשאר סתם ולדות לענין מילה ומ"מ אין עושין מעשה לענין יבום עד שיהי' בן כ' פי' שאין מחזיקי' אותו בבן קיימא בשביל סימנים אלו שגמר שערו וצפרניו עד שיהי' בן כ' אבל בנולד לט' אפילו לרשב"ג אחר שלשים הוא כבן קיימא א"כ יש חילוק גדול בבן ח' שגמרו שערו וצפרנו וי"ל דלענין מילה נמי יש חילוק ואיך יסמוך הרי"ף על דבר שלא נוכל ללמוד אפילו מכללא ונהי דהרא"ש הזכיר דבר זה דהיכי דנגמר שערו וצפרניו הוי כשאר ולד לענין מילה דמ"מ מחזקינן אותו שיתגדל ליתחייב במילה אבל הרי"ף לא הזכיר כלל מזה ועוד דאף דהאמת כן הוא דברייתא מיירי שלא גמרו שערו וצפרניו מ"מ המקשה פריך שפיר ואלא הא דתניא ספק בן ז' ספק בן שמונה אין מחללין את השבת אמאי נימא ליה ממ"נ ואם כן שפיר ידע וראה ופיקח הטור בדברי אביו הרא"ש ז"ל וזהו תמיהתו שכתב לא הבנתי דבריו איך כתב סתם ברייתא דספק בן שבעה או בן שמונה אין מחללין אמאי דלפי הש"ס מותר למול ממ"נ אף בלא גמרו שערו וצפרניו ולכך כתב הטור דדוקא בן שמונה ודאי שהיה אסור לטלטלו אבל אם גמרו שערו וצפרניו מהלינן לי' שפיר אבל ספק בן ז' ובן ח' אפי' לא גמרו שערו וצפרניו מהלינן ממ"נ כדאסיק הש"ס והרא"ש והרי"ף סברו כיון דלענין אשת כהן סמכינן ארוב ולדות ולא מצרכינן חליצה אם מת בתוך שלשים ש"מ דסמכינן אדרבנן א"כ לא קשה אכל ולדות היכי מהלינן וס"ל לרבנן דברייתא דקתני ספק בן ז' לא מחללינן ולא מהלינן ולא סמכינן אממ"נ דווקא בדלא גמרו שערו וצפרניו אבל גמרו שערו וצפרניו אמרינן אשתהי אפילו בודאי בן שמונה ק"ו לספק בן ז' בן ח' אבל רבינו הטור תמה עליו דסבר הש"ס דקאמר דמהלינן ממ"נ סברא אלימת' היא אפילו אליבא דרבנן ושפיר פיקח עיני הטור בדברי אביו הרא"ש ז"ל ובקיצור פסקי הרא"ש שחיבר רבינו הטור כתב בהדי' לדעת הרא"ש נולד לח' אין מחללין ספיקא אין מחללין אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו הרי שידע דעת אביו הרא"ש אלא שלא היה מובנים לו דבריו אחר למדי זה עיינתי בדרישה ביו"ד סי' רס"ו וז"ל ועיין בקונטרס שלי באו"ח סי' של"א שם כתבתי ישוב נכון לדברי רבינו והר"ן ושדברי ב"י דחוים המה כו' והגמרא שם קאמר האיך מהלינן ספיקא ש"מ דס"ל דאפילו בלא נגמר ג"כ מחללינן והיינו כשאינו ידוע שהוא בודאי בן ח' ובזה נדחה דברי הב"י ומיושבים דברי רבינו והר"ן ודוק ואני לא זכיתי לראות קונטרסו על א"ח ואין ספק לי שכוונתי לדעת הגדול ושמחתי על כל הון ואגב דאיירינן בדיני מילה באתי להזכיר הא דכתב בש"ע באו"ח סי' של"א מי שיש לו שתי ערלות אין מילתן דוחה שבת וכתב המג"א פי' ב' עורות זה ע"ג זה רש"י ורמב"ם והעולם נכשלים בזה וראוי להזהיר

למוהלים כשרואים שני עורות זה על זה שלא יפרעו עוד בשבת וימתינו עד אחר שבת דאין כאן סכנה כלל אם לא יפרע עד אחר שבת:

שאלה לב

קרעמזיר

במותב תלתא כו' ואתא לקדמנא כמר אהרן בהר"צ פאקין דרעגיר מק"ק טריביטש להעיד כו'. מיר זענין גיקומן אויף טאבור אין פיהם האבין מיר דא אן גיטראפין אהרן פאקין דרעגיר מק' באסקוויטץ אונד דאס זעלבי מאל איז גיוועזין בימי חשש אלז מן ניט פרייא האט לינות לילה גיגעבן זענין מיר איין גישטנדין בייא איין מלמד האט דער מלמד דעם אהרן באסקוויטץ קיין לינות לילה וואלין געבין האבין מיר גישפראכין ער איז איין ערליכער מאן אונד דאס איז איין טאג גיוועזין פאר ערב תשעה באב צו מארגנס אין ערב תשעה באב האט ער וואלין האבין מיר זאלין מיט איהם גיין זיין וועג האבין מיר ניט וואלין דען מיר האבין איין מארק פאר דיא הענט גיהאט. אזו איז ער פין אונז אווענק גיגאנגין דען אנדרן טאג איז איין גישרייא גיקומן דער אהרן באסקוויטץ איז נהרג גיווארין בין איך מיט מייני חברים ווידער גיקומין אויף טאבור זענין מיר גלייך גיקומין וויא מען האט איהם גיבראכט ציא פירן האבין מיר גלייך גיזעהן אלס דאס דער אהרן באסקוויטץ איזט דער קאפף איז איהם אב גיהאקט גיוועזין זונדערין איין שטיק קאפף מיט דעם בארט איז נאך אן איהם גיוועזין אונד האבין אויך אלי זייני כתבים ביזעהן דיא ער האט בייא זיך גיהאט וואס מיר בייא איהם האבין גיזעהן דיא זעלביגי נאכט איך קאן אנדערשט ניט זאגין אלס ער איז גיוועזין אהרן פאקין טרעגר פין באסקוויטץ עכ"ל כמר אהרן בהר"צ הנ"ל:

שוב העיד כמר אברהם בהר"ר מאיר הארשטץ וז"ל מיר זענין גיוועזין זעלב פירד אין פיהם האט זיך גיטראפין דאס מיר זענין גיקומן אויף טאבור האבין מיר גיזעהן דען אהרן פאקין טרעגיר מבאסקוויטץ וכו' כמו שהעיד העד הנ"ל רק בשינוי לשון קצת וסוף דבריו איך קאן ניט אנדרשט זאגן אלז דאס דער אהרן איזט דען איך קאן איהם אן בארט אונ קליידר אונ אלי זיינו כתבים דיא ער האט בייא זיך גיהאט עכ"ל כמר אברהם בר מאיר: **והנה** קודם שנרד לבאר אם יש לסמוך על ט"ע שהכירו אותו שמקצת הראש עם הזקן היה מחובר בגופו והיה להם ט"ע בזקינו נרד לעומק הדין אם יש לסמוך על סימני הבגדים דתנן בפ' בתרא דיבמות דף ק"כ אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו ואיכא תרי לישני בגמרא דלחד לישני סבר רבא סימנים

דאורייתא ולחד לישני סבר רבא דכ"ע סבירי ליה סימנים דרבנן ופריך ולהך לישני דאמר רבא סימנים דאורייתא הא קתני אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו ומשני גופו דארוך וגוץ כליו דחיישינן לשאלה ואיבעית אימא כליו בחיורא וסומקי וכתבו התוספת דלמסקנא לא חיישינן לשאלה אפילו באיסור וכן הביא הב"י בשם נימוקי יוסף בסוף יבמות וז"ל והכי הילכתא שמעידין בסימן מובהק בין בגופו בין בכליו כדאמרינן גבי גט מצאו קשור בכיס בארנקי ובטבעת או שמצאו בין כליו כשר ומתניתין דהכא מיירי בשאינו סימן מובהק כגון ארוך וגוץ וכליו בחיורא וסומקא עכ"ל וגם הר"ן כתב בפ"ב דמציעא וז"ל ויש מי שאומר דלמסקנא לא חיישינן אפילו לשאלה דכי משנינן כליו בחיורי וסומקי הדרינן מפרוקא דחיישינן לשאלה לגמרי ולפ"ז בסימנים מובהקים בכליו מעידין עליו לכ"ע ואפילו למ"ד סימנים דרבנן דלשאלה לא חיישינן וכתב הב"י ודברים אלו לאו דסמכא נינהו כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ובעל העיטור שהם עמודי הוראה חולקין עליהם וכתב בכתבי מהר"י סי' רכ"ד דאפילו מאה סימנים שאינם מובהקים גמורים לא מצטרפי להתיר וכתב הריב"ש בסי' ש"נ דבסימנים בגופו ובכליו שלא בפרצוף פנים עם החוטם אם נשאת תצא והנה ע"פ דברים אלו מפרש דברי הטור דכתוב ואם אין מכירין אותו בטביעת עין אפילו יש להם סימנים בכליו ובגופו אין סומכין עליהם:

אם אינן מובהקים ומפרש הב"י האי אם אינם מובהקים דקאמר דמשמע אם הם מובהקים מעידין עליהם אסימני' בגופו קאי אבל סימנים דכליו אפילו מובהקים לאו כלום הוא וכמו שיתבאר בסמוך ר"ל דחיישינן לשאלה:

ונפלאתי דמהרי"ף והרא"ש לא מוכח מידי דנימא דחיישינן לשאלה דהרי"ף והרא"ש לא הביאו אלא לישני בתרא דרבא דסימנם דרבנן ונפקא מיניה דלא מהדרינן גט אשה בסימנים מובהקים קצת אלא בסימנים מובהקים לגמרי לאפוקי ללישני קמא דרבא דסימנים דאורייתא אפי' בסימנים מובהקים קצת נמי מהדרינן אבל מעולם לא עלה על דעת הרי"ף והרא"ש לדחות כך שינוי דמשני הש"ס במסקנא ואיבעית אימא כליו בחיורי וסומקי ולעולם דלא חיישינן לשאלה אפילו באיסור אשת איש דתירוץ זה לא אידחי כלל אדרבא דהא דהצורך לשנות כליו דחיישינן לשאלה היינו אליבא דמ"ד סימנים דאורייתא אבל למ"ד סימנים דרבנן לא קשיא כלל על מתניתן דקתני אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו דאין מעידין משום דסימנים דרבנן ולעולם לא חיישינן לשאלה ונ"מ להיכי דאמר סימנים מובהקים לגמרי סמכינן אפילו באיסור א"א דלא חיישינן לשאלה:

וכן הרמב"ם בהלכות גירושין סי' י"ג דין כ"א כתב אם ניטל פדחת או פרצוף פניו או חוטמו אעפ"י שיש להם סימנים בגופו ובכליו ואפי' שומא אין מעידין עליו שמא אחר

הוא עכ"ל הרי דהרמב"ם הביא לשון המשנה והוסיף דאפילו שומא אין מעידין עליו משום דפסק דסימנים דרבנן וכרבנן דשומא לא הוי סימן מובהק אבל מעולם לא עלה על דעתו לומר דחיישינן לשאלה וכן דברי בעל העיטור שהביא הב"י שכתב דמסתברא דליכא סימן מובהק אחרינא בגופו אלא הכרת פנים דהא קיימא לן סימנים דרבנן ואפילו שומא לא הוי סימן דההוא שינוי' דמשני גופו דאריך וגוץ אליבא דמ"ד סימנים דאורייתא ודחייתא היא ולא סמכי בשום:

סימן אחר אלא על פרצוף פנים עם החוטם עכ"ל ונראה דגם מדברים אלו אין כאן ראי' דהא מפרש הב"י דבריו הא דתנן אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו אין מעידין עליו מסתברא דלא קא מיירי, אלא בדליכא סימנים מובהקים כו' ולא דווקא שאר סימנים אלא אפילו שומא באבר פלוני אפ"ה אין מעידין עליו משום דקיימא לן כרבנן דשומא לא הוי סימן מובהק עכ"ל ולפ"ז זכינו לדין שגם בעל העיטור לא הזכיר בדבריו דחיישינן לשאלה אלא דפסק כרבנן דשומא לא הוי סימן מובהק וסימנים דרבנן אבל מ"מ לא אידחי הך שינוי' די"ל דלא חיישינן לשאלה ואין לומר משום דכתב בעל העיטור דהאי שינוי' דמשני גופו דאריך וגוץ אליבא דמ"ד סימנים דאורייתא הוא ודחיית' היא ש"מ דכל הנך תירוצים דמשני אליבא דמ"ד סימנים דאורייתא כולם דחיית' נינהו אין מזה ראיה כיון דפסק כרבנן דשומא לא הוי סימן א"כ ע"כ שינוי' דמשני גופו דאריך וגוץ דמשמע דשומא הוי סימן אינו ולכך קאמר דשנוי זה דחייתא היא אליבא דמ"ד סימנים דאורייתא דלמ"ד דסימנים דרבנן אפילו שומא לא הוי ואתי' מתניתן כפשוט' אע"פ שיש להם סימנים בגופו כגון שומא לא הוי סימן אבל במאי דמהדר אשנוי דאי בעית אימת כליו בחיורי וסומקי ולעולם לא חיישינן לשאלה זה לא אידחי דאף דמפרשינן למתניתן כפשוט' אפילו בסימני גופו דכלים לא הוי סימן מ"מ לא אידחי הך סברא דלא חיישינן לשאלה:

ולפ"ז כיון דלא מצינו בפירוש דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והעיטור דס"ל דחיישינן לשאלה לא דחינן דברי הנמוקי ודברי הר"ן שפסקו להדיא דלא חיישינן לשאלה ומעידין בסימנים מובהקים בכליו אליבא דכ"ע אפילו למ"ד סימנים דרבנן וכיון דגדולי בעלי הוראה הסכימו כן לא דחינן סברתייהו בגילי דחיטת' אחר כמה שנים מצאתי להדי' כדברי בחו"מ בש"ך סי' ס"ה סעיף קטן כ"ז ושמחתי כעל כל הון שכונתי לדעת דודי הש"ך ז"ל:

ויש לי עיון על הרב הב"י שלאחר שהכריע דאף למ"ד סימנים דרבנן מ"מ ע"י סימנים מובהקים לגמרי שרי כתב הב"י וז"ל ואין לדקדק מדכתבו התוס' בפ' כל הגט אהא

דקאמר מספקא ליה אי סימנים דאורייתא או דרבנן הא דמהדרי אבידה מן התורה היינו בעדים ואם איתא למה להם להתוספת לומר בעדים הוי להו למימר בסימנים מובהקים לגמרי די"ל דסימנים מובהקים כי הני היינו עדים כו' והנה נפלאתי עליו דמאי ראה לדקדק זה מדברי התוס' ולא מדברי הש"ס בפ' שני דבבא מציעא דף כ"ז ע"ב דבעי למיפשט דסימנים דאורייתא וקאמר הש"ס ת"ש חמור בסימני אוכף ומשני אימא בעידי אוכף והיה לו לדקדק דאם איתא דבסימן מובהק לגמרי מהדרינן אף למ"ד סימנים דרבנן א"כ למה ליה להש"ס לומר בעידי אוכף הוי ליה למימר דמיירי בסימנים מובהקים לגמרי דהא ס"ד דלא חיישינן לשאלה אלא ע"כ דסימנים מובהקים כי הני היינו עדים ובאמת דבר זה צריך לישב אף בלא דברי הב"י דהא קאמר הש"ס שם דכ"ע סבירי להו סימנים דרבנן והכא בשומא סימן מובהק קמפלגי וא"כ יקשה איך ס"ד דהש"ס ליפשוט הא בעי' דסימנים דאורייתא מדקתני חמור בסימני אוכף דילמא בסימנים מובהקים מיירי ואין לומר דלא קשה מידי דהא לעיל מיניה בעי למפשט משמלה מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנים ויש לו תובעים וכו' ש"מ דסימנים דאורייתא ודחי ליה הש"ס תנא תובעים איצטרך ליה וסימנים כדי נסבא ועל זה קאמר הש"ס ת"ש שאי אפשר לומר דסימנים כדי נסבא מדקתני חמור בסימני אוכף וע"כ מיתורא דחמור קדרש דאתי ללמוד דאפילו אין לו סימן בחמור אלא באוכף מהדרינן ליה לחמור וכל זה כבר נלמד משמלה דמהדרינן בסימנים ש"ת דחמור אתי נלמוד לחמור בסימני אוכף אבל אי נימא דשמלה אתי בשביל תובעים וסימנים כדי נסבא א"כ אמאי תני חמור בסימני אוכף אף אם נימא סימנים מובהקים באוכף מנא לן דמהדרינן לחמור דילמא אתי ללמוד על חמור גופיה דמהדרינן בסימנים דגופיה אלא ע"כ דכבר נלמד משמלה לסימנים שאינם מובהקים דמהדרינן ש"מ סימנים דאורייתא ולכך משני לא בעידי אוכף דמשמלה לא שמעינן סימנים אלא עדי שמלה והוי אמינא הכי נמי עידי דגופו קמ"ל חמור אפילו בעידי אוכף נמי מהדרינן ולעולם סימנים דרבנן ולכך לא רצה הב"י לדקדק מדברי הש"ס אלא מדברי התוס' דפ' דכל הגט מ"מ קשה דהא לפי האמת מנ"ל לומר סימנים דרבנן דילמא אתי ללמוד דמהדרינן חמור בסימנים ומנ"ל בעידי אוכף:

ועפ"ז ישבתי דברי התוס' בב"מ ד"ה חמור בסימני אוכף ברייתא היא ודברי התוס' קשה להולמן מאי קשיא להו בפירש"י דמפרש בד"ה ת"ש דאוקמינא לעיל חמור לסימני אוכף אתי והתוס' מפרשים דברייתא היא אלא נראה דלפי פירש"י דמפרש דלעיל קאי קשיא טובי דהא לעיל פריך מאי בכלל אלו אמר רבא בכלל כל אבידת אחיך אמר רבה למה לי דכתב רחמנא שור כו' ומשני צריכי דאי כתב רחמנא שמלה. ה"א הני מילי בעידי דגופה

וסימנים דגופו וכו' וע"כ הא דקתני בעידים דגופו ובסימנים דגופו מילי מילי קתני משום דמספקי ליה אי סימנים דאורייתא או דרבנן ולכך קאמר אי סימנים דרבנן ע"כ סימנים דנקט במתניתן כדי נקט וע"כ שמלה מהדרינן בעדים דגופו ואי סימנים דאורייתא שמלה מהדרינן בסימנים דגופה ולכך מסיים אבל חמור בעידי דאוכף וסימנים דאוכף לא וכו' היינו לכל חד וחד כדאית ליה ולפ"ז כיון דכבר דחי ליה הש"ס תנא תובעים איצטרך ליה וסימנים כדי נסבא ע"כ החליט סברא זו דשמלה מהדרינן בעידי דגופו וא"כ ע"כ חמור אתי לעידי אוכף ואיך ס"ד למפשט מחמור בסימני אוכף דתני לעיל דהא ע"כ תנא גופי' מספקא ליה ולכך מפרשי התוס' ברייתא היא וכיון דתנא דברייתא לא נקט אלא חדא חמור בסימני אוכף ש"מ דפשיטא ליה דשמלה לסימנים אתי וע"כ מיתורא דחמור ילפינן אפילו בעידי אוכף ונפשט אבעיין ודחי ליה הש"ס ומגי' בברייתא אימא בעידי אוכף וכל זה ברור ופשוט בעיני לאמתו של תורה:

ונהדר לכללן אם נימא כדעת הנימוקי והר"ן דאף למ"ד סימנים דרבנן מ"מ אסימנים מובהקים גמורים סמכינן אף בכלים ולא חיישינן לשאלה א"כ בנידן דידן אף דלא אמרו סימנים בבגדים רק הכירו בט"ע דזה הוי כמו סימנים גמורים וראיה דאמרינן בב"מ דף י"ט ע"א ר' בר חנא אירכס ליה גיטא בבית מדרשא אמר אי סימנים אית לי בגווי' אי ט"ע אית לי בגווי' אהדרוה ניהליה אמר לא ידענו אי משום סימנא אהדרוה ליה וקסברי סימנים דאורייתא או משום טביעת עיני אהדרוהי ניהליה ודווקא צורבא מרבנן ופירש"י קסברי סימנים דאורייתא שלא אמרתי סימן מובהק והחזרוהו לי נשמע מזה אף למ"ד סימנים דרבנן מחזירין בט"ע וכן הוא בפרק כל הגט דף כ"ז ע"ב ואף דאמרינן דווקא לצורבא מדרבנן מהדרינן אבל לאינש בעלמא לא מ"מ נראה ברור דווקא בעד אחד אמרינן כן אבל בשני עדים כ"ע מהימנא בט"ע דהא אפילו לעם הארץ נמי אית ליה ט"ע כמו שהוכיחו התוס' בפרק גיד הנשה והא דלא מהדרינן לע"ה בט"ע משום דלא מהימן אבל לגבי עדות שנים דמהימני מן התורה וכן מוכח מפירש"י שמפרש אימא בעידי אוכף פי' רש"י אם יש עדים המכירים בט"ע לאוכף שהוא שלו מחזירין לו החמור הרי להדיא דכל שכשר להעיד נאמנים בט"ע להעיד ואף בע"ה שהיה בימי חכמי התלמוד כיון דאמרו חכמים מקבלינן סהדותא מע"ה דהי' שנים נאמנים וק"ו באנשים דעלמא דכל זמן שלא איתרע חזקתי' כשר מן הסתם להעיד ושני עדים נאמנים להעיד שמכירים כלים אנו בט"ע של פלוני הם והוי כסימנים מובהקים לגמרי ובחילוק זה חלקו התוספת במאי דקאמר רב אשי כגון נקב יש בצד אות פלוני וכתבו התוספת אית ספרים דגרסי דקאמרי עדים ויש לומר דעדים מהימנא אפילו כשראו כבר ושליח לא מהימן אלא אמר כן קודם

שראוה הרי להדיא אף דשליח לא מהימן עדים מהימנא וק"ל ועוד מצינו למימר להטעם שכתב הר"ן דלא מהדרינן אלא לצורבא מרבנן משום דחיישינן דמשקר משום הפסד שכרו והרשב"א כתב טעם אחר דלא להוי למרא גיטי תרעומת עלה ושני הטעמים לא שייכי' הכא גבי הורג שמעידין עליו ואפשר דחד נמי מהימן אף דלא הוי צורבא מרבנן:

וא"כ בנידון דידן היה ראוי לסמוך במקום עיגון אדברי הנימוקי והר"ן והתוספת דלא חיישינן לשאלה וי"ל דאף דעת רבינו הטור שכתב ואם אין מכירין אותו בט"ע אפילו יש להם סימנים בכליו ובגופו אין סומכין עליהם אם אין מובהקין דמשמע הא מובהקין סמכינן אתרווייהו קאי בין אכלין ובין אגופו והא דכתב הטור בסי' קל"ב דאם מצאו לגט בכלי שהיה בו הגט ויש לו סימן מובהק או ט"ע בכלי ויודע שלא השאילו לאחר כשר אין להוכיח מכאן דסבירי ליה להטור דחיישינן לשאלה די"ל דאף למ"ד דלא חיישינן לשאלה מ"מ השליח בעצמו צריך לידע שלא השאיל לאחר לאפוקי אם ידע בעצמו ששאל כלי זה לאחר אין כלי זה ראיה שהיה הגט שלו וק"ל:

אבל מי וקל ראש נגד המורן הב"י והב"ח שהסכים בפירוש עמו וכתב ולקמן בסי' קי"ח הביא תשובת הרא"ש באותו שהכירו בו הבתי שוקיים דאין סומכין עלי' דחיישינן לשאלה מדהביא תשובה זו בספרו אלמא דסבירי ליה דאינו סותרת כלל לפסקיו והנה משמע בפסקיו בסוף פרק קמא דמציעא דס"ל להרא"ש דחיישינן לשאלה וכן כתב מהר"ם בפסקיו סי' קס"א וכך נהגו להורות בכל המלכיות עכ"ל ופוק חזי כמה גברא רבה דמסהיד עליו וחלילה לנו להקל נגדם:

איברא יש עוד מקום לעיין בשריותא דאיתתא דא דאף דהכריע הב"ח דחיישינן לשאלה הני מילי בלא ט"ע החמירו רבנן דלא להתיר לאשה דחיישינן לשאלה אבל ע"י ט"ע דגופה וט"ע דבגדיו יש לומר דסמכינן עלה דהא הכריע הב"ח הא דכתב הטור בט"ע לחוד סגי מיירי תוך ג' ימים והא דמצריך ר"ת טביעת עין ע"י סימנים שבגוף אף שאינם מובהקים דאז ניכר הטיב אף לאחר כמה ימים אף שאין הפרצוף שלם נשמע מזה דאף אחר ג' ימים דאין מעידין וחששו שמא נשתנה ואחר הוא אפ"ה סמכינן לר"ת אט"ע בצירוף סימנים ע"י גופו אע"פ שאינם מובהקים א"כ ה"נ אף דאין סומכין ע"י סימנים דכלים משום דחיישינן לשאלה הני מילי היכי דבעי להתיר ע"י סימנים בגדים לחוד אבל ע"י צירוף דט"ע שיש להם בגופו מצרף סימנים דבגדים וסמכינן עלה אף דחיישינן לשאלה מדאורייתא כדמשמע מהתוס' פרק בתרא דיבמות ד"ה כליו מ"מ הא לר"ת סימנים שאינם מובהקים לא סמכינן עלה מדאורייתי' אפ"ה מהני ט"ע דגופו ע"י סימנים שאינם מובהקים דגופו אפי' אחר ג' ימים לדעת הב"ח הוא הדין והטעם דמהני ט"ע

דגופו ע"י סימנים דבגדים אע"פ שאין פרצוף שלם ופשיטא בנידון דידן לפי משמעות העדות משמע שהי' בתוך שלשה דמהני ט"ע לחוד אפילו אם אין כאן פרצוף ופדחת וחוטם דיש לסמוך עליהם והרא"ש בסי' קי"ח שלא התיר בסימני' דבגדים משום דלא הי' שם ט"ע רק רגל מצאו ובו בתי שוקים שהי' מכירין:

אלא דיש לחלוק ולומר דאף ר"ת לא אמר אלא היכי דהראש מחובר עדיין לגוף שפיר יכולים לסמוך אט"ע בהדי' סימנים שאינם מובהקים אבל בנ"ד שהעידו בל"א וז"ל דער קאפ איז אים אפ גיהאקט גיוועזין ר"ל שהתיזו ראשו מעל גופו א"כ י"ל דאף לר"ת לא סמכינן מ"מ נראה דהא פירשו המפרשים פרצוף פנים הם הלחיים ופדחת הוא המצח וכיון שלר"ת אף שאין לו לחיים ומצח וחוטם יכולים להעיד אם הגוף שלם א"כ אף היכי דנחתך הראש נמי סמכינן אט"ע דגופו דלר"ת הראש המחובר אינו מעלה כיון דאין בו מצח ולחיים וחוטם ובפרטות שבנ"ד נמי הי' מקצת הראש עם זקנו מחובר בגוף כמו שאמרו העדים בל"א און איין שטיק קאפ מיט דען בארד איז נאך אן איהם גיוועזין ר"ל שחתיכת הראש עם הזקן הי' מחובר בגופו א"כ שפיר סמכינן אט"ע ע"י סימנים דבגדים וכן משמע מקיצור פסקי הרא"ש שחיבר הטור וז"ל פב' האשה סי' ג' אין מעידין על אדם שמת להשיא אשתו אלא אם כן ראה פרצוף פניו שלם עם החוטם והני מילי שלא ראו אלא ראשו אבל ראו כל גופו שלם אפילו אין כאן פרצוף וחוטם יכולים להכירו בט"ע ע"י סימנים שיש לו בגופו או בכליו אין מתירין עד שהם מכירין אותו בט"ע ושומא לא הוי סימן עכ"ל הרי להדיא דע"כ בסימנים שאינם מובהקים לגמרי אירי ואפ"ה מתיר ע"י ט"ע שיש לו ע"י סימנים שיש לו בגופו או בכליו ומה שסיים אין מתירין עד שיהיה מכירין אותו בט"ע ר"ל לאפוקי שיסמוך על סימני הגוף לחוד קמ"ל כיון דלא הוי סימנים מובהקים אלא בט"ע ע"י סימנים וה"ה ע"י בגדים דמ"ש וק"ו בט"ע דגופו ע"י ט"ע דבגדים ואף שגדולי אחרונים חולקים על ר"ת כמו שהביא בש"ע בא"ה סימן י"ז סעי' כ"ה מ"מ כתבו דלא נדחו דברי ר"ת לגמרי ומצטרפי' דעתו לשאר אומדנות והוכחות:

ועוד יש ראי' ברורה להתיר דהעידו שראו כתבים אצל ההורג שראו אצלו בחייו א"כ מצינו למימר אף למ"ד דחיישינן לשאלה מ"מ הכא מודה וראיה דהא בפ' בתרא דיבמות דפריך קשר בכיס ובארנקי ובטבעת היכי מהדרינן כיון דחיישינן לשאלה ומשני משום דכיס וארנקא כחשי אינשי ולא מושלי והקשה רש"י ואי קשיא הא קתני או שנמצא בין כליו והא אמרן דחיישינן לשאלה לא קשיא כליו דמתניתן היינו בגדיו ודרך להשאיל מלבושים כליו דגיטין היינו בין כלי תשמישי ביתו בתיבתו שאין דרך להשאילם וכן פי' התוס' דמיירי בכלים שאין דרכם להשאילם דלא חיישינן לשאלה ומשמע אף שמצאן

בשוק בין כליו כיון שאין דרכם להשאילן ואף שהתוס' ורש"י פ' כל הגט פי' האי שמצאו בין כליו פי' בביתו אע"ג דרבים מצוים בביתו וכו' מ"מ נראה לענין דיני לא פליגי דאם מצאו בין כליו שאין דרכם להשאיל אפי' בשוק נמי מהימן דהא יש כלים שאינם עשוים להשאיל כמו דאיתא בח"מ בסי' ע"ב סעי' י"ט לדעת הרי"ף והרמב"ם וכי היכי דמתירין אשת איש ע"י סימנים דכלים שאין דרכן להשאיל ה"נ כיון שהעדים ראו תחילה הכתבים אצל ההורג ולאחר כך מצאו והכתבים האלו אצלו מסתמא לא השאילם והוי כסימן מובהק דכתבי' כאלו אין דרכם להשאיל וגם לא חיישינן דילמא הפקידן ביד אחר ותדע דמשני כיס וארנקי לא מושלי אינשי משו' דמנחשי ואמאי ניחוש דילמא הפקידן אלא ע"כ דלא חיישינן לפקדון דאין דרך אדם להפקיד כ"כ כמו להשאיל וכן מוכח מסוף פ' המקבל דף קי"ו דהאי גברא דחביל סכינ' דאשכבת' מחברי' ואמר רבא דיכול לטעון עליו עד כדי דמיהן ואף דרבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוים להשאיל ולהשכיר אבל האי סכינ' כיון דמפגמי קפדי אינשי ולא מושלי אלמא כיון דלא חיישינן לשאלה תו לא חיישינן נמי דילמא הפקיד בידו ואף שהרא"ש לא סמך על סברא זו גבי מעשה בתלמידו ר' אשר מארץ רוסי' שלמד לפניו והי' מכירי' אצלו תוספת של הרא"ש ממקצת מסכתות די"ל דהתם הוי דברים שדרכן להשאיל דאמרינן איזה עושה צדקה בכל עת זה הכותב ספרים ומשאלין לאחרים אבל הני כתבים שהי' שטרי חשבנותיו וגם שטר קיבוץ שלו אין דרכן להשאילן ופשיטא להפקידן וא"כ נצטרף כל הני אומדני' לט"ע שהכירו בזקינו ובגופו בט"ע וגם הכירו בגדיו וע"פ הצדדים האלו נוכל לסמוך להתיר לאשת כמר אהרן באסקוויץ להתנסבא לכל גבר דיתצביין אבל חלילה לסמוך על דעתי אם לא שיסכימו עמי שלשה רבנים המפורסמים בדורינו אז אני סניף וחיבור לחכמים בכח' דהתירא כ"ד הכותב לכבוד ה' ותורתו היום יום ה' ז' אדר תע"ח לפ"ק נאום מאיר:

שאלה לג

קהל אחד היה להם מקום בקרן מזרחית דרומית והמקום ההוא הי' מיוחד להחתן ביום חתונתו שישב שם והיה לראובן מקום בסוף כותל דרומי סמוך ונראה למקום החתן הנ"ל והי' מקום החתן הנ"ל דחוק שלא הי' יכול לפסוע אחר תפילתו ג' פסיעות ברווח מפני קרן הספסל של רוח דרומי ושבק ראובן חיים לכל חי והניח יתומים גדולים וקטנים ואחר זמן מכרו ז' טובי העיר מקום חתן הנ"ל ליהודה והתחייב יהודה הנ"ל להניח להחתן בעת חתונתו לישב במקום ההוא ויהודה ישב במקום ההוא כשלא יהי' החתן בבה"כ וגם

זאת עשו ז' טובי העיר שהרחיקו ספסל של כותל דרומי מספסל מזרחי ומשכו הספסל דרומי לצד מערב כדי שיהי' מקום רווח למי שיושב שם בקרן מזרחית דרומית לפסוע ג' פסיעות ברווח ולא הי' שום פוצה פה ונודד כנף לערער על זה וישב יהודה הלוקח כמה שנים וחזר יהודה ומכר זכותו מה שקנה מן הקהל לשמעון ושמעון ישב על מקום זה כמה שנים והחזיק שני חזקה ולוקח ראשון שבק חיים לכל חי וכהיום בא אחד מיתמי ראובן וטען שהי' קטן בעת שמכרו הקהל ללוקח ראשון ושלא כדין מכרו המקום הנ"ל שהי' מיוחד להחתן וגם מה שהרחיקו הספסל דרומי מפני שזה הי' זכות אביהן שקנה המקום בראש ספסל דרומי והחתן בעת חתונתו לא ישב שם אלא בעתי' רחוקים וכשאין החתן בבה"כ המקום פנוי ורויחא לי' טובא משא"כ היו' שיושב שם תמיד מיצר לו וצר לו המקום לשבת יחדיו תמידין כסדרן שם וגם מה שהרחיקו הספסל שלא כדין הוא שמתחילה היה קרוב לכותל מזרחי ועכשיו נתרחק ורצה לבטל המכירה הנ"ל ושמעון הלוקח טען אע"פ שהית קטן בעת מיתת אביך אבל לאחר שהחזיק הלוקח ראשון כבר היתה גדול בשנים ולמה לא מחיתה ומסתמא מחלת ועוד שהיה כח ביד הקהל למכור המקום הנ"ל אלא שמתחילה כשהי' מתי מעט היה רווח בבה"כ ולא מצאו מי שיקנה המקום הזה כי כל אחד בחר כטוב שיהיה לו מקום קבוע לישב שם תמיד ולא ידתה ממקומו משא"כ המקום החתן בקרן זויות הנ"ל צריך לפעמים להיות נדחה ממקומו ואחר זמן שנסתוספו דיורים ובעלי בתים והיה המקום דחוק בבה"כ ולא היה לקנות ב"ב מקומות והיה הרבה קופצים על מקום ההוא ולכך מכרו במקח השוה ומה שמשכו הספסל לצד מערב אין זה מזיק לכל יושבי הספסל ההוא כיון שלא הוסיפו מקום בראש שיהי' ראובן שני לו רק ראובן נשאר לישב בראש הספסל כמו שהי' יושב בראשונה רק הרחיקו מעט וזה הוא נהנה והוא לא חסר וגם מתחילה היה ביד הקהל לעשות כן רק לא הקפידו מפני שהמקום שהחתן יושב אינו אלא לעתים רחוקים ובאקראי והחתן אינו מקפיד כל כך אבל עתה שמצאו קונה ליקח מהם עשו כפי כח וזכות שהיה בידם מתחילה וביקש ושחרו פני לעיין בדין זה:

תשובה דבר זה פשוט בעיני כבעיתא בכותחא דאם היה יכול לברר לוקח שני שהיה היתום גדול בעת שהחזיק לוקח ראשון דאיבד חזקתו דתנן בפרק לא יחפור דף כ"ג ע"א לא יעשה אדם שובך לתוך שלו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח ואם לקחו אפילו בית רובע הרי הוא בחזקתו ובגמרא אמר רב פפא ואי תימא רב זביד זאת אומרת טוענין ליורש וטוענין ללוקח ופריך לוקח תנינא לקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות הרי זה בחזקתו ומשני צריכי דאי אשמועינן התם גבי רה"ר אומר כונס לתוך שלו הוי אמינא

אחולי אחלי בני רשות הרבים גבי אבל הכא לא ואי אשמועינן הכא כיון דיחיד הוא אימא פיוסי פייסי אי נמי אחולי אחיל גבי אבל רבים מאן פייס מאן שביק אימא לא צריכי שמעינן מזה דאם היה השובך והחצר שיש בו זיזין ביד הראשון היה צריך להביא ראי' אבל בלא ראיה היה מסלקו אותו אבל אם לקח טוענין ללוקח שהמוכר לו החזיק כדין ופייס ומחל לו א"כ הכא נמי אף אם היה ביד לוקח ראשון היה צריך לברר שהיתום הזה מחל לו בהיותו גדול דכבר הכריע רמ"א בח"מ סימן קמ"ט סעי' י"ט כדעת האומרים דאף שהחזיק ג' שנים אחר שהגדיל אינו חזקה הואיל וירד לתוך השדה כשהי' קטן לא ידע שהי' שלו שימחה מ"מ עכשיו שמכר לוקח ראשון לשני טוענין ללוקח שלוקח ראשון היה לו שטר או עדים שמחל לו היתום כשהגדיל וכן הדין בישראל שקנה מכותי קרקע הידוע שהי' של ישראל דינו כמותו ואין אכילתו ראיה וכתב רמ"א בסי' קמ"ט סעי' ט"ו וישראל שני שקנה מישראל שקנה מן הכותי כיון דטוענין ללוקח טוענין לישראל שני שמא ישראל ראשון ראה שטר אצל כותי וכן בסי' רל"ז ס"ה וכן בבן הבן הגזלן בסי' קנ"ב שכתב רמ"א אבל אם טוען בן הבן שירשה מאביו יש לו חזקה הרי שאם הי' הבן טוען שירשה לא היה לו חזקה אבל כשהבן הבן טוען שירשה טוענין ליורש שמא אביהם לקחה ה"נ בלוקח וכן כתב להדיא הטור בשם רב האי דאם החזיק האב מפני הקטן אחר שגדל ומת בנו יכול לטעון דחזר אביו וקנה מאותו קטן לאחר שגדל וזהו בכלל טוענים ליורש וא"כ ה"ה ללוקח דחד דינא הוא:

ועוד נראה דאף אם אינו מביא ראיה שהיה היתום גדול לפני לוקח ראשון הוי חזקה וגדולה מזו נראה דאפילו לוקח ראשון יש לו חזקה כיון דקנה מהקהל טוענין לו שהקהל הי' להם שטר מאביו שיש להם רשות למכור לאיש אחר ואף דרב האי גאון לא כתב טענה זו אלא שקנה מהקטן כשנתגדל ולא כתב שטוענין שקנה מאביו דהתם מיירי שידוע שלא קנה האב של זה מאביו של קטן אבל הכא נוכל לומר שהי' להקהל שטר ראיה שיכולים למכור וטענין שפיר ללוקח זה ואין לומר כדעת רמ"א דאין הקהל מחזיקים בשל אחרים כהני דבי ריש גלותא דאין להם חזקה וא"כ הוי כקונה מגזלן דאין לו חזקה מ"מ נראה ברור דאין דומה לגזלן דהתם מיירי שהוא מוחזק לגזלן ולא הי' יכול להחזיק בשדה זו אלא בעדים שראו שנתן המעות ולא מסר המוכר מודעא כפי' סברת הרא"ש שהביא רמ"א בס"ס קנ"א אבל הכי נהי דאין הקהל מוחזקים בשל אחרים א"כ נימא איפכא דלהנך רבותא ס"ל נמי דאין מחזיקין בשל קהל כדאיתא בספר אגודה כי הטעם משום דהקהל מוחזקים וסומכין על שידן תקיפא ויכולת בידם לסלקם כל זמן שירצו א"כ ה"נ אף אם אבי היתום חי אין חזקת חזקה על הקהל והי' צריך הוא להביא ראיה

שאין כח ביד הקהל למכור הנ"ל וכל זמן שלא היה מביא ראיה הי' יכולת ביד הקהל למכור המקום הנ"ל כי הקהל מוחזקים בשלהם ונהי היכי דלא מכרו ובאו לטעון עם היורש קטן הי' טוענין ליורש אבל עכשיו שמכרו טוענין ללוקח שהי' להקהל עדים או שטר שרשות בידם למכור בכל זמן שירצו וכן רשות בידם להשפיל הספסל קצת לצד מערב כי הקהל מוחזקים בשלהם ואף שכתב רמ"א שאין בני הכנסת רשאים להוסיף ספסלים התם בדבר חדש לגמרי אבל הכא שאינם מוסיפים מקום חדש אלא שמתחילה לא הקפידו כל כך לפי שישבת החתן הוא באקראי ועכשיו שמצאו קונה לוקח מקום ההוא סמכו על חזקתם ותקפותם ורשות בידם להשפיל קצת הספסל לצד מערב כדי שהיושב בספסל מזרח יכול לפסוע ג' פסיעות בהרווחה בפרטות שזה אינו מזיק כלל ליושבי על הספסל דרומי וכזה טוענין אף ללוקח ראשון ק"ו לשני וזה פשוט וברור בעיני:

וראיתי שמורה אחד פסק שהברירה ביד הקהל אם רוצים להחזיר הספסל ולסמוך לכותל מזרחי כמאז ומקדם ויחזירו המעות ללוקח שני או שיניחו המקום כמו שהוא עכשיו וכל יפוי כח שהי' ללוקח שני יהי' להיתום שהיה קטן באותו זמן ואחד מחכמי הזמן כתב שדרך הראשון נוח לו והדין עם היתום ואף שרמ"א לא הכריע בסי' קס"ב הילכתא כמאן אם טענות ריבוי הדרך טענה מ"מ מדברי רמ"א בסי' קע"א ס"ב בהגה' נראה שהכריע שטענות ריבוי הדרך טענה ובזה יובן דיקדוקו של הסמ"ע ס"ק ג' ד"ה וכן רבים היושבים וכו' וז"ל האי וכן לאו בדיקדוק כתבו מור"ם שאין דמיונו לדין שלפניו ואדרבא בקמייתא קאמר דאין יכול למחות בבא לשנות ובזה כתב דיכול למחות וכו' עכ"ל הסמ"ע וכתב החכם בעיניו שנראה לו דבכיון כתב וכן דבסוף הג"ה הזה כתב ועיין לעיל סי' קס"ב מדיני מקומות בה"כ ולכאורה הוא אך למותר ומה בעי בזה וכי מראה מקום הוא אמנם האי וכן רבים הוא ראיה לקמייתא והנה מכח שכתב הרא"ש אם היושב בראש רוצה להוסיף מקום אחד אצל מקומו והיושב אצלו רוצה למחות באמרו שעכשיו הוא שני אצל הראש כו' יוכל למחות על כרחך צריך לומר דמיירי שהיושב בראש רוצה להוסיף עוד מקום אחד ושלא להושיב אחר אצלו כי אם הוא לבדו ומקום אחד יהי' פנוי דאי לאו הכי יוכל היושב אצלו למחות מצד ריבוי הדרך בלא טענות שעכשיו הוא שני אצל הראש וא"כ ע"כ צ"ל דמיירי שהיושב בראש רוצה לעשות באמצע המקום שלו מחיצה כדי לעשות שני מקומות ממקום אחד שלו ואין רצונו להושיב אחר אצלו כי אם מקום אחד יהי' פנוי ובזה כתב הרא"ש שהיושב אצלו מוחה באומרו שעכשיו הוא שני וכו' משמע במקום דאינו מוסיף על המקומות כי אם לעשות מחיצה וכו' דאז לא שייך הך טענה אינו יכול למחות א"כ מהאי דינא בעצמו דוכן רבים וכו' מוכח ג"כ דין ראשון

ולזה מביא רמ"א ועיין בסי' קס"ב מדיני מקומות בבה"כ שם נמצא שריבוי הדרך הוי טענה וא"כ ע"כ קאי תשובת הרא"ש במקום שמוסיף במקומות על ידי עשיות מחיצה וא"כ מוכח כנ"ל וק"ל עכ"ל:

ועמדתי מרעיד על פתרונים אלו ואוי לי מאלתן ואוי לי מקולמסן אטו בשופטני עסקינן לחלק מקומו שלא ישב שום אדם ועוד אף אם יהבינן ליה טעותי' איך כתב דאי לאו הכי בלאו הכי יוכל למחות מצד ריבוי הדרך ולזה רמז רמ"א ועיין בסי' קס"ב כי שם נמצא שריבוי הדרך הוי טענה עכ"ל ואני לא ידעתי מאין הרגלים כי שם מבואר שרוצה לבנות איצטבא וצריכן להקיף האיצטבא וכמו כן במקומות בבית הכנסת שרוצה להוסיף ספסלים במקומות הפנוים והעשיר צריך להקיף ויש לו טענה שמרבה עליו הדרך ע"י הקיף או שהוא מצר לו הדרך וס"ל להרשב"א דוקא אם יש כח לפנימי לסתום המבוי שם במקום שבנה בעל השני' האיצטבא בזה יכול למנוע ג"כ בנין איצטבא אבל בלאו הכי גם בזה אינו יכול למחות:

אבל בנידן דידן שאינו צריך להקיף הדרך בשביל שמוסיף בראש הספסל עוד מקום אחד בשביל זה אין התחתונים מרבים דרך הילוכם ואף שלפי פי' ר"ח מה שהביאו התוס' בפ"ק דבבא בתרא דף י"א ע"ב ד"ה א' מבני המבוי שמפרש שמרבים עליהם הדרך פי' רגל בני אדם ואף לחצירות יצטרכו ליכנס מרוב דוחק ומצינו לשון מרבה עליהם את הדרך דתנן לקמן בחזקת הבתים לקח בית בחצר אחרת לא יפתחנו לחצר השותפים ומפרש טעמא בגמרא מפני שמרבה עליהם את הדרך דהיינו רגל בני אדם מ"מ מה שכתב המחבר בש"ע הוא בנוי ע"פ פירש"י דמפרש שצריכין להקיף את האיצטבא ועל זה כתב רמ"א וי"א דאפי' זה אינו טענה וא"כ איך יעלה על דעת שרמ"א רמז בדבר שאין פירושם שוה ועוד בגוף הנדון יש לחלק דשאני חצר דבעי לצנועי לעשות שם חפציו ולכך מקפיד על רגל רוב בני אדם משא"כ בבה"כ שדריסת הרגל לכל מי שבא לבה"כ בלבד שלא יצר לו המקום אינו יכול למחות:

וגם ראיתי שכתב החכם בסוף דבריו שגם שאר השכנים יכולים למחות כדאיתא בסי' קמ"ט סי' ל"א דהמחזיק בשל הקהל י"א דלא הוי חזקה וכן הם שהחזיקו בשל אחרים ואף שפי' הב"י כתב ולא נהירא כבר כתב הב"ח דמ"מ יש לדון בזה לפי מקומו ושעתו וכו' וא"כ בנ"ד שהשכנים צעקו על הדבר ולית דמשגח בהו ואין לך מחאה יותר מזה עכ"ל גם בכאן יש סתירה גדולה בדבריו דאם החזיק סברת הב"ח א"כ נימא נמי איפכא כשם שאין להקהל חוקה בשל אחרים מטעם דאמרו גבי הני דבי ריש גלותא א"כ גם אין לאחרים חזקה בשלהם וא"כ כל הני יחידי' היושבים על הספסל הזה צריכין להביא

ראיה שעל דעת כן קנאו מהקהל שלא ישפילו הספסל למטה דאי אין מביאין ראיה חזקתם אינו ראיה די"ל דהקהל סמכו על תקיפתן שיד הקהל על העליונה תמיד וסמכו על זה שבאיזה זמן שיצטרך ימשכו הספסל למטה בפרט בדבר שאין קפידא כל כך כי כולם עומדים על עומדם כבראשונה ולכך לית דמשגח בהו ובפרט שאנן ידעינן שבאותו זמן הי' חופף עלינו יד הגאון המפורסם מהור"ר שמשון ז"ל שהי' ידו תקיפא ע"י המלכות יר"ה ובידו הי' כח להעמיד משפט הדת על תלו ומדלא תבעו באותו עת וזמן להקהל מסתמא מחלו על זה בפרטות שאנן ידעינן שבהשפלות הספסל מעט למטה לא נגרע כחם ולא נפחת מכבודם כידוע לכל יושבי העיר ואין זה אלא מדת סדום וכדין עשו הקהל ושלום על דייני ישראל. כ"ד הכותב בנחיצה מאיר:

ואגב דאיירינן בדיני מקומות בבה"כ אכתב מה שפסקתי הלכה למעשה בקהל אחד שבנו בה"כ חדשה ומכרו המקומות של בית הכנסת בעזרת אנשים ותחילה מכרו מקומות לצד מזרח שש מקומות לצד דרום הארון הקודש ושש מקומות מצד צפון הארון הקודש והתנו שלאותן י"ב מקומות יהי' להם קדימה לבחור בעזרת נשים מקומות החשובים ביותר ואח"כ יקנו שאר בני הקהלה ונפל מחלוקת באותן אנשים שקנו המקומות הנ"ל כי אותן אנשים שקנו מצד דרום רצו שיהי' להם קדימה לבחור במקומות בעזרת נשים יותר מאותן שקנו בצד צפון ואותן שבצד צפון רצו לומר דנהי דמי שקנה המקום ראשון סמוך לארון הקודש קודם למי שקנה אחריו מ"מ מי שקנה המקום הראשון לצד דרום יטיל גורל עם מי שקנה מקום ראשון בצד צפון וכן השני יטיל גורל עם השני וגם היה טענה לכל יושבי צד דרום ארון הקודש שיהיה להם קדימה נגד אותן שקנו מצד צפון ארון הקודש ופסקתי כיון דמצינו דלעולם ימין שהוא לצד דרום הוא חשוב יותר א"כ הראשון מצד דרום הוא חשוב יותר מראשון היושב לצד צפון ויש לו עילוי יותר ממנו אכן הראשון שמצד צפון הוא חשוב יותר מן השני שבצד דרום וראיה דאמרינן בפ' כיצד מברכין דף מ"א ע"ב ר"ח ורב המנונא הוי יתבי בסעודת' אייתי לקמייהו תמרי ורימוני שקל רב המנונא בריך אתמרי ברישא א"ל ר"ח לא סבירי ליה למר להא דאמר ר"י ואי תימא ר' יצחק כל המוקדם בפסוק זה קודם לברכה א"ל זה שני לארץ וזה חמשי לארץ וכתבו התוס' מ"מ היכא דאיכא חטה וזית אע"ג דשוים לארץ מ"מ מוקדם בפסוק לארץ קמא יקדים לברכה א"כ ה"נ דראשון לימין ארון הקודש מוקדם לראשון לשמאל ארון הקודש וראשון לשמאל מוקדם לשני דימין ארון הקודש וע"ד זה יחלקו כולם. ויזכה במקומות שבעזרת נשים והסכימו עמי הבית דין צדק:

שאלה לד

טור או"ח סי' שס"ב כתב הטור כל מחיצה שנעשית בשבת במזיד הוי מחיצה להחמיר אבל לא להתיר טילטול והני מילי שלא היה שם מחיצה תחילה כו' וכתב הב"י דברי ר"ת ואחר כך כתב אבל הר"ן כתב בהזורק דברי ר"ת בסיגנון אחר וז"ל עיקרן של דברים כדברי ר"ת שפירש:

דהא דאמרינן כי איתמר דר"נ אמזיד איתמר לאו אמזיד דברייתא קאמרינן אלא אמזיד דעלמא דהיינו אמחיצה הנעשית בשבת לכתחילה ומעיקרא ס"ד דליכא לאיפלוגי בין שנעשית בתחלה בשבת או שהיתה שם מתחילה ואח"כ חזרה לענינה הראשון דאמזיד דעלמא איתמר ולאו כי אהדדי נינהו ונראה מדבריו שאפילו נגללו מחיצות חיצונות וחזרה ונפרסו במזיד חזרו להתירן ראשון עכ"ל ותמה על הטור שהניח דברי הרא"ש וסבר כדברי הר"ן ולי נראה דמעולם לא נתכוון הר"ן לזה דהא התוס' כתבו בפרק הזורק דמחצלת הפרוסות ברה"י איירי והם עירבו שניהם וחזרו ונפרסו חזרו להתירן וע"כ ר"נ לאו אמזיד דברייתא דמשמע ליה דברייתא מיירי שנפלו מחיצות בשבת וכיון שכן אפילו במזיד נמי מותר לטלטל כיון שאינו עשוי אלא להתיר העירוב אלא בעלמא איתמר היכי שעשה מחיצה במזיד ונעשית רה"י חייב הזורק בו אבל לא להתיר טילטול אבל כל היכי שאינו בא להתיר אלא העירוב אפילו במזיד מותר אלא דקשיא הא אמרינן דיודין הבאים בשבת הואיל והותרה הותרה והוא בסוף פ"ק דעירובין ודבר זה הניחו באמת התוספת בצ"ע בסוף דבריהם והרא"ש אף שבשבת לא הזכיר מזה הקושיא אבל בעירובין בפ"ק כתב שהך ברייתא מיירי שנפלו המחיצות בחול והר"ן לא רצה לומר דבר זה כי פשט' דברייתא משמע שנפלו בשבת כהבנות התוספת שהניחו בצ"ע משום דמשמע להו פשטא דברייתא מיירי שנפלו בשבת וכן מצאתי בתורת חיים בעירובין דף כ' שמפרש הך ברייתא שנפלו בשבת וניחא ליה להר"ן לומר כפירש רבינו תם הא דאמר רב נחמן לאו אמזיד דברייתא אלא אמזיד דעלמא ולא כפירוש רש"י דמפרש דרב נחמן אמזיד דברייתא איתמר אלא כפי' ר"ת ולא היה גורס בבריית' מחצלות הפרוסות ברה"ר אלא גריס בסתם וכן מחצלאות הפרוסות מערבין וכו' כמו שכתב הב"ח ובשביל הצ"ע שכתבו התוספת סבר הר"ן דמיירי שמחצלאות הי' פרוסות בכרמלית וערבו אחד ונגללו יותר מעשר דבכי האי גוונא לא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה כמבואר בספ"ק דעירובין ולכך קאמר הר"ן עיקרן של דברים כדברי ר"ת ר"ל במה שכתב ר"ת דר"נ לאו אמזיד דברייתא אלא אמזיד דעלמא ובריייתא מיירי שנפלה מחיצה לכרמלית ואף שנאסרו דלא אמרינן שבת הואיל והותרו הותרו גבי מחיצות אפ"ה אם נעשית במזיד

ונגדרה המחיצה שהיתה מעיקרה חזר עירוב מה שערבו כבר למקומו ומותרים לטלטל ור"נ איתמר אמזיד דעלמא היכי שלא היה מחיצה בשבת ונעשית בשבת אף על פי שהי' רה"י גמור אלא דנפרץ לכרמלית אפ"ה לא הוי מחיצה לטלטל וקאמר לא שנו אלא לזרוק שאם עשה רה"י במחיצה זו בשבת חייב הזורק אבל לטלטל לא מהני שום מחיצה הנעשית בתחילה בשבת אפילו אם היה כבר רה"י ונפל לכרמלית בחול ועשאה בשבת לא הוי מחיצה לטילטול ובריית מירי שנפלו בשבת לכרמלית אבל היכא שעושה רה"י ע"י מחיצה מזו אפי' נפלה בשבת וחזרה במזיד נמי אסור לטלטל וזה בכלל מה דמשני הש"ס כי איתמר דרב נחמן בעלמא אמזיד דעלמא איתמר ולא אמזיד דברייתא דברייתא מיירי שאף שנפלה המחיצה היה רה"י אלא שנפרצה ביותר מעשר בכרמלית ובזה מותר לטלטל אף אם נעשית במזיד שלפי שאף לאחר נפילה נמי היה מותר לטלטל מן התורה אלא לאחר שנפלה לא הותר לטלטל ולא אמרינן הואיל והותרה הותרה גבי אחילות מ"מ מהני עשיות מחיצה אף במזיד משום דחזרה לעינה הראשון מן התורה אבל היכי שבנפילת מחיצה נעשית רה"ר אז לא מהני עשיות מחיצה במזיד לטלטל וכמו כן אם לא היה מחיצה קודם שבת אף שהוא רשות היחיד ונפרצה לכרמלית לא מהני מחיצה הנעשה במזיד ולא ניחא להר"ן לאוקמי כפי' הרא"ש משום דסתמא דברייתא מיירי שנפלה בשבת וכן מצאתי בחידושי הרשב"א וז"ל כתב ג"כ פי' ר"ת דבעלמא איתמר כלומר במחיצה שנעשית לכתחילה במזיד אבל זו אינה נעשית לכתחילה שאינו בא אלא להתיר עירובו כבתחילה וכל שעה היא רשות היחיד הלכך אף מזיד מועיל דלא קנסינן בכי האי כיון שאין זה אלא מעמיד דבר על חזקתו הראשונה עכ"ל משמע דאם הי' ברה"ר ונפלו המחיצות אף בשבת ונעשית ע"י מחיצה רשות היחיד אסור לטלטל כל זה נראה לי בדברי הר"ן וראיתי במג"א שרוצה להשוות דעת הר"ן והרא"ש והטור וש"ע ומסיים בסוף דבריו כל היכא דנעשית ע"י מחיצה רה"י אם נפלה בשבת וחזרה ונעשית בשבת במזיד אסור בשוגג מותר ואם היתה בלא"ה רה"י כגון כותל בין ב' חצירות אפילו נפלה בחול וחזר ונעשית בשבת שרי וחזר העירוב למקומו וזה על פי פי' הרא"ש אבל לא ידעתי לפירושו איך למד דין ראשון כל היכא דנעשית ע"י מחיצה רה"י אם נפלה בשבת וחזרה ונעשית במזיד אסור בדברי הר"ן וקשה הדבר להולמו אם לא שנאמר שנפל טעות בספרו ובמקום אם נפלה בשבת צריך להיות שנפל בחול אבל לי נראה ברור שהר"ן לא רצה לאוקמי ברייתי' שנפל בחול אלא בשבת וכדאמרן וק"ל ועיי' בא"ח סי' שפ"ג במג"א מה שהקשה על הרא"ש וה' ינחני בדרך אמת וראיתי בפי' ת"י בפ' כל הגגות משנה ג' שהביא בשם הב"י וז"ל שאני התם שלא נפל אלא לחצר אחר שהוא רה"י כמוהו ואין

ביניהם אלא שזה של יחיד אחד הוא וזה של יחיד א' אבל כשנפל רשות אחרת ממש דהיינו לרה"ר או לכרמלית לא אמרינן הואיל כו' ע"כ צריך לפרש דבריו ג"כ דמ"ש של יחיד היינו אף אם ע"י ערוב נעשה כשל יחיד ותדע דא"כ אדמחלק בסיפא ברשות הרבים וכרמלית לחלק בחצר עצמו והנה אם אמנם שיש לו הוכחה מסיפא מ"מ דוחק גדול לפרש מ"ש של יחיד אחד הוא ע"י עירוב ולי נראה דדברי הב"י הם כדברי התוספת בפ' הזורק דכתבו בהדיא לחלק דהתם מיירי בשלא היה בחצר אלא בית אחד אבל כשיש רבים כאן וכאן מכל מקום דיקדוקו על הבית יוסף נכון וראיתי באורח חיים סימן שס"ה שכתב הבית יוסף בשם מרדכי ישן וזה לשונו לא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה אלא בחצר שנפל המחיצה בינו בין חצר אחר ואידי ואידי חד תשמישו הוא אבל מבוי לחצר לא עכ"ל.

וראיתי להזכיר מה שכתב הטור א"ח בסימן שס"ג לחי שעשה מעצי אשירה כשר וכתב הב"י טעם וז"ל אי נמי דטעמא דמיכתת שיעורי' משום דעומד לשריפה וכיון שאפשר שישרוף ויעשה אפר אם גבלו ועשא' ממנו עמוד מהני משום לחי עכ"ל וכתב הט"ז בא"ח ס"ק ד' וז"ל ותמהני שנעלם ממנו משנה שלימה דסוף תמורה כל הנשרפים עפרן מותר חוץ מעצי אשירה וכמו שכתב בי"ד סימן קמ"ב דאפר אשירה אסור בהנאה וא"כ צריך לפזרו לרוח והוי האפר כמו העצים עצמן עכ"ל ותמי' לתמיהתו שחשד לרבינו הגדול ב"י שנעלם ממנו משנה שלימה ונראה ברור דטעמא כיון דלא אסרינן אלא מטעם דמכתית שיעורא משום דמדאורייתא צריך לאבד לכל אלילים ואף לאחר ששוחק או שורף דאפר ע"א אסור בהנאה מ"מ כיון שכבר איבד ע"א ושוחק' או שורפו אינו חייב מדאורייתא להשליכה לים אם אינו רוצה להנות אלא מדרבנן מחויב להשליך משום שלא יכשל להנות וכאן אין אסור משום הנאה כמו תקע בשופר ע"א דינא ובשופר של עיר הנדחת לא יצא משום דמיכתית שיעורא והכא כיון דמדאורייתא ראוי לעשות עמוד ולא מיכתית שיעורא מדאורייתא אוקמי רבנן אדאורייתא ויצא משום לחי אבל לא משום קורה והוא מש"ס דעירובין דף פ' ע"ב וק"ל:

שאלה לה

מה דאיתא בב"ק דף מ"א ע"ב שמעון העמסוני ואמרי ליה נחמיה העמסוני היה דורש כל האתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש כו' והקשה מהרש"א בח"א וגם הת"ח והרי"ף פינטי למה לא פירש מקודם שהגיע לואהבת את ה' אלהיך וכל אחד רוצה ליישב קושיא זו אבל לפי ע"ד נראה דאין מקום לקושיא זו דהא התוס' הקשו שם בד"ה

כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש אע"ג דפ"ק דקדושין דרוש נאמר איש אביו ואמו תיראו השוה הכתוב מורא אב ואם למורא שמים לא הוי ניחא ליה למדרשינן לאוקמי בעשה יתירה ולפ"ז ניחא גבי ואהבת את ה' אלהיך לא פירש דסבר דאתי לרבות אהבת אב ואם משום דהוקש כבודם לכבוד המקום ולא נאמר אהבה גבי אב ואם ודרשינן מאת דכתיב גבי ואהבת את ה' אלהיך אבל גבי את ה' אלהיך תירא קשיא לי' דהא מורא גבי אב ואם נאמר בהדיא ולא ניחא ליה לאוקמי בעשה יתירה ולכך פי' וק"ל:

שאלה לו

טור או"ח סי' רנ"ז ואלו דברים המוסיפים הבל כו' תבן וזגין ומוכין ועשבים לחים אבל יבשים טומנין בהם וטומנין בכסות ובפירות וכו' והביא הב"י דברי הרי"ף דאיבעי' לן לחים דמתניתן מחמת עצמן או דילמא לחין מחמת דבר אחר וכתב הרי"ף וסלקא דמחמת עצמן תנן ומוכין לחין מחמת עצמן היכי משכחת ליה כגון מרטא דביני אטמא וכסות לחה דעבידא ממרטא דבני אטמא וכתב הב"י דנראה מדבריו דלחין מחמת עצמן מחממות טפי וכן פירש"י ולפ"ז לחין מחמת דבר אחר מותר וכן דעת הרא"ש אבל מדברי הרמב"ם בפ"ד נראה שהוא ז"ל מפרש בלחין מחמת דבר אחר מחממין טפי דאסור בכל גווני ותמי' על הטור שלא הזכיר מזה כלום ואחר זה הביא הב"י בשם רבינו ירוחם וז"ל הרי"ף הביא הא דתני רבי אושעי' טומנין בכסות יבישה אבל לא בכסות לחה ותימא הוא כי נראה דפליג אמתניתן דקתני סתם טומנין בפירות ובכסות ומשמע בין לחין בין יבשין ואע"ג דבספרי הרי"ף ליתא להא דתני ר' אושעי' מ"מ מדכתב וכסות לחה דעבידא ממרטא דביני אטמא יש ללמוד דהכי סבירי ליה דאל"כ למה ליה לאיתויי הא דכסות לחה ואע"פ שהפוסקים לא פסקו להא דתני ר' אושעי' משום דנראה דפליג אמתניתן ושרי סתם להטמין בכסות ובפירות כמו שכתבו התוס' אפשר דהרי"ף סובר דלא פליג אמתניתן גלי לן מוכין לחין מחמת עצמן אין טומנין בהם ומיניה נשמע דכסות ופירות דכל שהן לחין מחמת עצמן אין טומנין בהם והדר תני טומנין בכסות ובפירות סתם לומר דאפילו הם לחין טומנין בהם והוא שיהי' לחין מחמת דבר אחר וכדפי' רב אושעי' עכ"ל ותמהני על פה קדוש יאמר דבר זה א"כ רישא דקתני אין טומנין בתבן ובמוכין בזמן שהן לחין מיירי דווקא בלחין מחמת עצמן אבל בלחין מחמת דבר אחר טומנין ובסיפא דקתני טומנין בכסות ובפירות מיירי בלחין מחמת דבר אחר אבל מחמת עצמן אין טומנין אם כן כסות דינו שוה למוכין א"כ אמאי חולקן התנא בתרי בבי הוי לי למיתני בחד בבא דאין טומנין במוכין ובכסות ויותר היה נראה לי לומר דהרי"ף מפרש כמו הרמב"ם דלחין

מחמת דבר אחר מחממות טפי וקא מבעי' לן דאם אפילו מחמת עצמן נמי מוסיף הבל וכתב הרי"ף וסלקי דמחמת עצמן תנן ר"ל דאפילו מחמת עצמן נמי מוסיף הבל ורישא מיירי דאין טומנין במוכין מיירי בין מחמת עצמן ובין מחמת דבר אחר וסיפא דקתני וטומנין בכסות משמע בין לחין מחמת עצמן ובין לחין מחמת דבר אחר ור' אושעיא פליג אמתניתן ורי"ף דמפרש וכסות לחה מחמת עצמן ממטרטא דביני אטמא ש"מ דפסק כרב אושעי' ותמיה' רבינו ירוחם קיימת למה פסק כר"י נגד סתמא דמתניתן וספר רבינו ירוחם לא הי' בידו לעיין בו ודו"ק:

שאלה לז

מגילה דף כ"ג ע"ב והקרקעות תשעה וכהן מנא הני מילי אמר שמואל עשרה כהנים חד לגופי' וחד למעוטי ואידך הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות מתקיף לה רב הונא ברי' דרב נתן אימא חמשה כהנים וחמשה ישראל קשיא וכן הוא בגמרא בפ"ק דסנהדרין דף ט"ו ע"א והרמב"ם פ"ח מהלכות עירכין פסק כסתם משנה תשעה וכהן וקושיות הש"ס יש לישב דאיתא בהוריות דף ג' ע"א ברש"י ד"ה וב"ד משלים לרוב בשם ירושלמי דבג' מיעוטין לא אמרינן אין מיעוט אחר מיעוט וכולן למעט אתי:

שאלה לח

גרסינן בברכות בפ' הרואה דף נ"ט ת"ר הרואה חמה בתקופתה וכו' אומר ברוך עושה מעשה בראשית ופי' רש"י כל כ"ח שנה של תקופת ניסן שבסוף כ"ח כשחוזר למחזור הגדול של חמה להיות תקופת נופלת בשעת תליות המאורות בשבתאי היא שעה תחילת ליל ד' וכן כתב הרא"ש והרמב"ם בפ' עשירי מה' ברכות כתב הרואה את החמה ביום תקופת ניסן של תחילת המחזור של כ"ח שנה שהתקופה ליל רביעי כשרואה אותו ביום רביעי בבוקר מברך ברוך עושה מעשה בראשית והנה מבואר טעם ברכה זו משום שהחמה באה בנקודה בתחילת בריאתה א"כ אף שעננים מכסי' השמש ראוי לברך והרואה חמה לאו דווקא גוף השמש אלא הרואה אור השמש המאירה ביום ונהנה ממנה ביום שנתלה במרכז הראשון צריך לברך עושה מעשה בראשית ומצינו כמה פעמים בש"ס דלאו דווקא נקט והם רבו כמו ואזכיר אחד מהם בפ' מי שהוציאו דף ג"כ אמר רב הונא הכא במאי עסקינן שיש לו ב' בתים ואפ"ה כתב הרב המגיד דמדברי רבינו נראה דכשאמרו שיש לו ב' בתים אורחא דמילתא נקט ועיין בטור א"ה סי' ת"י בב"י ק"ו כאן די"ל דאורח' דמילתא נקט וכן אמרו בש"ס כי שמע תרנגול אומר ברוך שנתן

וכתבו התוס' דף ס' ע"ב דה"ה כי לא שמע דאין ברכה זו אלא להבחנה על הנאת אורה שהתרנגול מבחין והוא נהנה מן האור ה"נ בנידון שלפנינו דלאו דווקא הרואה וזכר לדבר יומא דעיבא כולה שימשא ולא דמי לברכת הלבנה דלא מברכינן אם נתכסה בעננ' התם הטעם כדמפרש המפרשי' בשם ירושלמי דאין מברכין על אור לבנה עד שיסבסם פי' שיהי' אור שלה מתוק ואדם נהנה ממנה משא"כ הכא דעיקר הברכה שזכינו לראות השמש בנקודה הראשונה בשעה שנתלו המאורות ושימשא אכ"ע נייחי ואע"פ שעננים מכסי' אותה מ"מ אנו יודעים שהיא בעת ההיא בנקודה ראשונה והיא מאירה לנו באור היום ראוי לברך בבוקר וכן אירע בניסן שנת תפ"ט שהיינו מצפים לברך ברכה והי' עננים ולא נראה גוף השמש והוראתי לברך עכ"פ בלא שם ומלכות וסמכתי על הראב"ד שכתב שכל ברכות שבפרק הרואה מברכי' בלא שם ומלכות אבל לדינא נראה לי לברך אף בשם ומלכות הנראה לפע"ד כתבתי:

שאלה לט

נשאלתי מהתורני הרב המופלא מהר"ר לוי ירושלמי במס' פסחים דף מ' ע"ב רש"י בד"ה לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר ופי' רש"י לכל מיני מאכל הוא נותן תבלין בכלי שני וכו' ובמס' שבת במקומו קאמר הש"ס למסקנא דר"י אירשא קאי דמיירי בכלי ראשון:

תשובה מתחילה צריכין אנו למידק מי הכריחו לרש"י לפי' זה דמפרש בפסחים בכלי שני מיירי דילמא בכלי ראשון קאמר הש"ס דנותן את הקמח ואח"כ נותן את החומץ וי"א סבירי להו דאף נותן את החומץ תחילה ואע"ג דחומץ כבר מעורב בתבשיל הוא מבשל את הנותן בתוכו וקאמר הש"ס דהאי י"א ר' יהודה היא אלא נראה פשוט וברור דאי אפשר לאוקמי בכלי ראשון דהא לדינא דש"ס מותר להחליט ברותחין נזכר בש"ס דף ל"ט ע"ב חלוט שחלטו ברותחין וע"כ נמי הא דקאמר הש"ס לא לימחי אינשי קדירה בקימחא דאיבשונא דילמא לא בשיל שפיר ואתי לידי חימוץ לא בכלי ראשון מיירי דהא ח וט שחלטו ברותחין מותר וק"ו בכלי ראשון דתתאי גבר וכלי ראשון מבשל יותר אליבא דכ"ע מעירוי וכן פי' רש"י בהדי' כשהוא טורפו בקערה היא מחמצת ועוד שאין דרך נתינתה לתוך תבשיל רותח ש"מ הא דקאמר לא לימחו אינש קדירה לאו בכלי ראשון רותח קאמר אלא בכלי שני ולפ"ז הא דקאמר אין מוללין את הקדירה נמי בכי האי גוונא מיירי שנותן קמח לתוך התבשיל להעבו ולא לדבר רותח מיירי וקאמר רב חסדא ר"י הוא וע"כ הוכרח רש"י לפרש דבכלי שני דדבר שאינו מבשל אפ"ה אם נותן מתחילה

חומץ אינו בטל כח החומץ והציר לר"י וה"נ מותר למלול קדידה בענין זה אבל אם נפרש דר"י אריש קאי ומיירי בקדירה רותח כמו שהבין מכ"ת א"כ אין ראי' כלל להך י"א דכאן וע"כ הוכרח רש"י לפרש דמיירי בכלי שני והא דקאמר הש"ס בשבת איבעי להו ר"י אריש קאי ולקולא ר"ל אי אריש נמי קאי ואיכא נמי קולא בדבריו דס"ל דכלי ראשון אינו מבשל תבלין אלא שנותן בתוכו חומץ וציר ולפ"ז ס"ל כי היכי דכלי ראשון אינו מבשל אפ"ה חומץ גורם הבישול ה"ה בכלי שני אף דאינו מבשל אבל ע"י חומץ וציר מבשל ולפ"ז ס"ל דאפילו בכלי שני נמי מבשל ע"י חומץ וציר דמאי שנא כיון דכלי ראשון נמי אינו מבשל תבלין או דלמא אסיפא לחודי' קאי ולחומרא ר"ל חומרא בכל צד דכלי ראשון מבשל בלא חומץ וכ"ש מבשל ע"י חומץ וציר לר"י ופשיט לי' הש"ס דאריש קאי ולעולם דס"ל דרב חסדא דלר"י אפי' בכלי שני נמי מבשל ע"י חומץ וציר ורהיטא דשמעתא הכי משמע דהא יש לדקדק מהי תיתי לומר אריש קאי דמסתמא פליג אסיפא דמתניתן אמאי דסיים התנא ברישא אלא ע"כ דמספקא לי אי אריש פליג ר"ל אריש נמי פליג ופליג אכולה בבא דמתני' א"ד אסיפא לחוד פליג אמאי דסיים ואף דבברייתא נקט ר"י לכל האילפסן היא נותן כו' נקט בכלי ראשון היינו משום רבותא דהתירא אבל אם נותן חומץ וציר אפילו בכלי שני נמי מבשל וזה מקובל אל הדעת דהא קי"ל דציר חשוב כרותח ומבשל כדי קליפה מיד אפילו אם נפל על הצונן כמבואר בסי' ק"ה ובסי' צ"א ובסי' ס"ט וי"ל אף דס"ל לרבנן היכי דנפל לתוך המרק דמבטל כח הציר אבל לר"י י"ל דשוה כלי ראשון וכלי שני דמבשל ע"י כח הציר וחומץ ולפ"ז דברי רש"י ברירן דאף לפי המסקנא נמי מוכח לר"י דמבשל בכלי שני ע"י חומץ וציר ואין התבשיל מבטלו:

ומזה הבאתי ראי' דחומץ שוה לציר ומבשל אם שהה כדי שיתנו על האור ויהי' רותח דמדברי ר"י נשמע לרבנן דמשוה כח החומץ וציר וכי היכי דציר גורם הבישול בכלי ראשון לר"י ה"ה החומץ וא"כ יפה פסק הב"י דחומץ שוה לציר דלא כש"ך שחלק בסי' ק"ה על הב"י יעויין שם וק"ל:

שאלה מ

וז"ל במטותא אנא לחוות דעתו הרמ"ה בענין אבילות הקרובים שמבואר סי' שע"ד שבשבת הראשון מראי' קצת אבילות והואיל ורגל מבטל גזירות שבעה אם חיוב על הקרובים להראות ג"כ קצת אבילות לשנות הבגדים שנית אם האבל צריך להמתין לפני בית הכנסת בשעת מנחה והשמש כיון לצאת לנחם אבל כנהוג הואיל ורגל מבטל גזירת

שבעה א"כ הוי כמו שפסקו המנחמי' והא בהא תלי' אם כבר ביטל גזירת שבעה אם כן הקרובים ג"כ אינם מחויבים לשנות עד כאן לשון השואל:

הנה באתי להשיב על דבריו בבחינה ואחר אחרון אני בא במאי דנסתפק מכ"ת אם האבל צריך להמתין לפני בה"כ והשמש יכריז לנחם אבל כנהוג הואיל ורגל מבטל גזירות שבעה הנה לדעת הרמב"ם שהביא הטור בסי' שצ"ט שאינו מותר לא לגלח ולא לרחוץ ולא לסוך ולא לעשות שום מלאכה עד שנכנס י"ט וי"ט מפסיק שאר השבעה ולאחר י"ט משלים שלשים ולפ"ז כל דין אבילות עליו עד בשעה שהציבור מתחילים לומר ברכו שמקבלים עליהם י"ט היה ראוי להתנהג עמו כדין האבל אבל לדעת הפוסקים שמותר לו לספר ולכבס ולרחוץ סמוך לחשיכה וכיון דמותר לו בשביל הכבוד הרגל לרחוץ אחר המנחה וכן הכריע הש"ך בסי' שצ"ט ס"ק י"ו והט"ז ואף שבא"ח בסי' תקמ"ח כתב מג"א הא דכתב רמ"א בי"ד וכן נוהגי' קאי לאותן שאינן נוהגים איסור רחיצה מ"מ מודה דלאותן שאין נוהגים איסור רחיצה דמבטל מיני' גזירות שלשים ופשיטא בערב פסח שהביא ב"י בשם התשב"ץ שאין אבילות נוהג אחר מצות שהי' י"ט וכן מבואר בש"ע לענין גזירות שלשים דבערב פסח מותר אחר חצות ואף שהש"ך השיג על זה מ"מ ראוי לסמוך עליהם שלא לקרותו בשם אבילות אכן בשאלה ראשונה בענין אבילות קרובים שמבואר סי' שע"ד שבשבת ראשון מראים קצת אבילות וכתב מכ"ת דזה בזה תלי' ולפע"ד נראה דאין הדינים שוים בזה דהא כתב הרמב"ן שהאבילות שנוהג עם מי שמתאבל עליו הוא אבילות גמורה בחליצת מנעל כו' וכן נוהג דין שלשים בגיהוץ ותספורות ואף שאנו אינם נוהגים באבילות שמתאבלים עמו אלא קרובי המת הפסולין לו לעדות מראים קצת אבילות כל שבוע ראשונה כו' וע"כ לדיני דש"ס דאין מתאבלין אלא למי שמתאבל עליו וע"כ קבעו מנהג זה להראות קצת כבוד להמתאבלים וכיון שעדיין חל עליהם שלשים מחויבים להראות ג"כ במקצת דבר לשנות אך מ"מ נראה לי להכריע אותן הקרובים שמן הדין הי' חייבים להתאבל ממש כדאמרינן כל שאתה מתאבל עליו אתה מתאבל עמו וכיון דחל עליהם דין שלשים מדיני דש"ס ישנו איזה מלבוש משבת לי"ט ואותן הקרובים שמן הדין אינם מתאבלין אל יתאבלו כיון דכבר נתבטל גזירות שבעה זו לא מחמרינן עלייהו כיון דלא נזכר אבילות דידהו בש"ס הבו דלא להוסיף עלה ופשיטא באבילות שלא בפני המתאבלים שאינו צריכים לנהוג כ"ד הכותב בנחיצה מאיר:

שאלה מא

נשאלתי אחד שאכל עוף ואח"כ מצא בו אחד מי"ח טריפות אם צריך כפרה על מה שאכל או לא ולכאורה הי' נראה להביא ראיה מדאמרינן בנזיר דף כ"ג ע"א ולא ידע ואשם ונשא עונו ומה מי שנתכון לעלות בידו בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר כגון חתיכה ספק של שומן ספק של חלב אמר קרא ונשא את עונו כו' מ"מ נראה דווקא התם שנולד הספק קודם שאכל אבל אם לא נולד הספק עד אחר שאכל הוי אונס ואונס רחמנא פטרי' וראיה דאמרינן בביצה דף כ"ה אמר רמי בר אבא הפשט וניתוח בעולה וה"ה לקצבים מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט וניתוח וכתבו התו' בד"ה אורח ארעא דוודאי ליכא איסור דמשנשחט' עומדת בחזקת היתר מיהו אם נמצאת טריפה לאחר שיאכל הוא נענש כשוגג ולא כאנוסים שלא הי' לו למהר כל כך ש"מ דלאחר הפשט וניתוח הוי כאונס כיון דאין צריך לבדוק אחר שמונה עשר טריפות ואונס אין צריך כפרה דומיא דאם שימשה שלא בשעת וסתה ומצאה אחר תשמיש דם אפילו על עד שלו דמקרי אונס ואינם צריכם כפרה לא הוא ולא היא כמבואר בס"ס קפ"ה ה"נ כיון דהוי אונס לא צריך כפרה וק"ל:

שאלה מב

נשאלתי באחד ששחט עוף מחבירו היה מחזיק לעוף ובשעת שחיטה חתך גם באצבע נראה להכשיר ואין כאן שהיי' די"ל דחתך הוושט ובאצבע בפעם אחת וראי' דאמרינן דהא גבי פרה דאם נחתכה דלעת עמה דברי הכל כשירה בפ' השוחט דף ל"ב ע"א ולא פסלינן מטעם שהיי' ואף די"ל דווקא לדידהו דס"ל דשהיות בהמה כדי שיגביה הבהמה וירבצינו אבל לדידן דנהגין להטריף כל שהי' כלל דהא אפילו במשהו י"ל דשהה בחתיכת מ"מ נראה ברור דאין כאן שהי' בשר כלל דהא אפילו בחתיכות גמי אין כאן טריפות ברור אלא מסברא בעלמא משום דהסימן הוא מתוח בשעת שחיטה והגמי אינו מתוח כי איננו מחברן אלא הלחי והגוף והדבר ידוע שכל דבר רך שפוגע בו חידוד הסכין אם הוא מתוח נחתך מהר יותר משאם לא היו מתוח ולכך הואיל והגמי ג"כ כך הוא אינו מתוח על כן חדוד הסכין שהה לחתכו יותר מבחתיכת הסימן ונמצא שלא חתכו שוה בשוה והיינו דווקא גמי שמונח באורך הצואר אבל יד אדם המחזיק בכח בודאי חתך שניהם בשוה ואין כאן שהיי' כלל ולכך התרתי הנראה לפע"ד כתבתי מאיר:

שאלה מג

נשאלתי באחד שהי' לו מקח עם הנכרי על יין שרף כל מדה ומדה בכך וכך וכן נהג עמו הנכרי זמן רב וכששלח לידו הישראל י"ש פרע לו כל מדה ומדה לפי המקח שקצב עמו וכשהגיע הזמן בערב פסח שלח הישראל ע"י עגלן כותי חביות י"ש להכותי שהי' רחוק מאתו מהלך יום אחד נמצא שהגיע ליד הלוקח בשעה שכבר נאסר בהנאה ונשאלתי אם מותר להישראל לקבל אח"כ דמי הי"ש מהנכרי דהוי חמץ שעבר עליו הפסח דהא כל זמן דלא מטו ליד הנכרי בעל המקח אחריותו על ישראל:

תשובה דבר זה צריך ביאור באורך ורוחב ונבדוק בחמץ זה עד מקום שיד שכלינו מגעת בעזרת השם וזה החלי בע"ה צורי וגואלי והנה לפי דעת הגאונים שכתב הטור או"ח סי' ת"ם בישראל שהפקיד חמצו אצל כותי וקבל עליו הנפקד אחריות אין המפקיד עובר עליו וכתב הב"י שגם הר"ן הכי ס"ל א"כ בנידן דידן אף שאין אחריות על הכותי בעל המקח עד שיבא הי"ש לרשותו מ"מ כיון דכותי העגלן נעשה שומר עליו ומחייב בגניבה ואבידה אין הישראל המפקיד עובר עליו ואף שלענין יוקרא וזולא וכן אונס שפיכה באחריות ישראל הוא מ"מ כי היכי בנכרי שהפקיד חמצו אצל ישראל דאף דאם ישראל אינו חייב אלא בגניבה ואבידה הסכימו כל הפוסקים דחייב לבערו וכי היכי דהתם קיימי ברשות ישראל באחריות גניבה ואבידה ה"נ היכי שהפקיד ביד כותי קיימי ברשות הכותי באחריות גניבה ואבידה לבד לפי מנהג עגלני' אף דלא מקבל אונסא מ"מ ברשותו קיימי מ"מ כי דייקינן שפיר לאו מילתא היא דדווקא לחומרא אמרינן כן אבל לא לקולא דהא ראיית הנך גאונים מדתניא במכילתא בבתיכם מה ביתך רשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של ישראל ברשות כותי שהוא שלו ואינו ברשותו משמע דאינו ברשות ישראל לגמרי אבל כשאחריות אונס על ישראל ברשות מקרי ובר מכל דין שרוב הפוסקים דחו דבר זה מהלכה ומוקי להאי דמכילתא מיירי בכותי שהלוה לישראל על חמצו אבל בהמפקיד כיון שעיקר הממון שלו חייב לבערו מן התורה א"כ הוי ליה כחמץ שעבר עליו הפסח ועוד יש לצדד לדעת המ"ב שהביא המג"א בסי' תמ"ח דאם כותי שלח שלוחו ומשך קני ג"כ אע"ג דאין שליחות לכותי ה"מ כותי לישראל או איפכא אבל כותי לכותי עושה שליח ולפ"ז אף בנידן דידן שזה העגלן קיבל עבור דעת בעל המקח בלתי דעתו מ"מ למפרע חזינן דניחא ליה בהכי אם כן מעיקרא ברשות דכותי קאי דזכי' ליה ואף דישראל מקבל עליו אחריות הוי כמי שמקבל אחריות בחמץ של כותי דאינו חייב לבערו לדעת ר"ת והרא"ש שהביא הטור בסימן ת"מ דאפילו ביחד לו מקום בבית ישראל אינו מצוי בבית קרינן בי' וכן הסכים בעל העיטור והראב"ד והרשב"א ואף שכתב הב"י

שהרי"ף השמיטה וראוי להחמיר ודין זה השמיט הרב ב"י בש"ע מ"מ נראה דווקא ביחד לו מקום בביתו אבל בביתו של כותי נ"ל דכ"ע מודים דאינו עובר עליו וכן מוכח מדברי תוספות בפ"ק דפסחים דף ו' ד"ה יחד לו בית דכתבו ורב פפא אית ליה מסברא כיון שיחד לו בית הוי כאלו קבל עליו אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי ש"מ אף לרב אשי דמוקי להאי קרא אסיפא דאפקי' רחמנא בלשון לא ימצא מי שמצוי בידך וזה שאינו מצוי בידו ופירש רש"י שהרי אותו זויות מסורה לנכרי ש"מ דאף דשכירות לא קני מ"מ אינו בידו אבל חמץ של כותי בבית כותי אף שמקבל אחריות מותר דכי קאי מעייל לביתו דנפשי' קאי מעייל אם כן לפ"ז בנידן דידן שהכותי העגלון משך לרשותו בשביל בעל המקח וכיון דלמפרע ניחא ליה לכותי בעל המקח בשליחות קני למפרע בשביל בעל המקח קודם זמן איסורו ואף שישראל חייב באחריות הוי ליה מקבל אחריות על חמץ של כותי ברשות הכותי מ"מ הא כבר שדי' ביה נרגא בעל מג"א שכתב שם שמן הירושלמי רפ"ו דדמאי איתא דאין כותי עושה שליח לכותי חבירו וכן משמע פשטא דתלמודא רפ"ב דקדושין ולכן אין להקל בזה ואם כן אין ראיה ברורה לדברינו:

עוד יש לצדד להתיר שכתב שם המג"א וכל דבר שנהגו הסוחרים לקנות בו כגון רושם או מפתח או שנתן כפו לחבירו או פשוט קנה ג"כ כאן וכ"ש הקנין שבין הכותי לישראל דבדיניהם פשוט הוא שכיון שלקח הסחורה לבית גם נתן מקצת דמים שהמקח קיים ואם כן בנידון דידן שעשה שטר מקח עם הכותי שהוא מחויב להעמיד לו יין שרף בכך וכך המדה ואם בא הכותי ותבע אותו בדיניהם קנה הכותי כל הי"ש שהוא ברשות ישראל בדיניהם דנים לו ואע"ג דישראל חייב באחריות כל זמן שלא בא לרשות כותי בעל המקח מ"מ הא כתב בעל מג"א בסי' ת"מ בכל מקום דהישראל חייב לבערו ועבר ולא ביערו אם בא הכותי אחר פסח רשאי ליתן לו החמץ דהא חמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מטעם קנס ובזה לא קנסו:

(ונ"ל דאף בכותי אנס דכופו לישראל לשלם דחייב לבער אינו אלא מדרבנן וכיון שלא עבר בל יראה לא שייך למקנסי' ונראה להביא ראיה מהא דאמרינן בחולין דף ל"ט ע"ב בכותי אלם דלא מצי למדחי דכתבו התוספות דאפילו למ"ד משוכה בכותי קונה ולא מעות מ"מ כיון דכותי אלם קונה המקח מדרבנן ה"נ ובזה מיושב השגות הראב"ד על הרמב"ם):

וא"כ ה"נ כיון שהי"ש של ישראל נקנה לבעל המקח ע"פ דיניהם שעשו שטר קישור על זה אף שהישראל חייב באחריות מ"מ בזה לא קנסו כיון דעיקר הי"ש הי' קנוי לכותי בעל המקח ואף שראיתי שהרב הגאון בעל מג"א הקשה איך אמר דאזלינן בדיניהם מהא

דאמרינן רפ"ד דכותי שנתן מעות לישראל בדיניהם קנה כו' ומסיק בדיניהם שפסק להם תורה משמע דדינא כותים לא מהני וכ"מ בע"א דף ע"א בתוספת ד"ה וכ"מ בי"ד סימן ש"כ דאזלינן בתר דין תורה ולא בתר דיניהם עכ"ל:

ולי נראה דאין כאן קושיא דשאני חמץ דלא אזלינן בתר דין תורה אלא העיקר במאי דמצוי לו הן לקולא הן לחומרא וראי' דאמרינן ריש פ"ק דפסחים דף ה' ע"ב אמר מר יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הכותים ת"ל לא ימצא הא אמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים לא קשיא הא דקיבל עליו אחריות הא דלא קיבל עליו אחריות כי הא דאמר רבא לבני מחוזא ביערו חמירו דבני חילא מביתייכו כיון דאלו מגניב ומיתבד ברשותייכו קאי ובעי שלומי כדילכון דמי ואסור ופריך הניחא למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי אלא למ"ד לאו כממון דמי מאי איכא למימר ומשני שאני הכא דאמר לא ימצא הרי להדיא אף למ"ד לאו כממון דמי מ"מ הוי כדידי' דקיבל עליו אחריות הוי כמצוי לו וכתב הטור שנראה מדברי הרמב"ם שאפילו אינו חייב באחריות אלא שהכותי אנס ויאנס אותו לשלם הרי זה נחשב כאלו הוא שלו מפני שיחייב האנס באחריותו ואף שבהשגות כתוב שאין אחריות מן האנס אחריות אלא שזה מיירי מדין וחק המלכות מ"מ נשמע דלא אזלינן בתר דין תורה אלא מחק המדינה וכן לקולא שם דקאמר רב אשי יחד לו בית אינו זקוק לבער דכותי כי קא מעייל לביתו דנפשי' קאי מעייל ופריך למימרא דשכירות קניא והתנן אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרה ואס"ד שכירות קניא כי קאי מעייל לביתו דנפשי' קא מעייל ומשני שאני הכא דאפקי' רחמנא בלשון לא ימצא מי שמצוי בידך יצא זה שאין מצוי בידך הרי להדיא אף ששכירות לא קניא בדין תורה, מ"מ אינו עובר דאינו מצוי בידו אלא ביד כותי שיש לכותי שליטה בביתו וכן להיפוך ולפ"ז אף דבכל מקום אזלינן בתר דין תורה אבל לענין חמץ בפסח אזלינן בתר מי ששליט על חמצו אף לפי דיניהם אם כן בנידן דידן כיון דבדיניהם מחייב הישראל ליתן כל הי"ש לכותי באותו מקח שקצב עמו אם כן הוי כחמצו של כותי אף דישראל חייב באחריתו מ"מ לא קנסינן הי"ש היכי דעבר.

איברא נראה דאין הנידן דומה לראיה דהתם עיקור החמץ הוא של כותי והדרא לי' בעינא ואף שישראל עבר עבירה על שלא ביערו מ"מ הוי ליה חמץ של כותי שעבר עליו הפסח דמותר בהנאה וכן הביא ראי' ר"י מירושלמי אבל הכא נהי דאם בא הכותי ותבע לישראל שקיים קישור שטרו היינו מחייבים אותו אך מ"מ לא קנה י"ש זה דהי' רשות לישראל למכור לאחרים או לשתותו ולקנות לכותי י"ש אחר אם כן הוי כחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח ומכל הלין טעמא לא מצינו שום צד היתר לחמץ זה אך

כד דייקינן שפיר מצינו היתר לקבל דמים מן הכותי בעל המקח כיון דנתן לו בהקפה והכותי בעל המקח עשה משיכה בי"ש זה מותר אח"כ לקבל דמים ונציע לפניך סוגיות הש"ס ריש פרק השוכר את הפועל דף ס"ב ע"ב ונברר בעז"ה שכמה גדולי אחרונים כבודם במקומו מונח שלא דקו בשמועה זו גלל כן צריכן אנו קצת להאריך דהתם תנן דבי ר' ינאי יזפי פירות שביעית מעניים ופרעהו להו בשמינית אתו אמרו לי' לר' יוחנן א"ל יאות הן עבדין וכנגדן באתנן מותר דתניא נתן לה ואחר כך בא עליה או בא עליה ואחר כך נתן לה אתננה מותר וכתבו תוספת ד"ה יאות הן עבדין דכיון דההיא שעתא לא הוי הנך בעין לא חליפן נינהו ולא חיילי עלה קדושות שביעית ומכאן דיקדק הרב ר' אלחנן הלכה למעשה שאם יש ביד ישראל יין נסך ועבודת אלילים ודברים האסורים ומכרה לכותי בהקפה ומכרה הכותי לאחרים קודם שיתן לזה ישראל הדמים שהדמים מותרים בדיעבד ואע"פ שהאיסור עדיין בעין שישנו בעולם ועוד הוסיף ר"י שאפילו לא מכרה הכותי אלא כיון שמכר אצלו קודם שיתן הדמים דק"ל דמשיכות כותי קונה והוי כמו בא עליה ואח"כ נתן דאתננה מותר כיון שלא הי' ברשותו בשעת ביאה וה"נ לא היתה ע"א ברשותו בשעת פריעת המעות עד כאן לשונו וכתב הרא"ש על דברי ר"י ז"ל ואפילו אם המעות מותרין ה"מ לישראל אחר אבל לדידיה אסורים דקא מטי' לי' הנאה מע"א כדאמרינן לעיל מוכרן וקידש בדמיהן מקודשת עכ"ל הרא"ש

הרי לפניך דיש כאן כמה חלוקי דינים אחד היכי דאין האיסור בעין אפילו באיסור הנאה דתופס דמיו מותר אפי' לדידיה דומי' דפירות שביעית דפרעו דבי ר' ינאי לעניים גופייהו כיון דכבר כלה האיסור מן העולם לא תפסי דמיו ובזה אין חולק:

דהא ש"ס ערוך הוא אלא דהרב רבי אלחנן רצה ללמוד הלכה למעשה שאם יש ביד ישראל יין נסך וע"א אף דתופסין דמיהן אם עבר ומכר לכותי בהקפה שאחר שמכר הכותי ליתן לישראל מעות דמיהן מותרים דכיון בשעת שפורע לישראל אין הע"א ביד כותי לא הוי דמי ע"א כמו פירות שביעית דמותרים ולית בהו משום חליפי פירות זה לפי שבשעה שהיו פורעין דבי ר' ינאי לעניים לא הי' פירות שביעית בעין. ואע"פ שיש לחלק דשאני פירות שביעית שלא הי' בעולם אבל ע"א מיהא ישנו בעולם מ"מ הרב רבי אלחנן לא חילוק בזה בדין דעכ"פ בשעה שפורע לישראל אין הע"א ביד כותי מותר לקבל המעות ומשמע מזה דאף לדידי' נמי שרי דומי' דפירות שביעית דכיון דאיסור אינו בעין דמים אינו נתפסי' ולא קנסינן לי' דאף דמטי לי' מחמת איסור הנאה אלא דר"י הוסיף חידוש דין דאפילו לא מכרי כותי מעולם וישנו עדיין בידו הדמים מותרין דכיון דמשך תחילה והוי כמו בא עליה ואחר כך נתן לה דלא מתפיס באתנן ה"נ לא מיתפסין

הנך מעות דאי הי' מתפסין הי' אסורות אף לאחרים וס"ל הרא"ש דמ"מ לא גרע משאר איסורי הנאה דלא מתפיסן דמיו מ"מ איסורי' לדידי' כדאמרינן גבי מוכרן וקידש בדמיהן מקודשת. ופי' רש"י ודוקא קדושי אשה אבל לאתהנוי מנייהו מדרבנן אסור הרי להדיא בשאר איסורי הנאה אף שמקבלי' הדמים מיד הי' מותרין להנות מדמים אף לדידיה מדין תורה אלא דאסור מדרבנן ולאחרינא שרי וגבי ע"א דתפסי דמיו הי' אסורים מן מקבלי דמיו מיד אלא היכי דנתן בהקפה דלא מקבלים דמים מיד תו לא מתפסן הדמים ועכ"פ לא יצאו משאר איסורי הנאה דעכ"פ לדידיה אסור ולאחרים מותרים ולפ"ז לאו מטעם דאמרינן דמקבל מעות עבור איסורי הנאה דמעות מתנה אלא אף דהיה מקבל מחמת מוכרת איסור הנאה כיון דלא תפסי דמים היה מותרים להנות מדין תורה אלא דאסור מדרבנן ולאחרינא שרי. הרי לפניך שיטת התוספות והרא"ש ברורין באין גימגום כלל אלא דמצינו רבים חלוקים על דין זה ומצאתי להריטב"א בקדושין דף נ"ו הא דאמרינן התם מכרן וקידש בדמיהם מקודשת וז"ל הטעם הדבר מפורש בירושלמי דגרסינן התם ר' חגי בשם ר' זעירא לפי שאין דמיהן פי' שאיסורו אינם שוים כלום ואין להם דמים ומעות שנתן לו לוקח בהם גזל הם בידו או מתנה ואפילו לכתחילה יכול להוציאם במה שירצה ולקדש בהם שהרי אינם דמים איסורי הנאה כדאמרינן אלא שלכתחילה אסור למכור איסורי הנאה שלא יהיה כנהנה באיסורי הנאה. ובפ' קמא דחולין אמרינן דאפילו לר"י דאמר חמץ לאחר פסח אסור בהנאה מן התורה חמצן של עוברי עבירה לאחר פסח מותר מיד מפני שהן מחליפי' אלמא חליפי' מותרן לכתחילה לכל דבר אפי' לאכילה אם הוא בר אכילה והטעם לפי שאין דמיו ומאי דקשה לרש"י ז"ל א"כ מצינו דמים לחמץ בפסח ואנן תנן האוכל תרומת חמץ פטורים מן התשלומין לא מצינו דמים לו מכיון שאסור למוכרן לכתחילה וכשמכרן אינו דמיהם אלא מתנה או מלוה ומעתה מי שמוכר פירות ערלה וכיוצא בהם ואיסורי הנאה שאין תופסים דמיהן אותן דמים מותרים בהנאה אבל אסור לעשות כן עכ"ל והר"ן ריש פרק השוכר את הפועל הביא ג"כ הירושלמי הנ"ל וכתב מן הירושלמי הזה שכתבנו נראה שאם עבר ומכר איסור הנאה שדמיהן מותרים אף למוכר עצמו חוץ מע"א ושביעית לפי שאין דמי איסור הנאה אלא מתנה או גזל בידו ובע"א שחידש הכתוב שאע"פ שאין להם דמים שיהי' חליפי' נתפסים באיסור שלה אבל בשאר איסורי הנאה לא הרי מצינו שהר"ן והריטב"א ז"ל ס"ל דאם מכר איסורי הנאה דמותר לכתחילה להנות אף למוכר עצמו שלא כדברי רש"י והרא"ש ז"ל:

ועוד כתב הר"ן על הא דאמרינן יאות הן עבדין וכנגדן באתנן מותר דיקדיקו רבותינו הצרפתי' שאם הי' יין נסך וע"א ביד ישראל ועבר ומכרן בהקפה הדמים מותרין דכותי

משעת משיכה קני להו וההיא שעתא אע"ג דמשעבד כיון דלא מיחל שיעבודי' לא מיחסר ולא מבעי' אי לית' ליין נסך בעולם דהיינו פי' דר"י אלא אפי' איתי' ברשות כותי מותר כיון דבשעת דיהיב לי' דמים לאו דישראל הוא וראיה לדבר מדמקשינן גבי הבעלי לי בטלה זה והא מחסרא משיכה אלמא אע"פ שישנו לטלה זה בעולם כיון בשעת ביאה ליתי' ברשות זונה לא מתפיס באתנן יין נסך נמי אף על פי שישנו בעולם כיון בשעה שהכותי פורע דמים לישראל ליתי' ברשות ישראל לא מיתפסי דמים באיסור דידה והרמב"ן ז"ל השיב דהא מכל מקום דמי ע"א הם אצלו ואם כן מצינו דמים לע"א והא וודאי לא קשי' לי דאם איתי' תקשי לי במכרן וקידש בדמיהן דקיימא לן דמוקדשת מצינו דמים לאיסורי הנאה ותנן האוכל תרומה וחמץ בפסח פטור מן התשלומין אלא וודאי היינו טעמא דאע"ג דבדעבד שרי לכתחילה מיהא איסורא איכא והנ"ל דכוותיה:

עוד כתב ליין נסך בעולם שרי כיון דקני' מעיקרא ומוכרח לה מדפרכינן גבי הבעלי לי בטלה זה והא מחסרה משיכה ואומר ז"ל דכל דאיתי' בעולם בשעת פרעון נתפסו הטלה שאני שאע"פ שישנו בעולם בשעת ביאה מ"מ בשעה שנתן לה הטלה וכו' הביאה ליתא בעולם אבל הכא בשעה שהכותי פורע דמי יין נסך הרי יין נסך שהוא המתפיס והנתפס בעולם והא כל אחד מן החליפים ברשות או בהנאת כל אחד ואע"פ שזכה בהם מכבר לא איכפת לן ואע"פ שחלוק זה אינו נראה נכון לפי שהתפס' בשעת יצאת כל דבר מרשות חבירו וראוי' שתחול וכיון שכבר קנה יין נסך קודם שיתן דמים לא היה ראוי' שיהיה נתפס כשם שאין הטלה נתפס משום דמחסרה משיכה אע"ג דאיתא בעולם אע"פ כן חושש כן לכך מדאמרינן גבי נתן לה ואח"כ בא עליה וקדמה והקריבנה היכי דמי אי דאמר לה קני מעכשיו פשיטא דמותר דהא ליתי' בשעת ביאה כך כתוב במקצת נוסחאות ומשמע דטעמא דליתי' בשעת ביאה הא לאו הכי אסור אע"פ שנתנה לה וקנתה קודם ביאה. וכ"ת אין הכי נמי דאפילו איתי' בעולם שרי אלא דכי ליתא בשעת ביאה איכא לאקשוי' לי' פשיטא ואי איתי' ניהי דמותר לא ליפשוט כולה האי אי הכי לוקמי ר"א כגון דאמר לה קני מעכשיו והקרבתו לאחר מכאן דשרי ולא מצינו לאקשוי' פשיטא דאפילו לגירסי' דגרסי מתנה הוא דיהיב להו ולא גרם לן דהא ליתי' בשעת ביאה ולא משמע דמפשט כולה האי אלא משום דליתני' בשעת ביאה ולפיכך יש לחוש בדבר ואף לדעת רש"י ז"ל נראה כן שכתב יאות הן עבדין דכיון דהא שעתא לאו היה הנך בעין ולא איחלפי לאו חליפין נינהו ולא חיילי קדושת שביעית עלייהו עכ"ל הר"ן הרי מצינו שהרמב"ן חולק על תוספות וס"ל דלא דמי לבא עליה ואח"כ נתן לה דהתם לא הי' הביאה

בעולם משא"כ במוכר ע"א ויין נסך שישנו בעולם דהיינו ביד כותי ואף שמשלם אחר כך מיתפסי בחליפין ואף מדברי רש"י נראה כן:

והנה הוכרחתי להאריך שמזה נוכל להבין על כוונת אמיתות בדברי הטור והרב ב"י בי"ד סי' קל"ב וז"ל אבל אם הכותי לוקח היין מישראל ואח"כ נותן המעות מותרן כיון שאחר שקונה הכותי היין במשיכה נתן הדמים לא הוי דמי יין נסך ודוקא לאחר מותרין אבל לבעל היין שמכרו אסורין לעולם שנהנה מדמי י"נ עכ"ל הרי לפניך שהטור תפס לשון תוספות והרא"ש דאפילו אם היין בעין עדיין ביד הנכרי כיון דמשך תחילה ואח"כ נותן מעות לא מתפסי הנך מעות לאסור אכ"ע אך דמ"מ שלא יהנה מאיסורי הנאה אסורי' למוכר ומותרים לאחרים דומי' דמוכרן וקידש בדמיהן דס"ל להרא"ש והתוספות דלמוכר עצמו אסורים ולאחרים מותרים והאי מעות לאו בתורת מתנה או גזל אלא בשביל מכירת איסורי הנאה דאינו תופס דמיו שרי לאהנויי' לאחרים ולדידי' אסור מדרבנן והרב ב"י הביא ג"כ דברי הרא"ש דחילוק זה נלמד מדתנן בסוף פ' האיש מקדש המקדש בערלה ובכלאי כרם כו' מכרן וקידש בדמיהם מקודשת ופירש רש"י שם דאיהו אסור לאתהנוי מאותן הדמים אבל לאשה שרי לאתהנוי. וכתב הב"י מיהו קשה דאיכא למימר דע"כ לא שריא אלא בשאר אסורים שאינם תופסים דמיהם אבל בי"נ שהוא תופס דמיו לא עכ"ל נראה ברור דקשה להרב ב"י דאף בשאר איסורי הנאה הדין כן מ"מ ביין תופס דמיו כיון שהיין בעין ביד הכותי ולא דמי לבא עליה ואח"כ נתן לה דלא מתפיס באתנן משום דהתם לא הי' הביאה בעולם כקושית הרמב"ן וליכא למימר דנשכח מהרב הב"י ראי' זו דהתוספות בבא עליה ואחר כך נתן לה דהא הביא אח"כ בתוך כ"ד דברי ר' ירוחם שדיקדקו הפוסקים מההיא דבא עליה. ומעתה נפלאתי על בעל הדרישה שהפליא להקשות על דברי ב"י והאריך בדברים שאינם צריכים וזה לשונו. וקשה על דברי ב"י הללו דבא לאסור כאן גם לאחרים כיון דתופס דמיו הא טעם ההיתר שכתב רבינו הוא מטעם שכתב שכיון שכבר לקח הכותי הי"נ המעות שנותן אח"כ הוא כאילו נתנו לו במתנה ולא דמי י"נ הוא. ומש"ה מן הדין אפילו לזה הישראל בעל היין עצמו מותר לשקלן מידו אלא שהחמירו עליו שלא יהנה מע"א אבל לאחר מותר שאין טעם לאוסרו אף אם הי' אסור בערלה אף לאחרים דהא שם לא איירי בשל הערלה תחילה עכ"ל ונכנס לדחוקים. וכבודו הגדול במקומו מונח וכאן לא דק דרבינו הטור לא כתב דהמעות שנתנה לו אח"כ הוי כאלו נתנו לו במתנה אלא שכתב ביין שאחר שקנה כותי היין במשיכה נתן הדמים לא הוי דמי י"נ ר"ל דלא מתפסן הדמים כי"נ דומיא דבא עליה ואח"כ נתן לה דאי הי' מתפסין הי' אסורן אכ"ע. אבל כיון דלא

מתפסן לא הוה אלא כשאר איסורי הנאה ולכך כתב הטור ודוקא לאחר מותרין אבל למוכר אסורי' והרב ב"י ס"ל כיון די"נ והדמים הם בעולם מתפסין ואוסרים אכ"ע ואף אם היינו אומרין בשאר איסורים הנאה דהמעות הם במתנה אצלו והי' מותרים בערלה ואף אם נתן המעות מיד כדעת הירושלמי ה"נ מ"מ בע"א ובשביעית שחידש הכתוב שאף שאין לה דמים ר"ל שהם מתנה שיהי' חלופים נתפסי' באיסור שלה ופשיטא שלפי דעת הטור דלמוכר עצמו אסורין אינו הטעם מפני שהם מתנה דא"כ אף למוכר הי' מותרן כיון דלדידי לא מיתפסי' הנך מעות שנתן אח"כ והוי כשאר איסורי הנאה אלא ע"כ דס"ל דאף בשאר איסורי הנאה אינם המעות במתנה אלא דמקבל עבור מכירות איסורי הנאה וכיון דלא מיתפסן אף לדידי' הי' שרי אלא דקנסו רבנן ולאחרים מותרים דומי' דמכרן וקידש בדמיהן ובעל הדרישה לא דקדק בשמועה כלל. ולפ"ז שפיר כתב הב"י בש"ע ואם לוקח כותי היין תחילה ואח"כ נתן המעות לישראל יש מי שאומר שאף על פי שלבעל היין שמכרו אסורים בהנאה לאחרים מותרים עכ"ל וכתב זה בשם יש אומרים משום קושייתו דס"ל להרב ב"י כהרמב"ן דכיון דשניהם בעולם מיתפסן ואסורי' אכ"ע אלא דהטור והרב רבינו ירוחם ס"ל כדעת התוספת כיון שמשך תחילה תו לא מתפיסן והוה כשאר איסורי הנאה דאסורים לעצמן מחמת קנס ומותרים לאחרים וזה ברור. ובזה ניחא מה שכתב בש"ע ס"ס קמ"ד וז"ל י"א שאם ביד ישראל י"נ ואלילים ומכרם לכותי בהקפה ומכרם העכו"ם לאחר קודם שיפרע לזה הישראל הדמים מותרים בדעבד וכתב הט"ז ותימא על הש"ע שלא פסק כאן להתיר רק במכרן לאחר עכ"ל וכוונתם דסיימו תוספות שאפילו לא מכרן העכו"ם כיון שמשכן תחילה לא הוי דמי י"נ וכן כתב הטור וש"ע ריש ס' קל"ב וכן הזכיר הט"ז ס"ה:

ואני אומר שכבוד הגדול במקומו מונח ולא דק דדין זה שמכר בהקפה ומוכרן העכו"ם קודם שיתן המעות ליד ישראל הוא דינו דר' אלחנן שהביא תוס' שדומה לפירות שביעית דר' ינאי ואין חילוק בנייהו כלל דכיון דאינם ביד נכרי תו לא מתפסן ושרי אף לדידהו דומי' דפירות שביעית דפרעו לעניים גופייהו כיון דאינם בעין ביד הנכרי תו לא מתפסן ולא מחזי כדמי מכר אלא כמתנה ומותרין ולכך בעינן שימכור לאחרים אבל בסי' קל"ב שהיין עדיין בעין ביד הנכרי מחזי שנתן לו עבור מכירה הוי דומי' דערלה דלמוכר אסורים ואינם מותרים אלא לאחרים:

וגם נפלאתי על דודי הש"ך שכתב בס"ס קמ"ד ברי"ו משמע להדיא דוקא לאחרים אבל לאותו ישראל לעולם אסורים משום קנס וכן משמע באשר"י רפ"ב דע"ז ואפשר שגם דעת המחבר כן אלא שקצת קשה הא כתב סתם הדמים מותרים עכ"ל ונפלאתי עליו

אף שספר רי"ו לא היה לפניו מ"מ הביאו ב"י לעיל בסי' קל"ב בקצרה ומשם לא מוכח מידי וכן מדברי הרא"ש לא מוכח מידי דהרא"ש וריי"ו לא כתבו דלבעלים אסור אלא אדינו דרבינו יצחק שאף היכי שלא מכרן הכותי כיון שמכרם תחילה תו לא מתפסי' והוה כשאר איסורי הנאה דלדידי' אסורים מחמת קנס אבל דינו דרבינו אלחנן היכי שמכר לאחרים שדומה לפירות שביעית משמע בהדיא דאף למוכר מותר דומיא דפירות שביעית דפרעו לעניים גופייהו ועוד דאיך יעלה על דעת שדעת המחבר כן דאינו מותר אלא לאחרים א"כ אמאי כתב שמכר לאחרים אף בלא מוכר לאחרים פסק בסי' קל"ב דכיון דמשך תחילה המעות מותרים לאחרים אלא ע"כ כוונת הרב הש"ע כדכתבי' וזה ברור בס"ד ולכך כתב בסי' קמ"ד י"א משום דכיון דיש לחלק בין ההיא להך דשביעית שהפירות כלו כבר מן העולם משא"כ בנידן דידן דרבינו אלחנן ס"ל דמתפסן הני דמי' ואסורים אכ"ע ועתה אכתוב שגם הט"ז בסי' קל"ב לא דיקדק שכתב נמצא דהיתר לאחר הוא תלמוד ערוך גבי שביעית שזכרנו רק איסור לעצמו הוא נלמד ממכירות ערלה והב"י אשתמיטתי' כאן ללמוד ההיתר לאחרים ממה שזכרנו רק למדו מסברא דנפשא מקידש אשה בדמי ערלה שהיא מקודשת ולפיכך הקשה לו דלמא שאני התם בערלה שאינו תוספת דמים ולפיכך כתב כאן יש מי שאומר כו' דמותר לאחרים והיינו דעת ריי"ו שמביא ב"י ולא דק דההיתר הוא תלמוד ערוך שזכרנו ואין שייך על זה יש מי שאומר אלא על האיסור לעצמו היה לו לכתוב ויש מי שאומר ריי"ו וכן דעת הרא"ש עכ"ל ולא ידעתי מאי קאמר דהיתר לאחר הוא תלמוד ערוך גבי שביעית שזכרנו נפלאתי דהא התם אינו בעין ומותר אפילו לעניים לקבלו דאפילו היכי שמכר הנכרי הי"נ קודם שיפרע כתבו שיש לחלק משום דעכ"פ יש לי"נ בעולם וק"ל היכי שהוא ביד נכרי עדיין אף שמשך תחילה י"נ דנתפסין המעות ואסורים לכל ואף לדעת ר' יצחק שלמד מבא עליה ואח"כ נתן לה מ"מ על זה לא היה לו לכתוב שהוא תלמוד ערוך דהא גם הרמב"ן חולק על סברא זו והסכים עמו הר"ן להחמיר וכתב דכיון די"נ הוא ביד הנכרי בשעת הפרעון מתפס דמיו ואסורין אכ"ע ולא נלמד מכאן בבירור לא אסור לדידי' ולא היתר לאחרים:

וביותר נפלאתי מה שכתב רק האיסור לעצמו הוא נלמד ממכירת ערלה נפלאתי איך נלמד האיסור לעצמו ממכירת ערלה דהא הר"ן והריטב"א ס"ל דבאמת כל איסורי הנאה אף לעצמו מותר ומותרין לכתחילה להנות מהם כיון דאין תופסי' הדמי' לכתחילה אסור למוכרן ואדרבה היתר לאחרים מוכח אליבא דכ"ע מדתני מכרן וקידש בדמיהם מקודשת ש"מ דלאחרים מותר להנות דאל"כ אמאי מקודשת והיתר לאחרים הוא תלמוד ערוך מההיא דקדושין אף קיבל מיד המעות בשעת משיכה אבל האיסור לעצמו בשאר אסורים

הנאה אינו מוזכר בש"ס ופליגא בהו הר"ן והריטב"א והרא"ש אלא דב"י גבי י"נ פיקפק בכאן דלמא כיון שהוא בעין וישנו ביד הנכרי בשעת פריעות המעות אף שמשך תחילה נתפסי' המעות ואסורי' אכ"ע ולכך כתב שפיר ויש מי שאומר דאף לעצמו אסור לאחרים מותרים משום דלא ברירה ליה דיש לומר דאף לאחרים אסורים וזה ברור לאמתו של תורה ועירבובי' הדברים ללא צורך:

ומעתה זכינו לדין ויצא הוראה זו ת"ל ברורה כשמש כל היכי דכלה האיסור לגמרי מותר אף לדידי' וזה הוא תלמוד ערוך בפרי דר' ינאי דהוי פרע לענייי' גופייהו ועל זה אין חולק ופוצה פה ונודד כנף ואם מכרו הנכרי לאחרים ס"ל לרבינו חנן הלכה למעשה דמותר ג"כ לישראל המוכר לקבלם ואם עדיין ביד הנכרי בזה לדעת ר"י והרא"ש הוי כמו בא עליה ואח"כ נתן לה דלא מתפס באתנן וה"נ לא מתפסי הנך מעות ודמי לשאר דמי איסור הנאה דאסורים למכור מחמת קנס ומותרי' לאחרים ובשאר איסורי הנאה אין חילוק בין נתן בהקפה או לא אלא לעולם אסורי' לדידי' ומותרים לאחרים וכל זה לשיטת הרא"ש וסייעתו אבל לדעת הר"ן והריטב"א אפילו במכר וקיבל מעות מיד ליד אפ"ה בשאר איסורי הנאה מותרין אף למוכר עצמו ולפ"ז בחמץ בפסח דאינו תופס דמיו הי' מותרים המעות לקבל אפי' בקיבל המעות מיד למוכר עצמו אבל לדעת רש"י והרא"ש הי' אסורי' למוכר עצמו ובנידן דידן שמכר ונתן היין שרף בהקפה אף אם הי' תופס דמיו מן התורה הי' מותר למוכר עצמו היכי דכלי' איסורים ע"כ ימתין הישראל עד שימכור הכותי הי"ש לאחרים לשתיה במדה דקה ואחר שיכלה האיסור מן העולם היה מותר לקבל למוכר עצמו אף באיסורי הנאה דתפיסי דמיו ק"ו כאן בחמץ בפסח דאינו תופס דמיו והתורה חסה על ממון של ישראל וכשימתין עד שידע שכבר כלה היין שרף מן העולם מותר לקבל המעות. הנלפע"ד כתבתי וה' ינחני בדרך אמת אלא דמ"מ נראה כיון דישראל עביד איסורי' ראוי' לקנוס אותו שיתן שלשה ר"ט לצדקה כדי שירגילו עצמן עמי הארצות להיות זריזים במצות ולילך בדרך טובים:

שאלה מד

נשאלתי אם מותר לטחון הקאפ"ע בי"ט ברחיים שלהם. תשובה דנראה פשוט דדמי לשום וחרדל שכתב הטור או"ח סי' תק"ד דמותר לדוך אותם בי"ט משום דמפיגין ביותר וכתב הב"י בשם הרשב"א שאסור לטחון החרדל ברחיים שלו שהרי זה דומה לשחיקת הפילפלן שאסורה משום עובדן דחול אבל נדוך הוא כדרכו וכן פסק בש"ע ולפ"ז ק"ו בקאפ"ע שאינו מפיג טעמו כ"כ דיש לאסור לטחון ברחיים משום עובדן דחול ומ"מ

נראה דמותר לדוך דאף דאינו מפיג טעמו כ"כ מ"מ כיון דמפיג טעמו קצת וכתב הט"ז בשם רש"ל דסוגיות דשמעתא מוכחת אפילו מפיג טעם קצת נמי מותר אלא שיש לשנות קצת במדיכות תבלין וכתב בים של שלמה דאין צריך לשנות אלא א"כ ידע מאתמול שיצטרך תבלין עי' במג"א ס"ק ד':

שאלה מה

שאלה איך ליכתוב בגט שם העיר אובן כי בלשון אשכנז נקרא אובן ובלשון הגר בודא וקצת קוראים בוד האר ובלי ספק כאשר היתה קהלה תחת יד התוגר שכל היהודים ספרדיים במדינות ישמעאל קוראין אותן בודן כנזכר בתשובה הרבה והי' כותבין בשטרות ובגט בודן:

תשובה בודאי לא נשכח מזכרו מה שכתב בש"ע בסי' קכ"ח אם יש לעיר ב' שמות שם שקורין לו ישראל עיקר וא"כ דאף דהיה כותבין תחילה בודן דמתקרי' אובן מ"מ עכשיו שכבשו העיר וסביבותי' עם אשכנזי' והדרי' בתוכה מדברים בלשון אשכנז וגם היהודים קוראין עכשיו בשם אובן וכיון דשם זה עיקר אזלינן בתר השתא וכתבינן אובן דמתקרי' בודן וראי' דאמרינן בס"פ ב"מ דף ל"ו ע"ב הני תלת מילי אשתני שמייהו בבל בורסף למאי נ"מ לגיטי נשים ופירש"י לענין שינוי שמו ושמה ושם עירו פסול דצריך לכתוב שם של עכשיו ואף שהתוספות חולקים על פרש"י מ"מ לענין הדין מודי' לדברי רש"י דמידי דהוי אשינה שמו והוחזק בשם אחר דכותבין שם החדש לעיקר כדאמרינן בג' דגיטין דף ל"ה בני אדם הבאים משם לכאן שמו יוסף וקוראים לו יוחנן ה"נ דכוותי' ועוד דידוע לן אף כשהי' העיר ביד התוגר יהודים שהי' דרים בו הי' אשכנזים ומסתמא כתבו שם יהודות לעיקר ע"כ נראה ברור דיש לכתוב עכשיו אובן דמתקרי' בודן הנלפע"ד כתבתי ובדבר שכתב מעכ"ת שתמה הט"ז שלא לכתוב אצל אביה המגרש וכל שום וחניכה דע לך שלא קריתי כתבו דמעכ"ת אלא דרך העברה בעלמא מפני שהשליח היה נחוץ לדרכו ובאתי להשיב על העיקר הדין בשם העיר ודע כי המחבר בית שמואל העתיק כפי אשר מצא בספרים ישנים שמות עיירות ושמות אנשים ובאמת צריכין אנו ליישב שלא לסתור דברי ש"ע דהא פסק בלי שום חולק דלעולם שם ישראל עיקר וע"כ צריכין אנו לומר אף שהיה עיר ביד התוגר הי' שם אשכנזים מ"מ הי' כל מחיתם ועסקיהם עם הישמעאלים וכל יושבי העיר והמדינה היה קוראים את העיר בודן ולכך היה הולכים אחר רוב המדבר בלשונם וכתבו בודן עיקר ועל שם אובן כתבו דמתקרי' כהא דאיתא בגיטין דף ל"ד ע"ב ההי' דהוי קרא לה מרים ופורתא שרה אמרי נהרדעי מרים וכל שום

שיש לה ולא שרה וכל שום שיש לה וא"כ לכך כתבו הם השם עיקר אשר רוב אנשי מדינה וכל יושבי המקום הדרים שם קרו כן. אבל עתה שכל יושבי מקום וכל כפרים הסמוכים הקרובים והנראים קוראים בשם אובן ואם כן האיך יעלה על דעת לעשות העיקר טפל ולטפל עיקר דלא כדעת ש"ע ודמי להא דאמרינן בס"פ במה מדליקין בהני תלת מילי דעביד לשנות דבבל בורסף ולמאי נפקי מיניה לגיטי נשים לא חיישינן לגיטין ראשונים. ובדבר שכתב הט"ז שלא לכתוב בשם אבי המגרש בשם החניכה דע כי עיקר לדינא לכתוב אבי המגרש וכל שום וחניכה כולל אפי' שאר שמות ישראל ולאו דוקא שם הגייות וביותר כיון שמודיעין להמגרש שכותבין על אביו וכל שום וחניכה אין קפידה בזה ולא שייך כאן לומר שהוא מתבייש כיון דידע מזה מחל. ועוד שכחתי שיש לכתוב מתא דמתייתבא על מי' מעיינות חמין:

אחר זה עיינתי בתשובת רמ"א סי' פ"ב ומצאתי שנשאל מאנשי בודן שהי' שם קהל אשכנזים וקהל הגריים נתישבה לי דלכך כתבו בודן שאפשר שהקהל הגריים הי' הרוב והם הי' מדברים בלשון הגריים בודן ולכך כתבו בודן דמתקרי' אובן ולא כן עכשיו שכל הקהל וכל הכותים קוראים בשם אובן ראוי ליכתוב שם בשם אובן תחילה ומיהו נראה דאין כ"כ נ"מ בזה דהא כתב הריב"ש הביאו הב"י בסי' קכ"ט דאם כתב שם הטפל תחילה דפסול היינו אם הכולל שם העיקר בכל שום דאית ליה אבל אם כתב בפירש שרה דמתקרי' מרים כשר ולדעתו אף לכתחילה מותר לכתוב כן וכן פסק בש"ע בסי' קכ"ט סס"א דאם שני שמות כתובים בפירש בגט אין הפרש בין שכותב זה ראשון או זה עכ"ל. וה"ה בשם העיר נמי דינו הכי אם כן אין נפקותא כ"כ בנידן זה ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד ואפשר שלא לשנות בגיטן הקודמים אפילו לכתחילה יש לכתוב בודין דמתקרי' אובן. הנראה לפע"ד כתבתי:

שאלה מו

בדבר שנגשו לפני אחי המת פלוני עם אלמנתו ואלמנת פלוני רצתה לקחת בית פלוני בכתובתה כי לא הניח בעלה כסף או שוה כסף רק הבית הנ"ל. ואף שאין הבית עולה לסך כתובתה מ"מ לדידה שוי' ואחי המת אומרים לא כי אלא ישומו אותו בב"ד ואנו נסלק ממונינו כפי שומת ב"ד ולא ניתן נחלת אחינו לזרים ואם אמנם שדין זה מפורש בטור או"ח סי' ק"ט שהדין עם היתומים. וז"ל ואם אמר המלוה אני אקבל השדה בלא שום פרעון חובו והיורשים אומרים לא כי אלא ישומו אותו ב"ד שומעין ליורשים וכתב הב"י שהם דברי הרא"ש בפרק מי שהיה נשוי וכן פסק בש"ע בלי שום חולק ובסי' ק"ז הביא

הב"י בעל התרומות בשער מ"ט וז"ל ראובן חייב לשמעון מנה בשטר ומת ראובן והניח קרקע שוה חמשים דינרים לכל אדם ורוצה שמעון לטרפו בחובו ובני ראובן אמרי' אנו נותן לך ממונינו שלא ירשנו מאבינו חמשים דינרים כמו דמי קטינא שלא יוכל לטורפה פעם שנית ושמעון טוען לדידי' שוה מאה נתנו לי מאה או אקח הקרקע והשיב הראב"ד שהדין עם שמעון וכן דעת הרמב"ן ויש חולקים וסתר הרמב"ן טענותיהם ודעת רבינו בסי' ע"ב ג"כ מ"ש ואם אינו שוה לשומת הבקיאם החצי' שהוא טוען עליו כו' כדעת הרמב"ן והראב"ד ז"ל עכ"ל. וכתב הב"ח וז"ל ולפע"ד דאע"פ דמדעת בה"ת נראה שאינו מחלק בין זו לזו מ"מ מדעת רבינו דס"ל דדוקא גבי משכון מסתבר' כהרמב"ן והרשב"א מטעם מגו כאשר מבואר שם אבל גבי יורשים לא ס"ל כוותייהו אלא הדין עם היורשים כאשר כתב להדי' בסי' ק"ט והוא מדברי הרא"ש פרק מי שהי' נשוי עכ"ל הב"ח. ונראה שהסכים הב"ח למה שפסק הטור בסי' ק"ט:

והנה הב"י בסי' ע"ב כתב שדברי טור תמוהים הם שאין זה דרך מגו דכי אמרינן מגו היינו לומר דהימנוהו בהא טענא מגו דאי הוי טעון טענה אחריתא והוי מהימן השתא נמי מהימן והכי הא מהימני ליה ליטול מה שטוען עד כדי דמיו החפץ משום מגו אבל לענין ליטול החפץ עצמו איך אפשר שנאמר שיטול החפץ עצמו במגו דאי בעי אמר לקוח היא בידי והרי כיון דלפי דבריו דהשתא אינו יכול ליטול בע"כ של בעל החפץ האיך גובה אותו ביותר ממה שהוא טוען במגו דאי בעי אמר לקוח זה הדבר שאין לו שחר הלכך נראה שהדין עם בעל החפץ וכתב הב"ח שאין השגת הב"י השגה דלא אמר רבינו דנוטלו בע"כ השתא כי היכי דנוטלו בע"כ אי הוי טעון לקוח הוא בידי דהא וודאי ליתא אלא ר"ל השתא נוטלו בע"כ אם אין הלוה רוצה לתת לו כמו שטוען עליו כך וכך אבל אם נותן לו כפי טענתו שוב אינו יכול ליטלו בעל כרחו מה שאין כן בטוען לקוח דנוטלו בעל כרחו אפילו נותן לו אלף אלפים. במרדכי סוף מקבל כתב דכל הגדולים חולקים על ראב"י וכו' דהדין עם המחזיק וכדברי רבינו והכי נקטינן דאפילו היה דבר שקול המע"ה כ"ש דרוב הגדולים תופסי' כך ע"כ. ונפלאתי על הב"ח דאיך עלה בדעתו לחשוד להב"י שהבין דברי הטור דנוטלו בע"כ אף אם רוצה ליתן כפי טענותו אי אפשר לחשוד אפילו בר בי' רב דחד יומא כ"ש מעיין המתגבר אשר באורו נראה אור אלא עיקר קושיות הב"י כיון וכו' דכבר אנו מאמינים לו שהוא חייב לו כנגד דמי הכלי במגו דלקוח אבל לא יותר וכיון דלא מהימן על טענתו מה שטוען יותר מכדי דמיו והוא מודה שלא לקחו איך נאמן לו להחזיק הכלי אם נותן כדי שויו וזה ברור:

ובאמת היה נראה לי ליישב דברי טור ונדקדק בלשונו דכתב אם היה אומר לקוח הוא בידי היה נוטל בע"כ ולכאורה תיבת בע"כ מיותר אלא דהענין כך דאף בעלמא לא מצי למימר לדידי שוי' אבל אם לוה אלפא זוזא על קתא דמגלא בודאי אין הלוה יוכל להוציא מידו עד שישלם כל דמי הלואה ואם העני הלוה ומכר לאחרים המשכון קתא דמגלא אין יכול להוציא מידו דיכול לומר לדידי שוה וא"כ שפיר אמר הטור דאי הי' אומר לקוח היו בידי ולא היה יכול להוציא בע"כ בדמים אלו שרוצה ליתן דמי שויא הכי נמי מהימן לי' דמתחילה לוה על המשכון זה יותר מדמי שוי' ואינו יכול להוציא בע"כ בדמי שוי' וכן כתב הסמ"ע ס"ק ס"ט ועיין שם שעולה לכוונה שכתבתי:

ולפ"ז י"ל דווקא במשכון הוא מהימן במגו מטעם שכתבתי אבל מקום דלא שייך מגו כגון בקרקע אף עדים מעידים שחייב יותר לא יוכל לומר לדידי שוי'. ולפ"ז שפיר השיג הב"ח על הב"י איך כתב בסי' ק"ז שדעת רבינו הטור כדעת הראב"ד דהתם מהימנן לי' מכח מגו שלא היה יכול להוציא בע"כ ע"כ מהימנן לי' עכ"פ לענין זה שגם עתה אינו יכול להוציא מידו בע"כ אבל היכי שאינו מחזיק בידו מנ"ל לומר שדעת הטור כדעת הראב"ד:

וראיתי שהש"ך השיג על הסמ"ע וז"ל דלפ"ז באם אינו טוען המחזיק שלכך כיון וכ"ש בתופס עכשיו בשביל חובו ולא הלוה עליו מתחילה הדין עם בעל הכלי וזה אינו דהא הבעל התרומות בסוף השער חלק ט"ו כתב בשם הראב"ד גבי הני עיזי דאכלי חושלא אם בא לומר אני אקח העיזים במאה לא מפיק מיניה בחמשים דמי העיזים וכ"כ במרדכי בפ' המקבל בשם הרבה גדולים אלא הטעם דהא אלו טען לקוח הוא בידי היה מחזיק הכלי אם כן גם עתה נאמן לומר שחייב לו יותר מדמיו ואם כן אין צריך להחזיר לו עד שיתן לו כפי מה שהוא טוען ע"כ ובאמת נראה כדעת הש"ך ודברי הטור ברירין ומשמע דאין לחלק בין אם נתנה לו מתחילה למשכון או אם תפס אחר כך בלא עדים וצריכין אנו לומר מילתא בטעמא להסמ"ע לא הי' צריך לסברתו שטוען המחזיק שחביב בעיניו וטוען המחזיק שכיון כן מתחילה אלא דבלאו הכי ניחא דהא כתב המרדכי דהני עיזי דאמר אבוהו דשמואל דיכול לטעון עד כדי דמיהן אע"פ שחביבות על מריא דעיזי יותר מכדי דמיהן משום בשרא דחיותא ומשום טרחא דחיותא כדאמרינן ס"פ האומנין מ"מ לא חשיבי תפיסה אלא בכדי דמיהן ולא דמי לקתא דמגלא דהתם תרווייהו מודי דהלוה עליו אלפא זוזי וגבי תפיסת ב"ח לגבות מטלטלים דיתמי דאזלינן בתר חיבת היתומים כמה חביב עליהם וגובה כפלים משויוה כדאיתא בפ' הכותב גבי איתתא דאפקיד גבה מלוגמא דשטרי ואע"ג דאין גופן ממון לא דמי להו דהתם איכא סהדי או יתומים עצמן מודין במלוה שהי' אביהם חייב אלא שאין מטלטלין שלהם משועבדים התם ודאי אזלינן

בתר חיבת הלוה ותו בהא תפיסה נמי מצינן למימר דלא הוי תפיסה אלא בכדי דמיהן של שטרות לפי שומת המוכר שט"ח לחבירו. ונחלקו עליו רבינו יקר ורבינו שאלתיאל וכתבו בכל מקום שהמוחזק נאמן לומר לקוח הוא בידי בשבועה לטעון עליו אפי' יותר בכדי דמיהן וראי' מפרק הגוזל בתרא והילכתא בכולה עשו תקנות השוק לבד מגנב ופרע בחובו ופר"ח בין במכר בין במשכון ואפילו משכון שוה מנה במאתן דשקיל לוקח זוזי מב"ה עכ"ל. הרי דיש עוד טעם אחר שמצי לטעון יותר מכדי דמיו אף שבודאי אינו שוה אצלו כיון ששוה אצל הלוה וחשיב בעיניו כמו הנך מלוגמא דשטרא וכמו הני עיזי וכן פי' הסמ"ע בהדי' בסי' שנ"ו גבי משכון גניבה יותר על דמי של בעלים מחזירים לבעל המשכון מעותיו וכתב הסמ"ע אף שאין דרך עולם להלוות על משכון יותר על דמים כיון דאסור להשתמש בו דנימא חביב היה עליו כמו במכר מ"מ כיון דעכשיו בשעה שבא לידו נתן הדמים אמרינן שלא נתן לו באמנה אלא מפני אלף זוז י"ל דידע נמי שחביב על הלוה ולא יניח במשכון ולכך צריך לשלם לי אלפא זוזי וא"כ אם משכון לו בעדים קתא דמגלא באלף זוז אינו יכול להוציא בע"כ ה"ה בלא עדים נאמן לטעון דמגו דלקוח היא בידי ואם היתה טוען לקוחי לא הי' יכול ליקח ממנו בע"כ כן עתה אי אפשר לו ליקח בע"כ בדמי שווי' ולא מבעיא במשכן לו מתחילה דמצי אמר שידעתי שלא יניח המשכון ויפדהו כי חביב ללוה אלא אפילו אם תפס אחר הלואה שלא בעדים נאמן לטעון עליו יותר מכדי דמיהן במגו דלקוח לא היה יוכל להוציא מידו בע"כ בדמי שויה הכי נמי אין אתה יוכל להוציא בע"כ ממנו כי אני אומר לדידך שויה כמו הני עיזי דניחי' למרי' משום כשורא דחיזתא ומשום טירחא דחיותא והשתא דברי הטור ברירן ולא קשה עליו קושיות הב"י דנאמן במיגו שלא להוציא מתחת ידו כי אמר לדידי או לדידך שוי' יותר אבל היכי דלא תפס לא עלה על לב הנך גאונים לומר שיוכל לומר לדידי שוי' וא"כ היכי שהמלוה והלוה מודים בהלואה ואין לו במה לפרוע כי אם החפץ אחד שביד הלוה השוה חצי חוב אין המלוה יוכל לאמור לדידי שויא ותן לי החפץ הזה ואם מכורים לאחרים והקנ' להם בדרך קנין קנו. והש"ך בסי' ע"ב סעיף קטן ק"א השיג על התרומות בנידן הזה מ"מ התם מיירי שתפס המלוה כדמשמע והמלוה אינו רוצה להחזיר מה שבידו עד שיפרע לו כל חובו בזה מהני טענתו. אבל אם אינם ברשות המלוה אינו יכול לומר לדידי שוי':

וראיתי בש"ך בסי' קט"ו סעי' ק"כ שכתב בס' גדולי תרומה שער ג' סוף דף כ"ח תמה על הב"י דלא קאמר הטור בסי' ע"ב אלא דנאמן במגו דלקוח שחייב לו עליו כך וכך משא"כ הכא. וכתב הש"ך דלא מקשה מידי דמה בכך שנאמן שחייב לו כך וכך מ"מ השתא הכלי אינו שלו ואמאי יוכל להחזיקו ביותר משוי' אלא וודאי ס"ל כהראב"ד וכמ"ש הב"י וזה

ברור עכ"ל. ולפי מה שכתבתי לא קשה קושיות הב"י ובאמת תמה אני על הב"י דעכ"פ במשכון נאמן במגו שהוא המשכון בסך זה וסבר שלא יניח המשכון אצלו במגו שהיה יוכל לומר לקוח בידי ולא היה יכול ליקח ממנו בע"כ ה"נ ניהמני ליקח ממני בע"כ אלא שלוה לו סך יותר ולא יוצא אותו בדמי שוי' ובסי' שנ"ו פסק בהדיא דאם השכין הגנב יותר מכדי שוי' שצריכן הבעלים לשלם לו ומשמע שם הן שהשכין בעדים או שלא בעדים א"כ ה"נ דכוותי'. וגם ראיתי שהש"ך התפלא על הב"י שכתב בסי' קט"ו לאחר שהביא סברות הראב"ד והרמב"ן שיוכל לומר לדידי שוים וכתב הב"י וכבר כתבתי בסי' ק"ז שדעת רבינו בסי' ע"ב כדעת הראב"ד והרמב"ן עכ"ל ב"י ונראה מדבריו שכן עיקר והקשה שהרי דעת הטור לעיל ריש סי' ק"ט סוף סעיף א' מוכרח דלא כהראב"ד והרמב"ן אלא כהרא"ש פ' מי שהי' נשוי כמו שכתב שם וע"כ צ"ל דדוקא במטלטלים ס"ל להטור בסי' ע"ב כהראב"ד והרמב"ן כיון דבמטלטלים שייך דין תפיסה והתופס אותו בשבול חוב הרי כשלו עד שיסלקו כפי חובו משא"כ בקרקע דאין בה דין תפיסה. וגם קשה לי על ב"י דכאן משמע דס"ל כהראב"ד והרמב"ן ולעיל ריש סי' ק"ט בש"ע סוף סעי' א' כתב דברי הטור והרא"ש וא"כ דבריו צ"ע עכ"ל:

ומאוד נפלאתי על הנך גאונים שחשבו להרב הב"י כטועה אשר נהירן לי' שבילי דאורייתא כשבילי דנהרדעי ובסי' ק"ז לאחר שכתב סברות הראב"ד והרמב"ן והיש חולקים וסתר הרמב"ן טענותיהם וכתות דברי בעל התרומה באורך בסי' קט"ו הרי שזכר כאן מה שכתב בסי' קט"ו וכן בסי' קט"ו הזכיר הב"י מה שכתב בסי' ק"ז שכתב ובסי' ק"ז כתבתי שדעת הטור כדעת הראב"ד וא"כ איך לא הי' זוכר דברי הטור בסי' ק"ט הקודם לסי' קט"ו אלא נראה ברור דבסי' ק"ז הביא דברי הבעל תרומות בקיצור ומסיים וכתבתי דברי הב"ת באורך בסי' קט"ו ושם נאמר שהראב"ד והרמב"ן פסקו שיכול לומר לדידי שוי' אף במטלטלי' וכתב ודעת רבינו בסי' ע"ב גבי מ"ש ואם אינו שוה לשומת בקיאים החצי שהוא טוען עליו כו' הוא כדעת הרמב"ן והראב"ד ז"ל אין ספק שכוונתו הרב ב"י שדעת הטור גבי משכון כמו דעת הרמב"ן והראב"ד גבי קרקע אבל הטור לא ס"ל כהראב"ד גבי קרקע וכמו שאמרו הורו בטרפחת כרבי בזפק דבלשון זה משמע הורו בטרפחת להתירה כרבי בזפק אבל כרבי בזפק לא סבירי להו ה"נ כוונת הב"י כן ועוד נראה כיון דבסי' ק"ז מציין וז"ל וכתבתי דברי הב"ת באורך בסימן קט"ו מביא דעת הראב"ד שיוכל ב"ח להעלות בדמים כמו דהני עיזי אם בא לומר אקח העיזים במאה שומעין וכן הסכים הרמב"ן ע"ז כתב שדעת רבינו בסי' ע"ב גבי אם אינו שוה לשומת הבקיאים חצי כדעת הראב"ד ר"ל כדעת הראב"ד גבי הני עיזי והטעם משום מגו דלקוח

אי אפשר להוציא בעל כורחו בסך דמיו ששוה ה"נ אין יוכל להוציא בעל כרחו בדמי שוי' אלא נאמן לומר הלויתי עליו יותר להחזיק הכל בידו ולכך בסי' קט"ו שהביא שם להדי' דעת הראב"ד והרמב"ן דיכול לעלות בדמים אף במטלטלים ומרמז במה שכתב וכבר כתבתי זה בסי' ק"ז וכתבתי שם שדעת רבינו כדעת הראב"ד היינו לעניין תפיסה של מטלטלי' מסכים הטור לדעת הראב"ד שיכול לומר לדידי שוי במגו אבל מעולם לא עלה על דעת הב"י שיסבור הטור אף בקרקע דלא שייך דין תפיס' לומר לדידי שוי' ולעלותו בדמים אלא דעת הטור והב"י כדעת הרא"ש בפ' מי שהיו נשוי ולכך בסי' ק"ט לא הביא דעת החולק משום דנראן דבריו וכן הביא הסמ"ע בס"ס קי"ד והלבוש והב"ח כולם הסכימו לדעת הטור והרא"ש דנגד יתומי' לא יוכל המלוה לומר לדידי שוה נגד כל החוב והש"ך כתב בסי' קט"ו סס"א וז"ל ולענין דינא נראה עיקר כהרמב"ן והראב"ד וכן פסק הריב"ש דכל זמן שאין הלוקח מסלקו בכל החוב יכול המלוה לומר לדידי שוי' הקרקע נגד כל החוב והכי משמע בש"ס בפ' מי שהי' נשוי ודלא כהרא"ש והטור עכ"ל ולא ידעתי דאין שם ראי' ברורה לחלק על הרא"ש דהא הרא"ש כתב דאם אמר המלוה אני רוצה לקבל את הקרקע בכל חובי בלא שומת ב"ד והלוקח אמר לא כן אלא ישומו ב"ד ואתן לך כפי שומתן אין שומעין ללוקח כי יש בו הפסד ללוה אבל אם היתומים אומרים כן שומעין להם ומכריזין עליו ומקבלו בשומא דאי אתי זוזי לידי דיתמי מסלקי לי' בדמים שוי' וכן הוא עובדא בתרי קטינא דארעא וסבר רב יוסף למידן כרמי בר חמא ואהדרי' אבייי והלכתא כאביי ורבא עכ"ל ואין ספק מאי דמייתי הרא"ש ראי' מעובדא בתרי קטינא דארעא משום דהתם במתניתן תנן אם אמרו היתומים אנחנו מעלים על נכסי אבינו דינר כדי שיהי' שם מותר דינר על שני כתובות ולא יבטל ירושה דאורייתא ואח"כ יטלו הם כתובות אמם העולה לסך יותר מכתובות בני השני אין שומעין להם אלא שמין הנכסים בב"ד ואמרינן בש"ס האי גברא דהוי מסקי בי' מאה זוזי הוה לי' תרי קטינא דארעא חד זבינהו בחמשין וחד זבינהו בחמשין אתי ב"ח וטרפא לחד מנייהו הדר אתא וקטריף לאידך שקול מאה זוזי וקאזיל לגבי' וא"ל אי שוי' לך מאה זוזי לחיי ואי לא שקיל מאה זוזי ואסלק סבר רב יוסף למימר היינו מתניתן אם אמרו היתומים כו' ר"ל דמתניתן מצינו ליגמור האי דינא דלא מצי טעון לי' האי לוקח שהי' מעלה על דמים וא"ל אביי מי דמי התם איתי' להו פסידא ליתמי הכא מאי פסידא אית להו מאה יהיב ומאה שקיל עד כאן לשונו:

נמצא לפי דברי ר' יוסף ורמי בר חמא לא יוכל אדם להעלות יותר בדמיו שויו אף במקום דליכא פסידא וא"כ לא הי' יכול המלוה לומר אני אטול השדה בכל חובי אף שאינו

שוה כיון דלוקח יכול לסלקו במעות מה ששוה עכשיו אבל לאביי ולרבא במקום דליכא פסידא יכול להעלות על דמים. וה"נ הוא אינו מפסיד ללוקח כיון שלקח שעיבודו אינהו דאפסיד אנפשייהו יכול להטריף השדה ולומר לדידיה שוים בכל החוב ויש בו טובה ללוה משא"כ נגד היתומים שיש פסידא ליתמי שהם רוצים בנחלת אביהם והוא רוצה להעלות בדמים אינו יכול להעלות במקום פסידא דיתמי אלא כפי שומת הב"ד ולא מבעי' לפי מאי דס"ד דרמי בר חמא ורב יוסף דלא מצי לעילויא אפילו במקום דליכא פסידא אלא אפי' לאביי ורבא מ"מ מודה במקום דאיכא פסידא ליתמי לא מצי לעילויא ה"נ נגד היתומים לא מצי המלוה לעילויא וע"כ הא דמביא הרא"ש ראי' מעובדא תרי קטינא דארעא דהילכתא כאביי ורבא אינו ראי' אלא לדינא קמא גבי מלוה עם לוקח. ולוקח ליכא פסידא דאינהו אפסידהו לנפשייהו כיון דהילכתא כאביי ורבא דבמקום דליכא פסידא מצי למימר לדידי שוי' יותר אבל גבי יתמי כיון דאיכא פסידא ליתמי ולא שייך למימר גבי יתמי אינהו אפסיד' נפשייהו אליבא דכ"ע לא יוכל המלוה להעלות בדמים וא"כ תמה אני על הש"ך איך כתב דמשמע מש"ס דפ' מי שהיה נשוי אף כנגד היתומים מצי להעלות ופשיטא הש"ס לא מוכח הכי ואפשר שחשבו שלגבי יתמי נמי ליכא פסידא כיון שנותנים עכ"פ הסך השוה מ"מ אין זה כדאי לחלוק על הרא"ש בלי ראי' ברורה:

מדברי הירושלמי שהביא בית יוסף בסי' קט"ו ההיא איתתא דרוית פורנא עשרין דנרים והוה תמן חד בית' טב עשרה דינרין ופסק רבי מונא כיון דלית ביתא טב אלא עשרה דינרין כמאן מעו' הדין עם היתומים ואף שכתב הב"י שהרמב"ן סתר ראיות הירושלמי מ"מ לא סמכינן אשנוי מה שהוא מפורש בירשלמי והביא עוד הש"ך בסי' ע"ב בשם תורת חיים שהכריע דיוכל ב"ח לומר לדידי שוה לי כנגד כל חובי ומתחילה צריך אני להעתיק הש"ס דפ' הגוזל דף צ"ה ע"ב אמר רב חנן אמר שמואל שלשה שמין להם את השבח ומעלה אותם בדמים בכור לפשוט וב"ח ליתומים וב"ח ללוקח. א"ל רבינא לרב אשי ומי אמר שמואל ב"ח ללוקח יהיב ליה שבח והאמר שמואל ב"ח גובה את השבח א"ל לא קשיא כאן בשבח המגיע לכתפים כאן בשבח שאין מגיע לכתפים ופי' רש"י מגיע לכתפים כגון תבואה שגדלה כל צרכה נותנה ללוקח או דמי' א"ל והא מעשה בכל יום וקא מגבי שמואל אפילו בשבח המגיע לכתפים. א"ל לא קשיא הא דמסיק בי' כשיעור ארעא ושבחא והא דלא מסיק ביה אלא כשיעור ארעא א"ל הניחא למ"ד אי אית לי' זוזי ללוקח לא מצי מסלק ליה לב"ח שפיר אלא למ"ד אי אית ליה זוזי ללוקח מצי מסלק

לב"ח לימא ליה אי הוי ליה זוזי הוי מסלקינא לך מכולה ארעא השתא הבי ביה גירויא דארעא שיעור שבחא א"ל הכי במאי עסקינן כגון דשוי' ניהלא אפותקי:

וכתב הת"ח ותימא בלא הנך שינוי' תקשי ליה אמילתא דשמואל גופי' הניחא. וי"ל דהכי פריך אי אמרת בשלמא דהא שמואל איירי דמסיק בי' שיעור ארעא ושבחי שפיר דיהיב ליה זוזי דלא מצי להימר לי' אי הוי לי זוזי הוי מסלקינא לך מכולה ארעא וכו' דאטו בשופטני עסקינן דבוודאי לא ירצה לסלקו אפילו אי הוי ליה זוזי דכשיסלקנו יצטרך ליתן לו כל חובו דהיינו כשיעור ארעא ושבחי' דאע"ג דארעא בלא שבחי' אינו שוה כדי כל חובו אפ"ה מצי למימר לדידי שוה לי כשיעור כל חובי ואי בעית לסלוקי לי' הב לי כל מה שחייב לי כו' ומזה רצה לפסוק כדעת הטור דחולק על בעל התרומ' ומסיק דאפי' אינו מוחזק המלוה במשכון יכול לומר לדידי שוה:

ול"נ דאין זה כדאי לדחות סברות גאונים וסברות הרא"ש דאטו אשינוי ניקום ונסמוך די"ל דמעיקרא מיירי בשבח המגיע לכתפים ולא השביח גוף הקרקע וכפירש רש"י שנותן ללוקח או דמים ולכך לא יוכל לומר הב לי גירויא דארעא שיעור שבחא אבל השתא דקאמר הא דמסיק שיעור ארעא ושבחי' משמע דאפילו ארעא בעצמו השביחה כגון ארעא אסקא שירטן אפילו הכי היכי דלא אסיק שיעור ארעא ושבחי' מסליק לי' שבחא בדמים ופריך שפיר הניחא כו' ובזה ניחא נמי מה שהקשה הש"ך בסי' קט"ו ס"ק ל"ו במאי שביק בפרק המקבל יתומים ופריך אלקוחות הוי ליה לאקשוי' בלא"ה בפשיטות איתומי' גופי' אמאי ב"ח ליתומים שמין להם את השבח ומעלה אותן בדמים ליסלקי' לי' בזוזי כו' ולפי מה שכתבתי לא קשה מידי די"ל דמיירי בשבח שלא השביחה הקרקע גופי' אלא שהשביחה בפירות וק"ל ובר מכל דין צריכין אנו לדחוק לפי דברי הת"ח הא דפסק בש"ע דאם היתומים הביאו ראייה שהם השביחו אם לא עשה אפותקי אם רצו היתומים לסלק ב"ח בדמים מסלקים אותו ואם רצו נוטלים מהקרקע שיעור שבח שלהם הת"ח קשה אמאי נוטלים מקרקע מטעם דאי הוי מסלקי לי' בזוזי אטו בשופטני עסקינן וצריכין אנו לדחוק ולומר דמיירי שהיתומים רוצים ליתן לב"ח כל חובו ואין פשוט דבריהם משמע לכאורה כן כמו שכתב הש"ך בעצמו:

ועוד נראה דמעיקרא אין כאן קושיא דמעיקרא ס"ד שלשה שמין את השבח ומעלה אותן בדמים מיירי שאם הוציאו הוצאות על הקרקע דאינו משלם אלא הוצאות כמו שאמרו בברייתא בפ"ק דמציעא דף ט"ו ע"א המוכר שדה לחבירו ובא ב"ח וטורפה כשהוא גובה אם השבח יותר עד הוצאה. ולפ"ז ה"א אף מסיק שיעור ארעא ושבחא מחייב לשלם להם הוצאה ולא זכה הלוקח בגוף השבח הקרקע מעולם אלא בהוצאה שהוציא מחויב

להחזיר לו ולכך לא יוכל לומר תן לי גרויא בארעא כשיעור הוצאה אבל לבתר דפריך מי אמר שמואל ב"ח ללוקח יהיב ליה שבח והאמר שמואל ב"ח גובה שבח פי' רש"י ואינו נותן לו הוצאה כלל ומשני הא דמסיק בי' שיעור ארעא ושבחא ואז אין לו הוצאה כלל והא דמסיק בי' שיעור ארעא בלא שבחא א"כ לפ"ז אין לו זכי' בשבח כלל ושייך ללוקח גוף השבח בקרקע. ופריך שפיר הניחא לימא לי' הב לי גירויא בארעא שיעור שבחאי אך על זה קשה כיון דלא אסיק אלא שיעור ארעא אמאי נוטל שבח יתר על הוצאה וקושיא זו הקשו התוס' באמת בב"מ ותירצו דבלאו הכי פריך שפיר ולפי המסקנא דמוקי באפותקי ובאפותקי ניחא שפיר וזה ברור לדעתי ושערי תירוצים על הקושי' לא ננעלו וא"כ לא דחינן כל הנך רבוותי' הטור והב"י והרא"ש והב"ח והסמ"ע והלבו"ש בגילת' דחיטת':

ואם נימא דאין בנו כח לברר הדין מ"מ ספיקא דדינא הוי והמוחזק יוכל לומר קים ליה דהא בסי' ע"ב גבי משכון גופי' הכריע רמ"א סי' כ"ד די"א דהדין עם המחזוק ונ"ל דהמוציא מחבירו עליו הראי' והכריע הש"ך מטעם ספיקא דדינא ה"נ דכוותי' ואם בב"ח אמרו ק"ו באשה שאינו יכולה לומר לדידיה שוה דגרע כחה טפי מב"ח דהא בפ' יש בכור דף נ"ב אמרינן דאין האשה נוטלת בכתובתה לא בראוי כבמוחזק ולא בשבח ופריך אינו והאמר שמואל ב"ח גובה השבח אמר ר' אבא מקולי כתובה שנו כאן הרי להדיא דהקילו בכתובה יותר מב"ח ואם ב"ח אינו יכול לומר לדידי שוי נגד היתומים ק"ו אשה בכתובתה אך בגוף הדין אם נימא שהוא ספיקא דדינא אי קרקע בחזקת יורשי' או בחזקת אשה:

צריך אני לברר תחילה כמה דברים שנתקשה בהם הב"י דברי הרא"ש וז"ל והרא"ש לאחר שכתב דברי התוספות ותירוצים וי"ל דבלאו הכי פריך שפיר כתב והרא"ש פי' הא דקתני בברייתא שנוטל הוצאה מב"ח היכי דלא מסיק בי' שיעור ארעא ושבחא לא שיעור ארעא ושבח יותר על הוצאה הילכך נוטל כל השבח ונותן ללוקח הוצאה עכ"ל:

והנה בהעתקת קיצור דברי הרא"ש נתן מקום לטעות בדברי הרא"ש לומר דסובר הרא"ש אף בלא אפותקי ולא אסיק בי' אלא שיעור ארעא בלא שבחא גובה הב"ח השבח יתר על הוצאה וזה לא עלה על דעת הרא"ש מעולם אלא שהרא"ש כתב תירץ הש"ס לפי מאי דס"ד ואח"כ כתב קושיות הש"ס הניחא למ"ד כו' עד דמסיק הכא במאי עסקינן דשוי' ניהלי' אפותקי ולכך גובה שבח היותר על הוצאה אבל בלא שוי' ניהלוה אפותקי ולא אסיק אלא שיעור בלא שבח וז"ל הרא"ש דאינו גובה השבח והיכי דלא מסיק בי' אלא שיעור ארעא בלא שבחי' ולא שוי' ניהלי' אפותקי לא גבי ב"ח אלא שיעור זוזי והשאר הוי ללוקח עכ"ל הרי להדיא כדברי:

עוד ראיתי שהביא דברי הרמב"ם בפ' כ"א מהל' מלוה היה השדה אפותקי ב"ח נוטל את כולה ורואין חצי השבח הנשאר ללוקח אם היה חצי השבח יותר על הוצאה נוטל ההוצאה וב"ח שהרי אומר לו הב"ח שדי הוא שהשביחה והנשאר לו מן השבח נוטל מן המוכר ואם היה חצי השבח פחות מהוצאה אין לו הטורף אלא דמי חצי השבח וחוזר וגובה מן המוכר חצי השבח שנטרף בלבד עכ"ל וכתב הרב המגיד מה שנמצא בספרי רבינו בדין אפותקי לומר שב"ח נוטל החצי השבח בלא הוצאה כלל וחצי האחר או מניחו או נוטלו ופורע הוצאות כל שבח הוא זר ולא נתברר אצלי טעמו עכ"ל. וא"א לפרש הסוגי' לפ"ז וכבר הושג רבינו מזה כו' עכ"ל:

והנה אם אמנם שאין בינת אדם לי מ"מ אומר אני בחנם נתקשו בדברי הרמב"ם ולפע"ד דברי אלהים חיים הם דהא ס"ל להרמב"ם דב"ח גובה חצי שבח בלי הוצאה משום דהוי כקנה נכסים לאחר שלוה משניהם והמוכר כותב אחריות ללוקח שהוא מחייב לו בקרן ובעמל שתמעול שתשבח והלוקח נתרצה בזה ולכך גובה המלוה חצי שבח בלי הוצאה ולפ"ז אפותקי לא יגרע כח המלוה דהא אף בלא אפותקי היה גובה חצי שבח בלי הוצאה ובאפותקי ג"כ לא יגרע כחו לגבות חצי שבח בלי הוצאה אלא דיש לו יפוי כח מחמת אפותקי לטרוף מלוקח אפי' חצי שבח משום דאמר לו שדי שהשביחה ולפ"ז אם הוציא י' זהו' והשביח י"ב זהו' וחצי השבח שוה ששה זהו' נמצא שחצי השבח יותר על הוצאת החצי זהב אחד א"כ נוטל הוצאה מב"ח חמשה זהו' ולא ששה משום דאמר לו ב"ח שדי הוא שהשביחה והנשאר לו מן השבח ר"ל אותו זהו' וכן חצי השבח שכבר טרף הב"ח מחמת דיקני' נוטל מן המוכר א"כ גובה מן המוכר שבעה זהו' וחמשה זהו' מן ב"ח ס"ה י"ב זהובים דמי הוצאתו ושבחו כפי שכתב לו המוכר ואם הי' חצי שבח פחות מן הוצאה כגון שהוציא י"ב והשביחה עשר וחצי השבח פחות מכדי הוצאה אין לו מן הטורף ר"ל מב"ח אלא חצי השבח חמשה זהו' כדין היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות וחוזרו וגובה מן המוכר חצי השבח שנטרף בלבד דהיינו שיעור חמשה זהובים ומפסיד שני זהו' ואתי לאשמועינן שלא תאמר שיקח מב"ח שיעור הוצאה וקמ"ל דלא דחצי טורף ב"ח בלי הוצאה דלא יגרע כח אפותקי ממלוה בלא אפותקי אלא דעדיף כחו כחצי השני' שדוחה ללוקח ונותן לו הוצאה כדין יורד לתוך שדה חבירו והשביחה ואם הוצאה יתירה על השבח מפסיד הלוקח הוצאה וכן כתב הרא"ש ואם הוצאה יתירה על השבח שקיל הוצאה שיעור שבח מב"ח ואידך מפסיד:

וראיתי שבעל מגדול עוז רצה ליישב וכתב שהם דברי הרי"ף ולפי מה שכתבתי לא ראיתי שום רמז ורמיזה בריי"ף בב"ק ובב"מ מזה שכתב שם הרי"ף דאם הוי שבח יותר

על הוצאה שקיל לוקח הוצאה מב"ח ולפי שכתבתי לעולם גובה ב"ח חצי בלי הוצאה והוא כפי פסק הרמב"ם בריש סי' כ"א מהלכות מלוה כדעת הרא"ש והרי"ף ולא כדעת הגאונים שהביא שם. וגם הרב ב"י דחה דברי הגאונים כאשר דחה הרי"ף וראיתי בלחם משנה שרצה ג"כ ליישב דבר זה וכתב אבל היכי דעשה אפותקי גובה חצי שבח בלא הוצאות כלל ואע"ג דלפי הוראות הגאונים הגדולים נוטל ההוצאה מ"מ בהא עדיף כח אפותקי דגובה חצי השבח בלא הוצאה כלל וחצי אחר גובה אותו ונותן הוצאה עכ"ל. ולא זכיתי להבין דבריו כיון דבלא אפותקי ומסיק שיעור ארעא ושבחא גובה הלוקח ההוצא' וא"כ באפותקי מה ראו לחלק בין הדביקים אם חשוב כשדה שלו א"כ יחזור לו כל הוצאה ואם לאו ישקול חצי בלא הוצאה וע"כ נראה דסתם הרמב"ם דלא כדעת הגאונים אלא כדעת דשקיל ב"ח בלי הוצאה ולא גרע כח אפותקי מב"ח בלא אפותקי אלא דעדיף מיניה ושקיל לאידך פלג' דשבח ג"כ אלא שמחל לו חצי הוצאות ואם חובו נגד ארעא בלא שבחי' גובה כל השבח ונותן לו כל היצאה כן נראה לי ברור בדעת הרמב"ם בלי ספק ובלי גמגום והמשך לשונו כך הוא דקאי אדלעיל מיני' דכתוב ב"ח שטרף בחובו מה שראוי' לו מן הקרן וחצי השבח וכו, וע"כ מיירי דמסיק בי' שיעור ארעא ושבחא ועל זה כתב היתה שדה אפותקי ב"ח נוטל את כולה ורואין חצי השבח הנשאר ללוקח ר"ל אם לא היה טורף אותה הב"ח אבל עכשיו שבא לטרוף רואין אם הי' חצי השבח כו' כדפרשתי לעיל:

וכן ראיתי שכתב הרמב"ם שם בס"פ א' לאחר שכתב הטעם שגובה חצי השבח משום דהוי כנכסים שקנה לאחר שלוה משניהם כתב לפיכך ראובן שלוה משמעון מנה וכתיב לו שאני עתיד לקנות וחזר ולוה מלוי מאתיים וכתב לו שאני עתיד לקנות וקנה אח"כ שדה ומכרה ליהודה במאה וחמישים זהו' והשביחה יהודא בהוצאותו והרי שוה שלש מאות טורף שמעון ולוי הקרן וחולקים אותו בשוה ונמצא ביד זה חמשה ושבעים וביד זה חמשה ושבעים זהו' וחוזרין שמעון ולוי ויהודא וחולקים מאה וחמישים של שבח על דרך שפרשנו נמצא שמעון טורף מנה שלו משדה זו ולוי טורף מאה ושלשים ושבעה ומחצה ויהודא נוטל מחצה מן השבח שנים וששים ומחצה וכזה הן חולקים אפילו הן מאה עכ"ל. וכתב הרב המגיד מ"ש רבינו והרי היא שוה שלשה מאות רוצה לומר מחלוקת ההוצאה כפי הוראות הגאונים הגדולים שכתב למעלה והכריע כמותם עכ"ל ותמה אני דהרי אדרבה דדין זה דלא כהוראות הגאונים דבשלמא לפי דעת הרמב"ם דפסק דנוטל חצי השבח בלי הוצאה א"כ שפיר לאחר שחלק בקרן בשוה והשבח מאה וחמשה זהו' ומגיע לכל אחד וחמשים זהו' ונוטל בעל המאה מחמשים רק כ"ה לתשלם

חוב והמנה וכ"ה חולקים לוי בעל המאתים עם יהודא הלוקח ומגיע י"ב וחצי לכל אחד ואחד נמצא מגיע ללוי ס"ב זהו' וחצי ומקודם נטל ע"ה ס"ה מאה ושלשים ושבעה זהו' וחצי והלוקח נוטל חמשים על חלקו ועוד י"ב זהו' וחצי ס"ה ס"ב זהו' וחצי ואין אנו צריכין לדחוק שהוא מפרש אליבא דגאונים דא"כ למה לא ניתן ללוקח הוצאה תחילה ודוחק לומר דקא חשיב מלבד הוצאה:

והדרן לנידן שהתחלנו שאף אם נימא שיש מקום לדעת החולקין על הטור מ"מ יכול המוחזק בנכסים לומר קים ליה ונכסי בחזקת יתמי קיימי ואף דאמרינן בהמקבל דף ק"י אם היתומים אומרים אנו השבחנו וב"ח אומר אביכם השביח סבר רבי חנינא למימר ארעא בחזקת יתמי ועל ב"ח להביא ראיה א"ל ההוא סבא הכי אמר ר' יוחנן על היתומים להביא ראיה מ"ט ארעא כיון דלגוביינ' קאי כמאן דגבי דמי אמר אביי אף אנן נמי תנינא ספק זה קודם כו' ה"נ האי שטרא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגבי דמי ועל היתומים להביא ראיה סבר ר' חנינא למימר כי מסלקינן לי' בארעא מסלקינן לי' ולא הי' בדמים מסלקינן והסכימו רוב הפוסקים דדוקא באפותקי אבל בלא אפותקי על ב"ח להביא ראיה. וכן נראה מדברי רש"י ותוס' והרא"ש דדוקא באפותקי דבלא אפותקי כיון דיוכל לסלקו בזוזי נכסי בחזקת יתמי קיימי וכן מוכח מדברי הש"ס מדקאמר מתחילה ארעא כיון דלגוביינ' ולבסוף אמר ה"נ האי שטרא כיון דלגוביינ' קאי למה לא אמר מתחילה שטרא כיון דלגוביינ קאי אלא לארויי' אתי דטעמא משום אפותקי מיירי ולכך ארעא לגוביינ' קיימי דאינו יכול לסלקו במעות אבל אם אמר שטרא לגוביינ' דיכול לסלקו במעות וע"כ צריכין אנו לומר דר"ח לא אסיק אדעתי' דמיירי באפותקי אלא דההוא סבא א"ל סתם הכי אמר ר' יוחנן על היתומים להביא ראיה והש"ס מפרש טעמא לדידן וע"כ צריכין אנו לפרש כן לדעת רש"י דמפרש דבין היתומים השביחו ובין אביו השביח דינו ליטול הקרקע עם השבח ואין להם תביעה אלא על הדמים ולכך עליהם להביא א"כ איך סבר ר"ח לסלק להם בקרקע אלא ע"כ כדכתיבנא דההוא סבא א"ל בסתם אלא אח"כ בבית המדרש נתפרש טעמו של דבר ואמר אף אנן נמי תנינא וקבעה הש"ס טעמו של ר"י אבל האי סבא א"ל סתם ובזה מיושב קושי' התוס' יעיין שם שאף לדעת הש"ך שרצה להכריע דבכל מקום על היתומים להביא ראיה אף בלא אפותקי הנה המעיין יראה שאין דבריו מוכרחים וע"כ אף אם נפרש דעת הרמב"ם והרי"ף כן מ"מ נראה דווקא התם אמרינן טעמא דמילתא כמו שכתב הסמ"ע ס"ק כ"ב דמוקמינן השדה כמות שהיא אחזקתו שהי' ביד אביהם כן דאם נפרש טעמא משום דשטר העומד לגבות כגבוי דמי קשי' הלכתא אהלכתא דהא בפ' מי שמת תנן נפל הבית עליו ועל אביו והי' עליו כתובת

אשה וב"ח יורשי אב אומרים הבן מת ראשון ואח"כ מת האב וב"ח אומרים האב מת ראשון ואח"כ מת הבן בש"א יחלוקו ובית הלל אומרים נכסים בחזקתן ופי' הרשב"ם בש"א יחלוקו דאע"ג דיורשי אב וודאי יורשין בהאי ממון וב"ח ספק קאתי ספק ומוציא מידי וודאי קסברי ב"ש שטר עומד לגבות כגבוי דמי ותרווייהו ודאי חשיבי וב"ה סברי נכסים בחזקתן בחזקת יורשי אב שהרי הם יורשי וודאי או מיעקב או מראובן וכמחזקין דמי שהרי יעקב מוחזק בנכסים וכו'. וב"ח ספק ואין ספק מוציא מידי וודאי עכ"ל וכן פסקינן בח"מ ס"ס ק"ז ואם איתא דסברי ב"ה שטר עומד לגבות כגבוי דמי ע"כ ספק וספק או וודאי וודאי הם אלא ע"כ דלית לן לומר שטר העומד לגבות כגבוי דמי ועכ"ל אם נימא כדעת הש"ך על היתומים להביא ראיה מטעם דשטר העומד לגבות כגבוי דמי א"כ הוי ספק וספק או ודאי וודאי אלא ע"כ דלא אמרינן שטר עומד לגבות כגבוי דמי וטעמא דעל היתומים להביא ראיה משום דמוקמינן השדה כמות שהיא גם ביד אביהן כן אבל היכי דליכא האי טעמא ברור הדבר דכל נכסים בחזקת יורשין ולענין ספיקא יכולים הם לומר קים לי וא"כ הדרן לכללן דיכולין היתומים לסלק בדמים כפי דמי שווין שהנכסים בחזקת אותו שבט הנלפע"ד כתבתי פה ק"ק אייזינשטאט:

שאלה מז - א

בדבר הגט הנשלח ע"י שליח למרחקים וכתב המסדר הגט בשם האשה סאשה דמתקרי' שאשה ויש לגמגם היכי שיש לאשה שני שמות והם של לע"ז ראוי לכתוב שם העיקר ועל שם השני דמתקרי' אבל הכא שאין לאשה זו שתי שמות רק מקצת בני אדם קורין השי"ן בשמאל ונדמה כאלו קורא בס' והשם הזה מצוי במדינת רוסי' וואלין ופולין ושפתיהם בררו מללו שאשה והשם הזה יוצא משרה וא"כ עושה להטפל עיקר ולעיקר טפל ויש מחלוקת בין הפוסקים בזה. הנה לברר דין זה ולעמוד על מקור בכל חלוקי הדינים המסתעפות מענין לענין באותו ענין צריכין אנו להעתיק דברי הש"ס בפ' השולח דף ל"ד ע"ב בראשונה הי' משנה שמו ושמה התקין ר"ג הזקן שיכתוב איש פלוני וכל שום שיש לו וכו' מפני תיקון עולם ובגמ' אמר רב יהודא אמר שמואל שלחו לי' בני מדינות הים לר"ג בני אדם הבאים משם לכאן ושמו יוסף וקוראים לו יוחנן יוחנן וקוראים לו יוסף איך מגרשים נשותיהם עמד ר"ג והתקין שיהי' כותבין איש פלוני וכל שום שיש לו אשה פלונית וכל שום שיש לה מפני תיקון עולם אמר ר' אשי והוא דאתחזיק בתרי שמי' תני' כוותי' דרב אשי הי' לו שתי נשים אחת ביהודא ואחת בגליל ולו שתי שמות אחד ביהודא ואחד בגליל וגרש את אשתו שביהודא בשמו שביהודא ואת אשתו שבגליל

בשמו שבגליל אינה מגורשת עד שיגרש את אשתו שביהודא בשמו שביהודא ושם גליל עמו ואת אשתו שבגליל בשמו שבגליל ושם דיהודא עמו יצא למקום אחר וגירש בא' מהם מגורשת והא אמרת שם דגליל עמו אלא ש"מ הא דאתחזיק והא דלא אתחזיק ש"מ ההוא דהוי קרי' ליה מרים ופורת' שרה אמרי נהרדעי מרים וכל שום שיש לה ולא שרה וכל שום שיש לה עכ"ל הגמ' וכתבו התוס' שבטופסי גיטן של ה"ג כתב שצריך לכתוב בגט וכל שום וחניכה דאית ליה. ואינו נראה לר"ת דזימנין דאתי לידי תקלה כשאין לו אלא אותו שם הנכתב בגט ואין לו חניכה וכשכותב בגט וכל שום וחניכה נראה זה הגט של אדם אחר שיש לו שם וחניכה ונראה לר"ת וכל שום שיש לו דקתני במתני' היינו כל שמותיו בפירוש ותיקן ר"ת לכתוב בגט איש פלוני דמתקרי' כך וכך כדאמרינן בגמ' שרה דמתקרי' מרים והא דקתני בגמרא בשמו שביהודא ושם דגליל עמו משמע קצת כפי' ר"ת עכ"ל אבל הר"ן כתב דלישנא דמתניתן לא משמע הכי דא"כ ה"ל למתני התקין ר"ג הזקן שיהיה כתוב כל שום שיש לה אבל מדקאמר אני פלוני עם כל שם שיש לי משמע דבאותו לשון בעצמו תיקן עכ"ל ואני אומר דמלישנא דמתניתן אין סתירה לדברי ר"ת דהא כתב ר"ת גבי מומר שגירש בשם של ישראל לחוד דכשר והביאו ראיה שלא שנינו היה לו שני שמות ביהודא או שני שמות בסתם שגרש בשני שמותיו אלא ביש לו שני שמות אחד ביהודא ואחד בגליל והוחזק בשני שמות בשני מקומות ואותו שבגליל אין מכירין שם שביהודא ואמרו שלא זה הוא שגירש אבל כשהוא מוחזק בשני שמות במקום אחד די באחד ואפילו בחניכה והא דאמרינן בשמעתין רובא מרים ופורתא שרה דמשמע אפילו בחד מקום צריך שני שמות היינו לכתחילה והא דאמרינן לקמן כתב חניכתו כשר וכן הי' נקי' דעת דעת שבירושלים עושין דמשמע אפילו לכתחילה אין צריך לכתוב עיקר השם י"ל דמיירי התם בחניכה שמכירין אותו בכל מקום והכל קורין אותו בשם זה אלא כשקורא בתורה או חותם בשטר קוראין אותו בשם המובהק עכ"ל הרי ע"כ מפרש ר"ת הא דתניא בברייתא הי' לו שתי נשים אחת ביהודא כו' שאין הכתיבה והנתינה במקום אחד אלא הוא עומד בגליל ומגרש אשתו שביהודא או הוא עומד ביהודא ומגרש אשתו שבגליל וזה קורא שינוי שאם יגרש בשם שיש לו במקום שהוא עומד נקרא שינוי לבני אנשי המקום שהאשה עומדת כי יאמרו שאינה מגורשת כי אינם יודעים שיש לה לבעלה שם זה במקום אחר ואם יגרש בשם שיש לו במקום שהאשה עומדת נקרא שינוי לבני אותו המקום שהוא עומד ואם תבוא אשה לגבות מנכסיו או לינשא באותו מקום יאמרו שאינה מגורשת לפי שאין מכירין באותו השם הכתוב בגט לכך התקין ר"ג איש פלוני וכל שום שיש לו פי' שם הנקרא לו במקום הנתינה שהוא עיקר להתיר האשה

במקום שהיא עומדת וע"ז אמר רב אשי והוא דאתחזיק בתרי שמות פי' שהוחזק באלו שני שמות שידוע לו הוא שיש לו ב' שמות אבל בני המקום זה אין מכירין בשם שיש לו במקום אחר הילכך צריך לכתוב שניהם דלא ליתי לידי קלקול בין במקום הכתיבה בין במקום הנתינה כדפי' לעיל. ופי' המפרשים שהעדים העידו השם שיש לו במקום אחר אבל בני המקום הכתיבה אינם יודעים אלא שנתחזק שיש לו שם אחר אבל אינם יודעים באיזה הם הוא נקרא שם:

ולפ"ז ניחא דר"ת רוצה להוכיח שר"ג לא תיקן כן בכל הגיטין אפי' אם לא נתחזק אלא בשם א' שנכתב וכל שום מפני חשש דילמא יתוודע אח"כ שנקרא בשם אחר כפי נוסח טופס הגט של ר"ג דלזה לא חיישינן דאין לנו אלא שם שהחזיק עצמו בו אלא דר"ג התקין היכי שנתחזק שיש לו שם אחר כמו ששלחו בני מדינת הים בני אדם הבאים משם לכאן שמו יוסף וקוראין לו יוחנן וא' רב אשי דווקא בנתחזק בתרי שמי' ותני' כוותי' דרב אשי הי' לו שתי נשים אחת ביהודא וכו' וע"כ מיירי שנתחזק בשני שמות אבל בני מקום זה אינם מכירי' בשם שיש לו במקום אחר כי אם ע"י עדים המעידים על שמו שיש לו במקום אחר ולכך צריך לגרש אשתו שביהודא ושם גליל עמו שני שמות בפי' ושם הנתינה עיקר ועל שם הכתיבה כותב דמתקרי' אבל ר"ג תיקן דלפעמים יהי' נתחזק בתרי שמי ובני המקום אינם מכירים בשם שיש לו במקום אחר וגם אין עדים מה שמו נקרא לו ולכך תיקן דרך כלל לכתוב איש פלוני וכל שום שיש לו דעכשיו לא יוכלו להוציא לעז דכיון שיראו בגט וכל שום יאמרו אפשר ששני שמות הי' לו ונודע הדבר ע"פ עדים שהותרה על פיהם כמו שכתב הר"ן ג"כ המשנה אבל אם נודע עכשיו ע"פ עדים מה שמו אשר נקרא לו שם במקום הנתינה טפי עדיף לפרוט השם אלא דהיכי דאינם יודעים כותבי' וכל שום וחניכה ובזה הי' תיקן ר"ג ומשמעות הברייתא מיירי שנודע ע"פ עדים השם שיש לו במקום הנתינה ותיקון ר"ג הי' דרך כלל אם אינו נודע רק הוחזק שיש לו שני שמות אבל בלא הוחזק שיש לו ב' שמות לא תיקן ר"ג מעולם ויש לחוש לקלקול לאפוקי מטופס הגט של ר"ג ולכך תיקן ר"ת היכי שנודע שני שמות שכותבין שניהם בפי' כי לפי תקנת ר"ג עדיף טפי לפרוש ור"ג לא תיקן אלא אם אינו יודע והוחזק בב' שמות אבל בלא הוחזק אינם כותבי' אלא שם אחד בלא שום וחניכה ואף אם אח"כ נודע שהי' לו שם אחד כשר דאין לנו אלא שם שהחזיק וע"פ מנהגו של ר"ת אנו אשכנזים נמשכים נמצא פסקן של דברים לפי פי' תוספות והרא"ש דאם הוחזק בשני שמות במקום אחד כשר בדעבד אפילו באחד מהם ואפילו בחניכה ומיהו לכתחילה צריך לכתוב שניהם אפילו כתיבה ונתינה במקום אחד כדאמר בסמוך רובא מרים ומעוטא שרה משמע בחד מקום

קרי' לי' הכי והכי א"כ מוכח אפילו כתב שם הטפל כשר בדעבד וכ"ש אם כתב שם הטפל וכלל שם העיקר בכל שום וחניכה דפשיטא דכשר אבל בשני מקומות ונתחזק שמו שיש לו שתי שמות וכתב אחד מהם אינו מגורשת כדאמרינן בברייתא כתב לגרש אשתו שביהודא כו' אינו מגורשת עד שיכתוב שם גליל עמו והיינו בנתחזק:

והרי"ף השמיט האי ברייתא הי' לו שתי נשים וכתב על מתניתן דהתקין ר"ג הא דרב אשי והוא דאתחזק בתרי שמי' וההיא דהוה קרי לה רובא מרים וכו' ונראה מדבריהם שהוא מפרש ההיא ברייתא דהי' לו שתי נשים שהכתיבה והנתינה הי' ביהודא אלא שנתחזק גם השם אחר שיש לו בגליל צריך לכתוב שם של יהודא וגליל עמו כיון שקוראין לו בשני שמות כמו במדינת מעהרין שקוראין לאדם אחד בשני שמות א"כ אינו גט אם כתב שם אחד עד שיכתוב שניהם ואם לא כתב אינו מגורשת כיון שרגילין לקרות בשניהם בפעם א' והיינו שינה שמו דמתניתן שלא הי' כותב אלא שם אחד והתקין ר"ג הזקן שיהי' כותב שניהם ואם אינו יודע שם השני כותב וכל שום וחניכה וההיא דרובה מרים ופורתא שרה צריך למכתב וכל שם ואם כתב שם הטפל וכל שום הוי שינה שם ופסול ואם כתב עיקר השם י"ל כיון דרוב קוראים לו כן לא גרע מחניכתו דכשר בדעבד וס"ל להרב אלפסי דכך הי' נקיי הדעת שבירושלים עושין כן לא קאי אלא על איש פלוני ולא כתב עד וגרס בתר הכי כתב חניכתו וחניכת' כשר משמע בדעבד דווקא דהיינו החניכה הידוע ביותר כמו רוב' מרים אבל אם קוראים לו שני שמות בפעם א' צריך למכתב שניהם לא כתב אלא אחד מהם אינו גט:

והרמב"ם בפ"ב מהלכות גירושין דין י"ג כתב וז"ל מי שהי' לו שתי שמות וכן אשה וכו' כשמגרש כותב שמו ושמה שהן רגילין בו ביותר ואומר איש פלוני וכל שום שיש לי ואם כתב חניכתו וחניכת' כשר כתב השם שאין יודעין בו ביותר וכתב וכל שום שיש לו הרי זה פסול שינה שמו אע"פ שכתב וכל שום שיש לו אינו גט עכ"ל. והנה גם הרמב"ם לא חילק בין שיש לו שתי שמות במקום אחד ובין שיש לו שם במקום הכתיבה ושם אחר במקום הנתינה והוחזק בשני המקומות בשניהם כמו שמחלק הרא"ש נראה שהוא סובר הא דאמרינן ולא שרה וכל שום משמע דאפילו בדעבד פסול ואם כתב חניכתו דמכשיר בדעבד מיירי שהוא רגיל באותו חניכה יותר כמו שכתב הראב"ד וממילא היכי שכתב שם העיקר ולא כתב וכל שום מכשיר נמי בדעבד דלא גרע מחניכתו אלא אם כתב שם הטפל לבד דגרע יותר מחניכתו נראה דפסול מק"ו מכתב השם שאין יודעין בו ביותר וכתוב וכל שום דפסול ק"ו לשם שאין יודעין ביותר לבד פשיטא דפסול וע"כ צ"ל דמפרש הא דקאמר רב אשי והוא שהוחזק בשני שמות ר"ל שנקרא בשני שמות ביהודא וכן

בגליל וכיון שהוחזק לקרותו בשני שמות וכתב שם אחד גרע טפי משכתב שם שיודעין בו ביותר כגון רובא דהוי קרי לה מרים דכשר בדעבד לכ"ע אם כתב שם מרים לחוד בלא וכל שם משום דקרי לה הרוב הכי ולא גרע מחניכה המפורסמת משא"כ היכי שהוחזק בשני שמות בשוה א"כ כל השם לבד אינו מפורסום ביותר ואפילו כותב שם וכל שום הרי זה פסול דאינו מוכח בתוך הגט מי המגרש כיון שרגילן לקרותו בשניהם:

ומה שכתב הרמב"ם שינה שמו אע"פ שכתב וכל שום אינו גט היינו פירוש' דפי' במתניתן וז"ל זה שאמר שינה שמו ושמה וכתב וכל שום שיש לו שזה כשר לא יתקיים זה אלא א"כ הי' לאדם שני שמות שנודע בשניהן או כשכתב האחד השמות ובתנאי שיכתוב המפורס' מהם ואמר וכל שום שיש לו יהי' הגט כשר אבל אם היה שמו עד"מ יצחק וכתב בגט אני אברהם וכל שם שיש לי הרי זה גט בטל ודע זה עכ"ל הרי שדקדק בלשונו שנודע בשניהם כגון אדם שקורין לו בשמו בלשון הקודש צבי ובלשון אשכנז הירש וכתב אחד מן השמות וכתב וכל שום כשר כיון שנודע בשניהם או שכתב אחד מן השמות וכתב המפורס' כגון הירש לבד דלא גרע מחניכה אבל כשאינו נודע בשניהם כגון אדם שקוראין לו ראובן ושמעון כמו שרגילין במדינת מעהרין דאינו נודע אלא אם קורין לו בב' שמות אבל אם קורין לו בשם א' אינו נודע ואפי' פורת' אינם קורין לו בשם א' וגרע משם הטפל ואפי' אם כתב שם אחד וכותב על שני וכל שום פסול וסבר הרמב"ם הא דאמרינן הי' לו אשתו ביהודא וכו' אינו גט עד שיכתוב שם דגליל עמו היינו שהוחזק לקרותו בשני שמות וכדפירש"י לכך אינו מחלק בין מקום הכתיבה למקום הנתינה דא"ל מפרש הכי א"כ כיון דכתב הרמב"ם כתוב שם המפורס' ביותר כשר אפילו אם לא כתב וכל שום וא"כ אמאי קתני בברייתא גירש אשתו שביהודא בשמו של יהודא אינו מגורשת הא שם זה מפורס' שם יותר וצריכין אנו ע"כ לחלק שלא כתב ביהודא אלא הי' בגליל וא"כ הי' להרמב"ם לכתוב חידוש דין זה אלא ע"כ כדכתיבנא וסבר הרמב"ם אף דקתני בברייתא אינו גט מ"מ אינו אלא פסול מדרבנן משא"כ אם הי' שמו יצחק וכתב אברהם וכל שום שיש לו דאינו גט אפילו מן התורה וכתב בפ' עשירי מה"ג כל מקום שאמרנו בחיבור זה שהגט בטל או אינו גט או אינו מגורשת הרי זה גט בטל מן התורה ואם נשאת תצא והולד ממזר וכל מקום שאמרנו בחיבור שהגט פסול הרי זה פסול מדרבנן ואם נשאת לא תצא והולד כשר. וכתב המגיד משנה זה כתב לבאר לשונו אבל בגמ' אין שם זה כלל כי יש פסול בטל לגמרי ויש פסול דלכתחילה לא תינשא כו' וא"כ כיון שאין זה כלל בתלמוד א"כ יש לומר אף דקתני בברייתא אינו מגורשת ע"כ מדברי סופרים וע"כ מפרש הרמב"ם הא דקתני בפ' הזורק שינה שמו ושמה תצא וכל

הדרכים האלו בה ע"כ מיירי בשינוי שם גמור כגון יצחק וכתב אברהם וכל שום אפילו הכי הוי שינוי שמו והוי הולד ממזר ולכך כתב אינו גט ובזה מיושב שהקשה הרשב"א והביאו השלטי גבורים די"ח שישנה שמו לגמרי ואינו מחוור דמאי אתי לאשמועינן אבל לפ"ד י"ל דאתי לאשמועינן דאפילו הי' כותב וכל שום שיש לו אפ"ה הוי ממזר ובזה מיושב גם כן קושי' ב"י בסי' קכ"ט שכתב דאי בשינוי ממש מאי צריכי למימר וכן מדאיצטרך למימר בגמרא דחכמים מודים לר"מ בזו ואם שינה מאי צריכי למימר עכ"ל. ולפי זה ניחא דאיצטרך למימר אף שכתב וכל שום ס"ל דאינו גט וזה ניחא לפי' הרמב"ם דכיון דכל מתניתן בשינוי ממטבעות שטבעו חכמים בגיטין א"כ מאי ראו לחלק בין הדביקים שחולקים חכמים בשאר ומודים בהך כיון דאינו אלא מדרבנן אלא ע"כ דזה מיירי בשינוי גמור ופסול מדאורייתא ולכך כל הדרכים האלו בה והולד ממזר וכן מצאתי בתוספות י"ט שכתב שאף הרב ב"י לא הזכיר דעת הרמב"ם מ"מ נראה בעיניו שהרמב"ם הוא חולק ותירץ שם קושי' ב"י בענין אחר יעיין שם. וראיתי בספר לחם משנה שכתב על דברי הרמב"ם ולא ראיתי לרבינו שהזכיר דברי רב אשי וגם לא אחד מן הדינים שהזכיר הרב המגיד היוצא מסוגי' הש"ס ונראה שהוא מפורש ממתניתין דהי' משנה שמו ושמה וכו' מי שהיה לו שני שמות היה כותב השם הרגיל ולא היה כותב וכל שום התקין ר"ג שיכתבו וכל שום ואמר שם רב אשי בגמרא והוא דאתחזק בתרי שמי' כלומר כשידעינן שיש לו שני שמות אז צריך ליכתוב וכל שום אבל אם לא ידעינן שיש לו שני שמות אלא שם אחד ולא כתוב וכל שום אע"פ שידע אח"כ שיש לו שם אחר אין לפסול משום דלא כתוב וכל שום והיינו הדין שאמרו בגמרא הא דהוי קרא לה רובא מרים וקאמר בגמרא שכותבין השם וכותבין כל שום והשתא אתי שפיר שלא כתב רבינו האי דרב אשי דודאי דאי לא כתב אלא שם האחד אע"פ שלא כתב וכל שום מהני דלא גרע מחניכמו וחניכתה ועם זה נתיישבו דברי רבינו שהזכיר דברים האמורים בגמרא עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו דלפי משמעות לשונו משמ' שנתחזק במקום אחד ואם כתב אפילו שם אחד היינו המפורסם ביותר אף שלא כתוב וכל שום כשר א"כ איך מיישב הברייתות דקתני היה לו שתי נשים אחת ביהודה וכו' וגירש לאשתו שביהודה בשם שביהודה אינה מגורשת ואם מיירי שיש שינוי בין מקום כתיבה לנתינה אם כן היה לו להרמב"ם להזכירו אלא ע"כ ס"ל דבמקום אחד והוחזק בשני שמות פסול כשכתב שם אחד כל שלא כתוב וכל שום אבל היכי שלא נתחזק כשר בשם אחד ומה שכתב לחם משנה דאי לא כתוב אלא שם אחד אע"פ שלא כתוב וכל שום מהני דלא גרע מחניכתו מיירי בלא נתחזק וכיון דלהרמב"ם ע"כ מפרש הא דקאמר בגמרא ולא שרה וכל שום דאף

בדיעבד פסול כמו שכתוב ואם כתב שם שאינו ידוע ביותר וכו' הרי זה פסול ובתחילה כתב מי שהיה לו שתי שמות כותב השם שרגילין ביותר ואמר איש פלוני וכל שום שיש לו ואם כתב חניכתו כשר משמע שהרוב הי' קוראים לה בשם אחד וזה קרוי אצלו ידוע ביותר והמיעוט קרוי לה בשם אחר צריך ליכתוב וכל שום על שם המיעוט משמע דאם כתב שם העיקר שהרוב קוראין בו כשר אף בלא וכל שום דלא גרע מחניכתו ולפ"ז יקשה בריייתות דקתני גירש אשתו שביהודה בשם שביהודה אינו מגורשת ואמאי הא שם זה ידוע שם ביותר ואין לומר שמיירי שהכתיבה והנתינה אינו במקום אחד א"כ הדרא קושיא לדוכתי' למה לא הזכירו הרמב"ם והלחם משנה רצה ליישב שכלל בדבריו כל דברי הש"ס ולפ"ז היה עיקר הדין חסר אלא ע"כ כדכתיבנא באם שנתחזק לקרותו במקום אחד בשתי שמות גרע מרובא דקרי ליה בשם אחד ומיעוט בשם אחר דהתם מהני אותו השם שנקרא ברוב עולם והכא לא מהני שם אחד כיון דכל עולם קוראין אותו בשתי שמות ושם אחד אין יודעין בו ביותר וגרע טפי מכתוב מיעוט השם וכל שום דהתם עכ"פ למיעוט בני אדם ידוע והכא אף למיעוט אינו ידוע דכל הקורא אותו קורא בשני שמותיו כיון דנתחזק בהם ונכלל הכל במה שכתוב כתב השם שאינו ידוע ביותר וכו' הרי זה פסול כדפרשתי:

וראיתי שגדולי הדור נחלקו בנתחזק בשני שמות שכתב הב"י בשם הר"י בכתבי' שכותבין ראובן דמתקרי' שמעון ואם לא כתב דמתקרי' אלא נכתב ראובן שמעון דלא פסלינן ליה אבל מהרי"ק שורש קצ"ח כתוב שהוא פסול לפי שנראה מתוך הגט שקוראין אותו ראובן שמעון ואינו כן במקום הנתינה אינו נקרא אלא שמעון ובמקום הכתיבה אינו נקרא אלא ראובן עכ"ל. וכתב הב"י ואפשר לומר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דמהר"ש מיירי כשנקרא בשני שמות במקום אחד ומ"ה מכשיר ומהרי"ק מיירי כשנקרא במקום הנתינה בשם אחר ובמקום הכתיבה בשם אחר וכדמשמע מדבריו ומ"ה פסול ומ"מ אומר אני דהתם מיירי במי שנשתנה שמו מחמת חולי ואינו נקרא בשניהם ולכך כתוב בתרומת הדשן סי' רל"ז שצריך לכתחילה לכתוב דמתקרי' ולא מכשיר אלא בדיעבד אבל אם הוחזק לקרותו בשם שניהם צריך לכתוב שניהם וכן כתוב בהדיא בספר בית שמואל בסימן קצ"ט סעיף קטן כ"ד וק"ל:

ואם נקרא בשני שמות אז הוא להיפך דצריך ליכתוב שניהם בלא מתקריי' ואם כתב דמתקרי' הוי שינוי וכן משמע בתשובת רמ"א בעובדא פעסלין אסתר ולשון רמ"א אינו מדוקדק מה שכתב כשר משמע לכתחילה אין כותבין כן וליתא אלא אם נקרא בשניהם צריך לכתוב שניהם דווקא עכ"ל הרי מבואר להדיא כדברינו וע"כ הרמב"ם שלא הזכיר

כל הני חלוקי דבש"ס ע"כ ס"ל הא דתני בברייתא היה לו שתי נשים וגירש אשתו שביהודה בשם שביהודה אינו מגורשת משום שהוחזק בשניהם היינו שהוחזק לקרותו בשתי שמות ולכך אינו גט וס"ל אף דתני הש"ס אינו גט אינו בטל מן התורה אלא פסול מדרבנן והוי בכלל מה שכתב שם שאינו ידוע ביותר וכל שום דגט פסול ק"ו בשם הטפל לבד ואם מוחזק לקרותו בשני שמות ונכתב אחד גרע משם הטפל ואין חילוק בין אם הוחזק במקום הנתינה בשני שמות ובין הוחזק במקום הכתיבה בשם אחד ובמקום הנתינה בשם אחר וכתוב שם אחד מכל מקום אינו ידוע ביותר ופסול הוא והיכי שלא הוחזק כלל בזה שם כגון שמו ראובן וכתוב שמעון וכל שום אף שכתוב וכל שום הגט בטל מן התורה:

וראיתי שטור כתב אם יש לאחד ב' שמות כותבין שם עיקר וכו' במה ד"א לכתחילה אבל בדעבד אפילו לא נכתב אלא אחד מהם כשר ורמב"ם כ' פסול שכתב כתב השם שאין יודעין בו ביותר וכתב וכל שום וחניכה שיש לו הרי זה פסול וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה וכוונתו פשוטה שמתחילה כתב אבל בדיעבד אפילו לא נכתב אלא אחד מהם כשר רצה לומר וק"ו אם נכתב וכל שום וחניכה דכשר בדעבד ואח"ז כתב והרמב"ם כתב פסול שכתב כתב השם שאין יודעין בו כו' הרי שפסול אפילו אם כתב וכל שום ק"ו בכותב שם הטפל לבד דפסול להרמב"ם ואביו הרא"ש כתב כסברא ראשונה ר"ל אפילו בשם הטפל לבד בלא וכל שום נמי מכשיר וכן איתא להדיא בהרא"ש להמעיין ומדקדק בדבריו והטור כתוב אחר זה והא דכשר בדעבד כשכתב שם טפל וכל שום וחניכה דווקא למגרש במקום הכתיבה אבל אם עומד במקום אחר ומגרש במקום אחר והוחזק בשני מקומות וכו' ואין ספק הא דכתב הטור והא דאכשר בדעבד כשכתב שם הטפל וכל שום וחניכה לא אתי לאורויי שאם כתב שם הטפל לבד דפסול אף להרא"ש זה א"א לומר כן דהמעיין בדברי הרא"ש יראה להדי' שמכשיר הרא"ש אף שכתב שם הטפל לבד אלא דאתי לאורויי שלא תאמר אם כתב השם הטפל וכל שום דכשר אף לכתחילה קמ"ל דאף בזה אינו מכשיר לכתחילה אלא בדעבד והרב הב"י נתקשה לו דברי הטור ורצה ללמוד בכוונת הרמב"ם כמו שכתב הרשב"א דבהוחזק בשני שמות במקום אחד מגרש לכתחילה באחד מהם ואינו חושש משום דקשיא לי' חנכה דתנן כך הי' נקיי דעת שבירושלי' כותבין אלמא אפילו לכתחילה מגרש באחד מהם דלא עדיפא חניכה ממקרי שמותיו ואע"ג דתני בברייתא מגורשת דמשמע דעבד אינו קשה דלאו דוקא אלא מדתני ברישא דהוחזק בשני מקומות אינו מגורשת תני סיפא מגורשת וה"ה לכתחילה והאי דרובא קרוי לה מרים ופורתא שרה לא קשיא דהתם הכי קאמר אם בא

לכתוב שניהם לא יכתוב הטפל עיקר ועיקר הטפל שזה דרכן של הבריות וזה אינו דרכן וכו' כנ"ל עיקר עכ"ל הרשב"א ורצה הב"י להבין ג"כ בדברי הרמב"ם כן ורצה ללמוד בכותב שם הטפל בלא וכל שום מכשיר הרמב"ם בדעבד דלא גרע מחניכתו ולא פסל בכותב שם הטפל אלא כשכותב עמו וכל שום משום דטפי עדיף לכתוב שם הטפל לבדו ממה שיכתוב שניהם ויכתוב שם הטפל בעיקר ועיקר בטפל כמו שכתב הרשב"א והנה אם אמנם שכתב הב"י על דברי הרשב"א דמילי דסברא נינהו ואנו בעניותינו לא זכינו להבין סברא זו דאיך יעלה על דעת דאם כותב שם הטפל לבד וכשר ובשביל שכותב וכל שום יגרע הלוא טעמא דבעינן שמו ושמה שיהיה מוכח מתוך הגט שזה הוא מגרש וטפי מוכח כשכותב אצל שם הטפל וכל שום שאז אנו חוקרים שמסתמא יש לו עוד שם אחר משלא כתב כלל אלא שם הטפל לבד בשלמא הרשב"א הוכרח לחלק חילוק זה משום דקשיא חניכה וס"ל דחניכה כותבין לכתחילה כנקיי דעת שהיה בירושלים וס"ל דשם הטפל הוי כמו חניכה ומותר לכתחילה וא"כ קשיא ליה הך דרובה קרוי לה מרים למה אמרו ולא שרה וכו' אלא ע"כ דטפי עדיף שם הטפל לבד משכותב שם הטפל לעיקר ועיקר לטפל אבל הרמב"ם דס"ל דחניכה אינו כשר אלא בדעבד דכמשמע מלשונו א"כ מנ"ל לחלק בין הדביקים דלמא הא דקאמר ולא שרה וכל שום שיש לה לרבותא דאפילו שרה וכל שום שיש לה לא יכתוב לכתחילה וכל שכן שרה שם הטפל לבד ובדעבד בשניהם כשרים אלא דפסול בשם שאינו מפורסם ביותר אף כשכותב וכל שום ומכשיר בחניכה ע"כ בחניכה המפורסמת מיירי וכשר בדעבד כמו כן כשר אם כתב שם המפורסים בדעבד אף בלא כל שום אלא אם כתב שם הטפל אף שכתב וכל שום פסול בדעבד מק"ו אם כתב שם הטפל לבד וכבר השיגו על הב"י הב"ח והדרישה והאריכו ליישב דברי הטור אבל לפי מה שכתבנו ניחא בס"ד בלי שום גימגום:

ומה שהביא הטור דברי הרמ"ה שכתב שאין חילוק בין אם מגרש במקומו לשולח הגט למקום אחר דלעולם צריך לכתוב שני שמות אלא כשמגרש במקומו כותב שם העיקר בפרט והטפל כולל וכותב אני פלוני וכל שום וחניכה דאית לי ואם כתב שם הטפל בפרט וכולל שם העיקר הוי ספק מגורשת ואם גירש בשם שלא הוחזק בו כלל אע"ג דכתיב וכל שום כו' לא הוי גט כלל וכשישלח הגט למקום אחר צריך לפרוט שני שמות בפרט שם מקום הכתיבה ושם מקום הנתינה נראה דמספקא לי' להרמ"ה על הא דקאמר מרים וכל שום ולא שרה אי בעי לומר דאינו מגורשת אי כוונת התלמוד לכתחילה לא יכתוב אבל בדעבד שפיר דמי כדכתב הרא"ש ולכך כתב דהוי ספק מגורשת ובריית דקתני היה לו שתי נשים כו' עד שיגרש אשתו שביהודא ושם דגליל עמו ס"ל להרמ"ה כיון דקתני בהדי'

ושם דגליל עמו משמע שצריך לכתחילה לפרט שני שמות כיון ששלח הגט למקום אחר ואם כתב וכל שום אינו כשר אלא בדעבד ואם כתב אלא שם אחד אינו מגורשת כיון שמוחזק בשני מקומו' בשני שמות כדכתב הרא"ש ולא פליג על הרא"ש אלא דלהרא"ש אפילו כתב שם הטפל כשר בדעבד ולהרמ"ה אפילו אם כתב שם הטפל וכל שום הוי ספק מגורשת ובב' מקומות צריך לכתחילה לפרוט שם שניהם משא"כ להרא"ש לדעת הטור דכותב שם מקום הנתינה וכולל מקום הכתיבה וכל שום אף לכתחילה להרמ"ה אינו כשר אלא בדעבד כיון דידוע ע"פ עדים בשם הנתינה וכאן הוחזק בשם אחר יותר טוב לפרוט שניהם וכבר כתבתי שאף לרשב"ג לא תיקן שני שמות ובני מקום זה אינם מכירים בשם שיש לו במקום אחר וגם אין עדים בדבר תיקן לכתוב וכל שום אבל אם ידוע בעדים שם מקום הנתינה אליבא דכ"ע שלכתחילה יותר טוב לפרוט שניהם:

וראיתי שהר"ן האריך לדחות פי' הגאונים שרצו לפרש דלפעמים אינו מגורשת ולפעמים מגורשת בדעבד אבל לעז איכא והיינו היכי דאתחזק בתרי שמייהו כלומר שאף במקום הכתיבה קורין אותו לפעמים בשם מקום הנתינה ולא כתב וכל שום אפילו כתב שם של מקום הנתינה שהוא יותר חשוב אינו מגורשת אבל לא אתחזק בתרי שמייהו במקום הכתיבה כלומר שאין קוראין אותו שם אלא שם של מקום הכתיבה בדיעבד מגורשת ודחה פ' זה וכתב דעת הרי"ף שהרי השמיט זו ושל רב יהודא אמר שמואל שלחו בני מדינות הים וכתב הא דרב אשי והוא דאתחזק בתרי שמייהו על משנתינו דמשמע דלית לן תרי גוונא גוונא דמפסל וגוונא דצריך לכתחילה בלחוד משום לעז אלא גוונא דמתני' נמי אם לא עשה כן אינו מגורשת והעלה דפסקן של דברים כך הוא דמי שיש לו שתי שמות אחד במקום כתיבת הגט ואחד במקום נתינתו כל שידענו כן אף על פי שאינו נקרא במקום הכתיבה אלא בשם אחד צריך ליכתוב שם של מקום הנתינה וכותב וכל שום בשביל שם של מקום הכתיבה והיינו ברייתא דקתני עד שיגרש אשתו שביהודא בשמו של יהודא ושם דגליל עמו לאו דווקא שם דגליל בפירוש דה"ה נמי אם כתב וכל שום בלחוד דמהני וכן נמי אם כתב בפירוש שם של מקום הכתיבה וכתבו וכל שום בשביל שם של מקום הנתינה מהני ואם לא כתב אלא אחד מהם אינו מגורשת וכל זה כשידענו שיש לו שתי שמות אבל אם לא ידענו לו אלא שם אחד אע"פ שלא כתוב וכל שום הרי זה גט כשר ואפילו נודע לו לאחד מכאן שם אחר כשר הי' מקום הנתינה והכתיבה במקום אחד ואין לו באותו מקום אלא שם אחד אע"פ שיש לו שם אחר במקום אחר ולא כתב וכל שום כשר ומיהו לכתחילה צריך שיכתוב וכל שום בשביל שם שיש לו במקום אחר ומשמע שאם כתב שם שיש לו במקום אחר וכתב וכל שום בשביל מקום

הנתינה אינו מגורשת הי' לו שני שמות במקום אחד זו היא שאמרו האי דהוי קרוי לה רובא מרים ופורתא שרה שצריך לכתוב שם של רוב בפירוש ושם המיעוט מרבוי' דוכל שום ואם עשה בהיפך כתב הר"ן בפ"ג מהלכה ג' דפסול מדרבנן ובחניכה וחניכה כתב דכשר ואפשר ג"כ שאפילו לא כתב וכל שום אלא שכתב שם הרוב בפירוש מגורשת גמורה היא עכ"ל:

והנה מה שכתב הר"ן אבל אם לא ידענו לו אלא שם אחד אע"פ שלא כתב וכל שום הרי זה גט כשר ואפילו נודע לו אח"כ שם אחר כשר משמע אפילו אם נודע שם אחר במקום הנתינה דאי לאו אמקום נתינה קאי אלא הכי פירושו דאם לאו ידענו לו אלא שם אחד ר"ל במקום הכתיבה ובמקום הנתינה אינו מוחזק אלא בשם אחד אע"פ שנודע לו אחרי כן שם אחר שיש לו במקום אחר כשר וע"כ הא דצריך תו לאשמועינן הי' מקום הנתינה והכתיבה במקום אחד ואין מקום אלא שם אחד אע"פ שיש לו שם אחר במקום אחר ולא כתיב וכל שום כשר מיירי אף בידוע שיש לו שם במקום אחר דאל"כ היינו רישא ולפי"ז הי' לו לאשמועינן רבותא אפילו אם לא ידענו אלא בשם אחד ואח"כ נודע שיש לו שם אחר במקום הנתינה דאינו מגורשת וא"כ אמאי נקט ברישא כל שידענו כן אע"פ שאינו נקרא במקום הכתיבה אלא בשם אחד עדיפא הוי לי לאשמועינן אע"פ שלא ידענו ונודע אח"כ שיש לו שם אחר במקום הנתינה אינו מגורשת אלא ע"כ הא דכתב אבל אם לא ידענו לו אלא שם אחד אע"פ שלא כתב וכל שום הרי זה גט כשר אפילו נודע לאחר מכאן שם אחר כשר ר"ל אפילו אם נודע אח"כ במקום הנתינה אפ"ה כשר וטובא קשי' לי כיון דלדידיה לית ליה תרי גוונא דמיפסיל וגוונא דצריך לכתחילה בלחוד משום לעז אלא גוונא דמתניתן נמי אם לא עשה כן אינו מגורשת וע"כ משום דהוי שינוי לבני מקום הנתינה דאי בשביל שידוע למקום הכתיבה שיש לו שם אחד בשביל זה לא הוי שנוי דהא אם היה מגרש במקום הכתיבה אף הוחזק לקרותו כשר בדעבד בשם אחד וע"כ משום דהוי שינוי לבני מקום הנתינה ולפ"ז אף אם אין יודעין במקום הכתיבה שיש לו שם אחר ונודע אח"כ במקום הנתינה שיש לו שם אחר הוי לי' לדידיה שינוי השם ומאי נפקא מני' שלא היה יודעין במקום הכתיבה או יודעין ידיעה זו לא הוי ידיעה לגבי בני המקום הנתינה:

עוד ראיתי בחידושי הגרשוני דף כ"ה ע"ב שכתב בהג"ה אבל אם עשה שם המקום הכתיבה עיקר וכתב על שם המקום הנתינה דמתקרי' כו' פסול ויש להקשות למה יהיה פסול הגט אף אם נאמר ששם המקום הנתינה הוא עיקר בלי חולק והוא דעת הריב"ש אם ב' שמות כתובות בפי' בגט אין הפרש בין שכתב זה ראשון או זה ומ"ש הכי שיהי'

גט פסול עכ"ל אבל אני אומר לפי מה שכתבנו לעיל בשם הרמב"ם דאם לא הי' נקרא אלא יצחק וכתב אברהם דמתקרי' יצחק כיון שאינו נקרא בשם אברהם הוי שינוי ופסול ה"נ כיון דשם הכתיבה אינו ניכר לבני מקום הנתינה הוי לדידי' כשם אחר ואף שכתב על שמו דמתקרי' פסול וק"ל:

והנה מפירש"י שכתב והוא דאתחזק אבל לא אתחזק כאן שיש לו שתי שמות אין צריך לכתוב וכל שום ואפי' נודע לאחר זמן שיש לו שם אחר הוי הגט כשר שאין לנו אלא שם שקראו הוא לעצמו בפנינו והוחזק בו עכ"ל נראה דאתי ללמוד שאם בא מיהוד' לגליל והחזיק עצמו בשמו של יהודא וגירש אשתו שביהודא בשמו שהוחזק אע"פ שנודע אח"כ שיש לו שם במקום אחר כיון שלא הוחזק במקום כתיבה וכן במקום הנתינה אלא בשם אחד אינו צריך לכתוב וכל שום מפני חשש דילמא יש לו שם אחר וכן מפרש ברייתא שיצא למקום אחר וגירש באחד מהם מגורשת ופירש"י דבאותו מקום לא הי' מוחזק שהי' לו שני שמות ר"ל שהחזיק באחד מהם או בשם של יהודא וגירש בשם זה אשתו שביהודא או שהחזיק בשם דגליל וגירש באותו מקום אשתו שבגליל מגורשת כיון שלא הוחזק בשם אחד ובמקום הכתיבה ומקום הנתינה אלא בשם אחד וכן נראה מדברי הרא"ש שכתב אבל לא אתחזק תרי שמי שאינם יודעים במקום הכתיבה שיש לו שם אחר במקום הנתינה וגם במקום הנתינה אינו יודעים שיש לו שם אחר במקום הכתיבה אין צריך לכתוב וכל שום ר"ל דאם נודע לנו במקום הכתיבה שבמקום הנתינה יודעים שיש לו כאן שם אחר אלא שאינו יודעים איזה שם אם ראובן או שמעון גרע טפי דאז צריך לכתוב לכתחילה וכל שום שיש לו אבל כשאנו יודעין שאין ידוע להם כלל במקום הנתינה שיש לו שם אחר במקום הכתיבה וגם במקום הכתיבה אין אנו יודעין שיש לו שם אחר במקום הנתינה אלא זה השם שהחזיק לעצמו כותבין ואין צריך למכתב וכל שום ואף אם יתודע אח"כ שהי' לו שם אחר במקום אחר הגט כשר כיון שבמקום הכתיבה והנתינה מוחזק בשם אחד אבל אם במקום הנתינה נמצא שאין נקרא בשם זה פשיטא דהוי שינוי ואם במקום הנתינה נודע השם אשר החזיק עצמו במקום כתיבה אפילו לא כתב אלא מקום כתיבה כשר:

וכן משמע מלשון הרא"ש שכתב שנקרא שינוי לבני אנשי המקום שאשה עומדת כי יאמרו שאינו מגורשת כי אינם יודעים שיש לבעלה שם זה במקום אחר משמע דאם נודע להם השם שקרא עצמו במקום אחר הוי גט וכן כתב המרדכי בהדי' וז"ל אבל אם לא אתחזק בתרי שמייהו המשונים במקום שאשתו עומדת ובמקום שעומדת שם כגון אם הבעל ואשה בין ששניהם במקום אחד בין שהם מב' מקומות והאיש שיש לו שתי

שמות ומכירין שני השמות בשני מקומות אם גירש באחד מב' שמות כשר. וכן כתב בספר התרומה וכן פסק ראבי"ה עכ"ל והרב הב"י כתב מה שכתב הרא"ש וגם במקום הנתינה אין יודעין שיש לו שם אחר נראה לי דלרבותי' נקטי' שאע"פ שבמקום הנתינה אינו מוחזק אלא בשם שהן בקיאין בו כשר וכל שכן היכי שבמקום הנתינה יודעים שיש לו שם אחר במקום הכתיבה דליכא למיחש כל כך לקלקולא אבל בתשובת הרא"ש כלל ט"ו סי' ד' כתב וז"ל התקין ר"ג שיהי' כותבין שמו שקוראין לו במקום הנתינה וכל שם אחר שיש לו אבל לא אתחזק בתרי שמייהו שאינם יודעים במקום הנתינה שיש לו שם אחר במקום הכתיבה אין צריך לכתוב וכל שום דאין לנו אלא שם שהחזיק עצמו משמע מדבריו אלא דכשבמקום הנתינה לא הוחזק אלא בשם אחד עדיף טפי מכשהוחזק במקום הנתינה שיש לו שם במקום הכתיבה וזה תימא דאיפכא מסתברא וכמו שכתבתי עכ"ל:

אבל לפי מה שכתבתי ניחא דפשיטא להרא"ש היכא דבמקום הנתינה הוחזק שיש לו שם אחר במקום הכתיבה אלא שבני מקום הכתיבה אין מכירין בשם שיש לו אם ראובן או שמעון או שם אחר אע"פ דבמקום הכתיבה לא הוחזק בשם אחר כי בשם אחד שהוחזק שם ונכתב בגט זה לבד הגט פסול לפי שבני המקום הנתינה יאמרו שאין זה שם בעלה של אשה שמתגרשת. אבל דברי הרא"ש והטור מבוארים דמיירי דלא הוחזק כלל לא במקום הכתיבה ולא במקום הנתינה שיש לו שם אחר אלא שם זה שהוחזק במקום הכתיבה הוחזק בו ג"כ במקום הנתינה וקאמר דאין צריך לכתוב וכל שום כדי לחוש שמא יש לו שם אחר במקום אחר שאינו לא במקום הכתיבה ולא במקום הנתינה וקאמר הא דלא חיישינן לה היינו טעמא משום דאפילו יודע אח"כ שיש לו שם אחר במקום אחר הגט כשר וכן פי' הב"ח דברי הרא"ש והעתקנו לשונו:

ולפ"ז הא דכתב הרא"ש והא דאתחזיק בתרי שמייהו פי' שהוחזק בשני מקומות באלו שני שמות וכו' אבל בני מקום זה אינם מכירין בשם שיש לו במקום אחר הילכך צריך לכתוב שניהם כי אתי לאשמועינן דאם מכירין בשם שיש לו במקום אחר כשר בדעבד בשם אחר אבל אם הוחזק בשני שמות ואינו יודע השם שיש לו ונכתב שם המקום הכתיבה פסול לגרש בו כיון במקום הנתינה אין יודעים זה השם. נמצא פסקן של דבריהם היכי דהוחזק בשני שמות במקום אחד להרמב"ם אם כותב שם עיקר לחוד כשר בדעבד דהוי כמו חניכה אבל שם שאינו מפורסי' שהוא שם הטפל פסול אף בדעבד אפילו אם כתב וכל שום. אבל להרא"ש וסייעתו אפילו שם הטפל לבד בדעבד כשר וק"ו אם כתב וכל שום והיכי שיש לו שם אחד במקום הכתיבה ובמקום הנתינה שם אחר

והוחזק בשניהם וכתב שם המקום הכתיבה לחוד פסול אפילו בדעבד כיון דאינם מכירין שם המקום הכתיבה במקום הנתינה אבל אם מכירין במקום הנתינה השם שיש לו במקום כתיבה כשר ולהרמב"ם מכירין פסול כיון דלדידי' אם כותב שם שאינו מפורסי' ביותר אפילו אם מגרש במקום הכתיבה ק"ו אם מגרש במקום הנתינה אף שמכירין השם של מקום הנתינה מ"מ שם טפל הוא אצל מקום הנתינה ופשיטא פסול ולכך לא הזכיר הרמב"ם חילוק זה בין מקום הכתיבה למקום הנתינה דבק"ו אתי' לה ודרכי שקוראין לו בשני שמות כדרך מדינת מעהרין שקוראין תמיד בשני שמות וכתב ראובן שמעון בלא מתקרי' ואם כתב אחד מהם פסול וי"ל דהגט בטל כדקתני בברייתות דאינו מגורשת ואם הוחזק בשם יצחק וכתב אברהם ולשם שיש לו הרי גט זה בטל ומדאורייתא לא הוי גט אליבא דכ"ע. וכן מבואר בש"ע סי' י"ב ואם הוחזק בשם אחד במקום הכתיבה ובמקום הנתינה ולא נודע שהי' לו שם במקום אחר אין צריך לכתוב וכל שום ואף אם אח"כ נודע שהי' לו שם במקום אחר שאינו מקום כתיבה ונתינה הגט כשר אליבא דכ"ע:

והשתא נדע ונרדפה לדעתי דעת המסדר הגט אשר כתב לשם אשה סאשה דמתקרי' שאשה אם נימא בשביל שבמקום כתיבה קורין לשם זה שאשה ובמקום נתינה קורין לה סאשה ועושה מקום נתינה עיקר זה אינו נכון דבודאי אם היא היתה פעם אחת במקום זה והחזיקה עצמה בשם זה אזי הדין פשוט שעושין למקום הנתינה עיקר אבל הכי שהיא לא היתה מעולם במקום כתיבה וכי נעלמה שפרשנו מלומר סאשה כפי שקורין אותה שם. ודומה לזה מה שכתב הרמ"ה בש"ע בס"ס קכ"ט כל כנוי שמשנה מכח לשון מדינה הולכין אחר לשון בני אדם במדינה שכותבין בו הגט וכתב הב"י משמע אפילו אם כותבין בחד מקום ושלחם למקום אחר כותבין כמו שמדברים במקום הנתינה עכ"ל ואם במקום הנתינה הרוב קוראין סאשה ומיעוט שאשה לא היה צריכין לזה דכיון דשאשה בשי"ן נמי יכולין לקרוא בשין שמאלית היה לו ליכתוב שם שאשה דהשתא איכא למיחש דלמא לא נקראת בשם סאשה בסמ"ך והוי שינוי שם ואף לדעת הריב"ש שכתב אם כותב שני שמות בפירש אין הפרש בין שכותב שם העיקר ראשון או שם טפל תחילה מ"מ דוקא אם נקרא בשם הטפל אבל אם אינו נקרא כלל בשם זה הוי שינוי ובר מכל דין דאיתא בספר שמות הגיטן בשם שולטאני שאפילו משפט הלשון בסמ"ך אין קפידה בשי"ן שמאלית במקום סמ"ך שהביא חבילות ראיות מן הפסוקים מאיוב ואפילו חשבה שמשפטה בסמ"ך וכן בשעיפים מחזיונות והוא מלשון מחשבות מן על שתי סעיפים יעוין שם וקל וחומר כאן שידוע ומפורסים ששם שאשה יוצא מן שרה והוא שם הנערות דהיה לו לכתחילה לכתוב בשי"ן דנקרא בשי"ן שמאלית וטעה טעות גמור

שלא כתב שרה דמתקרי' שאשה דלדעת הרמב"ם שם הטפל אפילו בדעבד פסול וכן העיד לפני המ"ץ דק"ק מ"ד שהי' יושב בבית דין לפני הגאון מוהר"ר נפתלי ז"ל והביא גט שכתב האשה שאשה והצריכו לחזור לשליח ויכתוב שם שרה דמתקריה שאשה. וכל עדות הלכה הוא וידוע שהגאון מוהר"ר נפתלי כ"ץ שיש לגדולי מדינת רוסיא וכן העידו שאבד"ק קראקא החזיר הגט שכתב שם האשה סאשה ואף לדינא נראה להקל במקום עיגון דלא גרע שם שאשה משם חניכה המפורסמות דמכשירן אליבא דכ"ע בדעבד מ"מ לכתחילה יש לכתוב שרה דמתקרי' שאשה אבל לכתוב סאשה דמתקרי' שאשה אין טעם וריח הגט אפשר שפוסל:

וה' הנחני בדרך אמת ואם כן אם אפשר לכתוב הגט כדינו ראוי לעמוד על הדין ואם א"א מ"מ במקום עיגון ראוי להקל כיון דשם שאשה יוצא משם סאשה ודומה לשי"ן שמאלית לא הוי שינוי וכשר בדעבד הנראה לפני עניות דעתי כתבתי. ועוד יש לפקפק בגט בתיבת השאשה יש שני נקודות בתוך הה"א של שאשה וניכר שע"י שהי' מונח הגט בכפליו והי' מגיע רגל האלו"ף של השאשה בתוך החלל הה"א וע"י לחלוחית הדיו נדבק מרגל האלו"ף לתוך הה"א ונראה כמו שני יודי"ן בתוך החלל הה"א ובסי' קכ"ה סעיף ח' מבואר אם נפלה טיפת דיו בתוך האות ואינו ניכרת אינו יכול לעבור הדיו ולתקן האות דהוי ליה חק תוכות ויש מחמירין אפילו אות ניכר ופי' הב"ח לא מבעיא אם נקראת עתה בשם אחר כגון שנפל בתוך בית ונעשה פ"א אלא אפילו לא נעשית אות אחר אלא שאין עתה שמה עליה כגון שנפלה טיפה בתוך החלל הה"א או חלל חי"ת ואח"כ מחק הטיפה מן האות זה חק תוכות שנעשה האות ע"י מחיקה תיבה פסול לדעת מחמירין וב"י כתב דמשמע מדברי הסמ"ע והרא"ש דלא מפסלא כשמחקן ע"י מחיקה אלא כשמשתנית צורת האות ע"י הדיו שנפל בה אבל כשלא נשתנית צורת האות יוכל למחוק טיפת הדיו ולא מקרי חק תוכות מאחר שהאות היתה ניכרת אבל מהרי"ק כתב בשורש צ"ח דמשמע מלשון הר"פ שאם נפל דיו לתוך האות אעפ"י שאות ניכרת אין לתקן ע"י מחיקה עכ"ל. ונראה דהתם מיירי שלא נשתנה צורת האות אבל מ"מ מדובק הטיפה לגג של מעלה או לירך מן הצד משא"כ בנידן דידן שאינו מדובק רק הנקודה יתירה בתוך הה"א אפשר דכ"ע מודו דימחוק היתרון ולא הוי חק תוכות. וע"כ כן הבין גם חלקת המחוקק דקשיא לי' על הא דכתב רמ"א ויש מחמירין אפילו האות ניכרת. והקשה הח"מ וז"ל אם הכוונה להחמיר לכתחילה לא היה צריך לכותב' שכבר כתב לפני זה דאין להפריד האותיות אם נוגעין ומשמע אף שהאותיות ניכרין היטב אין להפריד ואם בנגיעות אות לאות מחמירין לכתחילה מכ"ש בטיפת דיו על האות עכ"ל ואם איתא

שדעת מחמירין אפילו אם נפלה טיפת דיו באמצע חלל האות כגון בחי"ת או בבי"ת או בהה"א ואינו נוגע להצדדין א"כ מאי קשיי' לי' מנגיעות האותיות דלמא התם נוגעין ופוגעין והכא הטיפה אינו נוגע לשום צד אלא ע"כ שדעת מחמירין אינו אלא בנפל טיפת דיו ונוגע לגג האות או להצד ומ"מ צורת האות ניכר אבל אם אינו נוגע לשום צד כ"ע מודו דמותר לגרור וכ"ש במקום עיגון דיש לסמוך על המקילין אפילו אם נוגע לצד האות ואינו מכסה האות לגמרי והשתא בנידן דידן דיש לסמוך במקום העיגון הנלפע"ד כתבתי, נאום מאיר חונה פה ק"ק אייזינשטאט יצ"ו:

שאלה מז - ב

שאלה מהרב הגדול מוהר"ר פנחס חתן הרב הגאון מוהר"ר שמואל שהי' אב"ד בפ"פ דמיין וביקש ממני לעיין בשריותא דאיתתא דא. גב"ע הוגבה בק"ק נ"ש דכתב יד מוהר"ר שמואל סופר הנעלה מוהר"ר שמואל בהמנוח הר"ר ליב לנצהוט העיד בת"ע באם לא יגיד ונשא עונו כי הייתי בכפר פהימש ברוד האט אויף מיר גישריגן דער רימר פין ברוט שמואל האסטי ניט גיהערט פין דעם יהודי וואס דער שלאגין איז גיווארין פאר י"א שנים איז גיפינדין גיווארין ציא אפשדארף בכן בין איך איין הין אונ האב גיפרעגט אוב דער וואס פאר לארין איז גיווארין פאר י"א שנים אויב איז גיפונדן גיווארין האבין זיא מישב גוועזין יוא ער איז גיפונדין גיווארין כו':

שוב אתי לקדמנא המשכיל כהר"ר ליב דייטש והעיד כו' איך האב מיך מתעסק גיווועזין בדבר מצוה אין בין איין הין לאפשדארף אין גיזעהן בעצמות המת אשר לפי דברי אשה מרת דבורה מלנצהוט אותו עצמות המת הוא מבעלה הנהרג לפי אומדנא לדעתה כי בעלה האט גיהערט איין האק בחייו בייא שליף וראיתי הגלגולת מאותו עצמות איז בייא דיא שלעף בצד הימין איין צייכין כמו איין חצי פ"ג בראט איין ביסל איין רוט בלוט גיווועזין וועלט גיזעהן אז דאס דארך איין מכה אבר דארך האקין גישעהן איז אחר זה האב ווידר דאס גלגולת גליגט ציא דיא אנדרי עצמות:

כמר חנן בן איצק לנצהוט העיד שהי' אצל הערל וואס איין מרתף גיגראבן האט ער זאגט דאס איז דער יהודי וואש פר לארין גיווארין איז וואלף מלנצהוט ער איז זעלביג מאל איין גישטאנין בייא דעם פויאר וואס פאר על בית גיווועזין איז אונד דער פויאר איז אוועק גילאפין אונד אלי פויארין האבין גיזאגט אז דער זעלביגר פויאר ארום מאן איז גיווועזין אונד נאך דעם אז דער יהודי איז פר לארן גיווארין האט דער פויאר זיך אויס גיקלייט אונד אלי זיין הויז גזינד עכ"ל:

זהו הגב"ע שהוגבה ע"פ בי דינא רבה דק"ק נ"ש יום א' דסליחות כ"ב אלול תעח"ל במותיב תלתא כו' העיד הר"ר שמואל לנצהוט ובא הרימר פין ברוט אונד האט ציא מיר גיזאגט שמואל דער יהודי וואס דא אום גיקמן איז אונד פאר לארין גיווארין דער איז גיפונדן כו'. בין איך גיגאנגין אונד האב נאך דיא עצמות פין כל הגוף גיפונדן אבר הבשר איז שון נתעכל גיווועזין כו' אונד בין ציא דער עגונה גיקומן האט העגונה גיזאגט זיא האט איין סימן אלז איין שראם איז גיווועזין על המוח באותו הפעם האט זיא מיר איין סימן גזאגט באיזה צד אצל המוח איז דער שראם גווועזין בחייו האט זיך גיפונדן אויף דער זייט אז זיא גיזאגט האט באותו מקום איז בעצם המוח וויא איין העפטל קצת עיגול גיווועזן כמו חצי עיגול של מטבע גרעשל אונד דער בייא איז גווועזן העגונה אונד ר' ליב טייטש גם האט ער בייא דעם גינאק גיפונן איין שיפל שערות אדומית גדול כמו חצי צ"ל אונד דרינן גישטעקט גליך גם באותו הפעם אז מען האט גיפונדן דיא עצמות האט דער בן רוצח גיוואר גיווארן אז מען האט גיפונדן העצמות איז ער אווענק גילאפין אונד אויסן גיבליבן עד יום הזה גם העיד ר' שמואל דאס אלי כפריים אז מען האט גיפונדן דיא עצמות האבן אלי גיזאגט דאס זענין דיא עצמות פין דען יהודי וואס דער ווירט האט גיהרגת ווייל דער בן פון דעם רוצח האט גיטראגין איין בלאב רעקיל וואס דער יהודי האט פלעגין ציא טראגין גם דיא בני בית פין דעם ווירט האבין זיך אויס גיקלייט פון דען ממון וואס דער ווירט האט באקימן פין דעם יהודי:

גם העיד ר' שמואל אז ער בחייו האט רוטי האר גיהאט. שוב העיד הר"ר נפתלי איך בין פער גאנגן פר ערילים האבן רועה סוסים גיווועזן האבן גזאגט בזה הלשון דער יהודי וואס נהרג איז גיווארין איז גיפונדן גיווארין איצט אין מרתף צו ווארט צייכן האט מען גיפונדן באותו פעם אז ער איז נהרג גיווארין זיין גיווערץ שקאטיל כמו ד' בתים פין רוצח זיין הויז אונד דער הורג איז גיווועזן איין רוט קאפ אונד וויא גיפונדן איז גיווארין דער הורג איז גיפונדן גיווארן רוטי האר ע"כ עדותו של ר' שמואל הנ"ל:

שוב העידה אשה מ' בילא אשת המשכיל ה' וואלף ברי' בתורת עדות איך בין גישטאנדין אין מיין לאדן איז גיקומן ערל אחד אונד האט גיפרעגט וויא איז דיא יודנה פין וואס איר מאן איז אום גיקומן איך האב קיין ריא איך וואלט אירש געריז זאגין:

תשובה ע"פ עדות הראשון יש מקום לדון להתירה ע"פ עדותו של זה לבד לפי מה שכתב הרב בח"מ סי' י"ז שהקשה על הי"א שבש"ע שנמשך אחר דברי הרא"ש ז"ל להתירה אף שאין מזכיר שם עירו וכ"ש על דעתי שמתירין אף בלא שם אביו רק שמו לבד ובגמרא דב"מ ובגמ' דגיטין רק דבמקום שכיחי רבי' ושיירות מצויות חיישינן לשני יוסף בן

שמעון וכיון שאין מכירין שם עירו איך יעלה על דעת שבכל העולם לא יהי' עוד יוסף בן שמעון אלא וודאי צריך הוכחה שבעלה של זו מת ולא התיר הרא"ש הובא בב"י באשת מכליף בן מלל אלא שאשתו ידעה שבעלה הלך לפאס דהיינו על דעת לילך לפאס הלך והוה כי האי מעשה דיבמות דף ק"ט גבי יצחק ריש גלותא דאביי אמר חיישינן ליצחק אחר ר"ג ורבא אמר לא חיישינן דאע"ג דשכיחי שיירת' מ"מ אין מוחזק באותו שמו בשם זה הלך ג"כ לאספמי' וזהו וודאי הלך הוי לי' כלא מוחזק שני יוסף בן שמעון דאף בכל העולם יש וודאי מ"מ בזה הדרך לאספמי' אינו מוחזק עוד יוסף ב"ש וסיים ח"מ וכן היכא דניכר שע"ז מעיד כגון שהעד והשומע מן העד ואותו שנאבד הכל מעיר אחת הם דאז וודאי כשאמר פלוני מת הוי כאלו אמר בפירוש שהוא מאותו עיר ואם אין יוסף ב"ש אחר בעיר הזאת כו' וכן כל כיוצא בזה אם נמצא כתב פלוני ב"פ מת ודאי על העיר הזו הוא מעיד וכן מצאתי כתב בשם ר"א אשכנזי שכ' בשם מהר"י וכן מה שכתב הטור בשם הרי"ף דאפילו הוחזקו שני אנשים בעיר שניהם מכירין צריכין ג"כ לפרש דאיירי שאחד הלך לבדו לאותו מקום שנמצא כו' ובתרתי לריעותא הוחזק שני יב"ש וגם שכיחא שיירתא דעתו דלא מהני מה שהלך הוא לשם ולא נודע כו' עיין דבריו שם כי קצרתי והביא דעת ב"ח שהקשה דדעת הרא"ש דפלוגתא דאביי ורבא בשכיחא שיירתא ולא הוחזקו שני יב"ש דמשמע דבהוחזקו אפילו לא שכיחא מ"מ גם לרבא חיישינן לתרי יוסף ב"ש והטעם דיותר יש לחוש כדין דהוחזקו שני יוסף ב"ש אף דלא שכיחא שיירתו יש לומר יותר דאותו יב"ש המצוי בעיר הלך לשם אפילו במקום שאין השיירות מצוין ממה שנחוש שבא אחר מעיר אחרת לשם וא"כ למה כתב הטור ז"ל ורב אלפס והרא"ש מתירין אף בהוחזק ולא שכיח כו' וע"ז כתב הב"ח ליישב הקושי' דמוכח מדברי הרא"ש פרק כל הגט ספ"ג במסקנא בעינן תרווייהו לריעותא הוחזק ושכיחא כו' ובהוחזק לחוד משיאין אשתו של אחר כו' אבל הוא ז"ל הרב בח"מ כתב דעתו דדעת הרא"ש בהוחזק לבד אף דלא שכיח אסור ומה שכתב ב"ח ז"ל היינו לרבה בגיטין ולא לרבא דוודאי לרבא בהוחזקו אסור כו' וחוזר הח"מ אדבריו וכוונתו שכתב דכיון דבהוחזקו לבד אסור ולמה התיר הרא"ש האי דמכליף בן מלל ע"כ משום דזה לבד הלך לשם ולא נודע שאחר הלך לשם לכן לא אסר כיון דלא הוחזק שהלך אחר ג"כ בדרך זה הוי כלא הוחזק אז לא נאסר אלא בתרתי לריעותא הוחזק ושכיח שיירת' וכו' קיצור דבריו של הח"מ בהעתקה שכתב ע"י הש"ע וי"א דדי בשמו לבד כתב ז"ל כתב הח"מ דהיינו דוקא בשנודע שזה הלך לשם ולא נודע שגם אחר הלך לשם ולדעתי קיצור במאמרו שהי' ליכתוב גם הקולא שיצא מדברי הח"מ דבנודע שהלך לשם אפילו הוחזקו שרי רק דלא שכיחא שיירתא מטעם

דלא הוחזק אם איש הלך בדרך הזה גם נראה שכתב ב"ש דברי הש"ע איירי בנודע שזה הלך כו' יהי' עיקר חסר מן הספר דאיך יכתוב הרמ"א ז"ל סתם והיה לו לכתוב וי"א דבנודע שהלך א"כ שם עירו אלא לדעתי דבלא זה דברי הח"מ שכתב ז"ל לכאורה יש ג' דעות כו' אבל באמת אין כאן ג' דעות וסיים הא דמתיר מתיר בלא שם עירו היינו משום דזה הלך לאותו מקום וקשה א"כ עושה משני דעות דעה אחת והרי כתב בש"ע ג' דעות וא"כ אם השני דעות מאן דצריך שם עירו וי"א שאין צריך הם דעה אחת דאם לא נודע שזה הלך לשם צריך שם עירו ובנודע אין צריך ואם כן הדעה הג' דמחלק בין אחר גם שם אביו א"צ שם עירו ע"כ פליגא ואיך כתב שדעה אחת הכל הוא אלא וודאי לא כיון הרב לומר דפשט בש"ע כן דהפשט בש"ע בדברי רמ"א לזה אכיון דאיירי דעה ראשונה בלא נודע שזה הלך לשם לבד האחד דקשה אם כן איך יסתום לכתוב וי"א דא"צ ולא יכתוב דא"צ בנודע שזה הלך לשם וגם הב"י כתב גם דעה השלישי אלא בש"ע לא איירי כלל מנודע וכתב ג' דעות אלא שהרב מחמת שהתמי' במה שיש להתמי' איך עלה ע"ד המתירין להתיר אלא וודאי דעת המתירין הוא הרא"ש והרא"ש איירי בנודע שהוא הלך לשם כו' ואם כן כוונתו להשיג על רמ"א שכתב ג' דעות ובאמת דברי הרא"ש דמתיר היינו בנודע וכו' ודברי האוסר היינו בלא נודע שזה הלך ואף שכתב ז"ל לכאורה יש ג' דעות דמשמע לשון לכאורה שבאמת הפשוט הוא שאין ג' דעות אלא דעה אחת לא קשיא דכמה פעמים כתבו לשון לכאורה נראה ואסיק גם כן א"כ הכל ישר דבש"ע לא איירי מנודע אלא שהוא הוציא מילין מלבו הוציאם מעילוי לעילוי והעמיד הדבר על הישר ולדעתי האמת והצדק עמו דאיך יתיר הרא"ש ז"ל אלא וודאי דאיירי הרא"ש בנודע וכיון דתלי הדבר בנודע ממילא יצא לו דבנודע אפילו הוחזק שני יוסף בן שמעון שרי כ"ז דלא שכיח שיירתא וא"כ צא לך לדקדק מאחר שאנו רואין שהאמת אתו דבאמת ע"כ הדבר תלה בנודע ואז מתיר אף בהוחזקו שני יוסף בן שמעון אם כן י"ל דבנודע ולא החזיק שיצא אחר בזה הדרך שרי אף בלא זכר שמו גם כן אלא שם בראש המעשה בא לפניו שאחר העד מכלוף בן מלל אבל באמת גם אם לא זכר שמו בנודע שזה הלך כו' ובש"ע דמשמע דלכל הדעות שם עצמו בעינן היינו משום דהש"ע לא איירי מנודע כלל אבל בדינא בנודע לאשתו כשזה הלך לשם שרי ובפרט דלא שכיחא שיירתא לאותו כפר שאינו דרך הרבי' לאותו הכפר א"כ דכשנודע לאשתו שהלך לשם יש מקום להתירה ע"פ עד זה לבדו דמה לי הוחזקו שני יב"ש דודאי יש עוד יוסף ב"ש א"כ הרי שמו ושם אביו אין בהם תולעת דהרי וודאי איכא עוד יב"ש א"ה שרי שכמו שנודע שזה הלך כו' א"כ גם בלא מזכיר שום שם דהוי כל העיד אצלו בשני יב"ש דהרי לא הוזכר שום שם

על מי אומר מ"מ מותר כיון שנודע שזה הלך לשם ודוחק לחלק לומר בשלמא כשמזכיר שמו ושם אביו דאין החשד משום יב"ש אחד אז שרי בנודע שזה הלך אבל באין מזכיר השם דאנו מספקין דכל העיר שיש האנשים של העיר לספק בהם לא יועיל נודע שהלך כו' דהא אינו דומה שאמרו שני יב"ש לאו דוקא שני יב"ש הוחזקו דה"ה אם כמה אף ממאה יב"ש הוחזקו אלא דלשון הגמ' שני יב"ש למאן דחושש לתרי יב"ש גם כן אסור אבל למאן דלא חיישינן לאו דוקא תרי יב"ש אלא אף אם הוחזקו הרבה יב"ש ואפשר להיות בעיר קטנה שאין בהם לספק רק לפי מספר אנשי העיר אם הם חמשה או ששה אנשים ובהוחזקו שני יב"ש יכול להיות עשרה יב"ש הכל שוה שני ענינים הללו מצד השכל ועוד מצד העיון הרי קושי' הח"מ הוא על דעת המתירין הלא יש לספק בכל העולם שוודאי יש בכל העולם עוד יב"ש ואיך יתיר בלא שם עירו וע"ז תירץ דאיירי בנודע כו' לכך לא חיישינן לשאר בני עולם אף דבבני עולם יש הרבה יב"ש ומוחזקים שבכל העולם יש אלפים יב"ש ואפ"ה מתיר הח"מ משום שזה נודע שהלך כו' א"כ בדרך זה הוי כליכא יב"ש אחר ואם כן לדעתי יש מקום להתירה לדון אף על עדות זה. ועל העדות השני לדעתי נכון להתירה על עדות שאמרה האשה שהי' ההאק על השלעף הימין ואף שתוך הכתב גביות עדות לא נאמר שהאשה אמרה על השלעף דימין אלא אמרה סתם על השלעף מ"מ גם עכשיו נאמנת לומר ולגמור דבריה ששם לא שאלוהו אלא על סימן ואמרה על השלעף ואלו שאלו אותו על איזה שלעף היתה אומרת והיא עכשיו אמרת שכן היה ההאק על שלעף הימין כמו שהאשה האומרת מת בעלה נאמנת כן נאמנות בזה שהרי עיקר דבר הזה שהתירו חמז"ל להיתר אשה ע"פ עד אחד הכל משום דאשה דייקא ומנסבא ומשום חומר' שהחמירו עליה בסופה אם כן ודאי היא נאמנת לכך לא נימא שעכשיו אומרת כן בשביל ששמעה מן העד שהי' הרושם על ימין דלא נמצא סברא זו אלא באשה שאומרת גרשנה בעלה דנאמנת משום דלפני בעלה אינה מעזת אז אמרינן כי איכא עד אחד המסייע לה מעיזה אז אינה נאמנת אבל כאן דנאמנת מכח החזקה דדייקת כו' אלא דלדעתי אף אם לא אמרה גם עכשיו עדותה שהוא על ימין נאמנת:

תשובה מה שהשבתי להרב הנ"ל. ויעמוד פנחס ויתפלל אין גומרין עליו את הלל מחלק שלל בתלמוד היא בלול מראהו כעין נחושת קלל ה"ה הרב המופלג כבוד מוהר"ר פנחס נ"י:

הנה כתבי דמר קבלתי ולא הי' פנאי להפסיק באמצע הפרק להשיב מפני כבוד באשר שסבבוני והקיפוני ועטרוני טרדות עיונים גדר מזה וגדר מזה לחדש לתלמידי בלימוד הישיבה וכעת בימי חנוכה יומא דפגרי ביו' דרבנן ופניתי מכל לימודי לעיין בדבריו

וראשון לציון מה שצלל מכ"ת במים אדירים והעלה דבנודע ולא הוחזק שיצא אחר בזה הדרך שרי אף בלא זכר שמו ובש"ע דמשמע דלכל הדעות שם עצמו בעינן היינו משום דהש"ע לא איירי בנודע לאשתו כשזה הלך לשם שרי ובשביל זה טרח ויגיע והעתק דברי ח"מ ותמה אני הלוא דבר זה הוא ש"ס ערוך דאמרינן בפ' בתרא דיבמות ההוא דהוי קאמר ואזיל ווי לי לפרשה זריזא דהוי בפומבדיתא דשכיב ואנסבה רב יוסף ואתימא רבה לדביתהו הרי שלא הוזכר השם כלל אלא שידע שהי' מפומבדיתא פירשא זריזא ולא הי' אחר שהיה מוחזק לפרשא זריזא התירו לאשתו ומזה הביאו הגה' מרדכי ראיה והביאו הב"י וז"ל מעשה בכותי שאמר בשעה שדונהו למיתה מעולם לא פשעתי כי אם פעם אחת הרגתי יהודי בין ניקולא לאוריק שהי' מוליך עשרה ליטרות ששלחה מרת יהודית לאחיה בניקולא והתירה אשתו משום מל"ת ע"י ששאלה לה אם שלחה המעות ואע"פ שלא הזכיר שם היהודי כדאמרינן בפ' בתרא דיבמות בעובדא דפרשא זריזא שרי שלמדו מזה להתיר אף אם אינו מזכיר שמו בנידן דידן נמי כיון שלא הי' מוחזק שנאבד בעיר קודם י"א שני' אלא איש אחד בעלה של העגונה ואם הי' אומר איש הזה שנאבד נהרג הי' נאמן במל"ת וכ"כ הרמב"ם הביאו הטור אבל אם אמר שיצא מעיר פלונית ומת מחפשין באותו עיר אם לא יצא אלא הוא תנשא וכתב הרב המגיד דהכי אית' בתוס' אין מעידין עד שמכירן שמו ושם עירו אבל אמרו אחד יצא מעיר פלוני ומפשפשין באותו עיר אם לא יצא אלא הוא תנשא אשתו והביא עוד הב"י בשם תשובת הר"ן דודאי כל שמעיד בדבר ברור שא"א לספק באחר משיאין את אשתו ואע"פ שלא הזכיר שמו והביא בשם תשובת דשייכי לסדר הנשים אחר שהכותי לא העיד בפירוש פלוני נהרג אלא אמר היהודי מעיר פלוני בסתם יבדוק שלא יצא מאותו עיר שום היהודי הדר שם שלא חזר כי אם זה דאשתו מותרת ה"נ בנידן דידן כוותי' וכן כתב הרד"ך בתשוב' מהני עובדא דסוף יבמות דקולר בני אדם שיצא ממקום למקום והסיח הכותי לפי תומו קולר שני אדם שהלכו ממקום למקום פלוני נהרג וקברתם והשיאו את נשותיהם גם בני אדם שהיו מהלכי' לכרכים ביתר ומתו וקברתי' והשיאו את נשותיהם ע"י שאמר הכותי שהיו הולכי' למקום פלוני וכן הביאו הרמ"א בסי' י"ז סי' י"ט אבל אם אמר אחר יצא עמנו מעיר פלוני ומת מפשפשין באותו עיר אם לא יצא משם אלא הוא תנשא את אשתו וכתב רמ"א וה"ה בכותי המסיח לפי תומו ובאמת תמוהי' לי מאוד דברי רמ"א שהרי בסי' י"ג כתב המחבר דאם בא הכותי ואמר איש שיצא מכאן עמי מת משיאין את אשתו אע"פ שאין הכותי יודע אותו איש וי"א שצריך שיאמר שקברתו וזה דעת הרמב"ם והרי"ף ותמהו עליה הטור ורבי' הקשו דברי הרמב"ם גופא שכתב למעלה הי' כותי מסיח לפ"ת

ואומר אוי לו לפלוני שמת ולא הזכיר שם קבורה וכאן מזכיר שצ"ל קבירתו לפי שאין הכותי מזכיר שם היהודי אלא שאמר איש יהודי שהיה עמי ואנו יודעים שהוא פלוני צריך שיאמר קברתיו וכן כתב הר"ן בתשובה הביאו הב"י שאין ספק שכל הכותי מכירו אין צריך שיאמר אלא מת בלבד והיינו עובדא דבי חוזאי ובי חסא ואין כ ספק אפי' בדברי הרמב"ם אבל כשאינו מכירו הוא שסבר הרב ז"ל דלא סגי עד דאמר קברתיו מפני שהמעשי' שבאו בגמרא בכיוצא בזה בכולם יש בהם קברתיו וכן כתב הריב"ש הביאם הב"י באורך והכריע רמ"א כתרוצי' אלו וכתב בהג"ה הכי בהאי גוונא שאינו מזכיר שם המת אבל אם מזכירו לא בעינן קברתיו וכן פשט המנהג עכ"ל. וההיא דסי' י"ט הביאו בשם הרמב"ם והביאו הב"י בתשו' הרמב"ם בראובן הי' נושא ונותן בחוץ ויצא לישא וליתן כמנהגו בכפרים של עכו"ם כו' ואמרה הכותי יצא מעיר פלוני ללכת לעיר פלוני יצאו אחריו והרגהו שאלוה מאין תדעי זה האיש אמרה הי' מודעתינו כשהי' בעכו ועושה מלאכתנו וסיפרה להם דמותו והשיב הרמב"ם האשה הזאת מותרת לינשא שזו הכותי מל"ת וכתב הב"י שיש לתמוהו שלא הצריך לומר שיאמר קברתו כמו שהצריך בחיבור וכתב תירץ שם בשם הר"י מג"ש דלא הצריך הרמב"ם שיאמר קברתיו אלא כשהכותי נמצא בעת מיתתו או הריגתו דחיישינן דילמא אמר בדממי כי הנך עובד' דיצא כותי וישראל עמנו כו' אבל היכי שלא נמצ' שם הכותי בעת הריגה מודה הרמב"ם שאינו צריך שיאמר קברתיו עכ"ל ובאמת לפי מה שכתב הב"י לעיל תירץ בשם הר"ן והרשב"א שיש חילוק בין אינו מזכיר שם המת ואינו מכירו אבל אם מכירו לא בעינן קברתי' ניחא נמי האי תשובה דהרמב"ם שלא הוצרך לומר קברתיו משום דהכותי אמרה שהיתה מכירו ועושה מלאכתנו הי' בעכו וסיפרה להם דמותו באמת לא נייח לי' להרב הב"י תירוצי' ולכך בסי' י"ט דמיירי בישראל העתיק בלשון הרמב"ם אבל אם אמר אחד יצא מאתנו מעיר פלוני ומת מחפשין באותו עיר אם אחד לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו ולא הצריך קברתיו משום דס"ל להרב הב"י דהרמב"ם לא הוצרך לומר קברתיו אלא דוקא בכותי המל"ת אבל לא בעד אחד ישראל משום דבפ' י"ג מהלכות גיטין דין כ"ה כתב הרמב"ם יצא כותי וישראל מעמנו ובא הכותי והסיח ל"ת ואמר איש שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו והוא שאמר קברתיו ובדין כ"ז כתב ישראל שאמר מת איש יהודי כו' אבל אם אמר אחד יצא עמנו מעיר פלוני ומת מחפשין בעיר ולא הוצרך לומר קברתיו וכן כתב הב"י בכסף משנה ובפירושו על הטור חילוק זה בהרמב"ם והשתא דתפס רמ"א תירוץ זה בהרמב"ם שיש חילוק במזכיר שם המת ואינו מכירו ואם כן איך כתב בסוף סי' י"ט דברי המחבר הש"ע שהם דברי הרמב"ם דאם אחד שאמר שאחר שיצא עמנו מעיר

פלוני ומת מחפשין דמיירי בישראל ולא הוצרך לומר קברתיו אף באינו מכירו ואינו מזכיר שמו ואיך כתב הרמ"א על דבריו ה"ה בכותי המסיח לפי תומו הלא בכותי בעינן קברתיו באינו מכירו ובתשובת רמ"א סי' ע"ו מחלק בין תירץ הר"ן להרב המגיד דלר"ן תלוי הדבר דין הרמב"ם במכירו ולרב המגיד תלוי דווקא במזכירו שמו ואם אין מזכיר שמו אף שמכירו צ"ל קברתיו ומכ"ש אם מזכיר שמו ואינו מכירו דבעינן קברתיו והעיד רמ"א שכן המנהג ותמהיני על מכ"ת שהלך בגדולת לבקש הדבר מכללא דדברי חלקת מחוקק ולא שת לבו לכל הני דעות דאיתמרן בפי' והיה לו לחוש לדברי הרמב"ם דבלא הוזכר שמו ואינו מכירו דבעינן קברתיו ואם נפשך לומר כיון שאמר הכותי להיהודי שמואל לא שמעתי מן היהודי שנהרג קודם י"א שני' נמצא בעת הזו בכפר אפסדארף בכן הלכתי בכפר הנ"ל ושאלתי אם האיש הנאבד קודם י"א שנים נמצא והושיבו אמת שנמצא כאן וכיון שהעידו שנמצא עדיף טפי מקברתיו א"כ הדרי התמי' על מכ"ת האיך לא ראו דברי אלו באין חולק דלא בעינן הזכרת שמו אבל אני אומר לא זו העיר ולא זו הדרך אין הכותי מל"ת נאמן יותר מעד אחד ושני עדות וכתב הרמב"ם בפ' י"ג מה' גירושין דין ט"ו אם אמר העד או האשה מת פלוני ואני ראיתי שמת שואלין אותו האיך ראית ובמה ידעת שמת אם העיד בדבר ברור נאמן והביא בש"ע סי' ה' וכתב המגיד דאין דנין אפשר משאי אפשר דהני כיון דאפשר ודאי שואלין לו שיש לחוש שמא הוא אומר בדומה לו והראי' מעד אחד במלחמה דחיישינן לי' ואף לא פליגי אלא בדרישה וחקירה אבל לומר כיצד הוא מודה עכ"ל ולפ"ז בנידן דידין שאין אנו יודעים מהריגת הנאבד וגם עד הזו לא הגיד שום אדם רק בעת זו שאמר שנמצא ונתברר אצלינו שמצאו בבית ערל שהי' לן בסחורתו וכעת שברח הכותי הראשון והכותי אחר בא לדור חפר במרתף ומצא גל עצמות אין ספק שאומרי' בדדמי ועל אותו הנאבד שהי' לן בבית זה ולמחרתו נאבד זכרו מן העולם והי' מוחזק אצל בני הכפר שנהרג מפני שבעל אושפיז' הי' עני ואח"כ היה עשיר וכעת שמצא עצמות של מת במרחף שלו אמרו בדדמי שהוא הנאבד בוידאי אלו אמרו שנאבד קודם י"א שנים ידעתי שנהרג וכיון שהיה ידע שלא נאבד אלא בעלה של זו הי' ראוי להקל ולהתיר אף בלא קברתיו כדעת הרבה מאחרוני' שפסקו דלא כהרמב"ם בזה אבל הכא שאמר שאותו נהרג קודם י"א שנים נמצא ונתברר לפנינו שלא נמצא אלא עצמות המת במרתף של כפר והגידו שנתאכסן שם ובוודאי אין אומרי' אלא בדדמי ואפילו אם שני עדות הי' אומרי' כן כמו שאמר הכותי איש היהודי הנהרג קודם י"א שנים נמצא דידענו שעצמות המת מצא כיון שאמר בלשון נסתר פלוני הנהרג היינו צריכי' לחקור איך ידע שנהרג ואין זה אלא מחמת הקול כיון שנאבד ואבד זכרו

ומצאו תיבתו של בשמי' סמוך לבית המלון הנ"ל רגילין לומר שנהרג ודומה לזה כתב הרד"ך בתשובה באותו מעשה של משה סוסיא שנהרג שכתב וז"ל ובר מדין לבי אומר דכיון שכבר יצא הקול בעולם שפלוני התוגר הרג לפלוני היהודי יש לחוש דילמא אמרו בדדמי דבעינן לומר קברתיו כי היכי דחיישינן במלחמה ובדבר וכו' עכ"ל ובנידן דידן דהא מבואר מדברי עדות שאמרו הכפרים שהערל שהיה יושב בבית זה ה' עני ואחר שנאבד היהודי הלביש עצמו ולב"ב בבגדי' וגם מצאו תיבתו פרוצה סמוך לבית שהי' לן זה האיש הנאבד ובודאי אמר בדדמי ואף שכתוב בתשובת מהר"ם מלובלין סי' ד' שהכותים אמרו לפי תומו שעגלן הרג וכתב הוא אף שלא היה אצל הריגה ביער בלתי הרוצח שהי' לבד העגלן כו' ובוודאי אותו הכותי שפטו באומד דעתו שמאחר שהוא הי' עגלן שלו בוודאי ע"י נהרג ודחה סברא זו וכתב אף אתה אמור לו שאנו תולין לומר שמא קרה הענין שכותי אחר נזדמן אצל הריגה והוא הגיד במל"ת לחבירו וחבירו לחבירו כו' או שאנו תולין שהרוצח בעצמו הגיד להם שהוא הרגו אף שהגיד הכותי בסתמא אנו תולין לומר כך מנ"ל שאני התם דהת' אמרו בפה מלא לפ"ת שהרוצח הזה הרגו לאיש הזה תו לא דייקינן בתרייהו האיך יודעי' שהוא הרגו אבל הכא בנידן דידן לא אמר בפירש שידע שהנאבד קודם י"א שנים נהרג או הרגו איש פלוני אלא אמר בלשון נסתר יהודי הנהרג קודם י"א שנים נמצא עתה ונתברר אצלינו שלא נמצא שום גוף שלם אלא עצמות אדם קבורים במרתף של בעל אושפיז' בוודאי שפטו באומד דעתו שאותו הנאבד הוא הנהרג. והם עצמותיו וכן נראה מדברי תשובת מהר"ם לובלין סי' נ"א שכתב בשם בעל תרומת הדשן ומחלק היכי שהכותי מסיח סתם שנהרגו אינו מסיח בדבר דרגילי עולם למימר בהו בדדמי אלא שאנו באנו לחוש שמא אחר ג' ימים ראוהו ודאי כה"ג סמכינן אסתם דבריו כו' אבל בנידן דידן בגוף העדות איכא למיחש כו' ולא סמכינן למימר דבוודאי ידע שמת אלא תלינן לחומרא שסח במאי דרגיל עלמא עכ"ל וק"ו בנ"ד שמד שאמר אותו איש אותו היהודי נהרג קודם י"א שנים מצאו עכשיו במרתף של הכפר מסתמא למראה עינו שפט ואמר בדדמי במאי דרגילי הכותים לומר שבוודאי זה הבעל אושפיז' הרגו:

ונפלאתי על מכ"ת בתרי תמי' איך לא שת לבו לדברים אלו ולכל הפחות הי' לו ליחוש להכרעת רמ"א היכי דאין מידכיר שמו ואינו מכירו בעינן קברתיו וכמדומה שלא ירד לעומק דין כי לפי דברינו אין כדאי בעדות זה לעשות אפילו סניף להתיר ועל העד השני שהעיד הר"ר ליב טייטש והעיד שהי' מתעסק בדבר מצוה והלך לכפר וראה עצמות המת אשר לפי דברי האשה מרת דבורה מלנצהוט אותו עצמות המת הוא מבעלה הנהרג לפי

אומדנא לדעתה כי בעלה האט גיהאט בחייו איין האק בייא דיא שלעף וראיתי הגלגולת מאותו העצמות איז בייא דיא שלעף בצד הימין איין צייכין כמו חצי פ"ג ברוחב הי' מעט אדום כדם ונראה שנעשה ע"י מכה או ע"י מכת חרב ורצה מכ"ת להתירה ע"פ עדות בשביל שאמרה האשה שיש לו האק על השלעף ואע"פ שתוך הגביות עדות לא נאמר שהאשה אמרה על השלעף הימין אלא אמרה סתם על השלעף מ"מ גם עכשיו נאמנת לומר ולגמור דבריה שהם לא שאלוהו אלא על סי' ואמרה על השלעף ואלו שאלה אותו על איזה שלעף היתה אומרת והיא עכשיו אומרת שכן הי' האק על השלעף הימין כמו שהאשה אומרת מת בעלה נאמנת כן נאמנות על זה שהרי עיקר דבר זה שהתירו חז"ל להתיר אשה על עד אחד הכל משום דאשה דייקא ומנסבא ומשום חומרא שהחמיר עליה בסופה א"כ וודאי היא נאמנת מכח החזקה דדייקת ע"כ תורף הדברים והאריך אח"כ דלדעתו אף אם לא אמרה גם עכשיו עדות שהוא על ימין והאריך בדין רושם וצלקת והעתיק דברי חוט השני שכתב הגאון מהר"ן והנה קודם שאשיב על דבריו אודיע לו דזה הוא מוחלט לדעתי שמה שכתב הרמ"א וה"ה רושם שבגופו או באחד מאבריו הוי סימן מובהק רושם שבגופו דומיא דאחד מאבריו שמצמצם הסימן באבר הגופי כמו אצבע עקומה שהביא הב"י וה"ה ברושם שבגופו שמצמצם המקום הוי סימן מובהק וכן הביא הב"ש בשם הס"ד ולדעתי מוכרחים אנו לומר כן דהא הביא הב"י בשם תשובת הר"ן שנשאל על מימון מלקי שהיה בספינה שנשרפה ועתה בא כותי והסיח לפ"ת כי הוא הי' מכיר מימון מלקי והכירו על שפת הים בפרצוף פנים עם חוטמו וגם סימן שהי' בראשו וסימן אחד מצלקת שהי' בזרוע ולא התיר אשתו וכתב הב"י ונראה דבריו שאותן סימני' שאמר הכותי שהי' לו בראשו ובזרוע לא חשיבי סימנים מובהקים לגמרי דא"כ אע"פ שנשתהה הוי לי' למשרי עכ"ל וקשה וכי לית לי' להר"ן הא דאמרינן דמהדרינן גט ע"י סימני' שאומר נקב בצד אוח פלוני ואלא ע"כ דס"ל כדעת בעל העיטור שהביא הב"י דדוקא בצד אות פלוני אבל בצד תיבה פלוני לא הוי סימן מובהק וא"כ הסימן שאמר הכותי שהי' לו בראשו ובזרוע הוי כמו נקב בצד התיבה דלא חשיבי מצמצם המקום כיון שהראש והזרוע מקום גדול ולא חשיבי מצמצם המקו' אלא באבר פלוני כמו גבשושית בחוטם או אצבע עקום אבל הני לא ומהר"ם לובלין בתשובת סי' י"ז לא הי' ברור לו להתיר אשה ע"פ עד שהעיד שהכיר ראשו של כ' יהודא מחמת סימן שהי' לו פצע ורושם של מכת חרב בצד השמאלי יעויין שם הרי אף שאמר העד בדבר ברור כי מיירי שם שהראש הי' שלם בבשרו ועורו ואפ"ה לא סמך עליו להתיר אבל בנ"ד תמה אני אם יעלה על לב אדם לומר שרושם רחב כמו מטבע חצי פ"ג ונראה שנעשה ע"י מכה

או ע"י שהוא מכת חרב בעצם וא"כ העד לא ידע בעצמו מאי זה עניין בא הרושם אם ע"י חולת מכה או ע"י מכת חרב ולפי ענ"ד האשה היה לו האק ע"י מכות חרב בעצם הגלגולת דלפעמים אינו מגיע המכה אלא בעור ובבשרו ונעשה צלקת וא"כ אף דבכולה פרק בתרא דיבמות דלא חיישינן לאשה דמשקרה אלא היכי דנוכל לומר דאמרי בדדמי אינה נאמנת מ"מ איך יעלה על דעתינו לומר שרושם זה שמצא בעצם הגלגולת יהי' סימן מובהק חדא די"ל דזה לא צמצם המקום כמו דמהר"ם לובלין לא רצה לסמוך על זה ועוד דוקא כשעור ובשר קיים דנוכל להכיר ברושם שהי' בחייו בט"ע אבל כשנקב הבשר והעצם קיים נסמוך על סוחן זה בדבר שלא נוכל לידע מאיזה הדבר בא הרושם אם מחמת חולי או מחמת דבר אחר רחמנא ליצלן מהאי דעתא למישרי א"א לעלמא גם בשאר עדות שהעיד ר' שמואל לנצהוט שהגיד הכותי דער יהודי וואס דא אום קומן איז אונז פר לארין גיוואארן דער איז גיפונדן גיוואארן והלכתי ומצאתי העצמות מכל הגוף ונתעכל הבשר ומצאתי העצמות מכל הגוף ונתעכל הבשר ומצאתי ג"כ סימן הנ"ל וכן העיד שמצא קצת שערות אדומו' זה אינו סימן כלל כמו שכתב הרא"ש בעובד' דמכלוף בן מלל שהי' פניו אדומי' דחוורי וסומקי לא הוי סימן

וכן פסק בש"ע כללא דמילתא מכל העדות אין כן שום צד היתר להאשה הנ"ל כי כולן אמרי בדדמי ואף לדעת האומרי' דלא שייכי אותו איבעיא דעד אחד במלחמה בכותי שאינו נאמן אלא במל"ת בשלמא ישראל המתכוון להתיר י"ל דבשעת המלחמה נתן לבו להעיד ולהתיר על הנדמה ודבר ההוה להיות אבל הכותי שמספר מעשה לפ"ת ולא שם כוונתו לשום אותו דבר אינו אומר אחר הנדמה כי אם כאשר ראה היינו דוקא אם מעיד דבר שראה מיתתו לא כן בדינינו שכולם אומרי' מחמת הקול שנאבד ואבד שמו אומרי' בלשון היהודי הנהרג בלשון הנסתר לאינם מעידי' שראו שהרגם או שאמר לה אחד שנהרג ע"י אומדן דעתן ואף דראוי להקל במקום עיגון הלא כתב הב"י שיש מקומות שהחמירו חכמים ולא חשו לעיגון כגון במים שאין להם סוף וכן בראוהו מגויד צלוף וחיה אוכלת בו ולא אזל בתר אומדנא דשכיח ומה שלפעמים הקילו משום עיגונה מפורש בפ' יש בכור כי הקילו בסופה פי' אחר שנחקר עדות יפה אבל בתחילה פי' גוף העדות לא הקילו והכי נמי מוכח כולה שמעתין דריש פ' אשה שלום דתלינן לחומרא דאיכא דעבדי סמתרי וחיי' קאמרינן כי היכי לדידך אתרחיש ניסא כו' ואמרינן נמי אינש אחרינא אתי לאצולי גבי גבר' חרוכ' עכ"ל הרי להדיא דבגוף העדות אם אינו דבר ברור מחמרינן ובכל העדות לא ראיתי איזה ממש חוץ מן העדות האחרון שהעידה אשת ר' וואלף שהיתה יושבת בחנות בא כותי אחד ושאל איה היהודית מלנצהוט וואס איר

מאן איז אום גיקומן שאין לו מנוחה וביקש להגיד לה משמע שידע איזה הדבר ברור אבל כיון שלא גמר דבריו אפשר דעתו היה להגיד נמי מעצמות הנמצאים או שאר דברי אומדנא וכיון שלא העיד בפירש על מיתת בעלה אלא שבעלה איז אום גיקומן דהיינו ע"פ אומדנא הנ"ל שכל בני הכפר חשבו כן אבל מי יכנוס ראשו להקל בדבר ערוה ולא עלי המלאכה לגמור ועל כיוצא בזה אמרו לא הן ולא שכרן ומה שנראה לפע"ד כתבתי וה' יצילנו משגיאות ויראנו בתורתו נפלאות:

שאלה מח

או"ח סי' ת"ך לענין צדוק הדין כתב המג"ד שזקן אחד העיד ששמע מפי הרמ"א שיש לומר צ"ה על אדם גדול ורצה המג"ד לחלק בין ימים שאין אומרים בו תחנון כגון ל"ג בעומר או ט"ו באב ובשבט דאינם מועד אבל לא בר"ח חנוכה ופורים וחודש ניסן דאלו יש בהם איסור מדין תלמוד ולא זכיתי להבין דבריו מאי איסור יש בהם מדין התלמוד דהא תנן נשים במועד מענות פי' שכולן עונות כאחת אבל לא מטפחות להכות כף על כף בראש החודש חנוכה ופורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות דהיינו שתהיה אחת מדברת והאחרות עונות אחריהם ואמרו הני מילי לאינש דעלמא אבל לת"ח בין בח"ה בין בר"ח חנוכה ופורים מענות ומקוננות כדרכן בחול והנה דעת תשובת הגאונים צ"ה אם עונים כולם כאחת מותר ואם אחת מדברת וכולן עוני' אסור ואף שנחלקו חכמי אשכנזי דחכמי גרמיזי אומרים אותו דרך הילוך ומפרש הב"י הכא וביו"ד סי' ת"א הטעם אומרים אותו דרך הילוך נראה שהוא משום דכל שהוא דרך הילוך דמי לעוני' שכולן עונות כאחד דשרי במתניתן וחכמי מגענצא לא הי' אומרים אותו אלא על חכם גדול דחשבו דזה הוי כאלו אחד מדבר וכולם עונים אבל על מ"מ אין מועד, בפני ת"ח דמותר אף לקונן א"כ אם אף אחד עונה וכולן עונים אחריו נמי מותר א"כ מהי תיתי שלא לומר צדוק הדין וכיון דהכריע רמ"א דעל חכם בפניו אומרים כדעת חכמי מגענצא א"כ אין חילוק בין בימים שאין אומרים תחנון ובין ר"ח וחנוכה ופורים דמדינא דש"ס נמי שרי ואף לדברי הרי"ץ גיאות שכתב אנו מנהגינו מימות זקינים הראשונים שלא לומר צ"ה אחר המת בר"ח דלא עדיף צ"ה דהדיוט מצ"ה דמשה רבינו דמסלקינן בשבת שחל להיות במועד אפילו בר"ח וחנוכה שחל להיות בשבת דהללו ימי שמחה נינהו דכתיב ביום שמחתכם ומועדיכם ובר"ח מ"מ בת"ח דאין מועד בפניו ומותר להספיד לבטל השמחה א"כ ה"ה בצ"ה וכיון שהכריע רמ"א דעל ת"ח אומרים צ"ה מה לי ר"ח או שאר ימים שאין בהם תחנון ועל הלבוש לא קשיא בסי' תרע"א שכתב אבל לחכם בפניו י"א שאומרים גם

צ"ה כיון שמספידין עליו ואין נראה לו שהרי צ"ה הוא כמו תחנה וא"א תחינה בחנוכה עכ"ל. ולפ"ז אין חילוק בין ר"ח ובין כל הימים שאין אומרים בהם תחינה אבל לדעת רמ"א מנ"ל לחלק ואין לומר דחילק ועשה כעין פשרה ומחמיר בר"ח חנוכה ופורים כמו שכתב הרי"ץ גיאות דהללו ימי שמחה נינהו ואומרים הלל זה היום נגילה ונשמחה בו מ"מ קשה חודש ניסן מנ"ל דאיקרי שמחה ואין ספק לי דרמ"א הכריע לגמרי כדעת אותן פוסקים לת"ח בפניו אומרים צ"ה בין בר"ח חנוכה ופורים וכ"ש הימים שאין אומרים בהם תחינה וק"ל. ופשיטא דלדעת תלמידי רש"י שכתבו בשמו שאין זה הספד אלא הודאה וקבלת דין שמים פשיטא דמותר לומר צדוק הדין על תלמיד חכם בפניו:

שאלה מט

או"ח סי' תק"ן צומות הללו חוץ מט' באב מותרים ברחיצה והקשה הטו"ז לפי מה שכתב כאן דאין איסור ברחיצה בד' צומות א"כ מאי רבותי' דרבי שרחץ בקרונה של ציפורה בי"ז בתמוז וכתב דהעולם הי' תופסי' החומרא בכל הני מילי כמו באכילה ובא רבי והיתר הרחיצה ממילא בטלה הגזירה אף לענין אכילה ועל כי הקשו התוס' דא"כ הי' לרבי לאכול להורות דבטל הגזירה לגמרי ותירצו דאין הכי נמי דבטלה לגמרי אלא שהוא קיבל עליו מעצמו איסור אכילה ולא איסור רחיצה עכ"ל:

ונפלאתי על פה קדוש יאמר דבר זה דאם העולם הוי תופסים החומרא ברחיצה כמו באכילה איך התיר רבי דברים המותרים ואחרים נהגו איסור ועוד מה שכתב שהתוס' תירצו דבטלה הגזירה אלא שהוא קיבל עליו מעצמו איסור אכילה ותימא הלא הוא בעצמו מביא דברי תוס' והמעיין יראה עין בעין שלא כדבריו שכתבו וז"ל כיון דקבלו כבר אבותיו על עצמם מסתמא גם הם קיבלו עכ"ל הרי להדיא דמשמע שבני עירו קבלו מנהג אבותינו ונראה ברור דמעיקרא אין כאן קושיא דהא אין איסור רחיצה בד' צומות כתבו התוס' בפ' קמא דתענית דף י"ג ע"א אהא דאמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום עונג כגון תענית ציבור בחמין אסור בצונן מותר ואמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא ונועלים את המרחצאות א"ל אביי אי בצונן אסור סוכרין את נהרות מבעי' ליה למתני אמר רב שישא ברי' דרב אידי בר אבא הכי קא קשיא לי' מכדי תנן אסור ברחיצה נועלים את מרחצאות למה לי אלא לאו ש"מ בחמין אסור בצונן מותר וכתבו התוס' ז"ל כל משום תענוג ועכשיו שאין תענית ציבור בבבל אלא ט' באב ומותרין אפילו בחמין אפילו י"ז בתמוז ולפ"ז דוקא בבל אבל ארץ ישראל כל דין תענית ציבור נהוג בו וציפורא בא"י קיימא וס"ד דיש לנהוג כדין תענית ציבור וכיון דרשות הוא דרצה

מתענין ולכך רחץ רבי וע"ז הקשו תוס' היה לו לאכול ג"כ ותירצו דכיון דקבלוהו כבר אבותינו ר"ל אחר חורבן בית שני מסתמא גם הם קבלוהו אלא דרבי רצה להורות שלא תטעה לומר כיון דנוהג בתענית ציבור לאסור אף רחיצה ולכך רחץ רבי והורה להם דאף אבותינו לא קיבלו לכל חומר תענית ציבור כיון דברצו תליא מילתא אין להם דין תענית ציבור ומותר ברחיצה אף בא"י ועוד י"ל דרבי לא היתר חמין אלא רחץ בצונן וקמ"ל שלא תפרש איסור רחיצה בתענית ציבור אף בצונן ולכך רחץ בצונן להורות דאין איסור רחיצה אלא בחמין כדקאמר הש"ס דתענית ציבור בחמין אסור בצונן מותר והם טעו בדין וסברו דאף בצונן אסור בת"צ וכל היכי דטעו בדין אין כאן משום דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור והר"ן בפרק קמא דר"ה פירש דרבי באמת ע"י רחיצה הראה לעקור התענית לגמרי דליכא למימר שרחץ והתענה דהא אפילו ט' באב ביקש לעקור ותמוהים לדבריו דהא מסקינן דלא רצה לעקור ט' באב אלא היכי דנדחה ויש ליישב. ובזה הבנתי דברי תוס' שם ביקש לעקור תשעה באב קשה היכי ס"ד דהאי תנא הי' רוצה לעקור ט' באב והא אמרינן כל האוכל בט' באב וכו' ויש לדקדק הי' להם להקשות מרבי גופא שהתענה בי"ז בתמוז ואיך ס"ד ביקש לעקור ט' באב אלא ע"כ דהתוס' אזלו לשיטתם דכתבו לעיל די"ל כיון דקבלוהו כבר אבותינו כו' ורצה התוס' לחזק סברתם דמנ"ל לומר זה דילמא דעקר לגמרי י"ז בתמוז דאל"כ קשה קושית הר"ן איך ביקש לעקור ט' באב ולכך כתבו דזה אי אפשר לומר דהא כל האוכל בט' באב אינו רואה וכו' אלא ע"כ דלא רצה לעוקרו אלא מחומרא הנ"ל ולכך נקטי רחץ דוקא ולפי מה שכתבתי לעיל הי' נראה לומר דזה טעמו של רבינו יואל דאסור לרחוץ בחמין משום דרבי בצונן רחץ וסבר דקבלוהו לי"ז בתמוז כתענית ציבור לגמרי ולפ"ז יש לומר דאף דאין תענית ציבור בבבל משום דאין להם נשיא כמו שנזכר בסי' תקס"ח הני מילי לגזור מחדש תענית ציבור אבל תענית שקיבלו מנשיא שבא"י ע"פ רוב חכמים מסתמא קיבלו כדין תענית ציבור לגמרי ואם כן אסור ברחיצות חמין וכן כתבו אחרונים שכל בעל נפש יחוש לעצמו להחמיר בכולן כמו בט' באב חוץ מחליצת סנדל ודו"ק:

שאלה נ

המאיר לארץ ומאיר ממזרח צדק משמים נשקף השקפה לטובה להאיר על הארץ בתורתו של ר' מאיר אור עיני לקבל נרבשתא דדהבא טבא נר למא' מנוגה נגדו הארץ האירה מקצה הכת"ב ויאר לנו אור בעד אור גליא לדרעא ונפל נהורי' מראות אלקים מחזה שדי זקוקין דנור' דנפקין מפומי' להראני ידו הנפלאה ידיו לקרב מלומדי מלחמה

במלחמתה של תורה ועומקה ורומה דיליף דשמעתי' מחדדין מסלקין אליבא דהלכתא ה"ה אדמ"ו החכם הכולל נ"י הגאון הגדול כסאו לעד יגדול כ"ש כמוהר"ר מאיר נר"ו לא יכבה ימיו כחול ירבה. מי יתננו כירחי קדם מפעליו מאז היתה לגו בהיכל הזוהר. כעצם השמים לטוהר. זאת לפני פנים בפנים מאירות וסבירות. כאור יקרות. ומעת אשר פנה הודו מן העיר. נשארתי כתורן בראש ההר. מטוב החמשית מכאב נעכרת כערער בערבה שומרו איבה בבוז ובגאוה זממו נפש לקחת. מדין שרים ופחת. רגז ושחק ואין נחת. ואנכי יגע ורפה ידים. ימוך המקרה בעצלתים לא אוכל לצאת ולבא היום. אל העיון להשקינו באר מים חיים. לרוות צמאוני בארץ ציי' בלי מים. אמרתי לילך באור ה' לאור באור חיים. ויענני מהר קדשו דעתו. הרחבה מיני ים. וברכות יעטה מורה עד בלי דים. יכתוב ויחתם בספר החיים וצאצאיו ירבה כחול הים. הן הנה דברים אשר כתבתי לאדמ"ו ביום ד' י"ח אלול תע"ח בדבר השאלה הנזכרת מע"ל ועד היום הנני עוד על המצפה לתשובתו ויעל להיות שלא בא כתבי לידו הרמה בכן אמרתי להוסיף ידי' שניות מדברי סופרי' לחלות את פני אדמ"ו שיודעני דעתו הרמה בדין על המוקדם:

השאלה הוא כמר אלי' בר יצחק ממדינת פולין הי' לו אחים מאביו במדינה זו וגירש כ' אלי' אשתו ראשונה שנשאה במדינת פולין והלך ונשא אשה בק"ק אויסי' ואחיו הי' דר בק"ק פרערי ומשך ט' שנים דר כמר אלי' בק"ק אזיסי' ומתה אשתו ונשא כאן בתולה ומת כ' אלי' על פני השדה ואיש לא הי' אתו עמו שהי' בימים החשש ר"ל ונקבר פה סמוך לעיר ע"י אנשי קהלתינו וכמר אלי' לא הניח זרע קיימא אחריו במדינה זו אך הי' לו בנים מאשתו ראשונה לפי דברי האלמנה ולפי דברי אחיו במדינה זו ולפי דברי העידות שהעידו בפני הב"ד באשר עיניו לנוכח יביטו ובתוך ההעתק מגוף הגביות ב"ד שבידינו ועתה יורנו מורינו היתרה דהך איתתא הילדה אם הדין לחלוץ לה מספק או אם יש להתירה לשוק על פי עדים:

במותב תלתא ב"ד כחדא הווינא ואתי לקדמנא הר"ר יודא בהר"ר שלום ב"ק והעיד בתורת עדות באלי"ג ו"ע איך בין כמה שנים אין מדינת שלעזין גיווען איז אוך שם אצלי גיווען איש אחד מק' אויסי' משך ג' שנים ושמו כ' אלי' בן הר"ר יצחק ממדינת פולין ויהי היות דאס איך בין אין ברעסלא גיווען איז אצלי גיקימן ר' יאקב שוחט האט גיפרעגט ר' יודא עס זאל זיין אונטער אייערי לייט איש אחד מק' אויסי' ושמו כ' אלי' בהר"ר יצחק ממדינת פולין עס איז מיר אייז בריף פין זיינו קרובים ציא גישיגט גיוואריז דאס עם איבער געבין זאל ווערן זא האב איך דעם בריף גינימן אונד איבר געבן איז דער תוכן גיווען דאס דיא פריינט עהם שרייבין ווייל ער זיין טאכטר דיא ער האט

פין ערשטין ווייב וואס ער האט גיגעבין אונד זיא איז עומד על הפרקה ראוי להנשא דאס ער זאל טאן כדרך אב לבתו זאלט שיקין על הנדן ומלבושים לבתו הנ"ל אבר כ' אלי' האט ניקס דרויף געבן. אח"כ האט כמר אלי' מחמת דוחקו זיין דרך מוזן נעמין למדינת פולין ביני לביני האט זיין טאכטר שון איין מאן גיהאט וויא לשם גיקימן איזט האט איהם דער איידים ארויס גיאגט אויס דעם בית בדוחק דאס זיין טאכטר האט איהם בסוד לחם גיגעבן זאלכיס האט מיר כמר אלי' דער ציילט וויא ער ווידר רום בברעסלא גיקימן איזט ע"כ העדות של כמר יודא הנ"ל שהעיד בתורת עדות ביום ג' כ"ט סיון תעט"ל וכן בענין זה העיד התורני מוהר"ר שלמה מלמד מק"ק אויסי' ודר שם וכל אותן השני' הי' מוחזק אצלם שיש לו בני' מאשתו ראשונה שגירש במדינת פולין עכ"ל. נאום אברהם במוה"ר מנחם מענדל דייטש מפרוסטיץ:

תשובה

מרי דאברהם תלי תני' בדתניא מתניתן ובריית' מסייעין ליה וחורפא מחלי' לי' לשבחא באורייתא ה"ה התורני הרב המופלא הדיין מצויין בתורת ה' הוא מזוין כבוד מהר"ר אברהם הלוי נר"ו:

הנה כתבו קבלתי ואל יחשדיני שלא חששתי להשיבו חלילה ואהבתו אהבת עולם אהבתי אותו מיום דעתי אותו מצאתי לבבי נאמן אך מפני טרדות התלמידים וחבילות הלכות המקיפים אותו מכל צד לא יכולתי להשיבו ודבר זה צריך תלמוד ונפל מכ"ת ברברבי ורעיוני על משכבי סליקו תמיד לרצון להשיבו ופניתי מכל צד לעיין בדבריו וכדי לברר כל הדינים השייכים לנדון דידן צריכין אנו להעתיק דברי הש"ס דקדושין דף ס"ד מי שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים נאמן יש לי אחים אינו נאמן. ובגמרא אלמא נאמן להתיר ואינו נאמן לאסור נימא מתניתן דלא כר"נ דתניא בשעת קידושין אמר יש לי בנים ובשעת מיתה אמר אין לי בנים בשעת קידושין אמר אין לי אחים ובשעת מיתה אמר יש לי אחים נאמן להתיר ואינו נאמן לאסור דברי רבי ר' נתן אומר אף נאמן לאסור ותירץ אביי מתניתן דלא מחזיק לן באחי ולא מוחזק לן בבני דאמרי' כיון דלא מוחזק לן בבני ולא באחי אמר יש לי בני' נאמן יש לי אחים אינו נאמן לאו כל כמיניה לאוסרה אכ"ע ברייתא דמוחזק לן באחי ולא מוחזק לן בבני דאמרינן מאי לי לשקר מאי קאמר למפטרי' מיבם מצי אמר פטרינא לך בגיטי רבי סבר מה לי לשקר כעדים דמי ואתי עדים ועקרי חזקה ור"נ סבר מה לי לשקר כחזקה דמי ולא אתי חזקה ואעקרי חזקה לגמרי ופירש"י דמוחזק לן האי גברא באחי ולא שיש עדים בדבר אלא חזקה בעלמא כך שמענו עליו קודם קידושין וכי אמר בשעת קידושין יש לי בנים ואין לי אחים אי לאו דהדר בי'

בשעת מיתה הוי מהימנ' לי' דאמר מה לי לשקר כו' ופליגא בהדר בשעת מיתה רבי סבר מה לי לשקר בשעת קידושין כאלו באו עדים בדבר זה דמי ועקר לי' לחזקה דהוי מחזקינן לי' מעיקרא באחי בלא בנים וקיימין לה הך איתת' בחזקה שאינו זקוקה וכי אתי בשעת מיתה לאפוקי מחזקה לאו כל כמיניה ור"נ סבר כו' ומיהו אי לא הדר בי' הוי שרי לעלמא נהי דלא אתי' חזקה ועיקר חזקה לגמרי אורעי מיהי איתרעי כל כמה דלא איתכחיש דיבורא קמא מהימן דאין אדם חוטא ולא לו ואילו אית לי' אחי הוי הדר בי' בשעת מיתה ע"כ משמע לפירש"י אף לר"נ אף דאתחזק באחי ולא בבני ואמר בשעת קידושין ופשיטא אחר קידושין דמהימן מטעם דאין אדם חוטא ולא לו והתוס' הקשו לפי' רש"י וז"ל וא"ת אם כן אמאי מוקי מתניתן דלא מוחזק לן באחי אפילו מוחזק לן באחי יהי' נאמן במה שאמר יש לי בנים וטעם דפי' הקונטרס דאין אדם חוטא ולא לו ותירצו משום דתנן במתניתן יש לי אחים אינו נאמן משום הכי צריך לאוקמי מתניתן בהכי א"כ י"ל דאי מוחזק לן באחי לא הי' נאמן במה שאמר בשעת מיתתו יש בנים דבשעת מיתה לא שייך למימר דפטר לי' בגיטא דשמא אין לו כח:

ולפי תירוצים האחרון צריכין אנו למימר הא דאמרינן בפ' יש נוחלין דף קל"ד ע"ב דהאומר זה בני נאמן זה אחי אינו נאמן ומוקי לי' בגמרא דקמ"ל אף דמוחזק לן באחי מטעם הואיל ובידה לגירשה מיירי שלא בשעת מיתה ובנידן דידן שאמר שלא בשעת מיתה דיש לו בנים וגם החזקה מסייעה לו שיהיה מוחזק שהיה לו בנים פשוט דמהימן אליבא דכ"ע אבל הטור אה"ע כתב בסי' קכ"ו סעיף י"ד האומר זה בני או יש לי בנים נאמן לפטור אשתו מן היבום אפילו הוחזק באחים אבל אם יש עדים שיש לו אחים אינו נאמן לומר יש לי בנים להתירה אמר בשעת קידושין יש לי בנים וחזר ואמר בשעת מיתה אין לי בנים אינו נאמן לאוסרה והרמ"ה כתב שחולצת ולא מתייבמות כנ"ל. וכתב הב"י ומה שכתב אבל אם יש עדים שיש לו אחים אינו נאמן לומר יש לי בנים להתירה כן משמע מדברי רשב"ם שכתב שם הכא אתי לאשמועינן דאע"ג דמוחזק לן בגוי' חזקה בעלמא בלא עדים אי אמר זה בני נאמן לפוטרה מיבום ע"כ משמע דבהדיא דדוקא משום דלא הוי אלא חזקה בעלמא הא אי הוי עדים לא הוי מהימנא לומר זה בני והטעם דכיון שקדמ' עדים דאית לי' אחים ולא הוי מוחזק דאית ליה בני הרי היתה בחזקת איסור ותו לא אתיא אמירתו דאית לי' בני' ושרי לה וכ"כ רבינו ירוחם וז"ל אם ידוע לנו בעדים בודאי שיש לו אחים אע"ג דאמר בשעת קידושין שיש לו בנים אינו נאמן דלא אמרינן מה לו לשקר כיון שיש לו עדים שיש לו אחים עכ"ל. אבל אין נראה כן מדברי הרמב"ם שסתם וכתב רפ"ב האומר זה בני או שאמר יש לי בנים הרי זה נאמן ופוטר את אשתו

מן החליצה ומן היבום עכ"ל הב"י וכן הביא הב"י דברי רבינו ירוחם בסי' קנ"ו שכן כתב מורי הר"ר אברהם בן אסמעאל והב"ח כתב וז"ל ומ"ש אבל אם יש עדים שיש לו אחי וכו' פי' כיון שקדמו עדים דאית ליה אחי ולא הי' מוחזק דאית ליה בנים אמרינן מה לו לשקר הואיל דבידו לגרשו דלא אמרינן מה לו לשקר כי עדים דמי ואתו עדים ועקריה לחזקה ודין זו הוא ע"פ דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש גבי הי' מוחזק באחי ואמר אין לי אחי וכו' דאין נאמן דלקמן בסי' קנ"ז ס"ו אבל להרמ"ה שחולק דנאמן להתיר לעולם ופסוק כשנוי' דאביי בפרק האומר והלכה כרבי דמה לי לשקר כעדות דמי ואתי עדים ועקר לחזקה א"כ לפי זה האומר זה בני נאמן אפילו אי קדמו עדים דאית לי' אחי ולא הוי מוחזק דאית ליה בנים אפילו הכי אין כאן אלא חזקה ליבם ואתי מה לו לשקר ועקרא לחזקה ונאמן וב"י הבין מדברי הרמב"ם רפ"ג דסובר כך ותימא הלוא לא פסק הרמב"ם כאביי אלא ודאי אינו נאמן סבירי לי ולפי דפשוט הוא לפי שיטתו דסתם דבריו ולא פירש:

ונפלאתי על מר"ן הב"ח איך עלה בדעתו לומר לדעת הרא"ש והרי"ף והרמב"ם דלא פסקו כתירוצא דאביי וא"כ מה לו לשקר לא מרעי לחזקה וא"כ כש"כ דלא מרעי לעדים הלא הרא"ש כתב דליתא להך שינויא דאביי אלא ברייתא נמי בלא מוחזק לן באחי ואפילו הכי לר' נתן נאמן אף לאסור לחומרא דמילתא דעבידא לגלוי דחיישינן הבעל כדס"ד מעיקרא וכן מוכח הסוגיא דיש נוחלין דהיכא דמוחזק לן דאית ליה אחי דלא מהימן למימר דלית לי' אחי ודווקא זה בני נאמן לומר שאינו סותר לגמרי החזקה אבל לסתור לגמרי החזקה ולומר אין לי אחים אינו נאמן כו' עד כל שכן היכי דמוחזק לן דאית לי' אחי ואמר אין לי אחי שאינו נאמן להכחיש החזקה לגמרי אע"ג שנאמן להוציא מחזקת יבום ולומר זה בני להתירה לשוק מ"מ אינו נאמן לעקור חזקת אח דמיגו להכחיש החזקה לגמרי לא אמרינן ועוד דקי"ל בפ"ק דבתרא לא אתי מה לי לשקר ועקרה חזקה גבי פרעו לאחר זמנו הילכך לא סמיך רב אלפס אהך שינויא להקל ולכך השמיטו עכ"ל:

הרי דעיקר השגו' הראב"ן על הרז"ה דס"ל להרז"ה דלכך לא הביא הרב אלפס שקליא וטרי' דאביי משום דפסק הלכה כרבי מחביריו ואפילו הוחזק באחי' כיון דקאמר בשעת קידושין אין לי אחי' אתי מה לו לשקר ועקר לחזקה לגמרי ותו לא מהימן לאיסור והרמב"ן השיג על זה והקשה עליו אדרבה הי' צריך להביא כדי שנדע דרבי קאמר אפילו היכי דמוחזק לן באחי ובשעת מיתה מהדר קא הדר ביה ומרעי לדבורי' אפילו הכי נאמן להתיר ואינו נאמן לאסור דלא שמעינן ליה ממתניתן ולכך פי' הוא דברי ר"ח דפליגא רבי ור' נתן נמי מיירי בדלא אחזיק לן באחי בזה סבר רבי דאין נאמן ולר"נ אפ"ה נאמן

לאסור אף לחומרא דמילתא דעבידא לאגלוי' דחיישינן לדברי הבעל. וע"כ מדלא הביא הרי"ף אלא מתניתן ש"מ דסמך על מתניתן ש"מ דכל שכן דאם אמר בשעת קידושין אין לי אחים וחזר ואמר בשעת מיתה יש לי אחי' דלא מהימן דליכא למימר דסבירי ליה כתירוצא דרבא כיון דבשעת מיתה מהדר קא הדר בי' אימא קושטא קאמר דא"כ הדרה קושי' הרמב"ן לדוכתי' דלמה לא אשמועינן הרי"ף חידוש דין זה ועוד דאפילו לתירץ דאביי דאסיק למילתא דלא קשיא כתב דשנויא דחיקא הוא ולא סמכינן עלה ק"ו לתירוצא דרבא דהקשה לו אביי קושיא אלימתא ולאו כל דכן הוא השתא מה התם דקא מרעי לי' לדיבורא אמרת קושטא קאמר מתניתן דלא קא מרעי לדיבור' לא כל שכן אלא ע"כ צריכין אנו לומר לדעת הרמב"ן אליבא דהרי"ף דסביר' ליה דאפילו תירץ אביי שינוי' דחיקא הוא וק"ו תירוצא דרבא אלא דאורחא דתלמוד לאוקמי מתניתן כך"ע אבל קושטא דמילתא דגם ברייתי' מיירי בלא הוחזק וכיון דתני במתניתן דלא מהימן לומר יש לו אחי' לאסור אפילו דלא מרעי לדיבור' ק"ו דלא מהימן היכי דמרעי לדיבור' אבל היכי דהוחזק באחי' אף רבי מודה דאף אם אמר בשעת קידושין דאין לו אחי' ובשעת מיתה אמר דיש לו אחים דמהימן משום דמה לי לשקר לא הוי כעדים ולא דחי לחזקה ראשונה לגמרי כיון דהוא נגד החזקה ודווקא באחי אינו נאמן לומר דאית לי' אחי ואף דלא הדר בי' בשעת מיתה נמי אינו נאמן ואף שרש"י פי' ומיהו אם לא הדר ביה הוי שרי לעלמא דנהי דלא אתי החזקה דמה לו לשקר ועקר החזק' לגמרי ארועי מיהו איתרע כל כמה דלא אתכחש דיבורא קמא מהימן דאין אדם חוטא ולא לו וכן התוס' הסכימו לפי' זה מ"מ היינו לפי מאי דמשני אביי ומדפליגי בחזר בשעת מיתה ש"מ דאי לא חזר הי' מהימן אבל לדעת הרי"ף והרא"ש דדחי תירוצ' דאביי לא פליג' כלל בדאתחזק באחי אלא בדלא אחזיק אבל בדאחזיק כ"ע מודו דאינו נאמן להתיר ולומר דאין לו אחים ודווקא באחים אינו נאמן משום מה לי לשקר הוא כנגד החזקה דאית לי אחי אבל לומר לית לי בנים אמרינן שפיר מה לו לשקר דאי בעי פטר בגיטא וכדאוקמינן בפ' יש נוחלין דנאמן לומר זה בני או יש לי בנים אע"ג דמוחזק לן באחי' משום דמה לי לשקר אינו מכחיש החזקה **והשתא** דברי הטור בנוים ע"פ פי', הרא"ש והרמב"ן בדברי הרי"ף קכ"ו סתומר אש בי מבסיכש" בכוושאנן ננסיכר הוחזק באחי' משום דמה לו לשקר שאינו מכחיש החזקה הוי כעדים והיא בחזקת שאינו זקוקה ליבם וכדאוקמינ' בפ' יש נוחלין אפילו דמוחזק לן באח וסוים על זה אמר בשעת קידושין יש לי בנים ואמר בשעת מיתה אין לי בנים אינו נאמן לאוסרה ואדלעיל קאי אפילו בהוחזק באחי' כיון דמה לי לשקר כעדים דמי כיון דאינו מכחיש החזקה תו לא מהימן לאוסרה ופשיט אם אינו מוחזק באחי' דאינו נאמן

לאוסרה ולארועי דיבורא קמא והרמ"ה כתוב שחולצת ולא מתיבמות וע"כ אי הרמ"ה סובר כתירוצא. דאביי ומספקא לי' אי הלכה כרבי או כר"נ ע"כ דווקא במוחזק לן באחי סובר ר' נתן דנאמן לאסור אי חוזר בשעת מיתה ואמר אין לי בנים ולכך ספקא חולצת אבל אי לא מוחזק באחי נאמן להתיר ואינו נאמן לאיסור כסתם מתניתן דאתי אפילו כר' נתן לאביי ואי לית לי' להרמ"ה תירוצים דאביי דשנויא דחוקא הוא כדכתיב הרא"ש אליבא דרמב"ן שהשיג על הרז"ה וברייתי' דפליגא רב ור' נתן מיירי בדלא אחזק אפ"ה ס"ל לר"נ דנאמן לאסור משום מילת' דעבידא לגלוי' ומספקא לי' אי הילכת' כרבי או כר' נתן א"כ אפילו בלא הוחזק באחי ואמר בשעת קידושין יש לי בנים ובשעת מיתה אמר אין לי בנים נמי חולצת ולא מתיבמות ואף דמסקינן בפ' יש נוחלין דמה לו לשקר היכי דאינו מכחיש החזקה כעדים דמי ואפילו הוחזק באחי' נמי לומר דיש לי בני' מ"מ ר"ל דסבירא ליה לר"נ היכי דהדר בשעת מיתה צריכן למיחש לדבריו במילת' דעבידא לאגלוי' ולכך חולצת ולא מתיבמות וא"כ ה"ה במוחזק לן באחי בשעת קידושין דאין לו אחי' ובשעת מיתה אמר דיש לו אחי' לדעת הרמ"ה אי ס"ל כתירוצא דאביי ומספקא לי' אי הלכתא כרבי או כר' נתן דחולצות ולא מתיבמות ואי לא סבירי ליה כתירוצא דאביי אלא דפליגא רבי ור"נ אף בלא הוחזק באחי ס"ל לר"נ כיון דמהדר בשעת מיתה נאמן לאסיר במילתא דעבידא לאגלוי' וכיון דמספקא לי' להרמ"ה אי הלכה כרבי או כר"נ ה"ה היכי דלא הוחזק באחי ואמר בשעת קידושין אין לי אחים ובשעת מיתה אמר יש לי אחים דחולצ' ולא מתיבמות אבל תימה אי ס"ל להרמ"ה כן דהא סתם מתניתן דנאמן להתיר ואינו נאמן לאסור אפילו אם לא מרעי לדיבור' ק"ו היכי דמרעי לדיבור' קמא שלא להאמין לו וכדאקשי' אביי לרבא ואי נימא דחושש לדברי ר"נ דפליגא אמתניתן ומתניתן באמת לא אתי כר"נ א"כ ק"ו דאית לי' לר"נ היכי דאינו מרעי דיבורא קמא דמהימן לאסור וא"כ למה לא כתיב רמ"ה גם בלא אמר בשעת קידושין רק אמר יש לי אחים דחולצות ולא מתיבמות וכל זה בארתי לשון הטור בסי' קנ"ו ובסימן קנ"ז כתיב לא היה מוחזק באחי' ואמר יש לי אחים אינו נאמן כסתם מתניתן דאינו נאמן לאוסרה ופשיטא היכי דמרעי לדיבורי' קמא כגון שאמר בשעת קידושין אין לי אחים ובשעת מיתה יש לי אחים דאינו נאמן אבל אם הי' מוחזק באחי' ואמר אין לי אחי' או שאמר על מי שמוחזק שהוא אחיו אינו אחי כתב הרמ"ה שהוא נאמן להתירה משום דמוקי לפלוגתייהו במוחזק באחי כתירוצ' דאביי ופסק כרבי מחבירו והרמב"ם והרי"ף והרא"ש פסקו שאינו נאמן משום דלא מוקי לפלוגתייהו במוחזק באחי אלא בדלא אחזוקי ובזה פליגא רבי ור"נ אבל במוחזק באחי דמה לו לשקר מכחיש החזקה אף רבי מודה דאינו

נאמן דלא אמרינן מגו במקום חזקה אבל לומר יש לי בנים דמה לו לשקר אינו מכחיש החזקה מורה הרי"ף והרמב"ם דנאמן אף היכי דמוחזק לן באחיו כסתם מתניתן דפרש יש נוחלין דמוקמינן אפילו במוחזק באחי:

ולפ"ז תמי' ופליאה קיימת על מר"ן הב"ח דאיך כתב דלהרמב"ם והרי"ף דלית להו דמה לי לשקר כעדים דמי א"כ ה"ה היכי דאיכא עדים דאית ליה אחים אינו נאמן לומר דאית לי' בנים:

ולפע"**ד** תלה תניא בדלא תניא דדוקא היכי דמה לי לשקר מכחיש החזקה כגון לומר דאין לי אחים במקום שהוחזק שיש לו אחים בזה אינו נאמן אבל היכי דאינו מכחיש החזקה כגון לומר יש לי בנים אפילו היכי דהוחזק באחי מהימן כיון דמה לו לשקר אינו מכחיש החזקה וא"כ י"ל דס"ל להרי"ף והרמב"ם דאף במקום עדים נאמן כיון דאינו מכחיש עדים ונאמן לומר דיש לי בנים ויפה כיון הב"י מדסתם דבריו ש"מ דס"ל להרמב"ם דמהימן דאל"כ קשה קושית הרמב"ן והרא"ש שהי' לנו להודיע חידוש דין אפילו לומר דאית לי' בני שאינו מכחיש החזקה נמי אינו נאמן היכי דהוחזק באחי דזה לא שמעינן ממתניתן אלא ע"כ כדאמרן דהיכי דמה לו לשקר אינו מכחיש החזקה נאמן להתיר כסתם מתניתן דפ' י"ג וי"ל דמהני נמי כנגד עדים כיון שאינו מכחיש העדים וע"פ הדברים אלו תמוהים לי דברי הב"ח שכתב בס"ס קנ"ז על מה שכתב הטור הי' מוחזק באחי' ואמר אין לי אחים כו' וכתב הב"ח ונראה דלמה שכתב רבינו בסי' הקודם בדין האומר בשעת קידושין יש לי בנים וכו' דאינו נאמן לאוסרה והרמ"ה חולק וחולצת ה"ה כאן בלא הוחזק באחי ואמר בשעת קידושין אין לי אחי' וחזר ואמר בשעת מיתה יש לי אחים דאינו נאמן לאסור ולהרמ"ה חולצות ולא מתיבמות דכיון דחזר מדיבורי' איתרעי מה לי לשקר אבל אם לא הי' חוזר מדיבורי' נאמן במה שאמר אין לי אחים וכו' עכ"ל:

והנה בבא ראשונה לדעת הטור לא היה צריך ליכתוב דכ"ש הוא דאם אינו הוחזק באחים ואמר יש לי אחים כתב הטור דאינו נאמן לאוסרה ואף שאינו מרעי לדיבור' קרא ק"ו אם אמר בשעת קידושין דאין לו אחים וחזר ואמר בשעת מיתה דיש לו אחים דמרעי לי' לדיבורי' קמא פשיטא דאינו נאמן ולהרמ"ה דחולצות דוקא אי מפרש הרמ"ה כפי' הרא"ש והרי"ף שדחו תירץ של אביי מהילכת' ופירשו פלוגתייהו דרבי ור"נ בלא הוחזק באחי ואפ"ה סבירי ליה לר"נ דנאמן לאוסרה וקא מספקא לי' אי הלכת' כרבי או כר"נ וכיון דחושש לדברי ר"נ אף היכי דמרעי לדיבור' קמא ק"ו להיכי דלא מרעי א"כ איך כתב הב"ח אבל אם לא הוחזק באחים ואיהו לא אמר כלום או אפילו אמר יש לי אחים כיון דליכא מה לי לשקר מותרת לשוק ולפי דברי הרמ"ה שחושש לדברי ר"נ דסבירא

לי' אפילו היכי דמתרעי לדיבורי' קמא מהימן לאוסר' ק"ו להיכי דלא מרעי לדיבור' קמ' דנאמן לאוסר' דע"כ אי מפרשינן פלוגתייהו דר' ודר"נ בלא הוחזק באחים ע"כ מתני' דאינו נאמן לאוסר' לא אתי כר"נ ואפ"ה חושש לדברי ר"נ וכבר כתבנו דלא מסתברא לומר דבר זה ועיקר דהרמ"ה מפרש דפליג' בהוחזק באחי ומתניתן בלא הוחזק ואינו נאמן לאוסרה ומספק' בי' אי הלכת' כרבי או כר"נ דאפילו אומר יש לי בנים בשעת קידושין ובשעת מיתה אמר אין לי בנים אע"ג דמה לו לשקר לא הי' מכחיש החזקה שהוחזק באחי' ואפ"ה לא הוי כעדים ואם חוזר בשעת מיתה ואמר אין לי בנים מהימן לאוסר' וק"ו היכי דהוחזק באחים ואמר בשעת קידושין אין לי אחים וחזר בשעת מיתה ואמר יש לי אחים דתחילת דבריו הי' מכחיש החזקה דמהימן אח"כ בשעת מיתה לאוסרה ומתניתן אתי כר"נ והיכי דלא הוחזק באחי' קתני במתניתן דאינו נאמן לאוסרה אף שאינו מרעי לדיבור ק"ו היכי שמרעי לדיבור' קמא דאינו נאמן לאוסרה אליבא דכ"ע אף לר"נ ובזה אף הרמ"ה מודה דמותרת לשוק בלא חליצה כל זה ברור למבין ויורד לעומקה של הלכה:

ועתה תמה אני על הטור דכתיב בפשיטות בסי' קנ"ז אבל אם יש עדים שיש לו אחים אינו נאמן לומר שיש לו בנים להתירה ותמהיני איך כתב דברי זה בלי חולק הלוא בדברי הרא"ש לא נזכר מזה אלא שכתב דלא אמרינן מה לו לשקר במקום שמכחיש החזקה ומשמע דוקא לומר יש לי אחים אינו נאמן היכי דהוחזק באחים אבל לומר יש לי בנים במקום שהוחזק באחים נאמן כיון דאינו מכחיש החזקה נאמן וה"ה במקום העדים היכי דאינו מכחיש העדים ומה שהביא הב"י בשם רבינו ירוחם וז"ל ואם ידוע לנו בעדים שיש לו אחים אע"ג דאמר בשעת קידושין יש לי בנים אינו נאמן דלא אמרינן מה לי לשקר כיון שיש לו עדים שיש לו אחים עכ"ל ובאמת פליאה דעתו ונשגבה ממני לא אוכל לה דלמה לא אמרינן מה לו לשקר אף שיש לו עדים שיש לו אחים הלוא אינו מכחיש את העדים כלל במה שאומר שיש לו בנים ואפילו בשאר מגו אמרינן דמהימן ק"ו בהאי מגו דבידו להתירה לשוק ע"י גט דמהימן לומר דיש לי בנים והא דאמרינן דמה לו לשקר במקום עדים לא אמרינן היינו היכי שאמירתו מכחיש העדים והוא מגמ' דפ' האומנין דף פ"א ע"ב ההוא גברא דאוגיר חמרא לחברו אמר חזי לא תיזל באורחא דנהר פקיד דאיכא מיא זיל באורחא דנרש דליכא מיא אזיל באורחא דנהר פקיד ומית חמרא כי אתי אמר אין באורת' דנהר פקיד אזלי ומיהו ליכא מיא דנהר פקיד א"ל רבא מה לו לשקר אי בעי אמר לי' באורחא דנרש אזלי א"ל אביי מה לו לשקר במקום עדים לא אמרינן ופי' רש"י במקום עדים דאנן סהדי שאין אותו דרך בלא מים הרי דווקא שמה

לד לשקר הוא מכחיש העדים בזה לא אמרינן וכן בפ' חזקת דף ל"ג ע"ב גבי זה אומר של אבותי דקאמרי אביי ורבא לא ס"ל הא דרב חסדא דמה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן והתם מכחשת העדים כדפ' רשב"ם אבל היכי דלא מכחיש העדים בכל התורה מהימן במגו ופרטות במה שבידו לתקן מהימן וכן בתבעו לאחר זמנו ואמר פרעתי בתוך זמנו דמבעי' לי' בפ"ק דב"ב דף ה' ע"ב משום דהתם מכחיש מה לו לשקר החזקה דאינו אדם פורע תוך זמנו אבל במקום שאינו מכחיש החזקה מהימן וכיון דכתב הרא"ש והרי"ף והרמב"ם דמהימן לומר יש לי בנים אף דהוחזק באחי ה"ה והטעם שנאמן אף במקום דאינו עדים דיש לו אחי נאמן לומר דיש לו בנים במגו דאי בעי מגרש ודבריו אינו מכחיש ו' העדים דבודאי אם הי' מוחזק לן דאין לו בנים בזה י"ל דלא סמכינן אמה לו לשקר נגד החזקה ופשיטא נגד עדים אבל אם אין אנו יודעים אם יש לו בנים או לא אף דידע דיש לו אחים נאמן במגו לומר יש לו בנים ובפרט שדעת הרא"ש והרי"ף והרמב"ם מסכימות כפי הבנת הב"י דאף נגד עדים לומר יש לו בנים וגם מה שכתב הב"י שמשמע מדברי רשב"ם שכתב שם הכא אתי לאשמועינן דאע"ג דמוחזק לן באחי חזקה בעלמא בלא עדים אי אמר זה בני נאמן לפוטרה מיבום ע"כ משמע בהדי' דדוק' משום דלא הוי אלא חזקה בעלמ' הא אי הוי עדים לא הוי מהימן לומר זה בני והטעם דכיון שקדמו עדים דאית ליה אחי ולא הוי מוחזק דאית לי בני הרי היתה בחזקת איסור ותו לא אתי אמירתו דאית ליה בני ושרי' לה עכ"ל:

ואני אומר דטעם זה לא מסתבר כלל דאף דעדים מעידים שידוע להם שיש להם אח מ"מ אינם מעידים שידוע להם שאין לו בנים וכיון שכן במה שאומר שיש לו בנים אינו מכחיש לדברי עדים ונאמן במגו ועוד נראה שאף מדברי הרשב"ם אינו משמע דסבר כן ורשב"ם מפרש לישני דש"ס דמשני התם דלא מוחזק לן באח והכי אע"ג דמוחזק לן באח וע"כ מוחזק בלא עדים דאי מוחזק בעדים והתם מיירי בלא הוחזק בעדים אבל חזקה בעלמא יש לו דאית ליה אחים א"כ אמאי קאמר יש לי אחים אינו נאמן אמאי הא חזקה מסייעתו אלא ע"כ בדלא הוחזק כלל והוחזק דקאמר בחזקה בעלמא בלא עדים וכן פי' רש"י בקדושין הא דמוקי ברייתי' בהוחזק באחים חזקה בעלמא בלא עד. ועוד דהכי נמי אי אפשר ולתרץ לפרש אלא בחזקה בעלמא דע"כ סיפא דאומר זה אחי אינו נאמן או דלא מיירי באיסור והיתר לשוק אלא לענין לירש עם אחיו או דמיירי לענין איסור והיתר לשוק אלא מילי מילי קתני דהאומר זה בני נאמן אע"ג דמוחזק באחי וזה אחי אינו נאמן אם אינו מוחזק באחי כדפי' רשב"ם ואי הוי מוקי בעדים ה"א זה אחי לענין איסר והיתר נאמן נגד חזקה בעלמא ולענין לירש באמת אם יש לו עדים נאמן גם כן לירש

לומר זה אחי כיון דיש לו עדים באחים ולכך מוקי לי' בהוחזק חזקה בעלמא אבל לעולם לענין לומר זה בני במגו דמה לו לשקר דאינו מכחיש העדים אף נגד העדים נאמן. וכיון דסתימת דברי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש נראה שאין חילוק בין יש עדים על אחים או חזקה וגם מדברי הרשב"ם לא מוכח בפירש אלא משמעות דבריו רצה הב"י ללמוד המה ראוי לסמוך עליהם במקום עיגון נגד רי"ו שהוא יחיד נגדם אבל מי הוא אשר חיילים יגבר ויסמוך ראשו להקל בדבר שהטור כתוב לאסור בלי שום חולק ורבים הבינו כן בדברי הרי"ף והרמב"ם וא"כ בנידן דידן דאנן סהדי שיש לו אחים וא"כ במה שאמר כ' אלי' ברי' שיש לו בנים אפילו אמר לפני כמה עדות אין לנו כח להתיר אשתו לשוק בלא חליצה ואם באנו לעמוד על העדות שהעיד כמ' שלום ב"י יקרא הכתוב שכתבו אליו הקרובים שיעשה לבתו כמשפט הבנות זה ג"כ חזקה רעוא חדא דהא להעיד על אשה שבעלה מת אם מצאו כתב בכתב שפלוני מת נחלקו בו גדולי אחרונים אי צריך קיום או לא והרבה מן אחרונים החמירו בזה ואף אם נסמך במקום עיגון להקל מ"מ כיון דבכתב זה לא קרא אלא עד אחד וביבמה איכא פלוגתא דרבותא אי עד אחד נאמן להתיר הביאו הטור בא"ה סי' קנ"ח והכריע הב"ח דבעד אחד שמעיד שמת יבמה יש להקל במקום עיגון כהני רבוותא דמקילין שהם רוב בנין ורוב מנין וכפ' מהר"ם פדואה סי' פ"ט אבל בכיחן לו בן דליכ' חששא דעיגון כלל שהיבם לפנינו יש להחמיר דחולצות ולא מתייבמות ומדברי רבינו הטור נמי נראה דיש להחמיר בניתן לו בן מדלא הביא בסי' קנ"ו דברי הרמב"ם דמקיל גם בניתן לו בן כו' עד וכן הוראתי הלכה למעשה והארכתי בתשובה על זה עכ"ל:

ובאמת מצאתי כן בתשבותיו ס"ס ע"ג כתב ג"כ דלמעשה יש להחמיר ומדברי הטור שהוא אחרון בזמן ומנהגינו אחר פסקיו השמיט מחבירו הא דפסק הרמב"ם להקל במעיד שניתן לו בן ולא הזכיר כל עיקר לא סברתו ולא סברת החולקי' עליו נראה מזה ג"כ שהי' סובר שאין להקל בזה כלל דסברת המקילין סברא דחוי' היא ולכן לא הזכירה כלל ופסק דחולצות ולא מתיבמות יעיין שם. והנה בתחילה בקראי בתשובתיו עמדתי מרעיד ומחריש על זה שכתב שרבינו הטור לא הביא דעת הרמב"ם ובאמת בסי' קנ"ו סי' ט"ז כתב הטור בפירוש דברי הרמב"ם וז"ל כתב הרמב"ם עד אחד נאמן להעיד שנולד בן לבעלה להתירה והב"ח מצוין שם ומביא דברי הראב"ד החולק עליו ואיך נעלם ממנו דברי הטור בסמוך בסי' קנ"ח. ועוד קשי' לי דהא בסי' קנ"ז הביא הטור בשם הרמב"ם גבי הלכה היא ובעלה לבד למ"ה ובאה ואמרה ניתן לי בן ומת בעלי ואח"כ בני אינו נאמנת וחולצת ולא מתיבמת וכתב הרמב"ם בד"א כשהיתה פסולה מתחילה לכהונה

או אמרה במערה היינו כשמתו אבל אם אין הדבר כן אינ' חולצת שמא יבא עדים ויעידו שהדבר כן כמו שאמרה שהבעל מת תחילה נמצא שחליצה זו אינה כלום ותנשא לכהן ויאמרו חלוצה מותרת לכהן לפיכך לא תחלוץ ולא תתיבם אלא תשאר בחזקת זקוקה עד שיבאו עדים:

וכן באשה שהלך ובעלה וצרתה למדינת הים ואין לה בנים ובאו ואמרו מת בעלך לא תתיבם ולא תנשא לעולם עד שתדע אם ילדה צרתה או לא ילדה מטעם הנ"ל והוא מגמרא בפ' אשה בתרא דפסקו הפוסקים כתירוצא דרב פפא דמוקי למתנית' בגרושה וכר' חייא ברי' דרב הונא דמוקי באומרת אני והוא נחבאנו במערה וכן פסק בש"ע בלי חולק אחר זה עיינתי בספר בית שמואל בסי' קנ"ח ס"ק ב' שהרגיש בזה על הב"ח ובאמת קושיות דחשש שאתה מצריכה כרוז לכהונה ואיכא דלא שמע בהא ואתי למימר דחלוצה מותרת קשה נמי על הרמ"ה שהביא הטור בסי' קנ"ו גבי אם אמר בשעת קידושין יש לי בנים וחזר ואמר בשעת מיתה אין לי בנים דהרמ"ה כתב שחולצת ולא מתיבמת ואמאי ניחש דילמא האמת דיש לו בנים ואתה מצריכה כרוז לכהונה ובאמת לפי הנראה מדברי הב"י לא כתב כן בכל הספרים אלא במקצת ספרים מ"מ צריכין אנו ליישב קושי' זו למקצת ספרים והי' נראה לי לחלק דדוקא גבי אשה שהלך בעלה וצרתה למ"ה ובאו עדים ואמרה מה בעלך כיון שסתם נשים יולדות חיישינן שמא ילדה ולד של קיימא ואתה מצריכה כרוז לכהונה וכן אשה שהלכה היא ובעלה לבד למד"ה ואמרה ניתן לי בן ומת בעלה ואח"כ בני היא נאמנת לגבי דידה ולפ"ז אין לה תקנה בחליצה מפני החשש שיבא עדים ויאמרו שהדבר כן כמו שאמרה אבל בנידן דהרמ"ה המספק לי' אי מהימן לאוסרה לשוק או לא בזה אמרינן מצד החומרא שדבריו אחרונים הם אמת ולא חיישינן כלל לדבריו הראשונים ולכך חולצת אלא דאינה מתיבמת דלמא כדעת זו דנאמן להתיר ואינו נאמן לאסור וא"כ נושא אשת אחיו שלא במקום מצוה וה"ה והוא הטעם שהחמירו הב"ח מצד החומרא דלמא אמת כדעת דאין עד אחד נאמן ביבמה להתירה לשוק והוי כמו שאין עדות כלל ותו לא חיישינן לדבריו וחולצת ולא מתיבמת משום חומרא דחיישינן לאותו דעה שהוא נאמן אבל בשעת חליצה אמרינן דלא מהימן כלל עד אחד כל זה נ"ל לדחוק ולישב דברי הרמ"ה לקצת ספרי הטור:

ובזה מיושב גם דברי הב"ח אבל איברא בנידן דידן אין אנו צריכין לחוש ולחלוץ לה משום ספק דהא אף אם נימא היכי שיש עדים באחים דאינו לומר דיש לו בנים מ"מ בנידן דידן שהעידו שהי' מוחזק שיש לו בנים במשך השנים שהי' דר בק"ק אויסא א"כ מהימן הבעל לומר יש לי בנים אף במקום עדים דעדים שיש לו אחים אליבא דכ"ע

וכן משמע מדברי הב"י שכתב בדברי הרשב"ם הא דאיכא עדים לא הוי מהימן לומר זה בני והטעם דכיון שקדמו עדים דאית לי' אחי' ולא הוי מוחזק דאית לי' בנים הרי היתה בחזקת איסור משמע להדי' דטעמא משום דלא הוי מוחזק דאית לי' בנים הא איהו מוחזק לן בבני שפיר הוי מהימן כיון דלא היתה מעולם בחזקת איסור וגם בנידן דידן דמשמע מלשון הב"י שגם אחיו היה אומר שיש לאחיו המת בנים ולזה הוא נאמן להתירה לשוק דדוקא להעיד לומר מת אחי ליבם אשתו לא מהימן אבל להתירה לשוק מהימן דאין לומר דאי משום דסנו לה דהא אי בעי חלוץ לה וזה פשוט וברור ובנידן דידן שהבעל אמר שיש לו בנים וגם העידו שראו בכתב שכתבו הקרובים ותבעו ממנו נדן בתו להשיאה לאיש ואף עד מפי עד נאמן כמו שהביא בתשובת הרשב"א כל שהאמינו בו עד אחד אפילו עד מפי עד וכל אותן שנאמני' להעיד מת בעלה נאמנים כאן להעיד ליבמה וא"כ בנידן דידן מצטרפי' כל הני עדות עם החזקה להתירה לשוק בלי חליצה אליבא דכ"ע בלי שום פיקפוק ואם באנו להחמיר בחליצה חומרא דאתי לידי קולא דיש לחוש וקרוב לודאי שאתה מצריכה כרוז לכהונה ואיכא דלא שמע בהאי ואתי לומר דחלוצה מותרת לכהונה ולפע"ד אשה זו מותרת לשוק בלי שום פיקפוק בעולם. כ"ד אהובו דורש שלומו שלמא רבא על רבנן ועל תלמידיהן ועל דיינהם דלא אתי לידי חליצה ויבום מאיר חותם פה ק"ק אייזנשטאט:

שאלה נא

קשיא הא דאמרינן בעירובין דף מ"ו ע"ב אמר ר' יוחנן ר"מ ור"י הלכה כר"י כו' ומהדר לאשכוחי דליתא להאי כללא מדאיצטרך לר' יוחנן לאיפסוקי הלכתא כר' יוסי דפליג עם רבי יודא גבי אם מטמא לישא אשה וללמוד עד דמסיק א' אביי איצטרך ס"ד ה"מ במתנית' אבל בברייתא אימא לא קמ"ל וקשי' לי הא כבר אשמעינן בברייתא דפליגי בפ"ק דיומא ר"מ ורבי יוסי גבי כהן שעבר דאמר רבה בר' משום ר"י הלכה כר' יוסי וקשה נמי הא למה לי הא אמרי ר"מ ור' יוסי הלכה כר"י וניחא לי לומר דאיצטריך לאיפסק התם כר' יוסי משום דסתם מתניתן בפ"ק דמגילה גבי אין בין כהן משוח לכהן שעבר כר"י אך לפ"ז כיון דאשמעינן ר' יוחנן דאפילו בברייתא ואפילו היכי דסתם מתניתן כר"מ הילכתא כר"י תו לא הי' צריך למימר הילכתא כר"י גבי פלוגתא ר"י ור"ל דאשמועינן אפילו נגד ר' יהודא הילכתא כר"י אף בברייתא ובכתובות דף ס' ע"ב דפליגי ר"מ ורבי יהודא במנקת חבירו אם צריכה להמתין כ"ד חודש ואמר עולא הלכה כר"י וצריך לומר

דאשמועינן דאף בברייתא הלכה כר"י נגד ר"מ ועוד יש לומר דלא פריך אלא מר' יוחנן גופא ולא מאמורא אחר:

שאלה נב

נשאלתי מעיר גינז עז אחת שלא בכרה ובימי עיבורה מכרה אותה אשת ב"ה בקנין אחד דהיינו בעד מעות אך קנין השני. שכתב בש"ע בפי' ש"ך שימשוך הנכרי לרשותו לא נעשה עכשיו ילדה עז הנ"ל זכר בכן יורנו מורינו מה דינו להכריע כדעת אחד מן הגדולים כי הרב מהרי"ל כתב בתשובתיו שאם הי' קנין אחד הוי ספק בכור ומביאו אותו הש"ך והט"ז:

תשובה דבר זה נפתח בגדולי' ונסיים בקטני' אם אמנם שמתחילה יראתי להכניס ראשי בין הרים גדולים מחלוקת שנחלקו בה אבות עולם ה"ה רש"י ור"ת אך שראיתי תשובה אחרונים שהסכימו קצת גאונים לדברי רש"י ע"כ אמרתי ללון בעמק של הלכה ויגעתי ומצאתי תאמין ובטחתי בחסד עלמן שמקום הניחו לי אבותי להתגדר בזה. ע"כ נעתיק מקור דין זה בע"ז דף ע"א אמר אמימר משיכה בנכרי תדע דהני פרסא משדרי פרדשני להדדי ולא הדרי בהו רב אשי אמר לעולם אימא לך משיכה בנכרי אינו קונה והאי דלא הדרי בהו דרמות רוחא הוא דנקיטא להו אמר רב אשי מנא אמינא לה מדאמר להו רב להני סביותא כי כיילתי חמרא לנכרים שקלי זוזי מינייהו והדר כיילין להוא דא לא עבידתא הכי כי קא הוי י"נ ברשותייכו קאי הוי וכי שקילתו דמי י"נ קא שקילתו ואי ס"ד משיכה בנכרי קונה מדמשיכה נכרי קנייה וי"נ לא הוי עד דנגע בי' ודחי הש"ס אי דקאי כייל ורמא למנא דישראל ה"נ לא צריכה דקאי כייל ורמא למנא דנכרי כו' עד הכי במאי עסקינן דאיכא עכבות יין דכוזנתא. וכתבו התוס' ד"ה אמר אמימר משיכה בנכרי קונה תדע וכו' אומר ר"י דאין זה עיקר הטעם אלא משום דאמימר סבר כר' יוחנן דאמר מעות קונה ודריש לעמתיך בכסף לנכרי במשיכה כדאמר בבכורות ומה שמביא ראי' מפרדשני דפרסאי אין זה כי אם אמתלא בעלמא כמנהג אבותיהם מן הפרסי' שאינם חוזרים אחר המשיכה ש"מ משכך הדין עכ"ל. ובד"ה רב אשי כתבו שר"ת פוסק כאמימר משום דהלכתא כר' יוחנן לגבי ריש לקיש ולדידי' דריש לעמתיך בכסף ולנכרי במשיכה ומיהו רש"י פי' דמשיכה אינו קונה בנכרי אלא כסף דאין הלכה כר"י אלא כרש"ל משום דרבא ס"ל כוותי' בפ' הזהב מדקאמר קרא ומתניתן מסייע לי' לר"ל והרוצה לחוש לדברי רש"י ור"ת המקנה בהמה לנכרי לפוטרה מן הבכורה צריך שיתן הנכרי כסף וגם משיכת הנכרי בסימטא או לרשותו של נכרי. ובד"ה שקולי זוזי כו' לא צריכי דכיילי ורמא למנא

דנכרי פי' אבל לעולם משיכה בנכרי קונה והקשה ר"ת כיון דמשיכה בנכרי קונה א"כ מעות אינו קונות וא"כ מאי היו המעות מועיל שהי' נותני' מתחילה מ"מ הוי י"נ ברשותי' של ישראל מיד שנגע בו ועדיין אינו של נכרי עד שימשכנו כיון דמשיכה קונה ולא מעות מיד שנגע בו נכרי נעשה י"נ ברשות ישראל והמעות שביד ישראל נעשה למפרע דמי י"נ כו' ואומר ר"י שבשעת נתינת הדמים אומרים להם נכרים אנו מקנים לכם המעות מעכשיו והיין יהי' שלנו מעכשיו והנכרי' היו מאמינים אותם בטוב ולא הי' יראי' פן יגזלו ואע"פ שלא בא לידים עדיין א"כ י"ל דסבר האי דדחי דקני' משיכה או מעות בנכרי ודריש הכי לעמתיך במשיכה הא לנכרי או בהא או בהא ולית לי' הא דאמר בבכורות מדישראל בחדא לנכרי נמי בחדא עכ"ל. וכתירץ הראשון כתב הטור בסי' קל"ב וז"ל לפיכך ישראל שמכר יינו לכותי צריך ליזהר שלא יאסר בעודו ברשותו כיצד יעשה יקח ממנו המעות קודם שימכור לו יין ויתנה עמו שיתנם לו במתנה אף אם לא יתנה לו היין דאי לאו הכי לא נקנה לו שאין המעות קונות בכותי עד שימשוך ואם לא עשה כן ומודד לכלי של כותי שיש פיו עכבות יין אסור וכו':

אבל בש"ע סי' קל"ב ס"ב לאחר שמחלק בין פסק עד שלא משך כתב במד"א כשמדד הישראל לכליו אבל אם מדד לכלי עכו"ם שיש בו עכבות יין כו' אז צריך ליקח הדמים ואח"כ ימדוד וכתב הט"ז והש"ך דעכו"ם קונה בין במשיכה בין בכסף משום דהרב הב"י הביא בשם הרשב"א שכתב בת"ה הארוך מיהו אם הקדים לו מעות מותר כדא"ל רב בי כיילתי חמרא לכותים אקדימו ושקילו זוזי מנייהו וכו' ואפילו את"ל דמעות אינו קונות בכותי אלא במשיכה דוקא כדאמרינן בבכורות מה עמיתך בחדא אף כותי בחדא אפ"ה כיון שנתן ופסק מעות ע"ד להוציאם נותנם ולקנותם מעכשיו ע"מ שיתן לו יין בסוף נמצא בשעה שנתנם לו לאו דמי י"נ הוא וכשנוטל הכותי יינו אותו שעה אין ישראל נוטל מעות ולפיכך מותר וכו' אבל הרמב"ן פי' דאמימר לאו משיכה דוקא קאמר אלא אף משיכה וה"ה למעות והילכך כל שהקדים לו מעות ופסק סמך דעתו וקנה ולפיכך מותר וזה נכון יותר עכ"ל ומשמע שהוא תופס דברי הרמב"ן עיקר וכן נראה ממה שכתב בקיצור הקדים לו הכותי מעות מותר אע"פ שהוא מודד לעצמו שכל שפוסק ונותן מעות קנה עכ"ל. וכבר נתבארו דברי רבינו שאינו כאחת משתי שיטות אלו שכתב הרשב"א עכ"ל הב"י ונראה שסמך על התירץ הרשב"א ולכך פסק בש"ע שאם מדד לכליו של כותי שיש בו עכבות יין דסגי בנתינה דכסף תחלה ואין ספק אצלי מה שכתב הרשב"א בשם הרמב"ן אינו רמב"ן אלא הרמב"ם שכתב בפ' א' מה' זכייה דין י"ד וז"ל כותי שמכר מטלטלין לישראל או קונה מטלטלין מישראל קונה במשיכה ומקנה במשיכה או בדמים

וכן כתב הרמב"ם בהלכות בכורות פ' ד' וז"ל אם קנה הכותי מישראל בדינהם ונתן מעות אע"פ שלא משך קנה ופוטרה מן הבכורה והרב כסף משנה שחיבר הגאון הב"י הסכים לדברי הרמב"ם, אלא דהרב המ"מ כתב וז"ל וכבר נחלקו עליו ואמרו דהכי קי"ל דכותי דוקא במשיכה ולא במעות וכן כתב הרמב"ן ז"ל בהלכות בכורות והדברים עתיקין עכ"ל. הרי שכתב בשם הרמב"ן דכותי אינו קונה בכסף וע"כ הא דכתב הרשב"א בשם הרמב"ן דאמימר לאו דוקא משיכה קאמר אלא אף משיכה וה"ה למעות הוא דעת הרמב"ם וט"ס נפל בספרו כאשר מצינו בהרבה מקומות שטעו סופרים בין הרמב"ם לרמב"ן:

ע"כ העתקנו עיקר הדברים הצריכי' לנדון שלפנינו והנה בהבטה ראשונה אמרתי דעיקר ראייתו של ר"ת משום דהלכה כר"י לגבי ריש לקיש איכא למדחי דמאן יימר דס"ל לר' יוחנן האי דווקא לעמתיך בכסף ולנכרי במשיכה דילמא ס"ל כדמסיק הש"ס בבכורות דף י"ג ע"ב לעמתיך אתה מחזיר אונאה ואי אתה מחזיר אונאה לכותי דס"ל גזל כותי אסור וא"כ כותי נמי קונה בכסף ואח"כ עיינתי בתוס' בפ' הזהב דף מז ע"ב כתבו בשם רבי חיים תירץ זה ושמחתי כעל כל הון ואחרי עיון מוכרחים אנו לומר כתירץ זה דאל"כ לא מצינו ידינו ורגלינו בבה"מ בפסקי הלכות דהא בבכורות דייק ריש לקיש לעמתיך בכסף הא לנכרי במשיכה וכתבו התוס' דשני קנינים אלו היה מצויון ושייכי זה במוכר וזה בלוקח שזה נותן מעות וזה מושך אצלו החפץ ופריך הש"ס אימא או בהא או בהא ומשני דומי' דעמתיך מה עמיתך באחת אף נכרי באחת אמרי ולאמימר דאמר משיכה בנכרי קונה הניחא אי סבר לה כר"י דאמר דבר תורה מעות קונה משיכה לא אהני עמיתך בכסף לנכרי במשיכה אלא אי סבר לה כר"ל דאמר משיכה מפורשת מן התורה לעמתיך במשיכה לנכרי במשיכה עמיתך למה לי אמרי לעמתיך אתה מחזיר אונאה ואי אתה מחזיר אונאה לכותי. לכותי מאל תונו איש את אחיו נפקא חד בנכרי וחד בהקדש וצריכי דאי כתב רחמנא חד ה"א לנכרי הוא דאין לו אונאה אבל להקדש יש לו אונאה הניחא למ"ד גזילו אסור היינו דאיצטריך קרא למשרי אונאה אלא אי סבר לי' כמ"ד גזילו של כותי מותר אונאה מבעי' אמרי אי ס"ל כמ"ד גזילו מותר ע"כ כר' יוחנן סבירי ליה ע"כ ולפי דברי הש"ס דס"ל דיותר מסתבר למעוטי נכרי מאונאה מהקדש וכיון דפסק הרא"ש דגזל נכרי אסור ופסק דאין אונאה בהקדש כסתם מתניתן וילפינן מדכתיב אל תונו איש את אחיו וקשה מנ"ל לאוקמי האי קרא להקדש דילמא אתי למעוטי מנכרי מאונאה והרמב"ם פסק בפ' י"ג מהלכות מכירה דהכותי אין לו אונאה וכן להקדש ויליף מהני תרי קראי לעמתיך ולא של הקדש ומאל תונו איש את אחיו ולפ"ז ליכא מיעוטא וכל קנין הקונה בישראל קונה נמי בכותי וכיון דליכא דיוקא לומר דומי' דעמיתך קאמר

אמימר משיכה בכותי קונה תדע מהני פרסאי כו' ולמד דאף דאין משיכה מפורש בתורה מ"מ קני הכותי במשיכה ממנהג אבותיהם:

ולפ"ז אין אנו צריכין לדחוק כפי' התוס' דתדע דקאמר אינו אלא אמתלא בעלמא ועיקר הוכחתו מן התורה לעמיתך בכסף הא לנכרי במשיכה דזה אינו לפי המסקנא דמצריכן תרי קרא חד לאין אונאה בהקדש וחד לאין אונאה בכותי ולא דייקינן מה עמיתך בחדא אף נכרי בחדא אלא הקנין שקונה ישראל בכסף קונה נמי ומשיכה לא קני בישראל אלא בתקנת דרבנן אליבא דר"י וקאמר אמימר דבכותי נמי משיכה קונה מהני פרסאי דמשדרי פרדשני ש"מ שהי' מנהג בידם לקנות במשיכה ולכך משיכה קונה בכותי דומי' דאמרינן בפ' איזה נשך א' רבא האי סיטימתא באתרא דנהגו למנקט קני' ממש ופירש"י סיטומתא רושם שרושמי' על חביות כו' וכן פסק הטור חו"מ סי' ר"א. ולפ"ז ניחא נמי להרמב"ם הא דדחי הש"ס בע"ז לעולם משיכה קני' בכותי והא דצריך ליתן תחילה זוזי משום דמיירי במודד בכלי של נכרים שיש בו עיכבות יין דמעות נמי קונה בכותי אלא דאמימר בא לאשמועינן דאפי' משיכה נמי קונה בכותי מצד מנהג אבותיהם ולכך כתב הרמב"ם בהלכות זכייה ומתנה דכותי קונה במשיכה או בכסף וכן בהלכות בכורות פסק דכותי שנתן מעות פטורה מן הבכורה. ולפע"ד מוכרחים אנו לומר כהרמב"ם דבאמת הלכתא כר"י ואמימר ורב אשי דהוי בתרא וגדול בחכמה נמי ס"ל כר"י אלא דדריש לעמיתך אתה מחזיר אונאה ואי אתה מחזיר לכותי וא"כ כסף דקונה ישראל קונה נמי בכותי אלא דאמימר בא להוסיף דאף משיכה קונה בכותי ממנהג פרסי' ורב אשי דחי דבריו משום די"ל דרמות רוחא הוא דנקטי' ואסקינן שם דמשיכה קונה בכותי ולכך פסק הרמב"ם כאמימר דאף משיכה קונה וגם כסף דאף לפי מאי דס"ד מה עמיתך בחדא אף כותי בחדא היינו לפי מאי דס"ד דעמיתך בא לדיוקא אבל לבתר דמסיק דבעינן עמיתך למעוטי כותי מאונאה תו לא דרשינן דומי' דעמיתך אלא דכותי קונה נמי במשיכה או בכסף. והא דהקשו תוס' בפ' הזהב וז"ל אך קשה דא"כ תיקשי להו מתניתן דנתנה לבלן דליכא לאוקמי בבלן נכרי ולא בבלן ישראל דמשמע דוקא בלן אבל ספר עד שימשוך י"ל דהרמב"ם לא ס"ל האי דיוקא לפי האמת כמו שהקשו תוס' באמת ד"ה בלן וא"ת מנ"ל דדוקא בלן או י"ל אף דס"ל כתירץ התוס' אליבא דר"י דמוקי ליה בבלן נכרי ודייקינן הא ספר נכרי בעי משיכה היינו לפי מאי ס"ד דעמיתך אתי לדיוקא אבל לפי מאי דאסקינן דבעי לעמיתך למעט נכרי מאונאה וכל הפוסקים פסקו דגזל נכרי אסור תו לא דייקינן האי דיוקא ולא קיים אלו כהאי מתניתן והרמב"ם בהלכות מעילה פרק ז' פסק וז"ל נטל פרוטה של הקדש ונתן לבלן אעפ"י שלא רחץ מעל שהרי נהנה בהיותו רוחץ בכל עת

שירצה וכן אם נתן לא' מבעלי אומנות מעל אעפ"י שעדיין לא עשה מלאכתו קנה בה חפץ ולא משך אם מן הכותי מעל אם מן ישראל לא מעל וכתב הרב בעל ברכת הזבח בביאור דברי הרמב"ם בהלכות מעילה וז"ל כתב הרב וכן אם נתנה לא' מבעלי אומנות וכו' וכתב הכ"מ ויש לתמוה דהתם אליבא דר"ל כו' קיימין ואנן קי"ל כר"י כו' ובאמת הוא קושי' אלימתא והנלע"ד דרבינו ס"ל כשיטת רבינו חיים שהביאו שם בתוס' דר"י ורב אשי ס"ל דישראל ונכרי ד"ת קונים במעות ולפיכך בכותי לעולם מעל אלא כיון דתקנו חכמים שלא יקנה הישראל במעות אלא במשיכה א"כ כיון דדינא שצריך לחזור לו המעות לכך לא מעל דהוי כאלו לא הוציא וא"כ האי דבעל אומנות איירי באומן נכרי ולפ"ז ברייתות דנתנה לבלן לכ"ע אפילו בישראל וכו':

ואם אמנם שסברא זו סברא אלימתא היא דכיון דתקנה חכמים שלא יקנה הישראל במעות אלא במשיכה א"כ כיון דדינא שצריך לחזור לו לכן לא מעל דהוי כאלו לא הוציא אבל במאי שכתב האי דבעלי אומנות איירי באומן נכרי זה דוחק דא"כ למה סתם הרמב"ם וכתב סתם וכן אם נתן לאחד מבעלי אומנות ולא חילק כמו שחילק באם קנה בו חפץ ולא משך דמחלק בין כותי לישראל ולא חילק כן ברישא והיותר נ"ל אף דהרמב"ם פסק כרבי יוחנן דמעות קונות מן התורה אלא דתקנו רבנן משיכה משום שלא יאמרו נשרפו חיטך בעליי' דוקא במכר שייך האי תקנתא אבל בשכירות פועל לעשות מלאכתו אף אם לא משך הכלי כגון ספר אעפ"י שלא משך התספורת קנה בכסף דלא שייך התם לומר נשרפה חיטך כיון שגוף הכלי הוא שלו ובשביל שכירות הפרוטה לא ימנע מלהציל דכיון שגוף הכלי שלו יותר משכירות ולכך כל בעלי אומנות קנו בנתינת הכסף כדין תורה בין כותי ובין ישראל ולכך סתם הרמב"ם וכתב נטל פרוטה של הקדש כו' וכן אם נתן לא' מבעלי אומנות מעל ומיירי בין כותי ובין ישראל משום דהתם לא שייך תקנתא דרבנן כדאשכחן היכא דהלוקח קנה הגוף המקום שהמטלטלין מונחים בו קונה בכסף משום דלא שייך הך תקנתא והכא נמי דכוות' הוא אבל בקנה חפץ ולא משך מחלק הרמב"ם שפיר דהתם שייך תקנתא דרבנן ולכך מחלק דבכותי מעל דלא שייך תקנתא דרבנן בכותי ובישראל לא מעל כיון דצריך להחזיר הכסף כסברת הרב ברכת הזבח וע"ש והא דפריך הש"ס נתן לספר מעל והא ספר בעי למימשך היינו אליבא דר"ל דס"ל משיכה מפורשת מן התורה אבל לר' יוחנן דס"ל מעות קונות מן התורה וא"כ כל בעלי אומנות דלא שייך האי גזירה דשמא נשרפו חיטך וכו' קנה במעות והאי ברייתא נתן לספר ולספן לכל בעלי אומנות לא מעל עד שמשך היינו אליבא דר"ל אבל לרבי יוחנן באמת מעל דאנן לא בעינן לתירוצא אלא דאתי' מתניתן דמעילה כר' יוחנן דלא

תתותב מיני' אבל הברייתא יש לומר דר"י לא ס"ל כהאי ברייתא נמצא דברי הרמב"ם ברורין בטעמם ואין אנו צריכין לדחוק כדדחקו תו' אליבא דר"ת כדפרישית:

אך קשי' לי דלפי דברי הרמב"ם דיליף דאין אונאה בכותי ואין אונאה להקדש מדכתיב תרי קראי עמיתך ולא תונו איש את אחיו ובפרק שני בהלכות שכירות בדיני שמירה כתב וז"ל וממעטין הקדשות מדכתיב רעהו יצא נכסי כותים ויליף תרוייהו מחד קרא ע"כ צריכין אנו לומר כיון דגלי לנו רחמנא בדיני ממונות עמיתך ואחיך למעוטי הקדש ונכרי א"כ בכל מקום דמעיטה התורה להקדש ה"ה לנכרי נ"ל להביא ראי' דדעת הרמב"ם דהא דאמר אמימר משיכה בנכרי קונה מיירי אף משיכה וה"ה למעות משום דאיכא למידק דהתם פריך בע"ז דף ע"א ע"ב מיתבי' הלוקח גרוטאות מן הנכרי ומצא בהם ע"ז אם עד שלא נתן המעות משך יחזיר ואם משנתן המעות משך יוליך לים המלח ואי ס"ד משיכה בנכרי קונה אמאי יחזיר ותירץ אביי משום דמחזי כמקח טעות אמר רבא רישא מקח טעות וסיפא לאו מקח טעות אלא אמר רבא רישא וסיפא מקח טעות ורישא דלא יהיב זוזי לא מתחזי כע"ז ביד ישראל סיפא דיהיב זוזי מתחזי כע"ז ביד ישראל ומפרש הרמב"ם הטעם דמחזי כמוכר ע"ז לכותי אבל אם קיבל המעות ולא משך כיון דאינו נותן הישראל ומוסר ע"ז לכותי שרי לחזור ולקבל מעות מהכותי מהטעם דהוי מקח טעות אבל אם נתן המעות ומשך גזרו רבנן דמחזי שחוזר ומוכר ע"ז לכותי ובבכורות דף י"ג ע"ב פריך מתבי' גרוטאות כו' ברייתות דלעיל וא"א מעות קונות משיכה למה לי ומשני הש"ס הכ' במאי עסקינן שקיבל עליו לדון בדין ישראל ואליבא דר"ל משיכה מפורשת מן התורה בישראל ופריך אי הכי מעות למה לי ומשני הכי קאמר אע"פ שנתן מעות אי משך אין ואי לא משיך לא אי הכי קשי' רישא אמר אביי רישא משום דאיכא מקח טעות א"ל רבא רישא משום מקח טעות וסיפא ליכא מקח טעות בתמי' אלא אמר רבא רישא וסיפא מקח טעות וכו' ואביי אמר לך רישא מקח טעות דלא ידע דהא לא יהיב לי' זוזי סיפא לאו מקח טעות הוא דכיון דיהיב זוזי כי קא משיך איבעי לעיוני והדר ממשך ופי' רש"י דלא הוי ידע וכו' דסתם תגר לא מעיין עד שעת מתן מעות וסיפא איבעי לעיוני ומדלא מעיין אחולי אחיל והוי משיכתו משיכה גמורה עכ"ל:

ולכאורה יש לדקדק דהא דמשני הכא רבא ואביי לפי אוקימתא שקיבלו עליו לדון בדיני ישראל היינו לריש לקיש דס"ל משיכה מפורשת מן התורה אבל לר"י דס"ל מעות קונות מן התורה בישראל ומשיכה בכותי תו לא צריכין לאוקמי שקבלו עליו בדין ישראל אלא שאף בדיניהם הדין כך שבדיניהם המשיכה קונה מן התורה ואי ס"ד בדברי ר"ת דמשיכה קונה בכותי ולא כסף א"כ למה לא משני אביי בע"ז כתירוצו שתירץ בסוגי' דבכורות

ולוקמי רישא לפי שלא נתן מעות אע"פ שמשך לא הוי לי' למידק אבל סיפא כיון שנתן מעות ה"ל למידק והא דצריך מעות כי היכי דמשני בבכורות דהכי קאמר אע"פ שנתן מעות אם משך אין אי לא משום דמעות אינו קונות אלא ע"כ כדברי הרמב"ם שמשה אמת ותורתו אמת דע"כ דאמימר דאמר משיכה אף משיכה קאמר וה"ה למעות דקונה בכותי ולכך א"א לו לתרץ כן בע"ז דא"כ קשי' מעות ל"ל ואי משום דהכ' קתני אע"פ שנתן מעות א"כ ליתני מעות לחוד דמעות לחוד נמי קונה אלא ע"כ תירוצו של רבא הוא אמת דרישא וסיפא משום מקח טעות ולכך פסק הרמב"ם בין משך ולא נתן מעות או נתן מעות ולא משך יחזיר אא"כ משך וגם נתן מעות משום דס"ל כרבא אבל לתירוצו של אביי משמע דעיקר טעמא דהש"ס משום דבשעת נתינת המעות אורחא למידק וידע ומחיל ולכך לא הוי מקח טעות בסיפא א"כ לר"י לפי טעמא של הרמב"ם דמעות לחוד נמי קונה בכותי כמו בישראל א"כ אפי' בנתינת מעות לחוד הוי צריך לחזור אלא ע"כ כדאמרן:

ובזה מיושב תמיהת הב"י לרבינו הטור בי"ד סי' קמ"ו שכתב רבינו הטור הלוקח גרוטאות מן הכותי ומצאו בו אליל אי משך עד שלא נתן מעות יחזירו לו שעדיין לא נקנה ואם משנתן מעות משך כבר נקנה לו והוי אליל של ישראל ואין לו ביטול וצריך להוליכה לים המלח וכן כתב הרמב"ם בין משך ולא כתן וכו'. כתב הב"י וז"ל ומ"ש רבינו וכן כתב הרמב"ם בפ"ז מהלכות ע"ז וק"ל למה הוצרך רבינו לכתוב שכן כתב הרמב"ם זק"ל שמאחר שהיא ברייתא ערוכה בלא מחלוקות למה לא יכתוב הרמב"ם כן למה נשתנה דין זה שהוצרך בו להביא חיזוק לו מדברי הרמב"ם עכ"ל. אבל לפי דברינו אין כאן קושי' שהוצרך להביא חיזוק מדברי הרמב"ם שלא נפרש כתירוצו של אביי בבכורות דס"ל דרישא מקח טעות וסיפא לאו מקח טעות משום דבשעת נתינת מעות אורחא למידק וידע ומחיל וס"ד השתא דקי"ל כר"י וכאמימר דס"ל דמשיכה אוותמע קונה בכותי א"כ אף בנתינת מעות לחוד לא הוי מקח טעות קמ"ל כתירוצו של רבא דלעולם הוי מקח טעות בין רישא ובין סיפא אלא דסיפא הוי טעמא מדרבנן משום כיון דיהיב זוזי ומשיך מחזי כמוכר ע"ז כן נ"ל ברור:

א"כ שזכינו לדין לדעת הרמב"ם והרשב"א ורש"י כסף קונה בכותי וכן הסכים הרב הב"י ביו"ד סי' קל"ב וכן פסק באור זרוע הובא בהגהת אשר"י דין ס"ה וז"ל אבל מטלטלי' אם קנה ישראל מטלטלי' מן הנכרי ונתן לו מעות ועדיין לא משך המטלטלי' אם בא אחר להחזיק אינו יכול דהלוקח קנה במעות דלא בעי משיכה אלא מיד עמיתך דהכי אמר ישראל שנתן מעות לנכרי בבהמתו בדיניהם אע"פ שלא משך קנה עכ"ל. והא דכתב בהגהת אשר"י בפ' הזהב בשם א"ז ישראל שיש לו בהמה מבכרת מותר לו לישראל

לקבל מעות מן הנכרי ולמכור לו העובר אע"ג דלא משך הנכרי להפקיע מבכורה והטעם הואיל ואינו יכול למשוך העובר מעות קונות היינו משום דרוצה לצאת אליבא דכ"ע דאף לר"ת דפסק כר"י מ"מ מדברי ריש לקיש נשמע לר"י וכי היכי דלריש לקיש כל היכי דאין לו מה למשוך מעות קונות כדמוכח מתניתן דבלן ה"ה לר"י דמשיכה בכותי קונה אבל היכי דאין לו מה למשוך מודה דקונה בכסף אבל לעיקר דינ' פוסק כריש לקיש דמעות קונות ובדעבד נוכל לסמוך על זה:

וראיתי בתשובת אחרונים ה"ה בתשובת מהר"ש קאוינדאוור סי' מ"ה והובא תשובה זו בתשובת נחלת שבעה סי' ל"א וז"ל אכן מה שמעלתו פשוט בעיניו כאילו דורש כמשה מסיני דדעת ר"ת הוא עיקר אודיע למע"ל דהוא ליתא ובזה ידע מע"ל כמה ספיקות שיש לו בדברי הפוסקים בדברים אלו גם קצת דבריהם סותרים זא"ז הוא זה איברא דהרב מהר"ם מינץ בש"ת סי' ל"ה ומור"ם ז"ל בש"ת סי' פ"ו הכריע דבדעבד הוא דעת ר"ת עיקר דמשיכה קונה בכותי מישראל וה"ה איפכא ישראל מכותי דדינם שוה כמבואר מדבריהם והוא מהגמרא דסוף ע"א. ואני אומר רבות' למיחשב גברי הרי הרבה פסקו כרש"י להלכה הא' הוא הרמב"ם מהלכות זכיות ומתנות והעתיקו בסמ"ע ר"ס קצ"ד וכותי קנה במשיכה או בכסף וכתב המ"מ דפסק כאמימר וס"ל דאמימר סבר דאף משיכה קונה בכותי וכ"ש מעות וכ"כ הרשב"א ורמב"ן הביאו הב"י בטור יו"ד בסי' קל"ב אמנם המ"מ לא כתב כן בשם הרמב"ן וכן פסק הטור וש"ע סי' קנ"ד בסופו וז"ל וכל זה לא מיירי אלא בקרקע אבל במטלטלין קונה בנתינת מעות עכ"ל וא"כ ה"ה כותי מישראל דחד דינא אית להו וכמ"ש לעיל. איברא דהטור סתרי אהדדי דבי"ד סי' קל"ב כתב לפיכך ישראל שמוכר יינו לכותי צריך ליזהר וכו' דאי לאו הכי לא נקנה לו שאין מעות קונות בכותי עד שימשוך וכו' וצל"ע כעת עד שאפנה אי"ה אמנם בש"ע סי' קל"ב ס' ב' פסק הרב ב"י כדעת הרמב"ם דכותי מישראל או ישראל מכותי קונה הכסף לחודי' וכמ"ש הב"י וכסף משנה להדי' ולכך מדד לכליו של כותי שיש בו עכבות יין כו' צריך ליקח הדמים ואח"כ ימדוד וכו' ודלא כמ"ש הטור ותו' ומור"ם לא כתב עליו כלום הרי שגם הוא פסק כהרמב"ם דקנין כותי בכסף וכמ"ש בח"מ ס"ס קצ"ד וכל זה נעלם ממור"ם ז"ל בש"ת שלו וממהר"ם מינץ הנ"ל והרב אחרון משאת בנימן סי' ל"ה כתב וז"ל הבא בשאלה דבספק בכור אזלינן לקולא כר"ת מאחר דלא איפסוק הלכתא לא כמר ולא כמר לאו קושי' הוא שהרי רוב המחברים הסכימו לדברי רש"י וכ"כ בטור ס"ס קצ"ד בטח"מ ובתשובת מיימני סי' ה' מהלכות אבידה כו' דאפי' ר"ת מודה וכו' ואע"ג דטור י"ד סי' ש"ל כתב דבעי תרווייהו דוקא לכתחילה אבל דעבד סגי בכסף לחוד כרש"י ומעתה אם

חבל הנביאים מתנבאים כרש"י הרמב"ם וש"ע בשני מקומות והרב המשאת בנימן בג' מקומות והטור בח"מ א"כ מי יסמוך אמור"ם ומהר"ם מינץ לפסוק בדעבד כר"ת ועכ"פ נתבאר למעלתו מתוך דבריהם הנ"ל טעם המקילין שנוהגים לכתחילה בקנין כסף מאחר שבעלי הש"ע והלבוש ומשאת בנימן שהם גדולי אחרונים פסקו כוותייהו אף שאין אני מסכים עם המנהג הזה בברור לכתחילה:

ועוד נ"ל קצת טעם למנהג גרוע זה דכיון דבדיניהם קונים בכסף או בסיטמתא ממש ולא יכול לחזור בו קני אף לענין בכור הן להפקיע הן להכניס כו' ואף שהמר"ם מינץ בש"ת סי' ה' וס"ב צידד להחמיר בבכור לקנות בסטימתא והביא ראיות שיש לדחות אותו ע"ש מ"מ העם הזה נוהגים להקל קורא אני עליהם עמו בעצו ישאלו ומקלו יגיד לו וסומכים אמור"ם להקל ואין בידינו להקל נגד אחרונים שכתבו במקומו בהלכות בכור סי' ש"כ לכתחילה לצאת י"ש כו' עכ"ל הגאון המהרש"ק וכתב על זה בש"ת נחלת שבעה סי' ז' וז"ל ואין אני רואה לפום רהיטא מקום קושי' כלל דז"ש הטור במטלטלין קונה עם נתינת המעות ר"ל משיכות המטלטלין עם נתינת מעות לאפוקי בקרקע לא מהני כסף אפי' עם חזקה לא מהני מטעם דישראל לא סמכי' דעתי' דסתם כותי אנס הוא ולא סמכי' דעתי' עד דמטי שטרא לידו משא"כ במטלטלי' מיד שנתן ישראל הכסף לכותי ומשך הישראל המטלטלי' לא שייך האי טעמא דליכא למיחש לאונס' מידי כמו בקרקע שאף שנתן הישראל מעות לכותי מ"מ הקרקע ברשותי' דמרא קמא קיימי' וא"כ דברי רבינו טור כנים ואמיתים וצריך כסף ומשיכה במטלטלי' כמו שפסק ביו"ד סי' קל"ב וסי' ש"כ והלשון מוכח כך דהכי הוי לי למימר קונה בנתינת המעות ומדאמר עם נתינת מעות משמע דקני במשיכה עם נתינת מעות ובס"ס קצ"ד כתב וז"ל אבל במטלטלין קנה בנתינת המעות בבי"ת ואפ"ה פי' עליו הסמ"ע כמו שכתבתי:

ומה שכתב מר דבש"ע סי' קל"ב פסק הב"י כהרמב"ם דמעות קונה בכותי וכו' ומור"ם לא כתב עליו כלום וכו' וכמ"ש בחו"מ סי' קצ"ד וכל זה נעלם ממור"ם ז"ל בשו"ת שלו ומהר"ם מינץ תמי' לי עליה דמר שיהי' נעלם מהרמ"א דברי הב"י בש"ע ויהי' א"כ דברי רמ"א סותרי' אהדדי מאחר שלא השיג על ב"י בש"ע בסי' קל"ב ס' ב' משמע דסובר כש"ע ובתשובותיו כתב להיפך והא ליכא למימר דנעלם ממנו כל עיקר ולא ראה דברי הש"ע בס' קל"ב סי' ב' כלל וכלל זה אינו דהרי בא עליו בהשגה ממקום אחד באותו סעיף גופא וז"ל ומאחר שבא לרשות הכותי כו' הרי שראה דברי ב"י בכאן ובכיון לא השיג עליו וא"כ איך יעלה על הדעת שבתשובותיו יכתוב להיפך אלא ודאי כדברי כן הוא ומכ"ת בנה יסודו על יסוד הנופל ובנין הקל ובנפול היסוד יפול הבנין דדעת הש"ע

נמי טעמא משום דאף שמשך הכותי היין לא סמכא דעתי' כישראל כמו שכתב בש"ע להדי' הטעם משום דלא סמכ' דעתא עד שפסק דשמא לא ישוה במקח שהכותי לא יתן לו כ"כ מה שחפץ הישראל ונמצא שהכותי צריך להחזיר היין ליד הישראל והוי י"נ ועוד משם ראי' איפכא דהרי כשמשך ופסק קני הכותי ודמיו מותרות אע"פ שלא נתן המעות נמצא שמשיכה עיקר וא"כ הב"י אינו פוסק כהרמב"ם וגם דברי רמ"א לא סתרי אהדדי ולא נעלם ממנו דברי הב"י בסי' קל"ב בי"ד ובטור חו"מ סי' קנ"ד וגם לא נעלם דברי הטור ח"מ ממור"ם מינץ:

ואם כתב בתשובת משאת בנימן שרוב מפרשים הסכימו לדברי רש"י ושכן כתב בטור ח"מ אני אומר כבודו במקומו מונח ולא דק רק הנכון כמו שפרשתי בטור ח"מ הנ"ל וכן מבואר שם להדי' כמו שכתבתי שמעות קונות רק שלא סמכא דעתא בישראל בלא שטר גם דעת הב"י דלא כהרמב"ם וא"כ רוב הפוסקים סברי כר"ת כו' ומה שכתב מכ"ת חבל נביאים מתנבאים כרש"י וכו' אני אומר אם כל הנביאים התנבאו כרש"י שרוח שקר בפי כל הנביאים כי תמי' לי שהרי האלפס' הביא דברי ר"י ולא הביא דברי ריש לקיש ובכל מקום הלכה כהרי"ף במקום דלא נחלקו עליו התוספות כו' עכ"ל:

ואתה אחי המעיין כשתשים עין שכלך על דברי' כאלו בעיון תראה ששאלות הגאון מהר"ש קאיידנאויר הי' כשאלות הראשונים והרב בעל נח"ש רצה לדחות דבריו בגילת' דחטי ומסיק ששקר הי' בפי כל הנביאים וכל הפוסל במומו פוסל כאשר נבאר בעזרת ה' ובודאי לא הגיע דבריו ליד הגאון מהרש"ק דאם הגיע דבריו לידו בודאי הי' מחי לי' אמוחא כי שמואל ת"ל הי' ארוך בדורו ותלמודו הי' ערוך לפניו והי' בידו להשיבו ואין ספק כד ניים ושכיב אמר להא מילתא וצער לי ליכתוב עליו אבל ראיתי כשקורא אדם בהעברה בעלמא סובר שבעל נח"ש השיב להגאון מהר"ש תשובה נוצחת כאשר אירע להרב הגדול המחבר ר"י בהלכות פסח סי' תמ"ח הביא דבריו והסכים עמו ובודאי אלו הי' נותן לב לדבריו היו רואה ויודע שאין בדבריו ממש:

והראשונים ישמענו חכמים מה שכתב נחלת שבעה בתחילת דבריו שלפום רהיטא אין מקום לקושי' מהרש"ק דזה שכתב הטור במטלטלי' קונה עם נתינת מעות ר"ל משיכת מטלטלי' עם נתינת המעות לאפוקי בקרקע לא מהני כסף כו' עד והלשון מוכח כך וכו'. הנה חפשנו ולא מצאתי דברים אלו בטור שיכתוב במטלטלי' קונה עם נתינת מעות רק בריש סי' קצ"ד כתב כותי שמכר קרקע לישראל אינו קונה אותו אלא בשטר עם נתינת הכסף ובקרקע דוקא משום דנכסי כותי הרי הם כמדבר וכותי מכי מטי זוזי לידי אסתלק לי' לכך אינו קונה אלא בשטר עם נתינת המעות וכן הרמב"ם בפרק א' מהל'

זכיה שכתב הכותי אינו קונה בחזקה אלא בשטר הוא שקונה עם נתינת המעות מיירי בקרקע ולא ידעתי איך אינה דבר זה לידו ומה שכתב ובס"ס קצ"ד כתב אבל במטלטלי' קנה בנתינת מעות ואפ"ה פי' עליו הסמ"ע כמ"ש המעיין בדברי הסמ"ע יראה שלא פי' כדבריו רק נראה מדבריו שמחלק בין ישראל הקונה מכותי ובין כותי שקונה מישראל כמו שהבין הש"ך או כמו שכתב בעל שער אפרים שכוונתו מה שכתב בי"ד סי' ש"כ דמ"ש בח"מ שקונה מטלטלי' בנתינת מעות ר"ל לאפוקי שא"צ שטר כמו בקרקע יעוין שם וכפי' הש"ך. וגם מה שכתב לישב קושית מהרש"ק בש"ע דפסק המחבר דמעות קונה בכותי ומור"ם לא כתב עליו כלום וכתב נחלת שבעה תמי' לי עלה דמה כו' עד איך יעלה על דעת שבתשובותיו יכתוב בהיפך אלא ודאי כדברי כן הוא ועכ"פ בנה יסודו על יסוד הנופל עכ"ל לא ידעתי מאי כדברי קאמר וממש כתדע מן הקושי' ולא נתפרש מאי המציא בדבריו ובסוף דבריו כתב דדעת הש"ע נמי טעמא משום דאף שמשך הכותי היין לא סמכה דעתא דישראל וכו':

ועוד משם ראי' איפכא דהרי כשמשך ופסק קנה הכותי אע"פ שלא נתן המעות נמצא שמשיכה עיקר כו' נפלאתי על דברים אלו שגרם לי לקלקל נייר ודיו דהא ברישא דכתב הש"ע ישראל שמכר יינו לנכרי ומחלק בין פסק עד שלא מדד מיירי כשמודד בכליו של ישראל כמו שסיים הש"ע בד"א כשמדד הישראל בכליו וס"ל לש"ע כדעת הרמב"ם דס"ל דכותי קונה או במשיכה או במעות אלא אם לא פסק לא סמכה דעתי' ולא הוי זוזי הלואה גבי ומנסך יין של ישראל וקשקיל דמי י"נ אבל כשפסק סמכה דעתי' וקונה הכותי היין במשיכה ומיד המעות הלואה גבי ואח"כ כשעושה י"נ עושה ביין שלו והדמים מותרי' אף שנתן אח"כ וזה ברייתות מפורשות בש"ס בע"ז דף ע"א ע"ב אבל אם מדד לכלי העכו"ם שיש בו עכבות יין צריך ליקח הדמים ואח"כ ימדוד א"כ אף בלא משיכה אי מעות אינו קונה בכותי הי' היין נאסר מיד במדידה וא"כ קשקיל דמי י"נ אלא ע"כ שהמעות לבד נמי קונה בכותי ולכך אם הקדים לו מעות דמיו מותרות וע"ז התפלא הגאון מהרש"ק למה לא כתב מור"ם עליו כלום שהרי שאם באנו לחוש לדעת האומרים דכסף אינו קונה בכותי א"כ אף שנתן דמיו תחילה מ"מ מיד שבא לכלי של כותי הוי י"נ וקשקיל דמי י"נ אלא ע"כ דהסכים לפסק הש"ע דכותי קונה במשיכה או במעות וקושיות מהרש"ק קושי' אלימתא היא ודברי הנחלת שבעה אינם אלא דבר שפתים אך למחסור:

ואיברא לישב דברי מור"ם נראה לי משום כיון דהרב ב"י הביא בשם הרשב"א שני תירוצים תירוץ ראשון אפילו אם ת"ל דמעות אינו קונות בכותי אלא במשיכה דוקא כדאמרינן בבכורות אפ"ה כיון שנתן ופסק מעות על דעת להוציאם נותנם ולקנותם

מעכשיו ע"מ שיתן לו היין לבסוף נמצא בשעה שנותנים לו לאו דמי י"נ הוא וכשנוטל הכותי יינו אותו שעה אין הישראל נוטל מעות ולפיכך מותר עכ"ל. ואף שדברי ב"י נראה שהרשב"א תופס עיקר כתירץ הרמב"ם דכותי קונה במשיכה או במעות מ"מ הרב רמ"א הסכים עמו אבל לא מטעמיה אלא מטעם תירץ ראשון של רשב"א אבל לעולם י' כדעת האומרים דכסף אינו קונה בכותי וזה נכון לדעתי להציל למור"ם מקושיית מהרש"ק וגם מה שכתב להשיג על תשובת משאת בנימן שכתב שרוב המפורשים הסכימו לדברי רש"י ושכן כתב בטור ח"מ כתב הנח"ש וק"ל:

ואני אומר כבודו במקומו מונח ולא דק רק הנכון כמו שפרשתי בטור ח"מ וכן מבואר שם להדיא כמו שכתבתי שמעות קונה רק שלא סמכה דעתי' דישראל בלא שטר עכ"ל. לא זכיתי להבין דבריו שהוא מביא ראיה לחובתו דאם מדמה מטלטלי' לקרקע ומעות קונות א"כ חוזר הדין כפי' שפי' משאת בנימן בדעת רש"י דכסף קונה וכבר כתבתי מה שרוצה ליישב דברי הטור דבר שקר נזדקר בפיו וגם דחה משם דברי מהרש"ק וז"ל ומש"כ מכ"ת דנ"ל דטעם למנהג גרוע כזה דבדיניהם קונה בכסף או בסיטמותא כו' גם הא ליתא דאין הולכין בדבר איסור אחר מנהגם ודינא דמלכותא כדאיתא להדיא בש"ת מהר"ם מינץ סי' ה' ודבריו ברורים דא"כ מה לנו לפלוגתא זו ולחומרת מהר"ם לקנות בכסף ומשיכה כדי לצאת ידי שניהם יקנה בכל דור ודור כפי מנהג התגרי' באותו מקום ובאותו זמן אלא ודאי שאינו מועיל מנהגם לענין דבר איסור עכ"ל. הנה האמת שהמרש"ק כתב שמהר"ם מינץ צידד להחמיר בבכור לקנות בסיטמותא והביא ראיות שיש לדחות אותם והנה שו"ת מהר"ם מינץ לא היה לפני אך ראיתי בתשובת עבודת הגרשוני סי' קל"ב שמביא ראיה שבנימוסיהם כסף קונה ואין המוכר או הלוקח יכולים לחזור בהם כדאי להפקיע מידי קדושות בכורה ומביא ראיה ממתניתין דבכורות המקבל צאן ברזל מן הנכרי' ולדות פטורי' מן הבכורה ומוקי לה רבא דטעמא דפטורי' כיון דאי לא יהיב זוזי אתי נכרי תפס לה לבהמה כו' הוי ליה יד נכרי באמצע ובסוף דבריו כתב וז"ל אבל מ"מ נראה פשוט שלאו מדינ' דתלמודא הוא רק בדינהם כך היא שהוא תופס הולדות וממילא זכינו לדין שכדאי הם נימוסיהם להפקיע מידי בכורה:

אמנם בתשובת מהר"ם מינץ סי' ה' כתב להדיא שאין מנהג שנהגו התגרי' כותי' מועיל להפקיע קדושת בכור דאל"כ למה הצריך מהר"ם כסף ומשיכה לאפוקי נפשי' מפלוגת' הא מנהג הכותי' בכל מקומות מי שנותן אפילו פרוטה על המקח קונה בו עכ"ל. והנה באמת אין ראייתו מכרעת הלוא במקום שכתב הגאון מהרמ"א בתשובה משמע שלא היה נוהגים כן מ"מ לא מלאני לבי להכריע ולהכניס ראשו בין ההרים גדולים ואפשר

היה לחלק בין מנהג שנהגו התגרים ביניהם ובין מה שנפסק ע"פ דיניהם ונימוסיהם אבל דוחק הוא עכ"ל. הרי שגם הגאון מהר"ג כתב שאין ראייתו מכרעת כדעת מהרי"ף אבל אחרי העיון אמרתי שלפי דברינו אשר כתבנו אין מקום כלל לקושית מהר"ם מינץ שהקשה דאל"כ למה הצריך מהר"ם כסף ומשיכה לאפוקי נפשי' מפלוגתא הא מנהג הכותי' בכל המקומות כו' י"ל דזה אינו קושי' כלל דמהר"ם אזיל לשיטתו דמספק ליה אי הלכת' כר"י דאמר דבר תורה מעות קונה ודריש הכי לעמיתך בכסף הא לכותי במשיכה דוקא ולא בכסף וכתבו התוס' ששני קנינים אלו הי' מצויי' ושייכי זה במוכר וזה בלוקח ולפ"ז מעטה התורה שאר קניני' דדוקא במשיכה ולא בכסף וכן לריש לקיש דאמר משיכה מפורשת מן התורה ודריש הכי לעמיתך במשיכה ולנכרי בכסף דוקא ולא במשיכה וכיון דלמר אימעט כסף אף מה שקונה בישראל ע"פ הדין לא קני בכותי ולמר אימעט משיכה אף דקונה ע"פ דת תורתינו בישראל מ"מ בכותי לא קני אלא כסף וכיון דמעיטה התורה אפילו קניני' מדין תורה גבי כותי דלא קני אלא בקנין אחד או במשיכה או בכסף א"כ כש"כ דמעיטה התורה מנהג תגרי' שלא יקנה גבי כותי ולכך הוצרך מהר"ם להוציא נפשו מפלוגתא לקנות בכסף ובמשיכה. אבל לפי דברינו אשר בררנו בראיות ברורת דדעת הרמב"ם עיקר דאיצרך תרי מעוטי למעוטי כותי מאונאה דגזל כותי אסור ולמעוטי הקדש א"כ כל מה שקונה הישראל הכותי נמי קונה ולא אימעט שום קנין מכותי דנימא דדוקא בקנין זה ולא קנין אחר א"כ מנהג התגרי' ומה שמתקני' בני המדינה ע"פ חוק מהני אף לענין בכור:

ועוד ראי' דכל ממון אתי לידי איסור כגון לענין קדושי אשה והקדש ואפ"ה אמרינן בכותי שמכר קרקע לישראל דנכסי כותי הרי הן כהפקר ואם החזיק בהם אחר זכה וזה הוא ע"פ דין תורתינו כפי' רש"י שם ואפ"ה אמרינן במה דברים אמורים במקום שאין משפט ידוע למלך אבל אם דין המלך ומשפטיו שיזכה בקרקע מי שנותן דמיו עושין כפי משפט המלך שכל דיני המלך בממון דנים על פיהם ולפ"ז אם הקדיש המחזיק השני הקרקע אינו קדוש כלל והנותן מעות הוא יוכל להקדיש אף שבדין תורתינו אינו כן והיה הדבר בהיפך מ"מ הולכין בכל משא ומתן אחר מנהג התגרים אחרי חוק המלך אף שמזה נולד איסורא לא משגחינן בי' א"כ ה"ה לענין בכור דנוכל לסמוך על זה דמ"ש איסור זה או זה:

עוד ראיתי שהשיג בנחלת שבעה על מהרש"ק וז"ל ומה שכתב מכ' שכל הנביאים מתנבאים כרש"י כו' אני אומר אם כל הנביאים מתנבאים כרש"י שרוח שקר בפי כל הנביאים כי תמיה לי שהרי האלפס' הביא דברי ר' יוחנן ולא הביא דברי ר"ל וכל מקום הלכה כהרי"ף במקום דלא נחלקו התוס' עליו כו' נפלאתי על הרחבות פיו נגד גדול ממנו

בחכמה דמאי אולמי הרי"ף מהרמב"ם דהרמב"ם נמי פסק כר"י דדין תורה מעות קונה ואפ"ה ס"ל דבכותי קונה משיכה או מעות ע"כ ס"ל או כתירץ הר"ח שהביאו התוס' או כסברתינו וא"כ הרי"ף נמי י"ל דסבר כן אף דמעות קונה מן התורה מ"מ בכותי קונה משיכה וגם המעות ולית לי' הך דיוקא הא בכותי משיכה כדכתבינא והרמב"ם בשיטת הרי"ף רבו אמרה ע"פ הרוב ועוד שינה הלשון מהרש"ק שכתב בתשובתו רבות' למחשב גברי הרי חבל נביאים מתנבאים כרש"י כאשר באמת הביאם והוא ראה וידע שכמה גדולים חולקים על רש"י והוא כתב משמו כל הנביאים ופליאתו נפלאה ונשגבה ממני וכי בשביל זה שהרי"ף הביא דברי ר"י דהלכת' כוותי' יהי' רוח שקר חלילה בפה כל הגדולים אשר אנו רואים עין בעין שפוסקים כרש"י אין זה אלא דברי חימום וקינטור:

עוד כתב שם וז"ל ומה שכתב הב"י בשם הרמב"ן דאמימר סבר אף משיכה קונה פי' כן אליבא דהרמב"ם ולי' לא ס"ל הכי כמו שהבין מכ"ת בדברי הב"י אליב' דהרמב"ן עכ"ל הנה כבר כתבתי שהב"י הביא דברי הרשב"א ופסק כן בש"ע דמשיכה או כסף קונה בכותי ומחלק בין מדד לכלי של ישראל או לכלי עכו"ם שיש בו עכבות יין צריך ליתן המעות תחילה ש"מ דמעות קונה וכתב המרש"ק בעצמו שהמ"מ לא כתב כן בשם הרמב"ם וכבר כתבתי שט"ס נפל בדברי הרשב"א בין הרמב"ם להרמב"ן. גם כתב שם וז"ל גם מה שכתב מעכ"ת כיוצא בזה אנו נוהגי' להחמיר בכל הוראות איסור והיתר דמחמירין לכתחילה כדעת האוסרין לצאת ידי דעתו אבל בדעבד אוקמינן אדינא דאוריית' כהכרעו' הפוסקים עכ"ל. אני אומר במחילה לכבוד תורתו מכ"ת לא דק דודאי אם עיקר הדין מסכי' עם המתירין רק משום חומרא אנו נוהגים כדעת האוסרי' ע"כ בדעבד או שעת הדחק מוקמינן אדינא שהרי מדינא מותר משא"כ היכי דלא ידענו דינא אי כרש"י אי כר"ת דנימא דבדעבד אוקמינן אדינא ולהתיר בכסף לחוד כרש"י דילמא עיקר דינא כר"ת להצריך דוקא משיכה כו' ואחת שאלתי ממכ"ת שאל יהיה נוח לכעוס ואם יהיה נוח לכעוס יהיה נוח לרצות עכ"ל. גם בזה לא ידעתי מאי קאמר שהרי כתב מהרש"ק וז"ל ועכ"פ נתבאר למעלתו מתוך דברי הנ"ל טעם המקילים שנוהגים לכתחילה בקנין כסף מאחר שבעל הש"ע והלבוש ומשאת בנימן שהם גדולים אחרונים פוסקים כוותייהו אף שאין אני מסכים עמהם המנהג הזה ברור לכתחילה עכ"ל הרי שמהרש"ק ס"ל באמת לדינ' כהנך גאונים דפסקו כרש"י אלא שפקפק על לכתחילה ולכך שפיר כתב כיוצא בזה נוהגים בכל הוראות איסור והיתר דמחמירין לכתחילה כדעת האוסר לצאת דעתו אכן בדעבד אוקמינן אדינא דאורייתא כהכרעות הפוסקים עכ"ל וכבר כתב שחבל נביאים מתנבאים כרש"י הלוא הרמב"ם והש"ע בשני מקומות

והרב משאת בנימן בג' מקומות והטור בח"מ א"כ בדעבד קי"ל כהכרעות אלו הפוסקים שהם גדולי אחרונים אלא לכתחילה מחמרינן לצאת אף לדעת ר"ת דמשיכה קונה ובעינן תרווייהו וא"כ אין מקום לתמיהת בעל שו"ת נ"ש והמעיין בסוף התשובה יראה שהיה איזה דברים קנתורים בניהם ויפה ביקש מהגאון מהר"ש שלא יהי' נוח לכעוס כי דבריו מרפסין איגר' ואין ספק שלא הגיע תשובתו ליד הגאון מהר"ש וכתב זה והניח בקופס' ואחר כך מצאו בניו תשובה זו והדפוסהו דאי הי' הגיע תשובה ליד הגאון בודאי לא הי' שתיק לי' כי ידיו הי' רב לו והלכת' כשמואל בדיני:

ולפי מה שכתבנו מיושב גם תמיהת בעל שער אפרים על הרב משאת בנימן וז"ל בשאלה ע"ט דף נ"ח ע"ב שתמה על הרב הנ"ל שכתב שהרי רוב המחברי' הסכימו לדברי רש"י וכן פסק בח"מ סי' קצ"ד עכ"ל וכתב הוא ואני שמעתי ולא אבין כי דבריו תמוהים לפע"ד במה שאמר שהרוב המחברים הסכימו לדברי רש"י ולפע"ד היפך הקערה על פיה ואיפכ' מסתבר' שרוב הפוסקים הסכימו לדברי ר"ת ולעיקר' דדינ' שהרי הרא"ש בריש פ"ק דבכורות פסק כר"י דישראל קונה בכסף ולכותי במשיכה וכ"כ שם הרא"ש בשם בעל הלכות ובשם רב האי בסי' מקח וממכר וא"כ לפי דעת בעל משאת בנימן שכתב שהטור בריש סי' קצ"ד פסק כדברי רש"י וא"כ יהי' דברי הטור סותרים זה את זה וגם סותרים דברי אביו הרא"ש שהרי הטור פוסק בריש סי' קצ"ח בח"מ כר"י דבישראל מעות קונה מד"ת וא"כ לכותי במשיכה כי הפלוגת' דרש"י ור"ת תלוי' בפלוגת' דר' יוחנן ור"ל וכפי מה שמסיק בגמ' דבכורות דאליב' דר' לקיש דסבר לעמיתך במשיכה וא"כ לכותי בכסף משא"כ לר"י שסבר לעמיתך בכסף מד"ת וא"כ לכותי במשיכה והטור פוסק כר"י ע"ש שהאריך ולפי מה שכתבנו והוכחנו שדבר זה אינו תלוי בפלוגת' דר"י ור"ל לפי האמת וי"ל דאף ר"ל מודה שכותי קונה בין בכסף בין במשיכה וכבר כתבנו שמוכרחי' אנו לומר בדעת הרמב"ם ואליב' דהרמב"ם מתישבות כל הקושי' התוס' בסוגי' דבכורות ודע"ז בריוח בלי שום דוחק וגם מיושב הקושי' הגדולה למה לא הביא בעל הש"ס תירוצא דאברי בע"ז וכן הסכים הרשב"א עמו וגם הב"י בי"ד סי' קל"ב וכן פסק באור זרוע הובא בהגהת אשרי בחזקת הבתים וכן הסכימו הרבה אחרונים כמבואר בתשובת מהרש"ק וא"כ אין מקום לתמיהת שו"ת שערי אפרים על הרב מ"ב וגם מה שהביא בשם מהר"ם מינץ שאין מנהג התגרים מועיל גבי בכור אין ראיתו ראי' כלל כאשר כתבנו ואדרבה יש ראי' ברורה שמהני כמו שכתב הרב הגאון מהרב בתשובתיו:

וראיתי שהרב בעל מג"א וכן שער אפרים הקשו איך כתב המ"ב וכל דבר שנהגו הסוחרים לקנות בו כגון רושם או מפתח כו' קונה ג"כ לענין חמץ וז"ל וק"ק דאמרינן בבכורות

רפ"ד עכו"ם שנתן מעות לישראל בדינהם קנה כו' מאי בדינהם בדין שפסקו להם תורה משמע דדיני עכו"ם לא מהני עכ"ל ובאמת אינו קושי' כלל דס"ד דמקשה דכסף קונה בדין תורה בישראל ואם מנהג הכותי נמי כן פשיטא דקנה וכי בשביל שמנהג התגרי' כן הוא יגרע כחו ולכך פריך שפיר מאי בדינהם ומשני בדינהם שפסקו להם תורה מיד עמיתך במשיכה הא בכותי לא מהני משיכה אלא כסף דוקא וזה פשוט וברור וא"כ כשנסתר הענין ממילא נפל הבנין א"כ אין להם רא' כלל לומר דסטימות' לא יקנה בכותי ופשיט' לפי מה שכתבנו שאף מדינ' הרבה גדולי ראשונים ואחרונים סבירי להו דכותי קונה או בכסף או במשיכה ומסתבר טעמייהו ואף שהרבה אחרוני' לא הכריע והניחו הדבר בספק מ"מ לא שבקינן כל הנך רבוותא דהכריעו כדעת הרמב"ם דכסף קונה בפרט בראיות ברורות שכתבנו לסמוך עליהם בדעבד דמהני כסף ואפילו לא נתן אלא קצת כסף קונה הכל כדאי' בראי"ש בפ' הזהב וכן כתב הר"ם מלובלין ולפי מה שכתבנו יש להם על מה שיסמכו לקנות לכותי אף בכסף לחוד והנראה לפע"ד כתבתי וה' ינחנו בדרך אמת.
ואגב דאיירינן במילי דבכור באתי להזכיר מה ששאלו בעיר אלטונבורג פעם אחת מכרה אם של ב"ב פרה מעוברת שלו לכותי בלתי ידיעתו נראה דהוי מכירה משום דזכין לאדם שלא בפניו ודומה לזה כתבו התוס' ב"ק דף ס"ט ע"ב בד"ה והצנועין דמחללין נטע רבעי ומעשר שני של חבירו שלא מדעתו דזכות הוא לו יעיון שם וכן לענין חלה דאית' בי"ד סי' שכ"ה דאם זכות לבעל העיסה כגון שהיתה עיסה מתקלקלת מותר ליטול חלה בלא רשותו אף שאינו נעשה שליח בלתי רשותו לענין תרומה כמו דאית' במסכת תרומות דף ל"ו ע"ב ואפ"ה היכי דזכות הוא לו נעשה שליח שלא מדעתו א"כ הכי נמי גבי בכור כמו כן גבי חמץ אם לא היה ב"ב בביתו ומכר איש אחר חמצו הוי כשלוחו כיון דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו ועיין בט"ז ובי"ד סי' שנ"ב סי' ל"א ס"ק ט"ו מה שחידש שם על הרמב"ן וכן כל זכי' מטעם שליחות כמו שכתבו התוס' בפ"ק דגיטין דף י"א ע"ב ד"ה התופס לבעל חוב עיין שם

שאלה נג

נשאלתי אבל על אביו או על אמו תוך י"ב חודש והוא בעל ברית אם מותר לגלח:

תשובה

נראה דהא כתב הטור א"ח בסי' תקמ"ח אם חל יום ראשון או יום שלישי שלו בערב הרגל מותר לספר ולכבס ותמה הב"י דהא אפילו אמרינן בי' מקצת יום ככולה נהי דחשבינן כאלו עברו כבר כל שבעה אכתי בתוך שלשים הוא דהא אחר הרגל הוא צריך להשלי'

נזירו' שלשים וא"כ איך יהי' מותר לו לגלח בערב הרגל הילכך משמע דודאי חל שש בערב הרגל אסור לגלח ואצ"ל בחל שלישי או ראשון וכן נראה בדברי הרמ"ז והב"ח בי"ד סי' שצ"ט כתב וז"ל אבל אין ספק שטעות סופר הוא כי כן נמצא בספרים ישנים מותר לכבס אבל גלוח אסור וכן פסק בש"ע דאינו מותר אלא כבוס ונראה לי דדבר ברור הוא שטעות סופר הוא דהא כתב הטור באו"ח סי' תקמ"ח וביו"ד סי' שצ"ט ר"ה וי"כ חשיבי כרגלים לבטל האבילות שעה אחת לפני ר"ה וראש השנה הרי י"ד ומגלח ערב יו"כ הרי להדיא דאינו מגלח בערב ר"ה אף שבטל ממנו גזירות שבעה וא"כ איך יסתור הטור דבריו בסי' אחד אלא ע"כ שטעות סופר הוא ולפ"ז כיון שפסק בש"ע בסי' ט' הא דרגל מבטל גזירות שלשים בשאר מתים אבל באביו ואמו שאסור לספר עד שיגערו בו חביריו אפילו פגע בו הרגל לאחר ל' יום אינו מבטל וכן פסק בי"ד סי' ש"ץ ושיעור גערה נוהגים בג' חדשים וא"כ אם הוא תוך ג' חדשים כיון שאין הרגל מבטל דין י"ב חודש ואף שהוא בעל ברית והוא כי"ט שלו מ"מ אסור בגילוח אם הוא תוך ג' חדשים ואם לאחר ג' חדשים בלאו הכי מותר לגלח לפי מנהגינו וק"ל.

שאלה נד

מעשה היה פה שבר"ח ניסן תע"ט קרא החזן לקטן שהיה בן י"א שנה שלישי ולא הרגישו בזה עד שעלה וברך ולכאורה נראה דאינו עולה למנין ג' דהא כתב הטור א"ח בסי' רפ"ב הכל עולין למנין שבעה אפילו אשה וקטן וכתבו האחרונים אבל לא למנין שלשה ובאמת כד דייקינן שפיר אין זה דעת הב"י דהא בסי' קל"ה כתב בשם הרוקח הא דכתב הירושלמי קטן לספר עושים אותו סניף נראה לקרות בתורה לשבעה אבל לג' אינו מצרף וכן השיב רבינו נתן וכן כתב הרמב"ם אהא דתנן קטן קורא בתורה אמר אחד מגאונים אחרונים כי זה אחר שלישי רבינו ירוחם חולק בזה על הרוקח שכתב דעיר שכולה כהנים כהן קורא פעמים ושוב יקראו נשים דהכל עולים למנין שבעה ובסי' רפ"ב אכתוב דעת הר"ן ז"ל עכ"ל ובסי' ופ"ב הביא דעת הר"ן אחר שהביאו בשם אבודרה"ם שהביא בשם הר"ם דעיר שכולה כהנים אם יש שם נשים או קטנים דכהן קורא פעמים ואחר זה יקראו נשים או קטנים שהכל משלימין למנין שבעה וכ"כ רבינו ירוחם ובסי' קל"א כתבתי דעת הרוקח בזה שאין קטן מצרף לג' ולפי דבריו נראה דלשבעה נמי אינו עולה אלא לאחר שקרא ג' והר"ן כתב הכל עולין למנין אפילו קטן פי' להשלים קאמר ולא שיהי' כולם קטנים כו' ומיהו השתא דתקינו רבנן שיברכו כולם אשה וקטן קורין אפילו ראשון ואחרון ע"כ:

הרי דעת הר"ן בפירש דלא כהרוקח דלא אתי למעט אלא שהי' כולם קטנים אבל להשלים למנין ז' אפילו ראשון משלים בתר תקנתא דרבנן דכולם מברכין ולכך סתם ופסק בש"ע הכל עולין למנין שבעה אפילו אשה וקטן והוא כגירסא דידן הכל עולים למנין שבעה דמשמע אפילו בג' אבל לספרי' דגרסי הכל משלימים למנין ז' א"כ אין לקרות לקטן אלא לז' כמו שכתב הב"י בס"ס קל"ה וכיון דסתם בש"ע הכל עולים למנין שבעה משמע אפילו אם קראו לשלישי מ"מ פוק חזי מאי עמא דבר ואין לקרותו לקטן שיעלה לשלישי מ"מ בדעבד עולה ואין צריך לקרותו לאחר כיון דיש אוסרי' לקרות מה שקרא כבר ואף למאן דמתיר מ"מ יש לחוש לדעת דקטן עולה למנין ואסור להוסיף בר"ח ע"כ שב ואל תעשה עדיף וק"ל:

שאלה נה

במותב תלתא בי' דינא כחדא הוינא ואתא לקודמנא היקר כמר שמואל בענדינר והגיד בעונש אם לא יגיד ונשא עונו וז"ל פרישׁ' בין איך גיוועזין מיט משה בונמס איין פור דינגן זענין מיר קימן אין כפר האט מען אונז ציא גיוויזין איין פור מאן איז דער זעלביג ווירט ניט דער היים גיוועזין האבין מיר גיווארט אויף איהם האבין מיר זיך אפ גירוכט דארטין אזו היבט דיא ווירטין אין האט עטץ גיהערט פין דען יהודי וואש דער טרונקין איז גיווארין ניט ווייט פין היא זאגין מיר פשיטא האבין מיר פין איהם גיהערט וואס העלפט עס אונז וועז מיר ניט וויסן וויא ער איז האט זיא מישב גיוועזין איך ווייס וויא ער איז מיין קוואטר וואס דער יהודי אימר איז בייא איהם איין גישטאנדין האט איהם אין וואסר גיפונין האבן מיר אן וועהריט איהר ציא אונז אויף שערדה אודר פרייא שנאפ גיקומן אונד העט אונז גזאגט דער פין העטין מיר איהם געבין אויסלייז געלד הייבט זיא אן ער האט זיך גיפארכטין פאר דען לעפאלטיר יהודי ווייל דער שם איז גיגאנגין ער האט מעות בייא זיך גיהאט ווערט איהר איהם אוועק נעמין דאס מעות. אונד דיא ווערטין האט בשם גזאגט דער ערל האט מעות באקימן האט דער נאך איין שם אין כפר געבין אז ער מעות האט באקימן אזו איז ער אוועק גילאפין פאר מורא אבר דיא ווירטין האט גזאגט וויא ער העט גזאגט דער יהודי האט גהייסין ער איז מיט חתלירן לייט איבער גישיפט גווארין זענין אלי דער טרונקין גווארין האט מען אלי ארויס אביטן אונד דען יהודי ניט זאגט דיא ווירטין האב איך גיפרעגט ווארום בראד דען יהודי ניט גיפונדין אזו האט ער מישב גווועזין ווייל ער איז יא ווירט גווועזין אונד ער האט גיוויסט אלס ער מעות האט גיהאט בייא זיך אזו ויל ער מעות באקימן ווייל אבער דער שם אין כפר קימט אבר

האט איהם ווידער אין וואסער גיווארפין האט איהם גימעלט בייא אן נאמן יאקוב ער האט איהם גוט גיקענט ווייל ער איז זיין וועלט גווועזין איין סימן האט ער גיהאט ווייס ניט אויב זיא האט גזאגט אלס ער איין קורצי האנד גיהאט האט אודער אין איין האנד קערצערי פינגער עכ"ל כו' שמואל הנ"ל ובשם גזאגט אז כל הנ"ל איז גווועזין ה' ימים אחר שבועות כל הנ"ל העיד כמר שמואל בעינש יום ד' ד' דחנוכה תע"ה לפ"ק:

שוב העיד כמר משה בבאל בעינש הנ"ל אונד שמואל בענדינר זענין גגאנגין אום איין פיר ציא דינגין אזו זענין מיר גיקומן אין איין כפר אריין ציא איין פורמאן איז ער ניט אין דער היים גווועזין אזו האבין מיר זיך אפ גיריאט אונד גווארט אויף דען פורמאן אזו הייבט דיא ווירטין אן אויב מיר האבין נישט גיהערט פין דעם יהודי וואס ניט ווייט מכאן איז דער טרינקין גיווארין אזו זאג איך וועז מיר נוא יוא וויסן דער פין וועז מיר ניט וויסן וויא ער איז אהין גיקומן אזו האט זיא באריכות מיט אונז גישמיסט ביז זיא אונז לסוף גזאגט האט אלס זיין וועדט האט איהר גזאגט דען דער וועדט איז איהר קוואטער גווועזין אלס ער איהם העט ארויס גנומין אויס דעם ויפסער ווייל ער איהם גוט גיקענט האט אלס אימר בייא איהם גינעכטיגט האט ער האט גיהייסין יאקוב ער האט ציווארט צייכין אין איין האנד קארצי פינגער אלס אין דער אנדערי אזו האט ער דאס מעות וואס ער בייא זיך האט גיהאט גינומן ווייל אבר האט איין שם אין דארוף אלס ער מעות באקימן האט אזו האט ער זיך גיפארנטין פאר דעם לעפאלטר יהודי האט ער איהם אין וואסער ווידר אריין גיווארפין אונד איז אווען גילאפין אזו האט אלט דיא ווירטין ציא אינז גזאגט. אונד איך בין ניט ווייט פין איהם וויא ער דער טרינקט אויף איין פלעץ גווארפין דאס זעלביגי גישרייא איז גיקומן אלס דיא התלרן זענין דער טרונקין אונד איין יהודי ג"כ אזו בין איך דער שראקין גיווארין איז גיקומן דער שטעקן אונד איין פינטל סחורה ציא שווימן הסחורה האב איך דער קענט עס איז פין מיין סחורה גיווועזין וואס ער בייא מיר גינומן האט ב' ימים דער פריער אונד איך האב מציל גיווועזין הסחורה מיד הערלים עכ"ל העדות של כמר משה בונם הנ"ל וכדי שיהא לע"ה לראי' מהימנ' בע"ה המעשה נעשה ביום ד' דחנוכה תע"ה לפ"ק ובע"ה היום יום ה' כ"ז טבת תע"ה לפ"ק:

הקטן צבי הירש בה' בנימן ז"ל מהעלשויא. ונאום יחיאל מיכל מהעלשויא. ונאום יחיאל מרדכי מרקיל מברודא.

ואח"כ זמן מה שלחנו לכמר משה הנ"ל אויב דיא ווירטין גזאגט אז זיא גיהערט האט פין זיין ווירט וויא ער בייא גינעכטיגט האט אז ער בוודאי וואס אז ער טיט איז גווועזין ואמר לנו בזה"ל האב דיא ווירטין גזאגע דער ווירט האט גזאגט וויא איך איהם גיפונדין

האב האב איך איהם פר בארגין אונד דיא סוגאישין איז ער דא גילעגין ב' או ג' ימים טוט האט ער זיך גיפארכטין דיא כלבים ווערין איהם אויף עסין איז ער גיגאנגין האט איהם ווידער אין וואסער ארייז גיווארפין אונד איז אוועק גילאפין כל זה העיד בעונש כנ"ל ובע"ה היום יום אדר ראשון תע"ה לפ"ק. בע"ה יום ב' ג' מרחשון תע"ז לפ"ק:

הק' אהרן בהרב מוהר"ר פסח ז"ל ה"ה מריינץ. ונאום מרדכי מרקיל בלא"א ה' ישראל ז"ל מברודא.

במותב מלתא בי' דינא כחדא הוינא ואתי לקדמנא ה"ה הב"ח ישראל בן כמר יוסף כהן והעיד בתורת עדות באם לא יגיד ונשא עונו בזה"ל מיר זענין שכינים בייא אננדער גוועזן עם כמר יאקוב ברי"פ חתן אברל חייט אזוי האב איך גיזעהן אז כמר יאקוב הנ"ל האט גיהאט אן זיינה רעכטי האנד קערצרי פינגער אז אין דער אנדרי האנד מיר האבין כמה פעמים מיט אננדער שפאז דרויז גיטריבן את כל הנ"ל העיד כמר ישראל בעונש הנ"ל היום יום א' כ"ז תמוז תע"ה לפ"ק:

הקטן אהרן בהרב מוהר"ר פסח ז"ל ונאם צבי הירש בהר"ר בנימן מהעלשויא. ונאם הק' יחיאל מיכל בלא"א כמר שלמה ז"ל מהעלשויא.

הלא נודע. לבני מדע. מדה הנאה ויאה. להיות מורא הוראה לקטני כמוני. אשר לא מלא כרס מעדני. לירד לעומקא דדינא. כי אם ת"ה קא חזינא ריק הוא ממני. מפני עומק המושג אשר קטנם עבה ממתני וראוי לומר חזור לאחוריך. אדע לך מקוטיך. ורמינא ליה בגלא דחטת' דלא מיבן שטת' אם כה יאמרו. בהלכות אשר נמנו וגמרו קל וחומר בדברים חמורי' אשר גדולי עולם כלאו מלתת בו שעורים בעניני עיגון. שראוי להמציא דבר הגון לא כן אנכי דלא אכלנ' בישרא כי אם בגרץ פנני אך לא עלו דדי סמוך אפילו לסימנ' בעלמא בסמך סמך בכן לא מתחלשות לכל לא לכוות בגחלי דרבנן הלחושות ואם בעיני פליאה הש"י יצילנו משגיא"ה אכי"ר:

גרסינן במס' יבמות פרק האשה דף קט"ו איבעי' להו עד אחד במלחמה מהו וכו' ת"ש מעשה בשני ת"ח וכו' ותסברא והא מים שאין להם סוף נינהו ומים שאין להם סוף אשתו אסורה אלא הכא במאי עסקינן דאמרו אסקנהו קמן וחזינהו לאלתר וקאמרו סימני' דלא עלייהו סמכינן עכ"ל ומאורי עינינו הראשונים ז"ל תלו זיינהון כל חד לפום חורפא מחלי' לי' לשבח פי' הגמ' זו אי איפשט' האי בעי דוקא בסימנ' או לא יעייוני דבריהם בטוב טעם ודעת בספריהם הפוסקים הראשוני' הללו אוסרי' והללו מתירי' וכולם מרועה אחד נתנו אבל ליתּ דין צריך בשש היכי דחזינהו בשמתין ואמר סימן מובהק דמהני אף לאותן שראו הטביעה כפשוט' סוגיא הגמ' וא"כ הדבר לא הי' שום ספק להתיר כיון דלפי העד

דחזינן בשעת שהוציא מן המים ואמר סימן מובהק דמותרת ואין שום חילוק בין כותי המסית לפי תומו לאשה ועד אחד כל שאשה ועד אחד נאמני' גם כותי נאמן במסלפ"ת כמבואר בשו"ת מהר"ם המתחלה חזרנו כל צדי צדדי':

אך בזה יש לנו להסתפק עבור מה דהביא בפוסקי' ובמרדכי סוף יבמות בשם מהר"ן ומהר"ש דבכותי לא מהני ט"ע וסימני' כי אם באמרו נהרג או מת משא"כ במצאו הרוג והכירו בט"ע משום שט"ע צריך עיון וט"ע דמלפ"ת שאין מתכווין להעיד אלא שאומר אותו ממילא לא סמכינן עליו אף בסימני' וא"כ נפל פותי' בבירא מי יכניס ראשו בין ההרים גדולים. וראיתי בשו"ת תה"ד סי' רל"ט דמביא דוה מהר"ן ומהר"ש במעשה דפצע וצלקת ומתרץ דבריו בשני אופני' לתירץ ראשון לא איירי מהר"ן ומהר"ש דכותי אינו נאמן כי אם בסימני' דוקא שאינו מובהקי' רק ע"י הסימני' הכירו אח"כ בט"ע אבל בסימני' מובהקי' מודו דמהני כותי מלפ"ת ולתירץ השני אפי' אם נאמר דבסימנים מובהקים מיירי מהר"ן ומהר"ש מיירי דוקא שהכותי הכיר היהודי בחייו ועכשיו כשמצאו הרוג נסתפק והכירו הסימנים וט"ע ולכך לא מהני אפילו סימנים מובהקים משום דכיון דאינו מכוון להעיד אמרינן דילמא לא נתן עינו לדקדק יפה אם אותן סימנים מובהקים ומכוונים כמו שראה אותן באיש הזה בחייו ואפשר כשראה הדומה לאותן סימנים היה סבר בודאי שהוא האיש שהכירו בו בחייו בסימנים הדומי' לאלו כו' והנה לתירץ ראשון דמחלק בין סימן מובהקי' יצא הדבר להתיר אף לדעת מהר"ן ומהר"ש אף לתירץ שני דמחלק בין הכירו בחייו וכיון דאמר העד בהדיא דהכותי הכירו בחייו וא"כ יש להסתפק דלמא אמר בדדמי:

שלום לאהו' אדמ"ו הרב המאור הגדול המפורסם מופת הדור לדור דורים מאיר ובהיר כעין הגדולים מבארו של תורה רבים שתו ושואבי' ממנו מים צלולים ועמוקי' וקרי' על נפש עיפה נאה ודורש נאה בקי בכל חדרי תורה וחרב חדה מונח על צווארו פ"ה נ"י, ע"ה בכ"ת מוהר"ר מאיר נ"י. אף שכבר כתבתי לאמ"ו זה שלשה פעמים רצופים ותשובתו נשאר מעל ממש כאצבע לבירא נשכחת מלבו אעפ"כ דנתי אותו לכף זכות תורה שמכח טרדות הזמן ועול תלמידים המקשיבי' לקול תורתו לא הי' באפשרי לכתוב לי שום תשובה לכן באתי אך הפעם בקצרה להטריח אותו בכתבי ואחת שאלתי מאת אדמ"ו הרמה וזאת אבקש עבור שאלה מאשה עגונה וגלמודה מק"ק ברודא. ששלחתי לידו הטוהר ע"י התורני ר' ישראל מדרן יצ"ו גיסו הקצין של ר' עזריאל ביינין זה חמשה חדשים ואלי היה בקשתו לבא אל העיון כדי להמצא לה לשמה תרופה למכתה בכח דהתירה אחר שהיא אשה קשת רוח וצווחא ככרוכיא ויצאה והיתה לאיש אחר ולית

מאן דמשגח על תקנות בנות ישראל וכמה חששי' חששו חכז"ל שלא תעגן בנות ישראל ועכשיו זו לשוא שמרה זה חמשה שנים ואחר שקצת מוטל עלי אחר שהיא קרובתי להתעסק במצוה זו לכן באתי עוד הפעם לבקש ולחנן מאת אדמ"ו מעלתו להיות מן הזריזי' ומקדימין למצוה לעיין שפיר בדינא דהך איתתא להמציא לה התיר ולפי קט שכלי כאשר גם אנכי נתתי אצבע בתוך העין התירא דהך איתתא ארכבה אתרי ריכשא או מטעם טביעת עין ואי מכח סימן שידו אחת הימנית קצרו אצבעותיו משל שמאלית ובאמת כבר הסכימו בין דינא רבה, דק"ק נ"ש להתירא דהך איתתא כאשר שיש בידי כתוב וחתום מחתימת ידיהם רק הם כתבו שם וז"ל באם שיברור בפני בית דין דק"ק ברודא שכבר נודע מפי איש או אשה ששמע מיהודי או מערל מסל"ת שהיה בשעת מעשה וראה יאקב בעל אשה עגונה הזאת שהי' על הספינה או רפסודת שנטבע ממש אזי יש לו דין מי שנטבע במים שא"ל ס' שהוא אסור מדרבנן ויש להקל בכל הספינות ואחר שיברור הדבר הנ"ל אנחנו מסכימים בהתירא דאשה עגונה הזאת ומותרת לעלמא והיינו לאחר שתחלץ מהיבם שזקוקה לחלוץ ממנו עכ"ל. אחר כל זאת נתברר הדבר הזה כנ"ל בפני ב"ד דק"ק ברודא ע"י יהודי אחד ושמו כמר יחיאל ב"ר שמעון מברודא שהגיד בעונש אליו"ע והוא ראה או ידע כנ"ל ואותו גביות עדות הי' ג"כ תחת ידי וזה פסח עבר מסרתי ליד הרב המאור הגדול אב"ד דקהלתינו ברודא אעפ"כ הוא נואש בדברי ב"ד דק"ק נ"ש ולא רצה להתיר האשה הנ"ל באמרו יש לספקא בספיקא דאורייתא בגלל כן בקשתי פרוסה מהוד רום מעלתו אדמ"ו נר"י להכריע ולחוור דבר זה כתלג ולהוציא מאפילה להור"ה ויורה לי דרך אמת ומפיו אנו חיין ואל תשובתו הרמה אצפה שיהי' עי"מ אכן שאין דעתו להכניס בדברים ימחול אדמ"ו לשלוח ולחזור בידי שאלה עם גביות עדות הנ"ל בעינן באשר שהשעה צריכה לכך ואקוה שאדמ"ו יעשה אתי עמי אות לטובה בדבר מצוה כזו ולא יהיה לאדמ"ו לטורח ולמשא על שיזדקנן להנדון הנ"ל ואפר כירה מוכן בהכנה דרבה לשרתו בכל אמוץ כחי לעשותו לטובתו ולהנאתו. כ"ד אהו' תלמידו המתאבק תחת רגלי ת"ח הק' פנחס ברודא אילווע לע"ע אצל הקציין המפורסם הר"ר מענדיל אופנהיים יצ"ו:

תשובה

אמרתי להשיב מפני כבוד. כבוד חכמים ועטור סופרי' ספרא דיוקנא ותנא מוסף"א ה"ה אהו' הרבני המופלא כבוד מהר"ר פנחס נר"ו. הנה כתבי מעלתו קבלתי וכיון מכ"ת אל האמת שמרוב טרדות עיונים אשר סבבוני וכתרוני עם התלמידים לא היה הזמן מספיק לעיין בדבריו וכעת אשר מכ"ת מפציר בי מאוד לא אוכל להשיב את פניו ונתתי עיוני

בשאלה זו וחלקי אמרה נפשי שאין כאן שום ספק לאסור אשה קשת רוח השכולה וגלמודה מבעלה זה כמה שנים ונציג לפניך דברי הרי"ף בפרק אשה בתרא דאבעיא לן עד אחד במלחמה מהו כו' ואתינן למפשטי' מהא דתניא מעשה בשני ת"ח שהי' כאן עם אבא יוסי בספינה וטבעו והשיאו רבי את נשותיהן על פי שנים והא מים כמלחמה דמי כו' אלמא דעד אחד נאמן במלחמה ודחינן ותסברא והא מים שאין להם סוף נינהו כו' אלא היכי דמי הכי דקאמרן אסקינהו לקמן וחזינהו לאלתר קאמרי סימני' דידהו וכו' ולא איפשט בעיין אלא מיהו כיון דאמרינן בפרקין דלקמן ההוא גברא דטבע בדגילת ואסקוה אגישרא דטביסנא ואסבה רבא לדביתהו אפימא דשושבינא לבתר חמשה יומין שמעינן בעד אחד במים שאין להם סוף נאמן ודוקא היכי דקאמר אסקוהו לקמאי וחזיתיו לאלתר ואישתומדענא לי' דאיהו פלוני כו' וה"ה לעד אחר במלחמה היכי דאמר מת וקברתיו והביא הב"י בסי' י"ז סי' ט' בשם הריב"ש דקברתיו לאו דווקא אלא כל שנתעסק בטלטול ממקום למקום בדרך המתים ולא היה נודד כנף ופוצה פה ומצפצף או שהוא לא נתעסק אלא שמעיד שנתעסק בו אחרים בהא סגי דהשתא. ליכא למיחש למידי וכו' והרי"ף שהוא בעל סברא זו דבעינן קברתיו במלחמה כתב בפירוש דבמים דוקא כדאמר אסקינן לקמן וחזיתי' לאלתר ואשתמודענא לי' דאיהו פלוני וה"ה למלחמה היכי דאמר מת וקברתיו עכ"ל הרי להדי' דהרי"ף ס"ל דאין צריך סימנים דאפשטי' אבעיין מההוא גברא דטבע בדגלת והתירו את אשתו בט"ע וכיון שטלטלהו ממקום למקום ולא היה פוצה פה ונודד כנף הוי כמו כקברתיו ה"ה עד אחד במלחמה כשאומר קברתיו או דברים הדומים לזה כגון שנתעסק בטילטולו ממקום למקום הוי כקברתיו סגי בהכי בהכרע בלא סימנים וע"פ פי' הרי"ף מתורץ תמיהת התוס' ביבמות דף קט"ו ע"ב ד"ה וקאמרי סימנים פי' רבינו חננאל ש"מ דאשה ועד אחד שטבעו בספינה וחברו מת לא מהני וכל שכן נכרי אפי' מסיח לפי תומו ותימא איך משיאין נשי בני אדם שטבעו על ידי ט"ע בלא שום הכירת סימנים ושמא איירי כשנשחתה קצת צורת פניהם כו' וזה דוחק להוציא סוגי' ש"ס מפשטן ולדברי הרי"ף ניחא אף דקאמרי הכי וקאמרי סימנים משמע דוקא אסימנים סמכינן מ"מ לקושטא דמילת' לא קאי הכי במסקנא לקמן בפרקין בההוא גברא דטבע בדגלת ואסבה רבה לדביתהו אפומא דשושבית' משמע אפילו בלא סימנים אלא בט"ע רק שהי' מכירו היטב וטילטלהו ממקום למקום ולא הי' פוצה פה והוי כמו קברתיו ואין אנו צריכין ג"כ לחילוק שכתב הרא"ש בשם הר"י הא דבעי' הכי סימנים ולא סגי בט"ע לחודי' היינו משום דראו הטביעה ואמרו בדדמי כו' עד למאי דפרישת שיש חילוק בין אותם שראו הטביעה לאחרים ניחא עכ"ל הרא"ש ר"ל המנהג להתיר נשי אנשים

שטבעו ע"י הכרה בט"ע בלא סימנים ולפי דברי הרי"ף אין אנו צריכין לחילוק זה ובלאו הכי ניחא המנהג וכן כתב הרמב"ם בפ' י"ג מה' גירושין דין י"ט והביאו המחבר בש"ע סי' ל"ג וז"ל עד אחד אומר ראיתי שמת במלחמה או שטבע בים הגדול ומת אם אמר קברתיו נאמן ותנשא על פיו והביא הב"י בשם מגיד משנה וז"ל וכמדומה לי שכוונת רבינו והלכות לפרש בעיין כשלא אמר מת וקברתיו אבל אומר מת וקברתיו לא איבעי' להו דאם איתא מאי קא דחו בההיא דב' ת"ח כגון דקאמרי אסקינהו קמן ומאי הוי כי אמרינן אסקינהו קמן ואמרי סימנים והא בעד אחד כי אמר מת וקברתיו חיישינן דלמא משקר עכ"ל:

ונפלאתי עליו מי דחקו לפרש הא דמספקא לן בעד אחד במלחמה אי מהימן אי לא מטעמא דמשקר דלמא מספקא לן דאמר בדדמי וכן פירש"י בהדי' דקאמר הש"ס או דלמא טעמא דעד אחד משום דהיא גופי' דייקא ומינסבא והכא לא דייק ופי' רש"י והכא לא דייקי ותרווייהו אמרי בדדמי כן הדברים כאשר אתה אומר עכ"ל. ולפ"ז אף דאבעיין בעד א' במת וקברתיו שפיר דחי דלמא י"ל דחיישינן אף בקברתיו דאמר בדדמי אבל הכא דקאמר סימנים לא אמר בדדמי ואף אם נימא דס"ל למ"ד דבמת וקברתיו במלחמה לא שייך דאמרי בדדמי דעיקר בדדמי במלחמה דסלקא דעתך כל הני איקטל והוא פליט או זימנן דמחו לי' בגירא או ברומחא וסבר ודאי מת ואיכא דעביד סמתרי' וחי אבל באומר קברתיו לא שייך ספק זה וע"כ צריכין אנו לומר דחיישינן דלמא משקר דלא כפי' רש"י מ"מ איך יעלה על דעת לפרש דס"ל לבעל הלכות שהוא הרי"ף דאבעיין בלא קברתיו א"כ מאי קשי' ליה להרי"ף מההיא גברא דטבע לי' בדגלת דלמא התם אסקוהו לאלתר וטילטלוהו ממקום למקום והוו כמו קברתיו ולכך התירו לאשתו וכן לא הי' צריך לדחות וקאמרי סימנים אלא בפשיטות הי' להש"ס לדחות דמיירי שטלטלוהו ממקום ולא הי' פוצה פה ונודד כנף דהוי כמו בקברתיו אלא כדאמרן דאבעיין אף אם אומר קברתיו מ"מ היא לא דייקא ומנסבא ודחינן דמיירי דקאמרי סימנים דלאו עלייהו סמכינן אלא אסימנין דאיך ידעו הנשים במקום הטביעה מן הסימנים אלו ולא חיישינן דמשקרי לבדות סימנים כאלו שהי' באיש הזה וע"כ קושטא קאמרי ואשתו סמכה על סימנים אלו והקשה הרי"ף מהך מעשה דההיא גברא דטבע בדגלת דהתירה אף בלא סימנים אלא בט"ע ש"מ דסמכינן אט"ע היכי שמת בודאי וה"ה בעד אחד במלחמה היכי שאמר קברתיו והכ"מ בעצמו כתב אחר זה אי נמי דבעיין בכל גוונא כו' ועיין בספרי בשאלה נ' שם הארכתי עכ"פ ברור לן דלדעת הרי"ף והרמב"ם סגי במים שאין להם סוף בט"ע לחוד בלא סימנים ואף היכי שראו הטביעה ולכך השמיט המחבר בש"ע חילוק זה אף

שהטור הביאו ורמ"א כתב חילוק בסי' כ"ח ויש מחלקים דכל מי שהוא אצלו כשנטבע כו' וא"כ במקום עיגון הי' ראוי לסמוך על הרי"ף והרמב"ם והתוס' שכתבו דההיא סוגי' מיירי כשנשתנה קצת צורת פני' אבל בלא נשתנה משיאן נשי בני אדם ע"י ט"ע והרב הסכים עמהם אפי' הגיד בפירש העד שראה הטביעה יש לסמוך על עמודי ברזל כאלו להתיר במקום עיגון ק"ו בן בנו של ק"ו כאן שלא נזכר בשם עדות שראה בעל אושפיזי' שלו הטביעה רק משמעות העדות שהוציא מן המים בשביל שהי' מכירו שתמיד הי' לן אצלו ושמו יאקב ורצה לעשות עמו חסד לאחר מיתה לקוברו כאשר ששמע שאותו הספינה שהי' שם איש יהודי זה נטבעה ואפי' אי מספק לן ראוי לילך לקולא דהא בספק אם נשתהא או לא אזלינן לחומרא כתב הב"ש ס"ק פ"ב וז"ל ועד מפי עד שראו אותו מת אחר שהעלוהו מן המים תלינן לקולא דרשאין ראה אותו תוך שעה ראשונה כ"כ בתשובות בן לב ובתשובות מהרשד"ם סי' כ"א ובתשובת מ"ב סי' מ"ה וא"כ ק"ו מה ספק נשתהא דחומרא זו ניכרה בשם דבההיא מעשה דדגלת אמרינן והני מילי דכי אסקוהו חזייא בשעתי' וכן אמרו אסקינהו קמן וחזינן לאלתר ש"מ דקפדינן דווקא אם ראהו לאלתר אבל אישתהו מיתפח תפח אפ"ה בעד מפי עד תלינן לקולא דראשון ראה מיד והיכרוהו ק"ו בנידן דידן דחילוק זה בין ראה הטביעה או לא לא נזכר בש"ס וגדולי הפוסקים לית להו חילוק זה ופשיטא דיש לסמוך דראשון שאמר שהוציא מן המים והכיר אותו בט"ע שלא ראה הטביעה לקולא ואם נפשך לומר דכאן כיון דעכ"פ ידע או שמע מן הטביעה הוי כמו ראה מפשיטת לשון הרא"ש לא משמע כן שהרי כתב לישב תמיהת התוס' שכתבו ותמיה איך משיאין נשי בני אדם שטבעו ע"י ט"ע וכתב הרא"ש ולמה דפרישי' שיש חילוק בין אותם שראו הטביעה לאחרים ניחא עכ"ל ומאי ניחות' דהא מסתמא כתבו התוס' דנהגו להתיר נשי בני אדם שטבעו ע"י ט"ע משמע לכל פחות אף שידע או שמעו מן הטביעה אלא ע"כ כדקאמרן וא"כ אף בלא סימנים מובהקים היה ראוי להתיר ק"ו בן בנו של ק"ו ע"י סימנים מובהקים ומה שכתב הכותב להסתפק במה שכתב המרדכי בסוף יבמות בשם מהר"ן ומהר"ש דכותי לא מהני ט"ע וסימנים כי אם באמרו נהרג או מת משא"כ במצאו הרוג והכירו בט"ע משום שט"ע צ"ע וט"ע דמלפ"ת שאין מתכווין להעיד ממילא לא סמכינן עליה אף בסימנים ובת"ה סי' רל"ט כתב לחד תירוצא דמיירי מהר"ש ומהר"ן אפילו בסימנים מובהקים ומשום כיון דהכיר אותו בחייו ועכשיו כשמצאו הרוג נסתפק והכירו ע"י סימנים וט"ע ולכך לא מהני אפילו סימנים מובהקים משום דאינו מכווין להעיד אמר דלמא לא נתן עיניו לדקדק יפה אם אותן סימנים מובהקים ומכוונים כמו שראה באיש זה בחייו ואפשר

כשראה לאותן סימנים הי' סבר בודאי שהוא האיש שהכיר בו בחייו בסימנים הדומים לאלו ואם כן נפל פותי' בביר':

ותמה אני למה מכ"ת עושה כאלו לא ידע את יוסף הלוא הרב הב"י הביא הדברים אלו ס"ס כ"ה ונראה מדברי הב"י שלא הסכים כלל עם אותו תירוץ דנימא בשביל שהכיר אותו גרע טפי ולא לסמוך עליו אפילו בסימנים מובהקים ותדע דהביא הב"י בס"ס כ"ו תשובת הר"ן שנשאל על מימון מלקי שהי' בספינה שנטרפה זה כמה שנים ועתה בא כותי ואמר מסלפ"ת כי הוא הי' מכיר מימון מלקי והכירו על שפת הים והכירו בפרצוף פניו עם חוטמו וגם סימן שהיה בראשו וסי' אחד מצלקת שהי' בזרוע ולא התיר אשה זו שהרי כותי זה אומר שצופה המגדל הגיד לו כי כמו ששה ימים עברו שפלטוהו המים וכתב הב"י ונראה מדבריו שאותם סימנים שאמר הכותי שהי' לו בראשו ובזרוע לא חשיבי סימנים מובהקים לגמרא דא"כ אע"פ שנשתהא הוי לי' למשרי אשה זו עכ"ל. ולפ"ז אם איתא דס"ל להב"י תירץ שני דאפילו בסימנים מובהקים ס"ל לר' נתן ולהר"ש דאינו נאמן במל"ת אם הי' משום דאפשר כשראה הדומה לאותן הסימנים הי' סבר בוודאי שהוא האיש שהכירו בחייו אם כן מנ"ל למידק דהר"ן מיירי באותן סימני' שאינו מובהקים דלמא לעולם מיירי אפילו בסימנים מובהקים והא דלא סמך עלייהו בנשתהי משום דכיון דהי' מכירו לא סמכינן אפילו אסימנים מובהקים אלא ע"כ כדאמרן שלא נראה להרב הב"י תירץ זה ולכך לא קבעו בש"ע להלכה והב"ש בס"ק ע"ו הביא בשם תשובות מהר"ם פאדוו' אפילו אם מעיד ע"י ט"ע וכתב שכן פשט הוראה בישראל וכן פסקו כמה תשובה וגבי קברתיו ס"ל להרב הב"י היכי דהכירו עדיף טפי ולא צריך לומר קברתיו ולפ"ז יש לסמוך על סימנים מובהקים כאלו דהא הביא הב"י בס"ו סי' כ"ה תשובת הרד"ך על יהודי שהלך לבקש יהודי אחר שטבע בנהר ומצא איש אחד מת ויען לא היה בו שום טביעת עין חתך ידו והביאה לעיר אולי יכירהו ואשה אחת אמרה אין זאת אלא ידו של פלוני שאמרה עליו שנטבע בנהר שהי' לו רושם באצבעו מצד איזה חולי' שנחלה אצבעו ונשאר מעט עקום כו' והתיר אשה זו דהוי סימן מובהק וסמכינן עליו אפילו אאסור' דאורייתא עכ"ל. ואם בסי' כזה הוי מובהק אף שמצא לפעמים באדם אצבע עקומה הן ע"י תולדה או ע"י חולי ומכת חרב ק"ו כאן שזה דבר הפלא כמעט אחד מאלף ששמע דבר זה שאצבעותיו של ידו אחת יהיה קצרה מחבירו ואף דאמרו בגמרא בעירובין דף מ"ח דאיתא ננס באיבריו מ"מ כל אבריו שוים אבל באדם אחד שיהיה ביד אחד אצבעותיו קצרים זה לא נשמע ולא נראה ודבר הפלא כזה הוי סימן מובהק:

ומעתה אין להסתפק דילמא לא ראה הכותי לאחר מותו רק בחייו ראה הסימן ואחר מותו הכיר בט"ע ובסיפור דברים אמר שהיה לו ג"כ סימן מה שהכירו בחייו הנה לפי דברי העד כמר משה שהעיד שאמרה הכותי' שאמר לה הכותי בעל אושפיז' שהוציא את הנטבע מן המים בשביל שהכיר אותו בטוב שלן תמיד אצלו ושמו הי' יאקב לאות אמת יש לו אצבעות קצרים ביד אחת מיד השני נ"ל דבודאי אמר כן לאחר מיתה מצא כן בסימניו דאל"כ למה הזכיר כלל אות אמת דבתוך הסיפור הי' רוצה להגיד הטעם למה טרח אחר הנטבע והי' די לו בשביל שהיה מכירו בשמו ולן תמיד אצלו ולכך הי' טרח להוציא לו מן המים ומאי נפקא מיני' אם הי' מכיר אותו בסימנים או לא אלא ע"כ שאמר שנתאמת אצלו ע"י סימנים אלו שראה אף אמר מיתה שזה הי' מן המכירי' שלו שלן אצלו ואין מדקדקים בעגונו' דאי דייקינן כולה האי לא היינו יכולים להתיר אחד מני אלף וכן הביא הב"י בשם תשובות הרמב"ם בס' ר"ח שאמרה להם הכותי לא תזוזו מכאן לכפר פלוני שמא יארע לכם כמו שאירע לפלוני שאלו מה אירע לו אמרה יצא מעיר פלוני ויצאו אחריו והרגהו כו' וסיפרה להם דמותו תשובה זאת האשה מותרת כו' ועד וכל הדברים חוזרים לעיקר אחד והוא שאין מדקדקין בעדות אשה עגונה וכל המחמיר ודורש וחוקר בדברים אלו לא יפה הוא עושה ואין דעת חכמים נוחה הימנה שעיקר תקנות בעיגונה הקילו עכ"ל:

א"כ ה"ה בנידן דידן נמי כיון שנוכל לפרש הלשון שראו אותו ג"כ אחר שהוציאו מן המים שהיה לו ביד אחת אצבעותיו קצר' מיד חברתי' למה נטה מדרך הפשוט ולומר שלא אמר אלא מה שהוא בחייו. ומה שנסתפק עוד הכותב וז"ל ועדיין לא פלטין מזה כיון שהפונדקות אמרה להם אם לא שמעתם מיהודי הנטבע וזה לא הוי מל"ת ודומה למעשה דמשה סוטי' שהביא הב"י בשם הרד"ך תמה אני דמשם מוכח להיפך שהוא מביא ראיה כי היכי בפונדקות בעיר התמרים חשבינן ברייתי' אף בלא דיבורה כאלו התחילה היא להודיע להם קודם ששאלו אי' חברינו ה"נ ר"ל שמה שהיה מבקשים לדעת מה נעשה ממנה שאבד וידע התוגר ואמר לא שמעתם כלומר מה שאתם חוקרים ודורשים לא שמעתם כלום ועדיין אתם מבקשים לדעת והיהודי השיב לו ועדיין אנו מבקשים לדעת ממנו ואם כן הרי הוא משיב על שאלתם ולא הוי מל"ת משמע דוקא התם שידע התוגר שמבקשי' לדעת מה נעשה ממנו ושאל להם לא שמעתם ממה שאתם חוקרים כו' א"כ אף שלא שאלו תחילה בפי' מ"מ גילו דעתם דרצונם לבקש ולידע ממנו ולכך לא הוי מל"ת אבל בנידן דידן שהכותי התחילה תחילה לשאול להם אם לא שמעו מן האיש היהודי הנטבע ואח"כ פירשה להם כל המאורע שפיר קרוי מל"ת וכמו שפסק בש"ע

כותי שהסיח לפ"ת תחילה אע"פ ששאלו אותו אח"כ ובדקוהו עד שיפרש כל המאורע ה"ז נאמן ומשיאין על פיו וכן נראה מדברי מהר"ם יפה שכתב הי' עומדים בחבורה ומדברים ביחד בענין היהודי פלוני ובא להם כותי ואמר להם במה אתם מדברים ואמרו לו מן היהודי פלוני אם הוא חי או מת ואמר להם הוא שהרי הוא מת לא מקרי מל"ת עכ"ל והיינו מעשה דמשה סוסי' הרי בהדי' כדברי שהתם הי' מדברים תחילה אף שלא שאלו אותו מ"מ הוי כמו גילוי דעת דפונדקות אבל בנידן דידן לא עלה על שום אדם לומר דלא הוי מל"ת וכבר הכריע בש"ע סי' ט"ו באותו הפוסקים כותי המסיח לפ"ת מפי הכותי המל"ת משיאין על פיו ואף שכתב הרמ"א שיש חולקין אם לא העיד בפירוש שהכותי ראשון מל"ת מ"מ נראה דרוב הפוסקים ס"ל דנאמן אפילו לא העיד בפירוש כמו שהביא הב"י:

ועוד נראה דהר"ן החולק על הסברא הזו י"ל דאזיל לטעמא דס"ל דאף אם שואל הכותי אותו לא מיקרי מל"ת כמו שהביא הב"י בשמו בסי' ט"ז דלא כדברי ת"ה סי' רל"ט אבל לפי מאי שכתב רמ"א בהג"ה ס"ס ט"ו דאם שאלו הכותי שלא בפני ישראל הוי שפיר מל"ת א"כ בנידן דידן אף אם הכותי שאלתה אותו והשיב לה כל הדברים הנ"ל ע"פ שאלתה כיון שלא הוי בפני ישראל הוי שפיר מל"ת וק"ו כאן לגבי הגדת העדות אין כאן ספק שהיא אמרה איך שהכותי אמר לה ע"פ סיפורי דברים הרי כמו שהעיד בפירוש שאמרה לה בלתי שאלתה. כללא דמלתא בהא נחתא ובהא סלקא דאם נודע שכמר יאקב אשר הי' לו ביד אחד אצבעותיו קצרי' הי' מתאכסן לפעמים בבית כותי זה והי' מכירו ראוי לסמוך במקום עיגון אף ע"י ט"ע ע"י כותי מסיח לפי תומו כמו שהעידו הגאונים שפשטה הוראה זו בישראל ואף אם נימא כאן שראה הטביעה יש לסמוך על הרי"ף והרמב"ם וב"י ור"י דלא ס"ל הך חילוקא וק"ו כאן שהגיד סימנים מובהקים וסתמן כפרושן שראה גם כן אחר מיתה ואין לבדות ספיקות מלבינו ובפרטות שהעידו העדים שהי' איש זה על הספינה שנטבע ממש הוי ספק דרבנן ולקולא. וכבר הראתי פנים דאפילו בספיקות דאורייתא ראוי לסמוך על ט"ע ובמל"ת ולא ניחש לסברות אלו שראו הטביעה ויהי' חלקי מן המתירי' ולא מן האוסרי' ואשת כמר יאקב מברודא מותרת להתנסבי' לכל גבר דתתיצבתן ב"ה היום יום ו' כ' תמוז תעט"ל:

שאלה נו

על דבר אשר בקשתי לידע כוונת רש"י בחולין דף ה' ע"א אלא ומסיים רש"י האי תנא חמירי לי' שבת מעבודת אלילים העובד עבודת אלילים כופר בהקב"ה והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית עכ"ל:

הנני אומר דע באמת ואמונה שנפל טעות בדפוס וכנ"ל והאי תנא חמירי לי' שבת כעבודת אלילים והמעתקין טעו בין כף למ' ועיקר כוונתו לומר דמומר לעבודת אלילים הוי כמומר לכל תורה כולה וע"כ במומר לע"ז ניחא משום דאמר מר חמורה עבודה זרה שכל המודה בה ככופר בכל התורה דכתיב וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אבל שבת מ"ט ולכך פירש"י דהאי תנא חמירי לי' שבת כעבודת אלילים משום כיון דכופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הוי ככופר בהקב"ה וכן איתא בהדיא בעירובין על ברייתא זו דף ס"ט ע"ב האי תנא חמירי לי' שבת כעבודת אלילים וק"ל עי' במג"א בא"ח סימן ש"ו שהניח דברי רש"י בצ"ע. אחר כתבי זה מצאתי בספר ב"ה לי"ד בסי' שהגיה בדברים ושמחתי כעל כל הון.

שאלה נז

כתב בתרומת הדשן כהן ששוכב על מטתו ופשט בגדיו כדרך עולם ופתאום קראו לו ואמרו מה באוהל צריך הוא לקפוץ ערום ממש ולרוץ לחוץ לאוהל שלא ישהא בטומאה או שרי משום כבוד הבריות לשהות באוהל עד שילבוש מקצת בגדים:

תשובה

יראה משום כבוד הבריות לא נעשה שום איסור דאורייתא כדאיתא בהדיא בפ' מי שמתו והביא הב"י בטור י"ד סי' שע"א והרב הרמ"א בסי' שע"ב. ונפלאתי איך מביא זה בלא חולק ושום אחרון לא השיג עליו הא התם בסוגיא פריך ת"ש ולאחותו מה ת"ל כו' ת"ל לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא למת מצוה ומשני שאני התם דכתיב ולאחותו ופריך ולגמור מיני' ומשני שב ואל תעשה שאנו וכתבו התוס' וא"ת ונזיר וכה"ג קום עשה הוא ותירץ רש"י דקרא גלי לן דלאו דלא יטמא לא נאמר לגבי מת מצוה. ולא נהירא דאם כן כל מקום דאמרינן שעשה דוחה לא תעשה ליקרי' שב ואל תעשה כו' אלא נראה דמנזיר לא גמרינן דמה לנזיר שכן ישנו בשאלה וכן מכהן דמה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל ולכך דוחה דברי תורה מפני כבוד הבריות וכן הביא תירץ זה בחידושי רשב"א וכתב שיש נוסחאות דמקשו בהדי' מכהן גדול ומפריק לי' משום דלאו שאינו שוה בכל הוא ולפ"ז כיון דטומאת כהן לאו שאינו שוה בכל וניתן לדחות אצל כבוד הבריות ונהי

דכלאים לא ילפינן עיכי' מ"מ טומאת כהן גופי' ילפינן מיני' וניתן לדחות אף באיסור דאוריית' משום כבוד הבריות וא"כ לא הי' צריך לכהן לילך כשהוא ערום לחוץ:

שאלה נח

סוף מקום שנהגו ועוד צווחה עזרה צא מכאן ישששכר איש כפר ברקאי שמכבד עצמו ומחלל קדשי שמים דהוי כריך ידי' בשראי ועביד עבודה וכתבו התוס' פי' בקונטרס וחציצה פסולה בקדשים דכתיב ולקח הכהן בעינן שתהא לקיחה בעצמו של כהן וא"ת והא גבי לולב לא אמרינן הכי בפרק לולב הגוזל רבא אמר לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ולי נראה דאין כאן קושי' אליבא דרבא דהא רבא ס"ל בזבחים דף י"ט ובעירובין דף ק"ב דשלא במקום בגדים בגד שלש על שלש הוי יותר בגדים וא"כ הי' מחלל קדשים דיתיר בגדים עבודתו פסולה ורש"י דנקט חציצה מילתא דפסיקתא נקט אליבא דכ"ע דלישנא קמא אליבא דר"י דשלא במקום בגדים אפילו בגד גדול לא הוי יתיר בגדים ומודו דפסול משום חציצה אבל אליבא דרבא אף בלא טעמא דחציצה מ"מ עבודתו פסולה משום יתיר בגדי' והתוס' בסוכה נדחקו בפירושי' וע"ש. ולפי שפרשתי ניחא הכל בס"ד והרמב"ם פסק בפ"י מהלכות כלי המקדש כלישנא אחרינא דאפילו לר"י שלש על שלש שלא במקום בגדים הוי יתיר בגדים ויש נ"מ מזה דלכאורה איכא למידק דלפי' רש"י מטעם חציצה דכתיב ולקח הכהן וכו' הא קי"ל דכל מקום דכתיב כהונה אינו אלא ימין וא"כ לא חטא אלא ימין וא"כ איך נתגלגל הדבר שנחתכו שתי ידיו ואפשר שזה כוונת רש"י במה דפי' ועוד בזיון הוא אבל לדברינו ניחא כיון דחילול קדשי שמים הי' מטעם יתור בגדים וזה שייך בין בימין ובין בשמאל ולכך נתגלגל הדבר שנקצצו שתי ידיו ובהקדמת ספרי פנים מאירות כתבתי כיון אמת למאמר זה ע"ש. אחר זה שמעתי שבספר באר שבע הקשה קושי' זו:

שאלה נט

שמעון שהי' לו חוב ארבעים זהובים אצל כותי וכתב לו כותי כתב על זה והזכיר בכתבו באם שיתן לו השררה רשות למכור ביתו ליהודי אזי יהי' לשמעון קדימה וישלם חובו מביתו וברבות הזמן נתנה השררה רשות לכותי זה שימכור ביתו ליהודים ובא ראובן והחליף ביתו עם בית הכותי ומותר דמי שוי' הבית נתן ליד הכותי והכותי כתב שטר מכירה כנהוג בערכותיהי' וחתימות בו בעל עירני' שנתנו לו רשות למכור הבית לראובן ועתה תבע שמעון לראובן לדין באשר שיש לו קדימ' בבית זה כפי שטרו מן הכותי וגם

יש ביד. להשתדל אצל שר העיר שיכוף לנכרי שימכור לו הבית וראובן השיב שהוא לא ידע מזה שיש לו שטר כזה על נכרי וגם לא התרצה נכרי אלא בשביל בית יהודי ולולי זה לא היה מוכר:

תשובה דנראה ברור דמתרי טעמא קנה שני דהא אמרינן בפ' השוכר את הפועל דף ע"ב ההוא גברא דאמר לי' לחברי' אי מזיבננא לה להא ארעא מזבנינא לך במאה זוזי אזל זבניה לאינש אחרינא במאה ועשרים א"ר כהנא קנה קמא מתקיף לה ר"י מנהר פקוד האי זוזי אנסוהו והילכתא כר"י מנהר פקוד וכתב הרא"ש ואפילו איבעי קמא למיתב מאה ועשרים קנה השני כיון דבשעת המכר קנה השני לא יתבטל המקח בשביל תוס' דמים וכן פסק בש"ע ח"מ בסי' ר"ו וא"כ אפילו בפסק דמים כיון שמוסיף השני קנה שני משום דזוזי אנסוהו ק"ו בלא פסק דמים בסך המכירה דש"ס ערוך הוא שם דשני קנה כיון דלא פסק הראשון לא סמכי' דעתי' דהא מדד עד שלא פסק שניהם יכולים לחזור בו אלמא אפילו משיכה בלא פיסוק דמים לא קניי' וכן הוא בש"ע ובטור וא"כ בנידן דידן לא קני ראשון כלל ובר מכל דין דאפילו הי' פסק ונתן לו המעות כיון דלא כתב לו הנכרי השטר מכירה קנה השני בנתינת המעות עם השטר כמבואר בט"ו ח"מ סי' קצ"ד דישראל אינו קונה מן הכותי עד שיכתוב שטר עם הדמים ולפ"ז ישראל שלקח שדה מן הכותי וננן הדמים וקודם שהחזיק בה הלוקח בא ישראל אחר והחזיק בה זכה האחרון וכתב רמ"א דהשני מקרי רשע מ"מ אם בא הראשון להשתדל ע"י כותי להוציא מיד השני נקרא מסור. ונראה בנידן דידן אפילו אם ידע השני משטרו של ראשון לא מקרי רשע דאף דמבואר בח"מ סי' רל"ז המחזיר אחר דבר לקנותו בין קרקע ובין מטלטלים ובא אחר וקנאה נקרא רשע ופי' הסמ"ע שמכריזין עליו בבה"כ שעשה מעשה רשע בזה הא מבואר בהג"ה רמ"א דכל זה לא איירי אלא שכבר פסקו הדמים שביניהם ואינם מחוסרין אלא קנין אבל אם מחוסרין עדיין הפיסקא שהמוכר רוצה בכך והקונה רוצה בייתר בזול מותר לאחר לקנות בין אם מוכר כותי או ישראל עכ"ל וא"כ פשיטא בנידן דידן שלא היה שום פסקא דמותר לישראל לקנות ונראה דאפילו דאם הי' פוסק עם ראשון שאמכור לך בחנם ועתה החליף הכותי על בית ישראל אע"פ שאינו שוה אלא מנה מ"מ נראה דזכה שני כמו דאמרינן במעות דאם הוסיף לו השני דקני השני מטעם דלא מכר לו מרצונו אלא דזוזי אנסוהו בשביל המעות שהוסף א"כ פשיטא בחליפין כי האי דהא אמרינן דאין בחליפין דין אונאה מטעם דיש רוצה בשריון ויש רוצה במחט וק"ו בבתים דיש דניחא לי' בית קטן יותר מן גדול או עומד במקום דמרוח לי' טפי מביתו ופשיטא די"ל אם נתן ישראל השני בית אחר דלא מכר הנכרי ביתו כלל בשום ממון

דמהאי טעמא נמי אם החליף חצר בחצר לא שייך דינו דבר מצרא עי' בח"מ סי' קע"ה סי' כ"ד וא"כ ברור הדין דשני קנה וראשון לא קנה ואין צריך להחזיר לו אפי' חובו דאפילו לדעת הרמב"ם וסייעתו דאם קנה ראשון בכסף דשני המוחזק צריך להחזיר מעותיו התם טעמא דאף דלא קכהו מ"מ בתורת משכון הוא בידו עד שיחזיר לו דמים והרא"ש והטור ס"ל דא"צ ליתן לו הדמים כיון דלא בא ליד הלוקח מתחילה בתורת משכון מ"מ נראה אף להרמב"ם דישראל ראשון לא הי' לו משכון על זה רק הי' חייב לו מתחילה ונכרי הבטיח לשלם לו מדמי ביתו וישראל שני משלם לו מעות א"כ יתבע מנכרי דהתם כיון דראשון נתן מעות לכותי ושני מחזיק בלא מעות מחויב עכ"פ להחזיר לראשון דס"ל דישראל ראשון נתכווין תחלה לזכות בתורת משכון אבל הכא שלא הלוה לו על בית זה וישראל השני הלוקח נותן המעות ליד הכותי אינו חייב כלל להחזיר לישראל וישראל הראשון יתבע מיד הכותי וא"כ הדין פשוט וברור דאין ישראל שני מקרי רשע דכתב הב"י הביאו הסמ"ע ס"ק י"ב דחדא באידך תלי' כיון דצריך להחזיר מעותי' ללוקח נמצא דאינו כמציאה והפקר והוי לי' כדין עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה דמקרי רשע משא"כ אם לא הי' צריך להחזיר לו המעות דהוי כמציאה דאין בו דין עני המהפך בחררה כמו שכתב בסי' רל"ז עכ"ל וא"כ ק"ו בנידן דידן שהראשון לא פסק דמי המכירה כלל עם הנכרי דלא מקרי רשע והראשון הבא לבטל זכותו של שני ע"י כותים מקרי מסור גמור ומצוה להשפיל לבעלי זרוע אם אינם רוצים לשמוע לדברי חכמים ולמחיא להו בסילויא דלא מבעי דמא ולא דמי להא דאיתא בח"מ סי' קע"ה ס"ק נ"ז דכתב רמ"א דהמלוה לכותי על ביתו ובא אחר וקנאה המלוה מסלקו דהתם מיירי שהמלוה הי' דר במשכנתא ועי' מרדכי בפ' המקבל דף פ"א איתא שם בהדי' דהשיב מהר"ם דאי לא דר בו המלוה לא מצי לסלק לי' וה' ינחני בדרך אמת הטרוד מאיר:

שאלה ס

אלמנה שמתה קודם שנשבע על כתובתה והי' לה בן מבעלה ראשון עשיר בנכסין ומבעלה השני לא הי' לה בנים ויורשי בעלה אינם רוצים ליתן המעות הוצאות קבורה רק בנה מבעלה הראשון יתן הוצאת קבורה:

תשובה

הנה כבר נתחבטו גאוני עמודי עולם הביאם ט"ו א"ה בס"ס פ"ט דלדעת הרמב"ם דאם מתה קודם שנשבעת שבועת אלמנה שיורשי בעלה מחיובים בקבורתה אבל לא הודו לו הראב"ד והר"ן כתב הרב המגיד שהרמב"ם למד זה מדקתני בפ' אשה שנפלה יורשי'

יורשי כתובתה חייבים בקבורתה ופירשו בגמ' יורשי כתובתה בשומרת יבם כו' וסובר רבינו דכ"ש באלמנה שלא נשבע שאין יורשים שלה יורשים כלום שיורשי בעל חייבים בקבורתה אבל בהשגות כתב א"א דעת קלישתא קחזינא הכי וכי מפני שלא נשבע קרא ליורשי הבעל יורשי כתובתה והלוא הם אומרי' שכבר נפרעה ונטלה צררי והורישה אלא וודאי יורשי נדוניית' ונ"מ שלה קוברים אותה אע"פ שלא ירשו כלום עכ"ל ובאמת יש לחלק בין זו שדינה שיורשיה יורשים אותה אלא שלא נשבעת להאי דשומרת יבם ואין בידי להכריע עכ"ל. ולפע"ד נראה עיקר כהרמב"ם אף שמפרש דברי התוס' ריש פי' אלמנה ניזונית שכתבו אם הניח מטלטלי' אע"ג דאין יורשים יורשי כתובתה גובה מנכסי' לדיני דש"ס דאין כתובתה נגבית ממטלטלי' אפ"ה חייבים יורשים שהיה ראוי' לירש בקבורתה וא"כ ק"ו כשלא נשבעתה די"ל שכבר קבלה כתובתה והורישה דחייבים לקוברה וכן כתב המחבר בית שמואל:

מ"מ אומר אני דמשני צדדים תברא ראשון די"ל דהתוס' לא כתבו כן לקושטא דמילתא דהא איכא למידק למה לא תירצו בתחילת דבריהם דאיצטרך לאשמועינן אפילו היכי דלא שקלי יורשים כלום אלא נראה דהתוס' לא באו לתרץ אלא האי תרוצא דלא תני אלא משום סיפא דביבמה והא דלא דייק הש"ס מדאיצטרך האי בבא כלל על זה כתבו תוס' דאיכא למדחי ולומר דאשמועינן אף דלא שקלי אפ"ה יורשי' שהיה ראוי' לירש חייבים בקבורתה ולכך איצטרך למידק מדקתני יורשי' יורשי כתובתה דע"כ ביבמה איירי שיש לו שני יורשים וע"כ בדאית לה נכסים לגבות מיירי וע"כ רישא דאין חייבים בקבורתה מיירי נמי דומיא דסיפא דכתובתה נגבית ליורשים ולכך יורשי הבעל פטורים אבל אם אין יורשיה יורשין כתובתה כגון היכי דלא נשבעת קודם מותה יורשי הבעל חייבים בקבורתה:

ועוד נראה אף לפי הבנת המהרש"א בדברי התוס' שכבר כתבו כן לדינא מ"מ אומר אני דליכא למילף בק"ו לנדון דהרמב"ם דמצדו תברא די"ל דהתם יורשי הבעל פטורי' מדינא לשלם דמטלטלי דיתמי לא נשעבדי ולכך אין עליהם חיוב קבורה יותר מכל ישראל וחזר הדין לדין תורה דקרוב קרוב קודם לחיוב קבורה כמו שהביא הב"ש בסי' קי"ח בשם מהר"ם מינץ אבל הכא גבי אלמנה שלא נשבעת אף דאין יורשיה גובים כתובתה מטעם שאין אדם מוריש ממון שאין יכול לגבות אלא בשבועה לבניו ואוקי ממונ' בחזקת מרא קמא מ"מ אינם יכולים יורשי הבעל להוציא ממון מיורשי אלמנה מספק או להטיל עצמם על הציבור אלא נראה ברור דטעמו של הרמב"ם דכשם שהבעל גופי' חייב בקבורתה אף שהיתה צריכה לישבע שלא התפיסה צררי אפ"ה אם מתה בלא שבועה חייב הבעל

בקבורתה ולא מהימן לומר התפסתי' לה צררי אפילו אם הי' טוען ברי וע"כ הטעם כיון שהוא בא להוציא מעות קבורה מיורשיה עליו הראיה וא"כ ק"ו ליתמי דלא באים בטענת ברי ואיך יוציאו ממון מיורשי אשה ודינם שוה כמו אם מתה בחי' בעלה. והרמב"ם הוציא את דינו ממתניתן ריש פ' אלמנה ניזוני' מדהוצרך למיתנ' יורשיה יורשיה כ' ש"מ לדיוקא אתי דוקא היכי שיורשיה כתובתה אבל אם אינם יורשים כגון שמתה בלא השבעת כתובה אזי החיוב על יורשי הבעל. ובזה יש ליישב על קושיא תוס' וכבר כתבנו שאף לפ"ד התוס' אין ראיה לנדון דידן דהתם בוודאי פטורים מכתובתה ואין עליהם חיוב יותר מכל ישראל לכך אמרינן דקרוב קרוב קודם לחיוב קבורתה אבל בנידן דידן ספק פרעון אפי' אם הי' טוען התפסת לה צררי לא מהימן בלא עדים להעשיר עצמו ולהוציא ממון מאחרים וכן היורשים:

ובזה מיושב קושי' הראב"ד שהקשה וכי מפני שלא נשבעה קרא לי' ליורשי הבעל יורשי כתובתה הלוא הם אומרים שכבר נפרע ונטלה צררי והורישה עכ"ל אבל לפי דברינו אין כאן קושיא דהא אף אם האב הי' טוען שהתפיסה צררי בבירור לא היה יכול לפטור עצמו מחיוב קבורתה ולהטיל על היורשים א"כ ק"ו ליורשי הבעל שאינם באים בטענ' ודאי שאינם יכולים לפטור עצמן מחיוב קבורתה ולהוציא מיורשיה. ובזה ניחא נמי דברי הרב המגיד דהרמב"ם לאו מק"ו מיבמה מייתי לה אלא עיקרא דדינא יליף ממתני' מכח קושית התוס' וגם מסתבר טעמא דאי אפשר ליורשי הבעל להפקיע עצמו מחיוב ודאי וספק פרעון ולהוציא מאחרים כמו בעל גופי' וכן כתב הרב ר"ע מברטנורא ודברי הרמב"ם ברורין בטעמן וכבר כתבנו שאף לפ"ד התוס' אין ראיה לנידן דידן וא"כ יצא הדין ברור שחיוב הוא על יורשי הבעל ולא כל כמיני' להעשיר עצמם ולהטיל על אחרים חיוב קבורתה וה' ינחני בדרך אמת הטרוד מאיר:

שאלה סא

או"ח סי' תקל"ח כתב הב"י בשם רבינו ירוחם הא דמת לא קנסו בנו אחריו דוקא בדבר אבד אבל בדבר שאינו אבד אם עשהו בח"ה מאבדין אותו ממנו ואפילו מת קונסין בנו אחריו ונראה דזה למ"ד מלאכת ח"ה דאורייתא ולפיכך בדבר שאינו אבד קונסין בנו אחריו. כדאמרינן גבי כהן שצרם אזן בכור וקנסו בנו אחריו מאחר שהוא איסור דאורייתא עכ"ל. וכתב הב"י וזה שכתב בצורם אוזן בכור לא דקדק בשמעת' דהא בהדיא פשטינן בפ' כל הפסולין מקודשין דצורת אוזן בכור לא קנסו בנו אחריו ומיני' נשמע במכווין מלאכתו במועד אע"פ שאינו דבר אבד דלא קנסו בנו אחריו עכ"ל הב"י והט"ז

דחק אנפשי' להציל לר"י מקושי' הב"י ונכנס לדחוקי' כאשר יראה המעיין. ואני אומר דלא לשוי' לרבינו ירוחם עם כל המפרשים לטועה בדבר זה שהוא תלמוד ערוך ונראה דהי' לרבינו ירוחם שיטה אחרת בש"ס דאי' התם בבכורות דף ל"ד הצורם אוזן בבכור הרי זה לא ישחוט עולמות דברי ר"א וחכ"א נולד בו מום אחד ישחוט עליו וע"ז קמבעי' ליה צורם אוזן בבכור ומת מהו למקנס בנו אחריו ופירש"י שלא יאכל מאותו בכור עולמות וכן פי' בגיטין דף מ"ד ע"א ד"ה אם תמצא לומר הך דמבעיא לן בבכורות כהן צורם אוזן הבכור ועבר משום כל מום לא יהי' בו דאמרינן התם לא ישחוט עולמות ומבעי' לן צרם ומת כו' ומשמע מלשונו דרש"י דמבעי' לן אליבא דר"א דס"ל דלא ישחוט עולמות ואפילו נולד בו מום ולא נהנה מאסורו אפ"ה קנסו משום שלא יהי' רגיל לעשות מום וקמבעי' ליה דבדיד' קנסו אבל לא לבנו או אף לבנו קנסו אבל בלא מום אחר פשיטא דאסור להנות ממעשי ידיו שעשה באיסור מדלא מבעיא ליה מבשל בשבת וכן בשדה שנטעה בשבת או בשביעית דתנן בפ' התרומות דיעקור ולא מבעיא ליה אם מת מה הוא לבנו אלא ע"כ כל היכי דעביד איסור' דאורייתא וקנסוהו רבנן דלא להנות מאסורי ה"ה לבנו נמי אסור וגבי צורם אוזן בכור לא מבעי' לן אלא אליבא דר"א שאינו נהנה מאסורי כגון שנפל בו מום אחר אפ"ה ס"ל לר"א דלא ישחוט עולמות וקמבעי' לי' אם לבנו נמי קנסוהו שלא לישחוט אפילו נפל בו מום או לא ופשוט משדה שנטייבה בשביעית דנקטינן דאם מת בנו זורעה ש"מ דלא קנסינן רבנן ובנו ה"נ כיון שאינו נהנה מאיסור שעשה לא קנסו לבנו אחריו:

ובזה מיושבים קושית התוס' שהקשו אם האי החיוב מדרבנן קשה היכי פשט צורם אוזן בכור דאורייתא וכן הקשו בגיטין על פי' רש"י שמפרש דנטייבה נזבלה שהוא איסור דרבנן ובמ"ק דף י"ג אבל לפי דברינו ניחא שפשט מנטייבה שנהנה מגוף האיסור דרבנן הלא קנסוה לבנו אחריו א"כ בצורם אוזן בכור שאף עשה איסור דאורייתא כיון שאינו נהנה מאיסור דאורייתא אלא מדרבנן קנסוהו אף שנולד בו מום לא ישחוט דלדידי' קנסהו ולא לבנו ולפ"ז בלא מום אחר פשיטא לן כי היכי דאסור לו אליבא דכ"ע בלא מום אחר ה"נ אסור לבנו דומי' דמבשל בשבת במזיד כי היכי דאסור לו אסור לבנו וכפי' רש"י ס"ל ג"כ לרבינו ירוחם והמפרשים ושפיר כתב למ"ד מלאכת ח"ה דאורייתא אם עשאה בדבר שאינו אבד בח"ה מאבדין אותו ואפילו אם מת קונסין בנו אחריו והרמב"ם בפ' ב' מהל' בכורות דין ז' כתב וז"ל המטיל מום בבכור כו' אם מת זה החוטא מותר לבנו לשוחטו על מום שעשה אביו שלא קנסו בנו אחריו משמע שמפרש האבעי' אליבא דחכמים וע"כ ס"ל להרמב"ם הא דפשט מנטייבה דמיירי שחרש בה חרישה יתירה כפ'

ר"ת דבשביעית אית לן להחמיר טפי מבשום מקום אך לפי זה קשה דא"כ גם במבשל בשבת ונוטע בשבת ובשביעית נמי היה מותר לבנו התבשיל:

והנה ראיתי בהרמב"ם ס"פ ג' מהלכות שמיטה דאין נוטעין אילנות ערב שביעית אלא שתקלוט הנטיעה שלשים יום קודם ר"ה של שביעית ודבר זה אסור לעולם מפני מראית עין שמא יאמר הרואה בשביעית נטעו וכו' ואם מת קודם שיעקור מחייבין את היורשים לעקור הרי אף באיסור דרבנן קנס לבנו אחריו וי"ל דהתם טעמא מפני מראית עין וכן הוא מפורש בירושלמי ולפ"ז בנוטע בשבת ובשביעית פשיטא לן דקנסוה גם לבנו ואפשר דהתם טעמא אחרינא איכא דהא בגיטין דף נ"ד קאמר טעמא דר"מ מפני מה אני אומר בשבת בשוגג יקיים במזיד יעקור ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור מפני שישראל מונין לשביעית ואין מונין נטיעותיהן לשבתות דבר אחר נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על שבתות מאי דבר אחר וכ"ת שבת נמי זימני' דמיקלע יום שלשים בשבת כו' עד לא נחשדו על השבתות. ולפ"ז נהי דלענין שוגג יש להקל מ"מ לענין מזיד כיון דלפעמים יכול לבא שיכירו שנטיעה זו נטעה בשבת ושביעית ולכך קנסו גם לבנו משא"כ בצורם אוזן בכור אף שהוא דאורייתא לא קנסו לבנו דלא מינכר שנעשה בו מום בכוונה ולפ"ז בבישל בשבת לר"י דאסור לו עולמות במזיד י"ל דאם מת לא קנסו לבנו אחריו:

והואיל ואתא לידן דין צורם אוזן בבכור אזכיר קושי' גדולה מה ששמעתי מן הגאון הגדול המפורסם בדורו כבוד מוהר"ר שמשון ווינא נר"ו דרש"י בחומש פ' ראה פי' לא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך והביא הגאון המזרחי קושי' התוס' בחולין דף קט"ו וז"ל וא"ת צורם אוזן בכור ליתסר אפילו צרמו כותי וי"ל דרחמנא שרינהו לקדשים שהוממו כצבי וכאיל א"כ אינו דבר מתועב עכ"ל התוס' וצ"ע דמאן לימא לן שאם צרם אוזן בכור אפילו כותי מותר שישחט ויאכל על אותו מום הרי רש"י ז"ל חולק על זה וכו' וכן התפלא על דברי רמב"ם שכתבנו לעיל דס"ל דלא קנסו לבנו אחריו וצ"ע שהרי בספרי שנו בהדי' ר"א אומר מניין לצורם אוזן בכור ואוכל ממנו שעובר בלא תעשה ת"ל לא תאכל כל תועבה כו' והקשה הגאון מהר"ש הלא ש"ס ערוך בבכורות דף ל"ה מעשה בזכר של רחלי' זקן ושערו מדולדל וראוהו קסדור אחד כו' וצרם באזנו ובא מעשה לפני חכמים והתירו הרי להדי' שע"י כותי מותר ובמתניתן דלעיל פלוגתא דר"א וחכ' דפליגי ע"כ טעמא משום קנס ורש"י בחומש לפעמים הביא דרשות דספרי אף שאינם אליבא דמסקנ' התלמוד דידן הרמב"ם פסק כחכמים ואין מקו' לקושי' מהר"א מזרחי לא על הרמב"ם ולא על התוס' מיהו יש ליישבו שהקשו למ"ד דאית ליה כל שתעבתי והוא ר"א בספרי י"ל דס"ל באמת שאסור אף ע"י כותי ודו"ק

שאלה סב

על דבר שבקשתי לברר לך הדין אם מותר לשתות הקאווע שנתבשל בשביל רוב כותים בשבת הנה אודיע שיש לפקפק בזה דהא בא"ח סי' תקי"ז הביאה ב"י שר"ת ור"י אסרו פת הנאפה אפילו בי"ט אם לא שידוע שהקמח הי' נטחן בערב י"ט והעצים נלקטו מעי"ט מטעם מוקצה ואף לדעת המתירין טעמם דאין שייך מוקצה כיון דחזי לכוס בין השמשות וזה דוקא בחיטי' דחזו קצת לאכיל' כדבעינן למימר לקמן אבל לא בקאווע ובסי' שכ"ה הביא דעת הרשב"א שכל המתיר לאכול פת חמה מן הפלטר בשבת אינו אלא מן המתמיהים וטועים גמורים הם והביא בשם א"ז שהראבי"ה הי' מלקה בני אדם שאכלו פת שאפה כותי בשבת והביא בש"ע דעת האוסרין עיקר ורמ"א לא התיר אלא לצורך מצוה וא"כ כל הני חששות וחומרו' דאיכא בפת פלטר שאפה כותי בשבת ישנם בקאווע ויש לחוש יותר שירבה בשבילו כיון שיודעים שהרבה ישראלים רוצים לשתות הקאווע חם ואין ישראל יכול להכינו מע"ש מפני שמפיג טעמו ויש לחוש שמרבה בשבילם ומלבד איסור שבת יש עוד איסור מחמת בישול כותי דהא אינו נאכל כמות שהוא חי ועולה על שלחן מלכים ואי משום דראוי לאכול כשהוא חי קודם שנתיבש דהא זנגבילא יבשתא כתב הט"ז בסי' ד"ד ס"ק י"ד והב"ח בסי' ר"ג דאסור מחמת בישול עכו"ם אף שהוא נאכל כמות שהוא חי כשהוא רטוב:

והנה ראיתי במג"א ס"ס ר"ג שכתב בשם תר"י לענין בישול עכו"ם אין חילוק דהא יבש ג"כ נאכל כמות שהוא חי עם לחם ובגמ' קא הקשה מברכה ומשני הא ברטיבתא הא ביבשתא ולא זכיתי להבין דבריהם אלו דהא איתא בכ"מ דף ל"ו ע"א כס פלפלי ר' ששת אמר שהכל רבא אמר ולא כלום ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא כס פילפלי ביומא דכיפורים פטור מיתבי הי' ר' מאיר אומר משמע שנאמר וערלתם כו' לא קשיא הא ברטיבתא הא ביבשתא א"ל רבנן למרימר כס זנגבלא ביומא דכיפורי פטור והא אמר רבא האי הומלתא דאתא בבי הידוואי שרי ומברכין עלי' בפ"א לא קשי' הא ברטיבתא הא ביבשתא וע"כ עיקר קושי' המקשה מדאינו אסור משום בישול גוים ש"מ דנאכל כמות שהוא חי וכיון דדרך אכילתו בכך אמאי פטור בכס פלפלא וזנגבלא בי"כ כיון דדרך אכילתו בכך אבל מברכה לא קשי' מהולמתא דהתם מיירי לאחר שתיקנו בדבש ראוי לברך אבל בלא דבש אינו ראוי לברך כמו על אגוז ירוק אלא מברייתא דלעיל קא קשי' ליה דקתני וערלתם ערלתו מלמד שהפלפלין חייבין בערלה וע"ז משני הא ברטיבתא כו' אבל קושי' מהולמתא דאתי מבי הנדוואי לא קשי' אלא הא דקאמר דפטור בי"כ וכן פי' רש"י בהדי' ביומא ולפ"ז כיון דהאי הומלתא מיירי ברטיבתא א"כ י"ל ביבשתא אסורי'

משום בישולי גוים. ויש לישב דס"ל דקשה נמי אברכה כיון דנאכל כמות שהיא חי ש"מ דראוי לברכה וקשי' נמי לרבא דאמר דאין מברכין עליו כלל ואין חייבין עליו בי"כ דברכה ופטורי די"כ חד טעמא הוא וע"ז משני הא ביבשתא הא ברטיבתא דלענין ברכה ופטורי די"כ לא חשיב יבשתא לאוכל אבל לעולם לענין שירותא דבשולי עכו"ם אפילו יבשתא נמי מותר אך לפי טעמא דתלמידי ר"י מפני שהיבש נמי נאכל כמות שהיא חי עם לחם לא שייך הכא בקאווע שלאחר שנתיבש אינו נאכל אפילו עם לחם ואין לומר דנאכלין כשהן יבשין ע"י הדחק דהא מבואר בטור י"ד בסי' קי"ג דאכילת דגים מלוחים חיין ע"י דחק לא חשיב נאכל כמות שהוא חי וכן הסכים הב"ח ואף לדעת מקילין מ"מ מודי בביצים ובתמרי' המרים קצת כיון שאינו נאכל אלא ע"י הדחק גדול לא חשיב נאכל כמות שהיא חי ואין לנו היתר אלא לדמות לשכר:

וכן ראיתי בספר פרי חדש סי' קי"ד ס"ק ז'. וז"ל דמותר לשתות הקווע בבית עכו"ם שאע"פ שאינו נאכל כמות שהיא חי אינו עולה על ש"מ ואינו עשוי ללפת את הפת וא"כ לית בי' משום בישולי גוים וכתב דבלאו הכי יש להתיר הקאווע דכי היכי דבטל הפרי לגבי מים לענין ברכה דהא לא מברכינן עליו אלא שהכל ה"נ בטל לענין איסור בישול וכמ"ש התוס' בפ' א"מ גבי שכר של תבואה עכ"ל. והנה בטעם ראשון שכתב שאינו בא ללפת את הפת כל זה לפי דרכו שהשיג על הטור ריש סי' קי"ג שכתב הטור ללפת הפת או לפרפרת ומשמע שר"ל שאף שהמלכים אינם מלפתים בו את הפת כיון שעולה על שולחן מלכים לפרפרת היינו לקינוח סעודה נאסר משום בש"ג וכתב ואין זה מחוור כלל דהא בגמ' איתא בהדיא כל שאינו נאכל על ש"מ ללפת בו את הפת אין בו משום בש"ג:

ולי נראה דאין דבריו מוכרחי' דהא כל האחרונים הסכימו עם הטור ואפשר דבגמרא דקתני ללפת את הפת לרבותא נקט דלא מבעי' אם הוא דבר חשוב בפני עצמו כגון פרפרת פשיטא שהוא חשוב אלא אפילו לא בא אלא ללפת את הפת אפ"ה חשוב ומה שמביא ראי' מהתוס' מדבטלי תבואה לגבי מים לענין ברכה כו' כבר שדא בי' נרגא הרב הב"ח וז"ל הטעם דתבואה בטילה לגבי מים הוא קשה מאוד שהרי התבואה הוא עיקר ואית בי' כזית בכדי א"פ ואין ראי' ממה שמברכין שהנ"ב דאינו אלא לפי שנשתנה מברייתא ואין התבואה בעין עכ"ל. ובאמת דבריו נראין והמעיין בדברי התוס' יראה שלא סמכו באמת על תירץ זה אלא דעיקר טעמייהו דשכר שלהם לא הי' עולה על שולחן מלכים ולטעם הב"ח דלא שייך בי' חתנות כולי האי דלא מזמנים עלייהו וליכא קרובי דעתא כולי האי אבל בקאווע עינינו רואות שעולה עש"מ ומזמנים עלייהו בודאי ראוי לחוש לבישול גוי':

נשמע מזה שאף בלא איסור שבת הי' ראוי לבעל נפש להחמיר שלא לשתות הקאווע מעכו"ם ואף אמי' דאחים קפילא ארמאי אמרינן אדם חשוב שאני שראוי להחמיר ק"ו בדבר זה שיש לחוש שהוא אסור מצד הדין מחמת בש"ג וגם איסור שבת דהרבה גאונים אסרו הפת שאפה בשבת אף בעיר שרובה נכרים ואף בבישול הדעי דאין בו חשש טחינה וגם אינו ראוי לחוש מחמת עצים שנילקטו היום דבזה נראה דברי המתירין שכתבו התוס' בע"ז דלא אמרינן יש שבח עצים בפת אלא באסורי הנאה מ"מ ראוי לבעל הנפש להחמיר מחמת בשול גוים דכיון שאינו נאכל כש"ח ועולה עש"מ הנראה לפע"ד כתבתי מאיר:

שאלה סג

ע"ד אשר ביקש מכ"ת לידע בירור הדין בשדכן ששדך בן פלוני לבת פלוני ממקום פלוני למקום פלוני ואחד מן המקומות הי' תיקון ליתן מן מאה לנדן א' זהב שכר שדכנות ובאחד מן המקומות הי' תיקון ליתן שכר שדכנות מן מאה נדן א' ר"ט והשדכן תובע שכרו כפי המקום היוקר והמחותנים אינם רוצים ליתן אלא כפי המקום הזול:

תשובה לברר לך הדין זה נציע הגמ' דפ' הפועלים השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו רשאי לכופן וכתבו התוס' פי' רש"י כששכרן סתמא ואמר להם אחר שהשכירן כבר להשכים ולהעריב אבל אם התנה מעיקרא הכל לפי תנאו עכ"ל ובגמ' פריך פשיטא ומשני לא צריכא דטפא להו אגרייהו כו' ושם בגמרא א"ר לקיש פועל בכניסתו משלו ביציאתו משל בעל בית שנא' תזרח השמש כו' ופי' רש"י בכניסתן לעיר משלו צריך לוותר משלו אצל ב"ב ולהחשיך אצלו וביציאתו למלאכתו בבוקר משל ב"ב אין צריך להקדים אלא עם הנץ החמה ופריך וליחזי היכי נהיגי ומשני בעיר חדשה ונחזי מהיכי קא אתי ומשנה בנקוטאי ופי' רש"י ולחזי היכי נהיגו בעיר והכל כמנהג המדינה ודריש לקיש מאי היא והנה מפשיטות דברי הש"ס משמע דלא פריך ונחזי מהיכי קא אתו אלא דוקא על עיר חדשה דלא קביעי בהו מנהגם ולכך פשיטא לי' דאזלינן בתר מנהג העיר שבאו הפועלים אבל היכי דקביעי מנהג בעיר פשוט דאזלינן בתר מנהג העיר ואף שמעיר שבאו הפועלים אין מנהג כן לא משגחינן במנהג מקום שיצאו הפועלים אלא עיקר מנהג המקום שנשכרי' שם ולכך פריך ברישא בפשיטות ולחזי היכי נהגי משו' דפשוט דלעולם אזלינן בתר מנהג המקום שנשכרים שם הפועלים ולא משגחינן במקום שיצאו הפועלים ולכך פריך גם בפשיטות אמתניתן פשיטא ומשני לא צריכי דטפא להו אגרייהו ולא משני דקמ"ל

דאף ממקום שבאו הפועלים הי' המנהג להשכים ולהעריב במקום שנשכרים לא הי' המנהג וס"ד דיכול לומר ששוכרים כפי המנהג המקום שיצאו הפועלים קמ"ל דלא אלא ע"כ דזה פשוט וברור דלא משגיחינן כלל במנהג המקום פועלים ועיקר דאזלינן בתר מקום השוכר וכן פסק הרמ"א בש"ע סי' של"א וז"ל הלך ממקום שנהגו להשכים ולהעריב למקום שנהגו שלא להשכים ולהעריב או איפכא אזלינן בתר המקום ששכר שם הפועלים מירושלמי כדבעינן למימר לקמן ולפי הוכחתינו מוכרח דין זה אף מתלמודא דידן:

ולפ"ז הדבר ברור אם הלך השדכן למקום אחר ושידך שם בן עם הבת במקום אחד בזה לא קמבעי' לן דלעולם אזלינן בתר המקום שנגמר השידוך דהשדכן הוי כמו סרסור והסרסור הוי כמו שליח ואף שהבעלים לא בקשו ממנו מ"מ כיון שנתרצו למעשיו מסתמא נתרצו לשלם כמו פועל במקום ששוכרים אותו בין ביוקרא ובין בזולא אבל בנ"ד שהחתן היה דר במקום הזול והכלה במקום היוקר והשדכן הי' דר ג"כ במקום הזול וא"כ עשה להכלה פעולה טובה במקום הזול ולהחתן עשה פעולה במקום היוקר אם כן מצד החתן היה צריך ליתן כפי מקום היוקר ומצד הכלה הי' צריך ליתן כפי מקום הזול כיון דהפעולה טובה עשה השדכן עמה הי' במקום הזול וחשבינן כאלו היא השכירה פועל במקום הזול לעשות במקום הזול וי"ל אפילו אם היה דר השדכן במקום היוקר כיון שהפעולה טובה שעשה היה במקום הזול אינה צריכה ליתן אלא במקום הזול אבל אכתי איכא למידק דהא גרסינן בירושלמי בפ' הפועלים בני טבריא לא משכימין ולא מעריבין בני מעון משכימין ומעריבן בני טברי' שעלו לשכור מבני בית מעון נשכרין כבית מעון ובית מעון שעלו לשכור מטבריא נשכרים כבני טבריא אבל אדם שהלך מטבריא לשכור פועלים מבית מעון יכול הוא למימר כן סלקת במחשבתי כיון דלא הוינא משכח מוגר פועלים בטבריא אלא בגין דשמעית עלייכו שאתם משכימין ומעריבין בגין כך סלקית להכא וע"כ רישא איירי דבני טבריא שעלו לשכור מבני בית מעון נשכרים כבית מעון היינו שיעשו מלאכה בבית מעון וכן בני בית מעון שעלו לשכור מטבריא נשכרים כבני טבריא היינו שיעשה מלאכה בטבריא אבל אדם שהלך מטבריא לשכור פועלים מבית וכו' מיירי ששוכר פועלים מבית מעון שיעשו בטבריא אפ"ה מחויבים להשכים ולהעריב דאי לאו להכי נתכווין הלוא היה יכול להשכיר פועלים בטבריא והנה אם היה מבני מעון והלך לשכור פועלים מבני טבריא שיעשו במעון כיון ששכרם שם וא"כ בנידן דידן נמי דרך משל אם היה השוכר ממקום היוקר והלך למקום הזול ואמר תעשה לי כאן פעולה זו שאין צריך ליתן אלא כמקום הזול וכן אם הי' השוכר דר במקום הזול והלך למקום

היוקר ושכר פועלים ע"מ שיעשו פעולתם במקומו י"ל דצריך ליתן להם במקום היוקר כיון ששכרם שם אבל אם היה דר במקום היוקר והלך למקום הזול ושכר שם פועלים ע"מ שיעשו במקום היוקר שאינו צריך לשלם אלא במקום הזול דומיא אם אחד מבני מעון שכר פועל לחרוש בטבריא שהוא ממקום הזול למקום היוקר דהא נותנים שכירות פועל ליום זהו' והוא משכים ומעריב ובטברי' נותנים א' זהו' ליום ואינו משכים ומעריב ואפ"ה מחויב הוא להשכים ולהעריב אף שאינו מקבל אלא שכר זהו' כמו שכירות מקום הזול. וא"כ אם היה דר השדכן במקום הזול והחתן הי' ג"כ שם אף שעשה לו פעולה טובה במקום היוקר כיון דהכי הוא מקום הזול מסתמא סבר וקיבל על שכירות זה דומיא דבני מעון ששכר אחד מבני מעון שיעשה פעולה בטבריא דמחויב לעשות עמו כמנהג מקומו ופשיטא היכי שיושב כאן וכתב לשם אודות השידוך שאין לו אלא מנהג מקומו: **ולפ"ז** אם השדכן הי' דר במקום היוקר מסתמא נתרצה לשלם כבמקום היוקר דומי' אם אחד מבני מעון הי' שוכר לאחד מבני טברי' אף שיעשה מלאכתו בבני מעון י"ל דמצי למימר אני כמנהג מקומי נשכרתי ואם הי' השדכן דר במקום הזול וכתב לו אחד ממקום היוקר שיהי' שדכון בעירו לזוג בן פלוני לבת פלו' י"ל דמחויב לשלם כמו מקום היוקר ולא דמי לאחד מבני טברי' שעלה לבית מעון ושכר משם פועלים לעשות בטברי' דמצי למימר וכי סלקא דעתין דלא מצי משכח אוגר בטבריא אלא בגין דאתם משכימין ומעריבין די"ל דהתם מיירי בפעולה שכל אחד יכול לעשות בשוה כמו לחרוש ולזרוע ולנכש ולסתת בהר אבל בשדכן אין כל אדם מסוגל שיהי' לו לשון מדברת לכלכל דבריו ואפשר שלא מצא איש חיל כמותו בעירו ולכך בחר בזה ולעולם דעתו הי' לשכרו כמנהג מקומו כללא דמלתא בהא נחתא ובהא סלקא דאם החתן הי' דר במקום הזול והכלה במקום היוקר והשדכן הי' דר במקום החתן אין לו משני צדדים אלא במקום הזול דלא מבעי' מצד הכלה שאין משלמין אלא במקום הזול מפני שעשה להם פעולה במקום הזול אלא אף להחתן שעשה לו פעולה טובה במקום היוקר מ"מ כיון שהוא דר במקום החתן שהוא מקום הזול נתרצה למנהג מקומו דומי' אחד מבני מעון ששכר אחד מבני מעון שיעשה בטברי' דמחויב להשכים ולהעריב דהא אם הי' מבני טברי' ושכר אחד מבני מעון דצריך להשכים ולהעריב ולדעתי פשיטא אם הי' מבני מעון ושכר מבני מעון שצריך להשכים ולהעריב ורמ"א בש"ע לא מיירי אלא אם בא הפועל מעצמו למקום היוקר או להיפך ונשכר שם אזלינן בתר מקום השכירות אבל היכי שהשוכר הי' ג"כ ממקום הזול ושכר שם פועלים אף לעשות במקום היוקר אזלינן בתר מנהג ששכר פועלים ומצד הכלה פשיטא כיון שלא עשה לה פעולה אלא במקום הזול דמשלם כמנהג מקום הזול

אבל אם הי' דר השדכן במקום היוקר ונתרצו הצדדים מחויבים לשלם כפי המנהג מקום היוקר שדר בו השדכן דומי' אם עלו בני מעון לבני טברי' ושכרו שם פועלים שאינם מחויב להשכים ולהעריב ומשלמים להם בשכירות ביוקר אף שאינם משכימים ה"נ דכוותי' והנראה לפע"ד כתבתי מאיר:

שאלה סד

הנני נוטה כנהר שלם מלא ברכה לראש יוסף ה"ה הרבני התורני המ"צ לדעתו תורתו אמונתו כבוד מהר"ר יוסף יצ"ו ומ"צ דק"ק ל"ב אמרתי להשיב בקצרה ע"ד ששאל אותי שטר שחתומי' עליו שני עדים ועד אחד כבר מת ונתקיים חתימתו והי' מוחזק בכשרות ועד השני עדיין בחיים אבל יצא עליו קול שנחשד באשת איש ונתקשרה אשה זו מבעלה ורוצים לפסול שטר זה אם הדין עמהם:

תשובה ש"ס ערוך הוא בפ' זה בורר אמר רב נחמן החשוד על העריות כשר לעדות אמר רב ששת עני מרי בתרי' ארבעי' בכתפי' וכשר וכתב הרא"ש פר"ת שבא על הערוה וכן מוכח מפי' רש"י יעוין שם והרא"ש מפרש החשוד על העריות שהוא רגיל וגס בעריות ומתיחד עמהם וסנו שומעניה ומפרש דמלקין על היחוד של כל עריות חוץ מא"א וכן כתבו התוס' ריש סנהדרין והכריע הב"י לענין דינא לכ"ע אם העידו שני עדים שבא על הערוה אע"פ שלא התרה פסול לכל העדות ברגיל עם העריות וקול יוצא עליו והרי"ף מפ' כשר הוא לכל העדות שהרי לא הזכירו בגמ' ולהרא"ש כיון דפסק כר"נ נמי כשר הוא עכ"ל וא"כ מי יבא לחלוק במקום שהרי"ף והרא"ש ורש"י ותוס' מסכימי' לדעת אחת וק"ו שרבותינו בעלי תוס' הסכימו עמו ולר"ת אפילו בא ממש על הערוה כשר להיני ממונות ומחלק משום דיצרו תוקפו ואף דלא קי"ל כר"ת בזה דעתו מסכמת דבקול בעלמא פשיטא דכשר ואף בשביל שהאשה הנחשדת נתגרשה מבעלה אין ראיה דהא אפילו בעד אחד שזינתה לא מיפסל מדקאמר הש"ס פלוני בא על אשתו הוא ואחר מצטרפין משמע דוקא שני עדים ולפ"ז אפילו אם העיד עד אחד הנאמן בעיניו דחייב להוציא את אשתו כההוא מעשה דההיא סמיא בפ' האומר אפ"ה אינו נאמן לפסול לעדות ממון וק"ו בקול בעלמא ואף דנתאמת בעיני הבעל אינו נאמן לפוסלו לעדות וק"ו כאן שהוא צורבא מדרבנן בודאי אל תהרהר אחריו ואף אם חלילה עבר עבירה בודאי עשה תשובה ואני מעיד שכמה פעמים קבלנו בב"ד הגדול של אדונינו מ"ו הגאון מהר"ש לעד זה אפילו בעדות אשה לענין עגונה להתירה לשוק ולא הי' פוצה פה בדבר ואפשר דשונאיו היא דמפקי' ליה קלא ע"כ אני אומר שהשטר שחתומים עליו שני

עדים ואחד האי הוא צורבא מרבנן שהשטר כשר ועומד בחזקתו ועל עמדו וקיומא וכל הרוצה לשנות ידו על תחתונה והיתי מאריך בדבר זה אך טרידנ' טובא במצות עשה שהזמן גרמא גלל כן קצרתי כ"ד האוהב האמת לאמתו של תורה ד"ש מאיר חותם פה ק"ק אייזנשטאט:

שאלה סה

במותב תלתא הווינא כחדא יתבינא בא לפנינו כמר יודא בר משה ואמר בת"ע באל"י ו"ע בזה הלשון אודות ההורג רבי שמואל ליב סוף חודש חשון איז ער נהרג ווארין ולערך שלשה חדשים לאחריו בין איך איבר דען מים האב איך גיפינין רבי שמואל ליב אונד האב דער קאנט דאס פנים אונד זיינע האר אונד בארט אונד זיינע קליידר וויא ער גיטראגין האט אונד זיין סידור אונד דיא שטירן רק דיא אויגין זענין אויס גיגעסין גיוועזין אונד איין קני' איז אפין גיבונדין גיוועזין דיא הויזין אונד דאס בשר איז אפ גיגעסין גיוועזין כל הנ"ל הגיד בעונש הנ"ל היום יום ב' י"ב תשרי ת"פ לפ"ק:

וגם בא לפנינו איצק בן מהר"ר מאיר העיד דש רבי שמואל ליב גיפונדן האט אויף צווייא טייל השדרה לפני עצמו ואחור בפני עצמו דהיינו השדרה איז גאר אפ געסין גיוועזין ביז עצמות אבר דס פנים אונד המצח אונד זיין האר אונד זיין בארט האב איך אלס דער קענט כל הנ"ל העיד בת"ע באליו"ע כו' הנ"ל:

תשובה מהרב דק"ק רעכניץ ביבמות דף ק"כ ע"א במשנה אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"פ שיש סימני' בגופו ובכליו אין מעידין אלא עד שתצא נפשו אפילו ראוהו מגוייד וצלוב וחי' אוכלת בו אין מעידין אלא עד ג' ימים גמ' ת"ר פדחת ולא פרצוף פנים פרצוף פנים ולא פדחת אין מעידין עד שיהי' שניהם עם החוטם אמר אביי ואי תימא רב כהנא מאי קרא הכרת פניהם ענתה בה והנה תוס' והרא"ש הביא בשם ר"ת הא דאין מעידין עד ג' ימים דהיינו דוקא בשאין שם אלא הפרצוף אבל כל גופו שלם אפילו אין כאן פדחת וחוטם ניכר הוא היטב ע"י סימנים הגוף ועוד דשמא דוקא בסימנים הוא דקאמר הכי אבל ע"י טביעת עין ניכר היטב ע"י סימנים הגוף כאן שיש כל גופו ואפילו לאחר כמה ימים והיכי שאינו נשחת הפנים ודאי נראה דבר פשוט שיכלו להכירו אפילו לאחר כמה ימים כי אינו משתנה כל כך ודבר ידוע הוא שהוא ניכר אפי' אחר כמה ימים אפילו הוא אמת דהיכי שנחבל בפרצוף אין מעידין עליו אלא תוך ג' ימים כיון שנשאר גופו שלם וגם יכול להיות שהוא בתוך ג' ימים כגון היכי שאין ידוע מתי נהרג אין לתלותו אלא בתוך ג' ימים דוקא עכ"ל והביא הב"י בשם ר' ירוחם בשם הרמ"ה זה הפרצוף הם

הלחיים עצמו ואין משגיחין לא על הפנים ולא על הפה. וסברת ר"ת מביא בש"ע סי' י"ז סעיף כ"ה וכתב וחלקו עליו האחרונים ובח"מ מדייק מדלא סתם בהדי' דלא כר"ת משמע קצת דלא נדחו דבריו לגמרי ומצטרפים דעתו לשאר אומדנ' והוכחות:

ובתשובת מהרשד"ם סי' מ' צירף דעת ר"ת להתיר אם נמצאו הרוג ונפתח ואינו יודע אם הוא תוך ג' ימים ומביא ב"ש בס"ק פ"ד וז"ל ואם פ"פ שלם ולא נחבל יש להתיר ומצטרפים כה"ג דעת ר"ת כשיש ספק אם הוא תוך ג' ימים ואפשר אפילו המחמירים מודו בזה וכן אם הוא שלם ויש ספק אם אשתהי אחר שהעלוהו מן המים יש להתיר משום דהוי ספק ספיקא שמא הוא תוך שעה ראשונה ואת"ל אחר שעה ראשונה שמא הלכתא כר"ת והרא"ש והט"ו דס"ל אם לא ראה הטביעה יכול להעיד אפילו אחר כמה ימים עכ"ל מכל הנ"ל יש ראי' להתיר אשת ר' שמואל ליב הי"ד להתנסבא לכל גבר דיתיצבן כי הקול יצא שנהרג ר' שמואל ליב וכמר משה בר שעפטל הי"ד וכמר משה בר שעפטל מצאו תיכף גופו בלא נפשו שוכב אצל העגלה וגם בעל העגלה מצאו נהרג וגם הערל הי' שומר שלהם שקורין קונפוי מצאו נהרג עמהם וכמו חדש ימים אחר זה מצאו שמואל ליב הי"ד נהרג והיה שוכב ביער רחוק ממקום שמצאו ההרוגים הראשונים כמו שהלך לערך חצי רביעית מיל ומצאו שלם בגופו ופרצוף פנים ופדחת וחוטם וכל מלבושים שעליו כמו שיצא מכאן קהלתינו למצוא טרף לנפשו ונטרפה שעתו ר"ל ומפרצוף פנים שלו לא היה חסר כי אם העינים וכתבתי למעלה שאין משגיחין על העינים וכו' גם כל הבגדים הוי עליו ולא היה חסר רק מנעל אחד נמצא יש כאן כמה ספיקות וכולם להתיר חדא דלמא בשעת הריגה מכח אימת המות שראה הרצחנים ברח משותפו כמ' משה הי"ד ושעת המצאו נהרג היה תוך ג' ימים להריגתו ואפי' את"ל שהיה אחר ג' ימים שמא הלכה כר"ת אם גופו ופ"פ שלו שלם אפילו אחר שלשה ימים מעידין עליו כי העדים היה מכירים אותו בפרצוף פנים שלם ובזקנו והכירו אותו בט"ע ובפי' אי' בש"ע ומיהו אם יצא הקול איש פלוני מת או נהרג ואחר שלשה ימים מצאו מת והכירהו אשתו מותרת לדברי הכל וראי' לדבר מצאתי בשו"ת חוט השני סי' ע"ד וז"ל מאחר שהעיד כמר משה בר דוד ושארי בעל בתים הכירו את ההורג בט"ע היטב שהוא מוהר"ר מאיר מווילכא"ש כמשמעות העדות יש לסמוך עליהם ואע"ג דהוי לאחר ג' ימים מהריגה וק"ל דאין מעידין אלא עד ג' ימים מ"מ כיון שהיה פרצוף פנים וגופו שלם ולא היה נחבל בפניו ל"מ לדעת ר"ת והרא"ש ותוס' והטור א"ה שפסקו בהדיא דאם לא נחבל בפניו מעידין אפילו לאחר כמה ימים פשיטא דמהני אלא אפי' לדעת אחרונים שחלקו עליו כמו שהביא בש"ע סי' י"ז סי' כ"ח עד כאן לא פליגי אלא בשאין לו פדחת וחוטם

דלדעת ר"ת וסיעתו מעידין עליו אף לאחר שלשה ימים ומה שנקרא לא נחבל בפניו היינו בשעת הריגה לא נחבל בפניו אבל אח"כ כשמצאוהו אין כאן פדחת וחוטם אפ"ה מהני הכרת הצורה והגוף כשהוא שלם זה אינו מחוור בעיני האחרונים אבל כשהפדחת והחוטם והצורה והגוף שלם ואינו חסר כלום לדברי הכל מעידין עליו ומעשה בכל יום שמכירין את האדם כשאינו חסר כלום אחר ג' ימים וכן כתב הב"י בהדי' בתשובתיו סי' ו' וז"ל ואחר ששקל וטרי בשמעתא דפ' בתרא דיבמות במתניתין דאין מעידין אלא על פרצוף פנים ופדחת וחוטם כתבו כללא דשמעתא לשיטת ר"ת שאם לא מצאו שיהיה בו פרצוף פנים ופדחת חוטם ויכירהו בט"ע הא אם חסר אחד מאלו אין מתירין את אשתו ואם נמצא כל גופו שלם עם ראשו כלומר שלא חסר ממנו דבר אעפ"י שאין לו פדחת ופרצוף וחוטם אם היה מכירין אותו בט"ע מתירין את אשתו מיהו יש לחלק בין ר"ת לחולקים עליו שהזכירו בדברי מהרי"ק דלר"ת כה"ג דגופו שלם אע"פ שאין לו פדחת ופרצוף וחוטם מעידין עליו אפי' אחר ג' ימים ולדברי החולקים עליו כשכל גופו שלם ויש לו פדחת ופרצוף וחוטם מעידין עליו אפילו אחר ג' ימים הא אם אחד מאלו אין מעידין עליו אחר ג' ימים עכ"ל הרי שכתב להדיא שאף לדברי החולקי' על ר"פ אם הגוף שלם ופרצוף ופדחת עם החוטם דיש להתיר אשת רש"ל הי"ד אפי' להחולקים על ר"ת בלי פקפוק ובהדי' פסק בתשובת צ"ב סי' מ"ה אפי' אם נקלף העור מן הפנים אם הפדחת וחוטם שלם מעידין עליו ומביא ראי' מן האתרוג ע"ש כ"ש הכא שהיה העור שלם וגם פדחת וחוטם וכל הגוף מעידין עליו:

ועוד יש ראי' להתיר ר' שמואל ליב הי"ד נמצא ביער בזמן החורף בזמן הקור והחוש מעיד על זה אם מונח אדם בזמן הקור כמה חדשים אחר מותו שלא ישתנה ועדיף מאם מונח תוך הימים ובפירוש מצאתי בתשובת הרב מוהר"ר משה וז"ל כשנהרג בזמן הקור והצינה בלי ספק שבשעה חדא אחר הריגתו נקרש ונגלד ונתקשה כעץ מ"מ אפשר לומר מתפח תפח ולא להשתנות צורתו בכל זמן שהוא נקרש ונגלד עכ"ל הרי כמו שכתבתי למעלה כסברתי וק"ל. ואפשר לומר הא דאי' במתניתין אין מעידין אלא עד ג' ימים היינו דוקא בא"י כי שם העולם מחומם מאוד אפילו בימות החורף משא"כ בארצות האלו שקרירות ביותר בזמן החורף ונקרש כעץ אפשר שמודה הת"ק שמעידין אפי' לאחר ג' ימים כמו שאומר ר"י ב"ב באמת במשנה לא כל האדם ולא כל המקום ולא כל השעות שוים ורש"י פירוש יש לך שעה שעולם חם והמת ממהר להסריח ובגמ' אבעי' להו ר"י ב"ב לקולא פליגא או לחומרא פליג ופרש"י לקולא פליג דקאמר ת"ק אין מעידין אלא עד שלשה ימים ואתי ר"י למימר יש לך אדם כו' ויכול להעיד אפילו לאחר שלשה ימים או

לחומרא פליג דקאמר ת"ק עד שלשה ימים מעידין ואתי איהו למימר אפילו תוך שלשה ימים אין מעידין ת"ש דההוא גברא דטבע בכרמי ואסקי אבי הדי' לבתר ג' ימים ואנסבי' רב דימי מנהרדעי לדבתהו ותו ההוא גברא דטבע בדגלת ואסקוה אגשרא דשביסתנא ואנסבו רבא לדבתהו לבתר ה' ימים א"א בשלמא לקולא פליג אינהו דעביד כר"י ב"ב אא"א לחומרא פליג אינהו דעביד כמאן שאני מיא דצמתי פרש"י צומתין הפני' ואין מניחין אותו לנפוח ולהשתנות ופלוגת' יש בין פוסקים אי ר"י לקולא פליג או לחומרא פליג א"כ ממ"נ אי ר"י לקולא פליג הרי פסקו רב דימי ורבא כר"י והתירו לאחר שלשה ימים ואי לחומרא פליג קשה כמאן פסקו וצ"ל דמיא מצמית צמית א"כ אפילו לדברי ת"ק שפוסק דאין מעידין אלא עד ג' ימים מודה במיא דמצמית צמית ומעידין אפילו לאחר שלשה ימים ומכ"ש בזמן הקור שחוש מעיד ע"ז שאין משתנה אפילו לאחר ג' ימים שמודו ת"ק לזה שמעידין עליו כל זמן שלא נשתנה אפילו לאחר כמה ימים. ובשאלות ותשובות ע"ה סי' ע"א כתב מסתברא שלא יגרע כח התירה מה שמכיר הפרצוף בפניו וכו' ובפרט על ידי הזקן כדאמרינן ויכר יוסף את אחיו והם לא הכרוהו מלמד שיצא בלא חתימת זקן משמע שהיכרתם הי' זקן וכו' וכאן מצאו לרש"ל הי"ד בפרצוף פניו ועם זקנו מכל שכן שיש להתיר את אשתו עוד ראי' להתיר בסימן צ"ו כתב כשיש ט"ע ע"י סימנים כלים וסימני הגוף נלע"ד לסמוך עליהם בלא פקפוק וסוף תשובה כתב נלע"ד שהאשה מותרת לכל אדם ע"פ העדות שהתירו אותו בפרצוף פנים וזקנו גם הי' סימנים בבגדיו וסימנים בגופו ועוד ראי' גדולה מזו מצאתי להתיר בש"ע בשם תשובת מהרי"ל וז"ל הכא לא חיישינן לשאלה דציצית לא מושלי אינשי דמצוה דידי' לא שביק אינש ויהב לאחרינ' ובידוע כשיצא מביתו לא הוליך עמו אלא ציצית א' ועוד ספר ועדיפא טובא מהא דאמר בש"ס כיס וארנקי לא מושלי וכ"ש מצות ציצית. ובאמת קשה לי על תשובות מהר"ש מגמרא דחולין דף ק"י ע"א ואמר רב יהודא טלית שאולה פטורה מן הציצית כל שלשים יום בתוספות דאין דרך לשאול יותר משלשים יום מכאן דקדק ר"ת דסתם שאלה שלשים יום כמו הלואה וכו' ש"מ דציצית מושלי אינשי וצ"ע א"נ אפילו תימא דחיישינן לשאלה היינו חפץ א' או ב' שאינו צריך ויוכל להיות בלא אותם כלים אבל מי שיצא מביתו במלבושים שעליו לא היה משאיל לאחרים וישאר הוא ערטיל ולא חיישינן שנתן מלבושיו לאחד ולקח הוא בגדיו ולבשם דלהא ודאי לא חיישינן שיעשה דברים של בטילה וכן איתא בתשובת ע"ג סימן ע"ב וז"ל ומצאתי און להתירה ע"י צירוף עדיות המעידין שהכירו בט"ע עם אותן עדים שהכירו מלבושיו בט"ע ואע"פ שכל אחד לבד אין להתירה כמש"ל מ"מ ע"י צירוף יש להתירה כי חששה רחוקא מאוד הוא שניחוש בט"ע

שמא השאיל בגדיו לאחר ואותו איש נהרג ונשתנה צורותיו של אותו איש עד שנדמה לצורתו ואילו היה כן קרוב לדבר ניסי ממש ע"כ לא חיישינן להכי אף על פי שאינו מן הנמנע כי אפשר איתרמי כן מ"מ כיון שהוא מילתא דלא שכיחא טובא לא חיישינן וכן איתא בתשובת מ"ב סי' מ"ד וז"ל אף על גב דחיישינן לשאלה כמ"ש כל המחברים היינו דוקא היכי דליכא ט"ע רק סימני כלים לחוד אבל היכי דאיכא ט"ע עם סימנים כלים ליכא למ"ד שחושש בזה:

ואפילו לדברי הב"ח בסי' פ"ו באריכות ראייתו מסוגי' הש"ס דחיישינן לשאלה הרי פסק באותו השאלה היכי דאין כאן אלא מספר ימים מועטי' משיצא מן העיר עד שנהרג לא חיישינן שמא החליף מלבושים בזמן מועט כזה בעודו מחזיק בדרך וזמן מועט הוא משום דפסק כרב אסי ור"א לא אמר אלא כשיש זמן רב דהיינו משנה שעברה אבל פחות משנה לא חיישינן שמא פינן ה"נ תוך שנה לא חיישינן לשאלה ונ"ד תוך שנה היה ובאמת פיסקא זה אינו נראה בעיני שא"כ נתת דבריך לשעורי' בין זמן לזמן ממ"נ אי חיישינן לשאלה אפילו תוך שנה ואי לא חיישינן לשאלה אפילו לאחר שנה מ"מ הדין אמת דהתם השאלה היה שמצאו הנהרג שניקהו כל עצמותיו וגם גויתו נרקב ועדיו מעידים על ט"ע דגופו ועל ט"ע דכליו הר"ש פסק הב"ח לחומרא דחיישינן לשאלה כי לא פסקינן להלכה כר"ת שט"ע דגופו יהי' היתר וכליו נמי חיישינן לשאלה משא"כ בנ"ד שכל גופו הי' שלם ולא נרקבו ופרצוף פניו עם החוטם והזקן וכל בגדיו שהי' עם טלית קטן שעליו ע"ז הי' מעידין ישראלים שקברו אותו אצל ההרוגים כמר משה ב"ש הי"ד בודאי לזה מסכים הב"ח ג"כ להתיר כנ"ל להלכה ולא למעשה עד שיסכים לזה הרב המאור הקדוש מוהר"ר מאיר אב"ד ור"מ דק"ק א"ש והמדינה ואם דעתו לצרף עוד בעלי הוראה כי היכי דלימטי שיבא מכשורא הרשות בידו להוסיף כ"ד הכותב יום ה' ר"ח ניסן תעח"ל הק' אברהם הלוי עפשטיין פה ק"ק רעכניץ:

הנה חלקי אמרה נפשי הואיל שקדו חכמים על עגונות ע"כ אמרתי לעיין באשת רש"ל הנ"ל יש להתירה לשוק ע"פ עדות הנ"ל והנה ראיתי שכבר יצא דינו של האשה הנ"ל אצל הר"ב דק"ק רעכניץ ואם אמנם שסבבוני טרדות עיונים גדר מזה וגדר מזה לחדש לתלמדים בלימוד תחילת הזמן מ"מ מי יוכל לאטום אזן משמוע קול ענות של אשה קשת רוח ע"כ אמרתי אפסיק באמצע הפרק ואילך בעקבי ראייתיו של הרב הנ"ל לדעת ר"ת היכי שאינו נחבל בפנים מעידין על פרצוף פניו אפילו לאחר ג' ימים והביא הב"י בשם ר"י זה הפרצוף פניו הם הלחיים עצמם ואין משגיחין לא על עינים ולא על הפה וכן הביא הב"ש בס"ק ס"ז ואם כן אף שלפי דברי העדים שלא היה עינים בו מ"מ הוי שפיר פרצוף

פנים מיהו הא דהביא בש"ע סי' כ"ה בשם ר"ת הא דאין מעידין עליו אלא אם כן פדחתו וחוטמו ופרציו פניו קיימים דוקא כשאין שם אלא הראש אבל אם כל גופו שלם אפילו אין שם פרצוף ופדחת וחוטם יכולין להכירו בט"ע וחלקו עליו אחרונים י"ל אפילו לר"ת דוקא תוך ג' ימים אבל לאחר ג' ימים אם אין גופו שלם אפילו הראש שלם בפרציו פניו אין מעידין ולפי דברי העד השני שנחלק לשני חלקים השדרה בפני עצמו ואחור בפני עצמו והשדרה איז אפ גיגעסין ביז העצמות אם כן הוי כאלו אין שם אלא הראש ואף ר"ת מודו דאין מעידין אחר ג' ימים ותדע דהא לאחר שהביא דעת ר"ת בסי' כ"ה כתב אין מעידין עליו אלא אם כן מצאו תוך ג' ימים אחר הריגתו ובסימן כ"ח כתב בשם ר"ת הא דאין מעידין עליו אלא עד ג' ימים הני מילי כשהוא חבל בפניו אבל אם אינו חבל בפניו מעידין עליו על ידי ט"ע של גופו וצורתו עכ"ל וכן נראה מדברי התוס' שכתבו אין מעידין אלא על פרצוף כו' ואין מעידין אלא עד ג' ימים כי משם ואילך משתנה כו' ואר"ת דהיינו דוקא כשאין שם אלא הפרצוף משמע כשאין שם אלא הפרצוף מודה ר"ת דאין מעידין אלא עד ג' ימים ובר מכל דין שכל האחרונים חולקים על דברי ר"מ ונראה מדבריהם בפסקא ר"י אומר לא כל האדם ולא כל השעות ולא כל מקום איבעי' להו ר"י לקולא פליג או לחומרא פליג ת"ש דההוא גברא דטבע בכרמו כו' ואנסבוהו ר' דימי מנהרדע לאשתו לבתר תלתא ותו האי גברא דטבע בדגלת ואנסבו' רבא לדביתה' אפימא דשושבינא לבתר חמשה ימים אא"ב לקולא פליג אינהו דעביד כר"י אלא א"א לחומרא פליג אינהו דעביד כמאן:

ולפ"ז אם ס"ד דת"ק דר"י לא איירי אלא א"א לחומרא פליג אם אין הגוף שלם אבל אם הגוף שלם ניכר ע"י ט"ע וסימנים דגופו אם כן מאי קשיא אינהו דעבדי כמאן דלמא עבדי כרבנן דס"ל היכי דגופו שלם מעידין אפילו אחר ג' ימים והאי עובדא מיירי דאסקינהו הגוף שלם ואפשר אפילו ר"י לא פליג אלא אמאי דקמיירי רבנן אבל במאי דלא דקמיירי רבנן כגון בגוף שלם עם פ"פ מודה ר"י דמעידין אפי' אחר ג' ימים אלא ע"כ פשטא מילתא דסתמא דמתניתן דלעולם אין מעידין אפילו גופו שלם אלא עד ג' ימים ומה שכתב הרב דק"ק רעכניץ להתיר מ"ש הב"ש בס"ק פ"ז וכן אם הוא שלם ויש ספק אי אישתהי אחר שהעלוהו מן המים יש להתיר משום דהוי ס"ס שמא תוך שעה ראשונה ואת"ל אחר שעה ראשונה שמא הלכתא כר"ת והרא"ש והטור דס"ל אם לא ראה טביעה יכול להעיד אפילו אחר כמה ימים מכל הנ"ל יש ראי' להתיר אשת רש"ל כי הקול יצא שנהרג וכמר משה ב"ש מצאו תיכף גופו בלא נפשו שכב אצל העגלה וגם ב"ע מצאו נהרג וכמו חודש ימים אח"ז מצאו רש"ל הי"ד נהרג וה' שכב ביער רחוק ממקום שמצאו הרוגים הראשונים

כמו רביעי' מיל ומצאו שלם ופרצוף פניו ופדחת וחוטם וכל מלבושים שעליו כמו שיצא מפה קהלתינו ולא הי' חסר מפ"פ כי אם עינים ונמצא שיש כאן כמה ספיקות וכולם להתיר חדא דלמא בשעת ההריגה מכח אימת מות שראה הרצחנים באו עליהם להרגם ברח משותפו כמר משה ושעת המצאו הי' נהרג הי' תוך ג' ימים ואפילו את"ל שהי' אחר ג' ימים שמא הלכה כר"ת דאם פ"פ וגופו שלו שלם אפילו אחר ג' ימים מעידין עליו עכ"ל:

הנה אין הנידן דומה לראי' דהתם במים שאין להם סוף אין איסור אלא מדרבנן לכך מצטרפי' סברת ר"ת לס"ס אבל בנידן דידן שהוא איסור מן התורה דחיישינן דלמא אזל לעלמא לא מצטרפי' סברת ר"ת לעשות ס"ס ומה שמביא ראי' מתשובת חוט השני וכתב להתיר שמצאו רש"ל גופו שלם ופדחת ופ"פ תמה אני הא לפ"ד העד השני לא היה גופו שלם והרי בפירש העיד שנחלק גופו לשני חלקים ובן מכל דין שאף אם היה גופו שלם כבר כתבנו שאין השיטה מוכחת כדברי ר"ת וגם מה שמביא ראיה שמצא בתשובה מהר"ם כשנהרג בזמן הקור שנקרש ונגלד ואין משתנה אחר כמה ימים ואף ראיה זו אינו ברורה לנו בודאי אם היה נהרג בזמן הקור כגון בחדש טבת ושבט שבעתים הללו הקרירה מתגברי' אבל הני העידו שזמן הריגה משותפו סוף חודש חשון ובעתים הללו ימי הגשמים ואין הקרירה כ"כ שיקרש ויגלד ואין לומר ממ"נ אם נהרג באותו הפעם נהרג ואשתו מותרת ואם לא נהרג אמרינן שנהרגו תוך ג' ימים כמו אם יצא הקול איש פלוני מת או נהרג ואחר ג' ימים מצאו מת והכריהו אשתו מותרת כבר שדו בי' נרגא האחרונים וכתבו שזה קאי על סברא ראשונה ולדעת המחמירין חיישינן שמא הקול אינו אמת וגם מבואר בש"ע סי' קע"ז י"ל אפילו מאן דמוקיל לתלות מספק שהוא תוך ג' ימים אם כבר יצא הקול שהיהודים נהרגו ולאחר ג' ימים מצאם ונחבלו בפניו אין מעידין עליהם כו' הכי נמי אף שפ"פ קיים מ"מ הגוף אינו שלם ומה שכתב הרב מרכניץ וז"ל עוד ראי' גדולה מזו מצאתי להתיר בט"ע בשם תשובת מהררי"ט וז"ל והכא לא חיישינן לשאלה דציצת לא מושלי אינשי דמצוה דידי' לא שביק אונש ויהיב לאחרינ' וכידו כשיצא מביתו לא הוליך עמו אלא ציצית א' ועדיפא טובא מהא דא בש"ס כוס וארנקי לא מושלי אינשי וכ"ש ציצית:

ובאמת קשי' לי על תשובת מהרי"ט דף קי"א ע"א ואמר ר"י טלית שאולה פטורה מציצית כל שלשים יום כמו הלואה ובתוס' אין דרך לשאול יותר משלשים יום ומכאן דקדק ר"ת דסתם שאלה שלשים יום כמו הלואה וכו' ש"מ דציצית מושלי אינשי וצ"ע עכ"ל ואני אומר דלא דק בזה כלל דהא ע"כ לא קאמר אלא בטלית מצויצת דלא מושלא אינשי

אבל טלית שאולה דקאמר הש"ס מירי בגד בית ד' כנפות בלי ציצית פטורה מציצית ובר מכל דין דדוקא היכי שלא הי' עמו בדרך כי אם בגד א' בציצית אבל בבית שיש לו כמה בגדים בציצית מושלי אינשי וא"כ אין מקום לקושייתו ועתה אין לנו שום צד היתר באשה זו רק להצטרף ט"ע גרוע עם סימנים כלים ומצינו שהתיר בזה בתשובת עבודת הגרשוני בסוף סי' ע"ב והנה יש לי עוד צירוף שמצאו התפילה שמתפלל בו ותמידין כסדרן בתוך אמתחת שלו וי"ל שכיון שצריך לו בכל יום לא מושלי אינשי ויש לסמוך במקום עיגון אך באשר שראתי בתשובה הנ"ל שכתבו בכל דבריו יהיה להלכה ולא למעשה עד שיסכים עמו הגאון מהרש"ק ועוד רב אחד בעל הוראה ואני חפשתי בשו"ת מהרש"ק ולא מצאתי דבר זה ואם הגאון מהר"ב לא רצה לסמוך למעשה אנו עאכ"ו אבל מחמת חשש עגונה דעתי נוטה להתיר אבל חלילה לסמוך עלי עד שיסכימו עמי שני גדולי הדור בעלי הוראה וה' ינחינו בד"א.

שאלה סו

כתב רש"י במועד קטן דף י"ח ע"ב אין מגיהין אפילו בספר עזרא עזרא ואני שמעתי עזרה בהי"א ופירש ספר מוגה הי' בעזרה שממנו הי' מגיה כל ספרי גולה עכ"ל. ונראה דעפ"ז נתישב לי קושי' תוס' בב"ב דף י"ד ד"ה שלא יצא ס"ת שהוא דחוק וא"ת והלוא לא הי' מוציאין אותו מן הארון וי"ל דלצורך שרי וה"נ יכולים ליכנוס שם כדי לתקן ס"ת כדי שלא יתעפש ולקלקל עכ"ל ולדברי רש"י ניחא דהא האי ס"ת שהי' מונח בארון קרי לי' הש"ס ספר עזרא דמשני התם במסקנא ספר עזרה לתחילתו הוא נגלל וא"כ אין אנו צריכי' לדחוק שנכנסו כדי שלא יתעפש אלא נכנסו לפעמים לעיין בו להגי' ספרים אחרים וק"ל:

שאלה סז

דבר זה כתבתי להגאון בעל המחבר תשובת חות יאיר ביום ד' י"א אלול תסא"ל ווירמייזאר תורה היא וללמוד אני צריך ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה שפסק מ"ו בספרו ח"י בפרעוש שנאבדה במאכל שאסר אותו מאכל מטעם דהוי ברי' ואפילו באלף לא בטיל ובאמת פיטפט אחד כנגדו והוכרח אדמ"ו להאריך דהוי ברי' ובאמת מי שנכנס לגדר הוראה פשוט הוא דהוי ברי' אלא דקשה לי מאן יימר דלא הוי כמו זבובים ונמלים דחשיב הרשב"א שהם פגומים בעצמם וכיון שהוא פגומה בעצמה בטלה דהא כתב רמ"א בסי' ק"ב בהג"ה וז"ל ומיהו דברים החשובים כברי' אם אין פגומי' בעצמם כו' משמע אי

פגומי' בעצמם בטלים וכן כתב בדרכי משה בשם או"ה בהדי' וז"ל דאפילו ברי' בנותן טעם לפגם מתבטלים שפיר ברוב דמאחר שאיסור פגום בטל חשיבתן עכ"ל. א"כ בנידן זה נמי נימא דפרעוש שוה לזבובי' ויתושי' דפוגמי' בעצמם א"כ בטל חשיבתו דפרעוש ובטילה וכן משמע בע"ז דף כ"ו ע"ב דפרעוש שוה ליתוש לענין מומר להכעיס יעוין שם ובאמת תמי' לי דעת רמ"א בזה דהא הך זבובי' ויתושי' כתב הרשב"א בס"ס ק"ד הביאו הטור והמעיין שם בתשובת הרשב"א שהביא הב"י יראה להדי' שלא דן הרשב"א כן אלא אם נמחה גופן אבל כשהן שלימין אף הרשב"א מודו דלא בטילין וכן מוכח מלשון הש"ע בסי' ק"ד ונמחה גופן משמע דוקא בנמחה גופן אבל לא כשהן שלימין ועוד הא כתב הב"י בסי' ק"ג וז"ל כתב א"ח בשם הרש"ק פלגו איסור שצריך שיעור גדול כגון ברי' או תרומה אפילו פגום אסור ובטור א"ח סי' תמ"ז מתבאר בשם שאין דעת רוב הפוסקים כן עכ"ל הב"י ואני אומר אף שכתב שאין דעת רוב הפוסקים כן נראה לי דוקא לענין איסור שאסור במשהו סברי כן אבל לא לענין ברי' דהא ע"כ הטעם האוסרין איסור משהו טעם לפגם משום דאין לך ביטול טעם יותר ממשהו באלף אפ"ה אסרו רחמנא וה"ה נמי נ"ט לפגם ודעת המתירין טעמא ניהי דמחמירין בהם לאוסרן במשהו מ"מ יש שם איסור עליהם אבל כשהוא פגום פקע אסורו כדילפינן מנבילה ולפ"ז ע"כ ברי' לא ילפינן מנבילה שהתירה התורה כשאינו ראויה. לגר ובריה תלמוד ערוך בידינו שהאוכל נמלה כל שהוא חייב ואף לדעת הרשב"א הנמלה פגומה בעצמה אפ"ה חייב וא"כ כיון דחשיבתו דבריה היא משום דחייב עלה אפילו פחות מכזית כמבואר ריש סי' ק' בט"ז א"כ אין חילוק בברי' בין שנותן טעם לפגם או לא כיון דחייב עלה בכל שהוא חשובה ברי' ואפילו באלף לא בטל וא"כ אף לדעת דהתירה נ"ט לפגם באיסור משהו משום דילפינן מנבילה כשהוא פגם פקע איסורן מודה בברי' דלא ילפינן מנבילה וחשובה אף שהוא פגומה ולא בטלה וא"כ כיון דטעמא ונימוקי עם הרשב"א ובפרט דהרש"ט פלכו הסכים עמו א"כ תמי' לי דעת רמ"א בזה ואם מצאתי חן בעיניו יודיע לי דעתו הרמה אם דבריו עולים להלכה או לא:

תשובה מהגאון ח"י על דברי הנ"ל יום ד' י"א אלול תס"א לפ"ק כאור הבוקר יזרח השמש ובכל יום ברכתו מרובה משל אמש. לאהו' הרב הגדול המפורס' בעל הישיבה המופלג כמו' מאיר נר"ו:

בהיות כי זה כמשלש חדשים נתתי לו במתנה ספרי היקר ח"י ובקשתי ממנו שישים פניו עליו מראש ועד סוף כו' ועתה בהיסח הדעת מסר לי אגרת אוגרת הדברים על תשובתי סי' ק"ב במעשה שקפצה פרעוש לתוך הרוטב וכו' ובא כמשיג מדיוקא של הג"ה ש"ע

ר"ס ק"ג דמשמע דדבר שפגום בעצמו בטל ואח"כ נהפך לאוהב לי וכמסייע שיש בו ממש מדברי הרשב"א דס"ל דבריה שלימה אפילו פגומה בעצמו אינו בטילה ושכן מוכח מלשון הש"ע ס"ס ק"ד ולדעתי מלשון הש"ע אין הוכחה ומ"ש שם ונמחה גופן לתוכן לא רצה לומר לאפוקי כשכל הגוף קיים רק ה"ק שאפילו נמחה גופן דודאי פוגע באיסור גופא מ"מ שרי כשגופן קיים שמסיר האיסור והטעם פשיטא שבטל וכמו גבי זבוב ס"ס כ"ו ושם ג"כ אפשר לומר דאפילו אי אפשר להסיר הזבוב שנתערבה במאכל עב נמי שרי וא"כ היה מקום לפקפק באיסור פרעוש שקפצה לתוך הרוטב שתפסת לאיסור בפשיטות בספרי ומ"מ האמת יעשה דרכו ואין לזוז מיני' והוא משמעות דברי הרשב"א לפמ"ש שהביאו הפוסקים שבבריה אין חילוק שאפילו פגומה בעצמה אם נתערבה והיא שלימה אסורה בכל שהוא שהרי בפירש התורה אוסרתה בכל שהו כמ"ש במשנה באוכל נמלה וגמ' ערוכה מס' הוריות פ"ג דף י"א ע"א אכל פרעוש אחד וכו' דודאי דיבלע אסור וק"ו הוא שהרי שרץ אפי' אמרטוטי אמרוט חוששין אנו פן יפגע בכעדשה עי' בט"ז וש"ך ר"ס ק"ד מה שהקשו על פי' רש"י שם כ"ש בבריה קטנה שלימה כפרעוש שג"כ אסורו משום שרץ סוף דבר אין השגה עלי מדברי מכ"ת וע"ד שני חידושים שחידש מכ"ת והרבה להשיב על דברי ב"י ס"ס ק"ג במ"ש על ברי' שאפילו פגום אסור שנתבאר בטור א"ח סי' תמ"ז שאין דעת רוב הפוסקים כן וכתב מכ"ת דשם בא"ח לא מיירי בבריה כלל והבן דמהגהות ר"מ הנ"ל ג"כ משמע בדבר הפגום בעצמו אפילו ברי' בטל ודברים ראוים הם למי שאמרן וגם אני בעניי הרבתי לפקפק בלשון הג"ה זו ולדעת הרב בעל הש"ך ג"כ דיבר בזה כמו שהראה מקום על א"ח הנ"ל דס"ל הנ"ל ומפני שלהעתיק ולברר דברי מתוך הקונטרי' טירחא לי מילתי' טובא ואני בתכלית החלושה וידי רתתו אף כי אין כאן השגה על ספרי לא רציתי להאריך רק חיים ושלום אהו' ד"ש הטרוד יאיר חיים בכרך:

שאלה סח

מחכם אחד מחכמי הזמן אשר שלח לידי הגאון מוהר"ר שמשון ז"ל מווינא.
הנה הכצעקתה הבאה אלי מהאשה הנצבת בזה וצווחה ככרוכי' להתיר מעליה כבלא דזיקת בעל וליפטור אותה בגט כריתות כאשר צוה הבעל טרם צאתו מן העיר קומאורין כמבואר העדות אשר נכתב לזכרון וזה לשונו זכרון עדות שהיתה בפנינו עדות ח"מ היום ו' עש"ק ג' ימים לחודש אדר ראשון תע"ט לפ"ק למנין שאנו מנין כאן בחוק קומארין איך שבא לפנינו המומר שמואל בכ"מ שמשון אשר עכשיו נחלף שמו ונקרא פערדינאנט בראדאצקי ואמר לנו הוו עלי עדים כשרים ונאמנים וקיים ממנו בק"ג א"ס מעכשיו

וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח ובכל האופן המועיל כתחז"ל ואף חתמו וקיימו את חתימת ידי ממש דלמטה ותנו ליד אשתי מ' שרל בת ה' חיים מק"ק ברודא להיות בידה לזכות ולראי' איך שרציתי נפשי ברצון טוב שלא באונס והכרח כלל כי אם בלב שלם ובנפש חפיצה ובדעת שלימה ומיושבת והנני מודה בפניכם היום כו' ודלא למהידר בי' מיום דנן ולעלם ואמר לנו בזה הלשון איך בין איין מומר עכשיו שוין יותר אלז ג' שנים אין בין שוין יותר אלז ב' שנים איין איש מלחמה ואבי נקרא בשמו שמשון בר משה ראקדניץ ואמי שמה צארטיל ואמי זקנתי שמה גאלדה ואשתי שמה שרל בת ה' חיים באשאן ז"ל מעיר פלוני ועכשיו אני נקרא בשמי פערדינאנט בארדאצקי מייני לייט האבין מיך מיזן זיכין אין מיין קווטיער אונ האבן מיך כמה פעמים ניט אן גיטראפן. ועכשיו מארשירן מיר בדרך רחוקה וואלט איך געריז גט געבין אליין דיא זאך מיז היינט גישעהן דען למחר מיזין מיר מארשירין בהשכמה והשבנו אנחנו ח"מ בזה"ל מאחר דאז ידוע איז עסק הזאת בנחיצה ניט קאן לגמר גיבראכט ווערדן מכמה וכמה טעמים הידועים כל שאינו יודע בטיב גיטן וקידושין וכו' אלזו קאן עס היום ניט גישעהן והשיב לנו המומר הנ"ל וואן ניט זיין קאן אונט איך מיז מארשירן אונט קאן בלתי אפשרי כאן פר בלייבן אזו וויל איך איין שליח מאכין להיות במקומי לכל דבר בכן בין איך אויז בוחר פר איין שליח לפלוני ונ"ו להיות במקומו בחריקאי וידו כידי לכל דבר והוא יכתוב הגט ויקבל הגט מן הב"ד וימסור ויתן הגט ליד אשתי שרל בת פלוני הנ"ל כדת וכדין בכל הלכותיו להיות גט פטורין ומסילקי' כו' ותהא אשת שרל הנ"ל פטור ומסולקת ממני ואני ממנה ותהא מותרת לכל אדם כל הנ"ל נעשה לפנינו עדים ח"מ היום ו' הנ"ל:

נאום הק' שמואל בכמר פלוני יצ"ו מק"ק פלוני

בפנינו עדים ח"מ חתם שמואל בכמר פלוני אשר עכשיו נקרא שמו פערדינאנט בראדצקי בחתימת ידי ממש בכן אשרנוהו וקיימינהו כדחזי נאו' פלוני ונאו' פלוני ונאו' פלוני אנחנו ח"מ הזדקקנו להעדים שהעידו בפנינו דדא הי' ח"מ של המומר שמואל בכ"מ פלוני מק"ק פלוני בעל האשה שרל בת הר"ר חיים באשאן היושבת פה ק"ק ברודא גלמודה באלמנה חי' בכן אשרונהו וקיימנוהו כדחזי היום א' ט' ניסן תעט"ל פה ק"ק ברודא:

נאום פלוני ונאום פלוני ונאום פלוני.

והנה ליתר התוקף ועוז ואמת הדבר שהי' מתירא מומר הנ"ל פן ואולי השטר הנ"ל לא נכתב כתיקונו אזי לקח נייר א' וחתם עצמו בשולי היריעה למטה הנקרא קארט"ה ביאנק"י וז"ל כתב השני הנ"ל הק' שמואל בכ"מ פלוני יצ"ו מק' פלוני. בפנינו חתם

שמואל בכ"מ שמשון הנ"ל בחתימת ידו ממש בכן אשרונוהו וקיימנוהו כדחזי היום יום ו' ג' אדר ראשון תע"ח לפ"ק פה קומארין נאום פלוני ונאום פלוני:

תוכן הכתב של מוהר"ר פלוני וז"ל והנה באשר שבעת ההיא כשאמר מומר הנ"ל בשעת הכתיבה הנ"ל היו באותו חדר של הקצין הר"ר זעקיל ווירמש הנ"ל כמה וכמה אנשים ובתוכם הי' כמה קרובים כאן ר' זעקיל הנ"ל ואחיו וכמדומה לזה בכן כתבתי לשם שיכתבו אלי מי ומי המה האנשים שהעמיד המומר הנ"ל להיות עדים על הגט נכתב לי תשובה שבפירש אמר המומר הנ"ל שר' זעקיל הנ"ל ור' שמעון שוויד הנ"ל והי' עדים על הגט אף שעל אותה אגרת עדיין היתה בעיני אגרת בת מחלת לב שבקשו והי' היתר לעגונה הנ"ל בכן כתבתי עוד הפעם לשם שיכתבו לי כל דבר שורש אם העמיד המומר הנ"ל גם בפירש מי ומי יהי' הסופר ועל זאת נכתב לי התשובה כפי העתק בכאן וז"ל:

שלום לאהו' מהר' פלוני יצ"ו ווייל זיך גיטראפען האט דאס איך גלייך בכאן געווען בין אונד אצל אדוני ב"ב הקצין ר' יעקיל ווירמש גיזעהן כתבים שונים ממכ"ת מחמת עסק הגט של המומר הידוע ע"כ אודיע למכ"ת דאס ח"ו ניט משנה בין כי אין אדם חוטא ולא לו וועלכס דען גאנצין אמת איז שרייב איך בזה"ל האב איך להמומר גיזאגט וויא קאן מען עכשיו בנחיצה דיא זאך אויס מאכן ואומר לי המומר בזה"ל איך בין צו פרידן צו אלי זאכין אונד איר פלוני איר זאלט דער שליח זיין אונד עטץ זאלט עדים זיין על הגט אונד דיא אנדרי עסקים וואס נצטרך איז להגט הן סופר או שאר עסקי' בין איך לכל מרוצה ברצון טוב כדי אלז מיין ווייב זאל פטור זיין ממני בפטורים גמורים אבר זאלט דער מומר בשם גימעלט האבין דער בעל דבר זאל סופר זיין קאן איך ניט זאגין רק ער האט סתם גיזאגט אני נותן נפשי לכל וכל בין איך ציא אלים מרוצה ווייטר האב איך בעסק הזאת יותר קיין ידיעה קאן ניקס מעלדן וואן אבר זיא על עסק כמבואר קיין התרה האבין אזו קאן איך ווייטר מערס ניט בעריכטין כי אני בפנים ושאר אנשים בחוץ על זה קאן מכ"ת זיך סומך זיין כ"ד ידידו הכותב בנחיצה הק' מענקי סג"ל אף אני דורש שלומי לר"מ הנ"ל וכתבו קבלתי אינם למעלה דיא תשובה צו ער זעהן איזט אנדרשט ווייס איך מחמת עסק הנ"ל ניקס צו מעלדין אונד אין איי"ל מוז לע"ע שליסן כ"ד הק' זעקל ווירמש ע"כ לשון התשובה מר' פלוני

כתב זכרון עדות שהועתק ע"י האלוף מוהר"ר פלוני פעם ראשונה וז"ל יום י"ב אדר תעח"ל שלום לאהו' מוהר"ר אפרים סג"ל איך האב כהיום ח' יום כו' גשריבן גשיכט שון דיזוז אויך אונד פאלגט היום כתב מהמעשה שנעשה פה קומארין ג' דיטא בא לבית איש מלחמה פון רעגימענט של אדון יענראל גוויטה שטערינבארג ואמר שהוא מומר

ועכשיו פונה לדרכו למדינות הים ע"פ צוה הקיר"ה למדינות נאפעלה ומי יודע ווידרום מיט זיין חיות דער פון צו קימין אבער מען ווערט וויסן וואי הין ער איז גקימין ויש לו אשתו זו וואלט גערין גט געבין אונד דיא מצוה טיהן כדי שיצליח בדרכיו ואינו יודע איך ומה שיעשה דבר זה בכן חזק ואמץ כתיב ואמרתי מצוה הבא לידי ואקיימנה רק אין כאן מקומו לכתוב הגט כראוי מכמה טעמים חדא שצריך מומחה לסדר הגט וצריך סופר מומחה שיכתוב הגט וכל זה איננו כאן כאן לא סופר ולא ב"ד וכל מי שאינו יודע בטיב גיטן וקידושין אל יהיה עסק עמהן והפנאי לא ניתן שיוכל ליסע למקום אחר ששם בית דין או בית דין לכאן צו קימין צו לאזן מאחר צוה מלכות יר"ה ציטע ציטע ציטע מארשירן מוזן ואין לך אונס גדול מזה בכן עשה מומר כתב זה בייא שלוס גם ווידרום אפארטי איין קארטי פיאנקי דאס איך ברצון טוב ובנפש חפיצה ובדעת שלימה ומיושבת מרוצה גוועזין להגט שלא באונס ובהוכרח כלל ע"כ שאלה גדולה זו אויב מען הגט שרייבן דארף כדת ודין שארי גיטין ואשתו תתקבל ע"י שליח מה שהוא עושה במקומו ובחריקאי איך הב שוין חוקר גיוועזין ע"י אנשי ברוד' דס הכל אמת איז כמו ער זאגט זעלבסטן גלייך אלז מה שכתבתי היום ח' יום מאהו' נאם פלוני:

זכרון עדות שהיתה בפנינו ח"מ כהיום ו' עש"ק ג' ימים לחודש אדר ראשון שנת חמשת אלפים וארבע מאות שבעים ושמונה לבריאת עולם שאנו מנין כאן בחוזק קומארן איך שבא לפנינו המומר שמואל בכמ' פלוני אשר עכשיו נקרא בשמו פערדינאנט בארדאצקי ואמר לנו הוי אלי עדים כשרים ונאמנים וקנו ממנו בק"ג א"ס מעכשיו וכתבו בכל לשון של זכיות ויפוי כח ובכל אופן המועיל כמחז"ל ואף קיימו את חתימת ידי דלמטה ותנו ליד אשתי שרל בת הר"ר חיים להיות בידה לזכות ולראיי' איך שרצתי את נפשי ברצון טוב בלא אונס והוכרח כלל כי אם בלב שלם ובנפש חפיצה ובדעת שלימה ומיושבת והנני מודה בפניכם היום כמודה בפני ב"ד חשוב והודאה גמורה שרירא וקיימא דלא בהשטאה ודלא בהשנאה ודלא למהדר בי' מיומא דנן ולעלם ואמר לנו בזה הלשון איך בין איין מומר עכשיו יותר אלו ג' שנים אונד בין שוין איין איש מלחמה יותר אלז ב' שנים וזה האותות ומופתים אבי נקרא בשמו פלוני בר פלוני מעיר פלוני ואמי נקרא בשמה פלונית ואמי זקנתי שמה פלונית ואשתי נקראת בשמה שרל בת ה' חיים באשאן ועכשיו אני נקראת בל"א פערדינאנט בארדאצקי מיינע לייט האבין מיך מוזין זוכין אין מיין קוואטיר כמה פעמים וועגין גט אבר זיא האבין מיך ניט אן גיטראפין ועכשיו מארשירין מיר בדרך רחוקה וואלט איך געירן גט געבין אליס דיא זאך מוז היום נאך גשעהן דען למחר בהשכמה מוזין מיר מארשירין והשבנו אנחנו ח"מ בזה

הלשון אחרי דאס ידוע איז העסק הזאת בנחיצה ניט קיין לגמר קומין מכמה טעמים הידועים כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין וכו' אלזו קאן דיזוז היום ניט גישעהן והשיב לנו וועז ניט קאן זיין אונט איך מוז מארשירין אונ קאן בלתי אפשר כאן בלייבן אזוי וויל איך איין שליח מאכין להיות במקומי ובחריקאי וידו כידי לכל דבר והוא יכתוב ויקבל הגט מן הב"ד צדק וימסור ויתן הגט ליד אשתי שרל בת הר"ר חיים כדת וכדין בכל הלכותיו להיות גט פטורין ומסולקת ממני וכו' ותהא אשתי מרת שרל בת הר"ר חיים הנ"ל פטורה ומסולקת ממני ואני ממנה ותהא מותרת לכל אדם כל הנ"ל נעשה בפניכם עדים ח"מ היום יום הנ"ל, נאום הק' שמואל בכמר פלוני יצ"ו מק"ק פלוני:

בפניכם חתום שמואל בכמר פלוני הנ"ל אשר עכשיו שמו בל"א פערדינאנט בארדצקי בחתימת ידו בכן אשרנוהו וקיימנוהו כדחזי:

הק' נאום פלוני. ונאום פלוני. ונאום פלוני:

העתק מגוף הכתב יום ד' ה' ניסן תעח"ל קומארין.

שלום לאהו' מוהר"ר פלוני יצ"ו גי"ה מן וכו' מה שכתב רום מעלתו א' ניסן העבר ראיתי בבית הק' ר' פלו' ועיינתי שלא נחסר כלום מגוף הכתב אלא מחמת עדים ע"כ אודיע למכ"ת בקיצור נמרץ מאחר שהגוף הכת' הוא בווינ' אצל אדמ"ו הגאון המפורסים מהר"ש נר"ו לכן אודיע שאני שאלתי תחילה למומר כאשר בא לכאן בזה"ל אויב צופרידן איזט הכל בחתימת ידו הן על השליח או על העדים כי דינם רבים המה בגט ובנחיצה קאן העסק הנ"ל ניט גישעהן כי דינים רבים המה בגט מכמה טעמים והשיב לי מומר הנ"ל אני נותן ח"י ברצון טוב שלא באונס דאס איר זאלט שליח זיין כמו אני בעצמי אונד הגט כשר מוסר זיין ליד אשתי שרל בת הר"ר חיים ובפירוש אמר לי המומר ולאלו האנשים העדים הידועים כאשר נחתמי' בח"י על הגוף הכתב מה שהוא בווינא הוי אתם עדים כשרים ונאמני' וכתבו וחתמו על הגט כדין תורה אונד איך גיב פולמאכט וועז וואס פאר געסין איז גיווארין אלו צו מעלדין אלז צו טוהן לטובה ולזכות אשתי הנ"ל אלז זיא פטורה ומסולקת זאל זיין ממני כל הנ"ל נעשה פה קומארן לראיה. באתי על החתום כ"ד הק' מענקי הנ"ל סג"ל:

שלשה כתבי' העתקת מילה במילה מגוף הכתבי' לראי' באתי על החותם הק' פלוני:

העתק מגוף עדות בעסק העגונה מרת שרל הנ"ל.

זכרון עדות שהיתה בפנינו עדות ח"מ כהיום יום ו' עש"ק ג' ימים לחודש אדר ראשון שנת חמשת אלפים וארבע מאות שבעים ושמונה לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן בחוזק קומארן איך שבא לפנינו המומר שמואל בכמר פלוני אשר עכשיו נקרא שמו

פערדינאנט בארדאצקי ואמר לנו הוי עלי עדים כשרים ונאמנים וקנו ממנו בק"ג א"ס מעכשיו וכתבו בכל לשון של זכיות ויפוי כח ובכל אופן המועיל כתחז"ל ואף חתמו וקיימו את חתימת ידו ממש דלמטה ותנו ליד אשתי מרת שרל בת הר"ר חיים להיות בידה לזכות ולראי' איך שרצתי את נפשי ברצון טוב שלא באונס והוכרח כלל כי אם בלב שלם ובנפש חפיצה ובדעת שלימה ומיושבת והנני מודה בפניכם הנ"ל כמודה בפני ב"ד חשוב וראוי בהודאה גמורה שרירא וקיימא דלא בהשטאה ודלא בהשנאה ואמר לנו בזה הלשון איך בין איין מומר עכשיו יותר אלז ג' שנים אונט בין שוין יותר אלס ב' שנים איין איש מלחמה אותות ומופתים אבי שלי נקרא בשמו פלוני בר פלוני מעיר פלוני ואמי נקראת בשמה פלוני' ואמי זקנתי נקראת בשמה פלוני' ואשתי נקראת בשמה שרל בת ה' חיים באשאן ועכשיו אני נקראת בל"א פערדינאנט בראדאצקי מיינה לייט האבין מיך מוזין אין מיינה קוואטיר זוכין כמה פעמים וועגן גט אבר זיי האבין מיך ניט אן גיטראפין ועכשיו מארשירן מיר בדרך רחוקה וואלט איך געירן גט געבין אליין דאס מוז היום נאך גשעהן דען למחר בהשכמה מוזין מיר מארשירען והשבנו אנחנו ח"מ בזה"ל אחרי דאס ידוע איזט עסק הזאת ובנחיצה ניט קאן ניט גישעהן מכמה וכמה טעמים הידועים כל שאינו יודע בטיב גיטין וכו' קאן דיזוז היום ניט גישעהן והשיב לנו וועו ניט זיין קאן אונד איך מיז מארשירן אונ קאן בלתי אפשר כאן בלייבען אזוי וויל איך איין שליח מאכין להיות במקומי לכל דבר והוא יכתוב ויקבל הגט מן ב"ד צדק וימסור ויתן הגט ליד אשתי מ' שרל בת מ' חיים כדת וכדין וכהלכה בכל הלכותיו להיות גט פטורין ומסולקת וכו' ויהי' אשתי שרל הנ"ל פטורה ומסולקת ממני ואני ממנה ותהא מותרת לכל אדם כל הנ"ל נעשה בפנינו עדות ח"מ היום יום הנ"ל נאום הק' שמואל בכ"מ פלוני יצ"ו:

בפנינו עדים ח"מ חתם שמואל בכ"מ פלוני הנ"ל מק"ק פלוני אשר עכשיו שמו בל"א פערדינאנט בראדצקי בחתימת ידו ממש בכן אשרונוהוה וקיימנוה כדחזי נעשה היום יום הנ"ל פה קומארין בחתימת ידו ממש ממני הק' שמעון בה' אליקום ז"ל. הק' יצחק בה' מאיר ז"ל. ונאום בנימן בה' ישעי' ז"ל. אח"ז נתקיים החתומים המומר בב"ד צדק דק"ק ברודא ע"פ עדים כשרים שהכירו חתימת ידו מומר הנ"ל:

שלום לאהו' מוהר"ר פלוני ה"ה אצל הגאון המפורסם מוהר"ר שמשון נר"ו ש"ץ ונאמן יצ"ו גשיכט נון דיזוז אונ פאלגט היר בייא כתב מה שעשה אשר נעשה פה קומארין ג' דיטה בא לביתו איש מלחמה פון רעגעמענט של האדון יענוראל קוויטה שטערין בארג ואמר שהוא מומר ועכשיו פונה לדרכו למדינת הים ע"פ צוו של קיר"ה למדינות נאפעלה

ומי יודע ווידרום מיט זיין חיות דער פון קומן ווערט אבר דז מען וויסן ווערט וויא. ער אהין קומן איזט ויש לו אשתו אזו וואלט ער געריז דיא מצוה טאן כדי שיצליח בדרכו אונד וואלט געריז גט געבן זיין ווייב ואינו יודע איך מה שיעשה דבר זה בכן חזק ואמץ כתוב ואמרתי מצוה בא לידי ואקיימנהו רק אין כאן מקומה לכתוב הגט כראוי שאין כאן ב"ד ולא סופר וכל מי שאינו יודע בטיב גיטין וכו' והפנאי לא ניתן שיכול ליסע למקום ב"ד או יבואו ב"ד. הנה מאחר שצוו מלכות יר"ה דס ציטע ציטע ציטע מוזן מארשירן ואין לך אונס גדול מזה בכן עשה אומר כתב זה בייא שלוס וגם ווידרום אפארט איין קארטי ביאנקי דאס זיך ברצון טוב ובנפש חפיצה ובדעת מיושבת מרוצה גיוועזן להגט שלא באונס והוכרח כלל ע"כ שאלה גדולה זו היא אויב מען הגט שרייבן דארף כדת וכדין שארי גיטין אשתו תתקבל הגט ע"י שליח זה שהוא עשה במקומו ובחירקאו איך האב שוין חוקר ודורש גיוועזן ע"י אנשי קהלתינו ברוד' דאס הכל אמת איז כמו ער זעלבין גיזאגט האט גלייך פלס מה שכתבתי כהיות ח':

העתיק מן הכתב מה' פלוני:

שלום וכו' מוהר"ר פלוני נר"ו גי"ה מה שכתבתי ר"מ א' ניסן העבר ראיתי בבית הקציץ ר' פלוני ועיינתי שלא נחסר מגוף הכתב אלא מחמת עדים ע"כ אודיע בקיצור נמרץ מאחר שהגוף הכתב הוא בווינא אצל אדמ"ו הגאון המפורסם מ' שמשון נר"ו לכן אודיע שאני שאלתי להמומר תחילה כאשר בא לכאן בזה"ל אויב צו פרידן איזט בחתימת ידו על הכל הן על השליח וסופר או על העדים כי דינים רבים המה בגט ובנחיצה קאן העסק הלז ניט גשעהן מכמה טעמים והשיב לי המומר בזה"ל אני נותן ח' ברצון טוב שלא באונס דז איר זאלט איין שליח זיין כמו אני בעצמי אונד הגט שרייבן ומוסר זיין לאשתי בפירוש אמר לאלו אנשים הידועים הנרשמים בשמם על גוף הכתב מה שהוא בווינא הוי אתם עדים כשרים ונאמנים וכתבו בכל לשון על הגט כדין תורה אונד איך גיב זיא דיא פולמאכט בכל אופנים וואס מהצורך איזט להגט לטובת ולזכות אלז אשתי שרל הנ"ל פטורה ומסולקה זאל זיין ממני ואני ממנה כל הנ"ל נעשה פה קומארין לראי' באתי על החתום הק' פלוני:

אחר זאת כתבתי אני הק' פלוני לפלוני סופר לשאול את פיו אם יש לו אומן יד לכתוב הגט כדת וכראוי אזי בא סופר פלוני הנ"ל לכאן בט"ו סיון והראה לי כתבתו כתב יושר ומצאתי וראיתי בו שהוא סופר תם ויש לו אומן יד לכתוב הגט כדין ומיד אזרתי כגבור לכתוב לאדמ"ו הגאון המפורסם אב"ד ר"מ דק"ק פראג ולגלות אזנו מזה ועדין תשובתו נשאר מעל. הק' פלוני:

וכאשר עמדתי על העיון בשריות' דהאי איתת' רבו ספיקות כמו רבו ראשון תחילה נאמר דא משמעות לשון זכרון עדות הנ"ל משתמע דאותן שמינה המומר שמואל הנ"ל לחתום הגט ולא ידעי אם זה הוא שמואל בכ"מ פלוני בעל האשה ההוא דילמא אינש אחרינא הוה המתכוין לקלקלה להתיר אשת איש לעלמא ובלבד שיהא מכירין שם האיש בגט וכו' ע"ש וכן הוא באה"ע סי' ק"כ סי' גימל וז"ל כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמה והוא שיהא עדים חתומי' בו מכירין ויודעי' שזה הוא פלוני וכו' ע"ש אע"ג דב"ד שבקהל ברוד' קיימו חתימת ידי הבעל דדא היא חתימת ידו ממש וממש ניכר שהוא ח"י שמואל בעל אשה הנ"ל עדיין מספיקא לא נפקא לן דילמא הכרת הכתב גבי גט לא מהני ומשום דחומרא א"א בענין דוקא הכרת פניו ממש ואיסורן מממונא לא ילפינן. שנית לתמ' מדברי סופרים איכא לספוקי כיון שלא אמר הבעל בפירוש מי מהם יהי' סופר וא' שוקל הדעת מבינים ואף שלפי משמעות איזה מהעתקו' זכרון עדות הנ"ל שהבעל צוה לפלוני סופר הנ"ל שיכתוב הגט ומינהו לסופר בפירש איברא לא די שהעתקות שהעתיק מ' פנחס ברודא הנ"ל והוא חתם תחתם סותרים זה את זה וזה לעומת זה ובשני כתובים דבכתב א' מהם נאמר וז"ל אני נותן החתימת ידי ברצון טוב דז איר זאלט איין שליח זיין כמו אני בעצמי אונד הגט כשר מוסר זיין לאשתי וכו' ולא הזכיר מעניני כתיבה כלל מי שהי' סופר ובכתב שני נאמר וז"ל דז איר זאלט איין שליח זיין כמו אני בעצמי אונד הגט שרייבן ומוסר זיין לאשתי וכו' ומה נאמר בכתב ראשון ומה נדבר בכתב שני. וביחוד בכתב שכתב הסופר פלוני למהר"ר מרדכי לייפניק ושם נאמר דברים מפורשים שהבעל לא מינה לר' פלוני סופר וז"ל דא אבער דער מומר זאלט גימעלט האבן בפירוש דער בעל דבר זאל סופר זיין קאן איך ניט זאגן עכ"ל. ומהגם ר' זעקיל ווירמש אשר הוא חד משלשה מיטב לכת' חתם על זיכרון עדות הנ"ל וז"ל איך בין בוחר פר איין שליח לסופר פלוני בר פלוני סג"ל להיות במקומי ובחריקאי והוא כתב הגט יקבל הגט מן הב"ד וכו' עכ"ל ובשולי היריעה בכתב שכתב ר"ת הנ"ל בא ר' זעקיל הנ"ל על החתום ואמר מודים בכל כוחו לדבר ר"מ הנ"ל שבעל לא מינה לסופר וזה לשונו למעלה דיא תשובה צו ערזעהן איזט אנדרשט ווייס איך ניט מחמת העסק הנ"ל ניכט צו מעלדין:

שלוש אלה נפלאים ממנו דאף אם נקיים הדבר עדות אחזקתי' דהימנותי' וכיון שהוגד טוב אינו חוזר ומגיד לו יהי' כן דהבעל מינה בפירוש לסופר פלוני הנ"ל לכתוב הגט הלא לפי דברי העתקים הנ"ל כל אפין שווין שמינה לסופר פלוני הנ"ל גם להיות שליח להולכה. ולפ"ז יהי' סופר פלוני הנ"ל סופר ליכתוב הגט ושליח ואיכא לספיקא אם הסופר יכול להיות שליח להולכה שהרי צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם ואם הסופר הוא

שליח א"כ צ"ל אני כתבתי ובפני נחתם י"ל דהוי משנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין וקו"ל ההולך אל ארבע כיון דהקלף והדיו והקולמוס וי"א אף שארי כלי כתיבה צריך להיות משל בעל ובש"ע אה"ע ריש סי' ק"כ דנהג' שהסופר מקנה כל הנ"ל להבעל ע"ש א"כ בנידן דידן שבאותו מעמד שמינה לסופר פלוני הנ"ל להיות סופר לא יהיה קלף לפניו וקסת הסופר במתניו להקנותו לבעל ועתה שהלך לו למה"י קניהו הסופר או יזכה בו במקום הבעל. וחמישתו יוסיף עליו כיון דהמומר לא קיבל עליו בחרם ובשבועה שלא לבטל הגט איכא למיחש דילמא שווי' נפשי' הדרנא ויבטל את הגט ואע"ג דבשו"ת ת"ה סימן רל"ז בפסקיו סי' מ"ב והובא בש"ע בהגהות סי' קמ"א סעיף קנ"ט ראה לתקן ההיא חששא והיינו שמתחילה יעשה שליח לקבלה ואח"כ חוזר לקחו מן השליח ועושה אותו שליח להולכה אמנם מתוך זכרון עדות הנ"ל משמע שלא עשה להסופר פלוני הנ"ל כלל שליח לקבלה רק שליח להולכה ומכ"ש לדעת הש"ע ס"ס קכ"ט דמצריך תרווייהו לקבל עליו בשבועה שלא לבטל את הגט או השליחות וצריך ג"כ לעשות תחלה שליח לקבלה ואחר כך להולכה כו' ע"ש וכאן לא נעשה שום דבר:

ויוצא בשני מידי ספיקא לא נפקא כיון דכבר עברו וחלוף עדן עדנ' זמן זמנ' שוב א' אשר יוצא ויבא בשיירי' וכל יום ויום הולך למקום סכנה אפשר דין הראוי ליתן עליו חומרי חיים וחומרי מתים ואם אין לו בנים לבעל הנ"ל ויש לו אח בעולם איכא לספיקא דילמא הוא זקוקה ליבם או לחליצה בשביעית כשתצא לחפשי בנתינת הגט מאימתי כותבין בו הזמן אי מיום שמסר דבריו לסופר ולעדים ולשליח או מיום הנתינה וכדי להתיר אגודות אגד בחד נחי' בפלס מאזני' שקלתי ומניתי כל הספיקות הנ"ל. עוברי' לפני כבני מרון הספק הראשון בענין שאין מכירין הבעל הואיל וחזינן דשקדו חכמים על תקנות בנות ישראל מה שהם אמרו והם אמרו לענין הכרת הבעל דהואיל דגלוי מילתא בעלמא אפי' עד אחד או אשה או קרוב ונאמן בזה ע"ש בש"ע אה"ע סכ"ח סעיף גימ"ל א"כ אף כאן אנו נאמר דחתימת הניכרת ונתקיימ' בב"ד הדא היא ת"י של שמואל הנ"ל בעל האשה הנ"ל ההוא וודאי דעדיף מטביעת עינא דקלא או מדאם הוחזק בעיר שלשים יום דנאמן על שמו ושם אשתו וכותבין הגט ונותני' על פי' ובייחוד לפי מאי שפסק בתשובת רד"ך בית כ"ג במומר אשר כתב בכתב ידו ושלחו בסולימקי ואלו דבריו הנה אני מונה סופר ועדים לכתוב הגט ולחתום שתוכל ג' שיכירו כתב ידו ויש שם אנשים המכירים כתב ידו כותבין ונותנין גט לאשתו וכו' והעלה דב"י מהני' ואע"ג דבתוס' משמע הפוכי דברים ומביא בהרא"ש בפסקיו בשם ר"ת וכן בסמ"ג וז"ל כתב בכתב ידו לסופר כתוב ולעדים חתמו אע"פ שכתבוהו וחתמו לה פסול עד שיאמר לסופר וכו' וכן פסק בש"ע סי' ק"ק

סי' ה' ע"ש ובשביל כך הרב רד"ך הנ"ל בסיומא דמלתא בתשובת כתוב שכן הוא להלכה ולא למעשה איברא כל השקלי' והטרי' שם בתשובתו אי מהני הכתיבה להיות כדיבור וכאלו צוה בפה להסופר לכתוב ולעדים לחתום דמי או לאו אבל בהך ספיקא דילמא אחר הוא ואין זה בעל אשה הנ"ל לא הרגיש כלל ואי הוי פשיטא לי' דכתיבה כדבור דמי הוי מורה הלכה ולמעשה ליכתוב הגט וליתנו ותיפק לי' דצריכה להיות מכירו שזה צוה לכתוב הוא בעל האשה ההוא אע"כ צ"ל דבזה ליכא לאספוקי כלל כיון שמכירין חתימת ידו מאן הוי כאלו עומד בפני העדים המעידים עליו בהכרת פני' אשר יאמרו עליו כי הוא זה וכן בנ"ד שבמקומו חתימת ידו ניכר זה הוא שמואל בעל האשה ההיא דכ"ע מודי' דמהני:

וכדומה לזה מצינו בש"ס ערוכה דאפי' במקום היתר אשת איש לעלמא אם מכירין החתימה הוי כאלו חתם בפנינו וראוהו בשעת החתימה דקאמר שם במס' גיטין דף ג' ע"א וז"ל ורבא אמר לך אטו הכא אמרי ידעינן מי לא מהימן פירש"י הואיל דלדיד' טעמא הוא משום קיומי' אי אמרי יודע אני בחתימת העדים מי לא מהימן דמה לי בפני מה לי כי אמר יודע אני עכ"ל הרי אליבא דר' דהוצרכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם משום דאין עדים מצויין לקיימו ואם לא יאמר בפני נכתב ובפני נחתם כי אתי בעל ומערער לומר דאין זה חתימת ידו העדים ממש אלא אדם אחרינ' חתם את שמם ויפסול הגט אפילו הכי אמרינן דאם לא עמד השליח על גבי עדים כשחתמו רק שמכיר חתימת ידיהם בטביעת עין שפיר דמי והוי כאלו ראו שחתמו בחתימת ידיהם ממש ואין הבעל יכול לערער ויוצאין בדוגמא בשארי איסורא דאורייתא כגון מי שנשבע שלא לעשות דבר פלוני כי אם ברשות חבירו פסק בתשובת רשב"א ומובא בש"ע יו"ד סי' רכ"ח סי' ל"ח ובט"ז סי' קנ"ט ס"ק מ"ו דאם נתן לו חבירו רשות אפי' במכתב לאמר כל שהוא מכיר חתימת ידיו הוי כאלו עמוד לנגדו וארשייהו ע"ש ואין לחוש באיסור דאורייתא וחומרא השבועה דילמא מי שכתב זה אחר זה ולא הי' לו היתר עד שיעמוד חבירו לנגדו וירשיהו אלא ע"כ צ"ל דאם מכיר כתב ידו הוי כמו הכרת פנים א"כ אף בנידן דידן כי מכירין חתימת ידי הבעל כאלו הכרוהו בפנים שהוא בעל האשה ההיא וע"פ הכרת חתימת ידו כותבין ונותנין וכי מן הדין במקום העיגון דינו כמו במקום סכנה דכותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין כמבואר בש"ס ערוכה מס' גיטין דף ס' ע"א וז"ל מי שהי' מושלך בבור יאמר כל השומע את קולי יכתוב גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו ופריך ודילמא שד הוי ודילמא צרה הוא וכו' תנא דבי ר' ישמעאל בשעת הסכנה כותבין ונותנין אעפ"י שאין מכירין ע"ש וכן פסק בש"ע סי' ק"כ ס"ג לכאורה יש להקשות למה לא משני הש"ס דהכירוהו

בטביעת עינים דקלא דעפ"ז בני אדם מותרים בנשותיהם בלילה כדאי' במס' גיטין דף כ"ג ובמס' חולין דף צ"ו ע"א ע"ש אלא מדלא משני הכי ש"מ דאע"ג דלא הכירוהו כלל כותבין בשעת הסכנה ורש"י פי' בד"ה בשעת הסכנה כגון זה שמסוכן למות ואם לא עכשיו אימתי עכ"ל א"כ בנידן דידן שהלך הבעל למרחקים למלחמה בכל שעתה ושעתה בחזקת סכנה בוודאי דבמקום עיגון כזה כותבין ונותנין ואע"פ שאין מכירין ויתר שאת ויתר עוז שמכירין אותו מתוך חתימת ידו ממש.

ובדבר הפסק השני והשלישי אשר המה אשתרובי אשתרביב בהדדי ואגד בחד הוא ודורשין תחילות אי הסופר יכול להיות שליח להולכה הנה לכאורה דברי הרמב"ם פ"ז מהלכות גירושין והובא בטור אה"ע סי' ק"כ וזה לשונו כתב הרמב"ם אפי' היה כותב אחד משני עדים החתומים בו והוא שליח שמנו לה הרי זה כשר וכו' עכ"ל הרי דמכשיר הרמב"ם להיות סופר עד ושליח ואף הטור חולק שם על הרמב"ם וז"ל נראה מדבריו שהוא מכשיר כתב סופר ועד ולקמן בעינן שהוא פסול ע"ש ובסי' ק"ל מביא דעת החולקים על הרמב"ם באריכות דכתב סופר ועד פסול ז"א לא מצינו בשום אופן החולק על הרמב"ם בדין סופר שליח דדוקא בכתב סופר ועד חולקין עליו ופסלו ותשובתו בצדו דאיכא למיחש תיפוק חורבנ' מינ' דמשום בסופר אמר לסופר לחתום בעד ובעל לא אמר הכי ונמצא הגט פסול משא"כ בסופר שליח דליכא למיחש מידי כ"ע מודים להרמב"ם דכשר ובמשנה במס' גיטין דף ס' ע"א וש"ס ערוכה דף כ"ט ע"א וז"ל אמר לשנים תנו גט לאשתי או לשלשה כתבו ותנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו אינהו אין אבל שליח לא ומשני טעמא א"א משום בזמן דבעל הכא לא קפיד עכ"ל הרי דעכ"פ אם הם עצמן נותנין הגט לידה עדיף טפי וע"כ נ"ל או סופר שליח או עד שליח ואף לפי דברי הש"ס דף ס"ו ע"ב דאמר לשנים תנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו קאמר דמאי יכתבו היינו חתמו אבל הגט עצמו נכתב ע"י סופר אחר ע"ש מ"מ מוכח דעד שליח כשר וחד טעמא אית להו דכמו דעד נעשה שליח וצ"ל בפני נכתב ואני חתמתיו כן הסופר נעשה שליח וצ"ל אני כתבתי ובפני נחתם:

ומעתה רש"י גדולה קחזינ' בסדר הגט כתיבת יד מהגאון מהר"י מרגליות עם הגהות הגאון מוהר"ר א"א מקראקא בסי' פ"ח וז"ל בפ"ב דגיטין אמר בפני נכתב כולו ובפני נחתם חצי' אפי' אמר אני הוא עד שני פסול וכן פסק הא"ז מכאן וז"ל דאין לעשות העד שליח כלל והטעם כדמפרש כולו בקיום הגט שאמר אני מכיר חתימת או כולו בתקנות חכמים שיאמר על שני חתומי' בפני נחתם והכא אמר אני חתמתי מעתה ה"ה נמי דאין לעשות הסופר לשליח דתיקון חכמים הוא לומר בפני נכתב וב"נ והכא אמר

אני כתבתי ולא אמר כלו בתקנות חכמים ואין להקל עליו בלא ראי' עכ"ל הרי דלדעתו אין לעשות הסופר לשליח והוא נגד סתם משנה וש"ס ערוכה ופוסקים הנ"ל ולא ניכר שום חשש איסור וחומר' זו בש"ס ופוסקים ומה שהביא לראיה דאו כולו בקיום הגט או כולו בתקנות חכמים אינו דומה לנ"ד אפי' כעוכל לדנא דודאי מה שהקפידו חכמים דאו כולו בקיום הגט או כולו בתקנות חכמים היינו בקיום חתימת ידו שני עדים דאין לחלק בעדות עצמו דתיה' או כולו בקיום הגט והיינו שקיים בחותמיו או כולו בתקנת חכמים והיינו שאמר בפני נחתם לאפוקי בכתיבת הגט בענין שצריך לומר בפ"נ דכל ענייניה הוא כי היכי דלא ליתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא כמבואר ריש מס' גיטין ובכמה דינים וודאי דאין נפקותא בזה אף אם משנה הלשון לומר אני כתבתיו ובפני נחתם וראי' לזה מדכתב הרמב"ם בפ"ז מהל' גירושין הלכה י"ג וז"ל אפי' הי' הוא ועד השני יתקיים בחותמיו וכו' ואם העיד הוא ואחר על העד השני שלא חתם בפניו הרי זה כשר וכו' עכ"ל ובמגיד משנה שם כל הפסולי' שהוזכרו כאן הוא עד שיתקיים בחותמיו כמו שיתבאר עכ"ל הרי דאם העד נעשה שליח מתקיי' חתימות ידי עדי' ע"י שליח ואחר עמו והיינו בקיים הגט ועל הכתיבה מתקיים בתקנת חכמים דקאמר בפני נכתב ותיפק לי' דבעינן או בכולו בקיום הגט או כולו בתקנות חכמים אלא ע"כ צ"ל דלאו אכתיבה ואחתימה שהי' מותאמר או כולו בקיום הגט או כולו בתקנות חכמים קפיד אלא אחתימת ידי שני עדים קפדי ויחדיו יהיה תמי' או שניהם בקיו' הגט או שניהם בתקנת חכמים וכן משמע לשון רש"י ותוס' שם ד"ה או כולו בתקנות חכמים ע"ש ועפ"ז צדקו דברי א"ז דאין עד יכול להיות שליח משום דאתפליג בעדות עצמו דצ"ל אני חתמתי ובפני חתם חבירי ואין לו תקנה אלא יתקיי' בחותמיו כדעת הרמב"ם שהבאתי לעיל משא"כ הסופר אף אם נעשה שליח מ"מ בחתימות ידו שני עדים אימר בשוה בפני נחתם ולכך נקט א"ז דאין לעשות העד שליח ומסופר לא משתע מידי וכי מפני שאנו מזימנן נעשה מעשה בכל חד וחד לדינה נפשי קאי וא"כ אין לפקפק דשפיר יכול להיות הסופר שליח והיינו שצ"ל אני כתבתי ובפני נחתם:

ובתשובת רד"ך ב' ג' מצאתי להדי' מביא בש"ס ר"י וז"ל ונראה בעיני שאם הבעל אמר לשלוחו כתוב גט ותן לאשתי יכתוב השליח בעצמו הגט ונתן בפני עדים מגורשת וכו' עכ"ל הרי דסופר נעשה שליח ומכ"ש במקום עיגון כמו נידן דידן אם הדבר ברור כמו שנכתב בזכרון עדות שהי' מיוחד לסופר פלוני הנ"ל להיות סופר ושליח להולכה או אפי' כמשמעות הכתב שכתב ר' פלוני סופר שלא הי' מייחד אותו לכתיבה רק שאמר לו ולשאר חתומי' כתבו וחתמו אם אין שם א' מג' החתומי' לבד מאלו השנים שהיה מיוחד

לעדים בק"י בכתיבה הגט כא' לסופר פלוני הנ"ל ומן הכרח שסופר פלוני הנ"ל הי' סופר ושליח ודאי דאין להחמיר כלל ולהוסיף על החומר ואפשר דבעלי סדר הגט גופייהו לא עלו על דעתן להחמיר במקום עיגון ויותר מזה משמעות דברי הרמ"ה בטור ובב"י סי' כ"ה הנ"ל ע"ש אשר ע"י זה יסולק ע"י הספק הרביעי אשר זכרנו בנידן הקלף והדיו שצריך להיות משל בעל וז"ל האומר לעדים כתבו ותנו גט לאשתי אין צריכין לזכות לו הנייר קודם הכתיבה אלא אע"ג דכתב מדידהו ויהיב לה כיון דבשליחותיו קעבדין מכי יהיב לה בשליחות דבעל כמאן דיהיב ליה בעל והדר בעל ויהיב לא יחתו' דמי עכ"ל. ובב"י שם בתוספתא ביאור מוכח דסופר נעשה ואז הקנאת הקלף ומסירות הגט להאשה באין כאחד ובב"י שם מביא דעת הפוסקים בזה ואליבא אם לא הקנה או נותן במתנה הקלף והדיו אפ"ה כשר והיינו דוקא כשסופר נעשה שליח למסרו לידי אשה משא"כ אם נשתלח ע"י אחר ע"ש. ומה שסיים הב"ד בדבריו וז"ל והמחבר שכתב אף אם שלוחו כתבו צריך שיהיה משל בעל כוונתו לכתחילה אל יסמוך על סברת הרמ"ה עכ"ל בזה שגג הב"ש דסבר האי או שלוחו דכתב המחבר היינו שלוחו להולכה הגט וזה אינו רק בשלוחו לכתיבה איירי שלוחו של אדם כמותו בכתיבת הגט אתי לאשמועינן אבל בשליחות לנתינת הגט ליד האשה לא משתעי כלל אמנם בנידן דידן דבאו ושאלו קודם המעשה שמועינן לו לסופר שיקנה לבעל בכל מקום שהוא במזכה ע"י אחרים הקלף והדיו וכל כלי כתיבה להתגרש בו ובזה יוצאין ידי כל ספיקות בדין זה:

והספק החמישי דבמומר צריך לעשות שליח לקבלה תחילה ואח"כ להולכה גם צריך לקבל בחרם ובשבועה שלא לקבל הגט והשליחות מה שלא נעשה בנידן דידן דין זה מבואר בשו"ת ב"ח סי' ק"ב וז"ל הנה מעתה יש לסמוך בפשיטות אשליחות להולכה וכו' דהכי עדיף. טפי וכו' ע"ש באריכות וכ"ש בנ"ד דיש כאן פתחון פה לומר דוודאי המומר לא יבטל הגט חדא שהרי לא עשה מעשה משום חימוד ממון וגם לא מן הכרח רק שבא מדעתו ורצונו ובאוות נפשו וביקש שיכתבו ויתנו הגט לאשתו בכל הלכותיו ונתן טעם לדבריו כדי שיצליח בדרכיו ואם הוא גבר' דרחיץ על זה שתהא לו לזכות שפוטר את אשתו בגט פטורין ומגיני ומצלי במלחמותיו ודאי דשווי' נפשי' הדרנא לא קאמינ' וכן מצאתי בש"ס ערוכה מס' גיטין דף ה' ע"א וז"ל אי הכי בעל נמי אלמא תנינא הוא עצמו שמביא את גיטה אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם טעמא מאי אמרי רבנן צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם כי היכי דלא ליתא בעל ומערער השתא מינקיט נקיט ליה בידה ליכא למיחש דלמא יהי' רוח אחרת עמו ויערער מכ"ש בנידן דידן דבעל הוא

מהדר מן מהדרין בלי שום הנאת ממון או כדומה לזה ומחזיר על כך לפטור את אשתו בגט ודאי דליכא למיחש כלל שהבעל יבטל הגט או השליחות:

זאת ועוד אחרת דנכתב בזכרון עדות שאמר שתהא אשתי מ' שרל פטורה ומסולקת ממני ואני ממנה כו' עכ"ל א"כ משמע מתוך דבריו שהמומר סבר בדעתו שאין לו היתר לישא אשה אחרת כל זמן דלא גירש את אשתו ראשונה שלא יהי' עליו עוד זיקת אשתו א"כ ודאי דלא יחל דברו ולא ישנה את תפקידו בכדי שיהי' לו רשות לישא אשה אחרת. ועוד ב"ה דבריו כיון שהניח קארטע ביאנקי ליתר תוקף ועוז לפטור את אשתו בגט ודאי דמורא לא יעלה על ראשו ובההוא פחדא יתיב דאם יבטל הגט יכתבו היהודים כטוב בעיניהם על קארטע ביאנקי הנ"ל ועמדו לגבותו בכמה אשר ימצא לו וב"ד מן הדין ודין במקו' כזה לית דין צריך בושש ומידי ספיקא נפקין גם בספק הששי ע"פ משנה מפורשת במס' גיטין דף כ"ח ע"א ובש"ע אה"ע סי' קמ"א דנותנין הגט בחזקת שהוא קיים ע"ש באריכות וגם מהדא פלטית מספק השביעי אשר זכרנו מאימתי כותבין הזמן בגט נראה פשיט' דכותבין הזמן מזמן הכתיבה גם מקום הכתיבה אעפ"י שמסר מילי קודם לכן ובמקום אחר ומעשה כזה בא לידי פה פראג קבעוה בדפוס ועשאוה כיון מה שיצא ממני בבית דיני כהלכה למעשה ונותן הגט בק"ק ליבנה סמוך לכאן פראג יא"ה בהוכחה וראי' לזה מש"ס ופוסקים קמאי ובתראי ה"ה כותבי' בחבורי נשאל דו"ד בחלק אה"ע באריכות ואפס קצהו תראה מה שהעלה ממני גיסי הרב נר"ו בתשובותיו שבות יעקב סי' קט"ו ע"ש וגם נוסח הגט והרשאה הגט תמצא שם אמנם בנידן דידן צריכין קצת לשנותו בהרשאה כמו דשם נאמר דהי' ממנה שליח שלוחה עד מאה שלוחים ונידן דידן לא מינה כי אם הסופר פלוני הנ"ל בלחוד ולא הרשהו לעשות עוד שליח אחר וכן שם נאמר שעשה שבועה וקבל בחרם שלא לבטל וכאן לא נעשה שום דבר ואם ימצא עוד דבר מה שהצריכו לשנות לפי מהות הענין על הכל ישים עיונו הרב המסדר עיון תחת עיון היטב הדק היטב:

ועוד לאלוקי מילין ע"ג מילין ממסרין לשליח שליחות יד המרבה לבדוק בחורים ובסדקי' עד שידי יד כה"ה מגעת אמנם הואיל אטרידנה טובא דברחיב ספיר וקיצר בקיצר מלא יד ידים מוכחות בכח דהתירא ה' יאיר עינינו בתורתו וידרכנו בדרך אמת פי המדבר עשרים וששה ימים לחודש מנח"ם חונן הדע"ת יחוננו ויברכנו יאיר פניו אתנו סלה:

תשובה סט

וזאת תשובתו אשר השבתי להגאון מהר"ש הנ"ל הנה אם אמנם שאין אני כדאי ששלחו אדוני הגאון נר"ו לעיין בדברי החכם מ"מ אין מסרבין לגדול כמותו ע"כ נתתי עין עיוני בדברי החכם הנ"ל תחילה אשר רצה לפשוט אף שאין מכירין הבעל הואיל וחתימות הבעל ניכרת ונתקיימו בב"ד עדיף מט"ע דקלא או מדאם הוחזק בעיר שלשים יום ומביא ראיה מכללא דתשובת רד"ך בית ק"כ ואח"כ כתב וכדומה לזה מצאתי בש"ס ערוך דאפילו במקום היתר א"א אם מכירין החתימה הוי כאלו חתם לפנינו דקאמר שם בגיטין דף ג' ורבא אמר לך אטו הכי כי אמרינן ידעינן מי לא מהימנא הרי אליבא דרבא דאי לא עמד השליח ע"ג עדים כשחתמו רק שמכיר ח"י בט"ע שפיר דמי והוי כאלו ראה שחתמו בח"י ממש ואין הבעל יכול לערער כו' אני נפלאתי על החכם דשביק רברבי ושקיל זוטרא ומביא ראיה מכללא דתשובת רד"ך ולכאורה לא משמע כן מש"ס ערוך דפריך בפ' גט פשוט דף קס"ז ע"ב לא איתחזק מאי אמר אביי דקרי ליה ועני רב זביד אמר רמאי ברמאותי' זהיר ולא אשכחן תקנה לכתוב הגט בלא הוחזק ולמה לא אמר האי תקנתא שיכתוב חתימתו וישלח למקום אחר לקיים חתימותיו ואח"כ יכתבו הגט אלא ע"כ דלפירוש רשב"ם שפי' דמגרש לה ומתכוין להתירה שלא כדין א"כ מאן דעביד הא טרח ומזייף נמי הגט ומה שמביא ראיה מדברי רבא ולא זכיתי לעמוד על כוונתו דמי דחקו להביא מדברי רבא ודאם לא עמד השליח דכל זה אינו אלא לפי' רש"י אבל התוס' חולקים שם ס"ל דידעתיו לא מהני בשליח עד שיתקיים ע"י שני עדים וכן כתבו ריש פ"ב ד"ה מי איכא מידי וא"כ סתמא דמתניתן הוי לי' לאתויי דתנן אם יש עליו עוררי' יתקיים בחותמיו וא"כ השתא בק"ו מייתינן לי' דהא אפי' אם הבעל מערער ואומר שהוא מזויף לא מהני ק"ו בסתמא שאין הבעל מערער ונתקיימה חתימת הבעל בב"ד בודאי מחזיקין שהוא בעל של האשה זו וכן מבואר בטור סי' קמ"ב דאם לא אמר השליח בפני נכתב וכו' יתקיים בחותמיו וא"כ בנידן דידן שנתקיימה חתימות המומר ע"י עדים לא חיישינן לזיופה וא"כ בפשיטות הוי לי' לאתויי וכן נראה ברור דבכל מקום שנתקיימים חתימתן שוב לא מהני עירעור דבעל ק"ו בסתמא להחזיק אותה שזה הוא בעל להאשה שפ' שם עירו ועירה והוי בכלל מכירין ולכך לא משני הש"ס על הא דפריך לא איתחזק מאי שיכתוב ח"י ב"ב דזה הוי בכלל מכירין והמקשה פריך לא איתחזק ואינם מכירן כו' ומה שכתב הרב הגאון מפראג ויוצאין בדוגמא בשאר איסור דאורייתא כגון מי שנשבע שלא לעשות דבר פלוני כי אם ברשות חבירו פסק בי"ד סי' תכ"ח סי' ל"ח דאם נתן לו חבירו רשות הותר וכתבו הש"ך והט"ז אפילו ע"י כ"י הניכר לו לא ידעתי מאי דוגמא

הוא זו דהא טעמא דבעינן מכירין דחיישינן שמתכווין להתירו' להנשא שלא כדין ופי' הר"ן שיכתוב לאחת מקרובותיה הרוצה להתגרש ואף בלא פי' הר"ן יש לחוש שיעשה בשביל איזה הנאת ממון שאשה עגונה מבעלה השכירה דמסתמא אין אדם חוטא ולא לו אבל גבי מי שנשבע ע"ד חבירו ברוצה לצאת ידי שמים עסקינן שלא יכשל באיסור שבועה וא"כ אם מכיר חתימת חבירו יכול לסמוך על זה כאלו אמר בפירוש כי מהי תיתי לחשוד לשום אדם שזייף כתב חבירו להכשילו הלא אין אדם חוטא ולא לו גם מה שכתב הגאון דבמקום עיגון דינו כמו במקום סכנה וכותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין כמבואר בש"ס ערוך בגיטין דף ס"ו ע"א וז"ל מי שהיה מושלך בבור ואמר כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי ופריך דילמא צרה הוא תנא דבי ר' ישמעאל בשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין ולכאורה יש להקשות למה לא משני הש"ס דהכירוהו בט"ע דקלא כו' אלא ודאי מדלא קא משני הכי ש"מ דאע"ג דלא הכירוהו אפ"ה כותבין בשעת הסכנה עכ"ל דברים אלו לא זכיתי להבין דמאי הוצרך זה להוכיח מתוך הקושיא דלמה לא משני הש"ס דהכירוהו בט"ע דקלא דלעולם לא מוכח ממתניתן דכותבין בשעת הסכנה אע"פ שאין מכירין כתנא דבי רבי ישמעאל דילמא מתניתן מיירי שמכירין בט"ע דקלא ובאמת קושיא זו מעיקרא לא קשיא דהא סתמא קתני כל השומע קולי משמע אפילו לא הי' מכירין בעולם יכתוב גט לאשתו ופריך שפיר דילמא צרה היא ולדעתי משנה שאינו צריכה הוא דבלאו קושיא מוכח מסתימת הש"ס דכותבין אע"פ שאין מכירין שום הכרה וזה פשוט לכל בר בי רב:

ונראה לי בר מכל דין יש לנו להביא ראיה שבנידן דידן כותבין אפילו שאין מכירין דבאמת דעת הרשב"ם תמי' לי דמפרש דחשש דמתכווין להתירה שלא כדין דא"כ אי איכא חששא א"כ מאי דפריך על הא מתניתן דגיטין מי שמושלך בבור ודילמא צרה היא וכן פריך בשלהי יבמות דף קכ"ב ודילמא צרה היא ולא פריך בפשיטות אדם אחר הוא ומכווין להתירה אלא ע"כ מוכח דלא חשידי ישראל בהכי להתיר שלא כדין אלא גבי חמש נשים מפני השנאה מקלקלת שורת הדין וכן תמוה על פי' רשב"ם התוס' בלשון אחרת וכתבו דטעמא משום כתובה ולא גרסי ומגרש לה וכן כתב הלבוש בסי' קל"ב סי' ד' שאין ישראל חשודין להכשיר ולקלקל אשת ישראל במזיד וע"כ צריכין אנו למימר שני יוסף בן שמעון דאין מגרשין נשותיהם אלא זה בפני זה הטעם משום כתובה ולא שיכווין להכשיל ולפ"ז י"ל דחששא זו לא הוי אלא לענין ממון וי"ל שכבר נתגרשה אשה מבעלה וכבר פרע לה כתובתה ויחזיר ויתן לה גט כזה כדי להוציא כתובתה בב"ד אחר וחיישינן לקנוני' כמו דחוששין שלא לכתוב שתי שטרות על שדה אחר כדאיתא בפ' ג"פ דף קכ"ט

אבל להיתר לא"א שלא כדין בזה לא חיישינן אלא גבי צרה דמתכוונות לקלקלה אבל אדם אחר לא נחשד על זה ולפ"ז בנידן דידן שידוע לכל שלא נתגרשה מבעלה לעולם וכיון שפי' שמו ושם עירו ושמה ושם עירה לא חיישינן לשום אדם לקלקולה כדי להתירה לשוק ומכשל באיסור אשת איש ואם אמנם שאיני כדאי לסמוך על זה הואיל ולא נמצא מפורש בשום פוסק סברא זו מ"מ בנידן דידן יפה כתב אב"ד מפראג שרש"י פי' בשעת הסכנה כגון זה שמסוכן למות ואם לא עכשיו אימתי א"כ בנ"ד שהלך הבעל למרחקים למלחמה בכל שעתה ושעתה בחזקת סכנה בוודאי במקום עיגון כזה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין עכ"ל ואף שיש לחלק דהת' בשעת הגדה היה מסוכן אבל הכא לא הי' מסוכן בשעת הגדה אע"פ שברוב המלחמה בא לידי סכנה מ"מ עכשיו אינו מסוכן פשיטא לדעת מהר"ם יפה שכתב וז"ל ובשעת הסכנה כגון שהוא מושלך בבור וקרוב הוא למות או שהי' חולה מסוכן ונוטה למות ואומר כתבו גט לאשתי ששמי נקרא כך וכך שם עירי כך וכך כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין ולא חיישינן שמא כוונתו לקלקל ולהכשיל כיון שהוא מסוכן שאין אדם מכשיל ומקלקל באותו זמן שאימת מיתתו עליו לכך לא חיישינן שכוונתו לקלקל אבל בנידן דידן אף שיצא למלחמה מ"מ אין עכשיו אימת מיתתו עליו י"ל דחיישינן לקלקלה ובאמת לא דק הר"ם יפה בטעם זה וראי' ברורה לזה דהא בפרק בתרא דיבמות תנן משיאין ע"פ בת קול מעשה באחד שעמד על ראש ההר ואמר איש פלוני בן פלוני מת הלכו ולא מצאו שם אדם והשיאו את אשתו ופריך הש"ס ודילמא צרה היא תנא דבי ר' ישמעאל בשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין פי' רש"י דילמא צרה היא שנשא אשה במקום אחר ובאה לקלקלה והלכה לה בשעת הסכנה כמו שהי' מושלך בבור ואמר כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי כותבין ונותנין וסומכין עלה לכל דבר כשאומר אני הוא פלוני בן פלוני וה"נ כשעת הסכנה דמי שאם לא תאמין לזה לא תמצא לאחר ותשב עגונה עכ"ל ולפי פי' הר"ם יפה א"כ אין הנידן דומה לראיה דהתם טעמא שאימת מיתתו עליו ולכך לא חיישינן דמשקר אבל הכא אין כאן אימת מיתתו עליו דהא אנו חוששין דילמא צרה הוא והלכה לה אלא ע"כ דטעמא משום דאם לא עכשיו אימתי ומשום מקום עיגון וה"ה בכל מקום דאיכא חשש עיגון וק"ל דיוצא בשיירא עדיף ממסוכן דהא בראשונה הי' אומרים היוצא בקולר כו' חזרו לומר אף המפרש ויוצא בשייר' ר' שמעון שזורי אומר אף המסוכן והלכה כרבי שמעון שזורי וא"כ לרבנן דפליגי אר' שמעון עדיפא להו יוצא בשייר' ממסוכן ק"ו היכי דמקלינן גבי מסוכן ולא חיישינן לחששא דרבנן ק"ו דלא חיישינן לחששא דרבנן שמא יכווין להתירה שלא כדין גבי יוצא בשייר' וכותבין אע"פ שאין מכירין ופשוט בנידן

דידן שנתקיימה חתימתו בב"ד דהוי הכרה בעלמא ולא חיישינן לקלקולה דהא אפילו חמש נשים שאינן נאמנות להביא גט בא"י נאמנות להביא בח"ל לומר בפני נכתב ובפני נחתם דליכא למיחש שמא מכוונות לקלקלה כיון שאין הבעל יכול לערער וכן פסק בטור סי' קמ"ב א"כ נשמע מזה דהיכא דנתקיים ח"י העדים אפי' ע"פ אשה שיוכל לומר שמתכוונות לקלקלה אפ"ה היימנוה רבנן בתקנת דידהו שתהי' נאמנת נגד הבעל כעדים כשרים וגם נוכל לומר דלא חשידי אינשי לקלקולי להתיר א"א כדכתבנ' לעיל דפשיטא יש לסמוך על זה ויצא ספק זה להתיר באין גומגום בעולם:

ועתה נבוא לעיין בדברי הרשב"ק החכם הנ"ל שכתב וז"ל ובדבר הספק השני והשלישי כו' ודורשין תחילות אי הסופר יכול להיות שליח להולכה הנה לכאורה דברי הרמב"ם פ"ו מהלכ' ג' והביאו הטור סי' ק"כ וז"ל כתב הרמב"ם אפילו הי' כותב אחד משני עדים החתומים בו והוא השליח שנותנה לה הרי זה כשר כו' עכ"ל הרי דמכשיר הרמב"ם להיות סופר עד ושליח ואף לפי מ"ש הטור שם על הרמב"ם וז"ל ויראה מדבריו שהוא מכשיר כתב סופר ועד ולקמן בסי' ק"ל בעינן לברורי שהוא פסול ע"ש מ"מ לא מצינו בשום אופן החולק על הרמב"ם בדין סופר שליח כו' עד משא"כ בסופר שליח דליכא למיחש מידי כ"ע מודים להרמב"ם דכשר ובמשנה במס' גיטין דף ס"ו עם ש"ס ערוך דף כ"ט ע"א וז"ל אמר לשנים תנו גט כו' הרי אלו יכתבו ויתנו אינהו אין אבל שליח לא הרי עכ"פ אם הם בעצמן נותנין הגט לידה עדיף טפי וע"כ צ"ל או הסופר שליח או עד שליח ואף לפ"ד הש"ס דף ס"ו ע"ב דאמר לשנים תנו גט הרי אלו יכתבו ויתנו קאמר דמאי יכתבו היינו חתמו אבל הגט עצמו נכתב ע"י סופר אחר ע"ש מ"מ מוכח דעד שליח כשר וחד טעמא הוא דכמו דעד נעשה שליח וצ"ל בפני נכתב ואני חתמתי כן הסופר נעשה שליח וצ"ל אני כתבתי ובפני נחתם. והתפלא הרב בתמי' גדולה על סדר הגט בכ"י מהגאון מהר"י מרגליות עם פירוש הגאון מהר"ם מקראקא בסי' פ"ח וז"ל בפ"ב דגיטין אמר בפני נכתב כולו ובפני נחתם חציו אפילו אמר אני הוא עד השני פסול וכן פסק בא"ז מכאן נ"ל דאין לעשות עד שליח כלל כו' ה"ה נמי דאין לעשות הסופר לשליח דתיקון חכמים הוא לומר בפני נכתב והכא אומר אני כתבתי ולא אמר כולו בתקנת חכמים הרי לדעתם אין לעשות לסופר לשליח והוא נגד סתם משנה ש"ס ערוכה ופוסקים הנ"ל ומה שמביא ראיה דאו כולו בקיום הגט או כולו בתקנת חכמים אינו דומה לנידן דידן אפילו כעוכלא לדנא כו' ומחלק בין כתיבה לחתימה דאין נפקותא בכתיבה אף אם משנה הלשון לומר אני כתבתי ובפני נחתם ומביא ראיה לדבריו מדברי הרמב"ם בפ"ז מהלכות גירושין כו' הרי אם העד נעשה שליח מתקיימת חתימת ידי עדים ע"י

שליח ואחר עמו והיינו בקיום הגט ועל הכתיבה מתקיימת בתקנת חכמים דקאמר בפ"נ אלא ע"כ צ"ל דלאו אכתיבה ואחתימה שהי' כו' ועפ"ז צדקו דברי א"ז דאין העד יכול להיות שליח משום דאתפליג בעדות עצמו כו' משא"כ הסופר וסיים וא"כ אין לפקפק דשפיר יכול להיות הסופר שליח והיינו שצ"ל אני כתבתי ובפני נחתם עכ"ל:

הנה הוכרחתי להאריך בדבריו ומאוד דבריו אינם מובנים וסותרים דברי עצמו ולא עמד על כוונת הרמב"ם ז"ל דהא מתחילה כתב וק"ל לפי דברי הש"ס דף ס"ו ע"ב דאמר לשנים תנו גט הרי אלו יכתבו ויתנו קאמר דמאי יכתבו היינו חתומו אבל הגט עצמו נכתב ע"י סופר אחר ע"ש א"כ מוכח דעד שליח כשר וחד טעמא דעד נעשה שליח וצ"ל בפ"נ ואני חתמתי ולבסוף הסכים לדברי הא"ז מטעם דחתימה גופי' צ"ל או בתקנת חכמים או בקיום הגט ואין העד יכול להיות שליח וא"כ יהי' דברי הש"ס בדף ס"ו והש"ס ריש פ"ב סותרים זה את זה ועוד שכתב בדברי הרמב"ם הרי דאם העד נעשה השליח מתקיימת החתימה חתימת ידי עדים ע"י שליח ואחר עמו והיינו בקיום הגט ועל הכתיבה מתקיימת בתקנת חכמים דקאמר בפני נחתם ונכתב עכ"ל קשה איך הבין בדברי הרמב"ם תחילות דינו בפ"ז דין י"ג אמר בפני נכתב בפני נחתם אבל לא בפני נכתב כולו וחתם עד אחד אבל אא עד השני אפילו היה הוא עד השני הרי זה יתקיים בחותמיו ואח"כ ינתן לה ובודאי אכולה בבא קאי דנקט הרמב"ם וא"כ איך מכשיר בפני נחתם אבל לא בפני נכתב הלוא אין העדים על הכתיבה ועוד יקשה לדבריו איך הבין בדברי הרמב"ם שכתב בפ"ג דין כ"ז אמר לעשרה כתבו גט וחתמו ותנו גט לאשתי אחד מהן כותבין שנים מהן חותמין ואחד מהן נותנין ואפילו היה הכותב אחד משני עדים שחתמו והוא השליח שנתנה לה הרי זה כשר והוכרח מכאן שהסופר נעשה שליח תיפוק לי' דסופר הוא עד ועכ"פ צריך לומר אני כתבתי ואני חתמתי ובפני נחתם העד השני וזה פסול דהא בעינן או כולו בקיום הגט או כולו בתקנת חכמים והרמב"ם גופא פוסל בזה כשלא נתקיים בחותמ' וא"כ יהיה דברי הרמב"ם סותרים זה את זה:

אלא ברור הדבר כשמש כיון דלרבא עיקר תקנת דתקנו רבנן לומר בפני נכתב דאתי לאחלופי אף אמר בפני נחתם מ"מ אתי לאחלופי משום דכי אמר ידעינן נמי מהימנא ולכך הצריכו לומר גם בפ"נ והרא"ש כתב וסוגי' כרבא והיכי דאתוי' בי' תרי או באותו מדינה במדינת הים או היכי דאיכא עדים דמקיימים ליה לא צריך למימר בפני נכתב ובפני נחתם ודוקא כי אמר בפ"נ ובפ"נ הוא דהמנוהו רבנן אבל אי אמר ידעתי כלומר הכרנו חתימת העדים לא המנוהו כו' עכ"ל הרא"ש וכן כתב הרא"ש בריש פ"ב דהלכות שנים שהביאו גט ממדינת הים אין צריכין שיאמרו בפ"נ ובפ"נ וכ' שם הרא"ש על דהא

דאמר ר' יוחנן לא שנו אלא שאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם אבל גט יוצא מתחת ידי שניהם כשר אלמא קסבר שנים שהביאו גט ממדינת הים אין צריכין שיאמרו בפ' ובפ"נ וכתב הרא"ש הא גט יוצא מתחת ידי שניהם לא בעינן שיהי' שניהם אדוקי' בו אלא אפילו הוא ביד אחד מהם אלא שאומרים שהבעל עשה את שניהם שלוחי' להוליך גט זה לאשתו ואחד נותנה במעמד חבירו כדאמרינן בסוף התקבל כולכם הוליכו אחד מוליכו במעמד כולם עכ"ל. וכן כתב הטור בסוף סי' קמ"ב וכן כתב הרמב"ם בפ' ב' ע"ה ג' דין פ' אמר לשנים כתבו גט וחתמו ותנו לאשתו הרי אלו כותבין ונותנין לה והן הן שלוחיו והן הן עדיו ולפ"ז אף שמביא ממדינה למדינה אין צריכין לומר בפ"נ וכו' דאין לך נתקיים בחותמיו יותר מזה ותו לא צריך למימר בפ"נ:

מעתה דברי הר"י מרגליות והג"ה מהרמ"א מקראקא מיושבים על אדני פז ויש להם שורש ויסוד מהש"ס דאם בא עד אחד ומעיד שבפניו נכתב ובפ"נ חצי והוא עד השני פסול דדוקא כשאמר כולה בתקנת חכמים הימנוהו רבנן כתרי אבל אם אמר חצי דבר בתקנת חכמים וחצי בקיום הגט אינו מהימן ומטעם שכתבו התוס' בריש פ"ב ד"ה אני הוא עד שני וא"כ ה"ה והוא הטעם בסופר ונעשה שליח ואומר אני כתבתי ובפני נחתם נמי פסול דאני כתבתי הוי כאומר אני חתמתי וכשם באני חתמתי לא מהני אם אומר לפני חתם עד השני מטעם שכתבו התוס' דנעשה כנוגע בעדות דנראה דלכך בא והעיד על חתימות השני כדי שיתקיים עדות חתימתו א"כ כי אמר הסופר אני כתבתי אין זה תקנת חכמים ואף שאומר לפני נחתם מחשב כנוגע בעדותו דלכך בא להעיד על חתימת שני עדים כדי שיתקיים עדותו שכתב הוא שייך שפיר למימר או כולו בקוים הגט או כולו בתקנת חכמים ועתה דברי חכמים כדרבונות וכמסמורות נטועים וכראי מוצק ודבריהם מיוסדים על שיטת הש"ס ועתה אפרש מה שכתב אב"ד מפראג שדבריהם הוא נגד סתם משנה ש"ס ערוכה ופוסקים. והנה לפי מה שכתבתי דבריהם ברורים דמה שכתב בסתם משנה אמר לשנים תנו גט לאשתי או לשלשה כו' הרי אלו יכתבו ויתנו וקאמר הש"ס אינהו אין אבל שליח לא וכתב הרב מפראג וע"כ צ"ל או סופר שליח או עד שליח ומזה רצה להוכיח דסופר יוכל להיות שליח עיין שם בדבריו ולדעתי טעות גמור הוא כיון דאמר לשנים תנו וכתבו הן הן עדים הן הן שלוחים ואין לך קיום גדול מזה והוי כולו בקיום הגט ואין צריכין לומר בפ"נ ובפ"נ כדין שניהם המביאים הגט ממדינת הים אבל אם סופר נעשה שליח והעיד יחידי בב"ד אני כתבתי ולפני חתמו זה לא הוי כולו בקיום הגט ולא כולו בתקנת חכמים ומחשב כנוגע בעדות כמו שכתבו התוס' ודברי ר"י מרגליות ודברי מהרמ"א מקראקא נהירן וברירן בטעמן לשבח. וגם מה שכתב הרב

שדבריהם הם נגד הפוסקים לא דק כלל בדברי הרמב"ם דמה שכתב הרמב"ם בפ"ג אמר לעשרה כתבו גט וכו' אפי' הי' כותב אחד משני עדים שחתמו בו והוא השליח שנתנה לה הרי זה כשר ע"כ הרמב"ם מיירי שאחד מהם הי' בשעת הנתינה או שנתקיימו שני חתימתן בב"ד דאל"ה תקשי דברי הרמב"ם אהדדי דהא בפ"ז פסק דאם אמר בפני נכתב כולו וחתם עד אחד אבל לא עד השני אפילו הי' הוא עד השני אם לא נתקיים בחותמיו פסול ואיך יכשיר כאן ואף דס"ל חתם סופר ועד כשר מ"מ איך מכשיר הלוא אינו מעיד כולו בקוים הגט או כולו בתקנת חכמים אלא ע"כ צריכין אנו לומר שאחד מהני עשרה עומדים אצלו או עד השני עומד אצלו אלא דקמ"ל שאף חתם סופר הוא השליח כשר כי אין צריך להיות שניהם אדוקי' בו כמו שכתב הרא"ש והן שלוחיו והן עדיו או מיירי ע"כ שנתקיימו חתימת שניהם בב"ד ותו לא צריך למימר בפני נכתב ולכך הגט כשר ובזה ניחא נמי הא דסיים הרמב"ם בפ"ז מה"ג הרי זה יתקיים בחותמיו ואח"כ ינתן לה ומסתמא קאי אכולה בבא דנקט ברישא דאף אם אומר בפני נחתם אבל לא בפני נכתב דאם נתקיים בחותמיו תו לא צריך להעיד על הכתיבה דלא שייך למימר אתי לאחלופי דהא נתקיים בחותמיו כשאר שטרות וזה ברור כשמש:

ולפ"ז אין מקום להוכיח מדברי הרמב"ם שס"ל שסופר שכתב הגט מותר לו להיות שליח ולהעיד בב"ד לומר אני כתבתי ולפני חתמו העדים דזה לא הוי כולה בתקנות חכמים ולא כולה בקיום הגט ויש לחוש שנוגע בעדותו כדי לקיים עידותו על הכתיבה להרמב"ם איירי שנתקיימ' חתימתן בב"ד או שאחד מהני עשרה עומד אצל זה השליח דהן הן עדיו והן הן שלוחיו והוי כולה בקוים הגט אבל להכשיר להסופר להיות שליח ולהעיד יחידי לא עלה על דעת הרמב"ם להכשיר מעולם וא"כ תדעו נאמנה מה שסיים הרב מפראג דשפיר יכול להיות הסופר שליח שצ"ל אני כתבתי ובפני נחתם נתן מקום מכשול לדורות הבאים לסמוך עליו שלא אליב' דהלכת' כלל ומעתה צדקו נמי תשובת רד"ך בבית ג' שכתב ונראה בעיני שאם הבעל אמר לשלוחו כתוב הגט ותן לאשתי וכתב השליח בעצמו הגט ונתן בפני עדים מגורשת עכ"ל כו' וכתב הרב וז"ל הרי דהסופר נעשה שליח עכ"ל. והנה תשובת רד"ך לא הי' בידי לעיין בו אבל מטיבעתן של קרובי' אנו למידן טיבעתן של רחוקים שרד"ך נמי בכי האי גוונא מיירי שנתן בפני עדים החתומי' עליו א"כ אין לך קיום גדול מזה ותו לא צריך לומר בפני נכתב וכו' אבל להעיד השליח הסופר יחידי לא עלה על דעתו מעולם להכשיר:

וע"**פ** הוצעה זו שכתבתי נראה לישב דברי הרמב"ם במה שתמהו עליו הטור והכ"מ ומ"מ וזה לשונו ומה שכתב רבינו ואפילו הי' כותב אחד משני עדים כו' זה חתם וסופר ועד

שהוא כשר לדעת הגאוני' וכבר הארכתי בזה בפ' שני ושם כתבתי שיש חשש בזה וכן הכ"מ כתב בפ' התקבל אמרינן דמאן דס"ל דאומר אמרו כשר ס"ל דחתם סופר ועד פסול כלומר שאם הסופר עצמו חתם בגט עם עד אחד פסול דאי אמר כשר נפקי' מיני' חורבא דזימנין דאמר בעל אמרו לסופר שיכתוב לפלוני ולפלוני ויחתום ומשום כסופא דסופר שלא יתבייש לומר שאין מקבלין אותו בעד החתו' לי שאומרים לו שבעל אמר כן ובעל לא אמר הכי ונמצא ביטול הגט ולפי' מחמת חורבה זו אין להכשיר חתם הסופר ועד אבל למאן דס"ל דאומר אמרו פסול משום דמילי לא ממסרין לשליח תו ליכא למיחש להך חורבא ורבינו פסק בפ"ב באומר אמרו הרי זה גט פסול ומתישבין בדבר כו' וכתב הר"ן דנראה דרפוי מרפי' בידי' ותמהני א"כ למה הכשיר כאן חתם סופר ועד וגם הרב הב"י בסי' ק"ל שכתב בשם מרדכי דיכול להיות דהרי"ף ור"ח דפסקי' כמאן דפסלו באומר אמרו לא לגמרי פסקן כמותן בין לקולא ובין לחומרא אלא דיש לחוש לדברי שניהם וכתב הב"י ותימ' הוא לפרש כן דברי הרי"ף דא"כ היכי כתב במתניתן דכתב סופר ועד כשר ואמר רבי ירמי' חתם סופר שנינו וכן תמה על הרא"ש שכתב בתשובותיו דחתם סופר ועד פסול וא"כ איך כתב המשנה ומאי דאתמר עלה חתם סופר שנינו ודחק דלא מכשיר חתם סופר ועד אלא בדעבד וזה דוחק אבל לפי מה שכתבתי ניחא דאף למ"ד אומר אמרו כשר ואיכא למיחש לחורבה וחתם סופר ועד פסול היינו היכי דחתם סופר ועד יבא להעיד על חתימתו ועל חתימת חבירו מעיד הוא ואחר דזה הוי כולה בקיום הגט דאל"כ תיפוק לי' דבלאו האי חששא פסול דאינו מעיד כולה בקיום הגט ולא כולה בתקנת חכמים כדעת הר"י מרגליות אלא ע"כ בכי האי גוונא מיירי ואפ"ה הוא פסול אף שהוא ואחר מעיד על חתימת השני ובכי האי גוונא יש לחוש דאם אומר אמרו כשר דלמא הבעל אמר לעדים אמרו לסופר שיכתוב לפלוני ולפלוני ויחתמו ומשום כסופא דסופר חיישי ומחתמי חד מהנך סהדי וסופר בהדי' ובעל לא אמר הכי אבל היכי שסופר ועד שני עומדים לפני ב"ד ומעידים שבעל ציווהו לכתוב ולחתום עם עד תו ליכא למיחש לחורבה דליכא למימר דזימנין אתי לאכשורי אף שאין העד השני לפני ב"ד אלא ע"י קיום ואיכא הך חששא דשמא הבעל ציווהו דהא כל ב"ד דיני גמירי וליכא למיחש לגבייהו לחורבה אלא גבי עדים חיישינן דלאו דיני גמירי וסברי דלא קפיד הבעל בזה ובאמת הבעל לא אמר הכי אבל גבי ב"ד לא חיישינן דלמא יכשירו בפעם אחר היכי שחתם סופר ועד ואין העד לפנינו אלא שנתקיים חתימתו דהא ב"ד דיני גמירי ולא יכשירו גט כזה וא"כ ניחא דברי הרי"ף שהביא המשנה דאמר לשנים תנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו דמיירי בהן הן שלוחיו והן הן עדיו כמו שכתב הרמב"ם בפ"ב מה"ג וכיון דשני

עדים שציווה להם הבעל לחתום תו לא חיישינן לחורבה וכן מתניתן דחתם סופר ועד נמי בענין זה מיירי וכן הרא"ש נמי בענין זה בשיטת הרי"ף אמרו אבל כל זה הי' נראה להרב הב"י דוחק דהא מדקאמר הש"ס כתב סופר ועד כשר וא"ר ירמיה חתם סופר שנינו ואמר רב חסדא מתניתין מני ר"י דאמר מילי לא ממסרין לשליח ואם איתא לסברת ת"ק מאי דוחקי' דר"ח לאוקמי מתניתן כר"י דילמא אף למ"ד מילי מימסרן לשליח אתי מתניתן ומיירי שהעיד הסופר והעד שהבעל ציווה אותו לחתום עם העד האחד אלא ע"כ דמתניתין סתמ' קתני חתם סופר ועד דכשר דמשמע אפילו נתקיימ' חתימתם ואיכא למיחש לחורבה אי מילי מימסרין לשליח וכן נראה מדעת התוספת שהקשו בדף ס"ו ע"ב ד"ה מתניתן מני וכו' וא"ת כיון דלר"מ חתם סופר ועד פסול היכי תנן אמר לשנים תנו הרי אלו יכתבו ויתנו דברי ר"מ וי"ל דלר"מ כיון דחתם סופר פסול הוי ליה כאומר אמרו לסופר ויכתוב ואתם חתמו והרי אלו יכתבו היינו וחתמו ולא ניחא להו לאוקמי מתניתן דהרי אלו יכתבו ויתנו דשניהן נעשה שלוחין ועדים וכיון שמעידים שניהם שהבעל ציווה לסופר לחתום ולכתוב עם העד השני תו ליכא למיחש לחורבה ואפשר דס"ל דלא פלוג ולכך כתב הטור בסי' ק"ל חתם סופר ועד פסול לדעת התוס' לפיכך אם אמר לשנים כתבו גט ותנו לאשתי לא אמר כלום כי הסופר הי' צריך לחתום עם השני וזה אי אפשר עכ"ל הרי דלא מהני שום תקנה אם אמר לשנים כתבו ותנו אף דשנים מעידי' לפני הב"ד שהבעל ציווה לסופר לכתוב ולחתום עם עד אחד אלא ע"כ דס"ל דלא פלוג ומיהו לענין דינא נראה דלא מוכח מהש"ס דס"ל דלא פלוג ואי משום דאיצטרך לר"ח למימר מתניתן מני ר"י הוא ר"ל משו' דסתמא קתני חתם סופר ועד כשר משמע אפילו אם שניהם מעידים אלא שנתקיימו חתימתן אפ"ה כשר ולכך מוקי לי' ר"ח הא מני ר"י הוא אבל באמת לענין דינא ר"ל היכי ששניהם מעידים לפני ב"ד שהבעל ציווה לכך תו לא חיישינן לחורבה לטעות במקום אחר כי כל ב"ד דינא גמירי ובפרט כיון דהרי"ף והרמב"ם והרמ"ה ס"ל דבאומר אמרו לא יכתבו ואף לדעת הר"ן דס"ל דרפויי רפיא בידי' דהרמב"ם מ"מ היכי ששנים מעידים על הבעל שציווה כן יש לסמוך על זה במקום עיגון אבל חלילה לסמוך עלי אם לא שיסכימו עמי רבני הדור:

ומה שכתב הרב ממשמעות דברי הרמ"ה הובא בטור א"ה סי' ק"כ ע"ש עי"ז יסולק הספק הרביעי אשר זכרנו בנידן הקלף והדיו שצריך להיות משל הבעל וז"ל האומר לעדים כתבו ותנו כו' אין צריכין לזכות לו הנייר כו' בודאי דבריו נראה בזה אבל מה שכתב בב"י מוכח דסופר נעשה שליח כבר כתבתי שאין מוכח מזה כלום והכל הולך אל מקום אחד דב"י והרמ"ה מיירי באומר לעדים כתבו ותנו וע"כ אחד נעשה סופר וע"כ אי אפשר

להעיד אלא אני חתמתי ולפני חתם חבירי וזה אי אפשר דהא בעינן כולה בקיום הגט או כולה בתקנות חכמים אלא ע"כ מיירי ששני עמו והם נעשה שלוחיו והם נעשו עדיו או שנתקיימו חתימתן אבל בל"ז אין הסופר נעשה שליח אפילו כתב לבד ולא חתם הוא אלא שני עדים אחרים אפ"ה פסול כסברת הר"י מרגליות ואין כאן הוכחה משום פוסק נגד סברתם וגם מה שכתב הר"ב שסיים הב"ש בדבריו וז"ל והמחבר שכ' אף אם שלוחו כותבו צריך שיהי' משל בעל כוונתו לכתחילה אל יסמוך על סברת הרמ"ה עכ"ל. וכתב הרב ששגג הב"ש וסבר דהאי או שלוחו דכתב המחבר היינו שלוחו להולכת גט וזה אינו דרק בשלוחו לכתיבה מיירי שלוחו של אדם כמותו אתי לאשמועינן אבל בשלוחו לנתינת הגט ליד האשה לא משתעי כלל:

אמנם בנידן דידן דבאו לשאול קודם המעשה שומעין לו לסופר שיקנה לבעל בכל מקום שהוא כמזכה ע"י אחרים הקלף והדיו עכ"ל הנה מ"ש ששגג הב"ש אם אמנם שלשון המחבר סובל לומר כפי' הר"ב מפראג מ"מ מאן דמפרש שקאי אף על השליח לנתינת הגט לא משתבש בזה ותדע דאי לפי סברת הרב מפראג א"כ אמאי שייר המחבר סברת הרמ"ה והי' לו לכתוב חידוש דין דאם הוא שליח לכתיבה ולנתינה אין צריך לזכות והר"ם יפה חילק באמת בדין זה בין אם מצוה לסופר בין אם אומר לעדים כתבו גט ותנו לאשתי דזכיות הבעל וגרושי האשה באין כאחד וכיון שהמחבר ש"ע לא חילק ש"מ דכוונת המחבר כדעת הב"ש דלכתחילה אל יסמוך על סברת הרמ"ה וכן כתב הב"ח בהדי' לאחר שכתב דכמה גדולים ס"ל אפילו לכתחילה אין צריך ליתן הקלף והדיו כתב רבינו הטור ושאר גדולים חולקי' ואומרי' דלכתחילה צריך ובדעבד כשר אם לא נתן ולא קשה מהא דתנן מי שהי' מושלך בבור וכן ההולך למדינת הים ואמר לשנים כתבו גט לאשתי דכותבין ונותנין דהתם נמי בדעבד הוא כיון שהלך למדינת הים או מושלך בבור דאי אפשר לסופר לקנות הקלף והדיו לבעל אבל במרדכי בפ' התקבל חילק בדרך אחר בשם הר"י הלוי דאין צריך לקנות הקלף והדיו לבעל אלא היכי שהבעל עצמו נותנו לידה אבל היכי דעשה שלוחי' לכתוב ולחתום כו' אין צריך למסור הקלף כו' וזה דעת הרמ"ה שהביא רבינו וכתב הב"ח בסוף דבריו וז"ל מיהו נראה עיקר דלכתחילה אפילו בעושה שליח צריך למסור לכתחילה הקלף והדיו לבעל דלא כהרמ"ה ור"י הלוי ולא דמי להולך למ"ה או במושלך לבור דהתם דיעבד כדפי' עכ"ל. ופסק זה עולה לכוונת הב"ש בדברי המחבר ולא שגג הב"ש כלל בדברי המחבר ובאמת נראין דברי הר"ב מפראג דקודם המעשה שומעין לו לסופר שיקנה לבעל בכל מקום שהוא כמזכה ע"י אחרים ולפי סברתו קשי' לי על הנך פוסקים שהביא הב"י דסוברי' שאין צריך מסירו' שום דבר דאקניי' אקני

רבנן לבעל ולא כדברי דנקנין שמקנין ממש הכל לבעל אלא רבנן אקנוהו ניהלי' ואע"ג דלא משך כלום כשר שהרי אומר אדם לשנים כתבו ותנו גט לאשתי והוא הולך למ"ה והמושלך בבור אומר כל השומע את קולי יכתוב גט לאשתי כותבין ונותנין בחזקת שהם חיים דאל"כ הא אין גט לאחר מיתה וא"כ מאן לא לימא לן דמיירי שמזכה להבעל ע"י אחרים והוי כמו שהקנה ליד הבעל דמי וכו'. קשה לי על הב"ח שכתב דבדעבד כשר אם לא נתן ולא קשה מהא דתנן מי שהי' מושלך בבור וכו' דהתם נמי דעבד הוא וקשה לי דלמא התם לכתחילה יכול לזכות ע"י אחרים הקלף לבעל בכל מקום שהוא ואם הבעל לפנינו מזכי' ליד הבעל גופי' וא"כ לא קשה כלל מההיא מתניתן דלמא באמת כן הוא שמזכה לכתחילה ע"י אחרים ועכ"פ כשמזכה להבעל ע"י אחרים יוצאים אליבא דכ"ע אלא היכי שאין רוצה להשהות כגון במסוכן סמכינן על הרמ"ה בדעבד ואם הבעל לפנינו ומצוה לכתוב וליתן הגט לכתחילה ימסרו הקלף והדיו ליד הבעל וזה ברור:

והדרן עלן דעתן בנ"ד חלילה לנו לעשות נגד סברות הגאונים מהר"י מרגליות ומהר"ם מקראקא כיון דלא אשכחן שום פוסק החולק על זה וכבר ביררנו דברינו בע"ה ובנידן דידן יתקיים הגט בחותמיו לפני ב"ד או הוא ואחר יעיד על חתימת השני והוי כולה בקוים הגט וזה ברור ואשרי הדור שגדולי' נשמעין לקטני' ומודים על האמת. והספק החמישי דבמומר צריך לעשות שליח לקבלה ואח"כ להולכה גם צריך לקבל בחרם ובשבועה שלא יבטל הגט והשליחות הנה בודאי זה חומרות הגאונים אחרונים ולדינא דש"ס שליח שהביא גט אין חוששין שמא ביטלו הבעל הביא בש"ע סי' קמ"א סי' ס"ח ובנ"ד סברא טובא שכיון שנתן טעם לדבריו שעשה זה כדי שיצליח בדרכיו וכיון דלמצוה יחשב בעיניו מסתמא לא יגרום קלקול ואף הגאונים לא החמירו במקום עיגון ונראין דברי הרב מפראג ונותנין הגט בחזקת שהוא קיים וכן הזכיר הב"ח בתשובותיו סי' ק"ב:

וגם מה שכתב הרב וגם מחדא פלטית לי' מספק שביעי אשר זכרנו מאימת כותבין זמן בגט נראה פשוט שכותבין הזמן מזמן הכתיבה גם מקום הכתיבה ומעשה לזה בא לידי פה פראג קבעוה בדפוס ועשאו כיון מה שיצא מאתי וב"ד בהלכה למעשה ונותנין הגט בק"ק ליבנה כו' נפלאתי על הרב שכתב שיצא מאתו וב"ד כאלו ממנו וב"ד יצא הוראה זו ונתחדשה הלכה ואני אומר כבר נתפשט' הוראה זו והלכה זו בכל ישראל וקבעי' הרב בש"ע בסי' קכ"ז והרב הב"י תמה על הטור שכ' על דברי ר"י דכל גט שלא נמסר ביום הכתיבה אין תקנה להכשירו אלא ע"י שליח כו' ואינו נראה כן מדברי הרמב"ם שכתב אמר לשנים לכתוב גט ולחתום וליתנו לאשתי ונתאחר הדבר ימים או שנים כו' ושכותבין הזמן והמקום אין כותבין לא הזמן שאמר להם הבעל לכתוב בו ולא אותו מקום כיצד

הי' בירושלים כשאמר להם הבעל והי' עומדים בתשרי ונתאחר עד ניסן והרי הן בלוד כותבין הזמן בניסן ובלוד והרב הב"י תמה על הטור והביא בשם תשובת הרשב"א לחלק אם הבעל אמר בפירוש ביום זה או אמר סתם כתבו ותנו דאז כותבין הזמן והמקום שהם עומדים וכן פסק הר"ם יפה ולא מצינו שום אדם שחולק בדבר ואף להרב הב"ח שכתב ליישב דברי הטור דס"ל להרמב"ם דדוקא בגיטין הבאי' ממ"ה שהוא שעת הדחק ואי אפשר בענין אחר הוא דקאמר תלמודא דלא הוי לי' דין מוקדם משום דהני קלא איתי להו אבל לא סמכו על הך טעמא להקל במקום אחר ואין להכשירו שמסרנו לה ע"י שליח כמ"ש ר"י וכו' ועיין שם בדבריו מ"מ אליבא דכ"ע מודים להדין דהרמב"ם היכי שהבעל ציווה לכתוב ולחתום ליתן לאשה ונתאחר כמה ימים דכותבי' יום הכתיבה ומקום שעומדים העדים ואין כאן פוצה פה ונודד כנף לחלוק על סברת הרמב"ם כי ראיותיו ברורי' כראי מוצק כמו שהביא הב"י ושאלות ותשובות שבות יעקב לא הי' לפני וא"כ כבר יצא הלכה זו ברורה שאין לפקפק אחריה איברא מה שכתב הרב וחשש לספק שהעדים מכחישים זו את זו ולא התיר ספק זה אלא במה שכתב או אפשר במשמעות הכתב שכתב הסופר פלוני שלא הי' מיחד אותו לכתיבה רק שאמר לו ולשארי החתומים כתבו וחתמו אם אין שם אחד משלשה לבד מאלו השנים שהי' מיחד לעדים בכתיבת הגט כי אם הסופר פלוני הנ"ל ומן ההכרח יהי' הסופר שליח ודאי אין להחמיר כלל ולהוסיף על החומרות כו' עכ"ל משמע מדבריו שאין נ"מ בין הגדת עדות שהעידו שהי' מיחד לסופר פלוני להיות סופר שליח ובין הגדת הסופר פלוני שכתב בכ"י שלא הי' מיחד אותו לכתיבה אבל באמת יש לפקפק בעדות זה ועירוב הדברים ראיתי פה ועתה נעמוד תחילה על הדברים הנראים כמכחישים וסותרים זה את זה תחלה בזכרון עדות הנכתב יום ו' ערב ש"ק ג' אדר ראשון נאמר בזה הלשון דא ויל איך איין שליח מאכין להיות במקומי לכל דברים בכן בין איך אויז בוחר פר איין שליח להסופר פלוני ב"ה פלוני להיות במקומי כו' כי לא נזכר כאן מי ומי יהי' עדים וחותמים על העדות זה ג' עדים ובזכרון עדות הנשלח להתורני מ' אפרים נאמר בזה"ל דא ויל איך איין שליח מאכין להיות במקומי בחריקאי וידו כידי לכל דבר והוא יכתוב ויקבל הגט מן הב"ד צדק וימסור ויתן הגט ליד אשתי וחתמו עליו ג"כ הני שלשה עדים החתומי' בזכרון עדות הראשון ובזכרון עדות זה לא נאמר שם למי עשה שליח רק סתם נאמר שעלה המוסכ' אצלי לעשות שליח להיות במקומו והוא יכתוב ר"ל שהשליח יכתוב ולא ביא' שם המעשה אם בירר וייחד לאיזה אדם להיות שליח וגם לא נאמר שם מי ומי יהיו עדים וחסר כאן שני דברים אחד שלא נאמר מי ומי יהי' שליח מי ומי יהי' עדים רק

משמעות הלשון דא ווייל איך איין שליח מאכין ר"ל שיעשה ויבחר בשליח שיכתוב אבל לא נאמר שעשה וברר בשליח או צווה לאיזה עדים ועתה נעמוד ונדקדק בדברי כתב של ח"י מוהר"ר מרדכי לייפניק וז"ל בכן כתבתי לשם שיכתבו אלי מי ומי המה אנשים שהעמיד המומר הנ"ל להיות עדים על הגט ונכתב לי תשובה שבפירוש אמר המומר הנ"ל שר' זעקיל הנ"ל ור"ש שוויד הנ"ל יהיו עדים על הגט אך ורק על אותו אגרת עדיין הייתי בעיני אגרת בת מחלת לב שבקשוי יהי' היתר לעגונה בכן כתבתי עוד הפעם לשם שיכתבו לי כל דבר שורש אם העמיד המומר הנ"ל גם בפירוש מי ומי יהי' הסופר ועל זאת נכתב לי תשובה כתב העתק לכאן וזה דברי הסופר פלוני הנ"ל ח"ו ניט משנה בין כי אין אדם חוטא ולא לו ואמר לי המומר בזה"ל איך בין צו פרידן צו אלו זאכין אונד איר פלוני סופר איר זאלט דער שליח זיין עטץ זאלט עדים זיין על הגט אונ דיא אנדרי עסקים וואס מען נצטרך איז להגט הן הסופר והן שארי דברים בכן לכל וכל מרוצה ברצון טוב כדי אז מיין ווייב זאל ממני פטור ווערין זאלט אבר דער מומר בשם גימעלט האבן ווער דער בעל דבר זאל זיין קאן איך ניט זאגן רק ער האט סתם גיזאגט אני נותן נפשי לכל וכל בין איך צום אלים צו פרידן ווייטר האב איך בעסק הזאת קיין ידיעה ניט עכ"ל. וכן העיד על תשובה זו אחד מן העדי' ר' זעקיל ווירמש ובאמת כאשר נזדקק בדברי ר"מ לייפניק ובתשובת סופר פלוני נראה שר"מ לייפניק כתב זה על זכרון עדות שנשלח למ"ה אפרים ששם לא נאמר באיזה שליח בחר ליכתוב וגם לא נזכר שם על העדים אם ציוום לחתום ועל זה כתב להם הר"מ לייפניק להודיע שורש הדברים ולאחר הודיעם שבפירוש אמר המומר שר' זעקיל הנ"ל ור"ש שוויד יהי' עדים על הגט או שיהי' בעיני אגרת בת מחלת לב וכתב לשם עוד הפעם שיכתבו לו כל דבר שורש אם העמיד המומר הנ"ל גם בפירוש מי ומי יהי' הסופר ונאמר לו תשובה מסופר פלוני הנ"ל גופי' ור' זעקיל שלא אמר בשם מי יהי' סופר רק ער האט סתם גיזאגט אני נותן נפשי לכל וכל בין צו אלים צו פרידן ומזה נראה לעינים שכתב זה על זכרון עדות הנשלח ליד התורני מה' אפרים דאי לפי זכרון עדות הנכתב בשאלות הרב מפראג בראשון נאמר שם בפירוש בכן בין איך אויס בוחר פר איין שליח להסופר פלוני בר פלוני להיות במקומי ובחריקאי וידו כידי לכל דבר והוא יכתוב הגט ולא הי' חסרון רק שלא נאמר שם אם ציוה לעדים לחתום וא"כ כאשר הודיע להר"מ לייפניק שבפירוש אמר המומר שר' זעקיל ור"ש שוויד יהי' עדים על הגט א"כ למה כתב הר"מ הנ"ל שאותו אגרת הי' אגרת בת מחלת לב שבקושוי יהי' היתר לעגונה בכן כתבתי שיכתבו לי כל דבר שורש אם העמיד המומר הנ"ל גם בפירוש מי ומי הסופר ואי לפי כתב הרא"ש א"כ כבר נאמר שם בפירוש שסופר פלוני

יהי' שליח ויכתוב אלא ברור כשמש מן הוכחה זו שהר"מ לייפניק כתב תשובת סופר פלוני על כתב הנשלח תחילה להתורני מוהר"ר אפרים ועתה נדקדק בדברי סופר פלוני שכתב לר"מ לייפניק יום ד' ה' ניסן תעח"ל פה קומארין. מה שכתוב רום מעלתו א' ניסן העבר ראיתי בבית הקצין ר' זעקיל ווירמש בו והשיב לי המומר בזה הלשון אני נותן ח"י כו' דאז איר זאלט שליח זיין כמו אני בעצמי אונד הגט כשר מוסר זיין ליד אשתי שרל ובפירוש אמר לי המומר ולאלו האנשים העדים הידועים כאשר נרשם בח"י על הגוף הכתב מה שראה בווינא הוי אתם עדים כשרים ונאמנים וכתבו וחתמו על הגט כדין תורה כו' ותחילה כתב הסופר פלוני אז ער ניט קאן זאגן אז דער מומר בשם גיזאגט האט דער בעל דבר זאל סופר זיין ומה שכתב הסופר פלוני בה' ניסן להשיב על כתיבת ר"מ הנכתב א' ניסן יש ליישב שלא הי' דבריו כמכחישין דמה שאמר המומר איר זאלט זיין כמו אני בעצמי אונד הגט כשר מוסר זיין אין פירושו שפלוני סופר יכתוב הגט אלא שהסופר פלוני יהיה שליח וגט כשר יכתבו אחרי' אלא שסופר הנ"ל ימסור הגט כשר לאשתי וכן מה שכתב ובפירוש אמר לי המומר ולאלו אנשי' העדי' הידועי' הוי אתם כשרי' ונאמנים וכתבו וחתמו על הגט ואף אם אומר לעשרה כתבו גט לאשתי אחד כותב ע"י כולן כדאיתא בס"פ התקבל המשמעות הלשון ובפירוש אמר לי ולשני' כתבו וחתמו על הגט משמע שנתן רשות לכל אחד מהני תלתא לכתוב מ"מ בפירוש לא אמר מי יהי' הסופר וי"ל דאינו מכחיש דבריו הראשונים דכל שאנו יכולים ליישב דברי עדים שלא נראין כמכחישין אנו עושי' שלא להכחיש:

אך תמוה מאוד על הסופר שהעתיק כתב של סופר פלוני אשר השיב לר' פלוני שכתב אליו א' ניסן ונאמר שם אני נותן ח"י כו' אלז איר זאלט זיין איין שליח כמו אני בעצמי אונד הגט שרייבן ומוסר זיין לאשתי ובפירוש אמר לאלו אנשים הידועים כו' הוי אתם כשרים ונאמנים וכתבו וחתמו על הגט כדין תורה כו' א"כ הוסיף המעתיק על הגוף הכתב בח"י של סופר פלוני מה שלא נאמר שם והעתיק שמינה את הסופר פלוני להיות שליח ולכתוב הגט. ולפ"ז יהי' דברי סופר פלוני סותרים זה את זה בבירור ולא זו אף זו לפי דברי המעתיק דברי הסופר פלוני יהי' דבריו סותרים בכתב זה שמתחילה אמר איהר זאלט שליח זיין אונד הגט שרייבן הרי בפירוש שציווה הבעל לסופר פלוני שיכתוב הגט ואח"כ העתיק וכתב ובפירוש אמר לאלו אנשים הידועים הנרשמים בשם הוי אתם עדים כשרים ונאמנים וכתבו וחתמו ולא כתב כאן כמ"ש בגוף הכתב ובפירוש אמר לי ולאלו אנשים כו' רק בפירוש אמר לאלו אנשים כו' וכתבו וחתמו וזה ידוע לכל בי' רב דאם אמר כתבו וחתמו הוא כתב הגט וחתמו הוא ח"י שיחתמו על הגט א"כ חזר מדעתו

הראשונה שתחילה ציוה שסופר פלוני יכתוב ואח"כ אמר לאלו אנשים שהם יכתבו ויחתמו משמע שציוה להם שיכתבו הגט ויחתמו הם וחזר מסופר פלוני הנ"ל ותמה אני איך לא הרגיש הרב מפראג בדברים אלו שהם עיקר ויסוד שנתיר א"א על זה:

ובאמת אני יודע בבירור הדברים שע"י הי' מעשה ששלח לי תחלה מהור"ר פלוני זכרון עדות הנכתב פה וגם מוהר"ר פלוני וכאשר ראיתי שחתם וסתם דבריו שלא נזכר שם השליח למי בחר וגם לא נזכר שם הסופר וגם שם העדים דחיתי בשתי ידים להזדקק בדבר זה ואמרתי שאותן אנשים לא הי' בקיאים בטיב גיטין ואח"כ התחיל מהו"ר פלוני לכתוב ולחזור על הדברי' שינוי טעמים ויש לחוש שעל סופר פלוני דמחמת כיסופא הוא דעביד כיון שהוא מוחזק אצלם למורה ונתבייש לומר שהוא אינו יודע בטיב גיטין צידד אח"כ הדברים על צד הדין להתיר וכיוצא מצינו דעדים משנים מחמת כיסופ' דסופר ה"נ כעין זה אך יש לדחות דהתם נמי לא מחזיקינן עדים ברשעים אלא שהם טועים וסוברי' דבעל אינו מקפיד אלא מראה מקום להם ובאמת אינו כן אבל לאחר שהודענו להם שאי אפשר להתיר ע"פ זכרון עדות ראשון הנשלח להתורני מהו' אפרים תו לא חשדינן להו ברשיעי בשביל כיסופא דלי' ירבה ח"ו ממזרים בישראל אך אנו על מי נסמוך כיון דאין גוף הכתב מסופר פלוני לפנינו רק העתק מגוף הכתב מר' פנחס ברודא ומאן יימר שהעתק מן הגוף הכתב הוא אמת וטעה מה' פנחס אח"כ בהעתקת הדברים דלמא איפכא הכתב העתק הוא אמת וטעה המעתיק תחלה בגוף הכתב ואם כתב השני הוא אמת א"כ יש מבוכה גדולה כי דבריו סותרים זה את זה בכתב עצמו כאשר כתבנו למעלה מלבד שסותרים דברי עצמו מה שכתב תחילה בעצמו והעד הר"ר זעקיל מעיד עליו וז"ל דיא תשובה צו ערזעהן איזט הסכי' לדבריו שלא אמר המומר בפירוש מי יהי' הסופר דבודאי אם לא אמר בכתב תחלה הי' יכול לחזור ולהגיד בב"ד דהא אפי' היכי דסומכין על עד אחד בעגונה ואף אמר חוץ לב"ד נוכל לסמוך עליו וס"ד דהוי הגדה אפי' הכי מבואר בא"ה סי' י"ז סי' כ' אם הי' מערער על אשה לומר שהיא זקוקה ליבם ואח"כ הוא בעצמו העיד בב"ד ששמע שמת סומכין עליו כיון שהדברים ראשונים לא הי' בב"ד א"כ ה"ה הכא אבל בנידן דידן שכתב הסופר פלוני בח"י וגם ח"י ר' זעקיל ונתקיימ' בב"ד שוב לא יוכל לחזור בו וכן הביא רמ"א בא"ה סי' מ"ב לענין עידי קידושין אם אמרו חוץ לב"ד שנתקדשה יכולים לחזור בהם בב"ד לומר לא נתקדש' וכן להיפך ואם מצאו כתוב בשטר פלוני קידש פלונית ועדים חתומים כו' וכל זמן שהשטר אין מקויים אין לחוש לקדושין עכ"ל הרי להדי' דאם נתקיים חוששין וה"ה בנ"ד כיון שנתקיימ' ח"י של סופר פלוני הנ"ל שוב אינו יכולים לחזור ולהגיד וגם ר' זעקיל ווירמש סותר דברי עצמו דמה

שבאו בשיפולי היריעה בכתב סופר פלוני מעיד על דבריו שלא אמר בפירוש מי ומי יהי' הסופר בזיכרון עדות ראשון נכתב לפני מהגאון מפראג וחתם עליו גם ר' זעקיל הנ"ל ונאמר שם בפירוש שהוא יכתוב הגט ויהי' שליח וזכרון עדות הנכתב ע"י ר' אפרים לא נאמר שם השליח ולא שם הסופר ולא שם העדי' ונכתב הכל ביום אחד ועל זה וכיוצא בזה צריך דרישה וחקירה כמבואר בסי' מ"ב:

ומיהו יש ליישב דעדות אלו אינו מכחישים זו את זו אלא תחילה הגידו שנתרצה המומר לעשות שליח ואח"כ הוסיפו והעידו מה שבחר אח"כ בסופר פלוני הנ"ל וצוה לו להיות שליח וגם לכתוב הגט ואין זה סותר לדברי ראשונים. ועתה אין לנו לדון אלא בדברי השליח הסופר שתחילה אמר שלא אמר בפירוש שיהי' הוא סופר וגם שהעד ר' זעקיל ווירמש שדבריו סותרים זה את זה כיון שלא העיד ר' זעקיל בפירוש על זה רק כתב למעלה איז תשובה צו ער זעהן י"ל לא דקדק כ"כ בכל דבריו רק דהך סתמה תשובה דער זעהן ר"ל שהשיב על דבריו ולעולם דזה הוא אמת מה שחתם ר' זעקיל עם שני עדים שמעון ובנימין שציוה הבעל שסופר פלוני הנ"ל יהיה שליח ויכתוב הגט אלא דעדיין לא נפקינן מידי ספק ההשליח הסופר הנ"ל אף אם נאמר שמה שכתב תחילה הסופר פלוני הנ"ל תשובה לר"מ לייפניק וכתב שם בזה לשון ואמר לי המומר כו' אונד איר זאלט דער שליח זיין אונד עטץ זאלט עדים זיין על הגט אונד דיא אנדערי עסקים וואס נצטרך איז להגט הן סופר או שארי עסקים בין איך לכל וכל מרוצה כו' הרי משמע שהוא מרוצ' לסופר אף מה שהם יבחרו וא"כ הוי בכלל אמר אמרו לסופר דלא מהני מ"מ משמע נמי מלשונו שאף אם הם יכתבו נמי מרוצה כיון שאמר סתם דיא אנדרי עסקים וואס נצטרך איז להגט הן סופר וכו' בין איך מרוצה משמע שהוא מרוצה אף אם הם יכתבו וא"כ כל מי שהוא באותו מעמד הי' יכול לכתוב הגט אך בכתב של סופר פלוני הנ"ל הנכתב יום ד' ה' ניסן כתוב והשיב לו המומר בזה"ל אני נותן ח"י כו' ובפירוש אמר לי המומר ולאלו אנשים העדים הידועים וכו' הוי עדים כשרים ונאמנים וכתבו בכל לשון של זכות וחתמו על הגט כו' הרי לשון זה שכתב ובפירוש אמר לי המומר ולאלו אנשים משמע שאמר לשלשה כתבו וחתמו ושפיר כתב הרב מפראג או אפי' כמשמעות הכתב שכתב הסופר הנ"ל שלא הי' מייחד אותו לכתיבה רק שאמר לו ולשאר חתומי' כתבו וחתמו אם אין שם אחד משלשה החתומים לב"ד מאלו אנשים השנים שהי' מייחד לעידות בקי בכתיבת הגט כ"א הסופר פלוני הנ"ל ומן הכרח שסופר פלוני יהי' סופר והשליח כו' למדתי שכיון לכוונה הנ"ל כיון שאמר לכולם כתבו אף הסופר הנ"ל בכלל ולשיטתו יכול הוא להיות סופר ושליח אך לא נעשה בכתב השני שהעתק ר' פנחס ברודא ונאמר

שם והשיב לי בזה"ל אני נותן ח"י כו' אלז איר זאלט איין שליח זיין כמו אני בעצמי אונד הגט שרייבן ובפירוש אמר לאלו אנשים הידועי' וכו' הוי אתם כשירים ונאמנים וכתבו וחתמו על הגט הרי שלא אמר אלא לאלו עדים כתבו וחתמו וכתבו הוא כתיבת הגט וחתמו הוא חתימת ידן וא"כ חזר מה שציוה לסופר פלוני הנ"ל איר זאלט שרייבן וצוה לעדים לכתוב גוף הגט א"כ א"א שסופר פלוני יהי' סופר דהרי חזר מדבריו הראשונים:

ותמה אני איך לא הרגיש החכם בספק זה ובגוף הנידן אם יוכל לחזור ולהגיד בב"ד אף שנתקיימה חתימתו תמהני מאוד על פסק רמ"א בש"ע בא"ה ס"ס מ"ב דמחלק בין נתקיים ללא נתקיים דהרי הב"י הביא תחילה תשובת מהרי"ק דמוציא שטר חתום בעדים חוששין לקידושין ואח"כ הביא בשם תשובת הרשב"א סי' א' ור"ט על אחד שהוציא קול שקידש את פלוני והוציא שטר חתום בעדים שקידשה כל שטר שלא נעשה מרצון המתחייב אינו אלא כפינקס בעלמא ומפי כתבם ולא מפיהם הוא כו' ע"ש ולפ"ז אפילו כי נתקיים נמי נימא דהוי מפי כתבם וראיתי בלבוש שהרגיש בזה ורצה לתקן בנתינת טעמו מלבו וז"ל בסי' מ"ב ס"ס ד' מצא כתוב בשטר פלוני קידש פלונית ועדים חתומין בו אין חוששין לקידושין מחמת עידי חתימה עד שישמעו העדים מפיהם ופי' ולא מפי כתבם בעינן זה דוקא כשאין השטר מקוים אבל אם השטר מקוים יש לחוש שמא כבר העיד בב"ד אחר ואח"כ חתמו וצריכה גט עכ"ל הרי שחשש שיש לחוש שמא כבר העידו בב"ד אחר ואח"כ חתמו וצריכה גט וטעם זה הוא רחוק מאוד. ועוד קשי' לי על גוף הנידן איך אפשר לומר מפיהם ולא מפי כתבם דלא כפי' ר"ת דמכשיר אם העדים ראוים להעיד ואינם אלמים והא דחותכין דיני ממונות בעדות שבשטר כדי שלא תנעול דלת בפני לוין כמו שפסק בש"ע בסי' כ"ח סי' י"א א"כ איך אפשר לישב הא דפריך הש"ס בריש פ"ק דגיטין אמאי השליח נאמן הא אתחזק אסור' דא"א והוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים ומשני הש"ס בדין בקיום שטרות נמי לא ליבעי כדריש לקיש דאמר ר"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמו שנחקר' עדותן בב"ד וכשר מדאורייתא ולא הוי מפי כתבם כלל אף אם לא נתקיימו חתימתן:

והנה אחרי העיון מצאתי את שאהבה נפשי שדודי הש"ך הרגיש בקושי' והכריע באמת שלא כדעת הרמב"ם ועיין שם באריכות והעלה לדינא דמן התורה עדים חתומים בשטר הוי כנחקר' עדותן בב"ד ולא הוי מפי כתבם בסימן ל"ט ס"ק ט' ובסימן מ"ו ס"ק ט' העלה הש"ך דדעת הרשב"א עיקר שכתב בסימן אלף ר"ט אפילו נתקיים השטר לא מהני לענין קידושין עד שיבאו ויגידו בפניהם או שיכתבו שהאשה צוותה לכתוב שטר והשיג שם על הלבוש בא"ה סימן מ"ב שכתב טעם מלבו ע"ש באריכות והעיקר כל שלא נעשה

ברצון בעל דבר כגון בשטר הלואה שלא ברצון המלוה או בשטר מכר שלא ברצון המוכר אז אפילו נתקיים לא הוי שטר דהוי מפי כתבם אבל אם נעשה ברצון הלוה והמוכר הוי כמו שנחקרה עדותן בב"ד דמי' ומדרבנן צריך קיום א"כ בנידן דידן דאין אנו צריכין רצון אשה דאשה מתגרשת בע"כ ונעשה מרצון הבעל וא"כ הוי כמו שנחקרה עדותן בב"ד מדאורייתא ואינו יכול להחזיר ולהגיד מיהו נראה בנידן דידן שסופר פלוני הנ"ל הוא עד אחד לענין הגדתו יכול לחזור ולהגיד כמ"ש הרמ"א בס"ס מ"ו וז"ל הא דעדים החתומי' על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד ואינן יכולים לחזור דוקא שנים אבל עד אחד החתום בשטר יכול לחזור בו עכ"ל. ואף שהש"ך חולק על זה וס"ל דאפילו עד אחד בכתב אינו יכול לחזור וכן כתב לעיל בסי' זה ס"ק ל"ב מ"מ מודה דוקא אם עשה ע"פ צוואת בעל דין בענין דלא הוי מפי כתבם יעיין שם וא"כ בנידן דידן אף של שלשה עדים אמרו כתבו חתמו ותנו ליד אשתי וזה הוי כשטר גמור ולא הי' יכולים לחזור ולהעיד מ"מ להסופר פלוני הנ"ל לא ציוה ליכתוב וא"כ מה שכתב הסופר פלוני הוי מפיהם ולא מפי כתבם ואף שנתקיים חתימתו יכול לחזור ולהגיד והנה בנידן דידן שעין בעין נראה כמה גימגומים בהגדות עדות ראוי לחקור ולדרוש אף בעידות נשים הי' דעתי נראה באם שהי' דבר באפשרי שיבואו עדים וגם סופר פלוני לפני ב"ד צדק כדי שיחקרו וידרשו להעדות ולסופר פלוני הנ"ל על כל פרט למה כתבו פעם כך ופעם כך ואם ימצאו עדותן מכוונות יעשו ע"פ ואם לא יהי' באפשרי שיבואו עדים לב"ד עכ"פ החיוב על האשה להביא ב"ד כשר למקום העדים וייאמינו עליהם כדי להעמיד על האמת וכאשר יתברר האמת שהבעל צווה לעדים לחתום ומינהו לסופר פלוני הנ"ל יכול הוא להיות שליח וגם הסופר בלבד שיתקיים שני עדים בחותמיו או יעידו בעצמם על פה דזה הוא כולה בקיום הגט אבל לסמוך על השליח לבד שיאמר אני כתבתי ולפני חתם חלילה לנו להקל נגד הנך גאונים מהר"י מרגליות ומהרמ"א מקראקא והנ"ל לע"ד כתבתי וה' ינחני בדרך אמת ויראני נפלאות בתורתו כ"ד הטרוד מתאבק בעפר רגלי חכמים. מאיר חותם פה ק"ק אייזנשטאט:

אחר זה יצא איזה קול על השליח הנ"ל שהוא חשוד על העריות ויש לפקפק. אם מותר לסמוך עליו בעדות אשה. והשבתי להגאון מוהר"ר שמשון נר"ו:

אמרתי לפרש דברי לפני אדוני הגאון נר"ו שבימים העברו הגיעני מכתב הרשום בכתב אמת ע"י נאמן ביתו התורני מ' אפרים ונאמר שם לבחור איזה איש היודע בטיב גיטין שילך לעיר קומארין לסדר הגט וגם נאמר אלי לחקור אחר הסופר והשליח מחמת דסני שומעני' ועמדתי מרעיד כי ראיתי מעשה ונזכר הלכה שבשנה העברה שאל ממני המ"צ

דק"ק ל"ב על שטר אחד שחתם סופר פלוני הנ"ל עם עד אחד אם לפסול באשר שיצא הקול שנכשל בא"א וע"י הוציאה אשה מבעלה ע"י גט ואני למדתי זכות עליו והכשרתי השטר וזה דוקא בדיני ממונות אבל לא בעדות אשה כמבואר בטור א"ה סי' מ"ב וכתב רמ"א החשוד על העריות אע"פ שאין עדים שבא על הערוה רק שחשוד בעלמא פסול לעדות אשה בין לענין קידושין ובין לענין גירושין מיהו הי' נראה דכל זה אם בא להעיד וכן המביא גט ממדינות הים שצריך לומר בפ"נ ובפ"נ וסומכין על העדות אבל אם נתקיים בחותמיו ועדים מעידין על שליחתן הוא כשר להביא הגט דעכ"פ הוא בתורת גיטין אבל אחר עיון נראה דאף בזה איכא פלוגתא דרבוותא ה"ה הרמב"ם והרא"ש שכתב בפ"ב דגיטין כל הפסולין מדברי סופרי' כשירים להביא הגט כו' ואם הי' פסולין מן התורה פסולין להביא את הגט בח"ל ואם הי' מקוים אפילו לא עשה תשובה דבני כריתות נינהו ולשיקרא ליכא למיחש ודלא כמ"ש הרמב"ם ז"ל הפסולי' בעבירה מד"ת פסולים להביא את הגט כו' והראב"ד השיג עליו ובש"ע סי' קמ"א סי' ל"ג הביא שני הדעות מיהו במקום עיגון יש לסמוך על הרא"ש דנראה דעת הרא"ש הוא עיקר שכן כתב הב"י וז"ל ודע שכשם שהראב"ד והרא"ש חולקים על הרמב"ם בדין זה כ"כ הרב המגיד שהרבה מהמפורשי' חולקים עליו ושלא ידע טעם לדבריו וגם הרשב"א והר"ן תמהו עליו עכ"ל וגלל כן כתב בש"ע דעת הרא"ש תחלה ללמוד שהוא עיקר לדינא א"כ במקום עיגון יש לסמוך על העמודי' האלה גדולי אחרוני' כי באמת דברי הרמב"ם הם כהלכת' בלא טעמא ובר מכל דין האי שכתב הרב החי"מ סי' מ"ב ס"ק י"ד וז"ל החשוד על העריות הנה הפרש גדול שבין בא על הערוה ממש לחשוד בעלמא שמיחד עם העריות דבחשוד בעלמא נראה שאינו פסול רק מדרבנן דאינו לאו מפורש בתורה רק שהוא חשוד על אותו דבר אבל אם בא על הערוה ממש ויש עדים בדבר למאן דפסק כרב ששת הוא פסול מדאורייי כו' והנה בנ"ד שאין כאן עדים אלא קול וחשד אינו פסול אלא מדרבנן ובדבר שאינו פסול אלא מדרבנן אף הרמב"ם מודה שכתב בפ' ו' הביאו הטור וכן הפסולין מדבריהם בעביר' כשירים לעדות זו דהיינו לשליחות הגט וא"כ אין כאן פקפוק אפילו לדברי הרמב"ם אך בנ"ד שהרבה גופי עדות אשר הגט כשר לכתוב אנו לומדי' מדברי סופר פלוני כמבואר בגופי עדות שלו בכן בהא נחתא ובהא סלקא שמעתי' שאם שני עדים שהי' באותו מעמד שציוה המומר יעידו שכדברי הסופר פלוני הנ"ל כן הוא תו אין לפקפק ולא תצא מהתירה ראשון אשר כתבתי והייתי סניף לדברי החכם ושם הודעתי דרכי שכל מה שהעידו בכתב לאו הגדה היא דהוי מפיה' ומוטל על הב"ד שילכו לשם

לסדר הגד ולחקור עד מקום שידם מגעת ולאמת הדברים שלא יהי' נראה כסותרי' זה את זה כ"ד הקטן הנ"ל:

שאלה ע

זה שלח חד מצורבא מרבנן הנ"ל להגאון מהור"ר שמשון נר"ו וז"ל.
הנה ע"פ פקודת אדמ"ו הגאון המפורסם מוהר"ר שמשון וועהרטהיים נר"י בביאתי הנה פה ווינא כד הייתי חד כרעא אארעא כו'. נדרשתי ללו שאלוני שאלה בבעלי הוראה לאיסור או להתיר' בכח כוחי לניסע ומסיק שמעתתא אליב' דהלכת' בדבר שליח הגט שיצא קול עליו שנכשל בא"א ואף שבאותה שעה באתי לא יכולתי לבא על העיון עיונא פקיחא מ"מ נתתי דברי בפי החזן מ' אפרים להשיב לשואל כהוגן וזה ימים לא כביר חזר והשיב וכתב דעתו להלכה ולמעשה רב גובראו וכאלו לא ידע ולא ראה כלל מה שנכתב אליו או לא שמיעי' לי' ודי לאב"ד להיות כרבו הוא ניהו רבינו משה בר מיימוני ז"ל שגם עליו כתב שדבריו הן מילתא בלא טעמא והכניס ראשו בין שני הרים גדולים אשר קטנם עבה ואין דעת שלישית מכרעת הן אמת ראוי להחשיך עצמי מן הדין ולא להכניס ראשי בעסק זה וממש כמצווה ועומד מפי אדמ"ו הגאון זצ"ל שלא ליתן ידי ואצבעותיו בעסק כאלו ובפרטות בעת שאין אתי במחיצתי ספרי קודש כל צורכי שו"ת ראשוני' ואחרונים ומה גם שמעתת' בעו צילותי' ואינני יושב על דורדיי' אף אין לפי שעה חדר המיוחד לכך משום זה מנעתי עצמי לעיין בגופי דעובדא בשריותא דההיא איתתא כי אם בנדון שליח הנ"ל ושמתי עיני בדברי ראשונים. גדולי הפוסקים המקלחי' מים לרבים ומימיהן אנו שותין וצדק לפני יהלך שלא אכשל בדבר הלכה והנה מה שרוצה המורה להכשיר בלי פקפוק כלל ושפך סוללה על דברי רמב"ם ז"ל וז"ל ובש"ע סי' קמ"א סי' ל"ג הביא שני דעות מיהו במקום עיגון יש לסמוך על הרא"ש דנראה דדעת הרא"ש הוא עיקר שכן כתב הב"י וז"ל שכשם שהראב"ד והרא"ש חולקין על הרמב"ם בדין זה כן כתב הרב המגיד שהרבה מפרשים חולקים עליו שלא ידעו טעם לדבריו וגלל כן כתב בש"ע דעת הרא"ש תחילה ללמוד שהוא עיקר לדינא א"כ במקום עיגון יש לסמוך על העמודים אלו גדולי האחרונים כי באמת דברי הרמב"ם הם כהלכת' בלא טעמא עכ"ל המורה:
נראה בעליל מלשונו שעלה בדעתו לדחות דברי הרמב"ם בלי טעם וריח מילתא דאתי לידן נימא בי' מילתא ונדקדק תחילה דברי הטור בסי' קמ"א שדבריו צ"ע מאוד וז"ל כתב הרמב"ם הקרובי' כשרים לעדות זה וכן הפסולין מדבריהם בעביר' כשרים לעדות זה אבל הפסולים מד"ת פסולים להביא הגט ואם הביא פסול בד"א בשנתקיים בחותמיו

אבל אם לא נסמוך בו אלא על דברי הפסולים בעבירה מן התורה אינו גט כלל ואין כן דעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל שכתב כל הפסולין מדברי סופרין יכולין להביא הגט אפילו בח"ל ואם הי' פסולי' מד"ת פסולי' להביא וכתב הרמ"ה שפסולין בין בארץ ובין בח"ל וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאינו פסולי' אלא בח"ל וכתב הב"י וזה לשונו כתב הרמב"ם בפ"י הפסולי' מד"ס כשרי' לשליחות הגט ורבינו כתב עדות במקום שליחות אולי הם כן בנוסחתו כו'. וכך יש לפרש דברי רבינו שמ"ש אין דעת א"א הרא"ש ז"ל כן לא קאי אלא אהביאוהו פסולים מן התורה ונתקיים בחותמיו שפסל הרמב"ם וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין פסול אלא שצריך לומר בפ"נ ובפ"נ וכן בח"ל אם נתקיים בחותמיו כשר ודעת הרמ"ה נראה שהוא כדעת הרמב"ם ז"ל והיינו דפסל אפילו בארץ כלומר דבא"י אצ"ל בפ"נ ובפ"נ ואם יש בו ערעור יתקיים בחותמיו והן פסולין בין בא"י שאין סומכין עליו אלא על קיום חותמיו בין בח"ל שסומכין עליו על עדותו שמעיד בפ"נ ובפ"נ זו ואצ"ל זו קתני וא"כ יש ערבוב בדברי רבינו דאחר דברי הרמב"ם ה"ל לכתוב וכ"כ הרמ"ה מ"מ כוונת דבריו הוא כמ"ש עכ"ל:

ואמרתי ליישב כל דיקדוקי ב"י בצירוף דעת הרמב"ם ז"ל מה שהקשה עליו הראב"ד וכל אנשי ריבו השיגוהו עד שכתבו שאינן יודעין עעם לדבריו למה יהי' פסול זה להביאו אם נתקיים בחותמיו הלא לא על פיו של השליח אנו חיין ויבא הכל על נכון איש על מקומו יבא ואין כאן בדברי הטור איחור וקדימה דלכאורה צ"ל מנ"ל להב"י דהרא"ש לא פליג אלא גבי פסולי עדות דאורייתא בא"י או אם נתקיים בחותמיו דלמא אף ברישא פליג גבי פסולי מד"ס דהרי נוכל לומר דהאי בד"א שנתקיים בחותמיו שכתב הרמב"ם קאי גם ארישא דמלתא דאמרי' פסולי דדבריהן כשירים דוקא כשנתקיים בחותמיו וכו' וכן הא דפסולי עדות מד"ת המה רק פסולין אבל ריח הגט יש בו דוקא כשנתקיים כו' וא"כ הרא"ש שכתב בפירוש כל הפסולין מד"ס יכולין להביא הגט אפילו בח"ל וע"כ צ"ל דרבותא היא בח"ל מכח שצריך לומר בפ"נ ובפ"נ ומיירי בלא נתקיים בחותמיו דאל"ה הדין אחד לא"י ולח"ל. וא"כ פליגי בתרתי דאף דפסולין מד"ס שהצריך הרמב"ם להיות הגט מקוים בחותמיו מכשיר הרא"ש אפילו לא נתקיים ולמה פי' הב"י דמ"ש הטור ואין דעת א"א הרא"ש ז"ל כן לא קאי אלא אהביאוהו פסולי דאורייתא כו' וצ"ל דבאמת לזה כיון הטור שהביא הנוסחא בדברי הרמב"ם כשרים לעדות כו' ולא כתב שליחות משום דמזה מוכח שמודה הרמב"ם דפסולין מד"ס כשרים בח"ל דאם נפשך לומר אינם כשרים אלא בא"י לא שייך לומר לעדות דהא א"צ לעדות דידהו רק הי' לומר לשליחות זו אע"כ אף בח"ל ולא נתקיים דאז הוי עדות דצריך לומר בפ"נ ובפ"נ מ"מ כשרים ולכן שפיר

פי' הב"י דלא פליג אלא בפס' מד"ת. ואין להקשות כל זאת מנ"ל שמביא נוסחא אחרת ופי' כך על זה י"ל דלכאורה משנה וגמ' ערוכה היא במס' ר"ה סוף פ"ק וביבמות ס"פ כיצד אלו הן הפסולין כו' אר"א זאת אומרת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה ובודאי אנו צריכין לפרש דברי הרמב"ם שיהי' מכוונת לדברי משנה וגמ' ובודאי דעתו בפסולי ד"ס שכשירים אפילו בח"ל ולא פליגו הרא"ש עלי רק בחדא:

אמנם לפ"ז נשאר הקושי' במקומו מנ"ל דפליג הרמב"ם בזה דלמא אף שהרמב"ם מודה בפסולי מד"ס דכשירים כנ"ל מ"מ אף הרא"ש מודה בפסולי מדאורייתא אף בא"י פסולין להביא והא דכתב הרא"ש אפילו בח"ל משום רישא דמלתא דאמר הפסולין מד"ס יכולין להביא אפילו בח"ל אבל פסולי דאורייתא אפי' בא"י פסולין וכח דהתירא עדיפא לי' להרא"ש לאשמועי' דפסולין מד"ס כשירים אפי' בח"ל בשלמא דברי הרמב"ם מפורשים היטב דמיירי אפי' בח"ל מדכתב כשרים לעדות כנ"ל משא"כ הרא"ש שכתב לשון להביא א"כ ה"א דוקא בא"י לכך איצטרך לפרש בח"ל (וא"ל הלא זה מתני' וגמ' ערוכה כו' ובל"ז לא הייתי משבש לומר דבח"ל פסולי ד"ס פסולין כנ"ל זה אינו אף מתני' מ"מ האחרון צריך לפרש דבריו באופן שלא ישאר שום פקפוק בדבריו לענין דינא וראי' ממ"ש התוס' בשבועות דף י"ז גבי אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוצא בשפתיו דאמורא צריך לפרש דבריו ביותר ולא לסתום ולסמוך על המעיין וכן בדוכתא טובא מכ"ש הפוסק אחרון וכי כ"ע דיני גמירי) ואין לפקפק ולומר ליתני לעדות וכו' ולא יכתוב אף בח"ל כדי שלא להשתבש בסיפא זה אינו דהא בל"ז לפי"ד הנ"ל היה קשה א"כ במאי פליגי הרמב"ם והרא"ש הא בדברי סופרים כ"ע מודים דכשירים אף בח"ל ופסולי ד"ת יהי' כ"ע מודים דאף בא"י פסולים א"כ במאי קמיפלגי וע"כ צ"ל דפליגי ויש דבר מה פלוגתא בניהם שהרי רא"ש עצמו סוף פ"ב דגיטין אמתני' דהכל כשרים להביא את הגט מייתי כל הפסולים מד"ס כו' עד ולא כמ"ש הרמב"ם ז"ל וכו' וא"כ ע"כ צ"ל דפליגי וע"ק הלא הרא"ש מביא אף בסיפא דמילתא הפסולים מד"ת פסולים להביא גט בח"ל. א"כ מדכפל למילתא לומר אף בסיפא בח"ל ש"מ דבא"י כשרים להביא וכו':

איברא י"ל דגם זה אינו דבהאי סברא שהקדמנו לומר בעי לאשמועינן רבותא להתירא מיושב הכל דהנה כל הפוסקים מתמיהין אדברי הרמב"ם במה שכתב אבל אם לא נתקיים אינו גט ופי' הגט בטל ואין קדושין תופסין בה למה לא חיישינן שמא יתקיים בחותמיו וכן הקשו עליו הראב"ד והכ"מ והובא דבריהם בקצרה בבית שמואל סי' קמ"א ס"ק ל"א ע"ש א"כ בזה פליגי הרא"ש שכתב פסולים להביא דאף בח"ל הוא רק פסול והוא ספק גט ולא כדברי הרמב"ם שכתב אינו גט כלל וא"כ עיקר פלוגתתם הוא בח"ל

אם אינו גט כלל או הוא רק פסול ולכך צריך הרא"ש למיתני אף בסיפא ח"ל להורות דאף בח"ל הוא רק פסול אבל לעולם אפי' בא"י הוא פסול ובזה מובן הא דמייתי הרא"ש לשני' דהרמב"ם כצורתו עם סיפא דמילתא שאם לא נסמוך על דבריו אינו גט והראב"ד השיג עליו בזה ולכאורה יפלא למאי הביא הרא"ש זה הלא לפי פשטא דמילתא פליג הרא"ש עליו אף ברישא במקום שהסכמת הראב"ד לדברי הרמב"ם. ועוד למה כתב ולא כדברי הרמב"ם הל"ל ודלא כדברי הרמב"ם והראב"ד ולפי מ"ש מיושב היטב דהראב"ד והרא"ש תרווייהו כהדדי לא פליגי רק אסיפא דמילתא ודו"ק. ובזה תבין מה שהמתין הרא"ש עד לבסוף ומייתי מתחילה ואם הי' פסולין כשנתמנו שלוחין וחזרו בתשובה קודם שמסרו לאשה כתב הרמ"ה דכשירין וכן מסתבר כו' ודלא כמ"ש הרמב"ם ז"ל הלא לכאורה הרמב"ם לא פליג בהא ורק תיכף לאחר שהביא ואם הי' פסולין מן התורה פסולין להביא הגט בח"ל הי' לו להביא ג"כ ודלא כהרמב"ם ז"ל דמהיכי תיתי יהי' הרמב"ם פליג בזה הנדון לומר דאף אם עשו תשובה מ"מ פסולין דא"ל דזה תלי' בזה מכח שהרא"ש פוסק דוקא בח"ל פסולין משום דאז באו להעיד בפ"נ ובפ"נ ויש לחוש דקמסהדי שיקרא א"כ כיון דעשו תשובה מהימני משא"כ להרמב"ם דאף בלא עדות פסולים להביא להיות שליח א"כ אף בעשו תשובה פסול דהבו דלא להוסיף על הרמב"ם די להיות בנדון דידן לומר אם עדיין קם ברשעו מתחלה עד סופו משא"כ כשעשו תשובה ועכשיו חזר מרשעו למה יהי' פסול להיות שליח ואדרבה מצד הסברא ר"ל להיפך דלהרא"ש דהפסול בא בשעת מסירת הגט אליו דאז צריך לקבל עליו העדות ולומר בפ"נ ובפ"נ א"כ מה בכך שאח"כ חזר בו ושב מרשעו לא יהי' אלא נכרי ונתגייר או קטן והגדיל דפסול משום דבשעת מסירת העדות הי' פסול משא"כ להרמב"ם דאף דליכא שום עדות בדבר היינו בא"י או אם נתקיים הגט מ"מ פסול להיות שליח וא"כ הפסול הוא בשעת מסירת הגט לאשה ע"י שהוא מוסר לה דבשעת מסירת הגט מן הבעל להשליח שם לא הי' פסול כלל מכח שלא היה צריך שום עדות על בפ"נ ובפ"נ והלא הי' יכול זה השליח לעשות שליח אחר אף שלא בפני ב"ד במקום שאצ"ל בפ"נ ובפ"נ. (וכדאיתא ברמב"ם פ"ו מהלכות גירושין ומובא בספר מגיד משנה באריכות אם נתן לכותי והכותי מסר לישראל לפי דיעה דעידי מסירה כרתי הוי גט ע"ש באריכות ועיין בש"ע בסי' קמ"א סי' ל"ה משמע נמי כזה דאף מחלוקת בין אם עשה הבעל את הכותי שליח או שלא עשה אלא מעשה קוף בעלמא הני מילי גבי כותי דאין שליחות לכותי וגם לא הוי בר כריתות כדמייתי הרא"ש בפירוש משא"כ גבי ישראל שחטא ישראל הוא ויש לו שליחות וע"כ מה דפסל אותו הרמב"ם משום חשדא ושלא ילמדו ממנו תקלה וכו' במקום דלא נתקיים או בח"ל

וזה הוא דוקא בשעת מסירת הגט לאשה משא"כ אם חזר בתשובה בינו לבינו דמשעת מסירת הגט מיד הבעל לשליח ליכא למילף ולמיפק לאינש שום תקלה כי אז עשה השליח בינו לבין עצמו ולא צריך שום ב"ד ולחד דיעה אף הרמב"ם פוסק דא"צ אפילו עדים א"כ אין לחוש למפיק מני' חורבא מה שאין כן בשעת מסירת הגט לאשה). וא"כ עכשיו כשחזר בתשובה ודאי כשר להביא את הגט וכו'. ולפ"ז למה הביאה הרא"ש מתחילה גם זה הדין אם חזר בתשובה וכו' דמשמע מיני' כאלו הרמב"ם פליג אף בזה:

ובאמת צריך לומר רישא בתר גופא דדינא גרירא והכל למקום אחד הולך מהלכי שתים זו שמענו אף שאחת דיבר דהלא כולן מתנבאי' בסיגנון אחד מי יודע בידיעת בית רבי כמו רבו התמי' על הרמב"ם במה שכתב אינו גט כלל ואף דלפי פשוטו מה שהקשה עליו הראב"ד למה לא חיישינן שמא יתקיים לא קושיא היא כי הוא אזיל לשיטתו שפוסק באם נתקיים ג"כ הוא פסול א"כ מהיכי תיתי יתקיים ומי יבקש עידי קיום תיכף כשיבא השליח הגט למסור אלי' יתקרע בקרע ב"ד דלאיזה דבר יעכבו אותו בידן דלעולם לא יוחזר להיות כשר לדברי הרמב"ם. בשלמא לשיטת שאר הפוסקים הוי לי' גט מעליי' אם יתקיים א"כ כמה וכמה חשו חז"ל לתקנות עגונת ובודאי יעכבו הגט בידם אולי ימצאו עידי קיום. אמנם לדברי הרמב"ם דחילק בין נתקיים או לאו הוא רק אם הוא פסול או אינו גט כלל א"כ בוודאי כשבא לפנינו ולא נתקיים יקרעו אותו דלאיזה דבר ישתהא בידינו וא"כ שפיר פסק דאינו גט כלל דליכא למיחש שמא יתקיים עוד:

אבל כל זאת אינו שוה לי להניח דברי הרמב"ם ז"ל בלי טעם מהיכן מצא לחלק ולומר אינו גט כלל ונ"ל לפע"ד דדברי הרמב"ם מוכח בהוכחה גמורה ממתניתין דהכל כשרים להביא גט חוץ מחש"ו סומא ונכרי ואי' שם בגמ' אר"י אין העבד נעשה שליח לקבל הגט לאשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין וכן פסקו הרמב"ם וכל הפוסקים חוץ הר"י מיגא"ש והוכחת הר"י מיגא"ש הוא בקושי' התוס' שם אי ס"ד דעבד פסול ליתני עבד וכ"ש נכרי ושאר הפוסקים צ"ל דס"ל כתי' של תוס' דחילק שפיר בין נכרי לעבד לאשמועינן נכרי ונתגייר לכך קתני נכרי ואין לומר לאשמועינן עבד ונשתחרר דעבד אין בידו להשתחרר ליכא למילף כו' ע"ש. אמנם יקשה ליתני פסולי מד"ת וכ"ש נכרי דהלא המתני' מיירי ג"כ בח"ל כדמוכח בגמ' שם מכח קושי' סומא וכו' וא"כ אף לדברי הפוסקים פסולי בח"ל למה תני נכרי הל"ל פסולי מד"ת ואף אם בידם לשוב בתשובה מעליית' ושפיר שמעינן מיני' נכרי במכ"ש. ובשביל זה פירשו דבאמת גבי פסולי מד"ת אם חזרו בתשובה כשרים להעיד ולכך צריך למיתני במתני' דוקא נכרי להורות דאפילו נכרי ונתגייר פסול משא"כ פסולי מד"ת שחזרו בתשובה וזהו לדעת שאר פוסקי' אמנם

הרמב"ם לא רצה לתרץ כתי' התוס' ולדחוק את עצמו לפר' משו' דנכרי בידו להתגייר כו' ותירץ תי' אחר דהיינו יש עוד חלוקה שלישית לומר דאפילו ספק אינו רק אינו גט כלל וא"כ לכך איצטרך נכרי דאפילו נכרי וכו' מ"מ הוא רק פסול והוי ספק גט ואי אשמועינן עבד או פסול מד"ת ה"א דגבי נכרי אפי' ספיקא נמי ליתא רק אינו גט כלל ולכך איצטרך למיתני נכרי:

ומה נמלצו לחכי דברי הרמב"ם ז"ל פ"ו מהלכות גירושין במשנה ו' חוץ מחמשה נכרי וכו' ואם קיבל או הביאו אחד מהן אינו גט ובמשנה ח' מייתי נכרי ונתגייר הרי זה בטל דמשמע ספק גט הוי דהנה מכח הנ"ל מוכח ע"כ דדוקא גבי נכרי ונתגייר הוי ספק אבל כשהוא עדיין נכרי אפי' ספק אינו דאי לאו הכי ליתני נכרי סתמא ואין לומר דאי הוי תני נכרי ה"א בנכרי ונתגייר אפילו פסול אינו הלא משום זה לא ה"ל ללמוד כך דהלא אף עכשיו עדיין לא יצאנו ידי חוב' קושי' זו דיש לשבש גבי פסולי' מד"ת ולומר אפי' פסול אינו וצ"ל דבזה לא איכפת לי' א"כ אכתי קשה כנ"ל אעכצ"ל דבאמת גבי נכרי שלא נתגייר אפי' ספק גט אינו וגבי נכרי ונתגייר הוי גט בטל והיינו ספק גט וק"ל:

ובדברינו אתי שפיר המשך דברי הרא"ש שפי' מתחילה אם חזרו בתשובה כשרים להעיד וכו' ודלא כהרמב"ם שפסק דאינו גט כלל כדי לתרץ קושי' התוס' במתניתן וע"כ מזה מוכח דסובר אף אם חזרו בתשובה דהוי כמו נכרי ונתגייר מ"מ פסולין ולכך הי' מוכרח לחלק בין פסול לאינו גט כלל וכל הפוסקי' פליגי עליו וסוברי' דליכא שום כ"ש לומר אינו גט כלל ובכל החלוקי' שבמתני' הוא רק פסול וקושי' התוס' מתורץ היטב ע"י חילוק דאם חזרו בתשובה כנ"ל וק"ל והנה אחר כל הנ"ל נשאר קושיית' מנ"ל להב"י דהרא"ש לא פליג אהרמב"ם רק בחד' היינו אם נתקיי' הגט ובפסולי' ד"ת דלמא בתרתי פליגי ובלא נתקיים ג"כ או הוי פסול או אינו גט כלל וכלל:

אמנם נ"ל לפע"ד שדברי הרמב"ם מיוסדי' על אדני פז בהיות שדחו דבריו מבלי ידעו טעם לדבריו ניתן להצילו בנפשנו לתת טעם כעיקר לדבריו ואמרתי למגרס ולעיוני להבין דעת הקדושים אמצא לפי מ"ש הטור בסי' קמ"א שהשליח נאמן לומר שבעל עשאו שליח לפי שנאמן לומר בפ"נ ובפ"נ נאמן ג"כ לומר שהוא שליח וכן דעת כל הפוסקים מוסכמת דכל פלוגתתם הוא רק אם צריך להתמנות בעדים לאפוקי אם נתמנה בינו לבין עצמו נאמן ע"ש וא"כ בנ"ד אם השליח הוא פסול ואין סומכין על דבורו כשאומר בפ"נ ובפנ"ח א"כ גם את זה לא נאמין לו שהוא שליח כשאין בידו הרשאה דעכשיו מפיו אנו חיין במה שאומר שבעל עשאו שליח והרי הוא פסול להעיד הרי זה ג"כ עדות מיקרי ולפ"ז מיושב היטב מה שהעתיק הטור דברי הרמב"ם כשרים להעיד וכי מה שראה עיניו שכח שראה

שכתב בדברי הרמב"ם להביא ולמה שינה בדבר אלא כוונתו דהפסולין מד"ס כשרים לומר שהן שלוחין והיינו עדות שלהן שהרי מפיו אנו חיין ונאמנים לומר שהן שלוחין מכח שהן נאמני' לומר בפ"נ ובפ"נ אבל בפסולי דאורייתא שאינו נאמן לומר בפ"נ ובפ"נ פסולין להולכת הגט אף שהוא מקויים דהקיום מהני שיהא הגט כשר אבל זה השליח פסול להולכה באשר שהוא הי' פסול לומר בפ"נ ובפ"נ אם היינו צריכין לכך א"כ אף לומר שהוא השליח לא נאמינוהו דהרי לא האמינהו אותו לומר שהוא שליח רק משום שנאמן לומר בפ"נ ובפנ"ח לכך פסול להביאו דהוא אינו נאמן לומר שהוא שליח אבל הגט כשר שהוא מקויים ומה ענין פסול הגט לפסולו להולכה אבל אם לא נסמוך היינו שאינו מקויים ג"כ א"כ הגט בעצמו פסול אינו גט כלל וזה נכון מאוד לפענ"ד בדברי הרמב"ם ז"ל ודבריו נאמרין באמת וצדק:

ובהיות כן מובני' דברי הרמב"ם ז"ל במ"ש בד"א כשנתקיים בחותמיו ולמה לא כתב בד"א בא"י או כשנתקיים בחותמיו דהרי לפי המובן דין א' להם ובמה שכתבתי מיושב היטב דהנה כל טעמא דמלתא של רמב"ם ז"ל לפסול משום דאין לו עידי שליחות ואין אנו מאמיני' לדבריו ששליח הגט הוא א"כ זה הוא בח"ל דאז אם היה בחזקת כשירות הי' נאמן לומר שהוא שליח וקמ"ל דגבי רשע דפסול משא"כ בא"י דאף ישראל כשר אינו נאמן לומר שהוא שליח רק צריך עידי שליחות כדאי' בטור סי' קמ"ב וא"כ הוי צדיק כרשע שכשירים להביאו דהא ליכא שום עידו' בדבר דבוודאי יש לו עידי שליחות דמהיכי תיתי ירצה להיות עדיף מישראל כשר וכיון שיש לו עידי שליחות שהוא שליח הגט לא מפיו אנו חיין וכשר להביאו ובזה מתיישב לנו תמי' הב"י שאין כאן ערבוב כלל דהרי כל הקושי' הב"י הוא דהל"ל על דברי הרמב"ם דכ"כ הרמ"ה דהלא הם דעת א' ושניהן לדבר א' נתכוונו וזה אינו דהנה הרמ"ה הוא דעת שלישית ואזיל לשיטתו לפי מה דפסק הרמ"ה והביאו הטו' בסי' קמ"ב וז"ל והרמ"ה כתב דאף בא"י שא"צ לומר בפ"נ ובפ"נ נאמן על השליחות לומר שבעל עשאו שליח ולפ"ז י"ל וודאי לדעת הרמב"ם אפשר דלא ס"ל הכי רק כדעת שאר פוסקי' דאינו נאמן שהוא שליח רק היכי דצ"ל בפ"נ ובפ"נ והיינו בח"ל אבל בא"י שאצ"ל בפ"נ ובפ"נ אינו נאמן לומר שהוא שליח (וע"כ צ"ל הכי בדברי הרמב"ם כדי לתרץ בזה קושי' הב' בסי' קמ"א ד"ה וכ"כ הרמב"ם שהשליח הוא עד א' ואז אינם סותרי' דבריו דזה מיירי בא"י דאז צריך ע"ש ואין אנו צריכי' ליכנוס בדחוקי' וק"ל) וא"כ ע"כ צריך עדים לזה שהיא שליח או יש לו הרשאה וא"כ אין חילוק בין כשר לעדות או פסול דהכל כשרים להולכה שהרי לא מפיו אנו חיין אך החילוק בין כשר לפסול הוא בח"ל דאז צ"ל בפ"נ ובפ"נ וא"כ כשהוא כשר לעדות מהימן באומרו

שהוא שליח מכח דנאמן לומר בפ"נ ובפ"נ אבל פסול דאורייתא שאינו נאמן לומר בפ"נ לא נאמן ג"כ שהוא שליח ואם הביא אף שהוא מקוים ואצ"ל בפנ"כ פסול משום עידי שליחות אבל הרמ"ה אזיל לשיטתו דס"ל גם בא"י נאמן לומר שהוא שליח אף שאצ"ל בפנ"ח וא"כ בכל מקום ובכל זמן א"צ עדים שהוא שליח אם הוא כשר לעדות רק אם הוא פסול להעיד אז צריך עידי שליחות בין בא"י ובח"ל וכיון שאין לו הרשאה כדמיירי הרמב"ם וכ"כ בבית שמואל בסי' קמ"א דהרמב"ם מיירי באין לו הרשאה לכך פסול להביא בין בא"י ובין בח"ל שהרי אין אנו מאמינים לו כשאומר בפ"נ לכך לא מהימן ג"כ לומר שהוא שליח בא"י ובח"ל וזה שכתב הרמ"ה בין בא"י ובין בח"ל משא"כ הרמב"ם הביא דינו דוקא בח"ל ואף אם נתקיים דאז לא הי' צריך לעידי שליחות אם הי' כשר.

ואין להקשות הא אף בנתקיים לא הי' צ"ל בפ"נ א"כ בוודאי אף עידי שליחות צריך די"ל הרמב"ם סובר אף בנתקיים אינו צריך עידי שליחות וכן מוכח מתשובות הריב"ש הביאו בקצרה בבית שמואל סי' קמ"א ס"ק מ"ב ע"ש ושם מביא ג"כ דלדעת הרא"ש אם הגט מקויים בחותמיו אין נאמן לומר שהוא שלוחו וצריך עידי שליחות אף בישראל מעלי' א"כ אף בישראל שחטא כשר להביא דהא נתקיים ויש לו עידי שליחות כנ"ל וא"כ עולים יפה דברי הרא"ש שפוסק שאין פסולי' אלא בח"ל משא"כ בא"י דהא יש לו עיד שליחות וגם פוסק הרא"ש באם נתקיים בחותמיו (דאז לשיטתו מן הצורך שיהי' לו ג"כ עידי שליחות) כשר להביאו ולפ"ז אין שום ערבוב כלל ובטוב טעם נאמרי' במה שמחלק הרמב"ם באם נתקיים הגט בעצמו רק מצד עידי שליחות פסול להביאו ואם לא נתקיים אינו גט כלל מצד שאין נאמן לומר בפ"נ והגט בעצמו פסול. והרא"ש פליג על נתקיים הגט דאז לשיטתו צריכי' כל השלוחי' אפילו כשרים עידי שליחות ואם יש עידי שליחות אף ישראל שחטא כשר להביאו ולכך פליג בזה על הרמב"ם וממילא פליג בתרתי בנדון זה לגבי ישראל שחטא כשנתקיים הגט. וזה פלוגתא נובע ממה דפליגי כבר אם נתקיים צריך עידי שליחות וק"ל אבל אם בא"י הביאו פסולי מד"ת הרמב"ם והרא"ש שוין שכשרים והרמ"ה פליג על שניהן לומר דפסולין בין בא"י ובין בח"ל דאזיל לשיטתו דאף בא"י אינו צריך עידי שליחות כנ"ל וק"ל ולכך הביאו הטור הרמ"ה לבסוף לאחר דעת הרא"ש להורות דפליגי אתרווייהו ותו לא שייך לומר מדברי הרמב"ם וכ"כ הרמ"ה כמו שהבין הב"י וכו' דלא קרב זה אל זה:

ודנפיק מיני' מילפא טעמא כעיקר בדאורייתא לחלק באם נתקיים או לא בין פסול או אינו גט כלל ואין שום תמי' על הרמב"ם וא"כ אינו רואה מאיזה טעם שרוצה המורה לדחות דברי הרמב"ם ודחו לי' בידים ריקנית מבלי שום ראי' לסתור רק למראה עיניו

ישפוט שפוט האחד שבא להג"ד לומר כיון שהביא הש"ע דעת הרא"ש תחילה ש"מ שהוא עיקר לדינא וסוגי' הפוסקי' הוא להיפך מה שמביא לבסוף הוא עיקר לדינא וכ"כ הב"י בדוכתא טובא לדוגמא נקטינן מ"ש בי"ד סי' ל"ג מדהביא סברות ריב"א לבסוף ש"מ דהכי נקטינן וכן במקומות רבי' לאין מספר ואף דב"י בש"ע שלו נקט מילתא דמסתבר' בראשונה וכמ"ש בשו"ת מהרמ"א סי' צ"ו והביאו הש"ך בי"ד סי' רמ"ב מ"מ כבר הורה לנו מהרמ"א בהגהותיו בח"מ סי' כ"ה סעי' ב' וז"ל היכא דאיכא ספיקא דדינא אין מוציאין ממון מיד המוחזק ואם הוא בהוראות איסור והיתר והוא דבר איסור דאורייתא ילך לחומרא ואם הוא דבר דרבנן ילך אחר המיקל ודוקא אם ב' החלוקי' הן שוין אבל אין סומכין על דברי קטן נגד גדול ממנו עכ"ל והביאו הש"ך בי"ד סי' הנ"ל כעין דבריו וא"כ בנ"ד שהוא איסור דאורייתא ראו לילך אחר המחמי' ואף לפי דברי המורה שרצה לומר דהוא פסול מדרבנן ואפי' את"ל כדבריו דהוי רק מילתא דרבנן מי יעלה לנו שמימה ונשאל מי הוא הגדול ומי כמוהו מורה דרך זה נלך כי הוא דבריו של גדול ומה שרצה המורה לסמוך עצמו במשענת קנה רצון לעשות חיזוק מדרבנן הוי רק פסול וא"כ אף לדברי הרמב"ם כשר וז"ל המורה ובר מן כל דן הא כתב הרב בחלקת מחוקק סי' מ"ב ס"ק י"ד וז"ל החשוד על העריות הנה הפרש גדול יש בין בא על הערוה ממש לחשוד בעלמא שמתיחד עם העריות דבחשוד בעלמא נראה שאינו פסול אלא מדרבנן דאינו לאו מפורש בתורה רק שהוא חשוד על אותו דבר אבל אם בא על הערוה ממש ויש עדים בדבר למאן דפסק כר"ש הוא פסול מדאורייתא כו' והנה בנ"ד שאין כאן אלא קול וחשד בעלמא אינו פסול אלא מדרבנן ובדבר שאינו פסול אלא מדרבנן אף הרמב"ם מודה שכתב בפ"ו הביאו הטור וכן הפסולים מדבריהם בעבירה כשרים לעדות זה דהיינו לשליחות הגט וא"כ אין כאן פקפוק אפילו לדברי הרמב"ם אך בנ"ד שהרבה גופי העדות שהגט כשר לכתוב אנו לומדים מדברי סופר פלוני כמבואר בגופי עדות של בכן וכו' עכ"ל המורה. ודורשין תחלות שכתב בר מן כל דן בר מיני' דההוא ורחמנא ליצלן מהאי דעתא לחלק אם לומדים שאר גופי עדות מן אותו השליח או לא כי מאי אולמא האי מהאי וגוף עדות הגט הוא בפ"נ ובפ"נ דאי לאו הך לא קיימי הך ואם האמינוהו לפסולי דרבנן אף בלא נתקיים הגט אף בח"ל ודעת כל הפוסקים שוה בזה כמשמעו' הב"י שהבאתי לעיל כבר הצעתי דברי להוכיח כדברי הב"י מכ"ש שהאמינוהו אותו לשאר עדות:

אמנם מעיקרא דדינא פירכא דמעולם לא עלה על דעת הרמב"ם ושאר פוסקים להכשיר חשוד על העדות לעדות זו אף דהוא רק פסול דרבנן וסתם פסולי עדות דרבנן שהכשירו לעדות אשה. היינו פסולי מחמת ממון וראי' לדבר בסי' י"ז סעיף ג' מביא בש"ע אשה

שהלך בעלה למדה"י וכו' עד כשרים לעדות זה ופסולי עדות אם פסולי' מדרבנן כשרי' לעדות זה אבל פסולי דאורייתא פסולי'. ושם מיירי להעיד שמת בעלה ובהאי דיני גופא א' פלוגתא דאמוראי פ' זה בורר לפסול חשוד על העריות דהוי חשוד לאותו דבר וכו' וע"כ הא דאמרי פסולי מדרבנן פי' פסולי מ' ממון או שאר עבירות ולא חשוד על העריות בכלל וכאשר באמת בטור שם מפורש הדברים דמייתי שם פסולי מדרבנן כגון משחק בקוביא ומפריחי יוני' וכיוצא בהן כשירי' לעדות זה ולכאורה בא לפרש מי ומי המה פסולי דרבנן ואח"כ סתם דבריו וכתב וכיוצא בהן א"כ הי' שתיקתו יפה מדיבורו אלא רצה להורות דוקא פסולי עדות דרבנן מחמת ממון משא"כ חשוד על העריות אף דהוא פסול דרבנן מ"מ פסול לעדות אשה דהוי חשוד לאותו דבר לא דנו ולא מעידו כו' וראי' לדבר דבגמ' קאמר ומודי שלעדות אשה פסול דכ"ע מודו בכך וע"כ מה שחילק בש"ע הוא בשאר פסולי' מדרבנן. וע"כ צ"ל דס"ל לבעל ח"מ כמ"ד דחשוד על הדבר לא דנו כו' שהרי בסנהדרין פ' ז"ב דף כ"ו ע"ב דאמרי שם החשוד על העריות כשר לעדות ומודה דלעדות אשה פסול ובתוס' תימ' מ"ש מאוכל נבילות לתיאבון דפסול לעדות. וי"ל דמיירי הכא בחשוד בעלמא בלא עדים דאין כאן כי אם שמועה אי נמי הכא משום דיצרו תוקפו ולא דמי לנבילה ובהרא"ש מתרץ ע"ז תי' שלישי וז"ל א"נ לאותו דבר דוקא מיפסל כדאמ' החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו אבל לעדות אחרת כשר עכ"ל והנה הרב ח"מ אוחז החבל בתרין ראשין דכתב שיש חילוק בין חשוד כו' דחשוד אינו פסול אלא מדרבנן ובעל ערוה פסול דאוריית' א"כ בודאי לא ס"ל תי' תוס' דבערוה יצרו תוקפו דא"כ גבי בעל ערוה ממש שייך כאן יצרו תוקפו עליו למה יהי' פסול וגם לא ס"ל כתירוץ התוס' השני דהכא מיירי בחשוד בעלמא דא"כ כ"ע מודו דפסול ולמה כתב הוא שאינו פסול אלא מדרבנן אע"כ צ"ל כתי' הרא"ש ר"ל דלאותו דבר פסול וא"כ הרי לפנינו דבנ"ד כיון שחשוד לעריות פסול לאותו דבר לעדות אשה אליבא דכ"ע. ולולי דמסתפינא ה"א דאף למ"ד דמוקי התם בבא על הערוה ממש מודו דבחשוד בעלמא כ"ש דפסול דאחז"ל במס' יומא הרהורי דעבירה קשה מעבירה ושמעתי וראיתי קצת מפורשי' דבשלמא בעבירה גופא י"ל יצרו תקפו אבל בהרהורי דמיא להא דאחז"ל בהורי' מפני מה הכל מושלים בעכבר' מפני שסורן רע דאפי' גלימא גייצי ולפ"ז י"ל ודאי למאן דמפרש ייחוד עם עריות ס"ל דבא על הערוה ממש כשר לעדות מטעם דיצרו תוקפו וכתי' התוס' משא"כ למאן דמפרש באמת מכ"ש דס"ל בייחוד דפסול לעדות דה"ל רשע טפי ומזה הטעם נ"ל שהביא הב"י בסי' מ"ב שני פירושי' אלו ולא הכריע בניהם דאיכא למימר דכ"ע מודו דבחשוד על העריות דודאי פסול רק פליגא בבא על הערוה ממש סוף כל סוף לאותו דבר ליכא מאן

דמכשיר אפי' אם הוא חשוד והוא רק דרבנן ומה שחלק הרב בח"מ כו' היינו לענין אותו נדון בעצמו כדאיתא בסי' מ"ב סעי' ה' המקדש בפסולי עדות דאורייתא אינן קידושין אבל בפסולי עדות דרבנן או בעדות שהם ספק פסולי מן התורה אם רוצה ליכנוס חוזר ומקדש בעדים כשרים ואם לא רצה לכנוס צריכה גט מספק א"כ גבי זה וכיוצא בזה ביאר הרב בח"מ דבריו להורות אם הוא חשוד שמתייחד עם העריות הוי רק פסולו מדרבנן וחוזר ומקדש או צריך גט וכו' דהוי כמו קידושי ספק וכן בשאר דברים לעדות גיטין דהוי ספק וכו' אם הוא רק חשוד שמתייחד ואם בא על הערוה לא הוי אפילו ספק ועדותו כלא נחשב. אמנם לא כמו שהבין המורה דהוי פסולי דרבנן לפעמים עדותו כשירה לעדות אשה דא"כ מאי גריעות' דהוא חשוד לאותו דבר וכי ידחה בעל ח"מ דברי התוס' והרא"ש פ' ז"ב בלא טעם וראי' כלל ואם נימא דאנו פוסקין כרשב"ג דחשוד לאותו דבר מעיד בשל אחרים ונאמן הוא על של חבירו ודלא כדברי ח"מ הנ"ל מ"מ מטעמא דנוגע בעדות כדאיתא בפ' ז"ב הוא פסול דהוי כאלו מעיד לעצמו ועיין בש"ך לי"ד סי' קי"ט ס"ק י"ח: **הא** חדא ועוד קאמינא דאף לדברי המורה בעצמו מ"מ בנ"ד פסול וז"ל המורה והנה בנידן דידן שאין כאן אלא קול וחשד בעלמא אלא מדרבנן הוא פסול ובאמת אף שהוציא ע"י אשה מבעלה מ"מ ליכא למיחש כדאי' בש"ע סי' ו' סעי' ט"ו. אמנם מיני' אבא וכו' משום שיצא הקול הוא פסול דהכי אית' בש"ע ח"מ סי' ל"ד סעי' כ"ה בהג"ה וז"ל וכן אין נפסל על קול וחשד בעלמא כגון מי שהחשוד על העריות שרגיל עם העריות ומתייחד עמהן וקול יוצא עליו כשר לכל עדות חוץ מלעדות אשה והרי לפנינו דבקול וחשד בעלמא פסול לעדות אשה אף שהרב ח"מ כינה לה שם דרבנן ושא' כמ"ש והוא נכון:

אמנם הדברים מפורשי' ביותר בסי' ד' סעיף ט"ו וז"ל אשת איש שיצא עליו קול שהיתה מזנה תחת בעלה והכל מרננים אחריה אין חוששין לבניה וכו' אבל היא בעצמה חוששין לה משום זונה וכהן חושש לה מדין תורה וכתב הב"ש בס"ק כ' והכל מרננים זה גרע טפי מיצא שם מזנה בעיר דק"ל אין חוששין כמ"ש ס"ו גיטין ולקמן סי' ו' ומה שחלק ב"ח וכתב דיצא קול מזנה בא"א גרע טפי וחוששין ולקמן איירי בפנויה ל"ד דהא בסוגי' סוף גיטין מבואר דאיירי בא"א ומ"מ אין חוששין והנה בסי' ו' ס"ק כ"א חזר וכפל דבריו לומר וכבר כתבתי בסי' ד' מ"ש שם הכל מרננים אחרי' גרע טפי מיצא קול כולא כבר עש"ק וגרע טפי מעידם שראו דבר כיעור. וגם הרב בח"מ סי' ו' ס"ק י"ד ד"ה הרי זו מותרת לכהן ולעיל בסי' ד' ס"ק ט"ו פסק דהיכי שיצא עליו קול שהיתה מזנה תחת בעלה והכל מרננים אחרי' וכו' היא עצמה חוששין לה משום זונה וכהן חושש לה מדין תורה צ"ל דלעיל שאני הואיל דהכל מרננים אחרי' ודיימא טפי והוי כעדי' והכא מיירי

רק ששני עדים ראו בה דבר מכופר. והב"ח כתב דהכא מיירי בפנוי' ולעיל בא"א ואין דבריו ברורי' דהכא הכא בא"א מיירי וכו' א"כ בנידן דידן שכולם מרננים אחר הסופר פלוני בר פלוני הנ"ל וגדולה מזו רצו לפסולי לעדות ממון קודם שנה בודאי חוששין וכו' ואפילו לתירוצא דב"ח שמחלק בין אשת איש לפנוי' נמי פסול דהאי קלא דאשת איש הוי שהוציאה אחר כך מבעלה עי"ז:

ובאמת נ"ל מוכח כחילוק הב"ח דבסוף פ' המגרש דף פ"ט גרסינן אמר רבא יצא לה שם מזנה בעיר אין חוששין לה מ"ט פירצותא הוא דחזי לה ופי' רש"י רק פירצותא הוא בעלמא דחזי לה שיחבקה בשוק או מיעק לה בין דדי' עכ"ל והנה הרב הבית שמואל סי' מ"ב ס"ק י"ח פי' וז"ל ואם מחבק מנשק לערוה חייבי כריתות או מיתות ב"ד הוא חשוד על העריות ופסול מדאורייתא ואם מיחד עם העריות אינו נפסל אלא מדרבנן ועיין בר"ן שם וכ"כ בח"מ נמצא דאף פריצות' דחזי לי' מ"מ נפסל בא"א ולכך פוסק הב"ח קל"א שא"א חיישינן לה וק"ל וע"כ אף הח"מ במה שמחלק בין בא על הערוה לחשוד בעלמא שמתייחד עם העריות פי' לחשוד שמתייחד אבל לא חיבוק ונישוק דהא הרב בב"ש וכן הרב בח"מ שניהן פירשו דבחיבוק ונישוק פסול מדאורייתא:

והנה עוד לאלקי מילין להביא ראי' נכוחים בזה אך אינו מן הצורך להאריך במקום שאמרו לקצר קצרה היריעה מהח"ל עו"ד ע"ש לגבאי חד חד נחית לעומקא עמוק מי ימצאנו ומצא דאתאי לידי משמע ממילא שאחרי הודיענו את כל ונוכחת להוכיח במישור ענבים ארץ שישר' דרכיו של הרמב"ם ז"ל והוא דרך ישכון אור הצפון וכתבתי כל זאת להוציא מלבו של המורה שכתב להתיר בפשיטות מטעמא חלוש' ולדחות דחי' מעיקרא לדברי הרמב"ם והוצרכתי להאריך ולהודיע כמודעא רבה לברר וללבן דבריו הנאמרי' באמת וצדק שלא שלו צדק. והן דבר שפתים אך למתיר בכח דהתירא דעדיף כי סליק שמעתת' אליבא דהלכתא אליבא דכ"ע בין להרמב"ם ובין להרא"ש הדין דין אמת והכל מתוקן תיקונא גברא להולכת גט דע"כ לא כתב הרמב"ם שפסול מלהביא אפילו אם נתקיים בחותמיו אלא אם אין לו עידי שליחות דאז אם פסול ואינו נאמן לומר בפ"נ ובפנ"ח אז אינו נאמן לומר ג"כ שהוא שליח הגט וכו' ובנידן דידן לפי' ד' המורה שסופר פלוני הנ"ל יש לו עידי שליחות ואותן עידים צריכן בלא"ה להעיד לשמוע מהן דברים כהווייתן הויי' דאיבעי' ורפוי בידיהם בשביל איזה פותי' שנפל בביר"ה קיר"ה קור נטוי של בית רבי דאיתא קמן לא קמיבעי' לי' שאין מקום לפקפק ואפי' הרמב"ם מודה דכשר להוליך ולהביא אף שהוא חשוד על העריות ופסול לאותו דבר דלא מפיו

אנו חיין ואין אנו צריכין לעדות כלל והעידי שליח ועידו בודאי שהוא שלוח הגט ותו לא מידי והנראה לפע"ד כתבתי לדינא וה' יצלינו משגיאות ומנסתרות נקני ולזכות ידוננו:

שאלה עא

תשובה הנ"ל צורבא מרבנן שלח אלי הגאון מהר"ר שמשון מווינא לעיין בדבריו וזאת אשר השבתי להגאון הנ"ל מכתבו הנבחר ותוכו רצוף אהבה קבלתי וגם תכריך של שטרות מחד מצורבא מרבנן שמראה גדולות ומדבר גבוהות והשם הוא יודע ועד שכך מדותי להודות על האמת והוא אחת ממדות שהתורה נקנית בהם אך לאחר שקריתי ושניתי ושלשתי בדבריו הנ"ל ראיתי שכל דבריו כפטומי מילי ומהפך דברי אלקים חיים. ע"כ אמרתי עת לעשות להפר דבריו ולהודיע שאותו תלמיד עדיין לא הגיע להוראה וראשון תחילה נאמר בהעברה בעלמא אשר קריתי שכתב חכם על דברי אשר כתבתי שכיון שהביא הש"ע דעת הרא"ש תחילה ש"מ שהוא עיקר לדינא וכתב חכם בעיניו שסוגיות הפוסקי' הוא להיפך מה שמביאי' לבסוף הוא העיקר וכ"כ הב"י בדוכתא טובא במקומות רבים לאין מספר והאריך שם:

ואני אומר שטעה טעות גדול שזה דוקא בדברי הראשונים שהביאו שקלי' וטרי' דשמעתא אבל לא בדברי הש"ע שכתב הב"י הלכה למעשה הביא תחלה דעת היותר גדול ומוסכם אליבא דדינא לפסוק כמותו או משום שהוא גדול נגד קטן או משום שהם רבי' נגד יחיד וסומכין עליהם אפילו באיסור דאורייתא וכן כתב הב"ח בהדי' בפסק הנהגות הוראה סי' ו' וז"ל הדבר מבואר דמ"ש הרב בתחילה בסתם הוא עיקר לדעת הרב לפי שהוא דעת רוב הפוסקים כו' עד שמסיים ולדברי הכל בלשון ב"י כשכתב בש"ע בתחילה בסתם ואח"כ כתב ויש מי שחולק אין ספק דהוי כטפל לגבי עיקר ומסיים דעבדינן לכתחילה עובד' כדעת המתיר או כדעת האוסר שכתב בסתם בין באיסור דאורייתא הרי בהדיא שכתב דעבדינן עובדא אפילו לכתחילה כדעת המתיר אפילו באיסור דאורייתא. וכן איתא בחלקת מחוקק בסי' א' ס"ק י"א שהוא כלל בכל ד' ש"ע להביא תחלה דעת היותר מוסכמת והיכא דאיכא למיחש לסברא אחרת מייתי לה בשם י"א וסיים ואתה המעיין ממנה תבין היכא דהרב הב"י מביא שני סברות בש"ע והסברא שני' מביא בשם י"א אין הדבר כמסופק אצלו בין הסברות רק דעתו לפסוק כסברא ראשונה והיש אומרי' הביא רק לחלוק כבוד לבעל הסברא ההיא עכ"ל:

ותמה אני על החכם הנ"ל שהי' לפניו דרך הישר שהביא בעצמו דעת רמ"א והביאו הש"ך שזה דרכו בש"ע הקבוע להוראה להביא תחילה דעת היותר מוסכמת ושינה דבריו

ולא הביא אלא מילתא דמסתברא דמשמע מלשונו שאין סומכין עליו והמעיין שם יראה בפירוש שבכל מקום הביא תחלה דעת היותר מוסכמת אליבא דדינא או משום שהוא גדול נגד קטן או משום שהם רבים. וגם אין ענין כלל מה שכתב ההוא מרבנן דברי רמ"א בסי' כ"ה אדרבה מבואר שם דאם יחיד נגד רבים הולכי' בכל מקום נגד רבים וכבר העיד הב"י שבכל מקום שהראב"ד והרא"ש חולקי' על הרמב"ם כתב הרב המגיד שהרבה מן המפרשים חולקים עליו וגם הרשב"א והר"ן תמוהי' עליו דאין לך רבים וגדולים כמותם שהם גדולי אחרונים והלכה כבתראי וכל כי האי מילתא לימרו בשמאי בשוקי ובבראי והלואי שיהיה כל שמועותי ברירן בטעמן כהאי מילתא שכתבתי בדין זה ודעת הראשון בש"ע הוא עיקר לדינא בעיני ב"י מפני שרבים הם וראוי לסמוך עליהם בפרט בשעת הדחק במקום עיגון והא חדא שנטה מדרך אמת:

שניות מדברי סופרי' שהשיא דברי לכוונה אחרת אשר לא עלה על מחשבתי ועל לבי וז"ל ומה שרצה עוד המורה לסמוך עצמו במשענת קנה הרצון כו' שהביא בח"מ דבחשוד בעלמא נראה שאין פסול אלא מדרבנן דאינו לאו מפורש בתורה רק חשוד לאותו דבר כו' אף הרמב"ם מודה שכתב כו' וכן הפסולי' מדבריהם בעבירה כשרים לעדות דהיינו שליחות הגט וא"כ אין כאן פיקפוק אפילו לדברי הרמב"ם אך בנ"ד זה כו'. הנה אין ספק שכל למודי ה' יבינו וישכילו דברים שכבר הזכרנו בשם הח"מ שחשוד על העריות פסול מדרבנן מפני שהוא חשוד לאותו דבר וכתבתי אף הרמב"ם מודה שכתב הפסולין מדבריהם בעבירה כשרים לעדות דהיינו שליחות הגט וכו' ולא לחנם כתבתי והוספתי היינו שליחות הגט ר"ל היכי שנתקיים בחותמיו כדמסיק הרמב"ם וכך כוונתי שכתבתי בר מכל דין שסמכתי יתידותי על הרא"ש וסייעתו שמכשירים היכי שנתקיים והוא נגד דעת הרמב"ם דפוסל בכי האי גוונא אבל בנידן זה שאינו אלא חשד בעלמא ופסול מדרבנן כשר לשליחות הגט היכי שנתקיי' אבל אם לא נתקיים אלא מפיו אנו חיין שאמר בפני נכתב ובפני נחתם פשיטא שהוא פסול משום שהוא חשוד לאותו דבר וכבר הזכיר הרב בח"מ סברא זו ומסתמא סבר שגם הא דאמרינן בסנהדרין החשוד על העריות פסול לעדות אשה נמי מדרבנן משום דחשוד לאותו דבר וא"כ בנתקיים שאין צריך להעיד על חתימות עדים ויש לו עדים על שליחתו כשר אפילו לדעת הרמב"ם ואח"כ כתבתי אך בנ"ד שהרבה גופי עדות אשר הגט כשר לכתוב אנו לומדים מדברי סופר פלוני בכן בהא נחתא ובהא סלקא שאם שני עדים שהי' באותו מעמד כו' יעמידו שדברי סופר פלוני כן הוא כו' כוונתו דהא כאן לא ניתר ליכתוב הגט ולסמוך על עידי הקיום ועל עידי שליחות דהא הרבה גופי עדות אשר הגט כשר לכתוב בו ר"ל שבדברי הסופר פלוני נאמר שצווה

לו לכתוב הגט ואינו מבואר כן בפירוש בדברי שאר עדים ע"כ כתבתי שאם יעידו לפני ב"ד שכדברי הסופר פלוני הנ"ל כן הוא ואין לנו למידן מעידתו כלל א"כ כשר לכתוב הגט אליבא דכ"ע אפילו לדעת הרמב"ם משום דלדעת מ"מ אינו פסול אלא מדרבנן ואף שהוא חשוד לאותו דבר כיון דלא סמכינן עליו ובני כרותי גיטא הוא כשר להביא הגט אף אליבא דהרמב"ם ולא ירדתי לסוף דברי הנ"ל שחשבני לטועה וניכרי' דברי אמת שלא סמכתי על משענת קנה הרצון רק סמכתי על עמוד דבחז"ל צדיק יסוד עולם אשר מימיהם אנו שותין הגאון ח"מ:

כל הנ"ל כתבתי בהעברה בעלמא אבל אחר העיון ראיתי בהם דברים שאין ראוים להעלותן על הספר בדיו ע"כ אמרתי להגיד הרשום בכתב אמת כפל פרט ופרט ואח"כ דרך כלל ראשון לציון שדקדק המשיג בב"י בסי' קמ"א וז"ל מנ"ל להב"י דהרא"ש לא פליג אלא גבי פסול עדות דאורייתא בא"י או אם נתקיים בחותמיו דילמא אף ברישא פליג גבי פסולי מד"ס דהרי נוכל לומר דהאי בד"א שנתקיים בחותמיו שכתב הרמב"ם קאי גם ארישא הא דאמרינן פסולי דדבריהם כשירים דוקא כשנתקיים בחותמיו כו' הנה לפום רהיטא אין כאן קושי' הא הרמב"ם התחיל וכתב הקרובי' כשירים לעדות זה וכן הפסולי' מדבריהם כשירים לעדות זה ש"מ דומי' דקרובים דנקיט דכשירים אפילו לא נתקיים בחותמיו אלא בלאו הכי תבר החכם בעצמו לגזוזא כיון דבגזלן דדבריהם כשר לעדות אשה וה"ה לעדות זה והמעיין מדברי רא"ש סוף פ"ב יראה להדי' שלמד דין זה מדין גזלן דדבריהם דכשר לעדות אשה אכן חזר וזקף זקף קטן ומהפך דברי הרא"ש וז"ל:

אמנם לפ"ז נשאר קושי' וכו' מ"מ אף הרא"ש מודה דפסולי דאורייתא אף בא"י פסולין ונכנס לדחוקי' בישוב דברים אלו עד שהפליא על דברי הרא"ש שכתב והראב"ד השיג עליו בזה ולכאורה יפלא למאי הביא הרא"ש זה הלא לפי פשטא דמילתא פליג הרא"ש עליו אף ברישא במקום שהסכים הראב"ד לדברי הרמב"ם ועוד למה כתב ולא כדברי הרמב"ם הל"ל ולא כדברי הרמב"ם והראב"ד וכו' עד שרצה לישב קושי' הראב"ד על הרמב"ם למה לא חיישינן שמא יתקיים וכתב המשיג כי הרמב"ם אזיל לשיטתו שפוסק באם נתקיים ג"כ פסול א"כ מהיכי תיתי יתקיים ומי יבקש עידי קיום כשיבא לב"ד יתקרע בקרע ב"ד א"כ שפיר כתב דאינו גט כלל עכ"ל דברים כאלו לא ניתנו להוציא משפה ולחוץ דאטו בקרע ב"ד תלי' דהלוא לאחר זמן אם יבא עידי הגט בעצמם ויעידו שבפניהם נחתם ונכתב גט גמור ומגורשת גמורה ואם קבלה קידושין מאחר הוי מקודשת וא"א גמורה ולדברי הרמב"ם אינו גט כלל ואין חוששין לקדושין אחרים ושפיר הקשו דילמא

יתקיים לאחר זמן באיזה ענין שיהיה דאם עדים בעצמם באים ומעידים אין לך קיום גדול כזה:

וגם כתב המשיג וז"ל אבל זאת אינו שוה לי להניח דברי הרמב"ם בלי טעם מהיכן מצא לחלק ולומר אינו גט כלל וצ"ל דדברי הרמב"ם מוכרחים בהוכחה ברורה ממתני' דהכל כשרים להביא את הגט חוץ מחש"ו סומא ונכרי כו' עד שהרמב"ם לא רצה לתרץ כתי' התוס' ותי' אחר דהיינו שיש עוד חלוקה שלישי לומר דאפילו ספק אינו רק אינו גט כלל וא"כ לכך איצטריך נכרי דאפילו נכרי ונתגייר מ"מ הוא רק פסול וספק גט ואי אשמועינן עבד או פסולי' מד"ת ה"א דגבי נכרי דאפילו ספיקא נמי ליתא רק אינו גט כלל לכך איצטריך למיתני נכרי ומה נמלצו לחכי דברי הרמב"ם פ"ו מה"ג דין ו' חוץ מהנכרי כו' ואם קיבל אחד מהן אינו גט ובדין א' מייתי נכרי ונתגייר הרי זה גט בטל דמשמע ספק גט הוי דהנה וכח הנ"ל מוכיח דוקא גבי נכרי ונתגייר הוי ספק אבל כשהוא עדיין נכרי אפילו ספק אינו עכ"ל:

נפלאתי שנשתבש מאוד ולא ראה מה שכתב הרמב"ם בפ' עשירי וז"ל כל מקום שאמרנו בחיבור זה שהגט בטל או אינו גט או אינו מגורשת הרי זה גט בטל מן התורה ועדיין היא א"א גמורה ואם נשאת הולד ממזר וכל מקומות שאמרנו בחיבור זה שהגט פסול הרי זה פסול מדברי סופרי' ולא תנשא לכתחילה ואם נשאת לא תצא והולד כשר וכתב הרב המגיד זה כתב לבאר לשונו אבל בגמ' אין שם כלל לפי שיש פסול פסול לגמרי ויש פסול לכתחילה לא תנשא הרי שהרמב"ם דנקט גבי נכרי ועבד כו' דאם קיבל או הביא אחד מהן אינו גט וגבי עבד ונשתחרר הרי זה בטל שני לשונות אלו משמע דאינו גט כלל ובמתניתן דתנן גבי נכרי ונתגייר הרי זה פסול ופסול דמתניתן משמע דאינו גט כלל כיון דבשעת מסירה לא מהוי בר גירושין והוי כמי שמניח על הסלע ואח"כ לקח הוא מעצמו דאינו גט כלל וכבר העיר הרב המגיד דבגמ' יש פסול לגמרי ובזה נדחו כל דברי המשיג שעלה בדעתו דס"ל להרמב"ם אף אם חזרו בתשובה הוי כמו נכרי ונתגייר ואין דמיונו עולה יפה כרחוק מזרח ממערב דהתם טעמא דבני כריתות נינהו ואינן פסולין אלא דחשדינן להו דמחמת ממון קא מסהדי שיקרא וכיון שעשה תשובה מהימנא משא"כ בנכרי ונתגייר דתחילה לאו בני כריתות היה והגט לא נמסר תחילה למי שהוא בן כריתות ואינו גט כלל:

ומה שכתב עוד טעם כעיקר בדעת הרמב"ם אף נתקיים פסולי דאורייתא פסול הטעם דהביא הטור בסי' קמ"א קמ"ב שהשליח נאמן לומר שהבעל עשאו שליח לפי שנאמן לומר בפ"נ ובפנ"ח נאמן ג"כ לומר שהוא שליח כו' אבל בפסולי דאורייתא שאין נאמני'

לומר בפ"נ ובפנ"ח פסולין להולכת הגט אף שהוא מקוים דהקיום מהני שיהי' גט כשר אבל זה שליח פסול להולכה כו' דהרי לא האמינהו אותו לומר שהוא שליח רק משום שנאמן לומר בפנ"כ ובפנ"ח כו' אבל הגט כשר שהוא מקוים ומה ענין פיסול הגט לפסולו להולכה אבל אם לא נסמוך היינו שאינו מקוים ג"כ א"כ הגט בעצמו פסול אינו גט כלל וזה נכון מאוד לפע"ד עכ"ל:

וכתב עוד בהיות כן מובני' דברי הרמב"ם כו' וחילק דס"ל להרמב"ם בא"י אף עד כשר אינו נאמן לומר שהוא שליח וכיון שיש לו עידי שליחות לא מפיו אנו חיין וכשר להביאו וכתב אבל הרמ"ה אזיל לשיטתו דס"ל גם בא"י נאמן לומר שהוא שליח אף שא"נ לומר בפנ"ח כו' רק אם הוא פסול להעיד אז צריך עידי שליחות בין בא"י בין בח"ל כיון שאין לו הרשאה:

וכתב עוד ואין להקשות הא אף בנתקיים לא הי' צריך לומר בפ"נ א"כ בודאי אף עידי שליחות צריך די"ל דהרמב"ם סובר אף בנתקיים אינו צריך עידי שליח וכן מוכח מתשובת הריב"ש הביאו בקצר' ב"ש סי' קמ"א ס"ק מ"ב מביא ג"כ דלדעת הרא"ש אם הגט מקוים בחותמיו אינו נאמן לומר שהוא שלחו וצריך עידי שליחות אף בישראל כשר א"כ אף בישראל שחטא כשר להביאו דהא נתקיים ויש לו עידי שליחות עכ"ל:

הנה עלה בדעת המשיג שנתחכם יותר מכל בני קדם ה"ה הראב"ד והרא"ש והר"ן והרשב"א ורוב המפורשים ועירבב הדברים מאוד ולא די שלא יצא ידי חובתו בנתינת טעם לדברי הרמב"ם אלא שהוסיף תמיה על הרמב"ם יותר מתמי' ראשונים שלפי דברי המשיג יסתרו דברי הרמב"ם עצמו דהא כתב הרמב"ם אבל פסולי' מד"ת פסולי' להביא את הגט ואם הביאו הרי זה גט פסול בד"א כשנתקיים בחותמיו אבל אם לא נסמוך עליו אלא על דברי הפוסלי' בעבי' מן התורה אינו גט כלל ולפי הנאתו שטעם שהאמינהו לו לומר שהוא שליח כמו שהמינוהו לומר בפ"נ ובפנ"ח וזה ידוע לכל בר דעת אם נטל אחד הגט כשר בלתי ידיעת הבעל ומסר לאשתו שאינו מתגרשת כלל וא"כ בלא נתקיים כתב הרמב"ם שאינו גט ובנתקיים כתב שהוא פסול וכל פסול לדברי הרמב"ם אם נשאת לא תצא ואמאי הא מפיו אנו חיין וכי היכי דאם אנו צריכין לסמוך עליו שנכתב בפניו אינו גט כלל א"כ ה"נ אם אנו צריכין לסמוך עליו שהבעל עשאו שליח כיון דאינו מהימן א"כ לא יהי' גט כלל דאם אחר נותן גט של בעל בלתי רצונו אטו משא אית בי' ומאי אולמא האי סהדותא דשליחות מסהדותא דבפ"נ ובפנ"ח ועוד דלפי דבריו למה מהדר הרמב"ם אדיני דפסול אינו גט ולא מהדר אהתיר' דאם יביא עידי הרשאה על השליחות ונתקיים דכשר אף בח"ל:

ועתה אברר דברנו כשמש ת"ל שלא עמד המשיג ההוא על עיקרן של דברים ראשונים ותלי בוקי סריקא בגדולי ראשונים במה שלא עלה על דעתם מעולם ומעייל פילא בקופא דמחט' וכדי לברר דברי לפני כל יודעים דת ודין צריך אני להאריך קצת וז"ל הטור ובשליח הולכה כתב הרמב"ם שאין צריך לעדות שאין מקום לעדים בשליחות זה אלא להודיע אמיתת הדברים לפיכך אם הודו השליח והמשלח אין צריך עדים אבל בירושלמי יש כו' עד בד"א בא"י אבל בח"ל אין צריך כדלקמן וכתב הב"י דטעמו של הרמב"ם כיון דנפיק גיטא מתותא ידי' בדין הוא שיהי' נאמן דהא הימני' בעל וכן כתב הר"ן ריש האומר וכתב עוד ואע"ג דס"ל להרא"ש דכל שנאמן השליח לומר בפ"נ כן נאמן לומר ג"כ שהבעל עשאו שליח ואין צריך לא שטר ולא עדים וכמו שכתב בפוסקי' שיש גיטן מ"מ ס"ל שצריך לעשות בעדים ונאמנות השליח לומר שעשאו הבעל שליח בעדים אבל אם אומר שעשאו הבעל שליח בינו לבין עצמו לאו כלום הוא וכו' עד וכן כתב הסמ"ג בשם ר"י וז"ל אמת הדברים שאין שליח להולכה המביא גט לאשה צריך לא חתימת ב"ד ולא חתימת עדים להודיע שעשאו שליח להולכה שהרי גט שבידה מוכיח אבל צריך לימנות שליח בפני שני עדים כשרים אבל רבינו ירוחם כתב בשם התוס' דכמו שנאמן לומר בפ"נ וכו' ואינו מועיל אח"כ ערער הבעל לומר מזויף הוא כך נאמן לומר עשאו שליח ואין צריך עדים לשליחות אפילו כופר הבעל שלא עשאו שליח עכ"ל ובסי' כ"ב כתב הטור בשם הרי"ף מה שכתב בתיקון שטרות שטר הרשאה בשלוח הגט ממקום למקום נראה שאינו צריך וכתב הב"י שכן כתב הרא"ש בדיני גיטין והקשה הב"י הא כתב הרא"ש בתשובה וכתבו רבינו בס"ס זה ראובן עשאו לבנו שליח כו' תשובה אם יש עדים ששמעון בנו הי' שליח של בעל כו' ולמה לי עדים שהי' שליח הרי נאמן היא בכך אפשר דה"ק אם עשאו שליח בעדים דאם עשאו שליח שלא בעדים אע"פ שהשליח והמשלח מודים בשליחות לא מהני מידי לדעת הרא"ש אי נמי דהרא"ש פליג אהרמ"ה וס"ל דכל היכי שאין אנו סומכין על דברי השליח שאומר בפ"נ וכו' כגון בא"י או בח"ל ולא נכתב ול"ח בפניו והוא מתקיים בחותמיו אינו נאמן לומר שהוא שליח הגט וקצת הוכחה יש לזה בדברי הרא"ש בריש גיטין וה"ה כתב באותו תשובה אם יש עדים ששמעון בנו הי' שליח של בעל עכ"ל. ובסי' קמ"ב כתב הטור כמו שאין צריך לקיים עידי הגט וכו' כך אין צריך לקיים עידי שליחות וכתב הב"ח כ"כ הרא"ש בפ"ק דגיטין ומ"ש הרמ"ה כתב נראה מדברי רבינו דהסכים לדעת הרמ"ה ולא כמו שכתב בסי' קמ"א בסי' י"ב בסתם בד"א בא"י צריך לקיים עידי שליחות וכו' דכאן חזר בו וכתב דעת הרמ"ה במסקנתו דאף בא"י לא תיקנו לשליח לבדו לומר בפ"נ ובפנ"ח לדחות ערעורו של בעל אפ"ה אשליחות

נאמן לבדו כיון דגט יוצא מתחת ידו ועוד י"ל דרבינו תופס סברא ראשונה עיקר ולכן כתב בסי' קמ"ח בסתם כסברא ראשונה עכ"ל:

הרי ברור הדבר דלטעם כיון דגט יוצא מתחת ידו מהימן אף בא"י שאין סומכין עליו לומר בפ"נ וכו' אבל לטעם דהימנ' על השליחות כמו שהימנוהו לומר בפ"נ ובפנ"ח נראה דוקא בח"ל מהימן אבל לא בא"י והנה הב"י כתב שני תירוצים על דברי הרא"ש לתי' ראשון לא פליג הרא"ש אהרמ"ה ולפי תי' אי נמי פליג הרא"ש אהרמ"ה וס"ל בא"י או בח"ל שלא נכתב ונחתם בפניו ומתקיים בחותמיו אינו נאמן לומר שהוא שליח ומביא קצת הוכחה מדברי הרא"ש בריש גיטין ונראה הא דכתב קצת הוכחה ולא הוכחה גמורה ונראה משום דכתב הרא"ש וז"ל אבל בחד אי לא אמר בפ"נ ובפנ"ח מצי למימר הבעל לא שלחתיו ומזויף הוא אבל כי אמר בפ"נ וכו' לא מצי למימר בעל לא שלחתיו אע"פ שאין עדים שעשאו שליח דכי היכי דהמנוהו רבנן לומר בפני נכתב ובפנ"ח הימנוהו נמי לומר שהבעל עשאו שליח כיון שהגט יוצא מתחת ידו ולא מצי הבעל מכחיש לי' וכן נראה לי מסברא דאי לא מהימן לומר שהוא השליח הבעל נמצא צריך השליח לקיים כתב שליחתו וא"כ למה הוצרכו משום עגונה להאמין לשליח על קיום הגט כי היכי שיקיים השליח כתב השליחות יקיים חתימת הגט אלא ודאי משום שאין עדים מצוים לקיים האמינוהו חכמים על הכל עכ"ל:

הרי דהזכיר הרא"ש בדיני דבריו דכי היכי דהימנוהו לומר בפ"נ הימנוהו נמי לומר שבעל עשאו שליח משמע במקום דלא הימנוהו כגון בא"י לא מהימן אשליחות אבל אין זה הוכחה גמורה דהא סיים הרא"ש מילתא בטעמא כיון שהגט יוצא מתחת ידו ואיכא למימר הא דנקט ברישא כי היכי דהימנוהו אתי לארווי' דכי היכי אם אמר בפ"נ לא מהני ערעורו של בעל ה"נ לא מהני ערעורו של בעל כיון שהגט יוצא מתחת ידו ועכ"פ איכא למידק בדברי הרא"ש לפי תי' שני של ב"י דפליג הרא"ש אהרמ"ה וס"ל בא"י או בח"ל שלא נכתב ונחתם בפניו ונתקיים בחותמיו אינו נאמן לומר שהוא השליח איך כתב הרא"ש בפ' שני ואם היה מקוים אפילו לא עשו תשובה כשר דבני כריתות נינהו ולשיקרא ליכא למיחש ודלא כמ"ש הרמב"ם וכו' וקשה איך סמך הרא"ש להכשיר הגט הלוא היכי דאין סומכין עליו לומר בפ"נ אין סומכין עליו שבעל עשאו שליח ואיך מכשיר הרא"ש באם נתקיים ע"י שליח פסולי דאורייתא דקיום מאי מהני הא צריך להעיד על שליחתו וע"כ צריכין אנו לומר לדעת זו ואם הי' מקיום דנקט הרא"ש אכולה מילתא דגט קאי שנתקיים גם עידי שליחותו ולדעת תי' ראשון דלא פליג הרא"ש אהרמ"ה א"כ אתיין דברי הרא"ש כפשטו במ"ש בסוף פ"ש ואם הי' מקוים אפי' לא עשו תשובה כשר

דבני כריתות נינהו אף דמעיד על שליחות מ"מ לא מפיו אנו חיים כיון דהגט יוצא מתחת ידו מסתמא מסרו לידו לגירושין וסברא זו הביאו כל המפרשים והלבוש בסי' קמ"א ובסי' קמ"ב והשתא נבין דברי הרמ"ה דס"ל אף בא"י נאמן על השליחות אף שנתקיים בחותמיו ואינו אומר בפ"נ ובפנ"ח אפ"ה נאמן על השליחות וע"כ צריכין לומר דטעמא דמילתא שהגט מוכיח עליו וכמ"ש הב"ח א"כ לפ"ז בח"ל אם נתקיים היה להרמ"ה להכשיר אפילו בפסולי דאורייתא להיות שלוחים דהא לא מפיו אנו חיין ואפ"ה פסל הרמ"ה בין בא"י ובין בח"ל וע"כ צריכין אנו לומר שדעת הרמ"ה כדעת הרמב"ם והנה בדעת הרמב"ם שנאמן על השליחות פי' הב"י טעמו כיון דנפיק גיטא מתותי ידו בדין שיהיה נאמן דהא הימנוהו הבעל וכן כתב הראב"ד בפ"ג מהל' אישות דטעמו משום דגיטו מוכיח עליו וכתב הב"י בשם הגהות מיימנ' ואם כופר המשלח אחרי נתינת הגט הוי לי' ספק וע"כ צריכין אנו לומר דאם אין הבעל לפנינו סומכין על השליח ותנשא דאי הבעל לפנינו ומודה בו שוב אין אנו צריכין לטעמא דגט יוצא מתחת ידו וכן נראה להדיא ממה שכתב בש"ע בסי' קמ"א סעיף י"א ובסי' קמ"ב סעי' ג' דע"כ לא יסתרו דבריו ודומה כפי שפסק הטור והרמב"ם בפ"ז מה' גירושין שליח שהביא גט ממקום למקום בא"י אע"פ שלא ראה כתיבת הגט ולא ידעו מי עדיו הרי זה נותנה לה בפני עדים ותהיה מגורשת ותנשא בו בא הבעל וערער יתקיים בחותמיו ה"נ שליח נאמן על שליחתו ותנשא בו כיון דנפיק גיטא מתות' ידיה ואם בא אח"כ הבעל ועירער הוי ספק מגורשת: **ובאמת** נפלאתי על הגהות מיימני איך אפשר לומר דספק מגורשת איך פסק הרמב"ם דנשים שאינן נאמנות להביא הגט מחמת ששונאות זו את זו נאמנות להביא בח"ל כיון דלא חיישינן לעירעור דבעל לא חיישינן שנתכוון לקלקלה הא איכא למיחש שמתכוון לקלקלה דהא נאמנות על השליחות הגט ואח"כ יבא הבעל ויערער ותהי' ספק מגורשת ותצא בשלמא לדעת התו' והרא"ש דאף אם יבא בעל ויערער לא משגיחנן בי' ניחא אלא לדעת הגהות מיימני קשי' וראיתי בדרישה שהקשה עוד קושי' אחרת דמ"מ ניחש לזיופא ואח"כ יביא הבעל שני עדים שיאמרו מעולם לא חתמו על הגט זה וכמו שמישב קושי' זו קושי' דידן נמי מתורצ' די"ל דמילת' דלא שכיחא הוא כיון דגט יוצא מידה לא חיישינן להכא אבל אם אתי הבעל ומכחיש י"ל דמהני והיותר נראה דהגהות מיימוני מיירי באם אין הגט בעולם אבל אם הגט ביד השליח או ביד האשה הוי כמו שהוא ביד השליח כמו שכתבו בפוסקים לא מהני עירעור של בעל וליכא למיחש לקילקול' שהרי הגט יהי' ביד האשה וכן כתב הב"ש ונהדר לכללן דטעמא דהרמב"ם כולם מפרשי' משום דגיטה בידה מסתמא נתנה לשם שליחות ותנשא בו וא"כ בפסולי עדות מן התורה אם

נתקיימה חתימתן בעידי שליחות לא מפיו אנו חיין אלא דהגט שבידו ראי' על שליחות וגילוי מילתא בעלמא הוא ואפ"ה כתב הרמב"ם שם ופסול וע"כ פסול בין בארץ ובין בח"ל דנתקיים בח"ל הוי כמו המביא גט בא"י ודעתו כדעת הרמ"ה ותמה עליו הראב"ד והרא"ש וז"ל הראב"ד ואם נתקיים בחותמיו ולא הוצרך לומר בפ"נ ובפנ"ח למה אם הביאו פסול עכ"ל ר"ל דאין סומכין עליו ועל השליחות ג"כ אין סומכין עליו דהגט שבידו עד המוכיח הוא א"כ אמאי לא תנשא:

ועוד תמי' כשסמכו עליו למה אינו גט אלא שלא תנשא עליו ויישב בכסף משנה קושי' אחרונה ואמר שלא נתכוון הרמב"ם אלא לומר שאינו יכולה להינשא אבל אין הכי נמי שאם קדשה אחר חוששין לקידושין ולא הוצרך אלא שסמך על המבין עכ"ל. והנה מהשגה ראשונה לא הצילו הרב המגיד וכ"מ בלחם משנה וגם הרא"ש סביר כוותייהו והשתא ע"כ להרא"ש בנתקיים כשר להביא בין בא"י ובין בח"ל ובאין נתקיים אינם פסולים להביא אלא בח"ל דסמכינן עלייהו אבל בארץ דלא עלייהו סמכינן אלא אקוים ועל שליחות גופא הגט מוכיח עליו מותר להביא ואי נמי דס"ל להרא"ש דאינו נאמן על השליחות אלא מטעם כמו שמינוהו רבנן לומר בפ"נ מפני תקנות עגונה א"כ במקום שלא סמכו עליו כגון בא"י אינו רשאי להיות שליח פסול מדאורייתא עד שיתקיים כתב שליחות נמצא לדעת הרמב"ם דכל המפרשים פירשו טעמו משום דגט מוכיח עליו שהוא שליח אפ"ה ס"ל דפסול דאורייתא אם הביא הגט לאשה ואף שנתקיים פסול ואף שאין סומכין עליו אפילו בעדות שליחות פסול א"כ בוודאי פסול אפ' בא"י כיון שנתקיים אין חילוק בין א"י ובין ח"ל וע"כ כשיטת הרמ"ה ס"ל שפסולי' בין בא"י ובין בח"ל וליכא למימר דהרמ"ה דנקט בין בארץ ר"ל לא מבעי' בארץ דאין סומכין עליו בקיום רק על עדות שליחות לבד כמו שכתב רמ"א דנאמן על עדות שליחות אפילו בארץ וא"ה פסול ואצ"ל בח"ל דסומכין עליו על הקיום וגם על עדות שליחות דפשיטא דפסול אבל לעולם מודה הרמ"ה אם נתקיים עדות הגט ועדות שליחות דכשר זה אי אפשר לומר דא"כ דכח דהתירא הוי לי' להרמ"ה לאשמועינן ומדנקט כמו דאסורו דפסולין בין א"י ובין בח"ל ש"מ דאי אפשר למצוא להם שום התירה בעולם בשום צד אפילו העידו עדים אחרים על השליחות וכשיטת הרמב"ם. ועל זה תמהו כל המפרשי' כיון שנתקיים וגם אפילו עדות השליחות לא מפיו אנו חיין דגט שבידו הוא ראי' על השליחות א"כ אמאי פסולי' הא בני כרות גיטא נינהו וכן כתב הב"ש בסי' קמ"א ס"ס קי"ד דהרמב"ם ס"ל כהרמ"ה דאפילו במקום או בא"י נאמן הוא על השליחות וע"כ צריכן אנו לומר הטעם דהגט מוכיח על השליחות ושפיר תמהו כל הנך גאונים ובפירוש המשניות שחיבר הרמב"ם

ראיתי שכתב וז"ל וכל הפסול בעבירות של תורה פסול להבאת גט אבל אם נתקיים הוא בחותמיו הרי הוא כשר ויש לתמו' שבחיבורו כתב שהוא פסול ואפשר שבלאו הכי מוכרחים אנו לומר שט"ס בפירוש המשניות דו"ק ותמצא:

ועתה נעמוד על המנין על כל פרטי הדברים אשר כתב המשיג הנ"ל והקשה דלמא פליג הרא"ש על הרמב"ם ברישא דמילתא גבי פסולי מדרבנן וסתר בעצמו דבריו במה שמפורש בדברי ב"י דטעמא כשם שכשר לעדות אשה ובודאי לא יפלוג הרמב"ם על זה ולא הי' צריך לטרוח על זה לשפוך דיו חנם אך חזר והקשה דילמא אף הרא"ש מודה בפסולי דאורייתא אף בא"י פסולין להביא עד שכתב א"כ בזה פליג הרא"ש שכתב פסולים להביא אף בח"ל הוא רק פסול והוי ספק גט ולא כדברי הרמב"ם שכתב אינו גט כלל אבל לעולם אפי' בא"י פסול וכו' עד ולכאורה יפלא למה מביא הרא"ש זה הלא לפי פשטא דמילתא פליג הרא"ש עליו ברישא במקום שהסכים הראב"ד לדברי הרמב"ם כו' עד לפי מה שכתבתי מיושב הכל דהראב"ד והרא"ש תרווייהו כהדדי לא פליג רק אסיפא דמילתא ודו"ק עכ"ל הנה לא עלה על שום פוסק ראשון ואחרון לחלוק בין הפרקים ולומר דבח"ל אם נתקיים כשרים ובא"י פסולים הא א"י נמי אין סומכין עליו אלא על עדי קיום וא"כ אמאי פסולין ועל עדי שליחות אי ס"ל להרא"ש כהרמ"ה דמהימן בא"י משום דגטו מוכיח עליו א"כ אין חילוק בין א"י לח"ל דלא מפיו אנו חיין ואי פליג הרא"ש על הרמ"ה כבר כתבנו שע"כ הא דמכשיר הרא"ש פסולי דאורייתא בח"ל בנתקיים עידי גט ע"כ צריכין אנו לומר שמיירי שנתקיים גם עידי שליחות דמאי אולמי הא מהא וכמו שכתב הרא"ש בריש גיטין דכשם שיקיים עידי שליחות כך יקיים עידי גט ולא זכיתי לעמוד על דברי המשיג שכתב דברישא הסכים הראב"ד לדברי הרמב"ם עד שהחליט דהראב"ד והרא"ש תרווייהו כהדדי לא פליג רק אסיפא דמילתא עכ"ל הלוא מעיין בדברי הראב"ד יראה להדי' שהשיג על רישא שכתב הרמב"ם אם נתקיים הגט פסול השיגו הראב"ד דלמה יהיה פסול ועוד השיג כשסמכו עליו למה לא יהיה גט אלא שלא תנשא עליו אבל אם קבלה קידושין חוששין דילמא יתקיים למחר ע"פ חותמיו עד שכ"מ כתב כן שהאמת בדברי הרמב"ם שלא תנשא אבל אין ה"נ שאם נתקדשה לאחר חוששין לקדושין ולכך כתב הב"י דלא פליג הרא"ש אלא אם הביאו פסולים מן התורה ונתקיים בחותמיו שס"ל להרמב"ם דפסול וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין פסולין אלא בח"ל שצ"ל בפ"נ וכו'. וס"ל להרא"ש דאם לא נתקיים לא תנשא ואם נתקדשה חוששין לקדושין והרמב"ם נמי ס"ל הכי לדעת הב"י בחיבורו בכ"מ ולמאן דרוצה לפרש דהרמב"ם ס"ל בלא נתקיים דלא הוי גט כלל פליג הרא"ש באמת עליו בתרתי כאשר פירש כן בפרישה ודרישה בנתקיים

פליג דלהרמב"ם פסול מדרבנן ואם נשאת לא תצא ולהרא"ש כשר לכתחילה להנשא בו ובאינו מקיום ס"ל להרמב"ם דאינו גט כלל ואין חוששין לקדושין ולהרא"ש אינו אלא פסול ותצא וחוששין לקדושין והרא"ש ורבינו אין דרכם לדקדק בין לשון פסול לבטל כן כתב הדרישה:

והמעיין בכל דברי ראשונים ואחרונים לא ימצא חבר להפריד בין הדבקים ומאן דמכשיר פסולי דאורייתא להביא גט לאחר שנתקיים מתירו ג"כ בא"י דהתם נמי אין סומכין עליו כלל אלא על הקיום וגם נראה עין בעין שהראב"ד והרא"ש חולקין על הרמב"ם ברישא במקום וגם בסיפא דאינו מקום חולק עליו הראב"ד בפירש אם נפרש דברי הרמב"ם שאינו גט כלל עוד כתב המשיג והיפך בסברות דאם בשעת מסירת הגט מיד הבעל לשליח הי' רשע ואח"כ חזר בתשובה יש יותר להכשיר לדעת הרמב"ם מדעת הרא"ש וק"ל משא"כ לדעת הרמב"ם דאף דליכא שום עדות בדבר היינו בא"י באם נתקיים הגט מ"מ פסול להיות שליח וא"כ הפוסל הוא בשעת מסירת הגט ע"י שהוא מוסר לה דבשעת מסירת הגט מן הבעל לשליח שם לא הי' פסול כלל מכח שלא הי' צריך שום עדות על בפ"נ כו' הלוא הי' יכול זה השליח לעשות שליח אחר אף שלא בפני ב"ד במקום שאצ"ל בפ"נ ובפ"נ וכדאיתא בהרמב"ם בפ"ו מה"ג ומובא בספר מגיד משנה באריכות אם נתן לגוי והגוי מסר לישראל כו' עד משא"כ גבי ישראל שחטא עכ"ל. נוראות נפלאתי שמהפך דברי אלקים חיים דהא למאן דמכשיר פסולים כשנתמנו שלוחים ואח"כ חזרו בתשובה מכשיר אפילו באינו מקום ולפי סברת המשיג שמתחיל להפך הסברות ולומר לדעת הרא"ש יש לפוסלו דומי' לנכרי ונתגייר וא"כ לדעת הרמב"ם אם נמסר ליד שליח שהי' פסול בעבירה ואח"כ חזר בתשובה ליתן הגט בלא נתקיים שוה לדעת הרא"ש וא"כ איך כתב הלוא הי' יכול לעשוה שליח אחר אף שלא בפני ב"ד הלוא צ"ל בפ"נ דהא אינו מקוים בע"כ מיירי ויותר תמה שמביא ראיה ממה שהביא הרמב"ם שנתן לכותי והכותי מסר לשליח כו' לא ידעתי מאי קאמר והביא ממקומות רחוקים והש"ע הלוא רבינו הטור כתב דין זה בסי' קמ"א מחלוקת הרא"ש והגאונים וע"כ לא אמרו הגאונים אם נשאת לא תצא אלא שהי' מונח כתב שליחות אצל הגט שעשו לפלוני שליח או שמינוהו מקודם לשליח אבל אם מעולם לא עשו לישראל שליח איך יכשיר ע"י כותי שנתנו לידו הלוא אף קיבל ישראל בלתי ידיעת הבעל אטו ממש אית בי' וא"כ כשהיה פסול דאורייתא איך יעשה שליח כיון דצריך לומר בפ"נ והוא פסול. עוד כתב המשיג וז"ל ומה שהקשה הראב"ד למה לא חיישינן שמא יתקיים לאו קושיא הוא כי אזיל לשיטתו שפוסק באם נתקיים ג"כ הוא פסול א"כ מהיכי תיתי יתקיים מי יבקש עדים שיתקרע בב"ד כו' כבר

כתבנו שדבר זה לא ניתן לאומר' אטו בקריאת ב"ד תלי' ויעלימו עיני העדה מספק איסור א"א דהאי איכא למיחש שיבאו עידי חתימת הגט ויעידו בב"ד שבפניהם נכתב ונחתם והוי גט כשר ואם קבלה קידושין מאחר הוי א"א גמורה ואיך יתירו האשה זו לבעלה הראשון בלא גט משני:

עוד כתב וז"ל ואף לדברי הפוסקים פסולים בח"ל למה תני נכרי הל"ל פסולי מד"ת ושפיר שמעינן מיני' נכרי במכ"ש ובשביל זה פירשו דבאמת גבי פסולי מד"ת אם חזרו בתשובה כשירים להעיד כו' הנה שגג בזה שגגה גדולה ותלי בוקי סריקי בהנך פוסקים שמקושיא זו הוציא דין זה ח"ו דקושיא זו אינו התחלת קושי' לכל הפוסקים אפילו להרמ"ה דס"ל בנתקיים פסול מ"מ באינו נתקיים ס"ל לכל הפוסקים ואף הרמ"ה בכללם כמו שכתב בדרישה דאינו גט שלא להנשא בו אבל חוששין לקדושין אבל בנכרי ובאינך דחשיב במתניתין אינו גט כלל אפילו אם קבלה קדושין מאחר אין חוששין לקידושין והא דכתבו הפוסקים אם חזרו בתשובה דכשירה לשליחות טעמא רבה איתא בהוא כמו שכתב הטור דכן מסתברא דבני כריתות נינהו ואינן פסולין אלא דחשדינן להו דמחמת ממון קא מסהדי שיקרא וכיון שעשו תשובה מהימנא דלא בעי תחלתן וסופן בכשרות עכ"ל:

עוד כתב וזה לדעת שאר פוסקים אמנם הרמב"ם לא רצה לתרץ כתי' התוס' כו' ותי' תירץ אחר דהיינו יש עוד חלוקה שלישית לומר דאפילו ספק אינו רק אינו גט כלל וא"כ לכך איצטריך נכרי דאפי' נכרי ונתגייר מ"מ הוא רק פסול והוי ספק גט ואי אשמועינן עבד או פסולים מד"ת ה"א דגבי נכרי אפילו ספיקא נמי ליתא רק אינו גט כלל לכך איצטרך למיתני' נכרי עכ"ל. וגם בזה שגג מאוד דפסול דמתניתן הוא פסול גמור ואם קבלה קדושין אין חוששין לקדושיו וגרם לו זה שסבר הא דכתב הרמב"ם גבי נכרי ונתגייר הרי זה בטל דמשמע ספק גט הוי וגבי חמשה דמתני' כתב קבל או הביא אחד מהן אינו גט והבין שיש חילוק בין אינו גט ובין הרי זה בטל ודומה בנפשו דבמתניתן דתני פסול נמי ספק הוי אבל לא ראה ולא ידע מה שהעיד הרמב"ם בעצמו על לשונו בפ' עשירי והזכרנו לעיל דכל מקום שאמרנו בחיבור זה הרי זה בטל או אינו גט או אינו מגורשת הרי זה גט בטל מן התורה וכתב הרב המגיד שזה כתב לבאר לשונו אבל בגמ' יש פסול דבטל לגמרי וכן אפילו בלשון שאר מחברים כתב הדרישה שאין דרכם לדקדק בין לשון פסול בין לשון בטל ועתה ממילא בטלין דברי המשיג שכתב ובדברינו אתי שפיר המשך דברי הרא"ש שפי' מתחילה אם חזרו בתשובה כשרים להעיד ודלא כהרמב"ם שפסק דאינו גט כלל כדי לתרץ קושית התוס' וע"כ מזה מוכח דסובר אף אם חזרו בתשובה דהוי כמו נכרי ונתקיים מ"מ פסולין הנה על ראשונים אנו מצטערי' ובא

להוסיף עוד פלוגתא אחרת בין הרא"ש להרמב"ם אשר נשתקע הדבר ולא נאמר דבפסולי דאורייתא לכ"ע כשרים אם חזרו בתשובה מטעם שכתב הטור ופסול דמתניתין אינו גט כלל כיון דנמסר בשעה שלא הי' בני גירושין והרמב"ם בין ברישא גבי חמשה שהביאו את הגט ובין בסיפא גבי נכרי ונתגייר אינו גט כלל לדעת הרמב"ם ואין חוששין לקדושין אם קבלה מאחר אלא גבי פסולים דאורייתא כשסומכין עליהם רצו המ"מ והכ"מ לישב דבריו לחומרא נקט אינו גט דאם תנשא תצא ומ"מ חוששין לקדושין שמא יתקיים לאחר זמן ע"י עידי גט אבל מה שכתב בנתקיים הרי זה פסול אינו אלא מדרבנן ואם נשאת לא תצא כל זה ברור ואמת ויציב:

ומעתה מה שכתב אח"כ לישב דברי הרמב"ם דלכך פסול הרמב"ם שהרי מפיו אנו חיין ונאמני' לומר שהן שלוחין מכח שהוא נאמני' לומר בפ"נ ובפ"נ כו' עד שסיים שזה נכון מאוד לפע"ד ודבריו נאמרי' באמת כבר כתבנו שלא די שלא הציל להרמב"ם משני אריות אלא שהגדיל והוסיף תמי' שיסתרו דברי הרמב"ם בעצמו דהא לדעתו נאמנת השליחות ונאמנת לומר בפ"נ ובפנ"ח הם בסוגי' אחד וכל אחד תלו בחבירו א"כ מאי שנא אם אינו מקוים וסומכין על הפסול כשאומר בפ"נ כתב הרמב"ם שאינו גט ובמקוים אם הביאו כתב הרי זה פסול הא גט שלא מסרו הבעל ליד שליח אטו משא אית ביה ואף אם באנו לומר שפסול פי' בהרמב"ם שהוא ספק דחוששין דלמא אינו משקר א"כ גבי אם אומר בפני נכתב וכו' נמי ניחש לזה ולמה כתב כאן אינו גט ובמקום כתב שהוא פסול ובע"כ צריכין אנו לומר שאין אנו סומכין על שליחות עליו משום דהגט יוצא מתחת ידו וכפי' הב"י בדברי הרמב"ם ולכך אינו פסול אלא מדרבנן ואם נשאת לא תצא ושפיר תמהו עליו כל אחרונים למה לא נסמוך עליו אפילו לכתחלה כיון דמקוים ועל שליחות הגט אינו צריך ראי' דהגט מוכיח עליו ואם נפרש דברי הרא"ש כמו שתירץ הב"י בתירץ שני דפליגי הרמ"ה וס"ל הא דהמנוהו רבנן על שליחות כמו שהימנוהו לומר בפ"נ ובפנ"ח אבל במקום דלא הימנוהו כגון בא"י אינו נאמן ג"כ על שליחות וע"כ צריכין אנו לומר הא דמכשיר הרא"ש בנתקיים ר"ל שנתקיים כל מילי דגט שצריך השליח להעיד הן על עידי חתימה הן על שליחות וכמו שכתב הרא"ש כי היכי שיקיים השליח כתב השליחות יקיים חתימות הגט ש"מ שבקל יכול לקיים שניהם ולפ"ז למד בכוונת הרמב"ם ג"כ הא דכתב בד"א בנתקיים ר"ל שנתקיים כל מילי דשליח בענין שאין צריך לסמוך עליו דאל"כ אין מקום לדינו דהרא"ש ואין מקום לתמיהתו על הרמב"ם אלא ע"כ כדאמרן וכבר כתבנו שרוב מפרשי' הבינו בדברי הרמב"ם דמטעם דגט יוצא מתחת ידו לכך סמכינן על השליחות ולא מפיו אנו חיין כשנתקיים ולכך תמי' עליו וזה ברור:

ומעתה נבוא על שאר דברי המשיג שכתב ובהיות כן מובנים דברי הרמב"ם במ"ש בד"א כשנתקיים בחותמיו ולא כתב בד"א בא"י הנה עלה בדעתו דהרמב"ם פליג אהרמ"ה. דס"ל אף בא"י נאמן על שליחות ולהרמב"ם אינו נאמן וא"כ לא פסל הרמב"ם בנתקיים אלא בח"ל אבל בא"י בודאי יש לו עידי שליחות אבל הרמ"ה ס"ל אף בא"י נאמן על השליחות לכך פסול בין בארץ ובין בח"ל משום דאין לו עידי שליחות זה תוכן דבריו. ונפלאתי על דברים אלו שהרמב"ם לא ידענו מדרכי באם שמביא עידי שליחות בח"ל שהוא כשר וגם לא הודיענו דינו בא"י דסומכין עליו וכן הרמ"ה יכתוב דינו שלא. להתיר בין בא"י ובין בח"ל ולא ישמעינו כח דהתירא אם מביא עידי שליחות ונתקיים דכשר בין בא"י ובין בח"ל בר מכל דין תמוהים דבריו שרצה להביא ראיה דס"ל להרמב"ם כדי לתרץ קושית הב"י בסי' קמ"א ד"ה וכ"כ הרמב"ם שהשליח הוא עד אחד אז אינם סותרים דבריו דזה מיירי בא"י דאז צריך עכ"ל:

ואני אומר דלא דק כלל בזה דהא הרמב"ם לא כתב בשום מקום דבר זה רק בפ"ק מהלכות אישות דין ט"ז וז"ל השליח נעשה עד לפיכך אם עשה שני שלוחים לקדש לו אשה הן הן עדיו והוא ש"ס ערוך בפ' האיש מקדש והלכתא שליח נעשה עד והתם לא שייך לחלק בין בא"י לח"ל אלא ע"כ תירץ הב"י הוא עיקר שטו' אינו מביא ראיה אלא אף לדעת הרא"ש דצריך שני עדים על מינוי שליחות מ"מ השליח עולה במקום אחר כמו שכתב הרמב"ם גבי עידי קידושין וזה ברור:

עוד כתב וז"ל ואין להקשות הא אף בנתקיים לא הי' צריך לומר בפ"נ א"כ בודאי אף עידי שליחות צריך די"ל הרמב"ם סובר אף בנתקיים אינו צריך עידי שליח וכן מוכח מתשובת הריב"ש הביאו בקצרה ב"ש בסי' קמ"א ס"ק מ"ב ע"ש הרואה עין בעין יראה שהוא סותר דברי עצמו דאם נימא אף בנתקיים אינו צריך עידי שליחות א"כ אף בא"י אינו צריך עידי שליחות דחד טעמא הוא וא"כ הדרא קושי' המשיג לדוכתי' למה כתב בד"א כשנתקיים בחותמיו ולא כתב בד"א בא"י או כשנתקיים בחותמיו. וביותר תמהני איך אדם מביא ראיה לחובתו הא בית שמואל בסי' קמ"א ס"ק מ"ג כתב בפירוש שלא כדברי המשיג וז"ל קשה למה הוא נאמן לומר דהוא שליח דהא כתב הרא"ש משה"ה נאמן לומר דעשאו לשליח הואיל דהימנוהו חז"ל לומר בפ"נ ובפנ"ח וכאן אינו נאמן לומר בפ"נ ובפ"נ ולמ"ש המחבר פוסק כהרמב"ם והרמ"ה דס"ל הא דנאמן לומר דעשאו לשליח לא תליא באמירה בפ"נ ובפ"נ אפי' בא"י או בגט מקוים נאמן לומר דעשאו לשליח הלכך כן י"ל ברשע כשהגט מקוים אז נאמן לומר דעשאו לש"ה כיון דגט כשר בידו אלא להרא"ש קשה ואפשר דס"ל דאיירי דיש הרשאה וכו' הרי להדיא שכתב בפירוש דלהמחבר שפוסק

כהרמב"ם והרמ"ה הא דנאמן על שליחות לא תלי' באמירות בפ"נ א"כ בא"י וגט מקוים שניהם שוים לכך ברשע כשהגט מקוים נאמן על שליחתו כיון דהגט כשר בידו אלא על הרא"ש קשה ותירץ הבית שמואל וגם אנחנו כבר ישבנו לפי דעה זו לדעת הרא"ש ולתירץ הראשון שתירץ הב"י דס"ל להרא"ש כהרמ"ה אין אנו צריכין לדחוק בדחוקים אלו ועכ"פ כולם שוים לטובה אם במקוים הוא נאמן על השליחות א"כ אפילו בא"י נאמן והמשיג הנ"ל יצא מדעתו מכל המחברי' אשר לפניו וכל המשנה ידו על תחתונה:

ומה שכתב אח"כ שאינו רואה מאיזה טעם רצה המורה לדחות דברי הרמב"ם בלי שום ראיה הנה לא עליו תלונתו אלא על הראב"ד והר"ן והרשב"א ורוב המפרשים ועל הרא"ש וגם מה שכתבתי שהרב הב"י כתב דעת החולקים על הרמב"ם בראשונה ש"מ שהוא עיקר לדינא וכתב שסוגיות הפוסקים הוא בהיפך מה שמביאים לבסוף הוא עיקר כו' כבר כתבתי שנטה מדרך אמת והראתי שבפי' כתב הב"ח שהרב בש"ע סתם מה שהוא עיקר לדינא בראשונה או שהם רוב דעות גדול נגד קטן ואפילו באיסור דאורייתא יש לסמוך עליו להתיר וק"ו בשעת הדחק במקום עיגון:

ומה שכתב וז"ל ומה שרצה המורה לסמוך עצמו במשענת קנה רצוץ ולעשות חיזוק מדרבנן הוי וא"כ אף לדברי הרמב"ם דהא כתב בחלקת מחוקק סי' מ"ב ס"ק י"ד וק"ל החשוד על עריות הנה הפרש גדול יש בין בא על ערוה ממש לחשוד בעלמא כו' שאינו פסול אלא מדרבנן דאינו לאו מפורש בתורה רק שהוא חשוד לאותו דבר ובנידן דידן שאין כאן אלא קול וחשד בעלמא אינו פסול אלא מדרבנן ובדבר שאינו פסול אלא מדרבנן אף הרמב"ם מודה שכתב בפ"ו הביאו הטור וכן פסולים מדבריהם בעבירה כשרים לעדות זה דהיינו שליחות הגט וא"כ אין כאן פיקפוק אפילו לדברי הרמב"ם אך בנ"ד שהוגבה גופי עדות שהגט כשר לכתוב אנו לומדי' וכתב המשיג דורשין תחלות שכתב בר מכל דין בר מיני' דההוא ורחמנא ליצלן מהאי דעתא לחלק אם לומדים שאר גופי עדות מן אותו השליח או לא כי מאי אולמא האי מהאי וגוף עדות הגט הוא בפ"נ ובפ"נ דאי לאו הך לא קיימי כך כו'. אמנם מעיקרא דדינא פירכא דמעולם לא עלה על דעת הרמב"ם להכשיר חשוד על העריות לעדות זו וכו' עד דאף אם הוא פסול מדרבנן מ"מ פסול לעדות אשה דהוי חשוד לאותו דבר לא דנו ולא מעידו כו' אומר אני שאין לתמו' על המשיג הזה שרצה להכניס בדברי מה שלא עלה על מחשבתי ועל לבי בעולם הלוא גם זה עשה לרבותינו נוחי נפש הגדולים אשר בארץ חיים המה השיא כוונתם לדעת אחרת מה שלא עלה על שום פוסק ראשון ואחרון ובטחתי בכל בר דעת שיבין כוונתי לדבר פשוט שהרי אנחנו עסקנו בדין זה אם נתקיים בחותמיו ועדים מעידי' על שליחתו הוא כשר

להביא גט וכתבתי דגם בזה איכא פלוגתא דרבוותא ואח"כ כתבתי לדעת הח"מ דס"ל דהחשוד שאינו פסול אלא מדרבנן דאינו לאו מפורש רק שהוא חשוד על אותו דבר כו' הרי בפירוש הזכרנו שעכ"פ הוא פסול מדרבנן מפני שהוא חשוד על אותו דבר וע"כ ס"ל הא דאמרינן דחשוד על העריות דפסול לעדות אשה אינו אלא מדרבנן וכיון שכן הוא א"כ בנ"ד שאנו הי' עוסקי' בו שנתקיים ויש עידי שליחות אף הרמב"ם מודה דכשרים לשליחות כיון דס"ל להרמב"ם דפסול דבריהם כשרים לשליחות זה אפילו בלא נתקיים א"כ ה"ה בחשוד על העריות כיון שאינו פסול אלא מדרבנן משום דחשוד על הדבר מ"מ בנתקיים שאין סומכין מודה הרמב"ם דכשר ולא לחנם הוספתי כשר לעדות זה דהיינו לשליחות הגט ר"ל שאין למידין ממנו שם עדות רק לשליחות ולדעת הפוסקים דס"ל דעדות שליחות אינו תלוי' בעדות דבפ"נ ובפ"נ רק נאמן משום דגט יוצא מתחת ידו הוא ראי' גדולה על שליחתו א"כ בנתקיים נאמן אף לדעת הרמב"ם החשוד דאינו פסול ואין סומכין עליו כלל ועל השליחות הגט בעצמו הוא מעיד ואם נפרש כדעת דמפרשי בדברי הרא"ש דס"ל דעדות שליחות תלוי בעדות דבפ"נ ובפ"נ ע"כ ס"ל להרא"ש לדעת הרמב"ם דפסל פסולי תורה בנתקיים ע"כ צריך לומר דנתקיים כל מילי אפילו השליחות דאל"כ אין מקום לדעתו דהרא"ש ואין מקום לתמיהתו על הרמב"ם ושפיר כתבתי דבנ"ד דחשוד פסול מדרבנן ומיירי שנתקיים ויש עדים על שליחתו דכשר לשליחות אף לדעת הרמב"ם אכן חזרתי וכתבתי אכן בנ"ד שהרבה גופי עדות שהגט כשר לכתוב אנו לומדי' מדברי שליח ההוא כוונתי מפני שמבואר בכתביו שהבעל ציוה לכותבו כאשר מבואר בארוכה בתשובה א"כ אין ראוי לסמוך עליו ולכך העלתי שאם יש שני עדים שהיו באותו מעמד שציוה המומר שכדברי השליח כן אזי לא תצא מהתירה הראשון וה' יורני בדרך אמת ומאויבי תחכמני והמשיג הזה חוץ לכבודו נטה מדרך אמת וכל דבריו כמצליף ועל כל התמי' נפלאתי שכתב וז"ל ולולי דמסתפינא הייתי אומר דאף למ"ד דמוקי התם בבא על הערוה ממש מודה דבחשוד בעלמא כש"כ דפסול דאמרו חכמינו ז"ל במס' יומא הרהורי עבירה קשה מעבירה נפלא נפלאתי איך יצא דבר הבל כזה מפיו לכתוב על הספר להפך דברי אלקים חיים דלמד מזה למאן דמפרש דיחוד עם העריות ס"ל דבא על הערוה ממש כשר ישמעו הרובי' תשובה זו ולדעתי נכשל בדבר שתינוקות של בית רבן יודעין וכל השומע יצחק לו. כ"ד המאבק בעפר רגלי חכמי' מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

שאלה עב

ביו"ד סי' קס"ג ס"ק ב' הרי שהי' לו חטי' עי' בתוס' דף ס"ב ד"ה לקח שהקשו כמה קושי' על פי' רש"י ופירש"י ג"כ דחוק. ונ"ל ליישב סוגיות דשמעתא בענין זה הא דנקט במתניתן הרי חיטך עשויית עלי בשלשים מיירי שיש לו חטים ואמר לו בשביל חטים אלו שיש לו אני נותן לך יין ויין אין לו ולכך פריך וכי אין לו יין מאי הוי דהא יצא השער פוסקין דהמקשה סבר שבאמת מותר לפסוק מפירות זו על פירות אחרים כמבואר בסי' קע"ה ומשני בבא לחוב בדמיהן ר"ל שאין לו חיט' אלא אמר לו בשביל דמי חטין אני נותן לך יין והוי לי' כהלואה ופריך שפיר אי לא כאיסורו הבא לידו אפילו יש לו נמי עד דמוקי למתני' כר' אושעיא וביש לו יין הוי כאסורו הבא לידו אלא דהשתא קשה לי' דאי אפשר לאוקמי רישא בלוקח ממש דא"כ מאי קמ"ל ואין לומר לרבוותא דסיפא נקט דזה נמי פשיטא בשלמא אי מיירי דחטי' עצמן הן בעין קמ"ל שפיר רבוותא דיין אסור אע"פ שבא מכח פסק ראשון אבל אם אין לו חטי' והוא זוקף המעות בהלוואה פשיטא דאסור ולכך מוקי דרישא וסיפא לאיסור ומאי לקח לקח בהלוואתו ולא הי' לו חטי' ולפי' מה שהביא הב"י בשם הנמוקי יוסף ניחא נמי ע"ש:

שאלה עג

ביו"ד סי' קנ"ט כ' הטור דבר תורה מותר להלוות לנכרי בריבית דטעמא דריבית דכתיב וחי אחיך כו' וחכמי' אסרוהו בו וכתב הט"ז ויש מקשי' ממה דאיתא בפרקן דף ע"א א"ר נחמן בר יצחק מי כתב אל תקח מאתם מאתו כתיב אישראל ופרש"י ד"ה וכי כתיב גר תושב לענין וחי אחיך עמך הוא דכתיב שאתה מצוה להחיותו ואל תקח מאתו נשך קאי דוקא אאחיך ולא אגר תושב עכ"ל ש"מ דאין ריבית ולהחיות תלוי' זה בזה ונכנס לדחוקי'. ולי' נראה דמדבר זה הכריח הטור סברתו דהא איכא למידק למה לי לאהדורי' אטעמי' דריבית בלא טעמא נמי נימא דבר תורה מותר להלות לכותי דכתיב כי ימוך אחיך אל תקח מאתו ונכרי לאו אחיך הוא כמו דממעטינן אבידתו בהגוזל בתרא דף קי"ג מדכתיב לכל אבידת אחיך א"כ למה לי לרבינו הטור לאהדורי אטעמא דריבית אלא נראה ברור דהטור רוצה לסיים דחכמים אסרוהו ובפירקן אמרינן איתבי' רבא לר' נחמן לנכרי תשיך מאי תשיך מאי לאו תשוך ומשני לא תשיך ופריך לא סגי דלאו הכי ומשני לאפוקי דאחיך דלא ופריך אחיך בהדי' כתיב ולאחיך לא תשיך ומשני לעבור עליו בעשה ולא תעשה. ופי' תוס' ד"ה תשיך אבל אי תשוך ניחא דלא סגי דלא תשוך דאסור להלות להם בחנם כדאמר קרא לא תחנם ועוד שאמר הכתוב להלוות להם בריבית כדי

לחסרם וא"ת מאי פריך מהאי קרא הא לא אסור אלא מדרבנן כו' וי"ל דהכי פריך מהאי קרא כיון דאמר רחמנא דמצוה לחסרם לא הי' להם לחכמים לאסור ולפ"ז ניחא דלפי מסקנא ע"כ הכריחו חכמים דלנכרי תשוך פי' שרשות ליתן לו ריבית דאי תשוך ע"כ לאחיך לא תשוך נמי פירושו תשוך שאסור למלוה ליקח ממנו ריבית א"כ למה לי גבי כי ימוך אחיך אל תקח מאתו ולמעוטי גר ותושב לשתוק מיני' כיון דכבר כתב לאחיך לא תשיך שהוא פירושו תשוך ושם כתב אחיך וממילא אין כאן איסור בגר תושב אלא ע"כ לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך פי' תשיך התיר ליתן לכותי ריבית ואסר ליתן לישראל ריבית ולעבור בעשה ולא תעשה ואיצטרך הכא גבי ימוך אחיך ליתן לאו למלוה וס"ד כיון דגר תושב איתא במצוה להחיותו יהי' אסור ליקח מאתו וממילא ידעינן דמותר ליקח מן הנכרי דהא אינו בכלל מצוה להחיותו ולכך הי' יכולת ביד חכמים לאסרו דאין לומר דאתי להרבות בלאוין לגבי מלוה א"כ ל"ל אתו למעט גר תושב תיפוק לי' כיון דכתיב לא תשיך לאחיך והתם לא כתיב וחי אחיך כבר נתמעט גר תושב שאינו בכלל אחיך אלא ע"כ תשיך אזהרה ללוה ואי לאו דכתב רחמנא אתו גבי כי ימוך אחיך ס"ד אמינא כיון דגר תושב הוי בכלל אחיך להחיותו הוי נמי בכלל אל תקח נשך ותרבית ולכך איצטרך אתו. א"כ ממילא כותי שאינו בכלל להחיותו מותר להלותו אלא דחכמים גזרו משא"כ אם נפרש לנכרי תשיך תשוך לא הי' כח לחכמי' לגזור לבטל מצות עשה. אבל הרמב"ם בפ"ד מהלכות מלוה כתב הכותי וגר תושב לוין מהן ומלוים אותן בריבית שנאמר לא תשיך לאחיך אסור ולשאר עולם מותר ומצות עשה להשיך לנכרי שנאמר לנכרי תשיך מפי שמועה למדו שזה מצות עשה וע"כ מפרש הרמב"ם דהאי תשיך פי' תשוך וע"כ סבר הרמב"ם הא דמתיב רבא לר"נ מאי לאו תשוך דס"ד דהוא מצות עשה ואיך א"ר נחמן דנעשה בלקיחת דריבית מנכרי ואכתי לא אסיק אדעת' דרבנן גזרו ולכך משני לא תשיך לדיוקא אתי לעבור בישראל לאו ועשה אבל לבתר דמסיק רב חייא בכדי חייו ומדרבנן ע"כ האי לנכרי תשוך פי' תשיך ויש יכולת ביד חכמים לעקור מצות עשה בשביל לא תעשה. והנה סוגי' הש"ס מוכרח כדעת הטור דבסוף פירקן מסקינן דלוה עובר משום לא תשיך לאחיך ולאחיך לא תשיך וכן פירש"י בחומש פ' כי תצא לעבור בשני לאוין ועשה והש"ס דלא חשיב הכי העשה י"ל דלא נחית למימנ' אלא לאוין אבל לא העשה וכבר השיגו הראב"ד וכן מ"ש בפ"ד דהלוה עובר בשנים לא תשיך לאחיך ולפני עור ולא חשיב לאו לאחיך לא תשיך כבר השיגו המ"מ ואפשר שהרמב"ם היה לו גירסא אחרת כמו שמצאתי בילקוט פ' בהי"א אביי מלוה עובר בכולן כו' לוה עובר משום לא תשיך לאחיך ולפני עור לא תתן מכשול ואפשר שאין חילוק בין הגירס'

אלא נקט לישנ' דלא תשיך וזה נאמר שני פעמים לא תשיך לאחיך ואח"כ לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך ובאמת עובר בשני לאוין ואפשר שגרסינן ברמב"ם נמי רק לא תשיך והסופר כתבו לאחיך ופירושו הכי והלוה עובר בשנים לא תשיך ר"ל לאו דלא תשיך נאמר שני פעמים ולפני עור נמי עובר:

שאלה עד

ביו"ד סי' קס"א כתב הט"ז בטור כתב חוץ מקרקע כו' וכתב הרא"ש אבל בעבדי' ושטרות ליכא למעוטי דלא שייך ריבית אלא בהלואה דניתן להוצאה אבל בשאלה לא שייך ריבית אלא שכירות והקשה הב"י דאטו בעבדי' ושטרות מי לא שייך בהו הלואה שנותן לו עבד אחד שיתן לו אחר זמן שנים אחרים וכן בשטר כו' וכתב הב"ח דבזה הוא באמת ריבית גמור ודבריו תמוה דלא קאמר הב"י אלא דשייך גם בעבדים ריבית בכה"ג אבל מ"מ התורה מיעטה גם עבדים ודברים אלו קשה להולמן דהא עיקר הוכחתו של הרא"ש מדאמרינן בפ' נערה שנתפתתה המוציא שם רע אינו חייב עד שישכור עדים בממון ובעי רבי ירמי' שכרו בקרקע שכרו בפחות משוה פרוטה מאי ואי שייך ריבית בקרקע ופחות משוה פרוטה מאי קמבעי' לי' אבל אי לא שייך בהו ריבית ניחא דמספקא לי אי ילפינן מש"ר מריבית אפילו להא דינא היכי דליכא ריבית בקרקע ופחות משוה פרוטה ה"נ לא מחייב מש"ר א"ד ילפינן מהתם דבעי שישכור בממון אבל לא בעינן שיהא ממון לגמרי באותו ממון ואם איתא לדברי ט"ז למה לא מיבעי' לי' שכר בדעבד אלא פשוט וברור דבודאי איכא לאשכוחי שמתנה שתתן לי עבור עבדי לאחר זמן שני עבדים וכן בקרקע ג"כ נוכל להמציא כזה כמו שכתבו התוס' בפ' נערה אם אדם לוה שדה שאם שטפו לו נהר יפרע לו שדה וחצי או עשר פגי' טעוני' פגי' או בוסר באחד עשר אלא דהרא"ש לא ניחא לי' בחלק ראשון משום דאי הוי בעין הוי מחזיר קרקע וכן אם מתנה שיתן לו עבור קרקע זה לאחר זמן שני קרקעות אחרים מזה לא דברה התורה דאם כסף תלוה כתיב ובדבר שיכול לחזור בעין לא שייך הלואה אלא שאלה ואם מתנה בכך הוי כמכר ואף אם שטפה נהר נותן לו קרקע יותר וכן שני עבדים תחת עבדו דומי' דספינה דנותן לו אגרא ופגרא שמשלם לו פחת הספינה וגם אגרא דאינו אסור מן התורה ולא תשימין לא קאי אלא אהלואה שאינו חוזרת בעיני' דלא תוכל למצוא בקרקע אלא עשר גפנים בי"א כמו סאה חיטים בשנים דהוי ריבית אוכל דאורייתא אלא לא תשימן דמשמע דבא להוסיף ע"י הלואה יש לרבות הלואת קרקע שאינו חוזרת בעין וממעטינן מכלל ופרט אבל עבדים ושטרות דלא שייך בהוא הלואה ואם לפעמים הוא מתנה באם שימות העבד

שיחזור לך שנים אחרים הוי בכלל שכירות ולא נתמעט מכלל ופרט ופשוט שהוא ממון ולכך פשיטא ליה במש"ר אם שכר ע"י שיתן עבד עבור השכירות דחשיב ממון ובזה מיושב קושי' הב"י והב"ח על הרא"ש וק"ל ודומה לשכירות כלים בסי' קע"ו:

עוד כתב הט"ז סי' קס"א ס"ק ג' באחד שטען אין לו לשלם ולא נמצא לו ממון רק מה שלקח אחד כבר ממנו ריבית קצוצה והנושה בא לקחת זה הריבית בשביל הלוה דאין הדין עמו דכיון שאין כאן תביעה מן הלוה ועוד ראי' דאמרינן כאן דאין הב"ד יורדין לנכסיו רק שכופין אותו לקיים מצות עשה וחי אחיך עמך וכאן אין שייך זה דהא כשמוציא הריבית לא יבא לחיותו של לוה עכ"ל ולפע"ד לא ברירא לי האי הוראה דכיון דנכסיו נשעבדו למלוה כל זכות שיבא לידו נשתעבד ואין בידו למחול כהיום ואף דמחל בשעת נתינה ריבית מ"מ כיון דהתורה לא מחלה ובידו לתבוע א"כ הוי כאלו המלוה בעל דבר של מי שלקח ריבית מוכרח לתבוע ומאי דקאמר דלא בא לחיותו של לוה לא ידענו חדא דאין זה המעות של לוה ועוד אם חסה התורה על חיותו של גופו של לוה ק"ו שחסה תורה על נפשו ונשמתו שלא יקרא לוה רשע ולא ישלם:

שאלה עה

הנה כתבו קבלתי ואודות השאלה אשר שאל מכ"ת באחד שנתן יינו בחביות של יין שרף והחביות היה ישינים מזמן רב אלא נשתהו בפסח והרגישו כולם טעם יין שרף ואם אמנם לפום רהיטא נראין דברי מכ"ת בהא הסכמת אחרונים כדעת הפוסקים אפילו דלית בה כזית בכדי אכילת פרס עובר בבל יראה ולפ"ז אסור אף אחר פסח דהא בס"ס תמ"ז כללא כייל הרב הב"י וז"ל דהא כיון דחמץ שעבר עליו בפסח לא מיתסר אלא משום דקניס ליה מפני שעבר בבל יראה כל שעובר בכלל קנס הוא ואע"פ שהוא מעורב עכ"ל. וכתב הטור דבר שעוברין עליו אפילו נתערב ממילא קודם פסח צריך לבערו ואם לא ביערו אסור ובסי' תמ"ב כתב הב"י על הא שכתב הטור וכן יראה דעת רב נטרונאי דקדוק שאינו משמע כן מפורש בדבריו שמפני שלא כתב חייבים אתם לבערו יש מקום לומר שלא כתב שצריכים לבערו כדי שלא יעבור עליו בבל יראה אלא משום חומרא בעלמא ומזה מוכח מלשונו דחייבים לבערו משמע דעובר עליו ובגבינות שהעמידו בחלא דשכרא כתב בש"ע שחייב לבערם משמע שעובר והדרינן לכללא דכייל הב"י כל היכא דעובר קנסא קא קניס ואסור בהנאה אף אחר פסח. וכן הסכים המג"א דלא כהמרש"ל והביא שם בשם הרמב"ן מעשה באחד שבישל דבש והחמיצו בשמרי דבש שבישל כל השנה

ודבש ראשון שבישל הי' מחומץ בשמרי שכר וזה שבישל עתה הי' רביעית או חמישי לו והתיר רבינו יעקב להניחו עד אחר הפסח ולמכרו וכו':

ונפלאתי על דבריו דהכא כיון דמעמיד חשיב כאלו בעיני' ועוד דלא שרי ר"ש אלא כשהשהא חמץ ואחר פסח נתערב אבל כשנתנו לפני פסח אסור לשהותו עכ"ל. ואני אומר דגברי' קא חזינא ותיובתא לא קא חזינא דהא בי"ד בסי' קט"ו הביא הב"י בשם הר"י גבי חמצן של עוברי עבירה דחמצן של כותיים אסור עד אחר ג' אפיות שכבר נתבטל השאור ויש ללמוד מכאן במי שעבר והעמיד חלב בחלב חמץ של כותים ולקח חלב זה והעמיד בו אחר ומאחר אחר שמותר ליקח מחלב שלישי הזה ולהעמיד בו דכבר כלה חלב של כותים עכ"ל. נשמע מזה אף בדבר המעמיד לאחר ג' פעמים בטל כח המעמיד ראשון וא"כ יפה פסק ר"י כיון שזה הדבר הי' רביעית או חמישי ולכך מותר וזה פשוט לדעתי. אכן בנ"ד אף שהי' בכלי של יין שרף מ"מ לא נתערב בו חמץ ודבר שנתבשל בכלי חמץ כתב בש"ע בסי' תמ"ז ס"ה בהג"ה דאסור בפסח ובי"ט אחרון יש להקל. וכתב המג"א משום דהוי נ"ט בר נ"ט ועוד דסתם כלים אינ' ב"י ואף שכתב הט"ז דבמקומות שמבשלין המע"ד ביורות שמבשלי' י"ש אסור משום דהוא דבר חזק ונותן טעם לשבח וכן כתב המג"א בסי' תנ"א ס"ק מ' שחביות של י"ש אע"פ שאינו ב"י אסור הכל דעינינו רואות שנותן טעם לשבח א"כ ה"נ בנידן דידן מ"מ נראה דלא כתב כן אלא בדבש שנתנו בחביות של י"ש אבל ביין הוא בהיפך הוא נותן טעם לפגם וחיבר אוכלי טעם לו שנותן טעם לפגם ואף לט"ז שאסר הדבש שנותנה בכלי שקורין קוואס"ניק מ"מ נראה שלא אסר אלא בפסח אבל אחר פסח מותר בשתי' וק"ו כאן שנותן טעם לפגם והביא בספר חק יעקב בשם גאונים דבפליטת כלים אין להחמיר יעויין שם וק"ו בנ"ד אף שגרם ליין שיעלה רתיחה מ"מ זה וזה גורם וע"י תסיסה זו גרם לו טעם לפגם נראה די לנו לאסור תוך הפסח ולהתירו לאחר פסח והנ"ל לפע"ד כתבתי. נאום הק' מאיר חותם פה ק"ק אייזנשטאט:

שאלה עו

נשאלתי ישראל היה מפקיד יינו במרתף של כותי במקום שיש לכותי ג"כ יינו רק הישראל חתם החביות שלו בשני חותמות ובעת שהי' היין תוסס מחוזק הרתיחה והתסיסה יצא המגופה לחוץ ונתקלקלו החותמות ואזיל הכותי והודיע לישראל שיבא ויתקן יינו ונשאלתי להורות הלכה למעשה מה דינו של יין זה:

תשובה דבר זה ברור לאסור דלא דמי הא להא דאיתא ביו"ד סי' קכ"ט סי' ח' ישראל ששכר בית בחצר עכו"ם כו' ושכח ולא סגר הפתח לסוף ימים הרגיש העכו"ם והודיע הדבר ליהודים מותר וכתבו הט"ז והש"ך אפילו הודיע שהוא מפליג התם טעמא רבה אית בי' דמירתת דמימר אמר כשיזכור ישראל יינו יבוא בכל עת ובכל שעה אבל בנידן דידן שאין הכותי ירא כלל שיבא הישראל לראות כי הוא יודע שהישראל סומך עצמו על שני חותמיו שלו ואף אם יבא ישראל ה"ה יכול לסגור דלת המרתף בעדו ולעשות במרתף כחפצו וכן לא דמי להא דמביא הב"י בשם תשובת הרשב"א בסי' קכ"ח וז"ל כתב הרשב"א והוא בתשובת להרמב"ן סי' קנ"ה שאלה ישראלית ששכרה מכותיות בית לדור בה ונתנה שם יינה וראתה בדק הבית כו' ואמרה הכותית מתי תשוב אמרה מחרת החג אחר חצות היום כשראתה שלא באתה פתחה הפתח והכניסה שם פועלים ולא באה הישראלית עד עונת המנחה הי' חביות של יין שם ומגופות עליהם אך לא הי' טוחות תשובה מסתברא דהיין מותר כו' שהרי חזרה אחר החג בלא הודיע שהוא מפליג דכל שעה מתירא שמא עכשיו תבא ואפילו הפליגה טובא ולא באה ואע"פ שיש לה שייכת בבית כיון שאין לה שייכות ביין ולא נעלו במנעל בפנים כו' עד ועוד דמימר אמרה הכותית כיון דקבע זמן לתקן מדכרא הישראלית חמרא ואתי עכ"ל:

כל הלין טעמא ליתא בנידן דידן דאינו מירתת כלל ורשות בידו לנעול ואין מיתפס הגנב דיינו נמי מונח שם פשיטא דאסור ולא דמי כלל להא דכתב רמ"א בסי' ק"ל סי' ו' בהג"ה דאם מוצאו חותמו סתור דאסור דוקא אם רואים שנסתר בכוונה על ידי אדם אבל במקום שיכולים לתלות שנסתר ונתקלקל מעצמו או ע"י בהמה או תינוקת שלא בכוונה מותר בדעבד התם מיירי שאין אנו יודעים בבירור שידע הכותי שנתקלקל החותם אבל בנ"ד שאנו יודעים בבירור שידע הכותי שחביות פתוחות וא"כ אף אם האמת כן שמחמת חוזק הרתיחה יצא המגופה לחוץ מ"מ הרי הי' היין ברשות כותי והי' בידו לעשות כחפצו ונאסר היין ולברר הדבר הזה אעתיק לשון המרדכ"י שהביא הב"י וז"ל היכי דנתקלקל החותם יש לדמות לטהרות דאמרינן המונח כליו בחלון של בולייריין וחתם בחותמיו ונעל וחתם אע"פ שבא ומצא הפתח פתוח והחותם מקולקל טהור וקתני סיפא וכן בכותי אין עושה י"נ אבל בספר התרומה והסמ"ג כתב שאם מצא המפתח נסתר או חותם מקולקל אסור אלא א"כ ישראל יוצא ונכנס וכתב בת"ה דאפשר דלא פליגי דהיכי דנתקלקל החותם בענין דניכר דעל ידי אדם נעשה לא שרי אלא בנכנס ויוצא אבל היכי דלא מוכח מילתא דע"י אדם בכוונה נעשה יש לומר ע"י טלטול כו' תלינן ושרי אפילו אינו יוצא ונכנס עכ"ל:

ונראה מדקתני מצא פתח פתוח הוי כספק ביאה דאמרינן פ' השוכר דף ע' ע"א הני גנבי דסלקי בפומבדיתא פתחו חביתא טובא ואמר שמואל חמרי שרי כמאן כרבי אליעזר דאמר ספק ביאה טהור ומשני שאני התם כיון דאיכא דפיתחה לשם ממונא הוי ליה ספק ספיקא ופי' רש"י ס"ס ספק ישראל ספק נכרי ואת"ל נכרי ספק נגע ספק לא נגע ובהא אפילו רבנן מודה דכי פליגא רבנן עלה דר"א היכי דמלוא שדה טומאה דאי על לה אי אפשר דלא האהיל דליכא אלא חד ספק עכ"ל הרי דאי לא בריר לן אם נכרי או ישראל פתחו הוי ס"ס א"כ ה"נ היכי שנעל החדר ומצא פתוח איכא ס"ס דלמא טהור פתחו ואת"ל טמא שמא לא נגע בבגדים וכמו כן בי"נ דלמא לא פתחה להחדר הכותי ואת"ל פתח החדר דלמא לא נגע ביין ולצורך שאר דברים נכנס. ולפ"ז כמו כן אם שלח יין ע"י כותי ונמצא החותם מקולקל ואינו ניכר שנתקלקל ע"י אדם הוי ס"ס דלמא לא ידע הכותי שהיין פתוח ואת"ל ידע כיון שנוכל לומר שנפתח שלא ע"י כותי י"ל דלמא לא נגע מידי דהוי אם אנו מסופקים דלמא פתוח אדעתי' דממונות אבל כשנעשה ע"י אדם לא הוי אלא ספק אחד דאם הכותי פתחו בודאי נגע כיון דליכא למיתלי שפתח אדעתי' דממונות בוודאי נגע וא"כ בנידן דידן כיון שידע הכותי שיין פתוח ואינו מירתת כלל ליכא אלא חד ספק והיין אסור וכן כתב בשו"ת צמח צדק סי' פ"ז וז"ל אבל היכא דאיכא למיחש דלמא נגע להנאתו כדי לשתות כגון נ"ד שיש לחביות ברזא שבקל יוכל לפתוח הברזא ולשתות מהיין בודאי יש לאסור אפילו בדעבד ואפילו יחוד בעלמא דהיינו לזמן מועט וכתב בסוף התשובה דלא דמי למאי שכתב בהגהות ש"ע ס"ק קכ"ט בשפחה דאע"ג דרגלים לדבר שהיא סתמה הברזא היין מותר בזמן הזה היינו משום דידעינן שלא נתכוונה אלא להציל היין ולא בשביל הנאתה לכך שרי ולא חיישינן דילמא שתתה להנאתה כיון שנתיחדה עם היין משום דמירתת שמא יבואו ויראו אותה וגם היתה טרודה להציל היין ומסתמא לא היתה נוגעת אלא בברזא ומקרי מגע כותי שלא בכוונה ע"י דבר אחר כיון דהאידנא לאו עובדי ע"ז נינהו אבל בנ"ד שנתייחד היין אצל הכותי ובקל הי' יכול למשוך הברזא ולשתות ממנו לא הי' מירתת כלל כיון שבביתו ואין ישראל דר שם וודאי חיישינן דלהנאתו נגע ביין כדי לשתות ממנו והכל אסור עכ"ל:

א"כ בנ"ד שסמך הישראל שחתם יינו ע"י שני חתימות והיין במרתף של כותי אין הכותי מירתת כלל ואיכא למיחש לאחלופי ולשתות להנאתו דאסור ובתשובת עבודת הגרשוני סי' נ"ח וז"ל כי ליכא למיחש שמא שתה דרך מינקת שקורין היב"ר כי אין זה שכיח בשדה הרי להדי' דאם הי' בבית כותי דשכיח כלי זה חיישינן ואף שכתב ואף במקום שיש לחוש ששתה ע"י הכלי שקורין היב"ר האריך בתשובה להתיר במקום שיש עוד

צדדים להתיר הרי שלא התיר אלא במקום שיש עוד צדדים להתיר אבל לא בנ"ד דליכא שום צד היתר אלא חד ספיקא נראה דכל היין אסור ובעיני הי' פשוט זה לאיסור ולא כתבתי וברורי הוראה זו אלא לפי שראיתי שאחד מן הלומדים פיקפק בהוראה זו וכבר סתרנו כל ראיותיו והסכימו עמי כל הלומדים דבבית המדרש וכן ראוי להורות וה' ינחני בדרך אמת:

שאלה עז

טור אהע"ז סי' צ"ב כתב עוד הרמב"ם שאם קנו מידו מהני תנאה אפילו התנה אחר נשואין ואם מכרה ונתנה קיים וכן פר"י ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל עכ"ל. לפי רהיטא דשמעתי' נראה דעת הרא"ש עיקר דהא ריש בפ' הזורק פריך חצרה מה שקנתה אשה קנה בעלה א"ר אלעזר בכותב לה דין ודברים אין לי בנכסיך כו' אמרי דבר דבי ר' ינאי בכותב לה בעודה ארוסה וכתב שם תוס' בד"ה והתניא וכו' הוי מצי לשנוי' בשכותב לה בלשון טוב המועיל או שנתן לה בעל במתנה דאמרינן בחזקת הבתים דקנתה ואין הבעל אוכל פירות והאי תרוצא לא קאי אליבא דר"ת דמפרש דלא תליא באכילת פירות כמו שכתבו התוס' לעיל ד"ה בכותב ובדף ע"ז ע"ב ד"ה מה שקנתה אשה וכן פי' המהרש"א וזה פשוט וברור והנה התוס' שהם דברי ר"י אזלי לשיטתם ולכך לא קשיא להו דמאי דוחקא דש"ס לאוקמה בארוסה ולא מוקמי בנשואה וקנו מידו משום דבלאו הכי קשה דהוי מצי לשנויי' בשכותב לה בלשון טוב המועיל או שנתן לה הבעל במתנה וכן כתב הרשב"א וז"ל וה"ה דהוי מצי לאוקמי הכא בשנתן לה אחר ע"מ שלא יהי' לבעלה רשות בהן אלא מה שהיא נותנת לתוך פיה וכו' והכא חד מתרי ותלת אוקמתי' קא נסיב:

ואני אומר דע"כ מוכרח ר"א לאוקמי דוקא בעודה ארוסה ולא באוקמת' אחרינא ובזה יתישב ג"כ הא דאמר רבא גבי האי שכיב מרע גיטו וחצירו באים כאחד ופריך והא אמרה רבא כו' ומשני כי אמר רבא אהאי מעשה אמרה ויש לדקדק למה באמת לא אמרה אמתניתן דהזורק גיטה לחצירו אלא נראה ברור דמתניתין דידן צריכין אנו לאוקמי אליבא דכולה תנאי דפליגי בקדושין דף כ"ג בעבד אם קונה עצמו בכסף ובשטר ע"י אחרים ומסקינן דג' מחלוקת יש בדבר ופירש"י דרשב"א סבירא ליה בכסף ובשטר דוקא ע"י אחרים ולא ע"י עצמו בכסף לא משום דאין קנין לעבד בלא רבו ובשטר לית ליה גיטו וידו באים לו כאחד. ופריך שם הש"ס בפיסק' ובלבד שיהי' כסף נימא בהא קמפלגי דר"מ סבר אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ומוקי ר' ששת דפליגי היכי דאקני לי' אחר מנה ע"מ שאין לבעלך רשות בו ור"א אמר אפילו בכי האי גוונא

כ"ע לא פליגי דקני עבד וקני רבו והכא פליגי כגון דאקני ליה אחר מנה ואמר ליה ע"מ שתצא לחירות דר"מ סבר כי אמר לי' קני קנה עבד וקני רבו וכי אמר לי' ע"מ לאו כלום אמר ליה וכתבו התוס' דלר"א אליבא דר"מ אפילו מה שאת נותנת לתוך פיך קנה הבעל וא"כ ר"א לטעמי' דהא אליבא לר"מ לא מהני בהקנאת אחרים אפי' מה שאתה נותן לפיך וכן לרשב"א לית ליה חצירה וידה באים כאחד וא"כ אי אפשר למצוא חצר לאשה דחצירה וידה באים כאחד לית ליה וכן נמי לר"מ לית ליה אם נתן לה במתנה ע"מ שאין לבעל רשות בה ולכך רבא לא רצה לאמרה תחלה אמתניתן עד דאמרה אההיא דשכיב מרע דפסק שם למעשה דגיטו וחצירו באים כאחד ש"מ דהכי הלכת' ומתחלה אכסיף די"ל דהאי סבר כי חדא הי' כפי' רש"י ולבסוף דיקדק עד שהבין הא דאמרינן ג' מחלוקת בדברי רשב"א אית ליה דלא אמרינן גיטו וחצירו באים כאחד אבל רבנן אית להו וכיון דפסק הלכתא הכי מוקי למתניתן נמי אליבא דהלכתא ור"א רצה לאוקמי מתניתן ככולי תנאי ואמוראי ולכך אי אפשר למצוא חצר לאשה אלא בכותב לה בעודה ארוסה כדי שלא יקשה מתניתין אליבייהו דבשלמא מתני' דפ' בן סורר מורה דאמרינן עד שאכל משל אביו ומשל אמו אף דמוקמינן בשנתן לה אחר ע"מ שאין לבעלה רשות בה מ"מ מתניתין לא קשי' לאידך תנאי די"ל דמיירי בשנתנה לה בעל דקנתה ואין הבעל אוכל פירות. אבל הכא במתניתן דהזורק אי אפשר לומר בשנתנה לה הבעל כיון דאין מכרה קיים כמו שפי' ר"ת א"כ הוכרח ר"א לומר דוקא בכותב לה ועודה ארוסה ולפ"ז אי ס"ד בנשואה נמי מהני סילוק בקנין מאי דוחקא לאוקמי בארוסה לוקמי בנשואה בשלמא בהכותב ניחא די"ל דאנשואה קאי דמהני קנין שאם מכרה ונתנה שקיים אלא דעכ"פ יורשה דכיון דכבר זכה בנכסים בירושה דאוריית' אי אפשר להסתלק אף בקנין ולכך מוקי דכתב לה בעודה ארוסה ולכך אם כתב דין ודברים אין לי בנכסיך בחייך ובמותך מהני אבל בהאי דהזורק קשי' ולסברת התוס' דעיקר תלוי בפירות א"כ הי' יכול לתרץ כשנתן לה הבעל מתנה וצריכין אנו לדחוק דמשום בפ' הכותב איצטרך לשנויי הכי משני נמי הכא וזה דוחק גדול. וגם צריכין אנו לדחוק ולומר אף דלא הזכיר בגמ' ולא בפירותיהן ע"כ שכתב לה נמי דין ודברים אין לי בנכסיך ובפרותיהן וגם צריכין אנו לדחוק הא דאמר רבא לקנייה האי דוכתי' דיתיב ביה גיט' דבשאלה מיירי ופשטות הלשון לא משמע כן ועוד דלא מצינו בשואל מקום לחבירו שצריך קנין אלא ע"כ דברי ר"ת בדידן והשתא אי ס"ד דמהני קנין באשתו נשואה מאי דוחקא דר"א לאוקמה בארוסה ולא לאוקמי ההיא דזורק בנשואה אלא ע"כ בנשואה לא מהני שום קנין דאף שאוכלת פירות מ"מ אם מכרה ונתנה אין קיים ולא הוי חצרה וא"כ אם נתן לה הבעל מתנה וזרק

לה גיטה לתוך אותה חצר דלא שייך למימר גיטה וחצירה באים כאחד אינו מגורשת וק"ל ובזה מיושב מה שהקשה הב"ח וקיקיון דיונה בהכותב על הטור:

שאלה עח

המדיר דף ע"ה ע"ב תוס' ד"ה אבל במומין כו' וקאי בין ארשות אב ובין ארשות בעל נראה כוונתם דבלא פי' הרשב"א הייתי מוכרח לומר דקאי ארשות אב אבל ברשות בעל הוי ארוסה עדיין ובפשיטות דתנאי קיים וע"כ לא קאי אלא ארשות אב די"ל דהואיל וכנסה סתם אחולי אחלי לתנאי ואף שרב סבר לעיל דלא אמרינן אחולי אחלי לתנאי הנ"מ במומין שבסתר אבל במומין שבגלוי כיון דכנסה סתם י"ל דאחולי אחלי אבל לפי' הרשב"א שפיר קאי בין ארשות אב ובין ארשות הבעל וק"ל פשוט:

שאלה עט

יו"ד סי' קפ"א כתב הט"ז ס"ק א' דלהרמב"ם דתלה דין זה בעובדי אלילים שהיא חוק שלהם וא"כ יש לפעמים היתר משום שלום מלכות כמו שמצינו בסי' קע"ח סי' ב' כו'. ואני אומר חלילה לומר כן לדעת הרמב"ם דאף מה שנזכר בסי' קע"ח דאסורין מן התורה ומלקינן עליו לדעת הרמב"ם והתירו חכמים לקרובי מלכות מפני שלא פירשה תורה שום דבר ומסרה לחכמים והם ראו להתיר לקרובים למלכות אבל מה שמפורש בתורה לאיסור אף שהטעם מפני חוק כותים מ"מ חל מצוה זו על כל ישראל דאל"כ לדעת הרמב"ם למה לא כללה תורה לאו זה בשאר החוקים אלא ע"כ כדאמרן וחלילה לומר לדעת הרמב"ם להתיר לקרובים למלכות לאו דלא תקיפו:

שאלה פ

חולין ד"ב תוס' ד"ה שמא יקלקלו דהא רבא לא קאי וכולן ששחטו אלא אחש"ו וע"כ צריכין אנו לומר דהתוס' לא הקשו קושייתם אלא אם אנו צריכין לומר תירץ על קושית הש"ס אליבא דרבא מאי וכולן דהא איכא למידק לדעת כל הפוסקים וכן הסכים הרא"ש דחרש המדבר ואינו שומע לא ישחוט לכתחלה אפילו באחרים רואין אותו משום הברכה והתוס' כתבו לעיל דנקט נשים ועבדים בלשון דעבד איידי טמא במוקדשין ולפ"ז מאי קשי' להו על פי' רש"י דלמא איצטרך לאשמועינן שמא יקלקלו דאי מסיפא ה"א דקטן ושוטה שוחטי' לכתחלה באחרים והא דנקט לשון דעבד משום חרש דאינו יכול לברך ואין לומר בשלמא התם סמוך התנא דממילא ידעינן דנשים ועבדים לכתחלה

שוחטי' כיון דילפינן הכשר שחיטה בזר מקרא וה"ה לכל פסולין חוץ מטמאים דאיכא למגזר אבל הכא דלא ילפינן מקרא א"כ מהיכי תיתי לומר דשוחטי' לכתחלה היכי דתנו לשון דעבד אלא ע"כ דהאמת כן הוא דדוקא דעבד דא"כ יש סתירה בדברי התוס' דאיך כתבו דליכא למימר בדעבד דנקט משום טמא בקדשים דהא מהיכי תיתי לחלק כיון דעכ"פ וכולן אחש"ו נמי קאי כדכתבו תוס' ע"ב ד"ה אלימא אחש"ו עלה קאי וכן רש"י לקמן אלא ע"כ דמ"מ היתי אומר כן א"כ הדרא קושי' לדוכתי' מאי הקשו על פי' רש"י אלא ע"כ הא דקאמר בגמרא וכולן ששחטו קשי' לרבא ר"ל דרבא מתרץ דאיצטרך לומר וכולן דתני ואם שחטו ה"א דשוטה וקטן שוחטי' לכתחלה באחרים רואין אותו והא דתני לשון דעבד משום חרש ולכך תני וכולן דמשמע' כאלו פורטן בין חש"ו כולן אינם כשרים אלא בדעבד ולפ"ז הקשה התוס' שפיר לפי' רש"י אליבא דרבא לא איצטרך לאשמועינן יקלקלו דהא ממילא שמעינן אך איכא למידק לפי דעת הגהות אשר"י שכתב שיש רוצים לומר דאפי' חש"ו כשאחרים עומדין על גבן שוחטי' לכתחלה ומחלקו בין אחרים רואין אותם לאחרים עומדים על גבן משום דקשי' להו מהא דתנן בגיטין הכל כשרים לכתוב את הגט אפילו חש"ו ואמרינן בגמ' והא לאו בני דיעה נינהו ומוקי ליה בשגדול עומד על גביו ולא נהירא לי דא"כ מאי פריך לעיל לאביי אלא אכותי האמרת בישראל עומד על גביו לישני דוקא עומד על גביו אבל אחרים רואין לא אלא לא שנא ולפ"ז אין מקום לקושי' התוס' דהא רש"י בדף י"ב ע"ב נקט בד"ה זאת אומרת אין מוסרין להם חולין כלומר אפילו חולין לכתחלה אפילו אחרים עומדין על גבן הרי להדיא דנקט אחרים עומדין על גבן דזה שמעינן ממשנה יתירה דנקט יקלקלו אפילו עומדין על גבן נמי לכתחילה אסור ואי מוכולן ה"א דיש חילוק בין רואין ובין עומדים על גבן ואף דרש"י בשמעתין ע"ב ד"ה דעבד נמי לא כו' ולקמן מפרש אמאי נקט יקלקלו לשון עתיד לאשמועינן שאין מוסרין להם חולין לכתחילה אפי' אחרים רואין אותו היינו לפי האמת דאין חילוק בין רואין ובין עומדין על גבן אבל מ"מ איצטריך לאשמועינן שמא יקלקלו וק"ל:

אך י"ל דמ"מ לא ליתני שמא יקלקלו וליתנו בסיפא וכולן ששוחטין ואחרים עומדין על גבן וממילא נשמע דאפילו עומדין על גבן לכתחילה לא אלא ע"כ כדעת ר"ת ועוד קשיא לי להטור שכתב דקטן מומחה ויודע לאמן ידיו לא ישחוט לכתחילה בינו ולבין עצמו ואם שחט שחיטתו כשירה ואם גדול עומד על גביו שוחט אפי' לכתחילה, וא"כ כי היכי דמוקי אביי ורבא לכתחילה דמתניתן גבי כותי כשישראל עומד על גביו ודעבד באין ישראל עומד על גביו לוקי נמי מתניתין דהכל אתי לרבות בקטן היודע הלכות שחיטה

וגדול עומד על גביו ודעבד דמתניתן איירי דאם שחט בינו ולבין עצמו אלא ע"כ דקטן לעולם באין אחרים דעבד פסול וכן כתב הלכות אשר"י בשם א"ז:

שאלה פא

גמ' ב"מ דף ב' אי תנא כולה שלי ה"א בעלמא דקתני מצאתי' בראי' בעלמא קני יש לדקדק ה"ל ה"א דראי' קני במציאה והיתי טועה בדין. ויש לישב דהא כתב התוס' ד"ה בראי' וז"ל אע"ג דקתני במתני' ראה את המציאה כו' מצי למדחי כיון דאמר תנו לי גלי דעתא דלא ניחא ליה למקני עד שיגיע לידו ולפ"ז ניחא דלעיל הא דמשני אי תני אני מצאתי' ה"א מאי מצאתי' ראיתיה משום דהוי כאלו אמר התנא אני ראיתי דתנא לישני דעלמא נקט וכדי שלא יהיה תרי משנה דסתרי אהדדי היתי דוחה דמתניתן דראה את המציאה כיון דאמר תנו לי גלי דעתא דלא ניחא לי' למקני עד שיגיע לידו ולעולם דראי' קנה אבל הכא דפריך המקשה דליתני כולי שלי ולא בעי אני מצאתי' ואיצטרך לשנוי' ה"א בעלמא דקתני דבודאי אי לא היה תני בעלמא לא היתי טועה בדין דמהיכי תיתי לדחוק מתניתן דראה את המציאה דפשט דמתני' משמע דראי' לא קני ולכך משני בעלמא דקתני מציאתיה ותנא לישני דעלמא נקט א"כ בהכרח שלא יסתרו המשניות הייתי אומר דמתניתן דראה גלי דעתיה דלא ניחא ליה:

ובזה מיושב מאי דוחקא דרב פפא לאוקמי סיפא במקח וממכר ולא מוקי לכולה מתני' במציאה ורישא אשמועינן דראי' קני ואי תנא חד בבא ה"א דראי' לא קני משום דניחא ליה לאוקמי מתני' דראה את המציאה כפשט' דראי' לא קני וק"ל. רש"י בד"ה במקח וממכר אבל זה אומר אני ארגתי' נראה דלא דוקא ארגתיה אלא אפי' זה אומר טלית שלי ואתה תפסת בו שלא כדין וזה אומר טלית שלי ואתה אחזת שלא כדין כיון דחד רמאי בודאי. אבל תוספת ד"ה אי תנא מציאה כתבו דבארגתי פשיטא שיחלוקו בשבועה ואיכא למידק מי הכריח' זה הא פליגי תנאי לקמן בד' ה' ע"ב אי אמרינן מיגו דחשוד ומנ"ל דפשיטא דילמא כפי' רש"י דבמקח וממכר אנו יודעים שמחסרהו ואינו מורה היתר ה"א מגו דחשוד אממונ' קמ"ל דלא אמרינן ומנ"ל דפשיטא אלא ע"כ נראה דקשי' להו מאי דוחקא דרב פפא לאוקמי במקח וממכר לאוקמי סיפא באני ארגתי וסיפא קמ"ל דלא אמרינן מגו דחשוד אממונ' ואי תני סיפא ה"א במציאה אימר תרווייהו בהדדי אגבוהו וכל אחד ואחד סבר אני הגבהתי תחילה ואימא לא ישבע דמשום שבועה לא יפרוש שהרי הוא סבור לומר האמת קמ"ל דאפ"ה ישבע אלא ע"כ דבאומר ארגתי פשיטא דיחלוקו ולכך איצטרך לאשמועינן מקח וממכר ומציאה דבתרווייהו י"ל שהוא טועה

וסובר האמת קמ"ל דאפ"ה ישבעו ולפ"ז לרש"י ע"כ אפילו אם אחד אמר טלית זה שלי הוא ואחד טוען שלי היא שאתה מכרתו לי כיון דבוודאי רמאי הוא יהא מונח דאל"כ הדרא קושי' לדוכתה לאוקמי למתניתן כן ודו"ק:

אך אי קשיא הא קשיא לאוקמי רישא אשמועינן דראי' קנה וסיפא אשמועינן שמחלוקת ע"י הגבהה ואיצטרך תרווייהו ואף שנימא דזה ברור דתנא לישני דעלמא נקט איצטרך תרווייהו דאי תני מצאתיה ה"א דהכא אינו חשוד כ"כ דהוא סבר דראה תחילה אבל במחולקות בהגבהה ה"א מגו דחשוד קמ"ל דלא אמרינן ורמי רבנן שבועה כי היכי דלודי ואי אשמועינן הגבהה ה"א בראי' יחלוקו בלא שבועה דמשום הכי לא יפרוש שהרי הוא סובר לומר האמת אבל לפי מה שכתבתי לעיל ניחא דניחא ליה לרב פפא לאוקמי למתניתן כפשטא דראי' לא קני ודו"ק:

שאלה פב

יהודים הדרים חוץ לעיר המוקפת חומה ויש להם רחוב בפני עצמם וכשרוצים לכתוב גט אם מותרים לכתוב שם העיר אף שכותבים ברחוב שלהם או מחויבים לכתוב וליתן בתוך העיר אצל עירות:

תשובה ברורה לזה דאם המקום אשר דרים היהודים חוץ לעיר אין לו שם בפני עצמו והם דרים בתוך עיבורה של עיר ואף שהרחוב היהודים אינו קרוב כ"כ להיות בתוך עיבורה של עיר מ"מ כיון שבתי נכרים סמוכים להם והם בתוך עיבורה של עיר המוקפת חומה הוי כאלו הם בתוך עיבורה ורשאי' לכתוב ברחוב של היהודים שם העיר וראי' דאמרינן בנדרים דף נ"ו ע"ב הנודר מן העיר אסור ליכנוס לעיבורה ופריך מנ"ל דעיבורה דמתא כמתא דמי א"ר יוחנן דאמר קרא ויהי בהיות יהושע ביריחו וכו' מאי ביריחו אלימא ביריחו ממש והכתיב ויריחו סוגרת ומוסגרת אלא ש"מ בעיבורה נשמע מזה דעיבורה של עיר נקראת על שם העיר וקצת פיקפקו בזה והנראה לפענ"ד כתבתי ואף דבקראקא כותבי' ברחוב היהודים קאזמר דהתם יש להעיר שמחוץ לחומה שם אחר אבל בעיר שדרים יהודים מחוץ לעיר ואין להעיר שם אחר שפיר כותבי' שם העיר אף מחוץ לעיר כיון שהוא בתוך עיבורה וק"ל ועיין בב"ש סי' קכ"ח סעיף ק"א:

שאלה פג

נשאלתי באחד שמת אביו בר"ח כסליו ובאותו השנה היה ר"ח חשוון חסר ולא הי' ר"ח כי אם יום אחד ובשנה הבא הי' ר"ח מלא ור"ח כסליו שני ימים ויום ראשון נחשב לחשוון באיזה יום יעשה היאר צייט אם יעשה ביום ראשון או ביום ב' שהוא עיקר ר"ח כסליו:
תשובה דבר זה כבר דברו האחרונים בא"ח סי' תקס"ח כתב הט"ז וז"ל ונ"ל עוד באם מת ביום א' דר"ח כסליו שהוא יום ל' לחשוון ואח"כ הוי שנה חסירה שלא היה החשוון רק כ"ט יום ויום השלושים נחשב לכסליו וממילא תהי' הי"צ ביום כ"ט חשוון ממילא התחלת האבילות ביום שהוא סוף חודש ועכשיו ביום כ"ט הוא סוף חודש ממילא ביום כ"ח חשון נשלמו יב"ח והיום הכ"ט הוא יום הי"צ כו' וכ"ז נראה פשוט. וכן המג"א הסכים עם המגן דוד דאם שנה ראשונה היא חסרה וקבע בכ"ט לחשוון דמשמע בגמ' דנדרים דיום שלשים הוא נמנה לחודש העבר ע"ש ובעיני אף שכתב המ"ד שהוא פשוט הוא בעיני הפלא ופלא דאם נילך אחר סוף חודש אף שמת ביום שלשים מ"מ ישנה היא"צ ליום כ"ט שהוא עכשיו סוף חודש א"כ במי שמת בכ"ט בחשוון והיה החודש מלא ור"ח כסליו שני ימים ולשנה הבאה חשוון חסר וא"כ נמי נימא כיון שמת יום אחד קודם סוף החודש שהוא יום שלשים אם כן עכשיו בשנה יהיה לו יאר צייט יום אחד קודם סוף ימי חודש דהיינו קודם כ"ט שהוא יום כ"ח ודבר זה לא שמענו וכמו זר יחשב ולא דמי כלל לנדרים דהולכין אחר לשון בני אדם דאי' בדף ס' חדש זה אסור בכל החודש וראש חודש להבא ופריך פשיטא ומשני כי איצטרך לחדש חסר מהו דתימא ראש חודש לשעבר הוי ולא ליתסר קמ"ל קרו אינשי ריש ירחא זהו גירסת רש"י ופי' רש"י ויום ראשון של ר"ח משלים לחודש מלא זה שעבר וזה שנכנס חסר הוא והוא נדר ביום ראשון של ר"ח:
קמ"ל אפ"ה כיון דקרי' לי ריש ירחא אסור בו נמי והא דדחק רש"י ומפרש שזה הנכנס הוא חסר ולא פי' שבראש חודש שהוא עומד הוא יום אחד ור"ח העבר הוא חסר ולא הי' אלא כ"ט יום וס"ד כיון דלא נשלם י"ב שעות תשצ"ג חלקים שהוא שייך לחודש העבר ולא יאסור בו וכן קשה לגירסת הר"ן והרא"ש והרמב"ם כי איצטרך בחודש חסר דחודש הבא הוא חסר נמצא שזה הוא מלא שכן דרך רוב חדשים וכיון שהוא מלא ר"ח הבא הוא שני ימים והראשון הוא להשלים חודש זה ואימא יאסר קמ"ל דהולכין אחר לשון בני אדם. ולכאורה גם לגירסא זו נכונים לפרש שר"ח הבא הוא יום אחד וחודש העבר אינו אלא כ"ט יום וס"ד דנאסר דלא כלו עדיין אי"ב תשצ"ג קמ"ל דהולכין אחר לשון בני אדם אלא נראה בענין כזה לא היתי צריך לטעם דהולכין אחר לשון בני אדם דהא

תלמוד ערוך בפ"ק דמגילה דאין מוני' שעות לחדשים ופי' רש"י כגון מי שאמר הרי זה גיטך אם לא באתי בחודש זה ובא ביום כ"ט בלילה שנקבע ר"ח אף שעדיין לא נשלם אי"ב תשצ"ג מ"מ הוי גט דהרי לא קיים תנאו וה"ה בנדרים אף בלא טעמא דקרי אינשי ריש ירחא אם הי' עומד בר"ח אף שר"ח העבר חסר אסור גם ביום זה דאינו מונין שעות לחדשים וכן אם בסוף ימי חודש הי' ראש חודש וחודש זה הי' חסר מותר מיד בר"ח אף שעדיין לא נשלם אי"ב תשצ"ג ולכך הוכרח לפרש כל אחד לפי דרכו והנה אף שבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ואף שלעולם יום ראשון של חודש נחשב לחודש העבר מ"מ קרי אינשי ריש ירחא הן לאיסור כפי' רש"י הן להיתר כפי' הרא"ש אבל ביא"צ הטעם שמתענין משום דריע מזלו באותו שעה וידוע ע"פ רוב המולד ביום השלושים כמו שכתב הלבו"ש והרמב"ם בפ"ח מהל' קידוש החודש דין ד' וז"ל ואם הי' חודש העבר מלא יהי' יום שלושים ר"ח הואיל ומקצתו ר"ח ויהי' תשלום החודש מלא שעבר ויהי' יום אחד ושלשים ראש חודש הבא וממנו הוא המנין נמצא שלעולם יום השלשים הוא מקצת ר"ח שבו הוא המולד וא"כ כיון דנתרע מזלו ביום המולד או סמוך לו או אחרי כן א"כ אף בשנה הבא שר"ח כסליו יום אחד דהיינו יום שלשים ע"פ רוב ביום השלשים הוא מולד הלבנה יהי' לו יאר צייט ביום המולד להדליק נר ולומר קדיש על אביו וכן להיפך אם ביום המיתה היה ר"ח כסליו יום אחד ובשנה אחרת כסליו שני ימים יהיה לו יאר צייט ביום המולד כמו בשנה ראשונה והנראה לפענ"ד כתבתי דפסק הט"ז הוא תמוה דאיך ישנה מיום שלשים ליום כ"ט דא"כ כל מי שהיה לו יאר צייט בחודש זה יחזור לאחוריו ומג"א בא"ח סי' נ"ה ס"ק יו"ד מביא ראי' ממשמעות הש"ס דנדרים דיום שלשים נחשב לחודש העבר ותמהני עליו מה הוצרך להביא ממשמעות הש"ס דנדרים הלוא משנה שלימה היא בפ' יו"ד דשביעית השוחט את הפרה וחלקה בר"ה אם היה חודש מעובר משמט ש"מ דיום ל' חשיב לשנה העבר:

שאלה פד

נשאלתי אשה שמצאה דם אחר עשיות צרכה כשקינחה בעד הבדוק לה ובתוך השתן לא מצאה דם רק כמו חול ויש לה כאב וגם יש לה וסת קבועה אם ראוי לטהרה או לא. תשובה בדין זה כבר דברו בו ראשונים וגם אחרונים ומלא הוא על כל גדותיו בכל הפוסקים ושו"ת אך להוציא חלק אי אפשר ולברר דברינו שיהי' דברינו ברורים כשמש נציע לפניך דברי הש"ס ריש פ' האשה שהיא עושה צרכי' וראתה דם ר' מאיר אומר אם עומדת טמאה ואם יושבת טהורה ר' יוסי אומר בין כך ובין כך טהורה ובגמ' מאי שנא

עומדת דאמרינן מי רגלים הדור למקור ואייתי דם יושבת נמי נימא מי רגלים הדר למקור ואייתי דם אמר שמואל במזנקת מזנקת נמי דלמא בתר דתמו מיא אתי דם אמר ר' אבא ביושב' על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא דם בתוך הספל דאם איתא דבתר דתמו אתי על שפת הספל איבעי ליה לאשתכוחי אמר שמואל הלכה כר"י ופירש"י דלמא בתר דתמו מיא אתי דם ממקור ולא מחמת ממי רגלים ומפי' רש"י משמע דקושי' הש"ס דניחוש דלמא אתי דם ממקור עצמו בלא מי רגלים ועל זה משני הש"ס ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא הדם בתוך הספל דאם איתא דבתר דתמו מיא אתי על שפת הספל איבעי לאשתכוחי ואם נמצא גם על שפת הספל הדבר ברור דאתי הדם ממקור ואף ר"י מודה דע"כ לא פליג ר"י על ר"מ אלא ביושבת תוך הספל דלר"מ כי היכי דמטמא בעומדת ומזנקת דחייש דלמא הדר מי רגלים למקור ואייתי דם ה"נ ניחוש ביושבת דילמא בתר דתמו מיא אתי דם מן המקור אבל ר"י דמטהר בעומדת דלא חייש כלל דלמא אתי למקור אלא תלינן לקולא דאתי דם עם מי רגלים ומכה יש לה ה"נ לא חייש להאי חששא דילמא בתר דתמו מיא אתי דם מן המקור כיון דנמצא דם עם מי רגלים מסתמא עם מי רגלים אתי אבל היכי דיושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא דם גם על שפת הספל זה ראיה גדולה ומבורר הדבר דבתר דתמו מיא אתי מן המקור ואף ר"י מודה דטמאה וק"ו אם לא נמצא דם בתוך הספל אלא נמצאת על שפת הספל דטמאה וק"ו בן בנו של ק"ו אם בדקה עצמה בעד הבדוק ומצאה עליו דם אחר עשיות צרכי' שבודאי מן המקור הוא בא ואף שמצאה דם בתוך השתנה י"ל כיון דברור לנו שבא אחר דתמו מיא בודאי אתי מן המקור וטמאה מיהו נוכל לומר אף לפי' רש"י דהכי פריך המקשה וניחוש דילמא דבתר דתמו מיא אתי דם ר"ל דילמא לא אתי כלל האי דם עם מי רגלים שנתלה כיון דאין דרך דם לאתויי עם מי רגלים שבודאי מכה יש לה במקום מי רגלים דילמא בתר דתמו מיא אתי דם מן המקור ועל זה משני אם איתא דבתר דתמו מיא אתי על שפת הספל איבעי לאשתכוחי אבל אם הי' ברור לן שבא הדם עם מי רגלים אף דאתי דם בתר דתמו מיא לא חיישינן דאתי מן המקור אלא תלינן האי דם הוא תמצית הדם הנשאר ממי רגלים ודבר זה אינו מוכרח ברש"י אבל מ"מ נשמע דאם לא נמצא דם בתוך מי רגלים בספל ונמצא על שפת הספל וק"ו היכי שבדקה בעד הבדוק ומצאה דם אחר צרכי' ובתוך מי רגלים לא מצאה שהדבר ברור הוא שממקור אתי וטמאה אף לר"י ואף הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א דפסקו הלכתא כר"י ולא חילקו בין עומדת או יושבת ובין מקלחת או שותתת מ"מ היכי דיושבת על שפת הספל ומקלחת לתוך הספל ולא נמצא דם בתוך הספל אלא על שפת הספל ופשיטא אם בדקה

עצמה ומצאה על העד דם מודה אף ר"י דטמאה דזה ברור דאתי ממקור ולא טיהר ר"י אלא עומדת ויושבת בין מקלחת בין שותתת ונמצא דם בתוך השתן אבל אם לא נמצא דם בתוך השתן ונמצא על שפת הספל דזה ברור דאתי ממקור עצמו ומטמאה ר"י וכל זה לפי' רש"י. אבל התוס' הקשה על פי' רש"י ד"ה דילמא בתר דתמו מיא פי' אפילו במזנקת דילמא בתר שהניחה מלזנק ושותתת הדור למקור ואתי דם אבל על פי' הקונטרס דפי' דלאחר שכלו מי רגלים אתי דם כי אורחי' קשה א"כ בשעה שהוא מזנקת נמי ליפרוך דילמא בא דם כדרכו כשאר אשה שהיא רואה וכו'. וע"פ דרך זה דרך הרא"ש שמפרש לבתר שכתב דעומדת אפשר לזנק אבל בעומדת ושותתת דלא איירי בה ר"מ לא אשכחן דמטהר בי' ר' יוסי כתב וז"ל והא דמוקי הגמרא יושבת דמתניתן ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל נראה היינו דוקא לר"מ דמטמא ביושבת ושותתת הילכך במזנקת נמי איכא למיחש דבתר דתמו מיא ופסק הזינוק ואין המים יוצאים בגבורה הוי ליה כמו שותתת וחזרו מים למקור והביאו הדם אבל לר"י דמטהר עומדת בחדא לטיבותא דמזנקת ביושבת ושותתת נמי לא חייש דילמא בתר דתמו מיא אתי דם ומטהר יושבת בכל ענין עכ"ל ואף לכאורה נראה לומר הא דכתב הרא"ש דמטהר ר"י יושבת בכל ענין ר"ל ביושבת על אמצע הספל ובין מזנקת ובין שותתת טהורה דלר"מ טמאה דחיישינן דילמא בתר דתמו מיא ור"י לא חייש אבל יושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל והדם נמצא גם על שפת הספל דראי' גדולה דבתר דתמו מיא אתי מודה ר"י דטמאה ופשיטא אם לא מצאה בתוך הספל אלא בשפת הספל דמודה ר"י דמטמאה אבל כד דייקינן שפיר לישנא הרא"ש דמפרש קושי' הש"ס מזנקת נמי דילמא בתר דתמו מיא ופסק הזינוק ואין המים יוצאה בגבורה הוי ליה כמו שותתת חזרו מי רגלים למקור כו' א"כ אינו מפרש כפירש"י דחיישינן דלמא בתר דתמו מיא אתי דם ממקור עצמו אלא כפי' התוס' לבתר שהניחה מלזנק ושותתת הדרי למקור ועל זה משני אם איתא דבתר דתמו מיא ר"ל לאחר שהניחה מלזנק ופסק הזינוק והוי לי' כמו שותתת על שפת הספל איבעי לאשכוחי ולפ"ז אף אם מצא גם על שפת הספל אנו אומרים שבאו מחמת שותתת לבתר שפסח כח הזינוק וכי היכי דר"י מטהר בחדא ליטובתא בעומדת ומזנקת או יושבת ושותתת ה"נ מטהר דלא חייש דלמא הדר מי רגלים למקור ואתי דם ולפ"ז אפילו אם לא נמצא דם בתוך הספל אלא על שפת הספל נמי מטהר ר"י כיון דטעמא דס"ל דלאחר שפסק הזינוק היא שותתת לבסוף ומה לי אם שותתת בתחלה או שותתת בסוף דלעולם לא חייש ר"י דלמא הדר מי רגלים למקור ואתי דם ממקור אבל היכי שאינו מוצאת בתוך מי רגלים ואח"כ כשבדקה מוצאת על העד דם ודאי האי דם ממקור קא אתו ואפילו ר"י

מודה דטמאה וכן הבי' הב"י בדברי הרא"ש כמו שכתבתי דלאחר שהביא בשם מרדכי בפ' ב' דשבועות וז"ל דאע"ג דקי"ל כר"י דמטהר ה"מ בנמצא בספל שאז דרך לבא אבל אם בדקה אחרי כן מצאה דם ההוא דם הוי מן המקור כיון דלא אתי ממש עם מי רגלים עכ"ל וכתב הב"י ונראה דלהרא"ש דסבר דר"י מטהר ביושבת בכל גוונא כמו שכתבתי לעיל בהא נמי מטהרים משום דאמרינן כיון דעם מי רגלים אתי ודאי לאו דם המקור הוא ודם הזה הנמצא אח"כ אינו אלא תמצית הדם ההוא שיצא עם מי רגלים וכן נראה מדברי הר"ן כו':

ומיהו היכי דלא ראתה עם מי רגלים ואחר השתנה בדקה ומצאה דם ודאי טמאה לכ"ע אפילו להרא"ש דמטהר בההיא שאני התם דלא ידעינן בודאי בתר דתמו מיא אתי דם שאף על פי שלא נמצא אלא על שפת הספל אפשר שבסוף השתנה עד שלא כלו מי רגלים לגמרי אתי דם וכל שבא עם מי רגלים ודאי אין מן המקור אבל הכא דחזינן בהדי' דלא נראה דם עד אחר גמר השתנה ליכא למיתלי במידי הילכך פשיטא דטמאה לכ"ע עכ"ל. ומיהו נראה במ"ש דלהרא"ש דמטהר ביושבת בכל גוונ' בהא נמי מטהרי' דדם זה אינו אלא תמצית הדם ההיא שיצא עם מי רגלים אינו מוכרח לפע"ד בדברי הרא"ש דס"ל דוקא כשותתת מטהר ר"י בחד לטיבותא דלא חייש דילמא הדר מי רגלים למקור ואתי דם ולא חייש נמי דלמא בתר דתמו מיא אתי דם דמ"מ לא נפקא מכלל שותתת דעכ"פ שותתין בסופן ואתי עם מי רגלים אבל היכי שבודקת עצמה ומוצאת דם על העד אף שמוצאת בתוך מי רגלים כיון דדם שעל העד לא בא עם מי רגלים אמרינן דאתי ממקור ומאן דאמר דס"ל להרא"ש דתלינן ואמרינן דאתי מתמצית הדם שכבר יצא ע"י מי רגלים ואף בדברי הר"ן אינו מוכרח לומר כן ותדע דהא הביא תחלה בשם הגהות מיימוני בשם הרב ר"מ דאף ר"י לא מטהר ביושבת אלא ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל וכו' דהא ביושבת לא פליגי וכי היכי דלא מטהר ר' מאיר ביושבת אלא בכי האי גוונא ה"נ לר"י לפי שיטת ר"י כו'. והרב הר"ן כתב בתשובה דכל שקליא וטריא לר"מ איתמר ולא לר' יוסי וכל זה מסכים אני למה שאמרתי בשם הרב רבינו מאיר ביושבת וביוצא דם על שפת הספל מודה ר"י דטמאה אבל לא כמו שכתבתי וכמו שאפרש והטעם שהזקיקני לומר כו' ולפיכך אני אומר דמודה ר"י ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא דם על שפת הספל ולא בתוך הספל דטמאה משום דרגלים לדבר דבתר דתמו מיא אתי דמא דאי לא בתוך הספל נמי מבעי' לי' לאשכוחי אבל נמצא דם בתוך הספל ועל שפת הספל בכי האי גוונא נמי פלוגתייהו דר"מ ור"י כו' ור"י לא חייש למעוטא היכא דלא מוכח מילתא לאיסור מטהר לה ונמצא דם בתוך הספל ועל שפת הספל לא מוכח

מילתא כלל לפי שהדבר ידוע שמי רגלים דמזנק' מתחלה בסופן שותתין וכיון שכן כמו שאתה אומר דביושבת באמצע הספל ונמצא דם בתוך הספל דלר"י טהורה משום דלא מוכח מילתא דמסתמא אמרינן שדם זה עם מי רגלים בא כו':

הרי הדבר מבואר מדתלי הר"ן טעמא שהדבר ידוע שמי רגלים מזנקי' מתחלה ושותתין בסופן דס"ל כפי' תוס' דטעמא דחיישינן לר"מ דבתר דתמו מיא התחילו להיות שותתין ולר"י דמטהר ביושבת באמצע הספל אף שותתת ה"נ ביושבת על שפת הספל ומקלחת לתוך הספל ונמצא דם על שפת הספל ובתוך הספל נמי מטהר. ולכאורה מה הי' צריך לטעם זה אליבא דר"י דאף אם נימא דאין מי רגלים שותתין בסופ' נמי טהור לר"י כיון דנמצא דם בתוך הספל ואף שנמצא בשפת הספל תולין לומר דהאי דם אף דאתי בלא מי רגלים מ"מ טהורה משום דתלינן דהוא תמצית הדם דאתי תחלה עם מי רגלים אלא ע"כ אי האי דם אתי בלא מי רגלים לא תלינן דאתי מחמת תמצית הדם ולכך הוכרח לטעמא אליבא דר"י דידוע שמי רגלים דמזנקי' מתחילתם בסופן שותתין. והא דכתב הר"ן באותו תשובה הביאו הב"י וז"ל נידן שלפנינו הרי היא כנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל שהרי אותו חצץ אדום נמצא עם מי רגלים ולאחר מכאן ע"י בדיקה מחמת אותו תמצית הנשאר ממי רגלים ואין כאן הוכחה כלל בתר דתמו מיא אתא דם ולר"י טהורה כו' הרי שתלי אף שמצא ע"י בדיקה שבא מחמת אותי תמצית משום דהתם מיירי בחצץ אדום וכן נמצא על עד הבדוק וכיון שדם זה משונה משאר דמים ולכך תולין כמו שבא דם החצץ עם מי רגלים כן בא אח"כ על העד מדם החצץ האדום מתמצית שבא עם מי רגלים וכן כתב אח"כ הר"ן בהדיא סברא זו ורצה לטהר אפילו אליבא דר"מ וז"ל אבל כאן שאינו יוצא אלא כמו חצץ אדום שהוא מפורסם לרופאים שרגיל להוליד בכליות ובשעת וסתה היא רואה דם כשאר נשים האיך נאמר דכי הדרי מי רגלים למקור מפקי דם כי האי ובשעה אחרת אינו יוצא ממנה כעין אותו דם כלל כו'. הרי להדיא כיון דכל פעם אינה רואה דם כי האי חצץ אדום ממילא תלינן שפיר בתמצית דחצץ אדום שראתה תחלה עם מי רגלים אבל אם ראתה דם בעין על העד שבדקה עצמה י"ל דלא ס"ל להר"ן דתלינן בתמצית הדם שראתה תחלה עם מי רגלים כיון דדם זה דומה לשאר הדמים שהוא רואית תמיד תלינן דלמא בא מן המקור ודם טמא הוא:

ולפ"ז נוכל לומר אף דהר"ן ס"ל כפי' הרא"ש דמי רגלים המזנק' מתחלתן בסופן שותתי' אפ"ה אם יושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא דם על שפת הספל ולא בתוך הספל דטמאה משום דרגלים לדבר בתר דתמו מיא אתי דמי ר"ל דם לבד בלי מי רגלים דאי לא ר"ל עם מי רגלים בתוך הספל נמי בעי לאשכוחי נוכל לומר ג"כ דאף

הרא"ש מודה בדין זה ולא כתב הרא"ש ביושב' ושותתת נמי לא חייש דילמא בתר דתמו מיא אתי הדם ומטהר יושבת בכל ענין ר"ל בין שותתת ובין מזנקת ונמצא דם בתוך הספל וגם על שפת הספל בהא מטהר ר"י דאף בתר דתמו מיא מים שותתין ור"י מטהר בשותתין משום דס"ל שבודאי אתי עם מי רגלים אבל אם לא נמצא בתוך הספל ונמצא על שפת הספל הרי ראי' שלא בא עם מי רגלים דאל"כ בתוך הספל נמי בעי לאשכוחי וי"ל דמודה ר"י דטמאה ואינו מוכרח כלל בדברי הרא"ש דמטהר ר"י אף בכי האי גוונא כמו שהבין הב"י דלמא ס"ל כהר"ן ודו"ק:

ונ"ל עוד אף להרב הב"י דס"ל דלהר"ן והרא"ש דס"ל דתלינן דהאי דם שמצאה אחר בדיקה הוא תמצית הדם ההוא שיצא עם מי רגלים נראה דוקא אם מוצא דם בהשתנה אז תולה דם הבדיקה בעד אחר השתנה באותו דם שיצא כבר ע"י השתנה אבל אם נמצא בהשתנה כמו חול אדום ואח"כ בבדיקת העד היא לא תלינן האי דם בחול אדום דחיישינן דלמא מן המקור הוא בא כשאר דם דרגיל לבא מן המקור ותדע דהא בתחלה כתב הב"י בשם הגהות מיימוני בפ"ה וז"ל פשיטא שאם אחר השתנה בדקה ומצאה דם טמאה היא אם לא שדם מכה היא והמרדכי כתב בפ' דשבועות דאע"ג דקי"ל כר"י ה"מ בנמצא בתוך הספל כו' אבל אם בדקה אחרי כן ומצאה דם ההוא דם הוי מן המקור כיון דלא אתי ממש עם מי רגלים וע"ז כתב הב"י שלדעת הרא"ש והר"ן נראה לי דבהא נמי מטהרים משום דדם שנמצא אח"כ אינו אלא צחצוחי אותו דם שבא תחלה עם מי רגלים. והנה המעיין בדברי המרדכי יראה להדיא דהא כתב המרדכי דאע"ג דקי"ל כר"י כו' שרצה להביא ראיה לנידן שלו שנשאל על האשה שבשעה שהיא עושה צרכי' רואה דם על המים כמו קרטין קרטין כמין חול ואינם אדומות אלא דיה חזרנו על כל הצדדים ולא מצאנו לה היתר אם בכל פעם שבודקת עצמה רואה דם בעד שמקנתת בו על זה כתב המרדכי אע"ג דקי"ל כר"י ה"מ כשנמצא בספל כו' אבל אם בדקה אח"כ ההוא דם הוי מן המקור כו':

ולפ"ז קשה קושיא חזקה על הרב הב"י שהרי בסוף הסי' הביא דינו דמרדכי הנ"ל וכתב עליו שדין זה אינו דומה לנידן דתשובת הר"ן דהתם לא היה חול אלא כמין חול ועוד שאח"כ היתה מוצאת דם ממש בעד שבודקת בו משא"כ בנידן דתשובת הרב הר"ן שהי' חצץ ממש ולא היתה דם כלל עכ"ל. ולכאורה יקשה הלא כתב הב"י על דינו דהגהות מיימוני ומה שכתב המרדכי דההוא דם הוי מן המקור כיון דלא אתי ממש עם מי רגלים דנראה לו מדברי הרב הר"ן דבהא נמי מטהר דטעמא משום כיון דחזינן דאתי דם עם מי רגלים אמרינן דם שנמצא אח"כ אינו אלא צחצוחי אותו דם וקשה הלוא כתב בס"ס

הרב הב"י שאף הר"ן מודה לדינו של מרדכי דעד כאן לא מטהר הר"ן בנידן דידיה שהי' חצץ ממש ועל הבדיקה נמי היה חצץ אמרינן מחמת תמצית שנשאר ממי רגליה אבל בנידן דמרדכי שהיתה מוצאה אח"כ דם על העד מודה הר"ן דלא תלינן שבאה מן הקרטין ולעיל כתב דנראה לו להתיר להר"ן האי דינו דהגהות מיימוני שמיירי שבדקה ומצאה דם על העד אח"כ דטהורה להר"ן דתלינן דאתי מצחצוחי דם שבא עם מי רגליה הרי להדי' דלהר"ן אף שראתה אח"כ דם גמור על העד אפ"ה מטהר א"כ יסתרו דברי הב"י בסי' אחד אלא ע"כ אף דמרדכי הביא ראי' לנידן שלו דלא קי"ל כר"י אלא בנמצא תוך הספל אבל אם בדקה אח"כ ומצאה דם האי דם הוי מן המקור מ"מ הרב הב"י הביא דברי המרדכי על הך דינא דהגהות מיימוני דאם אחר השתנה בדקה ומצאה דם טמאה ללמוד ממנו דינו דהגהות מיימוני דמטמאה בכי האי גוונא אם לא שדם מכה הוא ומיירי שמצאה דם בהשתנה וע"ז כתב דנראה מדברי הר"ן שמטהר נמי בכי האי גוונא דלעולם תולין מין במינו וכשם שטיהר הר"ן דאם מצאה חצץ אדום ואח"כ בבדיקת העד נמי מצאה כמין חצץ אדום דאמרינן דאתי מחמת אותו תמצית שמצאה בתוך מי רגליה ה"נ מטהר הר"ן אם מצאה בתוך הספל דם ואח"כ מצאה בעד הבדיקה נמי דם דתולין דהא דם מחמת תמצית הדם דאתי מעיקרא עם מי רגליה אתי אבל בנדון שנשאל עליו המרדכי לא היה אלא כעין קרטין ואח"כ בעד שבדקה מצאה דם גמור ולכך לא תלינן הדם שבא מתמצית הקרטין מלבד מה שכתבנו דאפשר לומר דאף אם נמצא דם גמור בתוך הספל ואח"כ בדקה עצמה ומצאה דם לא תלינן הדם התמצית מדאיצטרך להר"ן לפרש הא דמטהר ר"י בנמצא הדם בתוך הספל ועל שפת הספל דטעמא דמי רגלים מזנקים מתחלתם ושותתין בסופן ולא קאמר דאף דאין שותתין בסופן מ"מ תלינן דהאי דם אתי מדם התמצית שבא תחלה עם מי רגליה אלא ע"כ בדם שלא בא עם מי רגלים לא תלינן שבא מצחצוחי הדם הראשון שבא עם מי רגלים ואף אם נסמוך בזה על הב"י מ"מ הביא דלא לוסיף עלה אם מצאה כמו חול בתוך מי רגלים ואח"כ מוצאית על העד הבדיקה דם גמור לא תלינן דהאי דם אתי מתמצית החול האדום הזה וזה ממש כעין דינו דהמרדכי דכתב הב"י דאף הר"ן מודה לדין זה דהאי דם ממקור אתי:

והנה הרב רבינו מאיר ס"ל דאף ר"י לא טיהר ביושבת אלא ביושבת על שפת הספל ומזנק' לתוך הספל ונמצא הדם תוך הספל דליכא למימר דהא דאוקמינ' הכי ה"מ לר"מ דמחמיר אבל לר"י דמקיל טהור בכל ענין דהא ביושבת לא פליגי וכי היכי דלא מטהר ר"מ ביושבת אלא בכי האי גוונא ה"נ לר"י לפי שיטת ר"י שפירש דכולה מתני' בין עומדת ובין יושבת איירי במזנקת כו'. והנה לדעת ר"י דס"ל בעומדת ושותתת דלא איירי ר"מ

מודה ר"י דטמאה וכן ס"ל להרב רבינו מאיר כיון דפריך הש"ס יושבת נמי נימא מי רגלים הדר למקור ומשני במזנקת ופריך מזנקת נמי דילמא בתר דתמו מיא ומשני כגון שיושבת על שפת הספל וא"כ לא מיירי ר"מ אלא במזנקת לתוך הספל ויושבת על שפת הספל ונמצא הדם בתוך הספל דאם איתא דבתר דתמו מיא על שפת הספל בעי לאשכוחי ולא פליג ר"מ ור"י אלא ביושבת ומזנקת אבל ביושבת ושותתת לא מיירי ר"מ ונמצא עומדת ושותתת ויושבת שוין דמודה ר"י דטמאה. ובאמת קשה לי על פי' הרא"ש והר"ם דאם איתא דמודה ר"י בעומדת ויושבת היכי דשותתת א"כ הא דקאמר הש"ס בפ' כל היד דף י"ד ע"ב גבי בדקה עצמה בעד שאינו בדוק ולמחר מצאה עליו דם דר"מ מטמאה ור' יוסי מטהר ואמרינן כשטיהר ר"י לעצמו טיהר ר"ל דאזיל לטעמי' דס"ל באשה שעושה צרכי' בין עומדת ובין יושבת טהורה ואם איתא דמודה ר"י בעומדת ושותתת וכן ביושבת ושותתת מאי חזית דמדמי עד שאינו בדוק לעומדת ויושבת ומקלחת נידמה לעומדת ויושבת ושותתת דעכ"פ איכא לספיקונהו דממי רגלים קא אתי ואפ"ה מטמאה ר"י ואין לומר דס"ל כיון דשותתת בודאי מן המקור אתי ואין כאן ספק א"כ סוערת קושי' חזקה אחרת דמאי פריך הש"ס בהך סוגי' ור"י בחד ספיקא מטהר בש"ס מבעי' ולפי דברי הרא"ש והר"ם מאי קשי' דילמא בסיפא מיירי אפילו אם היא עומדת או יושבת ושותתת וליכא ס"ס אלא ספק אחד ספק מן האיש ספק מן האשה אפ"ה מטהר דכל ספק אחד מטהר:

וכבר כתבתי מזה בספרי בשאלה י"ב וכתבתי שם שמצאתי קושי' זו בשם הב"ח והניחו בצ"ע ויש עוד חומרא אחרת והוא חומרת רבינו חננאל דס"ל דר"י מטהר משום נדה ומטמאה משום כתם ולכתחלה לא קאי אלא אסיפא היכי דאיכא ס"ס אבל ביושבת ומזנקת פליגי ר"י ור"מ מטמאה משום נדה ור"י מטהר בדעבד אם נגע בטהרות אבל לבעלה הוי לכתחיל' וטמאה ואינו טהורה אלא ביושבת ומזנקת לתוך הספל ונמצא הדם בתוך הספל ולא על שפת הספל. וזה שכתב רמ"א בהגה' וז"ל וי"א אפילו ביושבת אין להתיר אלא במקלחת ונמצא הדם בתוך הספל אבל על שפת הספל ובעומדת בכל ענין טמאה והכי נהוג וזה כדעת ר"ח דמחמיר ואח"כ כתב רמ"א אבל אם אינו מרגשת כאב ובודקת עצמה אחר הטלת מים ומצאה דם אם לא מצאה דם במי רגלים ודאי טמאה אבל אם מצאה דם תוך מי רגלים וגם על עד שבדקה עצמה בו יש אומרי' שהיא טמאה כו' וי"א שהיא טהורה דדם שנמצא תולין שעדיין נשאר מתמצית מי רגלים והוא מחלוקת המרדכי עם הרא"ש לפי הבנת הב"י:

וכתב הש"ך ס"ק ח' י"א שהיא טמאה קשה לאיזה צורך כתב כלל האי דינא דהא כבר כתב לעיל דאין להתיר אלא ביושבת ומקלחת וכו' ולי נראה דלעיל לא כתב רמ"א אלא מצד המנהג ומצד החומר' כי רוב המפרשי' דחו פי' ר"ח וכן מצאתי בהדי' בדרכי משה שהעתיק לשון הב"י וז"ל אע"ג דבהגהות מיימוני כתב כפי' ר"ח להחמיר בדם הנמצא תוך מי רגלים של אשה וכן כתב הרא"ש והתוס' משמו וכ"כ המרדכי בשם הר"ם מ"מ לענין הלכה כיון שהפוסקי' פסקו להקל לטהר אותה לבעלה עליהם אנו סומכי' ומדהעתיק לשון הב"י ש"מ דס"ל כוותי' דלענין הדין קי"ל להקל ולא כתב כן בתחילת הגה' רק מצד המנהג מצד החומרא אבל אחר זה באם מצאה דם בתוך מי רגלים וגם על עד שבדקה בו הוא פלוגתא דמרדכי והרא"ש והר"ן דפליגי מצד הדין דאף אם נימא דר"י מטהר לגמרי מ"מ מודה היכי דבדקה אחר מי רגלים ומצאה על העד שבדקה בו דטמאה דע"כ לא פליג ר"י אלא דאין חושש דילמא בתר דתמו מיא אתי דם אבל אם ברור הדבר דאתי דם בתר דתמו מיא מסתמא באו מן המקור וטמאה ולדעת הר"ן והרא"ש תולין שבאה מתמצית הדם שבא עם מי רגלים וכבר כתבנו שאינו מוכרח כן מהרא"ש וכן מצאתי שנכתב בהגה' של ש"ע ר' משה רבק"ש ולפע"ד לא משמע מהרא"ש מידי עכ"ל וזה ת"ל כדברינו אשר בארנו בארוכה וגם הראנו באצבע שאף מדברי הר"ן אינו מוכרח מידי ומה שכתב הש"ך בס"ק ח' לפמ"ש לעיל ס"ק ג' שפי' ר"ח הוא עיקר אין כאן חומרא כבר שדינא בי' נרגא בספרי בתשובה סי' י"ב וע"ש באורך:

ועתה נחזור על הנידן שלפנינו שהיא מוצאה דם על העד שקינחה בו ובתוך השתן לא נמצא דם רק כמו חול בוודאי בא מן המקור ולא תלינן דהאי דם אתי מן התמצית החול דעד כאן לא קאמר הר"ן דתלינן היכי שנמצא על העד ג"כ כמין חול וחצץ כמו בתוך מי רגלים אבל לא כן בנידן שלפנינו שמוצא דם גמור וכמו שכתב הב"י בהדי' שנידן של המרדכי אינו כמו נידן של הר"ן ומשמע מדבריו שהר"ן מודה לדברי המרדכי היכי שמצא כעין קרטין כמו חול ובעד הבדיקה מצאה דם שמודה הר"ן דטמאה ואף שכתב הב"י דס"ל להר"ן דתולין בתמצית הדם ההוא הבאה מן המקור ופליג על הגהות מיימוני היינו היכי שמצאה גם בתוך השתנה דם אז תולין מין במינו אבל לא כן בדינינו שלא מצאה דם גמור רק כמין חול ובודאי אחר דתמו מיא אתי דם מן המקור ומודה ר"י דטמאה ואפילו אם ראתה גם במי רגלים דם גמור כבר כתבנו דאינו מוכרח לא מדברי הרא"ש ולא מדברי הר"ן שנתלה לקולא והבו דלא לוסיף עלה אם לא נמצא בתוך השתנה דם אלא כמין חול דלא תלינן דאתי האי דם מתמצית החול א"כ אין לטהר אשה זו אך יש צד להקל דמרגשת כאב לפי לשון השואל לא נתברר אם יש לה תמיד הכאב הזה או לפרקי'.

ובדרכי משה כתב בשם הר"י מולין האשה המצטערת מאוד ביציאת מי רגליה ולאחר שתעמוד מצרכי' בודקת עצמה ומצאה לרוב פעמים על העד דם ואינו אדום רק שהוא כמו מוגלא והשיב בשם אי' שלום דהואיל ורואה תמיד ע"י כאב אז תולין שמחמת המכה היא וטהורה אבל אם רואה לפעמים בלי כאב טמאה ועוד בכאן יש לסמוך להתיר לומר שלא בא מן המקור הואיל ואינו דומה למראה דם אלא למוגלא ואע"פ שאין אנו בקיאי' במראות הדם לענין כזה מקלינן עכ"ל. וכן נראה מלשון רמ"א בהגה' ש"ע שהעתיק דברי מהר"י וכתב אפילו אם מצאה דם אחר הטלת מי רגלים כשמקנחת עצמה טהורה דמאחר דמרגשת כאב ואינו מוצאה דם רק אחר הטלת מי רגלים ודאי דם מכה היא כו' משמע שהיא מרגשת כאב בהטלת מי רגליה הסמוך לבדיקתה בעד הקינוח משום הכי טהורה אבל אם לא הרגישה כאב לא תלינן האי דם דאתי מחמת אותו חצץ ואע"פ שלפעמים הרגישה כאב בהטלת מי רגליה כיון שעכשיו אינו מרגשת כאב לא תלינן לקולא וכן כתב הבית יוסף בס"ס בשם הר"י מולין וכן משמע מדברי הט"ז בס"ס זה כדברינו. ואגב אזכיר מה דתמי' לי על ט"ז שכתב על הבית יוסף שהקשה דברי תשובת הר"ן על דברי המרדכי וכתב הט"ז וזה לשונו אבל באמת תימה רבה עליו שאין כאן קושי' כל עיקר דמרדכי לא איירי כלל מענין איסור או היתר כו' אבל הר"ן מיירי מצד הקרטין עצמן כמבואר בדבריו דאין שם דם עליהם כלל ומותר אפילו לר"מ והנה תמי' לתמיהתו דהא המעיין בדברי הב"י יראה להדי' שרצה הר"ן להתיר תחילה אליבא דר' יוסי מטעם שהרי אותו חצץ אדום נמצא עם מי רגליה ולאחר מכאן ע"י בדיקה מחמת אותו תמצית שנשאר ממי רגליה ואין כאן הוכחה כלל דבתר דתמו מיא אתי דם ולר"י טהורה:

ועוד אני אומר דאפילו לר"מ איתתא שרי' כו' הרי דטיהר תחילה אליבא דר"י מטעם דתולין דאתי מתמצית המי רגלי' וא"כ שפיר הוכרח הב"י לחלק דאין דומה נידן דהמרדכי לנידן דתשובת הר"ן וז"ל והדרן לכללן דאם האשה מרגשת כאב תמיד קודם הטלת מי רגלי' אף שבדקה עצמה אח"כ ומצאה דם תולין שבאה מתמצית החצץ מאחר שמרגשת כאב וגם יש לה לבדוק כמו שכתב רמ"א כיש מחמירין שלא להתיר רק באשה שיש לה וסת להצריכה בדיקה אבל אם אינה מרגשת כאב קודם הטלת מי רגלי' ובדקה עצמה ומצאה דם אף שלפעמים היתה מרגשת כאב טמאה דבודאי האי דם ממקור קאתי ולא תלינן דאתי מאותו חצץ אדום הנמצא תוך מי רגלים והנראה לפע"ד כתבתי:

היום יום ו' ה' אדר שני תפ"ל נאום מאיר.

ואגב דאיירינן בהלכות נדה באתי להזכיר מאי דתמי' לי טובא על הרב הב"י שכתב בסי' קפ"ז על מה שכתב הטור אשה שראתה דם מחמת תשמיש בכדי שתרד מן המטה ותמה

הב"י על הטור דהא מוכח מן הש"ס דאם שהתה כשיעור זה קודם שבדקה לא מחזקינן לי' שמחמת תשמיש ראתה וכן הקשה מדברי הרמב"ם בפ"ח מהלכות שגגות שכתב דאם שהתה עד כדי שתושיט ידה לתחת הכר ותטול עד לבדוק בו ואח"כ קנחה עצמה שניהם טמאים מספק ופטורים מן הקרבן וכו'. ותירץ שמא י"ל שמה שכתב הרמב"ם שפטורים מן הקרבן היינו לומר שפטורים מחטאת אבל חייבין באשם תלוי וסוברים סמ"ג וסמ"ק וסה"ת ורבינו שמאחר שחייב אשם תלוי אינו רשאי לקיימה כל שראתה כן שלשה פעמים עכ"ל ונוראות נפלאתי דהא בגמ' בפ' כל היד דף י"ד ע"ב איתא בפיסקא נמצא על שלה לאחר זמן תנא וחייבים אשם תלוי ותנא דידן מ"ט בעינן חתיכה משתי חתיכות והרמב"ם בפ"ח מהלכות שגגות פסק כתנא דידן וז"ל דהבא על האשה שהיא ספק נדה פטור מאשם תלוי לפיכך האשה שנמצא דם על עד שלה לאחר זמן הרי אלו פטורים מקרבן ש"מ דפסק כתנא דידן דבעינן חתיכה משתי חתיכות אם כן איך כתב הב"י דס"ל להרמב"ם בנמצא על עד שלה לאחר זמן דחייב אשם תלוי וצ"ע

שאלה פה

בא"**ח** סי' ת"ט בש"ע ס"ב שכל דבר משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות וכתב מגן דוד עי' בס' שצ"ד מה שיש לתמוה על הטור בזה במ"ש שם אבד המפתח בשדה אין עירובו עירוב והא אין איסור הוצאה בשדה אלא מדרבנן שהוא כרמלית ואין לחלק דשאני כאן בעירובי תחומין שהוא לדבר מצוה שהרי אין מערבין תחומין אלא לדבר מצוה משא"כ לעיל גבי עירובי חצירות שמערבין אפילו לדבר רשות וא"כ אין בערובו מצוה ע"כ גזרו עליו ב"ה זה אינו שהרי בסי' שצ"ה כתב הטור מצוה לחזור בין אחר ערובי חצירות בין אחר שיתופי מבואות עכ"ל. וכן הקשה קושי' זו על הטור בסי' שנ"ד ונפלאתי על גדול כמותו אדתקשי' לי' מסי' שצ"ד היה לו להקשות מסי' שפ"ו שכתב הטור אבל אם אמר שבועה שלא אהנה ממנו נראה שאין משתתפין לו בה אע"פ שמערבין לו בה ערובי תחומין היינו טעמא משום שאין מערבין אלא לדבר מצוה ומצוה לאו להנות ניתנו משא"כ בשותפי מבואות וא"כ יסתרו דברי הטור אהדדי הלוא כתב בסי' שצ"ה שמצוה לחזור בין אחר עירובי חצירות ובין אחר שתופי מבואות אע"כ צריכן אנו לומר כמו שכתב המג"א בסי' שפ"ו ס"ק י"א מ"ש אבל אם נדר או נשבע שלא יהנה ממנו אין משתתפין בו וכתב מג"א ע"ש בסי' שצ"ה אע"ג דערובי חצירות נמי מצוה היא מ"מ עושה אותו להנאתו וכן כתב הב"ח בס' שצ"ה וז"ל מצוה לחזור כלומר אע"ג עירובי חצירות ושיתופי מבואות מערבין אפילו לדבר הרשות מ"מ מצוה לחזור אחריהם כדי

שלא יגיעו לידי איסור טילטול בחצר ובמבוי משא"כ בערובי תחומין דאין מצוה לחזור אחריו דאדרב' דאפשר דע"י ערובי תחומין יגיע לידי איסור בהליכת חוץ לתחום אלא דכדי לקיים המצוה מותר לערב עכ"ל ובר מכל דין אדקשי' לי' דברי הטור מסי' ת"ט אסי' שצ"ד הי' לו להקשות דברי הטור בסי' שצ"ד גופי' דכתב הטור שם וצריך שיהי' בין השמשות במקום שראוי ליטלו הילכך נפל גל עליו אם יכול ליטלו בלא מרא וחצינא כשר ואם לאו פסול הרי להדי' דאם יכול ליטלו בלא מרא וחצינא כשר אף שעושה מלאכת איסור שבות וכמו שדייק הש"ס בדף ל"ה ע"א בפיסקא נפל עליו גל קא ס"ד דאי בעי מצי שקיל לי' לימא מתניתן דלא כרבי דאי כרבי האמר כל דבר שהוא שבות לא גזרו עליו בין השמשות ומשני אפילו תימא רבי לא צריכה דבעי מרא וחצינא ופי' רש"י דאי בעי שקיל לי' וקתני מתני' אינו ערוב משום טילטול אבני' דשבות דרבנן הוא עכ"ל. הרי להדי' דפסק הטור דאי אין צריך מרא וחצינא הוי עירוב אף שהוא מטלטל אבני' דאתי כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ב"ה א"כ למה כתב הטור דאם אבדו בשדה לא הוי עירוב הלוא בשדה אינו איסור טילטול אלא משום שבות והי' ראוי בין השמשות א"כ יסתרו דברי הטור בסימן אחד וכן הקשה אדברי לבוש שכתב בסי' שצ"ד בהדי' וז"ל אבל אם אפשר לו להוציאו בלא מלאכה גמורה אע"פ שצריך לעשות מלאכה שיעבור בה אשבות דרבנן הרי זה עירוב דחשיב ראוי ליטלו דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ב"ה ואע"ג שלא אמרו כן אלא כשיש בו צורך מצוה וגבי עירובי חצירות מאי מצוה איכא י"ל כיון שאם לא עירב אפשר לבוא לטלטל באיסור וכשהו' מערב פורש מאיסור זה מצוה חשיבי אי נמי דחשיב שעת הדחק ובשעת הדחק נמי לא גזרו ובנאבד המפתח כתב אם נמצא בשבת אם מצא בעיר הוי עירוב שיכול להביא ע"י גגות וחצירות ובשדה אינו עירוב שאינו יכול להביאו א"כ יקשה סתירה בדברי עצמו דלטעמ' דחשיב מצוה א"כ גבי נאבד המפתח נמי נימא הכי דאף אם נאבד בשדה כשר דהואיל וראוי לו ב"ה:

ועוד יקשה לו אדברי הש"ס גופא דבש"ס גבי עירובי תחומין מיתני וקתני בשדה אינו עירוב ואמאי כיון דערובי תחומין מצוה אליבא דכ"ע וכל הני משניות דלעיל מוקמינן כרבי דס"ל כל דבר משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות אם כן אמאי יהי' אסורי' בשדה. אלא נראה ברור דדוק' בעיר דמותר לטלטל ע"י גגות אף שלא היה בידו ב"ה כיון שמצוי שימצאנו חשבינן לי' כאלו הוא בידו ואלו הי' בידו היה יכול לטלטלו ע"י גגות אבל בשדה בודאי אלו הי' מצא ב"ה היא באמת מותר או משום שהוא שעת הדחק או משום דחשיב מצוה שלא יכשל באיסור טלטול אבל בשאינו מוצאה אלא ביום השבת

דצריכן אנו לומר תרתי כאלו הוא בידו ב"ה ואף אם היה בידו היינו צריכין להתיר משום סבות בזה לא אמרינן כאלו הי' בידו וזה ברור דאל"כ לא מצאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש לישב דברי הש"ס גופא ובאמת דברי הטור במה שכתב בסי' שפ"ו אם אסר הנאת ככר עליו שאין משתתפין בו אע"פ שמערבין אף שלא נזכר חילוק זה בדברי הרא"ש והרמב"ם מוכרחי' אנו לומר כן מדברי הש"ס בפ' חולין דף ע"ח ע"ב דקאמר התם לאשירה סולם מהו איבעי לר"י תיבעי לרבנן תיבעי לר"י עד כאן לא קאמר ר"י התם דמותר לקנות בית באיסורי הנאה אלא התם דבתר דקני' לי' עירוב לא ניחא לי' דלינטר או דילמא אפילו לרבנן פיתחא הוא ואריא דרביע עליה ופירש"י ה"ג התם הוא דבתר דקנה לי' עירוב לא ניחא לי' דלינטר לא איכפת לי' בשמירתן ואשתכח דלא מיתהני מקברי אלא קניות עירוב לחודי' וההיא לאו הנאה היא כדמפרש התם דאין מערבין בתחומין אלא לדבר מצוה ומצוה לאו להנות ניתנו אבל עירובי חצירות להנאתו היא ולא לדבר מצוה והוי הנאה ופסק הרא"ש כמ"ד דאשירה מותר:

ועל פי זה ניחא לי מאי דקשי' לי' איך כתב הטור בסי' שפ"ו אם אסר עצמו בהנאה לחלק בין ערובי תחומין לשיתופי מבואות ואי ס"ד דערובי חצירות לא חשיב א"כ יש תימא הא כתב הטור בסי' שס"ג לחי שעשה מעצי אשירה כשר והוא ש"ס ערוך ד"פ ע"ב וקשי' אף דלחי אין צריך שיעור מ"מ הוא נהנה שמותר לו להוציא לתוך המבוי אבל לפי הש"ס הנ"ל דאף לרבנן דאין קונים בית באסורי הנאה מ"מ מודי דאם עשה לאשירה סולם מותר דמ"מ פיתחא הוא וארי' הוא דרביע עלה ה"נ כיון דלחי אין צריך שיעור מ"מ לחי הוא אלא ארי' הוא דרביע עלה והוא לא משתמש מידי בלחי זה כמו בסולם של אשירה ואפילו לדברי הרמב"ם שפסק בפ"ב מהלכות עירובין דין ח' שאם עשה אשירה סולם לכותל אין מערבין אחד מפני שאסור לעלות עליה מן התורה שהרי היא אסורה בהנאה מ"מ נראה דדוקא התם דלא שרי ההיא חצר אלא מכח סולם אשירה שחשיב כפתח וכיון שאסור לעלות עליה מן התורה בטל תורת פתח אבל גבי לחי שאין להשתמש בה אלא להתירה לעלמא שפיר אמרינן תורת לחי עליו וארי' הוא דרביע עליו וק"ל:

ואזכיר מה דתימה על הרמב"ם בפ"ו מהלכות עירובין וז"ל דין י"ז הנותן עירובו בבית הקברות אינו עירוב לפי שבית הקברות אסור בהנאה וכיון שרוצה בקיום העירוב שם אחר קניי' הרי נהנה בו עכ"ל ותמה אני דהא בסוגיא הש"ס משמע דטעמא דרבנן לאו משום איסור הנאה דהגע בעצמך אטו קרקע עולם שבב"ה אסור בהנאה אלא משום דבעינן שיהי' הוא ועירובו במקום אחד וכהן לא יכול לבא לשם מפני חשש טומאות וקסבר ר' יהודא מפני שיכול לחוץ ולילך בשידה ותיבה ומגדול דקסבר אהל זרוק שמיה

אהל אבל רבנן סברי לא שמי' אהל ולכך אינו יכול כהן לערב אבל ישראל מותר לערב ואם הניח העירוב על קבר גופי' דאז יכול הכהן ג"כ לבוא ומייתי לי' בפשוטי כלי עץ וביה פליגי רבנן דמ"מ אסור אפילו לישראל משום דקא מקני בית באיסורי הנאה וכהן דנקט לרבותא דר' יהודא נקט ולכך כתב הטור בסימן ת"ט וצריך שיהי' עירוב במקום שיוכל להגיע אליו בין השמשות אבל אם אין יכול להגיע אליו כגון שהוא כהן והעירוב בבית הקברות אינו עירוב ר"ל אף שנתן בקרקע עולם בבית הקברות אינו אסור בהנא' מ"מ כיון שאינו יכול לבוא לשם לא הוי עירוב ופסק הלכה כרבנן משו' דרבי פליג אדר"י והלכה כרבי מחבירו אבל בקבר יחידי והוא של בנין ואסור בהנאה דפליגי אי קונים בית באיסורי הנאה פסק לקולא כר"י וכמו שכתב הרא"ש דבזה אזדו לי' תמיה' הב"י על הטור וכן כתב הב"ח אבל על הרמב"ם קשה וע"כ צריכין אנו לפרש דבית הקברות דנקט הרמב"ם שהניח על קבר גופי' והוא של בנין או תלוש ולבסוף חברו אינו ערב למ"ד דהוי כתלוש וק"ל ומשמע בפ"ק דמועד קטן דקברות הוא בבנין:

שאלה פו

עירובין פרק י' משנה י"ב קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה ופי' ר"ע קושרין נימא הכינור של שיר הלוים שנפסקה בשבת דקסבר מכשירי מצוה שלא יוכל לעשותו מאתמול דהא היום נפסק' דוחין את השבת ודוקא כשנפסקה באמצע שאינה קושרה אלא לפי שעה אבל סמוך ליתידות דהוי קשר של קיימא אסור וכתב הרב בת"י שכן פי' ה' יונתן ותימהני דכיון דס"ל מכשירי מצוה שאי אפשר לעשותן מע"ש דוחין מה לי שאינו של קיימא מה לי של קיימא כיון דאדחי אדחי עכ"ל ובאמת לכאורה היא תמי' רבה ונראה כד דייקינן בסוגיא דשמעתתא מוכרחי' אנו לומר כפי' ר"ע והרב ר' יונתן ז"ל דלא כפי' רש"י שפירש דקסבר מכשירי מצוה שלא הי' יכול לעשותן מאתמול דהא היום נפסק' דוחה את השבת ואע"ג דקשר אב מלאכה היא. ואיתא שם ורמינהו נימת הכינור שנפסקה לא הי' קושרה אלא עונבה לא קשיא הא רבנן והא ר"א עד דמסיק אלא לא קשי' הא רבנן הא דתניא ר"ש בן לוי שנפסקה לו נימא בכינור קושרה ר"ש אומר עונבה ר"ש בן אלעזר אומר אף היא משמעת קול אלא משלשל מלמטה וכורך מלמעלה או משלשל מלמעלה וכורך מלמטה ואי בעית אימא הא והא רבנן ולא קשי' כאן באמצע כאן מן הצד פי' רש"י משלשל מלמעלה וכורך מלמטה שהרי יש יתידות מלמעלה ולמטה שראשי נימין כרוכין בהם וכשהוא רוצה מתגלגל היתד והנימא נארכת וכו' והרי הוא כבתחילה ומגלגלין היתד עד שמתפשטת בהילכתן ומשמעת קולה ולרבנן

עדיפא למשרי קשירה דהא משלשל נמי אב מלאכ' היא דמתקן כלי כהלכתו וכיון דדמי לכתחילה מיחליף ואתי נמי להתיר נימין בכינור חדש לכתחלה הילכך קשירה עדיפא הא והא רבנן דמכשירין שאי אפשר מבעוד יום דוחין והא דקתני במתני' קושרה כשנפסקה באמצע שאלמלא עונבה לא תשמיע קול והא דקתני עונבה שנפסקה בראשי' שאינו צריכה שם חיזוק וסגי' לי' בעניבה עכ"ל רש"י ז"ל:

ולכאורה איכא למידק לדברי רבינו עובדי' שמפרש כהאי איבעית אימא דדוקא באמצע אבל לא מן הצד א"כ מנ"ל לומר דאית להו לרבנן מכשירי מצוה שא"א לעשותן דדחי שבת דילמא לא דחי אלא קשירה באמצע מותר דלא הוי קשר של קיימא ובמן הצד מותר עניב' משום דלא הוי מלאכה ועוד מאי דוחקא לפרושי במתני' כאיבעית אימא ולמה לא מפרש כתי' ראשון הא רבנן והא ר"ש ולרבנן אין חילוק בין באמצע ובין מן הצד. אלא נראה ברור דס"ל דעניבה מן הצד דאף שאינו אב מלאכה מצד עניבה מ"מ הוי אב מלאכה מצד תיקון כלי ושם אינו מזיק הניגון בעניבה והוי תיקון כלי אב מלאכה וכיון שיש לתקן מכשירי מצוה ע"י עניבה תו לא מותר קשירה דזה הוי מלאכה שאינו צריכה. ולפ"ז מוכרחים אנו לומר אף לפי איבעית אימ' דס"ל לרבנן מכשירי מצוה שא"א לעשותן מע"ש דוחין וע"כ צריכין אנו לומר הא דקושרין באמצע ולא משלשל למעלה או למטה ע"כ כפירוש רש"י כיון דדמי לכתחלה מיחליף ואתי נמי להתיר נימין בכינור חדש ולפ"ז אי ס"ד דבאמצע הוי קשר של קיימא ומיתקן כלי בזה א"כ איך אפשר לומר בשביל גזירה שלא יעשה כינור חדש התירו שני אב מלאכה קשירה ותיקון כלי ולא אב מלאכה אחת שילשול דלא הוי אב מלאכה אלא מחמת תיקון כלי אלא ע"כ הא דשרי רבנן קשירה באמצע אינו אב מלאכה כלל משום כיון שמונע הניגון וכפי' ר' יונתן יתיר מיד במוצאי שבת ולא הוי קשר של קיימא ואף דמכשירי מצוה שא"א לעשותן מע"ש דוחה שבת מ"מ לא התירו לשלשל ולתקן כלי משום גזירה דכינור חדש ובזה ניחא נמי הא דקתני במתני' קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה ואי לפי פי' רש"י דקשירה הוי אב מלאכ' איצטרך למימר אבל לא במדינ' פשיטא דאב מלאכה אסור במדינה אלא ע"כ דשבות הוא כמו אינך בבא דרישא מחזירין ציר תחתון ומחזירין רטי' ושפיר אשמועינן דאף שבות מותר במקדש אסור במדינה וכן קשירת נימא בכי האי גוונא מיירי וזה ברור ומקובל אל האמת כפי' ר' עובדי' ז"ל וכפירוש הר"ר יונתן ז"ל:

ובזה מיושב נמי מה שפירש רש"י בדף ק"ה בד"ה יכניס כו' אבל כאן לא התירו אלא שבות עכ"ל וכתב מהרש"א עניב' דנימא כינור אפילו שבות לא הוי דדבר מותר הוא כמש"כ התוספות אבל לי נראה דאף דעניבה בכל מקום דבר המותר הוא מ"מ כאן

באמצע הוי משום שבות דמתקן כלי קצת והא דכתבו התוספת דעניבה דבר המותר הלא ס"ל בעלמא וכאן לא התירו אלא משום שבות דתיקון כלי קצת אבל לא קשירה דאע"ג דגם זה הוא שבות כאן מ"מ איכא למגזר במדינ' שקשיר' אב מלאכה הוא. וגם מיושב מה שהקשה מהרש"א על ד"ת ד"ה ואר"ש יכנוס קצת קשה לפ"ז מי הכריח תלמוד' לומר דמשלך נתנו לך קאי אמי שהחשיך כו' אימא דכולה מילתא קאי אעניבה דלכך הותרה עניבה משום דמשלך נתנו לך אבל קשירה לא הותרה דכל הנך דשרי לעיל במקדש שאינן אפילו במדינה אלא משום איסור שבות אבל קשירה אב מלאכה היא עכ"ל אבל לפי' ר"ע והרי אף קשירת כינור באמצע במדינה לא הוי אב מלאכה ניחא אלא דגזרינן אטו שאר קשירה קשר של קיימא שאינו בכינור ולפ"ז נמי נדחה מה שרוצה הרב ת"י להביא ראי' דקשר שאינו של קיימא לא הותר אלא במקום מצוה די"ל דשאני הכי שהוא תיקון כלי קצת ולכך לא הותר אלא במקום מצוה אבל לעולם בעלמא קשר שאינו של קיימא מותר אף שלא במקום מצוה ועיין בא"ח סי' שי"ז ודו"ק:

שאלה פז

מעשה באחד שהיה לו תחת ידו מעות הקהל והחזירו להם אחת לאחת למצוא לחשבון באופן שלא נשאר תחת ידו שום פרוטה ואחר זה הוציא כמה קוויטן מח"י הקהל שהקהל חייבים לו איזה סך והקהל השיבו אם אמת אתך למה לא לקחת ממון שהי' תחת ידך ולא הי' לך לפרוע ודין זה מבואר ברמ"א בח"מ בסימן פ"ה סי' ג' דמשמע היכי שאין לו מגו דלא פרעתי טענתו טענה בנידן זה נמי אין לו מגו דכבר ידעו נאמני הקהלה שפרע להם וזמן החוב הי' קודם שפרע הוא להקהל ונסתפקו הדיינים אם יוכל עכ"פ להשביע להקהל שבועת היסת שיודעים שאינם חייבים לו כיון דדין זה נובע ממשנה פ' שני דייני גזירות המוציא ש"ח על חבירו והוא מוציא שמכר לו את השדה אדמון אומר אלו הייתי חייב לך הי' לך ליפרע את שלך וכתב הטור בסי' פ"ה ונאמן הלוה לומר פרעתי ושובר הי' לי ואבד ואפילו שיש בו נאמנות ומלשון זה משמע דנאמן לגמרי אף בלא שבועה כיון דמרעינן שטרא ע"פ טענה זו דמסתמא פרע דאי לא פרע הי' לו לפרוע מן המעות שנתן לו א"כ מהאי טעמא נמי יש לפוטרו מן השבוע' דאם איתא דחייב לו הי' לפרוע ממנו ואף שכתב הב"י וז"ל ומ"ש רבינו ונאמן הלוה לומר פרעתי וכו' אפילו שיש בו נאמנות כן כתב בעל התרומות שער ל"ד וכתב דדמיא להוא דאמר סטראי נינהו וא"נ איתרע שטרי ומפרשי רבוותא דאיבטל אף נאמנות שבו ומשתבע לוה היסת ומפטר והא נמי דכוותי' עכ"ל משמע לכאורה דנשבע הלוה היסת נגד השטר ה"נ דכוות' אבל

כד דייקינן שפיר י"ל דלא כתוב בעה"ת אלא ללמוד מיני' דאיבטל אף הנאמנו' מחמת טענה זו דאיתרע שטרא אבל לענין השבועה אין ענינו כלל להתם בשלמא גבי סטראי אף דשטרא איתרע מ"מ אינו מוכחש המלוה במה שאמר לו שחייב לו עוד חוב לכך צריך הלוה לישבע אבל הכא הא מוכחש בעיקר הדבר שאמר שחייבים לו דאי חייבים לו לא הי' לו להחזיר המעות להקהל א"כ שוב אינו יוכל להשביע להקהל או דילמא אף דאנן מרעינן לשטרא שאינו יוכל לגבות בשטר מ"מ מצי למיטען אני סמכתי על נאמנו' שאתם תשלמו לי אחר כן ולא רציתי לגבות לעצמי ע"כ תשבעו לי שאין אתם חייבי' לי: **תשובה** תחילה צריכין אנו לברר דין מי שהוחזק כפרן בדבריו אם שכנגדו צריך לישבע או לא בתחלת סי' ע"ט כתב הטור האומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר להד"ם ובאו עדים שהלוהו ופרעו חייב לפרעו שכל האומר לא לויתי מודה הוא שלא פרעו כו' לפיכך אם לאחר שפרע חזר ותבע את זה ואמר פרעתיך שני פעמים אין משביעין אותו היסת על טענה זו שהרי הודה בב"ד שלא פרעו עכ"ל אבל הרמב"ם כתב בהאי דינא בפ"ו מהלכות טוען וז"ל ואין המלוה חייב שבועה שהרי הוחזק זה כפרן וכתב הרב המגיד מכאן ראיה דהרמב"ם סבר שבכל מקום שהוחזק כפרן אין צריך התובע לישבע וכן עיקר וזה דעת קצת מפרשים ונ"ל ראי' מדין זה דאם איתא דמלוה נשבע איך מקבלין שבועתו נגד שני עדים אלא ודאי אינו נשבע עכ"ל. וכתב הש"ך על מה שכתב בש"ע שהרי הוחזק כפרן הוא לשון הרמב"ם וכתב הראב"ד בהשגות אין צריך לזה הטעם ונראה שלכך הגיה הרב דכל האומר כו' ואפשר כוונת הרמב"ם להורות דאפילו יטעון אח"כ פרעתי לא יהי' נאמן והע"ש כתב ואם אחר שפרע חזר ותבע ואמר פרעתיך שני פעמים אין משביעין אותו היסת הואיל והוחזק כפרן בממון זה וכתב הסמ"ע דלא דק אלא הטעם דכבר הודה וע"כ ס"ל להסמ"ע דבטוען אח"כ פרעתי דיוכל להשביעו היסת אחר הפרעון דאל"כ דלמא ס"ל להע"ש דקמ"ל אפי' אם יאמר אח"כ פרעתי דאינו יכול להשביע מטעם שהוחזק כפרן וא"כ ע"כ מיירי בטוען שפרעו קודם לכן ולכך השיגו וע"כ צריכין אנו לומר הא דכתב המחבר תחלה ואין המלוה חייב שבועה שהרי הוחזק כפרן ס"ל להסמ"ע דמיירי אף אם טוען שפרעו אח"כ דאל"כ למה השיג על עיר שושן ולא השיג על המחבר. ועוד דכתב הסמ"ע שהרי הוחזק כפרן ואינו דומה לחשוד כו' דשאני התם דלא נעשה נחשד בההיא ממונא אלא בענין אחר אבל זה הוחזק כפרן בהאי ממונא ולכאורה אין מקום לקושייתו דהא האי סברא כתב הרא"ש על הא דאמרינן בריש מציעא אמר רבא ב"ח אמר ר"י האומר לחבירו מנה לי בידך והלה אמר אין לך בידי כלום והעדים מעידים אותו שיש לו וחזר ואמר פרעתי הוחזק כפרן לאותו ממון וכתב

הרא"ש בכאן לא פירש רש"י וכשנגדו נשבע ונוטל משום דמסתברא לי' שנוטל בלא שבועה ולא דמי לחשוד על השבוע' כו' אבל הכי מתביעה זו הוחזק כפרן נוטל שכנגדו בלא שבועה וכתב הב"י שכן נראה מדברי הרי"ף וע"כ לא קשי' לי אלא היכי שאומר פרעתי אח"כ אבל אם אומר שפרע קודם שאמר להד"ם אינו ענינו כלל לכשנגדו חשוד על שבועה דהתם דלמא האמת אתו ולכך לכשנגדו נשבע אבל הכא מטעם הודאת בע"ד כמאה עדים דמי שלא פרע ולכך אין להשביע אלא ע"כ כדאמרן דס"ל להסמ"ע הא דכתב המחבר תחילה שהרי הוחזק כפרן אתי לארויי' אפילו אם טוען שפרע אח"כ אין המלוה חייב שבועה ולכך כתב שפיר טעם זה דאינו דומה לחשוד, ונ"ל דס"ל לבעל ע"ש היכי דהוחזק כפרן אינו נאמן לומר שפרעו אח"כ בינו לבין עצמו מטעם שכתב בסימן ז' ואינו נאמן לומר שוב פרעתי דהא לדבריו לא לוה והאיך יפרע עד שמודה לו בע"ד כו'. ולכך נראה לי דאף לאחר שפרעו בעדים אינו יכול להשביע שפרעו לו שני פעמים מטעם שהוחזק כפרן דאיך יפרע כשלא לוה ואין לו עליו אלא חרם סתם ולכך כתב בתחילת הסי' הואיל והוחזק כפרן ללמוד דאפילו לאחר פרעון אינו יכול להשביע שפרע לו אחר שאמר להד"ם מטעם איך פרע דהא לדבריו לא לוה ולכך מסיים הואיל והוחזק כפרן לממון זה. ולכאורה מיותר הוא דמאי צריך למימר לממון זה אלא ע"כ אפילו אם יאמר שפרע אחר כך שאמר להד"ם וס"ד דמשביעין לכשנגדו כמו גבי חשוד ולכך כתב דאין משביעין אותו הואיל ונעשה כפרן לממון זה משא"כ גבי חשוד וק"ל:

ולפ"ז לדעת הלבו"ש אפילו בבא דרישא נמי רשות בידו להטיל חרם סתם אבל הב"ח כתב שאפילו חרם סתם אינו עליו ואף שבסי' זה וגם בסי' פ"ב כתב הטור בשם הראב"ד אם הוחזק הלוה כפרן באותו שטר כו' שוב אינו יכול לומר דישבע לי אבל אם יחרים סתם על מי שנטל ממונו שלא כדין אין מוחין בידו וכתב הב"ח איכא למידק דמאי אתי לאשמועינן הלוא תלמוד ערוך הוא בפ' הדיינים וכדכתב רבינו בתחלת סימן ע"ט ונראה בשטר ודאי גרע דאע"פ שנתקיים בחותמיו אכתי שמא יזייף ומ"ה אם יחרים סתם אין מוחין בידו אבל בעדי' בע"פ אפי' חרם סתם מוחין בידו כו' עד ומ"מ בשטר דמצי טען אע"ג שנתקיי' השטר מ"מ יודע המלוה דמזויף הוא אין מוחין בידו חרם סתם והיינו דמחרים קודם פריעה ונראה דכ"ש דיכול לתבוע לאחר שפרע פרעתיך ב' פעמים ומשביעו היסת עכ"ל. והש"ך השיג עליו ותירץ קושי' הב"ח בענין אחר:

ולי נראה ליישב דברי הטור דשם מיירי שהעידו העדים שפרעו ומהאי טעמא אין משביעין אותו משום דאיך מקבלים שבועה נגד שני עדים שמעידים שפרע ומהאי טעמא נמי אין מחרימין אותו על מי שנטל ממונו שלא כדין דהא לדברי עדים בודאי שלא

כדין נטל וע"כ דמשלם משום דהודאתו יותר ממאה עדים אם כן אין להחרים סתם אבל גבי מנה לי בידך ואמר להד"ם ועדים מעידים שהלוהו וה"ה נמי בטוען להד"ם והוציא המלוה שטר בעדים או כ"י מקוים דהוחזק כפרן ונחלקו הגאונים אם יוכל להשביעו כמו גבי חשוד כשנגדו נשבע ונוטל. וכתב רב אלפס שרב האי חזר מסברתו ואמר שאין עליו אלא חרם סתם מי שנוטל ממונו שלא כדין היינו קודם פרעון דס"ד דיוכל להשביע שלא פרע קמ"ל דלא וגם הראב"ד בסימן פ"ב אשמועינן רבותא טובא דס"ד היכ' שאין עדים מעידים שפרע משביעין אותו ומקבלין שבועתו ולא דמי לפ' שבועות הדיינים דהתם קאמרי עדים שפרע ולכך אין משביעין אותו דאיך נקבל שבועתו נגד שני עדים אבל כשנעש' כפרן ע"י שטר ס"ד לקבל שבועתו אפי' אם אמר שפרע קודם שאמר להד"ם קמ"ל דאין יכול להשביע שהרי כל האומר לא לויתי כאלו אומר לא פרעתי וקמ"ל נמי לאחר פרעון יכול להחרים חרם סתם אף באומר שפרעו קודם להד"ם אף דאינו יכול להשביע משא"כ היכי שעדים מעידים שפרעו שוב אין מחרימין בסתם דאין מחרימין אותו נגד העדים אבל קודם פרעון אינו יכול אפילו להחרימו משא"כ בסי' ע"ט גבי שטר שכתב הרי"ף דרב האי חזר מיירי בטוען שפרעו אחר שטען להד"ם וזה לדעתי דבר ברור **ולפ**"ז בנידן דידן אף אם המלוה הוחזק כפרן ומרעינן שטרא יכול לומר אני סמכתי על נאמנתן שישלמו לי אח"כ ולכל הפחות מחרימין עליהם בסתם מי שיודע שחוב זה אינו פרוע ואינו פורע יהיה בנידוי ובחרם ואפשר לומר דמשביעין אותן היסת ואף שאנו מרעין לשטרא משום דאם איתא דחייבין הי' לך ליפרע מהם מ"מ הוא יכול לומר שסמך על נאמנתם או איזה טעם אחר דהא היכי דהוחזק כפרן ואינו נאמן לומר שפרע אחר שאמר להד"ם אפ"ה לאחר פרעון הסכים הש"ך והב"ח שיכול להשביע היסת שלא פרע לו שני פעמים והכא שאינו מוציא ממון אלא נשבע ונפטר דומה כמו לאחר פרעון ויכול להשביע שבועת היסת ועוד נראה דאינו דומה מי שמוכחוש בדבריו מתוך סברת לבינו למוכחש מחמת הודאת פיו דהא הכא אף שמוחזק בממון מוציאין מידו ומשלם למלוה כיון שאמר לא לויתי הוי כאלו אמר לא פרעתי וע"כ לא מהני תפיסה ואלו גבי טענו חטים והודה בשעורים דפטור מדמי שעורים מטעם דחשבינן כאלו הודה התובע שאינו חייב לו שעורים ואפילו אם יש עדים על השעורים פטור דהודאות בע"ד כמאה עדים ואפ"ה אם תפס התובע דמי שעורים אפי' תפס בעדים אין מוציאין מידו והטעם כתב הסמ"ע מפני שהוא מוחזק יוכל לומר יודע אני בעצמי שלא הודאתי ולא מחלתי אלא שלא רציתי לתבוע הכל פעם אחת ש"מ דלא דמי להאומר לא לויתי דהתם הוי הודאת פיו ממש אבל היכי שאנו אומרים מסברת לבינו מדלא תבע שעורים כאלו הודה שלא

חייב לו או מחל לו מ"מ היכי שמוחזק יכול לומר יודע אני בעצמי שלא הודאתי וכו' ואף גבי אם שניהם אדוקים בטלית בח"מ סימן קל"ח ושמטה אחד מיד חבירו בפנינו ושתק דאף אם מביא עדים שהי' שלו לא מהני דהתם שתיק'. הוי כהודאה ממש וק"ל ועיין בסימן קמ"ו ס"כ א"כ אף לענין שבועה היסת נוכל לחלק אף דבאומר לא לויתי אין משביעין לכשנגדו התם הוי הודאת פיו ממש משא"כ הכא אנו אומרים מסברת לבינו אם איתא שחייב הי' לך לשלם ממה שהי' תחת ידך מ"מ יכול הוא להשביע היסת שיאמר אני ידעתי בעצמי שתאמינו לו וישבעו לי ואף אם נימא בהוחזק כפרן דאינו נאמן ואף שאינו מחמת הודאת פיו די"ל דהאמת שפרע אחר שבא עדים אלא שנעשה כפרן תחלה תו לא מהימן בחוב זה ואפ"ה אינו יכול להשביע קודם פרעון אלא חרם סתם מ"מ בנידן זה הוי כמו אחר פרעון והסכימו הש"ך והב"ח שיכול להשביע היסת אחר פרעון שלא פרעו לו אחר שאמר להד"ם א"כ ה"נ אף שהוחזק כפרן ואיתרע שטר מ"מ יכול להשביע היסת:

ועוד ראיה ברורה דהכריע הש"ך בסימן ע"ח ס"ק ט"ו דאם הלוה חי ואמר שפרע תוך הזמן שכתב הרמ"א די"א דצריך המלוה לישבע שלא פרע וי"א דאין צריך שבועה והכריע הש"ך דלאחר פרעון צריך לישבע היסת וטעם הדבר דהך חזקה דאין אדם פורע תוך זמנו משוי לי' כאלו המלוה מוחזק בממון ודומה לחזקה דשלש שנים דמקרי חזקה כיון דלא מיחה ג' שנים חזקה שמכר לו או שהוא שלו ואפ"ה צריך לישבע היסת אלמא דלא אלימא חזקה לאפוקי שבועת היסת עכ"ל. א"כ בנ"ד נמי דאף דאין צריך לשלם להשטר מכח חזקה דאם איתא דחייב הי' למלוה לפרוע ממנו מ"מ אינו נפטר משבועת היסת דהוי כאן כמו לאחר פרעון וק"ל. ומזה מוכח אם מתחלה פרע בעל השטר סך מעות הש"ח ואחר כך תפס בעדים נגד ש"ח יכול לגבות ממה שתחת ידו ולא יכול הלה לומר אלו הייתי חייב לך למה לא נפרעת ממון הקודם כי הוא יכול לומר כיון שהוא מוחזק אני האמנתי לכם שלא תעשו שום עול' כי שארית ישראל לא יעשו עולה ולא אחזיק בחזקה במה שתחת ידי דומי' דחטים ושעורים עם כל זה הכל לפי ראות עיני הדיין דאם רגלים לדבר שלא תבע המלוה זמן ארוך והי' לו ליפרע מקודם ושתק כל אותו הזמן חזקה אלימתא כי האי מוציאין ממון מתחת ידו הנראה לפי עניות דעתי כתבתי היום יום ו' ערב שבת קודש כ"ט סיון ת"פ לפ"ק:

נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

שאלה פח

נשאלתי איך לכתוב בגט שמנים אם חסר או מלא גבי שמנה נזכר בטור ובש"ע סימן קכ"ו דיש לכתוב חסר ואם כתב מלא כשר וכתב בח"מ משום דלפעמים הם כתובין כן ע"פ מסורה א"כ איך יש לנהוג בשמונים:

תשובה גבי שמונים נמי מצינו במסורה סוף בראשית ששה מלאים ויחי מתושלח וגו' ותשקוט הארץ דאהוד ויהי בשמנים שנה ויך במחנה אשור דמלכים ואם בגבורות שמונים שנה בהראותו את עשרו וגו'. ואני מניתי שע"פ רוב שמונים הוא חסר וכבר כתב רמ"א בסוף סי' קכ"ט בהג"ה ודבר הנמצא בכתוב לפעמים חסר ולפעמי' מלא הולכים אחר הרוב א"כ הכי בנ"ד ע"כ יש לכתוב בשנת חמשת אלפים וארבע מאות ושמונים חסר כנ"ל לפע"ד:

שאלה פט

נשאלתי אשה ששמה לבי' איך לכתוב בגט כי קצת נשים חותמי' עצמם לביה בה"א. ונראה לי דשם לביא מצינו בפסוק ביחזקאל סי' נ"ט מה אמך לביא אף דשם לביא בחיר"ק תחת היו"ד הוא לשון זכר מ"מ יש אם למקרא ואנן קרינן בקמ"ץ תחת היו"ד והוא לשון נקיבה וא"כ יש לכתוב באלו"ף בסוף ואף דלפעמים אזלינן בתר חתימתו הני מילי היכי דמספקינן בשם איך לכתוב אזלינן בתר חתימתו אבל היכי דשם הוא ברור לא משגחינן בחתימתו אם כתב בטעות ודומה לזה מצאתי בטורי זהב בסימן זה והובא בקיצור שם וז"ל אחד הי' נקרא לאזר ועלה לתורה בשם אלעזר והי' חותם אליעזר ביו"ד ושאלתי אותו למה חתם ביו"ד אחר למ"ד ולא ידע טעמו של דבר רק אמר שכך היה חתם בילדותו וכ' שם כדברי דאף דנזכר בסימן דאזלינן בתר חתימתו ה"מ היכי דיש ספק בשם אבל היכי דשמו מבורר לא אזלינן בתר חתימתו שהוא חותם עצמו בטעות וא"כ הוא הדין והטעם בכאן כיון דמצינו שם לביא על נקיבה בפסוק לא אזלינן בתר חתימת נשים דלא גמירי שחתמו בה"א לבסוף כי יש אם למקרא כמו שמצינו שם לביא לנקיבה אלא דקרינן בקמ"ץ תחת היו"ד וכל זה נ"ל ברור ודלא כדעת מקצת דיש לחוש שמא אבי' נקרא בשם לוי ונולדה היא אחר מיתת אבי' וקראה על שם לוי לויה דאין תולין נקיבות בזכרים ואזלינן בתר רובא דעלמא דקורין שם איש ואשה אחר איש ואשה צבי לזכר וצבי' לנקיבה וה"ה כאן:

שאלה צ

טעמשוור

ועתה אמרתי להשיב למכ"ת על שאלתו אשר שאל וגופא דעובדא הכי הוי שאשכנזי אחד שנתישב מקרוב בק"ק טעמשוואר והשוחט ר' ברוך אצל ספרדיים שחט ובדק השור אצל היהודים אשכנזי והכשיר השור ונתוודע לו שעל ריאה של שור הנ"ל הי' סירכא ור' ברוך הנ"ל לא הי' ממעך רק חתך הסירכא ובדק בנפיחה ואמר אלו הייתי ממעך אפשר הוצרכתי למעך כל היום וכאשר שאל מכ"ת אותו והשיב שהי' סבר שגם לבני אשכנזי מותר לחתוך ונהג בשור זה חומרא יתירה לפניכם בני אשכנזים כי הסירכא בשור הנ"ל הי' בדוכתא דלדי' בני הספרד לא הוי מומא כלל שלא היה בעי בדיקה כלל לחתוך בסכין או לנפוח באשר שהיה של בני אשכנזים הנה בעי בדיקה לכך נהגתי חומרא ובדקתי שחתכתי הסירכא בסכין חד ובדקתי בנפיחה ולא היתה ובצבץ ושאל מכ"ת להרב הזקן מהר"ר חיים מטארנ"י ושאר חכמי ספרדיים אם אמת הדבר שמנהג בניהם לחתוך הסירכא בסכין ולא למעך ביד והשיבו אמת הדבר הנ"ל כי כל מדינא טורקיי נוהגים כדעת הרשב"א שאיסור גמור הוא למעך ביד ודוקא לחתוך בסכין וכן הרב המובהק מה' יצחק יששכר אב"ד דק"ק בעלי גראד הי' שוחט ובודק דמתא דק"ק קונשטאנטינא רבתי ונהג כל ימיו לחתוך בסכין וכן נוהגים בק"ק בעלי גראד והכשיר מכ"ת השור מטעם שכתב לקמן וגם חכמי בעלי גראד הסכימו עמו שלדידן בני אשכנזים כשר השור ותמצית דבריו שהמה פוסקים כהרמב"ם דפסק לחתוך בסכין וכ"כ בעל התרומת בשם רבינו גרשום שיש לחתוך ובא מכ"ת לדון בקרקע ולהודיע טעמו שהכשיר השור וק"ל:

ראשון לציון אף שמסכת חולין אין תחת ידי מ"מ עולה בזכרוני דאיתא בהדי' מייתינן סכינא דחליש פומא שמותר לחתוך בסכין והנה רש"י ותוס' מחולקים דלרש"י אין סירכא בלא נקב ולתוס' יש סירכא בלא נקב ואינו טריפה אלא מטעם דעתיד להתפרק וכל סופו לינקב כנקוב דמי:

והנה יש נפקותא לדינא לדעת רש"י דאין סירכא בלא נקב וכאשר אנו רואים שלא יש שום נקב אינו טריפה אז השכל נותן ופשוט הוא שגם עכשיו בימינו שרי לחתוך בסכין דמ"ש ממעך ביד דכמו אם ע"י מעוך שנסתלק הסירכא ואינו מבצבץ בנפיחה שכשר כמו כן אם נחתך הסירכא מן הריאה ואינו מבצבץ בנפיחה דחזינן נמי שלא נקבה הריאה אבל לדעת התוספות שיש סירכא בלא נקב אסור לחתוך בסכין דחיישינן שמא סירכא זו עתידה הוי למפרק ולהיות נקב ולכך לדעת התוספות יש דוקא למעך דאז

אם נסתלק הסירכא ע"י מיעוך חזינן דלא הוי סירכא רק ריר ולחות וק"ל. והנה דורשין תחילת שדין זה שלדידן בני אשכנזים אסור לחתוך בסכין נמצא רק בדברי המחברים שחיטות ובדיקות כגון ספר ליהודא ומנחת אלי' שהעתיקו לשון הט"ז בי"ד סימן ל"ט ס"ק ו' יעויין שם אבל ברמ"א ורש"ל וש"ך לא נזכר מאומה מדין איסור חתוך סירכות בסכין כי מ"ש לאסור למעוך בסרמטוט עבה ורמ"א אוסר למעך בעפר וחול זה ודאי אסור לעשותן אפילו לרש"י כי יש לחוש שע"י עפר וחול וסרמטוט לא מסתלק הסירכא כולו רק חתיכות ויש לחוש שמא על פה הנקב של ריאה נשאר קצת מן הסירכא אבל לחתוך בסכין לדעת רש"י שרי כמ"ש לעיל וגם דמהרי"ץ הי' שוחט ובודק בק"ק קראקא בימי הגאון רמ"א שהי' מרא דאתרא ומהרי"ץ הי' נוהג לחתוך בסכין כמ"ש ולפעמים הייתי חותך בסכין כו' ומסתמא ידע רמ"א מזה ולא מיחה בו ש"מ דמותר לחתוך בסכין ודוחק לומר דדוקא גבי עובדא של מהרי"ץ שהי' נסרך מאוד לשומן הלב והי' חותך כו' בזה לא הקפיד רמ"א אבל בשאר סירכות לחתוך ס"ל להרמ"א דאסור לחתוך כי מאי שנא ועוד ה"ל להרמ"א לכתוב בהדיא דין זה דאסור לחתוך בסכין כמ"ש רמ"א שבסירכות שלא כסידרן אין למעך כי טריפה היא ואף שבק"ק קראקא נהוגים בכל הסירכות אף שלא כסדרן למעך מ"מ להורות במקומות אחרים כתב רמ"א שטריפ' היא כמו כן ה"ל למכתב בהדי' שאסור לחתוך בסכין כמ"ש הט"ז בס"ק כ"ז וז"ל דאם בא להשמיענו הטריפות ה"ל להרמ"א למכתוב וגו' ואף אם נימא מדלא כתב מהרש"ל ורמ"א בהדי' שמותר לחתוך שמעינן ממילא שאסור לחתוך אכתי יש להסתפק אי מדינא אסרה או ממנהגי אי מדינא ר"ל דהדין כדעת התוספות שיש סירכא בלא נקב וכו', ולכך אסור לחתוך בסכין מדינא כמ"ש לעיל או ממנהגא ר"ל דמדינא הי' שרי לחתוך בסכין כי מדינא הדין עם רש"י שאין סירכא בלא נקב ולכך שרי לחתוך בסכין כמ"ש לעיל רק ממנהגא עשו אבותינו סייג וגדר שלא לחתוך בסכין דלאו כל אצבעות שוות לחתוך בסכין כי בזה צריך אומן יד גדול לקלף כל הגוף הסירכא דקה מן הדקה מן הריא' לכך עשו סייג וגדר שלא ירים איש ידו לחתוך בסכין רק דוקא למעך ביד בנחת:

הן אמת מדכתב רמ"א שאין אנחנו בקיאין בבדיקה. וכתב הט"ז בס"ק ו' פירש בנפיחה וכו' מוכח דלרמ"א אסור לחתוך בסכין אפילו אם הדין כרש"י שאין סירכא בלא נקבו מדינא הוי שרי לחתוך בסכין רק ע"י מיעוך שרי דחזינן דלא הוי סירכא כלל רק ריר וליחות מ"מ עדיין יש לנו ספק אם שוחט אחר חתך בסכין ובדק בנפיחה אם הבהמה ההיא טריפה א"ד פירושו של הרמ"א שמכאן והלאה לא יעשה השוחט כזה ומי שיעבר על זה יהיה הבהמה טריפה אבל הבהמה ראשונה שעשה השוחט בדעבד שעלה על

דעתו שכשיר' לאו טריפה היא וכן משמע הלשון וצריך להזהיר את השוחטים כלומר שאומרים להם שמכאן והלאה לא יעשו. והנה מוסכם מכל הפוסקים דבדיקת הריאה אינו אלא מדרבנן ר"ל תחילת הבדיקה מדרבנן וכשאנו רואים שיש סירכא בריאה הוי בדיקה מדאורייתא. אמנם אם נולד לן ספיקא אחר שנבדקה הוי ספיקא דרבנן והגאון מהר"י אלכאנד"ם בספרו ש"ו מגיד מראשית שנדפס מחדש כתב בתשובה ב' דף ו' ע"א וז"ל ואף דמרן בעל המשביר כתב בשלחנו הטהור ואנחנו בני הספרדים קבלנו עלינו הוראותיו כאלו מפי גבורה שמענו מ"מ מידי ספיקא לא נפקינו דלמא הלכתא כרמ"א כו' והסכימו עמו כמה גאונים מעתה אני אומר זה כשר לפי עניות דעתי ראשון שאף דאנו בני אשכנזים קבלנו עלינו תורת משה רבינו ר' משה איסרל"ס מ"מ מידי ספיקא לא נפקא דלמא הלכתא כדעת גאונים ספרדיים שור זה לא הוי בעי בדיקה כלל לא מיעוך ולא חיתוך בסכין ואף את"ל דהלכת' כרמ"א דשור זה הוי בעי בדיקה דלמא רמ"א נמי ס"ל דמותר לחתוך ואת"ל דרמ"א ס"ל דאסור לחתוך בסכין כנ"ל אכתי יש ספק דלמא דוקא שהשוחט לא יעשה כן מכאן והלאה או מטעם שאין אנו בקיאין בנפיחה או מטעם שאין במדינתינו בקיאין באומן יד לחתוך בסכין משא"כ בעובדא הנ"ל שהשוחט ר' ברוך הוא ירא אלקים מאוד ולא ידע מזה מאומה דלדידן בני אשכנזים אסור לחתוך בסכין וגם ידו ידי אמונה בחיתוך הסכין אפשר שגם רמ"א מודה דכשר והנה אהו' אדמ"ו אף שחכמי בילעגראד הסכימו עמי שיפה גזרתי על ר' ברוך שלא יעשה עוד כזה לפנינו בני אשכנזים אבל בגוף הנידן של השור הנ"ל הסכימו עמי חכמי' הנ"ל שיפה הכשרתי לא מיבעי דהוו בדוכתא דלדידהו לא הוי בעי שום בדיקה כלל אלא אפילו אם הוי בדוכתא דגם דלדידהו הוי בעי בדיקה ר"ל חיתוך בסכין ולדידן מעוך ביד אפ"ה הוי שור כשר מטעמא שר' ברוך הנ"ל היה סבר דלגם לדידן בני אשכנזים שרי לחתוך בסכין ורמ"א לא כתב בהדיא איסור חתוך בסכין כמ"ש לעיל מכל מקום באתי לשאול אדמ"ו אם יפה הכשרתי או לא מנאי תלמידו אוהב תורתו לשמה כ"ד:

תשובה

הנה מה מאוד נפלאתי על מכ"ת שרצה להמציא חלוק בין פי' רש"י ותוס' לדעת רש"י מותר לחתוך הסירכא והנה מכ"ת מעיד על עצמו שלא הי' לפניו מסכת חולין גלל כן בא לידי כמה שגגות גם נסתפק מכ"ת אי מדינא אסור לחתוך הסירכא או ממנהגא והנה מתחלת דברינו נברר שלדעת רש"י ג"כ איסור גמור מצד הדין ואח"כ נברר דברינו באיזה מקום מותר לחתוך הסירכות ולבדוק ע"פ הדין ובאיזה מקום אסור לחתוך ע"פ הדין ואין כל הסירכות שוות ולא כמו שעלה על דעת מכ"ת דלדעת רש"י כל הסירכות מותר

לחתוך ח"ו לתלות בוקי סריקי ברבינו מאור הגולה ונעתיק לשונו בחולין דף מ"ו ע"ב ואמר רבא הני תרי אונות דסירכן להדדי לית להו בדיקתא ולא אמרן אלא שלא כסדרן אבל כסדרן היינו רבי'ייהו ופירש רש"י ד"ה לית ליה בדיקתא שסירכא זו מחמת נקב הוא בא שמתוך שהריאה שואבת כל מיני משקה והמשקה נעשה עב בתוכו כמין גליירא ויוצא מעט מעט דרך הנקב נקפ' ונעשה קרום ואע"פ שהוא סותם הנקב ואינו מוציא רוח הא אמרן קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום שסופו ליסתר וכן פי' רש"י דמ"ז ע"ב גבי הא דאמר ר' יוסף קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרו' ופי' רש"י שסופו ליסתר וכל סירכא דריאה קרום העולה מחמת מכה הילכך אע"ג דלא מפקא זיקא טריפה עכ"ל הרי להדיא אע"ג דלא מפקא זיקא טריפה וא"כ איך כתב מכ"ת לדעת רש"י דאין סירכא בלא נקב וכאשר אנו רואים שלא יש שום נקב אינו טריפה אז השכל נתנת פשוט הוא שגם עכשיו בימינו שרי לחתוך בסכין עכ"ל:

ואני אומר מי הוא הנביא להגיד כשיש סירכא אין בה נקב דילמא עלה בה קרום ואף שאנו מפרידים הסירכא מבשר הריאה ובשר שוה לשאר הריאה מ"מ מי יגיד שלא עלה בו קרום ואינו ניכר וסופו להתפרק ולכך לא מהני נפיחה וע"כ מוכרחים אנו לומר כן דאל"כ איך קאמר לית להו בדיקתא הלוא לפי' מכ"ת יש בדיקה אלא ע"כ נשתקעו הדבר ולא נאמר כן בין פי' רש"י בין לפי' תוספות ואדרבה לדעת רש"י מחמירין טפי וצריך בדיקה אפילו כסדרן כמו שכתב הב"י בשם הסמ"ג ועתה אציע לפני מכ"ת שאיסור לחתוך הסירכות נזכר בפירוש בש"ע בהמחבר הב"י ובדברי רמ"א ובש"ס דף מ"ח אמר ר' יוסף בר מניומי אמר רבי נחמן ריאה הסמוכה לדופן אין חוששין לה העלתה צמחים חוששין לה ור' יהודא משמי' דאבימי אמר אחד זה ואחד זה חוששין לה היכי עבדינן אמר רבא רבין בר שבא אסברא לי מייתינן סכינא דחליש פומא פי' שהוא חד ומפרקינן לה אי איכא ריעותא בדופן תלינן בתר דופן ואי לא מחמת ריאה הוא וטריפה ואע"ג דלא מפקא זיקא ר' נחמי' ברי' דרב יוסף בדיק לה בפשורי אמר ליה מר זוטרא ברי' דרב הונא ברי' דרב פפא לרבינא הא דר' נחמי' ברי' דרב יוסף אתון אהא מתניתן לה אנן אדרבא מתניתן לה דאמר רבא הני תרתי אוני דריאה דסריכן להדדי לית להו בדיקתא לאכשורי ר' נחמי' ברי' דרב יוסף בדיק להו בפשורי מתקיף ליה רב אשי האי מאי בשלמא הכא תלינן בדופן וכשירה אבל התם אי האי נקיב טריפה ואי האי נקיב טריפה ומפרשי תוס' מייתינן סכינא היינו בלא העלתה צמחים אבל העלתה צמחים אפי' איכא רעותא בדופן לא תלינן בדופן ר' נחמי' ברי' דרב יוסף בדיק להו בפשורי אאיכא ריעותא בדופן קאי ועתה נוהגין להטריף כל הסירכות ואין בודקין אותן לא בדופן ולא בפשורי ובתר הכי

פריך ומי אמר רב נחמן הכי ר"ל דהעלתה צמחים חוששין לה מכלל דאי פשיטא לן דניקבה הריאה לא מהני לה סתימת הדופן והאמר ר"י בר מניומי אמר רב נחמן ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה לא קשיא התם במקום רביתא הכא שלא במקום רביתא והיכי מקום רביתא חיתוכה דאונה ונחלקו בה הגאונים אם צריכה בדיקה דלרבינו גרשון אף בסריך לבשר במקום רביתא היה מצריך בדיקה ורבינו הטור כתב והעיקר כמו שכתבתי דלעצם אפי' בדיקה לא מהני ולבשר אפילו בלא בדיקה שרי והיכי שנסרכ' אל הדופן שלא במקום רביתא נחלקו ג"כ הגאוני' דלדעת הרמב"ם אפילו אם יש נקב בפומ' אם יש מכה בדופן תלינן בדופן ונקב בא אחר שחיטה וכשירה בלא בדיקה ואי ליכא מכה בדופן תלינן וכשירה ע"י בדיקה ולדעת רב אלפס לדעת הטור אם יש מכה בדופן אפי' אין ריעותא בריאה אסורה ואפילו בדיק' לא מהני ויש אומרים דמהני לה בדיקה ומתירן כשיש מכה בדופן ואין ריעותא בריאה ואפילו בלא בדיקה ולדעת רש"י ור"י לעולם אינו ניתרת אפילו בבדיקה אלא א"כ שיש מכה בדופן ואין ריעותא בריאה אבל אם שניהם שוין בין יש ריעותא בשניהם או שאין ריעותא בשניהם לא מהני לי' בדיקה וכתב הב"י שמנהג סילונקי כסברת הרמב"ם מפני שהכותים הדרים בה רובם אינם אוכלים משחיטת ישראל ואם לא הי' סומכין על סברא זו להקל היה הפסד גדול בממונם של ישראל אבל בשאר מקומות אין סומכין על סברא זו והנה כל מחלוקת הגאונים אינו אלא היכי דסמוכה לדופן אבל בריאה גופא לא עלה על לב שום פוסק להתיר בבדיק' כדמתקיף לה רב אשי אי האי אינקב טריפה ואי האי אינקב טריפה ואף הרמב"ם אינו מתיר לחתוך אלא בנסרכה למקום אחר וז"ל בפ' י"א הלכו' שחיטה דין ו' מן הדין שאם נמצא ריאה תלוי בסירכא כמו חיטין אם היה מן האום של ריאה ולדופן או שהיה ללב או לטרפיש הכבד חותכין את הסירכא ומוציאין את הריאה ונופחין אותו בפושרין אם נמצאת נקובה טריפה ואם לא נתבעבע מים הרי הוא שלימה מכל נקב ומותרת וסירכא זו לא היתה במקום נקב או שמא ניקב קרום העליון לבד ומעול' לא ראינו מי שהורה כך ולא שמענו מקום שעושין בו כך הרי שלא התיר אלא היכי דאיכא למיתלי דהסירכא באתה מצד אחר כגון היכי דחשיב הרמב"ם ואף שהלב ג"כ פסול בניקב מ"מ בעינן לבית חללו ואנו תולין שמחמת מכה שהיה בחוץ נולדה הסירכא זו וקלטה לריאה אבל בסירכא בריאה עצמו שלא כסדרן אף הרמב"ם מודה דלית להו בדיקה וכן כתב בפרק שמיני מהלכות שחיטה דין ה' ואם נסרכה שלא על הסדר כגון שנסרכה ראשונה בשלישית טרפה עכ"ל הרי בהדיא שפסק כשלא כסדרן טריפה דאין לנו במה לתלות דאי האי אינקב טריפה ואי האי אינקב טריפה ואין לדקדק מדכתב הרמב"ם או שמא

ניקב קרום העליון בלבד ש"מ דאיכא למיתלי אף בגוף הריאה להכשיר וע"כ לאו דוקא נקט אלו המקומות דופן לב וטרפש הכבד אלא אפי' בסירכא שלא כסדרן מאונה לאונה נמי נוכל לתלות וע"כ ס"ל כמר זוטרא דמתני הא דר' נחמי' אדרבה אתרי אוני דסיריכן אהדדי וע"כ נתן בו טעם משום דאיכא למיתלא דקרום העליון ניקב אבל ח"ו לומר כן דהא אתקיף לי' רב אשי וקיבלה רבינא ואיך יחלוק עליו בלי טעם וראיה. ועוד הי' לו לפרש בפ' ח' דהאי טריפה לאו לגמרי אלא דצריך בדיקה אלא נראה ברור דהרמב"ם ס"ל הא דקאמר בשלמא הכא תלינן ליה בדופן ואע"ג דליכא ריעותא בדופן וכמו שפירש וא"כ קשיא כיון דאין סירכא בלא נקב וקרום שעלה מחמת מכה אינו קרום אם כן אף שאינו מצבצץ מכל מקום מידי ספק לא יצאנו מנ"ל דסירכא היה בדופן וקלטה לריאה דילמא איפכא שבאתה הסירכא מריאה וקלטה לדופן והא דאינו מבצבץ אינו ראיה דלמא קרום עלה ולכך מפרש הרמב"ם דשאני הכא דאיכא למימר דסירכא זו לא היתה במקום נקב ר"ל במקום שהנקב פוסל ואף אם נינא שהיתה במקום שהנקב פוסל מ"מ שמא ניקב קרום העליון בלבד אבל בסירכא שלא כסדרן בריאה עצמה ליכא אלא ספק אחד דילמא ניקב שני העורות כיון דאינו סירכא בלא נקב ולכך פסק בפ' ח' סתם דטריפה ולא מהני בדיקה משא"כ בשנסרכה לאחד מן המקומות שהנקב פוסל בהם ובזה גם כן נחלקו הגדולים דהראב"ד מתיר לאלו המקומות והרמב"ם כתב שאין תולין אלא במכה שבדופן וכן כתב הרא"ש כמו שהביא הטור דבאשכנז וצרפת נוהגים להטריף כל הריאה שנסרך לאחד מהמקומות שאין נקב פוסל וכתב הב"י שהרמב"ם מסכים עם הראב"ד כשיש מכה באלה מקומות כשירה בלא בדיקה וכשאין מכה כשירה ע"י בדיקה לאסור אותו וע"פ זה ראוי להגי' בהרא"ש שהביא דהרמב"ם חולק על הראב"ד וצריך להגי' הרמב"ן וכן צריך להגי' בחידושי רשב"א וכן הוא בספרי טור המדויקי' הרמב"ן כתב שאין תולין אלא במכה שבדופן וסיים הב"י ודע שמה שכתב שהי' מקילינן חכמי קישטלייא באלו הסירכא הי' מפני שהכותים בארצות ברוב הזמנים הי' מחמירין על עצמם ולא הי' אוכלים שחיטת ישראל ואלו הי' נוהגי' כדעת המחמירין הי' הפסד גדול בממונ' של ישראל אבל במקומות שהכותי' אוכלים משחיטות ישראל יש להחמיר כדעת הרמב"ם והרא"ש והמנהג מקומות הרמב"ם והרשב"א ז"ל וכן מנהג העולם זולת סלינק' שנוהגים באותו מקומות של קשטוילא מפני שגם רוב הכותים אינו אוכלים שחיטות ישראל כמו שכתב לעיל עכ"ל הב"י ועתה אבא לדקדק בדבריו מתחילה ועד סוף אחת לאחת למצוא לחשבון במש"כ והנה נקרא שבא לכאן הזקן מוהר"ר חיים מטראני ושאר חכמי ספרדי' ושאלתי את הרב הנ"ל אם זה אמת שמנהג בניהם לחתוך מהסירכות והשיב אמת הוא

הדבר כי כל מדינות טירקייא נוהגין כדעת הרשב"א שאיסור גמור הוא למעך ביד מטעם הנ"ל ודוקא לחתוך בסכין

והנה דברים אלו אין להם תולין להקל וע"כ מאן דמיקל אינו מיקל אלא בבדיקה אח"כ אפ"ה כתב הנוהג כן כאלו מאכיל טריפה ק"ו לחתוך כל הסירכות דאין לנו בזה לתלות ואיך כתב ודוקא לחתוך ומ"ש גם חכמי בילגראד הסכימו להכשיר השור ותמצית כתבם ולשונם שהמה פוסקים כהרמב"ם דפסק לחתוך בסכין הנה סתם מכ"ת דבריו ולא פירש יפה דהרמב"ם אינו פוסק כן אלא אם נסרכה למקומות שאין פוסל בהם משא"כ אם נסרכה לריאה עצמה לא עלה על שום פוסק לחתוך הסירכה ושאר הראשונים אינם בידי לעיין בהם וגם מש"כ ראשון לציון אף שמס' חולין אין תחת ידו מ"מ עולה בזכרונו מייתינן סכינא דחליש פומא ולרש"י דאין סירכה בלא נקב וכאשר אנו רואים שלא יש שום נקב דילמא קרום עלה ולכך אינו מבצבץ ומשום הכי אין לה בדיקה והא דמייתינן סכינא לא נאמר אלא לריאה הסרוכה לדופן וגם מש"כ דורשין תחילות שלדידן בני אשכנזי' איסור חתוך בסכין לא נזכר בפירוש כי בשחיטת ובדיקות ס"פ וזאת ליהודי כו'. ואני אומר זה נזכר בש"ע ברמ"א ובמחבר ראשון מ"ש רמ"א בסעיף ד' וז"ל אפילו בכסדרן צריך בדיקה ומאחר שאין אנו בקיאין בבדיקה פי' בנפיחה יש להטריף כל הסירכות וע"כ לא מהני שום דבר אפילו חתיכה ובדיקת פשורי ומה שאנו מתירין ע"י מיעוך דאמרינן כיון דעברה הוי ריר והבדיקה אינו אלא מצד החומרא כמו שכתב הט"ז אך סיים רמ"א שאנו נוהגים להכשיר כי האי בכסדרן ובמחבר סעיף ז' אם נסרכה האונה כו' טריפה וכל טריפה בש"ע לא מהני בדיקה וכן כתב בסעיף כ"ב אבל אם סרוכה לשאר מקומות אף ע"פ שיש מכה טריפה ולא מהני בדיקה ואין לך מפורש יותר מזה שאפי' חתיכה סכין לא מהני דאל"כ מצינו לה בדיקה וגם רמ"א בהגה' סי' י"ח מנהג קדמונים שאין להכשיר שום סירכא אם לא ב' אונות הסרוכות בכסדרן למטה מחצין וכבר נתבאר שנהגו להקל בסירכות המתנתק' ע"י מיעוך ומישמוש הרי דוקא ע"י מיעוך ומישמוש דתולין שהוא ריר אבל אם אינו עברה הדרן לכללן דאין סירכא בלא נקב ואף לפי' התוס' אין להכשיר ואפילו בסירכות במקום רביתא אצל הדופן דכשר מצד הדין אנו מחמירין משום דחיישינן לפי' ה"ג דמצריך בדיקה כן כת' הב"י ואנן לא בקיאין בבדיקה ופשיטא דאין לחתוך דאל"כ למה אין אנו חותכין הסירכות אצל הדופן אלא, ע"כ דזה איסור גמור דאין אנו בקיאין בבדיקה ואין להכשיר אלא היכי שעברה ע"י מיעוך ותלינן שהוא ריר והבדיקה אינו אלא מצד החומרא וגם מה שהביא מכ"ת בשם מהרי"ץ שכתב ולפעמים הייתי חותך בסכין וכתב מכ"ת מאחר שהי' במקומו של רמ"א ידע רמ"א מזה ולא מיחה

בו ש"מ דמתיר לחתוך בסכין ודוחק לומר גבי עובדא דמהרי"ץ שהיה נסרך מאוד לשומן הלב והיה חותך בזה לא הקפיד רמ"א אבל בשאר סירכות ס"ל להרמ"א דאסור לחתוך כמ"ש עכ"ל:

והנה נעלם למכ"ת כל סוגי' הנ"ל דאי האי אינקב טריפה ואי האי אינקב טריפה ובר מכל דין לבבי לא כן ידמה בדברי מהרי"ץ שכתב בדף כ"ד וז"ל ונהגתי כשבא לידי שהריאה היתה נסרכת לשומן הלב והיה שומן כל כך אדוק בה הייתי ממעך אותו החלב הריאה עד שלא נשאר שם שום חלב ולפעמים הייתי חותך אונה בסכין ואח"כ בדקתי אותה בנפיחה י"ל שקאי על השומן שהשומן חתך בסכין מן הריאה כדי שיהיה לו מקום למעך ולא הזכיר המיעוך כי אי אפשר לפי מנהגינו לבדוק אותה בנפיחה אם לא שנמעך תחלה וכבר השיב עליו במנחת אלי' ויש לישב כמו שכתבתי. וגם מה שכתב מכ"ת שיש לו ספק אי מדינא אסור לחתוך או ממנהגא כבר הראתי מן הש"ס שסירכה בריאה עצמה ממקום למקום מדינא אסור וכאשר נסרכה לדופן אי במקום רבותא והיכי דאיכא מכה בדופן הוא חלוקי דעות מן הש"ס והוי כדברים המותרים ואחרים נוהגים בו איסור מצד הדין מפני חשש איסור. ובמרדכי פ"ק דיבמות הילכך בני מגענצ"י שנוהגים איסור בבועה בשפולי ריאה ואוסרין מחובר לקרקע בשני י"ט של גליות עד ערב מוצאי י"ט שני בכדי שיעשו וגם אוסרין ריחא מילתא ובגרמיזה מתירין אלו הדברים וכשבאין בני מגענצי לגרמיזה צריכין בני גרמיזה להודיע להם ואם כשמודיע להם אם דעתם נוטה אחריהם מותר לנהוג כמותם אע"פ שאסורין במקומן כדאמרי' בפ' כירה ר' אבוהו כי איקלע לאתרי' דר"י לא מטלטל שרגא כי איקלע לאתרי' דר"י היה מטלטל שרגא ופריך ורבי אבוהו היכי עביד הכי ועביד הכי ומשני כר"ש ס"ל ובאתרי' דר"י לא הוי מטלטל משום כבודו דר"י וכתב מהר"ם טקטין בגליון וז"ל ובמרדכי אחר ראיתי דמסיק בה וז"ל וצ"ע בפרק מקום שנהגו שנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם עכ"ל:

ועוד קשה לי מנ"ל להקל דהא ר' אבא כר"ש ס"ל וכרשב"א ובמקומו של ר' יוחנן היה מחמיר והביאו המג"א בא"ח סי' תי"ח וז"ל ולי נראה דלק"מ דהמרדכי נמי קאמר אם נראה לו ע"פ הדין שהוא מותר לאכול אך קושי' ראשונה במקומה עומדת ואפשר שמפני זה שכתב מהרי"ל שאין אנו בקיאי' וז"ל מהרש"ל הבחורים אוכלים במגענצי מבדיקות הקולות שמקילים שם אין לחוש דכתב המרדכי דאין אנו בקיאי' בחומרי המקום שיצא משם וכתב המג"א ומ"ש להתיר הבחורים לאכול מבדיקות כו' משמע דס"ל דבחורים מקרי דעת' לחזור למה כתב דאין אנו בקיאי' כו' ועוד דאם אנו אין בקיאים יש לנו להחמיר ואפשר דקאמר שאין למחות בידם משום שאין אנו בקיאים ומספק אין למחות

וצ"ע גדול בזה דהרבה חלוקי' יש בין מדינה למדינה בענין הבדיקות וא"כ היה צריך לנהוג חומרי המקום שיצא משם וכמ"ש בי"ד סי' ס"ד סי' ט' וסי' י' עכ"ל והנה כבר העיד הב"י כשהקילו בסולינקא ובקשטילייא בריאה הסמוכה לדופן אפי' במקום שאין בדופן מכה משום שחששו מפני הפסד ממון של ישראל שרוב כותים לא היה אוכלים משחיטת ישראל אבל במקומות אחרים פסק הב"י בש"ע לאיסור וכן סרוכה לדופן במקום סרוכה לאונה דכשר על פי הדין אלא שאנו מחמירין מטעם חומרת רב דס"ל דצריך בדיקה ואין אנו בקיאין בבדיקה ובני תוגרמא העמידו על הדין ולא קיבלו חומרא זו וס"ל דמייתינן סכינא דחליש פומא ואפשר דמתירין אפי' בלא חתיכה דס"ל דהוי סתימה מעליא במקום רביתא ואנו בני אשכנזי נוהגים חומרא צריך לדקדק הרבה לנהוג חומרא שיצא משם ומיהו משמע דהבחורים אע"פ שדעתם ללמוד שם ב' או ג' שנים מקרי דעתם לחזור א"כ בנ"ד אף שהי' בדעת האשכנזי הקצין הוא לדור שם ב' או ג' שנים מיקרי דעתו לחזור ובסי' תצ"ו הביא המג"א בשם תשובת רדב"ז העוקר דירתו עם אשתו מא"י לח"ל אע"פ שאין דעתו לחזור דינו כמי שאין דעתו לחזור ועיין בסי' תצ"ג במג"א שהאריך בדיני מנהגי העיר ואפשר לחלק דהתם לחומרא אמרינן הכי מיהו נראה כיון דאשתו עמו הו' כמי שאין דעתו לחזור ויש לנהוג אף לקולא ויפה הורה מכ"ת אם הי' סירכה במקום שלא הי' צריך חתיכה במקום רביתא והוא נהג חומרא יתירה אליבייהו דיש לסמוך לנהוג כמותם אבל במקום שגם לדידיהו אסור לחתוך כגון הריאה הסמוכה לדופן היכי דליכא מכה בדופן וכן בכל מקום אשר פסק הרב הב"י להטריף לא מהני בדיקה וחיתוך ומה שנוהגים לחתוך אפשר שמע השומע וטעה שמקצת מקומות הקילו מפני שהכותים אינם אוכלים משחיטות ישראל אבל לא בשאר מקומות אדרבה הלא שמענו שבכל מקום הספרדיים והתגרומות מחמירי' בסירכא שהם פוסקים להחמיר אין לנו להקל שהם עכשיו במקומות שהכותים אוכלים משחיטות ישראל ופשיטא בסירכא בריאה ממקום למקום שזה טריפה גמור אליבא דכ"ע ובזה לא תאבה ולא תשמע להם וראוי להרחיק אפי' מכליהם ואף שאין אנו צריכין להרחיק מכליהם של בני ריינו' היינו היכי דעשו ע"פ הוראות החכם שהתיר להם רבינו אפרים אבל בסירכא ממקום למקום בריאה עצמה לא עלה על לב שום פוסק להתיר כל זה כתבתי לפי עניות דעתי וה' ינחני בדרך אמת ויציב הטרוד בלימודי הק' מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

שאלה צא

מעשה בשטר קנין שהי' חתומים עליו שני עדים והעיד על אחד מן העדים שהי' מוסר ופסל המורה אותו שטר ונראה דלאו שפיר עביד המורה כיון דלא הכריזו עליו וגם לא נענש ברבים על עבירתו א"כ גם עדותו כשירה דהא מסור אינו אלא מדיני דגרמי וכבר הכריע הש"ך בסי' ס"ו ובסי' שפ"ו דדינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן ואמרינן בפ' הכונס דף ס"ב אליבא דמ"ד דלא דנין דיני דגרמי דיני דמוסרות נמי לא דיינין ולא ראיותיו של הש"ך הם כראי מוצק ורבים גדולי הפוסקים דס"ל דלא הוי אלא משום קנסא דרבנן ואף שכתב הרמב"ם המוסרין והאפיקורסין והמינין והמשומדי' לא הוצרכו חכמים למנותן מכלל פסולי עדות שלא מנו אלא רשעי ישראל כו' עד אלו מורידין כו' מ"מ נראה דאף פסולי מדרבנן מ"מ מורידין דב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סיג לתורה כדאי בפ' כגמר הדין ובפ' האשה רבה ורשות בידן לענוש עונש מיתה מפני צורך שעה מ"מ אינו פוסל אלא מדרבנן ובר מכל דין י"ל דהרמב"ם ס"ל דדינא דגרמי משום דינא דמחייב לשלם ליורשי מסור אלמא ס"ל דינא הוא וכמו שהביא הש"ך בשמו אבל רוב הפוסקים חולקים עליו והלכה כרבי' וכתב רמ"א כל מקום שדברי ראשונים כתובים על הספר והם מפורסמת והפוסקים האחרונים חולקים עליהם כמו שלפעמים הפוסקים חולקים על הגאונים הולכים אחר אחרונים דהלכה כבתראי:

ולפ"ז כיון דמסור אינו פוסל אלא מדרבנן אין לפסול השטר אלא אם כן נכרז עליו בב"ד ובפרט בדורות הללו שגברו בעלי עולה ואנשי אמנה אבדו ולפעמים כשאדם מציל עצמו ע"י כותים נקרא אצל חבירו מסור ובאמת אינו כן וצריכין הב"ד לחקור אחר זה וכל זמן שלא נפסל על פי בית דין אין לפסול השטר והרי כטועה בשיקול הדעת חוזר הדין לדין תורה וכל זה שנאמר בשטר קנין יקוים תוקף ועוז הנראה לי לפי עניות דעתי כתבתי היום יום ו' עש"ק תמוז ת"פ לפ"ק פה א"ש נאום מאיר חותם לק"ק א"ש:

שאלה צב

נשאלתי אחד מק"ק נ"ש הלוה לאיש אחד מק"ק רעכניטץ אלף זהובים על הש"ח ומפני הוצאות הדרך מסר הש"ח לשמעון שהי' בעיר ווינא על יומא דשוקא שיגבה מעותיו ויחזור לו מעותיו בביתו וכאשר בא הלוה לווינא ותבע בש"ח בשם המלוה ראשון כי אמר לו שעשהו שליח לגבות חובו ולא ירבה בהוצא' ונתן לידו סך שמונ' מאו' זהובים וכתב קבלה על הש"ח ולימים מועטי' נזדמן המלוה עם הלוה בפונדק אחד ותבע ממנו מותר החוב שני מאות זהובים ואמר לו כי אני שלחתי הש"ח ועדיין לא קבלתי המעות

ואין הש"ח לעת זה בידי תשלם לידי המותר החוב סך שני מאות זהובים והלוה האמין לו ונתן לידו סך שני מאות זהובים וכתב לו בכ"י לראי' שמקבלו על הש"ח שסכומו כך וכך ממני כך וכך ולא נשאר חייב על הש"ח ועכשיו תבע השליח שישלם הלוה המותר באמרו כי הוא קנה הש"ח ולא הי' לך לשלם למלוה:

תשובה דבר זה הכריע הש"ך בח"מ סימן נ' ס"ק ז' וז"ל ומה שפרע למלוה הראשון איהו דאפסיד אנפשי' שפרע לו ולא כתב שובר על גבי שטר עצמו והאמניהו ולא מבעי' דהיכי דאינו ידוע בעדים שפרע לו רק שמלוה ראשון כתב לו שובר בכתב ידו דאיכא למיחש לקנוניא שמא אחר שמכר לו שטר זה עשה לו שובר א"כ אפילו הוחזר כתב ידו בב"ד קודם מכירה כיון דכי לית לי' קלא יוכל המוציא שטר לטעון שלא ידע מכ"י וכן אפילו אם פרע בעדים יוכל לטעון לא ידעתי ואנכי כיון שקניתי השטר ונתחייבת לכל מי שמוציאו הרי אני מוציאו עכשיו והוי לי' כאלו נתחייבת לי מתחילה אבל אם עשה לו המלוה הראשון שובר כתוב בעדים כיון דשובר בעדים קלא אית לי' א"כ הוי לי' לקונה זה לידע ואיהו דאפסיד אנפשיה וכן מנהג בזמנינו שקוני' ממרנות זה מזה ואלו היה ממרנות בטלה בזה לא הי' שום אדם קונה שום ממרני והי' חושש שמא פרע לו בעדים או שמא נתן כ"י בעדים שפרע לו כו' הרי להדיא דכ"י לא מהני וצריך לשלם למי שהשטר עכשיו בידו ויתבע להמלו' דאיהו אפסיד אנפשי' שמסרו למי שאינו נאמן אכן נראה שצריך המוציא ש"ח לישבע שלא אמר ללוה שבא רק בשליחותו דאם האמת כן הוא יוכל הלוה לומר כיון שלא אמרת לי שקנית הש"ח ואמרתי שאתה גומל חסד ועומד בחירקאי כדי למעט הוצא' וסברתי ששייך למלו' ראשון ולכך פרעתי לו ולא ניחא לי לירד עכשיו בדינא ודיינא עם מלוה ראשון הנלפע"ד כתבתי:

שאלה צג

שכיב מרע שציוה לפני מותו שחייב לפלוני מנה על פה ואחר מותו יצאו עליו כמה ש"ח בעדים ובקנין וכמה ממרנות באופן שאינו מספיק לשלם אפילו למלוה בשטר אם נימא דמחויב ליתן גם למלוה ע"פ לפי ערך שהם גובים כיון דהודה בהודאה גמורה בשעת מיתה ומסתמא אין אדם חוטא ולא לו:

תשובה דאמרינן בפ' שבועות הדיינים דף מ"ב ע"ג מנכסי הקדש תנינא מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה ומה לי משועבדים להדיוט ומה לי משועבדים לגבוה איצטרך סד"א הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על הדיוט אבל הקדש דאין אדם עושה קנוניא על הקדש קמ"ל והאמר רב הונא שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני

בידי נאמן חזקה אין אדם עשה קנוניא על הקדש אמרי ה"מ שכיב מרע אין אדם חוטא ולא לו אבל גבי בריא ודאי חיישינן. ופי' רש"י אין אדם חוטא ולא לו בשביל יורשים ומטעם זה משמע אף בהדיוט נמי כן דהא כיון דאין בנכסיו לשלם ונקרא לוה רשע ולא ישלם אם כן אין אדם חוטא ולא לו בשביל יורשין והא דאמר רב הונא חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש כוונתו גם כן לטעם זה דאין עושה קנוניא על הקדש לחוטא ולא לו יגיע הנאה אלא ליורשים דהא בבריא עוש' קנוניא אפילו על הקדש וטעם זה שייך אפילו אצל הדיוט אבל הר"ן בפרק גט פשוט כתב וזה לשונו אמר המחבר מפרש במסכת עירכין דדוקא כשאמר כן כשהוא ש"מ בהקדש אבל בריא אפילו על הקדש אינו נאמן וכן ש"מ על נכסי הדיוט עכ"ל משמע דוקא על הקדש אינו עושה קנוניא מטעם דאין אדם חוטא ולא לו אבל בנכסי הדיוט לא אמרינן הכי והש"ך בח"מ סימן רנ"ה לאחר שהביא דברי בעל המאור שהשיג על הרי"ף איך כתב אם אמר בתורת הודאה גמורה אף אם לא אמר תנו נותנים וכתב עליו זה דבר ברור דהוי כמלוה על פה ואינו גובה מן המשועבדי' בין להדיוט ובין לגבוה דלאו כל כמיני' והאריך שם הש"ך וכתב תי' על זה דכיון דהקדיש נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי ע"כ כוונתו מנה בפקדון דאם איתא דמנה בהלואה אפילו אם הוא אמת איך אומר מנה לפלוני מסתמא כוונתו לגבות והא מלוה על פה אינו גובה אלא ודאי על מנה בפקדון קאמר ולבסוף העלה להלכה וז"ל בד"א בבריא אבל ש"מ שאמר מנה לפלוני לפלוני בידי נאמן כו' שאין אדם עושה קנוניא על נכסי הקדש שאין אדם חוטא ולא לו שהרי נוטה למות כו' עד ואינו נאמן נגד לקוחות או ב"ח אחרים כו' המדקדק בדבריו יראה עין בעין דדוקא בהקדש אם אמר מנה יש לפלוני בידי מפרשינן דבריו שאמר מנה בפקדון אבל גבי לקוחות וב"ח לא מפרשינן הכי אלא י"ל דמנה בהלואה. ולפ"ז אף אם יהי' אמת מ"מ מלוה על פה אינו גובה מן המשועבדים: **והנה** בטור ח"מ סי' ק"ד הביא מחלוקת הרי"ף ורב האי אי מלוה ע"פ מוקדמת לגבות מבני חורי ממלוה בשטר דלרב אלפס שיעבוד השטר הוי כמכר וכשם שהמלוה על פה אינו גובה מלקוחת מאוחרים מפני שאין לו קול כך אינו גובה מבני חורי שנשתעבדו אחרי כן ולרב האי לא הוי כמכר וכן פסק בש"ע והש"ך הביא כמה רבוותא דס"ל כהרי"ף ולא הכריע אם כן למה כתב הכא בפשיטות שאינו נאמן נגד לקוחות או ב"ח אחרים הא לפסק הש"ע י"ל דוקא מלקוחות אינו גובה אבל ב"ח לרב האי שאינו כמכר ס"ל שגובה היכי שמלוה ע"פ הוא אמת כגון שהוא בתוך זמנו וא"כ האיך כתב הש"ך בחדא בבא דאינו נאמן נגד הלקוחות או ב"ח אחרים הא נגד ב"ח אחרים ר"ל דנאמן לדעת רב האי אלא ע"כ לאו בחדא מחתי' מחתינהו אלא הטעם אליבא דכ"ע אף להרב האי אינו נאמן

דחיישינן לקנוני' דוקא גבי נכסי הקדש אמרינן אין אדם עושה קנוניא בשעת מיתה על נכסי הקדש וחוטא ולא לו אבל לא לגבי נכסי הדיוט וכי היכי דס"ל להראב"ד דאם עבר זמן הלואת שמעון אע"פ שמת ראובן תוך זמן יוכל לוי לטעון לשמעון שמא פרע לך כשעבר הזמן אע"פ שיאמר שלא פרעך אינו מאמני' כי הוא עושה עמך קנוניא ה"נ גבי שמא בנכסי הדיוט חיישינן לקנוניא נמצא אי הי' אמר ן דאין אדם חוטא ולא לו אפילו גבי הדיוט א"כ נגד ב"ח אם הי' אמת א"כ לא מבעי' נגד ממרנות שלנו דאין גובים בהם ממשועבדי' אלא דאינו יוכל לומר פרעתי א"כ גובה מלוה ע"פ לפי ערכו כיון שע"כ הוא אמת אפי' נגד מלוה בשטר בעדים נמי הי' גובה אפי' הוא מאוחר למלוה בשטר היה גובה ממטלטלים דבמטלטלים אין דין קדימה ואם צוה הש"מ שהי' מלוה ע"פ מוקדם הי' נאמן לדעת רב האי לטרוף מבני חרי נגד מלוה בשטר מאוחר אבל כיון דכבר הוכחנו שלגבי הדיוט אפי' בש"מ חיישינן לקנוניא ואינו נאמן אלא נגד היורשים ומ"מ תמו' הוא דהא אף לגבי הדיוט אמרינן חזקה אין אדם חוטא ולא לו כמו דאמרינן בפ' שנים אוחזין דף ה' ע"ב דסתם רועה דעלמא כשר דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרועה היכי מסרינן והא כתיב לפני עור לא תתן מכשול אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו ומוכרחים אנו לחלק דבשביל בניו חוטא אם לא בהקדש אינו חוטא בשביל בניו:

שאלה צד

יו"ד סי' שע"א כתב הט"ז מעשה שהיה בטומאה שהיתה בבית סמוך לבה"כ באופן שהיתה נכנסת דרך חלון בית הכנסת וצוה מור' אחד לסתום החלון באותו פרוכת קטן שתלוי שם בקרסי הברזל תמיד שהוא לצניעת והשיג הט"ז על המורה משום דאמרינן בפ"ח דאהלות דסדין ומחצלת העשויין כאהלים חוצצי' בפני הטומאה אבל אם אין עשוים כאהלים אינו חוצץ כו' עד ממילא כאן שהטבעות עם אותו פרוכת הוי ודאי שם כלי עליהם והוי כמפתח ותו נראה דאפילו אם אינו מקבל טומאה מ"מ אינו חוצץ וזה מוכח ממה דקשה תרי משניות אהדדי לכאור' דפ' י"א דכלים שנינו כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו טמא חוץ מן הדלת ומן הנגר ומן המנעול והפוטה שתחת הציר והציר שנעש' לקרקע ופי' הרמב"ם שתשמישן עם הקרקע משמע מזה דכלים אלו ובתוכם מנעול שנועלים בו הבית לא מקבל טומאה ובפ' ו' דאהלות שנינו קוברי המת שעברו באכסדר' והגיף אחד מהם את הדלת וסמכו במפתח ופירש הרמב"ם שהי' שער הבית קצת פתוח והחזיק אחד מהנושאים לנעול שער הבית במפתח אשר בו עכ"ל אם יכול הדלת לעמוד בפני עצמו טהור ופי' הר"ש אם יכולה לעמוד בלא סמיכות המפתח

הוי מפתח כמאן דלית' ואם לאו טמא דכל דבר הנסמך באדם וכלים אינו חוצץ בפני טומאה משמע מזה דמפתת שהדלת נעול בו מקבל טומאה וע"כ אינו חוצץ ובתוס' בפ' לא יחפור דף י"ט כתב טעם למה אמרינן אם ינטלו ואינם יכולים לעמוד דאינו חוצץ וז"ל והיינו טעמא דסתימת ארעי הוא כיון שאינו יכול לעמוד בפני עצמם אי נמי משום דבעינן דבר החוצץ עומד ע"י דבר שאינו מקבל טומאה ומיהו בפ' משניות מצא ר"י דמפרש דאפי' במפתח שאינו מקבל טומאה איירי מטעמא דלא חשיב אוהל לחוץ מפני הטומאה כיון שעומד ע"י כלי אע"ג דאינו מקבל טומאה עכ"ל וכו' וסיים ממילא נשמע מזה דלא מועיל חציצת דלת או חלון כל שלא יכולים לעמוד בלא צירים של ברזל או שאר דבר של ברזל אע"פ שהם לצורך הקרקע לזה מועיל שלא יקבל טומאה מ"מ אינם חוצצים כמו שזכרנו. ולפ"ז הא דאמרינן בסעיף ד' דמהני נעילת המפתחים לחצוץ היינו בענין שיכולים לעמוד בלא שום סמיכה ולא ביש לה צירים של ברזל דאל"כ אינו חוצצים דהוי כמו מפתח של משנה דאהלות עכ"ל ומזה השיג ג"כ מה שפסק הדרישה אף אם הטומאה בא מפתח הבית הטמא לתחת גגו ומשם מגג לגג של בית אחר מ"מ אם דעת הכהנים לסגור פתח בתיהם ותלונותיהם ולא לצאת משם עד אחר הוצאות המת אינן צריכין לצאת מבתיהם וגדולה מזו עשיתי במת עמי ביום השבת וצוויתי להוציאו להניחו במרתף שתחת הבית ופתח המרתף לצד החוץ ולא היה גג על גבי מרתף והכהנים נשארו בבית אלא שיש להקשות אהנחת המת במרתף ודלת המרתף סגור בפתח המרתף הא בעינן שיהיה ביציאות הקבר פותח טפח וכמו שכתב בסימן שע"ב וכו'. מהו אם בהדלת הפתח שבמרתף עשוי חורין חורין שקורין בל"א גאגאטיר כו' והשיג הט"ז הא הגאגאטיר אינן מצטרפין לטפח והוי כקבר סתום ועוד השיג מה שכתב להתיר לכהנים לסגור פתחיהן זה הדבר נמנע דהא סגורת הפתח ע"י מפתח הוא ואינו חוצץ כדאי' לעיל ריש סי' א' הבאתי בשם הרמב"ם ותו הא הדלת תלוי ע"י צירים של ברזל ודבר כזה אינו חוצץ כמו שכתבתי לעיל בראי' ברור' עכ"ל:

והנה אם אמנם שאין אני כדאי להשיב הארי אחר מותו אך באשר שהגאונים קדמונים כתבו היתר זה וכן הביא הש"ך ס"ק ט"ו ממשמעות הדרישה ע"כ אפרש שדבריהם כנים ואמיתיים ותחלת הקושי' של ט"ז שהקשה תרי משניות אהדדי אינו קושי' כלל דמה ענין מנעול למפתח דמנעול קבוע בדלת ומפתח הוא כלי מטלטל ולפעמים נועלים בו ופותחים בו כדאיתא בעירובין דף ק"א ע"ב בזמן שהמנעול למט' מעשר' מביא מפתח מערב שבת וא"כ התם באהלות מיירי שהי' מפתח תחוב שרגילין לנעול ולפתוח ע"י מפתח ומפתח הוי כלי וכל דבר הנסמך בכלים אינו חוצץ בפני הטומאה אבל מנעול

שנקבע בדלת ומחובר לקרקע הוי כקרקע ולכך טהור וכן פי' רבינו עובדי' פי"א וכתב עליו התוי"ט ויש לדקדק למה פרט כל הני הא כל מחובר כו' והרמב"ם כתב שהני אינן מקבלים טומאה אפילו קודם שיקבעו וכן מצא בפי' בנא"י הואיל ועקר עשייתו להיות דבוק בארץ הנה הוא לא יקבל טומאה ואפילו קודם חבורו עכ"ל א"כ לדעת הרמב"ם אפילו קודם חיבורו טהור כיון שנעשו להשתמש בקרקע אין ענינו למפתח שאין נעשה להשתמש בקרקע בחיבור עולם ולכל ג' תרוצי' של תוספות אי אפשר למצוא טעם על הנך צירים שלנו העשוים לדלת ונקבעו במסמורת להיות שם עולמית דומי' דמנעול דלתי' ראשון דטעמא דסתימת ארעי הוא כיון שאינו יכול לעמוד בפני עצמו א"נ אפילו אם סמיך באבנים שאינם כלי אינו חוצץ ואין ענינו לצירים שמחוברים לדלת ובטל לגבי דלת ולתירץ שני דבעינן דבר החוצץ שיעמוד ע"י דבר שאינו מקבל טומאה התם במפתח המטלטל מקבל טומאה אבל הני צירים של ברזל אפשר לדעת הרמב"ם כיון שנעשו לתשמיש קרקע אפילו קודם חיבור אינם מקבלים טומאה דומי' דנגר ומנעול ופותה שתחת הציר ה"נ הני צירים שקבועים אחר כך במזוזות הפתח והוי תשמיש קרקע ואפילו לדעת הרב רבינו עובדי' מ"מ עכשיו שנתחברו בדלת ובבית הוי מחובר לקרקע ואינם מקבלים טומאה ולתירץ שלישי שאינו חשוב אוהל לחוץ בפני טומאה כיון שעומד ע"י הכלי אע"פ שאין המפתח מקבל טומאה היינו היכי דהכלי אינו מחובר לדלת כמו מפתח משא"כ בצירים אף שנותן להם שם כלי מ"מ כיון דמחובר לדלת בטלי אגב דלת ומשתמשי לקרקע וגם נעשו מחובר לקרקע וכקרקע דמי ואין שם כלי עליהם:

וכן איתא בשבת דף נ"ח ע"ב זוג של בהמה טמאה ושל דלת טהורה ופי' רש"י דלת מחובר לבית הוא שהוא חיבור לקרקע ואינו מקבל טומאה וזוג העשוי לה בטיל לגבי' ובדף פ"א ת"ר חפי פותחת טהורין קובען בפותחת טמאים ושל גל אע"פ שחיברן בדלת וקובען במסמורת טהורין שכל מחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ופירש רש"י של גל אם הפתוחות הזאת אינו של כלים אלא של גל דלתות שערי חצר אע"פ שחיברן בפותחת הואיל וחיבור זה בדלת היא ודלת בנין מחובר לקרקע טהורים עכ"ל מכל הלין מוכח דהני צירי ברזל שקובעים במסמורת לדלת בטל אגב דלת ונעשה מחובר לקרקע וטהורים וכן פירש רש"י בחולין דף קכ"ה ע"ב ד"ה מנא אמינא וז"ל וכן סרגי חלונות שנותנים עצים דקים או טסי ברזל בחלונות בסירוג בקליעה שלא יכנוס אדם בהם חוצצים בין בית לעלי' אם שטחו מקורה לחברתה נעשו תקרה ובטלו ואין מקבלין טומאה וחוצצים בפני טומאה עכ"ל א"כ הני צירי' ברזל כיון שנקבעו בדלת ודלת הוי כמו מחובר לקרקע ובא"ח סי' תר"פ כתב הטור בשם הר"ם מרוטנברג שהדלת בטילה לגבי בית חשיבי

כמחובר לקרקע ומסתמא הי' באותו דלת צירי' כמו שנהגו בינינו ודברי הט"ז לא יוכלתי להבין איך דימה דלת זה שלא לחוץ להני ג' תרוצים של תוספות שהם כרחוק מזרח ממערב וא"כ היתר ברור הוא אף שהטומאה באיזה בית אם דעת הכהני' לסגור פתח בתיהן וחלונותיהם ולא לצאת מהן עד אחר הוצאות המת אין צריכין לצאת מבתיהן וכמו שכתב הש"ך בס"ק ט"ו:

ועוד נפלאתי על הנך רשי' אריוותא ה"ה דרישה שכתב היתר להניח המת במרתף שתחת הבית ופתח המרתף לצד חוץ ולא היה גג על גבי המרתוף ר"ל על פתח המרתוף שהיה לצד החוץ לא הי' בליטת הגג עליו אלא שחזר ופיקפק בהיתר זה כיון שסגור הדלת הא בעינן שיהיה ביציאת הקבר פותח טפח עכ"ל. וצידד להתיר ע"י נקבר הגיגאטר והט"ז השיג על זה ותמה אני דזה היתר גמור וכן מצאתי אחר כתבי זאת בשו"ת עבודת הגרשוני סימן ס"ד כדברי ושמחתי ותמה אני שלא הזכיר דברי טו"ז הנ"ל ואין ענינו לקבר סתום דהזכיר הט"ז בסימן שע"ב שהיה קוברין בענין שיש ביציאת הקבר פותח טפח ופירושו הב"ח שהי' קבר פתוח למעלה עד אויר עולם כדי שתצא הטומאה דרך חלל האויר ואם הי' בו פותח טפח אין איסור לדלג ע"ג ארונות מן הצדדים שלא על מקום פתוחה אבל אם לא היה פותח טפח אז אסור לדלג מן הצדדים דהטומאה בקעתה ועולה מן התורה אפילו כנגד מקום ריקן מן הארון אבל במקום שיש פתח איתא בהדי' בפ' השותפין דף י"ב קבר שפתחו סתום אינו מטמא כל סביביו פרץ את פצימיו וסתמו מטמא כל סביביו בית סתום אינו מטמא כל סביביו פרץ את פצימיו מטמא כל סביביו וכן כתב הב"ח בהדי' ס"ס שע"א אם יש לו פתח שלא נסתם או אפילו נסתם ולא ניטל פצימיו מותר לנגוע בכתליו אם אין שום דבר מאהיל עליו וא"כ מרתוף זה שיש לה דלת אף שהוא סתום הלא נטלו פצימיו ועשוי לפתוח ולנעול תמיד פשיטא שאינו מטמא כל סביביו ואין לומר למעלה הוא מטמא מחמת שהתקר' מאהיל דהא סתמא תנן בכל המשניות ואחד מהן בפ' ו' משנה ד' דאם טומאה בבית עליה טהורה ודוחק לומר דמיירי שהפתח פתוח דהא סתמא תנן ואמרינן בסוכה רום טפח על טפח מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה וא"כ היתר גמור הוא להניח המת במרתף באופן שאין הגג על הפתח המרתוף אף שהפתח נעול ואין בזה פקפוק כלל והדרן על הראשונים דכמו דפתח עם הצירים חשיבי כמחובר לקרקע כך החלונות דפשוטי כלי זכוכות טהורים ואף שעומדים ע"י עופרת מ"מ כיון דמחוברים הכל להבית חשיבי כמחובר לקרקע ובטלים ואינם מקבלים הטומאה וחוצצים בפני הטומאה ואף שיכולים להסיר הדלת בקל מ"מ חשיב מחובר דומי' דאמרינן בסוף חגיגה אפילו בצפוי שאינו עומד בטל ואף שהיה עומד להסירה מ"מ

בטל וטהר ה"נ לענין מחובר לקרקע וגם יש ראיה מא"ח סימן ש"ח ס"ק ט' שכתב מג"א החלונות אסור להעמיד במחובר ובסי' שי"ג ס"ה כתב המ"ד ג"כ דאפי' ליקח הקיויטרן מן החלונות אסור משום דהוי מחובר לקרקע אף שנוח ליקח מהם חשיבי כמחובר ובעל הלכה ברורה חולק על שניהם בלי שום סברא וטעם וריח כל זה ברור ונכון נאום מאיר: **ונוכל** נמי לומר דאותו מורה שהורה לסתום ע"י פרוכת לא טעה דאף דתנן דסדין ומפץ שאין עשוים כאהלים דאין חוצצי' התם מיירי שהי' מונחים ע"פ ארובה ואינם מחוברים אבל במחובר בכתלים חוצץ שפיר דמן הצד נמי שייך עשיות אהל כדכתבו התוס' בעירובין גבי פקק החלון ופ' ט"ז דאהלות שנינו בית שחצצו בנסרי' או ביריעות מן הצדדים טומאה בבית כלים שבחצון טהורים א"כ ה"נ ואף שהווילון מקבל טומאה דאמרינן בביצה דף י"ד ע"ב אמר עולא מפני מה אמרו וילון טמא מפני שהשמש מתחמ' כנגדו ופירש"י למה לא עשאוהו כשאר מחיצת הבית שאין מקבלת טומאה שהשמש מתעטף בשוליו לפיכך יש תורת כלי עליו מ"מ נראה דחוצץ דמידי דהוי אאוהל גופה דמטמאה טומאת אוהלים בפשתן אפ"ה חוצץ מפני הטומאה והאי ווילון כיון שמחובר לבית הוי כאוהל שהבית בכלל אהל הוא וי"ל דחוצץ כנ"ל ללמוד זכות על המורה והתוס' דמיירי באהלי' בסדין של משי דכיון דקבועין אינם מטמאין ע"ש. עוד ראיתי להזכיר מה שהביא הב"ח והש"ך והט"ז שסריגה שאנו קורין גינאטר אינו מצטרף לפותח טפח והוא משנה דף פ"ח דאהלות והביא הרמב"ם ס"פ י"ג ונפלאתי עליהם דזה דווקא בחלון עשוי להשתמש אדם אבל בחלון העשוי לאורה שיעורו בפונדיון הוא ממשנה פי' י"ג דאהלות והרמב"ם פ' י"ד א"כ סריגה לפני חלון העשוי' לאורה אם יש בחור אחד כמלא פונדיון מביא הטומאה:

שאלה צה

כתב בש"ע בא"ח סי' תקנ"ב סי' י"א מי שקיבל עליו תענית בה"ב ובהגהות רמ"א והגאונים כתבו דמתענה עד אחר תפלת מנחה ואוכל סעודה המפסקת קודם ביאת השמש וכתב הט"ז בשם ת"ה לסעוד ב' פעמים אסור מפני נדרו אלא סועד פעם אחת טרם יבא השמש דקי"ל מתענין לשעות וכתב הט"ז שדעת הגאונים שחייב להתענות משום נדר עכ"פ תענית שעות ואח"כ ילוה תענית ויפרע ביום אחר יעויין שם באריכות. והנה ספר ת"ה לא הי' בידי אך ראיתי שהביא ב"י בסי' תקס"ח וז"ל כתב בת"ה בסי' רמ"ה שמי שנדר להתענות שני וחמישי שנה תמימה נוכל לומר דדמיון הימים הללו קצת ליום קבוע הואיל ובירר הימים הללו משאר ימי השבוע משום דיומא דרחמי נינהו

ולא מצי ללותן וכן משמע בא"ז כו' אפס י"ל דכל זה איירי שאם לא ירצה ללות ומכל מקום הדעת נוטה בנידן דידן דאין ללות התענית אלא בשביל אונס או צער ממש או בשביל סעודת מצוה ואעפ"כ צריך להתענות מקצת היום זמן מעט יותר ממה שהוא רגיל וכ' הב"י ומה שצריך להתענות מקצת היום וכו' נראה הטעם מפני שכתב הרא"ש בפ"ק דתענית דמיקרי תענית מה שהתענה מקצת היום זמן מועט לענין דאין צריך לשאול על נדרו עכ"ל ומוכח ממה שכתב דכל זה איירי אם לא ירצה ללות שדעת הגאונים שיוצא בתענית זה לגמרי ואין צריך לפרוע יום אחר ולכך לא התירו לאכול אלא קודם ביאת השמש ואף שאינו משלים בצאת הכוכבים מ"מ סמכו על זה בשעת הדחק כיון דקי"ל מתענין לשעות יצא ידי נדרו ולא התירו לאכול אחר מנחה גדולה כיון דעכ"פ קיבל לצער כל היום וכן משמע מלשון הב"י שהעתיק בסי' תקנ"ב תשובת הרא"ש מי שנדר להתענות בה"ב ואירע ט' באב ביום ג' ושאל על נדרו או ילוה על תעניתו ויפרענו ובאור זרוע כתב שסועד טרם יבא השמש דקי"ל מתענין לשעות ומתפללין מנחה תפלת תענית משמע לדעת א"ז יוצא ידי תעניתו בזה וכן משמע במג"א וז"ל בס"ק י"ו ילוה תעניתו ואע"ג דבסי' תקס"ח ס"ב כתב דאסור ללות ברה"ג הכא כיון דאי אפשר בענין אחר שרי ומה"ט כתבו הגאונים דא"צ להשלים עכ"ל משמע לדעת הגאונים דאין צריך לתענית אחר כי יוצא בזה אבל לדעת הת"ה שהביא הב"י בסי' תקס"ח שכתב בסוף דאין ללות התענית אלא בשביל אונס או צער ואף עפ"כ צריך להתענות מקצת יום זמן מיעוט יותר ממה שהוא רגיל וע"כ כדי שיצא ידי נדרו מה שקיבל אתמול בתפילה או מן הסתם הי' מקבל אתמול יום זה קמ"ל כיון שמתענה מקצת היום יוצא ידי נדרו מה שקיבל אתמול ואינו צריך לשאול עליו כמו שכתב הרא"ש לדעת הירושלמי וצריך להתענות יום אחר מחמת נדר ראשון שקיבל להתענות כך וכך ימים והיום אינו מתענה אלא זמן מועט יותר ממה שהי' רגיל משמע דמותר לאכול אפילו בעוד היום גדול ומותר לאכול אח"כ סעודה מפסקת קודם ביאת השמש וע"פ סברא זו כתב הלבוש בסי' תקס"ח די"א מי שנדר להתענות בה"ב אינו כיום זה ממש אלא דומה קצת ליום זה ואין ללות אותם אלא בשביל צער כו' ואעפ"כ צריך להתענות מקצת היום זמן מועט יותר ממה שהיה רגיל ובהכי מקיים נדרו שאמר להתענות דמ"מ תענית שעה מקרי בלשון בני אדם וכו' ר"ל דהלבוש כתב ביום סתם מותר ללותו אפילו לשמחת מריעות וביום זה ממש דהיינו ביום קבוע אסור ללות לגמרי אבל תענית בה"ב אינו כיום זה ממש אלא דומה קצת ליום זה דאין ללות אותם אלא בשביל צער אבל לא בשביל שמחת מריעות ומ"מ צריך להתענות קצת היום כדי שלא יהי' צריך לשאול על נדרו וכדעת הרא"ש בשם ירושלמי:

וראיתי במג"א בסי' תקס"ח השיג על הלבוש וז"ל ס"ק ז' אבל הלבוש כתב די"א דלא מקרי יום זה ולא דק שבת"ה לא כתב כן אלא לדעת א"ז דס"ל שאפילו יום זה מותר ללות ואינו אסור רק יום קבוע וכגון יום שמת בו אביו אבל לדידן דס"ל דאפילו יום זה אסור ללות אם כן גם זה בכלל זה. ולי נראה ללמוד זכות על הלבוש מפני שראה שהבית יוסף הביא תחילה בשם הגהות אשר"י בפ"ק דשבת דיום זה דקאמר בירושלמי היינו שהיום גורם שקיבל עליו להתענות יום שמת בו אביו וכיוצא בו ויום סתם היינו שיאמר ביום פלוני. ובפ"ק דתענית כתב בשם הא"ז השוכח ואכל כזית איבד תעניתו והוא שאמר יום סתם אבל אם אמר יום זה מתענה ומשלים אם אינו רוצה ללותו על יום אחר ישלימו אחר שאכל ויפטר וכתב בת"ה סי' ר"ע דנראה דהא דכתב הא"ז דאפילו ביום זה יכול ללותו ר"ל ביום זה כגון אתענה ביום פלוני אבל ביום קבוע מודה שאינו יכול ללותו דמסתמא לא פליג אירושלמי עד כאן לשונו. והנה לדעת הרא"ש במה שפירש הירושלמי דקאמר דביום סתם לוה ופורע היינו שקיבל עליו להתענות יום אחד ובמנחה קיבל עליו להתענות אותו תענית למחר ובשביל קבלתו לא מקרי יום זה דמשמע הא אם לא קיבל עליו קודם לכן להתענות יום אחד אלא במנחה קיבל עליו להתענות יום אחד מתקרי תענית זה ואינו יכול ללותו וקשיא לי' להב"י למה הוצרך לדחוק ולהעמיד הא דקאמר בירושלמי דיום זה אסור ללות כשיום זה קבוע לו להתענות תמיד דילמא דהיינו שלא קיבל עליו להתענות קודם לכן אלא עכשיו במנחה קיבל עליו להתענות למחר ובאמת לא ידעתי שום קושי' דהא הרא"ש כת' כגון יום שמת בו אביו וכיוצא בו ובמילת כיוצא בו נתכוין לכוונ' זו דהיינו שלא קיבל מקודם להתענות יום אחד אלא עכשיו במנחה קיבל להתענו' למחר דהוי כיום קבוע. והנה לבסוף הכריע הב"י כדעת הרמב"ם והרא"ש בפ"ק דשבת דאם לא נדר להתענות קודם לכן סך ימים אלא במנחה קיבל עליו להתענות למחר הוי כיום זה ואינו יכול ללות אפילו לדבר מצוה:

ולפ"ז ע"כ מפרש האי דירושלמי נמי בענין זה הוא דאסור דהוי כיום קבוע וכיון דא"ז לא פליג אירושלמי א"כ ע"כ הא דכתב א"ז דביום זה מותר ללוות מיירי נמי בהאי גוונא שנדר מקודם להתענות איז' ימים ובמנחה קיבל להתענות למחר בזה מותר ללות אבל אם עומד עכשיו במנחה ומקבל למחר הוי כיום זה ממש ואסור ללותו וא"כ כש"כ בתעני' בה"ב שפורט ימים אלו מפני שהם יומי דרחמי דהוי כיום זה ממש לדעת א"ז מ"מ הכריע הת"ה דבתענית בה"ב לא הוי כיום זה ממש אלא דאינו רשאי ללותו אלא בשביל סעודת מצוה או צער אף לדידן וק"ל. הדרן דעתן עלן לדעת א"ז מיירי באם לא ירצה ללות מוכרח להתענות עד קודם ביאת השמש ונפקא מינה לדעת א"ז אסור לאכול

שני סעודות דהא כבר הגיע זמן סעודת המפסקת וצריך לנהוג כל החומרות דסעודה המפסקת אבל לדעת ת"ה דס"ל דלוה יום אחר וצריך להתענות מקצת יום הי' מותר לאכול כמה סעודות דבהדי' אסקינהו בפ' בתרא דתענית דף ל' ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין א"ר יהודא ל"ש אלא משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר ואמר רבי יהודא ל"ש אלא בסעודה שמפסיק בה אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר דתרווייהו לקולא הרי להדיא בסעודה שאינה מפסקת מותר לאכול שני תבשילין אף לאחר שש שעות. והט"ז ארכיב ריכשא אבי תרי לחומרא כדעת הגאונים בזה שלא לאכול אלא סעודה אחת קודם ביאת השמש וגם איצטרך לאחר ט' באב להתענות יום אחד שלם וזה לא עלה על דעת הגאונים ואם היינו עושי' על פי דעת ת"ה והלבוש ביום זה יתענה מקצת יום יותר זמן מועט יותר ממה שהוא רגיל ויתענה ביום אחר ואינו צריך לשאול על נדרו היה מותר לאכול שני סעודות דהיינו אחר מנחה גדולה היה מותר לאכול ואחר כך קודם ביאת השמש יאכל סעודת המפסקת בכל החומרות וכל זה הוא ברור ויצא לנו מזה מי שמתענה בה"ב בכל שנה ואינו משלים תעניתו כי כן קיבל עליו מתחילה שלא להשלים רשאי להתפלל מנחה גדולה ולאכול סעודה גדולה ואין צריכין להחמיר כדין סעודה המפסקת וקודם ביאת השמש יאכל סעודה המפסקת כל זה נראה לי ברור כשמש:

שאלה צו

שנים שנתעצמו בדין לפנינו ב"ד ותבע שחייב לו בשטר מנה והשטר הי' מופקד ביד שליש פה ונאבד ממנו וטען שכבר חלף ועבר זמן הפרעון והלוה השיב אמת שאני חייב לך אבל בשטר הי' נזכר ז"פ על עשרה שנים ועדיין לא הגיע זמן ושאלנו בחרם ב"ד להשליש ואמר אמת שהי' שטר מופקד בידי אבל אינו נזכר מה הי' כתוב בשטר זה ונאבד ממני ופסקנו שהלוה ישבע שכדבריו כן הוא דלא עדיף שליש זה ממלוה גופ' אם אין השטר בידו דהוי כמו תביעת בעל פה דנשבע הלוה ונפטר אך הלוה אמר יבטל המלוה השטר דשמא ימצא אח"כ השטר ויפסל אותי לעדות ולשבועה. ויש שרוצים לדמות דין זה להא דאיתא בטור ח"מ ס"ס ע"ה וז"ל האומר לחבירו מנה לי בידך והלה אמר אין לי בידי כלום או פרעתיך ואמר התובע השבע לי היסת והשיב הנתבע הלא יש לך שטר עלי ואתה רוצה להשביעני תחילה ואח"כ תוציא השטר הפרע ותגבה בו אומרים לו הביא השטר ואם אמר התובע לא היה לי שטר מעולם או היה לי שטר ואבד כתבו הגאונים שאומרים למלוה בטל כל שטר שיש לך עליו קודם לזמן הזה ואח"כ

משביע היסת וכן פסק בש"ע ואמרתי שאין דמיונם עולה יפה דהא דכתב הב"י בשם הרב המגיד שדין זה הוציאו גאונים ממה שאמרו בפ' דשבועות הדייני' ובפ' המפקיד המלוה נשבע תחילה שמא ישבע הלוה ויוציא הלה את הפקדון ופר"ח ותהי' שבועות הלוה לבטלה ואע"פ שאין זה ראיה גמורה דמיון הוא קצת והענין נכון בעצמו עכ"ל. ודברי ר"ח כתבו תוס' בפ' המפקיד דף ל"ד ע"ב ד"ה שמא הוציא הלה פקדון פי' רש"י ויפסלנו לעדות ולשבועה וקשה לר"ת דכ"ש שישבע הלוה שהוא ידקדק יותר לישבע באמת כדי שלא יפסלנו המלוה וכי עבדינן תקנה לרמאי והסכי' ר"ת לפי' ר"ח דנראה כמו שבועה לבטלה וגנאי הוא לישבע היכי שהדבר מתברר אחרי כן שהמלוה יוצא את הפקדון אבל כי רמינן לה על המלוה לא ישבע עד שידע שלא יוכל למצאו הרי לטעם זה למדו הגאונים היכי שיש לחוש ששבועה זה יהי' לבטלה כמו שטוען פרעתיך ואח"כ יוציא השטר ויגבה בו בזה אמרינן למלוה שיבטל כל השטרות שהי' לו אבל היכי שהי' פסול לעדות ולשבועה אדרבה כש"כ שידקדק הלוה יותר ולא עבדינן תקנה לרמאי ובנידן דידן נמי כן שהרי הלוה מודה בשטר שחייב לו אלא שטוען שעדיין לא הגיע הזמן הפרעון ואף שכתב הש"ע בסי' פ"ז סי' ל"ג אין להשביע היכי דאיכא למיחש שיתברר הדבר וכתב הסמ"ע דמ"ה לא ישבע שמא יתברר הדבר היפוך שבועתו כו' אבל משום שבועות חנם אין למונעו כבר השיג עליו הש"ך וכתב שמתוס' בפ' המפקיד שמשם מקור הדין זה איתא להיפך והעלה דלא משכחת להאי דינא שכתב המחבר דאין להשביע היכי דאיכא למיחש שיתברר הדבר אלא בגונא דאפי' יביא עדים לא יפסול רק שיהי' חייב לשלם כגון דיוציא אח"כ השטר כדלעיל ס"ס ע"ה כו' הרי להדיא דהסכים לסברתינו דהא הכא אם יוציא השטר ויברר בשטר שכבר עבר הזמן הפרעון פסול לעדות ולשבועה לא מחזיקין ידי רמאי ואמרינן אם הדבר כמותך תדקדק בשבועתך לישבע באמת ובר מכל דין כיון דשניהם מודים שהשטר הי' ביד שליש ושליש אינו יודע מה הי' כתוב בשטר ונאבד ממנו אף לדעת רש"י נראה דאין צריך לבטל דהתם דחשדינן למלוה שיוציא המשכון אח"כ ויתכוין לפוסלו לעדות ולשבועה וש"ש יתחלל לכך משביעין תחילה שאינו ברשותו אבל היכי שאי אפשר לו לחשוד בזה כיון שלא הי' ברשותו וברשות השליש נאבד א"כ למה נחייבנו לזה להפסיד זכותו דהא אפילו בראי' אחרונה דהלכה כחכמים דאם אמרו לו הביא עדים או ראי' ואמר אין לי עדים וראיה אע"פ שמצא אח"כ אינו כלום ואפ"ה אם הי' שטרות מופקדים ביד אחרים הרי זה מביא וסותר הדין משמע אפילו נשבע כבר לפטור דסתמא תנן ש"מ דלא מחייבין לבטל השטרות שיש לו ביד אחרים ולא מבעי' לדעת הב"ח דס"ל דאפילו אם הי' נפקד

בעירו כשטען שאין לו ראי' דסותר אלא אפילו לדעת הסמ"ע דבעי שלא הי' נפקד בעיר כשאמר אין לי ראיה היינו שאמר אין לי ראי' אבל אם אומר שיש לו ראיה אצל הנפקד והנפקד אמר שנאבד ממנו אין לו פשיעה כלל שנתחייבנו לבטל ראיותיו ולהחזיק ידי רמאי אדרבה אנו אומר' דודאי ידקדק בשבועתו שלא יהי' מוכחש מעדים. ועוד קאמר דוקא היכי שמבטל השטר מהני שלא להוציא ממון ממנו כההיא דס"ס ע"ה אבל בנדון שלא יפסול לעדות ולשבועה מאי מהני ביטולו הלוא סוף סוף ימצא השטר או עדים ויתבררו שנשבע על שקר בשלמא לענין ממון הודאות בעל דין כמאה עדים דמי ויוכל לבטל כל השטר אף שחייב לו יוכל לומר ששטר זה או עדים יהיו בטלים אבל שלא לפסול אותו לעדות ולשבועה לאחרים לא מהני ביטולו וזה שלא כדעת הלבוש וכבר השיג עליו הש"ך ומ"מ בנידן דידן ברור כשמש שאין מחייבין לבטל השטר אלא אדרבה אמרינן ללוה שמראה שידקדק בשבועתו שעדיין לא הגיע הזמן הפרעון או ישלם כן נראה לי ברור ונכון בלי גמגום כלל נאום מאיר:

שאלה צז

שמעתי שנתחבטו הגאונים במי ששכח להפריש חלה בערב שבת ושבת הוא ערב פסח איך יעשה וכתב המג"א באו"ח סי' תק"ו ס"ק ח' וז"ל וא"ל כיון שאי אפשר לאכול ממנו בלא הפרשה מותר להפריש בשבת דהא חלת א"י גם כן אסור לאכול ממנו בלא הפרשה ואפ"ה אסור להפרישה בי"ט לכן נ"ל דאין להם תקנה עכ"ל ואני נפלאתי דאין דמיונם עולה יפה בשלמא חלת א"י כיון דמדאורייתא חייבת בחלה הוי תיקון מעלי' ולכך אסור להפרישה אבל חלת ח"ל דאין חייבת מן התורה כמו שפירש"י דכל המצות התליות בארץ אינו נוהגת אלא בארץ א"כ לא הוי תיקון כלל ודבר זה מוכח להדיא מדאמרינן בביצה דף י"ח דמותבינן על טעמא דמפרש דלא מטבלינין כלי בשבת משום גזירה שמא יטלנו בידו ויעברנו ד' אמות בר"ה מהא ברייתא כלי שנטמא באב הטומאה אין מטבילין אותו בי"ט בולד הטומאה מטבילין אותו בי"ט ואם איתא נגזור הא אטו הא ומשני ולד הטומאה היכי משכחת לה גבי כהנים וכהנים זריזים הם פירש"י כלי שנטמא באב הטומאה בעי"ט אין מטבילין אותו בי"ט כיון דטמא מן התורה הוי ליה כמתקן בולד הטומאה אין כאן תיקון דמדאורייתא טהור מעלי' הוא וכן התוס' הסכימו לפירש"י כיון דפירש"י מוכרח לומר בברייתא א"כ ה"נ חילוק גדול יש בין חלת א"י א"י כיון דטבל מן התורה הוי תיקון מעלי' משא"כ בחלת ח"ל כיון דמדאורייתא אין צריך תיקון וכיון דאי אפשר לאכול בלא הפרשה סמכינן להפריש משום דאין כאן תיקון. ועוד דאיתא

בבכורות דף נ"ח לא אמרו לעשר באחד בתשרי משום שהוא י"ט ואי אפשר לעשר בי"ט משום סקרתא משמע אף דאסור לאכול מדרבנן וטבל בגורן עד שיעשר לא חשיב תיקון כיון דמן התורה מותר ה"נ דכוותי':

ובאמת לא על המג"א יש לי תלונה אלא גם אפי' רש"י והרא"ש דהא בפ"ק דביצה דף ט' ע"א אמר רבה גלגל עיסה מעיו"ט מפריש ממנו חלתה ביו"ט ופי' רש"י אע"ג דתנן לקמן אלו משום שבות כו' אפילו הכי מפריש שלא גזרו על תרומת עיסה שהרי מותר לגלגלה ביו"ט ולאפותה כדי לאכול פת חמה והרא"ש מפרש טעמא דרבה כיון דקי"ל דחלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש לא מיחזי כמתקנו כיון דיוכל לאכול בלא הפרשה עכ"ל ולא ידעתי כיון דמוכח מסוגי' הש"ס דבחלת ח"ל מיירי א"כ דילמא טעמא דרבה כפשטא דברייתא דחלת ח"ל כיון דאין חיובה מן התורה לא חשיב תיקון כלל כמו אם נטמאה בולד הטומאה ורש"י אפשר מילתא פסיקתא נקט דאפילו בחלת א"י הדין כן לרבה דלא גזרו על חלת עיסה שהרי מותר לגלגלה ביו"ט אבל הרא"ש קשה דמאי דוחקה לפרש משום כיון דיוכל לאכול בלא הפרשה לא הוי חשיב תיקון תיפוק ליה כיון דמן התורה אין צריך תיקון לא חשיב תיקון וא"ל דסבירא ליה דגזרינן חלת ח"ל אטו חלת ארץ ישראל בשלמא גבי טומאה מוקמינ' בכהנים דזריז' אבל גבי חלה גזרינן הא אטו הא זה אינו דהא להרא"ש דמפרש דרבה לא איירי בחלת ח"ל למה לא גזרינן אטו חלת א"י אלא ע"כ בשני מקומות לא גזרינן ותדע דהא ביומא דף פ"ג אמרינן גבי מי שאחזו בולמוס דמאכילין אותו טבל ואין מאכילין אותו תרומה אמר רבא היכי דאפשר בחולין דכ"ע לא פליגי דמתקינן ליה כו' ופריך הש"ס פשיטא ומשני לא צריכי בשבת בשבת נמי פשיטא טילטול דרבנן הוא הכי במאי עסקינן בעציץ שאינו נקוב דרבנן ופירש"י ואשמועינן שידחה השבות ולא יאכל טבל דרבנן דאתי נמי למשרי טבל דאורייתא עכ"ל. ולכאורה קשה למה לא משני בחלת ח"ל אלא ע"כ לא גזרינן ממקום למקום ולכך מוקי בעציץ שאינו נקוב דבארץ ישראל גופי' פטור מדאוריית' ושפיר גזרינן דלמא יאכל טבל דאוריית' א"כ ה"נ דכוותי' מלבד שכבר הוכחנו הלוא מגופא דשמעתין מוכח לפי' הרא"ש דלא גזרינן חלת ח"ל אטו חלת א"י והדרה קושייתנו לדוכתי' וא"כ בנ"ד ראוי לסמוך במקום דלא אפשר להפריש חלה וליתן לכהן קטן ולאכל הלחם ובר מכל דין הלוא הרא"ש דחה דברי הרי"ף דפסק כאבוה דשמואל וראייתו דגרס בפ' משילין ולא מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט והני מילי דטבילי מאתמול וכתב הרא"ש ולמאי דמפרשינן טעמא דרבה משום דראוי לאכול חלת ח"ל אף בלא הפרשה אין משם ראי' דרבה דוקא חלת ח"ל קאמר אבל בא"י שצריך להפריש קודם אכילה אסור וההיא דפ'

משילין אמתניתין קאי דאיירי בא"י ור"ח פסק כרבה וגם רבינו ברוך פסק לקולא וגם הר"ן כתב בשם הרז"ה כפי' הרא"ש לקולא וכן הסכים הראב"ד וגם הטור לא הכריע אלא כתב כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפריש אלא אוכל ומשייר וכו' וכל זה במקום דאפשר אבל במקום דלא אפשר כגון דחל שבת בע"פ ושכח בע"ש להפריש חלה שפיר יש לסמוך על הנך גאונים דפסקו כרבה דמותר להפריש ובפרט שנמצאו סתמא דברייתא מסייענן לי' כי היכי בנטמאה בולד הטומאה בעיו"ט לא חשיב תיקון ומותר להטביל ביו"ט ה"נ בח"ל כיון דמן התורה לא הי' צריך להפריש אף שחייב מדרבנן לא חשיב תיקון כלל ולפי דברינו ניחא נמי האי דפ' משילין דשם מיירי בחלת א"י אחר זה עיינתי בהרמב"ם בה' יו"ט פ' ד' דין י"ח נטמא כלי במשקין טמאים מולד הטומאה מעיו"ט מטבילין אותו ביו"ט לפי שהוא טהור מן התורה ומדלין בדלי טמא והוא טהור מאליו וכתב המ"מ שמזה למד הרשב"א ז"ל שאין מטבילין ביו"ט כלי תשמיש הנקחי' מן הכותים הצריכי' טבילה אלא כעין טהרת הכלי כלומר שהוא כלי העשוי לדלות כו' ולדעת רבינו שכתב בפ' י"ז מהלכות מאכלות אסורות שטבילת כלים מדברי סופרים יש לומר שמטבילין את הכלים ביו"ט ומ"מ אני אומר שהדין הרב קיים לפי שאפילו מאן דלית לי' טעמא דמחזי כמתקן כלי ה"מ גבי טבילת טומאה שאפילו קודם טבילה הי' הכלי ראוי להשתמש בו בטומאה לטמא ולמי שאינו אוכל חולין בטהרה ומשום הכי לא חשיבי הטבילה תיקון וכולן שווין בטומאה דבריהם שאין זה תיקון אבל הכלים הנקחים מן הכותי' דקודם טבילה לא חזו ודאי טבילתו מיחזי כמתקן כלי ואסור לכ"ע עכ"ל:

ולפ"ז נוכל לומר דמטעם זה לא רצה הרא"ש ורש"י לפרש טעמא דרבה דעיסה הנלושה בעיו"ט דמותר להפריש חלתה ביו"ט כיון דמן התורה פטורה מן החלה ולא חשיבי תיקון דלא דמי טבילת כלים בטומאה דרבנן דהתם חזי לטמא בימי טומאתו משא"כ בחלת חוץ לארץ דלא חזי לשום אדם והיה חשיב תיקון אם לא מטעם דפירש"י או מטעמא דהרא"ש כיון דאוכל והולך ואח"כ מפריש והב"י בא"ח סי' שכ"ג הביא דעת הרב המגיד שהעתקתי לעיל ומסיים ולענין הלכה כיון דלהרי"ף והרמב"ם משמע דשרי להטביל כלים חדשי' ביו"ט הכי נקטינן מיהו כיון דאפשר בתיקון שכתב המרדכי דהיינו שיתן לכותי במתנה נכון לחוש לדברי האוסר ושלא להתיר כי אם ע"י אותו תיקון היכי דאפשר וכן פסק בש"ע מותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לכותי במתנה ולפ"ז כיון דלמד מדעת הרמב"ם דמותר להטביל כלי חדש בשבת ש"מ ר"ל דלדעת הרמב"ם דטבילת כלים הם מדרבנן ולא ס"ל חילוק של הרב המגיד דמחלק דשאני ולד הטומאה דראוי לתשמיש בימי טומאה א"כ לפי זה מותר להפריש

חלה מעיסת ח"ל וא"כ למה פסק בש"ע בסי' תק"ו דאסור להפריש חלה ביו"ט וכן יהי' קשה בדברי הרמב"ם דהא בפ"ג מה' יו"ט פסק הרמב"ם דאסור להפריש וא"כ צריכין אנו לומר דהתם כיון דיש לו תיקון בלא הפרשה דיכול לאכול ולשייר קצת ולכך לא התירו דומי' דטבילת כלים דפסק יש לחוש לדעת האוסרי' משום דאי' לי' תיקון ליתן לכותי במתנה א"כ נשמע מזה במקום דליתא להאי תיקון כגון חלה בשבת בערב פסח דמותר להפריש כיון דמדאוריית' לא חשיבי תיקון כלל. איברא קשי' לי על הרב המגיד דכתב לדעת רבינו שכתב בפ' י"ז מהלכות מאכלות אסורות שטבילת כלים מדברי סופרי' כו' יש לומר שמטבילין את הכלים עכ"ל תמי' הלוא אף אם נימא דטבילת כלים דאוריית' נמי הי' מותר להטביל כלים חדשים דהא הרמב"ם נקט טעמא דרבי ביבי דגזירה שמא ישהה כלים טמאים וישמש בתוכו תרומה ולפי האי טעמא לא שייך בטבילת כלים מן הכותי וכן כ' הרא"ש בפירוש דלהרי"ף דלא הביא אלא טעמא דרב יוסף דאמר משום סחיטה וטעמא דרב ביבי אמר גזירה שמא ישהה לפי טעמים אלו מותר להטביל כלים חדשים ביו"ט ולטעמא דרבה וטעמ' דרבא אסור להטביל הרי להדי' לטעמ' דרב ביבי מותר להטביל אפילו אם טבילת כלים דאוריית' ובע"כ צריכין אנו לומר דס"ל להרב המגיד דאם טבילת כלים דאוריית' אף דלא שייך הך חששא דר' יוסף ודר' ביבי מ"מ ראוי לאסור דהוי כמתקן אבל זה נגד סוגיות הש"ס דרב יוסף ורב ביבי לא רצו לפרש משום דמחזי כמתקן ומתנית' איירי בטומא' דאורייתא ונראה באמת דזה סברת המגיד שרצה להחזיק דינו דהרשב"א משום דקשיא לי' למה באמת לא אמרי טעמא דמחזי כמתקן דזה טעמא דאין מפרשין תרומה אלא ע"כ דס"ל דלא חשיב תיקון כיון דחזי לטמא במי טומאתו א"כ לפ"ז לא מבעי' אי נימא דטבילת כלים דאוריית' הוי תיקון אליבא דרב ביבי ור"י ובהכי מודה כ"ע אלא אף אם נימא דטבילת כלים דרבנן נמי אסור דלא דמי מהאי טעמא לולד הטומאה דמותרין לטבול ביו"ט וא"כ הדר לקמיית' כיון דהרב הב"י הכריע בדברי הרמב"ם דמותר לטבול ש"מ דלא ס"ל חילוק של הרב המגיד אלא שכתב שנכון לחוש לדברי האוסר היכי דאפשר אבל היכי דלא אפשר כגון בע"פ בשבת ושכח להפריש חלה דמותר להפריש חלת ח"ל כיון דלאו דאוריית' ועי' בסי' שכ"ו במג"א ס"ק ח' וראיתי בספר הלכה ברורה דכתב על הא דכתב המג"א אבל כלים חדשים דטבילתן מדרבנן שרי וכתב הוא נ"ל כוונתו כלים שאינם מתכו' רק מצופים באבר או כלי זכוכית דרבנן שרי עכ"ל ולא דק כלל שהרי בפרק י"ז מה' מ"א כתב שטבילת כלי סעודה אינם אלא מדברי סופרים וגם נעלם ממנו מה שהביא הב"י בטור י"ד סי', ק"כ גבי משכנא דכותי אם אינו יודע אם בדעתו לשקעו מבעי' אם צריך טבילה ולא איפשט' וי"א לקולא וכתב

הב"י דהרמב"ם פסק בפ' י"ז מהל' מ"א לקולא וכתב הר"ן דלטעמי' אזיל שסובר דטבילת כלים אינו אלא מדברי סופרי' מוכח משם להדי' דאף בכלי מתכות ס"ל להרמב"ם דאינו אלא מדרבנן ולמ"ד דהוי מדאוריית' וכלי סעודה וכלי מתכו' אמורים בפרשה וכיון דאמר רב אשי והני כלי זכוכית הואיל וכי נשתברו יש להן תקנה ככלי מתכות דמי קוניא פליגי בה רבי אחי ורבינא חד אמר כתחילתן וח"א כסופן והלכת' כסופן הוי נמי דאוריית' והא דכתב בש"ע י"א דכלים המצופי' באבר אפילו בפנים יטבול בלא ברכה הכי פרושו לא מבעי' אם אינו מצופה אלא מבחוץ כיון שאינו משתמש במקום האבר לא הוי דומי' דכלי סעודה דמדין דפטור אלא אפילו הם מצופים בפנים וס"ד כיון שתשמש שם שיתחייב בטבילה בברכה אפ"ה לא יברך מטעם שכתב הסמ"ק לפי שאינם עשוים אלא לנוי אבל אם הם מצופים בפנים ומבחוץ אליבא דכ"ע צריך טבילה בברכה כיון דאיפסק' הילכת' כסופן ואפשר לומר דאפי' למ"ד טבילת כלים מדאוריית' מודה בכלי זכוכית שהוא מדרבנן דאי' בפ"ק דשבת דף ט"ו ע"ב כלי זכוכית מ"ט גזרי רבנן טומא' ומסיק כיון דנשתברו יש להם תקנה שוינהו ככלי מתכות וסברא שה"ה לענין כלים חדשים דהא טומאת כלים נמי ילפינן מהאי קרא דמדין דפריך שם כלי מתכו' דאוריית' נינהו דכתיב אך את הזהב ואת הכסף ואף דכלי מתכות ילפינן מכלי מדין אפ"ה כלי זכוכית לא הוי בכלל כלי מתכות דלהוי טומא' דאוריית' ה"ה לענין טבילת כלים חדשי' דאמרינן כלי מתכות כתובים בפרשה לא הוי כלי זכוכית בכלל לענין טביל' ואף דהאי קרא לענין הגעלה כתיב ילפינן מיני' טומאה כמו שכתבו התוס' בפרק במה אשה דף נ"ח ע"ב דאמר ר' יונתן מנין שמשמיע קול בכלי מתכות טמא שנאמר כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש אפילו דיבור יבא באש וכתבו התוס' אע"ג דהאי קרא לא גבי טומאה כתיב אלא לגבי הגעלה מסתברא דהתם אין דיבור מעלה ומוריד ואם אין ענין להגעלה תנהו ענין לטומאה מכ"ל א"כ אם משמיע קול בכלי מתכות מקבל טומאה ק"ו לכלים גמורים של מתכות והשתא הא דקאמר הש"ס כלי מתכות דאוריית' נינהו דכתיב אך את הזהב אסיפא דקרא סמיך כל דבר אשר יבא באש ע"כ באם אין ענין מוקמינן לטומאה:

ובזה הבנתי דברי הרמב"ם שכתב בפ' י"ז מה' מא"א דין ה' טבילה זו שמטבילין כלי סעודה הנלקחים מן הכותים כו' אינן לענין טומאה וטהרה אלא מדברי סופרים ורמז לה כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר ומפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי גיעולי כותים לא מידי טומאה שאין לך טומאה עולה ע"י אש וכל הטמאים בטביל' עולין מטומאתן וטומאת מת בהזא' וטבילה ואין שם אש כלל ולכאורה למה איצטרך למימר מפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי גיעול כו' מהי תיתי

לומר שמיירי לטהר מידי טומאה אלא ע"כ כיון דלמדין טומאת כלי מתכות נמי מהאי קרא א"כ נימא כי היכי דרמיז' הכי טומאת כלים בהאי קרא כל דבר אשר יבא באש ה"נ רמיזא טהרת כלים ליטהר מטומאה ע"י אש ולכך איצטרך לומר ומפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי גיעול ולא מידי טומאה וק"ל ועכ"פ שגג בעל הלכה ברורה דלדעת דמתירין לטבול מתירין אפילו כלי מתכו' דס"ל דכלי מתכות אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכת' בעלמא ולדעת האוסרי' אפי' כלי זכוכי' דטבילתן מדרבנן אפ"ה אסרי משום דלא דמי לכל טמא דחזי לטומאה בימי טומאתו וירא שמים יתן במתנה לכותי ואגב דאיירינן בהאי דינא דיתן במתנה לכותי נמי נימא מילתא דחזינ' הא דכתב בא"ח סי' י"ב אם נפסק א' מן הציצית ומתבייש לישב בלא טלית דיוכל ללבשו בלא ברכה מכח כבוד הבריות הקשה גדול א' וז"ל למה שרינן לילך בשבת הא יש תקנה אחרת ליתנם לאחר ואותו איש ישאל לו וטלית שאול' פטורה כמו בטבילת כלים וכתב הספר הלכה ברורה וגברא קא חזינן ולא קושי' דמאי קשה הלא יש תקנה אחרת מ"מ תקנה זו אינו אלא שיפטר עצמו ע"י מתנה ולא שיתקיים ללבוש טלית מצויצת. ועוד הרי א"צ לזה כיון דבשבת לא יוכל לעשות ציצית הרי פטור ול"ל להטריח וליתן במתנה ולשאול מפני כבוד הבריות הא שרי בלא ענינ' אלו עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו כאלו אין להם שחר דהא ציצית חובת גברא הוא ולא חובת מנא וכלי קופסא פטורים אלא שאם לובש טלית בת ד' כנפות ואינו מטיל ציצית מבטל מצות עשה וא"כ יפה הקשה החכם דלמה התירו לו לבטל מצות עשה בשביל כבוד הבריות הלוא יש לו תקנה שלא יעבור כלל שיתן במתנה ואותו איש ישאל לו וטלית שאולה פטורה ומותר לילך בו ולא יבטל מצות עשה כלל וק"ל:

שאלה צח

נשאלתי איך קאמר הש"ס בקידושין דף ל"ד ע"ב דמצה והקהל לא הוי שני כתובים דאי כתב רחמנא מצה ולא כתב הקהל ה"א נילף ט"ו ט"ו מחג הסוכות. וקשה הא אסקינן בסוכה דף כ"א ע"ב דסוכה הלכה למשה מסיני דנשים פטורות וקרא דהאזרח אתי לרבות את הגרים ורש"י פי' בשבת דף קל"ב ע"א דאין דנין ק"ו מהלכה דלא ניתנה התורה שבעל פה לדרוש בי"ג מדות הרי ג"ש בכלל וא"כ אין דנין ג"ש מהלכה וא"כ איך היה אפשר לילף מצה מסוכה בג"ש הלוא סוכה הילכתא הוא דע"כ האזרח לרבות כמו גבי י"כ:

תשובה דבר זה כבר כתבתי בגליון הש"ס שלי שלאו דוקא דהא בפסחים דף פ"א בעי למילף טומאת התהום דהותרה בתמיד ק"ו מפסח ופריך ומי דנין ק"ו מהלכה ומסיק

אלא אמר רבא יליף מועדו מועדו מפסח ופריך ומי דנין ק"ו מהלכה ומסיק אלא אמר רבא כו' ופי' רש"י בד"ה טומאת התהום גופא היכי כתיבי ומשני דרב יוסף כבר אפשוט' הך מסקנא דלקמן דטומאת התהום גמירי גמירא לה ומשום הכי פרכינן לעיל ומי דיינין ק"ו מהלכה עכ"ל הרי להדי' דק"ו לא דיינין אבל ג"ש דיינין וכן מוכח מתוס' דקדושין דף י"ז ד"ה ונילף ריקם ריקם מעולת ראי' וא"ת בעולת ראי' גופא מנ"ל דבכל שהוא נילף מבכור ותהא ה' סלעים וי"ל דשמא הלכה למשה מסיני הוא כו' ולפ"ז מאי פריך הש"ס ונילף ג"ש ריקם מעולת ראי' הא עולת ראי' הוי הלכת' ואין למידין ג"ש אלא מ"כ דוקא ק"ו לא ילפינן הא ג"ש ילפינן אף מהלכה ובזה אמרתי לישב ליתן טעם לשבח כל הלכה למ"מ למה לא נכתב בהדי' בתורה אלא טעמא דאפשר דהיתי לומד איזה ק"ו ולכך לא נכתב בהדי' כדי שלא ללמוד ק"ו וק"ל. ויש לישב עוד בענין אחר ודו"ק:

שאלה צט

נשאלתי כהן שיש לו יא"צ על אב או אם ונוהגין להתענות וביום זה ניתן לו בן לפדות אם מחויב להשלים התענית או לא:

תשובה בוודאי תענית י"צ הוי אם ידוע והוי לדיד' כמו תענית ציבור וכתב המג"א בסי' תקס"ח ס"ק י' בשם הש"ך אם חל פדיון הבן ביום תענית ציבור נוהגים לפדות ביום התענית ולעשות הסעודה בלילה וא"כ בנידן זה אף שהכהן שייך בגוה צריך להשלים והוא יפדה ביום אך לענין ברכה שנהגו שהכהן מברך על היין נראה דלא יברך אלא אחר יברך ואף דגבי מילה ביום התענית נוהגין דמוהל מברך ונותנים הברכה לתינוקת קטנים התם לא איפשר בענין אחר וסמכינן אהא דכתב הב"י וז"ל בי"ד סי' רס"ה כתב הכל בו באותו טעימה שמטעמינן לתינוק סומכין שלא לטעום המוהל כו' וכתב הב"י וז"ל ולי נראה שטעימת הנימל אינו מוציאתו מידי ברכה לבטלה כיון דלאו בר חיובא הוא כלל ואפילו מדרבנן וטעימת האם אפשר דנפקא בברכת המברך אע"ג דברכת הנהנין היא כיון דנתקנה ברכת אשר קידש ידיד על היין ה"ל ככסא דקדושא ואבדלתא דמוציא אחרים ג"כ מברכת היין עכ"ל ואנן סמכינן שהקטני' חייבי' מדרבנן מוציאין אותן כמו להוציא לגדולים מטעם כיון שנתקנה ברכת אשר קידש על הכוס הוי ככסא דקדושה ובבכור לא נהיגן שיאמר שום ברכה אחרת בברכת היין ואף שבנוסח ברכות ותיקון גאוגי' כתבו אחר ברכת שהחיינו והדר מזגי לי' לכהנא כסא דחמרא ומברך כהנא בפה"ג בא"ה אשר קידש עובר כבר השיג על זה הרא"ש והטור שלא לברך ברכה שלא נזכרה בתלמוד א"כ מה שאנו נוהגי' להביא כוס של יין אינו אלא מצד המנהג ולכבד לכהן ולא

נתקנה בשביל ברכה הראשונו' שהרי כבר בירך וא"כ אינו בדין שהוא יברך ולא יטעום ונראה דיותר טוב שאחרים יברכו דהא אפי' בברכת אשר קידש ידיד דנזכר בתלמוד אינו חיוב על המוהל כמו שכתב בש"ע אבי הבן או המוהל או אחר מברך כו' ה"נ דבודאי האי כסא דפדינא לא הוי ככסא דקדושא ואבדלתא וכיון שהכהן צריך להשלים תעניתו אחר מברך ואם רוצים שהכהן יהי' על סעודת מצוה יעשו הפדיון סמוך למנחה והכהן ישלים תעניתו ויבא על הסעודה בלילה וכן נראה לי להורות:

שאלה ק

פסקתי הלכה למעשה באחד שמתה אמו ולא נודע לו ושעה אחת קודם פורים נודע לאנשי ביתו ושאלו לי אם להגיד לו כדי שיגיד קדיש ופסקתי שלא להגיד לו עד אחר פורים דהא כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אי אבילות נוהג בפורים לדעת השאלתו' אסור לנהוג בו אבילות כמו ביו"ט והר"ם מרוטנבורג חלק עליו שאין מבטלין אבילות אלא דבר שבצנעה נוהג ואף שאנו פוסקי' כדעת הר"ם מ"מ לכתחילה לגרום אבילות מוטב שלא להגיד להוציא נפשן מפלוגתא דהא מצד הדין אסור להגיד אפילו באב כנזכר בש"ע ביו"ד סי' ת"ב אלא שרמ"א כתב שמנהג להודיע לבנים זכרים בשביל קדיש א"כ בכי האי גוונא להוציא נפשן מפלוגתא מוטב לסתור המנהג ולעשות ע"פ הדין ושב ואל תעשה עדיף:

שאלה קא

א"ה סי' צ"ג סי' ג' כתב רמ"א ויכולין ב"ד לתקן במקומן שהיתומי' יסלקו אותה כשירצו וכתב הב"ש חוץ מג' חדשים ראשונים אינם יכולין לסלק בריב"ש סי' ק"ז והטעם משמע הואיל והיא אסורה להנשא מחמתו יש לה מזונות בע"כ כו'. ונראה לי דווקא אם לא תבעה אלמנה כתובה בב"ד אבל אם תבעה כתובה בב"ד מזה לא דיבר הריב"ש וכ"ע מודי דאין לה מזונות דדוקא אם ב"ד רצו לתקן משמע שלא הי' המנהג ידוע שנוהגים כאנשי יהודא שאומרים שהדבר תלוי ביד יתומים וכבר פסק רבינו חננאל ורב אלפס דאם אין מנהג ידוע יעשו כשמואל דפסק כאנשי גליל דסבירי להו שהדבר תלוי בה להיות ניזונות כל זמן שלא תרצה לגבות כתובה ולכך אין כח בידם לתקן דבר שהוא חוב לה לגמרי שלא ליתן לה מזונות והיא אגודה בבעלה שאסורה להנשא אבל היכי שתבעה כתובה מעיקרא לא תיקנה לה רבנן מזונות אפילו אנשי גליל ולכך פשוט דאין לה מזונות ודבר פשוט הוא ולא כתבתי אלא להוציא מדיין אחד שרצה לפסוק אף בדתבעה כתובה ליתן

לה מזונות משך ג' חדשים ראשונים ודבר ברור שאין הדין כן. עוד באתי להזכיר שרבים אומרים שרשות ביד יתומי' ליתן לאלמנה קרקע או מטלטלים דאף שהי' להם מעות מזומן וסומכין על הא דאיתא בח"מ סי' רנ"ג סי' ב' בהג"ה וז"ל האומר לפרוע לאשתו כתובה במעות מזומנים אין זה לשון מתנה ואין היורשי'. צריכי' לקיים משום מצוה לקיים דברי מת וטעות בידם דהתם מיירי שאין לו מעות וציוה ליתן לה במזומן ר"ל שימכרו היורשים אינם מחויבים אבל היכי שהניח מעות מזומן מחויבים לסלק וכן כתב הש"ך בהדי' בח"מ סי' ק"א וז"ל וכן הדין לענין כתובה שצריך ליתן לה מעות מזומנים אם יש להם ליתומים מעות בעין יעיון שם וסיים אפילו יש ליתומים קרקע מחוייבים ליתן לה מטלטלי' ע"ש:

שאלה קב

נשאלתי באלמן אחד שנשא אשה והי' חייב לכמה אנשים בש"ח על ממרנ' ושבק חיים לכל חי ורצו בעלי ש"ח לגבות קודם כתובת אשתו באמרם שהם מוקדמ'. ונ"ל דאין להם קדימה דהא מבואר בדברי הסמ"ע ובש"ע סי' מ"ח דממרנ' שלנו אינם אלא כמלוה על פה ואף שאין יכול לטעון פרעתי זהו תיקן המדינה אבל אינו גובה משועבדים אף שנתקיים חתימת הלוה מ"מ אינו אלא כמלוה על פה שאינם מעידים אלא על ח"י הלוה ואף שכתב בח"מ סי' מ' ובסי' ס"ט כתב ידו שהחתים עדים אחר חתימתו לא קיים החתימה אלא לקיים הענין כו'. התם לא כתבו בפירוש שמקיים החתימה אבל בקיום ממרני דידן שכותבים בפירוש לקיים החתימה ואי לאו מתיקון המדינה הי' יכול לומר פרעתי וכיון שכן הוא הוי מלוה על פה אלא שאינו נאמן לומר פרעתי ואשה שיש לה כתובה ושיעבוד בשטר בעדים קודמת ובטור ח"מ סי' ק"ד דין י"ג הביא פלוגתא דלרב האי שמלוה פה קודמת לגבות אבני חורי כיון שעדים מעידים שקדמו. ורב אלפס פסק שמלוה בשטר קודמת אע"פ שהיא מאוחרת ששיעבוד שטר דינו כמכרו כשם שמלוה ע"פ אינו גובה מלקוחות מאוחרים מפני שאין לה קול כך אינו גובה מבני חורי שנשתעבדו לאחר מכן והב"י הביא דברי ר"ן שכתב ודברי הרי"ף נראה עיקר ותמהני על הרב הב"י שפסק כרב האי ולא הביא דעת החולקי' וגם אינו מפורש בדברי הרמב"ם שסובר כרב האי וכבר השיגו הש"ך וכתב עיקר לדינא דמלוה בשטר קודם ובעיר שושן הביא דעת החולקי' והוא דעת הרי"ף וכתב והכי מסתבר ואף לדעת רב האי עיקר טעמא דק"ל שיעבודא דאורייתא וכיון שעדים מעידים דמלוה ע"פ קדמה מ"ל בשטר מ"ל בלא שטר. והש"ך שדא בי' נרגא ריש סי' ל"ט ועיקר להלכה דשיעבוד' לאו דאורייתא ובהאי

דינא דמסתברא טעמא דהרי"ף והסכימו עמו גדולי אחרוני' ראוי לפסוק כוותיה ועי' בתשובת ב"ח סי' ס"ג והש"ך הכריע דאם כתב בשטר דאם שיעבוד לו נכסים בפירוש בשטר מודו רב האי דמלוה בשטר קודם א"כ בכתובה שכתוב בפירוש ששיעבד כל נכסיו היא מוקדמת וכן פסקנו להלכה למעשה פה היום יום ג' ט"ז אדר ראשון תפ"ט לפ"ק:

שאלה קג

סנהדרין דף ס' ע"א אלא מעתה ושמרתם את חקתי ואת משפטי כו'. הקשו התוס' ד"ה חוקתי אע"ג דהאי קרא בעריות כתיב ושפיר מצינו למימר שחקקתי לך כבר דבני נח נצטוו על העריות ותירצו מסתברא דבכל התורה איירי דמסיים אשר יעשו אותם האדם וחי בהם וזה דוחק דלפי רש"י בסנהדרין דף נ"ט דר"מ לית לי' אתם קרוים אדם ר"ש הוא דדריש לה במס' יבמות ולפ"ז לר"ש לא פריך המקשה מידי ע"כ נראה לי דגרסינן אלא מעתה ושמרתם את כל חוקתי ואת כל משפטי והוא פסוק בפ' קדושים ומיירי בכל מצות התורה וזה ברור וק"ל:

שאלה קד

מכל אבקת רוכל רב בנין ואמר כל סותר ובונה בקו השוה וחריפתו ובקיאתו כל לא ישוה ה"ה מורינו ורבינו מוכתר בכתר תורה ונאוה המאי"ר לארץ ולדרים מתיר אסורים הנשר הגדול היודע לשוט בים התלמוד ובכל הפוסקים חכו ממתקים נופת מתוקים. שבעתיים מזוקקים דברי כבושים יוצאים מעתק דעתיקן מפיו נעתק' כש"ת מוהר"ר מאיר נרו:

הנה לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום גם דברו אל עבדו ולדבר בלשון מדברת גדולות ובפרט בלשון שהמלכים מלכי רבנן משתמשי' בו אך תורה היא וללמוד אני צריך ובמקום גדולתו תרבה ענוותנותו בכן יורנו מורינו ורבינו במעשה שבא לידינו באווזא שהיתה ריעותא בוושט ובאו עלי לשאול את פי ובאותה שעה לא הייתי בביתי והניחה את הוושט בביתי עד בואי ובתוך זה בא חתול א' ואכלה הוושט ההוא ובאו עלי בשאלתות האווזא אי אסור' או מותרת והתרתי את האווזא באותו הפעם משני טעמים חדא דבני ביתי אמרה לי דהריעותא בוושט לא היתה אוכלת בפנים רק הי' מעט על עור הפנימי וגם טעם הב' דאותו אווזא לא היתה פטומה רק דהאשה ההוא החמירה על עצמה ובדקה והנה מצד הדין אווזא כזו אינו צריכה בדיקה דלא הצריכוהו בדיקה אלא פטומה אבל לא בהאכלוה שעורים מעצמה ואני אומר אפשר בפטומה דשכיחי

ריעותא אם נמצא ריעותא בוושט קודם שהוראה למורה נאבד הוושט אפ"ה מותר ולא דמי לנאבדה הריאה דמחמיר רמ"א בסי' ל"ט בלא הפסד מרובה כאשר אבאר בע"ה:

והנה לומדים רבים חולקים עלי ומביאין ראי' מסוף סי' ל"ג בהג"ה רמ"א דהרבה שכיחי יותר מסרכות הריאה ובסרכות הריאה טריפה בלא הפסד מרובה. ואני אומר דהם טעו בזו דוודאי לפי דעת הרמ"א וכן דעת הש"ך והב"ח דמדמה להו לקוץ בוושט ואין לה בדיקה כלל אפילו לא ניקב העור הפנימי דחיישינן שמא הבריא אין לוושט בדיקה ושכיחי יותר מסרכות הריאה אבל אנו לא קי"ל בהא כוותי' אלא כתשובת אמונת שמואל שצריך שיהיה המכה נכרת אף בעור החיצון וכן נהגו כל גדולי ישראל ועיין שם ממילא לא שכיחי כמו סירכא הריאה אדרבה רובא דרובא הם כשירים ולכך לדידן כשר כשנאבד הוושט והי' בו ריעותא מקודם שנראה למורה הוראה וזהו בכלל זה שאמרו שנשחטה הותרה כיון שאין זה ריעות' כלל לדידן אף לפי דעת הרמ"א בסי' נ' מכ"ש לפי דעת הש"ך דמתיר אם ההיתר שכיח יותר ע"ש וכאן ההיתר שכיח יותר וכ"ש לפי דעת הט"ז שם וכן הסכים הפרי חדש דמכשירים אם נשאר מעט מעור החיצון ומכ"ש דשכיחי רובא ורובא דכשירות ותו לא דמי כלל לריאה דיש מחמירין שמביא רמ"א הוא ר"י הלוי וז"ל והיכא דלא אפשר למיבדק לא מכשרינן בלא בדיקה והא דרב הונא אפשר לתירוצי בדברים אחרים אמרינן כיון שנשחטה הותרה משא"כ בריאה שיש בה כמה מיני טריפות כגון אטום וכמה מיני יתירות ומראות וסירכות ובועות לא אמרינן נשחטה הותרה ומדלא אמר ששכיחי ויש כמה מיני טריפות אלא ש"מ דלא אסרו נאבדה אלא דווקא בריאה אבל לא בוושט אע"ג דשכיחי ואע"ג דבוושט יש כמה טריפות כגון הוחלפו העורות במראה וב' וושטים מ"מ אינו דומה לריאה שיש בה כמה אלפים בוורדא ובריאה ולא מדמי רמ"א להדדי אלא לענין בדיקה לכתחילה אבל לא בנאבד ועוד אם הי' אסור בנאבד הוושט הי' לו לכתוב לעיל אצל הוושט אם נאבד הוושט דטריפה בלא הפסד מרובה והיה כ"ש וק"ו אצל הריאה דטריפה בלא הפסד מרובה וא"ת דה"א דטריפה אפילו בהפסד מרובה זה לא עלה על לב אדם להטריף אפילו בהפסד מרובה כיון דמדינא כשירה אלא משום חומרא מטרפין אם מטרפין בלא הפסד מרובה אלא ע"כ בנאבד הוושט כשר אף בלא הפסד וכתבתי להרב אב"ד ור"מ דק"ק ברודא והראה לי שכבר כתובה בכתב אשר בתשובה של מ"ו מכ"ת שנקרא פנים מאירות ושם מבואר דמכשיר לא מפני טעמים אלו אלא מפני ספק ספיקא וקשה לי הא ספק ספיקא שאינו יכול להתהפך לא נקרא ס"ס ע"כ יורה לי אדוני מ"ו בדרך הישר:

תשובה

אודיע למכ"ת שיפה דן ויפה הורה בדבר הוושט שהי' בו ריעות' ובתוך כך בא חתול אחד ואכל הוושט והתיר מכ"ת האווז' משני טעמים חדא דהריעות' לא הי' אוכלתה בפנים רק מעט על עור הפנימי שאמרו לו בני ביתו וגם טעם שני דאותו אווז' לא היתה פטומה רק דאשה החמירה על עצמה ובדקה והנה מצד הדין אווז' כזו אינה צריכה בדיקה דלא צריכה בדיקה אלא בהלעטה אבל לא באכלה שעורי' מעצמה. והנה אף דטעם השני אין הדעת מכרעת להתיר דמה לי דאכלה כיון דסוף סוף השתא אשכח ריעות' וצריכה בדיקה והדרן לכללן כל מקום שצריכה בדיקה וא"א למיבדק טריפה אבל מ"מ בטעם ראשון שאמרו בני ביתו שלא שלטה המכה רק מעט בעור הפנימי כדאי להתיר אפילו שלא במקום הדחק וכבר דברתי בספרי פנים מסבירות באריכות להתיר והזכרתי חילוק של מכ"ת דשאני וושט מריאה וכן הזכיר תשובת הר"ם מלובלין ועיקר טעמא דמילת' שכתבתי להתיר דאנן סומכין אראב"ן דס"ל לנקב יש לוושט בדיקה מבחוץ ולא חיישינן שמא הבריא ונתרפא ודמי למחט שנמצא בעובי' בה"כ ולכך מכשירין אם אינו נקוב משני צדדים ואין ק"ד מבחוץ. ולפ"ז היכי שידע שלא הי' נקב משני צדדים אף שלא בדקו אחר ק"ד יש להכשיר כמו במחט שנמצא בעובי' ב"ה וכן כתב הב"ח וז"ל אבל בדידעינן דלא ניקב אלא בצד אחד אלא הי' לבדוק מבחוץ כדי לאוסרו אם הי' נמצא קורט דם מבחוץ נראה דאף הרשב"א מודה בזה דאין מוציאין אותו מחזקת כשרות מיהו והמעיין אותה תשובה יראה דס"ל להרשב"א אף בניקב מצד אחד אם הודח או נמלח אסורה וכן פסק הב"י בש"ע מיהו מדינא נראה דלית' להך חומרא אלא בנמצא ק"ד ונקב מב' צדדים וכ"כ מהרש"ל דאין להחמיר במלחו או הדיחו אא"כ ניקב משני צדדים וכן פסק בתשובות קל"ב ויש להתיר כהלכה היכא דאיכא הפסד מרובה וכן פסק הרב בש"ע והכי נקטינן עכ"ל הב"ח והבאתי בספרי ובניתי עליו יסוד להתיר בכיוצא כזה שיש לקותא בעור פנימי אך ידע להם בבירור שלא הי' נקב מפולש ולא דקדקו לראות אחר ק"ד ונאבד הוושט דיש להתיר ובאמת בלומדי בפי' הטור ובפי' הב"י היה דעת נוטה דהרשב"א לא החמי' אלא בניקב משני צדדים אבל היכי דניקב מצד אחד ועורו שכנגדו שלם רק נמלח והודח וא"א לבדוק אחר ק"ד בזה ומותר אף באין הפסד מרובה:

ומצאתי ת"ל כדברי בפ' בש"ע ר' משה רבקש סי' מ"ח שכתב שמעשה אירע באמשטרדם והתיר הוא והסכים עמו הרב הגאון מוהר"ר מענדיל אב"ד דק"ק פ"פ דמיין ומה אעשה שהב"ח מעיד שמעיין בתשובת הרשב"א סי' ר"א דס"ל להרשב"א אף בניקב מצד אחד כו' אכן יש לנו על עמודי עולם לסמוך אף באין הפסד מרובה היכי שאין ניקב משני צדדים רק שלא בדקו אחר ק"ד דלא מחזיקינן ריעות' יותר והארכתי בתשוב' ומה שתמה מכ"ת

שכתבתי בתשובתי היכי שנאבד שמותר מכח ס"ס וז"ל בספרי והיכי שנאבד איכא ס"ס דלמא לא הי' בוושט שום ריעותא ואת"ל הי' שמא לא ניקב נקב מפולש משא"כ בריאה דאין סירכא בלא נקב וכתב מכ"ת שקשה לו הא הוי ס"ס שלא יוכל להתהפך נפלאתי עליו שלא עיין בש"ך בדיני ס"ס שכתב בכללי דיני ס"ס בקצרה סי' ט"ו וז"ל ודוקא נשבר העצם וכיוצא בו אבל נמצא ציפורן של ארי יושבת בגבו ולא ראינו ארי נכנס הרי זה ס"ס ספק נכנס או לא ואת"ל נכנס שמא לא דרסו וציפורן זה לא מארי אלא נתחכך בכותל וכן עבר ובישל תוך י"ב חודש כו' הרי להדי' דכל שאין שני ספקים בגוף אחד מצד עצמו שפיר אמרינן ס"ס אפילו אם אינו מתהפך דהא ישב לה קוץ בוושט דאמר עולא אין חוששין שמא הברי' ונתרפ' פריך הש"ס מ"ש מספק דרוסה וכיון בדרוסה עצמה אמרינן ס"ס כזה ק"ו בנידן דידן שלא ראינו שום ריעותא רק מחמת התקנה שלא לאסור ואח"כ הראתי פנים מסבירות אף שראינו ריעותא אלא שלא ניקב מעבר לעבר ולא בדקנו אחר ק"ד מ"מ יש להתיר כאשר הבאתי באריכות וכל כי האי מילתות לימרי בשמאי:

גם אודיע למכ"ת בנידן הוושט שנוהגי' לקלפו לפי הקולא של הט"ז אף אם נימא דשלט החולי בעור החיצון אפילו ברוב מתיר א"כ טרחינן טרחה בכדי בודאי לפי דעת הגאונים שראיתי בתשובת חוט השני שהיו מחמירין מאוד והסכימו להכשיר היכי שניקב עור אחד ולא שלט החולי בעור השני ואם שלט בעור החיצון הי' מטרפינן ולכך הי' מקלפין ושמעתי שכך היה נוהגי' בק"ק נ"ש אבל לפי שראתי בפרוסטיץ ובסביבות' שמקילין כדעת הט"ז א"כ למה לנו למקלוף אם בשביל ק"ד הלא ק"ד לא גרע מחולי עצמו אם שלטה בעור החיצון וא"כ כיון שאנו רואי' דעור החיצון שלם ואין מבחוץ ק"ד הקלפה זו אין אני יודע מה טעם יש בה והרבה מכשולים באים מהעלטה זו כבר צווח עליו ככרוכי' הב"ח לבטל מקרב ישראל וכל מורי הוראה אי אפשר לצאת בעמר נקי מהוראה זו וה' יצילינו משגיאות בזה:

שאלה קה

נשאלתי בדבר המעיין שנמשך ממנו ע"י סילונ' של מתכות לתוך חפירה אחת והוא מרוצפת מכל צידי בנסרים חלקי' וכן בקרקעות המקוה רצופה בנסרים מדובקים אחת לאחת שאינו ניכר שום בדק בין נסר לנסר ובתוך החפירה ההיא הוא מקום מושב לרחוץ שרים ונכבדים ובסוף הסילון נקב למעלה נקבע שם ברזא של נחושת שקורין הענדיל שיוכלין לפותחו ולסתמו אי שרי לטבול בתוך החפירה הזו או לא ושמעתי שקצת פיקפקו בהיתר זה:

תשובה הנה חזרתי על כל הצדדים ולא מצאתי שום חומרא להחמיר לטבול דמאיזה צד יש לנו להחמיר אם בשביל שהאשה עומדת על הנסרים וכתב בש"ע בסי' קצ"ח לא יטבול על גבי פשוטי כלי עץ ע"ש סי' ל"א כבר כתב הש"ך שמחו לי' מאה עוכלי בעוכלי וכתב הב"ח אם לא היה כלי מעולם הדבר פשוט כבעית' בכותחא דליכא חששא דאיסורא כו' ואם לקחו נסרים ובנה ד' מחיצות בארץ מסביב וגם למטה עשו שולים וצורתן כמו כלי אין שום ספק דפשיטא דשרי לטבול בתוכו כיון שלא היה עליהם שם כלי קודם שקבעם ופוק חזי גברא רברב' דמסהיד עליהם א"כ נסתלק תלונה זו ואם מחמת סילונות כבר העיד רמ"א ביו"ד סי' ר"א סי' ל"ו דמותר לעשות מקוואות ע"י צינורות וסילונו' של עץ כו' ובסילון של מתכות דאסור להמשיך בו מים למקוה כמבואר בסי' מ"ח הא רוב הפוסקים מתירין למשוך בו מים למקוה אפילו ע"י דבר המקבל טומאה מן המעיין ואף לדעת הרשב"א שאינו מחלק בכך מ"מ מודה דאם הסילון של מתכות מחובר לקרקע אפילו מקלח להדי' לתוך המקוה כשר שהרי אינו מקבל טומאה לפי שהוא בטל אגב קרקע וכתב הב"י בשם הרא"ש וז"ל ולא עוד אפילו מחובר לדבר המחובר לקרקע כגון טבעת שבדלת אינו מקבלה טומאה וא"כ היתר פשוט באותן סילונות של מתכות בעיר ווינא שמחוברים לגג ומשם יורדים למטה למקוה ומחוברים לכותל ומשם יורדים מי גשמים למקוה דכשרה לכ"ע וא"כ פשוט בנידן שלפנינו שאין כאן שום חומרא אלא שמצד אחר רצו להחמיר דקצת אמרו כיון שבסילון בסופו עומד למעלה כמו ברזא שיוכל לסותמו הוי כלי ומבואר בסי' ר"א סי' ח' מעין שמקלח לתוך כלי פסול לטבול בין במים שבתוך כלי בין לאחר שיצא מכלי א"כ ה"נ בנ"ד ראוי להחמיר במים שיצא מן הצינור זה לתוך הגומא ואף שכתב הב"י בסי' קצ"ח דאין טובלין במים שיצאו חוץ לכלי דייקא דרך זחילתן אבל באשבורן מטהרין והכא הני מיא באשבורן:

והנה לדעת הט"ז בסעי' קטן י"ד ובס"ק נ"ט במים שבתוך הכלי לא הוי שאובין משום דמי המעין מטהר אותם בהשקה והא דאסור לטבול בתוך כלי' מטעם גזירה שמא יטבול בתוך כלי שאינו מחובר למעיין וא"כ אף דמים שיצאו חוץ לכלי אסור לטבול דוקא דרך זחילתן אבל באשבורן מותר אם כן בנידן דידן נמי מותר אף שנופלים המים להדיא לבור ולא נמשכו מ"מ כיון דאין שם מים שאובין עליהם אין אנו צריכ' להמשכה אלא לעשות חוץ לכלי מקום אשבורן ופשיטא דמותר לטבול בבור זה אלא אפילו לדעת הב"י דס"ל דהוי כלי שיש לו בית קיבול ונפסלו משום שאובין וא"כ יש לפקפק לאסור לטבול בנידן דידן מתרי טעמא חדא דאף דמתיר הב"י לטבול באשבורן היינו היכי שהמשיכו על גבי קרקע אבל בנ"ד לא הוי המשכה דנופל להדיא לתוך הגומא ועוד דשאובה שהמשיכה

אינו כשירה אלא היכי שיש במקוה רוב מים כשירים. ונראה דאין כאן צד חומרא בעולם חדא אף אם נימא דיש לו שם כלי לסילון זה מ"מ לאחר שפותחים הברזא יורדים מי המעין דרך סילון לבור זה מ"מ הוי השקה וכעת הפתיחה לא חשיב כלי וגם נטהרו בהשקה ודומה למעיין שהמשיכו לבריכות מים שהם נקוים ועומדים יש לו דין מעיין ואם הפסיק ראש הקילוח חזר להיות לה דין מקוה כמבואר בש"ע סימן י' א"כ בנ"ד נמי אף שחזר וסתם הסילון מ"מ יש לו דין מקוה ומותר לטבול בו באשבורן. ועוד דאין על הסילון זה שם כלי כיון שבמקום שמונח אצל המעיין הוא פתוח יותר משפופרת הנוד דאף אם היה כלי שלם והי' מחובר למעיין אם הי' פתוח כשפופרת הנוד אין שם כלי עלי' והיה מותר לטבול אף תוך כלי ועוד אף אם הי' סתום מג' רוחות לגמרי בצינור לא הוי בית קיבול כמו שכתב הב"י גבי נגל"א שיש לה לבזבז דווקא מד' רוחות אבל מג' לא חשיב בית קיבול א"כ פשוט וברור דאין שום בית מיחוש לטבול במקוה כזו דלעולם אין שם מים שאובין על המים שבסילון דהא אף אם הוא סתום לבסוף מ"מ פתוח תחילה בתחילתו ומחובר למעיין וכשפותחין הברזא לבסוף נעשה הכל חיבור אחד ואף שסותמים אח"כ לא גרע ממקוה ואי משום חיותן ע"י טהרה כיון דסילון מחובר לקרקע שוב אין מקבלין טומאה והוי חיותן ע"י טהרה וא"כ אין כאן מקום לפקפק כלל והדבר פשוט הוא. וכן יש להביא ראיה מדאמרינן בערבי פסחים דף ק"ט ע"ב דילמא בים שעשה שלמה היה מטביל השלחן וכתבו התוס' שהיה רגלי השורים נקובים כמוציא רימון לבטלן מתורת כלי ולהכשיר המים סגי כשפופרת הנוד עי"ש והדבר פשוט הוא ולא כתבתי אלא מחמת ששמעתי שרב אחד פיקפוק בדבר נאום מאיר:

שאלה קו

נשאלתי בראובן שהשיא בתו לשמעון ונתן לנדן בתו אלף זהובים ועוד מאה זהובי' ביקש מיהוד' שיתן ממרנו' עבורו לחתנו שמעון שישלם לו חצי שנה אחר החתונה וראובן הבטיח לו בעל פה שהוא יפצה וירצה אותו בריצוי כסף באם שישלם ש"ח עבורו לחתנו ואחר החתונה הרגיל קטטה וגברה אש המחלוקות בניהם מחמת שאפס כסף נדוניית' ויש לו נושים הרבה וע"י כך משים שלם בבית בטל עד שמרדה עליו בת ראובן ותפסה בגדיה ותכשיטין ובתוכם תפסה הממרנות שחתם עליו יהודא לשלם לבעלה ונתנה לאביהו ויהודא הי' חייב בש"ח לראובן אביה סך ג' מאות זהובים ולא רצה לשלם עד ששמעון חתנו יתן לו פטורים או היא תחזירה לו הש"ח ושמעון בעלה תבע לאחיו ראובן להחזי' לו הש"ח באשר שיודע לו בבירור שבתו אשתו לקחתו ונתנה לחמותו וגם

יהודא טעין שראה ביד אשת ראובן הנ"ל הש"ח והתריתי בו שלא יתן שום מעות על חוב זה לחתנו שמעון הנ"ל באשר שאי אפשר לבתה לדור עם בעלה ונפסוק מב"ד דינא דמתיבת' שהוא תוכל לתפוס נדוניית' וגם יצא הדין שיהודא ישלם הש"ח לראובן אך אותן מאה זהו' שהי' ראוים לשמעון חתנו ישליש ראובן אצל הב"ד שאם היום או למחר יתפשרו הזוג וידורו יחד כדרך איש ואשתו שישלם לחתנו סך מאה זהו' הנ"ל וביקש יהודא להחזיר לו הממרנו' שנתן עבור ראובן לחתנו וראובן ואשתו טוענ' ששרפו הש"ח והגידו בחרם ב"ד שכדבריהם כן הוא ועלה בדעת הב"ד להכריז ולבטל הש"ח אחר זה בא לוי ב"ח של שמעון חתנו וביקש לעקל המעות שביד הב"ד ומענה בפיו שהמעות שייכות לו ואמר ששמעון חתנו נתן לו המאה זהו' הנ"ל במעמד שלשתן ויהודא הודה לדבריו ששמעון צווה לו במעמד שלשתן אך אמר שכוונתו היה מי שיביא לו הש"ח אשלם והגיד בחרם ב"ד שהש"ח שלו ראה ביד חמותו של שמעון מקודם שחתנו אמר לו במעמד שלשתן אך בשעה שקיבל במעמד שלשתן עלה בדעתו שנתרצו הזוג והחזירה ליד בעלה אבל עכשיו שהוא מוכרח להניח בב"ד יתנו הב"ד למי שמגיע וידי מסולקת מזה:

תשובה

לברר דין זה צריכין אנו לברר תחילה אם התפיסה של בת ראובן הוי תפיסה כיון שאין הש"ח עמה בידה ולא מבעי' למשמעות כל הפוסקים דינא דמתיבת' דצריך להחזיר לה אפילו מעות נדוני' א"כ אם הי' הש"ח שנתן יהודא עבור ראובן לנדוני' בעין ביד הבעל היינו מחוייבי' לבעל להחזיר כמבואר בדיני מורדת בקצרה בב"ש אף דשם נאמר דאין צריך להחזיר את שלה עד שעת הגט אבל קודם הגט אין צריך להחזיר אא"כ תפסה אין מוציאין מידה מ"מ בכי האי גוונא שעדיין לא נתן לו המעות אין מחייבים אותו ליתן דאפילו מי שנשבע ליתן נדוני' לחתנו ובתוך זה הרגיל קטטה עם בתו ויש לחוש אם יתן לו הנדוני' שירגיל קטטה יותר אין צריך ליתן לו דמסתמא אדעתא דהכי לא נשבע לו כמבואר בח"מ סי' ע"ג סי' ח' בהגה', וע"כ מיירי בענין שפטור מצד הדין אז הוא פטור מצד השבועה כמו שכתב הש"ך שם א"כ אף אם הבטיח לו בשטר כן הדין בנידן שלפנינו שעינינו רואות שכל הקטטות נתעוררו בשביל שביזבוז כל נדונייתא ופרע לב"ח אחרינ' ואם יתנו לידו יתר הפליטה יתגברו קטטות ומריבו' יותר כי יש לו נושים הרבה ואין לומר דהכא הוי כגבוי כיון שנתן לו אחר ממרני ואפילו אם הי' הוא נותן לו הממרני הוי כגבוי כמו שכתב הב"ש בשם הט"ז בדיני מורדת לדינא דש"ס דמעות נדוני' לא הוי תפיסה ואם הנדוני' ביד אביה פטור ליתן אפילו אם נתן הש"ח על הנדן אא"כ שנתן ממרנות כנהוג

במדינות פולין שאינו נזכר בו שום מלוה אז הוי כגבוי. מיהו י"ל הני מילי אם הי' ממרני ביד הבעל אבל לא כן בנידן שלפנינו שאין הממרני בידו ואבי אשתו תופס לבעל החתום עבורו שלא ישלם כי יניח מעותיו על קרן צבי שכבר הראה לו הממרני ושרפה א"כ אין מחייבין אותו ליתן. ולדעת הש"ך אם הי' אמוד לא הי' צריך להשליש בב"ד. ועוד בכי האי גוונא שיש לחוש שיבזבז הבעל המעות דמעכבין ביד הב"ד מידי דהוי מי שיש לו ש"ח על חבירו לזמן ובא בתוך זמנו לב"ד ואמר מצאתי מנכסי פלוני ואני ירא שאם יבוא לידו יבריחם ממני ולא אמצא מקום לגבות חובי אם רואה דיין שום אמתלא לדבריו שלא יוכל לגבות חובו כשיגיע הזמן מצוה על הדיין לעכב הממון כמבואר בח"מ סי' ע"ג סי' י' ואין לך אמתלא גדולה שאנו ב"ד רואים בטענותה של האשה דלא מיהדר לה מחמת קטטות ומריבות שאיבד כל נדוניות' בזמן מועט ונושים הרבה עליו וקרוב הדבר לודאי אם יתנו מעות לידו יבריח וישלם לחובותיו ואח"כ תלך היא בפחי נפש פשיטא שמעכבין ביד הב"ד ואף אם הי' הש"ח ביד הבעל היינו כופים אותו להשליש ביד ב"ד לדיני דמתיבת' עד שנראה איך יפול הדבר ואף לדעת הב"ח דמדייק מתשובת מהר"ם דדינא דמתיבת' לא אירי לענין ממון נדוניית' ולא זכתה אא"כ תפסה אפ"ה בכי האי גוונא שהבעל טוען שהיא לקחה הש"ח מתיבתו וגם החתום יהודא מודה שראה ביד חמותו הש"ח שלו הוי תפיסתה תפיסה ואף שאומרת ששרפו להש"ח של יהודא נאמנות ולא מבעי' כי האי נידן שלפנינו שהבעל החתום שנתן הש"ח על הנדוני' מסך מאה זהובים חייב לאבי' בש"ח סך יותר ואין לו התחייב' בעדים על אביה שהתחייב לפצות ולרצות עבור ש"ח שנתן לחתנו ואפילו אם הי' בעל החתום מכחיש את אביה שלא ראה הש"ח מ"מ נאמן ראובן במגו דפרעתיך או במגו דלא הד"מ נאמן לומר הראתיך הש"ח שלך ושרפתי ואין אתה חייב לשלם לחתני כיון שאני יודע בבירור שאין הממרנות בידו כי אני שרפתי ואף דנהיגן היכי שנאבד הממרני והלוה מודה למלוה מוציאין מלוה ומכריזין בבה"כ ומבטלין הממרני התם משום דלא מחזיקנן אינשי ברשיעי לומר שימצא אינשי דלא מעלי וישבע ויוציא מידו שנית וכל ישראל מוחזקי' בחזקת כשרות ועוד שב"ד חוקרין ודורשין בכי האי גוונא וכל אחד מתירא שמא יאחז ויתבדה אבל בנידן שלפנינו שאבי אשתו טוען בוודאי שהראתיך הש"ח שלך ושרפתי והוי כאלו אומר פרעתי חוב שלך דמה לי אם היה משלם לחתנו ותבע אותו בעל פה שירצה אותו שהיה נאמן לומר פרעתי כמו כן עכשיו שטוען שהראתיך הש"ח ושרפתי ומעולם לא תבוא לתשלומין על ידי א"כ בוודאי לא מחייבים לבעל החתום לשלם בלא שטר מאחר שאנו יודעין בוודאי שיפסיד כל מה שיתן שפיר יוכל לומר אם תתן לי הממרני אשלם לך ופשיטא בנ"ד

שהבעל החתום מודה שראה ביד חמותו הש"ח והתרית בו שלא ישלם לחתנו מחמת קטטות ומריבות שהרגיל עם בתה שפשיטא דאמרינן דמסתמא אדם מחזיק מה שבידו דהא עדיין לא שקטה אש המחלוקות מסתמא הי' בידו ושורפתו א"כ אין הבעל החתום יכול להחזיק הממון שחייב בש"ח לראובן חמיו של שמעון ואין יכול להחזיק כי פן ואולי ליום מחר שהיא לאחר זמן יתבע אותו ראובן דהא קיבל בחרם ששרפו ובכי האי גוונא מבטלין הש"ח מי שיבא מחמת ראובן ובתו שט"ח כזה בטל ואין לחוש דילמא ימצא חתנו דהא הוא בעצמו טען ששתו לקחתה מתוך התיבה שלו ואם נאמר דמחמת אומדן דעתו אומר כן שלא מצא הש"ח ותלה הדבר באשתו והאמת י"ל שנאבד מ"מ הא בלאו הכי פסקו הב"ד שאבי' מחויב להשליש ש"ח מסך מאה זהובים ואם ימצא הש"ח מחויב אבי' לשלם לבעל החתום א"כ אין כאן בית מיחוש כלל לעכב ממון ראובן ביד יהודא עבור זה ופשיטא לכל הפוסקים דנקטינן כוותייהו אפילו מעות הנדוני' לדיני דמתיבת' צריך הבעל להחזיר לה א"כ אף אם הי' הש"ח ביד הבעל היינו מוציאין מידו להשליש ביד ב"ד ק"ו בנ"ד שטוען בידו הי' ושרפו והבעל החתום מודה שראה הש"ח שלו ביד חמותו דאין הבעל החתום יכול להחזיק במעות שחייב בשטר לראובן עבור ממרני שלו ואם יש לחוש שהיום או למחר יוציא הבעל הש"ח ויצטרך לשלם הא מונח הש"ח של ראובן ביד ב"ד ועוד כיון דשמעון הודה שהממרני זו נתן לו חמיו עבור נדוני' אף דכתב הט"ז דממרני הוי כגבוי היינו לענין מורדת ד"ש שהיא מורדה עליו ובנידן דידן נתברר שגם שמעון חתנו מרגיל קטטה והכה אותה כמה פעמים מכת רשע שפטור מצד הדין לשלם דאפילו אם בידו הש"ח וכשם שאבי' הי' פטור כן יהודא הבא מכוחו יש לו זכותו דהוי כמי שמשליש מעות ביד שליש לתת לבתו כך וכך מעות ליקח בהם קרקע ואף שהבת אומרת תנו אותם לבעלי אם היתה גדולה ונשאת שומעין לה ובקטנה יעשה השליש כמו שציוה האב ק"ו כאן שהבת מסכמת לדברי האב וכיון שאין הש"ח ביד בעלה אמרינן אדעתא דהכי לא נתחייב כלל ולא יתן השליש כלל ליד שמעון חתנו והחתום יהודא מחויב לשלם לראובן כל מה שחייב לו בשטר כל זה נראה לי ברור ופשוט באין גמגום:

והשתא נבוא לנדון אחר טענות לוי שהוא מלוה של חתנו שמעון שטען שמסר חתנו חוב זה במעמד שלשתן ולא מבעי' בנ"ד שאמר שקודם המחאת הבעל כבר נפל המחלוקות בין איש ואשתו ולפ"ד בעל החתום ראה הש"ח ביד חמותו וכבר בררנו שהיא תוכל לתופסה וא"כ בשעה שמסר חתנו במעמד שלשתן לא הי' החוב שלו ואף שאית' בח"מ סי' ס"ו סי' י"ט ראובן שהיה לו ש"ח על לוי ואמר לו מנה יש לי בידך בשטר תנהו

לשמעון במעמד שלשתן קנה שמעון אע"פ שלא נתן לו השטר כו' עד אם יכפור ב"ד כופין למלוה להוציא השטר ודנין על פיו התם שהמלוה שהמחוהו עומד בשטרו אלא שאינו רוצה ליתן לו הש"ח אבל אם בשעת שהמחוהו לא הי' שטר בידו כגון ששרפו ב"ח מוקדם וב"ח מוקדם יכול לטרוף אף מן הלוקח וכן מבואר בי"ד סי' קע"ג סי' ד' ע"ש בט"ז ובודאי אם הי' כן אין המחאתו כלום ובנידן דידן נמי דהא הממרנות שלנו אין צריכין כתיבה ומסירה ומיד שהי' ביד חמיו הש"ח הוי כשלו ע"פ טענתו ושוב אין חתנו יכול למחול ולא להרחיב זמן וא"כ אין בידו למסור החוב במעמד שלשתן ואפילו לאחר שמסרו במעמד שלשתן תפס אביה כיון שבאה בטענה וכבר הוכחנו לעיל אף שאמר שנשרף נאמן כנגדו במגו אף אם לא הודה לו יהודא שראה הש"ח בידו והוי כמו שטוען שירצה אותו עבור ש"ח שנתן יהודא עבור ראובן לשמעון חתנו והוכרח לשלם היה נאמן יהודא לומר שכבר פציתי ורציתי אותך בריצוי כסף או בטענות להד"מ שנתתי ש"ח עבורי נאמן הוא לומר שכבר הראתיך הש"ח שלך והתרתי בך שלא תשלם לחתני ה"נ אף דמעמד שלשתן קנה והוי כאלו יהודא לוה מלוי מ"מ יכול לומר לא קבלתי עלי אלא על דעת מי שיתן לי הממרני בח"י וכיון שאין מחויב לשלם לשמעון חתן ראובן כאשר בררנו לעיל אינו מחויב לשלם גם לדאתי' מחמתי' עד שיתן לו הממרני והוי כמי שמקבל עליו במעמד שלשתן לפרוע ואח"כ אמר עיינתי בחשבוני ולא היה לו אצלי כלום וטעיתי במה שהודיתי לו אם יוכל לברר בעדים שהוא אומר אמת פטור ה"נ דכוותיה דאנן סהדי שאינו חייב לשלם לשמעון חתנו ואף שיש לחלק דשם מיירי שמברר בשעה שקיבל לא היה חייב אבל בנ"ד אם היה תופס לאחר שקיבל במעמד שלשתן א"כ בשעה שקיבל עליו במ"ש היה חייב מ"מ אנן ידעינן בממרני שלנו שכל מי שמוציא בו יכול לגבות ומסתמא לא קיבל אלא מי שיבא לו הש"ח וריע טענתו של הנותן כשאין הממרני בידם ואף דנהיגן דמבטלין השטר כבר כתבתי טעמו דלא מחזיקינן אינשי ברשיעי דבר שאינו שלו אבל בנ"ד שחמיו טוען עליו בדין ותפיסתו תפיסה ודומה לזה אם קיבל במעמד שלשתן לשלם ואח"כ בא איש אחר בש"ח שלו ואמר שהנותן נתן מקודם הש"ח זה לגבות בו ואני קניתי ממנו שבודאי אין חייב לשלם להמקבל דאדעתי' דלשלם שני פעמים לא קיבל ה"נ דכוותי' אף שאין מראה עכשיו השטר בב"ד וטוען ששרפו מ"מ כבר כתבנו שנאמן הוא במגו נגדו ואם ישלם לחתנו יפסיד המנה שלו לגמרי בודאי לא עדיף לוי מגברא דאתי מאמתי' וכשם שלא היה צריך יהודא לשלם לשמעון חתנו בלי נתינה לידו הממרנא ה"נ ללוי דאתי מחמתו דיכול לומר דטעיתי דסבור היתי שאני חייב לשמעון ועכשיו ברור לי שאין אני חייב לו וטעיתי בהודאתי ואף אם לוי מכחישו שלא

הזכיר לו ש"ח מ"מ כיון דלא הודו לו בפני עדים נאמן במגו דלא הד"מ או במגו דפרעתי וכבר הכריע רמ"א בח"מ סי' קכ"ו ס"ס י"ג דאם הודה לו בלא עדים יכול לומר טעיתי ואפילו אם נתן לו כתיבת ידו נאמן לומר טעיתי במגו דפרעתי וא"כ ה"ה בנידן דידן דנאמן לומר טעיתי סבר הייתי שהממרנ' ביד הנותן עכשיו ראיתי ביד אשתו וחמותו ופשיטא בנ"ד שהגיד בחרם שמתחילה קודם קבלתי מעמד שלשתן ראה ביד חמותו הממרני וכיון שיפסיד המנה לא הי' מחויב לשלם ונאמן לומר טעיתי במגו ובר מכל דין דאף אם לא היה קטטה בין חתנו ובין בתו והממרני הי' ביד אשתו או ביד אבי' אינו ב"ח יכול לגבות מנדוניא כמבואר בח"מ סי' נ"ז בהג"ה סי' כ"ד שהכריע רמ"א דאם המעות נדונייתא עדיין בידה או ברשות אבי' יכולה לתופסה למזונותי' וכתב הסמ"ע עי' במהרי"ו דמפרש דאפילו למזונותיה דלהבא יכולה לתפוס נדוניית' ובזה מיושב דכאן כתב למזונותי' דמשמע דווקא למזונות והמותר יתן לב"ח ובסי' כ"ו כתב מהר"ם בהג"ה וז"ל וי"א דמ"מ אם עדיין הנדוני' ברשותה אין ב"ח גובה מהם ולמש"כ דמהני תפיסה למזונו' דלהבא א"ש דלמזונותי' דלהבא אין להם קצבה אפילו תפסה ככר זהב עכ"ל. וכיון דכבר הוכחנו שתפיסתה תפיסה אף שטוענת ששורפה הש"ח א"כ אין ב"ח יכול לגבות ממעות נדוניית' אף אם ידורו יחד כדרך כל ארץ וק"ו בנ"ד שפסקנו לה דיני דמתיבת' וכיון שאבי' אינו חייב לשלם למי שנתן עבורו ש"ח כאשר כתבנו לעיל א"כ לא מבעי' שאין ללוי דין ודברים על ראובן ועל אותה מנה שהוכרח יהודא לשלם לראובן דתפיסתה תפיסה כמו כן אין ללוי דין ודברים על יהודא דיוכל לומר טעיתי בהודאותי ונאמן במגו ואין כאן חשש אלא שלוי יוכל לומר שאתם עושים קנוני' עלי וכיון שאין כאן טענה ודאי אין לו ללוי על יהודא המקבל אלא חרם סתם שכדבריו כן הוא שנתן ש"ח עבור ראובן לנדן ואח"כ ראה הש"ח בח"י ביד חמותו וא"כ אין אני חייב כלל לשמעון חתנה בלי ש"ח וכן לכל דאתי מחמתי' ואם היום או למחר ימצא הש"ח אשלם למי שימצא ויבא מחמת טענה גם אני אחזור על ראובן כאשר השלישׁ ראובן ש"ח על זה וזה ברור ונכון בס"ד:

שאלה קז

אשר השיב לי מחותני ה"ה הרב הגאון דק"ק פ"פ דמיין

מאיר עיני חכמים בהלכה בפילפולו עורך מערכה מול מערכה תורתו שמורה בכל וערוכה מורה נבוכה ה"ה אהו' ידידי מחותני הרב הגדול גאון ותפארת ישראל צדקתו כהררי אל כ"ש מוהר"ר מאיר נרו יבקע כשחר אורו. מעשה ידי אצבעותיו וידו הגדולה

אלי כתיב בעסק השאלה ותשובתו בצידו עתו גולה בעסק מורדת בבעלה ומעלה בו מעלה ותפסה נכסי בעלה וע"י נסתעפו ונולדו שתי טענות ותביעות אשר כבר יצא דינו מפי דמר ושיחר פני יבקש רצון ודעתי אם דן דין אמת לאמיתו ובודאי לא צריך לדידי ולהכרעתי כאשר הכל גלוי לפניו כאשר הכל באר הטיב בתשובתו דובר דבר על אופנו אופן מתוך אופן ומראה פנים לכל צד מילתא בטעמא. זאת ועוד אחרת אפס מאתי עת לדבר דבר בעט"י עט סופר מיהיב יהיבה והרבה כתיבה תמה ברורה ונעימה מרוב עבודה עבודת הציבור ועול תלמידים המבקשים תפקידם במעשה חידודים ושעורים דאורייתא כסדרן תמידין מ"מ רצונו של אדם כבודו מה שלבו חפץ לשמוע דעתי ומפני כבוד מפסיקין בין הפרקים והצצתי מן החרכים בדברי קדשו וקריתי ושניתי וזה לשון השאלה כאשר היא מבוארת בסי' ק"ה באריכות וע"ז האריך בתשובתו הרמה רמא דיקלא וזקפה בונה וסותר ע"מ לתקן עולה ויורד לעומקא דדינא דינו דין אמת בדין הראשון אך בדין השני מאי דפשיטא ליה עדיין מבעיא לי' טובי במה שהעלה מתשובתו דאין ללוי שום דין ודברים על יהודא דיכול לומר טעיתי בהודאתי ונאמן במגו ואין כאן חשש אלא שלוי יוכל לומר שאתם עושים קנוני' עלי וכיון שאין כאן טענות ודאי אין ללוי על יהודא המקבל אלא חרם סתם שכדבריו כן הוא עכ"ל:

חדא לפי דבריו של טעם דכת"ר דלכך פטור יהודא מלוי מהקנין של מעמד שלשתן מפני שמדמה כאלו טוען לוי טעיתי בחשבוני ואין להנותן בידי כלום ולפ"ז לא ירדתי לסוף דעת מעלתו מפני מה פוטר יהודא משבועה וכת"ר נתן טעם מפני שאין ללוי על יהודא רק טענות ספק ומה בכך כיון שאין יהודא נאמן לומר טעיתי אלא במגו דלהד"ם או פרעתי ואלו טען פרעתי או להד"ם הוי צריך שבועה ה"ה נמי בטענתו וכן כתב הש"ך שם מילתא בטעמא וגם הסמ"ע פסק דצריך שבועה וגם הסברא נותנת דאל"כ לא הוי מגו כי אי הוי טען לא הד"ם או פרעתי הוי צריך לישבע ובאמת אפשר אינו יכול לישבע ולכך טען טעיתי דהוא לא ידע ולא צריך לישבע וכמו כן איתא בגמ' דב"מ דף ח' ע"א ס"ד האי דאמר חצי' שלי להוי כמשיב אבידה ופירש"י מדהוי מצי למימר כולי שלי קמ"ל דהא ערומי קא מערים סבר אי אמינא כולה בעינא אישתבועי אימא הכי כו' נמצא אפילו התם אית ליה טענה דעדיפא לומר כולה שלי לא הוי מגו משום דצריך לישבע מכ"ש בנ"ד דעכ"פ אפילו בטענה זו דטעיתי צריך יהודא לישבע עכ"ל:

הנה ראיתי וקריתי את דברי פי מחותני הגאון נר"ו ונימוקי וטעמו כעיקר עמו ואם אמנם יש לפקפק אף דפסק הסמ"ע כדעת הטור שצריך לישבע למקבל משום דטענות הנותן הוא ברי מצטרפין טענות המקבל והנותן אבל בנידן דידן אף הנותן אינו יכול

לטעון ברי כיון שהוא מודה שאין הש"ח בידו ואשתו לקחתה וכבר בירורנו שתפיסתה תפיסה והוי כמי שמוכר הש"ח לאחר והלוקח בא עם הש"ח לתבוע מן הלוה אין המלוה יכול להקנאות במעמד שלשתן דריע טענתו וזה עומד בשטרו וממרני אין צריך כתיבה ומסירה ה"נ דכוותי' כיון שהוא טוען שאשתו גנבתו מתיבתו א"כ אין טענתו ודאי שחייב לו יהודא ובזה י"ל אף דאינו נאמן אלא ע"י מגו דלהד"ם או פרעתי ואף טען כן הי' צריך לישבע מ"מ כיון דעיקר תביעתו של תובע אינו טענות ברי לא משבעינן לו היסת וכה"ג עלה בדעת הש"ך בסי' קנ"ו ס"ק כ"ו לחלק בכך אלא שאח"כ חזר וכתב דאף דהנותן טוען שמא חייב לישבע כיון דאינו נאמן אלא מכח מגו דפרעתי וכי היכי דפרעתי הי' צריך לישבע ה"נ בטעות וכה"ג אמרינן לעיל סי' קכ"א ס"ה היכי דנאמן לומר החזרתי וכה"ג משום מגו דנאנסו צריך לישבע שבועה חמורה ואין לחלק לומר דהתם כיון דהיסת עכ"פ צריך לישבע לכך צריך לישבע שבועה חמורה כעין אותו טענה שהי' יכול לפטור משא"כ הכא דאין צריך לישבע כלל דהא התם הך שבועה דהחזרתי ליתא במשנה כלל וקודם שנתקנה משבועת היסת היא אלא דילפינן לה מדהוי בעי אשתובעי אי טען נאנסו ה"נ בהחזרתי א"כ ה"נ הכא ודו"ק. ויצא לנו מזה דין חדש דבכל דוכתא דאין הנתבע נאמן אלא משום מגו אע"ג דאין להתובע טענות ברי צריך לישבע היסת כגון בטענה מה אתה עושה בתוך שלי והלה אומר של אביך היתה ולקחתי הימנה דאינו נאמן אלא במגו דשלא היתה של אביך מעולם כדלקמן סי' קמ"ט ס"כ צריך לישבע היסת שלקחה מאביו אע"ג דאין לתובע טענות ברי וכן כל כיוצא בזה ודו"ק עכ"ל. ואם אמנם שכמה גדולים לא ניחא להו תירץ זה דהא בסי' קמ"ט סי' כ"א כתב המחבר מי שהחזיק בנכסי קטן ואמר משכונא הם בידי ויש לי עליהם חוב כך וכך הואיל ואלו רצה אמר לקוחים הם בידי נאמן שהרי אינו מוחזקת שהיתה לאביו של זה והרי זה גובה בשבועה ורבי' גורסים והרי זה גובה משבחה משום דקשי' להו ממה שכתב הרמב"ם והמחבר בסי' כ"ב שגובה שלא בשבועה ואם הדין חדש שחידש הש"ך הוא אמת אין כאן מקום לקושי' זו כמו שתירץ שם הש"ך בעצמו בשלמא בסי' כ"ב מיירי שיש לו חזקה ג' שנים וכי היכי דאם הי' טוען לקוחה לא הי' צריך לישבע כיון שהחזיק ג' שנים והיתומים טוענים שמא ה"ה בטוען חוב יש לי שאין צריך לישבע משא"כ היכי דאינו נאמן לומר לקוחה אלא במגו שלא הי' של אביכם מעולם ואם הי' טוען כן הי' היורשים מכחישים אותו בברי והי' צריך לישבע א"כ אף בטענות לקוחה או חוב יש לי עליהם נמי מחויב לישבע היסת וגם הלחם משנה בפרק י"ד מהלכות טוען כתב שעיקר כגירסא זו שגובה בשבועה והניח דברי הרמב"ם בצ"ע ואי ס"ל כדין חדש שכתב הש"ך לא קשיא מידי ולא הי' לו

להניח דברי הרמב"ם בצ"ע וגם הראב"ד בפ' הנ"ל הקשה על דברי הרמב"ם וז"ל נראה מדבריו דמעשה דרבה בר שרשום מוקי לה שאינו יודע שהיתה של אביהם ואם כן ליה למימר מגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי לימא דאי בעי אמר דידי הוא עכ"ל. ואם איתא לסברת הש"ך אין כאן קושי' דהא רבה בר שרשום בעי לאפטור' נפשי' משבועה ולכך אמר במגו דלקוחה דבטענות לקוחה הי' טענות יתומים שמא ולא הי' נשבע ולכך בטענות חוב לי בידי אביכם נמי אינו נשבע אבל אם היה טוען דידי הוא ומעולם לא היתה של אביך היו יתומים טוענים כנגדו טענת ברי והיה צריך לישבע אלא ע"כ מוכרחים אנו לומר דס"ל כיון דבעיקר הטענה לא היה צריך לישבע אף במגו הי' צריך לישבע מ"מ הוא פוטר משבועה ובעיקר ישוב דברי הש"ך תמי' לי הא ביתומים קטנים מירי שלא הוחזק שהיתה של אביהם א"כ אף אם הי' אומר שלי הוא ולא היתה של אביך אין אפשר לקטנים לטעון טענת ברי כיון דקטנים לא ידעו במילי דאבוה ולא הוחזק בחזקת אביהם מעולם ואין לומר בטענו ע"פ קרובים א"כ במגו דלקוחה נמי יכול לטעון כן טענת ברי ע"י קרובים ומיהו מדברי תוס' בפרק חזקת הבתים דף ל"ג משמע כדברי הש"ך והקשה בד"ה מגו דאי בעי למימר לקוחה היא בידי ותימא מאי דעתי' דרבה בר שרשום דאפילו אי טעון לקוחה היא בידי שבועת היסת לעולם צריך וי"ל דאין נשבעין שבועת היסת אלא היכי דטעין ברי אבל הכא לאו טענת ברי הוא שאין וודאי ליתומים שקרקע זו אינו לקוחה בידו הילכך אי הוי טעין לקוחה הוא בידי לא היה צריך שבועת היסת עכ"ל משמע אם הי' צריך לישבע שבועת היסת על המגו לא היה פטור משבועה אף בעיקר הטענה חוב יש לי על אביכם אעפ"י שבעיקר הטענה היה טוענים שמא הי' צריך לישבע:

ותמה אני על הש"ך בסי' ע"ב ס"ק ס"ז דאם הוא בענין שהי' המלוה יכול להחזיק במשכון ולטעון לקוחה היא נאמן לומר שהלוה עד כדי דמיו בשבועה בנק"ח וכתב הש"ך בשם הגאונים אפי' התובע תובע שמא וכתב הש"ך וז"ל ואין להקשות ממ"ש הרמב"ם והמחבר בסי' קמ"ט סעי' כ"ב דגובה שלא בשבועה ומשמע התם דטעמא משום דהיתומים טוענים שמא כו' ולסברת הש"ך שחידש בסי' קכ"ו אין מקום לקושי' זו בשלמא גבי יתמי אף אם הי' טוען לקוחה לא הי' טענת יתומים אלא שמא כיון דהחזיק בחיי אביהן אבל הכא אף אם הי' טוען לקוחה היתה טענת ברי שהלוה יטעון שברי לו שלא לקחה אף דלא הי' נשבע רק היסת מכל מקום עכשיו שמודה שהמשכון יש לי וטוען שחוב יש לו עליו ובא ליטול צריך שבועה חמורה ולכך לא אמרינן מגו לאפטורי משבועה משא"כ גבי יתמי ויש לישבו בדוחק. איברא בעיקר הדין שכתב הש"ך דאף

דהנותן טוען שמא מ"מ כיון דאין הלוה נאמן לומר טעיתי אלא במגו דפרעתי וכי היכי דבפרעתי היה צריך לישבע הכי נמי בטעיתי צריך לישבע לכאורה יש להשיב על דבריו מהא דאיתא בסי' פ"ט סי' ג' גבי שכיר שנשבע ונוטל מב"ה וכתב במה דברים אמורים כשיש עדים ששכרו אבל אם לא היו שני עדים מתוך שיכול לומר לא שכרתיך כו' וכתב הש"ך משמע אבל אם היה שם עד אחד אינו כלום ונשבע רק היסת וכ"כ הרמב"ם ואין להקשות דהא לקמן סי' רצ"ו ס"ב אמרינן היכי דאינו נאמן לומר החזרתי אלא במגו דנאנסו צריך לישבע על החזרתי שבועה כעין דאורייתא כמו אם היה טוען נאנסו ואם כן הכא שאינו נאמן אלא במגו דלא שכרתיך ישבע כעין דאורייתא כשטוען פרעתיך כמו אם היה טוען לא שכרתיך שהיה מכחיש בעד והיה צריך לישבע שבועה דאורייתא דשאני הכא כיון דאפילו הי' שני עדים לא היה חייב לשלם מדין תורה אלא מתקנת חכמים שתיקנו שיהי' נשבע ונוטל וכשיש עד אחד לא תיקנו כו' עכ"ל. וא"כ השתא נימא בנ"ד נמי הכי ואף בק"ו מייתינן לה דהתם גבי שכיר אם הי' מודה בעל הבית לשכיר הי' חייב לשלם לו ע"פ דת תורתינו רק אם אומר פרעתיך לא חייב לשלם אלא מתקנת חכמים אפ"ה לא תיקנו חכמים לישבע כעין דאורייתא ק"ו בנ"ד שמעמד שלשתן הוי כהלכתא בלא טעמא ואינו חייב אלא מדרבנן אפילו אם מודה לדברי הנותן וכיון דלא תיקנו רבנן שבועת היסת בטענות שמא אף דלא מהימן אלא במגו כיון דאין כאן חיוב ממון מן התורה דחינן במגו כל דהו כיון דבעיקר הטענה אינו חייב היסת ודומה לזה כתב הרא"ש ריש פ' כל הנשבעין דאנן קי"ל בשבועת השומרים איתא אף במפקיד שלא בעדים ולא אמרינן במגו דלא הד"מ דהוי מגו דהעזה ובשבועת שכיר במגו כל דהו מוקמינן אדינא עכ"ל א"כ ה"נ אף דלא אמרינן כן באומר החזרתי במגו דנאנסו וצריך לישבע שבועה חמורה וכן אף אם נימא גבי אם אומר מה אתה עושה בשלי והלה אומר של אביך היתה ולקחתי ממנו דאינו נאמן אלא במגו שלא היתה של אביך מעולם דצריך לישבע היסת אע"ג דאין להתובע טענת ברי דשאני התם דבלא מגו כיון דלא החזיק ג' שנים הי' צריך להחזיר להיורש השדה מדין תורה ולכך השתא דנאמן מחמת מגו שלא היתה של אביך דצריך לישבע היסת אבל הכא במעמד שלשתן שאין להמקבל חיוב ממון מן התורה ואינו בא אלא מכח הנותן ואם הנותן ג"כ טוען שמא או שהלך למדינת הים אינו יכול להשביע אף דאינו נאמן אלא מכח מגו דלהד"מ והיה צריך לישבע היסת נ"ל במגו כל דהו דחינן וכי היכי דמחלק הרא"ש לענין גבי שותפין אמרינן מגו לאפטורי משבועה ואף דלא אמרינן גבי שומרים לאפטורי משבועה במגו דלהד"מ משום דהוי מגו גרוע מ"מ גבי שותפין דאינו נשבע אלא מתקנת חכמים דחינן לשבועה אף במגו

גרוע דהעזה וא"כ ה"נ יש לחלק כמו שעלה בדעת הש"ך מתחילה דלא דמי להיכי דנאמן לומר החזרתי במגו דנאנסו דאין כאן חיוב ממון אלא מדרבנן דחינן במגו כל דהו דומה לזה כתב הש"ך בסי' פ"ט ס"ק ה' ע"ש באריכות:

וגם מה שכתב הגאון שהסברא נותנת דילמא ערומי קא מערים ומביא ראיה מפ"ק דב"מ דף ח' נראה דאין הנידן דומה לראיה דהתם אך שבועה תקנת חכמים היא שלא יהיה כל אחד אוחז בטלית של חבירו ואומר שלי הוא ואם לא ישבע באומר חצי שלי משום משיב אבידה יתבטל תקנת חכמים לגמרי דכל אחד יחזיק בטלית חבירו ויאמר חצי שלי ויפטור משבועה קמ"ל דחיישינן לאערומי כיון דכשנגדו טוען ברי אבל בנ"ד שטוען שמא ולא תיקנו רבנן שבועת היסת בשמא לא חיישינן לערומי ועוד דסמכינן דמסתמא טענת הנתבע אמת ובזה יש לדחות הסברא שכתב מר אפשר כי אם הוי טען לא הד"מ או פרעתי היה צריך לישבע ובאמת אפשר שאינו יכול לישבע ולכך טוען טעיתי. נ"ל דאין כאן חשש זה כיון דטענתו שמא אמרינן מסתמא אמת במה שאומר טעיתי א"כ היה יכול לומר שאינו חייב לו עתה ובדעבד אין צריך לברר דבריו ואפילו בפקדון כמו שכתב בהג"ה אשר"י בפ"ק דמציעא דאין צריך לפרש דבריו וכמו כן פסק רמ"א בסי' ע"ב בהג"ה סי' י"ז בשלמא בטענת ברי דנשבע היסת משום דחששו שמא מלוה ישינה עליו ורמי רבנן שבועה עלה דפרשי מספק שבועה ולא פרשי מספק ממונא ולכך בשנים אוחזין אי לא היה נשבע באומר חצי שלי חיישינן לערומי אבל בטענות שמא דהתובע דמחזקינן טענות הנתבע לאמתיתו לא חיישינן לערומי:

איברא בעיקר הדין הדעת מכרעת כדעתו דמר דמה שהבאתי ראי' משכיר אין כאן ראי' כלל דהתם הכי פירושו כי היכי דאם הוי שני עדים ששכרו הי' נאמן לומר פרעתי בלא מגו קודם תקנת רבנן אלא דרבנן תיקנו אם יש שני עדים ששכיר נשבע ונוטל ובעד אחד לא תיקנו ונאמן לומר פרעתי בלא מגו קודם תקנת רבנן אלא דרבנן תיקנו אם יש שני עדים ששכיר נשבע ונוטל ובעד אחד לא תיקנו ונאמן לומר פרעתי בלא מגו אבל היכי דתיקנו רבנן שישבע כגון במעמד שלשתן אם אומר פרעתי שצריך לישבע היסת אף היכי דטוען הנותן שמא כיון דאינו נאמן לומר טעיתי אלא במגו דלהד"מ אז פרעתי וכי היכי דטוען פרעתי היה צריך לישבע ה"נ בטעיתי וכן יש לחוש לערומי כיון דאינו נאמן אלא מכח מגו. אכן האמת יורה דרכו שסמכתי יתידותי יתד במקום נאמן כיון דטענת הנותן והמקבל הוא בשמא תו לא צריכין להאמינו מכח מגו דהא טענתו של מלוה כשאינו מוציא השטר ועד כאן לא אמרינן דאינו נאמן אלא מכח מגו משום דטענותיהם של הנותן והמקבל היו בברי והוא טוען טעיתי בחשבוני אינו נאמן אלא מכח מגו משום

דמסתמא אדם מדקדק בחשבונו קודם שיודה אבל אם בתחילת המחאותו אינו יודע לו אם חייב לו והוא משיב שאינו חייב לו בוודאי נאמן בלא מגו ולא כתבתי מטעם מגו אלא לאלומי למילת' דהא בלאו הכי טענת המקבל בשמא אלא שמצטרפין טענות ברי של הנותן ואם הנותן גופא טוען כמו בנ"ד שאין הש"ח בידו ואי אפשר לטעון עליו בודאי מהימן הלוה בלא מגו בחרם סתם בר מכל זה הלוא הביא הסמ"ע בסי' פ"ז סק"נ בשם משרים דשבועת היסת אינו אלא חרם סתם ועם כל זה בטלתי דעתי נגד דעתו הישרה להחמיר עליו שישבע כנהוג:

שאלה קח

נשאלתי בראובן שנתן שח"ז לבתו כנהוג ושבק חיים לכל חיי ונטלה הבת חלקה ותבעה שבעלה יקח בחלקה קרקע והוא יאכל פירות כדין נכסי מלוג כי כן אולי ימות בעלה תחילה ואם לא יקח הקרקע ליחדה לה לנכסי מלוג לא תגבה רק כתובתה ובני' יורשים כל נכסי בעלה משא"כ כשיקנה בעלה בחלק ירושת אביה קרקע יהי' שייך לה יתר על כתובתה ויהי' לו כל ימי חיי' לעשות כרצונה והראה לפני פס"ד שכבר פסקו הדיינים שמחויב הבעל ליתן לה שטר על הקרן שיהי' לה כדין נכסי מלוג. ונראה שכדין פסקו ולא מבעי' לדעת רוב הפוסקים דס"ל דאף במתנה שנתן לה אחר לא קנה הבעל לגמרי רק זכה בהם ופירות כדין נכסי מלוג כמבואר בא"ה סי' פ"ה סי' ז' וסי' י"א ה"נ אף דנימא דהוי כמתנה שנתן לה אחר מ"מ לא קנה הבעל לגמרי אלא לפירות ובעל הלבוש בסי' פ"ה נתן מקום לטעות בדבריו בסי' י"א וז"ל אחר שנתן לה מתנה אפילו אמר לה ע"מ שלא יהיה לבעלה רשות בה אני נותן לה אפ"ה קנה הבעל שתהא מתנה זו כשאר נכסי מלוג כו' וטעמא דמילתא משום דקי"ל יד אשה כיד בעלה לפיכך אם נתן לה אחר מתנה סתם מיד שזכתה בה אשה קנאה בעלה דידה כידו וכשמוסיף לומר ע"מ שאין לבעלך רשות בה מוציא הגוף מרשות הבעל אבל הפירות הם שלו כו' אבל כשמוסיף עוד להתנות תנאי בגוף מתנה כו' משמע אם נתן לה מתנה סתם הוי גם הגוף של בעלה דיד אשה כיד בעלה ולא דק כלל בזה וגרם לו זה שהב"י לא העתיק כל דברי הרמב"ם רק בקיצור:

וביותר נפלאתי שבסי' ז' כתב בהדיא בא לידה נכסי' אחר שנשאה בין שבא לידה אחר שנשאה ובין שבא לידה בירושה או שניתן לה במתנה נקראין נכסי מלוג והרמב"ם בפ' ג' מהלכות זכייה ומתנה כתב בהדיא וז"ל דין י"ב הנותן מתנה לעבד או לאשה קנה הבעל והאדון אלא שהאדון קונה לגוף והבעל קונה אותה לפירות וכתב הרב המגיד מפורש

בירושלמי פרק מציאת האשה אע"ג דעביד ר' מאיר עבד כרבו וזכתה האשה זכתה בעלה מודה שאין לבעל אלא אכילת פירות בלבד ומוסכם הוא עכ"ל. וכן כתבו התוס' בפ"ק דקידושין דף כ"ד ע"א שכן משמע מירושלמי דכתובות בפ' מציאת האשה וכן פסק הרא"ש והר"ן וכן כתב הריטב"א שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב כאן ובפ' בן סורר ומורה דמתנה שנתנה לא"א סתם זכה בה בעל לגמרי כמו שזוכה במציאותה וליתא הילכך הא דמשוי תלמודא אשה לעבד היינו דבמתנה סתם כשם שאין העבד זוכה לא בגוף ולא בפירות בלא רבו כך אין האשה זוכה בפירות מיהת בלא בעלה וכן בתוס' רי"ד השיג על פירש"י וז"ל משמע מפתרון המורה שהבעל זוכה במתנה זכייה גמורה להיות שלו לחולטנית כמו מעשה ידי' ומציאתה ולא כנכסין שנפלו לה בירושתה שהן נכסי מלוג וזה רחוק מן הדעת שיזכה הבעל במתנה שניתן לאשתו לגמרי יותר ממה שזוכה בנכסין שנפלה לה בירושה הבאה מאליה ואין שם דעת אחרת מקנה והכרייע ג"כ שהנותן מתנה לאשה קנה בעלה לפירות ולא הגוף. והנה אף שפשטות הש"ס בפ' בן סורר ומורה ופ' מי שהי' נזיר גבי אם היתה הבהמה של אשה דפריך ג"כ מה שקנתה אשה קנתה בעלה משמע כפירש"י:

וגם ראיתי במרדכי בקדושין שהר"י מקורב"ל היה מסופק במתנה מ"מ מי יכנוס ראש נגד כל הנך רבוות' ראשונים ואחרונים שהכריעו להלכה דאף במתנה שלאחרים לא זכה הבעל כי אם לפירות וכן פסק בטור חו"מ סי' רמ"ט ופשיטא בשח"ז הנהוג דכבר הכרייע רמ"א בחו"מ סי' רפ"א דדינו כירושה ובירושה כ"ע מודו דהוי כנכסי מלוג ודייני דסמכי פסקו כן. ואגב דאיירינן בשיטה זו נזכיר מאי דתמי' לן על הט"ז ביו"ד סי' רמ"ז סי' כ"ב כתב המחבר כל מה שקנה עבד קנה רבו כו' אלא א"כ יאמר אני נותן לך ע"מ שתצא בו לחירות וכתב הט"ז וז"ל ונראה לי דאע"ג דבסי' רכ"ב אמרינן ג"כ דאם נותן לבתו על מנת שאין לבעלה רשות בהם לא מהני ואפי' הכי מהני שם אם אומר מה שאתה נותן לפיך ולרמב"ם מהני ג"כ אם יאמר כל מה שתרצה לעשות בהם יעשו מ"מ הכא לא מהני הני לישנא אלא דוקא אם יאמר ע"מ שתצא לחירות בהם דשאני עבד שאין לו יד כלל בלא אדון כו' ומסיים דזה לא עלה על דעת פוסק מעולם כפי מה שראינו אלא שבדרישה כתב מסברא דנפשי' שלשונו' שמעולים גבי אשה בסי' רכ"ב מועילין ג"כ גבי עבד ולא דק עכ"ל:

ונפלאתי עליו תחילה מסברא דנפשין דהתוס' לא כתבו כן אלא לדעת ר"י דס"ל דאין ראי' לפסוק כר' ששת מההיא דנדרים דהתם מתוקמא שפיר אפילו לר"א דס"ל דלר' מאיר דאפילו בע"מ שתצא בו לחירות קנה רבו ולא ס"ל דאף לדידי' נמי לא מקני לי' אפילו

באשה לא קני בעל שהרי אינם שוים כו' אבל אנן דפסקינן בסי' רכ"ב דאם אמר ע"מ שאין לבעלך רשות בהם אלא שאת תהי' אוכלת או לובשת ש"מ דס"ל כסברא אחרונה שכתב הר"ן דטעמא דאף לה לא קני לגמרי אלא לאותו דבר וכן פי' הרב ב"י בי"ד אלא שהרמב"ם הוסיף וס"ל כשמואל דאף מה שתרצה עשה בהן לא קני יתהון בעל וע"כ דטעמא דמילתא משום כיון דאמר לה מה שתירצו עשה לדידה נמי לא יהיב לגמרי דנימא לאלתר זכה בהן הבעל אלא הרי הוא כאומר לא יהי' שלך אלא לאותו דבר שתרצו לעשות בכל שעה ושעה וס"ל לשמואל כי היכי דמיחד לדבר אחד מיוחד מהני ה"נ כיון דמיחד לאותו דבר שתרצה לעשות בהן כל שעה ושעה מהני ועיין בב"י בא"ה סי' פ"ה. ולפ"ז כיון דאתיין מטעמא דאף לדידה לא מקנה לה ולכך לא זכה בעל הוא הדין עבד אף דיד עבד גרע מיד אשה מ"מ כיון דנוכל לומר דאף לעבד לא קני איך יקנה רבו כמו בע"מ שתצא לחירות והתוס' לא כתבו לחלק בין אשה לעבד אלא היכי דלא היינו אומרים אף לדידי' לא הקנה ומצאתי אחר זה בהדי' בהרמב"ם בפ"ג מהלכות זכי' ומתנה דין י"ד וז"ל כיצד הנותן מתנה לאשה ואמר לה הרי מעות אלו נתוני' לך במתנה ע"מ שתלבשי בהן או ע"מ שתשמש בהן ותעשה מה שתרצי בלא רשות הבעל לא קנה הבעל וכן אם אמר לעבד ע"מ שתאכל בהם ותשתה בהם או ע"מ שתצא בהם לחירות או ע"מ שתעשה בהם כל מה שתרצה בלא רשות האדון לא קנה האדון עכ"ל הרי להדי' שלמד דין עבד מדין אשה ובעל הדרישה כיון לדעת הרמב"ם וכן כתב הש"ך ושלא כדת השיג עליו הט"ז וה' ינחני בדרך אמת:

שאלה קט

נשאלתי בשבת שהי' שני חיובים אחד אבי הילד בשבת שהולכת לבה"כ ואחד י"צ ומי שהי' י"צ הי' איש נכבד והשני לא הי' נכבד כ"כ מי הוא קודם לקרות בתורה אם נימא כיון דאבי הילד דוחה לי"צ במקום שאי אפשר לקרות לשניהם א"כ הוא קודם או דילמא כיון שהוא איש נכבד ואיכא הקפדה שחשוב חשוב קודם כמו שמבואר בא"ח סי' קל"ו א"כ הנכבד קודם:

תשובה נראה דאף דלדחות אבי הילד עדיף מ"מ דנוכל לקרות לשניהם חשוב חשוב קודם וראי' ממה שכתב הרא"ש בפרק במה מדליקין והביאו הב"י בא"ח סי' תרפ"ד וז"ל כתב הרא"ש משמע אי לאו משום פרסומי ניסא תדיר קודם אפילו לדחות את שאינו תדיר ויש לדקדק מזה כשחל ר"ח טבת בשבת שמפטירין הפטורה של ר"ח ולא בנרות דזכריה דתדיר קודם דלא שייך פרסומי ניסא בהפטורה דהא קורין בתורה דר"ח קודם

ואח"כ דחנוכה ואי שייך פרסומי ניסא בקריאה אפילו לדחות פרסומי ניסא עדיף כש"כ להקדים וליתא להך סברא דהך סברא היכי דאי אפשר לקיים שניהם פרסומי ניסא עדיף אבל להקדים תדיר עדיף דאיכא לפרסומי ניסא באחרונה כמו בתחילה הילכך קריאת התורה דאפשר לקיים שניהם תדיר קודם אבל בהפטורה שאין מפטירין אלא אחת פרסומי ניסא עדיף עכ"ל. הרי להדיא אף דלענין לדחות פרסומי ניסא עדיף מ"מ היכא שנוכל לקיים שניהם אזלינן בתר מעלה דתדיר א"כ ה"נ דכוותי' אף היכא שא"א לקרותן לשניהם אבי הבן דוחה לי"צ כמבואר בלבוש ובמג"א בא"ח סי' רפ"ב מ"מ היכא ששניהם אפשר לעלות לס"ת מקדימין החשוב תחילה כיון דעכ"פ נוכל לקרות לאבי הילד לבסוף כנ"ל ברור ונכון להלכה למעשה ולא כתבתי אלא להוציא מלב קצת לומדים שעלה בדעתם כיון דחשיב אבי הבן יותר מי"צ לענין דחי' ה"ה לענין להקדימו ולפע"ד כתבתי ראי' ברורה שאין עליה תשובה:

שאלה קי

נשאלתי בעוף אחד שנשבר בעצם משוק למעלה מצומת הגידן והבשר והעור הי' שלם ולא הכירו בהיותו חי ולאחר שבישלו ואכל קצת מן הירך מצאו אותו שבור והי' באלכסון ולא נדבק שבר אל שבר מה דינו עוף זה:

תשובה אף שהלשון הטו"ז ביו"ד סימן נ"ה סעיף קטן י"א משמע שאם היתה השבירה בקולמוס בשיפוע וחזרו ונתדבקו השברים באותו השיפוע רק שלא נתכוונו ממש כמו שהי' בתחילה רק עוקץ זה נמשך קצת למטה וזה קצת למעלה דכשירה דמהרי"ק לא אתי לאפוקי אלא במה שכתב בסיפא אם הי' שוכבים זה על זה אבל לא בנדון שזכרנו שהם דבוקים כראוי רק שלא נתכוונו ממש כי היכי דלא לוסיף עלה מ"מ נ"ל באם נשבר העצם במקום שאין עושה אותו טריפה בזה מהני אם חזר ונקשר יפה אע"פ שלא חזר למקומו ושפיר נסמוך על מהרי"ק משמע דוקא במקום שאין עושה טריפה ואין בו אלא משום מצות פרוש בזה מקיל דאין צריך להו האבר אם נקשר אף שלא חזר למקומו אבל במקום שאנו מחמירין לרב כדעת התוס' ורש"י דבפרק שני אסור לא התיר אלא בנתדבקו החוי באותו שיפוע רק שלא נתכוונו ממש אבל אם שוכבי' זה על זה נר ת אך הש"ך מתיר וז"ל בס"ק י"ד ונ"ל דאף דעתה נתפשט המנהג להר ן בכל ענין מ"מ בנקשר אפילו לא נקשר שבר על שבר יחדיו ידובקו השיר כשהעור והבשר שלם ואינו ניכר ריעותא כלל אפילו בלא הפם חור בח יעויי' שם בתוס' ביאור ונראה דהדעת מכרעת כהש"ך דהחן ופ' שני למעלה מצומת הגידין כיון דאין ריעותא בעור ובשר שלא הרגיש מקודם הוי כמו ס"ס

שמא לא יצא מחיים השבירה כלל ואת"ל יצא דילמא הילכתא כהרי"ף והרמב"ם שפסק הרב הב"י כוותייהו דבעצם אמצעי למעלה במקום צ"ה אין לאסור מחמת חתיכות רגל דפסקי כלישנא בתרא בש"ס ובכל דוכתא רגילין אנו לפסוק כלישנא בתרא ואף שאנו מחמירין כדעת רש"י ותוס' מ"מ היכי דנקשר אף שלא נקשר שבר אל שבר יחדיו יש להצטרף לספק סברת הרי"ף והרמב"ם ודומה לזה כתב הב"ח בסי' ס"ו גבי דם בצים דשמא דסברות הגאונים הלכה היא ונמצא בהך עובדא דהרא"ש הוי ס"ס וכיוצא בזה כתב הב"י בסי' מ"א גבי כבד לדעת הרמב"ם וכן בגלודה לדעתו בסי' נ"ט וכ"כ מהרא"י בדין דרוסה בשור שקפץ עליו דוב עיי' בת"ה סי' קע"ה שמא קמ"ל באשר"י כו' יעויי' שם ואף שהש"ך בסי' ס"ו כתב וז"ל ואפילו בנמצא על החלמון ונתערב חשיב ספיקא דשמא קי"ל כהרא"ה וסייעתו וכן בנמצא על החלבון ונתערב שמא קי"ל כהגאונים וסייעתם וכן הב"ח גופי' סבר דהאי ספיקא מעליא הוא ואע"ג דכתבתי בס"ס כ"ז דבכה"ג לא הוי ספק ספיקא אלא דוקא גבי דרוסה דיש בלא"ה צדדים להתיר מ"מ הכי שיש כאן ספק אסור כלל ודאי נראה דהוי ס"ס גמור עכ"ל ואף בכאן דהוי ספק איסור דאורייתא מ"מ כיון דהרבה מן האחרונים ס"ל דהיכי דהעור והבשר שלם אין להחמיר אף אם אין נקשר שבר אל שבר יחדיו ידבוקו א"כ בכה"ג אמרינן שפיר ס"ס כזה שמא לא יצא לחוץ ואת"ל יצא לחוץ ולא הי' עור ובשר חופין את רובו דילמא הלכה כהרי"ף והרמב"ם וא"כ אין להחמיר כלל בפרק שני אף שלא נקשר שבר אל שבר יחדיו אלא שוכבין זה על זה אף שלא במקום הפסד מרובה כדעת הש"ך וכן פסק בפרי חדש ועיין בתשובות מחותני הגאון חכם צבי בסי' נ"ח ובפרי חדש דמקיל אף במקום שעושה טריפה ולא נקשר שבר אל שבר אם אין ריעותא בעור ובשר אבל אין דבריו מוכרחים ופוק חזי מה ע"מ דבר ודי לנו להקל בעצם האמצעי שלא במקום צ"ה או בשוק בהפסד מרובה כדעת הב"ח וה' ינחני בדרך אמת:

ופעם אחת היינו מסובי' בסעודת מילה ונמצא שבר בקוליות במקום שעושה טריפה ולא הי' שבר אל שבר יחדיו יודבקו וחקרנו ודרשנו והגידו שלא הי' ריעותא בעור ובשר וישבו עמי חכמי העיר שראוי לסמוך עליהם אפילו שלא בשעת הדחק והתרנו התבשיל מפני הפסד מרובה וסעודת מצוה:

שאלה קיא

באו"ח סי' תע"ג כתב המג"א אם שרוי המרור במים מעת לעת הוי כבוש והוי כמבושל ואין יוצאין בו דנתבטל מרירתו. נ"ל דזה מירי בשאר מיני ירקות אבל לא בתמכא

מה שאנו קורין קרי"ן דעינינו רואות בחוש שאף ששרוי כמה ימים במים עומד בטעמו בחריפתו ומרירתו ואין הבישול השרוי מבטל שם מרור ממנו וכן איתא בברכות דף ל"ח ע"ב דמשני שאני התם דבעינא טעם מרור וליכא משמע אי אית להו טעם מרור במילתייהו קיימי וכן בברייתא בפ' כל שעה דף ל"ט ע"ב דאין יוצאין לא כבושין ולא שלוקין כללו של דבר כל שיש בו טעם מרור יוצאין בו וכל שאין בו טעם מרור אין יוצאין בו ולא לחנם נקט האי כללו של דבר אלא לארויי אתי דאף דכבוש בכל מקום י"ל דכולל אפילו במים מ"מ אם אנו רואים דאף שכבושים במים ויש להם טעם מר לא בטיל שם מרור מיני' וא"כ ה"ה בתמכא שקורין קרי"ן שהחוש מעיד על זה שיש לו טעם מר וחריף כמו בתחילה שפיר יוצאין ולא כתבתי זה אלא שראיתי קצת נזהרים מזה ולא דקו כלל כזה. אגב אזכיר מה שכתב הלבו"ש על פי' חזרת שקורין בל"א זערזיך לא מוכח כן בגמרא דמשני שם חזרת איצטרך לי' ס"ד הואיל וסופו להקשות ניתיב לי' רווחא טפי קמ"ל ועינינו רואות אותן שקורין ברזיך אינו נקשה בסופו ועומד בעלים שלו זמן מרובה:

שאלה קיב

נשאלתי בעלי בתים הרבה שעשו יין בכרמים ולקחו הגיגת דרוכה מהכותים לעשות יין כשר רק שעבדי השר לקחו תחילה המעשר השייך להשר ע"י שנתנו הסל לתוך הגיגית ומשם שאבו יין צלול כפי המעשר המגיע להשר וכבר פסק בש"ע בסי' קס"ב סי' י"ח דאם נתן סל לתוך הגת או גיגית דרוכה הוי המשכה כיון שהיין צלול נכנס לתוך הסל ונבדל מחרצנים וקצת מהם אמרו שכבר הורה להם זקן שמותר ודרשתי וחקרתי אותם ביחד לומר לי איזה זקן ויבוקש הדבר ולא נמצא מי ומי הורה להם הוראה זו וכדי לברר הוראה זו צריכין אנו להעתיק סוגיות הש"ס בפ' ר' ישמעאל דף נ"ה ע"א לוקחין גת בעוטה מן הנכרי אע"פ שהוא נוטל בידו ונותן לתוך התפוח ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר ובגמ' אמר רב הונא יין כיון שהתחיל להמשיך עושה י"נ תנן לוקחים גת בעוטה מן הנכרים ואע"פ שנוטל בידו ונותן לתפוח אינו עושה י"נ אמר רב הונא בגת פקוקה ומלאה ת"ש ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר אמר רב הונא ל"ק כאן כמשנה ראשונה כאן כמשנה אחרונה דתניא בראשונה אמרו דורכין עם נכרי בגת ולא חיישינן לדרב הונא וחזרו לומר אין דורכים עם הנכרי בגת משום דרב הונא ופירש"י שהתחיל לימשך שהגת עושה מדרון ומשעה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין. פקוקה שפקק הצינור ע"פ הבור שלא יכול לירד והיא היתה כולה מלאה ענבים ולא נמשך בה יין ולא זז ממקומה אלא במקום שנסחט

שם עומד. ומקשינן והא קתני עד שירד לבור אבל לנמשך לא חיישינן. ה"נ בגת פקוקה מלאה ואשמועינן דבגת מלאה אין בה משיכה עד שיטול פקק שלפנים וירד היין והיא משיכתו מיד והשאר מותר והא הכא דהתחיל לירד והרי נמשך וקתני מה שבגת מותר ולמד הרא"ש שנאסר במגע נכרי כל מה שבגת אף אם נגע בחרצנים וזגים והר"ן הכריח דבר בתוס' ביאור וז"ל יין כיון שהתחיל לימשך פירש"י ז"ל מכיון שהתחיל למשך בגת עצמו מעליונו לתחתונו נעשה י"נ כל היין ואפילו מה שלא נמשך ממנו והיינו דמשני בגת פקוקה ומלאה ופירש"י ז"ל פקוקה שפקק הצינור בגת שלא יוכל היין לירד בבור ומלאה כדי שלא ימשך בגת עצמו אלא במקום שנסחט שם עומד ואם איתא לדרב הונא דאינו נעשה י"נ אלא מה שנמשך בלבד לא איצטרך לן לשנוי' אלא בגת מלאה שכל שהיא מלאה ואין היין יכול לימשך בתוכה מתוך הענבים אפילו אינו פקוקה וירד מן היין שהי' בתוכה לבור לוקחין אותה מן הנכרי שאע"פ שמה שבבור אסור מה שבגת מותר שהרי לא נמשך אלא ע"כ מדאיצטרך לשנויי בפקוקה ש"מ שאלו לא היתה פקוקה אע"פ שהיא מליאה ואין היין שבתוכו ראוי למשך מכיון שנמשך קצת מהיין שבתוכה לבור אף אותו שנשאר בה נעשה י"נ והיינו דמקשינן מדתנן ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר ופרש"י וז"ל והכא דהתחיל לירד והוי נמשך וקתני מה שבגת מותר ואם איתא דרב הונא כי אמר נעשה י"נ לא אמר אלא באותו יין שנמשך לבד מאי קושיא דהא מתניתן בגת מלאה אוקמינא ומשום הכי אע"פ שירד קצת היין בתוכו לבור בדין שבתוכו יהי' מותר כיון שהיא מלאה ואי אפשר ליין שבתוכו למשך מעליונה של גת לתחתונה אלא ע"כ לרב הונא כיון שהתחיל למשך נעשה י"נ אפילו מה שלא נמשך זה הוא שיטת רש"י ז"ל ועיקר אבל הרמב"ן ז"ל נדחק לפרש לרב הונא לא נעשה י"נ אלא מה שנמשך אבל מה שלא נמשך לא והוא ז"ל צריך לדחוק למה לן לאוקמי בגת פקוקה ובקושייתן ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר ואין דבריו מתישבי' עכ"ל והרב הב"י הביא דברי הר"ן בקצרה וכתב שהרשב"א כתב בת"ה שדעת הראב"ד נראה שהיא כדעת הרמב"ן עכ"ל והנה אם אמנם שאין אני כדאי להכריע בין הגדולים מ"מ אראה פנים מאירות בהלכה לישב קושית הר"ן על הרמב"ן ונבאר שלדברי הנך גאונים דמפרשי דברי רב הונא יין כיון שהתחיל למשך עושה י"נ אפילו מה שלא נמשך ממנו צריכין אנו לדחוק בסוף מסקנת הש"ס דקאמר שם ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר א"ר הונא ל"ש אלא שלא החזיר גרגתוני לגת אבל החזיר גרגתוני לגת אסור ופרש"י גרגתוני הוא סל גדול שקשור בצינור והיין יורד מן הצינור לתוכו ומתוכו לבור כדי לסנן היין מן החרצנים והזגים וכתב הרא"ש ואע"ג דרב הונא קאמר דיין שהתחיל למשך נעשה יין א"כ אפי' בלא החזרת

גרגתוני הגת שהכותי דורך בה אסורה רב הונא דהכא במשנה ראשונה אמרה למילתי' ואשמועינן אע"ג דאין על מה שבגת תורת יין לאסור במגע כותי מ"מ נאסר הוא בתערובת ונ"מ למשנה אחרונה בגת פקוקה ומלאה ועוד נראה דרב הונא דהכי קא שפיר אמשנה אחרונה ולא נאסר יין שבגת בהמשכה שנמשכו ענבים ליין ביחד מן הגת ונתנו למקום אחר ומשם נמשך היין מן הענבים דדבר ברור הוא שאין מה שבגת נקרא יין בשביל שנמשך יין מאותו מקום והשתא הוי מילתא דרב הונא כפשטי' דיין שבגיגית שבגרגתוני נאסר במגע כותי כי התחיל למשך אי משום כח נכרי לפי' רשב"ם כו' והנה מעיי' שלפי הבנת הרא"ש בדברי רש"י שלרב הונא נאסר אף אם נגע הכותי בענבים והיין המעורב לאחר שהתחיל למשך הוכרח לדחוק בדברי רב הונא האחרונים דאמר ל"ש אלא שלא החזיר גרגתוני לגת כו' ולתירץ הראשון של הרא"ש הוא דחוק דר' הונא יאמר ל"ש על משנה ראשונה במאי דלא סבירי לי' ואי משום דנפקא מיני' למשנה אחרונה בגת פקוקה מלאה הי' לומר דינו כפשטי' בגת פקוקה ולא לומר על מתניתין כיון דלא סבירי לי' ולתי' שני קשה לי ולא זכיתי להבין דבריו דאיך קאמר דאף למשנה אחרונה לא נאסר יין שבגת כיון שנמשך ענבים ליין ביחד מן הגת למקום אחד דהיינו לגרגתוני שהוא הסל שלפני הצינור דלפי זה מאי דוחקא דרב הונא למהדר מתירוצא קמא דאוקי למתניתין בגת פקוקה ומתניתין לא פליג על ר"ה וא"כ לבתר דאקשי לי' ת"ש מה שבבור אסור והשאר מותר ותירץ ר"ה הא כמשנה ראשונה והא כמשנה אחרונה מאי דוחקא דילמא אף למשנה ראשונה לא התירו לדרוך עם הנכרי בגת שאינו פקוקה ורישא מיירי בגת פקוקה ומלאה כדמשני לעיל ר' הונא ובסיפא דתני ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר אף שהתחיל למשך מ"מ מה שבגת מותר כיון דעוברים וחרצנים יורדים עם היין למקום אחר שהוא הגרגתוני לא חשיב המשכה על מה שבגת אבל לפי' הרמב"ם דמפרש דאף לדר' הונא לא נעשה י"נ אלא מה שנמשך אבל מה שלא נמשך לא א"כ אתי דברי ר' הונא דקאמר לא שנו אלא שלא החזיר אף למשנה אחרונה דמה שבגת לא נאסר אבל אם החזיר הגרגתוני לגת נאסר מחמת היין שבגרגתוני והשתא נפרש דקושית הר"ן לא קשי' דהוכרח לתרץ בגת פקוקה ומלאה דמלאה בלא פקוקה כיון שיורדים הענבים והיין בכל שעה מצינור לבור ואפשר נתמעטו הענבים במקום שהוא סמוך לצינור ואפשר שיין צלול זב למקום זה מעליונה של גת העשוי' כמדרון ולדברי ר' הונא הוא אסור ולכך משני בגת פקוקה ומלאה דאין היין זז ממקומו אלא במקום שנסחט שם עומד ופריך ת"ש ואינו עושה י"נ עד שירד לבור משמע בשום אופן אינו עושה י"נ עד שירד לבור אבל לנמשך בתוך הגת לא חיישינן ומשני ה"נ בגת פקוקה ומלאה וקמ"ל דאין בה משיכה

עד שיטול לפקק שלפני' וירד היין והיא משיכתו מיד ופריך ת"ש ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר ומדקתני השמרי' מותר אף שהגת עכשיו אינו פקוקה ואפשר לירד יין צלול מעליונה של גת לתחתונה ואף אותו היין מותר ש"מ שמה שנמשך בתוך הגת לא חשיב יין לעשות י"נ אף שהוא צלול ואם איתא לדרב הונא אף אם נימא שהענבים שמעורבים עדיין עם היין בעליונה של גת מותר ולא נעשה י"נ אלא מה שנמשך מ"מ היין שהוא במדרונה של גת לתסר אלא ע"כ דס"ל לתנא דמתניתן דלא חשיב המשכה בתוך הגת וקשי' לרב הונא והוכרח לומר כאן כמשנה ראשונה כאן כמשנה אחרונה והא דאמר ר' הונא בתר הכי ל"ש אלא שלא החזיר גרגתוני לגת דאף דיש קצת יין צלול בתוך הגת מ"מ לא נאסר מה שלמעלה בגת הענבים דהא ס"ל להרמב"ן אפילו אם יש טופח ע"מ להטפיח אינו אוסר אלא מקום מגע עיי' בב"ח אבל אם החזיר הגרגתוני כל מה שבגת אסור ע"י טיפת יין שבגרגתוני המתערב בכל הגת:

והשתא אין לנו ראי' מפורשת שס"ל לרש"י כפי הבנת הרא"ש והר"ן דס"ל לפירש"י כיון שהתחיל לימשך אף אותו יין שמעורב עם הענבים לאסור במגע כותי ואדרבה פשטן דברי רש"י נוטים כפי' הרמב"ן דמתחילה פי' רש"י בגת העשוי' כמדרון ומשעה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין ר"ל אותו יין צלול קרוי יין לאסור במגע כותי אף שהוא עדיין בגת משא"כ למשנה ראשונה דאינו יין עד שירד לבור קמ"ל דאף שיין בגת קודם שירד לבור כיון שהתחיל לימשך עושה י"נ וכן מה שפירש"י פקוקה שפקקה הצינור וכו' ולא זז ממקומו אלא במקום שנסחט שם עומד לאפוקי אם לא הי' פקוקה אפשר שירד היין מעליונה של גת לתחתונה ויין הזה כיון שהוא צלול נאסר במגע כותי אבל מעולם לא עלה על דעת רש"י שאוסר הכותי במגע אף מה שלא נמשך וא"כ לדעת הרמב"ן והראב"ד אף שנתן הסל בתוך הגיגית ולקח מתוכו יין צלול מעשר לשררה מ"מ אין על מה שבגיגית דין יין שיאסר במגע כותי ואף אם נוגע היין שבגיגת דרך נקבי הסל ביין שבסל הא אמרינן סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ואם יש בחרצנים וזגים שבגיגית ששים כנגד היין שבסל מותר כמבואר בסי' קכ"ג סי' כ' בש"ע וכבר הכריע הש"ך והט"ז לדעת הרב בסי' קל"ד דנוהגין להקל דכל סתם יינם בזמן הזה בטל בס' ה"ה הכי דודאי מגע עכו"ם לא גרע מסתם יינם א"כ כל היין והחרצנים וזגים מצטרפים לבטל היין בששים ואף אם הי' סל גדול ולא הי' ביין וזגים שבגיגית ששים לבטל נראה אם הי' ישראל באותו מעמד וראה כשנתן הסל לתוך הגיגית ושאב מתוך הסל בכלי ליתן מעשר להשר ולא נגע בידיו ביין רק ע"י כלי יש לצדד להיתר דהא לדין הש"ס לא הי' אסור כי אם בשתיה דדמי למי שמדדו היין בקנה או ביד מותר

בהנאה כיון שהוא טרוד בדבר אחר והוי כיודע שלא כיון ליגע ולא מבעי' לדעת הרא"ש והרשב"א והראב"ד והר"ן שהסכימו שאפילו מדדו ביד שמותר דיש לצדד בנידן דידן אף אם שאב בכלי מן הסל ואגב השאיבה הי' נוגע ביד הי' מותר דבעבידתא טריד דמ"ש מדדו ביד לידע כמה יש בחביות כדי ליתן מס לשר או בשביל דבר אחר ומ"ש אם שואב מיד כדי ליתן אותו יין להשר דמותר ג"כ בהנאה אלא אפילו להכרעת הב"י בסי' קכ"ד כדעת הרי"ף והרמב"ם ורש"י דמתניתן לא איירי אלא במדדו בקנה אבל ביד אסור בהנאה ולמדו ממתניתן דאגרדומ' כותי שקדח במנקת והעלה או שטעם מן הכוס והחזירו לחביות אסור בהנאה ואף דאיכא למימר דכיון שהוא טרוד לטועמו הוי כיודע שלא כיון ליגע ואפ"ה אסרו לי' בהנאה וה"ה למדדו בידו מ"מ במדדו בקנה כולם מודים דהוי טירדא והוי כמגע שלא בכוונה לנסך ואינו אסור אלא בשתי' א"כ בנ"ד אם ראה בישראל שלא נגע ביין רק בכלי ובסל הי' מותר לדינא דש"ס בהנאה ואף שכתב הרא"ש שאין לנו לדמות מילתא למילתא אלא במה שמפורש בגמרא שנקרא טרדא דווקא בזה מותר משום דקשי' ליה דאמרינן בפרק ר"י גבי האי חבית' דאישתקל ברזא מיני' אידרי כותי ואנח ידי' עלה א"ר פפא כל להדיא ברזא אסור וקשיא לי אמאי אסרינן בהנאה והלוא כיון להצלת היין דטרוד ולא מנסך מידי דהוי אמדדו ביד ותירץ דלא פירכא היא דאין לנו לדמות הטרדות זה לזה אלא מה שמצינו בגמ' שזה נקרא טרדא כי אגרדומא הטועם יין היה ראוי לקרות טרוד כמו מדדו ביד ואע"פ כן אסור וכן הצלות היין אין כאן טרדא כולה האי ולא דמי למדידה עכ"ל משמע שאין לנו לדמות בעניני הטירדות מ"מ נראה דזה הוי ממש כמו מדדו בקנה ותדע דהא במתניתן לא נזכר מדדו ביד ולמד הרא"ש דמעשה שהי' כך היה וה"ה למדדו ביד דהוי טרדא א"כ מה לי מדדו בקנה בסל כדי שידע ליקח כמה מעשר שיתן להשר וא"כ כיון שלדינ' דהש"ס היה מותר בהנאה ולא היה אסור אלא בשתיה א"כ לדידן הי' מותר אף בשתייה כמבואר בש"ך בסי' קכ"ד ס"ק ע"א ובט"ז סי' קל"א הכריע דאם נגע ביין עצמו אף שהיה לו טרדא אסור בשתי' אפי' בזמן הזה אבל ע"י דבר אחר שלא בכוונת מגע מותר בשתיה בזמן הזה וא"כ בנ"ד אף אם אין ששים ביין וחרצנים שבגת נגד היין שהוא בסל מ"מ אם עמד הישראל וראה שלא נגע הכותי ביין רק ע"י כלי שהוא שואב אף דהוי המשכה שאם נגע הכותי ביין לאסור מ"מ ע"י דבר אחר לא נאסר לדינ' דהש"ס כי אם בשתיה ולדידן מותר אף בשתיה וכל זה לדעת הרמב"ן והראב"ד שזכרנו דס"ל דיין שהתחיל למשך עושה י"נ היינו דוקא אותו היין הצלול שנמשך אבל אותו היין שעדיין לא נמשך אינו עושה י"נ א"כ בנ"ד הי' להתיר אותו יין שקנו הישראלים אח"כ שנתעסקו בו הכותים כיון שעדיין לא נמשך

שם בגיגית אלא מעורב עם ענבים אבל כבר חלקו עליהם רוב הפוסקים ואף שהראתי פנים מסבירות בסברות ישרות לדברי הרמב"ן והראב"ד מ"מ אין אני כדאי לחלוק על האבות עולם שכבר יצא הוראה זו לאיסור מ"מ נראה בשעת הדחק בסתם יינם דרבנן יש לסמוך על דברי יחיד כמו דאמרינן בנדה דף ט' לאחר שנזכר רבי דלאו יחיד פליג עליהם אלא רבים פליגי עלה אמר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק ומפרש התם שעת הדחק טהרות אפישי והוי הפסד מרובה ה"נ שהרבה יין עשו ואיכא למיחש להפסד ואף שהיין הרבה נעשה לכמה בעלי בתים ולכל אחד לא הי' הפסד מרובה ולא חשוב זה להפסד מרובה וראי' לזה דאמרינן בפ"ק דפסחים דף ט"ו ע"ב מתניתין נמי איכא הפסד עצים ומשני להפסד מרובה חששו להפסד מעוט לא חששו ואף אם יצטרפו כל שורפי תרומה טמאה העצים איכא הפסד מרובה מ"מ כיון דלגבי כל חד וחד לא הוי הפסד מרובה לא הוי בכלל הפסד מרובה ה"נ דכוותי' מיהו יש לדחות דהתם תרומה טמאה לא שכיחי מעוטי דמעוטי הוי הפסד מעוט אבל הכא שרוב בני הקהלה עשו יין כזה הוי הפסד מרובה אף בהצטרפ' כולם דהתורה חסה על ממונם של ישראל וסתמא אמר בנדה טהרות אפישי בי ל"ש לאדם אחד או שהי' שייכים לכמה בני אדם ועוד י"ל דבנידן שלנו הוי לכל חד הפסד מרובה שיצטרך לקנות יין כשר ביוקר ובדעבד סמכינן שפיר אדברי יחיד ולא מבעי' היכי דאיכא ששים בגת נגד היין שבסל דמותר אלא אף אם לא הי' ששים רק הישראל ראה וידע בשעה שלקחו עבדי השר במעשר לא נגע בידו ביין שבסל אלא ע"י כלי בזה יש לסמוך על דברי רמ"א בסי' קכ"ד סי' כ"ד דכל מגען נקרא שלא בכוונה ולכן אם נגע ביין ע"י דבר אחר אע"פ שהוא יודע שהוא יין וכיון ליגע בו מותר אפילו בשתיה עכ"ל א"כ לא נאסר אותו יין שבסל מעולם אכן אם לא הי' ישראל בשעה שנתנו הסל ויש לחוש וקרוב שנגע ביד ביין ואין בגת ששים לבטלו אזי אסור אפילו בדעבד דהא במדדו ביד איכא פלוגתא דרבוותא ואף שלהרא"ש מותר אף במדדו ביד בהנאה מ"מ לא מלאני לב להקל כיון דאינו דומה לגמרי לטירדות מדידה וכבר כתבו רוב הפוסקים שאין מדמין הטירדות להדדי אלא מה שנזכר בש"ס וא"כ אין בנו כח להתיר בדעבד אבל אם יש ששים בגת שפיר נוכל לסמוך להתיר בדעבד אבל חלילה חולין לסמוך לכתחילה לעשות יין כשר מגיגית כזו שנתנו בו סל כדי ליקח מעשר להשר:

ואגב דאתא לידן דין גיגית דרוכה נבאר חילוק מה שכתב הש"ע בסי' קס"ג סעי' י"ט גיגית מלאה ענבים דרוכים עומדת בבית עכו"ם יש לאסור שמא המשיך ממנו ובסעיף כ"א כתב רמ"א בהגה"ה וז"ל והא דאין דורכים עם העכו"ם היינו בגיגית או בגת שדרך

להמשיך שם יין וגזרינן קודם המשכה אטו לאחר המשכה אבל בעריבה שאין דרך למשך משם מותר לדרוך עמו וכן לקנות ממנו ענבים דרוכות בעריבה הואיל ואין דרך לימשך בעריבות עכ"ל. א"כ צריכין אנו לידע מה נקרא גיגית ומה נקרא עריבה הלוא בשניהם אין דורכין למשוך ובאמת עיקר החילוק תלוי אם יש בה ברזא וכמו שכתבו התוס' שהקונה יין מגתות הכותי צריך ליזהר שלא יהי' בו ברזא בגיגית ודוקא ברזא קטנה אבל ברזא גדולה כמו פי חביות לא חשיב המשכה מאחר שענבי' נמשכים דרך שם עם היין. והקשה הב"י וז"ל ואיכא למידק דאפילו ליכא ברזא נמי הא איכא למיחש שמא יוצא מעט יין צלול בכוס או שמא יתן סל בגת ויהיה בתוכה יין צלול ושמא י"ל דס"ל לכל הני לא חיישינן דלא שכיחי ולא דמי לברזא דשכיח טובא לימשך על ידה עכ"ל ובמהרי"ק כתב אשר שאלת על מה סמכו הצרפתים ליקנות גיגית מלאות ענבים דרוכים מן הכותי' שהרי רבינו תם הקפיד ורצה לנדותם אשכילך דאפילו לר"ת שאסר לדרוך עם הכותי היינו דווקא בגיגית דכיון שהוא רגילות להמשיך שייך למגזור קודם המשכה אטו אחר המשכה אבל כשדורכים הענבים באותם עריבות הארוכות הנתונות על העגלות כמו שלנו ומהם ממלאים הדלאים ומריקי' בתוך הגיגית פשיטא דאפילו ר"ת מודה בהא דלא שייך למגזור אטו אחר המשכה כיון שאין רגילות כלל להמשיך בתוך אותו עריבות לא ע"י פינוי ענבים ולא ע"י גרגתוני כו' הרי לפניך דעיקר תלוי בדרכו להמשיך וכבר כתבו התוס' דווקא בדאיכא דרכו להמשיך אבל אם אין בהם ברזא אין חילוק בין עריבות ארוכות או עגולות או גדולות או קטנות וא"כ בזמנינו שרגילין הסל לתוך הגיג' ושואבים יין צלול ראוי לאסור אף בדעבד וכבר הכריע בתשובת צמח צדק סי' י"ב דאין להתיר בדעבד במקום שרגילין לעשות כך אם לא במקום שאין להם גיתות בין הכרמים וממילא אם הובא לבית הכותי יש לאסור אפילו בהעלמת עין אבל אם הגיתות עדיין בכרם ואין להם גיתות בין הכרמים יש להתיר ואף שיש בקצת מקומות שהכומרים סובבים מעיר לעיר ומכפר לכפר ומבקשים שיתנו להם בעלי כרם יין דרך צדקה ויש להם סלים קטנים ולוקחים משם יין צלול מ"מ נראה דאין לאסור בשביל זה דהוי זה דהוי ספק ביאה כמו דאיתא בפ' השוכר דף ע' ע"א דבהא אפילו רבנן מודה דהוי ס"ס ספק על ספק לא על ואת"ל על דילמא לא נתנו לו ולא נגע ביין וכבר כתבנו דאם יש בגיגית ששים נגד סל הקטן יש להתיר בדעבד והנלפע"ד כתבתי וה' ינחני בדרך אמת ויאיר עינינו במאור תורתו:

אחר שנשאלתי ב"כ מק"ק אובן באחד שקנה יין מן הגיגית שהי' לו ברזא והשבתי הנה מתוך דברי הנ"ל יוכל מכ"ת ללמוד לנ"ד דהא לדעת התוס' אף בגיגית שיש לה ברזא אם הברזא גדולה שהענבים נמשכים דרך שם עם היין לא הוי המשכה ואפילו בברזא

קטנה כבר הראתי פנים מסבירות לאותן הפוסקים שהיין שנשאר מעורב עם החרצנים לא הוי המשכה ואף אם נמשך בוודאי מן הגיגית מ"מ יין שלמעלה לא נאסר ע"י ניצוק כיון שיש הרבה יין וחרצנים ומתבטל בששים וק"ו כאן דאיכא למימר שמא לא המשיך א"כ אם יש הפסד מרובה או שעת הדחק שאין להם יין כשר בטעמשוואר שנמכר שם היין ולגבי דידהו כשנת בצורת דמי דחשיב הש"ס לשעת הדחק ומזה למד הב"ח דלעני בדבר חשוב הוי הפסד מרובה ה"נ דכוותי' כיון שאין אחר מצוי שם ראוי לסמוך בדעבד להכשיר היין אבל מכאן ולהלאה חושבני' ראוי להחרים ולנדות לאותן אנשים הקוני' יין בגיגית כזו אם לא שיחתום הברזא וגם יתן סדין למעלה בגיגית ולקשור ולחתום כדי שלא יוכל הכותי למשוך ע"י סלים קטנים וה' יטה לב ישראל לעבודתו וצדיק יאחז דרכו וטהור ידים יוסף אומץ לעשות משמרת למשמרת. כ"ד היום ה' ב' אדר תפ"ב לפ"ק. נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

שאלה קיג

לברר וללבן אם יש איסור לישב על כסאות התפורים בכלאים וכן על הקוטש"ן שתפורים בפשתן וכן על כרים וכסתות הנתונים בתוך הקוטש"ן לישב עליהם וכן אותן העושים בגדי רקמה סביב לכתלים והם כלאים אם מותר לסמוך עליהם. נציעה לפניך שיטת הש"ס סוף פ"ק דביצה משלחין כלים בין תפורין ובין שאינן תפורין ואע"פ שיש בהם כלאים ופריך בשלמא תפורין חזי למלבוש שאינן תפורין נמי חזי לכסוי אלא כלאים למאי חזי וכי תימא למימך תותי' והתניא לא יעלה עליך אבל אתה יכול להציעו תחתיך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תכרך לו נימא על בשרו וכי תימא דמפסיק מידי דביני ביני והאמר ר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי א"ר יוסי בן שאול אמר רבי משום קהלה קדישא דבירושלים אפילו עשר מצעות זו על גבי זו וכלאים תחתיהם אסור לישן עליהם משום שנאמר לא יעלה עליך אלא בווילן והאמר עולא מפני מה אמרו ווילן טמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו ופי' רש"י מתעטף בשוליו כו' וכיון דמתחמם נגדו אסור לעשות כלאים אלא בקשין וכי הא דאמר ר"ה ברי' דר"י האי נמטא גמדא דנרש שרי עכ"ל. והנה ביומא ובתמיד לא גרסינן בסוף דברי ר"ש בן פזי משום שנאמר לא יעלה עליך וכן הרי"ף לא גרס לי' ונראה שגירסא זו בסוף פ"ק דביצה אתי' ע"פ סוגיות התוס' בנדה דף ס"א ע"ב בד"ה לא ימכרנו לנכרי הא דתנן במס' כלאים הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים ובלבד שלא יהי' בשרו נוגע בהם לפי שאין דרכן בהעלאה לא גזרו חכמים בהצעתן ובמרדעת נמי בעינן שלא יהיה בשרו נוגע דתו ליכא למיחש לכריכת נימא והא

דגזרו רבנן אפילו עשר מצעות זו ע"ג זו בשאר כלאים שדרכן בהעלאה גזרינן הצעה אטו העלאה ע"ש. ולפ"ז אתי שפיר הך גירסא דמתחילה גזרו דאסור להציע תחתיו שמא תכרך נימא על בשרו ופריך וכ"ת דמפסיק ביני וביני ואז אין חשש שתכרך נימא מ"מ קשה מהא דאמר ר"ש בן פזי דקהלה קדישא בירושלים אסרו אפילו עשר מצעות משום גזירה דלא יעלה עליך וגזרו הצעה אטו העלאה עד דמשני אלא בקשין וע"כ לפי שיטת התוס' מיירי בקשין שאין דרכן בהעלאה תו ליכא למיגזר אטו העלאה וקהלה קדישא בירושלי' הוסיפו ליגזור אף שלא גזרו חכמים מתחילה ומצינו בתלמוד גזירות חכמים שהוסיפו דור אחר דור לעשות סיג וגדר ה"נ דכוותי'. וראיתי בפי' הר"ן שנתקשה בזה וז"ל אסור לישן עליהם מדרבנן ותמהני מאי ארי' שמא תכרך דמשמע דלא הפסיק מידי אפילו עשר מצעות נמי וכלאים תחתיהם אסור לישן עליהם גזירה שמא יעלה אותן עליו משום שנאמר לא יעלה עליך כלומר משום גזירה דהעלאה ומלשון רש"י ז"ל שכתבתי נראה שהוא מפרש דאסור לעשות כן שמא תכרך ואיכא איסורא דאורייתא ודר"ש ב"פ מדרבנן ואין צריך לזה אלא כך הנראה לי דברייתא נקט לה הכי משום דאפילו בכלאים שאין דרכן בהעלאה אלא בהצעה כל היכי דלא מפסיק מידי אסור שמא תכרך נימא על בשרו אבל כל היכי דמפסיק כל שאין דרכן בהעלאה שרי והיינו דתנן בפ' בתרא דכלאים הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים בלבד שלא יהי' בשרו נוגע בהם והיינו מפני שאין דרכן להעלותן וכן בפי' ר"ש בפ' המשנה ור"ש בן לוי אתי לאשמועינן דאפילו עשר מצעות זו ע"ג זו שאין דרכן בהעלאה כל שכלאים תחתי' שדרכן להעלותן אסור לישן עליהם משום שנאמר לא יעלה כו' כלומר משום לתא דהעלאה כיון שדרכן בכך עכ"ל. ותירוצו דחוק דהא ברייתא אקרא קאי בגד כלאים לא יעלה עליך משמע שדרכו בהעלאה ועל זה קאמר הברייתא אבל אתה יכול להציע תחתיך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כך שמא תכרך לו נימא משמע דקאי אבגדים דדרכן בהעלאה וא"כ הדרא קושי' לדוכתי' אלא ע"כ כדאמרינן אבל אין להקשות מאי דוחקא דש"ס לשנוי בקשין וע"כ אליבי' אנו מוכרחים דאין דרכן בהעלאה דאי דרכן בהעלאה אפילו בקשין איכא למיגזר אטו העלאה דלר"מ אפילו בקשין אסור בהעלאה מדאורייתא והר"ן הביאו א"כ מאי דוחקא לאוקמי בקשין הי' לו לאוקמי ברכין אלא שאין דרכן בהעלאה כגון כרים וכסתות הילכך היכא דמפסיק תותי' שרי למימך תותי' ולכך מטלטלים וקושי' זו קשה גם אליבא דהתוס' כבר יישב הר"ן קושי' זו ע"ש בדבריו וכתב הב"י ביו"ד סי' ש"א דכן כתב גם הסמ"ג דהתיר' דמרדעת וכרים וכסתות היינו משום דכיון דלאו אורחייהו בלבישה לא גזר ואינו כן דעת הרמב"ם שכתב וז"ל מותר מן התורה לישב על מצעות של כלאים שנאמר לא יעלה

עליך אבל אתה מציעו תחתיך ומדברי סופרים אפי' עשר מצעות זו על גב זו והתחתון שבהם כלאים אסור לישב על העליון שמא תכרך נימא על בשרו במה דברים אמורים ברכים כגון יריעות ושמלות אבל בקשים שאינם נכרכים כגון כרים וכסתות מותר לישב ולהסיב והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם. עכ"ל. הרי שאסור בעשר מצעות זו ע"ג זו אם המצע התחתון כלאים אע"פ שאין דרכו בהעלאה עכ"ל ר"ל מדנקט שמא תכרך נימא ש"מ דיריעות מיירי שאין דרכן בהעלאה אפ"ה כיון דרכין אסורין בהצעה תחתיו משום שמא יכרוך נימא ש"מ דלאו בדרכן בהעלאה תליא מילתא נמצא לדעת הר"ן והתוס' אף בבגדים רכי' אם אין דרכן בהעלאה מותר להציעה תחתיו בלבד שלא יהי' בשרו נוגע בהן כגון בהפסקת טלית ובגד ובדרכן בהעלאה אף שקשים אסור להציע תחתיו אפילו אין בשרו נוגע בהן. ולהרמב"ם בקשין אפילו דרכן בהעלאה מותר להציעה תחתון וברכין אפילו אין דרכן בהעלאה אסורים משום שמא יכרך ואף בהפסקה אסור משום לתא בלא הפסקה ויש חשש. שמא יכרך:

והשתא מבואר שאלתינו לא מבעי' לדעת התוס' והר"ן דאף בבגדים רכים אם אין דרכן בהעלאה מותר להציע תחתיו א"כ הני כסאות שלנו וגם הכרים והכסות שכתונים בעגלות לישב עליהם אין דרכן בהעלאה כלל ושרי לישב עליהם אם אין בשרו נוגע ואף שהבעל הסמ"ג נמי מפרש הטעם שגזרו דוקא בבגדים שדרכן בהעלאה וז"ל בלא תעשה סי' רפ"ז ומרדעת של חמור שיושב עליהם אין בהם משום כלאים ובלבד שלא יהיה בשרו נוגע בהם אע"פ שאסרו חכמים הצעה שמא תכרך נימא ה"מ במידי דאורחיה בלבישה אבל מרדעת וכרים וכסתות דלאו אורחיה בלבישה לא גזור ואפ"ה כתב גבי כרים וכסתות אין משום כלאים בלבד שלא יהיה בשרו נוגע בהם ודוקא שהם ריקן מונחים על אצטבא כדאיתא בירושלמי אבל כר מלא נכפף על צידי אדם וכן ריקן ומונח על תבן שאדם נשקע באמציעותו ונכפפין הצדדים עליו ע"כ נשמע מזה דברכין אף שאין דרכן בהעלאה מכל מקום גזר בהצעה אף שאין דרכן בהעלאה מכל מקום גזר בהצעה אף שאין בשרו נוגע מ"מ נראה דוקא בכר מלא שהוא רך ונכפף על צידי אדם דומי' דמונח על האבן שאדם נשקע באמציעתו והתם אף שלא הוא ראוי לגזור שמא תכרך נימא כיון שאין דרכן בלבישה מ"מ גזרינן אטו העלאה גופי' שנכפפים על צידי אדם והתם אף אינו נוגע בבשרו אסור אפילו עשרה בגדים זו למעלה מזו אסור ללבוש כלאים ואפילו בקשי' ולכך שפיר איכא למיגזר אף אם אין בשרו נוגע בהם אבל באותם כרים הנתונים בעגלה לישב עליהם דוחקו' בתוכם הרבה גיזי שער או צמר עד שאי אפשר לכוף על צידי אדם ופשיטא בכסאות שהכרים קבועים במסמורת שאי אפשר לכוף על

צידי אדם שרי לישב עליהם אם אין בשרו נוגע בהם ואף לדעת הרמב"ם בין שהכלאים דרכן בהעלאה ובין אין דרכן בהעלאה אסור להציען אפילו בעשרה מצעות והא דתנן הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים היינו בקשין מ"מ נראה לאו דוקא בקשין לגמרי אלא בקשין קצת ותדע דהא הרא"ש נמי מפרש טעמא דכרים וכסתות שהן קשין ואין דרכן ליכרך על בשרו התירו כשאין בשרו נוגע בהן. וכתב בשם הירושלמי ודוקא בריקן ובנתון על גבי אצטבא אבל מלא או ריקן ונתון על גבי מטה אסור לפי שנכפף תחתיו ונכרך על בשרו וגבי מרדעת כתב הרא"ש אף בשרו נוגע בהן שרי ומחלק בין מרדעת ובין כרים וכסתות שהם רכים דקאמר בפ' דם החטאת דף צ"ד ע"ב והא כרים וכסתות דרכין נינהו ואף שהרמב"ם אינו מחלק בין מרדעת לכרים דמ"מ צריך שלא יהי' בשרו נוגע בהם ע"כ מודה דלא קשין לגמרי דהא ש"ס ערוך הוא דכרים וכסתות דרכין הם אלא ע"כ דלא קשים לגמרי ואף אם נימא דהרמב"ם ס"ל החילוק שכתב הירושלמי ואף שלא הביאו מ"מ בכלל דבריו הם שכתב בכרים ובכסתות שהם קשים ש"מ דוקא אם קשים הם אבל ברכים לא היינו כמו שכתב הסמ"ג והרא"ש שנכפף באמצע ועולי' על צידי אדם ואף שאין לגזור מחמת כריכת הנימא מ"מ איכא למיגזור אטו העלאה גופי' שעולי' על צידי אדם ואפילו על גבי עשרה בגדים אסור ללבוש כלאים והא דאסור בש"ע בכרים מלאים היינו כמו כרים שאנו שוכבים עליהם שנכפפים על צידי אדם אבל באותן כרים שנותנים בעגלה לישב עליהם שממלאים אותם בשער בדוחק עד שאי אפשר לכוף על הצדדים אף שרך לישב עליו הלוא כבר הוכחנו שכרים וכסתות רכים הם ואפ"ה מותר לישב עליהם כשאין בשר נוגע בהם ואם הם באופן שאין הצדדים עולים על צידי אדם וק"ו בכסאות שהכר נתחבר בעץ ע"י מסמורים שאי אפשר בשום צד לבוא על צידי אדם אף שרך מתחתיו מ"מ אי אפשר לבוא על צידי אדם בזה אין להחמיר כלל. וכן לישב בקוטשין אף שמן הצדדים הוא שעטנז כיון שאינו דרך לבישה ולא דרך העלאה מותר ואין להחמיר אלא לישב נגד של הווילן של הקוט"ש שהוא כלאים וה"ה אם קבע בגדי רקמה בכותלים ומחברים למעלה ולמטה ומן הצד במסמורת דמותר לישב בסמוך להם דאין זה דרך לבישה ולא דרך העלאה ואף שכתב המג"א בא"ח ס"ס תשל"א דאין לתלות בסוכה שעטנז אא"כ גבוהים מתשמיש אדם התם מיירי בתלוים כדרך הווילן ואינם קבועים בכותל למעלה ולמטה ואיכא למיחש שיתחמם בו כמו שאמרו ווילן טמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו ופירש"י מתעטף בשוליו לכך אסור לעשות כלאים אבל בבגדי רקמה שקבועי' בכותל ע"י מסמרות למטה ומן הצדדים א"א לבא לידי עיטוף בשום צד

מותר לישב ולסמוך עליהם כי אין זה דרך לבישה ולא דרך העלאה כנ"ל עיקר להלכה. וה' ינחני בדרך אמת:

שאלה קיד

למאיר ובא קרא יום יומא טבא ופילפולא חריפא טינרא תקיפאי דידי' ומשכולי עדיפא הוא ניהו איש ידידי הרב הגאון הגדול כסאו מעלה יתנשא ויתגדל שבחו מלספר חדל ה"ה נר ישראל ע"ה פ"ה כ"ש מוהר"ר מאיר אב"ד ור"מ דק"ק אייזנשטאט. אחר הדרך מבוא השלום באתי לדבר דבר להעלות לפניו למצוא שאלה אחת בצורך השעה בענין עגונה דאיתת' דאיתרע באשה שכולה וגלמודה ובתוך עמי היא יושבת סמוך ומובלע במדינה זו אמרתי להעלות הנייר המוצא בזה את הנראה לפענ"ד אמנם חלילה לי לסמוך על דעתי לבד אם לא יסכימו עמי גדולי המורי המאיר לארץ ולדרים לכן נא ישים עין עיונו במה שכתבתי וישיביני דבר ולא חצי דבר את הנראה לדעתו הרמה אולי ימצא פתח לאביונה העלובה להתיר אותה מכבלי העיגון כי הרבה שקדו חכמי' ז"ל על תקנת בנות ישראל שלא תתעגנו ח"ו ובבואו גם דבריו אלי אענדם עטרה לראשי והנני מוכן תמיד לטובתו כל הימים. הק' משה ברודא מפראג פה ק"ק באמבורג והמדינה

מעשה שהי' כך הי' שבאתי לפנינו האשה עגונה מרת גיטל מישוב מימיץ פה מדינה ואמרה שמת בעלה בוועשט הובין ונקבר שם והי' שמו העם מימיץ ומקום מולדתו הי' בליכטן פעלד ואחר חתנותו קבע דירתו במימיץ וביקש מאיתי לכתוב לגיסי לחקור ולדרוש גופא דעובדא היכי הוי וזה נוסח קבלתי עדות שלו אתי לקדמנא כד הוינא במותב תלתא בי' דינא האשה מרת חנה בת רפאל והיא אשת נפתלי המכונה הירצל בר יצחק מכאן וזה האשה העידה אחר שהשבענוהו אותה בשבועת התורה ואיימנוהו בחרם יב"נ וז"ל. ערב שבועות תפ"ל איז איין מאן דיק גישוואלין גיווועזין אונד איז גיקומן ציא רייטין ציא מיר אין מיין הויז האב איך גיפרעגט אויב ער איין אשה האט. האט מיר משיב גיווועזין ער האט איין אשה מיט איין קינד איין בן זכר פין אנדר האלבין יאר ער וואונט איין שעה פין ר' שמואל זיין טאכטער הדר בכאן ובת ר' שמואל דר בליכטן פעלד אונד האט מיר גיזאגט עס וואונט נאך איינער אין זיין ישוב אבר דער זעלביגר האט ניט ניטיג אלז ער ארויס ציהט. וגם האט ער מיר גיזאגט ער הייסט יחזקאל בר יהודא אונד דער מאן איז בביתי קראנק גילעגין ביז שבת שני אחר שבועות ובש"ק מת זהו מה שהגידה מרת חנה הנ"ל בפנינו ב"ד היום ר"ח שבט תפ"א לפ"ק וועשט הובין ע"כ גביות העדות:

ובעדות זה יש לפקפק הרבה ואינה כדאי להתיר' האשה שכולה וגלמודה מרת גיטל הנ"ל אחר ששמו חול העם מימיץ מזה לא הכירה האשה מרת חנה כלום וגם שם הקודש הנקרא לס"ת הוא חזקי' בר יהודא והיא אמרה חזקאל בר יהודא כאשר כתב לי גיסי הרב נרו הנ"ל. ואח"כ באתה האשה האביונה הנ"ל וצווחה ככרוכיא אחרי שהיא שמעה משני עדים שמת בעלה יקבלנו עדותם פה לפני ב"ד וזהו נוסח עדותם. במותב תלתא כחדא הוינא ואתי לקדמנא ה"ה כמר שמואל בר ירמי' משה מאלטין שטיין לאחר האיום העד לפנינו בתורת העדות באם לא יגיד ונשא עונו בזה הלשון. שני ימים לאחר שבועות תפ"ל בין איך גקימן לוועשט הובין אין איין שלאף שטאט הייסן פר דען מקום וואנין שני ב"ב בבית אחד בייא דען דר אונטן וואונט בין איך גיגאנגין האט מיך דיא בעלת הבית גיפרעגט פין ווא איך אהער בין האב איך גיזאגט ממדינת באמבערג האט זיא ציא מיר גיזאגט עס איז ערשט עטליכע טאג דאס איינער גישטארבין איז אויס דער מדינה באמבערג ער איז פין מיץ ארויס גיקימין אונד איז גישוואלין גיוועזין איז בייא מיר קראנק גילעגין אזו האב איך זיא גיפראגט וויא ער האט גיהייסין זאגט זיא ער האט זיך גימעלט אהער פין ליכטנפעלד. אזו האב איך גיזאגט אין ליכטנפעלד וואהנט קיינר דער העם הייסט אונד זאג ציא מיין חבר כמר בעריל מאלטין שטיין דאס איז קיין אנדערר אלס דער העם פין מימיץ דער פליטה האט גימאכט דער נאך האט זיא מיר אויך גיוויזין זיין ראק ווייס גרויא טוך מיט מעסינג קנעפף. אזו האט זיא גיזאגט איך זאלט פין דען רב בריף מיט נעמין כדי דיא לייט דא היא במדינה זו וויסן זאלין דאס אמת איזט. וויא איך בין אין רב זיין הויז גיקימין איז דער רב ניט בביתו גיוועזין אזו בין איך ווידער פארט גיגאנגין האט דיא רעבצין גזאגט זיא ווערין אויף דער פאסט לכאן באמבערג שרייבין דיא רעבצין האט אויך גיזאגט איך זאלט ווידר אהין קימין אבער בין ניט ווידר אהין קימין ווען מאן מיין חבר כמר בעריל הנ"ל פרעגין וויל ווערט ער אייך ניט אנדרשט זאגין קענין אלס וויא איך עכ"ל היום יום ה' ז' אדר תפ"ל פה באמבורג:

וזהו נוסח העדות השני במותב תלתא כחדא הוינא ואתי לקדמנא ה"ה כמר יששכר בעריל בר יהודא ז"ל מאלטין שטיין ולאחר האיום העיד לפנינו בתורת עדות באם לא יגיד ונשא עונו בזה הלשון איך מיט מיין חבר שמואל בר ירמי' מאלטין שטיין זיין מיט אננדער אין עלזות אליין גיגאנגין שבועות תפ"ל זענין מיר אין מנהיים גילעגין ולאחר שבועות זענין מיר גיגאנגין נאך ווועשט הובין זענין מיר גיקימן בייא איין שלאף שטאט ער וואהנט הינטין אין הויז האט איין ליכט גיברענט אזו האבן מיר גיפרהגט ווארום איין ליכט ברענט האט מען אונז מישב גיוועזין איין נאסט איז דא גישטארבין ער איז

גיווּעזין אויס דער באמבורגר מדינה ער איז פון מיץ ארויס גיקימן כמדומה לי אלס דער שלאף שטעטיר ואשתו זיין בייא אנדיר גיווּעזין האבין מיר גיפראגט פין וואנין ער זיך גימעלט האט האבין זייא גזאגט חזקי' אדר יחזקאל פין ליכטנפעלד איך קאן נאר וויסן וויא זיא גזאגט האבין אזו האב איך גזאגט אין ליכטנפעלד איז קיינר דער ארוס גייט אונד איך זאג ציא מיין חבר דאס איז קיין אנדרר אלס דער העם פין מימיץ דער פליטה האט גימאכט וויא איך דאס ציא מיין חבר גיזאגט האב האבין זייא אן גיפאנגין יוא ער האט זיך גימעלט העם פין מימיץ איך ווייס אבער ניט אויב דער שלאף שטעטיר אודר אשתו ווער זאלכיס גזאגט האט. האט מיין חבר וואלין זיין ראק קויפין ווייס גרויא טוך מיט מעסינגע קנעפף האב איך ניט ליידן וואלין אזו האט דער שלאף שטעטיר ציא אינז גזאגט מיר זאלין ציא דען רב גיין אונד זאלין בריף מיט נעמין זענין מיר לעת ערב אהין גיגאנגין איז דער רב ניט אין דער היים גווּעזין למחר לאחר יציאת מבה"כ זענין מיר ווידער אהין גיגאנגין האט דער רב גיזאגט ער וויל אבריף אויף דער פאסט שרייבן קימן איהר אן איהר מיר אהיים קימן עכ"ל יום ג' כ"ו תמוז תפ"א לפ"ק. ע"כ דברי העדות הנ"ל:

תשובה

הנה לפי דברי העדות הנ"ל יש תקוה להאשה העגונה העלובה הנ"ל רק דיש לפקפק אחרי שהעדות אמרו עדותם בשם האשה הפונדקית בווּעשט הובין ששמעו מפי עדות כנ"ל והיא מכחשת אותם העדים ועומדת בדיבורה הראשון שלא הזכיר שם העם רק יחזקאל בר יהודא וכן אמרה שהיתה אומרת לעדים כפי אשר כתב עלי גיסי הרב נר"ו באיגרת השנית. ובדין זה אם הכחיש עד הראשון להשני שאמר מפיו הובא בטור א"ה ובש"ע סי' י"ז ס"ק ח' אם עד אמר לאשה וכו' אבל אם עד אמר בשמו מת ואמר העד הראשון לא מת ומכחיש את העד השני לא מהימן העד השני והעלו האחרונים בשם הפוסקים דאם שני עדים אמרו בשם אחד איני יכול להעיד העיד הראשון להכחיש שני עדים האומרים מפיו וכן כתב החלקת מחוקק וב"ש וכן פסק בשו"ת פרח מ"א חלק ב' שאלה קי"ג כ"כ להתיר כשני עדים מכחישים להעד הראשון וא"כ בנ"ד יש להתיר דשני עדים מכחישים את הפונדקית רק דיש לפקפק בנדון זה כיון דהפונדקית אמרה הגדתה חוץ לב"ד ודבר זה נפל ברבוותא מחלוקת בין הפוסקים כאשר אבאר בסמוך כדי לברר נדון זה לפי קט שכלי ומיעוט השגתי אבא בקצרה מקור הנובע דין זה מהא דגרסינן בפ' שבועות העדות אר"פ הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב והכל מודים בעד מיתה שהוא פטור הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לב"ד דתנן האשה שאומרת מת בעלי תנשא כו'. כתב הרא"ש הכל מודים בעד מיתה

שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לב"ד פירש"י וכו' ולא שתהא נאמנת מכאן ולהבא כיון שכפר שלא אמר לה כלום וכתב דוודאי הוא נאמן יותר מן הבא בטענתו. וכן כתב הרמב"ם ז"ל וכו' והביא ראיה מההיא דאמרינן בכתובת דאמרה פלוני חכם טיהר לי את הכתם ואזלי ושיילוהו ואישתכח שיקרא אלמא אע"ג דאיהי מהימנא כיון דאמרה בשם פלוני ושיילהו ואמר שיקרא הוא לא מהימנא וכן מסתבר ואע"גב דאפסדה בשבועה דאם לא נשבע נאמנה לומר מת בעלי והשתא לא מהימנא מ"מ כיון דבשעת שהשביעתו לא היתה צריכה לעדותו לא מחייב וכה"ג כתב הר"ן בפ' המדיר בשם הרמב"ן ז"ל ועיקר יסוד האחרונים ח"מ וב"ש דשני עדים יכולים להכחישו והמה מתשובת ראב"ח ובתשובת הרבים רק בנ"ד הגדתה שהיתה אומרת לעדים היתה חוץ לבית דין כנ"ל ובזה חידש להחמיר ראב"ח בתשבותיו סי' ל"ז בתוך התשובה וז"ל זה אינו כיון שאותו הגדה הראשונה לא היתה בב"ד ואע"פ שידענו בבירור שאמר כן לא חשיבה הגדה דאין אדם חושש במה שאמר חוץ לבית דין ולעולם חוזר ומגיד ואע"פ שלענין היתר אשה היה נראה לכאורה דלא שייך טעם זה דכל האומר בפני העדות שמת בעלה של פלוני ידע אותו העד בוודאי שיתירו את האשה על פי אותן דברים אף ע"פ שלא אמרה בבית דין וא"כ ה"ל כאלו העיד מתחלה בבית דין דשוב אינו חוזר ומגיד מ"מ כבר כתב הר"ן בתשובה בהדי' דאפילו בדבר שאין צריך ב"ד הגדה דשלא בב"ד לא חשיב הגדה ולעולם חוזר ומגיד וא"כ בנ"ד נמי לא חשיבא אמירתה הראשונה הגדה כלל וחוזר ומגידה ומה שהגידה מתחילה בפני ב"ד חשיבה הגדה ואינו חוזר ומגיד. ולפ"ז אין להתיר בנ"ד כיון דב' עדות מכחישין כנ"ל דהא בנ"ד אמרה הפונדקית תחלה חוץ לב"ד ואח"כ אמרה שם בב"ד ומכחיש את העדים ולפי מסקנת הרב ראב"ח אין הגדתה מה שאמרה חוץ לב"ד כלום ויכולה לחזור ואזלינן בתר עדותה שאמרה בב"ד אבל הרב הב"י בתשובתו דף ק"ט ע"ב מסיק להתיר בנ"ד זה דכתב שם וז"ל אבל בעדות אשה דדי בעד מפי עד מיד שמגיד עד הראשון בפני העד השני הוי כנחקרה עדותו בב"ד הילכך כל שבא עד ומעיד בב"ד ששמע מפי פלוני שנהרג או שמת פלוני אע"פ שהעד הראשון חזר בו קודם שנחקר עדות שום אחד מהם בב"ד אין חוששין לו וסומכין על דברי העד המעיד ששמע כך מפיו ואף שאין כדאי להרים ראשי בין הרים גדולים ושותא דמרייהו לא ידעתי מ"מ תורה היא:

ולכאורה יש להוכיח כסברת הרב ב"י מהא דכתב הרא"ש בסוגיא הנ"ל ולא שתהא נאמנת מכאן ולהבא וכו' והביא ראיה מההיא דאמרינן בכתוב' דאמרה פלוני חכם טיהר לי את הכתם וכו' ומקשה אח"כ ואע"ג דאפסדה בשבועות דאם לא נשבע נאמנת לומר

מת בעלי וכו' מ"מ כיון שבועת שהשביעתו וכו'. הנה לפי סברת הראב"ד מה שאומרת חוץ לב"ד לא הוי הגדה אפי' בעדות אשה א"כ אמאי מביא ראיה הרא"ש מההיא דאמרינן בכתובות פלוני טיהר לי את הכתם וכו' דהחכם מהימן וע"ז מקשה הרא"ש קושייתו ואע"גב דאפסדה בשבועות וכו' הא בל"ז ה"ל להקשות על סתמא דש"ס אע"ג דאם נאמר דאין החכם נאמן גבי כתם אלא דאשה נאמנות מ"מ קשה דהא בסוגיא זו איירי דאמרה לה לדידהו חוץ לב"ד. ולפי סברת הראב"ח לא הוי הגדתו חוץ לב"ד כלום א"כ קשה הא אפסדה בשבועתו ויהא חייב ואמאי פטור ר"פ באומר לה לדידה וכו' א"ו צ"ל כסברת הרב הב"י בעדות אשה אפילו הגדות חוץ לב"ד הוי הגדה כנחקר עדותה בב"ד וא"כ שפיר מקשה הרא"ש דוקא לפי מאי דמסיק מסוגי' דפ' המדיר דחכם נאמן ואח"כ מקשה קושייתם אמאי אע"ג דאפסדה בשבועה כו'. וא"כ יש להתיר בנ"ד אע"ג דאמרה הפונדקית עדותה חוץ לב"ד לשני עדים כנ"ל. ועוד יש סעד וסמך לדברי הרב ב"י מהא דכתב הרמב"ם בפ' יו"ד מהל' שבועות האשה שהשביעה עד אחד שיעיד לה ממיתת בעלה וכפר חייב בשבועות העדות שאלו העד היתה נשאת ונוטלת כתובה ע"כ ותמהו בזה האחרונים למה השמיט הרמב"ם דין זה דפטור גם הרב בעל לחם משנה הניחו בצ"ע אחר שהביא סוגי' שם כתב ופי' רש"י ז"ל כגון דאמר לה חוץ לב"ד מת בעלך וכו' לפי שהוא יכול לילך לב"ד ולא תהא צריכה לשום עד ולא הוזכר דהרבינו ז"ל לא ידעתי למה עכ"ל. וגם הרב ר"ח בקונטרס עגונא שלו נדחק מאוד בזה:

ונראה לענ"ד ליישב לפי מה שמפרש סוגי' זו הרב הב"י בתוך התשובה וז"ל ואפי' כשהעד הראשון כשר ועד השני מפסולי עדות משמע בפ' שבועות העדות ששומעין לדברי העד שמעיד ששמע כן מפי אחר אע"פ שאותו אחר מכחישו דאמרינן התם הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לב"ד דתנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא וכו' ביאור הדברים שהתובע את עדיו שיביאו ויעידו עדות שיודעים לו והם נשבעו שאינם יודעים לו עדות אין חייבין קרבן שבועה לפי שלא הפסידה ממון במה שלא העידו לה דמאחר שכבר שמעה מפיהם שמת בעלה באה לב"ד ואומרת כן ומתירין אותה לינשא ואע"פ שהעד כופר ונשבע שאינו יודע שמת לא משגיחין בי' והא הכא דעד זה בחזקת כשר הוא ואשה מפסולי עדות היא ועוד שהיא נוגעת בדבר ואפ"ה מהימנא לה ולא משגיחין בדברי' העד הכשר הכופר וכ"ש בנ"ד וכו' נמצא לפי שיטת הרב הב"י הא דקאמר ר"פ עד מיתה פטור משום דהיא נאמנת מכאן ולהבא ולא מפסדה מידי והיינו דלא כסברת הרא"ש:

ולפ"ז שפיר יש ליישב ולתרץ קושי' הנ"ל שמקשים על הרמב"ם והיינו כיון להרמב"ם לא ניחא במאי דמתרץ הרא"ש כיון דבשעת שהשביעתו לא היתה צריכה לעדותו לא מחייב אלא דסבר כסברת הרב הב"י בתשובתו דטעמא דר"פ דעד מיתה פטור משום דהיא נאמנת מכאן ולהבא רק ע"ז קשה קושיות הרא"ש מההיא דכתובות אמרה פלוני טיהר לי את הכתם וכו' משמע דעד הראשון וצ"ל דר"פ סבר כפי' ירושלמי וכולהון בעדות פלוני כהן עשר לי וכו' בדקין כולהן ולא משתכחין ולכך סבר ר"פ דעד שני מהימן ומש"ה קאמר דפטור דלא אפסדה מידי. אבל הרמב"ם אזיל לשיטתו דפסק התם כתלמודא דידן שכתב בפ' כ"ד מהלכות אישות ואיך יודע דבר זה כגון שאמר פירות אלו פלוני כהן תיקנו ופלוני חכם טיהר לי את הכתם ואחר שאכל או בא עליה שאל אותו פלוני ואמר להד"ם והיינו כסתמא דתלמודא דידן בפ' המדיר דאמרינן התם מאכילתו שאינו מעושר ה"ד אי דידע נפרוש או דלא ידע מנא ידעי לא צריכא דאמרה לי' פלוני תיקן לי את הכרי ואזל ושיילהו ואשתכח שיקרא וקמ"ל דאף בלא עדים נאמן החכם וכהן כמ"ש התוס' ד"ה פלוני תיקן לי וכו':

ולפ"ז ממילא ליתא לדר"פ לפי פשטא תלמודא דידן בסוגי' דפ' המדיר כיון לא ס"ל להרמב"ם כתירץ הרא"ש אלא כסברת הב"י דמכאן ולהבא נאמנת ומ"ה פטר ר"פ הואיל ולא הפסידה כלום דהיא נאמנת אף מכאן ולהבא כמו שפי' הרב הב"י בתשובתו כנ"ל וא"כ למאי דקיימא בפ' המדיר דהחכם וכהן נאמנים ע"כ ליתא להא דר"פ דעד מיתה פטור כיון דהיא אינו נאמנת מכאן ולהבא ומפסידה מכתובתה ומש"ה לא הביא הרמב"ם דין זה וכתב בסתמא חייב:

וכיון דזכינו לדין מוכח דלא כסברת הרב הראב"ח אלא כסברת הרב הב"י דהגדתו חוץ לב"ד בעדות אשה הוי הגדה דאל"כ היה מוכח דע"כ ס"ל להרמב"ם כתירץ הרא"ש דא"ל דס"ל להרמב"ם הא דפטר ר"פ היינו בעדים וכפי' הירושלמי כנ"ל דהא עדיין קשה האיך קאמר ר"פ משכחת לה דפטור דאמר לה לדידה ולא אמר לה לב"ד א"כ הי' הגדתו הראשונה חוץ לב"ד ולא הוי הגדתו כלום וא"כ הראשון מהימן וקשה קושיות הרא"ש דהא אפסדה בשבועתו ולחייב וצ"ל כתירצו כיון דבשעת שהשביעתו לא היה צריכה לעדותו לא מחייב א"כ קשה קושיות הרא"ש הנ"ל על הרמב"ם במ"נ דה"ל להביא נמי דין זה דפטור וכתי' הרא"ש אע"כ צ"ל כסברת הב"י דבעדות אשה הגדה חוץ לב"ד נמי הוי הגדה ומש"ה פטר ר"פ כיון דלא אפסדה מידי והיא נאמנת אף מכאן ולהבא ורב פפא סבר כשיטת הירושלמי אבל הרמב"ם אזיל לשיטתו דפסק כתלמודא דידן וכו' כנ"ל וא"כ יש להתיר בנ"ד כיון דשני עדים מכחישין הפונדקית אע"ג דהגדתה היתה חוץ

לב"ד אבל הרא"ש נשמר מזה וכתב בפ' המדיר לא צריכה דאמרה לי' לפלוני כהן תיקן לי את הכרי ואזל שיילוהו ואשתכח שיקרא וקאמרי בירושלמי וכולהון בעדות וכו' משמע דאין המתקן נאמן לומר לא תקנתי אם הוא מכחישתו ומלתא דמסתבר הוא היאך מפקיע ממונו בעד א' אלא עדים וכו' והיינו דאזל לשיטתו דפסק כהרמב"ן שקבל כך דכל עד מפי עד אם הראשון כפר אין השני האמור בשמו נאמן ולכך מפרש הרא"ש הא דמשמע מהירושלמי דאין מתקן נאמן לומר לא תקנתי לה אם היא מכחישתו ומחלק לענין הפסד ממון אין עד הראשון נאמן להפסיד ממון אבל לענין איסור נאמן עד הראשון כשמכחיש לשני גם לשיטת הירושלמי ובזה נסתלק תלונות ב"ש בסי' ט"ו ס"ק ד' שכתב בשם א' אע"ג למ"ש הרא"ש בפ' המדיר דאיירי בהכחשה ע"פ עדים נסתר ראי' של הרמב"ם שכתב הרא"ש בשמו בשבועות וא"כ לענין איסור ג"כ אינו נאמן העד הראשון ומתרץ בדוחק כיון שקיבל כך מרבותיו הסכים עמו לענין איסור אבל לפי דברינו אלה הנ"ל אין מקום לקושיות הב"ש דוודאי הרא"ש בפ' שבועות העדות מביא ראי' מסתמא דתלמודא דידן בפ' המדיר דאוקי בלא עדים רק דהחכם והכהן לחוד נאמנים להכחיש האשה שאמרה מפיה א"כ מוכח שפיר כסברת הרמב"ן ובפ' המדיר רוצה לתרץ דגם הירושלמי סובר כן אע"ג דמוקי בירושלמי דאיירי בעדים לכך מחלק דהתם איירי לענין ממון ולכך מוקי הירושלמי דאיירי בעדים אבל הרמב"ם לא ס"ל כוותייהו בהא ולכך סבר לפי תלמודא דידן דליתא לדר"פ כנ"ל כפי' הב"י דטעמא דר"פ דהיא נאמנת אף מכאן ולהבא ולא מפסדה מידי ואפשר לומר מילתא בטעמא דהרמב"ם אינו רוצה לפרש כפי' שיטת הרא"ש דר"פ כיון דבשעת שהשביעה לא היתה צריכה לעדות כפי' משמעות מפי' רש"י לפי שהוא יכול לילך לב"ד ולומר מת בעלי ולא תהא צריכה לשום עד וכו' והיא עצמה נאמנת משמע מפני שהיתה יכולה לילך וכו' ולא מפני שהיא נאמנת מכאן ולהבא ולהרמב"ם לא ניחא לפרש הכי לפי מה שכתב הרמב"ם בפ' י"ג מהלכות גירושין כבר הודענו שהעד שאמר ששמע שמת פלוני אפילו שמע מאשה וכו' אבל אם אמר העד או האשה מת פלוני ואני ראיתיו שמת שואלין אותו היאך ראיתי ובמה ידעתי שמת וכתב הרב המגיד ונראה אם אמר ששמע שואלין לו ג"כ מאי שמע והובא בב"ש ס"ק ט"ז בסי' הנ"ל בשם שלטי גיבורים דשואלין את העדות אם אפשר לברר ולפי הנחה זו אי אפשר להרמב"ם לפרש כשיטת הרא"ש כיון דמ"מ צריכה היא לעדותו משום דצריכין הב"ד לשאול אותה כיון דאפשר לשאלה וכה"ג דעד הוא כאן אין סומכין עליה לחוד אלא שואלין להעד הראשון אבל הרש"י כיון לזה ומפרש כגון דאמר לה לדידה כו' לפי שהיא יכולה לילך לב"ד ולא תהא צריכה לשום עד והיינו לומר סתם מת בעלי דאי אמרה

בשם עד הי' צריכין לשואל להעד כיון דאפשר לשאול אבל לשיטת הרמב"ם אם העד הראשון בא לפני ב"ד ומעיד על מיתת הבעל צריכין לשאול היאך יודעת ובמה יודעת לפ"ז כשהאשה באה לב"ד ואמרה סתם מת בעלי ואינו אומרת ששמעה כך מפי העד שהגיד לה צריכין הב"ד לשואלה ואם אומרת מפי העד אם אפשר למיקם עלה דמלתא צריכין לב"ד לשאול אותו כיון דאפשר לשואלה א"כ אי אפשר להרמב"ם לפרש כשיטת הרא"ש כפי סתימת הש"ס ולכך מפרש כפי שיטת הב"י ולכך סבר הרמב"ם דליתא דלר"פ כפי סתמא סוגי' דידן כפ' המדיר כנ"ל:

ולפ"ז יש לדחות בעל צמח צדק בתשובתו סי' ק"ב כמו שכתב שם בעצמו ד"ה וליכא למימר דמלתא לעולם אימא לך וכו' צריכין הב"ד לשאול את העד אם אפשר לשואלו אלא שמ"מ אם היא אומרת סתם בב"ד שמת בעלה ואינה מזכרת מידי שאומרת כך מפי העד אז לא היה צריכין לשואלו ורוצה לסתור דחי' זו מהא דכתב הרמב"ם הנ"ל אבל למאי דפרשנו שפיר יש לסתור ראייתו כיון דראיי' זו הוא לפי' רש"י ולשיטת הרא"ש דמפרש טעמא דר"פ דפטור כשאמר לדידה היינו משום דהיא יכולה לילך לב"ד ולומר סתם מת בעלי ואז אין צריכין לשאול אותה במה יודעת ולכך מפירש רש"י דאין צריכין לשום עד אבל לשיטת הרמב"ם דמפרש כפי' הב"י דטעמא דרב פפא כיון דהיא נאמנת מכאן ולהבא ולפ"ז שפיר פסק הרמב"ם דאם אמרה האשה סתם צריכין לשואלה היאך יודעת ובמה יודעת אבל לעולם י"ל שפיר אליבא דכ"ע אם אומרת האשה בשם עד ואפשר למיקם עלה דמלתא ולשואלו שאולין אותו כמ"ש האחרונים הט"ז וב"ש. וממילא נסתר דברי הרב בעל צ"צ הנ"ל שרוצה לסתור דהיינו מדברי הרמב"ם הנ"ל ולדברי אלה הנ"ל אין מקום להביא ראיה מדברי הרמב"ם לדברי הרא"ש והמה מחולקים בשיטה זו כנ"ל כלל היוצא מדברינו דהרמב"ם מפרש כפי' הב"י וא"כ מוכח כשיטת הב"י דהגדתו חוץ לב"ד הוי הגדה וא"כ יש להתיר בנ"ד כלל רק דעדיין לא פלטינן מחדא מהא דכתב הרב הב"י בתשובתו הנ"ל הלכך כל שבא עד ומעיד בב"ד ששמע מפי פלוני שנהרג או שמת פלוני אע"פ שהעד הראשון חזר בו קודם שנחקר עדות שום אחד מהן בב"ד אין חוששין לו וסומכים על דברי המעיד ששמע כך מפיו לפ"ז משמע דוקא שחזר בו קודם שנחקר שום עדות בב"ד אבל בנ"ד שנחקר עדות הפונדקית בב"ד שם קודם שנחקרו עדים השומעין מפי ב"ד כאן וא"כ אין להיתר בנ"ד כנ"ל. ולכאורה יש להוכיח סברא זו לפי' רש"י ולשיטת הרא"ש וסיעתא מהא דכתב הרב רח"ל בקונטרס עגונות שלו דמפרש לרבינו ירוחם בנתיב כנ"ל חלק ג' נאמנות האשה לומר מת בעלי ואם אמרה מפי העד פלוני והוא מכחיש אותה אינה נאמנת כך מוכח מההיא דהכל מודים בעד אשה כו'

ופירוש הרב רח"ל דאל"כ אלא דאינו נאמן העד א"כ פשיטא דפטור כיון דכפירתו לא כפירה היא ואינו נאמן אלא היא נאמנות הא לא מפסידה מידי וא"ל דהא גופא אתי לאשמועינן דכפירתו לאו כפירה היא דהא ר"פ עיקר רבותא לענין פטור שבועה הוא דנחית ולא לענין עדות אי הוי אכחשה או לא עכ"ל אבל לפי סברא זו יש להקשות על הרא"ש אמאי מביא הרא"ש הוכחתו בסוגיא זו דהיא אינו נאמנת מכאן ולהבא מהתם דפ' המדיר דהא מההיא גופי' מוכח דהיא אינו נאמנת מכאן ולהבא דאל"כ קשה פשיטא מאי בעי ר"פ לאשמועינן דפטור כנ"ל אלא מוכח לומר דכ"ע מודו בזה דאם חזר העד בב"ד קודם שנחקר עדות אשה ששמעה מפי העד אינה נאמנת אלא דהעד הראשון מהימן והרא"ש רוצה להוכיח דאפילו נחקר עדות אשה בב"ד קודם שבא העד הראשון אפ"ה עד הראשון נאמן שאמרה מפיו ומש"ה צריך להביא מההיא דכתובות דאמרה פלוני חכם טיהר לי את הכתם אע"פ שבאת האשה לב"ד קודם ששמעה מהחכם אפ"ה היא אינו נאמכת הואיל שאמרה מפיו והוא מכחישה אבל בסוגי' דידן יש לפרש שפיר הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור והיינו כפי' רש"י בעד אחד היודע באשה שמת בעלה והשביעתו שיעיד בה כדי שתטול כתובתה מן היורשין ולא שהעידה בב"ד שמת בעלה אלא שבאת לב"ד ואמרה לשמוע דברי אותו העד שידע דבר זה מבעלה אי מת אי חי והיא לא אמרה ששמעה שמת בעלה כמו שפרשנו לשיטת רש"י הרא"ש וסייעתם אם אמרה האשה סתם ששמעה שמת בעלה אין צריכין לחקור ולדרוש מפי ששמע וא"כ צריכין לפרש בסוגיא זו דאיירי ר"פ שלא הגידה בב"ד האשה ששמע שמת בעלה דא"כ אין צריכין שום עד. גם לסברת הפוסקים דאפילו הגידה האשה בשם עד אע"ג דאיכא למיקום עלה דמלתא אין צריכין לחקור ולדרוש אחר העד כמ"ש מהרי"ו וסייעתו וא"כ אי אייריר"פ דהגידה האשה בתחילה בב"ד בשם עד אין צריך לחקור אלא וודאי דר"פ אייריר דלא הגידה האשה כלל בב"ד ששמעה שמת בעלה כנ"ל וא"כ נחקר העד בב"ד קודם שנחקרה האשה בב"ד לכך נאמן מכאן ולהבא אבל אם נחקרה עדות אשה בב"ד קודם שנחקרה עדות ראשון הא דנאמנת האשה אף מכאן ולהבא ולכך מביא הרא"ש ראייתו מהא דפ' המדיר כנ"ל. ולפ"ז מוכח דאם נחקר ועדות ראשון בב"ד כולה עלמא מודו דאין האשה נאמנת האומרת מפיו ואע"פ שהוכחת הרב מהרח"ל הוכחה קלושה דהא רב הב"י מפרש באמת הטעם אליבא דר"פ עד מיתה פטור כיון דהיא נאמנת מכאן ולהבא ולמאי דפרשנו מוכח דגם הרמב"ם מפרש כן וגם הרא"ש גופי' מוכח דליתא לסברת ולקושיית הרח"ל דאם היא נאמנת מכאן ולהבא קשה פשיטא דא"כ הקושי' שהקשינו בתחלה במקומה עומדת דה"ל להרא"ש להקשות אסתמ' דתלמודא קושייתו

אע"פ דאפסדה בשבועה דאם לא נשבע נאמנת לומר מת בעלי כו' ולא מההיא דמהדיר ומהכחתו מהרמב"ן אף למאי דפרשנו דיש לפרש דר"פ איירי שנחקר עדות העד ראשונה בב"ד ולכך נאמן העד ולא האשה ומ"מ קושיית הרא"ש במקומה עומדת אמאי פטור ר"פ הא אפסדה בשבועה אלא וודאי לסברא מהרח"ל ז"ל וקושייתו ליתא וא"כ שפיר יש לפרש אליבא דר"פ דהיא נאמנת אף מכאן ולהבא כפי שיטת הב"י כמו שפרשנו בשיטת הרמב"ם ולכך מוכרח הרא"ש להביא ראיה מההיא דהמדיר וקבלתו של הרמב"ן ומקשה השתא קושייתו כנ"ל אבל מ"מ אליבא דדינא שפיר י"ל סברא זו דאם נחקר העד ראשון בב"ד קודם אין נאמן להכחיש העד השני להעד הראשון וכמו שכתבו האחרונים וא"כ אין היתר בנ"ד:

אבל מ"מ יש עזר ותרופה להתיר בנ"ד ממה שכתב הרב הב"י בתשובתו הנ"ל וז"ל ועוד דהתם כשאומרים העדים מקודם היינו מודים הם שאמרו כן אלא שאמרו ששקר דברו. אבל בנ"ד שלא דבר דיבור מעולם והרי עדות מעידה עליה שדיברו כל אותן דברים אפילו אם הי' עד הראשון והשני שווים בהכשר או בפסול לעד השני שומעין שהרי על גוף העד הראשון הוא מעיד שדיבר כך ודמי לעדות המעידים על פלוני ופלוני שעשו כך או שדברו כך אע"פ שאותן פלוני ופלוני מכחישין בדבר לעדות המעידים בדבר אליהם שומעין ואע"פ שהעד השני זה הוא יחיד חשוב כאלו הוא שנים מעידי' שהעד הראשון דבר כך וודאי מהימן לעד השני זה כאלו הי' שנים עכ"ל. וא"כ יש להתיר בנ"ד כיון דהפונדקית אומרת שלא דברה מעולם כך א"כ אין חילק אם נחקר עדותן בב"ד קודם או לא. וגם כד מדייקת בה שפיר יש להתיר בנדון זה אחרי שהאשה מרת גיטל הנ"ל באה לפנינו ב"ד ואמרה ששמע שמת בעלה קודם שנחקרה עדות פונדקית שמה בוועשט הובן בב"ד ולפי הפוסקים הנ"ל אם אמרה האשה מת בעלי סתם או שאמרה ע"פ עדות אין צריכין לשאול ולחקור יותר א"כ הוי כנחקר עד שני מקודם ובר מן דין יש להתיר בנ"ד כמ"ש האחרונים בתשובות מהרי"ל סי' ל"ז ומהרמ"א בתשובה ס"ו ובעדות אשה כשאמרה פלוני אמר לי שמת בעלי והוא מכחישה שלא אמר לה איכא פלוגתא דרבוותא אי מהימנא מכח ההיא שבועות העדות כו'. אשר נראה דהחולקים ואומרים דאיהי מהימנא הם מפרשי' ההיא דהמדיר בשני עדים ורבים מתהימית דהא מפשטא דסוגי' דידן משמע דלא כהירושלמי וא"כ בהחכם וכהן דהם נאמנים ובשלטי גיבורים סוף יבמות כתב בהדי' דהיא נאמנת אעפ"י שהעד שאומרת מפיו מכחישה ונראה ליישב לשיטתו ללק"מ מההיא דהחכם וכהן לפי סברת הריטב"א בשם רבו והובא הש"ך בי"ד סי' קכ"ז כתב הנימוקי יוסף ר"פ האשה רבה דווקא בעדות דבר ערוה דבעינן שנים והאמינהו לזה שאמר מת כשנים אבל

באיסור דעלמא דסגי בחד כיון שלא האמינהו אלא כחד כי אתי אחרינ' ומכחישו הוי כחד לגבי חד עכ"ל. ולפ"ז שפיר י"ל כשיטת הרב ב"י דטעמא דר"פ דפטור משום דהא נאמנת מכאן ולהבא ואין להקשות מהחכם וכהן בשלמא הכא דדבר ערוה היא צריך שנים ואפ"ה הקילו בעדות אשה דחד מהימן כתרי מתוך חומר שהחמיר עליה בסופה ולכך אינו יכול להכחיש עד הראשון להשני כיון דעד השני נאמן כתרי אבל התם גבי כהן וחכם דעד אחד נאמן באיסורין ואינו כתרי עדות ושפיר יכול להכחיש עד הראשון לכך פסק שפיר ריא"ז והובא בש"ג וסייעתו דעד שני נאמן. ולפי דעתם מכ"ש שיש להתיר בנ"ד שיש שני עדים כשרים המכחישים את הפונדקית ושפיר פסק הב"י לפרושי טעמא דר"פ דהיא נאמנת מכאן ולהבא ואין להוכיח מידי מהחכם וכהן כנ"ל והנה בעיקר הגדת ב' עדים דהיינו העד הראשון שמואל בר' ירמי' הנ"ל שאמרה מאומרת שפונדקית שהי' ממדינת ב"ב ושמו העם מליכטנפעלד ובאמת הי' העיר מולדתו בליכטנפעלד ע"ז הי' קורים כמה אנשים אותו העם מליכטנפעלד והוי כמו שאמרו שמו ושם עירו וכבר האריכו פוסקים הראשונים והוא בטור ובש"ע סעיף י"ח והוא מלשון הרמב"ם סוף הל' גירושין בסוגית הש"ס בפ' האשה שלו' יצחק ר"ג בר אחתי' דרב ביבי הוי קאזיל מקורטבי לאספמי' ושכיב שלחו מהתם יצחק ר"ג בא כו' שכיב מי חיישינן לתרי יצחק או לא אביי אמר חיישינן רבא אמר לא חיישינן אמר אביי מנא אמינא לה דההיא גיטא דאשתכח בנהרדעא וכו' וכתבו תוס' בד"ה יצחק ר"ג כו' אירי דלא הוחזק לתרי יצחק ובשכיח שיירת' דאי לא שכיח שיירת' ולא הוחזק הא תנן בפ"ק דב"מ דכל מעשה ב"ד הרי זה יחזיר וכו'. והנה לפי מה שמפרש הרמב"ם והרי"ף בהאי סוגי' שפסק הכא לקולא ובפ' כל הגט פסק לחומרא שפי' השמעתת' וגופא דעובדא הוי שעדים מעידים שאיש אחד שמו יצחק ר"ג הלך עמהם מקורטבא לאספמיא וכו' אביי אמר חיישינן שמא הי' יצחק אחד שבא מעלמא לקורטבא והוא שיצא עמהם כיון שיירות מצויות מעלמא לקורטבא ואותו שהי' תושב קורטבא אזל לי' לעלמא ורבא אמר כיון שהעדים מעידים שהי' מקורטבא וכאן בקורטבא הי' תושב אדם א' ששמו כן אומרים כאן נמצא וכאן הי' ולא חיישינן שמא פינה זה והלך לו למדינת הים ואחר בא לכאן וכו':

וביותר יש לפרש סוגיא זו לפי מה שכתבו הפוסקים ח"מ וט"ז הפי' דכאן נמצא כאן הי' דמיירי שאיש אחד בוודאי הלך לאותו מקום שנמצא ההורג והשני לא ידענו מה היה לו תלינן במצוי בסתמא שזה שהלך מביתו אדעתא לילך לקורטבא הוא בוודאי מת בקורטבא והשני שלא ידענו להיכן אזיל הלך לעלמא ולפ"ז יש לפרש בסוגיא זו אע"ג דהוחזק שני ר"ג מ"מ כיון דידעינן דזה יצחק הנ"ל אזיל לקורטבא אע"ג דהשני ג"כ אזיל

לעלמא מ"מ אמרינן דזה מת בקורטבא כיון דהוא אזיל לקורטבא והשני לא ידעינן מה היה לו ובזה פליגי אביי ורבא כפי' הרמב"ם ולא צריכין דברי תוס' הנ"ל ואמר אביי מנא אמינא לה מהיא גיטא דאשתכח בנהרדעא והי' כתוב בי' בצד קלוניא מתא פי' מקום הי' בעיר נהרדעא ששמו קלוני' ובקלוני' גופי' נמצא הגט וכו'. ופסק הרי"ף ז"ל כרבא דאמרינן כאן נמצא וכו' אבל התם בגיטין דחיישינן לשני שיוורי ולב' יוסף ב"ש משום דלא נמצא הגט במקום שנכתב ושייך למימר כאן נמצא וכו' אלא מיירי שמביא גט ממדינת הים ונאבד ממנו וכו' ע"ש בהרמב"ם שהאריך בזה והנה פוסקים שדו בי' נרגא ומקשים לפי פי' הרמב"ן הא דמוקי לי' לר' זירא התם בפ' כל הגט ללישנא בתרא כאן מקום שהשיירות מצויית כאן מקום שאין השיירות מצויות ה"ל לאוקמי הא והא במקום שהשיירות מצויות ובריייתא דמצא גט אשה שנמצא במקום שנכתב. וגם הרב רח"ל ז"ל הרגיש בקושיא זו בקונטרס עגונות שלו דף כ"ו ע"ב ומתרץ בדוחק וגם מקשה הרב הנ"ל והאריך בכמה קושית לשיטת התוס' ד"ה יצחק ר"ג וכו' הנ"ל ולפי מה שכתב לשיטת הרמב"ן מתורץ הכל. ואין להאריך כעת בשיטה עמוקה בפרק כל הגט ובפ"ק דב"מ אשר כבר האריך בזה א"א מ"ו הגאון המפורסם המנוח זצ"ל בחדושי הלכות וחידושי פוסקים שלו ואין הזמן גורם כעת לעיין בזה:

מ"מ בהשקפה ראשונה נראה לענ"ד לתרץ קושית הפוסקים לשיטת הרמב"ן הנ"ל דהא לכאורה יש להקשות גם לשיטת התוס' שם בד"ה כאן המקום שאין השיירות מצויות וכו' וא"ת היכי דהוחזקו אע"ג דאין השיירות מצויות היכי מהדרינן מנא ידעינן דמזה הוא וי"ל כגון דידעינן דמזה יוסף ב"ש נפל וכו' ע"ש במהרש"א שכתב בה ניחא לקמן בברייתא לחד לישנא דס"ל לר' זירא כרבה דבאין שיירות מצויית אפילו הוחזקו ליכא למיחש לאחר ואמאי חיישינן לנפל מאחר דהא ליכא התם לתרוצי כי הכא דידעינן דמזה יוסף ב"ש נפל וכו'. ולפ"ז יש להקשות מאי מקשה הש"ס התם בשלמא רבה לא אמר כר' זירא מתני' אלימא לי' לאקשוי אלא ר"ז מ"ט לא אמר כרבה ופי' רש"י אלא ר"ז מתני' אברייתא מ"ט לא אמר שנוי' דידי אמרתי מתני' דרבה דהא י"ל דמתני' יש לתרץ דאיירי דידעינן דמזה יוסף ב"ש נפל והא דקתני לא יחזיר היכי דלא ידעינן אי מזה יוסף ב"ש נפל אבל ברייתא ליכא לתרוצי דאיירי דידעינן דמזה יוסף ב"ש נפל כמ"ש מהרש"א דהברייתא ליכא לאוקמי בהכי לכך אלימ' לי' לאקשוי' מברייתא ומוכרח לומר דלכך כתבו התוס' בתחילה בד"ה כאן במקום שאין השיירות מצויית וא"ת אמאי לא שני איפכא וי"ל דהאי עובדא בסמוך הוי ברישא ואשמועינן בלא הוחזקו ויחזיר אפילו בשיירות מצויות והכא אשמועינן דאם הוחזקו נמי יחזיר אם השיירות מצויית ולפ"ז לא

ק"מ דה"ל לשנות ולחלוק היכי דידעינן דמזה נפל דרבה רוצה לאשמועינן דין זה כתי' התוס' הנ"ל וה"נ לק"מ דה"ל לשנות ולחלק דהכא איירי דידעינן דמזה נפל ומש"ה יחזיר וכו' מטעם זה ולכך צדקו דברי התוס' שכתבו תי' זה לאחר שכתבו תירץ ראשון:

ואפשר לומר שלזה כיון רש"י דמפרש אלא ר"ז דרמי מתני' אברייתי' מ"ט לא אמר שנויי' דידי' אמרתי מתני' דרבה והיינו אע"ג דיש לתרץ בענין אחר כמו שמקשה הפוסקים ע"פ הרמב"ן דהברייתא איירי שנמצא גט אשה במקום שנכתב כנ"ל לכך מפרש רש"י מ"ט לא אמר שנויי' דידי' אמרתי מתני' דרבה והיינו אע"ג דרבה לעיל ג"כ יש לחלק כדפרישית דאיירי שנמצא במקום שכתב אלא דרבה אתי לאשמועינן כמ"ש התוס' הנ"ל וא"כ שפיר קשה לר' זירא מ"ט לא אמר כרבה והיינו לר' זירא נמי קשה אמאי מקשה מברייתא דהא יש לחלק כמ"ש הפוסקים דהברייתא איירי שנמצא הגט במקום שכתב ומוכח לומר אליבא דר"ז ג"כ דאתי לאשמועינן כמ"ש התוס' לפ"ז הי' לומר שנויי' דיד' אתרתי מתני' דרבה כו' ולא מפרשי על המקשן ולפ"ז שפיר יש לפרש כשיטת הרמב"ן ואין מקום לקושית הפוסקים ואף דלכאורה אי אפשר לפרש שיטת הרי"ף כשיטת התוס' דלתירוצו אבל התם חיישינן לב' שיוירי משום דלא נמצא הגט במקום שנכתבו א"א כתי' הרא"ש דה"נ ידעינן דמזה יוסף ב"ש נפל אבל מ"מ קושיית הפוסקים על הרמב"ם לק"מ דא"כ קשה מאי פריך בגמ' בשלמא רבה לא אמר כר"ז וכו' דהא יש לחלק במתני' דכאן איירי דידעינן דנפל כנ"ל. וגם בלא"ה מוכח כתי' התוס' דאתי לאשמועי' רבותא כו' מכח קושיות התוס' ואימא איפכא כו' אלא מוכרח לומר כדפרשנו כלל היוצא מדברינו לחזק שיטת הרמב"ם דהרי"ף פסק הכא לקולא דאמרינן כאן נמצא וכאן הי' וא"כ יש להתיר בנ"ד כיון דידעינן שאותו הפ"ס מליכטן פעלד החזיק בדרך ואזל לעלמא ותלינן שהוא מת בוועשט הובן אבל אין צריכין לכל זה לפי מה שמשיב הרב רמ"א בתשובתו סי' ע"ז ע"ש. עוד אשר האריך בנדון דבעינן שמו ושם אביו ושם עירו ומסיק לבסוף דמחפשין לאותו העיר וידעינן דלא הלך לשם אלא זה דיש להתיר אליבא דכ"פ וכן מסיק הרב רח"ל בקונטרס עגונות שלו ובתשובתו סי' כ"ג כמ"ש הרמב"ם אין אומרי' באימוד הדעת כו' אבל אם אמר אחד יצא ממנו מאותו עיר מחפשין באותו עיר אם לא יצא משם אלא הוא תנשא את אשתו כמו שמשמע מתוס' סוף יבמות. ובנ"ד שכבר חפשנוהו בחיפוש אחר חיפוש בחקירה מעולה שלא יצא מליכטן פעלד ומימיץ אלא אותו הע"ס א"כ יש להתיר אליבא דכ"ע אבל לפי אומדנא והוכחנ' לפי דברי פונדקית בעצמה שאמרה שהניח אשה וילד אחד וגם אמרה הפונדקית שאמר לה בישוב שלו דר עוד אחד אבל אין נצטרך לבריות ובאמת דר בישוב עוד אחד שלא הלך מביתו וא"כ יש

להתיר ג"כ ע"י חיפוש כנ"ל ומכ"ש לפי דברי עד השני ישששכר בר יהודא הנ"ל שאמר דאס הפונדקית ציא איהם גזאגט העם יוא ער האט זיך גימעלט הע"ם פין מימיץ אע"פ שיש איזה הכחשה קצת בין העדים ואין עדותם מכוונין כבר פסק בש"ע סי' י"ט עד אמר מת ועד אומר נהרג אע"פ שהן מכחישין זה את זה הואיל זה וזה מודים שאינו קיים הרי זו תנשא כיון דאין הכחשה זו בחקירות אלא בבדיקות גם יש לכווין דבריהם ולומר שכל אחד הי' בעני עצמה כששמעה מפי הפונדקית אבל חלילה להחליט דברים אלו אם לא שיסכימו עמי רבנים מובהקים להתיר האשה העלובה הנ"ל אחרי שהיתה משרתת במקומות אחרים וכעת באתי לכאן למצוא לה תקוה ושכרו יהי' כפול מן השמים מי שיחוש לתקנת עגונות בנות ישראל וה' יצילנו משגיאות הק' משה ברודא פראג החונה פה ק"ק באמבורג ומדינה

שאלה קטו

תשובה אמרתי להשיב מפני כבוד חכמים כמותו ולרוב אהבתו הפסקתי באמצע פרק לעיין בשריותא דאיתת' דא וטרם כל אחפש בחיפוש נירות בכל חורים וסדקי' בכל מה שיש לצדד בכח דהתיר' ואחר כך אעיי' בדברי מכ"ת וזה יצא ראשונה בעדות אשה פונדקית שהעידה כמבואר לעיל וכתב מכ"ת שבעדות זה יש לפקפק הרבה ואינה כדאי להתירה האשה שכולה וגלמודה מ' גיטל הנ"ל אחרי ששמו חול הע"ס מימיץ מזה לא הזכירה אשה מ' חנה כלום וגם שם הקודש הנקרא לס"ת הוא חזקי' בר יהודא והיא אמר' חזקאל בר יהודא כאשר כתב לי גיסי הרב נר"ו עכ"ל וחלקי אמרה נפשי שאף לפי דבר האשה הפונדקית יש צדדים להתיר דהא אין למידין דיני עגונה מריני גט ראי' בריש פ' האשה שלום דף קט"ו ע"ב יצחק ר"ג בר אחתי' דרב ביבי הוי קאזיל מקורטבא לאספמיא ושכיב ושלחו מההם יצחק ר"ג בר אתתי' דרב ביבי הוי קאזיל מקורטבא לאספמיא ושכיב מי חיישינן לתרי יצחק או לא אביי אמר חיישינן ורבא אמר לא חיישינן. אמר אביי מנא אמינא להו דהאי גיטא דאשתכח בנהרדעי וכתב בצד קלוני' מתא אנא אנדרלוניא נהרדעי פטרית ותרוכית ית פלונית אנתתי ושלחו אבוהו דשמואל קמי' דרבי יהודה נשיאה ושלחו לי' תבדוק כל נהרדעי כולה ורבא אמר אם איתא יבדוק כל העולם מבעי לי' ופירש"י ואם איתא דחיישינן יבדוק כל העולם מבעי' לי' שמא אנדרלוני' אחר הי' בנהרדעי והלך לו עכ"ל. נראה מפי' רש"י דלא חיישינן שמא אנדרלוני' אחר העלה את שמו על שם נהרדעי ונתכון לקלקלה דזה לא חיישינן אלא דחיישינן דלמא הי' דבאמת בנהרדעי ולכך כתוב שמו ושם עירו על שם נהרדעי ולכך קאמר רבא דלאביי דחיישינן

מאי מהני הבדיקה דנהרדעי דאף אם עכשיו אין שם האיש אחר ששמו כן אלא בעלה של זה שהיה בקלוני' דילמא היה מימי קדמונים איש אחד ששמו כן בנהרדעי והלך לו וכתבו תוס' דפליגי בדלא הוחזקו תרי יצחק ובשכיחי שיירתא וכן כתב הרא"ש ופסק כרבא לקולא ובפרק כל הגט כתב הרא"ש על מתניתין המביא גט ואבד ממנו מצאו לאלתר כשר ואיכא שם תרי אקומתין דרבא ס"ל בהוחזק שני בני יוסף ב"ש ושיירות מצויית הוא דחיישינן ור' זירא מוקי לי' בשיירות מצויית ואף דלא הוחזק וכתב הרא"ש שהרי"ף פסק לחומרא. כלישנא בתרא דר' זירא ובעוברא יצחק ר"ג פסק כרבא לקולא ואפשר דהכא פסק רב אלפס לחומרא במילתא דאיסורא ולא מהדרינן גט לבעל לגרש בו כיון דאפשר שיכתוב גט אחר אבל בעובדא דיצחק ר"ג אי חיישינן לתרי יצחק צריכי להתעגן כל ימיה פסק לקולא כמו שמצינו שהקילו הרבה קולות בעדות אשה שסמכו על החומר שהחמירו עלי' בסופה הקילה בתחילתה משום דאשה דייקא ומנסבא עכ"ל וכן פסק הטור בסי' קל"ב ובסי' י"ז הרי שהקילו יותר בעגונה מבגט:

ועכשיו צריכין אנו לברר אם זה האיש אשר שם החול הוא הע"ס והשם הקודש נקרא חזקי' בר יהודא והי' דר שעה אחת ממקום ליכטן פעלד אם שינה שמו במקום אחר וגירש אשתו בשם אשר נקרא שם אם הוא גט או לא ומשם נדון גם לנידן דידן בעסק עגונה דבפרק השולח דף ל"ד ע"ב אית אמר ר' יהודא אמר שמואל שלחו לי' בני מדינת הים לרבן גמליאל בני אדם הבאים לכאן שמו יוסף וקורין לו יוחנן יוחנן וקורין לו יוסף האיך מגרשין את נשותיהן עמד ר"ג והתקין שיהיו כותבין איש פלוני וכל שום שיש לו אמר רב אשי והוא דאיתחזק בתרי שמי' ופירש"י אבל לא אתחזק כאן שיש לו שתי שמות אין צריך לכתוב וכל שום שיש לו ואפילו נודע לאחר זמן שיש לו שם אחר הוי גט כשר שאין לנו אלא שם שקרא הוא לעצמו בפנינו והוא הוחזק בו וכן כתב הרא"ש א"ר אשי והוא אתחזק בתרי שמי' פי' שהוחזק בשני מקומות כאלו שני שמות שידוע הוא שיש לו שני שמות אבל בני מקום הזה אינם מכירים בשם שיש לו במקום אחר הילכך צריך לכתוב שניהם דלא ליתא לידי קלקולה בין מקום כתיבה ובין מקום הנתינה כפי' לעיל אבל לא אתחזק בתרי שמי' שאינם יודעים במקום הכתיבה שיש לו שם אחד במקום הנתינה וגם במקום הנתינה אינם יודעים שיש לו שם אחר במקום הכתיבה אין צריך ליכתוב וכל שום דאי' לי' ואפילו אם ידוע לנו אח"כ שיש לו שם אחר במקום אחר הגט כשר דאין לנו אלא שם שהחזיק עצמו בו עכ"ל. וע"כ מוכרחים אנו לומר דאף דאין עדות שזה האיש המגרש אשה זו הוא בעלה והלך למקום אחר ושינה שמו אלא אף דאין מכירין אותו שהוא בעלה של זה האשה רק מעידין שבא ממקום פלוני שאשתו

שם והחזיק עצמו בשם זה ולא יצא אדם והניח אשתו אם לא זה או שאין שם אשה אחרת הנזכרת הגט אלא זו שבעלה הלך ממנה למקום פלוני אף שקרא עצמו בשם אחר מגורשת דאין לומר דווקא שמעידין שם מכירין זה האיש ששינה שמו הוא בעלה של זו הנזכרת בגט אבל זולת זה אינה מגורשת דא"כ מאי פריך הש"ס בפ' גט פשוט דף קס"ז גבי הא דתנן כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו ובלבד שיהי' מכירין ופריך וליחש לשני יוסף ב"ש הדרים בעיר אחת דלמא כתב גיטא ואזל וממטי לי' לאיתת' דהאיך אמר להו ר' אחא בר הונא הכי אמר רב שני יוסף ב"ש הדרים בעיר אחת אין מגרשין נשותיהם אלא זה בפני זה ופריך וליחוש דלמא אזל למתא אחרית' ומחזיק לי' לשמי' ביוסף ב"ש וכתב גיטא וממטי לי' לאיתת' דהאיך א"ל ר' הונא בר חנינא הכי אמר רב כל שהוחזק בעיר שלשים יום אין חוששין לו ופי' רשב"ם דכל כך לא הי' מחליף שמו זמן מרובה פן יודע דבר עכ"ל ואי ס"ד במחזיק שמי' במקום אחר צריכין העדים להעיד עליו שזה בעל של אשה המתגרשת והם מכירים אותו א"כ אין כאן חששא דאזיל למתא אחריתא דהא כשיגעי הגט ליד אשתו צריכין העדים להעיד שמכירי' שזה הוא בעלה הנזכרת בגט אלא ע"כ צריכין אנו לומר שאין צריכין להעיד שמכירי' שזה הוא רק מעידין לשאחר בא לכאן והחזיק עצמו בשם זה ממקום פלוני מגרשין את אשתו בגט זה ואם אמנם שיש לדחות בשלמא כשמשנה שמו לשם יוסף ב"ש וידוע לנו שבעלה הי' נקרא בשם זה תו לא חיישינן שאחר החזיק עצמו בשם בעלה לקללה ויצא מכשול למסור לה גט אף שאין העדים מעידי' שמכירין אותו שזה הוא בעלה של המתגרשת משא"כ אם שינה שמו שהי' לו לפניו הריעותא לפנינו ב"ד מקום נתינה ולכך בעינן שיעידו שזה המגרש הוא בעלה של האשה המתגרשת אבל זולת זה אין להכשיר גט כזה אנו חוששין שמא איש אחר הוא ומכוון לקלקלה:

איברא שכבר הארכתי בתשובה אחרת שאין חשש כלל שיתכוון בקלקלה ועל הא דמשני ר' ירמיה בפ' כל הגט כגון דקאמרי העדים מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של יוסף ב"ש כתבו התוס' דלעולם לא חשדינן לי' שישקר במזיד לומר שהוא שלו לקלקלה ולהכי כשאומרים העדים שלא חתמו אלא על גט אחד של יוסף ב"ש והוא אומר שעל שלו חתמו נאמן אבל כשאין העדים אומרים כלום חיישינן שמא הוא סבר שהוא שלו לפי שאינו יודע שיש יוסף ב"ש אחר או יודע ואין נראה לו לחוש שגם הוא אבד גט ולכך אומר שהוא מכיר אע"פ שאינו מכיר עכ"ל. וכן כתב הלבוש בסי' קל"ב דלא חשדינן ליה שישקר במזיד לומר שהוא שלו ואינו שלו שאין ישראל חושדין בזה להכשיל ולקלקל אשת ישראל במזיד כו' וכתב גיטא וממט' לאיתת' דהאיך לאו להתירה להנשא אלא י"ל

שהיא כבר מגורשת מבעלה ויחזיר ויתנה לו גט ותבוא לגבות כתובתה פעם שני דהוציא גט ואין עמה כתובה גובה כתובת' וחיישינן לקנוני' וכן פירשו התוס' שם בד"ה וליחוש דלמא כתבה כי האי חששא יעויין שם אבל להכשיל לאשת איש לא נחשדו ישראל. ולפ"ז אם אחד שהי' שמו ראובן בן יעקב יצא מעירו למדינה אחרת וקרא שמו שמעון בן יעקב ונתחזק בשם זה ואח"כ כתב בשם זה גט לאשתו שיש לו בעיר שיצא ממנו אם אין בעיר שם אשה אחרת כשמה שהלכה בעלה ממנו או יש אשה אחרת כשמה אבל ידוע שלא יצא בעלה מהעיר הזו נותנים לה גט הזה אפילו לאביי דחיישינן בחדא לריעתא הוחזק או שיירות מצויית דזה הוי כמו בדיקות נהרדעי וכן בשם האשה אם אין שם אשה אחרת כשמה של האשה המתגרשת אף שיצא איש אחר מזה העיר לא מבעי' אם אין שם הזה שיצא כשם שהחזיק לו זה הבעל הגט אלא אפילו אם הי' שמו כשם זה האיש שהחזיק עכשיו כיון דשם אשתו לא נקראת בשם זה המבואר בגט תולין באיש זה שיצא ושינה שמו דלא נחשדו ישראל להכשיל ולקלקל אשת ישראל במזיד ותדע דהא אף אם הוחזקו שני יוסף ב"ש כתב בסי' קל"ב שגם שמות נשותיהם שוים דאל"כ ע"פ שם האשה יתברר של מי הוא הגט וה"ל כאלו לא הוחזקו עכ"ל א"כ בנ"ד נמי אף שיצא משם שני אנשים ששמותיהם שוים ושם נשותיהם אינם שווים דשם האשה הנזכרת בגט מתגרשת וק"ו היכי שלא יצא שום אדם רק בעלה של זה שהיא מתגרשת ואם העידו העדים שהמגרש החזיק עצמו בשם הנזכר בגט דכתב שם האשה ושם מקומות ואין שם אשה אחרת שם כשמה או שיש שם האשה אחרת כשמה וידוע שבעלה לא הלך משם שם האשה הנזכר בגט שבעלה שבא ממקומה והחזיק עצמו בשם אחר שמתגרשת ואם בגיטין כן ק"ו לענין עגונה דהאשה פונדקית העידה שהגיד לה שיש לו אשה ובן ממנה משנה וחצי והוא דר רחוק שעה אחת מליכטן פעלד ושם דר עוד ב"ב אחד שאינו נצטרך לסבב לקבץ כדרך העניים ושמו חזקאל בר יהודא ומתוך העדות הזה ניכר שמקום ליכטן פעלד הוא במדינת באמבורג ואף למ"ד אע"ג דלא הוחזק לא להודר וא"כ חיישינן לשני שיוירא ויש לומר דלמא אשה אחרת ממקום אחר גירש מ"מ היכי דהזכיר שם מדינה י"ל דלא חיישינן לשם המדינה כשם מדינה זו וגם שם העיר כשם העיר הזו ואף אם נימא דחיישינן כמו דחיישינן בשווירא מתא דעל רכיס נהרא דחיישינן לשם העיר ולשם הנהר לר' זירא לחד לישנא ה"נ חיישינן לשם המדינה מיהו בנ"ד שהוא אמר שהוא דר במקום שדרה בת ר' שמואל הדר בוועשט הויבן וידוע לנו שבת ר' שמואל דרה בליכטן פעלד תו לא חיישינן וא"כ ראוי לחקור ולדרש בשבע חקירת ודרישות שבכל הצדדים מן העיר ליכטן פעלד רחוק שעה לא יצא שום אדם מאשתו רק זה האיש הע"ם בעלה של האשה

מ' גיטל והיא דרה שעה מליכטן פעלד אמרינן שהחזיק עצמו בשם אחר מטעם שכתב הרא"ש שכן דרך בני אדם הגולים ממקומם מחמת ממון או מחמת מרדון שמשנים את שמם פן יחקרו אחרי מקום חניתן ומתוך העדות שהגידו בבאמבורג ניכר שהי' בעל פליטה מחמת ממון ואמר כן מסתמא זהו בעלה של האשה ואף שלא הזכיר שם האשה מ"מ כיון דהזכיר שם מקומו ולא משתכח שם שום אחרת שבעלה יצא למרחקי' ולא בא כי אם זה האיש בוודאי הוא בעלה של זו שהחזיק עצמו בשם אחר ואף שלא החזיק בשם שלשים יום דזה הוי כמו בשעת הסכנה דכותבין אע"פ שאין מכירין ולא הוחזק אפ"ה כותבין וה"ה הכא:

וכן הביא הב"י בסי' י"ז בשם תשובת מהרי"ק שורש קנ"ו על אחד שהעיד פב"פ מת אע"פ שהם לא הי' מכירי' אותו ולא יודעים שמו כי אם על פיו פשיטא דמהני ואפילו בפעם אחד שמו כך די בכך והביא ראי' לדבר עכ"ל א"כ ה"נ בנ"ד ובר מכל דין דנוכל לומר דאין כאן שינוי השם דשם קודש הוא חזקי' בר יהודא והוא אמר שנקרא חזקאל בר יהודא ומאן יאמר דחזקאל הוא כינוי ליחזקאל והוא קיצור דשם דלמא הוא כינוי לחזקי' כמו שמקצרין השם י"ל שמא די כן כמו יעקב יעקל כמו כן י"ל דקורין לחזקי' חזקאל דזה אינו לא כינוי ולא שינוי כמו שכתב בהג"ה אשר"י בפ' השולח ואף לדעת רש"ל במקומות שקורין יעקל לאליקום צריך ליכתוב יעקב המכונה יעקל וא"כ ה"נ דהא ליחזקאל נמי קורין חזקאל מ"מ גבי עגונה בנ"ד שעכ"פ לא יצא שום האיש שעה רחוק מליכטן פעלד שהי' שמו יחזקאל אלא חזקי' א"כ חולין שם זה בשם חזקי' ואין זה שינוי שם כלל אלא חשיב כמו שם דנערות וכן התיר הרא"ש גבי מכלוף בן מלול אף שלא ידע אם הוא בעלה של אשה זו וגם לא העיד על שם מקומו יש לחפש לה היתר כיון שידוע שהי' שם בעלה של אשה זו מכלוף בן מלול ואין מכלוף בן מלול אחר בעיר והתירה להנשא וריאיתו מעובדא דיצחק ריש גלותא שע"כ העדים לא העידו כי אם על שמו אבל לא הכירו את מקומו ואת אשתו אלא כך הי' שם האיש שנפטר בכאן שאלו העידו עדות גמורה שידעו שהי' בעלה של אותו אשה בהא לא הוי אמר אביי חיישינן לתרי יצחק וא"כ בנ"ד נמי אף שהאשה אינו מכרת שזה האיש הי' בעלה של האשה הא כבר כתבנו בשם שיש סימן בו אם האיש אחר אלא שידעו שהי' שם בעלה כך יש סימן באשתו שהזכירה במקום שהיא דרה ואין שם אשה אחרת עגונה מבעלה אלא זו וכן הביא הב"י בסי' י"ז בשם מהר"י קולן בשורש קפ"ה אף שלא העידו שמת ר' דוד בר שלמה מעיר לעמבערג אלא סתם אמרו שמת ר' דוד בר שלמה מרוסיא ולא הזכירו שם עירו בפרטות התיר אשתו משאר אומדנות ואף ששם יש לחוש דכמה יוסף איכא בשוקו ובמדינה א"א

לבדוק אפ"ה התיר משאר אומדנות ק"ו בנ"ד שהזכיר שם עירו דהיינו שהוא דר שעה מעיר ליכטן פעלד ואם נבדוק שם סביב כל העיר רחוק שעה אחת לא יצא אדם משם וגם יש אמתלות שיש לאשה זו בן שהי' משנה ומחצה וגם דר שם עוד בעל הבית שאינו צריך לקבץ בוודאי זהו בעלה של האשה מרת גיטל ובפרטות שנוכל לומר שאין זה שינוי השם כלל ואף אם שינה השם מ"מ כבר הוכחנו בראיות ברורות הנ"ל דסומכין עליו להתיר אשתו. ומה שכתב מכ"ת לפי דברי שני עדים שיש תקוה לאשה עיגונא העלובה רק יש לפקפק אחרי שהעדות אמרו עדותם בשם האשה הפונדקית בוועשט הובין ששמעו מפי עדות כנ"ל והיא מכחשת אותן עדים ועומדת בדיברה הראשון שלא הזכירה שם העם רק חזקאל בר יהודא וכן אמרה שהיתה אומרה לעדים כפי אשר כתב לי גיסי הרב נר"ו באגרת השניות ובדין זה הובא בטור א"ה ובש"ע סי' י"ז סי' ח' אם העד אמר לאשה בינה לבינו מת בעלך אינה צריכה שוב לעדותו אלא בא לב"ד ואומרת מת בעלי אבל אם בא העד שאומרת בשמו מת ואמר שלא אמר מת לא מהימנא ומוציא ומביא דין זה מקורו בפרק שבועות העדות דף ל"ב ע"ב לענין שבועות העדות אמר רב פפא הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב אם כפר בקרבן שבועה והכל מודים בעד מיתה שהוא פטור מקרבן שבועה ומפרש הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר לה לב"ד דתנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא ופירש"י כגון דאמר לה לדידה חוץ לב"ד מת בעלך ולא אמר עדות בב"ד כשהשביעתו לפי שהיא יכולה לילך לב"ד ולומר מת בעלה ולא תהיה צריכה לשום עד דתנן האשה שאמרה וכו' והיא עצמה נאמנת עכ"ל והכל מודים בעד מיתה שהוא חייב דלא אמר לדידה ולא אמר לה לב"ד וכתב הרא"ש על פירש"י הנ"ל ולא שתהי' נאמנת מכאן ולהבא כיון שכפר שלא אמר לה כלום והוא אמר שאינו יודע אם מת דוודאי הוא נאמן יותר מן הבא בטענתו וכן כתב הרמב"ן ז"ל שקיבל כך דכל עד מפי עד אם הראשון כפר אין השני האומר בשמו נאמן והביא ראיה מההיא דאמרינן בכתובות דף ע"ב ע"א דאמר פלוני חכם טיהר לי את הכתם הזה ואזיל ושייל ואשתכח שיקרא אלמא אע"ג דהא מהימנא כיון דאמרה בשם פלוני ושאלה ואמר שיקרא הוא לא מהימנא. וכן מסתברא ואע"ג דאפסידהו בשבועה דאם לא נשבע נאמנת לומר מת בעלה והשתא לא מהימנא מכל מקום כיון דבשעה שהשביעתו לא היתה צריכה לעדותו לא מחייב עכ"ל. ועי' בתשובת רמ"א ס"ס מ"ה:

וכתב מכ"ת ועיקר יסוד האחרונים ח"מ וב"ש דשני עדים יכולים להכחישו והמה מתשובת הראב"ד ובתשובת הרב ב"י רק בנ"ד הגדתי שהיתה אומרת לעדות הי' חוץ לב"ד ובזה וכך הראב"ד להחמיר בתשובתו סי' ל"ז בתוך התשובה וז"ל זה אינו כיון

שאותו הגדה ראשונה לא היתה בב"ד ואע"פ שידענו בבירור שאמר כן לא חשיבי הגדה דאין אדם חושש במה שאמר חוץ לב"ד ולעולם חוזר ומגיד ואע"פ שלענין התיר אשה הי' נראה לכאורה דלא שייך טעם זה דכל האומר בפני עדים שמת בעלה של פלונית ידע אותו העד שיתירו האשה ע"פ אותן העדים אע"פ שלא אמרה בב"ד וא"כ ה"ל כאלו העיד תחילה בב"ד ושוב אינו חוזר ומגיד מ"מ כבר כתבו הר"ן בתשובה בהדיא דאפילו בדבר דאין צריך ב"ד הגדה שלא בב"ד לא חשיבי הגדה ולעולם חוזר ומגיד ואם כן בנ"ד נמי לא חשיבי אמירה ראשונה הגדה כלל וחוזרת ומגידה:

ולפ"ז אין להתיר בנ"ד כיון דב' עדים מכחישין כנ"ל דהא בנ"ד אמרה הפונדקית תחלה חוץ לב"ד ואח"כ אמרה שם בב"ד ומכחשת את העדים ולפי מסקנת הרב רבא"ח אין הגדתה מה שאמרה חוץ לבית דין כלום ויכולה לחזור דאזלינן בתר עדותם שאמרה עכ"ל מעלתו.

והנני משיב על דבריו כי לבבי לא כן ידמה ואף שתשובת רבא"ח ותשובת הרב הב"י אינם מצוים בידי לעיין בהם מ"מ מטביעתן של קרובים אנו למידן דעת רחוקים וז"ל הרב חלקת מחוקק סי' י"ז ס"ק י"ז לאחר שהביא דברי רמב"ן דכל עד מפי עד אם בא הראשון וכפר אין השני שאמר משמו נאמן כתב הרב בח"מ וזה פשוט שכל שהעידו שני עדים מפי עד אחד אינו נאמן להכחישם אך יש להסתפק אם יוכל לומר העד הראשון שקר הגדתי לך וכבר כתב הר"ן בתשובה סי' מ"ז שאף בהגדתו מועלת חוץ לב"ד מ"מ אם אמרו אח"כ מבודין היינו נאמנים והביא ראיה לזה אך יש לפרש דברי הר"ן דמיירי כל זמן שלא העיד העד השני בפני ב"ד אבל באמת אין סברא לחלק דמה תועיל העדות העד השני שלא יוכל העד הראשון לחזור מדבריו וא"כ כל עד מפי עד צריכה האשה לחקור השיב שלא יחזור העד הראשון מעדותו ויאמר שקר הגדתי עכ"ל:

הרי דהר"ן נמי הסכים לדעת הרבא"ח בתשובה שאף הגדתו מועלת חוץ לב"ד מ"מ אם אמרו אח"כ מבודין היינו דהיינו שקר העדנו נאמנים אבל אם אמר מעולם לא הגדתי דבר זה הוא דין אחר. ואף בזה כתב הר"ן בפ' המדיר בשם הרמב"ן דאין השני נאמן ואם כל זה כתב הרב בח"מ דזה פשוט שכל שהעידו שני עדים מפי עד אחד אינו נאמן להכחיש היינו ר"ל מעולם לא הגדתי לפניכם אינו נאמן ואינו תלוי כלל בחוזר ומגיד אף אם אומר שקר העדתי בזה תלוי פלוגת' לדעת הר"ן והרבא"ח בתשובה אף שהגדתו מועלת חוץ לב"ד מ"מ חוזר ומגיד אבל לדעת הב"י כיון שהגדתו מעולת חוץ לב"ד הוי כאלו העיד בב"ד ואינו חוזר ומגיד אבל אם אומר מעולם לא הגדתי דבר זה זה ענין אחר ואינו תלוי בחוזר ומגיד ותדע דהא הרב הב"י בתשובה ס"ל דכל היכי דמועלת עדותן חוץ לב"ד

אינו חוזר ומגיד וא"כ אשה נאמנת נגד העד ומותרת להנשא וגבי כתם בי"ד סי' קפ"ה הביא דברי הרא"ש מה שכתב בפרק המדיר בשם הירושלמי דדוקא לאפוקי מהונו בעינן שני עדים להכחיש את האשה להפסיד כתובתה אבל לענין איסור להחזיקה באיסר נדה החכם נאמן ואיך כתב בתשובה שהאשה נאמנת נגד העד אלא ע"כ דהתם בפ' המדיר מיירי בהכחשה שמכחיש את האשה שלא טיהר לה את הכתם ולא תיקן הכרי ולכך העד נאמן אבל גבי אשה עגונה מיירי שהעד הראשון אמר שקר הגדתי לך בזה כתוב כיון שהגדה ראשונה מועלת חוץ לב"ד הוי כאלו העיד בב"ד ושוב אינו יכול לחזור ולהגיד ואשה נאמנת אבל אם אומר העד שלא אמר לה מת מכחיש אותה העד נאמן כמו בפרק המדיר גבי כתם. ועל זה דן ג"כ הרא"ש בפרק שבועות העדות והביא ראי' מפ' המדיר אבל אם אמר העד שקר העדתי זה דין חדש שלא דיבר בו הרא"ש והרבא"ח בתשובה עם הרבים מחולקי' בדין זה והשתא לדעת הרבים אלים כח עד הראשון אם מכחיש הענין לגמרי דהוא נאמן יותר מן העד השני ואם אומר שקר העדתי גרע כחו ושני נאמן **והשתא** בשני עדים אם מכחיש הענין לגמרי שאמר מעולם לא אמרתי לכם אליבא דכ"ע גרע כח עד הראשון ושני עדים מהימני כמו שאם הי' שני חתיכות לפנינו אחד של איסור ואחד של היתר ואמר העד זה של היתר וזה של איסור לפני שני עדים ואח"כ אמר מעולם לא אמרתי דבר זה אינו נאמן ה"נ גבי אשה אבל אם אמר שקר העדתי לכם זה תלי' פלוגתא לדעת הראב"ד דס"ל דאף דאין צריך הגדה בב"ד מ"מ כיון שהגיד חוץ לב"ד יכול לחזור ה"נ יכול לחזור להגיד בב"ד ואשה אסורה ואין לומר לפי זה אף אם הכחיש הענין לגמרי נמי להימן במגו דאי בעי הי' אומר שקר העדתי והי' נאמן לאוסרה וזה אינו דהוי מיגו במקום עדים וכן כתב הרב רמ"א בהדיא בסי' קכ"ז ביו"ד סי' ט"ז בהג"ה וז"ל וכל מי שנאמן על דבר ועדים מכחישים אותו אע"פ שיש לו מגו שהי' נאמן לאוסרו בעניה שלא היה עדים מכחישן אותו מ"מ מאחר שמכחיש העדים הוי לי' מגו במקום העדים ואינו נאמן בדבר האיסור מ"מ לדיד' אסור דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסור' עכ"ל ה"נ בנידן דידן וכל זה לדעת הפוסקים דס"ל דכל חוץ לב"ד אף שמועלת עדותו חוזר ומגיד אבל לדעת הפוסקים דס"ל כיון שאינו צריך הגדה הוי כמו שנחקרה עדותו בב"ד ושוב אינו חוזר ומגיד אפילו גבי עד אחד אשה מהימנא וכ"ש נגד שני עדים דשני עדים מהימני אבל במכחיש הענין לגמרי אינו תלוי בחוזר ומגיד וכ"ע ס"ל דעד ראשון נאמן נגד עד השני ונגד שני עדים אינו נאמן וכן משמע פשט' לשון טור בח"מ סי' כ"ט אחר שנחקרה עדותן בב"ד אינו יכול העד לחזור ולומר דבר שסותר עדותי ואם יאמר טעיתי או שגגתי אין שומעין לו והביא הב"י בשם הירושלמי בפ' ב' דכתובות ובתוס' דסנהדרין תני וכן העדים

שהעידו בין לטמא ובין לטהור בין לרחק ובין לקרב ובין לאיסור ובין להיתר בין לפטור ובין לחיוב עד שלא נחקרו עדותן בב"ד אמרו מבודין היינו הרי אלו נאמנים משנחקרה עדותו בב"ד אמרו מבודין היינו אינו נאמנים עכ"ל הרי משמע דווקא אם אמרו מבודין היינו דהיינו שקר העדנו זה הוי בכלל חוזר ומגיד אבל אם מכחיש הענין לגמרי לא נכנס לכלל חוזר ומגיד אלא אם עד אחד אומר בשם עד הראשון וראשון מכחישו לגמרי שלא אמר לו הראשון מהימן ואם שני עדים אמרו בשם עד אחד והוא מכחיש לגמרי השני עדים נאמנים כמו אם אמרו אכלת חלב והוא מכחיש או חללת שבת והוא מכחיש דשני עדים נאמנים ולדעתי אין חילוק בדבר זה ולכך הוכרח הרא"ש בפ' שבועת העדות להביא ראיה תחילה דאם מכחיש לגמרי דעד ראשון נאמן נגד עד השני שאמר משמו כמו גבי כתם וכרי של טבל ואח"כ הקשה ואע"ג דאפסידה בשבועה דאם לא נשבע היתה נאמנת לומר מת בעלה דבלא ראי' מפ' המדיר ה"א דלעולם אף שמכחיש הענין לגמרי היא נאמנת א"כ אין מקום להתחלת קושי' דהא לא הפסידה בשבועה דלעולם היא נאמנת אבל עכשיו שהביא ראיה מפ' המדיר היכי דראשון מכחיש לגמרי הראשון מהימן א"כ הקשה שפיר דהא הפסידה בשבועה וכו' וק"ל. אבל היכי שאומר שקר העדתי מזה לא דיבר הרא"ש ותלוי בפלוגתא אי הוי הגדה חוץ לב"ד מאחר שאין צריך להגיד בב"ד או לא הוי הגדה:

והשתא נבוא לנידן דידן שאף לפי דברי מכ"ת נראה מכתבו שלא אמרה האשה בב"ד שהגדתי להם ששמו העם אלא שקר הגדתי אלא נראה שמכחישה לגמרי ואמרה מעולם לא אמרתי לעדים שהגיד לי ששמו הע"ס ומכיון שמדברי השני עדים שהגידו בב"ד בחרם י"ב והעידו מדברי שניהם שאחר החקירה אמרה שהי' מגיד ששמו הע"ס מימיץ לדברי הכל העדים נאמנים דזה לא הוי בכלל חוזר ומגיד אלא דעכשיו אינו מגדת כלל ומכחשת שלא אמרה מעולם לעדים א"כ העדים נאמנים כמו שנאמנים נגד כל האדם המכחיש אותם וכבר כתבנו דאינו נאמנת במגו דהוי מגו במקום עדים ולא נכנס כלל לדינו של הרב הרבא"ח בתשובה כנ"ל ברור ונכון בס"ד:

וגם תמי' לי דברי מכ"ת שכתב בשם הרב הב"י בתשובתו דף ק"ט ע"ב מסיק להתיר בנדון זה וכתב שם וז"ל אבל בעדות אשה דדי בעד מפי עד מיד שמגיד העד הראשון בפני העד השני הוי כנחקרה עדותו בב"ד הילכך כל שבא העד ומעיד בב"ד ששמע מפי פלוני שנהרג או שמת פלוני אע"פ שהעד הראשון חזר בו קודם שנחקר עדות שום אחד מהם בב"ד אין חוששין לו וסומכין על דברי העד המעיד ששמע כך מפיו ואף שאין אני כדאי להרים ראשי בין הרים גדולים ושותא דמרייהו לא ידעתי מ"מ תורה היא עכ"ל

וכתב מכ"ת דלכאורה יש להוכיח כסברת הרב הב"י מהא דכתב הרא"ש בסוגי' הנ"ל ולא שתהי' נאמנת מכאן ולהבא וכו' והביא ראי' מההוא דאמרינן בכתובות דאמרה פלוני חכם טיהר לי את הכתם וכו' ומקשה אח"כ אע"ג דאפסדי' בשבועתו דאם לא נשבע נאמנת לומר מת בעלי וכו' מ"מ כיון בשעת שהשביעתו וכו' וכתב מכ"ת הנה לסברת הרבא"ח מה שאמרתי חוץ לב"ד לא הוי הגדה אפילו בעדות אשה א"כ אמאי מביא הרא"ש הוכחה מההיא דאמרינן בכתובות פלוני טיהר לי את הכתם וכו' דחכם מהימן ועל זה מקשה הרא"ש קושייתו ואע"ג דאפסדי' בשבועתו וכו' הא בל"ז ה"ל להקשות על סתמא דש"ס אע"ג דאם נאמר דאין החכם נאמן גבי כתם אלא דאשה נאמנת מ"מ קשה דהא בסוגי' זו דאמרה לה לדידה חוץ לב"ד ולפי סברת הרבא"ח לא הוי הגדתו חוץ לב"ד כלום א"כ קשה הא אפסדה בשבועתו ויהי' חייב ואמאי פטור רב פפא באומר לה לדידי' וכו' אלא ודאי צ"ל כסברת הרב ב"י בעדות אשה אפילו הגדה חוץ לב"ד הוי הגדה כנחקרה עדותו בב"ד וא"כ שפיר מקשה הרא"ש דווקא לפי מאי דמסיק מסוגי' דפ' המדיר דחכם נאמן ואח"כ מקשה קושייתו אמאי אע"ג דאפסדי' בשבועה כו' וא"כ יש להתיר בנ"ד אע"ג דאמרה הפונדקית עדותה חוץ לב"ד לשני עדים כנ"ל עכ"ל מכ"ת: **ונפלאתי** עליו בתרי תמי' דהא לפ"ד מכ"ת דדברי הב"י אמת דהגדה חוץ לב"ד הוי הגדה וא"כ בלא ראי' מפ' המדיר לא קשה קושיית הרא"ש אע"ג דאפסדי' דהא לא אפסדי' דכל מה שהגיד מבחוץ אינו חוזר ומגיד והוכרח הרא"ש להביא ראיה מפ' המדיר דחכם נאמן וא"כ ה"נ העד נאמן ומפסיד בשבועתו נשמע מזה דס"ל למכ"ת דהני דיני דהכחשה ודיני דחוזר ומגיד מיתלי תלי' בהדדי וא"כ כיון דהביא הרא"ש ראי' מפ' המדיר ש"מ לפי האמת לפי הבנות הרא"ש ליתא לסברת הב"י וא"כ מביא מכ"ת ראי' לחובתו ועוד דמזכי שטרי לבי' תרי דלפי טעמא דחכם נאמן הבין מכ"ת דה"נ גבי עגונה העד נאמן וחוץ לב"ד לא חשיב הגדה וחוזר ומגיד א"כ איך קאמר בתחילת דבריו לסברת ראב"ח בל"ז הי' להקשות על סתמא דש"ס אע"ג דאם נאמר דאין החכם נאמן גבי כתם אלא דאשה נאמנת מ"מ קשה הא בסוגי' זו איירי דאמר לה לדידה חוץ לב"ד ולפי הסברת הראב"ח לא הוי הגדתו חוץ לב"ד כלום א"כ קשה הא אפסדי' בשבועתו ויהי' חייב ואמאי פטור ר"פ עכ"ל מכ"ת והא לפי סברתו דהני סברות מיתלי תלו בהדדי דאם חכם נאמן אז חוזר ומגיד ואם אשה נאמנת נגד העד אינו חוזר ומגיד וא"כ אי לאו דמוכח מההיא דמדיר דהחכם נאמן לא קמה לן סברת הראב"ח אלא אם הי' ס"ל דאשה נאמנת היינו אומרים דהעד אינו חוזר ומגיד א"כ יש סתירה בדבריו ומסוף דבריו על ראש דבריו ואם מכ"ת רוצה לחלק בין הכחשה שאומר מעולם לא הגדתי ובין אם אומר הגדתי לך בתחילה

אלא שקר הגדתי א"כ קושייתו במקומה עומדה אף לסברת הב"י ולאחר שהביא ראי' מההוא דהמדיר דחכם נאמן דילמא הכא שאומר העד שקר הגדתי ולסברת הב"י אינו חוזר ומגיד וא"כ אינו מפסיד אותה ומנ"ל להרא"ש להקשות אע"ג דאפסדי' וכו':

וגם מה שכתב מכ"ת דיש עוד סעד וסמך לדברי הרב הב"י מהא דכתב הרמב"ם בפ' עשירי מהלכות שבועות וז"ל האשה שהשביעה עד אחד שיעיד לה ממיתת בעלה וכפר חייב בשבועת העדות שאילו העיד היתה נשאת ונוטלת כתובתה ע"כ ותמהו בזה האחרונים למה השמיט הרמב"ם דין זה דפטור גם הרב בעל לחם משנה הניחו בצ"ע וכתב מכ"ת שנראה לו ליישב לפי מה שפירש סוגי' הרב הב"י בתוך התשובה וז"ל אפילו כשהעד הראשון כשר ועד השני מפסולי עדות משמע בפרק שבועות העדות ששומעין לדברי העד שמעיד ששמע כן מפי אחר אע"פ שאותו אחר מכחישו דאמרינן התם הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר לה לב"ד דתנן האשה שאמרה מת בעלה תנשא וביאור דברים שתובע את עדיו שיבוא ויעידו עדות שיודעים לו והם נשבעו שאינם יודעים לו עדות אינם חייבים קרבן שבועה מפני שלא הפסידו ממון מה שלא העיד לה דמאחר שכבר שמעה מפיו שמת בעלה ובאה לב"ד ואמרה כן ומתירין אותה להנשא אע"פ שהעד כופר ונשבע שאינו יודע שמת בעלה לא משגחינן בו והא הכא דעד זה בחזקת כשר הוא דאשה מפסולי עדות הוא ועוד שהיא נוגעת בדבר אפ"ה מהימנא לה ולא משגחינן בדברי העד הכשר הכופר וכ"ש בנ"ד וכו' נמצא לפי שיטת הרב הב"י הא דקאמר ר"פ בעד מיתה פטור משום דהיא נאמנת מכאן ולהבא ולא אפסדי' מידי והיינו דלא כסברת הרא"ש ולפ"ז שפיר יש ליישב ולתרץ קושי' הנ"ל שמקשים על הרמב"ם והיינו כיון דלהרמב"ם לא ניחא במאי דמתרץ הרא"ש כיון דבשעת שהשביעתו לא היתה צריכה לעדותו לא מחייב אלא דסבר כסברת הרב הב"י בתשובתו דטעמא דר"פ דעד מיתה פטור משום דהיא נאמנת מכאן ולהבא רק על זה קושי' הרא"ש מההיא דהמדיר אמר פלוני טיהר לי את הכתם וכו' משמע דעד ראשון מהימן וצ"ל דרב פפא סבר כההיא דירושלמי וכולהון בעדות כו' לכך סבר ר"פ דעד שני מהימן ומשום הכי קאמר דפטור משום דלא אפסדי' מידי אבל הרמב"ם אזיל לשיטתו דפסק התם כתלמודא דידן שכתב בפ' כ"ד מהלכות אישות והאיך יודע דבר זה כגון שאמרה פירות אלו פלוני כהן תיקן לו את הכרי פלוני חכם תיקן לי את הכתם ולאחר שאכל או באה עלי שאלו לאותו פלוני ואמר להד"ם והיינו כסתמא דתלמודא דידן בפ' המדיר דאמרינן התם מאכילתו שאינו מעושר אי דידע נפרש אי דלא ידא מנא ידע לא צריכה דאמרה פלוני כהן תיקן לי את הכרי ואזיל ושאלה ואישתכח שיקרא וקמ"ל דאף בלא עדים נאמן החכם וכהן כמו

שכתבו התוס' ד"ה פלוני תיקן לי וכו' ולפ"ז ממילא ליתא לדר"פ לפי פשטא דתלמודא דידן וסוגי' דפ' המדיר כיון דלא ס"ל להרמב"ם כתי' הרא"ש אלא כתי' הב"י דמכאן ולהבא נאמני' משום הכא פטור ר"פ הואיל ולא הפסידה כלום דהיא נאמנת אף מכאן ולהבא כמו שכתב הרב ב"י בתשובתו הנ"ל א"כ למאי דקי"ל בפ' המדיר דהחכם וכהן נאמנים ע"כ ליתא להא דר"פ דעד מיתה פטור כיון דהיא אינה נאמנת מכאן ולהבא ומפסידה כתובתה מש"ה לא הביא הרמב"ם דין זה וכתב בסתמא חייב וכיון דזכינו לדין מוכח דלא כסברת הראב"ח אלא כסברת הרב הב"י דהגדתו חוץ לב"ד בעדות אשה הוי הגדה דאל"כ הי' מוכח דע"כ ס"ל להרמב"ם כתי' הרא"ש דאין לומר דס"ל הא דפטר ר"פ היינו בעדות וכפי' הירושלמי וכו' דהא עדיין קשה היכי קאמר ר"פ משכחת לי' דפטור כגון דאמר לה לדידה ולא אמר לב"ד א"כ הוי הגדתו ראשונה חוץ לב"ד לא הוי הגדתו כלום ואם כן הראשון מהימן וקשה קושית הרא"ש הא אפסדי' בשבועתו ולחייב וצריך לומר כתירוצו כיון שבשעה שהשביעתו לא הי' צריכין לעדותו א"כ קושיית' הנ"ל על הרמב"ן במ"ע דהוי ליה להביא נמי דין זה דפטור וכתירוץ הרא"ש אלא ע"כ צ"ל כסברת הב"י דבעדות אשה הגדה חוץ לב"ד נמי הוי הגדה ומשום הכי פטר ר"פ כיון דלא אפסדי' מידי והיא נאמנת אף מכאן ולהבא ור"פ סבר כשיטת הירושלמי אבל הרמב"ם אזיל לשיטתו דפסק כתלמודא דידן וא"כ יש להתיר בנ"ד עכ"ל:

ולא זכיתי להבין דבריו הא מתחילה הציע מכ"ת והניח הנחה להלכה הא דפטר ר"פ בעד מיתה משום דלא אפסדי' משום הגדתו חוץ לב"ד הוי הגדה וכפי' הב"י וההיא דהמדיר חכם נאמן מוקי לי' כפי' הירושלמי שנכחישה בעדים אבל בלא עדים אפילו לענין איסור עד שני מהימן והרמב"ם אזיל לשיטתו דפסק כתלמודא דידן דאפילו להפקיע ממון עד הראשון מהימן וק"ו לענין איסור ולכך ליתי' לדרב פפא ש"מ דהני דיני מתלי תלוי בהדדי וא"כ לאחר שפסק הרמב"ם כתלמודא דידן ליתי' לדר"פ משום דאפסדי' תיפוק לי' דלא אפסדי' דהוי הגדה ואינו חוזר ומגיד אלא ע"כ משום דלא הוי הגדה חוץ לב"ד וחוזר ומגיד ואפסידי' וא"כ מוכח מדברי הרמב"ם דס"ל כראב"ח ולא כהרב ב"י ואיך כתב מכ"ת שיש סמך וסעד לדברי ב"י מדברי הרמב"ם אדרב' מדברי הרמב"ם נראה שפוסק לפי סברתו דמר דעד ראשון נאמן אף לענין ממון ולפי זה ליתא לדר"פ א"כ ליתא נמי לסברת הב"י וגם בסוף דבריו שכתב זכינו לדין דמוכח דלא כסברת הראב"ח אלא כסברת הרב הב"י דאל"כ היה מוכח ע"כ ס"ל להרמב"ם כתירוץ הרא"ש דאל"כ ס"ל להרמב"ם הא דפטר ר"פ היינו בעדות וכפי' הירושלמי הנ"ל הא עדיין קשה איך קאמר ר"פ משכחת ליה דפטור דאמר לה לדידה ולא אמר לה לבית דין אם כן היה הגדתו הראשונה חוץ

לב"ד ולא הוי הגדתו כלום ואם כן הראשון מהימן וקשה קושיות הרא"ש הא אפסדי' בשבועתו ולחייב כו'. ומאוד נפלאתי דזה סותר לדבריו הראשונים דלמא הרמב"ם ס"ל דרב פפא רצה לפרש פטור בעד אשה משום שהגיד אינו חוזר ומגיד ואינו מפסיד לאשה אבל אליבא דאמת לא קי"ל כרב פפא בהא כסתם גמרא דהחכם וכהן נאמנים אפילו להפסיד ממון וק"ו לגבי אסורא וא"כ עד הראשון מהימן וליתא לדרב פפא כמו שכתב מכ"ת בעצמו:

גם לאחר שכתב מכ"ת דס"ל להרמב"ם דאפילו להוציא ממון דהיינו להפסיד כתובתה סמכינן אעד ראשון כתב מכ"ת כמ"ש התוס' ד"ה פלוני תיקן לי וכו'. ואני לא ראיתי שום משמעות שיסברו התוס' כפי' הרמב"ם דעד הראשון יהיה נאמן להפסיד כתובתה אלא משום דבגמ' הקשה מאכילתו שאינו מעושר היכי דמי אי דידע נפרש אי דלא ידע מנא ידע ומשני לא צריכה דאמרה לי' פלוני כהן תיקן לי את הכרי וכו' וע"ז כתבו התוס' דמאי דוחקא לאוקמי בהכי הל"ל כגון שיש עדים שלקחה מכרי שאינו מעושר והאכילתו ובעל לא ידע ועל זה תירצו דלא שכיח שמכר בפני עדים דבר שאינו מעושר דמתירא שלא להפסיד כתובתה ולכך משני שהוא אומרת שפלוני כהן תיקן לה הכרי וסומכת שהיא רוצה להכחיש אותו ולעולם מודו התוס' הא דקאמר אשתכח שיקרא ר"ל בעדים כפי' הירושלמי כדפירש הרא"ש שאומרים העדים שבאותו שעה שהיא אומרת שתיקן לה הי' פלוני עמהם במקום אחר וזה פשוט שאין הכרע בדברי התוס' לפרש סוגיא דשמעתתן אם כפי' הרא"ש אם כפי' הרמב"ם וק"ל:

וגם מה שכתב מכ"ת שבזה נסתלק תלונת בית שמואל בסי' קט"ו ס"ק ד' שכתב שם וז"ל אע"ג למאי שכתב הרא"ש בפ' המדיר דאיירי בהכחשה ע"פ עדים נסתר ראי' של הרמב"ן שכתב הרא"ש בשמו בשבועה וא"כ לענין איסור ג"כ אינו נאמן העד הראשון ומתרץ בדוחק כיון שקיבל כך מרבותיו הסכים עמו לענין איסור אבל לפי דברינו הנ"ל אין מקום לקושיית הבית שמואל דוודאי הרא"ש בפ' שבועת העדות מביא ראיה מסתמא דתלמודא דידן בפ' המדיר דאוקי בלא עדים רק דהחכם וכהן לחוד נאמנים להכחיש האשה שאמרה מפיהם א"כ מוכח שפיר כסברת הרמב"ן ובפ' המדיר רוצה לתרץ דגם הירושלמי סבר כן אע"ג דמוקי בירושלמי דאיירי בעדים ולכך מחלק דהתם מיירי לענין ממון ולכך מוקי הירושלמי דאיירי בעדים עכ"ל מכ"ת. ונוראות נפלאתי עליו שהרי הב"ש שפתיו בררו מללו וז"ל די"ל לענין איסור ג"כ אינו נאמן העד הראשון מ"מ כיון שקיבל כן מרבותיו הסכים עמו לענין איסור עכ"ל וע"כ לכוונה זו נתכוין כיון דהרמב"ם אין לו ראי' שהעד הראשון נאמן אלא מההיא דפרק המדיר וכיון דבירושלמי מוקי לי'

בעדים א"כ מנ"ל לחלק בין ממון לאיסור דילמא לא פליג בירושלמי בין ממון לאיסור ואף לענין איסור אין עד ראשון נאמן כיון דבע"כ אנו צריכין לאוקמי ההיא דהמדיר בעדים א"כ אין להרמב"ן ראי' מפורשת שעד ראשון נאמן ולכך הוכרח לומר מ"מ כיון שקיבל כן מרבותיו הסכים עמו לענין איסור וק"ל:

גם מה שעלה בדעתו לומר דלכך לא רצה הרמב"ם לפרש הא דרב פפא דפטר בעד מיתה כפי' הרא"ש משום דבשעה שהשביעתו לא הי' צריכה לעדותו משום דכתב הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות גירושין וז"ל כבר הודיענו שהעד שאמר ששמע שמת פלוני אפילו שמע מאשה אבל אם אמר העד או האשה מת פלוני ואני ראיתיו שמת שואלין אותו היאך ראית ובמה ידעת שמת והובא בש"ע סי' י"ז ס' ה' וכתב הרב המגיד ונראה אם אמר ששמע ששואלין לו ג"כ מאי ששמע ולפי הנחה זו אי אפשר להרמב"ם לפרש כשיטת הרא"ש כיון דמ"מ צריכה היא לעדותו משום דצריכין הב"ד לשאול אותה כיון דאפשר לשואלה וכה"ג דעד כאן אין סומכין עליו לחוד אלא שואלין לעד הראשון עכ"ל. ומאוד תמי' לי דבריו דהא בפי' כתב המ"מ שאע"פ כשהוא אומר שמעתי שמת אין אנו יודעים האומר ראשון כיצד הי' יודע שמת ועל מה הי' אומר כן מ"מ אין דנין אפשר משאי אפשר נשמע מזה אם אמר שמעתיו שמת נאמנת ותו לא שיילינן לה מידי א"כ הכא נמי היתה יכולה לומר שמעתי שמת ולא היתה צריכה לומר אם הוא כאן או במקום אחר וכן נראה מדברי הח"מ ואין להאריך בזה:

וגם מה שכתב מכ"ת ז"ל ועדיין לא פלטינן מחדא מהא דכתב הב"י בתשובתו הנ"ל וז"ל הילכך כל שבא העד ומעיד בבית דין ששמע מפי פלוני שנהרג או שמת פלוני אעפ"י שעד הראשון חזר בו קודם שנחקרה עדות שום אחד מהם בב"ד אין חוששין לו וסומכין על דברי המעיד ששמע כך מפיו. ולפ"ז משמע דווקא שחזר בו קודם שנחקרה שום עדות בבית דין אבל בנידן דידן שנחקרה עדות הפונדקית בב"ד שם קודם שנחקרה העדים השומעים מפיהם בב"ד כאן וא"כ אין להתיר בנ"ד וכו' ונפלאתי דהא טעמא דב"י משום כיון שאין צריך הגדה בב"ד הוי הגדה הראשונה כאלו נחקר' עדותו ושוב אינו חוזר ומגיד א"כ אף שנחקרה העדות הפונדקית בב"ד קודם שהעידו שני עדים מ"מ כיון ששני עדים שהיא אומרה להם כקודם הוי כנחקרה מקודם ושוב אינו יכולה לחזור וזהו בכלל דברי הב"י שכתב אע"פ שהעד הראשון חזר בו י"ל אף שהגיד עכשיו בב"ד קודם שנחקרה העדות שום אחד מהם י"ל לא מהגדה ראשונה ולא מהגדה מעד שני סומכין על דברי המעיד ששמע:

ועוד ראיתי שסותר ובונה בנדון זה אף שיש להשיב על דבריו אבל ראיתי בסוף דבריו וז"ל אבל מ"מ יש עזר ותרופה להתיר בנ"ד ממה שכתב הרב ב"י בתשובתו הנ"ל וז"ל ועוד דהתם כשאמרו העדים מובדים היינו מודים שאמרו כן אלא שאמרו שקר דיברו אבל בנ"ד שמכחיש שלא דיבר דבר מעולם והרי עדים העידו עלי' שדיבר כל אותן דברים אפילו אם היה העד הראשון והשני שוים בהכשר או בפסול לעדות שני שומעין שהרי על גוף עד הראשון מעיד שדיבר כך ודמי לעדים המעידים על פלוני ופלוני שעשו כך או שדיברו כך אע"פ שאותו פלוני ופלוני מכחישם בדבר להעדים המעידים בדבר עלי' שומעין ואפפ"י שהעד השני הזה הוא יחיד חשיב כאלו שנים מעידים שהעד הראשון אמר כך וודאי מהימנין להעד השני זה כאלו היה שנים עכ"ל וא"כ יש להתיר בנ"ד כיון דהפונדקית אמרה שלא דיבר מעולם כך וא"כ אין חילוק אי נחקר עדותן בב"ד קודם או לא עכ"ל מכ"ת. והנה אלמלא ראיתי בתחילת לימודי דבר זה לא הצרכתי להאריך עכ"פ שישי בני מעי שכוונתי עכ"פ בזה היכי ששני עדים מכחישים להעד הראשון והעד הראשון שלא אמר מעולם דבר זה לבניהם ששני עדים נאמנים אליבא דכ"ע והיכי שאמר העד הראשון אמת שדברתי כן אבל שקר הגדתי בזה תלוי פלוגת' אם הי' הגדה חוץ לב"ד במה שאינו צריך להגיד בבית דין ואינו חוזר ומגיד או לא הוי הגדה וחוזר ומגיד ובעד אחד נגד עד אחד אם אמר העד הראשון שלא דיבר מעולם לדעת הרא"ש הראשון מהימן ולדעת הרב ב"י גם בזה עד השני מהימן ואם אמר העד הראשון אמת שהגדתי מתחילה כן אבל שקר הגדתי בזה תלוי ג"כ בפלוגתא הנ"ל והרא"ש לא דיבר מזה אלא כשאמר מעולם לא הגדתי דומי דכהן וחכם דמייתי מיני' ראי' אבל מאוד אני חוכך בדבר אם יש לסמוך על דברי הב"י בתשובתו כיון שבספרו בש"ע פסק בא"ה סי' י"ז סי' ח' להיפך וז"ל אבל אם בא העד שאמרה בשמו מת ואמר שלא אמר מת לא מהימנה וכן ביו"ד סי' קפ"ה הכריע רמ"א גבי כתם דחכם נאמן. גם מה שכתב מכ"ת שרבים מתמי' דהא כל פשטא סוגי' דידן משמע דלא כירושלמי א"כ בחכם וכהן דהם נאמנים ובשלטי גיבורים סוף יבמות כתב בהדי' דהיא נאמנת אע"פ שהעד שאמרה מפיו מכחישה ונראה ליישב לשיטתם דלא קשי' מידי אההיא דהחכם וכהן לפי סברת הריטב"א בשם רבו והובא בש"ך ביו"ד סי' קכ"ז כתב בשם נימוקי יוסף ר"פ האשה רבה דווקא בעדות דבר ערוה דבעינן שנים והאמינהו לזה שאמר מת כשנים אבל באיסור' דעלמא דסגי בחד כיון שלא האמינהו אלא כחד אי אתי אחרינא ומכחישו הוי כחד לגבי חד עכ"ל. לפ"ז שפיר י"ל כשיטת הרב ב"י דטעמא דרב ספא דפטור משום דהיא נאמנת מכאן ולהבא ואין להקשות מחכם וכהן בשלמא הכא דדבר ערוה הי' צריך שנים אפ"ה הקילו בעדות

אשה דחד מהימן כתרי מתוך חומר שהחמרתי עליה בסופה ולכך אינו יכול להכחיש עד הראשון לעד השני כיון דעד השני נאמן כתרי אבל התם גבי חכם וכהן דעד אחד נאמן באיסורין ואינו כתרי עדות ושפיר יכול להכחיש עד הראשון ולכך פסק שפיר ריא"ז והובא בשלטי גבורים וסייעתו דעד השני נאמן עכ"ל:

ונוראות נפלאתי עליו דגם בזה דבריו כסותרים זה את זה ונעתיק דברי הריטב"א בשם רבו שהביא הש"ך ד"ה העולה מזה וז"ל דוקא בעדות דבר ערוה דבעינן ב' והאמינהו לזה שאומר מת כשנים אבל באיסור' דעלמא דסגי בחד כיון שלא האמינהו אלא כחד כי אתי אחרינא ומכחשי' הוי הכחשה כחד לגבי חד עכ"ל ואחריו נמשך מהרש"ל בפ"ק דחולין סי' ט' והב"ח בס"ס א' ופסקו דלא כמהרי"ק שורש ל"ג ששם פסק על אחד שאמר על השוחט ששחט שלא כהוגן והשוחט מכחישו ששחיטה כשירה מטעם כיון דהאמינוהו לשוחט ה"ל כשנים ואין דבריו של אחד במקום שנים אבל המחבר בס"ס א' פסק כמהרי"ק וכן נראה מדברי הרא"ש בפרק הנזיקי' עכ"ל הש"ך ובס"ס א' בי"ד פסק המחבר וז"ל שוחט שהעיד עליו עד אחד ששחט שלא כהוגן והוא מכחישו עד א' בהכחשה לאו כלום וכתב הש"ך שדעת המחבר כדעת מהרי"ק אבל בתשובת בן לב ומהרש"ל בחולין סי' ט' והב"ח פסק דאותו שחיטה עצמה אסורה לכל אדם עכ"ל הרי להדיא שסברת הריטב"א חולקת על דין מהרי"ק אלא נוטה כדעת מהרש"ל והב"ח ותשובת בן לב דהוי כחד לגבי חד ולהעד האיסור שמעינן דווקא בעדות אשה שמהימן כתרי הוי כתרי לגבי חד ומהימן להתירה אבל לא באיסור דהוי כחד לגבי חד ולא מהימן להתיר א"כ בתחילה כתב מכ"ת שהרב הב"י סובר כדעת הריטב"א דאשה דהוי כתרי נאמנת לגבי חד ולכך פטור שאינו מפסיד' משמע הא בשאר איסורין דאינו נאמן כתרי עד האוסר נאמן ואח"כ חזר מסברתו וכתב לישב הך דכהן והחכם בשלטי גיבורים דאשה נאמנת דעד אחד נאמן באיסורין אדרבה מטעם זה יש להאמין להחכם וכהן שאמרו להחמיר וכדעת הריטב"א:

ובר מכל דין אין דמיונו עולה יפה ואין הנידון דומה לראי' דהריטב"א והחולקים עליו מיירי בעדי הכחשה בלי עד מפי עד דהיינו שמעידים על חתיכה אחת זה אומר שומן הוא וזה אומר חלב הוא או זה אומר מת וזה אומר אינו מת בזה ס"ל להריטב"א דשומעין לדברי האוסר ומהרי"ק ודעמי' ס"ל דשומעין לדברי המקיל רק להעד האוסר נעשה חתיכה דאיסור' אבל היכי שהעד אומר ששמע מפי העד כך והעד מכחישו אין ענין לנדון זה די"ל בזה אף מהרי"ק מודה שאין העד השני נאמן להתיר ותדע דהא הרא"ש פסק גבי עד מפי עד דאין העד השני נאמן להתיר ובדינו דמהרי"ק מודה הרא"ש כמו שהביא הש"ך משמו אלא ע"כ כדאמרן. וגם מה שרצה מכ"ת לומר לפי דעת החלקת

מחוקק שמפרש הא דהרי"ף והרא"ש ס"ל לדעת הטור דאפילו אם הוחזק שני יב"ש בעיר אחת ואין השיירות מצויות משיאין אשת האחד דמיירי שאחד הלך בוודאי לאותו מקום שנמצא ההרוג והשני לא ידענו מה הי' לו תלינן במצוי דמסתמא שזה שהלך מביתו אדעת' ליילך לקורטב"א הוא ובוודאי מת בקורטב"א והשני שלא ידענו להיכן הלך אזיל לעלמא וכתב מכ"ת שלפ"ז יש לפרש בסוגי' זו אע"ג דהוחזקו שני יצחק ר"ג מ"מ כיון דידעינן דזה יצחק הנ"ל אזל לקורטב"א והשני לא ידעינן מה הי' לו ובזה פליגי אביי ורבא ולא צריכין לדברי התוס' דמפרשי דפליגי בשיירות מצויות ולא הוחזקו אלא אפילו בהוחזקו פליגי ואמר אביי מנא אמינא לה מההיא גיטא דאשתכח בנהרד' והי' כתוב בו בצד קלוני' מתא פי' מקום היה בעיר נהרדעי ששמו קלוני' ובקלוני' גופי' נמצא הגט וכו' ופסק הרי"ף וז"ל כרבא דאמרינן כאן נמצא וכו' אבל התם בגיטין דחיישינן לשני שוירי ולשני יב"ש משום דלא נמצא הגט במקום שנכתב ולא שייך למימר כאן נמצא וכו' עכ"ל מכ"ת:

ואני אומר שנפל חברין ברברבותא וכל אנשי חיל לא מצאו ידיהם ורגליהם בדין זה שכתב הטור א"ה בסי' י"ז וז"ל ורב אלפס כתב אפילו שכיחי תרי בהאי שמא או שכיחי שיירות משיאין עד דאיכא תרווייהו לריעות' וכן הא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל והרב ב"ח בקונטרס אחרון סי' י"א הקשה על דברי טור יעויי' שם ולבסוף כתב ונראה דרבינו הכריח לפרש כן מדכתב הרא"ש בפרק כל הגט בסוף דבריו וז"ל אלא וודאי מיירי בשכיח שיירת' ולא הוחזקו ופליגי אביי ורבא בפלוגתא דרבה ור' זירא רבא סבר כרבה דלא חיישינן עד דאיכא תרתי שיירת' והוחזקו ואביי כר' זירא עכ"ל והשתא אי איתא דרבה ורבא מודו דבהוחזקו חיישינן אפילו לא שכיח שיירתא למה לי' למימר עד דאיכא תרתי הלוא אפילו ליכא תרתי אלא הוחזקו לחוד נמי חיישינן אלא ע"כ דהתוס' מפרש דס"ל לרבה ולרבא דכי היכי דבשכיחי שיירות ולא הוחזקו לא חיישינן לתרי יצחק ר"ג הכי נמי בהוחזקו ולא שכיחי שיירתא לא חיישינן לתרי יצחק ר"ג דאע"פ דהסברא היא דיותר יש לחוש שאותו המצוי בעיר עבר הדרך שם וכו' מ"מ לענין הדין בתרווייהו לא חיישינן לתרי יצחק ומשיאין את אשתו ולא מחמירין בעיגוני' דאיתתא עכ"ל. וכבר השיג עליו הח"מ בספרו ואף שיש לתרץ דברי הב"ח הא דכתב הרא"ש לעיל דפליגי בשיירות מצויות ולא הוחזקו ר"ל ה"ה בהוחזק ולא שכיח שיירות נמי פליגי וס"ל לרבא דלא חיישינן מ"מ נראה דברי הח"מ ברירין ונהירין בטעמן:

ואני אומר שמקום הניחו לי אבותי להתגדר בדין זה ורבינו הטור לא.דק לא בדברי הרא"ש ולא בדברי הרי"ף ולישנא דהרא"ש אטעיה שכתב לחלק שהרי"ף פסק כההיא

דיצחק ריש גלותא כרבא דלא חיישינן וע"כ התם בלא הוחזקו ושכיחי שיירות וגבי גט פסק לחומרא דבשכיחי שיירות לחוד חיישינן וכתב הרא"ש לחלק בעיגוגא פסק לקולא משום חומרא שהחמרנו עלי' בסופה אבל בגט אפשר באחר מזה למד הטור הא דפסק הרי"ף באידך עובדא דההיא גיטא דאשתכח בסורי' וכתב בי' בסורי' מתא אנא ענן בר חייא נהרדעי פטרית ותרכית פלונית אנתתי ובדקו רבנן מסורי' ועד נהרדעי ולא הוי ענן בר חייא אחרינא לבר ענן בר חייא מחגרא דהוי בנהרדעי ואתי סהדי ואסהדו דההיא יומא כי אכתוב ההוא גיטא ענן בר חייא מחגרא גבן הי' ואמר רבא אף לדידי דלא חיישינן הכא חיישינן דילמא בגמלא פרחא אזיל א"נ בקפיצה א"נ מילי מסר ופסק הרי"ף בהך עובדא נמי כרבא דחיישינן וסבר רבינו הטור כי היכי בשכיחי שיירות פסק גבי גט לחומרא וגבי עיגון לקולא ה"נ בהוחזקו שני יצחק דווקא גבי גט פסק כרבא לחומרא אבל בעיגון פסק לקולא עד דאיכא תרתי לדיעות' וכן משמע מלשון קיצור פיסקי הרא"ש שחיבר הטור וז"ל והני מילי לענין גט שאפשר לכתוב הילכך מחמירין לפוסלו בחדא לריעותא אבל לענין מיתה כגון שמעידין על יב"ש בעל פלוני' שמת אשתו מותרת אלא א"כ שכיחי שיירות וגם הוחזקו שניהם באותו השם עכ"ל:

אבל לפי שיטת הלכה אי אפשר לפרש כדבריו דהא התוס' כתבו בההיא דיצחק ר"ג וז"ל איירי דלא הוחזקו תרי יצחק ובשכיח שיירת' דאי לא שכיח שירת' ולא הוחזק והתנן בפ"ק דמציעא דכל מעשה ב"ד הרי זה יחזיר ואי שכיח שיירתא והוחזקו תרי יצחק א"כ אמאי לא חייש רבא דהא לקמן גבי ענן בר חייא מחגרא חייש רבא דילמא בגמלא פרחא אזיל אלמא בלא הוחזקו מיירי עכ"ל:

ולכאורה איכא למידק דילמא התם מיירי דשכיח שיירתא והוחזקו אבל ביצחק ר"ג מיירי בהוחזק ולא שכיחי אלא על כרחך מיירי בלא שכיח שיירתא והוחזק וכן כתב הר"ן שמיירי בלא שכיחי שיירות אלא שהוחזקו תרי ענן וכן מצאתי כדברי ת"ל במהרש"א וז"ל בד"ה יצחק ר"ג ואי שכיח שיירתא והוחזקו תרי יצחק א"כ אמאי לא חייש רבא דהא לקמן גבי ענן בר חייא וכו' עכ"ל דמשמע דמיירי בלא שכיח שיירתא והתוס' לא חשיב למינקט רבות' בהא מילתא אפי' בלא שכיח שיירתא אי הוחזק תרי יצחק חייש רבא משום דכיון דהוחזקו תרי יצחק אין נפקותא שוב אי שכיח שיירתא או לא דהא לא קאמרינן דשכיח שיירתא אלא לחוש לשני יצחק והכא בהוחזקו הא איכא תרי יצחק וק"ל עכ"ל ודבריו דברי אמת וצדק וא"כ זכינו לדין דאביי ורבא לא פליגי בעובדא דענן בר חייא אלא משום דהעידו דבאותו יום שנכתב הגט הי' ענן בר חייא מתגרא גבן וסבר אביי בהא לא חיישינן אבל אם אינם מעידין בענין זה אביי ורבא מודין דחיישינן לתרי

ענן וכיון דע"כ בעובדא דענן לא שכיחי שיירות דהא העידו דו שהי' גבן חייש רבא דילמא בגמלא פרחא או בקפיצה ק"ו היכי דלא העידו היכי דהוחזקו שני יב"ש הוי כמו שיירות מצויות וגם אביי מודו דחיישינן ואיך יעלה על דעת המחלק בין גיטין לעגונה. ואין להקשות לדברי המהרש"א אי הוחזקו אין נפקא מיני' שוב אי שכיחי שיירתא הא אמרינן בגיטין דף כ"ז עבד רבה עובדא בההיא גיטא דאשתכח בבי כיתנא איכא דאמרי בדוכתא דתרי כתנא אע"ג דהוחזקו דלא שכיחי שיירתא תיפוק ליה כי הוחזק תו לא נפקא בשכיחי שיירתא כבר הקשו התוס' ד"ה כאן בדקום וא"ת היכי דהוחזק אע"פ שאין השיירות מצויית היכי מהדרינן מנא ידעינן דשל זה הוא. ותירצו וי"ל כגון דידעינן דמזה יוסף ב"ש נפל ולא חיישינן שמא זהו של יב"ש אחר דאין לחוש שגם אחר אבד כאן כיון דאין השיירות מצויות עכ"ל הרי להדי' אי לאו בענין זה חיישינן דלמא דאחר הוא ואם כן אין מי שיקל בדבר זה ואיך יעלה על דעת לומר דהרי"ף והרא"ש סוברים להקל גבי עגונה בהוחזקו ולא שכיחי שיירות ותדע דהא הרי"ף פסק בפ' האשה שלום בתרי עובדא דהילכתא כרבא וכן הרא"ש הביא הני שני פסקים וכתב שהך דיצחק ר"ג מיירי בשכיחי שיירות ולא הוחזק ואח"כ כתב האי פיסקא דענן בר חייא ואיך לא כתב במקומו לחלק בין גט לעיגון דאפילו בהוחזקו ולא שכיחי דלא חיישינן אלא ע"כ כדאמרן. ואף שבח"מ כתב ליישב דברי הרי"ף דמיירי שהעדים יודעים שזה יצחק יצא מקורטבא לאספמיא והשני לא ידענו לאיזה מקום הלך תלינן שבוודאי שזהו שרצה לילך לאספמיא וזה לא נמצא בדברי הרי"ף אלא דברי סברא הם ולדעת המהרש"א הא דלא אמרינן דשכיחי שיירתא אלא משום דאיכא תרי יצחק והא בהוחזק איכא תרי יצחק אם כן בנ"ד נמי אף שהעדים מעידים שבעלה של זו הי' בדעתו לילך לאספמיא ובעלה של זו לא ידעינן מ"מ כיון דאינו בעיר ולא ידענו מה היה לו למה לו ניחוש שמא הלך לאספמיא. וגם שיטת הלכה אי אפשר לפרש כן דפליגי אביי ורבא בסברת ח"מ שכתב לדעת הרי"ף א"כ האיך מייתי אביי סייעת' מההיא גיטא דאשתכח בנהרדעי וכתב בצד קלוני' מתא אנא אנדרלאי נהרדי' פטרית ותרוכי' ית פלונית אנתתי ושלחו אבוהו דשמואל קמי' דר' יהודא נשיאה משלח לי' תבדוק נהרדעי כולה א"כ ש"מ דחיישינן לתרי יצחק ואם איתא דפליגי בזה כגון שאנו יודעים דזה יצחק ר"ג הי' בדעתו לילך מקורטב' לאספמי' ואידך יצחק ר"ג לא היינו יודעין להיכן הי' דעתו לילך ופליגי בהוחזקו א"כ איך מייתי אביי ראי' מההיא גיטא דאשתכח בנהרדעא דחיישינן לתרי אנדרלוני' דהתם כיון דכמה יוסף ב"ש איכא בשוקא ולא ידעינן להיכן הלכו א"כ מאן יימר שבעלה של זו הלך לקלוני' דילמא בעלה של זו דהא ע"כ שמות נשותיהם שוים ג"כ כמו שכתב הב"י אבל גבי פלוגת' דאביי מיירי

שיודעין בוודאי שאחר הי' בדעתו לילך מקורטב' לאספמי' וסבר אביי שמאחר שאין אנו יודעים דעתו חיישינן שמא הלך לשם מנ"ל דבר זה דילמא תולין בזה שהי' בדעתו לילך לאספמי' ואמרינן מסתמא הוא אזיל ומהך עובדא דגיטין אין ראי' דהתם לא ידעינן בתרווייהו להיכן הי' בדעתם לילך ולכך חיישינן לתרי אנדרלוני'. ועוד איך יביא ראי' משיירות להוחזק מיהו הא איכא למידחי דמביא ראי' דבחד לריעותא חיישינן אך מ"מ קושי' ראשונה במקומה עומדת. ומה שכתב מכ"ת דמיירי שקלוני' הי' במתא דנהרדעא זה דוחק וגם אינה מיושב הקושי' הנ"ל דעכ"פ היכא ליכא למיתלא באידך יותר מחבירו משא"כ בפלוגתא דאביי ורבא דמיירי בהוחזק ובאחד ידעינן שהי' בדעתו לילך לאספמי' ובאידך לא ידעינן י"ל דתלינן בזה שהי' בדעתו לילך לאספמי' כללא דמלתא אין לנו ראי' מפורשת דס"ל להרי"ף והרא"ש דבהוחזק ולא שכיח שיירת' להקל בעיגונא רק רבינו הטור עלה בדעתו כי היכי דמחלק הרא"ש בשיירות מצויות ה"נ מחלק בין גט לעגונה וכבר כתבנו שלדעת מהרש"א ולפי משמעות הסוגי' אף הרי"ף והרא"ש מודים דחיישינן וסברות הח"מ הוא סברא בלי ראי' עד כאן לשונו:

וגם אודיע למכ"ת מאי דקשי' לי מה שהביא הב"ש בשם הט"ז בס"ק ט"ו וז"ל ולכאורה קשה למה לא חיישינן שהשני שהלך לדרך אחר חזר והלך לעיר הזאת כש"כ בסי' קל"ב דחיישינן שמא אתא על גמלא פרחא כו' אלא קשה מנ"ל למיקל בזה בשלמא הא דלא בעינן תרתי לטיבותא יש לסמוך על לישנא דש"ס משום דאיכא תרי לישנא בש"ס לחד לישנא בעינן תרתי לטיבותא ולחד לישנא די בחד לטיבותא מקלינן כאן אבל מנ"ל למיקל דלא חיישינן שמא אתי פלוני כמו דחיישינן בגט עכ"ל. ולא זכיתי להבין דבריו הא דלא בעינן תרתי לטיבותא ובגט מחמירין ובעינן תרתי לטיבותא משום גבי עגונה סמכינן אלישנא קמא דבעינן תרתי לריעות' א"כ ללישנא קמא בהוחזק ולא שכיחי שיירי אף בגט לא חיישינן א"כ סמכינן גבי עגונה נמי אלישנא קמא ובגט דחיישינן בהוחזק משום דאמרינן כלישנא בתרא דבעינן תרתי לטיבותא לא הוחזק ושכיחי שיירי ובהוחזק לבד אע"ג דלא שכיחי שיירות חיישינן משא"כ בעיגונה סמכינן ג"כ אלישנא קמא וע"כ צריכין אנו לומר שהי' מפרש סוגי' דגיטין כמו שמפרש אליבא דמהרש"א ודו"ק:

ומה שכתב מר דרך פילפול לישב דברי התוס' כעת סבבוני והקיפוני הלכות חג בחג ודרוש יומא דכלה לא יכולתי לבוא על העמק השוה ובהא נחתא ובהא סלקא שכתב מכ"ת שבנ"ד כבר חפשוהו בחיפוש אחר חיפוש בחקירה מעולה שלא יצא מליכטן פעלד ומימיץ אלא אותו הע"ס הנקרא בלשון הקודש חזקי' בר יהודא ומדברי שני עדים העידו שנזכרה האשה הע"ס מימיץ וכיון שלא יצא שם שום אדם אלא זה שומעין לעדים

להתיר. וכבר הראתי פנים מסבירות בהלכה שאף לפי דברי האשה הפונדקית אשת הע"ס הנ"ל מותרת ובפרט של חזקי' יש שם חול היז ר"ל שם נערות קורין לו חיז קאל ואין זה שינוי שם ואת"ל דהוי שינוי שם כיון שהזכיר שהי' דר רחוק מליכטן פעלד שעה וחקרנו מכל הסביבות שלא יצא שום אדם משם והניח אשתו שם וגם יש כמה אמתלאו' שאחר דר שם בישוב ואינו צריך לבריות וגם יש לו בן משנה וחצי אני אומר בטוח דהאשה העגונה ועלובה מרת גיטל שרי להתנסב' לכל גבר דיתיצבון וה' ינחני בדרך אמת להוציא אמת לאמתו. כ"ד הכותב וחותם בחיפזון היום יום ג' כ"ח אדר תפ"ב לפ"ק. נאום מאיר בהר"ר יצחק ז"ל חותם פה ק"ק א"ש:

שאלה קטז

שאלה מק"ק פרעשבורג וזה לשונו נשאלתי כותי' המביא דגים ביו"ט ראשון רשאי ישראל ליקח ממנו לאכלו ביו"ט שני או לכל הפחות אם יש להתיר ליקח לכבוד אורחים ביו"ט שני ע"כ מהפצרת שואלי דבר השבתי דבר על אופניו בטור א"ח ובש"ע בסי' תקט"ו אי' כותי' שהביא דורן לישראל ביו"ט אם יש במינו במחובר או שמחוסר צידה אסור אף למי שלא הובא בשבילו לאכלו בו ביום ולערב מותרים בכדי שיעשו וביו"ט שני של גליות אם הובא ביו"ט ראשון מותר בליל יו"ט שני בכדי שיעשו ויש מחמירין לאוסרו עד מוצאי יו"ט שני ובהגה' ונוהגין להחמיר אם אינו צורך יו"ט לצורך אורחים ובכי האי גוונא דאז נוהגי' להקל לאחרים שלא הובא בשבילו וכתב הרב וזה לשונו אכן מי יכניס ראשו בזה דהתוס' בעירובין דף ל"ט ע"ב בד"ה אדעתי' דכולה רבנן קאתי פסקו הלכה כרב ששת נגד ר"נ ור"ח ושפיר עביד שלא אכל. ועוד טעות גמור עלה על דעת השואל דכל ענין לא מיירי אלא אם הכותי הביא דורן לישראל ביו"ט ראשון מותר לקצת דעות במוצאי יו"ט ראשון ולקצת דעות במיו"ט שני אבל לקנות מן הכותי לא שמענו ולא ראינו והאיך יעלה על דעת שהרי מבואר בסימן שכ"ב ובסי' תקי"ז דבכל מה שאסור בשבת דמחזי כמקח וממכר אסור ג"כ ביו"ט וזה מחזי כמקח וממכר שהרי אי משקל הדגים ידוע ואין סך מקחם ידוע וצריך לקצוץ עמו ואף שאינו קוצץ עכשיו מ"מ אסור דאסור לקצות כמבואר שם וגם נפקא מיני' חורבא שיתן הדמים גופא בעדן דמאן דעביד הא עביד הא ואין לצדד לקנותו ע"י כותים הא מבואר בסי' תקי"ז ס"ב ישראל שאמר לעכו"ם מבעוד יום תקנה לי יונים למחר לא יפה הוא עושה אבל אם עשה כבר מותר לאכול מהם ביו"ט א"כ הרי לך בהדיא דאסור לומר לכותי אפילו בעיו"ט קנה לו אפילו

בדבר שאין בו משום צדה כגון יונים שאין מפריחים כ"ש שאסור להיות רגיל לומר לכותי מעיו"ט שיקנה לו דגים ביו"ט שבמינים מחוסר צידה ומימי לא שמענו ולא ראינו:

אמרתי להשיב מפני הכבוד אם אמנם שלבבי לא כן ידמה כדעת השואל כאשר נפרש בס"ד אבל פתח דברינו יאיר שמכ"ת רצה לדמות לכותי שמביא דורן והכריע רמ"א דנוהגין להחמיר כיש מחמירין והיא דעת ר"ת ונוהגי' להקל לצורך אורחים ולאחרים שלא הביא בשבילן והתפלא מכ"ת שמי יכנס ראשו בזה דהתוס' בעירובין פסקו הלכה כרב ששת נגד ר"נ ור"ח. ותמה אני מאוד עליו ותחילה צריכין אנו לפרש לדעת רש"י דטעמו בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט ובו ביום אסורין משום מוקצה וא"כ אסורים אף לאחרים בכדי שיעשו ולאחר כדי שיעשו מותרים מיד בליל יו"ט. שני ממ"נ אם הלילה חול הרי המתין בכדי שיעשו ואם קודש הוא נמצא שנלקטו בחול ולר"ת אפילו בשני יו"ט של גליות אסורים עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו שמפרש דגזרינן שמא יאמרו לכותי להביא ביו"ט שיאכל לערב אבל מיקל מצד אחר שמותר לישראל אחר מיד בליל שני של יו"ט ולא חיישינן שיאמר לכותי להביא בשביל אחר דאין אדם חוטא ולא לו וכתב הב"י בדף שנ"א ויש לדקדק בדברי בעל תרומת הדשן שכתב בסי' ע"ח אם יש בדבר צורך כגון שזימן אורחי' נכבדים דיש לסמוך על דברי האשר"י שכתב אפילו לפי' ר"י שרי לישראל אחר משום דליכא למיגזר בכה"ג ולכך נראה להתיר הואיל לפי' רש"י שרי אפילו לאותו ישראל שהובא בשבילו משמע מדבריו שהאורחי' דין ישראל אחר יש להם וזה נראה היפך מה שאמרו בגמרא כל דאתי לבי ריש גלותא אדעתי' דכולה רבנן אתאי ואין לומר שהוא סובר כמאן דפליג התם ואמר דכישראל אחר חשיבי דהיכי נשוי' לבת"ה חולק על כל הנך רבוותא ונ"ל דרבנן הוי סמיכי תדיר אתנא דריש גלותא הילכך כל דאתי לביתו אדעתי' דידהו אתי דהא כ"ע ידעי דאי אפשר לתנא דריש גלותא בלא רבנן ומשם למדו המפרשים לבני ביתו הסמוכים תדיר על שולחנו אבל מי שזימן אצלו אורחים כיון שאינם רגילים לסמוך תדיר על שולחנו לא חשיבי מבני ביתו אלא כישראל אחר דמי ואפשר לחלק בענין אחר ולומר דאורחים נמי חשיבי כבני ביתו וכל מה שאסור לבני ביתו אסור גם להם. ומיהו ה"מ כשזימנם קודם שהביאו לו דורן דאיכא למימר אדעתי' דידהו אתי אבל אם זימנם לאחר שהביאו לו דורן חשיבי כישראל אחר דליכא למימר דאדעתי' דידהו אתא וכי שרי בעל ת"ה לאורחים היינו כשיזדמן לאחר שהביאו דורן דאלו זימנם קודם לכן גם לאורחים אסור דאדעתי' דידהו נמי אתי וראשון נראה עיקר עכ"ל ורמ"א סתם נמי כתירוץ ראשון דאורחים חשיבי כאחר אפילו אם זימנם קודם וא"כ פסק זה אינו סותר לפסק התוס' דפסקו כרב ששת נגד ר"נ ור"ח משום התם

כיון דרגילי רבנן בבית ר"ג הוי כאלו הם בני ביתו אבל אורחים חשיבי כאחד ומותרי' לערב י"ט השני בכדי שיעשו אליבא דכ"ע:

ובר מכל דין נראה דדעת השואל הי' להתיר אף לעצמו ליקח אצלו כותי ביום טוב שני ולא דמי כלל לכותי שהביא דורן לישראל דאסור לר"ת ולר"י ולבה"ג עד מיו"ט שני משום דגזור שלא יאמר לכותי להביא בי"ט כדי לאכול לערב מידי אבל היכי שהכותי מביא בעיר שרובו כותי' הוי כמו שתלינן הכותי לצורכו מותרים מיד בלילה דטעמא דר"א לא שייך אלא בכותי שעושה בשביל ישראל אבל אם עשה בשביל עצמו מותר לערב מיד או בדבר הבא מאליו לא שייך הך גזירה וכתב בת"ה משמע דלא אתי הרא"ש אלא להתיר לערב מיד אבל בו ביום פשיטא דאסורים משום מוקצה ולערב אפילו בכדי שיעשו אין צריך להמתין ומותר. מיד בליל יו"ט שני עיין בב"י באריכות. ועוד הביא הב"י בשם תשובת הגאונים אפי' בקורטבא ששם מקום מלכות וכותי' מרובי' וישראלים מעט אם יש לחוש שמרבים ומביאים בשביל ישראל אסור כאמרינן בההיא ליפתא דאתי למחוזא ובא"ח כתב בשם הרשב"א כבר ביארנו שהמוקצה מד"ס והולכים בספיקו להקל ואם הביאו לצורך כותי או אפי' סתם בעיר שרובו כותי' מותר שכל המביא לצורך הרוב הוא מביא וכן פסק בש"ע וא"כ הדרן לכללן היכי דלקטו הכותי לצורך עצמו לערב מותרים מיד אף למי שהובא בשבילו אף להיש מחמירין שהוא דעת ר"ת דעד כאן לא פליגי רש"י ור"ת אלא בכותי המביא דורן דכיון שהביאו לו מסתמא לקטן בשבילו כמ"ש המג"א בס"ק י"א אבל אם תולשין או צדן הכותי לצורך עצמו והביא בתוך התחום מותרים לערב מיד אף למי שהובא בשבילו ואין צריך להמתין בכדי שיעשו וא"כ כל הני ציידי דגים ומוכרי דגים שמביאין לעיר שרובן כותי' מן הסתם לצורך הרוב הוא מביא והוי כמו שצדן לצורך עצמו ואם אח"כ מביא הכותי לישראל אם באו בתוך התחום מותרים לערב מיד ואם מחוץ לתחום צריך להמתין בכדי שיעשו והמג"א כתב ס"ק כ"ב וז"ל לצורך הרוב הוא מביא ואם יש לחוש שמרבים להביא בשביל ישראל אסור כדאמרינן גבי ההיא ליפתא וזה דוקא כשרואים שמרבים אבל מן הסתם אין חוששין מיהו בכותי' המוכרים דגם אם אנו מתירים ליקח ממנו יש לחוש שירבה להביא בשביל ישראל וצריך להתישב בדבר וכותי הדר בכפר והביא דגים לעיר שרובה ישראל יש להסתפק אי אמרינן מסתמא צדן לצורך ישראל או נימא דניזל בתר רובא דעלמא וצדן לצורך כותי' ואח"כ נמלך והביא לכאן וא"כ אין להם דין מחוסר צידה ונ"ל להקל עכ"ל:

הנה מדבריו למדנו כמה דינים בעיר שצדין שם דגים יש לחוש שצדין לצורך ישראל וא"כ אין להתיר אלא אם הביאו ביום ראשון מותר ביום שני לאחרים שלא הביא בשבילן

או לצורך אורחים ובעיר שאין צדין שם דגים רק ציידי דגים מביאים ממקומות אחרים אנו אוזלים בתר רובא דעלמא וצדים לצורך כותי ואפילו אם הביא לעיר שרובה ישראל יש להתיר כפסק המג"א שיש להקל ופשיטא בעיר שאין צידי דגים מביאין בעצמן כגון קהלתינו ק"ק א"ש שסוחרי' קוני' דגים ממקומות רחוקים מציידי דגי' ומביאין לכאן דפשיט' דבוודאי הני ציידי דגים צדים לרובא דעלמא ופשיטא שאנו מתי מעט נגד הכותי הדרים פה ואף ביום הראשון הי' להתיר כיון שאנו יודעים בבירור שאותן דגים חשובים המביאי' בחביות ממקום רחוק שא"א להם לבוא ביום א' ובוודאי ניצדו מקודם י"ט ואין כאן חשש אלא שהביא מחוץ לתחום ואזלינן בתר רוב כפסק הש"ע בעיר שרוב כותי' מן הסתם לצורך הרוב הוא מביא אלא דמסתפינא להקל דיש לחוש בכותי המוכר דגים שירבה להביא בשבילו ישראל ובפרטות שמוכרי דגים יודעים שישראל מכבדים שבתות וי"ט וקונים ביוקר מכותי' דיש לחוש שלא ירבה בשביל ישראל ולערב יו"ט ראשון מותרים בכדי שיעשו ואפילו במקום שמביאים ממקומות הקרובים שיש לחוש שניצדו היום עכ"פ דציידי הדגים לצורך רוב העולם צדים אין להם דין מחוסר צדה אלא אם הביאם חוץ לתחום צריך להמתין בערב יו"ט ראשון בכדי שיעשו ובעיר שצדין שם דגים כמו בפרעשבורג שיושבת על נהר דונא דיש לחוש שמא ירבה בשביל ישראל ויש להם דין מחוסר צידה ואם זימן אורחים שאינם מעיר הזאת יש להתיר מוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו כמו שפסק המג"א בסק"ו דאף הוא בעצמו מותר לאכול עמהם דאין זה כבודם שלא יאכל עמהם דהכא סמכינן אסבר' דרש"י ומתירין לאורחים אחרים שאינם מהעיר. ועוד י"ל לדעתי דאם העיר יושבת על הנהר שצדים משם דגים אם העיר גדולה שאין מספיק להם דגים מזה הנהר ורוב דגים מביאים ממקומות אחרים כגון עיר ווינא אף שיושבת על הנהר דונא מ"מ לרוב העם אשר בה הדגים הנצדים שם הם מיעוט דמיעוט ורובא דמינכר שמביאים ממקומות אחרים אין בהם שום חשש משום מחוסר צידה ואין בהם חשש אלא שמביאי' חוץ לתחום א"כ מותרי' ביו"ט ראשון בכדי שיעשו ומיהו לענין איסור קני' בוודאי לא נסתפק השואל דאסור לפסוק הדמי' וגם ע"י כותי' אסור לקנות אפי' אם אמר לו מעי"ט תקנה לי דגים למחר כמבואר בסי' תקי"ז ועיין בסי' ש"ו וסי' ש"ז דמותר ליתן מעות לכותים בע"ש לקנות לו בלבד שלא יאמר לו קנה בשבת יעוי' שם מה שכתבו הפוסקים כל היכי דאי אפשר לקנות מקודם אלא דווקא בשבת אף שאינו מזכיר לו שיקנה בשבת נמי אסור:

אלא נראה לי דמיירי בכותי המאמינו ואף שכתב בש"ע דאם הוא כותי' אסור ליקח ממנו דבר שבמינו מחובר או מחוסר צידה שם מיירי שרוצה לאכול בו ביום אבל אם

אינו רוצה לאכול בו ביום ואין האיסור אלא מחמת מוקצה דשרי לומר לכותי' המאמינו להביא לו דג היום מאותן דגים שלפניו וכותי מטלטלו לביתו ואחר י"ט משלם לו ומותר לו לאכול בי"ט השני דאין כאן חששא דר"ת כיון שלא ניצדו בשבילו וא"כ כל היכי דליכא למיחש שירבה בשבילו כמו בהנך גווני שכתבנו אין כאן איסור כלל לומר לכותי להביא לביתו דג כיון שאין מזכיר לו סכום מעות וסכום משקל רק סומך הישראל על נאמנתו של כותי כפי אשר יאמר ושרי לאכול למחרתו בי"ט שני או בלילה בכדי שיעשו אם החשש שמא ירבה בשבילו להביא חוץ לתחום כל זה נ"ל ברור ופשוט ודו"ק:

וראיתי בהגהות אשר"י פ"ק דחולין וז"ל מיהו אם הי' בטוח שיביא הנכרי ויתלושו כל דכוותיה אין לאסרו לא משום מוקצה ולא משום שמא יעשה כן בעצמו עכ"ל הרי דאם בטוח שצייד כותי יביא בשביל כותי' משמע שאינו אסור אפילו משום מוקצה ביום ראשון ופשיטא דביום שני שמותר וק"ל:

שאלה קיז

מעשה שהי' בקהלתינו בק"ק א"ש שיצא הקול על אחד שקיבל בחובותיו סתם יינם בערך שבעה עשר הין ומכרם בחזקת כשר לקהלתינו וקולי קולות לא יחדלון עליו שהוא חשוד לדבר זה וא"כ לא נאמין לו גם על השאר יינות שעשה בחזקת כשרות והביאם לתוך קהלתינו כדין חשוד ונזדקקו הקהל בצירוף הב"ד וחקרנו ודרשנו אותו שיאמר להיכן מכר היין שלו והשיב שמכר לכותי פלוני בכפר פלוני עשרה הין ולבעל אושפיז' שלא נתן חמשה הין תמורת ענבים שנתן לו ועשה יין כשר מהם ועוד שני הין מכר לכותי פלוני בכפר פלוני ושלחו הקהל ודרשו וחקרו להכותי בכל המקומות שמכר והכחישו הכותים אותו וגם הבעל אושפיז' הכחיש אותו ואמר שמעולם לא החליף לו ואח"כ שלחו אחריו הקהל והשיב שהכותי' מוכרחים להכחיש אותו באשר שיש קנס באותן מקומות מי שקונה יין ממקומות אחרים ועל בעל אושפיז' אמר שאפשר שאינו יודע כי בן ביתו המכניס והמוציא בכל אשר לו החליף לו ע"י מתנה שנתן לו ובעל אושפיז' שלו הגיד שכדבריו כן הוא ונפל מחלוקת בתוך הקהל ועדה שקצתם אמרו שאין הכותי' נאמן עליו לפוסלו ונאמן הוא במגו אי בעי אמר שמכר למקומות רחוקים ואינו מכיר הכותי' ההם ש"מ קושטא קאמר:

אמרתי לברר הדבר זה ותחילה נאמר דאף דבר זה פשוט שאין הכותי נאמן לא לאסור ולא להתיר וכבר נאמרו בו דברים בדברי הפוסקים בי"ד ובש"ך ובפרי חדש סי' ס"ח מ"מ היכי שהוא רוצה לברר דבריו ע"י הכותי והכותי מכחישו יש לחוש אחריו ולא נאמן

במגו ואף שאיסורא מממונא לא ילפינן להקל אבל להחמיר שפיר נוכל למילף ובדיני ממונות כתב הטור חו"מ סי' ע' דהמלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים טען אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אומרים לו הביא אותם ויעידו שצריך לברר את דבריו ואם באו עדים ואמרו להד"מ כתב הרמ"ה שהוחזק כפרן. והא דאמרינן בפ"ב דשבועת הדיינים מילתא דלא רמי' עליה דאינש לאו אדעתי' ולא הוחזק כפרן כשאמר פרעתיך בפני עדים והכחישו כיון שלא הי' צריך לפורעו בעדים היינו דוקא כשאמר דרך תימא ולא פרעתיך בפני פלוני שאין משמע מדבריו שאמר אותו בלשון וודאי הילכך אע"פ שאמרו העדים להד"ם לא הוחזק כפרן אבל כשחתך דבריו ואמר פרעתיך בפני פלוני אז צריך לברר את דבריו והר"ז הלוי חילק כשאמר שהזמנום להעיד אז צריך לברר והוחזק כפרן אם יכחישוהו אבל כשלא הזמנום לעדות א"צ לברר דבריו וחילוק זה חילק נמי הרב ב"י לדעת הרמב"ם ופסק כן בש"ע ורמ"א כתב די"א דאין חילוק בין הזמינום או לא וכל שבאו עדים והכחישוהו חייב לשלם אלא שאין צריך לברר דאם אין יוכל להביא העדים לית לן בן ומאוד נפלאתי על דודי הש"ך וז"ל ותמי' לי על הרב בהג"ה שכתב סתמא כו' דהא אין פוסק שיחלק על הש"ס דשבועות העדות ובע"כ צריך לחלק איזה שום חילוק וה"ל להרב להביא שום חילוק היכי דאינו חייב לשלם ונ"ל דהך י"א הוא דעת הרמב"ם וכו':

ול"נ דאין כאן קושי' על הרמ"ה דס"ל כחילוק הרמ"ה דווקא כשאמר דרך תימא ולא פרעתיך כו' מיירי בהך דשבועות דיינים והרמ"ה קאי על דינא דש"ע כתב אמר פרעתיך משמע כשחתך דבריו ואז צריך לברר ואם לאו הוחזק כפרן וממילא משמע דאם אמר דרך תימא ולא פרעתיך לא הוחזק כפרן וק"ל נמצא אנו למידין דלכ"ע היכי דצריך לברר דבריו אינו נאמן במגו אי בעי אמר פרעתיך בינו לביני עצמו כיון שהוא מוכחש מתוך דבריו לא נאמן במגו ואפילו לדעת הפוסקים שהביא הטור שלא חילקו בהנך חלוקי' דלעיל וס"ל כהך דשבועות הדיינים דאין צריך לברר היינו משום דהתם חשבינן מילי דכדי דלא רמי' עלי' לפרעו בעדים ולאו אדעתי' אבל בנ"ד שהוכרח לומר לפני הקהל והדיינים למי מכר סתם יינו והוכרח להשיב להקל לא הוי מילי דכדי א"כ לא מהימן במגו ועלי' דידי' רמי' לברר דבריו וכל זמן שאינו מברר מחזיקינן לי' לשקרן ואין לחלק דהתם נכחש ע"פ עדים כשרים אבל הכא הני כותי' אינו נאמנים נגדו להכחיש זה אינו דע"כ אינו תלוי הטעם מפני שהוא מוכחש מעדים אלא דעיקר דאינו מברר דבריו וראי' לזה דהא בריש פרק זה בורר ללשון שני של רש"י שכתב עליו שהוא עיקר מיירי שיש להתובע שני כיתות עדים על תביעתו וצריך לברר דבריו להביא שני כתי עדים כשרים ואם נמצא כת

אחת פסולין הפסיד התובע טענתו ולא יגבה חובו אע"פ ששני עדים כשרים מעידים כדבריו אפ"ה מפסיד בשפת יתר שאמר תחלה שיש לו שני כיתות עדים והעדים אינה מכחישים אותו אלא שנפסלו מצד אחר וי"ל שדבריו הוא אמת אפ"ה מפסיד כשאינו יכול לברר ק"ו בנ"ד שאנו מסופקי' בדבריו שצריך לברר את דבריו ולהביא אותן הקוני' הכותי' להגיד כדבריו ואם אינם מעידים כדבריו הוחזק לשקרן ואינו נאמן במגו כלל ואינו נכנס כלל לגדר שכותי אינו נאמן בשום עדות הני מילי היכי דאינו צריך לברר אבל הכא דצריך לברר דבריו ונמצא שקרן איתרע חזקתו ותדע דאינו תלוי בדבר שהעד נאמן עליו דהא עד אחד בהכחשה לאו כלום הוא וכתב מהרי"ק הטעם כל מקום שהאמינהו התורה לעד א' הוי כשנים וה"נ האמינהו התורה להשוחט ואותה שחיטה עצמה מותרת לשאר בני אדם ואפ"ה היכי שאמר העד בשם העד הראשון כגון פלוני תיקן לי את הכרי הזה ואשתכח שיקרא אמרינן בפ' המדיר דאינו נאמן אלא ע"כ כיון דאשתכח שיקרי ונתפס בדבריו אזכי' לי' נאמנתו ואף לדעת מהרי"ק הוא נאמן כשנים אפ"ה במה שנאחז ונתבדה בדבריו לא מהימן ה"נ דכוותי':

ומצאתי להדיא שנסתפק הרב בח"מ בא"ה סי' י"ז סי' ח' היכי שאמרה בשם העבד ושפחה אם יכולי' להכחיש אותה והתם י"ל בעדות אשה מספקא לי' משום דבעדות אשה אמרו שהוא כשנים וסמכו דאשה דייק' ומנסבא אבל בשאר אסורים י"ל דלא מספקא לי' דאתחזק לשיקרא אף בפסולי העדות ואף אם נאמר דבכל מקום מספקא לי' היינו היכי שבא להעיד והתורה האמינתו אבל היכי שחיוב עליו לברר ולא בירר ואף שהוא מוכחש מעידי פסולים מ"מ כיון שהבירור תלוי בהם ולא הגידו כדבריו מחזקינן ליה לשיקרא ואף שהוא מתרץ דבריו ומגיד הטעם למה הכותי' מכחישים אותו מ"מ מידי ספק לא יצא. ומצאתי און לי להשביעו ואע"פ שפסק בש"ע בי"ד סי' ב' במומר לתאבון אפילו נשבע ששחט בסכין יפה אינו נאמן עליו אפילו בשבועה מ"מ סמכתי על העמוד אשר כל בית ישראל נשען עליו הוא רש"ל והביאו הש"ך שם בסי' קי"ט וז"ל כתב מהרש"ל בפ' קמא דחולין סי' ז' דמ"מ מי שהוא חשוד על סתם יינם כמו בדורות הללו מותר להאמין לו על יין נסך בנשבע עליו רק שיפרשו לו השבועה הטיב דאינו מושבע ועומד לפי שמיקל בסתם יינם שהוא מדרבנן וכתב שהורה כן להלכה למעשה עכ"ל. א"כ מעשה רב אף אנן נסמוך עליו שעכ"פ ישבע האיש הזה בשבועה חמורה לפי ראות עיני הדיין שעכ"פ שכדבריו כן הוא שמכר לאותן הכותי' וכל היינות שלו שהביא לתוך קהלתינו נעשה בהכשר ע"פ דת ודין תורתינו ואם לא ישבע כיון דנאחז ונתבדה בדבריו מידי חשוד לא יצא ואם כן כל היינות שהביא תוך הקהלה הם בחזקת איסור

סתם יינם וכל זה נראה בעיני פשוט וברור ולא הארכתי אלא להוציא מדעת החולקים עלי שלא נעשה חשוד כלל ע"פ הכותים שאינם נאמנים הן להיתר והן לאיסור וכבר הוכחתי שאין נידן דידן נכנס לגדר זה אלא כיון שהיה מוכרח לברר ע"פ גזירות הקהל והדיינים להיכין מכר היי"נ שלו ואמר לכותי פלוני בכפר פלוני ולכותי פלוני בכפר פלוני ונאחז ונתבדה ע"פ פיהם מחזקינן לי' לשקרן עד שישבע שכדבריו כן ואם אינו נשבע מחזקינן לי' לחשוד בדבר זה ובדורות הללו ראוי לגדור גדר וה' ינחני בדרך אמת:

ומצאתי אח"כ בי"ד סי' קכ"ט בבדק הבית שכתב בשם הריב"ש על מי שפסול לעדות אינו פסול לשבועה אפילו העיד עדותו בשבועה פסול שכל שאין העד נאמן מצד עדותו לבד גם בשבועה אינו נאמן דהא נפק לו מתורת העד והבית יוסף קרא תגר שיש שהיה שותים יין של הקראי' כל שנשבע בעל היין שלא נגע בו דלא שפיר עבדי דאפילו אם תמצא לומר דאינו חשוד על השבועה מכל מקום מילתא דלא רמי' עלה דאינש עביד לה ולאו אדעתי' ומשמע מדבריו היכי דליכא למימר דלא רמי' כגון בנידן דידן מהימן על השבועה כפסק רש"ל. וצריכין אנו לחלק בין שאר איסורין לאיסור סתם יינם והנה בתשובת רמ"א סי' ס"ו כתב בשמעון שאמר לו שראובן תיקן לו החמאה וראובן מכחישו ורצה להתיר המעיי' שם יראה שלא התיר אלא שאיסור חמאה הוא איסור קיל משאר איסור דרבנן וגם דבריו אינם מחוורים כלל בדין זה והשיג עליו הט"ז בס"ס קכ"ז בדברים ברורים וכתב שאפי' בחמאה אינו נאמן דוודאי שיקרא אאור כיון שתולה התיקון בראובן וראובן מכחישו וכאן אין שייך שהאמינהו התורה עד א' כשנים כיון דמודה מעצמו שפלוני תיקנו והוא מכחישו ע"ש א"כ מוכח להדי' אם הוא נאמן כתרי ועד אחד לא הי' נאמן כנגדו אפ"ה אם תלוי התיקון בו אינו נאמן ש"מ שאין הדבר תלוי בעד הראשון שהוא יותר נאמן אלא מפני דאשתכח שיקרא הכי נמי אף דהכותים אינם נאמנים כשאר עדות היכי שאינו מברר דבריו כיון שהי' מוכרח לברר להיכן מכר י"נ שלו ואשתכח שיקרא איתרע לי' חזקתו וסמכינן על רש"ל להשביעו ואי מהימן ליה הכותי הזה יש לאסור כמו שהביא הש"ך ביו"ד סי' ט"ז גבי אותו ואת בנו אפי' אינו מסיח לפי תומו אי מהימן לי' יש לאסור הנלפע"ד כתבתי מאיר חותם בק"ק אייזנשטאט:

שאלה קיח

נהגו בקהלתינו ק"ק אייזנשטאט לעשות ראש הקהל וז' טובי העיר וכל התמנות ע"פ בוררים ונכתב בתקנה בפנקס הקהל שחמשה אנשים דהיינו הר"ה וד' טובים לא יהי' קרובים ופסולי עדות זה לזה אך בשני גבאי צדקה שמצטרפים לחמשה אנשים הנ"ל לכל

דבר גדול להיות ביחד שבעה טובי עיר נכתב בתקנה בזה"ל אבל שני גבאים צדקה יכול להיות פסול אחד לשבעה טובי עיר. ובשנת תצ"ל כשעלה הבוררים מתוך הקלפי כנהוג עשו לגבאי אחד שהי' לו שני קרובים פסולי עדות בתוך חמשה אנשים הנ"ל וכתבו וחתמו בח"י על כל המנוים שעשו כנהוג בכל שנה ולמחרתו קמו קצת יחידים וערערו על זה ומענם בפיהם שלא הותר בתוך התקנה אלא לעשות קרוב אחד פירושו לאחד מחמשה אנשים הנ"ל ולא לשנים והגבאי הנ"ל אומר שיש לפרש לשון התקנה הנאמר פסול אחד לז' טובי העיד משמע אף שהוא פסול לכולם ועוד כיון שכבר עלה שוב לא ירד ואם בשביל עירעור קצת יחידי הנ"ל מרוצה הוא שלא לצרפו אף לדבר גדול לחמשה אנשים הנ"ל וינהגו כמי שאינו בביתו שהמנהג ליקח אחר תחתיו משאר מינוי' כגון ממונים או ת"ת גבאים והנקדנין אומרים שאין דנין אפשר משאי אפשר ואינם מרוצים בזה כי מתחילה צריכין לבחור באיש הראוי להיות לפי מעלתו בתוך ז' טובי עיר ואף שלא נתפרש בתקנה בפירוש שלא יהי' פסול לשני אנשים מחמשה טובי עיר כי מוכח מתוך לשון התקנה שלא נכתב בדקדוק דהרי כתב יכול להיות פסול אחד לז' טובי עיר הלוא זה האחד הוא בכלל ז' והי' לו לכתוב לששה טובי העיר וכשם שכתב זה שלא בדיקדוק כתב נמי שאר שלא בדיקדוק וא"כ די לנו להכשיר פסול אחד נגד דין תורה ולא שנים ושאלו המנהיגים את פי להורות הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון עשי' לשמה:

תשובה הנה אחרי העיין הדק הטיב באתי במגילת ספר להגיד הרשום בכתב אמת ולחקור ולהעמיד על הדין ועל האמת ועל השלום ואחר אחרון אני בא במה שאמרו אין למידין מלשון התקנה באשר שלא נכתב בדיקדוק שכתב שפסל לז' טובי העיר וזה נכתב שלא בדקדוק שהי' לכתוב לששה אנשים א"כ שוב אין למידין מלשון התקנה שיהי' במשמע שיהי' פסול אפי' לשנים אומר אני שלכאורה יש סתירה לדבריהם מהא דאיתא בח"מ סי' מ"ג ברביעי בשבת כ"א לתשרי ונמצא שאין מכווין שרביעי בשבת של תשרי של אותה שנה הי' ביום כ"ד אפ"ה השטר כשר וכן שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי שטר מאוחר הוא וכשר אלמא דתלינן כאלו נכתב כתיקון ביום כ"ד וכתב הסמ"ע בס"ק י"ד דהטעות ניכר מתוכו דכיון דכתב רביעי בשבת ואותו רביעי הי' כ"ד יום איצטרכו למיתלי דטעו בעבורא דירח' ה"נ בנידן דידן שמוכח מתוכו שטעות סופר הוא וכיון שידענו שגבאי צדקה הם בכלל ז' טובי העיר והוי כאלו נכתב כהוגן שיהי' פסול אחד לו' טובי העיר וראיתי בש"ך שכתב שר"ת חולק על זה וגם הרב בא"ה סי' קכ"ו סי' כ"א כתב דיש חולקין והוא דעת הריב"ש סי' קי"ז ותימה שכתב כאן כדברי

המחבר וז"ל בחודש תשרי כ"ב בו הוא שמיני עצרת דעל כורחך שטר מאוחר הוא מ"מ רבינו תם חולק להדי' וכן מסיק בפסקי מהר"י שם דבא"ז דסנהדרין מייתי דר"ת ועוד שני גאונים עמו פסלו שטר כזה ונראה טעמם דבתרי יומא לא אמרינן דטעי כדלעיל סי' ל"ו וצ"ע לדינ' עכ"ל ונפלאתי במה שכתב דיש חולקין הוא דעת הריב"ש דהמעיין בדברי הריב"ש סי' קי"ז דפסל גט שנכתב יום ג' י"ז בחודש אב והי' י"ט בוודאי בתרי יומא לא טעי אינשי והא דהכשיר ראבי"ה שטר כזה היינו טעמא כמו שכתב המרדכי ריש פ"ק דר"ה והביאו הסמ"ע וז"ל ואי משום שיש טעות שני ימים איכא למימר בשני עיבורי טעה א"נ מפני ששני ימים של ר"ה קדושה אחת הן וכיומא אריכתא דמי וסבר נמי למנין החודש ה"ל כחד יומא נמצא שאין כאן טעות אלא יום אחד ומחרת החודש שהוא ממחרת יו"ט התחיל למנות וזה יום רביעי ולכך נשלמו כ"ב יום רביעי בשבת ולעולם בכה"ג לא פסלינן שטרא מאחר שהעיקר השטר נכתב כהלכתו עכ"ל א"כ י"ל דאף ראבי"ה מודה בדינו של ריב"ש ולא על הש"ך לחוד יש לתמוה אלא על רב רמ"א שבא"ה סי' קכ"ו ס"ק כ"א פסק המחבר כדעת הרא"ש שהביא הטור בגט שכתב ברביעי כ' יום לירח שבט והוא כ"א והוי גט מוקדם והכשיר הרא"ש מטעם שיודע שר"ח שבט הי' ביום החמישי ורביעי בשבת אי אפשר להיות כ' בחודש אלא כ"א תלינן בטעות סופר שלא הי' זכר קביעות החודש ולא הוי מוקדם אע"ג דקי"ל דווקא עד רובא של חודש טעו אינשי בקביעי ירחא הכא אין חילוק דע"כ דבריו סותרים זה את זה אם הוא רביעי הוא כ"א לחודש ואם הוא כ' בחודש כמו שכתב הרי הוא ביום ג' ועל כורחך טעה וכו'. וכן הם דברי הסמ"ע בהגה' ס"ק י"ד וכפסק זה פסק בשולחן ערוך וכתב רמ"א ויש חולקין ונרשם בצדו ריב"ש וחפשתי בכל הספרים ולא מצאתי לו חבר מי שחולק בזה על הרא"ש וגם הב"י לא הביא שום חולק רק בש"ע קכ"ז כתב בשם מהרא"י בפסקיו סי' י"א בגט שכתב ה' אלפים וי"ז ודילג ומאתים כתב מהרא"י שאין לדמותו לתשובת הרא"ש שכתב רבינו בסי' קכ"ו שמכשיר גט שכתב בו ברביעי עשרים יום לירח שבט ויום רביעי הי' כ"א לשבט דשאני התם שדברי הגט סותרים אלו את אלו ולכך הואיל ומוכח טעות סופר מיני' ובי' מוקמינן הטעות שטעה בעיבור החודש אבל כל היכי שאין שום הוכחה מתוך הגט עצמו לא תלינן בטעות סופר הואיל ומ"ש לפנינו אין בו משמעות טעות ואי משום דידוע לנו מבחוץ לפי רוב אנשים דע"כ דילוג טעות יש כאן נראה דלא דמי למוכח מיני' ובי' דרובא לא ידעי חושבנא וסיים בכתבי מהאר"י בא"ז דסנהדרין מייתי דר"ת ועוד שני גאוני' עמו פסלו שטר שנכתב בו בכ"ד כההוא דתשובה האשר"י מזה לא הבאתי לאסור יש לך א"ז גדול ע"ש טעם הדברים ואין בידי אותו ספר עכ"ל. הרי להדי' שר"ת ושני

גאונים לא הי' חולקים על תשובת הרא"ש אלא כמבואר בהאי דינ' שכתב המרדכי ריש פ"ק דר"ה שנשאל לרבינו אלעזר ברבי שמשון על השטר שהיה כתוב בה בד' בשבת בכ"ב בתשרי ונמצא שאינו מכווין בימים שלפי שר"ה של אותו שנה היה ביום שני ורביעי בשבת לאו היינו כ"ב בחודש אלא כ"ד ועוד שכ"ב הי' שמיני עצרת שאין כותבין שטרות וצידד להתיר מטעמים הנ"ל ומסיים המרדכי וה"נ פ' רבינו חננאל וכן ראיתי מעשה בימי ריב"א בשטר שהי' לפניו והי' כתוב בו כיוצא בזה והכשירו הוא וכל רבותא שבמגענצא מההיא מתני' דזה יודע בעיבורו של חודש וזה אינו יודע וחלק עליו ר"ת ופסל אותו שטר עכ"ל ממשמעות לשונו משמע שלא חלק ר"ת במה שפסק רבינו אלעזר אלא על מעשה דריב"א חלוק שכתב כיוצא בזה משמע דומה לו אבל לא בנידון שאלת הרב רבינו אלעזר ממש והא ראי' שבכתבי מהרא"י העתיק שפסל ר"ת ושני גאונים עמו שטר שהי' כתוב בו בכ"ד והיה כ"ב ובמעשה דרבינו אלעזר היה איפכא שהיה כתוב בכ"ב והי' אותו היום בכ"ד ובכ"ב הי' שמיני עצרת שאין כותבין בזה פסק להכשיר ולא חלק עליו ר"ת אלא בכיוצא בזה ואינו מוכח מתוכו שלא נכתב באותו יום אלא רצו להכשיר מההיא מתניתין דזה ידוע בעיבורו של חודש ונחלק ר"ת דבשני ימים אינם טועים ולכך לא הביא הב"י דעת ר"ת החולק עליו אלא כדאמרן דר"ת לא נחלק בדינו של ר"א וק"ו בן בנו של ק"ו בההיא דהרא"ש ולא טעה אלא ביום אחד וחפשנו בכל החורים והסדקים ולא מצאנו שום חולק על הרא"ש ופליא' ותימא קמייתי על הרמ"א שכתב בא"ה שיש חולקין הדרן למילתא קמייתא דלכאורה יש סתירה לדברי האומרים שכיון שנכתב קצת שלא בדיקדוק שוב אין למידין משאר לשון התקנה מהא דאמרן אבל יש לדחות דהתם מוכח מתוך השטר שהוא טעות אבל בנידן דידן אינו מוכח מתוך השטר וכמו שכתב הסמ"ע במ"מ סי' מ"ה ס"ק י"ד גבי שטר מתנה שהי' לו לכתוב בשנת נ"ח וכתב בשנת נ"ז ובר מכל דין אף אם נימא בנידן זה דהשטר פסול מ"מ בנ"ד כ"ע מודו דלמידין משאר לשון השטר דבשלמא התם איכא לאספוקי שמא השטר מוקדם הוא ופסול השטר לגמרי אבל הכא בשביל טעות אחד בדיקדוק הלשון לא פסלינן שאר לשון תקנה ודומה ממש אם כתוב בשטר שחייב לו שלשה מאות זהו' ונמחק שלשה אטו פסלינן כל השטר ודנין שמיעוט מאות שנים וה"נ וכי בשביל שכתב שלא בדיקדוק בשני גבאי' יכול להיות פסול אחד לז' טובי עיר אף שהי' לו לכתוב. לששה טובי העיר מ"מ שאר לשון תקנה שכתב פסול אחד לז' הוי כמו שכתב לששה טובי העיר אלא לישנא הוא דאתקלי' שחושבים לכולם בצירוף ז' טובי העיר ושפיר יש במשמעות התקנה פסול לחמשה לכולם ובמה שטענו היחידים דעכ"פ יש במשמעות התקנה פסול לחמשה לכולם רק לאחד מחמשה

והוא ספק בלשון התקנה א"כ ניקם אדין התורה דדי בתקנה להפקיע מדין תורה להכשי' פסול אחד ולא שנים אומר אני דיש סתירה לדבריהם משני טעמים חדא בכל תקנה אנו חוקרים אחר כוונה בשביל מה נעשתה התקנה ההיא וחקרנו שקהלתינו הי' מתמעט וכל גדולי פני העיר הי' קרובים זה לזה והי' מוכרחים למנות בתוך ז' טובי העיר אנשי' שלא הגיעו למעלה זו ולכך קיבלו וקיימו עליהם שרשאי להיות תוך ז' טובי העיר קרוב אחד ומהאי טעמא אפשר דהתירו אפי' אם הוא קרוב לשנים ואף שבעת הזאת יש בתוך קהלתינו אנשים מכובדים שראוים לגדולה מ"מ אזלינן בתר עיקר טעמא דתקנות כמו שכתב הרא"ש ביצה גבי דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירה וז"ל פי' דבר שנגזר במנין חכמים ואירע הדבר שהוא ידוע שגזירה בטילה כגון שידוע מאיזה טעם נגזרה הגזירה ואותו הטעם בטל לו וא"כ ראוי שתבטל גם הגזירה ממילא אפי' הכי אינו בטילה עד שנימנו עליה חכמים והיתירה עכ"ל ה"נ דכוותי':

ועוד לכל הפחות אף אם נימא שיש ספק בדברי התקנה אין הדין כמו שהיחידי' רוצים לדחותו לגמרי דהא כבר פסק בי"ד בש"ע ס"ס רכ"ח והוא מתשובת הריב"ש לשון מסופק בהסכמה ובחרם נידן כפי מה שיאמרו רוב הקהל שהי' כוונתם בשעת החרם ועוד אף אם נימא שיש במשמעות שיהי' קרוב לאחד וגם נוכל לומר שיהי' קרוב לכולם א"כ בוודאי אין לערער אם הוא קרוב לשנים מהם ולא נכנס כלל לספק וראיי' לזה כי מצינו כיוצא בזה פלוגתא בש"ס ואזכיר אחד מן המקומות בחולין דף ע"ח ע"ב דפליגי ר' יונתן ור' יאשי' דתני' איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא אביו ואמו אביו שלא אמו אמו שלא אביו מנין ת"ל אביו ואמו קלל אביו קלל אמו קלל דברי ר' יאשי' ר' יונתן אמר משמע שניהם כא' ומשמע א' בפני עצמו עד שיפרש לך הכתוב יחדיו ופי' רש"י אליבא דר' יונתן וכל היכי דכתיב פלוני ופלוני או האי או האי משמע עד שיפרש לך יחדיו ואף דאנן פסקינן כר' יונתן כמבואר בתשובת הרשב"א הביאו הב"י ביו"ד סי' רכ"ח וז"ל כתב הרשב"א בתשובה ראובן שצוה חנוך בנו והשביעו שלא ילוה לשום אדם כי אם ברשות שמעון ולוי ועכשיו מת שמעון היוכל חנוך להלות ברשות לוי לבדו או לא תשובה פלוגתא דר' יאשי' ור' יונתן כו' ואנן כר' יונתן דאמר משמע שניהם כאחד וכו' וכן פסק בש"ע ביו"ד סי' רכ"ח סי' מ' ורמ"א ביו"ד סי' רי"ו בהגה'. וא"כ זכינו לדין כל היכי דלא כתיב יחדיו משמעות בין שניהם כאחד ובין אחד בפני עצמו א"כ לא יוכלו לומר דלאחד יהי' קרוב ולא לשנים דהא כיון דלשנים נמי משמע א"כ יהי' המשמעות בין שיהי' פסול לאחד או לשנים ואין כאן ספק כלל:

ועוד אני אומר דאף ר' יונתן לא קאמר אלא היכי דאמר בפני פלוני ופלוני אבל היכי דאמר שתעשה לפני עשרה. עשרה דווקא במשמע ולא אחד ואין לומר דהא אם אמר לעשרה כתבו גט לאשתו תנן בסוף האומר אחד כותב ושנים חותמים ש"מ אף אם אומר לרבים מ"מ נוכל לומר דכוונתו אף לאחד או לשנים וא"כ ה"נ דבנ"ד יש לספק אם יהי' פסול לאחד לשנים זה אינו דהתם מיירי שאמר לפני עשרה ולא פרט עניינם אבל אם אמר אתם עשרה כתבו הוי כמו שאומר כולכם ואף דמבעי' לן במנה כולן ופי' רש"י כיון דלא אמר כולכם לא הקפיד אלא לומר בפני המנויין ולא שיחתמו כולם מ"מ נראה היכא דאמר אתם עשרה כתבו הוי כאומר כולכם. וצ"ע לדינא:

ועוד אף אם נימא שהוא ספק בלשון התקנה אינו דומה לנידון של הריב"ש דהתם י"ל שבא לדון על דבר לכתחלה איך לעשות ועוד דהתם הי' הסכמה ע"פ חרם וספק איסור לחומרא אבל בנ"ד שבתקנה לא נזכר חרם רק קנס וכבר עלה ע"פ הבוררים וכיון שעלה לא ירד יהבא להורידו מגדולתו עליו הראי' דיד בעל השטר על תחתונה כמבואר בח"מ סי' מ"ב ובפרט כיון שהוא מרוצה שלא לצרפו אין כאן בית מיחוש דהא מבואר בח"מ ס"ס ס"א דיש מי שאומר שתנאי שאדם מתנה עם חבירו אין הולכין אחר לשון הכתוב אלא אחר הכוונה. ובי"ד בסי' רכ"ה מבואר בב"י שגם בתקנה הולכין אחר הכוונה. ובנ"ד נמי כיון דאנן סהדי דעיקר קפידא שלא יצטרפו שלשה קרובים ליחשב לשלשה דעות כשיעמדו על המנין וכיון שרוצה להסתלק ולמחול על כבודו אין מורידין אותו מגדולתו והנקדנין שאומרים שאין כבודם לישב תמיד עם מי שאינו עלה להיות גבאי אצל הבוררים אין ספק שאין כוונתם לשם שמים כי יש לחוש לכמה תקלות ואין דבר טוב יוצא מתוך מריבה ובפרטות בענין התמנות להוריד אדם מגדולתו כמו שאמרו חז"ל גבי שאול לאחר שעלה לגדולה לא הי' נכוה אפי' בחמי חמין ויש לחוש לכמה קילקולי' ע"כ אומר אני בטח שבשנה זו מאחר שכבר עלה לא ירד מגדולתו ולהפיס דעת החולקים לא יצטרפו אותו כשרוצים לעמוד על המנין כאשר פסק אנפשי' ומהיום והלאה ע"י צירוף כל הקהל יכולים לפרש דבריהם ויהי' לחוק ולמשפט לדורות הבאים אבל כעת כל מה שעשו הבוררים יקויים כ"ד הדובר בשלום אל עמו. נאום מאיר:

שאלה קיט

קשיא לי הא דמבעי' לן בנדרים דף ל"ה ע"ב הני כהני אי שלוחי דידן הוי או שלוחי דרחמנא נינהו ותמי' לי אמאי לא פשיט מברייתא דאיתא בפ"ק דחולין איש איש מלמד שמקבלים נדרים ונדבות מכותים וקי"ל אין שליחות לכותי והאי קרא לאו בבמה איירי

וכן פי' רש"י בחומש פ' אמור ומיד בן נכר לא תקריבו ופי' רש"י אע"פ שלא נאסרו בעלי מומין לקרבן בני נח אלא א"כ מחוסר אבר זאת נוהגת בבמה שבשדות אבל על המזבח שבמשכן לא תקריבו אבל תמימי' תקבלו מהם לכך נאמר למעלה איש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל וא"כ איך הי' כהנים יכולים להקריב קרבנם אי שלוחי דידן נינהו הא כותי לאו בני שליחות נינהו ואין הישראל נעשה שליח לכותי אלא ע"כ שלוחי דרחמנא נינהו. וצריך לומר דלגבי נכרים באמת פשיט לי' דהוי שלוחי דרחמנא ולא מבעי' להש"ס אלא לגבי ישראל אי שלוחי דידן או שלוחא דרחמנא וק"ל:

שאלה קכ

מאיר נהירא לי' שבילי דשמעתתא וספרי דבי רב תנא ומתני לית לי' שיעורא דרבנן חכמתו מתפרסו' וריחו נודף כמור דרור וחרות על לוחות לבו קבוע כחושן משפט ה' צדק מעיקרא משמע ומוציא אני מקרא זה נוקב ויורד התהום וצולל במים אדירים ה"ה אדוני מ"ו רב האי גאון המפורסם ע"ה פ"ה המושלם בתורתו ובחסידתו אין דוגמתו דוגמ' של מעלה עונשין בקודש כ"ש מוהר"ר מאיר נר"ו:

הנה בא אלי אחד מאוהבי ורעי ובקש ממני לראות דעת גדולי המורם שעברו עליו ימים של צער כי אתרעי לי' מילת' בענין ששידך לבתו ונתן לנדן ה' מאות ר"ט ועוד שלש מאות ר"ט התחייב את עצמו לתת לחתנו שעה אחת קודם מותו דהיינו שניתן לחתנו שטר באוה"ב על רביעית ביתו בכל תיקון השטרות אך ששם מבואר בתנאי כפול כתנאי ב"ג וב"ר שהבריר יהי' כל ימי חייו וחיי אשתו ליתן לחתנם ג' מאות ר"ט או רביעית בית ובאם שיבא שעה אחת קודם מות חמיו או חמותו ועדיין לא נפלה הבריר ליתן לחתנם ג' מאות ר"ט יהי' רביעי' הבית מוחלט ביד חתנם וע"ז הוא קנו תנאים ראשונים ואחרונים ככל הנהגות במדינות אשכנז ומחמת עירור תקנות שום נתקנו והי' זה ארבע שנים לאחר החופה מתה בתם בלי ז"ק מבעלה והנה ביד חתנו השטר על החוב של ג' מאות ר"ט או רביעית הבית ועתה עומד השואל ושאל אם מחייב לקיים השטר אשר ביד חתנם לעת הזאת באשר שמת בתם. וכבר תיקן ר"ת בחרם מטעם תם לריק וגו' ע"כ:

תשובה

הנה מוצא ומביא דין זה כבר לא נשבת מזכרו שהוא ש"ס ערוך בפ' נערה דף מ"ז ע"א בפיסקא ת"ר כתב לה פירות כסות וכלים שיבאו עמה מבית אבי' לבית בעלה מתה לא זכה הבעל בדברים הללו משום ר"נ אמרו זכה הבעל בדברים הללו לימא בפלוגתא דרבי אלעזר ב"ע ורבנן קמפלגי דתנן נתארמלה או נתגרשה בין מן הנשואין ובין מן האירוסין

גובה את הכל ור"א ב"ע אומר מן הנשואין גובה הכל ומן האירוסין בתולה גובה מאתיים ואלמנה מנה שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה למ"ד לא זכה כר"א ב"ע ולמ"ד זכה כרבנן לא דכ"ע כר"א ב"ע מ"ד לא זכה כר"א ב"ע ומ"ד זכה עד כאן לא קאמר ראבע"ז אלא מדידיה לדידה שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה אבל מדידה לדידיה אפילו ראב"ע מודה דמשום אחיתוני הוא והא אחיתוני להו ע"כ הגמ' ורש"י מפ' דהך ברייתא דפליגי בה רבנן ור' נתן בארוסה מיירי אבל בנשואה כ"ע מודו דזכה הבעל ור"ת מפרש דבנשואה פליגי וטעמא דלא זכה לת"ק משום דאנן סהדי דאין דעת האב ליתן נדוני' זו אלא ע"מ שיהנה בתו ממנה ולר' נתן לית לי' אומדנא וזכה הבעל ופסק ר"ת ור"ח והרא"ש כת"ק דר"נ. וראיתי דקשי' לך על מה שהקשו התוס' מהא דאמרינן בת"כ ותם לריק כחכם זה שפוסק לבתו ממון מרובה ומתה בתוך ז' ימי המשתה הרי הפסיד בתו והפסיד ממונו ותירצו דמיירי שהחתן מוחזק בה וקשי' לך ומוכרח אני להעתיק לשונך אות באות וז"ל. וקשי' לי אמאי פריך נימא בפלוגתא דר"א ב"ע ורבנן קמפלגי מ"ד זכה כרבנן מ"ד לא זכה כר"א ב"ע דילמא לא דמי כלל להתם משום דהא דקאמר ר"א אינו גובה את הכל מן האירוסין הוא דקאמר מטעם שלא כתב אלא ע"מ לכונסה ומן האירוסין בוודאי יורשי הבעל מוחזקים בכתובה ובתוס' ומכ"ש בנתגרשה שעדיין לא נתן לה כתובה והכא מיירי מן הנשואין ולפי פי' ר"ת מדמה כי היכי דאזיל ר"א בתר אומדנא דלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה ה"נ אזיל בתר אומדנא שלא כתב אלא ע"מ שתהנה בתו א"כ לכך י"ל מ"ד זכה סבר נמי כר"א ב"ע והא דסבר ר"א לא זכתה בתוס' משום היכי דקם תיקום כמו שנמצא בהג"ה הרא"ש וכן בת"ה סי' שכ"א כדמייתי רמ"א בסי' כ"ב וכאן האב מוחזק לכך סבר לא זכה הבעל בדברים הללו ודבר זה צריך לי עיון עכ"ל:

ונוראת נפלאתי עליך לאן הי' לבך נוטה דהא ר"ת לא פסק מחמת ספיקא היכי דקם תיקם אלא מחמת דינא דכל זמן שלא נתן אמרינן אומדן דעתו דמסתמא לא נתכוון אלא ע"מ שתהנה בתו אבל לאחר שנתן אמרינן מסתמא כיון שנתן ליד בעל נתן במתנה גמורה בין שתהנה בתו ובין שלא תהנה אכן הי' לנו ליזל בתר גדולי הפוסקים הרי"ף והרמב"ם ורש"י דפסק בנשואה אפילו אם עדיין האב מוחזק בנדן צריך ליתן ליד חתנו בזה הכריע רמ"א כיון שהוא מוחזק יוכל לומר קים ליה כר"ת וסייעתו ולא מוציאין ממון מיד המוחזק ולר"ת פלוגת' דרבנן ור' נתן ופלוגת' דרבנן וראב"ע הם בסוג אחד וכי היכי דהתם בעל מוחזק והיא באה לגבות בשטר אינו גובה התוס' משום אומדנא ה"נ אביה מוחזק בנדן וחתנו בא לגבות בשטר נדוני' אינו גובה מפני אומדנות שלא כתב אלא ע"מ שתהנה בתו ולדעת ר"ת שני אומדנות שוים הם לפי מאי דס"ד א"כ לר' נתן

דס"ל דזכה הבעל מכח השטר אף שאבי' מוחזק ע"כ לא סביר' לי' כר"א ב"ע א"כ איך כתבת בתחילת דבריך לכך ר"ל מ"ד זכה סבר נמי כר"א ב"ע זה דבר שאי אפשר להעלות על דעת אנושי אם לא שנאמר שנפל איזה טעות בהעתק דבריך. וביותר תמוה לי על דבריך שכתבו התוס' ועוד דחוק קצת לר"ת דמה לו להזכיר מדידה לדידיה הוי למימר עד כאן לא קאמר ראב"ע אלא משום דלא נשאית אבל הכא דלא נשאית לא וכתבת דזה אינו מובן לך וזה לשונך אם אמרינן כדעת ר"ת הוי טעמא דר"א משום אומדנ' שלא כתב אלא ע"מ לכונסה א"כ איך אפשר לאוקמי ר' נתן דפליגי ארבנן כר"א ב"ע ולפי פי' ר"ת סבר ר"נ דלא אמרינן אומדנ' וא"כ איך אפשר לומר דסבר כר"א ב"ע דהלוא ר"א סבר אומדנא מן האירוסין שלא כתב אלא ע"מ לכונסה ולפיר"ת אומדנא זו שוה עם אומדנא שלא כתב אלא ע"מ שתהנה בתו א"כ לא יוכל לחלק בגמ' בין נשאית ללא נשאתי אבל מה שהקשה על ר"ת צריך ישוב עכ"ל ותמי' גדולה עליך שלא ירדת לסוף דעת התוס' דהא איכא למידק למה כתבו התוס':

ועוד דחוק קצת לר"ת ולמה לא כתבו שהוא דחוק גמור אלא נראה שאינו אלא דחוק קצת דהא בתחילת דבריהם פי' התוס' הא דקאמר לבתר הכי דעד כאן לא קאמר ר"א אלא מדידיה לדידה אבל מדידה לדידיה אפילו ר"א מודה דדי לנו באומדנא של אותן הנשואין אע"ג דאיכא תו אומדנא אחרית' דילמא אומדנא זו שאני כיון דהוי מדידה לדידיה ולא דמי להההיא דר"א דהוי מדידה לדידיה ואי הוי שייך התם אומדנא אחרית' הוי אמרינן עכ"ל. הרי להדי' הא דקאמר ודחי הש"ס אבל מדידה לדידה מודה ר"א ע"כ משום דאיכא אומדנא אחרית' של אותן נשואין נגד אומדנא שתהנה בתו ולכך לא אזיל ר"א בתר אומדנא וא"כ מה לי אם הי' דוחה הש"ס עד כאן לא אמר ר"א אלא שלא נשאת הא השתא נמי לא קמה האי דחוי דש"ס אלא מטעם דהכי איכא חתון נשואין משא"כ בארוסה דאינו אלא אקרובי דעתא בעלמא א"כ מה לי דחוי זה דקאמר הש"ס או דחוי דקאמר התוס' הא מחד טעמא אידחי ס"ד דש"ס וא"כ אינו דוחק גמור אלא דחוק קצת דמה לו להזכיר מדידה לדידיה דזה אינו מעלה אלא מטעם הנשואין דאיכא אומדנא אחריתא כנגד אומדנ' דתהנה בתו א"כ הוי למימר כן ע"כ לא קאמר ר"א אלא באירוסין דהתם אזיל בתר אומדנא דלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה ואומדנ' דאירוסין דאיקריבו דעת לא חשיב אומדנ' כלל אבל גבי נשואה מדידה לדידיה אף שיש אומדנ' דלא כתב אלא שתהנה בתו מ"מ איכא אומדנ' אחרית' דחתון נשואין ודחי הך אומדנ' ור"א ב"ע מודה דזכה הבעל וזה דבר ברור ואוז' תמי' שלך:

אך אי קשי' לי הא קשי' לי דלר"ת דפסקו הפוסקי' כת"ק דר"נ משום דס"ל כר"א ב"ע והא דדחי הש"ס דיחוי בעלמא הוא וכתבו התוס' והרא"ש הא ברייתא דלקמן אע"פ שכתובתה דהיינו נדונייתא בבית אביה בעלה יורשה אם נכנסה לשם נשואין אתי כר"נ קשי' לי דהתם בדף מ"ה ע"ב איתא להאי ברייתא הלך האב עם שלוחי הבעל כו' או שהי' לו חצר בדרך ונכנסה עמה ללון אע"פ שכתובתה דהיינו נדונייתא בבית בעלה מתה אביה יורשה מסר האב לשלוחי הבעל כו' או שהי' לו חצר בדרך ונכנסה עמו לשום נשואין אע"פ שכתובתה ר"ל נדוניית' בבית אביה מתה בעלה יורשה. ולפי' התוס' דלר"ת אתי הך ברייתא כר"נ א"כ באירוסין מודה ר"נ דלא זכה הבעל דאזלינן בתר אומדנ' דלא כתב אלא ע"מ שתהנה בתו ואומדנא דאירוסין דאקרובי דעתא לא חשיב אומדנ' כנגדה. ובדף נ"ה גבי פלוגתא דרבנן ור"א ב"ע קאמר הש"ס איתמר רב ור' נתן חד אמר הלכה כר"א ב"ע וח"א אין הלכה כר"א ב"ע וקאמר הש"ס תסתיים דר' נתן אמר הלכה כר"א ב"ע דשמעינן לי' לר"נ דאזיל בתר אומדנ' ופריך הש"ס ורב לא אזיל בתר אומדנ' והא גבי שכיב מרע אית לי' לרב נמי אומדנא ומסיק הש"ס אלא תרווייהו אזלי' בתר אומדנא מ"ד הלכה שפיר ומ"ד אין הלכה ה"נ אומדן דעתא הוא משום אקרובי דעתא והא איקרב' ליה דעתא ולכך פוסק הכי כרבנן דפליגי אר"א דאף מן האירוסין גובה את הכל משום דאיכא אומדנא אחריתא כנגדה אומדן דעתא שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה א"כ ק"ו מדידיה לדידה באירוסין דגובה הבעל משום אומדן דעתא דאיקרובי והא מקרבי אם כן ליפשוט הש"ס דר' נתן אמר הלכה כראב"ע דהא ע"כ הך ברייתא דלן עמה בחצירו לשם אירוסין אפילו כתובתה בבית בעלה אביה יורשה כר"נ אתי' דדוחק לאוקמי סיפא כר"נ ורישא כרבנן אלא ע"כ כר"נ אתי' ומודה ר"נ באירוסין דאבי' יורשה ואי ס"ד דס"ל לרבנן דאין הלכה כראב"ע דאף דאזיל בתר אומדנ' משום דחשיבי אומדן דעת דאקרובי למידחי אך אומדן דעה דלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה א"כ ק"ו מדידה לדידיה דראוי ליזל בתר אומדנ' דעת שיזכה הבעל אלא ע"כ דס"ל לר"נ דהלכה כראב"ע באירוסין דהאי אומדן דעת דאיקרובי לא חשיב לאומדן דעת כלל ולכך הכא גבי ירושת הבעל לא חשוב לאירוסין לאומדן דעת ואזיל בתר אומדן דעתו שתהנה בתו ולכך לא זכה הבעל. וע"כ צריכין אנו לומר דהך אומדן דעת שלא כתב לה אלא על מנת שתהנה בתו עדיף מהא אומדן דעת שלא כתב אלא על מנת לכונסה דהתם דחי אידך אומדן דעת דאירוסין דקרובי דעת והכא לא דחי ולרש"י דס"ל דפליגי רבנן ור' נתן מן האירוסין א"כ מוכרחים אנו לומר דהאי דקאמר הש"ס לא דכ"ע כראב"ע לאו דיחזי אלא סברא אמיתית לחלק כן דאל"כ אמאי לא פשיט הש"ס דרבי נתן אמר דאין הלכה כראב"ע דאי אמר הלכה קשי'

דידי' אדידיה למה אמר הכא דזכי אלא על כרחך דהאמת כן דאיכא למימר דאמר הלכה כרבי אליעזר בן עזריה אלא דעד כאן לא אמר רבי אליעזר בן עזריה אלא מדידיה לדידה אבל מדידה לדידיה אפילו ר"א מודה דמשום אחתוני הוא והא אחיתן לה וכבר צווחי בי' קמאי דקמאי להסכימו לרש"י בארוסה כת"ק דר"נ דלא זכה הבעל אבל בנשואה שנדוני' בבית אביה זכה הבעל ברייתא דהלכו שלוחי הבעל עם שלוחי האב אתי' כרבנן ולא כר"נ דלר' נתן אפילו בארוסה זכה הבעל ובזה נדחו דבריך שרצית לעייל בדוחקא דכלה והתפלא הפלא ופלא דילמא באמת רש"י מודה בנשואין היכא דלא בא לידו היכי דקם תיקום ועיקר טעמא מן האירוסין לא זכה משום דעדיין בוודאי לא בא לידו לא זכה הבעל כו' ואם לומר כן דא"כ דפליגי נמי רבנן ור"נ בנשואין ואם לא בא לידו לא זכה הבעל וא"כ ברייתי' דהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל דמחלקינן באירוסין אפילו בא ליד בעלה אביה יורשה ובנשואין אפילו ביד אביה בעלה יורשה אתי' דלא כמאן לא כר"נ ולא כרבנן וגם מדברי רש"י עצמו מוכרח לומר כן דוק ותשכח בדבריו דמסי' דמ"ד לא זכה כדאב"ע כו' ואיהו נמי לא כתב לו ודן נדוני' דהנעלת ליה אלא ע"מ חיבת הנשואין משמע בנשואין קנה הנדוני' אף שהיה ברשות אביה ודברי ראשונים דברים ברורים הם וכבר פירש לנו בעל המפה על שולחנו הטהור היכי דלא נתן הנדוני' אין הבעל יורש ומי יוכל לבוא אחרי הכרעת רמ"א וגדולי הדור קמאי דקמאי:

אך מה שכתבת שלבך נקפה בדבר הזה שדברת עם איזה לומדים ותפשו עצמם במה שכתב הבית שמואל שלדעת התוס' בכתובות דף ט' מוציאי' בכה"ג ממון משום דהוי ס"ס אי הלכה כרש"י או כר"ת ואת"ל כר"ת עדיין ספק הוא שמא אם זקף עליו במלוה זכה וכתבת וז"ל ואבל למה שכתבתי לפי דפריך הש"ס לימא בפלוגתא דר"א ורבנן דהכא הוי הבעל מוציא והתם בפלוגתא דר"א ורבנן הוי אשה מוציא בשטר הכתובה דהוי כמלוה בשטר ואפ"ה סבר ר"א אומדנא דלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה א"כ גם בפלוגתא דרבנן ור"נ אמרינן מ"ד לא זכה אפילו הוא בשטר מלוה משום דאומדן דעת הוא שלא כתב אלא ע"מ שתהנה בפי וא"כ בזה ר"ת מודה דאין כאן ספק כלל אך הספק אם הלכה כרש"י או כר"ת ופסקינן הכי קים לי' עכ"ל:

גם בזה דבריך תמוהים וכי לא ידעו הלומדים דבר זה הלוא עיניהם לנוכח יביטו בדברי התוס' אלא דהתם מיירי שכתב לה פירות כסות וכלים שיבאו עמה מבית אביה לבית בעלה ובא השטר הזה לתבוע מאבי' כמו שהיא באה בכתובתה אבל הם דיברו שזקפן עליו במלוה ולא הזכיר בשטר שהוא נדוני' ולכך י"ל דאף ר"ת מודה דזכה הבעל כיון דאינו נזכר שם הנדוני' אבל נראה לי דמעיקרא דדינא פרכא דהכא לא חשיב זקפן עליו

במלוה כיון דבתנאים ראשונים ואחרונים נזכר מתנה זו שהתחייב ליתן לחתנו דבר מסוים רביעית ביתו ויש להם הברירה לסלק בג' מאות ר"ט כל ימי חייהם וא"כ לא נשתנה הדבר כמו שכתב בתנאים קיים וקיבל וחתם עצמו בשטר ע"פ עדים והעדים יודעים שבא מחיוב התנאים שקיבל עצמו ליתן בית זה ע"פ תנאי זה בזה לא עלה על שום לב אדם בעולם דהוי זקפן עליו במלוה ואף לדעת הגהות אלפסי בפ' נערה בשם ריא"ז דאם זקפן עליו במלוה זכה בי' הבעל דהתם מיירי שנתחייב בתנאים ליתן כך וכך לנדוני' ואח"כ כתב לו סתם שטר שחייב לו כך וכך ואף שנזכר שם המלוה והלוה כיון שאדם יוכל לחייב עצמו בשטר ובידו למכרו בכתיבה ומסירה א"כ חשיב האב כמוציא דאם היה המוכר לאחרים הי' גובה בו דיוכל הלוקח לומר מאן יימר שבא מחמת הנדן אבל הכא בנ"ד שאותו חלק הבית שנתחייב בתנאים הראשונים קיום וקיבל עליו בקנין והוי ממש כמו כסות וכלים שיבואו עמה ומה לי כסות וכלים או בית כיון שידוע שבא מחמת הנדן לא זכה בהן הבעל מחמת אומדן הדעת לר"ת ומי שאינו דן כן רחוק הוא מדבר אמת. ובר מכל דין דרמ"א גופי' הכריע בתשובה דלא סמכינן על דברי ריא"ז נגד מהרא"י שהי' בתראי וטעמו ונימוקו עמו דכאן באומדנ' האב תלי' מילתא וכל זמן שלא נגבה ממש אין דעתו של אב להקנותו א"כ אין נכנס זה לגדר ספק כלל. ומה שנתקשה בדברי תשובת הרמ"א שכתב מאחר שכתב להעדיפא וא"כ מנ"ל דכתיבה לאו דווקא דילמא דוקא כתיבה נקט ובהא פליגא דווקא ר"נ ואמר דזכה אבל באמירה אפילו ר"נ מודה ואין להקשות דא"כ אמאי פריך הש"ס לימא בפלוגת' דר"א ורבנן קמפלגי דלמא התם מיירי במקום שאין כותבין כתובה וכתבת שתמי' בעיניך דהא בפירוש איתמר במלתא דראב"ע שלא כתב לה דווקא ואם רצונו לומר דהלשון ואם כתב לאו דווקא א"כ גם הכא גבי כתב לה פירות אמרינן לאו דווקא וסיימת דבר זה צריך תלמוד שלא לעשות למאור עינינו כטועה:

הנה יפה דקדקת ואפשר אגב שיטפי' רהיט לי' גמר' דידהו כה"ג תפס עליו הט"ז ביו"ד ס"ס קכ"ז שנעלם ממנו פירש"י מסוגי' הגמ' שהביא בתשבותיו עוד כתב לי וז"ל ואגב שזכרתי לעיל דרבינו אשר מפרש דהלכה כרבנן לגבי ר"נ אע"ג דדייני' הוא לגבי רבים ליתא להאי כללא וזה הבאתי ראי' לדברי הר"ן בחולין המובא בט"ז ובי"ד סי' ט"ו נתקשה דפסק הרי"ף כפסק כרבנן באפרוח שלא נפתח עיניו אע"ג דראב"י פליג עלה וקי"ל משנת ר"א קב ונקי מ"מ כיון דקם לי' ר' יוחנן כרבנן ורב כראב"י וק"ל רב ור"י הלכה כר"י ובאמת לדברי הרא"ש משמע דהכלל דיחיד ורבים לחוד מבטל לאידך כלל כמו ר"נ דדינא א"כ אע"פ דליתא לדר"י לדרבנן ליכא למיפרך על זה מהכלל דמשנת ראב"י

קב ונקי משום דקשה לי לתרץ הר"ן הלוא בביצה מייתי הרא"ש דאי תימא שמואל פליג עם רב וא"כ ליתא לתרוצא דהר"ן די"ל דשמואל פליג עליו ואדרבא הכלל בפלוגת' דרב ושמואל הלכה כרב באיסור' עכ"ל:

באתי להשיב לך שלא עיינת בדברי הר"ן שכתב ורב נמי דאסר דוקא ביו"ט ומשום מוקצה אבל בחול לכ"ע שרי וא"כ אף לגירסא דפליגי התם רב ושמואל מ"מ נשמע דבחול כ"ע לא פליגי דשרי והיינו דלא כראב"י ומה שעלה בדעתך לבטל כלל דמשנת ראב"י לדברי הרא"ש דכלל דיחיד ורבים מבטל לאידך כלל כמו ר"נ דיינא הוא. ואני אומר דלאו בחדא מחתא מחתינהו דאף משבח הש"ס במעלת האחד מהתנאים כמו ר"נ ור"י ונימוקו עמו י"ל נגד חבירו אבל לא נגד רבים אבל בהאי כללא דמשנת ראב"י קב ונקי אי אמרינן דוקא נגד יחיד ולא נגד רבים א"כ אין הכלל אמת דמשנת קב ונקי דהא אינו נקי אם חולק עם רבים אלא ע"כ דבכל מקום אמרו קב ונקי ובאמת לפי סברתך דאין הלכה כראב"י היכי דרבים פליגי עלה לא היית צריך להביא ראי' ממקומות אחרים אלא ממקומו הוא מוכרע שכתב הרא"ש בפ"ק דביצה וז"ל ת"ר אפרוח שנולד ביו"ט כו' משמע דת"ק מתירו בחול והרי"ף פסק כת"ק בפרק אלו טריפות דיחיד ורבים הלכה כרבים ויש פוסקין כראב"י וכן נראה דמשנתו קב ונקי ואפילו בבריית' עכ"ל. הרי להדי' שכתב הרא"ש דטעמא דהרי"ף דפסק כת"ק משום האי כללא דיחיד ורבים הלכה כרבים וכן משמע מדברי הרי"ף בפ"ק דמועד קטן גבי ראב"י אומר מושכין את המים מאילן לאילן כו' ע"ש והיש חולקין לא ס"ל הכי אלא כיון דתנא סתמא משנת ראב"י קב ונקי משמע בכל מקום אף נגד הרבים:

אך אי קשי' לי על הר"ן הא קשי' לי דאי קי"ל כראב"י אף נגד הרבים א"כ מאי מתרץ כיון דרב ור"י קי"ל כר"י הא אם ר"י פליג עם רבים אין הלכה כמותו וכיון דנדחו דברי הרבים נגד ראב"י ק"ו שידחו גם דברי ר"י נגד ראב"י וצ"ל דהרי"ף חשיבי כה"ג לספק גבי גלודה וכתב דהוי מילת' ספיקא ונקטינן בהו לחומר' ושם ג"כ קשי' דאם דברי ר' יוחנן ליתא במקום ר' ינאי ק"ו דליתא לדברי שמואל נגד ר' ינאי דהא אפילו נגד ר"י ליתא לדברי שמואל וכדומה לזה אמרינן בעירובין גבי ר' מאיר ור' יוסי דהשתא במקום ר"י ליתא במקום ר' יוסי מבעי' וכבר השיג עליו הרא"ש בענין זה בחולין דף ס"ד ע"ב ודחה דברי הרי"ף ונראה לי לדעת הרי"ף משום דבגלודה הוא איסור דאורייתא' פסק לחומרא אבל באפרוחים שלא נפתחו עיניהם מסיק הש"ס דמדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא פסק לקולא כרבנן ובזה מיושב קושית הט"ז דהקשה על הר"ן דמאי אולמא האי כללא מהאי כללא די"ל כיון דמילי דרבנן הוא אזלינן לקולא. ובזה נתישב לי ג"כ דהרא"ש

בפ"ק דביצה צידד להחמיר שלא כדעת הרי"ף משום דעלה בדעתו שהוא מן התורה אבל בסוגי' דחולין ראה מסקנת הש"ס דאף ראב"י לא אמר אלא מדרבנן הסכים עם פי' הרי"ף לפסוק לקולא ומה שכתבת שיותר נכון דמעיקרא ל"ק כלל קושית הר"ן על הרי"ף במאי דפסק נגד הכלל משנת ראב"י קב ונקי מה דכתב הרא"ש בריש פרק מי שהוציא דר"ח כתב מפי הקבלה דבקב דברי' הלכה כראב"י דגבי פירות שיצאו חוץ לתחום והחזירו למקומן ופסקינן דלא כראב"י משום דאפשר דזה אינו מן המנין א"כ גם דעת הרי"ף בזה כפי' ר"ח היינו בקב דבריו הלכה כמותו וזה אינו מן המנין ולא כדעת רש"י בגיטין דף ט"ז שלמודו מעט ובכל מקום הלכה כמותו עכ"ל. אהו' ידידי דע לך דאין לסמוך על דבר זה דא"כ כל מקום שהכריחו הפוסקים דהלכה כראב"י מחמת כלל זה דמשנתו קב ונקי נימא דילמא לאו מהנך קב דיני' נינהו ובתוס' ביבמות הכריחו גם כן דהלכה דמחייבי כריתות הוי ממזר דמוכח מדברי ראב"י כן נימא נמי דילמא לא הוי בכלל קב דינים אלא פשוט וברור דלא דחינן דבר זה אלא היכי דבלאו הכי איכא למדחי כמו שכתב הרא"ש שם אע"ג דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי כיון דרב פפא סבר כרבנן דשרי במקומן ושמא זאת אינו מן המנין קב ונקי כי כתב ר"ח מפי הקבלה דבק"ב דברים הלכה כמותו ומסיים. ועוד דקי"ל תחומין דרבנן והלכה כדברי המיקל בעירוב הרי להדיא דלא סמך על הטעם זה לדחות דברי ראב"י אלא מטעם דרב פפא סבר כרבנן וגם אמרינן הלכה כדברי המיקל בעירוב לכך אנו מוכרחים לדחות דברי ראב"י ולומר דזאת אינו מן המנין אבל לא במקומות אחרים ולדעת החולקים על הרי"ף דאפילו נגד רבים הלכה כראב"י אי אפשר לומר מן הסתם דאין זה מן המנין מנ"ל לומר כן ואין עושין דבר זה אלא סניף לראיות אחרות כגון גבי עירוב דפליגי רבנן עלה וקי"ל הלכה כדברי המיקול בעירוב ויקשה איך אמר קב ונקי ע"כ מוכרח אנו לומר דשמא אין זה מן המנין ולכך הוכרח הר"ן לדחות בדברי הרי"ף. וכבר כתבנו כיון שהוא מילי דרבנן פסק לקולא ועי' בספר מגיני שלמה דף פ"ז מה שכתב בכללא דמשנת ראב"י. ונחזור לענין הנדון שלפנינו משטר זה שכתב איש הידוע לחתנו על חלק רביעית בית והתנה שיוכל לסלקו בכל עת בדמים לענין מכירת הבית בכה"ג אסור לדור בחלק רביעית הבית מפני איסור ריבית כמבואר בחו"מ בסי' ר"ז וביו"ד בסי' קע"ד אם לא בנדוני' חתני' יש להקל כמבואר שם ובסי' קע"ז ולדעתי הדבר פשוט כביעות' בכותח' דזה לא נכנס כלל לדין זקפן עליו במלוה אלא הוי כמי שכתב כסות ופירות וכלים שתכניס מבית אביה לבית בעלה וכי בשביל שהתנה שיתן דמים תמורת הכלים וכסות גרע כוחו של אב וכבר יצא הוראה זו לכל ישראל שאם

עדיין לא נתן האב יוכל לומר דקים לי' כר"ת וסייעתו. כ"ד הכותב בנחיצה היום יום א' כ"א תמוז תפב"ל כנ"ל לפענ"ד מאיר חותם בק"ק א"ש:

שאלה קכא

מאיר שמו שמנהיר עיני חכמים אב לחכמים רם על כל רמים הוא ישכון בין רמים ה"ה אהו' ידידי הגאון הגדול אב"ד ור"מ המעמיק בנדכלו כים מצולה בדרישה ושאלה בקי בנסתר ונגלה מאור הגולה כש"ת כמהור"ר מאיר נר"ו יאיר לדור דורים ולנצח נצחים אמן. הנה מרחוק אשתחוה למול הדרת קדשו ואל ירע בעיניו שאני מטריח אותו בפעם בפעם כי תורה היא וללמוד אני צריך ע"כ יורני מ"ו הלכה למעשה במעשה שבא לידי בתרנגול אינגלי"ש שרצו לתפוס אותו ונשמט מזווית לזווית ותפסו אותו ברגלו ונשבר העצם השוק למעלה מן הצומות הגידין דהיינו למעלה מחצי' ושלחו אלי והרגשתי השבר שיש בו שני עוקצים אבל העור הי' שלימה מכל צד דהעוקצים הי' הולכים אחר העור ואחר השחיטה בדקתי והי' העור שלם מכל סביביו ורציתי להכשיר וטעמא כי לפי דעת הרי"ף והרמב"ם כשר היכי דנשבר או נחתך למעלה מצומת הגידין והיש אוסרים שמביא הב"י הוא שיטת רש"י והרא"ש והכל תלוי אם יצא לחוץ ועור והבשר חופין את רובו אבל אם לא יצא לחוץ ועור ובשר חופין את רובו כשר וכן מבואר בט"ז ס"ק ח' אלא דרמ"א הביא הג"ה ויש מחמירין והוא דעת האגור כי חולקים רבים בדין חיפוי בשר ואין רבים בקיאים ואין לשנות אם לא במקום הפסד מרובה לפי ראות עיני המורה והש"ך כתב דדין זה חומרא גדולה וכל האחרונים השיגו על רמ"א בזה ולפע"ד דאף האגור ורמ"א מודים בנידן זה דאגור מירי דלא הביאו תכף לפני המורה ויש לחוש שמא יצא פעם אחת לחוץ ואח"כ עלה הקרום וכן לשון האגור משמע שהביא רמ"א ויש לחוש שמא פעם אחת יצא לחוץ אבל בנידן דידן שראיתי תכף השבירה והי' עור שלם שלא יצא לחוץ מודים דכשר אפילו בלא הפסד וכל הסברא שנוכל לדחות דלא מיירי בהא דחינן כיון דבלאו הכי חומרא גדולה והבו דלא לוסיף עלה עכ"ל:

תשובה

מה שכתב מכ"ת וכן משמע לשון האגור שהביא רמ"א ויש לחוש שמא פעם אחת יצא לחוץ הנה חפשתי ובדקתי ולא מצאתי בלשון הזה בדברי רמ"א רק כתב ויש מחמירין ואוסרין אף אם עור ובשר חופין את רובו אם השבירה יוצאת פעם אחת מחיים ומזה נתפשט המנהג באלו המדינות להטריף כל השבירה בעצם במקום שנחתך טריפה ואף אם העור והבשר מקיפין אותו מכל צדדיו ואין שום נקב כלל מ"מ המנהג להטריף כי

חלוקי' רבים בדין חפוי בשר ואין רבים בקיאים ואין לשנות אם לא במקום הפסד מרובה לפי ראות עיני המורה יש להקל להורות כהלכה עכ"ל. הרי שלא הזכיר הך חששא דיש לחוש שמא פעם אחת יצא לחוץ לא בתחילת דבריו ולא בסוף דבריו רק בתחילת דבריו כתב שיש מחמירין כו' אם השבירה יוצאת פעם אחת מחיים משמע שברור לנו שיצא פעם אחת מחיים בזה יש מחמירין אף אם העור ובשר חופין את רובו ואח"כ בסוף דבריו כ' שמזה נתפשט המנהג להטריף באלו מדינות כל שבירה אף אם העור ובשר מקיפין אותו מכל צדדים ואין שום נקב כלל מ"מ המנהג להטריף כי חלוקים רבים וכו' הרי שלא הזכיר הך חששא דשמא יצא פעם אחת לחוץ אלא שמכ"ת הבין מכלל דבריו שמשמע מתוך דבריו כיון שמתחילה כתב דיש מחמירין אם השבירה יצא פעם אחת לחוץ ומסיים על זה ומזה נתפשט המנהג כו' אף אם העור והבשר מקיפין אותו מכל צד ואין שום נקב כו' כי חלוקים רבים בדין חפוי בשר מזה למד מכ"ת דגזר דילמא הך שבירה יצא פעם אחת מחיים ועלה בדעתו בנידן שלפניו שמיד ראה השבירה ובדקה שלא יצא מחיים יש להכשיר אבל לבבי לא כן ידמה:

והנה מצד השורת הדין תמהו האחרונים וזה לשון הטו"ז בסי' ק"ח אך מה שכתב רמ"א להחמיר אפילו באין נקב כי אין אנו בקיאין בחפוי בשר קשה דהא לכ"ע א"צ כאן חיפוי אלא כיון שהעור שלם בידוע שלא יצא העצם לחוץ וכמ"ש הב"י בשם ריב"ש בהדיא וא"ל שפסק כדברי האגור שמביא ב"י שמחמיר אפילו בלא יצא לחוץ אפילו רחוק גודל דהא רמ"א מקיל אפילו בצ"ה עצמן ברחוק גודל כמ"ש בסי' כ"ו ובספר פרי חדש ס"ק ח' כתב ואין לאבד ממון של ישראל בכדי ואין כאן חלוקים אלא שיטת רש"י ושיטת תוס' וכבר נתבארו ובפרט מה שנהגו להטריף אף כשהעור ובשר מקיף מכל צדדים הוא תמו' ובד"מ כתב דנהגו להחמיר כדי שלא יבא להכשיר כשהשבירה קצת מגולה א"נ שאין אנו בקיאים בבשר החופה ע"כ ובאמת שכל זה הוא אבוד ממונם של ישראל ואין להשגיח בחומרות כאלו דהא כיון שהעור שלם אף שאין רוב בשר קיים כשירה וכן כתב בס"ק כ"ב בשם הרבה פוסקים ולאפוקי מהרשב"א בחידושיו ובת"ה דף מ"ט ע"ב שכתב בשם רבי הר"י שאע"פ שלא יצא העצם לחוץ דהיינו שהעור שלם אע"פ דלא בעינן עור ובשר חופין את רובו מ"מ בעינן רוב בשר קיים דהיינו שלא ניטל עכ"ל. והנה האחרונים תמהו מצד הדין ולא ידעתי מאי אולמי תמיהתם מתמיה' הב"י והאגור גופא שכתב שנשאל אני למה מנהג להחמיר ולהטריף עוף שנשבר העצם למעלה מארכובה אפילו שלא יצא העצם לחוץ כו' ושמא משום שכתב הגה' מיימוני דאין אנו בקיאים בבשר שהרופא גורר לא מכשירין ברוב בשר חופו והשיב דהאמת הוא להטריף מחמת החומרא דצומת הגידן

דאילו יגיע לעוף ד' אצבעות וזהו כמעט כל שיעור אורך עצם אמצעי וכתב הב"י דזו הוא חומרא יתירה דאי משום דאין אנו בקיאים בבשר שהרופא גוררו היינו דווקא כי חזינן ריעותא בבשר הא לאו הכי לא ואי משום צומת הגידין מ"מ יש להכשיר ע"י בדיקת צומת הגידין ובדרכי משה הקשה דבלאו בדיקה נמי כשר למעלה מחצי עצם האמצעי וכתב הטעם אף דהעור ובשר חופין סביביו בכל הצדדים דאין לחוש שמא יצא העצם דהא אין להחזיק ריעותא דילמא הי' נקב ואפ"ה נהגו להטריף ואפשר דנהגו להחמיר כדי שלא יבא להכשיר כשהשבירה קצתה מגולה ואז יש לחוש לדברי רש"י וכמו שנתבאר א"נ שאין אנו בקיאין בבשר החופה אם נקלף מעל העצם שאז לא מיקרי חיפוי ולכך נהגו להטריף בכל ענין עכ"ל הרי שכולם העידו על המנהג להטריף אלא שבקשו לישב המנהג ע"פ הדין ורמ"א דחה טעם האגור וכתב בעצמו דאם העור ובשר חופין סביביו השבר בכל הצדדים דאין לחוש שמא יצא העצם דאין להחזיק ריעותא וא"כ הא דכתב בש"ע דיש מחמירין כו' אם השבירה יצא פעם אחת מחיים ומזה נתפשט המנהג באלו המדינות להטריף כל שבירה ואף אם עור ובשר מקיפין אותו מכל הצדדים ואין שם נקב כלל מ"מ המנהג להטריף כי חלוקים רבים הם בדין חיפוי בשר וכו' ע"כ אין כוונתו דגזרינן שמא יצא ע"י נקב ונתרפא שכבר העיד רמ"א דאין מחזקינן ריעותא אלא טעמא דמילתא כיון דיש מחמירין ברש"י אם השבירה יצא פעם אחת דרך נקב קטן א"כ המנהג לאסור אף אם העור והבשר שלם מכל סביביו דגזרינן שלא יבא להכשיר אם השבירה יצא מחיים ושם אין אנו בקיאים בדין חיפוי בשר או מטעם השני שכתב בד"מ שאין אנו בקיאים בבשר החופה אם נקלף על העצם שאז לא נקרא חיפוי והיינו כדעת רבו של הרשב"א דאף דהעור שלם מ"מ בעינן רוב בשר קיים דהיינו שלא ניטל וכיון שנקלף לא חשיב רוב בשר קיים ולא נקרא חיפוי ואף דלא קי"ל כוותיה מ"מ כתב רמ"א לישב המנהג ובזה מיושב תמי' הט"ז שכתב אך מ"ש רמ"א להחמיר אפילו באין שם נקב כי אין אנו בקיאין בחיפוי בשר קשה דהא לכ"ע אין צריך כאן חיפוי אלא כיון שיש שיעור שלם בידוע שלא יצא העצם לחוץ אין כאן קושיא לא מבעיא מטעם ראשון שכתב בד"מ דגזרינן שלא יבא להכשיר אם השבירה יצא מחיים ושפיר כתב מילתא בטעמא דאין אנו בקיאין בדין חיפוי בשר ואף לטעם השני שאין אנו בקיאין בבשר החופה אם נקלף מעל העצם דשם מחמיר רבו של הרשב"א דאין העור מציל דופי דאם לא נקלף הבשר אף שיצא השבר מהבשר מציל העור מ"מ בנקלף אינו מציל וגם נדחו דבריו במה שכתב ואין לומר שפסק כדעת האגור דהא רמ"א מקיל בצ"ה דזה אי אפשר לומר דהרמ"א גופי' בדרכי משה דחה טעם האגור. וגם מה שכתב הט"ז להחמיר ביותר הוא דעת הרשב"א

דאפילו בלא יצא לחוץ בעינן רוב בשר קיים אבל אין צריך חיפוי כלל וצ"ע עכ"ל ואין ספק שלא עיין בד"מ שהחמיר מטעמים אחרים וק"ל:

ובזה נדחו גם דברי פרי חדש שהעתיק טעם ראשון של רמ"א ובטעם השני לא העתיק יפה רק העתיק שאין אנו בקיאים בבשר החופה ונתקשה לו הטעם השני דהא כיון שהעור שלם אף שאין רוב בשר קיים כשירה ולטעם שכתב הדרכי משה שנקלף העור אין אנו בקיאים שאז לא מיקרי חיפוי והיינו כרבו של הרשב"א דבעינן רוב בשר קיים ובנקלף לא שייך זה א"כ אין מקום לחומרו'. ועוד כיון דכולם העידו על מנהג ארצות אלו שנהגו להטריף בכה"ג אפילו העור ובשר שלם אפשר שמטעם הראשון שכתב בדרכי משה נהגו להטריף וע"ז לא השיג הפרי חדש וא"כ אף שכל הנביאים מתנבאים בסגנון אחד דמצד הדין אין כאן איסור אם עור ובשר מקיפין מכל צד דלא מחזיקין ריעותא עכ"פ כולם העידו על מנהג שנהגו להטריף אלא שנעלם מהם טעמו של מנהג וכל אחד רצה ליתן טעם למנהג ואליבא דכ"ע לא הסכימו שטעם המנהג דגזרינן דילמא יצא מחיים ונתרפא משום דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן ובזה האגור שוים עם רמ"א ואם כן איך רצה מכ"ת להתיר בנידן שלו מחמת שהשבר נעשה לפניו וראה מיד שלא יצא לחוץ דכל זה לא מהני להתיר לסתור המנהג דלטעם ראשון של רמ"א דגזרינן שלא יבא להכשיר אם השבירה יצא מחיים שייך נמי בהך נידן דידי' וכן לטעם השני שאם נקלף הבשר דאז לא נקרא חיפוי אף שהעור קיים א"כ חשש זה יש לחוש ג"כ בנידן דידי' אם נקלף הבשר דאין העור מציל והנה אף שבעל ספר פרי חדש הפריז על המדה להכשיר ובאמת הדין עמו ע"פ הדין ובמקומו לא הי' נוהגין לפסוק כרמ"א אבל במדינות אלו דאנו גרירין אחר רמ"א וכבר העידו כל הגדולים על מנהג זה אלא שלא ידעו בבירור טעמו של המנהג א"כ לא יהי' אלא כדברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהם. ואף שהש"ך כתב בס"ק י"ד בשם רש"ל שלא נוהגין כהאגור מ"מ העיד דעתה נתפשט המנהג להטריף בכל ענין ולא התיר אלא בנקשר אפילו בלא נקשר שבר אל שבר יחדיו יודבקו והארכתי בזה בתשובה אחרת מ"מ נראה דאין לזוז מפסק רמ"א שאין להכשיר אלא בהפסד מרובה וכן נראה להעמיד על הלכה לעני בדבר חשוב כתבו כל הפוסקים דהוי כהפסד מרובה וק"ל:

ומה שנשאל מכ"ת שנמצא בכוליא שלפוחית מלא מים ומראיהן דומה לכרכומי דבש וג' בהמות נתערבו והמכה דהיינו השלפוחית לא הגיע ללובן והטריף רב אחד והנה לפי דעת הב"י ורמ"א ולבוש דמכשירים כולם בלא הגיע ללובן אלא האחרונים הט"ז הביא בשם רשב"ן חפני דבמוגלה לא בעינן שיגיע תוך לובן ולפע"ד הרב ההוא לא כיון יפה

לדינא אחד שהי' הפסד מרובה שהי' ג' בהמות וראוי לסמוך על כל הני רבוותא בהפסד מרובה ולפע"ד אף בלא הפסד מרובה כשר כי מי דבש לא מיקרי לקותא אלא הרשב"א ס"ל דמקרי לקותא ונגד זה ברור דבעינן שיגיע למקום חריץ כמו שהביא הב"י משמו ולרשב"ן חפני דס"ל ע"פ גירסת הרי"ף אף בלא הגיע ללובן טריפה מאן יימר דכמי דבש מיקרי לקותא דהא לשאר מחברים נמי לא מקרי לקותא א"כ י"ל אף לרשב"ן חפני דאם נמצא שלחופית מלאה מים ומראיהן כמי דבש ולא הגיע ללובן דכשירה בכן יודיעני מ"ו אם כוונתי לדין או לא:

תשובה דבר זה צריך תלמוד וכבר הארכתי בכיוצא בזה בדין דהרשב"ן חפני ונתכחתי עם הרב הגאון מוהר"ר יחזקאל אבד"ק האמבורג בהיותי שמה והנה מה שכתב מכ"ת די"ל דהרשב"ן חפני ס"ל דכמראה דבש לא הוי בכלל עכורים לפום רהיטא לא משמע כן דהא איתא בגמ' שם יש כשר בריאה ופסול בכולי' ויש פסול בריאה וכשר בכוליא כשר בריאה ופסול בכוליא מוגלא פסול בריאה וכשר בכוליא נקב. ורש"י אינו גורס יותר אבל הרי"ף גורס עוד פסול בזה ובזה וכשר בזה ובזה פסול בזה ובזה לקותא כשר בזה ובזה מים זכים ולפי גירסא זו מוגלא ולקותא שני ענינים הם וכתבו הרא"ש והרשב"א והר"ן דלפי זה לקותא היינו שמחמת חולה לקי הבשר ונתמסמס עד שהרופא גוררו ומעמידו על בשר חי וכן כתב הרמב"ם בפ"ח מהלכות שחיטה וע"פ גירסא זו רצו להחמיר במוגלא אף שאינו מגיע למקום חריץ דהא על הא דאמר רכיש בר פפא משמי' דרב לקתה בכוליא אחת טריפה אמרי במערבא והוא דמטי לקותא למקום חריץ ומקום חריץ היכי חיורתא דתותי' א"כ לא הזכירו במערבא אלא לקותא אבל מוגלא דפסול בכולי' לא הזכירו א"כ י"ל דטריפה אף בלא הגיע למקום חריץ ובגמ' שם אמרינן ומים זכים כשרים לא אמרן אלא דצילי אבל עכירי טריפה וכי צילי נמי לא אמרן אלא דלא סריח אבל סריח טריפה וס"ל לרב אלפס דבריאה נמי טריפה אי סריחי או עכירי וכתב הרא"ש ואין נראה כלל דסתם מוגלא היא ליחה סרוחה או עכורה ולא עדיפא מים זכים תריחי ועכירי מריאה הנשפכת כקיתון מסתמא המחוי הוא עכור וכשירה וכדברי הרא"ש כתב הרשב"א בשם הרז"ה והסכימו לדבריו כן דעת הר"ן אבל הרמב"ם בפ"ז מה' שחיטה כתב כדברי הרי"ף וכתב הרשב"א שהם סוברים דטפי גרע עכירי ואסריח ממליא מוגלא דמליא מוגלא שכיח כל יומא והדר ברי' ומוגלא נמי צילי בעינה אבל מים עכורים מראין במראיתן שבאי' מחולי המפסיד ועתידה היא לינקב וכל העומד לינקב כנקב דמי והנה הרמב"ם ס"ל דליחה המנמשכת כדבש הוי בכלל מוגלא דכשירה בריאה וכן כתב המחבר בסי' ל"ז והכסף משנה שם וא"כ משמע דבכולי' מוגלא דהאי גוונא טריפא אכן אחרי העיון

אי אפשר לומר כן דהא ע"כ הרשב"א לא עלה בדעתו להטריף במראיהן כרכומי כמראה דבש אלא מטעם דנראה שמיחוי בשר הכולי' הוא שנתערב בהם וזהו שנקרו עכורים דמים עכורים היינו כשנתערבה עפרוריות המים בהם כמעין נרפש וכאן אם לא שנתערב בו מיחוי הכוליא לא נעכרו ומים זכים היינו ליחה לבינה ומים והרי"ף ע"כ לא ס"ל הכי דהא הוא מטריף בריאה מים עכורים וסרוחים ומכשיר ריאה שנשפכה כקיתון וע"כ בשר הריאה נימוח לתוכו ש"מ דלא הוי בכלל עכורין וע"כ מחלק דמים עכורים בעינן שמצד עצמותן נעכרו שבאים מחולי המפסיד אבל אם נתערב הבשר הריאה לא הוי בכלל מים עכורים וא"כ אם נמצא מים בשלחופית דאף אם נימא דהני מים דיש לה מראה ככרכומי הדבש מחמת הבשר הכוליא הוא לא הוי בכלל מי עכירי דא"כ אף בריאה יש להטריף ולדעת הרי"ף והרמב"ם ע"כ מוגלא ולקותא ומים זכים כל אחד ענין בפני עצמו וכי היכי דמים זכים אם הם עכורים וסרוחים שוים להטריף בכולי' ובריאה ה"נ שוים להכשיר וכי היכי דריאה שנשפכה כקיתון אף דבשר הריאה מיחוי כשר ה"נ יש להכשיר בכוליא אם אינו עב כמו בדינ' דהרשב"א שמראיהן הי' רע אבל לא הי' עבי' אלא מראיהן ככרכומי כמראה דבש הוי בכלל מים זכים דלא עכירי' וע"כ הא דנקט הרמב"ם בפ"ח מהלכות שחיטה דליחה הנמשכת כדבש שכתב הכ"מ שהוא בכלל מוגלא לאו לענין מראה דבש איתמר אלא שהליחה עבה קצת ונמשכת כדבש זה כשר בריאה ופסול בכוליא אבל אם אינו עב כדבש אלא שמראיהן רע כמראה דבש וחשש הרשב"א להטריף מפני שבשר הכוליא נתערב אין לפסול משום מיחוי הכוליא בשלמא להרשב"א דס"ל דהאי לא שנו דמים זכים לא קאי אלא אכוליא ולא אריאה י"ל דס"ל דהך מיחוי בשר כוליא חשיבי כמים עכורים ובריאה שנשפכה כקיתון דכשירה דשם אינו פוסל במים עכורים ולפ"ז היה ראוי להחמיר כדעת הרשב"ן חפני דאף אם לא הגיע למקום לובן דטריפה משום דמוגלא ומי עכירי לאו בכלל הא דאמרו במערבא והוא דמטי לקותא למקום חריץ אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם דס"ל דהאי לא שנו קאי גם על הריאה ופסלי שם עכורי וסריחי הדבר ברור שמחמת מיחוי הבשר לא הוי בכלל עכורי כיון שהמים אינם עבים ואינם עכורים ממש מיקרי מים זכים וכדאמרן אם לא שתאמר דילמא הרשב"ן חפני ס"ל כגירסת הרי"ף אלא דלא סבר דהך לא שנו דמים זבים קאי על הריאה וא"כ י"ל דהיכי עכירי מחמת בשר הכוליא לא הוי בכלל מים זכים מ"מ בהא דדייקינן מיני' לפסול אפילו אם אינו מגיע למקום חריץ לא קי"ל כוותיה וכבר נתוכחתי בתשובה ארוכה עם אב"ד דק"ק המבורג והבאתי ראיות ברורות לזה ויש לנו עמודי עולם ה"ה הטור והב"י ורשב"א לסמוך עליהם שבכל ריעותא בכוליא לא מטרפינן אלא

עד שמגיע למקום חריץ. ואחר זה עינתי בספר פרי חדש ומצאתי ת"ל כדברי שהכריע בדברים ברורים ודברי טעם לשבח שאין להפסיד ממון של ישראל בפרט בהפסד מרובה ושלא כדין הטריף המורה ועלינו יערה רוח הבירה. ומה ששאל מכ"ת כל היכי שרב הב"י מחולקי' עם רמ"א ומורה אחד פסק כב"י אם צריך תשובה הנה דע לך דעתה בתר רמ"א גרירין ונהיגן והוי כדברים המותרים ואחרים נוהגים בהם איסור אי אתה רשאי להתירן ואם התיר צריך סליחה וכפרה כמו חלב הדבוק לכרס שתחת הפריסה שמנהג בכל מקום לאיסור ובני ריינו"ס נוהגים בהם היתר שכבר הורה להם זקן ואם יתיר אחד במקום הנהוג איסור אין ספק שצריך סליחה וכפרה הנראה לפע"ד כתבתי היום יום ג' ז' אב תפב"ל נאום מאיר חותם בק"ק א"ש:

שאלה קכב

פעמים רבים בא לפני הוראה זו בניקב הטחול בסומכי' וסביב הנקב בפנים מקיף עור הטחול וכבר דברו בו רבים ראשונים ואחרונים הט"ז ובתשובת עבודת הגרשוני כתב שיצא הוראה זו להיתר מהגאון מהר"י ומהגאון מהר"ם והאחרונים השיגו והפרי חדש הביא בשם הש"ך ולכאורה מסתברא טעמם ונימוקם אך שבכל פעם מצאתי הנקב הזה בצד הדק של הסומכיה אך שכתב הפרי חדש שמהרי"ל כלל ה' סי' ל"ה ול"ו הביא בשם חכם אחד שאם ניקב במקום הדק שיש בתחילת ראשו העב שכשירה וכתב עליו ששיבוש הוא מ"מ מאן דמכשיר בכי האי גוונא שסביב הנקב מקיף העור הטחול לא משתבש דהא רש"י פי' הא דקאמר והני מילי בסמוכי' למעלה בעוביו ויש לדייק מלשון זה מדלא כתב בסומכ' במקום העב ופירש למעלה מעוביו משמע דווקא למעלה בעוביו ולא למטה בצד הדק סביב לעוביו ואף שאין לסמוך על זה להתיר מ"מ בנידן דידן יש לסמוך ודומה לזה כתב הר"ן גבי טחול העוף דאף שטחול העוף הוא עגול והי' ראוי להטריף בכל מקום שניקב אלא שאפשר לומר שטרפות ניקב הטחול חידוש הוא כיון דבניטל כשירה אין לך בו אלא חדושו בלבד דדוקא בבהמה טריפה ולא בעוף וא"כ אף ששם שנינו כל מה שטריפה בבהמה כנגדו בעוף סמך על זה להכשיר קל וחומר כאן דנוכל לומר כהנקדנין דדייקי דוקא בסומכי' במקום העב אבל סביב דסומכי' במקום הדק ואף שלא נסמוך עלינו להכשיר בענין זה מ"מ היכי שניכר שסביב הנקב הוא עור שהוא כך מתולדתו יש לסמוך להכשיר כיון דהרבה גאונים מכשירים אף במקום העב ובנידן דידן יש לסמוך עלייהו ובפרט שהרבה פעמים כשאירע דבר זה לא נמצא אלא במקום הדק סביב לסומכיה ש"מ דהכי רבותייהו וכן הכשרתי הלכה למעשה:

שאלה קכג

שלום וכתיבה וחתימה טובה להוי יהיבא מאלקי רבבה לגברא רבה ה"ה אהו' אדמ"ו הגאון הגדול נ"י פ"ה ע"ה ר"ג ור"מ ואב"ד המדינה כמוהר"ר מאיר נר"ו יאיר לעד. וכאל"ש. את קסת"י נתתי באגנ"י אכן אסור במאס"ר באסר"י אס"רני ה' שאנכי מוטל על ערס דוי והוה על הוה ילמדינו רבינו הדין הנה חכם אחד אסר לטלטל זאק אוער בשבת שנושאים כל ימי חול בכיס דרך נוי ותכשיט וטעמו של החכם האוסר משום שבא"ח סי' ש"ח כתב הש"ע מי שמורה על השעות שקורין רולי"ו אסור לטלטל בשבת עכ"ל ואמר החכם האוסר ששם רולי"ו הוא לשון ספרדי שם הכולל אוה"ר ר"ל כל מיני אוהר"ן אסורים לטלטל ואנכי פלפלתי עמו בחכמה בכתבי לו שמאן דמיקל לא הפסיד כי הש"ע מדקדק שעה של חול ומג"א מדקדק או של צל דדוקא אלו אסורים לטלטל וטעמא רבה אית בהו משום דבהני שעות בלי שום תנועת אדם אינן יכולין לפעול פעולתן ממש והוי כמו טבעת אשר הוקע נגד השמש שנכנס השמש דרך נקב בטבעת המראה את השעה או קומפא"ס שמראה החוט הברזל הצל על השעה וכמו כן שעה של חול מבלי פעולת אדם אין יכולין לפעול פעולתם לכן הללו אוסרים לטלטל דהוי כמו שאדם מודד השעה בשבת משא"כ בשאר אוהרי"ן שמראה אופנים בחיות כי חיות הנה החי נושא את עצמו אשר קודם שבת נערך והולך מעצמו כ"ד שעות למה יהי' הללו אסורי' ובפרט כל עיקר איסור טילטול שכתב הש"ע ורמ"א שהוא רק ע"פ המנהג ובזה לא קיבלו עליהם היהודים מתחילה לאיסור כמו שראיתי בכמה קהלות שאפילו לומדים כשדורשים ברבים לוקחים מכיסם האוה"ר ובזמן הזה אין לך אדם שאין לו שעה ורואים כמה שעות שדורשים שלא להטריח הציבור והנה חכם האוסר כתב לי מאן דמתיר הוא זקן ממרא והנה כפי המוני עם נדמתי כאלו התרתי עורבא גלל כן באתי לבקש מאדמ"ו שימחול על כבודו ויכתוב לי הדין האיך הוא:

תשובה יפה כיון מכ"ת ולא משגחינן בחכם שאסר כי אין לו ראי' לא מדברי הש"ס ולא מדברי הגאונים ואעתיק למכ"ת תשובת מהרי"ל שהביא הב"י וז"ל בס"ס ש"ח כתב בתשובת מהרי"ל טילטול השעות שמעתי כבר שנשאו ונתנו בדבר לפני מהר"ר פיוש ז"ל ולא מצאו איסור ברור אפ"ה היתר ברור לא אמר בה לפי שנתפשט לאיסור ויש לומר דהוי כלי שמלאכתו לאיסור דלמדידה נעשה ואע"ג דלמצוה שרי מדידה מאן לימא לן דהא חשיב מדידה שלמצוה דאי משום שלומד על ידו א"כ יתלה לימודו משום איסור ויהי' שרי וחלילה ואע"ג דלאו מדידה גמורה היא אלא מדידת הזמן מ"מ יש לדמותו ואחרי אשר הגדול הדור גמגם בו מי יבא אחר המלך אשר כבר עשוהו ומה ששמעתי

על של חול ואדוני כתב חוליות ואינו יודע אם רצה לומר שמראות בצל ע"י החוליות ומ"מ מנ"ל לחלק ואפשר דגרע טפי דמודד הצל ממש עכ"ל הרי להדיא שהם לא פיקפקו אלא על מדידות החול או מדידות הצל אבל האוהר"ן שלנו אין להם מדידות החול ולא מדידות הצל אלא שהוא משער הזמן ולדעתי אין איסור אפילו בשבת למשוך ע"י האופן השלשלת הקטן ואח"כ הולך השלשלת לאט לאט וע"י תחבולת זו הולכים האופנים ומראיהם השעות לא ידעתי שום איסור מזה מידי דהוי אמטה רפוי' דמותר להדקה וכן כוס של פרקי' כיון שאין דרך להדקן מותר להחזירו ק"ו למשוך השלשלת זו שמתחילה עשוים לכך שלא תעמוד על מקומה אלא יורדת בהו בהדרגה מעט מעט וע"י תחבולה זו מגלגלים הגלגלים ומראים השעות אין איסור בזה וא"כ אין הכלי זה מלאכתו לאיסור ותכשיט גדול הוא שמשתמשים בו גדולים ושרים נכבדים ואין זה דומה למדידות החול ולמדידות הצל. ואין לומר כיון שמשער השעה זה הוי כמו מדידה זה אינו דהא מצינו ביומא שלפי דברי הר"י היה הולכין מיל וחוזרין מיל ושוהין מיל וע"כ הי' משערין באיזה שיעור שהי' להם בצל וא"כ אין השיעור חשיב לאיסור ה"נ דכוותי' ואף שיש לדחות דהתם אף מדידה גמורה היה מותר משום דשל מצוה הוי מ"מ כיון דהי' יכולין לעשות ע"י דבר אחד כמו דס"ל לת"ק שהי' מניפן בסודרין ש"מ דאין כאן איסור כלל ובשל סופרי' שומעין להקל. ואגב דאיירינן בזה אזכיר מ"ש רש"י במשנה דמיל הוא תחום שבת ובחשבון שיסד ר"א הקליר אינו עולה לאלפים אמה המיל עיין שם ואמרתי להביא ראיה מתלמוד דידן שמיל אינו תחום שבת דאמרינן ברישׁ מגילה כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך עד כמה אמר ר' ירמיה ואי תימא ר' חייא בר אבא כמחמתן לטברי' מיל ולימא מיל הא קמ"ל דשיעור מיל כמה הוי כמחמתן לטברי' ולכאורה קשה הל"ל אלפים אמה מיל אע"כ דאינו אלפים אמה והוכרח לשער כמחמתן לטברי' ופ' מי שהי' משמע שי' פרסאות מהלך אדם בינוני ביום בינוני והוא ארבעים מיל וי"ל דהמיל אינו תחום שבת אבל לפי חשבון מחנה ישראל שהי' ג' פרסאות שהם י"ב מיל משמע דמיל הוא אלפים אמה שהוא תחום שבת ועכ"פ הדרן למילתא קמייתא שאין כאן בית מיחוש לטלטל הני אוהר"ן ולדעתי היתר גמור למשכו ע"י הגלגלים אף בשבת דעדיף מכוס של פרקים שאינו עשוי להדק וחקרתי ושמעתי שמחותני הגאון חכם צבי נשא אצלו אוהר"ן של כסף וכן העידה אשת בני בתה הגאון ובת אוריין היא וכן העידו בשם הגאון מ' נפתלי כ"ץ ז"ל וכן העידו שזקן ויושב בישיבה הי' הגאון מ' שמואל ר' חיים ישעי' אב"ד מפ"פ שהתיר דבר זה וכתב תשובה ארוכה על זה בכן יש לנו על מי לסמוך והמיקל לא הפסיד

אם לא במקום הנהוג איסור ע"פ חכמים הוי כדברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהם הנלפע"ד כתבתי. נאום מאיר חותם בק"ק א"ש:

שאלה קכד

אשה בתוך כל לימי אבילה והיתה יולדת והגיע זמנה לילך לבה"כ כמנהג ארצינו ובאותו יום כמו י"ט שלה ולובשת בגדי יקר ועדי זהב אי שרי ללבוש בשבת זה וגם אי צריכה לשנות מקומה כמנהג ארצינו שיושבים כל שלשים במקום אבלים המיוחד להם:

תשובה הא לדינא מותרת ללבוש אפי' בגדים חדשים לאחר שבעה כמו שאיתא ביו"ד סי' שפ"ט וכן בשינוי מקום ע"פ שורת הדין הסכים הב"י בסי' שצ"ג דאותן הנוהגים שלא לשנות בשבת מקומם יפה הם עושים אלא דמנהגינו לשנות אף בשבת וראיתי בט"ז בא"ח סי' תקכ"ו שכתב וז"ל שדבר פשוט הוא שאם בא האבל לבה"כ אחר ברכו שלא ישנה המקום דמתחיל בשבת אבילות בפרהסי' וכ"ש במה שמכריז השמש צאו לקראת האבל כמו שנוהגים א"כ פשוט וברור שהאשה הזאת שאינו נכנסת לבה"כ אלא בבוקר שאינו צריכה לשנות מקומה דהוי אבילות בפרהסי' ובלבישת הבגדים נמי צריכין אנו לומר שלפעמים אינו מחליף בגדי שבת והולך בבגדי חול אבל בכי האי גוונא שמנהג הנשים להלביש בגדים ותכשיט' ואי לא תעבד הכי הוי מילי דפרהסי' ולא דמי להא דכתבו האחרונים בשם הרש"ל דמי שהוא חיוב לעלות לתורה ביום שאשתו יולדת הולכת לבה"כ דאין זה חשוב פרהסי' ולא יעלה לתורה התם לא ידעי כ"ע דאשתו יולדת אבל בעזרת נשים דכולה נשי ידעי שאינה הולכת מפתח ביתו עד שבת זה ואצלה הוי כמועד דהוי דומי' דהקרבת קרבנות שעושים י"ט ביום זה הוי אצלה כמו פרהסי' אם לא תעשה כמנהגה. מ"מ לא התרתי ללבוש בגדי י"ט רק בגדי שבת שלא תזוח דעתה מלשכוח ימי אבילות ומטעמא דלעיל הי' נראה דקובר מתו ברגל שלא ישנה מקומו כיון שאינו נוהג אבילות מקודם הוי כמו אבילות בפרהסי' דהא דברי הט"ז לכאורה צריכין ביאור דאי מחשב שינוי מקום בשבת בפרהסי' א"כ אפי' התחיל מקומם צריך להפסיק בשבת דהא כל אבילות בפרהסי' שנהג קודם שבת אינו נוהג בשבת א"כ ה"נ דכוותי' אלא ע"כ הטעם כשהתחיל לשנות קודם שבת תו לא הוי פרהסי' בשבת משום דדרך אדם לחלוף מקומו א"כ בקובר מתו ברגל נמי שלא נהג עדיין אבילות לא ישנה מקומו אכן לפי הטעם השני שכתב הש"ך בסי' שצ"ג מטעם כל אבילות הנוהג בשלשים נוהג אפילו בשבת א"כ אין לחלק וצריך לשנות מקומו במועד אך כיון דשינוי מקום גופה בשבת יש בו מחלוקות והדעת מכרעת ע"פ הדין שלא ישנה מקומו במילי דרבנן אזלינן לקולא

וראיתי להזכיר דאם שני יו"ט אחרונים של פסח חל ביום ו' ז' מי שקובר מתו ביום ו' אין צריך השמש לשבת הבאה להכריז צאו נגד האבל כמנהגינו דהא איתא בסי' שצ"ט דבמקומות שעושין שני ימים מונה ז' מיום השני האחרון הואיל מדבריהם הוא עולה מהמנין ומונה אחריו עוד ששה ימים וכן פסק בא"ח בסי' תקמ"ח אף שיום האחרון הי' בשבת מ"מ הא פסקו בסי' ת"ב דשבת עולה בתחילה א"כ ביום ו' נשלמו ז' ימי אבילות דמקצת יום ככולו א"כ אין צריך להכריז ועוד הי' נראה אף אם חל י"ט באמצע שבוע כיון דאין רבים מתעסקים עמו לנחמו מונין הימים שנחמו ברגל א"כ אם ביום ו' עברו ז' ימים המנחמים אין צריך השמש להכריז צאו נגד האבל דהא אנן נוהגין לעשות שורה ולנחמו ולבתר דכלו ז' ימי המנחמים תו אין צריך לנחמו כן נראה לי ברור אח"כ ראיתי קצת בספר תשובת מהר"ם מלובלין וכעת ספר זה אינו מצוי בידי לעיין בו כנ"ל לפע"ד נאום מאיר בהר"ר יצחק ז"ל חותם בק"ק א"ש:

שאלה קכה

נשאלתי בכלה שפירסה נידה קודם חופה ואחר ז' ימי המשתה הגיע זמנה לטבול והמנהג המקום ההיא לעשות סעודה מה יש לברך בבה"מ כי קצת אומרים כיון דעיקר חובה בביאה ראשונה ראוי לברך שבעה ברכות דהוי כפנים חדשות ולכל הפחות יש לברך אשר ברא כו':

תשובה ברורה לזה דלא מבעיא לדידן דאין אנו מדקדקים ואין ממתיני' עד שתטהר א"כ פשוט דאין צריך לברך אלא אפילו לדעת הרמב"ם דס"ל דחופת נדה אינו קונה מ"מ הא כתב בפירוש בפ' י' מהל' אישות דין ו' ולא תנשא נדה עד שתטהר ואין מברכין לה ברכת חתנים עד שתטהר ואם עבר ונשא ובירך אינו חוזר ומברך ומלשון הזה משמע אפילו אם הגיע זמן טבילתה בתוך ז' ק"ו דלאחר ז' דאין מברכין שום ברכה מ"מ נראה לי שהשמחה במעונו יש לאומרה אף שכתב בש"ע ס"ס ס"א דהאידנא ערבה כל שמחה ואין אומרים שהשמחה במעונו אלא בז' ימי משתה מ"מ בכי האי גוונא שלא בעל בעילת מצוה והיום עיקר שמחה של חתן וכלה ראוי לברך כנ"ל להלכה למעשה. וכן משמע בזוהר תרומה דפוס אמשטרדם דף קס"ח ברב ספרא שקיבל עליו שלא לומר דברי תורה תרין ירחין וחמיו ואשתו היה סוברים שהוא עם הארץ ולא נזדקק עמה עד שבאו גדולי הדור וגילה להם רזין דאורייתא וכניש כל אנשי מתא להאי חדוה וקרי לה כלה ודריש להם בסוד ז' ברכות ומכאן סמך למנהגן של ישראל לעשות סעודה כשהגיע לבעילת מצוה ומשמע מזוהר שברכו ז' ברכות מדדריש להם בסוד ז' ברכות וקרי לה כלה מ"מ

כיון שאין נזכר בפירוש אי אפשר לן למסמך על זה לברך ז' ברכות אבל שמחה במעונו ראוי לברך כנ"ל:

שאלה קכו

נשאלתי לפי המנהג שמי שמוחזק בתפלה בימים נוראים שאינו נדחה ואחד הי' מוחזק לתקוע בשופר ביום ראשון דר"ה ואחד היה מוחזק ביום שני לתקוע וחל יום א' דר"ה בשבת למי דוחין אי ראשון נדחה או שני נדחה נראה דדין זה תלוי בפלוגתא וחילוק המנהגים דהביא הלבוש באו"ח בסי' תרמ"ב דאין אומרים מערבית ביום א' דסוכות שחל בשבת ואז אומרים בליל שני מערבית של יום ראשון ובפוזנא אין נוהגין כן משום דהואיל דאידחי אידחי. וכתב המג"א דבסוכה דף נ"ה משמע דהשני נדחה דלא כמנהג פוזנא א"כ לפי מנהג פוזנא דאמרינן דהואיל אדחי אדחי ה"נ הואיל דאדחי אדחי אבל לפי המנהג העולם השני נדחה ה"נ זוכה הראשון במצוה. ועוד נראה דאם הי' חולה הראשון וכיבדו הקהל לאיש אחר ואח"כ נתרפא תלוי נמי בפלוגתא דחכמים ור' יהודא דפליגי במפרש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו דאיפלגי ביומא דף ס"ב וס"ד דאם אח"כ נמצא הראשון דס"ל לחכמים איזה מהם שירצה יקריב ור"י ס"ל דמצוה בראשון ואם השני מובחר ממנו יביאנו ה"נ דכוותי' ואליבא דכ"ע דאם הי' שני מוחזק לצדיק יותר מראשון הן בלמודו הן במעשים וגם תוקע יותר ממנו יפה שמצוה בו הואיל ובחרו בו ואפשר לדחות דהתם בשעת בחירה ע"כ הי' אחר חצות והי' ראוי לפסח אבל הכא בשעה שבחרו בערב י"ט עדיין לא הי' ראוי לתקוע ובשעת תקיעה ראשון עומד במקומו אבל אם הי' חולה ביום ר"ה ובחרו באחר, ואח"כ נתחזק ונתרפא אזי שפיר תלוי בפלוגתא דלעיל והרמב"ם בפרק ד' מהלכות קרבן פסח פסק כחכמים דיקריב איזה שירצה א"כ ה"נ אף ששניהם שוים במעלה רשות ביד הקהל לבחור איזה מהם שירצה הנלפע"ד כתבתי ועיין בתוס' ביומא דף י"ג דהלכה כר"י דראשון חוזר לעבודתו:

שאלה קכז

צנצנת המן כדרדע והרמן ה"ה אהו' מחותני חביבי הרב המאור הגדול מעוז ומגדול הגאון המפורסם ערוגת הבושם חכם חרשים נבון לחשים נ"י פ"ה ע"ה כבוד מוהר"ר מאיר נר"ו:

מי אנכי אזוב היוצא מקיר עיר קטנה אשר יבש כחרס כוחי בשיחי וניבי נבזה ורזה לשלוח אמרתי לטרוח את הארז אשר בלבנון אך תורה הי' וכו' ובאתי לדביר היכלו

כבוד אומר כולה לשחר את פניו ולדרוש בשלום תורתו ומשנתו עתה באתי ע"ד תורה באתי אודות אשר נשאלתי ונדרשתי לאשר שאלוני זה מקרוב מאשה אחת מניקה שהיה לה מכה באותו מקום וסובלת צער גדול והיה יודעת בוודאי שמכה היא מוציאה דם ומחמת גודל הרפואות שנעשה לה ע"י הרופאים מומחים נתרפא המכה ולא הי' מוציא' עוד דם רק לפעמים מרגשת מעט כאב במקום המכה. ואח"ז שמשה עם בעלה שני פעמים דהיינו כל פעם אחר טבילתה ומצאה למחרת הרבה כתמים בעד שלו ובעד שלה ממראים הטמאים אמנם לא ראתה דם ממש ובשעת התשמיש הרגיש ג"כ מעט כאב וגם תכף אחר תשמיש בדקה אחר זה שהכניסה מוך בעומק והי' שם מעט כל הלילה ולא מצאה עליו דם כי אם כמו ליחה לבינה וקודם שהוכתה במכה זו לא אירע לה דברים כאלו מעולם בכן בקשתי שטוחה לפני הוד רום מעלתה לחות לי דעתו הרמה אם אשה הזאת טהורה היא ואם צריכה לישב ז' נקיים או לאו או יש לחוש שדם זה בא מן המקור וראתה דם מחמת תשמיש ואסורה לשמש עם בעלה אחר פעם ג' אף שיש אתי ת"ל לפלפל בדבר זה בכל צידי צדדים במראה אופן הרואה פנים לכל צד הן לאיסור והן להיתר אשר דעתי נוטה יותר רק לעמוד על שורשן ועוקרן מלאה לבי החלל לבא בשורתיי' האלו לשקוד על דלתותיו ושעריו שערי בינה לדרוש שיודיעני הוד רום פאר מעלתו דעתו הרמה להלכה למעשה. ומה מאוד בקשתי שטוחה להושיבני דבר בעטו חוסן ע"י שליח מיוחד הלז ובטוח אני בגודל מדתו וענותנותו שלא יזיח ולא יזיחנו ועל אמיתת הדברים יעמידנו ואנכי עפר כירה מוכן לשרתו בקודש בכל אשר יגזור עלי וה' יאריך לו ימיו ושנותיו על ממלכתו בקרב ישראל ידין יתיר ויורה אשר הוא בתוכו שורה כ"ד אהו' מחותני דשת' המצפה על תשובתו הרמה:

תשובה

כתבו קבלתי וע"ד שאלתו נפל חברין ברברבין דפתחי נדה הן הן גופי הלכות דמה שכתב מכ"ת שלמחרתו מצאה כתמים בעד שלו ובעד שלה ממראות טמאים אמנם לא ראתה שום דם מחמת תשמיש לא פירש מכ"ת יפה דבריו אם מיירי שקנחה בעד שלו ובעד שלה אחר תשמיש דזה פשוט דהיות רואה דם מחמת תשמיש ולא מבעי' בעד שלו שקנח עצמו אפילו בדק אחר זמן מופלג אחר תשמיש מיקרי רואה מחמת תשמיש כמבואר בש"ס בפ' כל היד דף י"ד ואפילו בעד שקנחה הוי רואה דם מחמת תשמיש אם בדקה אותו יום ולפי דברי רמ"א כל שראתה סמוך לתשמיש הוי כמחמת תשמיש ועד שקנחה סמוך לתשמיש הוי כמו מחמת תשמיש ואם לא קנח הוא בעד שלו והיא בעד שלה א"כ לא הוי רק כשאר כתם ולא מצינו שניחוש לכתמים בבגד האיש בכל הש"ס כי אם

בבגדי אשתו וכי היכי דבכתם תולה במכתה אפילו אם נתרפא המכה ועלה בו קרום אם יוכל להתגלות ולהוציא דם ע"י חיכוך תולה בה כמבואר בש"ע בסי' ק"צ סי' י"ח וה"נ דכוותי' כיון שהיה לה מכה אף שנתרפאית מ"מ כיון שמרגשת כאב בשעת תשמיש נוכל לומר דאימר דע"י דישת השמש נתגלה מכתה להוציא דם כבתחילה ובכתמים תולין להקל ומה שכתב מכ"ת שבדקה עצמה והכניסה מוך בעומק והי' שם כמעט כל הלילה בדיקה זו לא מעלה ולא מוריד דאי לגלות שאינו מוחזקת לראות דם ממקור בלאו הכי עדיין אינו מוחזקת ומותרת לשמש בפעם ג' ואם לטהר כתמיה ולתלות בדם מכתה כמו בראשונה זה אינו בדיקה כלל דדוקא שופפרת ומכחול ובראשו מוך הוא דמהני ואף שכתב הב"י דשופפרת אתי לאברירי דאם מצא בראשו היא וודאי טמאה ולא מן הצדדים אבל אם לא מצאה בראשו אלא בצד השופפרת מסתמא מן הצדדים בא הדם וטהורה וכתבו האחרונים שאם לא מצאה לא בראשו ולא מן הצדדים שטהורה מ"מ דווקא אם הכניס מכחול שהוא עץ דומי' דשמש שיכול' להכניס עד מקום שהשמש דש אבל במוך לבד אין אנו יכולים לטהר דדילמא ע"י כח דישת השמש בא דם מן המקור א"כ אין בידינו לטהר אשה זו לבעלה בלי שתמנה ז' נקיים אם קנח הוא בעד שלו והיא בעד שלה ולאחר טבילה לא תשמש לילה ראשונה דצריכה למיחש לוסתה כמבואר בש"ע סי' י' ואם לאסרה לבעלה יש כמה צדדים להתיר אבל הדבר צריך תלמוד ועיון גדול וכעת מפני שהשליח ממהר לשוב לביתו כשעה חדא אי אפשר לי להשיב ועוד חזון למועד אי"ה אבאר באר היטב כיד ה' הטובה עלי כ"ד מחותנו מאיר בהר"ר יצחק ז"ל חותם בק"ק אייזנשטאט:

שאלה קכח

כתב רש"י בפ' מצורע חיות פרט לטריפות טהורות פרט לעוף טמא וקשיא לי דמהדר תלמודא בריש חולין ללמוד דאזלינן בתר רובא מכמה קראי ולא יליף מהכא דמוקדם הוא בתורה משעיר המשתלח ועגלה ערופה ופרה אדומה. וניחא לי לומר דרש"י דרוש היותר פשט נקיט וזה סוגי' ג"כ בש"ס בכמה מקומות והתוספות בסנהדרין דף ל"ד ד"ה וביום הראתו וביותר בדברי רש"י דנקט בכל מקום דרוש נפקא ליה מפשטי' דקרא דבאמת לפי המסקנא בפ' שלוח הקן דף ק"מ לא ילפינן מהאי קרא חיות למעוטי טריפות ומטהורות למעוטי טמאות דמבנין אב דתנא דבי רבי ישמעאל נפקי דתני דבי ר"י נאמר מכשיר ומכפר בפני' ונאמר מכשיר ומכפר מבחוץ וחיות טהורות איצטריך כדמשני ר' נחמן בר יצחק וכדרבא כמו שכתבו התוס' ד"ה שלא יזווג לה ולפ"ז ניחא כיון דציפורי מצורע

גופא ילפינן שלא יהיה טריפות אלא ממכפר משעיר המשתלח ומעגלה ערופה לכך ניחא להנך אמוראי לאתויי ראי' משעיר המשתלח ממעגלה ערופה גופא וסוגיא זו הואיל ואתן לידן ניחא בי' מלתא דתמי' לי דהא בש"ס ילפינן ד' מעוטי' מטהורות דר"נ ב"י משני דאתי למעוטי ציפורי עיר הנדחת ורבה משני למעוטי שלא לזווג לה אחרת ורב פפא משני למעוטי צפרים שהחליפו בציפורי ע"ז ורבינא משני למעוטי עוף שהרג את הנפש והרמב"ם בפ' י"א מהלכות טומאת צרעת פסק דאין לוקחין שתי ציפורי' מציפורי עיר הנדחת ולא מציפורי' שהחליפן בע"ז ולא מציפורים שהרגו את הנפש. וכתב הכ"מ וז"ל שם אמוראי וכל חד וחד אמר חדא מהני וסובר רבינו דהנך אמוראי לא פליגי לענין דינא: **ונפלאתי** עליו דלפי פי' זה למה השמיט תירץ של רבא שלא יזווג לה אחרת ואף שכתב הרמב"ם לעיל מיניה דציפור המשתלחת מותר לטהר בה מצורעים אחרים מאחר שנשתלחה ומותרת באכילה ומ"מ לא נשמע מדיוקא דקודם שלוח אסור לזווג לה די"ל דלאחר שלוח מותרת ליקח אף לציפור השחוטה וקודם שלוח אסור ליקח לשחוטה אבל לזווג לה לשלוח בשביל שניהם זה לא שמענו והי' להרמב"ם נהודיעינו אלא ע"כ כדכתיבנא דלאחר שלוח מותרת ליקח אף לשחוטה דמאחר שנשתלחה מותרת אפילו באכילה כשאר ציפרים וא"כ הדרן קושיא לדוכתא למה השמיט תירוץ של רבא שלא לזווג לה אחרת וכן מצאתי רש"ל בים של שלמה וז"ל והרמב"ם הזכיר כולן חוץ מהא דרבא שלא לזווג לה כו' לא הזכיר ואפשר דס"ל דאין הלכה כרבא אלא כרב פפא ורבינא דבתראי הוי ומסיים וכשיבא אליהו ויאיר עינינו בהלכה אי שרי לזווגו או לא עכ"ל. ולדעתי הראני לי ה' בזה דרך אמת ותחילה צריכין אנו לעמוד על דברי תוס' שם ד"ת שלא יזווג לה אחר צ"ע האיך משמע זה מטהורות וא"ת וחיות ל"ל וי"ל דרבה ור"נ ב"י לא פליגי אהדדי ותרי מעוטי חד לדמר וחד לדמר עכ"ל ודברי תוס' אלו צריכין ביאור איך מקושר דברי תוס' א"ת זה בצ"ע דלעיל. ועוד למה לא הקשו התוס' על דברי ר"נ ב"י דחיות למה לי ונ"ל לישב דבר זה דהא בקדושין דף נ"ז איכא פלוגתא ציפורי מצורע מאימת אסורים ר' יוחנן אמר משעת שחיטה ור"ל אמר משעת לקיחה ופירש"י משעת שחיטה נאסרת השחוטה והמושלחת מותרת כדלקמן ור"ל אמר משעת לקיחה פירש"י משעת לקיחה נאסרות שתיהן עד שמשלח המשולחת וניתרת בשילוחים וכן פירש"י בחולין דף פ"ב כמו כאן ומסקינן בקדושין תנאי היא דתניא דבי ר' ישמעאל נאמר מכשיר ומכפר כו' ופירש"י לתנא דבי ר' ישמעאל דיליף מכשיר ומכפר ס"ל דמתסרא מחיים והתוס' הקשו ד"ה תנאי היא תימא דהכא משמע דילפינן ציפורים אסורים בהנאה מעגלה ערופה ובכריתות דף כ"ה משמע דילפינן עגלה ערופה מציפרים ותירצו וי"ל דמעיקרא צריך

למילף ציפורים מעגלה ערופה דמה עגלה ערופה אסורה לכל הפחות משעת עריפה אף ציפור דמשולחת אסורה לכל הפחות איסור דשייך בי' והיינו ע"כ מחיים קודם שנשתלחה וכיון דאיסור משולחת מחיים ואם כן שפיר ילפינן התם עגלה ערופה דנאסר מחיים מציפור המשלחת כו'. ובחולין דף פ"ב ד"ה גמר קיחה כתבו דלא קיימי המסקנא בפ"ב דקדושין תירצו עוד תירוץ אחר וז"ל וי"ל דדייק משום דלא איצטרך למילף מכשיר ממכפר אלא לאיסור מחיים דלאחר שחיטה ידעינן מזה אשר לא תאכלו לרבות השחוטה וכמו כן תירצו בכריתות ורש"י נדחק בכריתות לומר הא דמשני תנאי היא דתניא נאמר מכשיר וכו' ופירש"י דיליף ציפורי מצורע משעיר המשתלח ועגלה ערופה אלמא ס"ל דעגלה ערופה מחיים דכי היכי דגמר מכשיר ממכפר יליף מכפר ממכפר עגלה משעיר ושעיר ודאי אסור מחיים עכ"ל וכתבו התוס' שהוא דוחק וכ"ל דרש"י אזיל לשיטתי' דס"ל למ"ד דציפורי מצורע נאסרו משעת שחיטה אין שום איסור על המשולחת ואיסור הנאה בשחיטה למאן דלא ס"ל לא תאכלו איסור הנאה י"ל דס"ל בעגלה ערופה נמי לא מיתסרא אלא לאחר עריפה ויליף קיחה מהתם דאסור בהנאה ולתנא דבי ר' ישמעאל דס"ל דילפינן בנין אב מכשיר ממכפר אינו מוכרח לומר דס"ל דעגלה ערופה נאסרת מחיים אלא י"ל דלחומרא מקשינן דציפורי מצורע נאסרים מחיים דילפינן ממכפר דשעיר ולאחר שחיטה ג"כ אסורים דילפינן מעגלה ערופה דשעיר המשתלח גופי' לאחר שירד מן הר איכא למ"ד דמותר בהנאה דלא אמרה תורה שלח לתקלה ולכך ילפינן מבנין אב דעגלה דאף לאחר עריפה אסורה בהנאה אף דצפורי מצורע לאחר שחיטה אסורים בהנאה וא"כ איך משני בכריתות תנאי דתניא נאמר מכשיר ומכפר וכו' משמע דהאי תנא ס"ל דעגלה ערופה נאסרה מחיים וקשה מנ"ל די"ל דאף האי ס"ל דעגלה ערופה לא נאסרה מחיים והא דיליף בנין אב היינו ציפורי מצורע משעיר דאסרו מחיים ומעגלה ערופה ילפינן דנאסרו בהנאה משחיטה ואילך ולכך הוכרח רש"י לומר כשם שיליף מכשיר ממכפר ה"נ יליף מכפר מעגלה ערופה ממכפר דשעיר וק"ל:

אבל התוס' אזלי לשיטתם דס"ל דאף למ"ד משעת השחיטה דמשולחת נמי אסורה משעת שחיטת חברתה עד שעת השלוח וע"כ לא אשכחן איסור' אלא איסור הנאה מחיים במשולחת וילפינן שחיטה מיני' א"כ שפיר כתבו דמוכח ע"כ להאי תנא דבי ר"י דעגלה ערופה נאסר' מחיים דאל"כ לא איצטריך האי בנין דמכשיר כמכפר ללמוד מעגלה ערופה כלל דלאחר שחיטה ממילא ילפינן מזה אשר לא תאכלו אלא ע"כ דאית לי' לאסור מחיים כמו עגלה ערופה. אך אי קשי' לי' הא קשיא לי' בשלמא לתירוץ ראשון שבתוס' דילפינן מכשיר בחוץ דהיינו המשולחת מעגלה ערופה והדר ילפינן עגלה

ערופה ממשולחת והדר ילפינן שחיטה משעת לקיחה א"כ מוכרח אני ללמוד מעגלה ערופה כמו שכתבו התוס' בקדושין דמה עגלה ערופה אסורה לכל הפחות משעת עריפה אף ציפור המשולחת אסורה לכל הפחות איסור דשייך בה והיינו ע"כ מחיים והדר ילפינן עגלה ערופה ממכשיר אבל לתירוץ שני שכתבו דע"כ הך בנין אב דמכשיר כמכפר לא אתי אלא ללמוד על ציפורי מצורע דאסור מחיים דאי לאחר שחיטה מזה אשר לא תאכלו נפקא וע"כ צריכין אנו לומר למאן דלית ליה לא תאכלו איסור הנאה משמע דיליף מסברא מדנאסר השחוטה ע"כ המשולחת נמי נאסרה דשניהם שוים וע"כ איסור דמשולחת אינו אלא הנאה ה"נ השחוטה א"כ איך מוכח מבנין אב דר"י דס"ל דעגלה ערופה נאסרה מחיים דילמא לא נאסרה א"כ מנ"ל לומר לתנא דבי ר"י דס"ל דעגלה נאסרה מחיים דילמא עגלה לא נאסרה אלא לאחר עריפה והאי בנין אב אתי ללמוד על ציפורי מצורע דנאסרו מחיים משום דילפינן לחומרא ממכפר דשעיר:

הדרן למילתא קמייתא לרש"י למ"ד דציפורי מצורע אינן אסורים אלא משעת שחיטה במשולחת אין איסור הנאה מחיים אלא למאן דיליף קיחה קיחה מעגלה ערופה מבנין אב דר"י ס"ל דשני ציפרים אסורים בהנאה אף משולחת קודם שלוחי' וכן להתוס' לתירץ ראשון אי לא דילפינן מבנין אב דמכשיר כמכפר לית לן ילפותא דמשולחת אסורה בהנאה קודם שלוחי' ודו"ק:

והשתא ניחא בס"ד דברי התוס' בחולין דף ק"ח כיון דהאי בנין אב דר"י אתי כתנאי ולאידך תנאי דלית להו לבנין אב נוכל לומר לפירש"י ולתירוץ ראשון שבתוס' דציפורי מצורע אינן אסורים אלא משעת שחיטה ומשולחת לא נאסרה כלל בהנאה רק צריך לשלחה ולפ"ז ניחא בל"ז לא היה רוצים התוס' להקשות וא"ת וחיות ל"ל די"ל דרב נחמן ב"י לא אתי לשנוי' אלא אליבא דמ"ד טריפה אינו חי' ולית לי' לבנין אב דר"י ולא אייתר אלא טהורות ומשני דאיצטריך למעט ולא אסורות כגון ציפורי עיר הנדחת ובעל הש"ס קבעו בגמרא לכל אחד מה שתירץ בבהמה למ"ד טריפה אינו חי' אבל לתירוץ רבא שתירץ שלא יזווג לה מצורע אחר וישלח אותה בשביל שניהם ע"כ הכריחו התוס' שבא לשנויי אליבא דתנא דבי ר' ישמעאל ולכך כתבו תחילה צ"ע האיך משמע זה מטהורות וע"כ צריך עיון זה אינו אלא למ"ד דלית ליה בנין אב וס"ל דמשעת שחיטה נאסר השחוטה לבד ואין שם איסור חל על המשולחת א"כ צריך עיון שפיר איך ממעטינן מדיוקא דטהורות ולא אסורות הלוא אינו אסורה בהנאה ואי משום דבעי שלוח הא רוצה לשלחה אבל למאן דאית לי' בנין אב דר"י א"כ ע"כ משולחת נמי אסורה בהנאה קודם שלוחי' א"כ כי היכי דממעטינן ציפורי עיר הנדחת מטהורות ולא שתקח אסורות בהנאה

הכי נמי ממעטינן מטהורות ולא אסורות שלא יקח בשעת לקיחה האסורות בהנאה כגון משולחת של מצורע חבירו וא"כ ע"כ צריכין אנו לומר דרבא רוצה לתרץ אליבא דתנא דבי ר"י ואליבא חיות ג"כ מיותר ולכך הקשו התוס' שפיר וא"ת וחיות ל"ל ולכך תירצו וי"ל דרבה ור"נ לא פליג כו' דר"ל דרבה ור"נ לא פליג אבל ר"נ י"ל דלא ס"ל כתנא דבי ר"י ופליג אשנוי' דרבא:

ולפ"ז ניחא השתא דברי הרמב"ם ושפתיו בררו מללו דפסק כר"י לגבי ר"ל דציפורי מצורע אינו אסורות אלא משעת שחיטה וא"כ ע"כ לית ליה האי בנין אב דר"י וא"כ אין משולחת אסורה כלל מחיים בהנאה וא"כ ע"כ לא משמע לי' למעט מטהורות שלא יזווג לה דאינו במשמעות מיעוטא דטהורות ולא אסורות אלא הנך ג' דאסורות נינהו וזה אמת לאמתו של תורה. ואין להקשות כיין דהרמב"ם פוסק כר"י ש"מ דלית לי' להאי בנין אב דר"י א"כ למה פסק בפ' עשירי מהלכות רוצח דעגלה ערופה משתרד לנחל נאסרה בהנאה אע"פ שעדיין לא נערפה ובכריתות דף כ"ה משמע הא דעגלה ערופה נאסרה מחיים מהך הקישא דר' ישמעאל ילפינן כמו שכתבו התוס' ורש"י וי"ל דסבירי ליה להרמב"ם אף דלא ילפינן הך בנין אב לציפורי מצורע לאסור מחיים מ"מ עגלה ערופה נאסרת מחיים כר' ינאי דס"ל כפרה כתיב בהו כקדשים ולכך מיתסר מחיים כמו קדשים ותדע דהא בפ' אותו וא"ב דף פ"ב לר' ינאי ולריש לקיש דס"ל דעגלה ערופה משנה היא ופליגי ר"ש וחכמים בשוחט עגלה ערופה אם נוהג איסור אותו וא"ב או לא ודייקינן מפלוגתייהו דס"ל דעגלה ערופה מחיים נאסרה ואף שבציפורי מצורע שאם שחטה שלא באזוב ושלא בארז דפליגי ר' יעקב ור"ש ודייקינן בקדושין דס"ל דמחיים לא נאסרו וא"כ יקשה אליבא דר"ש מנ"ל דעגלה ערופה נאסרה מחיים אלא ע"כ דס"ל כר' ינאי דיליף דכתיב כפרה הוי כקדשים לאסור מחיים וזה פשוט וברור ושאר קושי' מסוגי' דכריתות כבר ישבם הכ"מ יע"ש. ואין להקשות דלפי זה מנ"ל להרמב"ם דשחיטה של מצורע אסורה בהנאה דאין לומר דיליף חוקה מעגלה ערופה הא בעגלה ערופה פסק דנאסרת מחיים א"כ גם ציפורי מצורע יאסרו מחיים ואם יליף מהך ילפותא דכתבו התוס' דגמרי איסור משולחת משחוטה ואיסור דמשולחת הנאה היא דמחיים לא שייך אכילה והדר ילפינן שחוטה ממשולחת זה אינו דא"כ הדרא קושיתנו לדוכתא כיון דאיסור הנאה יש במשולחת למה השמיט הרמב"ם תירוצו של רבא דשפיר נוכל למעט מדיוקא דטהורות ולא אסורות שלא יזווג לה כמו דממעטינן לציפורי עיר הנדחת ואינך דאיסור' די"ל דהרמב"ם פוסק כרבי אבוהו דס"ל דכל מקום שנאמר בתורה לא תאכל לא תאכלו לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה משמע וכן פסק בהדי' בפ' ח' מהלכות

מאכלות אסורות דין ט"ו והא דנקט בריש הלכות חמץ דחמץ אסור בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהי' בו היתר אכילה וזה טעמא של חזקי' כבר כתב הכ"מ כיון דאיכא קרא מפורש ביותר דכ"ע מודה בי' נקטי' ולעולם דפסק כרבי אבוהו:

ולפ"ז ניחא הכל בס"ד דלהרמב"ם שחוטה אסורה בהנאה מזה אשר לא תאכלו איסור הנאה משמע ומשולחת לא נאסרה מעולם בהנאה ולכך אין ללמוד ממשמעות דדיוקא דטהורות ולא אסורות שלא יזווג לה מצורע אחר לשלוח אותה וזה לדעתי ברור ואמת. והואיל ואתא לידן נימ' בי' מילתא הא דכתב הרמב"ם בפרק כ' ממאכלות אסורות דין ד' וז"ל האוכל כזית מבשר עוף טמא לוקה ועובר בעשה שנאמר כל ציפור טהורה תאכלו הא טמאה לא תאכלו וקשי' לי דהא מהאי קרא ילפינן עשה לשחוטה של מצורע והרמב"ם גופי' בפרק י"א מהלכות טומאת צרעת פסק דאם אכל כזית בשר מן השחוטה עובר בלאו ועשה וע"כ עשה ילפינן מהאי קרא דכל ציפור טהורה תאכלו ודוחק לומר דהרמב"ם יליף עשה של שחוטה של מצורע מדכתיב טהורה ועשה לעוף טמא מדכתיב ציפור ולפי אמת ציפור טהור משמע ולא טמא דהא טהורה בלא ציפור אי אפשר לכתוב ואי הוי כתיב עוף טהור הוי מוקמינן במסתבר לדיוקא ולא טמא ולכך כתיב ציפור טהור לדיוקא על טהור אחרת כגון שחוטה שלא תאכל ואין ספק שטעות סופר הוא ברמב"ם וצ"ל כל עוף טהור תאכלו וכן פי' רש"י בחומש בפ' ראה וכל עוף טהור תאכלו ולא את הטמא בא ליתן עשה על לא תעשה עכ"ל. והא דלא מוקמינן עשה זו ג"כ על השחוטה של מצורע ולעבור עליו בשני עשה כבר ישבתי זה לפירש"י דהתם בענינא דשחוטה כתיב בתרי' וזה אשר לא תאכלו קאי על השחוטה כפירש"י בחולין או כפי' הרמב"ם דמפי השמועה למדו דזה אשר לא תאכלו קאי על השחוטה ולכך מוקמינן דיוקא דרישא כל ציפור טהורה תאכלו ג"כ על השחוטה הואיל ובעניני דשחיטה כתיב אבל האי קרא דכל עוף טהור תאכלו דבתר טמאים כתיב לא כתיב בעניני דשחיטה מוקמינן שפיר דייקא הא עוף טמא לא תאכלו לעבור עליו בעשה ולא תעשה הנראה לפע"ד כתבתי היום יום ו' עש"ק ד' ניסן תפ"ג לפ"ק

שאלה קכט

אחד הי' לוקח אתרוג מהודר בעד ד' ר"ט וביקש חבירו הדר בכפר סמוך ונראה ליתן לו במתנה ע"מ להחזיר ביום מחר בשעת התפלה ונגזל מן האיש ההוא האתרוג בדרך והמשאיל תבע ממנו שיתן לו ד' ר"ט עבור האתרוג הנ"ל והשואל השיב כיון שאינו

בנמצא בעיר אתרוג מהודר כזה רק אתרוגים אחרים אקנה לך אתרוג אחר המהודר יותר בעיר הנ"ל והמשאיל משיב אם אינו בנמצא מ"מ תן לי דמי שנתתי ד' ר"ט:

תשובה

לכאורה נראה דדמי להך אבעי' דבעי רבא בפ' מרובה דף ע"ח ע"ב בעי רבא הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנב מיפטר גנב נפשיה בכבש לרבנן בעולת עוף לר"א דתניא הרי עלי עולה יביא כבש ראב"ע אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קיבל עליו או דילמא מצי אמר לי' אנא מצוה מן המובחר בעינא למעבד בתר דאבעי' הדר פשט' גנב פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת עוף לר"א ש"מ דלא יוכל לומר אנא מצוה מן המובחר בעינא למעבד ופי' רש"י משום דתשלומין דבעלים מחייב והרי הוציא ידי נדרו ואפסידא דהקדש מיפטר דמבית איש כתיב ולא הקדש א"כ ה"נ דתשלומין דבעלים רוצה ליתן לו אתרוג אחר אף שאינו מהודר כראשון מ"מ יצא ידי מצוה אבל נראה דלא דמי דהתם כשהפריש שור לעולה לא יוכל למכור דאמרינן בפסחים המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום וא"כ לא הפסיד לו הגנב אלא שצריך לצאת ידי נדרו ומפייס ליה בכבש לרבנן אבל הכא הי' יכול למכור אתרוג זה וחסרו דמים. מיהו היכי שלא הי' בעיר בני אדם שהי' נותנים בשביל הידור מצוה סך כזה גם לא הי' סמוך ונראה יהודים אחרים שהי' קונים אתרוג זה בסך זה איכא לדמותו להתם שאינו חייב לו אלא ליתן לו אתרוג שיצא ידי מצוה ולא דמים כפי מה שנתן. ואף דאמר שמואל בפ"ק דקדושין דף י"ב קידשה בתמרה חיישינן שמא שוה פרוטה במדי ואף דמוקי לי' בקדושי ספק היינו משום דילמא אף במדי אינו שוה פרוטה אבל אם הי' מבורר ששוה פרוטה במדי הוי קדושין ש"מ דלא אזלינן בתר מקום שפירות מונחים אלא דחשבינן לדמי פרוטה ה"נ בנידון דידן שאף שאין האתרוג שוה בכאן מ"מ במקומות אחרים שוה מ"מ לא דמי דהתם הי' קידושין דהא אילו הי' מטו תמרה הזו למדי הי' שוה פרוטה אבל הכא אי ישראל רחוקים מן העיר ההיא בכדי לא ימטי להתם אלא אחר חג א"כ לא שוה כ"כ. ועוד דאי אם אחד גזל פירות ואכלם ואי אפשר למצוא הפירות הללו וכי נאמר שצריך לשלם כפי מה שהי' שוים במקומות אחרים דאין לנו אלא כשעה שאבדה מן העולם ולפי דמים שהי' שוים באותו זמן ומקום א"כ ה"נ דכוותי' עיין בתשובת חכם צבי בסי' ש"כ ושמחתי שהייתי כרסולי בקצת דברים הנ"ל:

שאלה קל

לבאר דברי הגהת רמ"א ביו"ד סי' מ"א וז"ל אם נסרך טרפש הכבד לבית הכוסות יש לבדוק בכרס שבוודאי יש שם קוץ או מחט שניקבה ועל ידי זה בא הסירכא וכן מצאתי וראיתי מעשה והכי נהוג ונפל חילוק בין הלומדים אם יש להטריף אף בלא בדיקה אחר הקוץ משום דכבר העיד רמ"א שבוודאי יש שם קוץ או דילמא דצריך בדיקה דווקא ואם בדק ולא מצא יש להכשיר דתולין הסירכא בדבר אחר אשר לא ינום ולא יישן ינצרוהו כאישון להחכם הכולל ונבון לחש ה"ה הרב הגאון הגדול מוהר"ר מאיר נר"ו אל יחסר מעל ראשו שמן ששון עד בנין מרום מראשון ארשה ארש ראשון שעל יעלה באפו עלי לעשון שבאתי בלא רשיון כי הצקתני רוח בטני לשאול על הדברים שנזרקו מפיו בחבורת ששון אם נעלם ממנו תשובת צ"צ סי' מ"ט שהתיר אף אם נמצא בו מחט בלא עשיות רושם ואם לא נמצא בו מחט אף לש"ך וט"ז האכלו ממנו אין בו אשם ובאשר בדבר הלכה אסור להיות מכ"ת מחשים בכן שמתי פני כשרשים להעיז נגדו לחות דעתו על מה עשה כרשים וכאילו האכילו לישראל רמשים והנה קצרתי כי אין צורך לבאר באריכות לחכם חרשים וגם הטרדות הקיפוני כארי ידי בכן שמתי קנצי למלה כי רוב דברים בלי דעת מעולה לא יחדל מעילה ובקשתי לאחוז במדה סלולה שאחז למרום עלה ובזה יתגדל קרנו למעלה עד ביאת שילה ואצא בחילה:

תשובה

ארי מפני אהבתו אמרתי להפסיק באמצע פרק ולהשיב מפני כבוד ואצרף ידי לברר דברי הנאמרים באמת ובתמים והנה ספר שו"ת צמח צדק לא הי' תחת ידי ובימי חורפי קריתי ושניתי בו דרך העברה בעלמא וכעת אשר נשען מכ"ת עליו עיינתי בו ולאחר העיו' הדק הטיב ראיתי שכבודו הגדול במקומו מונח וכאן לא דק במה שהשיג על הט"ז והש"ך שכתבו ביו"ד סי' מ"ח בהגה' סי' ח' וז"ל מחט או קוץ הנמצא בהמסס וב"ה בחללו ולא נתחב בהם כשר בכל ענין ואין צריך בדיקה וכתב הט"ז והש"ך דמשמע הא כל שנמצא בו ק"ד מבחוץ אפילו לא נתחב כלל טריפה דאם אין שם מכה ק"ד מנין ורצה הרב בעל צ"ץ לדחות סברא זו מטעם דשאני וושט דאכלה בי' ופעיא בי' ומתנענע תמיד איכא למיחש שמא תחילה ניקב הקוץ הוושט ומחמת הניענוע חזר הקוץ לפנים ונסתם הנקב אבל בכרס שהוא נח לעולם אי איתא דהקוץ הי' נוקב בו לא הי' חוזר לפנים אלא הי' תחוב בו כמו בתחילה וכה"ג כתב הסמ"ג והרא"ש בפ' אלו טריפות בשם ר"ת לכך אין להטריף בכרס בנמצא קוץ מונח בתוכו ואינו תחוב בו אפילו בנמצא עליו ק"ד מבחוץ עכ"ל:

ואני אומר במחילה מכבודו שלא דק בדבר זה דלא מבעי' לדעת הרמב"ן והרא"ש דפסקו כעולא דלא חיישינן לשמא הבריא כמו במחט בעובי ב"ה ומדמי לגמרי וושט למחט שנמצא בעובי בה"כ דלית להו סברא זו אלא אפילו לרוב פוסקים דפסקו דלא כעולא אלא בוושט חוששין שמא הבריא ולא דמי למחט שנמצא בעובי בה"כ חדא משום דהוא עב ועוד טעם אחד משום דוושט איידי דפעיא בי' חזרה המחט לאחורי' אבל מחט הנמצא בעובי ב"ה אדרבה האוכלין והמשקין דוחין אותו לחוץ ולא לאחריו כ"כ בהגהות אשר"י בפ' אלו טריפות ומטעם סברא זו חולק ר"ת על רש"י דס"ל לרש"י בהמסס אפילו מצד אחד טריפה מפני שדופנו דק ולא נראה לר"ת דלא חיישינן לשמא הבריא אלא בוושט דפעי' בי' וגמדא בי' ופעמים שחוזר המחט לתוך הוושט אבל בהמסס אם הבריא לא היה המחט חוזר לתוכו עכ"ל. וכל זה לא אמר ר"ת אלא היכי דליכא ק"ד כמו גבי וושט דחיישינן שמא הבריא אפילו בלא ק"ד ובהמסס לא חיישינן שמא הבריא בלא ק"ד דלא מחזקינן ריעותא מכח סברא דאוכלין ומשקין דוחין אותו לחוץ ולא לאחוריו ובוודאי דלא ניקב לחוץ דא"כ לא הי' חוזר לפנים אבל אם ניקב מצד העור ומצא מצד השני ק"ד בזה אף ר"ת מודה מכח ריעותא דק"ד דאם אין מכה יוצא לחוץ ק"ד מנין מכריח לומר שע"כ חזרה המחט לפנים כלומר לאחורי' מאיזה סיבה ה"נ להט"ז והש"ך אם נמצא המחט בפרש אם נמצא ק"ד אמרינן אם אין מכה יוצא לחוץ ק"ד מנין זה הכריח לומר שחזרה המחט לאחורי' לבפנים מאיזה סיבה כמו שאנו מוכרחים לומר שחזרה ממקצת העור לאחורי' כן נוכל לומר שחזרה כולה דמה לי מקצת ומה לי כולה ומייתי שפיר ראי' מוושט דכתב רמ"א בסי' ל"ג סי' ט' אם אין עליו ק"ד מבחוץ משמע אבל אם יש ק"ד טריפה. וביותר שט"ז כתב שהוא הגה' מהגהות מיימוני בשם ספר התרומה ובעל ספר התרומה מכשיר בוושט אפילו בנתחב הקוץ והוא בכלל היש מכשרין וע"כ סביר' לי' דדמי וושט לגמרי לעובי ב"ה והמסס ולית לי' האי חלוק' דמחלק ר"ת וושט איידי דפעי' בי' אפ"ה אי מונח בתוכו קוץ ולא תחוב ואיכא ק"ד בכל מקום בוושט טריפה ה"נ בהמסס ובה"כ אם מונח קוץ בחלל אם מצא ק"ד טריפה אליבא דכ"ע משום דק"ד מכריח לומר שחזרה ע"י איזה סיבה והאי חילוק' לא כתב ר"ת אלא היכי דליכא ק"ד דבוושט חיישינן לשמא הבריא משום דפעיא בי' ובהמסס לא חיישינן לשמא הבריא מטעם הנ"ל:

גם מה שכתב עוד טעם לסתור דברי הט"ז והש"ך וז"ל הלוא רוב פוסקים בשם ראב"י וסמ"ק וספר התרומה ומרדכי בשם ר"ת וריב"א הביאם הרב הב"י בסי' מ"ח כולהו סבירי לי' בנקיבת ב"ה מצד אחד ונמצא עליו ק"ד לא מיטריף אלא בנמצא ק"ד נגד פי המחט

ממש משום כשהוא נגד פי המחט נראה שעבר לשני צדדים וחזר לבפנים ומתוך כך הוא נגד המחט ממש אבל לא בנמצא בסביבת הנקב מבחוץ וא"כ איך ס"ד למימר דאפי' אין קוץ תחוב בו אלא מונח בתוכו דהוי טריפה בשביל שנמצא ק"ד עליו הא אפילו אי הוי תחוב בו לא הי' מטריף אי לא הוי ממש כנגד פי המחט אלא סביב הנקב וא"כ מהיכי תיתי לומר כשנמצא עתה לפנינו שאינו תחוב אלא מונח בתוכו שיהי' טריפה בכל מקום שימצא ק"ד והגע בעצמך כשאין הקוץ תחוב בו אלא מונח בתוכו דקיל שהרי אין צריך בדיקה כלל יהי' אסור אם נמצא ק"ד בכל גוונא ובנמצא קוץ תחוב בו דחמיר שצריך בדיקה לא יאסור אלא בנמצא ק"ד דווקא נגד פי המחט ולא בכל גוונא לכך נראה וודאי דלא מיסתבר כלל למימר כך כו' עכ"ל. ואני אומר דאף משום הא לא תברא בוודאי לענין בדיקה קיל בנמצא מונח מנמצא תחוב דאין כאן ריעותא לפנינו משא"כ בק"ד דס"ל דלא מטרף אלא אם נמצא כנגד פי המחט דמסתמא חזרה לאחורי' משא"כ אם מוצאים ק"ד מבחוץ סביבת הנקב דצריכין אנו לומר דמחט היה שם וחזרה לאחורי' באיזה סיבה וחזרה ונקבה במקום זה בזה לא מחזקינן ריעותא שחזרה לאחורי' וחזרה ונקבה במקום הזה שהיא תחובה עכשיו ולכך תלינן הק"ד שסביב הנקב בדבר אחר משא"כ להחזיק שחזרה לאחורי' לבד שפיר מחזקינן אם נמצא ק"ד דבכל מקום שנמצא ק"ד הוי כמו כנגד פי המחט שאנו חוששים שחזרה המחט לחלל ההמסס כיון שנמצא ק"ד דמה לי שאנו חוששים ע"י ק"ד שחזרה המחט במקצת ומה לי לומר שחזרה כולה:

והשתא אני אומר בטח שאין בדברים אלו כדאי לדחות דברי הט"ז והש"ך ששניהם שוים בדבר זה ומימיהם אנו שותים והם באר הגולה ודברי הצ"צ בעיני בדבר זה פטומי מילי למי שלא נכנס בחדרי הפוסקים ובוודאי לא נעלם מדברי הט"ז והש"ך לחלק בסברות בין וושט להמסס ובה"כ אלא ברור הדבר שאף ר"ת לא חילק אלא היכי דלא מצא ק"ד אבל בנמצא ק"ד אין חילוק בין וושט להמסס ועתה כיון דקם דינא דהט"ז והש"ך וכבר העיד הצ"צ דסירכא יותר גרוע מק"ד א"כ יש להטריף אף בנמצא בפרש וכמו היום ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה שמצא השוחט דמתא ק"ד בכרס החיצוני ולא רצה להטריף מחמת ק"ד לבד ונטרפה הבהמה מחמת ראי' ואח"כ אמר לו הכותי הקצב שמצא בפרש מסמור ארוך ומי יקיל ראשו נגד הש"ך והט"ז בלי ראי' מוכרחת:

ובעיקר הדין לבבי לא כן ידמה כמו שעלה על לב השואל על הרב צ"צ שאין הכוונה בהג"ה שיהיה טריפה אם לא ניקב מעבר אל עבר כי לא בא אלא ללמדינו שצריך בדיקה אם יש שם קוץ או מחט שניקב מעבר לעבר אז הוי טריפה אבל אם לא ניקב מעבר אל עבר אע"ג דמחט תחוב אין להטריף כמפורש בסי' מ"ח עכ"ל השואל. ולדעתי הי' טח

עיניו מראות שהרי כתב וז"ל אם נסרך טרפש הכבד לב"ה יש לבדוק בכרס שבוודאי יש שם קוץ שניקבה וע"י זה בא סירכא זו ואי לפי דברי השואל למה נקט רמ"א שע"י זה בא הסירכא זו הלוא סירכא זו אינו מעלה ואינו מוריד דעיקר דבעינן שניקב מעבר לעבר. ועוד דהוי לי' למימר דצריך לבדוק ועוד מלשון רמ"א משמע יש לבדוק בכרס שבוודאי יש שם קוץ משמע אפילו שלא במקום הסרכת הטרפש לב"ה אלא בכל מקום בכרס:

ולפ"ז אין לחלק בין הוא תחוב שלא במקום הסירכא או מונח בתוך הפרש אלא עיקר הדבר שרמ"א רצה לברר הוראתו שסירכא זו בא ע"י מחט ולכך אמר יש לבדוק בכרס שבוודאי יש שם קוץ או מחט שניקבה וע"י מחט זה בא הסירכה ר"ל שניקבה במקום הסירכא וע"י זה בא הסירכא אלא שחזרה המחט לאחורי' והשתא כיון דהעיד רמ"א שבדוק ומנוסה למצוא שם מחטים והוי כמו רוב המצוי יותר מסירכא הריאה וכי היכי דנאבדה הריאה אסרינן ע"פ חומרות הגאונים ה"נ בהאי סירכא אף אם לא נמצא המחט אנו אומרים שבוודאי יש בתוך הפרש וצריכין לחפש בכל חדרי הבטן במקום הפרש וזה אי אפשר כי אם בטורח גדול ודמי להא דתנן היה ר' מאיר אומר כל דבר שבחזקת טומאה טמא עד שיודע לך הטומאה היכן היא וחכמים אומרים בודק עד שמגיע לסלע או לקרקע בתולה והביא הש"ס פלוגתא בפ"ק דפסחים ואף לרבנן דפליגי אדר"מ מ"מ סבירי לי' דצריך בדיקה עכ"פ להוציא מחזקתו אבל בלא בדיקה אף שלא מצא טומאה בחזקת טומאה הוא ה"נ דכוותי' שעינינו רואות ברוב פעמים ונתנסה בעשר נסיונ' שמוצאים מסמור או מחט ורובא דאורייתא ובפרט ברוב המצוי הוי בודאי טריפה א"כ אם המצא ימצא במיעוטא דמיעוטא שלא מצא המחט תחוב כל זמן שלא בדק בפרש הוי טריפה גמורה וכיון דאי אפשר לן לחפש בכל חדרי בטן אחר מחט זה נילך אחר רוב פעמים ולכך כתב רמ"א שימצא בוודאי שם שנתאמת אצלו כמו שנתאמת בדורינו ברוב פעמים ואם לפעמים במיעוטא דמיעוטא דלא נמצא מחט תלינן שיהיה בפרש ואי אפשר לבדוק והיא טריפה גמורה ועתה כשל עוזר ונפל עזור בעל פרי חדש שהסכים עמו ולא דק בזה ובטחתי מי שלומד התורה לשמה יודה לדברי בהוראה זו. אך מקרוב בא התלמידי' הקופצים בהוראה ומקלו יגיד לו כל המיקל אליו שומעין אבל חלילה לפרוץ גדר וכן חקרתי מן השוחט דמתא ואמר לי שכן נוהגין בכל מדינות אשכנז להטריף היכי דנסרכה הטרפשי' בב"ה והמסס ואין בודקין כלל אחר המחט כי כבר העיד רמ"א שהוא בדוק ומנוסה. וגם עינינו ראה ולא זר יותר מעשרים פעמים שבכל פעם שהי' נסרך מצאנו מחטי' שם ע"כ אין להקל אפילו באיזה פעם שלא נמצא המחט אנו חוששים שמא כבר ירדה לתוך הפרש ואי אפשר לבדקה כראוי ויש להטריף וכן נהגתי כל ימי וה' ידריכנו

בדרך אמת ויראנו נפלאות בתורתו ויצילינו משגיאות כ"ד המתפלל בלב נשבר ונדכה ולבי דואג בקרבי שיצילינו משפת שקר ולשון רמיה ויקוי' ברשעים עצו עצה ותופר. היום יום ד' ד' מנחם תפ"ג לפ"ק:

אחר זה מצאתי בשאלות ותשובות חוט השני סי' ס"ט וכתב בפירוש שאפילו אין המחט תחוב בו כלל מבפנים אלא מונח על הפרש ויש להטריף ומדמה לגמרי לוושט וכתב שם אם אירע שעירו הפרש מתוכו ולא בדקו אחר המחט נראה להכשיר ומסיים ואולי שלא נהגו לחפש ולפשפש בכל הפרש מקצה לקצה לית לן בה כי די לבקוע הכרס במקום הסירכא ולבדוק רק על הפרש סמוך לדופן הכרס אשר שם הסירכא דומי' דוושט כי נמצא שם קוץ בפנים הוי סמוך לדופן הוושט אשר שם הקורט דם מבחוץ וק"ד אית בי' חששא כמו טפת דם קרוש עכ"ל בקיצור ואף שחלק עלי בדין אחד דהיינו היכי דלא בדק מ"מ אומר אני דאפשר שלא הוחזק ונתברר אצלו שנמצא ברוב פעמים מחטים אבל אחר שנתברר לפני בהרבה נסיונות יש לי על מה לסמוך דרובא דאורייתא ומתניתן מסייע לן דכל הטומאות כשעת מציאתן ובלא בדיקה בכל חדרי הבטן אי אפשר להכשיר וכל מי שאינו נוהג כן בדורינו כאלו מאכיל טריפות בישראל:

חזר השואל והשיב לי וז"ל לא ידעתי הסיבה למה סבב עצמו לפרש דברי רמ"א דאף בדיקה לא מהני כי בכל פינות שאנו פונין דברי רמ"א אינו מדוקדק דלפירושו דאף בדיקה לא מהני קשה אמאי נקט רמ"א יש לבדוק הל"ל טריפה עכ"ל. אמרתי להשיב במחילה כבודו שאף אני לא אמרתי דבדיקה לא מהני אלא כתבתי שקשה לבדוק כל חדרי בטן ובוודאי כוונת רמ"א שכתב יש לבדוק שבוודאי ימצא שם כוונתו בדיקה מעליותא לפשפש בכל הפרש ובדורינו שנתברר ברוב פעמים שמוצאים מחטים אי אפשר להכשיר אלא בבדיקה מעולה אבל כיון שקשה לבדוק בפרש לכך יש להטריף וזה ברור בדברי למי שמדקדק בדברי לא יטעה בשום ענין שעלתה בדעתי של דברי רמ"א אף בדיקה לא מהני. עוד השיב לי דלסברתי דלא אמרינן דיצאה וחזרה מ"מ קשה אם בנמצא אמרינן דחזרה מכ"ש בתחוב א"כ קשה אמאי לא נימא אף בנקוב מצד אחר דאף אם ימצא נגד סביבות המחט בחוץ דטריפה דאמרינן דחזרה לאחורי' מצד החיצון ונשארה תחובה בצד הפנימי והק"ד שהם עכשיו שלא כנגד פי המחט הי' מתחילה סביבי המחט מבחוץ והיינו מטריפי' בשניקבה מב' צדדים כה"ג כמ"ש הב"י א"כ ניחוש שמא חזרה המחט עכ"ל:

ודבר זה ג"כ אינו קושי' כלל דהא טעמא דב"י דבעינן מצד אחד שימצא ק"ד כנגד פי המחט ומטעם שנראה שעבר לב' צדדים וחזר לבפנים ומתוך זה היא נגד פי המחט ממש.

ולפ"ז אין לחוש שמא היתה נקובה מעבר לעבר וחזרה דאם חזרה ק"ד נגד פי המחט יש למצוא ולא סביבות המחט לחוד דכשאנו מוצאים נקובה מעבר לעבר אי אפשר למצוא כנגד פי המחט שהיא כבר פי מבחוץ ולכך מטריפות ק"ד אך סביבות המחט. אבל היכי שאינו נקובה מעבר לעבר אין אנו חוששין שנקובה היתה מעבר לעבר אלא שחזרה דא"כ ק"ד נגד פי המחט בעי לאשכוחי ותדע דהא אף בלא סברתי תקשי לפי דברי הב"י למה הכשיר מצד אחד כשיש סביבות המחט ק"ד ואינו כנגד פי המחט ולא ניחוש דילמא נקובה הי' וחזרה לאחורי' אלא ע"כ כדאמרן דא"כ ק"ד כנגד פי המחט בעי לאשכוחי ומדלא אשכחן ק"ד כנגד פי המחט לא מחזקינן ריעותא שחזרה ומכח ק"ד שסביב הנקב לא מחזקינן שהיתה שם וחזרה ונתחבה לכאן זה לא אמרינן וק"ל. עוד השיב לדברי וז"ל ועוד יש להקשות בדבריו כיון דמכשיר אם המחט לא ימצא בפרש רק דמטריף משום דהבדיקה הוא בקושי וצ"ל דס"ל כיון דק"ד כשר אם לא ימצא המחט בפרש ה"ה בסירכא וא"כ אמאי לא אשתמיט שום פוסק להשמיעינו דבק"ד נמי טריפה משום דבדיקה כמו בסירכא לסברתו עכ"ל:

גם זה אינו קושי' כלל דהא בלאו הכי יש לדקדק למה לא כתבו הפוסקים כשמוצאים ק"ד מבחוץ יש לבדוק אחר המחט כמו גבי טרפש שנסרכה אלא ברור הדבר שגבי טרפש שנסרכה נתברר להם ע"פ נסיון שכך מצאו אבל בק"ד לא נתברר להם וא"כ לדידי נמי לא קשי' אם הי' מבורר אצלינו כשנמצא ק"ד מבחוץ שיש שם מחט ברוב פעמים באמת היינו מצריכים בדיקה מעולה אלא שלא נתברר אצלינו ולכך לא דברו מזה הפוסקים אבל בטרפש הכבד שנסרכה להמסס עינינו ראו ולא זר שרוב פעמים ורגיל הרבה שמוצאי' בו המחט בכל גוונא שמוצאי' בו מחטים להטריף. ובעל תשובת צ"צ לא דק בזה וכמו כן אם אין אנו יכולים לבדוק ולחפש בכל חדרי בטן יש להטריף וכן שמעתי נוהגים באשכז ולדעתי כל מי שאינו כן כאלו מאכיל טריפות בישראל:

שאלה קלא

נפתלי שבע רצון מלא יראה פנימי כחיצון ועטרנו צינה רצון ה"ה אהו' ידידי כנפשי הרב המופלא המושלם במעשים כבוד מוהר"ר נפתלי נר"ו כתבו קבלתי וראיתי מגילת קנאת ה' צבאות בדבר פלוני שהי' מיחד עצמו עם אשת פלוני בחדר תוך חדר באפילה ושהה עמה לערך ג' שעות ומשרתו של ב"ב הרגיש בדבר וקרא לכמה אנשים והטו אזנם ברחוב אחורי הכותל לפני החלון ושמעו הקול הוויות של תשמיש והאריכו בדברים של ממש כאלו ראה מעשה והאשה עומדת במרדה ואמרה אויבים הוא דמפקא עלי' קלא

ומכ"ת ירא לגבות את העדות בפני' ובפני בעלה מכמה טעמים שיגיד לי בעל פה וביקש ממני לחות דעתי בנדון זה:

אמרתי להשיב מפני הכבוד אם אמנם שכהיום באתי מאורחים רחוקא ונטלטלתי בטילטולא דגברא ואין דעתי צלולה להעמיק בדברי הפוסקים ולברר דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש מ"מ להוציא חלק אי אפשר באשר שבעל האשה בא לפני וצעק ככרוכיא ואמר בפה מלא ששקר המה הדברים וילדה אחת בת י"ב שנים הי' נעורה באותו עת בבית החורף והנר הי' דלוק והאנשים מבחוץ לא יכלו לראות את הנר מחמת דלת החלון שהי' סוגרי' ונעולים הטיב בלילה ולפ"ז רוצה לנסות להדליק הנר בביתו וכשיסגור דלת החלון לא יראו שום ניצוץ אור וגם אמר שהילדה אומרת שלא נכנס פלוני לחדר רק הי' בבית החורף ולפ"ד הבעל יש לחוש לכמה חששות ותקלות שיעשו מחמת בושה אם יגרש את אשתו בכן אודיע למכ"ת מה שנראה לי אליבא דדינא ופותחין בזכות תחילה דזה ש"ס ערוך בפ' עשרה יוחסין דף פ"א אמרינן מלקין על היחוד ואין אוסרין על היחוד א"ר אשי לא אמרן אלא ביחוד דפנוי' אבל ביחוד דאשת איש לא שלא תהי' מוציא לעז על בני ובוותי קימ"ל. ופסקינן בא"ה סי' כ"ב הרי להדיא דבא"א לא מבעי' דלא אוסרין אפילו אין מלקין ולפי דברי הילדה אפילו יחוד לא הי' דהא מתיחד אדם עם אשה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואינו מוסרה עצמה לביאה. ואף שתוס' בפ"ק דכתובות דף י"ג כתבו והקשו על הא דאמר רב אין אוסרין על היחוד מהא דאמרינן בפ' בתרא דנדרים גבי האי נואף לא תאכל מהני תחלי דטעמינהו חווי' אמר רבא איתת' שרי דאם איתא דעביד איסורא לא הוי אמר הכי דניחא לי' דלימות משמע דאי לאו האי טעמא היתה נאסרת ע"י יחוד ותירצו וי"ל דנואף שאני וא"כ אי האי גברא הי' בחזקת נואף הי' לנו לאסור אך אף שהעם מרננים אחריו מ"מ לא הוחזק בעדים לכך:

ועוד כתב הנימוקי יוסף בפ' כיצד אשת אחיו דכל הני עובדא דשלהי נדרים דאמרינן התם דאיסורי לי' כולהו כשרצו לגרש ובבא לצאת ידי שמים אבל כשטוען ואומר שאשתו מותרת לו ומכחיש הדבר אין אוסרין אותה עליו אלא בעידי טומאה ממש כדאמרן וכן העלו בתוס' והרמב"ם והרא"ש והריטב"א ז"ל ובעדי כיעור פסק הרי"ף והרמב"ם ז"ל דמבעל עצמו לא מפקינן אלא בעידי טומאה בין שיש לו בנים ובין שאין לו בנים כדגרסינן בקדושין בפ' האומר איבעיא להו זינתה אשתו בעד אחד מאי אמר רב הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים והיכי דמי עידי טומאה כדגרסינן בפ' כיצד העדים ורבנן היכי דייני כשמואל דאמר שמואל במנאפי' עד שיראו מנאפים ופירש"י ששוכבים בקירוב בשר ונוהגים כדרך תשמיש ולדעת הב"י בטור א"ה סי' י"א

סובר כן וכן כתב הרמב"ם בפ' כ"ד מהל' אישות סי' ט"ו בעידי דבר כיעור אם רצה הבעל להוציא תצא בלא כתובה ובסי' י"ח כתב אין ב"ד כופין את האיש לגרש את אשתו עד שיבאו שני עדים ויעידו שזנתה אשתו בפניהם וזה דעת רוב הפוסקים דעת רש"י ושאלתות ומרדכי דאם הי' בכאן קול ממש עם עידי כיעור אבל היכי שלא ראה בעיניהם אלא ידיעה בלא ראי' ששמעו קול תנועה מהמיטה ונשימתה אפשר דלא הוי ניאוף כלל ותנועת המטה י"ל שבא לפעמים ע"י המתהפך אנה ואנה ולפעמים אדם מנשף בשינה ואינם אומרים אלא בדממי:

ובתשובת מיימני דשייך להלכות אישות שהרב רבי חזקי' ממאדיבורג אוסר בכי האי גוונא *ששמע* מאחורי הבית נשימתן כדרך בני אדם שמשמשין מטותיהם ותמה עליו מהר"ם בר' ברוך דקי"ל אין אוסרין על היחוד ואין אוסרין אלא בקינוי וסתירה או משיראו כדרך המנאפי' השוכבים בקרוב בשר אבל משישמע אותם מנאפי' לא שמענו כי מה שמיעה שייך במנאפי' אפילו אם שמעו אותן מנשמין שמא הי' משתגעין ביחד דרך שחוק ולא אסרינן בהא והמעתיק רצה להביא ראי' לדבריו מהא דסוף נדרים וקאמר שם דילמא עיני' נתנה באחר והשמיעה קול תשמיש כדי שיוציאנה ומסיים אם שמע באותו ענין שברור לו שלא הי' דבר אחר אלא תשמיש חלילה לו מלקחתו ואע"פ שאין ב"ד יכולין לכופו להוציאה הרי שכתב בהדיא אף שהיה ברור לו שזינתה אין הב"ד יכולה לכופו וכעובדא זו כתב הרב בתשובת צ"צ ס"ס ע"ט ומחלק הא הא דהתיר מהר"ם באשת כהן סתם ולא ירד לחלק בכך שאם תקיע בלבו היינו משום דהתם הכותל הי' מפסיק ולא שמע אלא דרך כותל שהי' נוטה אזנם לשמוע ואי אפשר לשמוע כל כך בבירור אבל בנידן זה שהעד הי' שוכב באותו החדר עצמו סמוך למיטתו והי' שומע שפיר ומעיד על דבר ברור שתקוע בלבו שזינתה בוודאי דבר פשוט הוא אי מהימן לי' כבי תרי שחייב להוציאה עכ"ל. וא"כ בנידן דידן שהי' שומעין אחורי חלון ולא ראו י"ל ג"כ שהי' משתגעין ואמירתו לא מהני דהא אם הי' האיש הנואף עומד לפנינו ומודה לדבר עבירה יכול הבעל לומר אינו מאמינך וכן אפילו אם אשתו הודית לדבר זה יוכל לומר אינו מאמינך. ולדעת ר"א בסי' קע"ח אינו נאמן לומר בזמן הזה אני מאמינך א"כ ק"ו בנ"ד שהיא מכחישתו והבעל אומר שאינו מאמין בלבו שזנתה ע"פ עידי כיעור וגם לפי דברי הנערה שאומרת שהיתה באותו עת בבית החורף והנר היה דולק ולא נכנס החשוד לחדרה אינו חיוב עלינו לכופו לגרשה ובפרטות שיש לחוש לכמה תקלות יהיה העון האשמה תלוי בראשם ואנחנו ב"ד נקי מה' ומישראל. כ"ד הכותב באנחה השוברת

גופו של אדם היום יום א' כ"ד אדר פד"ת לנפשי לפ"ק. נאום מאיר בהר"ר יצחק ז"ל חותם פה ק"ק א"ש:

שאלה קלב

ראיתי בדברי האחרונים שתמהו על המקואות שלנו שעומדים הנשים על גבי נסרים וטובלים הלוא לדעת הראב"ד דכתב דווקא בכלי חרס דכיון שאינו מקבל טומאה מגבו ולא חזי למדרס ליכא משום גזירות מרחצאות וסילתא נמי לאו בר קבולי טומאה הוא אבל בכלי עץ אפילו דעבד לא עלתה לה טבילה ודייק לי' מדתנן בפ"ה דמסכת מקוואות מעין שהעבירו ע"ג כלים או ע"ג ספסל הרי הוא כמו שהי' דברי ר' יהודא ר' יוסי אומר הרי הוא כמקוה ובלבד שלא יטבול ע"ג ספסל אלמא כל שהוא ראוי למדרס כספסל לא מהני בהו טבילה משום גזירות מרחצאות. ובדברי הרא"ש פסק הרשב"א בת"ה וז"ל לא תעמוד על גבי כלי עץ שמקבלים טומאה מגבן ולא על גבי נסרים שראוים למדרס ולא על שום כלי הראוי למדרס מפני גזירות מרחצאות של כלים עברה וטבלה לא עלתה לה טבילה וע"פ זה כתב בש"ע סי' קצ"ח סעי' ל"א אין טובלין בכלים כו' ולא על גבי נסרים שרואים למדרסו' וכתב הט"ז וז"ל ונקט נסרים הראוים למדרס כי טומאת מדרס אינו שייכא אלא בחשיב עלי' שתהי' למדרס ולפעמים צריך אפי' למעשה כדאיתא ברמב"ם פרק כ"ה דהלכות כלים וכתב שם נסרי' של בית המרחץ ששגמן אינם מקבלים טומאה שאינן עשוי' לישיבה כו'. א"כ בכל סתם נסרים שמוכרין לבנין לא מטמאי' מדרס אלא דס"ל להראב"ד כיון שראוים לטומאת מדרס אם הי' מיוחדין לכך לעשות מהם ספסל או כיוצא בו יש לחוש לרואה שיטעה ויאמר כל הנסרים הדין כך אע"פ שיחדן כבר לישיבה ויש בהם טומאת מדרס ומכח זה יטבול במרחצאות זה כוונת הראב"ד שכתב נסרים הראוים למדרס. ולפ"ז יש לתמו' טובא על המנהג מדינתינו שעושים נסרים במקום שתעמוד האשה הטובלת ולבו"ש האריך בתמי' זו:

ונפלאתי שטעו בכוונת הראב"ד והרשב"א דהא משנה שלימה שנינו במס' כלים ספסל שניטל אחד מראשיו טהור ניטל השני טהור אם יש בישיבה טפח טמא ופי' הרב רבינו עובדי' משום דלא חזי לישיבה שהיושב עליו כיושב על גבי קרקע ואם יש בגובה טפח טמא שדף העב חזי לישיבה וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ו מהלכות כלים ובסוף פ' הנ"ל תנן הנסרים במרחץ ששגמן ר"ע מטמא וחכמים מטהרים שאינו עשוים אלא שיהי' המים מהלכין תחתיהן ופסק הרמב"ם בפ' כ"ה דהלכות כחכמים א"כ אין ספק מה שכתב הרשב"א ולא ע"ג נסרים שראוים למדרסו' היינו בעוביין טפח דהם טמאים מדרס. ולפ"ז

מנהג של ישראל תורה ולכך לא מיחו כל גדולי ישראל דהם עושים מתחילה נסרים שאין בעובין טפח ואינם מטמאי' מדרס ואין פיקפוק כלל לטבול עליהם דלא משום בעיתות' איכא ולא משום כלי דמקבל טומאה איכא דנסרים כאלו אינם טמאים מדרס כמו גבי ספסל. ולפ"ז יש תמי' רבה על הב"ח שכתב בסוף דבריו וז"ל ומיהו לעעוד על הנסרים אפילו הם רחבי' ד' אם אינם מחוברים וקבועים במסמרי' אסור לעמוד עליהם ולטבול כיון דראוים למדרסות ואף בדעבד לא עלתה לה טבילה. וכן פסק הרשב"א וכן פסק בש"ע ולפמ"ש ברור הדבר כשמש וכביעות' בכותחא בנסרים שאין עוביין טפח אין מטמאין במדרס ואין חשש כלל לטבול עליהם ואין לנו לבדות מלבינו חששות רחוקים דראוי למדרס פירושו שראוי' לעשוי' ספסל או כלי שראוי למדרס א"כ גבי סולת' ל"ל טעמא משום בעיתותו' הא בכל פשוטי כלי עץ נמי נימא דראוי לעשות ממנו כלי שיטמא אלא ברור הדבר שלא עלה על שום קדמון גזירה זו אלא פירוש הראוים למדרס שיש נסרים שאין עוביין טפח ואין מטמאין מדרס ומנהג ישראל תורה היא ואין בדבר זה שום פיקפוק ושאר תשובת שהביא הש"ך לא הי' בידי לעיי' בהם:

ועוד דמסככין בנסרים ולא פליגי ר"מ ור"י אלא בגזירות תקרה ואם איתא דנסרים חזי למדרס ומקבלין טומאה בלא"ה אין מסככין בהם דהא אין מסככין בדבר המקבל טומאה אלא ברור הדבר דסתם נסרים שאין עובין טפח ולא מטמאו מדרס וזה ראי' שאין עליה תשובה. והלבוש בא"ח סי' תרכ"ט סי' י"ח נתקשה מזה שכתב ויש מתמיהים והרי הם מקבלים טומאת מדרס ולמה לא יהי' פסולים כו'. ונדחק בישוב קושי' זו אבל לפי מה שכתבנו אין כאן קושי' דסתם נסרים אין עוביין טפח ולכך אינם ראוים למדרס ואינם מקבלים טומאה וק"ל:

שאלה קלג

מהרב המופלג מוה' לוי ירושלמי אבד"ק בילגראד.

תפארת ישראל מאיר ומנהיר עיני חכמים ותלמידיהם בהלכה עולה ויורד בעמוקא של הלכה הליכות עולם לו נר ישראל ע"ה פ"ה אב"ד ר"מ הגאון המפורסים חסידא וקדישא ופרישא מוהר"ר מאיר נ"י. ובדבר שכתבתי לאדמ"ו אשתקד שיש פה קהל ספרדיים והמה נוהגים מנהגם עפ"י דעת הרמב"ם ב"י ואנחנו בני אשכנז נוהגים עפ"י פיסקי רמ"א ז"ל ויש כמה פסקום וכמה ענינים בדיני שחיטות ובדיקות שאנחנו מטריפים והמה מכשירים ואנחנו אוכלים עמהם על סעודת מצוה כגון ברית מילה וכיוצא בזה. ומעכ"ת השיב לי לאמר שדבר זה צריך עיון בדבר וכעת שנתקבלתי עליהם לרב ולמ"צ הזהרתי

לשוחט ובודק שלהם שכל מקום שימצא שני וורדים או כיוצא בסימנים הללו שיטריף עד שיבוא עלי תשובה נכונה מרום מעכ"ת. ועוד מטעם שרובא דרובא מהקהל ספרדיים המה אשכנזים וזה מקרוב כגון עשרים שנים שנעשה הקהל א' ותפסו מנהג הספרדיים אבל רובא דמינכר ותרי רובא הן אשכנזים גמורים:

תשובה

אמרתי להשיב מפני הכבוד אם אמנם שאין אני מופנה מכל צד בשעורין דרבנן תמידין כסדרן אמרתי להפסיק באמצע פרק ולבאר דין זה הוא תלמוד ערוך בפ"ק דיבמות דף י"ג ע"ב תנן התם מגילה נקראת בי"א ובי"ב כו' אמר לי' ריש לקיש לר' יוחנן איקרי כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות א"ל עד כאן לא שנית מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושים מקום שנהגו שלא לעשות אין עושים א"ל אמינא לך איסור' ואת אמרת לי מנהגא ופריך התם לאו איסורי' והתנן בלילה ב"ש אוסרים וב"ה מתירין א"ל התם הרואה אומר מלאכה הוא דלית לי' ופריך והא ב"ש מתירין הצרות לאחים וב"ה אוסרין ומשני מי סברת עשו ב"ד כדבריהם לא עשו קרינן כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות ואמר אביי כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב' בתי דינים בעיר אחת כו' א"ל רבא והא ב"ש וב"ה כשתי בתי דינים בעיר אחת דמי אלא אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד בעיר אחת פלג מורין כדברי ב"ש ופלג מורין כב"ה אבל שתי בתי דינים בעיר אחת לית לן בה וקאמר בש"ס ב"ש אע"פ שאלו אוסרי' ואלו מתירין לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מב"ה ולא ב"ה מב"ש ואמאי לא נמנעו ב"ה מב"ש הא בני חייבי כריתות נינהו ומשני דמודעי לי' ופרשי עכ"ל. שמעינן מסוגי' זו בדבר מנהג לא שייך לא תתגודדו ואפילו בדבר איסור אי אינו ניכר לרבים שהוא משנה אין כאן משום לא תתגודדו כדמשני הש"ס התם הרואה הוא אומר מלאכה הוא דלית לי'. וגם נשמע מזה דשני בתי דינים בעיר אחת לית בהו משום לא תתגודדו אפילו באיסור דאוריית' כמו בפלוגת' דב"ש וב"ה בצרות שנחלקו בחייבי לאוין וחייבי כריתות. וגם נשמע מזה שאין הרוב מעלה ומוריד בענין זה דהא ב"ה הוי רובא כמו דמשני הש"ס למ"ד לא עשו דב"ה הוי רובא אפ"ה אי הוי שני ב"ד בעיר אחת לית לן בה ומותר לפסוק כב"ש ואלו כב"ה ולא אזלינן בתר רובא ולפ"ז בנ"ד אם אמנם שנתקבל מכ"ת עליהם לרב מ"מ כיון שיש להם ב"ד ולקהל אשכנזים נמי יש להם ב"ד אע"פ שאין בהם לומדים מ"מ ממונים הטובים שיש בהם ולכל ב"ד וב"ד שבכל עיר הוי ב"ד חשוב ואין לך אלא דיין שבימיך וזה הוי כשתי בתי דינים בעיר אחת דלא הוי משום לא תתגודדו ואף שנתקבל מכ"ת עליהם למורה מ"מ אין בידו לאסור במה שנהגו ע"פ גדולי הוראות מקודם כמו שרבנים בדור

הזה הנתקבלי' בעדי דיינים אין בהם כח לאסור חלב של בני ריינוס שהתיר להם רבינו יואל ואני אומר בטח הא דכתב המג"א בס"ס תצ"ג. ונ"ל דווקא במנהג הדומה למגילה אבל בדבר שמחלוקתם בדבר איסור כגון שאלו אוכלים חלב של בני ריינוס ואלו אין אוכלי' אם נתקבצו למקום אחד צריכים לעשות מנהג שוה משום לא תתגדדו עכ"ל ע"כ קאי אב"ד בעיר אחת כמו שכתב על דברי רמ"ז בפסקי הרא"ש וקאמר אם באו ממקום שאוכלין וממקום שאין אוכלין ונתקבלו יחד אז הוי כב"ד אחד בעיר אחת ע"כ צריכין לעשות מנהג השוה דמאי חזית דמנהג דידך עדיף יותר מדידן אבל בעיר ביליגראד שקהל ספרדים יושבים שם משנים קדמונית ואף שבאו לשם אשכנזים ונתישבו עמהם כיון שלא הי' דעתם לחזור הי' צריכין לנהוג כמנהגם אפילו לקולא וקמא קמא בטל לגבי קהל ספרדיי' ועכשיו שיש קהל אשכנזים והם עם קודש בפני עצמן אלו ינהגו כמנהגם ואם רוצים לאכול בסעודת מצוה יחד צריך בעל סעודה להודיע להם וכמו דמשני הש"ס גבי ב"ש וב"ה דמודעי להו ופרשי ובפרט בנ"ד י"ל הא דאנן לא אכלי משום דלא תאב לאכול בשר או שאינו רוצה לבוא על הסעודה וכמו דמשני הש"ס התם הרואה אומר מלאכה הוא דלית לי' ולא מיחזי כשתי תורות ואין לאסור כלים שלהם כמו שאין אוסרים כלים של בני ריינוס והש"ך בסימן קי"ט ס"ק כ' האריך שם בדיני' ומשם נלמד לנידן שלפנינו ולמנהג הספרדיים אשר מנהג אבותיהם בידיהם יש להם על מה שיסמכו שהרי כתב הטור בסי' ל"ה שהגאונים מכשירים בין אם אין לה כלל ובין אם יש לה שתים וכתב הטור שכן עיקר. הרי יש להם עמודי עולם לסמוך עליהם ואין כח בידינו לאסור במה שנהגו היתר ולא דמי למה שכתב רמ"א בח"מ סי' כ"ה ואם הי' מנהג בעיר להקל מפני שהחכם אחד הורה להם כך אם אחר מותו בא לשם חכם אחר ורוצה לאסור מה שהם מתירים נהוג בו איסור והוא מתשובת הרשב"א סי' רנ"ב היינו דווקא שרוצה לאסור מכח ראיות ברורות אבל אין בנו כח לסתור ראיות הגאונים לאסור במקום שנהגו כמותם וכן בשאר פרטי דברים לכל אחד יש לו יסודו וסמך משיטת הש"ס ונהרי' נהרי' פשטי'. בכן דעתי נוטה שכל אחד ואחד מבני הקהלות יחזיקו כמנהגם הן לחומרא והן לקולא והם ממש כשתי בתי דינים בעיר אחת דלא חיישינן משום לא תתגודדו. ועי' בא"ח סי' תס"ח במג"א ס"ק ר"ב הרבה דיני' מזה:

ובדבר שכתב מכ"ת חבורא של ג"ח יש להם כוסות של זכוכית ששותים בהם וחקקו עליהם איזה פסוקים חוקקים שם הווי' ב"ה בד' אותיות כהווייתו בס"ת וצורתו ואסר להם מכ"ת לשתות בהם ממשמעות הש"ס דשבת דף ס"א ע"ב דאיתא שם הי' שם כתוב על ידות הכלים או על כרעי מטה הרי זה יקוץ ויגנוז וכן מפורש ביו"ד סי' רע"ו סי' י"ג

ואף שהי' אפשר להתיר ממה שכתב בשו"ת הרב מטה יוסף ח"א בא"ח סי' ד' באחד שריקם פ' ציצית על הטלית שמותר לברך עליו אע"פ שכתובי' בתוכו הווית השם י"ל הטעם כמ"ש הרב הנ"ל בעצמו שא"א לבוא לידי בזיון כי אין נכנסי' לב"ה עם טלית גדול כו' עכ"ל. ולכאורה איכא למידק דשפיר עביד מכ"ת וכן מוכח מש"ס ערוך פ"ק דעירכין דף ו' ע"א נכרי שהתנדב קורה ושם כתוב עליה בודקין אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתי יגוד וישתמש במותר ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא לבו לשמים ודייקינן טעמא דשם כתוב עליה הא אין שם כתוב עליה לא בעי גניזה. ומשני ה"ה דאע"ג דאין שם כתוב עליה נמי בעי גניזה והא קמ"ל דאע"ג דשם כתוב עליה יגוד וישתמש במותר דשם שלא במקומו לא קדוש דתנן הי' כתוב על ידות הכלים ועל כרעי מטה הרי זה יגוד ויגנוז ופירש"י טעונה גניזה ואסורה בהנאה דחיישינן שמא בלבו לשמים לשם הקדש הלכך יגנוז ובזמן הזה עסקינן דהקדש אסור בהנאה ופירש"י יגוד ויחתוך מקום השם ויגנוז החתיכה וישתמש במותר ויבננה בב"ה שם שלא במקומה אינו מקדש כלומר אינו קדוש אלא מקום השם ואותו חתיכה תיגנוז עכ"ל. משמע דאפילו אמר בדעת ישראל הפרשתי' כל זמן שלא יגוד השם אסור להשתמש בכל הקורה אבל איכא למידק על הרב הב"י דמביא בס"ס רע"ו הש"ס דבפ' במה האשה הי' שם כתוב על ידות הכלים ובש"ע כתב כלים שהי' כתוב עלי' שם קוצץ מקום השם וגונזו מנ"ל לומר אם הי' כתוב על הכלי דילמא בידות הכלים מיירי שהוא מקום בזיון שיד הכל ממשמשים בו ויבא לידי מחיקה ובכרעי מטה שהוא במקום בזיון אבל על הכלי מכובד מנ"ל לומר דצריך לקצוץ די"ל דמותר להשתמש בו כיון דהשם שלא במקומו אינו מקדש כל הכלי ואיסור שימוש הוא בשביל בזיון השם אבל היכי שאינו משום בזיון השם מותר להשתמש בו ובאמת גם על הרמב"ם יש לדקדק כן דכתב בפרק ו' מהלכות יסודי התורה וז"ל כלי שהי' השם כתוב עליו קוצץ את המקום השם וגונזו ואפילו הי' השם חקוק בכלי מתכות או בכלי זכוכית והתך הכלי הרי זה לוקה אלא חותך את מקומו וגונזו הרי בפירש שדין חקיקה וכתיבה שוה להרמב"ם ומצריך לחתוך ואינו אסור אלא דרך איבוד ושבירה או מחיקה ואסור להשתמש בכלי וזה אינו מוכרח מן הגמ' דבגמ' לא קתני אלא הי' שם כתוב על ידות הכלים משמע דווקא התם שהם במקום בזיון אבל על הכלי יקר שלא בדרך בזיון מנ"ל דצריך לקצוץ השם. ועי' מה שכתב הפרי חדש על א"ח בסופו בהלכות יסודי התורה להרמב"ם:

ובאמת גבי המוציא כלים ועליהם צורת חמה דכתב הטור בי"ד סי' קמ"א אם כלים מכובדים אסורין שבוודאי נעשו לשם אליל ואם הם מבוזין מותרין שאז לא נעשה אלא

לגוי והיכי דמי מכובדים שעל השיראים ונזמי' וטבעת ומבוזי' יורות קומקומין וחמי חמין. ונראה דה"ה שעל הכוסות ששותין בהם הוי מבוזין עכ"ל הטור הרי שחשוב הטור כלי שתי' למבוזין ובאמת יש לי להשיב על הטור כיון שאינו נזכר בש"ס בפ' כל הצלמי' דף מ"ג ע"ב אלא פורט והולך מבוזין שעל היורות ועל הקומקומין ועל מחמי חמין ושעל הסדיני' ועל המטפחת ואי הוי כלי שתי' בכלל מבוזין לא הוי שתיק ברייתי' למחשבינהו בהדיי' אינך ובפירש אמרינן בפ' היין דף כ"ט אמר רבא מנא משתא במטללתא והביא הטור א"ח בסי' תרל"ט דאפילו אחר שתי' מותרים להניח בסוכה לאפוקי מנאי מכלי דאסור להניח לאחר אכילה בסוכה והטעם משום ביזיון כמו חצבא ושחימ' משום דהוי כמבוזין משמע דמנא משתא לא הוי בכלל מבוזין דא"כ מיהו לאחר שתי' מיהו ליתסור לאשהוי בסוכה וזכר לדבר אמרו לישתמש אינש יומא חדא בכסא דמוקרי ש"מ דהם בכלל מני יקר בפרט כלי זכוכית שמשתמשים בהם מלכים ושרים למה יהי' נחשבים במבוזי'. וגם המקרא מסייענו דכתיב לא יערכנו זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז ופשטא דקרא בכלי זכוכית כתיב ש"מ דכלי זכוכית הוי דבר מכובד מאוד ופשטא דש"ס דקתני הי' שם כתוב על ידות הכלים כו' לא לחנם נקט ידות הכלים משמע דווקא ידות שהוא משום בזיון אבל כלים חשובים אינו צריך לגוד השם ודיקדוק זה ראוי לבנות עליו יסוד. וגם י"ל דהרמב"ם דנקט כלי במבוזים איירי ולא בכלי שתי' אלא שלא מלאני לבי לחלוק על רבינו הטור והרמב"ם:

מ"מ אני אומר עכ"פ כיון דיש לנו ראי' ברורה מש"ס דעירכין דאין השם מקדש הכלי שיהי' כל הכלי קדוש ועיקר שצריך לקצוץ משום בזיון השם. ע"כ דעתי נוטה לכרוך על מקום כתיבת השם גימוניות של זהב או של משי ואז מותר לשתות מן הכלים בלי שום פיקפוק וכל כי האי מילתא לימרי משמאי בשוקי ובבראי דכסוי מהני לאצולי משום בזיון כמו שמהני במזוזה לענין היתר תשמיש לכסות השם ה"נ דכוותי'. מה שכתב מכ"ת שדברי רש"י בב"ק דף פ"ה ע"א ד"ה בכל שם המדינה כו' ואשמועינן דרב נחמן דהואיל ויש בעל ישוב קבוע וישראל הרבה מותר לגדל כלבים בעיר הסמוכה לספר כאלו היא מא"י וכתב מכ"ת לא ידעתי כוונת רש"י ז"ל בזה שכתב כאלו היא מא"י שהרי בשאסרו לגדל בכל מקום בין בבל ובין בא"י וכשהתירו לגדל סמוך לספר ג"כ לא חילקו בין א"י לבבל ומהו הוא הלשון כאלו מא"י הלוא ההיתר שהיא בספר שוה א"י ובבל יחד. וכן משמע לישני' דש"ס וצ"ע עכ"ל. ולי נראה הדברים כפשטן מדאמר ר"נ נהרדעי שהוא בבל עיר הסמוכה לספר דמי וקשה למה פרט ר"נ נהרדעי הלוא סתם אמרינן אבל מגדל הוא בעיר הסמוכה לספר וממילא ידעינן דכל עיר הסמוכה לספר מותר לגדל אלא ע"כ

דהתנא דברייתא לא דיבר אלא בא"י משום דרוב ישראל שם וצריכין שמירה מאויבי' אבל בשאר ארצות לא התירו בשביל מעט ישראל הדרים בה אפילו בסמוכה לספר וקמ"ל ר"נ בבל כעיר הסמוכה לספר ותרגומה נהרדעי אשמועינן ר"נ הואיל ויש בבבל ישוב קבוע וישראל הרבה מותר לגדל כלבים בעיר הסמוכה לספר כאלו היא מא"י דמותר לגדל בשביל שמירת רוב ישראל ה"נ בנהרדעי כן והן הן דברי רש"י וק"ל והי' זה שלום ממני אהובו נאמנו מאיר:

שאלה קלד

שטר צוואה מזקן קרוב לשבעים וז"ל היום יום ה' י' טבת תפא"ל פה ק"ק א"ש ע"ד שאמרו חז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך נמצא שכל ימיו בתשובה כי לא ידע אדם עתו וכמה ימי חייו ומתוך זה משמע שמצוה על כל אדם שיעשה צוואה לבניו ולבני ביתו בשעה שהוא עדיין חי ועומד על בריות גוף ונפש ע"כ אנכי ח"מ עפר ואפר לא ידעתי יום פרידתי כשיטול ה' את נשמתי וזאת עלתה על לבי לצוות את בני' ולחלק את נכסי בעודני חי ודעתי מיושבת עלי כדי שלא יהי' ח"ו מחלוקות וקטטות לאחר מותי בין יורשי אחרי. ולכן אני ח"מ כתבתי בח"י ממש מהיום חלקתי את כל נכסי ונתתי במתנת בריא לכל אחד ואחד כפי מה שנרשם למטה ויהי' לשטר זה ומתנה זו כל תוקף ועוז כאלו נכתב בכל שופרא דשטרא ועם כל בווארנ"ש שבעולם והזמן שיקבל כל אחד מהמתנות הנ"ל יהי' שעה אחת קודם מותי באיזה זמן שיה' כל הנ"ל קבלתי עלי בח"ח ובשד"א לאשר ולקיים כל הנ"ל בזמן הנזכר למטה וחילוק הקרקעות והבתים והחזקת הכיפות החנות שלי ומקומות בבה"כ לבניו כפי הנזכר באורך בצוואה וציוה ליתן לבנו הבכור עבור חלק הקרקעות סך חמשה מאות זהו'. ואח"כ כתב בזה"ל ווייל פלוני בני הבכור איז ווער דין תורה אים שני חלקים ציא געבין אבר ווייל גגעבין האב ציא נדן מיט מלבושים במתנות הוצאות קאסט יותר אלז שני אלפים וחצי ריינש איבר דעם האב אים געבין אחת לאחת יותר אז חמש מאות ר"ט זאמט דעם ח"כ שלש מאות זאל מען בני פלוני הבכור נישט מעהר געבין רק וויא שייני קינדער בניו הזכרים טיילין וועדין כו' ולאחר שסיים צוואתו נאמר זבה"ל מה שכתבתי בכ"י גיב איך איטליכן במתנה גמורה וויא אובין פאר מעלט איזט עכ"ל:

אחר איזה שנים נפל אותו זקן למשכב בחולי השלא"ק השם יצילינו וניטל ממנו רוב המדבר בלשונו והי' מגמגם בלשונו ומי שלא הי' מורגל עמו לא הי' יכול להבין לשונו אבל הי' בר דעת ושכלו להשיב לשאלו דבר דבר אופנו אבל כן הרופאים אמדהו אומד

למיתה שימות מחולי זה וב' ימים לחודש טבת תפד"ל קרא לסופר וציוה להעתיק הצוואה הנ"ל וז"ל הסופר כל זה העתקתי אות באות ואף החתימה של הקצין הנ"ל מגוף כ"י הניכר לי בט"ע ממש וע"פ הדברים שצווני וביקש ממני להעתיק אות באות בשביל איזה דברים שחידש בה אשר שם בפי אותו כתבתי לא הוספתי ולא חסרתי אפילו אות אחת רק כאשר אמר לי פה אל פה כן כתבתי ולראי' גמורה ונכונה באתי על החתום יום הנ"ל. נאום פלוני:

אחר זה קרא הזקן הנ"ל לנאמני הקהלה וז"ל כהיום יום ז' ר"ח שבט תפ"ד לפ"ק הורה לפנינו הישיש הקצין הנ"ל בהודאה גמורה שרירא וקיימא ונאמנה אמיתית שציוה ליכתוב את הסופר פלוני הצוואה זו ונעשה מפיו ממש כאשר ציוה כן כתוב לא הותיר ולא פיחת מדיל' וביקש מאתנו נאמני הקהל לקיים חתימתו שחתם ח"י ממש וחלילה לשנות מצוואה שום ב"ד שבעולם מכש"כ שאר בני אדם רק יקיים בכל תוקף ועוז כאשר מבואר בתחילה ועד סוף בכן אשרונהו. נאום פלוני ונאום פלוני:

אחר זה הוציא בנו הבכור צוואה אחרת וז"ל הן היום יום ד' עשרה ימים לחודש אייר דהאי שתא למנין פד"ת נקראנו אנחנו ח"מ נאמני הקהלה להזקן הנ"ל ובאנו עליו ומצאנו ששוכב ומוטל על ערש דוי ומגמגם בלישנא הוי אבל דעתו הי' מיושבת עליו וזאת ידענו בברור ושמענו מפיו כאשר ביקש מאתנו לשמוע דבריו ולקבל צוואתו לכתוב ולחתום זה הלשון באשר שכבר עשיתי צוואה מקוימת מח"י ועתה באתי לגרוע מהצוואה הראשון באשר שמבואר בצוואה ראשונה שבני פלוני בכור ובני פלוני הנ"ל כבר קיבל ממני על חלקו יותר משאר בני הזכרים בכן ציוה לפנינו בצוואה שכ"מ כדקציר ורמי בערסא שבני פלוני הבכור לא יקח פי שנים כדין הבכור באשר שכבר קיבל חלק בכורתו רק יקח עם בני הזכרים שוה בשוה וכל אחד חלק אחד מכל עזבון שלי הן ממעות מזומנים הן כסף והן מטלטלי' בדיל ונחושת ונחושת קליל ואבנים טובות מכל מה שנשאר פחרי יקח שוה בשוה. ומחמת קרקעות מבואר באריכות בצוואה ראשונה וגם מחמת מקומות בבה"כ נשאר הכל בתוקפו ובחזקתו כמבואר בצוואה ראשונה וחלילה לשנות לשום ב"ד או לקהל או להרב ולתוקף בא הזקן הקצין בעצמו על החתום ואנחנו נאמני הקהלה באנו לקיים חתימתו עכ"ל:

ועתה טוען בנו הבכור שאביו מסר לו הצוואה הזאת ואמר לו שאינו רוצה בשטר זה כלל ואני מבטלו ועוד עכ"פ יש לי ראי' משטר צוואה זו שנאמר בו שכבר ציוה בצוואה ראשונה שבני פלוני הבכור יטול פי שנים בראוי ובמוחזק כדין הבכור ובהעתק מצוואה משנת תפא"ל היוצאת לפנינו אינו מבואר זה אדרבה מבואר שם שלא יקח אלא כאחד

מבניו הפשוטות ומסתמא עשה צוואה אחרת וביטל מה שכתב בשנת תפא"ל וציוה להעתיק בשנת תפד"ל וזיכה אותי אפי' ליקח פי שנים בראוי והצוואה הזאת מסר לידי כדי להראות שביטל הצוואה הנכתב בשנת תפא"ל. גם הצוואה הזו שמסר לידי ביטל הנ"ל וא"כ חזר הדין לסיני שאקח בכל נכסי אבי הן בקרקעות והן במטלטלי' פי שנים ושאלני את נאמני הקהלה אם עשה הזקן הנ"ל איזה צוואה ואמרו שיודעי' שעשה איזה צוואה קודם צוואה הזאת שמוציא בנו הבכור אבל אינו זוכרים מה הי' כתוב בתוכו והיורשים השיבו שאין עליהם לקיים אלא כפי צוואה שמסר אביו ביד שליש הנאמן לו ליתן לנו אחר מותו וצוואה שמוציא אחיהם הבכור אפשר שהוא מעצמו מצא ונטלו. ועוד שהרי השטר ושוברו עמו שנאמר בצוואה שלא יקח פי שנים ולענין קרקעות חיזק דבריו שישאר הכל בתוקפו כפי הצוואות הראשונה ומסתמא ציוה על צוואה שמסר ביד השליש כי שם נאמר באריכות חילוק הקרקעות ומקומות בה"כ איך ומה יחלקו בניהם ועמדו לפנינו לדין וזה יצא ראשונה:

תשובה

לדברי הצדדים דתחילה צריכין אנו למידין אם צוואה ראשונה מה שעשה בשנת תעא"ל אם יש בה ממש באשר שמבואר שנותן לכל אחד מתנת בריא ומתנת בריא בעי קנין אפילו אם ציוה לחלק אחר מותו כמו שפסק רמ"א בס"ס רנ"ז וז"ל לכן בריא שרוצה לחלק נכסיו אחר מותו שלא יריבו יורשיו אחריו ורוצה לעשות סדר צוואה בעודו בריא צריך לקנות בקנין ואף שמבואר בריש סי' רצ"ח בשטר מתנה שכתוב בו שיקנה פלוני שדה פלונית לאחר מיתה בין שהיה בשטר קנין בין שלא היה קנין כיון שנכתב בו זמן הזמן מוכיח שמהיום הקנה לו בשטר צוואה זו וכתוב בו זמן וכתוב בו מהיום חלקתי את נכסי ונתתי במתנות בריא לכל אחד ואחד כפי מה שנרשם למטה. וכתב הסמ"ע אף במתנות בריא בעי קנין כאן מיירי בכותב לו בשטר שרי נתונה לך לאחר מיתה דבשטר כזה קונין גם כן בבריא כדאיתא בסי' קצ"א ולפי זה שטר צוואה זה נמי יחשב שטר קנין לקנות בו השדה דהא מבואר בסי' רמ"ה בכותב בשטר נתתי שדה פלוני לפלוני כו' הרי זה זכה בה כשהגיע השטר לידו וא"כ ה"נ דכיון דכתוב בו מהיום חלקתי את נכסי ונתתי במתנות בריא לכל אחד ואחד אם כן שטר זה שטר קנין הוא אף שלא בא לידם מחיים מכל מקום כיון שמסר ליד שליש מסתמא זיכה להם על ידי שליש מהיום ואף בדכתוב מהיום ולאחר שלשים יום דכתוב שלא יקנה אלא שעה אחת קודם מותו מ"מ נראה ברור דזה הוי דינו שוה ככותב מהיום ולאחר מיתה דטעמא מאי אמרינן דזמנו של שטר מוכח עליו בכותב מהיום ולאחר מיתה ולא אמרינן זמנו של שטר מוכיח

עליו בכותב מהיום ולאחר שלשים וע"כ הטעם הוא כמו שכתב הסמ"ע דכיון שהמיתה מבררת הזמן מה צריך לכתוב הזמן אלא ע"כ דבעי לקנות לו מאותו הזמן משא"כ בנותן מהיום ולאחר שלשים יום דצריך ליכתוב זמן כדי לברר מאימתי מתחילין השלשים יום ולכך אין אומרים זמן של שטר מוכח עליו. וא"כ בנ"ד נמי דהא כתוב שכל אחד יקנה שעה אחת קודם מותו א"כ המיתה הי' מבררת השעה שיקנה כל אחד ואחד ולא הי' צריך להזכיר זמן אלא ע"כ שביקש להקנות מעכשיו. אך דאיכא לפקפוקי בהא דהא מסיק רמ"א הא דאמרינן זמנו של שטר מוכיח עליו דווקא שציוה לעדים לעשות השטר מעלי' אבל צוואה שלא נכתב הזמן אלא לזכרון בעלמא אין אומרים זמנו של שטר מוכיח עליו אמנם נראה דזה איירי בצוואה שלא נכתב בו לישנא לשטרי. אבל הכא שכתוב מהיום חלקתי נכסי ונתתי לכל אחד ואחד כפי מה שנרשם למטה וכתוב בו ויהי' לשטר זה ולמתנה זו כל תוקף כאלו נכתב בכל שופרי דשטרי ועם כל הבוואר"ש שבעולם מלשון זה משמע דלשטר גמור נתכוין כאלו ציוה בפירש שיקנה הגוף מהיום כיון שכתוב נתתי לכל אחד ואחד הוי כשטר קנין. אך איכא לפקפוקי דמאן יימר שזיכה להם ע"י שליש דילמא השליש ביד שליש משום דיהי' בידו לחזור ממתנותיו ולא הגיע השטר לידם מחיים ולא זכה בשטר זה בלא קנין:

איברא כיון שהסופר מעיד שבטבת שנת תפד"ל בעת שהי' שכיב מרע חזר וציוה ליכתוב כל הדברים הנ"ל וציוה להעתיק אות באות בשביל איזה דברים שנתחדשו בו אשר שם בפי אות באות כתבתי לא הוספתי ולא חסרתי אפילו אות אחת רק כאשר אמר לי פה אל פה ממש כן כתבתי א"כ הוי מתנת שכיב מרע בכולהו שחלק כל נכסיו ואין צריך קנין. אף שנזכר שבשנת תפא"ל נתן במתנות בריא אין זה מגרע כח מתנת שכיב מרע דבאותו עת הי' בריא אבל עכשיו שהי' ש"מ וחזר וציוה לכתוב המתנות והוסיף עוד באיזה מתנות הוי מתנות שכיב מרע דומה לזה אם נתן אדם שדה במתנה בלא קנין ואח"כ נותן לו אותו שדה בקנין וכי יגרע כח מתנה בשביל זה ה"נ דכוותי' וכי בשביל שנתן בחייו במתנה בלא קנין ועכשיו חזר וציוה בעת שהי' שכיב מרע וכי יגרע כוחו דלא להוי ככתובין ומסורין הלוא אמר לו פה אל פה ממש. ואף אם יאמרו הנקדנין מדכתב הסופר ע"פ הדברים אשר ציוני וביקש ממני להעתיק אות באות בשביל דברים שחידש בה כו' א"כ ציוה להעתיק לו אות באות מצוואה ראשונה ושם נאמר ונתתי במתנת בריא לכל אחד ואחד א"כ נימא דכיון למתנת בריא וכיון דאין בו קנין לית בי' מששא הנה אף הא לא תברא וגדולה מזו מצינו שהשיב הרב הב"י לרמ"א הובא בתשובתיו סי' מ"ז שנשאל באחר שציוה לפני מותו לתת סך מה לעא"י והיורשים מערערים באומרם כי

הצוואה אינו עשוי כהוגן לפי שכתב בצוואה שנתנם במתנה ברי' ולא במתנת ש"מ ולא נזכר שום קנין בצוואה והשיב שאין בטענות היורשים ממש שמאחר שזה הי' ש"מ ומה שכתוב שנתנם במתנה ברי' אפשר שהוא טעות המצווה שחשוב ליפות כחם באמרו שהיא מתנת ברי' או הסופר טעה וכתב כן מדעתו והביא ראיות על זה וכתב ובנידן דידן כיון שאלו היינו אומרים שמתנת ברי' הי' ואין בה קנין היתה מתנה בטליה יש לנו לפרשה בענין שתהי' קיימת עכ"ל:

ורמ"א וב"ד הסכימו על ידו והכריחו להיורשים לקיים צוואתו וכמו כן הביא הב"י בח"מ סי' רנ"ג בההיא מתנה שכתובה בלשון מתנה זה צוואתה להניח חמשים דוקאט"י לרבי מנחם ואלו הי' כתוב אמרה אני מניח חמשים דוקאט"י לרבי מנחם וודאי הי' מועיל אבל ציותה להניח משמע שציותה לאחר שיניח חמשים דוקאטין אלא שאפשר דכל כי האי מוכחא מילתא דטעות סופר הצוואה היא דהא וודאי היא המונחת ולא מצוה לאחר להניח אפילו אם ברור לנו שאמרה היא באותו הלשון ממה שכתב בצוואה כיון דקי"ל אין אדם מוציא דבריו לבטלה סתמא דמילתא שהיא מונחת אלא שלא דקדקה בלשונה עכ"ל. הרי להדיא בדבר שנוכל לומר ולאמוד דעת הנותן שלמתנה גמורה נתכוון ולישנא הוא דאיתקל אמרינן דמתנתו קיימת ואף שרמ"א בתשובה השיב על דבריו לענין דינא וכמו שהביא הסמ"ע בסי' ר"ן ונראין דבריו רמ"א מ"מ דכיון שכתוב בהדי' מתנות ברי' איך נאמר שטעה הסופר וגם לא תלינן דברי ש"מ בשעת שלא נתכוין רק ליפות כוחו דא"כ הי' לנו לתלות ג"כ לענין מתנה בשטר או בקנין אף בלא מיפה כוחו ודברי טעם הם מ"מ נראה דווקא בנ"ד רמ"א שכתוב בד"ה בפירש מתנות ברי' אבל הכא שחזר וציוה להעתיק בעת חליו מה שכבר נתן שפיר נוכל לומר דלא נתכוין להעתיק אות באות אלא על גוף מתנה ולא על לשון שהי' כתוב בהיותו ברי' ושפיר נוכל לומר בזה טעות סופר הוא שהי' סבר שזה הלשון מהני נמי גבי ש"מ ובאמת לא ציוה להעתיק אלא בשביל שהוסיף בה דברים ובשביל שלא יגרע כח מתנות ראשונות ציוה להעתיק אות באות המתנת אבל מעולם לא אמר לי' שיכתוב היום שנותן במתנת ברי' ובזה כ"ע מודים דאמדינן דעת הנותן שמסתמא עכשיו נתן במתנת ש"מ ולא בעי קנין ולדעתי ברור הדבר דהוי כמצוה מחמת מיתה דהא אין לך מסוכן יותר מחולי זה השלא"ק אשר אחד מאלף ניצול וכל הרופאים אמדוהו למיתה והי' מתוננה והולך והוי כמצוה מחמת מיתה ואפילו במקצת אין צריך קנין וא"כ ת"ל ברור הדבר אצלינו שצוואה זו מאושרת ומקיימת כדברי שכיב מרע דדבריו ככתובין וכמסורין דמי' ואין לפקפק בזה כלל לבטל דברי צוואה זו:

אך עתה צריכין אנו לדעת דברי הצוואה השני שהוציא בנו הבכור דזה יתד תקוע להלכה רווחת בישראל דאינו יכול להעביר נחלה אף לפשוט אם אמר לא יירש אלא רשות בידו לומר לירש בני פלוני הכל ולגבי בכור אפילו זה לא מהני אלא א"כ נתן במתנה לבניו ובצוואת זו כתובה בפירוש שאמר שפלוני בני הבכור לא יקח פי שנים ודבריו בטלים נגד דת ודין תורתינו דלא יוכל לבכר אך היורשים אינם זכים אלא מצד מתנה ראשונה שנתן בשנת תפא"ל וחזר וציוה בשנת תפד"ל כפי הצוואה היוצאת בבית דין לפנינו אך טענות הבכור דהא יש לו ראי' שעדים מעידים שנאמר בצוואה ראשונה שבני פלוני יקח פי שנים בראוי ובמוחזק כדין הבכור א"כ נתן לו אביו במתנה אפילו ליטול בראוי שני חלקי' א"כ ביטל הצוואה הנכתבת בשנת תפ"א לפ"ק ותפד"ל איכא לפקפוקי בי' טובא חדא מאן יימר דהאי צוואה לאחר משנת תפא"ל ותפד"ל קרא ראשונה דילמא עשה צוואה מקודם שנת תפא"ל ולהא יקרא ראשונה וכבר ביטל צוואה זו במתנה שנתן בשנת תפד"ל במתנת ש"מ וכ"ת למה לי לבטולי עוד דהא כבר בטלה משנת תפד"ל ונתן מקצת נכסיו במתנה אפשר דסבר דלא מהני מתנה ראשונה כיון שעשה לפני סופר לבד אף שהוד' לפני עדים י"ל דס"ל כיון שלא ציוה כן מתחילה לעדים לא יועיל לכך ציוה עתה לפני עדים מפורש ועוד אף אם נימא דביטל צוואת הנעשה בשנת תפ"ד וכתב וזיכה לבנו שיטל פי שנים בראוי כבמוחזק ולצוואה זו קרא ראשונה כיון דביטל צוואתו המוקדמת הוי ההיא ראשונה. מ"מ כיון דלא הגיע שטר זה שיטול בראוי כבמוחזק ליד הבכור לא זכה בו:

ותלמוד ערוך הוא בפ' קמא דב"מ מצא דייתקי ומתנות לא יחזיר שאני אומר כתובי' הי' ונמלך עליהם שלא ליתן אפילו נתן ביד השליש לא יתן השליש ליד המקבל כדאיתא בסימן ר"נ סי' כ"ה ובסי' ס"ה ק"ו כאן שלא נמצא שטר זה אצל שום אדם אלא עדים מעידים שהודה ש"מ שעשה שטר כזה פשיטא דנוכל לומר כתובים היה ונמלך עליהם שלא ליתנו. וכ"ת דמכל מקום כיון שכבר ציוה ליכתוב שיטול פי שנים אפילו בראוי אף שלא נתן לידו מ"מ על כל פנים ביטל מתנת ראשונות וחזר הדין לסיני שהבכור נוטל פי שנים במוחזק זה אינו דעל כרחך דכתובי' היה ונמלך עליהם שלא ליתן צוואה ראשונה קיימת וראיה וראיה ברורה לזה דפרק קמא דמציעא דף י"ט ע"ב קאמר הש"ס ברייתא דאע"פ ששניהם מודים לא יחזיר בבריא דאמרינן דילמא כתב אביו כשהיא ש"מ להאי ואמלך ולא יהבי ובתר אבוהי כתב בנו לאינש אחרינ' ויהבי לי' והשתא קא הדר בי' מההוא וכו' וכתבו תוס' ד"ה בתר אבוהו כתב הוא לאינש אחרינא תימא אמאי לא אמרינן שנתנו אב תחילה במתנת ש"מ ואח"כ אב עצמו כתבו להאי ולא יהבי לי' ומת

האב ונתקיימ' המתנה לראשון והבן רוצה שתהי' לשני עכ"ל. נשמע מכלל דבריהם דאם נתן במתנת ש"מ קרקע פלו' לראובן וחזר וכתב לשמעון ולא נתן לשמעון ומת דנתקיימה המתנה לראשון ולא אמרינן שעכ"פ שכיון שכבר ביטל הש"מ המתנה ראשונה בכתבי' לשני' אף שלא נתן לשני מ"מ כבר נתבטלת אלא אמרינן דכל זמן שלא מסר המתנה לבנו הבכור שיקח כראוי כבמוחזק לא נתבטלה המתנה ראשונה שנתן לבניו דכיון דכבר נתן במתנה אין לו וכו' מצד דין תורה בחלק הבכורה אלא מצד דיבורו של אביו שרשות בידו לבטל מתנה ראשונה וכיון שלא נתן ליד בנו הבכור מצינו למימר שכתובי' הי' ונמלך עליהם שלא ליתן ועמד במתנה ראשונה:

איברא דבצוואה ראשונה בשנת תפ"א ותפד"ל תיהוא קא חזינא שלאחר שחלקו הבתים והמקומות וכיפות כתב בזה הלשון אונט ווייטר האט בני פלוני הבכור ניקס צו בגערן רק וויא מייני קינדער בני זכרים טיילין ווערן מלשון זה משמע דהכי קאמר כמו שיחלקו בני הזכרים יטול גם הוא כחלק פשוט משמע בתורת ירושה א"כ אמר שבניו יורשו חלק הבכור ובכור יירש כפשוט וזה לא מהני גבי בכור כמו שפסק בח"מ סימן רפ"א וי"ל במה דברים אמורים בפשוט כו' אבל בבכור אם אמר יירש כפשוט או שאמר לא יטול פי שנים או לא יירש פי שנים לא אמר כלום. הרי להדי' אם אמר על הבכור שיירש כפשוט דלא אמר כלום אף שבנ"ד כתב לבסוף וז"ל מה שכתבתי בנ"י אני נותן לכל אחד ואחד במתנה גמורה וויא אובן פר מעלד איזט. י"ל דלא קאי אלא על שאר חלוקות שחלק אבל במה שאמר תחילה שלא יבקש בנו הבכור יתרון רק כפי אשר יחלקו שאר בניו הזכרים הוי כאומר שיירש כפשוט. והגע בעצמך אם חלק מקצת נכסיו ואמר שפלוני יטול כך ופלוני כך ועל המותר נכסים אמר שלא יטול חלק בכורה או לא יירש פי שנים ולבסוף אמר כל הנ"ל אני נותן לכל אחד ואחד במתנה בוודאי לא מהני במה שאמר לא יירש דלא שייך לשון מתנה במה שהשוה הבכור וכבר נתבטלו דבריו וחזר הדין לסיני דהא לא נתן כלום לבניו אלא אמר כפי שיחלקו בניו משמע שהם יחלקו בניהם בתורת ירושה אבל הוא לא נתן להם:

ובזה נמי יתישב שלא יקשה לך דהא עכ"פ נתן הקרקעות במתנה א"כ אף אם נימא דנתן המטלטלים בתורת ירושה הא הלכה פסוקה דאם אמר תוך כדי דיבור שאמר לראשון מהני לשון מתנה דהאי ללשון ירושה דהאי אפילו בשני שדות ובשני בני אדם כמו שכתב הטור בסי' רפ"א נראה דווקא אם אמר שפלוני יירש אז מהני לשון מתנה דאידך לגבי האי דהוי נמי כאלו נתן לו במתנה אבל הכא לא אמר לו כלום שבניו יורשי לא לשון ירושה ולא לשון מתנה אף שהלשון יחלקו הוי לשון מתנה כמו שכתב הטור בסי' רנ"ג ובסי'

רפ"א והוא מתלמוד ערוך בפ' המוכר את הבית דף ס"ג ע"א פשיטא אמר יחלוקו פלוני פלוני פלגא תנו חלק לפלוני כו' שהלשון יחלוקו הוא לשון מתנה דאי הוי לשון ירושה לא הי' נוטל כלום כדאיתא במשנה שלימה בפ' י"נ נראה דוקא היכי שציוה הש"מ ואמר בשאר נכסיי יחלוקו בני אז י"ל דהוי לשון מתנה אבל בנ"ד שציוה שלא לבקש הבכור יתרון רק כפי אשר יחלוקו בניי הזכרים משמע כפי שיחלוקו הם מעצמם בתורת ירושה ולא שציוה הוא שיטל כל אחד חלקו ודומה לזה האחים שחלקו לוקחים הם וע"כ האחים שחלקו בתורת ירושה מיירי כדאיתא בגיטין דף ק"ה ע"א דקאמרה הש"ס על הא דאמר ר"י האחים שחלקו לקוחות הם ומחזירין זה לזה ביובל וצריכי כו'. אבל ירושה ומתנה לא משמע דאחין שחלקו בתורת ירושה מחלקות וכן משמע בסוגי' דבכורות דף נ"ב ובפ' השולח דף מ"ח פירש"י ירושה המתחלקת הוי לקיחה א"כ בנ"ד לא אמר להם האב שבני הזכרים יורשי אז יחלקו אלא כפי שבני הזכרים יחלקו ביניהם א"כ לא נתן להם כלום אלא הניח דין על דין תורה וא"כ דבריו בטלים במה שאמר שבנו הבכור לא יחלקו ולא יבקש חלק יתרון ודומה כמי שחלק מקצת נכסיו ונתן במתנה ובשאר נכסיו לא אמר כלום שבוודאי שלשון מתנה שנתן במקצת לא מהני לשאר נכסיו ובנו הבכור נוטל פי שנים בשאר נכסים ה"נ דכוותיה שלא ציוה שהוא נותן להם בתורת ירושה או בתורת מתנה אלא כפי שהם יחלוקו ביניהם ומכח ירושה שזכתה להם התורה מחלקים ביניהם ובזה לא יוכל לבכר ובנו הבכור נוטל פי שנים:

ובזה נראה ליישב נמי תמי' רמ"א שהתפלא על הגדול אחד בדורו בסי' ע"ח וע"ט שעלה בדעת החכם שלשון יחלוקו הכתוב בפרשה שהוא לשון ירושה כמו האחים שחלקו או האחים שבאו לחלוק ובפשרה היה כתב דאס חלק בית של היתום זאל ראובן יירשין פון יתום הנ"ל אונ דאס איבריגי זאלין זייא גלייך טיילן מיט אננדער דיא ב' צדדים. וכתב החכם שכוונתו לירושה כמו חלק ראובן הוא משום ירושה ה"ה חלק שמעון וכתב רמ"א עליו כד ניים ושכיב אמר להאי מילתא דהא לשון יחלוקו הוי לשון מתנה כדמוכח מהש"ס ערוך בפ' המוכר את הבית דף ס"ג פשיטא אמר יחלקו פלוני בנכסי פלגא כו'. וכן כתב הטור בסי' רפ"א:

ואני אומר דבוודאי דהאי חכם לאו קטיל קני באגמ' הוי ולא נעלם ממנו ש"ס ערוך אלא חילק כמו שכתבנו בוודאי היכי ש"מ מצוה ואמר יחלוקו פלוני בנכסי בוודאי הוא לשון מתנה אבל הכא שהיורשים אומרים אנו נחלק בוודאי בתורת ירושה דאורייתא חולקים ומביא שפיר ראי' כמו האחים שחלקו והאחים שרצו לחלוק וע"כ שכח ירושה דאוריית' רוצים לחלוק והתם היה דן על אחד מן היורשים דאורייתא שהתפשר עם אחד וכתב

והמותר יחלוקו שני צדדים בשוה ולכך שפיר מביא ראיה כמו שחלק ראובן אינו מכח מתנה אלא מכח ירושה ה"ה חלק שמעון ונחזור לנידן דידן שהשכיב מרע לא נתן שאר נכסיו לא בתורת מתנה ולא אמר להם שירשו שנוכל לומר דלשון מתנה דאידך מהני ללשון ירושה דהאיך שיהיה ג"כ לשון מתנה אלא אמר כפי שיחלוקו בניי הזכרים משמע שהם יחלוקו והיינו ע"פ דת ודין תורתינו שזיכתה להם התורה נחלת אביהם ובזה אין בידו שלא יטול הבכור פי שנים וחזר הדין לסיני ע"כ נראה ברור בלי שום ספק כלל שהבכור נוטל פי שנים בשאר נכסים בלי שום פיקפוק בעולם:

אכן מה שטענו היורשים שאביו אמר שנתן לבנו הבכור בערך חמשה מאות ר"ט ובשביל זה ציוה שלא יטול פי שנים והבכור טען שנתן לו הכל במתנה. ולכאורה נראה דהיה נאמן אב במגו שהיה נותן כל נכסיו במתנה וכדומה לזה כתב רמ"א בח"מ סי' רפ"ו מי שפדהו אביו מן התפיסה מנכין לו אח"כ מחלק ירושתו ולא אמרינן שאביו נתן לו במתנה. וראיתי בתשובת שארית ישראל דכתב משום שנתפס היה מן הכרח שיפדה אותו ולא נתן בתורת מתנה משמע אי לא דנתפס יכול לטעון שנתן לו בתורת מתנה ואין אביו נאמן במגו וראיה לזה דאמרינן בפ' י"נ דף קכ"ז שלחו בני אקרא דאגמ' לשמואל ילמדינו רבינו הי' מוחזקין בזה שהוא בכור ואמר אביו על אחר בכור הוא מהו שלח להו כותבין הרשאה זה לזה ופריך ממ"נ אי כרבנן סבירי ליה לישלוח להו כרבנן אי כר"י ס"ל לישלוח להו כר"י ומשני ומספקא לי' אי כר"י אי כרבנן מה היא דתני' יכיר יכירנו לאחרים מכאן אמר רבי יהודא נאמן אדם לומר זה בני בכור וכשם שאדם נאמן לומר זה בני בכור כו' וחכמים אומרים אינו נאמן א"ל ר"נ בר יצחק לרבא בשלמא לר"י היינו דכתיב יכיר אלא לרבנן יכיר למה לי בצריך הכירא למאי הילכתא למיתב לי' פי שנים לא יהי' אלא אחר אלו בעי למיתב לי' במתנה מי לא יהיב לי' ומשני לא צריכי בנכסים שנפלו לאחר מכאן ופי' רשב"ם וחכמים אומרים אינו נאמן וכגון שמוחזקין באחר שהוא בכור וקרא מוקי בצריך הכירא כגון שבאו מחדש לכאן ואין מוחזקין באחד מהן מי הבכור ומי הפשוט התם וודאי אב מהימן למאי הילכת' אדרבנן קא פריך דאוקמינ' בצריך הכירא. בשלמא לר"י טובא לאשמועינן קרא דמהימן לי' לאב אפילו במקום חזקה ויהבינן לי' פי שנים דסד"א דניזל בתר חזקה וכתיב פי שנים למוחזק לנו דליכא למימר גבי אב מגו דאי בעי יהיב לי' במתנה כו' דהא קימ"ל דמה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן אלא לרבנן למאי הילכת' כתב יכיר לצריך הכירא שהאב נאמן להכיר לאחרים הא סברא הוא דנאמן ע"י מגו דהא הי' יכול ליתני כל נכסיו במתנה עכ"ל:

הרי להדי' דבין לר"י דאב נאמן מכח קרא דיכיר אבל אי לא קרא לא הי' נאמן במגו וכמו כן לרבנן דקרא אתי בצריך הכירא כגון שבאו מחדש לכאן ואין מוחזקין אחד מהם הא אם הי' מוחזקין לא מהימן מכח האי מגו דהוי מגו במקום חזקה אלימת' כי האי הוי כמגו במקום עדים ה"נ בנידן דידן כיון שאנו מוחזקין בפלוני שהוא בכור ומגיע לו פי שנים ע"פ דת ודין תורתינו לא נאמן לאביו שנתן לו עבור חלק בסוכה במגו שהי' נותן נכסיו לאחי' הפשוטי' במתנה דזה הוי כמגו במקום חזקה ולא אמרינן וכיון במה שאמר אביו לא יירש דבריו בטלים א"כ אין לו על בנו הבכור אלא כמי שמצוה שפלוני חייב לי כך וכך ואותו פלוני טוען שבמתנה נתן לו או מחל לו דנשבע היסת ונפטר ה"נ דכוותי' ופסקנו הלכה למעשה שישבע בנו הבכור הסית נגד היורשים שאביון נתן לו דרך מתנה גמורה ונוטל אח"כ חלק בכורתו ע"פ דת ודין תורתינו וה' ינחני בדרך אמת:

עוד נולדו חלוקים בני היורשים שנתן השכ"מ שטח העליון חדרים הפונים לצד הרחוב לבנו אחד וחדרים הפונים לצד החצר נתן לנכדו ושטח התחתון נתן לבנו השני וכתב בזה"ל החדרים הפונים לצד הרחוב וגם הסוכה שעומדת לצד החצר והקו"ך שייך לבני פלוני עד רום הרקיע ונאמר עוד בשאר פרטי דברים בזה"ל מייני קינדער זאלין בונה למעלה זיין אין שאדין לנכרי פלוני וטען האבין שזכה בשטח התחתון מאחר שנאמר בלשון רבים מייני קינדער זאלין בונה למעלה זיין בלי נזק לנכרי ש"מ שיש לי רשות לבנות על שטח עליון ומה שנאמר עד רום רקיע לא קאי אלא על סוכה והקו"ך אבל לא על למעלה שנתן השטח עליון לבנו אבל האויר העולם עד רום רקיע נתונה לשניהם ובנו טען שמסתמא קאי עד רום רקיע כל המתנות המבוארי' לעיל וקרא לאינש לבן בלשון בניי כמבואר בח"מ סי' רמ"ז. הנה לכאורה נראה דאין בדבר זה ממש דאף מוכח בקראי אי דקרא לאינש לבן בניי ה"מ נגד בנות אנו מתרצים הלשון דאין לבנות בכלל לשון בניי אבל אם יש לו בנים הרבה מסתמ' לכל בניו קראם בלשון רבים וכל זה אם הי' ברור שמה שאמר בסוף מתנה עד רום הרקיע לא קאי אלא על סוף דבריו אבל דנוכל לומר דקאי על ראש דבריו דהא אפילו לגבי אחרים אם אמר שני דברים כגון אם אמר הריני נזיר ועלי לגלח נזיר ושמע חבירו ואמר ואני מסיק הש"ס בנזיר דף י"א ע"ב רואני אדיבור' קמא קאי ק"ו גבי דידי' עצמו אף די"ל לגבי דיבור' דקאי אסוף דבריו דמקרא נדרש לפניו כ"ע מודו אבל אלפני פניו פליגי עם כל זה נראה ברור דמה דאמר אינש בסוף דבריו קאי לכל תחילת דבריו וראי' ממשנה שלימה בפ' ה' דשבועות גבי חמשה תובעים אותו ואמר שבועה שאין לך בידי ולא לך חייב על כל אחת ואחת ר' אלעזר אומר עד שיאמר שבועה באחרונה ר"ש אומר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד פסק הרמב"ם כת"ק

ואין הלכה כר"א ולא כר"ש ופשיטא לת"ק מודו לר"א אם אמר שבועה באחרונה קאי לכל דבריו שהוציא בראשונה א"כ ה"נ דכוותי' כל מה שהוציא לפני זה ונתן במתנה החדרים לצד הרחוב והסוכה והקו"ך עד רום רקיע קאי עד רום רקיע על כולם א"כ במה רוצה הבן שני לזכות באויר העלי' של שטח העליון מדכתב אם יבנו בניי למעלה על עלי' יבנו שלא יהי' הזיק דנכרי משמע שרשות ביד שניהם לבנות על עלי' אין זה מוציא ממתנה גלוי ומובררת וכי היכי דאית לי' בנות ובן אחד ואמר נכסי לבניי לא זכו הבנות נגד הירושה דאורייתא והא דאמר בלשון רבים מפרשינן דדרך בני אדם לקרות כן ה"נ לא זכה הבן נגד מתנה בלשון זה לבן אחר כיון שקרא לאינש לבן בניי בכן ברור הדבר שזכה הבן הניתן לו העלי' עם בהאויר עד רום הרקיע הנלפע"ד כתבתי ופסקתי הלכה למעשה. נאום מאיר:

שאלה קלה

בדבר שאשה אחת בחלי' קודם מותה ביקשה מבעלה שיתן כרים וכסתות שלה לבתה העני' שיש לה מבעלה ראשון וכך אמרה לו שכל זמן שאתה חי תשמש בהם אבל לאחר מותך יהי' שייכים לבתי והבטיח לו על זה ואמר לי' תן לי ת"כ על זה ונתן לה ת"כ על זה לקיים דבריו ואחר זמן מת בעלה הנ"ל ושבק חיים לכל חי והבת הנ"ל רוצה ליקח הכרים וכסתות מכח צוואו' אמה ואבי' חורגי' הסכים על זה ונראה פשוט דכל מתנה לעני אינו קונה אלא מטעם נדר כמבואר בח"מ סי' רמ"ג שכתב הטור ואם מקבל הוא עני אינו יכול לחזור בו דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט. וכתב הב"י אין דברי רבינו מכווני' שלא אמרו אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אלא גבי הקדש כמבואר בפ' דקדושין אבל העני הדיוט מיקרי ומסיק דבירושלמי איתא אבל בעני נעשה נדר וכן כתב הטור בסי' קכ"ה וא"כ בנ"ד אף שהבטיח לה בת"כ מ"מ כיון שמת יורשין פטורים וכן כתב הסמ"ע בסי' קכ"ט סי' ה' במה שכתב רמ"א ואפילו נתן ת"כ אם הוא במקום שלא נהגו לקנות בכך ומ"מ כופין אותו לקיים שבועתו וכתב הסמ"ע וגם הש"ך ונ"מ אם מת זה שתקע כפו דאין מחייבין את יורשיו משום שבועה ואפילו בחייו אין ב"ד יורדין לנכסיו אנא משמתין לקיים שבועתו וגם אם נשאל על שבועתו והתירוהו בדעבד מהני לדעת ר"ת משא"כ אם משתעבד מדין ערבות. א"כ בנ"ד נמי וכן כתב מהרמ"א בסי' ר"ט ובסמ"ע בסי' ר"ז ס"ק י"ג ולפ"ז בנידן דידן נמי נימא הכי ואין זה נכנס לדון שהזכיר רמ"א בסי' רמ"ג באשת שמעון שנתנה מתנה בשעת חלי' ונתרצה בעלה ואח"כ רצה לחזור אם הוא ממנה לעני לא יוכל לחזור בו וכן הוא בסי' פ"א אם שתקן לצוואתו הוי כהודאה ולא

יוכל למימר שעשו שלא להכעיס השכיב מרע. ובא"ה סי' צ' סי' יו"ד אם נתרצה הבעל אם נתנה לעניים אינו יכול לחזור בו וכתב הב"ש עי' ביו"ד סי' רל"ב ס"ז נ"ל דאיירי בלי הפצרה שלה מ"מ דוקא הבעל גופי' אבל יורשין כיון שאינו חייב אלא מטעם נדר והסמ"ע בסי' קכ"ה ס"ק כ"ה רצה ליישב קושית הב"י על הטור דשייך שפיר גבי צדקה לומר אמירה לגבוה דכל האומר אתן כך לעניים ה"ל כאלו אמר אתן לגבוה ומשלחן גבוה כזכו עניים מ"מ נראה דהסמ"ע לא בא אלא ליישב הלשון הטור אבל לענין דיני' היכי דנדר לצדקה דיחשוב כאלו בא לידי עני ואף לאחר מותו ומחויבי' היורשים לקיים כמו גבי הקדש זה לא עלה על דעת הסמ"ע ותדע דהא הטור בי"ד סי' רנ"ח כתב אמירת אדם לגבוה כמסירה להדיוט לפיכך מי שנדר צדקה אי אפשר לחזור בו והני מילי בלא שאלה אבל אם מתחרט ומוצא פתח חרטה לנדרו י"א שנשאל לחכם ומתירו כל זמן שלא יצא מתחת ידו ואם מסר חובו במעמד שלשתן לגבאי ואמר הרי צדקה א"א לחזור בו ואסור לשנותו. וכתב הב"ח דג"כ לא יוכל לשאול עליו דה"ל כאלו כבר יצא מתחת ידו וכן כתב הש"ך ואי ס"ד דבצדקה אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ממש דמי איך כתב הטור דנשאל לחכם ומתירו אלא ע"כ דהוי כמסירה להדיוט שקנה אף בדיבור אבל עכ"פ דקונה מטעם נדר. ולפ"ז היכי שמת אינו בנו חייב לקיימו וכן כתב להדיא בתשובת רמ"א ס"ס מ"ח וז"ל לא מבעי דאם אמר ליתן לאחר מותו דפשיטא דלא חל עליו הנדר מעולם ואין היורשין צריכין ליתן אלא אפי' אמר ליתן מיד אין היורשין צריכין לקיים נדרו כל זמן שלא זכו עניים מכח קנין עכ"ל וע"כ אינו דומה להקדש דאמרינן בפ"ק דקדושין כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט האומר שור זה עולה בית זה הקדש אפילו בסוף העולם קנה בהדיוט לא קני עד שימשוך ונראה דאם מת שמחייב היורשים להביא קרבנות אלו משום דהתם דחל הקדש עלייהו קדושת הגוף ואיך ימעלו בהקדש אבל גבי נתן מתנה לעני דאינו זוכה אלא מצד נדר אין בידינו לכוף ליורשים לקיים נדר אביהם:

ואגב נזכר מה דתמיה לי על הר"ן בפ"ק דקדושין דאיתא שם ת"ר כיצד רשות גבוה בכסף נזכר שנתן מעות בבהמה אפילו בסוף העולם קונה כו' וכתב הר"ן ואיכא למידק עלה למה לי דקתני גזבר שנתן מעות בשביל בהמה אפילו בלא דמים נמי קנה באמירה בעלמא דהא אמירה לגבוה כמסירה להדיוט. וכן ראיתי בריטב"א שהקשה קושי' זו וז"ל תמיה לי מילתא למה לי כסף בלא כסף נמי קונה דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי וכיון שקצץ דמים עם המוכר קנה ואני אומר דאין כאן קושיא דאי מטעם אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ה' יכול לשאול על נדרו כמבואר בדברי הטור י"ד ס"ס רנ"ח אבל אם

נתן הגזבר הכסף קנה ע"פ דין תורה דהקדש כל קנינו בכסף דכתיב ונתן הכסף וקם לו וא"כ אין יכול לשאול על דבריו וזה ברור לדעתי הדרן למילתא קמייתא דבנידן דידן כיון שלא נתרצה אלא ליתן אחר מותו אין היורשים מחויבים לקיים נדרו הנלפע"ד כתבתי: נאום מאיר חותם בק"ק א"ש:

שאלה קלו

כתב הרמב"ם בפ' חמישי מהלכות ערכין וחרמין דין ו' וז"ל ומנין שאסור להקדיש תמימין לבדק הבית שנאמר ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו וכו' עד שנאמר אותו אותו אתה עושה נדבה ואין אתה עושה תמימים נדבה לבדק הבית ולאו הבא מכלל עשה בעשה הוא. וכתב הכסף משנה וז"ל בפ"ק דתמורה עלה ז' ואמרינן התם דעובר אף בלא תעשה דכתיב לאמר לא נאמר בדברים ואינו יודע למה השמיטו רבינו עכ"ל. ונפלאתי על גברא דכוותי' אישטמיתי' סוגי' דפסחים סוף פ' כל שעה דאיתא התם ת"ר אכל צלי מבעוד יום חייב ופריך אצלי אמאי חייב מבעוד יום דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה אין ביום לא האי לאו הבא מכלל עשה הוא וכל לאו הבא מכלל עשה עשה. אמר רב חסדא הא מני רב יהודא הוא דתניא שור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו וגו' מכאן אמרו המתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה אין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין ת"ל וידבר ה' אל משה לאמר לימד על כל הפרשה כולה שיהי' בלא תעשה דברי ר' יהודא אמר לו רבי לבר קפרא מאי משמע אמר לו דכתיב לאמר לא נאמר בדברים ופסק הרמב"ם גופי' בהל' קרבן פסח בפרק ח' דין ה' וז"ל אכל ממנו כזית צלי מבעוד יום עבר על מצות עשה שנא' ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה ולא ביום ולאו הבא מכלל עשה עשה הוא. וכתב הכ"מ בעצמו שפסק דלא כר"י אלא כת"ק וא"כ ניחא נמי דהשמיט הרמב"ם דעובר בלאו במקדיש תמימים משום דלא פסק כר' יהודא וזה ברור ופשוט והכ"מ אגב רהיט' רהיט לי' גמר' דידי' אחר כתבתי זאת עיינתי בברכת הזבח סוף מסכת עירוכין ומצאתי שגם הגאון הברכת הזבח הרגיש בקושיא זו וק"ל:

שאלה קלז

כתב הטור א"ח ס"ס ק"צ ולענין שיעור שתייתו ביין שחייב בברכה אחרונה הי' ר"י מסתפק אם הוא בכזית או ברביעי' לכך כתב שטוב ליזהר לשתות פחות מכזית או רביעי' כדי להסתלק מן הספק וכן כתב הטור בסי' ר"י וכתב הב"ח בשם התוס' וז"ל הטעם הספק הוא מדאשכחן גבי י"כ דהוי שיעור חשוב להיות חייב בשותה כמלא

לוגמיו שאינו אלא רוב רביעית כדמוכח בפ' בתרא דיומא דף פ' דהיינו פחות מכביצה ויותר מכזית א"כ לענין ברכה הוי שיעור חשוב פחות מכמלוא לוגמיו דהיינו בכזית תדע דהא לענין אכילה לא הוי שיעור חשוב גבי י"כ אלא בכותבות ולענין ברכה מחייב לאחריו בכזית דהלכה כר"מ כמו שהוכיחו התוס' לשם א"כ לענין שתי' נמי מחייב בפחות מכמלוא לוגמיו דהיינו בכזית או שמא כיון דהלכה כר"מ ור"מ דריש ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתי' א"כ בענין שתיי' כדי שביעה דהיינו כביצה דלא הוי שביעה פחות מכביצה כדאיתא בפ' ג' שאכלו דף מ"ט או שמא יש לחלק בין שתי' לאכילה דדילמא שביע' דשתי' הוי פחות מכביצה או שמא שביעה דשתי' לא הוי אלא בכדי רביעית שהוא ביצה ומחצה כדאשכחן גבי י"כ לא הוי שיעור חשוב לב"ש אלא ברביעית כדאיתא התם דף פ' א"כ איכא למימר דהכי נמי לב"ה לא הוי שיעור חשוב שיהי' כדי שביעה לברך אחריו עד שישתה רביעית דבהא מודה ב"ה לב"ש לכן יש ליזהר שישתה פחות מכזית או רביעית כנ"ל הך טעמא והשתא ניחא הא דמצריך רביעית ולא סגי בכביצה ודו"ק עכ"ל:

והרמב"ם כתב סוף פרק ג' מהלכות ברכות וז"ל השותה פחות מרביעית בין מן היין בין משאר משקין מברך בתחילה ואינו מברך בסוף כלל וכתב הכ"מ וז"ל ומש"כ רבינו דשיעורין דמשקין ברביעית טעמו מדאשכחן בעלמא לענין אכילות אסורין דחייב בשתיית משקין אסורין ברביעית דומי' דאוכלין בכזית עכ"ל:

ונפלאתי על הכ"מ דמשמע בפ' העור והרוטב דף ק"כ דבשתיית המשקין אסורין כגון המחה כזית חמץ וחלב אם המחוהו וגמעו וכן דם ונבילה דחייב בכזית וכן הטמאין לאסור צירן ורוטבן משמע דחייב בכעדשה כמו איסור גופן של שרצים וכמו כן טבל והחדש והקדש ושביעית וכלאים כולן משקין היוצאין מהם כמותן וכן הא דתנן אין סופגין את ארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן זתים וענבים וכן בתרומה משמע כמו דאיסור אכילה בכזית ה"ה איסור שתי' בכזית. וכן משמע הא דתנן גפן כדי רביעית יין לנזיר משמע דווקא לנזיר אבל בשאר איסור משקין כמו דגופו של איסור בכזית ה"ה למשקין ולנזיר גופא כתבו תוס' בעירובין ובסוכה דף ז' דזה למשנה ראשונה דדרשינן שכר שכר דכתיב גבי שכר רביעית ההין מה להלן רביעית אף כאן רביעית חזרו לומר לא יאכל ולא ישתה מה אכילה בכזית אף שתי' בכזית. הרי להדיא אף בנזיר למשנה ראשונה שתי' בכזית ופשיטא בשאר איסורין לא שמענו שיהי' ברביעית הנה הרמב"ם בפ' רביעי מהלכות שבועות כתב מי שנשבע שלא יאכל היום כלום ואכל פחות מכזית פטור שאין אכילה פחות מכזית דחכמים פליגי אדר"ע במתניתין ברפ"ג דשבועות וכ'

עוד מי שנשבע שלא יאכל היום ושתה חייב שהשתי' בכלל אכילה כו' וכמה ישתה ויהי' חייב נ"ל שאינו חייב עד ששתה רביעית כשאר איסורין ועוד בפ' עשירי דתרומות פסק כשם שאכילת תרומה בכזית כך שתייתה בכזית והוא מתוס' פ"ו דתרומות ובדם אף דאיתא בפ' המוציא יין דף ע"ח ת"ר דם וכל מיני משקין ברביעית מ"מ פסק הרמב"ם לענין מלקות אם אכל דם חייב בכזית והתוס' בשבועות דף מ"ג ע"א בד"ה גמר שכר שכר הביאו בשם הירושלמי דשתי' בכלל אכילה מדכתיב כל דם לא תאכלו ואי בשקרש והתני' דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה אלא כמו שהוא והתורה קראו אותו אכילה א"כ נשמע מזה דעיקר הדם דאסרה התורה שהוא משקה אפ"ה מחייב בכזית ושאר אסורי משקה נמי בכזית. ולכאורה הי' נראה לישב הא דכתב הרמב"ם וכמה ישתה ויהי' חייב כו' לא קאי אלא על האי בבא דנשבע שלא ישתה ושתי' הוא דחשיב ברביעית אבל במאי שכתב למעלה במי שנשבע שלא יאכל היום ושתה דסתם איסור שתי' מכח לשון אכילה שקיבל עליו בשבועה וחייב באמת בשתי' בכזית ולכך בתרומה ובדם דכתב אכילה אף שתיה בכזית אבל זה דוחק דהא קאמר עד שישתה רביעית כשאר איסורין ואנחנו לא נדע שאר איסורין שיהי' ברביעית אלא בנזיר למשנה ראשונה:

ועוד קשי' לי אי ס"ד דבשאר איסורי משקין ברביעית וכמו כן ברכה אחרונה דיין ברביעית הא בנזיר בפ' ג' מינין דף ל"ח ע"א אמר ר' אלעזר עשר רביעית הן וחשיב חמש סומק' וחמש חיוורת' ולא חשיב רביעית לכל איסורי משקין וגם לא חשיב רביעית יין לענין ברכה אחרונה ואף שהוא מדרבנן והי' נראה ברור אף מצד ספק שמא שביעה דשתי' כביצה צריך ברכה אחרונה כביצה אבל זה ברור דאין צריך רביעית שהוא ביצה ומחצה לברכה אחרונה דא"כ ליחשב גבי הנך דעשר רביעית הן והט"ז בא"ח ס"ס ק"צ הכריע בשותה רוב רביעית חייב מצד הדין לברך אלא על צד יותר טוב ישתה לכתחילה רביעית וכן כתב בסי' תפ"ו והתפלא על הלבו"ש דפי' מקום הספק דלעיל דעכ"פ כזית בעינן אלא דהספק אי כזית בלח כמו שיש ביבש כזית דיבש וממילא הוי פחות מרביעית או דילמא גם בלח משערים כאלו הוא קרוש ויבש וממילא הוי בלח ברביעית כדאמרינן ריש פ' המוציא יין וכתב הט"ז ולא ידענו מאי חשב בזה להביא ראי' ממקום הסותר אותו דהא אמר שם אביי לחד לישנא דילמא בדם שהוא עב הוא כך אבל ביין דקליש יש בכזית יותר מרביעית וא"כ הי' לו לר"י להסתפק דשמא בעינן אפילו יותר מרביעית שלם אלא ודאי ליתא להאי ספיקא כלל עכ"ל. אם אמנם שיש להציל להלבו"ש מקושי' הט"ז דהא בלאו הכי קשה דעיקר ספק של ר"י כיון דפסקינן כר"מ ור"מ סבר ושבעת זו שתי' ושמעינן לר' יודא שביעה הוא כביצה א"כ י"ל לר"מ שביעה דשתי' ג"כ כביצה או

פחות מכביצה ומפרש הב"ח דספק נמי דילמא שביעה דשתי' הוא ברביעית וקשה למה לא נאמר דשביעה דשתי' יותר מרביעית אלא ע"כ כיון דשביעה זו מדרבנן דמדאורייתא שביעה גמורה אף באכילה בעינן וכיון דמצינו דרביעית חשוב במקום אחר בשתי' דשתה רביעית יין אל יורה וכן בנכנס למקדש דחייב משום שתי' יין ברביעית מסתמא אמרינן דשביעה דשתי' נמי ברביעית ולא יותר א"כ דברי הלבו"ש נמי נכוני' דהא קאמר לענין הוצאות שבת יין יבש בכזית דברי ר"נ ואמר ר' יוסף ר' נתן ור' יוסי בר יהודא אמרו דבר אחר ר"נ הא דאמרן ור"י בר' יהודא דתני' ר"י אומר ששה דברים מקולי ב"ש וחומרי ב"ה דם נבילה ב"ש מתירין וב"ה מטמאים ואמר ר"י בר"י אף כשטמאו ב"ה לא טימאו אלא בדם שיש בו רביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית אמר אביי דילמא לא היא עד כאן לא אמר רב נתן הכא דבעי רביעית אלא ביין דקליש אבל בדם דסמוך כזית לא בעי רביעית אי נמי עד כאן לא קאמר ר' יוסי בר' יהודא התם דכזית סגי לי' ברביעית אלא בדם דסמוך אבל יין דקליש כזית הוי יותר מרביעית וא"כ בשתי' לענין ברכה דהוי שביעה פשיטא לן דכזית דלא צריך יותר מרביעית אפילו אם הי' פחות מכזית צריך ברכה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ורביעית הוי שביעה לענין שתי' אלא דמספקא לן ללישנא קמא דאביי כיון דקליש צריך רביעית לכזית א"כ לא הוי שביעה פחות מרביעית וצריך רביעית לכזית ודברי הלבו"ש ברורין בזה. אך מעיקר דינא המצא ספק מאי דלא זכרו התוס' ובאמת אין כאן ספק דלענין שתיות משקים אף אם לא הי' כזית אם נתיבש מ"מ מחייב ותדע דהא בנזיר גופא למשנה אחרונה דפליג ר"ע דבשתי' נמי בכזית ואי ס"ד דרביעית משערינן כפי שהי' ביבש א"כ צריך עכ"פ לכל הפחות רביעית וא"כ אין נ"מ בין משנה ראשונה למשנה אחרונה ובהדי' כתבו התוס' בנזיר ובעירובין בשם התוס' כיצד יעשה מביא כוס מלא יין ומביא זית אגורי וכנותן לתוכו אם שתה כיוצא בו חייב ואם לאו פטור וא"כ בכל אסורין אם שותה כמו מה שיצא מן כזית כשניתן לתוך המים חייב אלא דבשבת בעינן חשיבות ברביעית כשיבש יעמוד על זית ופחות מזה לא חשיב לענין הוצאה וכמו כן גם דם נבילה דמן התורה אינו מטמא אלא בשר וע"כ צריכין שיהי' בדם רביעית בכדי שאם יקרוש ויחשוב כבשר יהי' כזית כאיסורו אבל בכל איסורי' דאפילו טעם כעיקר אסור מן התורה לא בעינן רביעית משקה בכדי שיקרוש שיעמוד על זית אלא משערינן אם הי' נותן זית לתוך המשקה כמה שיצא ממנו זה הוא שיעור לחייבו ולא מצינו בכל התורה לחייבו באסורי משקה ברביעית חוץ מנזיר למשנה ראשונה ובשותה רביעית יין ונכנס למקדש משום מידי דמכשר בעינן וכמו כן שתה רביעית יין אל יורה אבל במידי דאסורי לא מצינו שיהי' המשקה ברביעית אלא משקה כמו האוכל וחייב

בכזית והדרן למילתא קמייתא דהרמב"ם מביא ראי' דאינו מברך ברכה אחרונה פחות מרביעית משום דמדמה לשאר אסורי משקה כשול עוזר ונפל עזור דהא הביאו ראיות שכל איסורי המשקה הוא בכזית כמו האוכל וגם ליכא לספוקי דשביעה דשתי' דווקא ברביעית א"כ קשה ליחשבה גבי הא דחשיב עשר רביעית הן אלא ע"כ הספק אם הוא בכזית או בכביצה ואם שתה פחות מרביעית נראה לפע"ד דחייב לברך ברכה אחרונה הנראה לפע"ד כתבתי נאום מאיר:

שאלה קלח

נשאלתי שני שותפים שתבעו זה את זה לפני ב"ד שהפסידו סך רב בשותפות שלהם ופסקו הב"ד שבועות השותפים לכל אחד ואחד כדת דין תורתינו ואח"כ נתפשרו השותפי' וכתבו הפשרה בת"כ בפ"ע לאשר ולקיים כל פרטי דברים הנזכרים בפשר ונזכר ג"כ שמחלו זה לזה השבועה ואחר איזה ימים נתחייב שותף אחד לחבירו שבועה בממון אחר והשותף רוצה לגלגל עליו שבועת השותפות הראשון אם יכול לגלגל עליו או לאו:

תשובה

הטור ח"מ סי' צ"ג כתב וז"ל אע"פ שחלקו אם יש עליו טענה משביעה עלי' ומגלגל עליו השאר וכן אם לאחר זמן נתחייב לו השבועה בין של תורה ובין של דבריהם מגלגל עליו שותפות הראשון וכתב בעל העיטור איכא מאן דאמר דווקא שחלקו סתמא אבל פטרו זה את זה משבועה אין יכולין עוד לגלגל עכ"ל. וכתב בד"מ וז"ל אבל נ"י בפ' הכותב דף תקי"ח ע"ב כתב דאע"ג דפטרו משבועה יכול לגלגל עליו ועתה צריכין אנו לבאר אם יש לפסוק כדעת נ"י והרמב"ן ואם רבי' חולקים עליהם ואח"כ נבאר אף לדעת הנ"י אין הנידן שלפנינו דומה לראי' והם כרחוק מזרח ממערב והנה בפ' הכותב דף פ"ז ע"ב הביאו הנימוקי יוסף על מתניתין כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך וכו' כתב הנ"י אם לא פטרה בפירוש משתיהם ר"ל מנדר ושבועה הי' יכול לומר לא פטרתיך אלא משבועה אבל בעלמא כל שחייב לחבירו שבועה ופטרה ממנו הרי פטור מכל נדר וכן איפכא וכן כתב הריטב"א ז"ל ומיהו נראה שאם נתחייב לו שבועה ממקום אחר שיכול להשביעה גם ממה שפטרה ע"י גילגול מדכתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו מצאתי בחיבור הגאון ז"ל הסכימו רבינו ז"ל שטר שיש בו נאמנות יכול לגלגל שבועה ממקום אחר והרב ז"ל חוזר על פי המשנה בשבילה ומצא להם סעד לפי' מן התוס' עכ"ל והרא"ש כתב על האי מתניתין בסיפא הלכה מקבר בעלה לבית אבי' וכו' ואם נעשית אפטרופס יורשים

משביעים אותה להבא ואין משביעין אותה לשעבר פי' רש"י דקאי אהיכי שפטרה מן השבועה והקשו חכמי פרובנצי' ז"ל למה חזר ושנה אין משביעין אותה לשעבר הא תני להריטב"א אין יורשין משביעין אותה על אפטרופס שנעשית בחי' בעלה ותירץ הרא"ש מנרבונ"א ז"ל דקי"ל דאפילו ע"י גילגול אין משביעין אותה אע"ג דתנן השותפין והאריסין שחלקו אין להם שבועה זה על זה כיון שלא תבעו שבועה בשעת חלוקה מחלו זה לזה אפ"ה קתני נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל שאני הכא שפטרו בפירוש ורב האי ז"ל כתב דאיירי שלא פטרה הבעל משבועה אפ"ה אין היורשין משביעין אותה על אפוטרפוס שנעשית בחיי בעלה דכיון שלא השביעה הבעל בחייו מחל לה השבועה וכו'. ובטור א"ה סי' צ"ו פסק כרש"י ע"פ תירץ הר"ש מנרבונ"א דעל אפוטרופס שנעשית בחיי בעלה מועיל הפטור שאפילו ע"י גלגול אינם יכולים להשביעה וכן פסק בש"ע סי' הנ"ל סי' ד' ואף לדעת הרי"ף שאפילו לא פטרה אין היורשים יכולים להשביעה על האפוטרוס שנעשה בחיי בעלה וכתב הב"ש דהרי"ף לטעמי' דס"ל כסתם מתניתין דהבעל יוכל להשביעה אימת שירצה לכן אם לא השביעה הוי מחילה משום הכי אין להם שום דין ודברים להשביעה על האפוטרופס שנעשית בחיי בעלה ונראה דאפילו ע"י גלגול אינו יכול להשביעה עכ"ל והב"ח ודרישה ופרישה כולם הסכימו לדעת הטור שאם כתב לה פטורים בפירש שאינם יכולים לגלגל וגם הרב רמ"א לא כתב שם דיש חולקין על זה לא בח"מ בסי' צ"ג ולא בא"ה סי' צ"ח ש"מ דס"ל דדעת הנימוקי הוא דעת יחיד לגבי הנך פוסקים הרי"ף והרא"ש ורש"י דלכולם אין יכול לגלגל מה שכבר מחל להם וגם הרמב"ן לא כתב בפירוש אלא מכללא למד התם מדכתב הרמב"ן בחידושיו שמצא בחיבור הגאון שהסכימו רבינו ז"ל שטר שיש בו נאמנות יכול לגלגל עליו שבועה ממקום אחר ולמד הנימוקי יוסף כי היכי דהתם בשטר שיש בו נאמנות פטרו משבועה אפ"ה יכול לגלגל עליו הוא הדין אם פטרו בפירוש מן השבועה אם נתחייב לו שבועה אח"כ ממקום אחר יכול לגלגל עליו. ואחרי העיון יש לדחות דהתם לאו משום דמחל לו השבועה מתחילה אף שהי' נחשד בעיניו אח"כ אלא די"ל דנתן לו נאמנות שסמוך עליו דגברא מהימנ' הוא והוא בכלל שארית ישראל לא יעשו עולה וא"כ בעסק זה כבר נתן לו נאמנות ופטור מן השבועה ואם אח"כ נתחייב לו השבועה ואיגלאי מילתא דמעיקרא לא הי' מהימן ואיתרע חזקתה ודומה לזה כתב הטור בשם רבינו קלונמוס והובא בש"ע בסי' ע"א סי' י"ג שטר שיש בו נאמנות ונמצא המלוה כפרן בדבר אחד בעדים בטל הנאמנות וכתב הסמ"ע בשם בה"ת משום דמסתמא לא הימנוהו מעיקרא אלא משום שהי' בחזקת נאמן בעיניו והשתא הוחזק כפרן במקום אחר איתרע נאמנותו ה"נ דכוותי' שמתחילה

הי' בעיניו בחזקת נאמן אבל אח"כ כשנתחייב לו שבועה אם הי' לו עדות להכחישו היה מוחזק כפרן ואיתרע נאמנתו השתא דליכא עדים יכול לגלגל משא"כ היכי שפטרו בפירוש מן השבועה י"ל דפטרו אף אם יהיה לו ככחשה עמו ויחשד אותו נמי מחל לו על אותו ממון ופטרו מן השבועה לא יוכל אח"כ לגלגל וזה טעמו של הרא"ש דמחלק בין שותפים שחלקו שיכול אח"כ לגלגל עליו משא"כ היכי שפטרו בפי' וע"כ צריכין אנו לחלק בכך דהשותפים שחלקו ולא השביעו זה את זה אף די"ל שמחלו לא מחלו אלא משום דלא היה חשוד בעיניו וסמוך על נאמנותו וכשנתחייב אח"כ שבועה וחשדו א"כ איתרע לי' לגבי דידיה נאמנותו שסמך עליו בתחילה ולכך יוכל לגלגל עליו משא"כ היכי שפטרו בפירוש משבועה היה סביר וקיבל אף אם יהיה לו הכחשה מחל לו השבועה ולכך לא יוכל לגלגל עליו השבועה:

ובוודאי אם הי' דברי הנ"י מקובל בעיני הב"י הי' מביאו בש"ע בשם י"א כדרכו בכל מקום בש"ע וכן רמ"א הי' מביאו ואין לומר דהרב הב"י לא ראה ולא ידע מדעת הנ"י הא הביאו בריש סי' ע"א וגם הש"ך בסי' ע"א בס"ק י"ד כתב וז"ל לכאורה משמע כאן דפטור סתם לא מהני לפטרו משבועה ע"י גלגול כמו שכתב הב"י בשם הרמב"ן וגאון הביאו הב"י ריש סי' זה אבל הרא"ש כתב בפ' הכותב בשם מהר"ש נרבונ"א והסכים עמו דאינו יכול להשביעה אף ע"י גילגול וכן כתב הב"י בשם הרא"ש וכן כתב הטור והמחבר גופא בא"ה סי' צ"א ס"ד וכן דעת רבינו צרפ"ת שהביאו הב"י לקמן ס"ס צ"ג וצ"ע ע"כ ונראה ברור אף לדעת הנ"י דסבירא לי' דפטור לא מהני היינו דווקא לגלגל עלי' משום מאי נפקא להאשה הא לא פטרה אלא משום נאמנות דסמוך עלה דיליף מדין נאמנות שלא תעשה עול במשאה ומתנה ואם בדברים שנשאה ונתנה עכשיו באמונה תכלול עכשיו בשבועה משא"כ היכי שתבעו זה לזה בב"ד וכבר נפסק פסק שבועה ביניהם ואח"כ ע"י פשר מחל זה לזה א"כ בוודאי סברו וקבלו אף אם עשה לו עול במשא ומתן מחל לו א"כ בזה ליכא דמאן דפליג דאינו יכול לגלגל עליו ולא עלה ע"ד שום פוסק ראשון ואחרון שיכול לגלגל במאי שכבר מחלו בפירוש ומי שאינו דן כן לא ידע בדיני ממונות בין ימין ושמאל ואפילו בסברא קמייתא היכי שפטרו מקודם לא הכריע רבינו והש"ך והניח בצ"ע בוודאי יוכל המוחזק לומר קים לי' ומי שרוצה לסתור דברי הטור וש"ע הוי כטעה בשיקול הדעת דסוגיין דעלמא כאידך ואפשר דזה הוי טעות בדבר משנה לפסוק נגד פסקו ש"ע במקום דיחיד פליג עלה וכבר קיבלו עליהם כל בית ישראל לפסוק כפסק הש"ע במקום דאין רבים חולקים עלה ובפרט בדין זה הביאו הרב הב"י ורמ"א בד"מ ולא קבעם בש"ע ש"מ דלא מסתברא להו דעתו דנ"י ליכתוב ולקבוע בש"ע בשם החולקים

ופשיטא בנ"ד שלפנינו שהי' הכחשות וטענות ועמדו לפנינו ב"ד ונפסק שבועה לכל אחד ומחלו זה לזה בת"כ לא עלה על לב שום אדם לומר דיוכל לגלגל עליו ותמהני על הרב רמ"א שכתב בד"מ בשם נ"י דאם פטרה משבועה אין נדר בכלל בסתם והנ"י כתב שם דדוקא גבי אשה דמקילה בנדר או בשבועה אבל גבי ב"ח אם פטרו משבועה נדר בכלל וכן כתב רמ"א בסי' ע"א סי' ו' וז"ל פטרו מן השבועה נדר בכלל דאין חילוק בין נדר לשבועה אלא בבעל הכותב לאשתו נאמנות עכ"ל ובסי' צ"ג העתיק סתם כד"מ. ומעתה תמה אני על הדיינים שחייבו לישבע ע"י גילגול אף שמחלו בפסק הראשון זה לזה וכתבו בפסק דין וזה לשונם פסקנו אף שפטרו ומחלו זה את זה השבועה מ"מ מן גילגול השבועה לא פטרו וישבע כל אחד ואחד ע"י גילגול שבועה שבועת השותפות כדעת הטור והרמב"ן והנ"י ישבע כל אחד ע"י גילגול שבועה כנזכר בפסק הראשון עכ"ל. הנה לא ידעו ולא יבינו כי טח עיניהם מראות ושקר ענו בדברי רבינו הטור אדרבה הטור בא"ה סי' צ"ח פסק להדי' כדעת הרא"ש ור"ש ורש"י דאם פטרה בפירוש לא יוכלו לגלגל וכדעת בעל העיטור שהביא הטור ח"מ בסי' צ"ג ולא הביא כלל דעת הנ"י ורמב"ן ואף הש"ך לא הכריע והניחו בצ"ע ומי הם בדבר שהש"ך לא הכריע והם הכניסו ראשם לבין הרים הגדולים איך לא חשו שלא ירצו את מוחם ובפרט שכבר בררנו שאף הנ"י לא מיירי אלא בכתב בתחילה בכתב נאמנות ופטרו קודם שנפלו טענות ותביעות ביניהם אבל לאחר שנפלו טענות ותביעות וירדו לדין ונפסק פסק השבועה ביניהם כבר כתבנו שלא עלה על שום פוסק לגלגל עליו הראשונים דאין אחר מחילה כלום. וראיה ברורה לזה דאמרינן בשבועות דף מ"ח ע"ב לוה הימנה ערב שביעית ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף או אריס אין מגלגלין ש"מ כיון דשביעית משמטת החוב והשבועה שוב אינו יכול לגלגל עליו שבועה וא"כ היכי דנתחייב שבועה ופטרו ומחלו זה לזה התביע' והשבועה שאינו יכול לגלגל עליו השבועה וזה ברור. וכל כי האי מילתא לימרו בשוקי ובבראי:

שאלה קלט

פסקתי הלכה למעשה במי שתכפו אבילות שמותר ללבוש לשבת בגד מכובס באפר ומים באופן שאדם אחר ילבוש תחילה שעה אחת ואף שהעולם לא נהגו היתר זה אלא לאחר ז' אבל לא תוך ז' כמבואר בי"ד סי' שפ"ט מ"מ היכי דתכפו אבילות נראה היתר ברור דשרי ללבוש לאחר שלבשו אדם אחר דהא כתב הטור בסי' שפ"ט וז"ל אבל אסור לכבס כסותו כל שבעה אפילו במים לבד ולאחר שבעה מותר. וריב"א אסר כל שלשים ובספר המצות כתב מותר ללבוש חלוק לבן מיד אחר שבעה והעולם נהגו בו איסור

ונוהגים שאדם אחר לובשו תחילה ואח"כ לובשו הוא זה המנהג עיקר. וכתב הטור וז"ל ואינו יודע טעם למנהג זה דאפילו גיהוץ מותר בישנים כל שכן כיבוס וכתב הב"ח שיש לישב תמיהת רבינו דס"ל לריב"א דתכבוסת דאסור כל שלשים אינו אלא בנתר וחול דאלו במים מודה ריב"א דשרי כל ל' ובריייתות דאוסרין תכבוסת כל שלשים אינו אלא בנתר וחול וכ"כ התוס' בפ' אלו מגלחין דף כ"ג ד"ה שלשים יום לגיהוץ לדעת ריב"א והשתא ס"ל לריב"א דטפי יש להתיר גיהוץ בישנים בלא נתר וחול מכיבוס בנתר וחול:

ולפ"ז הא דנוהגין שאדם אחר לובש תחילה היינו במכובס בנתר וחול אפי' בגהצן ג"פ באבן חלקה כיון שלבש' אחר תחילה אבל במכובס במים א"צ להלבישו לאחר תחילה דאין זה מחלוקי' ופשיטא דשרי לאחר שבעה מיד עכ"ל הב"ח:

ועוד נראה דאנו פוסקי' כר"א בר"ש הא דתניא כל שלשים יום לגיהוץ ופי' גיהוץ עבורי חמורתא ולפי פי' הנמוקי יוסף היינו במים ואפר או בנתר ובורית וקאמר ר"א בר"ש לא אסרו אלא בחדשים לבנים אבל בישנים אינו אוסרים אלא א"כ יוצאים מתוך המכבש וכן דעת הרמב"ן והרמב"ם והרא"ש וכתונת שלנו הם ישנים אף שכובסים אותו במים ואפר ובנתר ובורית מ"מ זה לא הוי גיהוץ אלא אם כן יצא מתחת המכבש וכיון שאחר לבשו שעה אחת מבטלין המכבש שרי דלא הוי גיהוץ כלל כמו שרצה הראב"ד להתיר חלוק של פשתן שחתכו אפילו מיריעה של חגר כיון שביד החייט התופרה יוצאה לכאן ולכאן ואינו מקפיד בכך יוצאה מכלל מכבש וק"ו היכי שלבשה אחר שמבטל המכבש הרי של כל הפירושם היכי שלובשה אחר לא הוי כלל גיהוץ והוי כמי שמכבס במים לבד ואמרינן בפ"ק דתענית דף י"ג ובמ"ק דף י"ז ת"ש דאמר רבי אבא הכהן משום רבי יוסי הכהן מעשה שמתו בניו של רבי יוסי בן רבי חנינא ורחץ בצונן כל שבעה ומשני התם בשתכפו אביליו הוה דתני' תכפוהו אביליו זה אחר זה הכביד שערו מקיל ומכבס כסותו במים אמר רב חסדא בתער אבל לא במספרים במים אבל לא בנתר וחול עכ"ל וכיון שכבר הוכחנו היכי שאחר לובשו דשרי ללבוש תוך ל' משום דלא הוי גיהוץ כלל אלא כמו במים לבד ואף שבתוך ז' לא מהני ללבוש אפי' אם לובשו אחר משום דהתם אפילו במכובס בצונן נמי אסור אבל היכי שתכפו אבילות נראה היתר ברור אפילו בתוך ז' נמי שרי ללבוש היכי שאחר לובשה תחילה דהוי כמו מכובס במים לבד ולא הוי גיהוץ כלל וכן הסכימו עמי חכמי עירינו הלכה למעשה:

שאלה קמ

גמ' דחולין דף י"ג ע"ב תניא מכם ולא כולכם להוציא את המומר מכם בכם חלקתי ולא באומות ופריך ממאי דילמא הכי קאמר מישראל מצדיקי קבל מרשיעי לא קבל אבל באומות העולם כלל וכלל לא ומשני לא ס"ד דתני' איש איש מה ת"ל איש איש לרבות הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל ובתוס' ד"ה אבל מאומות העולם כלל וכלל לא וא"ת א"כ לישתק קרא מני' דמהיכי תיתי מקבלין הא איצטרך איש איש לרבוייהו וי"ל דמ"מ ס"ד מצדיקי א"ה נקבל להכי אתי קרא למעטינהו לגמרי וא"ת והא כתיב ומעוך וכתות ונתוק וכרות וגו' וכתיב מיד בני נכר לא תקריבו את אלה הא תמימי' תקריבו וי"ל דלעולם תעימים נמי לא נקבל ואתי קרא בבעלי מומין לעבור עליו בעשה עכ"ל. הנה בד"ת זה לא מצאו כל אנשי חיל ידיהם הרב מהרש"א הקשה וז"ל דבריהם אינם מובנים מאי ראי' הביאו מהא דקאמרי דמהיכי תיתי מקבלין מהא דאיצטרך איש איש לרבוי דאימא דאי לאו מעוטי' דבכם חלקתי הוי סברא מבחוץ דמקבלין מכותי כישראל דהיינו מצדיקי ולא מרשיעי ואתי קרא דבכם חלקתי דמכותי מכולם מקבלים ואי לאו ריבוי דאיש איש סד"א אדרבה דאתי מעיטא דבכם חלקתי אבל באומות כלל לא ונ"ל להגיה בדבריהם כו' יעויין שם. וכן נתחבט מהר"ם מלובלין בחידושיו ליישב קושי' הנ"ל ולא עלה בידו ישוב מספיק:

ובתשובת מהרש"ך דף ל"ה ז"ל הקשה לי חכם אחד וז"ל לפי המסקנא דקרא מיד בני נכר למה איצטרך ותירץ דלפי האמת מסקינן דבאומות העולם מקבלין אפילו מהרשעים א"כ ה"ה דה"א דמקבלין מהם בעלי מומין להכי איצטרך וכתב עליו מהרש"ך שעדיין יש להקשות קושי' אחרת לא יוכל להמלט ממנה והיא דלשתוק קרא דמכם דדרשינן מיני' בכם חלקתי ולא באומות ומדאיצטרך קרא דמיד בני נכר שמעינן דמא"ה בין מרשיעי ובין מצדיקי מקבלין ומשום הכי איצטרך קרא דמיד בני נכר דלא נימא כי היכי דמפלגינן במקריבי' מא"ה לישראל דבישראל מצדיקי מקבלין מרשיעי לא ומאומות העולם לא שנא צדיקי ל"ש רשיעי ה"נ במקרבין דאע"ג דמישראל לא מקבלין בעלי מומין מא"ה מקבלין א"כ לישתוק קרא דמכם וכו' עד שסיים באופן שלא יוכל להמלט מקושית דלישתק קרא דמיד בני נכר או לישתוק קרא דמכם באופן דקושי' זו גדולה וחזקה וצ"ע ובסוף דבריו כתב וז"ל. ועתה אמרתי לכתוב לך קושי' חזקה שיש עוד בזה בדיבור שלא הרגשתי בה דמה הקשו התוס' דא"כ לישתוק מיני' דמהיכי תיתי דמקבלין אתמהא טובי דבמה שכתבו התוס' בסמוך וזה לשונו א"ה מיד בני נכר ל"ל ותירצו מה שתירצו איכא למימר דנהי דזה המקשה לא ידע דרשא דאיש איש מ"מ קשה לו דנימא דמכם אתי לאפוקי דלא

נימא דקרא דמיד בני נכר אתי למימר הא תמימי' תקריבו ולהכי איצטרך קרא דמכם למעוטי דאין מקבלין והשתא קרא דמיד בני נכר לא דייקינן מיני' הא תמימים תקריבו אלא איצטרך לבעלי מומין לעבור עליהם בעשה ולא תעשה כמו שתירצו התוס' וזאת הקושיא היא גדולה וחזקה וצריך לעמוד עלי' וכעת צריך לי עיון עכ"ל.

והנה הניחו לי מקום להתגדר בזה ומובטחני כד שכיבנ' נפקאי לאפאי מי שכתב דבור תוס' זה ואגב נבאר דברי רש"י בחומש בפ' אמור ומיד בני נכר כותי שהביא קרבן ביד כהן להקריבו לשמים לא תקריבו לו בעלי מום אע"פ שלא נאסרו בעלי מומין לקרבן בני נח אא"כ מחוסר אבר זאת נוהגת בבמה שבשדות אבל על המזבח שבמשכן לא תקריבו אבל תמימי' תקבל מהם ולכך נאמר למעלה איש איש לרבות את הכותי' שנודרים נדרים ונדבות כישראל עכ"ל. ולכאורה תמוה דברי רש"י כיון שכבר למד דתמימי' נקבל אמאי צריך לאתויי קרא דאיש איש והמזרחי הקשה על רש"י וז"ל וקשה מכיון דכותי שהביא קרבן בעל מום ביד כהן להקריב לשמים אין מקריבין אותו ואם הי' תמים מקריבין אותו מיירי בקרבן יחיד היכי מפקי' לי' וקרא דמיד בני נכר שדרשו אותו בת"כ לקרבן ציבור ואמרו ומיד בני נכר מכאן שאין מקבלין מן הכותי' שקלים לקנות בהן תמידין כו'. ועוד דמשמע שהוא סובר שפי' מכל אלה מכל בעלי מומין דלעיל ואלו בת"כ אמרו מנין שאין מקבלין שקלים מן הכותים ת"ל ומיד בני נכר לא תקריבו מכל אלה משמע שפי' מכל אלה בין תמימים ובין בעלי מומין במשמע דאל"כ איך למדו מכאן שאין מקבלין שקלים מן הכותי והלוא אינן קוני' משקלים אלא תמימים בלבד שהם ראוים לקרבן וצ"ע ע"ש בתוס' ביאור:

ואני מתאבק בעפר רגליהם של גדולים הנ"ל שנעלם מהם ש"ס ערוך בפ"ק דתמורה דף ז' ודברי התוס' שם ובמנחות דף מ"ב דקאמר הש"ס ולתנא קמא האי מיד בני נכר לא תקריבו ל"ל מבעי' ליה להאי סד"א הואיל ולא נצטוו בני נח אלא על מחוסר אבר לא שנא במזבח דידהו ולא שנא במזבח דידן קא משמע לן. ופי' רש"י דעל בעל מום לא נצטוו ואי לא כתיב מיד בני נכר לא תקריבו ה"א לקרב בעל מום אלא שלא יהיה מחוסר אבר קמ"ל דדוקא במזבח דידהו הותר להם בעל מום אבל לא במזבח דידן והקשה התוס' וז"ל ולמה לי איש איש לרבות נכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל תיפוק ליה מהאי קרא מדקאמר לא תקריבו את אלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב תמימים אבל איפכא ליכא למבעי' מיד בני נכר ל"ל תיפוק ליה מאיש איש דהא איצטרך בני נכר להאי דרשה דהכא ל"ש במזבח דידהו ולא שנא במזבח דידן לא אמרינן. וכן הקשו בפ' אלו מנחות דף ע"ג ע"ב ד"ה איש איש קושיא זו ותירצו וז"ל וי"ל דאי לאו איש איש ה"א בבעלי מומין

הוא דקאי בלאו אבל תמימי' ניהי דליכא לאו איסור' מיהו איכא ועוד י"ל דהאי קרא בקרבן ציבור מוקמי' לי' בת"כ דהכי תניא התם מנין שאין מקבלין שקלי' מן הנכרים תלמוד לומר מיד בני נכר לא תקריבו את לחם אין לי אלא תמידין שנקראו לחם שאר קרבנות ציבור מנין ת"ל מכל אלה וקמ"ל קרא דאפילו בא נכרי ומוסר לציבור אין מקבלין ממנו וכל שכן שאין מקבלין ממנו קרבנות של עצמו. ומיהו השתא דאשמועינן איש איש דמקבלין מהם נדרים ונדבות מוקמינן נמי קרא בבעלי מומין כדאיתא בתמורה עכ"ל:

הרי להדיא לתירוץ שני של תוס' דאי לאו איש איש הוי מוקמינא האי בתמימי' בקרבנות ציבור דאפילו בא נכרי ומסרו לציבור דאין מקבלין וכל שכן שאין מקבלין ממנו קרבנות וע"כ אפילו מצדיקים דהא קאי אמאי דכתבו לעיל איש איש מבית ישראל וגו' אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם תמים זכר בבקר בכבשים ובעיזים כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהי' לכם וגו' ועל זה קאי מיד בני נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה משמע שמקבלין מישראל דהיינו מצדיקי ולא מרשיעי מיד בני נכר לא תקבלו משמע אפי' צדיקי אבל השתא דכתיבי איש איש מוקמינ' נמי קרא בעלי מומין כדאיתא בתמורה ר"ל שאף שבעלי מומין מותרין לבני נח דווקא במזבח דידהו אבל לא במזבח דידן. ובזה צדקו דברי רש"י בחומש שלמד מהאי קרא שנכרי שהביא קרבנו בעל מום לא תקבלו אף שבעלי מומין לא נאסרו לבני נח דווקא במזבח דידהו ר"ל במזבח בבמה שבשדות שכל אחד בונה במה שבשדות לעצמו אבל במזבח שבמשכן שהוא מזבח דידן לא תקריבו אבל תמימים תקבל מהם והוקשה לרש"י דמנ"ל דתמימים מקבל מהם דילמא לפי הדרוש דת"ק דמוקי' להאי בקרבנות ציבור ונלמד בק"ו דקרבן עצמו פשיטא דאין מקבלין אפילו תמימים ולכך מסיים רש"י לכך נאמר למעלה איש איש דמקרא דאיש איש למידין מזה דקאי נמי בבעלי מומין אבל תמימי' נקבל וזה ברור כי לולי זה דברי רש"י הם אך למותר כיון דקאמר אבל תמימים תקבל מהם לאיזה צורך מביא לכך נאמר למעלה איש איש הלוא זה מדיוקא ש"מ אלא ע"כ כדאמרן ובזה מסולק תמי' המזרחי על רש"י וק"ל:

והשתא גם דברי תוס' ברירין ושרירין וקיימ' בלי שום הגה' דאיכא למידק למה לא הקשו התוס' בל"ז קושי' זו וא"ת והא כתיב ומעוך וכתות בלא תירוצם דלעיל שתירצו וי"ל מ"מ ס"ד דמצדיקי א"ה נקבל ועוד למה לא הקשו ל"ל איש איש כמו שהקשו במנחות ובתמורה והכא סתמו דבריהם דמשמע הא תמימי' תקריבו וקשי' איך אפשר לומר כלל וכלל לא. ועוד יש לדקדק דמתחילה הקשו התוס' דלישתוק קרא מיני' דמהיכי תיתי דמקבלין מיני' ואח"כ תירצו דמ"מ סד"א דמצדיקי נקבל דזה סותר תחילת דבריהם במה

שהוכיחו דאיצטרך איש איש לריבונייהו דע"כ סברא מבחוץ דלא נקבל וע"כ אפילו מצדיקי אלא ברור דס"ד דהתוס' הכי דאף בלא קושי' דילמא מנכרים כלל וכלל לא איצטרך איש איש שלא נלמד שלא מקבל נכרים שום קרבן אף תמימים מק"ו בקרבנות ציבור אף שמוסרין לציבור אין מקבלין כ"ש שאין מקבלין קרבן עצמו כמו שכתבו התוס' במנחות א"כ הקשו שפיר וא"ת א"כ לישתוק קרא מיני' דמהיכי תיתי מקבלין הא איצטרך איש לריבונייהו וע"כ איצטרך איש איש לריבונייהו משום שלא נלמד מק"ו מקרבן ציבור כדמוקי להאי קרא ומיד בני נכר לא תקבלו בת"כ בקרבן ציבור אף שמוסר לציבור כל שכן קרבן עצמו שלא לקבל א"כ כיון דהמקשה לא ידע מלימוד דאיש איש הקשו התוס' שפיר איך אפשר לומר מן כותי' כלל וכלל לא א"כ לישתוק קרא וא"כ נילף מק"ו מקרבן ציבור דס"ד דקרא דכולהו להכי הוא דאתי דמיירי בתמימים ובקרבן ציבור א"כ מהיכי תיתי דמקבלין ובזה מתורץ קושי' מהרש"א שהקשה דילמא אי לאו מיעוטא דבכם חלקתי דמקבלין מכותי' כמו ישראל וכו' זה אינו קושי' כלל דס"ד דאיצטרך איש איש לרביניהו דלא נילף מקרא דבן נכר דמיירי בתמימים בקרבנות ציבור דקרבן עצמו פשיט' דלא מקבלין והקשו שפיר לישתוק קרא מיני':

ובזה מיושב ג"כ תשובת מהרש"ך שהניח בצ"ע דמאי הקשו התוס' מתחילה לישתוק קרא מיני' דילמא איצטרך שלא נילוף מדיוקא מיד בני נכר לא תקריבו את אלה הא תמימי' נקבל וקמ"ל קרא דלעולם תמימי' נמי לא ובעלי מומין עובר בלאו ועשה זה אינו קושי' כלל בקושית התוס' ס"ד דעיקר קרא דאיש איש אינו לפי האמת שלא נילוף בק"ו מקרא דמיד בני נכר דמיירי בתמימין בקרבנות ציבור ק"ו קרבן עצמו שלא נקבל א"כ ליכא דיוקא הא תמימי' נקבל אדרבה מזה נלמד דאף תמימי' לא נקבל ולכך לא הקשו הכא מתחילה איש איש ל"ל הא נילוף מדיוקא דהם ידעו דקרא מיירי בקרבנות ציבור דס"ד דמקשה ידע מדרוש ת"כ וא"כ אי אפשר לומר כלל וכלל לא קשה לישתוק ונילוף מק"ו מקרבן ציבור בתמימין ילפינן מיני' בק"ו דקרבן עצמו דלא מקבלינן מיני' והקשו תחילה קושי' עצומה על המקשן ותירצו וי"ל דמ"מ ס"ד דמצדיקי אומות מקבלים דלא אסיק אדעתי' דמקשה מלמוד דת"כ דמוקי לקרא בקרבן ציבור וס"ד מצדיקי א"ה נקבל. ולפי תירוץ זה ע"כ לפי מאי דס"ד דמקשה דמצדיקי א"ה נקבל אי אפשר לאוקמי קרא בקרבנות ציבור בתמימין דמיני' ילפינן מק"ו שקרבן עצמו אסור לקבל ע"כ אפילו מצדיקי דומי' דמה שמקבלין ישראל מיד בני נכר לא תקבל אלא ע"כ ס"ד דמקשה דפשטי' דקרא דמיד בני נכר לא תקריבו מיירי בבעלי מומין אבל תמימין י"ל דנקבל מצדיקי א"ה ולכך פריך שפיר דילמא מא"ה כלל וכלל לא ולזה הקשו איך אפשר לומר

כלל וכלל לא כיון דלפי סברת המקשה מיירי האי קרא בבעלי מומין א"כ דווקא דקרא משמע הא תמימי' נקבל דס"ד דמקשה דפשטי' דקרא בבעלי מומין מיירי ואיצטרך קרא דלעולם תמימי' נמי לא נקבל אך מצדיקי' ובעלי מומין לעבור עליו בלאו ועשה וק"ל. אבל לפי האמת אין אנו צריכי' לתירוץ זה אלא כתי' שני שתירצו במנחות ובזה מיושב נמי קושי' ראשונה שהניח מהרש"ך בצ"ע ונעלם ממנו ש"ס ערוך דתמורה דלפי האמת איצטרך כולהו קרא דאי לאו מכם ה"א בא"ה רק מצדיקי נקבל ולא מרשיעי קמ"ל מכם בכם חלקתי ולא באומות אפילו מרשיעי ואי ממכם ומיד בני נכר ה"א כלל וכלל לא ולעבור בבעלי מומין בלאו ועשה קמ"ל איש איש ואי לא נכתוב מיד בני נכר ה"א אפילו בעלי מומין נקבל במזבח קמ"ל כדקאמר הש"ס בתמורה דעכ"פ במזבח דידן לא נקבל וזה ברור לאמתו של תורה:

שאלה קמא

כתב רמ"א ביו"ד סי' י"ח ומי שרוצה להכניס עצמו לספק זה אין צריך לבדוק הסכין בין שחיטה לשחיטה וכתב מהר"ם יפה דוקא בשוחט לעצמו אבל בשוחט לאחרים ה"ל השוחט פושע שעבר על דברי חז"ל שאמרו צריך לבדוק הסכין בין כל אחת ואחת וצריך לשלם אפילו השוחט בחנם כדין מזיק בידים עכ"ל. והשיג עליו הט"ז מההיא מגורמתא דאתי לקמי' דרב כו' ותו דאין שייך כאן גרמי דגרמי הוי דווקא היכי דברי הזיקא או שהיזק נעשה מיד כו'. ולי נראה להביא כל היכא דהוי מצי למעבד שלא יהיה ספק בשחיטה זו וסמוך על דעתא שיהי' סכינו יפה ואח"כ נולד ספק בשחיטה הוי פשיעה ולא דמי להא דאיתא בא"ת סי' ס"ו דאם מצא הסכין פגום והוא בודקו תחילה כיון דאיכא למימר בעצם המפרקת נפגמה לענין ממון לא מפקינן מספק דהתם לא פשע כלל דעשה מה שהי' מוטל עליו אבל הכא כיון דזה ידוע לכל השוחטים דאם נמצא הסכין פגום אסרינן כל הבהמות כרב הונא מספק דילמא בעור קמייתא נפגם והי' בידו לעשות שלא יפול שום ספק וסמך על דעתו שלא יארע שום ספק ואח"כ נולד הספק הוי פשיעה וראיה לזה דאמרינן בסוף הפועלים בר אדא סובלא הוי קא מעבד חיותא אגמלא דנרש דחפה חדא לחברתא שדיתא במיא אתי לקמי' דרב פפא חייבי' א"ל מאי הוי למעבד א"ל איבעי' לך לעבורי' חדא חדא נשמע מזה דאף השומר הי' עבר שיכול להעבירם בבת אחת ולא יאורע שום היזק אפ"ה כשאירע היזק הוי פשיעה. ומיהו לדעת התוס' דכתבו התם וז"ל נראה דלא חשיב לה פשיעה מהאי טעמא אלא כעין גניבה ואבידה ומחייב מטעמא דאדעתא דהכי יהיבי לך אגרא דתינטר ניטורתא יתירה וסבר רב פפא דהכא

כרבא דפ' הכונס דאמר משום דאיבעי לך לעבורי חדא לאו פשיעה היא ולא כרב כהנא דאמר התם דהוי פשיעה גבי נפלה לגינה עכ"ל. וכן כתב הרא"ש וכדבריו פסק בש"ע סי' ש"ג סעיף י"א רועה ש"ש שהעביר בהמות על הנשר כו' שאין השומר נוטל שכר אלא לשמור שמירה מעולה עכ"ל:

א"כ בנידן דידן נמי דווקא בשכר הי' חייב אבל בחנם אפשר דלא הוי פשיעה אבל מאוד תמו' לי דהא בריש סי' שצ"ד כתב הטור וז"ל ומה נקרא אונס שפטור אם נפלה כגון שהוחלקה באבן אבל אם דחפוה חברותי' ונפלה הוי פשיעה ולאו אונס וחייב לדעת רב אלפס והרמב"ם אבל ר"י פי' דחפוה חברותי' לא הוי פשיעה כן כתב רמ"א וא"א הרא"ש ז"ל והביא הב"י בשם הרא"ש דהא דקאמר הכי דחפוה חברתי' הוי פשיעה היינו כרב פפא בשילהי פרק הפועלים גבי עובד' דאדא סובלאה ונראה דהתם לאו פשיעה חייבו אלא שש"ש הי' וחשיב בגניבה ואבידה כדמשמע התם ונראה דהלכה כרב פפא וכיון דהלכה כרב פפא דלאו פשיעה היא א"כ פטור הכא דשן ורגל בשמירה פחותה סגי להו בש"ח עכ"ל. וכתב שם הר"ב הב"י ולענין הלכה נקטינן כהרי"ף והרמב"ם שהם מסכימי' לדעת אחת. ועוד דפשטי' דגמ' כוותייהו וכן פסק בש"ע כוותייהו וא"כ להאי טעמא דהוי פשיעה ושן רגל בשמירה פחותה סגי בש"ח א"כ אף ברועה ש"ח אם העביר בבת אחת ודחפה חדא לחברתי' הוי פשיעה וחייב ואם כן קשה קושי' חזקה ועצומה על המחבר הש"ע שבסי' ש"ו פסק כדעת הרא"ש דדווקא ברועה שש"ש חייב ובסי' שצ"ד פסק כדעת הרי"ף והרמב"ם שלדעתם הוי פשיעה ואף ברועה ש"ש נמי חייב וכן קשה על הטור ורמ"א שבסי' שצ"ד הביא מחלוק' הרא"ש והרי"ף והרמב"ם ובסי' ש"ו כתב בפשיטות כדעת הרא"ש וצ"ע. נשמע מזה דעכ"פ בשומר שכיר אמרינן אדעתא דהכא יהיב לך אגרא דתינטור נטרותא יתירא ולא סגי במה שאמר הא נטרי כדנטרי' אנשי א"כ ה"נ פשוט בשוחט שנוטל שכר שמחוייב לעשות כל טצדקי שלא יפול שום ספק בשחיטה זו ואם היה בידו לסלק הספק ולא עשה הוי פשיעה גמורה ובשלו רשאי להכניס עצמו בספק ולא בשל אחרים ומהאי מוגרמתא דהקשה הט"ז אין כאן קושיא כלל לא מבעי' לפי' ר"ת דמפרש התם דרב פסק כר' יוסי והי' רב מחמיר עליו בשביל שבעל בהמה היה עם הארץ וקרי לי' ספק גזילה משום דאותו איש ששחט לע"ה ה"ל לאסוקי אדעתי' שיחמירו עליו א"כ פשיטא שאין כאן קושיא כיון שע"פ עיקר הדין הוא מותר אלא אפילו לפי ר"י דמספקא ליה לרב בזה מ"מ אינו דומה כלל לזה דהתם אפשר דשוחט קיבל מאיזה חכם שהלכה כר"י ולא נתפשט עדיין הלכה סוגיין דעלמא דהלכה כרבנן אבל בנידן דידן דכבר נתפשט סוגיין דעלמא בנמצאת סכין פגומה להטריף הכל

ובידו הי' לסלק הספק זה הוי פשיעה ועוד התם אפשר לא מיירי ששוחט הכניס עצמו בספק זה ושחט לכתחילה במקום שהוי הגרמה לרבנן אלא בתחילה התחיל לשחוט יפה במקום שחיטה אליבא דכ"ע ואח"כ נשמט הסכין ועשה הגרמה לרבנן ולא הי' בידו לחייבו דדילמא הלכה כר"י ולא הוי הגרמה אבל לעשות בתחילה להכניס עצמו בספק הוי פשיעה וק"ל:

שאלה קמב

קשיא לי הא דאמרינן בשבת דף ס"ט ע"א אבות מלאכות ארבעים חסר אחת והוינ' בה מנינ' ל"ל ואמר ר' יוחנן שאם עשאן כולם בהעלם אחת חייב על כל אחת היכי משכחת לי' בזדון שבת ושגגת מלאכות כו' דידע לה שבת במאי ומשני דידע לה בתחומין ואליבא דר"ע וכן משני בדף ע' ע"ב ובדף ע"ג ע"א וקשה לי למה לא משני דידע לה בלאו דמחמר דאינו בכלל אבות מלאכות ואינו חייב חטאת על לאו דמחמר אליבא דר"י כמו דאיתא בסוף שבת דף קנ"ד ע"א ודוחק לומר כיון דלא לקי אליבא דר"י ניחא לי' ולאוקמי' בתחומין דלוקין על עירובי תחומין דבר תורה כדאיתא בסוף פ"ק דעירכין דהא התוס' הקשו שם וז"ל תימא לר"י דאמאי לא קאמר דידע לה לשבת בעשה דכתיב וביום השביעי תשבות וכתיב נמי ושמרתם את השבת הרי להדי' אף שאין בעשה מלקות כיון דידע שיש שבת בעולם א"כ נוכל לומר דידע בלאו דמחמר דלא חשיב בהדי' ל"ט מלאכות ואליבא דר"י שפיר משכחת בזדון שבת ושגגת מלאכה וידע לי' לשבת בלאו דמחמר. ויש לישב כיון דל"ט מלאכות לא כתיב בהדי' אלא דילפינן ממשכן וכולם נכללים בכלל לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך וכיון ששכח רישא דקרא מסתמא שכח גם סיפא דקרא ובהמתך ובא"ח סי' תנ"ה כתב הב"י ששביתת בהמתו ומחמר מותר ביו"ט ואין לאוסרה רק בשבת שפרט לך הכתוב וכתב הב"י וז"ל ואיני יודע טעמו של המתיר דהא כיון דהוקשה יו"ט לשבת חוץ מקצת דברים שנתפרשו בתלמוד ושבית' בהמה אינו מכללם היכי אפשר לומר שהיא מותרת ביו"ט אע"פ שלא כתבה הכתוב ביו"ט הלוא כל שאר מלאכות ג"כ לא נכתבו ביו"ט בפרט ומלא תעשה כל מלאכה ילפינן להו והא נמי דכוותייהו ומיהו בהא איכא למימר דשביתת בהמתו ומחמר לאו בכלל לא תעשה מלאכה נינהו שהרי אינו מכלל ארבעים אבות מלאכות ולא מתולדותיהן אלא לאו בפני עצמו יחד לו קרא והילכך אפשר כיון דלא כתבה רחמנא ביו"ט משרי שרי עכ"ל:

ותמהני מאוד על מאור עינינו הב"י איך כתב שאינו בכלל לא תעשה מלאכה אלא לאו בפני עצמו היכן מצינו לאו בפני עצמו במחמר הלוא הרמב"ם בפ' כ' מהלכות שבת כתב אסור להוציא משא על בהמה בשבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך וכל בהמתך ואם הוציא אינו לוקה לפי שאיסורו בא מכלל עשה והלוא לאו מפורש בתורה שנאמר לא תעשה כל מלאכה אתה וגו' ובהמתך שלא יחרוש בה ונמצא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו א"כ שביתת בהמתו ומחמר מותר ביו"ט ואין לאוסרה רק בשבת שפרט לך הכתוב ואפשר לומר דכוונת ב"י כך דשביתת בהמתו לאו בכלל לא תעשה מלאכה נינהו ר"ל מדהוצרכו התורה לפרוט אחר לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך וגו' ובהמתך ש"מ אי לאו דכתבה רחמנא ובהמתך ויחדי' ללאו בפני עצמו לא הוי בכלל לא תעשה כל מלאכה וביו"ט לא פרטי ש"מ דסמכה התורה דביו"ט אינו בכלל לא תעשה כל מלאכה דכתיב גבי יו"ט ולכך משרי שרי אלא דקשה לי הא בי"כ נמי לא פרטי' התורה שביתות בהמה ונימא נמי דשביתת בהמה מותר ביו"כ. ויותר נראה לומר דעת המתיר שביתת בהמה ביו"ט משום דס"ל כדעת דמפרשי למה אסרו קצירה וטחינה ביו"ט והתירו בישול ואפי' משום דביו"ט כתיב מלאכת עבודה לא תעשו וזה כולל כל מה שדרך העבד לעשות לאדוניו ואין רוב בני אדם עושים אותן לעצמם אלא שוכרין אחרים לעשותן אבל כל מלאכה שדרך רוב בני אדם לעשותן כל אחד בביתו לעצמו לא הוזהרנו ולפ"ז ניחא ביו"ט כתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו הותר בישול ואפי' וא"כ ה"ה מחמר אחר בהמתו ע"י קול בעלמא לפעמים אדון בעצמו עושה וה"ה ליתן לנכרי שיחרוש עם בהמתו אין איסור בדבר אבל חרישה על ידי בהמתו בעצמו הוי בכלל מלאכת עבודה אבל בשבת וביו"כ לא כתיב מלאכת עבודה רק כתיב לא תעשה כל מלאכה א"כ אף מחמר בכלל אף שאינו עבודה וק"ל:

שאלה קמג

נשאלתי בעיר אחת שלא היה להם צ"ה במבוי רק בסוף המבוי הי' דופן בנוי באמצע המבוי והעמידו אותו דופן על הציר באמצע המבוי וביום הוא פתוח ונראה כשני שבילי' ובכל שביל הולכי' קרנות ובהמות ובלילה סוגרים אותו ע"י הציר ועומד המחיצה ברוחב המבוי מכותל לכותל ונשאלתי אם מותר לטלטל בשבת כשהוא פתוח. ועוד נשאלתי אם עושין צ"ה ע"י קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם והקני' מן הצד אינם עודם מבחוץ אצל כותלי רחבה אלא בפנים בתוך הבתים ויוצאים מן הקרקע חוץ לגג ואינו

נראה מבחוץ אלא הקנים היוצאים חוץ לגג והקנים היורדים למטה מכסי' כותלי המבוי אם יוצאים בצ"ה הפתח כזה או לאו:

תשובה

נראה דשאלה ראשונה יש לנו ללמוד להתיר מהא דאיתא בעירובין דף ו' ע"ב איתמר רב אמר הלכה כת"ק ושמואל אמר הלכה כחנני'. דס"ל אליבא דב"ה מבוי המפולש לר"ה עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן איבעי' לי' לחנני' אליבא דב"ה צריך לנעול או א"צ לנעול ת"ש דאמר רב יהודא אמר שמואל אינו צריך לנעול. ב"מ מרב ענן צריך לנעול או אין צריך לנעול א"ל תא חזי הני אבולי דנהרדעי דטימן עד פלגייה' בעברא ועייל ונפיק מר שמואל ולא אמר לי' ולא מידי כי אתי רב נחמן אמר פנייהו לעפרא לימא סבר רב נחמן צריך לנעול לא כיון דראוית לנעול אע"פ שאינו נעולות הרי להדי' אף דצ"ה אינו מועיל במבוא' המפולשין לר"ה ועיקר ההיתר משום דלת וא"כ לא מבעי' אם נעולות בלילה הוי דמי ממש לירשלים אף שביום פתוח צורת הפתח לא מהני אפ"ה משוי להו כחצר של רבים ה"נ אלא במבוא' דידן דלא פתחי' לר"ה א"כ ראויות לנעול בעינן ומה לי אם ראוי לנעול בצד המבוי או באמצע סוף סוף ראוי לנעול ואין בו משום בנין בשבת דהא יש לו ציר ומידי דהוי אדלת שבמוקצה דאיתא בפרק המוציא תפילין דף ק"א אם יש לו ציר דמותר ובדבר שאלה שני' נראה לי דבעינן שני המזוזות נראי' בתוך המבוי וראי' דאמרינן בפרק קמא דעירובין דף י"א דפנות הללו שרובה בהן פתחי' וחלונות מותר בלבד שיהי' עומד מרובה על הפרוץ א"ר כהנא כי תניא ההיא בפתחי שמאי מאי פתחי שמאי פליגי בה רב רחומי ורב יוסף חד אמר דלית ליה שקפי וחד אמר דלית ליה תקרא ופי' רש"י דלית ליה שקפי מזוזות שנתלה אבניהם מכאן ומכאן אבן יוצא ואבן נכנס ואין זו צורת פתח עכ"ל ואי ס"ד דלא בעינן למחזי תני מזוזות א"כ למה לא הוי צורת הפתח אם אמנם שאבן יוצאת נימא כמאן דליתא והוי מזוזות הפתח שוה אלא ע"כ כיון דחופה מקצת המזוזות אותו אבן יוצא לא מיחשב לצ"ה אי האי כותל מחפה לעמודי הצ"ה לא חשיב צ"ה וכן יש להביא ראי' מדרב ששת דאמר צ"ה צריך ליגע ואשכחי' רב ששת לרבה בר שמואל א"ל תני מר מידי בצ"ה א"ל אין תנינ' כיפה ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרי' ופליגי ביש רגלים שלשה וגבוה עשרה ואין רחבה ארבע ויש בה לחוק ולהשלימה לארבע ר"מ סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין להשלים אבל שוין שאם יש ברגליה עשרה שהוא חייבת ופירש"י בדף י"א ע"ב ושוין שאם יש ברגליה עשרה קודם שיתחיל לעיגול חייבת דהא יש בה עשרה גבוה ברוחב ארבע ואפילו כל העגול סתם נשאר שם שיעור פתח כשר אלמא אין צריכין ליגע

דהא הכשירה דפתח ברגלי' הי' והעיגול מפסיק בין תקרה עליונה למזוזות וקתני חייבת ואי ס"ד אף שמזוזת ה"צ הפתח שהוא מכוסה הוי צ"ה דילמא ה"נ אף שהעיגול מפסיק בין תקרה עליונה למזוזת הדלת מ"מ אם הי' נוטל העיגול בשוה עם רגלי' היה התקרה עליונה נוגעות במזוזת שבצידה אלא ע"כ כיון דלא ניכר המזוזות מן העיגול ולמעלה חשיב כמאן דליתי'. ועוד ראי' דאמרינן דף י"ד אמר רב ששת הניח קורה על גבי מבוי ופירס עליה מחצלת והגביה מן הקרקע שלשה קורה אין כאן מחיצה אין כאן קורה אין כאן דהא מיכסא וכו' ומסתמא אמר רב ששת אליב' דכ"ע בין למ"ד קורה משום מחיצה ובין למ"ד קורה משום הכירה דפליגי בדף ח' ע"ב ש"מ אם לא ניכר האי קורה לא חשיב שום תיקון ה"נ גבי צ"ה אם אינו ניכרים הקנ' מכאן וקנה מכאן לבני מבוי לא חשיב צ"ה. ודומה לזה כתב הט"ז בא"ח סימן שס"ג וז"ל ונ"ל דאם למעלה מן הקנים שמעמידים למטה יש גג שמפסיק בין גבוה החבל לקנים יש איסור בזה דלא הוי צ"ה כזה כיון שהגג מפסיק בין חבל להקנים ואין עושין צ"ה בענין זה אלא צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה מהקנים בענין שיהי' מכוונים תחת חבל בלי הפסק עכ"ל תראה ה"ה אם מכסה הכותל המזוזות של צ"ה יש איסור בזה אלא צריך להעמיד העמודים מבחוץ אצל כותלי המבוי והנראה לפע"ד כתבתי הק' מאיר:

שאלה קמד

נשאלתי ראובן נתחייב לשמעון חתנו בש"ח בעדים סך מאה זהו' ונתן לו קנין ושיעבד על ביתו ושמעון מכר הש"ח והקנין הנ"ל בכתיבה ומסירה ליהודה ויהודה התחסד עם ראובן ולא נגש אותו לגבותו וברוב ימים נפטר שמעון והניח ביתו ריקן מכל ועתה באתה בת ראובן אשת שמעון לגבות כתובתה מחוב הנ"ל באמרה שהיא מוקדמת ושיעבוד בית של אבוה לה היה משועבד מחמת כתובתה ולא היה כח ביד בעלה למוכרה ורוצית לטרוף בכח השטר שיש ביד יהודה באמרה שהוא הפסיד לעצמו שלקח שיעבוד בכן יורינו הדין עם מי:

תשובה

לכאורה דין זה יכולים אנו ללמוד מדברי תרומת הדשן סימן של"ט והביאו רמ"א בא"ה סימן צ' סעיף י"ד וז"ל ישראל שגבה קרקע מן הכותי בחובו אם יש רשות לכותי לפדותו יש לה דין מטלטלים ואין לאשה למחות בו שלא למכרן אבל אם החזיק בה ישראל ואין הכותי יכול לפדותו יש לו דין קרקע ושיעבוד כתובת אשה עליה כמו שאר קרקע וכתב הב"ש יש לה דין מטלטלים ואין לאשה כח למחות בו אפילו אם כותבין בכתובה

מטלטלים אגב קרקע אין לה כח למחות ואח"כ אין יכולה לטרוף מן הלוקח עכ"ל. וגם איתא בח"מ סי' רל"ה דאם ירש מאביו ש"ח דינו מטלטלים ויכול למכרו אם כן בנידן דידן כיון דראובן בידו היה לפדות השעבוד הנ"ל וכל שעה זמנו היה אם כן חשוב האי שיעבוד בכלל מטלטלים אך אם היה כתוב בכתובה אגב יש לאלמנת שמעון עוד זכות אף דכתב המחבר בא"ה ס"ק דעכשיו נוהגים לכתוב בכל הכתובה ששיעבד לה כל נכסיו מקרקע ומטלטלי ומטלטלי אגב קרקע מ"מ לא נהגו לגבות ומטלטלים שמכר מפני תקנת השוק:

ולפי זה הא מבואר בחושן משפט סימן ס' לדינא דש"ס אם הקנו לו באגב טורף ממטלטלים שמכר אבל עכשיו אף שכתב לו באגב נהגו שאינו טורף מטלטלים שמכר או נתן או משכן מפני תקנת השוק אפילו למנהג זה אם היה ללוה ש"ח על אחר ומכרו ב"ח גובה ממנו דלא שייך בשטרות תקנת השוק דלא שכיח א"כ יכולה אלמנת שמעון ליטרוף מיהודא ש"ח שמכר בעלה ונשתעבד' נכסי אביה אכן הש"ך שם בס"ק ט' כתב וז"ל מוכח מכאן מדברי הרא"ש והטור והמחבר ושאר אחרונים דשטרות משתעבדי באגב ותימא שלא הביא בב"י חולקים בזה שהרי הרשב"א בתשובה סימן תתקי"ד חולק וס"ל דשטרות אינ' משתעבדי' באגב כלל והביאו הב"י לקמן סימן ק"ד א"כ לפי דעת הרשב"א פשיטא דאין הב"ח יכול לגבות מן הש"ח שמכר אף לדינא דש"ס ולקמן סימן ס"ו ס"ק כ' כתבתי שנ"ל כדברי הרשב"א ומ"מ צ"ע כאן דאחרונים לא כתבו רק דברי הרא"ש והטור בסתם ובסימן ס"ו כתב שכן מוכח מדברי בעל תרומת הדשן והטור לקמן ריש סימן ל"ד וכן מוכח מדברי במה"ר והטור לקמן סי' קי"ב סעיף כ"ב וסי' ק"ג ושאר אחרונים דש"ח משתעבד באגב וצ"ע כיון דרוב הפוסקים ס"ל דמשתעבד באגב אם יוכל לומר המוחזק קים לי' כרשב"א והש"כ הסכים עמו ומבואר בב"ש בא"ה סימן נ"ב ס"ק י"ד בשם תשובת מהר"י לבית לוי מיהו אינו יכול לומר קים ליה כי האי אלא היכי דאיכא שני פוסקים דס"ל כן והרמב"ם והרב המגיד הם נחשבים כשנים. לפ"ז ה"ה הש"ך והרשב"א וכל זה לפי המנהג שנהגו במקומ' של הרב הב"י שכתבו אגב בכל כתובה אבל המנהג ארצינו שאין כותבין אגב כמו שכתב רמ"א בא"ה סימן ק"ב סעי' ב' וז"ל וי"א דאין כותבין אגב בכתובה וכן נוהגים. מיהו אפילו כתב בזמן הזה אין לחוש ופירשו אחרונים משום תקנת השוק ומ"מ אם כתב אגב בכתובה מועיל לענין ב"ח הבא לגבות מטלטלים דיש לה קדימה וכמו שנתבאר בח"מ סימן קי"ג ונראה לי דה"ה דמהני לטרוף הש"ח שמכר בעל' לדעת הש"ך נקנה באגב ואם כן כיון שלא נכתב אגב בכתובתה לכאורה היה נראה דאין האשה יכולה לגבות כלל משטר שיעבוד שמכר בעלה אבל כד דייקינן

שפיר יש חילוקי דינים בזה דהא הטור ח"מ בס"ס קי"א הביא תשובת הרא"ש ממש כשאלתינו והשיב הרא"ש שגובה ב"ח מוקדם משטר שמכר מטעם דלא שייך תקנת השוק בשטרות. וכתב הש"ך בסימן קי"א ס"ק י"ח דאם אין ללוה שני רק קרקע אז אין צריך שיעבוד מן אגב קרקע כיון דיגבה בשטר קרקע אם כן מפיק משיעבוד דר"נ וה"ה שמלוה שני שיעבד מטלטלים אגב קרקע אז א"צ מלוה הראשון שיעבוד מטלטלי' אגב קרקע נגד הלוקח ואם כן אם לא היה לאבי האשה רק קרקע היתה גובה או אם כת' אביה לבעלה מטלטלים אגב קרקע אף שבכתובת' לא נכתב אגב היתה גובה מנכסי אביה אף מטלטלי' ועיין בח"מ סי' פ"ה סי' ו' בש"ך ובסמ"ע:

הנלפע"ד כתבתי ועיין בנחלת שבעה סימן ר"ב סעי' נ"ט שצידד לומר דלא שייך תקנת השוק בכתובה יעויין שם וכל דבריו אינם מוכרחים ומה שרוצה לומר בדברי רב המגיד שמתחילה כתב אף על גב שלא כתב לה מטלטלים אגב קרקע רק מקרקעי ומטלטלי גובה מן הדין וכו' ואח"כ במטלטלין אגב קרקע שגובה אפילו מן הלקוחות לא כתב מן הדין משמע בכל ענין גובה מטלטלי שמכר וטעמו נ"ל דיש לחלק דבשלמא גבי ב"ח שייך תקנת השוק נגד הלוקח דלא ידע הלוקח שהמוכר הוא חייב לאחרים ושיעבד לו המטלטלים מה שאין כן לגבי כתובת אשה דלא שייך תקנת השוק דהרי ידע הלוקח שיש לו עליו חוב כתובה אשה ובכל כתובה נהיגי לכתוב מטלטלי אגב קרקע ע"כ לא שייך תקנת השוק עכ"ל:

ואני אומר דע"כ הרב המגיד שכתב כוונת הרמב"ם אי אפשר לפרש שס"ל להרמב"ם דבכל ענין גובה מטלטלי ר"ל אף השתא דאיכא תקנת השוק דהא בימי הרמב"ם לא פשט מנהג זה וכן מבואר בש"ך בח"מ סימן ס"ב זה שכתב המחבר זה דין הש"ס ועכשיו אע"פ שנהגו לכתוב בכל השטרות אגב נהגו שאינו טורף מטלטלי מפני תקנת השוק וכתב הש"ך סק"ד דבהרמב"ם וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים לא נזכר מנהג זה ואדרבא הרשב"א והריב"ש ושאר אחרונים כתבו כמה פעמים בתשובתיהם הלכה למעשה לטרוף מטלטלים ולא הזכירו שום מנהג וכן כתב בסימן ל"ז ס"ק כ' נמצא דהרב המגיד בדברי הרמב"ם לא דיבר מתקנת השוק ומה שהזכיר הרב המגיד בתחילה שגובה מן הדין משום שהיה תקנת הגאונים בימיו כמבואר בדברי הרמב"ם שם בפ' י"ו ולכך כתב שגובה מן הדין אף בלא תקנת הגאונים אבל גבי אם כתב אגב קרקע שגובה מן הלקוחות לא כתב מן הדין לא הוצרך לכתוב מן הדין דתקנת השוק לא נהוג בימיו כדמשמע בש"ך שם ופשיטא שגובה מן הדין הש"ס. ומה שרוצה לחלק במקום דנהגו בתקנת השוק בין ב"ח וכתוב' אשה משום דידע הלוקח שיש עליו כתובת אשה אינו

מוכרח דהא כתב הסמ"ע בסימן ל"ז ס"ק מ"ב דאינו טורף ממטלטלים אפילו עשאם אפותקי משום דלית לי' קלא ולא שייך לומר דלקוחות אינהו דאפסידו נפשייהו ואפי' אפותוקי בשטר ואפילו ידע הלוקח דעשאם אפותוקי דלא פלוגי רבנן א"כ ה"נ במקום שנהגו שלא לגבו' ממטלטלים משום תקנת השוק נמי אפילו אם ידע הלוקח שיש לו שיעבוד אפ"ה אינו טורף משום דלא פלוג. לכן נראה דאין לנו לזוז מפשט וסתימת דברי הפוסקים ראשונים ואחרונים דעכשיו אפי' בכתובה שייך תקנת השוק אפילו אם נכתב אם יש קרקעות אינו טורפת מטלטלים שמכר הנלפע"ד כתבתי:

שאלה קמה

נשאלתי ראובן השיא בתו לשמעון והפריז להסך נדן ג' אלפים ונתן לו חילוף כתב שקורין וועקסיל אך שמעון לא רצה שיכתוב ראובן שחייב לו רק שיכתוב שחייב ליהודא לשלם ויהודא כותב על הכתב הנ"ל שקיבל שמעון עבורו המעות וזה קורין שירא בלשונם ודיני דמלכותא כך היא שעל ידי אותו שירא נכנס יהודא לב"ח תחת הראשון באם שאינו יכול לגבות מראובן גובה ככשורא לצלמא מיהודא וגם רשות ביד ב"כ של יהודא דהיינו שמעון למכור לאחרים אבל כולם צריכין לילך לתחל' להנותן ראשון ולתבוע ממנו אם רוצה לשלם מוטב ובאם לאו אזי חוזרים על הנותן שנתן וכתב ומסר להם וברוב ימים מתה בת ראובן והיה לה זרע מבעלה ונפלה אש המחלוקת בין ראובן ובין שמעון חתנו שראובן אומר מאחר שלא הגיע מעולם לידך לא זכית ושמעון משיב שהוא אינו נוגש אותו לשלם אלא אם הוא אינו רוצה לשלם ישלם לו יהודא. וכן נפלו בניהם חילוקים בין נכסי מלוג של אשתו שהיה לה נכסי מלוג מאביה וגם על המלבושים ותכשיטים ומתנות שנתן לה אביה בכן יורינו הדין עם מי עכ"ל:

תשובה

בדין זה כבר דיברו הראשונים וגם האחרונים ומלא על כל גדותיו עם כל זה נבאר מקור הדין הזה ואחר כך הסעיפים המסתעפי' ממנו דאיתא בפרק נערה שנתפתתה דף מ"ז ע"א בפיסקא ניסת יתר עליו הבעל שהוא אוכל פירות בחי' ת"ר כתב לה פירות כסות וכלים שיבאו עמה מבית אביה לבית בעלה מתה לא זכה הבעל בדברים הללו משום רבי נתן אמרו זכה הבעל בדברים הללו לימא בפלוגתא דרבי אליעזר בן עזריה ורבנן פליגי דתנן נתארמלה או נתגרשה בין מן הנשואין ובין מן האירוסין גובה את הכל ר"א בן עזריה אומר מן הנשואין גובה את הכל ומן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה למאן דאמר לא זכה כר"א בן עזריה ומ"ד זכה כרבנן

ורש"י מפרש דמיירי מן האירוסין אבל מן הנשואין אפילו רבנן מודו לרב נתן דזכה הבעל ור"ת מפרש דהך ברייתא מן הנשואין מיירי וטעמא דלא זכה לת"ק משום דאנן סהדי דאין דעת האב ליתן הנדוניא זו אלא ע"מ שתהנה בתו ממנה כמו הבעל ולר' נתן לית לי' אומדנא וקאמר לימא בפלוגתא דר"א ורבנן קמפלגי דמ"ד לא זכה כר"א ואע"ג דההיא דר"א באירוסין והכא בנשואין מ"מ מדמה להו כי היכי דאזיל ר"א בתר אומדנ' דלא כתב אלא ע"מ לכונסה ה"נ אזיל בתר אומדנ' שלא כתב אלא ע"מ שתהנה בתו ופסק ר"ת ור"ח כרבנן דר"נ משום דמוקמינן כראב"ע דפסקינן הילכת' כוותיה בפ' אע"פ דף נ"ה והא דאמרינן בתור' כהנים ותם לריק כחכם זה שפוסק לבתו ממון מרובה ומתה בז' ימי משתה הרי הפסיד בתו והפסיד ממונו ההיא אתי' כר"נ אי נמי אפילו כרבנן ומיירי שהחתן מוחזק בה והא דקתני לקמן בדף מ"ח ע"ב מסרה האב לשלוחי הבעל אע"פ שכתובתה בבית אביה מתה בעלה יורשה אתי' כר' נתן כן כתבו התוס' וכל האחרונים לא הכריעו הלכה כמי רק כתבו בפלוגתא דרבוותא לא מפקינן ממונא וכתב המרדכי בשם רבינו שמואל בן רבינו ברוך דאם יתפיס החתן יכול לומר קים ליה כרש"י וכתב בתרומת הדשן סימן שכ"א דאליבא דר"ת לא זכה החתן דדוקא היכי שהאב הגביהו ונתן לו והסיח האב דעתו מן הממון וגמר והקנה לו אבל כל זמן שלא הגביהו מדעתו איכא אומדן דעת שלא כתב אלא ע"מ שתהנה בתו וס"ל דאפילו אם נתן ביד השליש או כתב לו ש"ח אפילו לא הזכיר בש"ח שמחמת נדוניא חייב לו אפ"ה לפי' ר"ת לא זכה הבעל מכח אומדן דעתו שלא הקנה לו האב אלא ע"מ שתהנה בתו ממנו:

וראיתי במרדכי לאחר שכתב כר"ת כתב וא"ת ע"כ לא קאמר ראב"ע אלא מן האירוסין אבל מן הנשואין קאמר גובה את הכל וי"ל דהא דקאמר דמן הנשואין גובה את הכל כגון שגבה כבר והחזיר לו שאז ודאי גובה את הכל אבל אם לא גבה מודה הוא דלא יגבה ופסק ר"ת כן עכ"ל. ומה מאוד אינו מובנים לי דבריו מאי קשיא ליה מדר"א אמר מן הנשואין גובה את הכל לענין כתובה דליכא אומדנא כיון שנשא' אבל הכא בנדן אביו אף שנשאה מ"מ כיון דלא בא לידו אומדנא איכא שלא כתב אלא ע"מ שתהנה בתו ומי דחקו לומר שהחזיר ליד האב מיירי וכן כתבו התוספות בפירוש דאע"ג דראב"ע באירוסין והכא בנשואין מ"מ מדמה להו כי היכי דאזיל ר"א בתר אומדנא דלא כתב אלא ע"מ לכונסה ה"נ אזיל בתר אומדנא שלא כתב אלא ע"מ שתהנה בתו ובנידן דידן שאביה נתן לבתו בגדים ותכשיטים וכל אותן הבגדים ותכשיטים הם עדיין בבית אביה נמי נוכל לומר דאין לך אומדן דעת גדול מזה שלא נתן לה אלא ע"מ שתהנה בתו ואף שמסר לידה בשעת החופה מ"מ לא דמי לנדן שמסר ליד החתן דרשות בידו להוציא וליתן במתנה

לאחרים אבל בגדים ותכשיטים שאין רשות ביד הבעל למכרם ולהשכין בלתי רשות' א"כ עדיין ברשותה קיימי ובפשיטא כעת שהם ביד האב יוכל לומר קים לו' כר"ת שאין הבעל יורש כיון דאיכא אומדנא דעת בוודאי היכי שבעל מוחזק בהם יוכל לומר קים ליה כרש"י כמו שכתב ה"ר שמואל בר"ב אבל בנ"ד שהאב מוחזק ואיכא אומדנא יוכל לומר כר"ת. ובמתנה איתא בח"מ סימן ר"ז די"א דדברים שבלב הוי דברים ופ' הסמ"ע דאומדן דעת כל דהו מבטל המעשה אכן ראיתי במרדכי שכתב והא דקתני לקמן אע"פ שכתובתה בבית אביה בעלה יורש' כשנכנסה עמו לשם נשואין ולא תיקשי לר"ת דהא פי' ההיא ר"נ היא א"כ כשזכתה האשה והחזיקה וקנתה האשה קנה בעלה ולשון ירושה מוכיח כן אבל הכא קתני כתב לה ואכתי לא אתי לידה עכ"ל. הרי להדיא היכי שזכתה האשה אף שכתובתה ר"ל נדונייתא בבית אביה בעלה, יורשה ה"נ בנ"ד כיון שזכתה בתו ומה שקנתה אשה קנה בעלה ובאמת התוספות לא רצו לחלק בכך אלא כתבו הא דקתני לקמן אע"פ שכתובתה בבית אבי' בעלה יורשה אתי' כר' נתן משמע דלא ס"ל חילוק זה דיורש הבעל מכח אשתו הא כיון דטעמא דר"ת מכח אומדנא וא"כ מה לי אם מסר לבתו או לא כ"ז שהאב מוחזק בנכסים אומדן דעתו שלא נתן אלא שתהנה בתו וכן משמע בב"ש בסי' נ"ב ס"ק וז"ל אבל נכסי מלוג שנתן אביה דומיא לנדוניא ואפשר מתנות מה שאב נותן להחתן והכלה נמי דומה לנדוניא כי כל מה שאב נותן אומדנא הוא שלא נתן אלא כדי שתהנה בהן והבגדים ותכשיטים מה שנתן האב הם נ"מ כמבואר בסי' ע"ז סס"ד ומשמע דקא על דיני דר"ת דס"ל דמדינ' מכח אומדנא אין הבעל יורש ונהי נמי דס"ל להמרדכי היכי דזכתה אשתו יורש הבעל מ"מ יוכל לומר האב קים לי' כהתוס' דלא ס"ל כהך תירוצא ולענין עיקר נדוני' שנתן לו ח"כ כאשר כתבנו רבו בו הדעות כמבואר בסי' הנזכר בב"ש ולדעת התוס' בכתובות דף ט' בכה"ג מוציאין ממון משום דהוי ס"ס אם הילכת' כרש"י או כר"ת ואם הלכתא כר"ת עדיין ספק הוא שמא אם זקף במלו' זכה וכן פסק בתשובת בן לב סי' כ"א ותשובת רש"ך ס"א סי' ט' ובט"ז פסק אם נתן ממרני כנהוג במדינת פולין דאין כותבין מי הוא המלוה יש לפסוק כש"ג כשזקף במלוה זכה הבעל משום דתכף שיצא ממרני מידו חייב הוא לשלם לכל מי שהוציא הממרני והוא יחזור על חתנו נמצא דהאב נקרא המוציא מחתנו עכ"ל:

ובאמת איכא למידק שבא להכריע בלי ראיה אלא מכח סברא דהאב נקרא מוציא הא סוף סוף עכשיו שטר חספא בעלמא הוא דהא אי איכא סהדי לפנינו שפרע הלוה למלוה אף בממרני אין בו כח שוב למסור ש"ח זה ביד אחר ואדרבה אנן מבטלין להאי שטרא ואם אחד לקח ממנו הפסיד כמבואר בש"ך בסי' נ' א"כ ה"נ כיון שאנן ידעינן דעכשיו

שבא החתן עם הש"ח דחספא בעלמא הוא א"כ יהיה לו אשר לו לצור ע"פ צלוחית ולמה יהיה נקרא האב מוציא ואם תאמר כיון דהיה יכול להחתן למסור מיד לאיש אחר א"כ אסח האב דעתו ממנו א"כ אפילו בש"ח שנזכר שם המלוה היה ג"כ יכול למסור לאחר בכתיבה ומסירה לתבוע מן האב ואמאי הכריע דוקא בממרני וא"כ הדרן למלתא קמייתא דאין לנו ראיה ברורה נגד מהרי"ו שפסק להדיא דאף אם זקפן במלוה לא קנה וכן בתשובת הרמ"א סי' פ"ט פסק אפילו העמיד לו ערבות קבלנות ונתנו לו ערבות ש"ח בקנין ופסק דפטור ואף בש"ע די"א אם בא ליד השליש זכה בהם וכן אם העמיד לו ערבות מ"מ נראה בש"ע לא כתב לפסק הלכה אלא בשם י"א אבל בתשובתו פסק דאפילו העמיד ערבות לא זכה בהם הבעל וכבר כתבו בתשו' משאת בנימין סי' י"ד בשם מהרי"ל שיש לילך אחר התשובה דמעשה רב אבל בפסקי הרא"ש אם סותרים לתשובות כתב הב"י בי"ד סי' שמ"א דהולכין אחר הפסקים שהי' אחרונים ה"נ דראובן ושמעון מודים שנכנס יהודא בניהם בשביל ערבות ולא אברא סהדי אלא לשקרי וכיון דראובן פטור גם יהודא פטור מלשלם ועוד דהרי שמעון לא היה יכול ליתן ולמסור לאיש אחר כתב זה בלתי שכתב לו שבא מכוחו ואף לפי דברי הט"ז הבו דלא לוסיף עלה דוקא בממרני שאין צריך שום כתיבה מאיש המוסר לו משא"כ בח"כ הנ"ל ע"פ דינא דמלכותא מוכרח הוא לכתוב שבא מכוחו וכיון דהוא אינו יכול לגבות ראוי שאינו רשאי למכור לאחרים אלא דעדיין יש לפקפק מהך תשובת בן לב סי' כ"א וראייתו מתוס' דכתובות דף ל"ט דבכה"ג דהוי ס"ס מוציאין ממון משום דהוי ס"ס אם הלכתא כרש"י או כר"ת ואם הלכתא כר"ת עדיין ספק הוא שמא אם זקף במלוה זכה והנה ראיתי בקונטרס שבות יעקב שנדפס מקרוב בדיני קים ליה סי' ו' וז"ל ויש שאומר בס"ס מוציאין מיד המוחזק ורבי' החולקים עליו וכן עיקר דאפילו איכא כמה ספיקות אין מוציאין מיד המוחזק וא"כ אפילו איכא בדבר כמה ספיקות דפלוגתא דרבוותא ג"כ אין מוציאין מיד המוחזק עכ"ל וכתב הרב בשבות יעקב יש מי שאומר כ"כ בתשובות בן לב חלק ב' סי' כ"א דף כ' ע"א אכן בספר תקפו כהן סי' ק"כ השיג עליו דמה שמביא ראיה מתוספות דכתובות מסוגיא דפתח פתוח כתב הוא ז"ל ומדברי התוס' אלו אין ראיה כלל דהתם כיון שרוצה להפסיד כתובתה מטעם דאומר שהיא אסורה ליה א"כ פשיטא דבס"ס שהיא מותרת לו כמו בכל ס"ס דאסורה א"כ אין שייך לומר שמפסיד כתובתה כיון שמותרת לו עכ"ל:

הנה מלבד שדבריו דחוקים די"ל דמ"מ לענין ממון מקרי מוחזק אלא שנעלם ממנו ריש דברי התוס' שם דף ט' ד"ה אי למיתב להו וכו' אע"ג דאינו נאמן לאוסרה ואפ"ה נאמן להפסיד כתובתה יע"ש אבל מ"מ לדינא עיקר דאין מוציאין מיד המוחזק ומעקרא לא

קשה מידי מתוס' דכתובות הוא יש לה טענת ברי ושטר כתובה בידה והוא בא בטענת שמא דאולי הוא טועה כמ"ש התוס' שם ע"כ בס"ס אינו נאמן להפסיד כתובתה משא"כ בשאר ס"ס דעלמא אין מוציאין מיד המוחזק וגם מהרי"ל בכמה מקומות סותר דין זה וכ"כ בכ"ה סי' כ"ה מסעיף ע"ה עד סעיף פ"ב האריך להביא דעת החולקים ומסיק וז"ל אבל עכשיו שנתגלה לי שיש חולקים רבינו הרב והוא תשובת מהרי"ט ז"ל הכי נקטינן דאין להוציא מיד המוחזק אפילו איכא כמה ספיקות ואם יגזור ה' בחיי' אתקן כל המקומות שכתבתי בהיפך זה עכ"ל העתקתי דברי הרב שבות יעקב אות באות ותמי' גדולה עליו שהשיג על הש"ך ובודאי אלו השיג עליו ממקום אחר הייתי אומר ששגגה יוצא מלפני השליט הש"ך ז"ל כי שגיאות מי יבין אבל השיג עליו מדברי עצמו שמביא הש"ך דברי התוס' ועסק בהם ואין שייך לומר על מעיין גדול כמותו שנעלם ממנו ריש דבורי תוס' ע"כ עמדתי על דבריו ובמחילה מכבוד תורתו שלא עמד על כוונת הש"ך דקאמר התם אביי אף אנן נמי תנינא פירש רש"י אף אנן נמי תנינא דטוען טענת פתח פתוח מצאתי אסרה עליו ולא אמרינן לא קים לו דתנן בתולה נישאת ליום רביעי ליום רביעי אין ליום חמישי לא משום איקרורי דעתו ולמאי אי למיתב לה כתובה ניתב לה אלא לאוסרה עליו ודקא טען טענה מאי לאו דקא טען טענה טענות פתח פתוח ומשני לא דקא טעון טענת דמים ופי' רש"י טענת דמים דטענ' מבוררת היא וליכא למימר לא קים לי' אבל בפתח פתוח אימא לך לא קים לי' וכתבו התוס' בד"ה אי למיתב לה כתובה כו' משמע אם הי' בא לב"ד הי' נאמן להפסיד כתובה אע"ג דלאסרה עליו לא הי' נאמן משום דאית לן למימר דשמא אינו בקי בפתח פתוח ואוקי בחזקת היתר אבל מ"מ כתובתה הפסידה אע"פ שיש לנו לומר שהוא טועה דפתח פתוח דאית לן למימר אוקי ממונא בחזקת מרי' וקשה אמאי מפסידה כתובתה והא הוי ס"ס ואין לומר דאפילו בס"ס מפסיד כתובתה משום דמוקמינן ממונ' בחזקתי' דהא לקמן גבי משארסתני נאנסתי והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך נאנסתי והי' מקחי מקח טעות ואיכא מ"ד דמפרש לקמן מקח טעות ממאתיים אבל מנה אית לה אלמא משום דבאותו מנה הוי ס"ס לא מפסדה והתם איתא במתניתין הנושא את אשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי והוא אומר לא כי וא"כ ה"ה הכא לפי מאי דס"ד להפסיד כתובתה אף שלאסרה אינו נאמן משום דאיכא למימר שאינו בקי בפתח פתוח ואוקמי בחזקת היתר וכיון דיש נמי ס"ס איך יעלה על דעתה להפסיד כתובתה ומזה הביא הבן לב ראי' כל היכי דאיכא ס"ס מפקינן ממונא מחזקת מרי' ודחי הש"ך דילמא התם אף דלפי האמת הי' מפקינן ממונא משום דכיון דטענתו לאו טענה כלל היא אפילו לענין איסור החמור וע"כ

צריכין אנו לומר דאין כאן ספק דע"כ ס"ס מוקמינן לה בחזקת היתר וא"כ איך נפסיד ממונא של אשה בשביל שהוא מוחזק בשביל טענתו הלוא טענתו כאין וכאפס ואין ממש בדבריו והוי כאלו אין ספק כלל וה"ה לפי מאי דס"ד דמקשה דקא טען פתח פתוח פשיטא שאין עולה על דעת להפסיד כתובה בס"ס ועל זה תירצו התוס' דלגבי מאתים ליכא ס"ס דלא חשיב אונס לספק כלל דהא אפילו אם נאנסה קודם אירוסין נמי אין לה מאתים ושם אונס חד הוא אבל גבי מנה למ"ד כנסת בחזקת בתולה ונמצא בעולה יש לה מנה שפיר הוי ס"ס דילמא קודם אירוסין אף ברצון יש לה מנה ואת"ל אחר אירוסין דלמא באונס וכיון דע"י ס"ס מוקמינן לה בחזקת היתר לבעלה לא חשיב חזקת ממונא דלי' אף לפי מאי דס"ד דמקשה בספק אחד כגון באשת כהן בטענות פתח פתוח נאמן להפסיד כתובתה ואף שאין נאמן לאוסרה דמוקמינן לה בחזקת היתר מ"מ לענין ממון כיון דספק אחד הוא אלים חזקת ממון דילי' לאוקמי ממונא בחזקת מרא כדין כל ספק מ"מ המוציא מחבירו עליו הראי' אבל לגבי ס"ס דלא אלים טענתו דילי' ואף בשאר ממון אין מוציאין מידו מ"מ הכא כיון דאיכא ס"ס וע"י ס"ס מוקמינן בחזקת היתר אלים חזקת האשה ע"י ס"ס מחזקת ממונא דבעל ומוציאין מידו וזה כוונת הש"ך בלתי ספק דמעיקר' כתבו התוס' לגבי חד ספק אלים חזקת ממונא דמרי' מחזקת היתר שלה אבל לגבי ס"ס אלים חזקת היתר שלה מחזקת ממונא ולעולם בשאר ממון אפילו בס"ס אין מוציאין ממון מיד המוחזק ודברי הש"ך ברור ושלא בעיון כתב עליו בשבות יעקב שלא עיין ריש דיבור התוס':

ויש נ"מ בין דחיות הש"ך ובין דחיות דברי שבות יעקב שדחה דשאני התם שבא הבעל שהוא מוחזק בטענת שמא היכי שיש לחתנו ש"ח על חמיו וטוען חתנו שבא הממון לידו ואח"כ הלוה לחמיו דאף לר"ח חייב חמיו לשלם וחמיו טוען שמעולם לא בא ליד חתנו רק מתחילה נתן לו ש"ח והאב בא בטענת שמא דילמא הלכה כר"ת ובעל טוען ברי שכבר הגיע לידו ויש לו ס"ס דילמא הלכה כרש"י ואת"ל כר"ת דילמא היכי שכתב לו ש"ח מודה ר"ת דזכה הבעל א"כ מוציאין מיד האב אבל לפי דברי הש"ך אשר כתבנו ששפתיו בררו מללו דשאני גבי אשה כיון דע"י ס"ס מוקמינן לה בחזקת היתר עדיף חזקתה מחזקת ממונא דבעל אבל גבי שאר ס"ס בדיני ממונות אין מוציאין מיד המוחזק אף שהוא טוען ברי ויש ס"ס נגד המחזיק אפ"ה אין מוציאין. וגם הט"ז בא"ה ס"ל ג"כ דאין מהני ס"ס להוציא ממון והביא הב"ש בסי' ס"ח ס"ק י"ג וכיון דרבו החולקים פשיטא דיוכל המוחזק לומר קים לי ואין מוציאין מיד האב כל מה שפסק וראיתי להזכיר מה שכתב הב"ש בא"ה סי' קי"ד ס"י דפסק בש"ע נתגרשה בתוך זמן שקיבל לזון את

הבת נותן לה במקום שתהי' עמה מזונות משלם כמי שזן את אשתו ע"י שליש. וכתב הב"ש ס"ק י"א והא דלא אמרינן אומדנא שלא הי' כוונתו ליתן לבתה מזונות אלא כל זמן שאתה אצלו כמו שאמרינן אומדנא בנדונית חתנים דאמרינן דלא הי' כוונתו ליתן נדוני' אלא שתהנה בתו שאני התם דאומדנ' הוא שחיוב שלו הי' דווקא ליתן לבתו ובתו מתה א"כ הוא פטור אבל אם זה שהוא חייב את עצמו בעולם אין אמרינן אומדנ' לפטור אותו כי מה שהוא מתחייב את עצמו צריך לקיים ולא אמרינן אומדנ' כמ"ש סי' צ' בשם מהרי"ו ובט"ז מחלק בענין אחר ושם פסק מי שמחייב ליתן את בנו וכלתו מזונות עד זמן פלוני ומת בנו תוך הזמן חייב ליתן מזונות לכלתו עד כלות הזמן כמו שחייב כאן ליתן מזונות לבת אשתו עכ"ל ויש רצו ללמוד מזה ה"מ איפכא היכי שהאב מתחייב ליתן לבתו ולחתנו מזונות ומתה הבת שחייב לזון את חתנו:

ואני אומר דכל מי שדן כן אינו אלא מן התמיהים והנה ספרי ט"ז על א"ה אין בידי ולי נראה דאין לדמות כלל לחיוב מזונות לבת אשתו כמו שכתב בד"מ דמי שמקבל לזון בת אשתו דאי לאו דעבדי' לי' ניח נפשי' לא כתב לה הוי כאלו נתנה לו מעות ומסתמא שיפרנס עכ"פ כאחד מבני ביתו משא"כ במתחייב לזון לבנו ולכלתו דאנן סהדי שעושה בשביל בנו וכשמת פטור ממזונות כלתו דאף אם נימא דבמתחייב לבנו זכתה אשתו דמעיקרא משתעבד בשבילה ועשתה נייח נפשו לבנו וכמו שכתב הח"מ בסי' נ"ב דהאב הכותב לבנו מיד כשנכנס הבן את אשתו מקני' לי' והחתן מקנה לה הכתובה בחיבת לילה ראשונה ומדינא דגמרא ודאי זוכה האשה במה שכתב לו אביו כמו כל בעלי חובות עכ"ל ונמצא לר"ת נמי מדינא בנדונית חתנים היכי שלא נתן האב דלא זכה הבעל ורבו הפוסקים אף שכתב לו ש"ח ואיך יעלה על דעת לומר דבפוסק מזונות לבתו ולחתנו ומת בתו שיהחייב לזון לחתנו אין לך עגמת נפש כזה ואין לך אומדן דעת כזה ונהי דבמתחייב לבנו לזונו עם כלתו ומת הבן דפסק הט"ז שמחייב לזון לכלתו אבל במתחייב לזון לבתו ולחתנו הבו דלא לוסיף עלה דוקא במתחייב לבנו דמדינא דגמרא אף לר"ת מחויב אף אחר מיתת בנו לשלם רק מכח תקנה נתקנה לקצת פוסקים להחזיר תוך שנה ראשונה גם בשח"ז אבל במתחייב לחתנו לר"ת מדיכ' בגמ' פטור מלשלם מכח אומדן דעת ורוב הפוסקים ס"ל אפילו בש"ח ק"ו במתחייב לזון לבתו ולחתנו ומת הבת שפטור מלשלם מזונות לחתנו וזה לדעתי כבעתא בכותחא ואפילו בשח"ז שפסק בא"ה בסי' צ' כדעת מהרי"י וסי' ט"ז דאם מתה הבת בחיי אביה והניחה זרע קיימא ומת הזרע ואח"כ מת אביה הבעל יורש כח אותו השטר מכח זרעו שירש אמו והוא יורש זרעו וכתב הח"מ אע"ג דאימדן דעתו הוא שאבי הבת לא היתה כוונתו על זרע קיימא שימות בחייו רק

כוונתו הי' שיבא ממנו לבתו או לזרעה לא לבעלה בזמן שאין לבתו זרע ממנו מ"מ מאחר שהודה שחייב לבת לא אמרינן אומדנ' בהודאה ע"כ נראה לכתוב אם תמות בתי בלא זרע קיימא אחר מיתתי ואז צריך שיהי' זרע קיים אחר מיתת האב וכן ראיתי נוהגין עתה עכ"ל:

ויש לפקפק על זה דהא פסק בסי' נ"ב כדעת תרומת הדשן אפילו אם זקפן עליו במלוה ואף אם שנתן הש"ח ואף שבש"ח יכול להתחייב אף אם לא חייב כלל אפ"ה אמרינן דפטור מכח אומדן דעת והא התם החתן חי אמרינן אומדן דעת וא"כ בשח"ז נמי נימא הכי דאומדן דעת ולמה פסק דאין אומדן דעת בהודא' דהא מתחייב בש"ח אין לך הודאה גדולה מזו וע"כ שמהרי"ו חולק עם תרומת הדשן וא"כ קשה על רמ"א למה פסק בסי' נ"ב כדעת תרומת הדשן ובסי' צ' גבי שח"ז פסק כמהרי"ו וצריך עיון ותלמוד להוציא ממון מיד המוחזק וראוי לכל ראשי קהלות והמדינות לתקן תקנות קבועים בענינים אלו הן בשח"ז ובגדי אשתו ומתנות ודרונות ועדיין הם ברשות האב איך להתנהג כדי להסיר מחלוקות מישראל וכל הנושא אדעתא דמנהגא הוא נושא ויהי' שלום על דייני ישראל לפע"ד כתבתי נאום מאיר:

שאלה קמו

סמוך לחג השבועות ישזבני ה' מכל הפרתקאו' ויקרב קץ הפלאו' לאהו' אדמ"ו הגאון הגדול ראש גולת באר מים חיים ממנו ישקו כל צאן הקדשים עדרי ישראל וחזק כשמאי ועניו כהלל נ"י ע"ה כש"ת מוהר"ר מאיר אב"ד ור"מ דק"ק אייזנשטאט המדינ'. מה מאוד בקשתי להשביני דבר זה האשה האחת הוא זקוקה ליבם שלה ובאמת בעלה ז"ל הניחה מעוברת וילדה לתשעה חדשים גמורים והולד הי' חי ג' שבועות ויום אחד ואח"כ מת הולד וכפי המבואר בש"ע בסי' קנ"ו הרי היא פטורה מחליצה רק אין בידי ח"מ ובית שמואל ועוד שנולד לט' חדשים וגמרו צפרניו ושעריו ויש עדים כשרים על זה ולא מפי' אנו חיים ובכן ילמדינו רבינו שורש ומקור נדון זה אם זקוקה ליבם או לא וגם ללמוד אני צריך באם היבם הוא מומר באם שיזכר רק שם היהודית אצל החליצה או גם שם מומר כמו בגט שצריך לכתוב וכל שום וחניכה דילי' והריני מצפה ועומד על המשמר לתשובתו הרמה עכ"ל:

תשובה

כתבו קבלתי ותמה אני שלא עיין בטור ובלבו"ש שכתב הטור ואפילו זרע שלה אחר מותו כגון שמת והניח אשתו מעוברת פוטר ודווקא לאחר שהולד יהיה בר קיימא כגון

שידע שנולד לט' חדשים ולא משכחת לה אלא כשפירש ממנה אחר טבילתה ולא קרב אליה אחר כן או אפילו אינו ידוע וחי שלשים יום אחר שנולד או שגמרו צפרניו ושערו אבל אם ילדה ולא חי שלשים יום אחר שנולד אפילו מת ביום ל' או אפילו חי שלשים ולא גמרו צפרניו ושערו הרי זה ספק נפל וספק בר קיימא וחולצת ולא מתיבמת עכ"ל הרי מבואר אף דיצא לאויר העולם חי אם לא שהה ל' יום הוי ספק ואף שגמרו שערו וצפרניו דזה לא מהני אלא לאחר שלשים והטור פוסק כדעת התוס' דבעינן תרתי שהה ל' יום וגמרו סימניו ומה שכתב מכ"ת שנולד לט' חדשים ויש עדים כשרים על זה תמי' בעיני מי הוא הנביא שידע שילדה לתשעה חדשים הלוא לא משכחת לה אלא לכשפירש ממנה אחר טבילתה אבל היכי שלא פירש יש לחוש שמא נתעברה חודש אחר טבילתה והיא אינו נאמנת לומר שכלו לו חדשיו כמבואר בטור והוא מתשובת הרא"ש כלל נ"ב ומתוך שאלתו נראה שלא עי' כלל בטור ובלבו"ש אבל אין שאלתו כשאלת ראשונים ואינו יודע לשאול בעיקר הספק דמספקא לי' דלפי משמעות לשונו משמע שהי' היבם מומר וכבר כתב הטור והב"י שכתב המרדכי בפ' החולץ בשם תשובת הגאונים יבמה שנפלה לפני מומר פטורה מן החליצה ומן היבום היבום היכא דליכא יבם אחר אלא הוא ולא הביא שום ראי' לדבריהם ואע"פ שרש"י כתב בתשובה דלא סמכינן עלייהו דאע"פ שחטא ישראל הוא וכתב הר"ם שיש להביא ראיה לדבריהם מדפריך בפ' הגוזל קמא דף קי"א דבנפלה לפני מוכה שאין ה"א דתיפוק בלא חליצה דאדעתיה דהכא לא מקדשה נפשה מעיקרא אי לאו מטעמא דמינח נייח לי' דטב למיתב טן דו וכו' אבל לגבי מומר ליכא למימר הכי דאנן סהדי דלא ניחא לה כי יעברנו על דעת לבא עליה כל זמן שהיא נדה ובתרומת הדשן כתב שאחד מן החכמים שהי' בימיו כתב שיש לסמוך על דברי המתירין ואף דדברי המתירין בטילין נגד האוסרין והר"ם גופי' אף שהביא ראי' לדברי הגאונים לא רצה לעבור על דברי רש"י וכל האחרונים הסכימו לאסור יבמה שנפלה לפני מומר מ"מ בנידן דידן יש לצדד להתיר דהא איכא ספק ספיקא דילמא בר קיימא הוי ואת"ל דלא הוי בר קיימא דילמא הילכתא כדעת הגאונים דס"ל דאין יבם מומר זקוק ליבם דומה לזה הביא מהרי"ק בשורש קע"ו הביא הב"י וז"ל על יבמה שנפלה לפני יבם מומר ועד אחד מעיד שמת אותו מומר שהיא מותרת כיון שרוב הפוסקים מתירים יבמה ע"פ עד אחד ואפילו אם היה המנהג כדברי האוסרים מ"מ פשיטא שבזיקת היבם מומר שרבו הפוסקים המתירין אותה בלא חליצה ואע"ג דפשיטא שאין לסמוך על דבריהם וחלילה להקל בשל ערוה שלא כדעת רש"י אשר כל ישראל שותים מימיו הנאמנים מ"מ איכא תרי רובא להתיר אשה זו עכ"ל:

וכן ראיתי בקונטרס שבות יעקב במחודשי' בדיני ס"ס סי' ב' וז"ל אע"ג דבדאורייתא אזלינן להחמיר מ"מ אם יש עוד ספק בלי ספק דפלוגתא מתירין מטעם ס"ס ספק אם הלכה כמאן דאסר ואת"ל כמאן דאסר מ"מ הרי יש כאן עוד ספק וכתב עוד בתשובת אחרונים דכה"ג חשיב ס"ס גמורה ואדרבה עדיף משאר ס"ס וה"נ דילמא האמת כדעת הגאונים דס"ל דמומר אינו זקוק ליבום ואת"ל דאין הילכתא כוותייהו דילמא הוי בר קיימא אבל כד דקיינן שפיר לא חשיב זה לס"ס ולא דמי להמרי"ק דהתם רבו הפוסקים להתירה ומעוט הפוסקים אוסרים ומסתברא טעמא דמתירין ולכך מצטרף דעת המתירין במומר אע"פ דאין סומכין עלייהו אבל בנ"ד כל הפוסקים פסקו כרשב"ג כל שלא שהה שלשים יום הוי ספיקא וצריכה חליצה שוב לא מצטרף האי ספיקא דמומר דילמא הילכתא כהנך פוסקים דפסקו להתיר ותדע דאנן מחמירין כל שלא שהה ל' יום אע"פ שגמרו סימניו ומצריכין חליצה ואף שלדעת הרמב"ם דמפרש פלוגתת רבנן ורשב"ג באופן היכי שלא נודע שכלו חדשיו ולא גמרו סימניו אבל אם גמרו סימניו אף הרשב"ג מודה דהוי ולד מעלי' וכמו שכתב הב"ח וא"כ למה אין אנו סומכין בכל ולד שגמרו סימניו ומת תוך ל' להתירה מכח ס"ס דספק דילמא הילכתא כרבנן דהא בדעבד באשת כהן סמכינן אדרבנן כדאיתא בחולין דף ל"ז א"כ ה"נ נימא דילמא הילכתא כרבנן ואת"ל כרשב"ג דילמא רשב"ג מודה היכי דגמרו סימניו דלא הוי נפל וכמו שסבר הרמב"ם אלא ע"כ כיון דהילכתא כרשב"ג לא נכנס זה לספק ה"נ כיון דאנן דחינן סברת הגאונים לבר מהילכתא לא מיחשב לספק כלל ודמי ממש למה שכתב שם בשבות יעקב סי' היכי דרבו האוסרין מיקרי וודאי איסור ואפשר דמהרי"ק סמיך שלא לעגנה והוי בדעבד אבל להתירה לכתחילה לא מיחשב סבר' הגאונים לספק כלל וכבר מחו כל הפוסקים מאה עוכלא בעוכלא ועי' בתוס' בנדה דף מ"ד ע"ב ד"ה דקים ליה דכלו לו חדשיו:

גם מה שרצה הר"ם להביא ראי' מהגוזל בהגה' מרדכי דחה ראייתו וגם בעיני אינו ראי' כלל דהא התם פירש"י על הא דפריך המקשה אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה ומשני התם אנן סהדי דמינח נייחא לה בכל דהו כדריש לקיש ופירש"י דמינח נייחא לה להתקדש לראשון שהוא שלם על ספק זה מזוקק לאחיו עכ"ל וא"כ מי הגיד להר"ם דפירש דמינח נייחא לה במוכה שחין עד שיחלק דבמומר אנן סהדי דלא נייחא לה דילמא כפרש"י דלעולם לא נייחא לה במוכה שחין אלא דנייחא בבעלה שהוא שלם ומכנסת בספק שאם ימות תזקק ליבום אף שאינו יכולה לסובלו ולקבלו ה"נ גבי מומר איתתא בכל דהו נייחא לה ומכנסת עצמה בספק לדור עם איש יהודי ומכנסת עצמה בספק שאם ימות תזקק לאחיו אע"פ שלא יוכל לסובלו ולקבלו פשיטא

היכא שלא הי' מומר כשנשאה לבעל דמכנסת עצמה לספק ע"כ אין לנו להתיר כלל שתנשא בלא חליצה ולענין שאלה ששאל איך לומר בשעת חליצה למומר אם להזכיר שם יהודית וגיית כמו גבי גט נראה דאין קפידא בדבר בשלמא גבי גט צריך להזכיר בגט שם שניהם מטעם שלא יה' נראה כמשנה שמו ולכך כשאנו מדברים עמו מזכירים כמו שמות שנכתב בגט אבל הכא אפילו אם אינם מזכירים שמו כלל אלא אנו אומרים לו אתה אחי המת פלוני כשר ואין קפידא בדבר כלל להזכיר שם שניהם רק אנו מדברים לנוכח מה אתה רוצה אם לחלוץ או ליבם ובכאן אין צריך לומר אם תרצה ליבם כמו שאיתא בסדר חליצה עיין בב"ש בסדר חליצה ס"ק מ"ד הנראה לפע"ד כתבתי וה' ינחינו בדרך אמת:

שאלה קמז

נשאלתי אשה אחת שחלתה ואמרה לה הרופאים שאין לה תקנה אלא א"כ שתעשה לה שקורין בל"א האר לאקי"ן ובלשון רוסי' קאלטונ"ס והתחיל לעשות לה פעולת שיסתבכו שערה ואי אפשר לה לעשות אם לא שמפזרים בראשה סמים כתושים כמו קמח וע"י זה השערות מסתבכים וכשמדיחים במים הסמים הנ"ל אי אפשר לשערות להסתבך והחולי חוזר וניעור איך תעשה ותתנהג כשתרצה לטבול לטהרה לבעלה עכ"ל:

תשובה

דאיתא בפ"ק דעירובין דף ד' ע"ב דפריך הש"ס חציצין דאורייתא נינהו דכתיב ורחץ את כל בשרו במים שלא יהי' דבר חוצץ בין בשרו למים ומשני כי איצטריך הילכתא לשערו וכדרבה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא נימא אחת קשורה חוצצת שלש אינו חוצצת שתים אינו יודע ופריך שערו נמי דאורייתא דתניא ורחץ אל כל בשרו את הטפל לבשרו וזו שער ומשני כי אתי הלכתא לרובו ולמיעוטו ולמקפיד ולשאינו מקפיד וכדר"י דאמר ר"י דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ ושאינו מקפיד עליו אינו חוצץ וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד עכ"ל ופירש"י נימא אחת קשורה חוצצת דמצי להדוקה שפיר ואין המים נכנסים בקשר שלש אינו חוצצת דלא מהידקי שפיר ועיילי בה מים רובו רוב שערו ממש שאם יש בו דבר החוצץ כגון דם יבש ודיו וטיט יבש וזפת יבש או שקשר רוב אחת ושאינו מקפיד עליו הוי כגופו ואע"ג דהוי ברובו לא חייץ וכתבו התוס' פי' בקונטרס בשערו אבל בשרו אפילו מעוטו שאינו מקפיד חוצץ ור"ת הקשה עליו כמה קושית ופי' רובו של אדם אפילו בבשרו אם אינו מקפיד אינו חוצץ וכתב המרדכי שר"י מדקדק מסוף פרק דם החטאת דם על בגדו חוצץ ואם טבח

הוא אינו חוצץ וחציצה דכלים בבשרו ותלי' מילתא בקפידה וכתב בסוף הלכות נדה אותן נשים שיש להם וולקשטויש בשערות שנעשה להם בלילה ע"י ש"ד וסכנות נפשות לגלחן דלא חייצי כיון דמהדק טובי זה בזה הוי כבלוע ובית הסתרים דלא מטמא וכיון דלא מטמאה לא חייצי ועוד דקי"ל שלשה נימין קשורות אינו חוצצות ואפילו לא חשבת להו כבלוע ובית הסתרים לא הוי כחתיכה אחת כיון דשלשה נימין אין חוצצים משום דלא מהידקי ועיילי בי' מיא כ"ש שערות טובא ועוד כיון דלא מצי לגלחן מפני הסכנה הוי רבותא ולא חייצי כדאמר בפר' הערל דף ע"ח עובר היינו רבותא אע"ג דלאו ירך אמו הוא עכ"ל:

והנה למידין אנו משיטה הנ"ל דבגופו מיעוט ואינו מקפיד אפילו רבנן לא גזרו וכתב הטור יו"ד סי' קצ"ח דאם אינו מקפיד עליו עתה אפילו אינו מקפדת עליו לעולם כיון שדרך רוב בני אדם להקפיד בכך חוצצת ומפרש הב"י הטעם משום דבטלה דעתו אצל כל אדם הרי דבעינן במיעוטו שאיך דרך העולם להקפיד והיא אינו מקפדת אז לא הוי חציצה אפילו מדרבנן אבל ברוב אף שאינו מקפידים כל העולם מ"מ מדרבנן הוי חציצה וברוב שערה כתב הב"י שרוב הפוסקים הסכימו שהשיער נדון לעצמו וכיון דאיכא רוב שער אע"ג דליכא רוב הגוף חוצץ ובש"ע סי' ו' קיצר מאוד במה שכתב ושער אחד קשורה חוצץ והוא שתהא מקפדת עליו אבל אינו מקפדת עליה עלתה לה טבילה עד שתהא רוב שערה קשור נימא בפני עצמה עכ"ל לא ביאר אם הוי חציצה מדאוריית' או מדרבנן אבל בלבו"ש ביאר יפה וז"ל ואע"ג דכי חשבינן שערות עם כל הגוף הוי לי' אפילו רוב שערות מיעוט לגבי כל הגוף ומיעוט שאינו מקפיד לכ"ע אינו חוצץ שערות שאני כיון דאתרבו לטבילה בפסוק בפני עצמו מאת הטפל לבשרו נידונין טבילת שערות לענין זה לעצמן וכיון דאיכא חציצה ברובן בפני עצמן אע"ג דאינו מקפדת ואין על הבשר שום חציצה חוצצין דאורייתא דהוי רוב של שערות ומקפיד עליו דחוצץ מהל"מ עכ"ל ופי' לפרושו דמ"ש דאע"ג דאינו מקפדת ר"ל שהיא אינו מקפדת אבל רוב העולם מקפידין הוי רוב המקפיד וחוצץ מדאורייתא אבל אם כל העולם לא מקפידן אז לא הי' חוצץ רק מדרבנן שגזרו ברוב שאינו מקפיד משום רוב מקפיד. אך המשך לשונו אינו מדוקדק מתחילה כתב בנימא אחת אם אינו מקפדת ע"כ ר"ל שכל העולם אינו מקפיד עלתה לה טבילה עד שיהי' רוב השערות קשורים שאז אע"פ שאינו מקפיד ע"כ ס"ל כל העולם אינו מקפידים ואע"ג דהוי מעוט בהצטרף לגוף ומיעוט שאין כל העולם מקפיד אף מדרבנן לא חייץ ולכך כתב דשערות נדונין לענין זה לעצמן וא"כ איך כתב בסוף אע"ג דאין מקפדת ע"כ צריכין אנו לומר שהיא לבד אינה מקפדת וכל העולם מקפידין אז חוצצין

מדאורייתא שייך למגזר אפילו ברוב שערות שאין כל העולם מקפידין מדרבנן והלשון דחוק דאין מקפידין ברישא מוכרחים אנו לומר דאין מקפדת כלל לא היא ולא נשים אחרים ובסיפא דכתב אע"ג דאין מקפדת חוצצין דאורייתא מוכרחים אנו לומר דהיא אינה מקפדת ושאר נשים מקפידים דאל"כ רוב שאינו מקפיד אינו חוצץ מדאורייתא אלא ע"כ דמיירי דהיא לבד אינו מקפדת א"כ אין סיפא דומי' דרישא ועכ"פ נראה בהני שערות דבוקים כמין קליעות שנעשה בלילה ע"י ש"ד וקורין בל"א מורלי"ק שסכנה הוא להסירם וכתב הלבו"ש והיא מסייאש שיהיו עליו עד שיפלו מאליהן ואינו מקפיד עליהן להסירן לפיכך אינו חוצצים עכ"ל ואע"פ ששאר נשים מקפידות שלא יקלעו שערותיהן מ"מ כיון דבאשה כזו שאירע לה כזה אינו מקפדת לא הוי חציצה דומה לזה כתב הב"י גבי צבע שצובעות הנשים כתב בת"ה וז"ל ועוד שכל מלאכתה בכך אינו מקפדת למה דבר דומה לדם שעל בגדיו של טבח ורבב שעל בגדי רבב שאינו חוצץ שכל הדברים בהקפדה הם תלוים ע"כ וכתב הב"י כלומר בדברי יצחק דאמר דגזרו רבנן על המעוט המקפיד ועל רוב שאינו מקפיד אבל על מיעוט שאינו מקפיד לא גזרו ואע"ג דבשאר נשים שאינו צובעות דרכן להקפיד ולעיל כתבתי דכל שדרך הנשים להקפיד בו אע"פ שזו אינה מקפדת חוצץ י"ל שאני התם דגם שאר נשים שהם בני אותו אומנות אינן מקפידות והוא טעם לטבח ורבב דאע"ג דשאר אנשים קפדי אדם וארבב כיון שכל בני אותו אומנות לא קפדי לא חייצי והרמב"ן הודה לדבריו עכ"ל א"כ הוא הדין בהני קלועות שערות שכיון שכל אשה שיש לה חולי כזה אינה מקפדת אינה חוצצת כמ"ש הלבוש הטעם מפני שאינה מקפדת:

ולפ"ז צריכין אנו לומר הא דאיצטרך המרדכי לאהדורי אטעמי אחרינא באותן קליעות שערות שקורין מא"ר לאקי"ן ולא כתב טעם מפני שאינה מקפדת ונראה ברור דהוצרך לאהדורי אטעמי אחרינא משום דלטעם שאינה מקפדת גבי שערות לא מהני אלא מעוט שערות הראש אבל הרוב אע"פ שאין כל הנשים שיש להם החולי כזה מקפידות מ"מ כיון דרוב שערות נינהו ושערות הראש חלוקים מכל הגוף ואף שדבר תורה אינו חוצצות מכל מקום הוי רובו שאינו מקפיד וגזרו רבנן שחוצץ משום רוב המקפיד ואם כן תימא רבה על הלבוש שהוא בעצמו כתב בסי' ה' ששער הראש חלוק מגוף ואם רוב קשור חוצץ מדאורייתא ואח"כ גבי קליעות שערות שנעשה בלילה ע"י ש"ד כתב הטעם שאינה מקפדת וזה הטעם אינו מספיק אלא גבי מיעוט שערות הראש אבל אם הרוב של שערות הראש נעשה כמין קליעות שקורין מא"ר לאקי"ן אינו מספיק טעם זה דמ"מ חייצי מדרבנן וצריכין אנו לומר טעם המרדכי אי משום דהוי כבלוע בית הסתרים או משום

דאפילו שלשה נימין לא חייצי ועיילי בי' מיא כ"ש שערות טובא ועוד כיון דלא מצי לגלחן מפני הסכנה הוי רבותא ולא חייצי כדאמרינן בפרק הערל עובר היינו רבותא ולהני טעמא אפילו כל הראש כן משום דהתם דף ע"ח פריך הא דאמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה בתה אין צריך טבילה אמאי אין צריך טבילה וכ"ת משום דר' יצחק דאמר ר"י דבר תורה רובה ומקפיד עליו חוצץ רובו שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ ופירש"י אע"פ דאמרו התם גזרו על רובו שאינו מקפיד כו' הכא אוקמינא אדאורייתא ופריך הש"ס והא אמר רב כהנא לא שנו אלא רובו אבל כולו חוצץ ומשני שאני עובר דהיינו רבותא ולאו חציצה היא וס"ל להמרדכי דלפי האמת דמשני הש"ס שאני עובר דהיינו רבותא דאינו חוצץ אפילו מדרבנן ומיני' נלמד אפילו כל הראש נעשה קלעות משערות אינו חוצץ כיון דהכי הוי רבותא:

ועתה נבוא לנידן שלפנינו שרוצים לעשות ע"י תחבושת שיגדלו הני מא"ר לאקי"ן ומפזרים על השערות סמים כתושים ושחוקים הדק כמו קמח ונדבק בשערות דשני טעמים הראשונים דמרדכי לא שייכי הכא דטעמי דחשיב כבלוע היינו משערות עצמן אבל לא מדבר אחר הבאים על השערות וגם לטעם שני דעיילי בי' מיא זה הטעם לא שייך אלא היכי דהיה חשש מחמת קשירות השערות דבזה אנו אומרים דאפילו בשלשה לא מהידק ועיילי בי' מיא ק"ו בשערות טובא אבל הני שמפזרים הסמים הנ"ל על השערות בוודאי חייצי ואין לנו להשען אלא על טעם דהיינו רבותייהו או על טעם שאינו מקפדת אם הם מיעוט השערות כמו שכתבנו לעיל אבל על הני טעמא יש לפקפק בנידן שלפנינו בוודאי אם הי' ברור לנו שמתרפא מחולי ע"י קליעות שערות אלו היינו אומרים בכל אשה שאירע לה חולי' זה אינו מקפדת על קליעות שערות שלה כדי להסיר החולי ויכולים אנו לומר דהיינו רבותא או שאינה מקפדת אם הם מיעוט שערה אבל בנידן שלפנינו מי יאמר לנו שרפואה זו בדוקה שיתהווה לה ע"י פיזור סימנים אלו מא"ר לאקי"ן ואף אם יתהוו מי יאמר שתתרפא מחולי' דהא גבי אשה שרואית דם מחמת תשמיש יש מסתפקים אם מותר לסמוך על הרפואה לשמש אח"כ ויש מי שמתיר אם הרופא הוא רופא ישראל ויאמר לו שנתרפאית על הרופא כותי אין לסמוך אפילו מוחזק לרופא מומחה דמסתמ' לא מרעי נפשי' אין סומכין עליו כמבואר ביו"ד סי' קפ"ז סי' ח' וא"כ ה"נ דאף אם הרופא הוא ישראל מי יאמר שיצליח בדבר זה להסיר החולי ע"י קליעות שערות אלו ועוד מי יאמר שיקבל גופא סם זה להוליד לה אותן מא"ר לאקי"ן וכיון דלא יסיר החולי ע"י זה או לא יתהוו לה מא"ר לאקי"ן ע"י סם זה שמפזרין על שערותיה בוודאי תקפיד וגם לא שייך לומר דהיינו רבות' וצריכין אנו לומר דאם הי'

אירע לאשה חולי כזה והי' רופא מומחה מגיד לה שאי אפשר לה להתרפאות אלא ע"י עשואות מא"ר לאקי"ן אלו לא הי' מקפדת א"כ הוי בכולן אינו מקפדת ונראה דע"כ צריכין לישאר רוב שערותיה שלא יהי' נקלעין ומעורבים דאז הוי מיעוט שאינו מקפיד ולא חייצי אלא מדרבנן וסמכינן שפיר ארופא מומחה שאומר שיעלה לה רפואה ע"י זה אבל לעשות לה כל הראש או רוב שערו ויש כאן ספק דאורייתא אין בידינו להכריע להתירה לה שתטבול ע"י רופא ישראל שאומר שרפואה הזו בדוקה דילמא לא יעלה בידו הרפואה ותקפיד ואף בלא הקפדה היכי שכל הראש מסובך ונבוך מוכח מפ' הערל דחוצץ מדאורייתא דעשו שערות בראש כמו כל הגוף באדם ואין בידינו לסמוך על הרופא באיסור דאורייתא בדבר שאינו ידוע בבירור הנלפע"ד כתבתי:

שאלה קמח

פסק מה שפסקנו בדבר שהיבמה תבעה ליבם שיחלוץ לה כפי שטר שבידה שהתחייב לחלוץ לה בחנם והיבם השיב מאחר שאחיו מת בתוך שנה שניי' ואחיו הכניס לה סך ששה מאות והוא אינו רוצה ליתן לה התוס' כתובה שנהגו להוסיף שליש על נדוני' שלה דמבואר בש"ע בא"ה סי' נ"ב דאם מתה אשה או איש דאף בשנה שניי' יחזרו חצי נדוני' וכתב רמ"א שכן המנהג הפשוט במדינות אלו שנוהגין בזה כתקנות הקהלות שו"ם והנה הרבה גדולים נסתפקו אם תיקנו כשמת הבעל להפקיע את הכתובה וכתב הב"ש אם הניח בשיעור כתובה בשנה שניי' מחזירים לו חצי והיא תפסיד החצי וכל זה לא איירי לענין נדוניא כי הנדוני' היא חוב גמור וכן תוספת שליש נראה דהוי כמו נדוני' ולא תפסיד אלא איירי כאן לענין מנה ומאתים שתקנו חמז"ל או מה שהוסיף לה מדעתה עכ"ל. וכן כתב בכמה מקומות שתוספת שליש הוי כחוב ובספר נחלת שבעה סי' ט"ז ס"ק ב' כתב שאם יעדר הוא בשנה ראשונה תקח האשה כל מה שהכניסה ולא כתובה ותו' ואע"פ שמדין היה לה תוס' שליש אפילו אם מת או גרשה לאלתר מ"מ נראה לי טעמא דאם הפקיע מן הבעל ירושה דאורייתא כ"ש דיש להפקיע מן האשה מה שאין לה רק מתקנת חכמים ולא רמיזא באורייתא כלל ועיין בשו"ת מהרי"ל סי' פ' והאריך בזה ועיי' בסעי' קטן ד' ע"כ במקומות שאין המנהג קבוע רק שהסופרים כותבים מנוסח תיקון שטרות כפי הבא בידם נראה דאין לכתוב בענין אחר רק כמו שקבעתי פה ומבואר שם דאין לה תוס' שליש כלל בשנה ראשונה רק מה שהכניס' ולא ידעתי למה תפס בפשיטות סברא זו מאחר שהפקיע ירושת הבעל דאוריית' כ"ש כתוב' שאינו אלא ממה ששעיבד לה ולא דק לאידך גרסא שנסתפקו אי שייכי התקנה דם כשמת

הבעל כי מסתמא לא תקנו להפקיע כתובת אשה משום חינא ומסיים שם והעיקר שיש לעשות פשרה לפי חכמי המקום עכ"ל וא"כ מאי דמספקא לי' להמרי"ל למה פשיט' לי' ובאמת סברא אלימת' היא דלא שייך ותם לריק כחכם גבי אב שנתן לבן די"ל דאגב חיבת ביאה מקנה לה דהא אפילו לעבדו עושה אדם קורת רוח כדאיתא בפ' אלו נערות דף מ' ע"ב דניחא לי' לרבו להטעימו טעם בתולה ק"ו כנגד בנו דמקנה לי' בשביל חיבת ביאה ופשיטא אם הכניס ממון שירש מאביו דניחא לי' להקנות לה ואיך יעלה שבנות ישראל יעשו כזונות וקרוב בעיני שבעילתו הי' בעילת זנות דהא אנן קי"ל כר'. מאיר בגזירותיו דאמר כל הפוחת לבתולה מר' זהו' ולאלמנה ממנה ה"ז בעילת זנות וכתב הב"י בסי' ס"ו דמהאי טעמא אסור לשהות עם אשה שאבדה שטר כתובה ואפילו אית לן דלא מפסדי בהכי דגבי' בתנאי ב"ד לא סמכה דעתה דאמרה כי תבענה לי' אמר פרעתי' הילכך בעילת זנות היא וא"כ איך אפשר לתקן שתחזור האשה כל מה שהכניס וא"כ לפעמים לא יגיע לה אפי' כתובה דאורייתא ומה שהיא גובית נדוניית' אינו אלא חוב שהלוה לו כמו שאר ב"ח:

ע"כ אני אומר בטח שלא תאבה ולא תשמע לו בתקנ' שהוא קלקלה וכבר חקרתי בק"ק נ"ש אצל הב"ד ואמרו לי דלית דמשגח בי' ובק"ק פראג שמעתי שתקנה שתגבה חצי תוספת עכ"פ אין עולה על שום דעת אנושי שתגבה האשה רק נדונייתא ולא תוספת שליש דנדונייתא הוי כחוב גמור וא"כ אינו גובה עיקר כתובתה דתיקנו לה רבנן או מוהר בתולות וכתב בסי' נ"ב דכל זה לא איירי לענין נדוני' כי הנדוני' הוא כחוב גמור וכן תוספת שליש נראה דהוי כחוב נדוני' ולא תפסיד אלא איירי כאן לענין מנה ומאתיים שתקנו חמז"ל או מה שהוסיף לה מדעתו וכן כתב בסי' ס"ו סס"ק כ"ג ולפ"ז לפי מנהגינו שמוסיפי' שליש על הנדונייא הוי כחוב גמור וראוי שתגבה האשה מעזבון בעלה וכל תקנות שראוי לתקן אינו אלא אם הוסיף לה יותר משליש ותוס' שליש ראוי לגבותה ככשורא לצלמא ואין אנו למידין מסופרי דלא דייקי שכותבים כפי אשר ימצא ידם בתיקון שטרות ובפרט מה שמוציאי' נוסח בספר נחלת שבעה וכבר נתחבטו בו גדולים וכל קהלה ראוי לכל ב"ד צדק לפקח על תקנות בנות ישראל ולכתוב בתקנות הקהלה איך יכתבו נוסח תנאים אחרונים ולא שייך למימר כל הנושא אדעתא דמנהגא נושא דאחד מן העיר ושני' מן המשפחה אשר יודעי' מתקנות השטרות הנ"ל ואליבא דדינא נראה דאין בנו כח להפקיע כתובה דחוששני שלא יהי' למפרע כל בעילת הבעל בעילת זנות אך שלא היה רוצה לחלוץ עד שיפייסו אותו בריצוי כסף אף שהרבה גאונים כתבו היכי שיש להשטר חליצה וכתבו בה שיחלוץ לה בחנם שכופין אותו ומנדין אותו

ובפרט שיש לה אשה וכתב בסמ"ג הביאו הטור א"ח בסי' קס"ה שאם יש לו אשה אחרת שכופין אותו ומנדין אותו עד שיחלוץ מ"מ כמה אחרונים הסכימו שלא לכוף וזה לשון הב"ח אע"פ שנתקשר בק"ס ובחרם קודם החופה לחלוץ לה בחנם ובשעת חליצה אינו רוצה לחלוץ אלא תבעה להתייבם אין כופין אותו לחלוץ משום דאם מצות יבום קודם הוי מתנה על מה שכתוב בתורה ויכול לחזור בו ולתבוע היבום ועיין בתשובת הר"ם פדוואה סי' י"ח גם נראה דלהר"א ממי"ץ שהי' מתיר חרם ר"ג מ"ה שלא לישא ב' אנשים כשהי' נשוי אשה ובא לחלוץ כדי שיהי' ראוי ליבמה ומדעולה ליבום עולה נמי לחליצה דאל"כ היתה פסולה לחליצה וצריכה לחזור על כל האחין. ולפ"ז צריך ג"כ להתיר השבועה והחרם שנתקשר בו לחלוץ לה בחנם וכתב שנהגו לפשר ביניהם כדי שיחלוץ ברצון וכבר כתב הב"ש בס"ס קס"ה ס"ק י"א טעם מה מהני שטר חליצה והנה בנ"ד אף שלא הי' טוען שרוצה ליבם מ"מ הי' חושש באם באנו לכופו שיטעון שרוצה ליבם ע"כ עשינו הטוב והישר ופשרנו אותם שתחזור האשה חלק הקרקע מה שהכניס לה בעלה ושאר מטלטלים כסף ושוה כסף תטול היא בכתובתה ובתוס' אף שלא יגיע לה כל התוס' כתובה כדי שיתן לה חליצה מרצונו וכבר כתבתי בתשובה אחרת שראוי לכל ב"ד לתקן בעירם ולהכריז ברבים ולכתוב בפנקס הקהל איך יכתבו שטר עידור כדי להסיר מחלוקות מישראל ושלום על דייני ישראל. כ"ד מאיר חותם בק"ק א"ש:

שאלה קמט

הוריתי הלכה למעשה באחד ששמע שמועה קרובה ערב הרגל סמוך לחשיכה ולא הי' יכול לנהוג קצת אבילות דפסק בש"ע סי' שנ"ט דמונה שבעה אחר הרגל מ"מ י"ט שני עולה לו למנין שבעה מידי דהוי בקובר את מתו ברגל דמונה ז' מיו"ט שני האחרון הואיל ומדבריהם הוי עולה מהמנין מונה אחריו ששה בלבד ה"נ כן הוא. וראיתי בט"ז ביו"ד סי' שצ"ט ס"ק ז' וקברו בו ביום כו' ברמב"ם כאן לפני זה בבא אחרת דהיינו הקובר את מתו ברגל כו' במקומות שעושין ב' יו"ט מונה ז' מיו"ט שני והש"ע לא הזכירו כאן לפי שבא"ח סי' תמ"א הזכירו עכ"ל. אגב שיטפא דגירסא נעלם ממנו מה שכתב הש"ע בהדי' דין זה סוף סעיף ב'. וראיתי בספר בית הלל סי' ת"ב ס"ק ב' שפסק באחד שמת לו מת קודם ר"ה ולא נהג אבילות ור"ה הי' יום ה' ויום ו' וצירף יום שבת למנות יום ז' וקשיא לי למה לא חשב מיום שני דהיינו מיום ו' דהא פסק הב"ח בס"ס תצ"ט דאפילו יום שני של ר"ה חשבינן ליום ראשון של אבילות ומונה ששה ימים וכן כתב הש"ך שם וכתב הב"ח אפילו אם יום שני הוא שבת מונה מיום השבת. עוד פסקתי באבל שחל

כ"ט שלו בערב שבת אם מותר ליטול ציפרניו בע"ש דלכאורה יש להתיר דהא פסק הרמ"א ביו"ד ס"ס ת' דאם פגע יום שלשים של אבילות בשבת ויום כ"ט בע"ש מותר לרחוץ בע"ש אף במקומות שנהגו שלא לרחוץ כל שלשים דהואיל מדינ' שרי לאחר שבעה אלא שנהגו להחמיר כל שלשים בכי האי גוונא שרי משום כבוד השבת עכ"ל. ולפ"ז בציפורנים דמצד הדין אסור דאנן פסקינן כהרי"ף והרמב"ם והרא"ש דכל שלשים אסור ליטול ציפורנים מצד הדין וכמו גבי גילוח וכתבו התוס' במ"ק דף י"ט ע"ב ד"ה הלכה כאבא שאול דאם חל שלשים בשבת שאינו מגלח בערב שבת ה"נ ליטול צפורנים בסכין אסור בערב שבת וק"ל:

שאלה קנ

נשאלתי באונן שלא הי' יודע הדין והבדיל במוצאי שבת אי מחויב להבדיל אחר קבורה שנית ולכאורה איכא לאדמויי להא דאיתא בא"ח סי' תכ"ב דאם שכח ולא התפלל מנחה ביום שלפני ר"ח דמתפלל ערבית שתים ואם הזכיר בשניה ולא בראשונה שני' עלתה לו וראשונה לא עלתה לו וצריך לחזור ולהתפלל לתשלומין הרי אם התפלל ועבר על תקנת חכמים מחויב שנית להתפלל וה"ה בהבדלה וכן מהא דאיתא בא"ח ס"ס ס"ס ע"א דכל אדם אסור לקרות ק"ש תוך ד' אמות של מת משום לועג לרש ואם קרא לא יצא וכיון שלא יצא מחויב לחזור ולקרות ק"ש א"כ ה"נ שהבדיל בשעה שאינו מחויב כמאן דלית' דמיא וחל חיוב הבדלה עליו אח"כ אבל כד דייקינן שפיר נראה דאין צריך לחזור ולהבדיל דהא האי דינא דאם קרא תוך ד' אמות של מת דצריך לחזור ולקרות אין לו שורש בש"ס רק הרמב"ם כתב בפ' ג' מהלכות ק"ש דין ב' וז"ל אין קורין בבית המרחץ ולא בבית הכסא ולא בבית הקברות ולא בצד המת וכל מי שקרא במקום שאין קורין בו חוזר וקורא וכתב הראב"ד וז"ל אם אמר על מי שקרא בצד המת שיחזור ויקרא לא אמר כלום עכ"ל וכתב הכ"מ דטעמו משום דכיון לא הוי אלא משום לועג לרש אינו בדין שיחזור ויקרא וכ"כ הרמ"ך ואפשר לומר שאף רבינו לא אמרה אלא אאינך ולא אמת אי נמי כיון דעבר על דברי חכמים קנסוהו לחזור אפי' אם הי' שוגג כדי שיזהר פעם אחרת עכ"ל הרי שכמה גאונים ס"ל דאין צריך לחזור ולקרות וקרוב הדבר שגם הרמב"ם ס"ל כן כיון דיש לפרש שאף הוא לא אמרה אלא אאינך אלא דבא"ח סי' ע"א סתם הרב הב"י ופסק כדעת הרמב"ם ומפרש כתירוץ אי נמי שתירץ בכ"מ ובאמת לא ידעתי למה החליט כתירוץ השני ולא כתירוץ ראשון כיון דנוכל לפרש שהרמב"ם לא פליג אראב"ד והרמ"ך ונראה דאפילו אם אנו מפורשים שהרמב"ם ס"ל דצריך לחזור ולקרות אין הנידן

שלנו דומי' לראי' דהא בירושלמי מספקא לי' מפני מה אם רצה להחמיר דאין שומעין לו אם מפני כבודו של מת או מפני שאין לו מי שישא משאו וכתב הב"י ולענין הלכה כיון דבירושלמא מספקא לי' היכי דיש מי שישא משאו אם רשאי להחמיר על עצמו וספיק' במידי דרבנן הוא דהא מדאורייתא ליכא אסור' במילתא הרוצה להחמיר על עצמו היכי שיש לו מי שישא משאו אין מוחין בידו וכש"כ דלהרמב"ם ורש"י ז"ל רשאי להחמיר על עצמו וכדאי הם לסמוך עליהם שלא למחות ביד הרוצה להחמיר על עצמו היכי שיש לו מי שישא משאו מיהת עכ"ל. ולדידן יש חברה קברנים והם טורחים בכל מילי דמת פשיטא יש לסמוך בדעבד שכבר בירך המבדיל שיצא ובר כל דין בענין הבדלה נחלקו גדולי עולם הר"ם מרוטנבורג ס"ל שצריך להבדיל אחר קבורה והר"י כתב שאין להבדיל וכתב הטור שלזה הסכים אביו הרא"ש ז"ל והביא הב"י בשם תשובת הר"י בנו שאף בתשובותיו פסק כהר"ם רבו מ"מ היכי שהפוסקים סותרים תשובתיו הולכים אחר הפוסקים שהי' אחרונים ואף שבש"ע לא פסק כהרא"ש אלא כהר"ם רבו מ"מ בדעבד נוכל לסמוך שאינו צריך לברך דאף אם נימא דאין יוצא ידי חובתו מ"מ דילמא הילכתא כהרא"ש וכהר"י דיש לומר באונן כיון שהי' פטור מן הבדלה שוב אינו מבדיל וכן פסקתי הלכה למעשה שאין צריך לחזור ולהבדיל אחר קבורה שנית לפע"ד כתבתי. נאום מאיר בהר"ר יצחק חותם בק"ק אייזינשטאט:

עוד ראיתי בדברי אחרונים מה שנזכר ביו"ד בסי' שפ"ו דעכשיו לא נהגו בכפיות המטה וכתב הט"ז והש"ך מ"מ אסור לישן ע"ג המטה אלא ע"ג קרקע וכן אסור לישב ע"ג ספסל או כרים וכסתות. ואני אומר דדבר זה צריך תלמוד דהא מדברי הרא"ש אינו מוכח כן וכן מדברי הטור שהם דברי הרא"ש וז"ל אבל חייב בכפיות המטה מטות עץ הסריגה בחבלים שיהפך ראשה למטה ורגלים למעלה ותני' אפילו נתנה ע"ג ספסלים או על גבי אבנים שהיא גבוה הרבה מן הארץ ונתן עליה שלשה או ארבעה מצעות יצא רק שיהי' רגלים זקופות למעלה ואין טעם כפי' כדי שיצטער שנאמר אם ישן על גבי ארץ או על גבי מטה או על חבלי מטה בלא מצע והיא זקופה שיצא אלא טעמו כדקתני בר קפרא דמות דיוקנא נתתי בכם ובעונותיכם הפכתי יהפכו הכל מטתן עליה הילכך אם מצטער עצמו וישן על גבי קרקע יצא אע"פ שאין ישן עליה והרמב"ם כתב שלא יצא עד שישן על גבי מטה כפוי' וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה וה"מ בשעת שינה או בשעת אכילה כו' עכ"ל הטור נשמע דכפיות המטה אינו שיצטער עצמו דאם הפכה וישן עליה אפילו אם נתן ג' או ד' מצעות תחתיו יצא וע"כ בסיפא דנקט אם הפכה וישן על גבי קרקע יצא לאו דווקא על גבי קרקע בלי מצע אלא אפילו אם נתן כמה מצעות תחתיו

דיצא ולא נקט על גבי קרקע אלא לאשמועינן דלא בעינן שישן ע"ג מטה כדעת הרמב"ם וא"כ לדידן דבטל כפיות המטה א"כ אין חילוק אם ישן ע"ג קרקע ויש מצעות תחתיו או ישן ע"ג מטה ומצעות תחתיו דהא לדינ' דגמרא אם אינו כופה את המטה אף אם ישן ע"ג קרקע בלא מצע אינו יוצא וא"כ לדידן אין חילוק בין ישן ע"ג קרקע ומצע תחתיו או ישן ע"ג מטה ומצע תחתיו:

ולכאורה משמע מדברי הש"ס בסוף תענית דהי' אסור להציע תחתיו כרים וכסתות דאיתא שם גבי ט' באב ר"י מחייב בכפיות המטה ולא הודו לו חכמים אמרו לו לר"י לדבריך עוברות ומינקות מה תהא עליהם א"ל אף אני לא אמרתי אלא ביכול ופירש"י עוברות ומינקות שאין יכולים לישן ע"ג קרקע ולפי' הרמב"ם צריכין אנו לומר שאינם יכולים לישן על גבי מטה כפוי' ואי ס"ד דמותר להציע על גבי מטה כפוי' כרים וכסתות או ע"ג קרקע מותר להציע כרים וכסתות א"כ מאי פריך מעוברות ומניקות דילמא הם מציעים תחתיהם כרים וכסתות ואין להם צער אלא ע"כ משמע דאסור להציע כרים וכסתות מדינא דש"ס אבל כד דייקינן שפיר נראה דאיפכא מסתברא דמותר להציע כרים וכסתות דאל"כ מאי דוחקא דר"י דמשני אף אני לא אמרתי אלא ביכול היה לו לשנות דעוברות ומניקות מחויבים לכוף מטותיהם וישנים ע"ג קרקע ומציעים כרים וכסתות תחתיהם להציל עצמם מצער ולעולם דמחייבי בכפיות המטה דהא לר"י לא מיטתו בלבד הוא כופה אלא כל המטות אע"פ שאינו שוכב בהם אלא עומדים לשכיבה ש"מ דס"ל דאין הטעם משום הצער אלא אף בט' באב חייב לנהוג כדרך אבלים א"כ עוברות נמי ינהגו כן אלא ע"כ צריכין אנו לומר דחיוב כפיות המטה כדדריש בר קפרא ולעולם לאחר שכפה מותר לישן על המטה כפוי' על כרים וכסתות וכמו כן על גבי קרקע מותר להציע תחתיו כרים וכסתות אלא דמ"מ יש לאדם צער לישן על המטה כפוית אפילו על כרים וכסתות וכן על גבי קרקע אפילו אם מציע תחתיו כרים וכסתות ונוח לאדם יותר לישן במטה בכרים וכסתות ולכך פריך שפיר עוברות ומניקות מה תהא עלי' שאף אם יציע תחתיהם כרים וכסתות כיון שאינם ישינים תוך המטה רק על המטה כפוי' לדעת הרמב"ם או אף על הקרקע לדעת הרא"ש אף אם מציעי' כרים וכסתות מצטערים ולכך הוכרח לומר אף אני לא אמרתי אלא ביכול ולפ"ז דאין לנו כפיות המטה ובטל טעמא דבר קפרא אין חילוק בין אם ישן תוך המטה או על הארץ ועוד דמטות שלנו על רוב אינם מוסרגים בחבלים ומה לי אם ישן בקרקע מרוצף ומשים תחתיו כרים וכסתות או תוך המטה ולכך סתמו כל הפוסקים ראשונים ולא הזכירו דבר זה כן נראה לי להלכה למעשה ואף שכתב הרמ"א באו"ח סי' תקנ"ה שיש לאדם לצער בענין משכבו בליל ט'

באב היינו ממדת חסידות אף דרבנן מודי לר"י ביכול היינו ע"כ לדידהו דהי' ניכר בכפיות המטה אבל לדידן אינו אלא מצד החסידות ולא מן הדין כן נראה לפע"ד דהמיקיל בזה לא הפסיד בפרט בדורות החלושים כמונו אין כאן חומרא אפילו מצד הדין וק"ל:

שאלה קנא

מעשה בא לפני בריאה שהיה שתי בועות בסמיכה וסירכא קטנה היתה יוצאות מבועה לבועה והבודק אמר שהיה קרום הריאה מכסה אותן והוי כמו הסירכא שהי' ממקום למקום באונה או באומה עצמו דינו כדין סירכא תלויה וגבי סירכא תלוי' מבואר בש"ע סי' ל"ט סעיף א' דכשירה ואינה צריכה בדיקה כלל ואני הטרפתי מטעם דאיתא בשחיטות עולת יצחק קבלתי מרבותי סירכא יוצאת מן האונה או מן האומה ונדבקת בבועה עצמה וכשינפח הריאה אז היא נתכסה הבועה אז יש לה דין כמו הסירכא היוצאות ממקום למקום ודוקא כשהיא נסרכה באותה אונה אבל לא בתלוי' דאז אינו מהני כיסוי ותמה לי למה לא מהני כשנתכסה מאי שנא ממקום למקום דמהני דלא תלוי' וממקום למקום דין אחד להם ע"כ צריך לשאלת חכם וראיתי בשחיטת גבול בנימין תירץ בשלמא אם נסרכה ממקום למקום תלינן דאין הסירכה בא מן הריאה ולא מן הבועה משא"כ כשהיא תלוי' עומדת בספק ולפ"ז בנ"ד ליכא למיתלי דהסירכא בא ממקום הריאה ובכל צד איכא לספוקי דלמא מן הבועה היא באה ובר מכל דין דאפי' בסירכא תלוי' כתב הטור דלפי מ"ש הרמ"א בסי' א' דנהגו באם יש סירכא עוברת ע"י מישמוש נוהגין לנפחה ה"ה בזה דצריך בדיקה דהא חד טעמא היא דסירכה תלויה וסירכה עוברת שניהם אנו מחזיקים להפשטת ליחה עכ"ל א"כ היכי שכבר חתכו הריאה לא מהני מיעוך ומישמוש. ועוד כתב הט"ז דהרא"ש והטור ס"ל דאם נסרכה למקום אחר לא מיקרי סירכה תלוי' ומ"ש הב"י שכיון שלא נסרכה לאונה כו' לאו סברא היא דאיזה מקום שתפגע תחילה בדיבוקה נסרכת ע"כ ולפי מ"ש הט"ז בסי' ל"ז ס"ק ג' הבועה היוצאת מן הסירכה למטה מחצין ויש חלון אע"ג דאנן מכשירין מ"מ כיון שיש פוסקים שמטריפה אפילו שם בחלון וכאן דיש עוד ריעותא דבועה מקרי עכ"פ תרתי לריעותא א"כ ה"נ דהא יש מטריפין בסירכה תלוי' היוצא מן הבועה אף שהבשר מכסה אותו ואפילו אם נימא דכשר כמו בסירכה ממקום למקום מ"מ בסירכה ממקום למקום לדעת הט"ז טריפה א"כ יש לדון דהוי כמו תרתי לריעותא ריעות דסירכה וריעותא דבועה ובפרט בסמיכה אף שהבשר ריאה מכסה אותן הוראתי הלכה למעשה להטריף וה' ינחינו בדרך אמת היום יום ו' כ"ט תמוז תצ"ל א"ש:

שאלה קנב

ע"ד אשר בקשתי לברר ולהורות הדרך אשר ילכו בה אנשי מעשי בבגדי לבן בשבת אם יש חשש משום יהורא דע לך שבכמה מקומות חששו חכמינו ליהורא אפילו בהתנהגות איזה חומרא דהא בענין מלאכה בט' באב אי לאו טעמא דהרואה אומר מלאכה הוא דאין לו פוק חזי כמה בטלנ' איכא בשוקא הי' אסור להחמיר על עצמו וכן גבי אלעזר זעירי דהוי מסיים מסאני אוכמי ואמרו לו דבי ריש גלותא את חשיבת לאיתבולי אירושלים סבור יהורא הוא כדאיתא בהכונס דף נ"ט ע"ב ובסוף מרובה דף פ"א ע"ב רבי ורבי חייא הוי שקלי ואזלי באורחא אסתלקו לצידי דרכים הוי קא מפסיע ואזל ר' יהודא בן קנוסא קמייהו א"ל רבי לר' חייא מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו א"ל ר' חייא שמא ר' יהודא בן קנוסה תלמידי הוא וכל מעשיו לשם שמים כי מטו לגבי חזיי' א"ל אי לאו דיהודא בן קנוסא את גזרתינהו לשקך בגזירא דפרזלא ופירש"י הוא מראה לנו שהוא ירא שמים מאוד ואינו חושש לתנאי שהתנה יהושע ומיחזי כיהורא בגזירא דפרזלא כלומר נדוי הרי אף שרצה להחמיר אך מפני שהי' חושש שמראה עצמו שהוא ירא שמים יותר משאר חכמים דמחזי כיהורא. והים של שלמה בב"ק פ' מ' סי' מ"א כתב דאפילו בפני עצמו שלא בפני אחרים רצה רבי לנדותו משום יהורא כלומר שמראה עצמו ירא שמים והיא גאוה יתירתא וראוי לנדותו וא"כ שעכשיו שכמה גדולי ישראל הולכים במלבושים שחורים בשבת וא"כ אם אחד מני אלף רוצה לומר אקיים דברי המקובלים שכתבו שמצוה ליללך במלבושי לבינים בשבת אין לך יהורא גדולה מזו וראוי לנדותו אם לא שהוא מפורסים בחסידות וכל מעשיו לשם שמים כההיא מעשה דיהודא בן קנוסא. בר מכל דין אומר אני דאפשר בעיתים הללו אין כאן מצוה בלבישת לבנים דאמרינן בנדה ד' כ' ע"א ובשבת דף קי"ד דאמר לי' ר' ינאי לבניו בני אל תקברני לא בכלים שחורים ולא בכלים לבנים כו' לבנים שמא לא אזכה ואהי' כחתן בין אבלים ש"מ דחתן בין אבלים אין שבח ושמחה לו וכיון דכ"ע נהגו האידנא במלבושי שחורים אם אחד לובש לבנים הוי כחתן בין אבלים ושמחה נהפכה לתוגה והמקובלים לא דיברו אלא בימיהם שלא הי' לובשים שחורים משא"כ במדינותינו הוי כחתן בין אבלים ועוד בדורות הללו יש לחוש לזחוחי לב ובפרט בזמנינו בעו"ה תחתונים למעלה עומדים במקום גדולים ונתקבלו בקהלות גדולות על ידי שררות וכספים המכחישים ומיד רוצם לדמות לאותן גדולים שהי' מימי קדם שהי' מפורסמם לחסידי וקדושי עליון שכל מעשיהם הי' לשם שמים והי' לובשים בגדי לבן לא כן עתה שנתרבו יהורי לב כל אחד אומר גדול וחסיד אני ע"כ אהו' ידידי ראוי להיות מכ"ת הצנועים והצנע לכת וכל הלבבות דורש ה' יחד ולדעתי יצא שכרו בהפסדו ואם

רוצה לצאת ידי שמים ראוי להתנהג כשיבא לביתו ללבוש בגדי לבן ושם אינו חשש יהורא כולהו האי אבל בפני המון עם בבה"כ הוא כחתן בין אבלים ויש לחוש ליהורא ושב ואל תעשה עדיף הנראה לפי עניות דעתי כתבתי:

שייך אחר שאלה דלעיל סי' י"ד

תשובה

מה שהשיב לי חכם אחד מן קונשטנטינא וז"ל עמדתי על השאלה ועל מה שהשיב עליו החכם המשיג נר"ו ואנכי הרואה שהדבר ידוע בוודאי שהי' מומרים קבורים בתוך בית קבר הנזכר ואם הדבר כן יש לדון להחמיר שלא יכנסו הכהנים לתוך החצר והבנינים שמא ישראל מומר קבור שם ומטמא באוהל כמה שכתב הרשב"א ז"ל בתשובה סי' קצ"ד ומה שכתב החכם המשיב לדון בזה ספק טומאה ברשות הרבים וההיא דפרק ב' נדרים דבתלת גברי הוי רשות הרבים ככתוב שם אינו מחוור לע"ד דהן אמת שכן פסקה לזו הרמב"ם בפרק ז' מהלכות נזירות מ"מ מחלוקת בצדו הוא הראב"ד שסובר שצריך שיהיה שלשתם במעמד אחד יחד כדי שיהיה נדון כר"ה וכל שאינן במעמד א' לא יצא מרשות היחיד כמ"ש בהשגות שם. והגם שהרב ל"מ שם כתב בדברי הראב"ד כוונה אחרת מ"מ הרואה יראה שמה שהבין מר"ן ז"ל הוא האמת ומסייע לי' הנוסחא שהביא הרב שם וגם התוספות ז"ל יר' שסוברים כהראב"ד שכתבו שם בר"ה באומר ראיתי שנזרקה טומאה בניכם וז"ל והוא עומד מרחוק דהוי ספק טומאה ברה"י כו' הרי בביאור כס' הראב"ד שכתבו והוא עומד ברחוק נ"ל שאף שעומדים בתוך החצר כיון שעומד מרחוק ואינו במעמדן הוי ס"ט ברה"י ואי הוי ס"ל כהרמב"ם הל"ל והוא עומד בחוץ והדברים מוכיחין כמו שהבין מר"ן ז"ל וא"כ בנ"ד לפי סברת הראב"ד והתוס' ז"ל לא יוכלו הכהנים לבא אל תוך החצר בלתי אם נועדו שלשה אנשים יחד וזה לא יתכן בכל כניסה וכניסה ונמצא בא לידי טומאה:

אבל מה שיש לראות בזה הוא אם יש לחצר זה ב' פתחים ורבים נכנסים בזו ויוצאים בזו פשיטא דהוי רה"ר כרבנן בפ"ח מאהלות ופסקה הרמב"ם בפ"כ מהל' שאר אבות הטומאה ואף אם אין לו אלא פתח אחד יראה דהוי ר"ה כיון שהיא חצר גדולה מסתמא היה מלאה דיורין וכיון שכן נדון אמצעי של חצר הוא דומה כבקעה בימות החמה וגם בבה"כ הוי ר"ה כמשמע החכם כו' ויר' דהוי דומי' דעזרה שכתב הרמב"ם שם שהוא רשות הרבים ועי' בירושלמי פ"ק דסוטה דאמר התם א"ל אל תכנסה לב"ה כו' הי' סעד לזה עיין שם וא"כ חזרנו לספק טומאה בר"ה טהור אלא שכבר אמרה בפ' אין מעידין

ס"ט בר"ה הלכה ואין מורין כן כו' ומ"ש החכם המשיב בזה אינו ברור לע"ד מתוך דברי הרמב"ם ע"פ משנה פ"ח דעדיות וריש בפ"ב דטהרות:

אמנם אלו לא הי' בנ"ד רק חששא זו של המומרים היה מקום להיתר מטעם דאע"ג דידעו בוודאי שהי' מומרים קבורים שם מ"מ פשיטא שמעולם לא ניכר באיזה מקום רשעים קבורים והנה מאחר שפינו משם כמה קברים ועכשיו אנו דנים ומסתפקים על הנשארים מהם הנה כי כן אינו ספק דאזלי' בתר רובא ואמרי' דכותים נינהו כמ"ש הרשב"א ז"ל בתשובה סי' פ"ג דקבר הנמצא סמוך לביתו של ישראל דאמרינן דכותי הוא משום דאזלינן בתר רובא בכל התורה כולה ואפילו בדאתחזק אסורא ואפי' ברה"י טהור יע"ש וה"ה בנ"ד דאמרינן הכי דאלו הקברות הנמצאים בתוך החצר הכותים הם כי רבים. ועוד בה מאחר שפינהו כמה קברות והשליכום לחוץ רחוב תלי' לי' שאותם שפינהו היה המומרים והנשארים הם הכותים מידי דהוי כשאר אסורין דאמרינן הכי דאסורי הוא דאזדא לי' כמבואר ביו"ד סי' ק"י וקבוע לא שייך הכא לאו דאורייתא ולאו מדרבנן כמבואר. וראיתי מה שכתב החכם הנ"ל לדון בנ"ד כדין שדה שאבד בה קבר והביא דברי ר"ש ז"ל שכתב בפ"ח מאהלות דאף בר"ה כו' טמא מדרבנן ותקן לזה וכתב שירצוף הקרקע באבנים כו' ואני אומר שלא כיון יפה ואם הדבר כן דשייך כאן דין שדה שאבד בה קבר לא תקן כלום בזה שכתב שירצף כו' ונתחלף לו בין השדה שאבד בה קבר לשדה שנחרש בה קבר דזו ששנינו המרצף בית הפרס באבנים טהור לא נאמר אלא דווקא בשדה שנחרש שהוא בית הפרס א' כמו שכתב שם רש"י משנה ד' אבל בשדה שאבד בה קבר לא מהני רצוף אבנים כיון דמטמא באוהל כמבואר שם במתני' ובפ"ק דמ"ק וע"ש וכן מאי דאמרינן בכמה דוכתי' מנפח אדם בית הפרס כו' ובית הפרס שנידש טהור וכו' לא איתמר אלא דוקא בנחרש כו' דלא מטמא באוהל כמו שיראה המעיין בכל המקומות שהזכירו בית הפרס בגמרא ועיין בתוס' ס"פ דנדה יע"ש וזה פשוט:

אבל אעיקרא דדינא בנ"ד לא נגע ולא פגע בדין שדה שנאבד בה קבר שהרי דברי הר"ש בררו מללו דמסתברא דשדה שאבד כו' ברה"י טמא מדאורייתא כו' אבל בר"ה אינו אלא מדרבנן כדאמר בכל דוכתי' בבית הפרס דרבנן והיינו בין נחרש ובין אבד דרבנן החמירו בו כו' כמבואר בדבריו שם וכן נראה דעת התוס' ז"ל בפ"ק דשבת דף י"ב ע"ב בד"ה על ספק ב"ה שכתבו וז"ל נראה לר"י דמיירי בשדה שנחרש בה קבר דטהור מדאורייתא ולא חיישינן לעצם כשעורה ולא הוי אלא מדרבנן אבל בשדה שאבד כו' הוי ספק דאורייתא כדמוכח במ"ק והיכי אמרינן ברה"י תולין כו' יעוין שם והן עצמן דברי ר"ש בפ"ד דטהרות והנראה ברור מדברינו הוא דווקא ברה"י היא מדאורייתא אבל בר"ה אינו אלא גזירה

דרבנן דומיא דנחרש וזה מוכח בהכרח גמור דהא קימ"ל ס"ט בר"ה טהור וכן נראה מדבריהם סוף פרק ב' דכתובות יעוין שם ורש"י ז"ל הוסיף וס"ל דאף ברשות היחיד לא הוי אלא מדרבנן שפי' שם בשבת על ספק בית הפרס וז"ל על ספיקו של בית הפרס כגון תרומה שנכנסה לבית הפרס דהוא שדה שאבד בה קבר אינו ספק דלא ידעינן אם האהיל על הקבר או לא עכ"ל הרי שפיר דב"ה הוא השדה שאבד בה קבר אינו ספק דלא ידעינן אם האהיל על הקבר או לא עכ"ל. ועלה קתני ברשות היחיד תלינן דאינו אלא ספק דרבנן:

ואיברא דקשה לזה מ"ט ספק טומאה ברה"י טמא ויש לישב ואין כאן להאריך וכן פירש ז"ל בפרק כהן גדול ונזיר אמתני' אבל סככות ובית הפרס שדה שנאבד בה קבר ונחרש וכו' כנראה דס"ל דסתם בית הפרס הוי בין נחרש ובין אבד וסתמא קתני בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים ואין לומר דנאבד ונחרש קאמר דהיינו שאבד הקבר ונחרש אחר כך דהא תנן באהלות דשדה שאבד בה קבר אינו עושה בית הפרס אם נחרש יעויין שם והתוס' ז"ל כתבו שם בית הפרס שדה שנחרש כו' משום דלשיטתייהו אזל כנז' אבל דעת רש"י כמו שכתבנו וע"ש בתוס' ז"ל דמוכח במ"ק דהוי מדאורייתא כו' בע"ד לא מצאתי שם שום הכרח ואדרבה פשטא דסוגי' מוכח כדברי רש"י ז"ל יע"ש. ואיך שיהי' עולה דלכ"ע שדה שאבד בה קבר בר"ה דטמא דאינו אלא גזירה דרבנן כמו שהוכחנו ומעתה הדבר ברור דבנ"ד אין לנו עסק בדין זה שהרי שנינו בתוספת' הביאו ר"ש ז"ל בסוף אהלות וז"ל ואין מדור הכותים ובית הפרס בח"ל ע"כ וכתב שם הר"ש ז"ל וז"ל. וכתב וכו' וי"ל דאיצטרך משום כהנים דאסורי במדור העמים ובבית הפרס כו' ובמדור העמים ובבית הפרס שבח"ל שרי הכהנים שבח"ל דדוקא בא"י גזור משום דאיכא תרומות ומעשרות כו' אבל בח"ל לא גזרו. ועוד שאינו יכולין לעמוד בה כו' יע"ש והרי מבואר שכיון שטומאות בה"פ אינו אלא מדרבנן בח"ל לא גזרו והיינו בין נחרש ובין אבד דכולהו גזר' דרבנן נינהו כמ"ש ותוספתא זו היא הלכה פסוקה הביאו הרמב"ם סוף פרק י"ג מהל' טומאת מת יע"ש ומה שכתב הר"ן ז"ל שם בב"מ בשם מהרי"ק בפ' תוספתא זו המעי' יראה שאין לשון תוספתא ולשון הרמב"ם סובלו ואין לנו אלא דברי ר"ש הברורים ומי כמוהו מורה באופן שאין בנידן דידן שום דין שדה שאבד בה קבר מאחר שאנו דנין לחצר זה כדין ר"ה כנז' ואף אם דנינן ליה כרה"י נראה דאין כאן בית מיחוש ולא מבעי' לדעת רש"י ז"ל דסבר דהא נמי מדרבנן דהיינו דינא דתוספתא אלא אפילו לתוספות ור"ש יראה דאין כאן שייכות מאחר שכבר פינו כמה קברות משם אמרינן דאותם הי' ממזרים ואיסורא הוא דאזדא לי' בשאר אסורים בדין זה:

אבל מה נעשה על קברות כותים אשר הם תוך החצר והנה אמת דלהרמב"ם ז"ל וסייעתו אין מטמאין באוהל מ"מ רבים חולקים עליו וראיתי שכתב החכם המשיב דהלכתא כהרמב"ם כו' ואנכי לא ידעתי איך הכניס ראשו בין ההרים הגבוהים להכריע ביניהם בלי טעם וראי' ואיברא שהרשב"א בשיטתו ליבמות פרק הבא על יבמתו הכריח כס' הרמב"ם וכן נראה דעתו מאותו תשובה הנזכר למעלה וכן דעת הרמב"ן בתורת האדם והר"ן ז"ל בפרק המקבל כמה שכתב הנזכר שם ממרי' ור"ת וסמ"ג חולקים ומאחר שהרא"ש ז"ל לא הכריע וכתב אין להחמיר ומהר"ם ז"ל הוא מחמיר וכתוב בתשובת הרשב"א סי' תת"ל א"כ מי הוא זה יקל ידו כנגדם ולא יחמיר ומהר"ן ז"ל אף כי הולך הוא בדרכי הרמב"ם ז"ל בכל הלכותיו כתב בדין זה להחמיר כמה שכתב בש"ע סי' שע"ב ע"ש וראיתי בסוף ספר חות יאיר שכתב שם בדף רמ"ח וז"ל אף שנימא שעצמות ממת עכו"ם המה מ"מ למה לא יהיו הכהנים בכלל ברכה מהיות טוב כו' דמסיי' הטור גבי קברי כותים נכון ליזהר כו' והמחמיר תע"ב ע"כ וא"כ בוודאי ניחא להו לכהנים שינוחו ברכות על ראשם כו' גם אם נאמר שהם כותים מ"מ ראוי להחמיר לדעת הטור וע"כ דעתי נוטה שיחמירו הכהנים ולא ילכו לאותו מקום כו' עכ"ל הרי שהסכימה דעת החכם נר"ו להחמיר בדבר כמ"ש וכיון שכך אין אני מוצא שום מקום היתר להכהנים לבוא אל תוך החצר זה כלל וראוי למחות בידם:

ואולם תרתי בלבי למצוא פתח היתר בנ"ד והוא מ"ש הגהות אשר"י בפ' המקבל וז"ל ומספקא לי' אם יכול הכהן ללכת על קברי הכותים לבית הכנסת או לב"ה אי ליכא דרכא אחרינא עכ"ל ולכאורה תמהתי דמאי מספקא לי' אי ס"ל כהרמב"ם ז"ל פשיטא דאפי' לדבר הרשות מותר כדמוכח לשון הטור ז"ל ואי ס"ל כר"ת מהיכי תיתי דיכול כיון דהוי בכלל אדם ומ"ש מישראל שנסתפקו בירושלמי פ' מי שמת פרק כ"ג ונזיר אם יכול הכהן להטמא לנשיאת כפים משום דהוי עשה ודחי ל"ת ומוכח שם דלא יעש"ה ואם נאמר דלא פסיקא לי' הילכתא כמאן וע"ז נסתפק אי לב"ה מותר הא נמי ליכא דהוי ס' דאורייתא והיכן מצינו שמותר לדבר מצוה לכן יראה ברור דמספקא לי' לפי דברי ר"ת שכתב שם ההג"א ז"ל דטעמא דאליהו ז"ל הי' משום דרוב ארונות יש בהם פותח טפח וליכא אלא איסורא דרבנן ובמקום מצוה לא גזרו כו' ע"ז נסתפק ההג"א אם לילך לב"ה נמי לא גזרו או דוקא משום כבוד מלכים התירו אבל למצוה אחרת לא דומי' דבית הפרס שכתבו התוס' ז"ל בפ"ק דע"ז יע"ש והוא ז"ל לא פשט לה. אמנם בספר שארית יהודא כתב דנראה לו להתיר דכיון דהוי פלוגתא אי קברי כותים מטמאים או לא ואפי' לדעת ר"ת ליכא אלא איסורא דרבנן כו' ומספקא לן אם במקום מצוה כזו גזרו או לא הוי

ס"ס ומותר אלו ת"ד והביאם הרב בהג"ה בסי' שע"ב בקיצור יע"ש וא"כ בנ"ד יש מקום להתיר אם אין בה"כ אחר בעיר מטעם הנז' אבל אחרי ראיתי שורש דבר ועומק הדין ראיתי שהדבר זה לא יתכן כלל ודברי ספר שארית יהודה אינן עולים כהלכה ותמהני על הרב הנז' למאי הלכתא הביאם דהנה זה שכתב כ"ת דליכא אלא איסורא דרבנן משום דרוב ארונות כו' לאו כל אפי' שוים ואינו אלא דוקא בקבר פתוח פותח טפח להוציא את הטומאה אבל בקבר סתום אדרבה כיון שיש בו חלל פותח טפח מטמא מן התורה מכל צדדיו ודבר זה ברור ומפורש בפ' כ"ג ונזיר ובהרמב"ם הלכות טומאת מת וכ"כ התוס' ז"ל שם בפ' מי שמת ד"ה רוב ארונות כו' יע"ש ופ' המוכר פירות וכן הסכים הרמב"ן בשיטתו לבתרא שם ובס' תורת אדם שער הכהנים יע"ש וכן בשה"ג סוף הלכות טומאת מת כתב דמה שאמרו בג' מדלגין היינו ע"ג ארונות כו' הי' דוקא בימיהם שלא היו קוברין בקבר סתום אלא פתוח פ"ט להוציא את הטומאה אבל עכשיו שקוברין בקבר סתום אין שום צד היתר דמטמא מן התורה מכל צד יע"ש הן הן הדברים הנאמרים בפ' להרשב"א ז"ל בתשוב' סי' שכ"ד יע"ש א"כ אמור מעתה שאין דברי שארית יהודא עולי' להלכה ואין שום צד היתר לילך על הקבר כותים לשיטת ר"ת כיון שאין עכשיו קבר פתוח ומטמאין מן התורה וזה ברור:

הנה צדדתי כמה צדדים וסוף דבר לא מצאתי היתר לכהנים לכנוס לחצר ולתוך הבנינים כלל ואין להם תקנה אלא א"כ יבדקו כל החצר ויפנו משם כל הקברות לחוץ ואם באמצע החצר לא יוכלו לפנות הקברות יעשו ציון במקום הטומאה אבל במקום הבנינים לא מהני ציון וצריך לפנות כל הקבר שיש שם עד מקום שלא ישאר שום ספק ובמקום אשר יש ספק אם יש שם קבר או לא יראה דאין צריך בדיקה מטעם ס"ס שמא אין שם קבר ואת"ל יש שם שמא הלכתא כהרמב"ם ואפילו לדעת הרא"ש מותרים מס"ס כמ"ש הגאון הנז' שם עיי' עליו. מגולם כנז' בשאלה שאסורים לילך עליהם דמטמאים במגע ובמשא ובהסט כמו שכתב דכותיים דלרשב"י במגע מטמאים כשיטת דרבינא שם בפ' הבא על יבמתו:

ומה שכתב החכם המשיב בזה להתיר וסמך עצמו לספר יראים כו' סמך לכותל רעוע דמאחר דרבינא שהוא בתרא ומארי דתלמודא ס"ל דלהרשב"י מטמאים במגע מהיכי תיתי דלא קי"ל כוותיה ומה גם שכן פסק הרמב"ם ז"ל וכן הסכים הרשב"א בשיטתו שם וכן כתב הבית יוסף ז"ל בפרק חזקת ר"ה בנאה הי' מציין משום טומאת מגע יעוין שם אף שדבריו צ"ע דאמרי במועד קטן משום מגע לא בעי ציון ועיין בתוס' בפרק כ"ג ונזיר דף נ"ד. ומר"ן ז"ל בבית יוסף כתב דלענין הלכה נקטינן להחמיר כו' אם כן איפה מי

יקל כנגד הנך אריוותא באיסורא דאורייתא ותמי' מאי סני לי' להני צורבא מרבנן שיטת ר"ת ודעמי' דס"ל דמטמאים באוהל מן התורה וב"ה במגע במשא אשר ע"כ אני אומר שאין לסמוך ע"ד ואסורים הכהנים לילך על העצמות אם לא יוציאם לחוץ ומהיות טוב ירצפו הקרקע באבנים או יתנו עפר ג' טפחים על גבן ובזה ילכו בטח הנלע"ד כתבתי לעשות כרצון איש שר הגדול מרב אחד הוא אברהם אשר הוד כבודו חופף עלי ועל צווארי אני הגבר מתחמם כנגד אורן של תלמידי חכמים וכנגד פניהם קומי אורי. הצעיר יעקב אלפאנדרי:

תשובה שהשבתי להרב מביליגראד על תשובת החכם הנ"ל. כתבו קבלתי ובקראי שנים ושלשה דלתות עמדתי מרעיד משתומם כשעה חדא ופתחתי סברי ספרי דבי רב ומצאתי ת"ל דברי רשומים בכתב אמת ושפתי בררו מללו ואין אני חושד למכ"ת שלא העתיק דברי כי מסתמא חזקה על החבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן ובפרט שראיתי בקצת מקומות שהי' לפניו דברי ברורים ואפ"ה כתב שאין דברי מחוורים ולדעתי כמאן דלא גמור אינש שמעתתא. ע"כ אפרש דברי ולהראות באצבע כי נראה מכותלי כתבו שלא ירד לעמקו של הלכה ואבא על הסדר קונטרס ראשון לציון מה שהשיב החכם הנ"ל וזה לשונו מה שכתב החכם המשיב לדון בזה ספק טומאה בר"ה מההיא דבפ' נזירים דבתלתא גברי הוי ר"ה ככתוב שם אינו מחוור לעניית דעתו דהן אמת שפסקה לזו הרמב"ם בפ"ט מה' נזירות מ"מ מחלוקת בצדו והוא הראב"ד שסובר שצריך שיהיו שלשתם במעמד אחד וכל שאין במעמד אחד לא יצא מרה"י כו' וגם התוס' ז"ל יראה שסוברים כהראב"ד שכתבו שם בד"ה באומר ראיתי שנזרקה טומאה בניהם והוא עומד מרחוק דהוי ספק טומאה ברה"י כו' הרי בבירור כסברות הראב"ד שכתבו והוא עומד מרחוק כו' ואי הוי ס"ל כהרמב"ם הוי להו למימר והוא עומד בחוץ וא"כ בנ"ד לפום הגהות הראב"ד והתוס' ז"ל לא יוכלו הכהנים לבא אל תוך החצר בלתי אם נועדו שלשה אנשים יחד וזה לא יתכן בכל כניסה וכניסה נמצא באים לידי ספק טומאה עכ"ל:

הנה החכם הנ"ל הביא לנו פלוגתא חדשה מה שאין נפקא מיני' לנדון שלפנינו שהרי כתבתי נשמע מזה כל היכי דאיכא בי' תלתא הוי ספק טומאה בר"ה ובלשון זה אין הכרע אי כפי' הרמב"ם אי כפי' הראב"ד והבאתי מיד וז"ל ובמשנה ח' בפ' ו' דטהרות שנינו בסילקי רשות היחיד לשבת וכו' עד וחצר שרבים נכנסים בזו והבאתי ראי' מהר"ש ור"ע אף דליכא תלתא בשעה שנולד הספק ואפ"ה כיון דרבים מצויין שם כרשות הרבים דמי וכתבתי הרי להדיא אף אם נכנס יחידי כיון שהמקום ר"ה ספיקו טהור וכתבתי כיון שחצר נעשה מקום לבשל שכר ואין לך מקום שרבים נכנסים ויוצאים יותר ממקום זה

כי רבים שתו לימא הוי ר"ה גמור כוונתי דאפילו יחיד שנכנס לשם הוי ספק טהור וכיון דאין הנזיר מגלח אין הכהן מוזהר עליו ומתחילה לא הבאתי ראיה מב' נזירים רק שלא תדע כמה הם רבים אם הם מאה או אלף כתבתי דאפילו שלשה הם רבים והרמב"ם והראב"ד לא איפלגי אלא אם רוצים לעשות בפעם הזה רשות הרבים דס"ל להרמב"ם אפילו הם בחצר ולא ביחד והראב"ד ס"ל דבעינן שהם ביחד אבל אם כבר נעשה ר"ה כמו בבקעה בימות החמה אפילו אם אח"כ נכנסי' יחידי ונולד ספק הוי ספק ברה"ר וטהור ובזה אינם חולקים הרמב"ם והראב"ד אפירוש ר"ע והר"ש ואין ענין פלוגתא דהרמב"ם והראב"ד לנדון שלפנינו שעלה בדעתי להתיר. וכתבתי בפירוש דאפילו כהן אחד יכול לכנוס כיון דכבר נעשה רשות הרבים אף שהיה תחילה רשות היחיד ובר מכל דין שכתב החכם הנ"ל שנראה לו שהתוס' ס"ל כדעת הראב"ד מדכתבו והוא עומד מרחוק ולא כתבו והוא עומד בחוץ לא דק כלל בהבנת דבריהם שהרי בש"ס לא נזכר המקום שהיו עומדים הנזירים לא בית ולא חצר רק סתם שני נזירים שאמר להם אחד שראיתי אחד מכם שנטמא ועל זה מתמי' הש"ס כיון דהוי תלתא הוי ליה ספק טומאה בר"ה ותירץ רבה בר רב הונא באומר ראיתי טומאה שנזרקה ביניכם. ואמר רב אשי דייקא נמי דקתני ואינו יודע איזה מכם ש"מ ופי' התוס' והוא עומד מרחוק וסתמא דמלתא דאין כאן לא חצר ולא בית אלא הם עומדים בבקעה בימות הגשמים והוא עומד מרחוק מהם בשדה אחר ובזה לא שייך לומר חוץ ואין הכרע בדברי התוס' אי כפי' הרמב"ם או כפי' הראב"ד רק הרמב"ם למסבר שמעתתא כתב והי' אחד מבחוץ אבל אם היה עד זה עמהן בחצר נ"מ ורש"י פי' ביניכם לפנים משמע ג"כ שעד היה מבחוץ אבל בדברי התוס' אין הכרע וכבר כתבנו שאין ענין פלוגתתם כלל לנדון שלפנינו וק"ל. ומה שכתב החכם אבל מה שיש לראות בזה אם יש לחצר זה ב' פתחים ורבים נכנסים כו' זה משנה שאינו צריכה כאשר כתב בעצמו כיון דדיורים מצוים שם הוי ר"ה וכבר כתבנו שנעשה מקום לבשל שכר אפילו בפתח אחד הוי ר"ה:

ומה שכתב וז"ל אמנם אלו לא היה בנ"ד רק חששא זו של המומרים הי' מקום להתיר כו' עד מאחר שפינו משם כמה קברים ועכשיו אנו דנים על הנשארים אין ספק דאזלינן בתר רובא ואמרינן דכותים נינהו כמ"ש הרשב"א בתשובה סי' פ"ג דקבר הנמצא סמוך לביתו של ישראל דאמרינן דכותי הוא משום דאזלינן בתר רובא בכל התורה ואפי' באתחזק איסורא ואפי' ברה"י טהור יע"ש עכ"ל. הנה עמדתי על דבריו ומשם מוכח איפכא וסתירה לדבריו דזה לשון תשובת הרשב"א שאלת קבר שנמצא בשכונת ישראל

סמוך לביתו של יהודי אצל מפתן הבית מבחוץ ולא נודע אם ישראל אם כותי אם נדון דספקו טהור מפני שהוא ר"ה ורוב אנשי עיר כותים כו':

תשובה כל כי האי גוונא לעולם ספיקו טהור ואפילו ברה"י שלא אמרו רה"י ורשות הרבים אלא בדאתחזק איסור' כגון תשע צפרדעים ושרץ אחד ביניהם ונגע באחד מהם אבל כאן אין הדבר תלוי אלא ברוב דכל דפריש מרובא פריש ורובא דאורייתא בין לקולא ובין לחומרא וא"ת והלוא אנשי עיר כקבועין חשבינן כדאיתא בכתובות אי דאזיל איהי לגבייהו כל קבוע כמחצה על מחצה דמי לא היא דהתם בדאזלה איהי לגבייהו ונבעלה לאחד מהם נמצא שהיא קבלה מן הקבוע אבל כאן שאנו דנין על המת הזה שהפרשיהו והביאהו לכאן וקברוהו בוודאי בא מן הרוב חשבינן לי' עכ"ל הרשב"א. הרי לפניך בנידן דהרשב"א לא הי' ברור שנקבר שם ישראל רק שהביאו לשם לקבור אמרינן רוב וקרוב הולכים אחר רוב ולא הוי קבוע אבל בנ"ד הוי איפכא שידוע לנו בוודאי שנקבר בבקעה זו מת ישראל ואף שהרוב כותים הוי ממש כט' צפרדעים ושרץ אחד בניהם ואף שבכאן לא הכירו המקום מעולם באיזה מקום נקבר הישראל מ"מ הוי קבוע דרבנן כמ"ש התוס' בפסחים אף שנולד הספק במקום קביעות מ"מ קאמר הש"ס נכבשינהו ונייתינהו ונימא דכל דפריש מרובא פריש מ"מ לא חשיב קבוע אלא כשהאיסור ידוע במקומו ואדרבא נימא דכל דפריש מרובא פריש והוי ספק כמו בתחילה:

הנה מה שכתב ועכשיו אנו דנים על הנשארים אין ספק דאזלינן בתר רובא לא ידעתי מאי קאמר דעכשיו דאנו דנים על הנשארים כו' דאם רצה להתיר מטעם רוב א"כ אפי' בתחילה הי' ראוי להתיר מטעם רוב דהואיל ורובא כותים נקברים שם ובכל התורה אזלינן בתר רובא ואפילו לענין טומאה כדאיתא במנחות ובביצה דף ל"ה ע"ב דאמר רב חסדא נבילה בטילה בשחוט' דאם נתערב כזית נבילה בהרבה זתים של שחוטה בטלה והנוגע בהם אינו טמא ולא הי' צריך לסייעו מדברי הרשב"א אלא ע"כ ברור הדבר דאין נידן דידן דומה לאיסור שנתערב דהא בקבר הנאבד אם ברה"י הוא מדאורייתא ואם בר"ה הוא מדרבנן וע"כ דלא שייך בקבר הנאבד שום ביטול אלא ספק טומאה אם האהיל על הקבר וברה"י הוי דאורייתא ובר"ה הוי דרבנן ואף בכל אסורין אם נתערב מין בשאינו מינו ואינו ניכר בטל ברוב והכא לא מהני כל העפר הקרקע ניבטל ה"נ לא מהני הני קברי נכרים ליבטל דספק אחד הוא אם האהיל על קברות של ישראל או לא והנך קברים כקרקע עולם דמי וא"כ מה לי מעיקרא או עכשיו דסוף סוף רוב קברי כותים הם וכמו שאין לנו היתר מתחילה כך אין לנו היתר עכשיו. ומה שמביא ראי' מתשובת הרשב"א ראי' זו סתירה גדולה לדבריו כאשר כתבנו דהמעיין בתשובת הרשב"א יראה עין בעין

שהתם לא ידעו כלל שנקבר שם ישראל והביאו לשכונת ישראל לקבור כותים לכן כתב שבוודאי באו הקברים מן הרוב הכותי' אבל הכא הוי איפכא שבבקעה זו בוודאי נקברו שם שני ישראלים ורוב קברי כותים ופינהו משם קברים אמרינן דמן הרוב פנינהו ונשאר הספק כבתחילה:

ומה שרצה עוד לומר מאחר שפינו משם כמה קברים תלינן לומר שאותו שפינהו הי' המומרים והנשארים הם כותים מידי דהוי כשאר דאמרינן הכי דאסורא הוא דאזיל כו' לא דק כלל וכבר כתבתי בתחילת דברי שהשבתי ודחיתי ראיית החכם ממדינות פולין שהתיר וז"ל טרם כל אראה להשיב על דברי החכם שהתיר מטעם שמא הושלכו כל המומרים חזרתי על כל צידי צדדים ולא יכולתי למצוא סעד וסמך לדבריו ראשון אם נימא שסמך על הא דאמרינן בפ' התערובות אמר רבה בר אבוה אמר ר"נ טבעת של ע"ז שנתערבו בק' טבעות ונפל אחד מהם לים הגדול הותרו כולן דאמרינן הך דנפל היינו דאסורא הא תשובתו בצדו דטעמו דהתם משום דמדאורייתא בטל ברוב כמבואר בב"י סי' ק"י ולכך תלינן לקולא אבל גבי שדה שנאבד בה קבר דטומאה מדאוריית' ברה"י איך נתיר טומאה דאוריית' ברה"י מטעם שמא השלכו אדרבה נימא אי פרשי הני עצמות שלא בפנינו נימא דכל דפריש מרובא פריש כו' ואם נימא דטעמו משום דהוי ספק ספיקא ספק השליכו ואת"ל לא הושלכו שמא נגע זה אינו דהא אינו יכול להתהפך ועוד טעה בדבר משנה במס' טהרות פ"ו משנה ד' כל שאתה יכול להרבות ספיקות וספיקי ספיקות ברה"י טמא עד ר"א אומר ספק ביאה טהור ולא מבעי' להני דמפרשי דטעמא דר"א דספק ביאה טהור משום דבעינן דומי' דסוטה דודאי נסתרה אלא דספק נגע ספק לא נגע אבל ספק ביאה טהור משמע אבל וודאי ביאה אף ר"א מודה לחכמים כו' אלא אפילו לפי' ר"י שכתבו התוס' בפ"ק דפסחים דף יי ד"ה ספק ביאה כו' הא קמ"ל יחיד ורבים הלכה כרבים. ועוד אומר אני לא די דלא גמיר אף לא סביר דהא דאמרינן דאיסור נפל היינו היכי דאחד מן התערובות ניטל שלם כמות שהוא אבל בנ"ד הספק שמא נשאר עצמות מכל מת ומת וחזר הדבר לספק כשדה שנחרש בה קבר עכ"ל מה שכתבתי כבר להשיב להחכם שלא כתבו כלל שנעשה ר"ה ועתה באתי להוסיף שנעשה רה"י והוי טומאה דרבנן כמו שכתבנו בשם התוס' מ"מ משני צדדים אין הנידן דומה לראיה דהא לא התיר ר"א אלא שנים שנים אבל אחד אחד לא. וכן פסק הטור בסי' ק"י ובנדון דידן אין שייך דין זה ובכל נגיעה והליכה הוי ספק טומאה ועוד דהתם נאבד אחד מן העולם ואין אנו צריכין לדון על אותו חתיכה אבל לא נאבד אלא שפירש אחד מהן אין להתיר בשביל זה הנשארים ואדרבה אנו אומרים הך דפירש דהתירא הוא ואסורא

ברובא כמו שאיתא שם בש"ס והביאו הטור והב"י בסי' ק"י אם כן ה"נ כיון דבמקום שהושלכו העצמות לחוץ צריכין אנו ג"כ לדון להתיר לכהנים במקום שהושלכו א"כ אין אנו אומרים הך דפירש דמת ישראל הוי אלא אדרבה אנו אומרים כל דפריש מרובא פריש ואיסורא ברובא איתא:

וגם מה שכתב וז"ל וראיתי מ"ש החכם הזה לדון בנ"ד כדין שדה שאבד בה קבר והביא דברי ר"ש ז"ל שכ' בפ' י"ח מאהלות דאף בר"ה טמא מדרבנן כו' ותיקן לזה וכתב שירצוף הקרקע באבנים כו' ואני אומר שלא כיון יפה ונתחלף לו בין שדה שאבד בה קבר לשדה שנחרש בה קבר עכ"ל. נשתוממתי כשעה חדא איך שקר ענה בי ועיינתי בספרי לאחר שהבאתי דברי הר"ש בפ' י"ח דאהלות משנה ג' והעתקתי כל לשונו וכתבתי עכ"ל ואח"כ כתבתי הרי לפניך דבית הפרס אפילו בר"ה טמא מדרבנן ואף דאין הנזיר מגלח עליו מ"מ אסור לכהן לכתחילה לכנוס והתוס' בברכות דף י"ט ע"ב ד"ה מדלגין היינו כתבו בשם ר"ת דליתי להני כללי דתני בשמחות כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין הכהן מוזהר עליה ועוד שכתב הרב הב"י ביו"ד סי' שס"ט כו' עד משמע דנהי דמלקא לא לקי הכהן אבל מיהו אסור' איכא ואין לומר דהא קימ"ל בית הפרס שנידש טהור וה"נ האי חצר כבר נידש זה אינו דווקא לעושה פסח כו' עד אבל לשאר מצות לא התירו ואין לנו שום היתר אלא אם באנו לומר שירצוף החצר באבנים ותו ליכא למיחש שמא יסיט או יגע בעצם כמו דתנן במשנה ה' פ' י"א דאהלות כיצד מטהרין בית הפרס באבנים שאינו יכול להסיט טהור ה"נ דכוותי':

אך אומר אני בוודאי אם הי' נ"ד כמו בית הפרס שנחרש בה קבר שפיר מצינו היתר זה אבל בהאי איכא לספוקי בכל החצר שמא נקברו במקום שם מומרים והוי כשדה שאבד בה קבר ובית הפרס כזה אין לו היתר טהרה משום דהתם מספקינן כקבר שמטמא באוהל וכן פי' ר"ע כיצד מטהרין בית הפרס אבית הפרס הראשון קאי שהוא שדה שנחרש בה קבר עד כאן לשונו ועוד דאף אם נימא שלא הי' שכונת בתוך החצר רק סביב היסודות וכיון שחפרו שם והשליכו העצמות למקום המדרון יש לחוש שמא השליכו רובע עצמות מן המומרים במקום אחד ומטמא באוהל כו' עד וכבר כתבנו בשם תוס' דשדה שאבד בה קבר אפילו בר"ה טמא מדרבנן עכ"ל הוכרחתי להאריך כי פן ואולי לא יהי' תחת ידו גוף תשובתי:

ועתה אשיב ידי להתפלא על החכם הזה אם מדת החכמים כן הוא ליטול עטרה לעצמו וליתלות בוקי סריקי באחרים הלוא ת"ל שפתי בררו מללו במה שכתבתי אחר דברי הר"ש הרי לפנינו דבית הפרס אפילו בר"ה טמא מדרבנן ע"כ אבית הפרס נקט בתחילת

דבריו וסיימתי אחר שקלי' וטרי' אלא אם באנו לומר שירצוף החצר באבנים ותו ליכא למיחש שמא יסיט או יגע בעצם כו' הרי שפתי בררו מללו דאם הי' חשש כאן לשדה שנחרש בה דעיקר קפידא שמא יסיט או יגע בעצם ומי שיש לו מוח יבין וישכיל כי ת"ל שלא נכשלתי בזה ולא עלתה על מחשבתי מחשבות פיגול לא ירצה בזה וכתבתי בעצמי.
אך אומר אני אם הי' נ"ד כמו בית הפרס שנחרש בו קבר שפיר מצינו היתר זה אבל בהאי איכא לספוקי בכל החצר שמא נקברו שם מומרים והוי כשדה שאבד בה קבר ובית הפרס כזה אין לו היתר טהרה וכן פי' ר"ע כיצד מטהרין אבית הפרס ראשון קאי וכו' הרי ת"ל עסקנו במשנה זו ובפירושה הנאמר בה ואיך עלה על דעת החכם לחשוד אותי בדבר שתינוקות של בית רבן יודעים בה ובפרט שכתבתי בעצמי דבר זה שבנ"ד אין חשש מחמת שנחרש לבד אלא מחמת שנאבד ושדה שנאבד בה קבר כתבנו שאפילו בר"ה טמא מדרבנן כללא דמילתא אף אם מכ"ת לא העתיק דברי כהוייתן מ"מ לא ידעתי מאי אדון בי' דנקטי לי' רמות רוחא לומר כאלו לו לבד ניתנה המשנה ופירושה ואחרים שעסקו במשנה זו ובפירושים נעלם מהם דבר זה:
ומה שכתב וז"ל אבל מעיקרא דדינא בנ"ד לא נגע ולא פגע בדין שדה שאבד בה קבר שדברי הרא"ש ברור מללו כו' דברשות הרבים אינו אלא מדרבנן עד וכן נראה מדברי התוס' בשבת דף ט"ו ע"ב ד"ה על ספק בית הפרס ורש"י ז"ל הוסיף וסביר' ליה דאף ברשות היחיד לא הוי אלא מדרבנן שפירש שם על ספק בית הפרס על ספיקו של בית הפרס כגון תרומה שנכנסה לבית הפרס דהוא שדה שאבד בה קבר היינו ספק דלא ידעינן אם האהיל על הקבר או לא עכ"ל הרי שפי' דבית הפרס הוא שדה שאבד בה קבר ועלה קתני ברה"י תולין דאינו אלא ספק דרבנן ומזה עלה בדעת החכם להחליט לרש"י בשדה שנאבד בה קבר אף ברה"י אינו אלא מדרבנן. ואני אומר שתלה בוקי סריקי בדברי רש"י הס מלומר כן שרש"י ס"ל כן לחלוק על הכלל כל ספק טומאה ברה"י טמא דמסוטה גמרינן ליה ואין חולק על זה דאף לפי דבריו שרש"י מפרש בשדה שאבד בה קבר מיירי ועלה קתני ר' יוסי אומר אף על ספק מגען ברה"י שורפין וחכמים אומרים ברה"י תולין וע"כ הא דקתני תחילה על ודאי מגען ועל ספק טומאתן פירושו שנגע בוודאי בארץ עמים וספק טומאתן משום דכל עפר ארץ עמים מספקא לן בקבר של מת כפי' רש"י שם וכן אם נגע בגדי עם הארץ וכל אינך דחשיב התם פירושו שנגע בוודאי אלא טומאתן הם בספק א"כ רישא על ספק בית הפרס נמי מיירי בענין זה כמו שפירש"י כלומר על ספיקו של בית הפרס כגון תרומה שנכנסה לבית הפרס כו' וא"כ ע"כ סיפא דקתני ר' יוסי אומר אף על ספק מגען ברה"י שורפין וחכ"א ברה"י תולין מיירי דמספקא לן אם נגע

תרומה בעפר ארץ עמים וכן באינך וע"כ גבי בית הפרס נמי מוכרחים אנו לומר דספק אם בא בית הפרס או לא ובזה פליגי ר' יוסי וחכמים והתם טעמא רבה אית בי' כדפי' הרב רעב"ט דטעמא דרבנן דלא שורפין משום דהוי ספק ספיקא לקולא ספק נגע ספק לא נגע ואת"ל נגע ספק טמאים ספק טהורים אבל אם נכנס בשדה שאבד בו קבר ברישא דשורפין אליבא דכ"ע אף לרישא ספק טומאה ברה"י טמא דלא יחלוק רש"י על הכלל בכולהו ש"ס ספק טומאה ברה"ר טמא דמסוטה ילפינן והתוס' הכריחו פירושם דמיירי בשדה שנחרש בה קבר אבל שדה שאבד הוי ספיקא דאורייתא ואמאי אמרי רבנן ספק מגע ברה"י תולין והתנן בפ"ו דטהרות דכל ספיקות ברה"י טמא וכן הקשו התוס' בפ' חזקת הבתים דף צ"ה ע"ב מהא מתניתן דרבנן מטמאין אפילו בס"ס דתנן כל שאתה יכול להרבות ספיקות וספיק' ספיקות ברה"י טמא והתוס' לא ציינו הכא על פירש"י כדרכם תמיד לומר פי' בקונטרס כך ולא נהירא כיון שאינו מפורש בדברי רש"י די"ל דעל ספק מגען לא על בית הפרס קאי ולכך כתבו לפרש בפני עצמם דמסתמא על כל בבא דרישא קאי וכן פי' הר"ש במס' טהרות ועיין בתוס' דנדה דף ל"ג ע"ב שכתבו לישב פי' רש"י דאין להשוות גזירות חכמים דפעמים נראה להם להחמיר אפילו בס"ס עכ"ל. הרי שכל בר דעת יבין וישכיל שאף לפי' רש"י בשדה שאבד בה קבר ונכנס אדם לשם דטמא מדאורייתא ברה"י אליבא דכ"ע כיון שאין כאן אלא ספק אחד וקימ"ל דכל ספק טומאה ברה"י מסוטה ילפינן ומה שכתב שבנזיר דף ל"ד פי' רש"י על מתניתן הסכוכית ובית הפרס שדה שנאבד בה קבר ונחרש ועלה בדעתו שדעת רש"י דסתם בית הפרס בין שדה שנאבד בה קבר ובין נחרש דאין לומר דנאבד ונחרש קאמר דהיינו שאבד הקבר ונחרש אח"כ דהא תנן באהלות דשדה שאבד בה קבר אינו עושה בית הפרס עכ"ל:

ואני אומר דע"כ צריך לדחוק ולפרש דוי"ו דונחרש וא"ו המחלקת ולפ"ז כיון דאנו צריכין לדחוק בוי"ו דונחרש אמאי דחקינן לאפוקי נפשן בר מהילכתא ולומר דרש"י פליג אכללא דכולה ש"ס ועל פי' הגאונים הרמב"ם בפ' המשנה והר"ש ור"ע טוב לנו לומר דהכי פירושו שדה שנאבד בה קבר ונחרש ר"ל שע"י חרישה נאבד ומתחילה הי' ניכר וכן משמע מדברי רש"י פ"ק דע"ז דף י"ג ע"א דפריך הש"ס בית הקברות ס"ד טומאה דאורייתא היא ומשני אלא בית הפרס דרבנן ופי' רש"י בית הפרס שדה שנחרש בה קבר הרי להדיא ראי' דשדה שאבד בה קבר הוי טומאה דאורייתא ועל הראשונים אנו מצטערים אלא שבא להוסיף עלינו דרש"י פליג אכללא דש"ס בשדה שנאבד בה. קבר שלא יהי' טמא ברה"י מדאורייתא אלא מדרבנן ובר מכל דין די"ל דרש"י מפרש כדאיתא בספרי הביא הילקוט פ' חקת דף רצ"א כיצד בית הפרס שאבד קבר בתוכה חרשה צפון

ודרום וחזר וחרשה מזרח ומערב זהו בית הפרס שעושה בית הפרס כיצד בית הפרס שאינו עושה בית הפרס שדה שאבד בה קבר חרשה בשחר וחזר וחרשה בין הערבים אין עושה בית הפרס ואגב דאיירינן בזה אזכיר מה דתמי' לי בשבת כתבו התוס' דשדה שנחרש בה קבר טהור מדאורייתא דלא חיישינן לעצם כשעורה ולא הוי אלא מדרבנן דכתבו בנזיר פ' כ"ג ונזיר ובסוף פ' ב' דכתובות כתבו דבית הפרס שנחרש להכי הוי מדרבנן משום דהוי ספק טומאה בר"ה תיפוק לי' אף ברה"י לא הוי אלא מדרבנן משום דמדאורייתא לא חיישינן לעצם כשעורה כדפירשו בשבת ובנזיר וצ"ע:

והדרן למילתא דאנו עוסקי' בו מה שכתב החכם ואיך שעלה בידינו דלכ"ע שדה שאבד בה קבר בר"ה דשמא אינו אלא גזירה דרבנן ומעתה הדבר דבנ"ד אין לנו עסק בדין זה שהרי שנינו בתוספתא הביאו הר"ש ז"ל בסוף אהלות וז"ל ואין מדור כותי' ובית הפרס בח"ל דדוקא בא"י גזרו משום דאיכא תרומות ומעשרות אבל בח"ל לא גזרו והיינו בין נחרש ובין אבד וכולהו גזירה דרבנן נינהו וכן פסק הרמב"ם ס"פ עשירי מהל' טומאת מת כו' באופן שאין בנ"ד שייך דין שדה שאבד בה קבר מאחר שדנו אנו לחצר זה כר"ה ואף אם דיינין לי' כרה"י נראה דאין כאן מיחוש ולא מבעי' לדעת רש"י ז"ל דסבר דהוא נמי מדרבנן אלא אפי' לדעת התוס' יראה דאין כאן חששות מאחר שכבר פינו כמה קברים משם אמרינן דאותן הי' מומרים כמו בשאר איסורין עכ"ל:

ואני אומר מה שכתב אף אם נימא שהיא רה"י אין כאן בית מיחוש לרש"י ז"ל כבר כתבנו שתלה בוקי סריקי ברש"י ז"ל ומעולם לא עלה על דעת רש"י לומר בשדה שנאבד בה קבר ועל בתוך השדה שאין טומאתו אלא מדרבנן דמהיכי תיתי יחלוק על סתמא דש"ס ומה שכתב אף לדעת התוס' יש להתיר ולומר דטומאה הוא דאזלא כמו בשאר איסורין כבר הראנו פנים מאירות ומסבירות דלא דק כלל בהוראה זו כמו שכתבנו בתחילת דברינו ואף במאי דפשיטא לי' מהך תוספת' שהביא הר"ש ופסק הרמב"ם ס"פ י"א הנה הר"ש והרמב"ם לא הזכירו בית הפרס שאבד בה קבר אלא סתם בית הפרס וי"ל דווקא בשדה שנחרש בה קבר אבל לא בשדה שאבד בו קבר דמצינו כמה חלוקים גבי שדה שנחרש בה קבר כמו בחורש שאינו שלו או נכרי שחרש שאין בית הפרס לנכרי כמבואר במשנה פ' י"ז דאהלות משום דלא שייך קנס בנכרי וברמב"ם פ' עשירי מהלכות טומאת המת אבל בשדה שאבד בה קבר אין חילוק בין שדה שלו או של נכרים בכולם טמאים וטעמא רבה איתי בי' כיון דברה"י איכא טומאה דאורייתא אף ברה"י גזרו ואין חילוק בין א"י או ח"ל משא"כ בשדה שנחרש דאין כאן שום טומאה דאורייתא וכן נראה מדברי הרמב"ם שבפ' שמיני כתב גבי שדה שאבד בה קבר מטמאה במגע ובמשא בבית הפרס

וכל השדה כולה המאהיל עליו נטמאה ולא הזכיר שם שטמא מדרבנן. ובפ' עשירי כתב איזה בית הפרס זה המקום שנחרש בה קבר וגזרו טומאה על כל השדה שנחרש בה קבר הרי במקום שנחרש בה קבר כתב שגזרו טומאה ובשדה שאבד בה קבר לא כתב שגזרו ש"מ האי טמא מדאורייתא והאי מדרבנן וסתם בית הפרס להרמב"ם שדה שנחרש בה קבר ועל בית הפרס כזה כתב בס"פ י"א אין מדור עכו"ם ובית הפרס בח"ל וכן הר"ש לא הזכיר בתוספתא אלא בית הפרס סתם ובח"מ בשדה שנחרש וי"ל כיון דבא"י מטעם קנס טומאת רבנן וי"ל דווקא שם ששייך תרומות ומעשרות אבל בח"ל לא רצו לקנוס אבל בשדה שאבד בה קבר לאו משום לתא דקנס טומאה דרבנן אלא כמו שכתבו התוס' והר"ש ז"ל דהושוו מדותיהם בין בא"י ובין בח"ל דהא מצינו כמה טומאות דרבנן בין בא"י ובין בח"ל טומאת משקין דס"ל לרב דרבנן וס"ל להמשקין משקין בי' טבחיא דין ממש כן עיקר נטילת ידים שגזרו חכמים על ידים שיהיו שניות וכל דבר שטבולו במשקי' צריך נטילה משום משקין שהידים שניות וכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה א"כ יאמרו שלא גזרו בח"ל ונשתקע הדבר ולא נאמר ותחילת דבריו בירכתיא היא ואין לנו אלא חדושו בלבד דווקא גבי בית הפרס שנחרש דלא טמאוהו אלא משום קנס ולא קנסו בח"ל מטעמיא שכתב הר"ש אבל בשדה שנאבד בה קבר דחכמים טומאהו לאו משום קנס אלא משום לתא דטומאה וכיון דברשות היחיד טמא מדאורייתא ה"ה ברשות הרבים אין חילוק בין א"י ובין ח"ל:

ומה שכתב החכם שלא מצא שום הוכחה מפ"ק דמועד קטן ואדרבה פשט' דסוגי' מוכח כדברי רש"י יע"ש עכ"ל. ולי נראה פשטא דסוגי' משמע כדברי התוס' דאי בית הפרס שאבד בה קבר אינו טמא אלא מדרבנן ואמר רב יהודא מנפח אדם בית הפרס והתירו לעשות כן לעושי פסח אבל בלאו הכי ובלא נפיחה לא א"כ קשה באמת למה חייבו לציין בבית הפרס שנאבד בה קבר ולא חייבו לציין בבית הפרס שנחרש בה קבר אלא ע"כ צריכין אנו לומר דזה מדאורייתא וזה מדרבנן וזה פשוט וברור וגם התוס' ופשטא דש"ס משמע דחיוב ציון דאורייתא כמו שכתבו התוס' שם ד"ה הא מקמי דליתא יחזקאל ובוודאי קראי לא לטומאה דרבנן אתי ובחנם השיג על התוס' דדבריהם כראי מוצק:

ומה שכתב החכם אבל מה נעשה על קברות הכותי' אשר הם בתוך החצר כו' וראיתי שכתב החכם המשיב דהלכתא כהרמב"ם ואנכי לא ידעתי איך הכניס ראשו בין ההרים הגבוהים להכריע ביניהם בלי טעם וראי' כו' ובסוף דבריו כתב וז"ל ומ"ש החכם להתיר וסמך עצמו לספר יראי' כו' סמך עצמו לכותל רעוע דמאחר דרבינא שהוא בתראה ומארי דשמעת' ס"ל דלרשב"י מטמאי' במגע במה שכתב מהיכי תיתי לא קימ"ל כוותי' עכ"ל.

ואני אומר בשני דברים הנ"ל לא דק כלל ואחר אחרון אני בא במה שכתבתי סעד וסמך לספר יראי' וכי מפרש עליו להתיר רק השבתי מה שהי' כותב לי הרב מהר"ל שדבר זה מוסכם מכל הפוסקים השבתי שאינו מוסכם מכל הפוסקים שבעל היראים חולק על זה ומה שכתב בעל הגה' שכדברי הרמב"ם משמע בפרק הבא על יבמתו נלפע"ד דאין כאן סתירה דלתירוץ קמא דמשני סתמא דש"ס אף בנגיעה לא יש לנו סמך וסעד לדברי בעל היראי' שכתב המחמיר תבא עליו ברכה והמקיל לא הפסיד ואני לא הכרעתי בזה רק כתבתי שיש סעד וסמך לדברי בעל היראי' דפסק כסתמא דגמ' וסתמא דש"ס עדיפא לי' מלפסוק כרבינא אף שהוא בתרא והראתי באצבע שאין זה מוסכם מכל הפוסקים שיש דעת החולקים בזה ויש להם סמך מהש"ס וגם הבאתי מדברי הרשב"י בזוהר:

וגם מה שתמה עלי איך הכנסתי ראשי בין ההרים הגבוהים בלי טעם וראי' ופסקתי דהלכה כהרמב"ם לא ידעתי למה הי' טח עיניו מראות מה שכתבתי בסוף תשובתי וז"ל עיקר חששא מחמת שיש רובא עצמות במקום אחד או קבר שהי' שם וכבר פסק הרמב"ם דאין קברי כותים מטמאין באוהל והא דגזרו במדורה כותים טעמא דהוי בכלל גזירות ארץ עמים אבל ליכא למימר דטעמא משום דהלכתא כרבנן דפליגי ארשב"י וס"ל דכותי' קרוים אדם א"כ הא דתנן בנגעים הכל מטמאין בנגעים חוץ מן הכותי' וא"כ ממעטינן להו מדכתיב אדם גבי נגעים ש"מ דהכי הילכתא והדרן לכללא קמן דעכ"פ לא יצא מידי שדה שנאבד בה קבר ישראל וטמא מדרבנן וכל הפורץ גדרן של חכמים ישכנו נחש והבא לטהר מסייעין לו מן שמים עכ"ל. הרי שלא כתבתי דהלכה כהרמב"ם אלא כתבתי ראי' ממשנה דנגעים דסתם משנה אזלי כרשב"י דכותי' אינם קרוים אדם והתוס' יום טוב הכריח פי' זה עיין שם ע"כ כתבתי ש"מ מהך סתמא דהכי הלכתא ואיך כתב שכתבתי בלי ראיה הלא הבאתי ראי' ת"ל שאין עלי' תשובה ועוד הרי כל הפוסקים ראשונים וגם האחרונים פסקו כהרמב"ם אלא מצד החומרא כתב הרא"ש והב"י דיש להחמיר אבל מצד עיקר הדין הלכה כהרמב"ם ועוד דהא טעמא דהני דחולקים על הרמב"ם דכתבו דלית הילכתא כר"ש אלא כרשב"ג דאמר בשילהי אהלות מדורות נכרים טמאין עכ"ל אין זה קושי' להרמב"ם דהרמב"ם מפרש טעמא דמדורות כותי' שהוא בכלל גזירת ארץ עמים וכן כתב רש"י בסוף אהלות משנה ז' ומסיים דאיכא למימר דמשנתינו נמי סברא דכותי' אינם מטמאים דלא כהתו' דפ"ט דב"מ עכ"ל א"כ אין שום ראי' לסתור פסק הרמב"ם ופשטא דסוגי' הש"ס בפ' המקבל אזלי כוותי' ובר מכל דין דהא כתב התוי"ט בסוף אהלות משנה ט' אע"ג דקימ"ל כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו כו' כתב מהרי"ק שורש קס"ה דכללות דהלכתות לא אמרם על נגעים ואהלות וכיוצא בהן שאין

נוהגים ובפסחים פרק ד' משנה ה' כתב דהדרן כללא דכל מקום ששנה רשב"ג כו' לאו דווקא הוא דלא אמרה הלכה כרשב"ג אלא עד דאיכא טעמא וכן כתב הר"ן כו' וגם בפ"ח דעירובין האריך בזה ועיין במג"א סי' תקע"ה שמציין כמה מקומות דלפעמים פוסקים דלא כרשב"ג א"כ אין שום סתירה לפסק הרמב"ם ובפרט שהרמב"ם בדין זה אינו סותר הכלל דכל מקום ששנה רשב"ג אלא דכתב טעם אחר משום מדורות כותי' וכל הפוסקים פסקו כהרמב"ם ומצד החומרא החמירו ולא מצד הדין כמ"ש הרא"ש בתשובה וכ"כ בבית יוסף ושפתותינו ת"ל בררו מללו:

ומאחר שנישנת לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה ואביא עוד ראיה לפסק הרמב"ם דאיתא בפ"ק אין מעמידין דף ל"ט ע"א שפיר נונא שרי קדש נונא אסור וסימנך קודש לה' איכא דאמרי קבר נונא אסור וסימנך קברי כותים וכתבו התוס' שר"ח גרס איפכא שפיר נונא אסור קדש נונא שרי ואיכא דאמרי קבר נונא שרי וסימנך קבר כותים וכו' אין מטמאין באוהל כלומר אינו טמא עכ"ל והנה הגירסא הראשונה הכריחו מהש"ס וגירסא דקבר נונא שרי לא הוכרחו וכתבו בפשיטות ולי נראה דמוכרחים אנו לגרוס כמו גירסת ר"ח דאי כגירסת ספרים שלנו אם כן אמאי אנחי רבנן סמנא דקבר נונא אסור וסימנך קברי כותים ולא קאמר סתם וסימנך קבר דלרבנן אין חילוק בין קבר גוים לקבר ישראל אלא ע"כ דגרסינן דקבר נונא שרי ושפיר אנחי רבנן סמנא קברי נכרים דאין מטמאין וזה ברור לדעתי וכיון דסתמא דתלמודא קאמר וסימנך קברי כותים ש"מ דהלכה כרשב"י דקברי כותים אינם מטמאין ויש ראי' לפסק הרמב"ם. ומאי דמסייע לי' להחכם ממה שנזכר בתשובות חות יאיר אין זה אלא פטומי מילי דהא מצינו כמה פעמים דנקטי הפוסקים המחמיר תבא עליו ברכה והמקיל לא הפסיד ובספר יראים גופא כתב גבי נגיעה במת כותי המחמיר תבא עליו ברכה והמקיל לא הפסיד ולפע"ד הא הפסיד הברכה אלא על כרחך דאין זה אלא מדות חסידות והמקיל לא הפסיד על פי הדין לעת הצורך ות"ל דברינו מבוררים אשר הראתי פנים מאירות ומסבירות לכל אופן וכל פינה שפניתי אלא דרך ימין וה' ינחיני בדרך אמת לפע"ד כתבתי נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

שאלה קנג

כתב הטור א"ח בסי' תקפ"ב וז"ל ונוהגין בספרד לומר את יום חג פלוני הזה את י"ט מקרא קודש הזה ובחול המועד אומרים את יום חג פלוני הזה את יום מקרא קודש הזה והכי איתא במס' סופרים בין בתפלה ובין בכוס צריך להזכיר י"ט מקרא קודש הזה וכו'.

ובאשכנז אין נוהגין לאומרו והכי מסתבר דכיון שאומר יום חג פלוני הזה הכל בכלל דמאי שנא להזכיר מקרא קודש טפי מאיסור עשיות מלאכה ושאר כל הלכותיו עכ"ל. והב"י בסי' תפ"ז נתחבט לישב מנהג ספרד:

ול"נ שהוא ש"ס ערוך שצריך להזכירו דאיתא בשבועות דף י"ג יכול לא יהיה יום כיפור מכפר אלא אם כן התענה בו וקראו מקרא קודש ולא עשה בו מלאכה לא התענה בו ולא קראו מקרא קודש ועשה בו מלאכה מנין ת"ל יום כיפורים הוא מ"מ וכתבו התוס' לא קראו מקרא קודש פי' בקונטרס שלא קיבל עליו בברכותיו מקדש ישראל וי"כ ואינו נראה דלא אשכחן ברכות בי"כ דלהוי דאורייתא ונראה לרבינו חננאל קראו מקרא קודש שמודו שב"ד קדשוהו ושבתו ממלאכה בשביל קדושת היום ולא קראו מקרא קודש שאינו שובת מחמת קדושת היום אלא מחמת שנתעצל לעשות מלאכה עכ"ל:

ולפ"ז מיושב קושית הטור דכתב מ"ט להזכיר מקרא קודש טפי מאיסור עשיית מלאכה ושאר כל הלכותיו ולדברי ר"ח ניחא שהוצרך להזכיר שכל מה ששובת מכל מלאכה הוא שבות שמודה שב"ד קדשוהו ושובת מלאכה בשביל קדושת היום. ונראה דבח"ה נמי ניחא נוסח הספרד שאומרים מקרא קודש דאיתא בחגיגה דף י"ח תאמר בח"ה שקרוי מקרא קודש ולא מבעי' לדעת דס"ל דמלאכת ח"ה דאורייתא ניחא אלא אפילו לדעת דס"ל דמלאכת ח"ה דרבנן מ"מ כיון דבכל ח"ה מקריבין קרבנות ואנו מקיימי' ונשלמה פרים שפתינו אם כן במילת מקרא קודש מודו שמודה שב"ד קדשוהו והיום הזה הוא ח"ה ובזמן המקדש היה מקריבין קרבן וכמו כן היום אנו אומרים פסוקי קרבן ושפיר נתיסד המנהג לאומרו מקרא קודש והב"י כתב בסימן ת"נ שתפילת מוסף היא במקום קרבן מוסף ועיין בב"ח שם שכתב בפירוש הקרא דמקרא קודש הוא שיהיו כולם קרואים ונאספים ביום הזה לקדושת קרבן מוסף כו' והוא דעת הרמב"ן שהביא הב"י בסי' תפ"ז ושמעינן מזה דיש למנהג ספרד ראיה ברורה מש"ס:

שאלה קנד

נשאלתי לפרש דברי רש"י בחולין פ' השוחט דף כ"ח ע"א דתניא ר"א הקפר ברבי אומר מה ת"ל אך כאשר יאכל את הצבי וגו' וכי מה למדנו מצבי ואיל מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש צבי ואיל בשחיטה ופי' רש"י מה פסולין כו' בספרי גרסינן מקיש צבי ואיל לבהמה מה בהמה בשחיטה ולא מוקי להאי קרא דכי ירחיב בפסולי המוקדשין אלא בבשר תאוה של חולין ונלאו כל הלומדי' למצוא פתח מי הכריח לרש"י להביא ההיא דספרי ונראה לי דהא איתא בבכורות דף ט"ו ע"א דילפינן פסולי מוקדשין

מצבי ואיל מה צבי ואיל פטור מן הבכורה ומן המתנות אף פסולי המוקדשין פטורין מן הבכורה ומן המתנות ולפ"ז הי' קשה לרש"י מאי וכי מה למדנו מצבי ואיל הלוא טובא למדנו שפסולי מוקדשין פטורין מן הבכורה ומן המתנות ולכך פי' רש"י בספרי גרסינן מקיש צבי ואיל לבהמה ושפיר קאמר מה למדנו בהמה מצבי ואיל אלא ע"כ מקיש צבי ואיל לבהמה וכו'. אבל התוס' בפ' בן סורר ומורה דף ע"ג ע"א כתבו בד"ה הרי זה בא ללמד ונמצא למד וז"ל והא דאמר בריש פ' ב' דחולין גבי צבי ואיל הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה פסולי המקודשים בשחיטה התם נמי יש לתרץ דאף למד קאמר דללמד אפסולי מוקדשין נמי קא אתי לפטור מן המתנות כדדרשינן בפ"ק דבכורו' ולפי דבריהם ניחא גירסא דילן וכן משמע שם מפי' רש"י וק"ל:

שאלה קנה

נשאלתי ב"ב אחד שמצא תיבתו פרוצה ונגנב מתוכה הון רב ויש לו אומדנא המוכיחות שאחד ממשרתיו עשה המעשה הזה ואינו רוצה להודות אי שרי לי' לימסור לערכותיהם לענותו וליסרו עד שיתן תודה או לא. וכמו כן נשאלתי באחד ששלח משרתו להביא לו אבנים טובות שלו שהי' מופקדים אצל הסוחר ולאחר שמסר לידו הסוחר אבנים טובות העולים בסך ששת אלפים נתן לתוך כיסו התפור בבגדו ובבואו לבית בעליו פשפש ולא מצא האבנים טובות הנ"ל ומענה בפיו שנאבדו ממנו ויש כמה אומדנ' דמוכח שהוא שלח ידו בפקדון אדונו ומעיז פניו ומצחו כנחושה ומקשה ערפו אי שרי לי' לימסור לפני ערכותיהם וליסרו ולענו אותו עד שיתן תודה או לא כי יש לחוש שלא ילמדו ממעשיהם ויתרבו המתפרצים באדוניהם עכ"ל:

תשובה

כבר אמרו חז"ל בסנהדרין דף מ"ו תני' ראב"י אומר שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי התורה אלא כדי לעשות סיג לתורה ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאו לב"ד וסקלוהו. שוב מעשה באדם אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאהו לב"ד והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך וכתב הטור ח"מ בסי' ב' וז"ל נראה שאפילו אין בדבר עדות גמורה שהי' מתחייב על פיהם בדין בשעה שהי' דנין דיני נפשות אלא שיש רגלים לדבר וקלא דלא פסיק אם נראה לדיין שיש צורך שעה לדיינו בכך הרשות בידו וכן אמרינן בפ"ק דנדה רב הונא קץ ידא מאדם אחד שהי' רגיל להכות את חבירו. ואין לחלק דדוקא משום לתא דעריות חמירי או בשביל נזק גוף אדם אבל לא בשביל ממון אבל כד דייקינן שפיר אפילו בעבירה

דממון נמי מכין ועונשין ואפילו מן התורה אם אין רוצה להחזיר ולהשיב את הגזילה או את העושק דאמרינן בכתובות דף פ"ו ע"א א"ל רב כהנא לרב פפא מאי א"ל תנינא בד"א במצות לא תעשה אבל במצות עשה שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו וכן איתא בחולין דף קל"ב ע"ב וכן פסק בח"מ סי' כ"ז הרי להדי' לקיים מצות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו ואף שיש לחלק דדוקא היכי שברור לן שאינו רוצה לקיים מצות עשה אבל היכי דמספקא לן לא מ"מ נראה בוודאי לענין להכות אותו עד שתצא נפשו שפיר יש לחלק אבל ליסרו י"ל דאזלינן בתר אומדנא דהא איתא בפ' גט פשוט דף קס"ז ע"א ההיא דהוי כתוב בי' תלתא בפרדיס' אזיל ומחקי' לגגי' דבית וכרעי' ושוי' ופרדיס' אתא לקמ' דאביי א"ל רוח לי' עלמא להאי וי"ו כפתי' ואודי וכן כמה עובדא שם דכפתי' ואודי וע"כ כיון דחזי ע"כ אומדן דעתו שיש זיוף ולא רצה להודות וע"י שכפתי' הודה וכפתי' היינו מלקות כמו דאיתא בחולין דף קי"ב ע"ב בההיא גברא דלא הוי מוקר אבוהו כפתוהו ופירש"י כפתוהו על העמוד להלקותו כדתני' בד"א דארבעי' ותו לא במצות לא תעשה שכבר נעשה העבירה אבל מצות עשה שלפניו ואינו רוצה לקיימו כגון אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו ש"מ דאפילו בממון ע"י אומדנ' דמוכח כפתי' להלקותו עד שהודה כדי להוציא הגזילה מידו ומלקות הוי בכלל עינוי ויסורים דאמרינן בכתובות דף ל"ג ממאי דמיתה חמורה דילמא מלקות חמורה דאמר רב אלמלא נגדי' לחנני' ומישאל ועזרי' הוי פלחי לצלמא אף דדחי שם הש"ס ולא שני בין הכאה שיש לו קצבה להכאה שאין לו קצבה ופי' ר"י יסורי המלכות הכאה שאין לו קצבה מ"מ הא קמן דאפילו היכי דאינו רוצה לקיים העשה מכין אותו עד שתצא נפשו והתם בהכאה שאין לו קצבה מיירי ואין לחלק דהא ע"פ אומדנ' אין מוציאין ממון דלא קימ"ל כר' אחא דאמר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו בידוע שזה הרגו אלא כרבנן כמו שפסק בטור ח"מ סי' ת"ח ובעינן דווקא עדות ברורה וכי היכי דלא מוציאין ממון ע"פ אומדנ' א"כ פשיטא דאין כופתין אותו ע"י יסורים להודות והנך עובד' דפ' גט פשוט דהוי כתוב בי' תלתא בפרדיסא מיירי שהי' רוצה ליקח כל הפרדס שהי' מוחזק עד הנה ביד המוכר וכן ההיא דהוי כתב מנת ראובן ושמעון אחי אזיל וכתב בי' וי"ו ושוי' אחי נמי מיירי שרצה להוציא ע"י שטר זה מאחי שהי' אח שלישי וכן האי שטרא דחתם עליה רבא ורב אחא שהי' בא להוציא ע"י שטר וכיון שראה ע"פ אומדנ' זיוף מתוכו לכך כפתי' ואודי אבל היכי שהוא מוחזק בממון א"א להוציא אלא בעדים ברורים ולא ע"פ אומדנא ר"ל דאין אנו רשאים ליסרו כדי לקיים המצוה והשיב את הגזילה או את העושק וגם אין לחלק דילמא הא דאמרינן כפתי' ואודי

ר"ל שביקש להלקותו אבל לא לקה אותו אלא איים עליו זה אינו דהא כתב הטור ח"מ סי' מ"ב וז"ל ואם צריך לכוף לבעל השטר ולהכותו יעשה כדי שיצא הדין לאמיתו וכתב הטור שאפילו אם יטעון הנתבע חייב הדיין לטעון כדי להוציא הדין לאמיתו וכתב הב"י שהאי דינא נלמד מהנך עובדא שהבאתי לעיל בפ' גט פשוט וסבר הרמ"ה דהיינו שכפאו ע"י יסורים ולפיכך כתב ואם צריך לכוף בעל השטר ולהכותו יעשה וכתב עוד שם נ"י כפתו' ואודי ש"מ דאי לאו דאודי לא פסלינן שטרא ומיירי שלא הי' המחק ניכר עכ"ל הרי להדי' דסבר הרמ"ה שכפאו ע"י יסורים להודות ואף אם לא הי' פסלינן לשטרא ה"נ אע"פ שאין אנו מוציאין ממון ע"פ אומדנא מ"מ המצוה על הדיין להכותו וליסרו ע"פ אומדן דעתו שיודה האמת. וכן מסתמא מפרש הרמ"ה בהאי עובדא דאלו מציאות דף כ"ה דמר זוטרא חסיד' אי גנב לי' כסא דכספא וחזי לבר בי רב דמשי ידי' ונגיב בגלימ' דחבריה וכפתי' ואודי:

ושמעתי מפי דודי שמעשה הי' בימי הגאון מוהר"ר העשיל והגאון הש"ך הפקיד ביד הגאון שלשלת של זהב ונגנב ע"י משרת של הגאון מוהר"ר העשיל והסכימו ונתנו את אצבעו בין השרוף של קנה השריפה שקורין בוק"ס ולא הודה הגנב ואחר שלשה שנים מצאו השלשלת באמתחת הגנב ומעתה נלך בעקבות אבותינו באם שהדבר ברור ע"פ חקירות אנשים יראי אלקים שיש מקום לחשדו רשאים ליסרו קצת ועל כל פנים ע"פ אומדנא הבקי שיכול לקבלו דהא אפילו אם נתחייב מלקות בוודאי צריך אומד כמה יכול לקבל וחוכך אני מאוד שלא למסרו לערכותיהם וכבר אמרו חמז"ל כתוא מכמר יש לחוש שאם יודה ידונו אותו למיתה. כללא דמילתא בהא נחתא ובהא סלקא אם יראה ע"פ עוצם בינתם וחכמתם להסיר ממנו מוקשי מות ודבר הגורם לזה רשות ניתן ליסרו קצת כדי שיודה על האמת ובלבד שיסכימו עמי שלשה בעלי תורה יראי ה' ושונא בצ"ע היום ה' י"ב טבת תצ"א לפ"ק הנלע"ד כתבתי נאום מאיר:

שאלה קנו

אשה שאינו יכולה לטהר לבעלה ג' רביע שנה שתמיד מוצאית ע"י בדיקה כתמי' אדומים כמי שריות בשר ויש לה חולי שקורין זנ"ד וקודם בדיקתה מרגשת כאב גדול במתניה ואחר הכאב מוצאית הכתמים הנ"ל ויש לה וסת קבוע כמו שאר נשים ובשעת השתנ' אינה מרגשת כאב רק שמוצאית כמו חול אדום והכתמים הנ"ל כשהם לחים הם כמו מוגלא ולאחר שנתיבש נתקשה הכתם מאוד ויכול לגרור אותן מהבגד עכ"ל:

בל"א דאס איך מיך שוין ג' רביעה שנה גניטן טיא מיט דעם פלעקלין אונד בין זעהר פאר וואַרפין מיט דעם זאנד ווי אויך דער רבי שוין גזעהן האט וויא איך אלי מאל צו פאר גרוסי שמערצין האב איך אין דיא לענדין וועו איך דיא שמערצין שפירין טיא דער נאך קימין אלי צייט דיא פלעקין אבר מיין צייט האב איך אלי מאל ציא רעכטער צייט. אך אין דער השתנה שפיר איך ניט פיל זונדרין נאר זאנד וואן זעלכי פלעקין קומין איזט נאר וויא מעטרי' אונד וועו עס טריקן וועדט איז עס זעהר הארט דאס מען עס אויז רייבין קאן עכ"ל השאלה מהאשה הנ"ל:

תשובה

הנה שמעתי שבאה שאלה זו לפני מורה הוראה הסמוך ונראה לקהלתינו וציוה שתבדוק עצמה ע"י שפופרת של אבר ופיה רצוף לתוכה ונותנת בתוכה מכחול ובראשו מוך ולבדוק עד מקום שהשמש דש ואם תמצא דם על ראשו בידוע שהוא מן המקור ואסורה ואם לאו בידוע שהוא מן הצדדים ומותר. ומה מאוד נפלאתי על הוראה זו דהאי בדיקה נזכר בטי"ד סי' קפ"ז גבי אשה הרואית מחמת דישת השמש והתם אינו רואית בשום פעם רק מחמת תשמיש ואנו מסופקים אם מחמת דישת תשמיש בצדדים מתחכך בצדדים ומביא דם או שנוגע במקור ומביא דם מן המקור ולכך יש לנו להבחין ולבדוק ע"י מכחול בשפופרת ואם אינו מוצאית בראש מכחול מסתמא בא מן הצדדים אבל בנ"ד שאין האשה יכולה לטהר למנות ז' נקיים והיא מוצאית בתוך הז' נקיים ע"י בדיקת העד כתם הנ"ל ולפעמים זבים מעצמם וקימ"ל דם שנמצא בפרוזדור ספיקו טמא כמו דאיתא במתניתין משל משלו באשה החדר והפרוזדור והעלי' דם החדר והוא המקור טמא ודם הנמצא בפרוזדר חזקתו מן המקור זב ויצא לחוץ וא"כ איך אפשר לטהר כשלא תמצא בראש המכחול דילמא באותו עת כבר זב הדם מן המקור לפרוזדור דהיינו כותלי רחם ואיך אפשר לטהר הדמים שיצא כבר ממנה ואם באנו לומר לתלות במכה שמרגשת כאב א"כ אפילו תמצא בראש המכחול נמי טהורה דעל האי בדיקה שנינו בפרק התינוקות דף ס"ו ע"א אם נמצא הדם על ראש המוך בידוע שהוא מן המקור כו' ואם יש לה מכה באותו מקום תולה במכתה הרי להדיא דמצד המכה תוכל לתלות אף שתמצא בראש המכחול וכן כתב בתשובת הב"ח סי' ע"ד כדברי וחוץ לכבודו טעו בבדיקה זו ועתה אין לנו להשען לצדד להתיר ולתלות בכאב שמרגשת במתניה ותמיד אחר אותו כאב כשבודקת והיא מוצאית כמו מוגלא קצת אדומה ויש קצת הוכח' שאין זה דם נדה באמת אין לנו ראיה מש"ס לתלות במיחושים שיש לה אלא דוקא אם אומרת מכה יש לה באותו מקום ואף לדעת המקילין שאינה צריכה לידע שמכתה מוציאה דם מ"מ צריכה לידע

בבירור שמכה יש לה במקור ואף לפי גירסתינו דגרסי ונאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום כתב בתשובת הב"ח הנ"ל לאו באיזה מקום שיהיה באותו מקום קאמרי אלא רצונם לומר באותו מקום עצמו שרואה משם דם לשם יש לו מכה וס"ל דלא תלינן במכה אא"כ יודעת בבירור דממקום שרואה דם משם באותו מקום יש לה מכה ובנידן שלפנינו אין אומרת שיש לה מכה באותו מקום שמוצאית דם אלא שכואב לה במתניה וזה לא שמענו מתלמודא לתלות במיחושים כאלו אך מצינו בדברי אחרונים הביא הש"ע בס"ס קצ"א דאם מוצאית חול וחצץ אדום אחר מי רגלים טהורה דאין זה דם רק חול שדרכו להולד בכליות וכמו כן דן הרב הב"ח בתשובתו בשאלה פ"ה באשה שיש לה ווסת ובימי ליבונה בא לה כאב גדול בגופה ומרגשת כעין בועה תחת הלב ונמשך הכאב עד ששותית ממנה ליחה ירוקה כליחה היוצא ממורסא שקורין בל"א גשוויר ואחר זה בא ג"כ דם לפרקים וכשעושה צרכי' ע"י הדוחק בא דם הרבה מאותו מקום והאשה אומרת שמרגשת הליחה ודם זה מן הצדדים שלא כדרך ראייתה בשעת ווסת והסכים שם הב"ח עם דעת הגה' רמ"א דהיכי שיש לה ווסת תולה במכתה אע"פ שאינה יודעת דמכתה מוציאה דם וכתב וכך אנו עושים מעשים בכל יום פה קראקא ואין בזה נדנוד ספק כלל עכ"ל. והתיר האשה זו לבעלה ע"י דבריה ודברי אנשים הזקנים שהיו אומרים שדם זה בא שיש לה מכה בחלחולית הרי להדיא שאף לא אמרה אשה שיש לה מכה במקור רק שהיתה מרגשת כעין בועה תחת הלב ולא היתה יודעת שמכתה מוציאה דם אלא ע"פ אומדן דעתה ודעת נשים זקנות שליחה ודם זה באו מן הצדדים שלא כדרך ראייתה בשעת ווסת טיהר אשה זו לבעלה אף שהבועה שתחת הלב רחוק מגידי המקור ק"ו בנ"ד שהיא מרגשת כאב גדול במתני' שהם קרובים לכליות ולגידי המקור ורגילה לראות חצץ אדום וגם משונה ראייה זו שהיא רואית אחר כאב מתני' שהוא כמו ליחה ואינו אדום כמו דם ווסתה אלא דיה הרבה שתולית במכתה שיש לה בכליות כיון שיש לה ווסת קבוע ואינו מוצאית הכתמים האלו אלא אחר שכואב לה מאוד במתניה וגם רגילה בחול וחצץ אדום שפיר יש לתלות במכתה ודומה לזה מה שהביא הב"י בסי' קצ"א בשם מהר' שלום וז"ל שאם היא רואה תמיד ע"י כאב אז תלינן שמחמת מכה וטהורה אבל אם היא רואה לפעמים בלתי כאב טמאה ועוד כאן יש סמך לומר שלא בא מן המקור הואיל ואינו דומה למראה דם אלא למוגלא אע"פ שאין אנו בקיאי' במראה הדם לענין כזה מקילין עכ"ל ובנידן שלפנינו נמי כיון שהיא רואה תמיד מחמת כאב וגם דומה בתחילה למראה המוגלא וגם רגילה היא למצוא במי רגלים חול וחצץ אדום תולה ג"כ הדם במכת' שיש לה בכליות כיון שיש לה ווסת קבוע אע"פ שאינו יודעת בוודאי

שמכתה מוצאה דם מ"מ נראה שצריכה לחקור אצל רופאים אם יאמרו הרופאים שדרך הדם לבוא מחמת כאב מתני' שהיא רגילה בכאב זה וגם רגילה בחול וחצץ אדום במי רגלים ואף שבספר התרומות פקפק מאוד אם יש לסמוך ארופא שאומר שנתרפאי' אחר שהחזיקה לראות דם מחמת תשמיש מ"מ בכי האי גוונא שיש לנו אומדנא הרבה שדם זה אינו דם נידות יש לנו לסמוך ארופאים ויהודי רופא אחר יעיד על דברי שאר הרופאים וכמו שמצינו שסמכו חכמים על הרופאים כיון שדם ראיית' היא משונה משאר נשים ה"נ דכוותיה הנראה לפע"ד כתבתי מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

שאלה קנז

נשאלתי אונה של ימין הסמוכה לגרגרת במצר החזה אצל הצואר אם ימצא על גבה כטרפא דאסא כשירה מפני שכן דרכ' ליפצל וכתב בש"ע בי"ד סימן ל"ה סעיף ה' דיש מי שאומר דדוקא למעלה מחצי' אבל למטה מחצי' טריפה ואם נמצא היתרת למטה מחצי' אך שהיותרת היא מקמא אם ראוי לסמוך על מנהגינו שכבר העיד רמ"א דבמדינות אלו המנהג להכשיר יתרת מקמא ואין לשנות המנהג:

תשובה

דע לך לפי משמעות הב"י שהביא בשם המרדכי וז"ל כתב ראב"י שמעתי מאבא מורי שכל מה שהטריפו מגבא ל"ש באומות ול"ש באונות מלבד האונה של ימין הסמוכה לגרגרת במצר החזה שאם ימצא על גבי כטרפא דאסא נמי כשר מפני שאין דרכה ליפצל. וכן הורה רבינו זקני הלכה למעשה אבל בכל שאר אונות טריפה וכ"כ בהג"ה אשר"י וכן כתבו תוספות וכ"כ הגהות מיימני בפ"ח מהלכות שחיטה ואח"כ כתב מצאתי מפני שדרכה ליפצל מפני דוחק החזה ומ"כ עוד דוקא למעלה מחציין אבל למטה מחצי' טריפה כי אין שם דוחק עכ"ל. הרי טעם דלמט' מחצי' טריפה דאין שם דוחק ואין דרכה ליפצל ומשמע דקאי אדלעיל דאטרפא מגבה קאי ולמטה מחציה נמי טריפה על גבי דוקא וכן משמע מהגהות מהר"י וויי"ל שכתב דרכה להתפצל מן החריץ שבא לצד ראשה לפי שהיא שוכבת במיצר החזה לפיכך דרכה להתפצל לכן אם נמצא בה יתרת מן אותו חריץ לצד ראשה כשר כי כן רבותיי' אבל אם נמצא בה פצול מן אותו חריץ לצד שורש של אונה טריפה דלאו רבותייהו כי יתרת מן אותו חריץ לצד ראשה כשר כי כן רביתיי' אבל אם נמצא בה פיצול מן אותו חריץ לצד שורש של אונה טריפה דלאו רביתייהו כי שם הוא רחב ולא מתחבאת ומנקשת בצלעות עכ"ל. הרי שנתן טעם שמנקשת בצלעות וזה שייך ביתרת מגבה אבל לא מקמא דאם איתא דאף מקמא טריפה הי' לו לאשמועינן חידוש

דין דאף מקמא טריפה ולהודע טעמא של דבר. ואין לומר דזה דבר פשוט הוא דהא אפילו למעלה מחציה דכשר יתרת מגבה אפ"ה טריפה מקמא וכמו שראיתי בשחיטות מהר"ץ וז"ל ומה שאמר מהר"י ווי"ל במדריגה עליונה דרכה להתפצל וכשירה היינו דוקא מגבא אבל מקמא יש מטריפין אפילו למעלה מחצי' לפי שאונ' מתפרקת בצלעות במיצר החזה אבל כשהוא מגבא שהיא מונחת במיצר החזה כשר מפני שזה רביתייהו עכ"ל וכ"כ בשחיטת גבול בנימין בהגהו' מהר"ץ היכי תמצא יתרת מקמא וטריפה וי"ל מקמא באונה עליונה עי"ל הרי שלא חילק משמע אפילו מחציה למעלה טריפה וכל זה סובב והולך על פירושו בדברי מהר"י ווייל אבל תלי' בוקי סריקי בדברי מהר"י ווייל ונשתקע הדבר ולא נאמר וכבר השיגו עליו ספר תורת הבית שחיבר אחד מאחרונים וכתב עליו שאין האמת אתו וגם יש לנו עד נאמן הב"ח שכתב בפירוש וז"ל כתב מהרי"ו אונה עליונה לצד ימין דרכה להתפצל אם במיצר החזה מתפצלת ומשמע דביתרת מקמא נמי כשירה אף למאן דאוסר יתרת מקמא באונה זו מכשיר כיון דע"י שכיבתה סביב הגרגרת רגילה להתפצל בין מגבה ובין מקמא והביא אח"כ דברי מהרי"ו שיש לחלק בין בחציה למטה ובין חציה למעלה. הרי להדיא דמכשיר בחציה ולמעלה בין מגבא בין מקמא שלא כדברי מהר"ך וא"כ ע"כ הא דנקט הגהות מהרי"ו טעמא דמילתא דמחציה ולמטה טריפה שהיא מנקש' בצלעות ולא הזכיר מקמא ש"מ דמקמא כשר ולפי מנהגינו ותשובתן של קרובים אנו למידין ישיבתן של רחוקים שכתבו שמצאו כתוב בשחיטות דאפילו מקמא נמי טריפה בחציה שלמטה משום שמתחכך בגרגרת וז"ל בגבול בנימן ס"ק ב' בי"ד סי' הנ"ל אפילו יתר מטרפא דאסא כשר מפני שדרכה להתפצל כתב הש"ך דווקא ימין ולא שמאלית ודוקא מגבא ולא מקמא מפני שמתחכך בגרגרת עכ"ל הקורא בו סובר שהכל הם דברי הש"ך ולא נמצא כן בדברי הש"ך רק שנינן בדברי הש"ע ס"ק כ"ט שכתב הש"ע ודווקא ימנית אבל לא שמאלית וכתב שכן פסק מהרש"ל ולא הזכיר כלל ודוקא מגבא ולא מקמא ושקר ענה בש"ך וכבר כתבנו בשם הב"ח שכתב בפירוש להתיר בין מקמא ובין מגבא ובחציה למטה יש להטריף מגבא אבל לא מקמא כפי מה שכתבנו דטעמא שאינו שם במיצר החזה אבל משום שמתחכך בגרגרת לא נזכר שם והאי בורכ' הוא ובדין ראשון טעה טעות גדול וגם בדין אחרון לפי מנהגינו יש להכשיר מקמא ולא מגבא ודבר זה שמתחכך בקנה לא נזכר בש"ך אלא בסי' ל"ו ס"ק י"ח כתב רמ"א בועה על החריץ וקמט טריפה דהוי כשני בועי דסמיכי. וכתב הש"ך וז"ל בועה על החריץ באונה עליונה של ימין במקום חריץ דהוי כתרי בועות כו'. ולפ"ז במ"ז יש להקל במקום המקילין ובסמח"ב כתב טעם אחר משום שיש לחוש לחיכוך הבועות

בצלעות קטנות ובגרגרת וטוב להחמיר עכ"ל הרי שאפילו בבועה דרכיך קרומים לא רצה רמ"א ליתן טעם זה וכתב טעם אחר דהוי כשני בועות דסמיכי ק"ו שאין לטעם זה שורש וענף גבי יתרת ואם כן אין זה אלא השחתת ממון של ישראל וכיון שהדין זה שהביא גבול בנימין מוטעה אין זה בכלל דברים המותרים ואחרים נהגו בה איסור כי השוחטים לומדים הלכות שחיטה וסוברים כאלו ניתן מסיני וחכמי הדור אינם משגיחים על השחיטות ובדיקות אשר חדשים מקרוב וכל אחד רוצה להמציא איזה חומרא מה שלא נמצא בפוסקים ראשונים. והשתא אני אומר בטח בחצי' אונה ולמעלה ראוי להכשיר בין מקמא בין מגבא אבל בחציה ולצד מטה אם נמצא שם יתרת מקמא ראוי להכשיר ע"פ שאלת חכם וכאשר שהרבה בהמות נמצאו כך בגבולינו ויש הפסד מרובה הסכימו עמי כל חכמי העיר להכשיר ביתרת מקמא הנראה לפע"ד כתבתי היום ה' כ"ז טבת צ"א לפ"ק נאום מאיר:

שאלה קנח

כתבו התוס' בפ' ד' מיתות דף נ"ח ע"ב מי איכא מידי דלישראל שרי משמע דלישראל מותר באשתו שלא כדרכה וכן משמע בסוף פ"ב דנדרים ההיא איתתא דאתיא קמיה דרבי' א"ל ר' ערכתי לו שלחן והפכו אמרה לה בתי התורה התירה לו ולא היינו היא למעלה והוא למטה אלא שלא כדרכה שמצטערה והקשו התוס' דבספ"ג דיבמות חשיב שלא כדרכה מעשה ער ואונן וי"ל דלא אסור אלא שעושה כך תדיר שלא תתעבר ויכחיש יופי' אבל אם רוב תשמיש כדרכו אלא שבאקראי מתאוה לה שלא כדרכה שרי משמע מזה דשלא כדרכה היינו בפי טבעת וכן משמע בדף נ"ה הבא על בהמה בין כדרכה ובין שלא כדרכה דרש ר' בנימן בר יצחק באשה שני משכבות ובבהמה משכב אחד מתקיף ליה רב פפא אדרבא אשה דאורחי' היא אמשכב מיחייב אמידעם אחרינא לא מחייב בהמה דלאו אורחי' היא ליחייב על כל נקב ונקבר וא"כ ע"כ אשה דומי' דבהמה דשלא כדרכה מיקרי בנקב דפי טבעת וכן משמע בדף נ"ד ע"א משכבי אשה מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה א"ר ישמעאל הרי זה בא ללמד ונמצא למד ופי' רש"י הרי זה בא ללמד על זכר שחייב אפי' שלא כדרכה ונמצא למד למשכב זכר לא איצטריך קרא דפשיטא לן דכל משכב זכר שלא כדרכה אלא האי משכבי אשה לאשמועינן אתי דהבא על האשה בין כדרכה ובין שלא כדרכה חייב עכ"ל. הרי דומי' דאיש דלא כדרכה בפי טבעת הוא וע"פ דברי התוספת פסק רמ"א בהגהו' בא"ה סי' כ"ה וז"ל ויכול לעשות עם אשתו מה שירצה ובא עלי' בין כדרכה ובין שלא כדרכה או דרך איברים ובלבד

שלא יוציא זרע לבטלה. וראיתי בש"ע דפוס ויניציא שנת שנ"ד שכתב בהגה' בין שלא כדרכה אך לא בפי טבעת ח"ו ומכל הפרושים לא משמע כן אלא בפי טבעת נמי מותר אם עושה דרך אקראי וכן משמע מפי' רש"י דאמרינן בפ' ד' מיתות דף ס"ו ע"ב בא עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה רבי אומר ראשון בסקילה וכולן בחנק ופי' רש"י ועדיין היא בתולה שבאו כולן שלא כדרכ' וע"כ מיירי שבאו בפי טבעת דאי כמעשה בהמה מאחורים באותו מקום בוודאי השירה בתוליה אלא ע"כ כדאמרן ועוד ראיה ברורה דאמרינן בפ' ד' אחין דף ל"ד ע"ב והא תמר מביאה ראשונה איעבר א"ל תמר באצבע מיעכה דאמר ר' יצחק כל מועכות של בית רבי תמר שמה ופריך והא הוי ער ואונן ומשני ער ואונן שימשו שלא כדרכה ואי ס"ד דשלא כדרכה מיקרי מאחורי' באותו מקום כמעשה בהמה א"כ אמאי דוחקא דש"ס לישני באצבע מיעבה היה לתרץ עדיפא מיני' שהם שימשו עמה שלא כדרכה ופתחו פתח והוי כשתי ביאות אלא ע"כ נשתקע הדבר ולא נאמר דזה הוי ביאה גמורה רק כמעשה בהמה נחשב ושלא כדרכה מיקרי ששמשה עמה בפי טבעת ואפשר שבעל הגה' הזו כתב זה להסיר מכשול ממקומו שהיו רגילין בדבר זה להשחית זרעם לבטלה אבל לענין הדין הוא אמת כאשר כתבנו והא דתמר באצבע מיעכה וכן כל מעוכת של בית רבי נראה דהיו כונתם לשם שמים דאמרינן בפ' הערל דף ע"ו דיעקב אבינו לא ראה קרי מימיו וכתבו התוספות שלא ראה קרי ונתעבר' מביאה ראשונה שמיעכה באצבע כדאמרינן בתמר וא"כ י"ל שתמר וכל מעוכות של בית רבי נמי לכך נתכוונה שיתעברו מביאה ראשונה ולא יוציא הבעל זרע לבטלה. ואגב דאיירינן בהאי פירקא נזכר מה דאיתא דף ס' ע"א דפריך הש"ס אלא מעתה ושמרתם את חקותי ואת משפטי חקים שחקקתי לך כבר התם ושמרתם את חקותי ואת משפטי דהשתא עיין בתוס' בד"ה חקותי ולי נראה דהאי קרא דפריך מיניה הש"ס אלא מעתה ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי הוא פסוק בפ' קדושים ומיירי בכל המצות התורה וכן צריך להגיה כל חקותי ואת כל משפטי אבל לפי גרסת הש"ס הוצרכו התוס' לדחוק אבל אם נימא דפריך מקר' דקדושים פריך שפיר דכתיב בכל התורה הכי נמי דנצטוו בני נח עליהם וק"ל:

שאלה קנט

באשר שראיתי שערורא בדורינו בדין זבל"א וזבל"א שכל אחד מהצדדים מסדר טענותיו תחילה עם הדיין שבורר לו ולא זו אף זו שמבטיח לו סך ידוע ומרבה בשכרו ומתנה עמו באם שיזכה לו ע"פ דת ודין תורתינו יטול שכר הרבה וע"י כך נלקה מדת הדין ונכבה

אור התורה ומתחלל שם שמים בעו"ה ע"כ אמרתי לברר הדין זבל"א וזבל"א אינהו וכל אביזריי' דריש פרק זה בורר תנן דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד וזבל"א ושניהן בוררין להן. עוד אחד דברי ר"מ וחכ"א שני דיינין בוררין להם עוד אחד זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר"מ וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשירין או מומחין אינו יכול לפוסלן עכ"ל וכתב התוספות י"ט דעיקר דינא אם אין ב"ד קבוע עיקר דינו שזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד וכן מצא במהרש"א ז"ל אלא הכי קאמר זה בורר לו דיין אחד מלשון זה משמע לכתחילה יהיה הדין כך שדיני ממונות בשלשה ע"י זבל"א וזבל"א אבל בהא מודו כשיש ב"ד קבוע בעיר דלא מצי מדחי ליה הנתבע לתובע לדון בזבל"א וכן פסק רמ"א בהגה' הרי להדיא שזבל"א וזבל"א כל תורת הדיינים עליהם ואינם יכולים לקבל קרוב או פסול בלתי רצון חבירו ואמרינן בגמרא מתוך שזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחר יוצא הדין לאמתו ופירש רש"י דיוצא דין אמת לאמתו דציית בעלי הדינים וסברי הרי אני בררתי האחד אם הי' יכול להפך בזכותי היה מהפך ודיינים עצמם נוחים להם להפך בזכות שניהם מפני ששניהם ביררום וכתב הרא"ש וז"ל מפני שיש חסרי דעת טועין בדברי רש"י ולומדין ממנו שדיין יש לו להפך בזכות אותו שביררו ועומד במקומו לחפות בדברים אשר לא כדין ונהגו כמה אנשים לברור להם בעלי תחבולות ונתלין בדברי רש"י שמשמע שיש לו להפך בזכותו וחלילה וחס לא דקדקו בדבריו שכתב דסברי הרי אני ביררתי כי הוא סובר כך שיהפך בזכותו יותר מבזכות האחר ומתוך זה ציית לדיניהם אבל הדיין עצמו חלילה לו למצוא סברא לזכותו אם לא שיראה לו דין גמור אבל אם היה יכול להטעות את חבירו לקבל סברתו אע"פ שהוא מסופק בה הרי זה בכלל מטה משפט אבל מתוך שזה ביררו מבין דבריו לאשורו ואם יש לו שום צד זכות נושא ונותן עם חבריו וכן עושה הדיין האחר לשני נמצא לא נשאר זכות נסתר ונעלם לשניהם והשלישי שומע משא ומתן של שניהם ומכריע ביניהם ויוצא הדין לאמתו:

והביא הטור דברי הרא"ש בסי' י"ג הרי להדיא דאם הדיין מטעה את חבירו לקבל סברתו אע"פ שהוא מסופק הרי זה בכלל מטה משפט וכיון שבעל הדין מבטיח לו שכר הרבה שיטול אם יזכה אותו בדין תורה איך אפשר שידון דין אמת כי השוחד יעור עיני פיקחים ויסלף דברי צדיקים ופירש רש"י דברים המוצדקים שהוא חושב שכל סברותיו הן אמת אליבא דדינא והוא הולך חשכים ואין נוגה לו. ויש טועין במה שכתב הש"ך בח"מ ס"ט אם אינו ניכר שכר בטילה אלא שמא יזדמן לו שכר בקניות סחורה וסרסרות ובשביל זה מבקש שכר אסור וכתב הש"ך ושכר פשרה כתב הב"ח דשרי ליטול וע"י זה מורים

היתר מקצת אנשים ליקח שכר הרבה וטעות גדול היא בידם ולא ראו דברי הב"ח וז"ל בח"מ סימן ט' בדין הנוטל שכר לדון כתב נראה מסוגיא דפ' בתרא דכתובות דבדין זה איכא ד' חלוקים:

הא' אית ביה איסור שוחד והוא באומר לדיין לא תחייבני אם זכאי אני דכיון שיזכיר בדבריו לדונו יפה אין דעתו מתקרב לצד החובה ולכך נקרא שוחד שנעשה לב אחד ואפילו נוטל משניהם בשוה ומזכה את הזכאי ומחייב את החייב אית ביה תורת שוחד:

הב' אם אינו אומר לא תחייבני אם זכאי אני אע"פ שאומר לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אין זה תורת שוחד אלא תורת אגרא דדיניו בטילים מן הסתם ואסורים מהא דאמר רב בפ' עד כמה ראה למדתי אתכם וכו' מה אני בחנם אף אתם בחנם ואף על גב דמקרא לא משמע דאם עבר ודן בשכר דדיניו בטילים מ"מ רבנן קנסוהו בכך שעבר על דברי תורה כדכתבו התוספות סוף פ' האיש מקדש כו' ונראה דכש"כ דהיכי דמקבל בתורת שוחד דדיניו בטילים אלא דאיכא לחלק דאם לקחו בתורת שכר אין צריך להחזיר בדין דדוקא בלקחו בתורת שוחד דאמרו התורה לא תקח אם לקח הוי גזל בידו אבל במה שעבר על מה אני בחנם כו' אין צריך להחזיר:

הג' אם אינו נוטל אלא שכר בטילה אף ע"ג דלא מוכח על זה תניא מכוער הדיין הנוטל שכר אלא שדינו דין:

הד' בטלה דמוכח כעובדא דקרנא שרי אפילו לכתחלה וכגון שקיבל משניהם בשוה וכתב הרמב"ם שיטול משניהם בשוה זה בפני זה וכגון זה מותר וסיים ונראה דדיינים שעושים פשרה מותר ליטול אגרא דפשרה ולומר לא אומר לכם הפשרה כי אם בשכר כך וכך דדוקא אגר דינא הוא דאסור דכתיב ראה למדתי וכו' ומ"מ צריך שיטול משניהם בשוה זה בפני זה דכשם שמוזהר שלא להטות את הדין כך מוזהר בפשרה כדלקמן בסי' י"ב עכ"ל. הרי להדיא דאפי' בפשרה אינו מתיר אלא לומר לא אומר לכם הפשר כי אם בשכר ויטול בשניהם בשוה וזה בפני זה אבל לומר לדיין כשתעשה לי פשרה אתן לך כך וכך הרי זה שוחד גמור שהרי הוזהר שלא להטות הפשרה ואפילו לומר לא אומר לכם הפשרה כי אם בשכר אין דברי הב"ח מוכרחים מן הש"ס שלא יהי' זה בכלל מה אני בחנם כיון דמצוה להתחיל בפשרה ובעלי דינים מתרצים בפשרה חזרה הפשרה כמו דין ואסור להטות והוי בכלל ראה למדתי אתכם מה אני בחנם ועל כל פנים היכי שבעל דין בא אצל הדיין ואומר לו אני נותן לך כך וכך אם תוכל לזכני על פי דין תורה דזה גרע טפי מאומר לא תחייבני אם זכאי אני דמשמע מלשונו שאם לא יהיה זכאי יחייב אותו ואינו מהדר כל כך אחר זכותו אבל באומר אני נותן כך וכך אם תוכל לזכני בדין אין לך

שוחד גדול מזה וכל טצדקי דאית ליה למעביד עביד ומעור דברי חכמים ומסלף דברי צדיקים אוי לאזנים שכך שומעות ואוי לעינים שכך רואות וגדולה מזו נראה דאסור על פי הדין להקדים טענותיו לפני הבורר תחילה וה"ה לבורר לאוהב או שונא נמי שכנגדו יכול לפוסלו דהא לדעת חכמים אם מביא ראיה שהוא קרוב או פסול יכול לפסול דיינו של זה ומה לי פסול מחמת קורבא וגזלנותא או פסול מחמת אוהב ושונא דהא לפי דעת הרא"ש דמפרש דברי רש"י שבעל דין אומר שמסתמא היפך הדיין בזכותי אבל הבורר בעצמו מחויב לפסוק דין אמת לאמתו ובאוהב ובשונא אי אפשר להעמיד הדין לאמתו ומהאי טעמא אסור להקדים הטענות שיכנסו תחילה בדברי הבורר ולא יחזור מדעתו דהא אם אפילו השליש מסכים עמו והוא יודע שאין הדין כן אסור להטעותו בדברים ובמקדים טענותיו או אוהב ושונא אין חוזר מטענותיו וסובר שדין אמת דן וק"ו היכי שפושט ידו ומקבל ממון הרבה בשביל לזכות אותו בדין ואי הוי אתי לידי והיה תובע בעל הדין לדיין בזה עבור ממון שנתן לו ואמר כן שיזכה אותו על פי דין תורה הייתי מוציא בדיינין כי זה הוא שוחד גמור אוי להם ואוי לנפשם שמחללים את השם ומשפילים את הדין תורה עד עפר והתורה חוגרת שק על זה וראוי למנהיגי הדור והקהלות להסיר המכשילה זו מישראל וכך היה ראוי לנהוג באשר שמצוה על ישראל לפרנס הדייני' וכל מעות הפסק שאנו אשכנזים נוטלים הוי כמו שנתן לקופת הקהל כדי לפרנס הדיינים אם כן אם היה ריב בין אנשים ומנהיגי העיר רואים לפי הענין שצריכים לדון בזבל"א יקצבו המנהיגי העיר שכר להבוררים ולהשליש ויגזרו בחרם על הנותן ועל המקבל שלא יתן ושלא יקבל שום מתנה חוץ ממה שקצבו הקהל ועיקר הדין אם מתרצים לדון בזבל"א כל אחד בורר דיין הכשר לו ולצד שכנגדו ולא יסדר טענותיו תחילה אלא כשישבו שלשתן יטענו שניהם ואם רואה בורר איזה זכות או ספק לו בדין יוכל להחמיץ הדין כדי להוציא הדין לאמתו ואז הוא דיין צדק ע"פ דת ודין תורתינו וגם לא יבררו האוהב והשונא אלא ברצון שני הצדדים וכל זה נראה ע"פ הלכה ודת דין תורה כ"ד הטרוד בלמודו היום יום ה' ח"י שבט תצ"א לפ"ק:

נאום מאיר חונה בק"ק א"ש והמדינה:

שאלה קס

כתב הרא"ש ריש פסחים מחלוקים הגאונים אם ישראל הפקיד חמצו אצל חבירו וקיבל עליו הנפקד אחריות אם הנפקד חייב לבערו או המפקיד וכתב הרא"ש שנראה לו דדבר פשוט הוא דאע"פ שהנפקד קיבל עליו אחריות מ"מ עיקר הממון של בעלים הוא וכיון

שהשאילו הנפקד ביתו לשמירת ממונו קרינן ביה ביתו כו' ותמה אני שלא הביא ראיה מש"ס ערוך פ' חלק דף קי"ב ע"א דאיתא שם אמר רב חסדא פקדונות של אנשי עיר הנדחת מותרי' ופריך היכי דמי אלימא דעיר אחרת ואיתנהו בגוה פשיטא דמותרים לאו שללה הוא ומשני לעולם דעיר אחרת דמפקדי בתוכה והכי במאי עסקי' כגון דקיבל עליה אחריות מהו דתימא כיון דקיבל עלה אחריות כדידיה דמי קמ"ל הרי להדיא אף דקיבל עליו הנפקד אחריות לאו כדידיה דמי' אלא ברשות המפקיד וה"נ לענין חמץ וזה ראיה שאין עליו תשובה ומה שכתב בשם הרא"ש שלא הבין ראיות הרב רבינו יונה כבר בארתי בתשובתי פנים מאירות יעויין שם:

שאלה קסא

נשאלתי בשר שנמלח להוציא דמו ונטף מציר למטה על הבשר ועל הכבד שנשרה במים והבשר והכבד היו עולים קצת למעלה מן המים וקצת הי' שרוי' במים מה דינו של הבשר והכבד:

תשובה כבר הכריע רמ"א בסי' ס"ט סעי' י"ח דבשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב אסור לאכלו אפי' צלי כיון שאין לו מקום לזוב לחוץ בכלי שאינו מנוקב אסור לאכלו צלי דהרי חוזר בולע הוא לתוכו והוי כאלו נתבטל בדמו ושוב אינו יוצא לא ע"י מליחה ולא ע"י צלי' ודוקא אותו חתיכה התחתונה המונחת למטה בכלי ונוגעת בציר אותו חתיכה כולה אסורה אבל שאר חתיכות שעלי' הנמלחי' עמה ואינם נוגעים בציר אינם נאסרים מזו אע"ג שנוגעים בה דכולה האי אין הכלי מונע הדם מלצאת והכי נהוג שמעינן מזה בכלי שאינו מנוקב הוי כאלו נתבשל בתוכו ואינו יוצא על ידי צלי' אבל אם נפל בשר שלא נמלח כלל דאפילו אם נפל לציר ממש אין לאוסרו דאמרינן לכשימלחנו על ידי שיפלוט דם דידה יפלוט גם כן מה שבלע ממקום אחר אם כן כל שכן דמהני בי' צלי' ופשיטא היכי דאם כבר שהא הבשר העליון כדי מליחה דציר כזה מצד החומרא אנו אוסרי' כדי קליפה דהיינו בכלי שאינו מנוקב אבל בנידן דידן יש להורות להדיח הבשר ולחזור ולמלחו או לצלות הבשר והכבד ואין כאן נידנוד איסור ועי' ביו"ד סי' ע' וק"ל:

שאלה קסב

מעשה באחד שקנה ארבע חביות יין וקנה כדרך התגרי' ונתחייב המוכר להביא היין למקום פלוני וכתב לו התחייב' בזה"ל מודה אני ח"מ בדבר הד' חביות יין שקנה ראובן ממני מחויב אני להביא כל הוצאתי למקום פלוני בשלימות בלי שום חסרון ואם

יתקלקל ח"ו החשוקי' שקורין רייפ"ן או החביות הכל על אחריותי ובאם הדרך נתנסך ע"י העגלנים והלוקח אינו רוצה לקבל היין ותובע כל המעות מהמוכר באשר שנתחייב להביא היין בשלימות והמוכר אומר שלא קיבל אלא להביא במלואו וטובו שלא ישבר אבל אחריות הניסוך לא קיבל מאחר שכבר קנה היין והיין ברשות הלוקח.

תשובה

כיוצא בדין זה כתב הרא"ש בתשובת והביאו הטור וש"ע בח"מ ס"ס רכ"ה וז"ל הש"ע המוכר לחבירו מרתף יין והתנו ביניהם שלא יהי' אחריות על המוכר רק אם תשבר החביות או תשפוך בלבד ולא הי' אחריות על הלוקח אלא לענין הטעם בלבד כגון אם יתחמץ ואם אח"כ לא אירע כי אם אונס נסך הוא על המוכר עכ"ל והטעם משום כיון דקיבל עליו מוכר אונס דאתי מעלמא ה"ה אונס ניסוך דאתי מעלמא משא"כ הלוקח לא קיבל אלא אונס דאתי מגוף היין. והנה המעיין בתשובת הרא"ש יראה שאין זה עיקר טעמו אלא טעמו כעיקר כמו שהביא הטור באריכות וז"ל איכא למידק אחריות שבירה קיבל עליו המוכר בלבד ולא אחריות שום הפסד אחר שיבא ליין ואיכא נמי למידק איפכא שאחריות הטעם קיבל עליו הלוקח בלבד ולא קיבל עליו אחריות שום הפסד אחר שיבא ליין והואיל איכא למידק הכי והכי אוקי ממונא בחזקת מריה ולא נוציא המעות מהלוקח שהוא מוחזק בהן כי עדיין לא פרע המעות ועוד כי הדבר מוכח כי המוכר קיבל עליו אחריות היין אונס דאתי ליה מעלמא שפיכה ושבירה ומסתמא ה"ה נמי כל אונסא דאתי ליה מעלמא דמאי שנא האי מהאי אלא שכתבו אונס שפיכה ושבירה דשכיח אבל אונס ניסוך דלא שכיח לא אסקייהו אדעתייהו להזכיר בכתיבה אבל הלוקח לא קיבל עליו אלא אחריות גוף היין אם יתקלקל כטעם הנ"ל והאמת על הטעם השני יש לפקפק שכתב דאונס ניסוך דלא שכיח לא אסקוהו אדעתי' להזכיר בכתיבה א"כ הכי נמי נימא דלא אסיק אדעתי' לקבל עליו אחריות דהא אפילו אם קיבל עליו כל אחריות מה שיארע בזה המקח אפ"ה אונס דלא שכיח לא קיבל וכן כל תנאי שבממון שאומדין דעת המתנה ואין כוללין באותו התנאי אלא דברים הידועים שבגללן הי' תנאי והן הי' בדעת מתנה כשהתנה כההוא דרב פפא ורב הונא ברי' דרבינא זבין שומשא אגודא דנהר מלכא קבלו עלייהו המוכרין וכו' וכיון שנסתם הנהר ואמרינן שלא הי' צריך לשכור בהמות להביאם שבוודאי לא הי' בדעתו על אונס דלא שכיחי וזה דוחק לחלק בשביל דלא שכיחי לא הזכירו בשטר ולענין חיוב אחריות יהי' שכיח שקיבל עליו ובפרט שלא הזכיר סתם אחריות אלא אחריות שבירה ושפיכה ועיקר הטעם שדן הרא"ש דאוקי ממונא בחזקת מרי' קמא:

ועוד אף לפי הטעם האחר שכתב הרא"ש לחלק דהתם כיון דהלוקח לא קיבל עליו אלא אחריות גוף היין אם יתקלקל משמע דוקא התם דחזינן שלא קיבל עליו הלוקח אלא אחריות מגוף היין משמע אבל לא אונס דאתי מעלמא אבל בנידן דידן שלא קיבל אחריות הלוקח והמוכר לבד קיבל להביא בשלימות היין על האחריותו אין בכלל זה אלא אחריות שבירה ושפיכה ולא ניסוך. ויש להביא ראי' ממתניתין דסוף פ' טבול יום דתנן התורם את הבור ואמר הרי זה תרומה על מנת שתעלה שלם מן השבר ומן השפיכה אבל לא מן הטומאה רבי שמעון אומר אף מן הטומאה והרמב"ם פ"ד מהלכות תרומה פסק כת"ק שמעינן מזה היכי דאתני בתנאי ע"מ שמעלה שלם הי' כוונתו דוקא על שפיכה ושבירה ולא על הטומאה הבא ממקום אחר ה"נ בנידן שלפנינו דלא התנה המוכר אלא על שפיכה ושבירה אבל לא על ניסוך ולפי זה לא מבעי' היכי שכבר קיבל המוכר מעות שאינו צריך להחזיר אלא אף אם עדיין לא נתן הלוקח המעות דמחויב לשלם מכח מתניתין דלעיל הנראה לפע"ד כתבתי. ולפ"ז אף בנידן הרא"ש אם כבר קיבל המוכר המעות אינו מחויב להחזיר דהרא"ש לא דן אלא מטעם דאוקי ממונא בחזקת מרי' קמא והסבר' השני' לא כתב אלא סניף לטעם הראשון אבל היכי דהמוכר מוחזק לא מוציאין ממון מיד המוחזק כנ"ל ועי' בס' עטרת צבי מה שכתב בשם הט"ז:

שאלה קסג

בשחרית אהבה רבה לאהו' אדמ"ו מחותני הגאון נר"ו יא"ק אני הוא השואל ומבקש שיורני וילמדנו רבינו הלכה למעשה בנדון שבדקתי ובטלתי חמץ בתקנת חכמים ומכרתי החדר בכסף ובמסירת המפתח כדינו ובתוך החמץ הי' ג"כ שני פאק נירן בורגר לעקוחין שקודם המכירה הי' דעתי עלי' למוכרם בתוך שאר חמץ בשביל זה הניחם שם בחדר הנ"ל רק בשעת המכירה הייתי פורט לקונה נכרי כל חמץ בפרוטרוט מה שהי' עיני ראוי ונשכחת מלבי שנם הלעקוחין הנ"ל המה שם ונעלמו מעיני ולא היתי פורט אותם ואחר זמן איסורו נזכרתי והנני כשואל ופניו כלפי הנשאל אם זה הוא הדין המבואר בש"ע סי' תמ"ח חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אסור אע"פ שביטל די"ל דוקא אם נמצא במקום שהי' לו בודק ולא בדק יפה יפה וחיישינן להערמה אעפ"י שביטל אבל בנ"ד שהי' מסוגר בחדר והמפתח הי' ביד נכרי אי הוי כחמץ שנפל עליו מפולת דמותר אחר הפסח ועוד יש מקום להתיר דיש ספק גדול וקרוב לודאי שהלעקוחין נילושו בדבש בלי הערובת מים והוי מי פירות ומשום האי ספיקא י"ל דהוי כחמץ נוקשה אם ע"י התערובת אע"פ שאסירו מדרבנן לא קנסינן אם עבר ושהה לכתחילה אעפ"י שי"ל שזה

הוי ספק דאורייתא מ"מ י"ל בספק חמץ כזה יש לסמוך על בה"ע דמתיר בהנאה והטור לא כתב דאין לחלק בין אכילה להנאה אלא בודאי חמץ ולא בספק ובפרט בספק כזה שתספק הוא על הגוף הדבר ואין להאריך שכל רז לא אניס לי'. כ"ד אהו' מחו' הדש"ת הק' יוסף מלבוב:

תשובה

ברכתי תעלה לראש יוסף המשביר גמיר וסבור ומסביר ומנהיר חכמים בהלכה הליכות עולם לו הלוא הרב המופלא החריף והשנון זית רענן הקצין כבוד מוהר"ר יוסף נר"ו. הנה ביום אתמול קבלתי שאלתו כשאלות הראשונים המראה פנים מאירות לכל צד והייתי טרוד בטרדות עיוני' לעיין ולברר הלכה תוס' להתחיל בלימוד תחילת הזמן ומפני צבור אמרתי להפסיק באמצע הפרק להשיבו דבר ה' זו הלכה למעשה בענין שבדק מכ"ת וביטל החמץ שהי' ג"כ שני פאק נידן בורגר לעקוחין שקודם המכירה הי' דעתו עליהם למוכרם בתוך שאר החמץ רק בשעת המכירה הי' מכ"ת פורט לנכרי כל החמץ בפרוטרוט ונשכח מלבו לפרוט הלעקוחין ונשאל מכ"ת אם לדמותו לדין המבואר בש"ע סי' תמ"ח חמץ שנמצא בבית ישראל אחר פסח אסור אע"פ שביטל או דילמא י"ל דהתם מיירי דנמצא במקום שהי' לנו לבדוק ולא בדק חיישינן להערמה אבל בנידן דידן שהי' מוסגר בחדר והמפתח הי' ביד נכרי אי הוי כחמץ שנפל עליו המפולת דמותר אחר פסח וזה תוכן מכווין שאלתו:

והנה אם אמנם שמכ"ת דנהירן לי' שבילי דנהר דעה מ"מ אדברה בעדותו ואקוה שלא אבוש בהלכה ראשון לציון תחילה נאמר ונברר הדין מה שכתב הטור בסי' תמ"ח דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אפילו הניחו שוגג או אנוס מהיכן הוציא הדין זה כי אין לנו ראי' מוכחת מן הש"ס דקניס ר"ש אף בשוגג והרמב"ם פ"א מה' חמץ דין ד' כתב חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לעולם ודבר זה קנס הוא אפילו הניחו בשוגג או באונס כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח כדי שיהנה בו אחר פסח כו' וכתב הכ"מ חמץ שעבר עליו בפסח כתב הרב המגיד נלמד מדין ישראל שהרהין חמצו אצל כותי כלומר דאמרינן בי' שאם לא אמר ליה קנה מעכשיו אסור אחר הפסח ולא מפלגינן בין אם הי' אונס ולא יכול לפרוע לכותי להיכא דהי' בידו לפרוע אבל מדברי הר"ן משמע שאם לא עבר עליו לא מדאורייתא ולא מדרבנן כגון ששכחו ואחר פסח מצא מותר ולפ"ז ההיא דישראל שהרהן חמצו בידו לפרוע א"נ דאפילו אין בידו לפרוע לא מיקרי אונס משום דמעיקרא לוה מדעתו עכ"ל. הרי לפנינו דאין לנו ראי' ברורה לדברי הרמב"ם שקנסו בשוגג אלא מסתימת דברי הש"ס בדין ישראל שהרהן וכו'. וכבר

יש לדחות כמו שעלה בדעת הכ"מ בדברי הר"ן ובאמת ראי' חלושה היא זו להחלי' הדין לקנוס בשוגג במה שלא נזכר בפירוש בש"ס ועל המחמיר להביא ראי' ולי נראה דדבר זה במחלוקות שנוי' בפ' הנזיקין דף נ"ד פליגי ר"מ ור"י אי קנסינן שוגג אטו מזיד ומסיק הש"ס דר"י לא קניס בדרבנן בדאורייתא קניס ופריך הא מנסך מדאורייתא ולא קניס ומשני משום חומרא דע"ז מבדל בדילי מני' ופריך מדתני הנוטע בשבת כו' ר' יודא אומר בשביעית בשוגג יקיים במזיד יעקר ובשבת בין בשוגג ובין במזיד יעקור ופריך ולטעמיך תיקשי לך היא גופי' מכדי הא מדאוריית' והא מדאורייתא מ"ש שבת ומ"ש שביעית ומשני אליב' דר"מ דנחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות ודר"י אדר"י לא קשי' באתרא דר"י חמירי לי' שביעית והוי לי' כחומרא דע"ז דלא חשדינן לי' שיעבור במזיד ויאמר שוגג אני אבל בשאר מילי דאורייתא קניס שוגג אטו מזיד ואנן קימ"ל דהלכה כר"י וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ז מהלכות חובל דהלכה היזק שאינו ניכר לא שמי' הזיק וע"כ פליגי ר"מ ור"י אי קניס שוגג אטו מזיד בדרבנן והלכה כר"י דלא קניס שוגג אטו מזיד בדרבנן ובדאורייתא קניס:

ונפלאתי מאוד על הרמב"ם שכתב בפ' א' מהלכות שמיטה דין י"ב הנוטע בשביעית בין בשוגג ובין במזיד יעקור מפני שישראל חשודי' על השביעית אם תאמר בשוגג יקיים יאמר המזיד שוגג הייתי עכ"ל ותמה אני דטעם זה דישראל חשודי' על השביעית אין אנו צריכים אלא לר"מ אבל לר"י דהילכת' כוותי' נגד ר"מ דסביר לי' בשוגג יקיים משום דבאתרי' דר"י חמירי לי' שביעית וא"כ בכל אתר ואתר דלא חמירי לן שביעית יותר משאר אסורי' דאורייתא חוזרין אנו להכלל דבדאורייתא קונסין שוגג אטו מזיד ואין אנו צריכין להטעם דנחשדו ישראל על השביעית וצריך עיון והדרן לכללן דהלכה כר"י בדאורייתא קניס שוגג אטו מזיד בדרבנן ולא קניס ולכך גבי מטמא ומדמע בשוגג פטור א"כ בדין חמץ שלא ביטלו והניחו בשוגג ראוי לקנוס בדאורייתא אבל אם ביטלו ושכח מלמכרו לא קנסינן שוגג אטו מזיד. ואף שכתב הטור חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אוסר בירושלמי אע"פ שביטלו דחיישינן שמא יערים לומר שבטלו אע"פ שלא בטלו וכתב הב"י בשם הרא"ש דחמץ שביטלו מן הדין הוא מותר כיון דביטלו לא עבר על בל יראה וליכא למקנסי' ובירושלמי פליגי בה בהפקיר חמצו בי"ד אחר פסח מהו רבי יוחנן אסור דחייש להערמה שמא לא יפקרנו ויאמר הפקרתי וריש לקיש אומר מותר וידוע דהלכה כרבי יוחנן נראה דהתם מיירי במזיד שעבר על תקנת חכמים ולא מכרו ולכך ר"ל דחיישינן להערמה וקנסינן לי' אבל היכי שביטל בשוגג לא הוציא מביתו ומרשותו ונקטינן לכללן דבדרבנן לא קנסינן שוגג אטו מזיד ואף למסקנ' דשמעתתא

דמסיק ורמי דר"י אדר"י בדרבנן דתני' נפלו ונתפצעו אחד שוגג ואחד מזיד לא יעלו דברי ר"מ ור"י והא הכא דמדאורייתא חד בתרי בטל ורבנן הוא דגזור וקא קניס ומשני התם היינו טעמא דר"י משום דאתי לערומי' ופי' רש"י ויאמר שוגג הייתי ולא נתכוונתי כדי להעלותן וא"כ כל היכי דחייש לערומי אף בדרבנן קנסינן שוגג אטו מזיד הא אנן לא פסקינן בזה כר"י אלא כרבי יוסי ור"ש דלא חייש לערומי וכמו שכתב ביו"ד סי' נ"ט וא"כ לר"ש גופי' ס"ל דלא קניס שוגג אטו מזיד בדרבנן דלא חייש לערומי דהא בלאו הכי צריכין אנו לחלק דהא בדרבנן גבי מטמא ומדמע לא קנסינן שוגג אטו מזיד ולא חיישינן לערומי וא"כ צריכין אנו לומר בשלמא גבי נפלו ונתפצעו משום הפסד ממון חיישינן שיערים במידי דרבנן אבל גבי מטמא ומדמע מסתמא אין אדם חוטא ולא לו לא חיישינן שיטמא במזיד ויאמר שוגג היתי וא"כ בנידן דידן נמי אף שחייש רבי יוחנן לערומי היינו דוקא במזיד שעבר על תקנת חכמים ולא ביער חיישינן שמא יערים ולא ירצה להפקירו מפני הפסדו ויאמר הפקרתי משום שעבר במזיד או די"ל דמיירי במקום שלא יכול למכרו לכותי שלא הי' מצוי אצלו אבל היכי שכבר ביטל ושגג בתקנת חכמים לא חיישינן לערומי ובפרט שהי' יכול למכרו ולא הי' מפסיד כלום בתקנת חכמים לא חיישינן לערומי שיעבור במזיד על תקנת חכמים וא"כ בנ"ד שכבר ביטלו ונשכח מלבו לקיים דברי חכמים הדרן לכללן דלא קנסינן שוגג אטו מזיד בדרבנן:

אך בזה איכא לספוקי אם חמץ זה הי' בכלל ביטול דהא כתב הטור בסי' תל"ד שהרא"ש הי' נוהג לבטל פעם אחרת ביום לפי שרגילין לקנות פת וגם בפת ששייר בלילה למאכלו חוזר וזוכה בו כו'. ולפ"ז גם בנ"ד כל מה שביטל הי' בדעתו על חמץ שהי' לו במקומות אחרים דלא חזי אבל חמץ שהכניס בחדרו והי' בדעתו למכור חמץ זה לא ביטל וכיון שלא פרט החמץ הנ"ל נשאר ברשותו בלא ביטול והוי שגג באיסור דאוריית' וקנסינן בשוגג אבל נראה כיון דפרט בביטולו דחזית' ודלא חזית' כוונתו על כל חמצו שימצא אח"כ ברשותו וכן משמע מתשובת שער אפרים סי' ד' כשמבטל אחר הבדיקה ואומר כל חמירא אפילו שלא מכר או לא נתן לעכו"ם במתנה מ"מ אינו עובר בבל יראה ושם מיירי שהי' לו י"ש הרבה ולאו בשופטני עסקינן שלא ימכור חמצו וע"כ ע"י שכחה נעשה אפ"ה חשיב שפיר ביטול חמצו ע"י שאמר כל חמירא וה"ה בנ"ד די"ל שמכר כל מה שבחדרו אף שלא פירש הלעקוכי"ן וי"ל אלו הי' נזכר הי' מוכר לו ביוקר זה אינו דהא גבי בכור שמכר לכותי ביו"ד סי' ש"ך אף שמקנה לו הבהמה בעד פרוטה והיא שוה כפלים אין חוששין בזה משום ביטול מקח דאנן סהדי שישראל גמיר ומקני לכותי כדי ליפטור מן הבכורה וא"כ ה"ה גבי חמץ דקימ"ל דשלוחו של אדם יוכל לבטל ואף

שי"א דביטול מתורת הפקר נגעי בי' מ"מ כיון דחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו בגילוי דעתו דלא ניחא לי' דלהוי זכותי' בגוי' כלל סגי כמ"ש הב"י בס"ס תל"ד א"כ גם בנ"ד אין לנו גילוי דעת יותר מזה שהכניס בתוך החדר שרצה למכור כל חמצו אף שלא פרט מ"מ בתר דעתו אזלינן ודעתו הי' למכור הכל אף שלא פרט נמצא שאינו ברשותו כלל:

ומה שרצה מכ"ת לצדד להיתר דהוי ספק קרוב לוודאי שהיו הלעקוכי"ן נילושו בדבש בלי תערובת מים והוי מי פירות והנה אודיע שבספק זה צידד גם הלבו"ש בסי' ס"ז וז"ל דבש של כותי' יש אוסרין לאכול אותו בפסח משום דרגילות היא שמערבין בו קמח אבל חששא רחוקה היא זו דהא אפילו את"ל שנתערב בו קמח הא דבש כמי פירות הוא דמי ואין מחמיצין אם לא שתאמר שמא עירבו בו מים הוי תרי ספיקא לקולא ולשמא עירבו בו סולת דמחזיקין אותו לחמץ גמור כדאיתא לעיל סי' תנ"ג ליכא למיחש במדינות אלו שאין סולת מצוי כלל בכל אלו המדינות שאין נוהגין בלתיתה כלל עכ"ל. מ"מ נראה דלא כתב אלא לפי המדינות שלא הי' נוהגין בלתיתה אבל במדינות אלו שכולם נוהגים בלתיתה א"כ אין כאן ספק שבודאי לקחו סולת לעיסה זו הנילושה בדבש והוי חמץ גמור. אך שמעתי ממקצת אנשים שהאומנים המתקנים הלעקוכי"ן אלו אינם לוקחים קמח חיטים אלא קמח שופן שזה אינן נוהגין ללתותו א"כ מצינו למימר דספק שלא לקחו כלל מקמח סולת אך שאף בלא ספק זה אני אומר בטח שכבר הוכחנו לעיל שר"ש גופי' לא חייש באיסורי דרבנן לערומי ולא קניס שוגג אטו מזיד א"כ היכי דביטל חמץ ושכח ולא מכר חמצו בוודאי לא חיישינן לערומי ולא קנסינן שוגג אטו מזיד והב"י ביו"ד סי' כ"ט וכתב דקנס לא שייך אלא במזיד ולא בשוגג וכיון דבתלמודא דידן אמרינן ר"ש קנסא קא קניס ור"ש גופי' לא קניס במילי דרבנן שוגג אטו מזיד א"כ בנ"ד או שהוא בכלל ביטול או שהוא בכלל מכירה פשיטא דהני הלעקוכי"ן מותרין באכילה והמקיל במילי דרבנן כזה לא הפסיד:

ואגב דאיירינן בקנס' שוגג אטו מזיד אכתוב מה דתמי' לי על פרי חדש שכתב ביו"ד סי' צ"ט ס"ק י"ב וז"ל הרמב"ם בפ"ד מהל' חובל פסק כר' יהודא דלא קניס שוגג אטו מזיד בדרבנן אבל בדאורייתא קניס וכו' וכן בפ"י מהל' תרומות גבי זר שאכל תרומה טהורה פסק שאם שילם חולין טמאים אפילו בשוגג יחזור וישלם מן טהורים וה"ט משום דבדאורייתא קנסינן שוגג אטו מזיד עכ"ל. ונפלאתי על הגאון הנ"ל איך נעלם ממנו ש"ס ערוך אשר לפי הנראה הי' עסיק בש"ס זה ופריך מיני' לרבי מאיר דס"ל כי קניס בדרבנן אבל בדאורייתא לא קניס ופריך מהאי ברייתא דאם אכל תרומה טהורה ושילם חולין

טמאים דסומכו' אמר משום ר"מ בשוגג תשלומיו תשלומין במזיד אין תשלומיו תשלומין ואמר רב אחאי ברי' דרב איקא הכא קניס שוגג אטו מזיד איכא בנייהו דר"מ סבר לא קניס שוגג אטו מזיד וחכמים אומרים קנסו ומשני הכי השתא התם גברא לשלומי קא מכווין אנן ניקם ונקנסי' וע"כ אין כאן אלא איסורא מדרבנן דמדאורייתא תשלומין מעלי' היא דלפי מדה משלם וכי משלם טמאין אפילו מזיד איסור' דרבנן הוא דעביד ולא קניס ר"מ שוגג אטו מזיד וכן פי' רש"י בפ' האשה רבה דמדאורייתא תרומה מעלי' הוא דהתורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה אלא דקנס חכמים הוא שיחזור ויתרום ואי ס"ד דהוי איסור דאורייתא איך מצא ידיו ורגליו בבהמ"ה מאי פריך מיני' לר"מ דהא באמת לר"מ לא קניס בדאורייתא שוגג אטו מזיד אלא ע"כ שהוא איסור דרבנן והרמב"ם פסק כחכמים שקנסו שוגג אטו מזיד אף בדרבנן:

ובזה ישבתי תמי' הב"י על התוספת בר"פ תערובות גבי דבר שאינו מתבטל מחמת חשיבתו שנתערב באלף ונפל אחד מהם לים המלח הותרו כולם ופר"י דוקא נפלה אבל אם הפילה אפילו שוגג אסור אטו מזיד וכך הם דברי הרא"ש בתשובה וכתב הב"י והוא תימא למה פסקו כר"מ ור"י נגד ר"י ור"ש אבל לפי מה שכתבנו כיון דבברייתא תני בלשון חכמים גבי אכל תרומה טהורה ושילם חולין טמאין דקנסו שוגג אטו מזיד אף בדרבנן ש"מ דכך הלכה כר"י ולכך כתבו דוקא נפלה אבל אם הפילה אפילו שוגג אסור אטו מזיד ובספרי בחדושי על הלכות זבחים כתבתי והוכחתי דכל שלא ידע מתערובת והפיל לים לא שייך ביה קנס וכעת מצאתי שכתב הב"ח בשם או"ה כלל כ"ד לתרץ דברי הטור בסי' צ"ט מיירי שבטל בשוגג קודם שנודע התערובת הילכך לא קנסו שוגג אטו מזיד ובסימן קי"ד מיירי במפיל לאחר שנודע התערובת ושמחתי כעל כל הון שכוונתי לדעתו. ולפ"ז י"ל שהרמב"ם ג"כ פסק דקנסו שוגג אטו מזיד אף בדרבנן והב"י כתב וז"ל ודע שהרמב"ם לא חילק בפירוש בין שוגג למזיד ואעפ"כ יש ללמוד מדבריו שמחלק ביניהם שהרי כתב כלשון זה אסור לבטל איסור של תורה לכתחילה ואם ביטלו הרי זה מותר ואע"פ כן אסרו אותו חכמים משום קנסא עכ"ל ודבר ברור הוא דלא שייך קנסא בעושה בשוגג עכ"ל הב"י:

ואני אומר דמשום הא אין הכרע בדברי הרמב"ם שיסבור דלא קנסו שוגג במה שכתב ואע"פ כן אסרו אותו חכמים משום קנסא דגם שוגג בכלל כיון דקנסו שוגג אטו מזיד הכל בכלל קנס וע"כ היינו מוכרחים לומר אף דפסק הרמב"ם כר' יודא במטמא ומדמע דלא קניס שוגג אטו מזיד מ"מ גבי תערובת איסור מודה ר"י דקנסו אף בשוגג משום דאתי לערומי כמו שמחלק הש"ס אליבא דר"י וכן באוכל תרומה טהורה ושילם חולין

טמאין קנסינן שוגג אטו מזיד דלא אתי לערומי. אבל אי קשיא הא קשיא בפ' י"ג מהלכות תרומה דין יו"ד פסק הרמב"ם כסתם מתניתן דסוף פ"ה דתרומה דתרומה שנפלה לפחות מק' ואח"כ נפלה לשם חולין אם שוגג מותר ואם מזיד אסור וע"כ משום דמדאורייתא כבר היה מבוטל ובדרבנן לא קנסינן וצ"ע ליישב דברי הרמב"ם למה פסק באכל תרומה טהורה ושילם חולין טמאין דקנסינן שוגג אטו מזיד אף בדרבנן ואזכיר מה דתמיה לי על הט"ז בי"ד סי' צ"ט סק"ט דכתב אם טעה בדין הוי שוגג וכתב שוב מצאתי בדברי תוספת בבכורות דף כ"ג ר"ה סבר דאפי' למ"ד קניס שוגג אטו מזיד במבטל איסור מ"מ בשוגג שקסבר שמותר לבטל מותר עכ"ל וטעות נזדקרה לפניו דהתוספת לא כתבו אלא למ"ד בשוגג יעלו כתבו ושמא הא חשיב שוגג כשסבר שמותר לבטל אבל למ"ד דקניס שוגג אטו מזיד בשוגג שקסבר שמותר לבטל נמי קניס ונפלאתי על הט"ז וגם על התוספות שכתבו בדרך שמא והוא ש"ס ערוך בפ' הגוזל קמא דף ק"ה ע"ב דמבעיא לן אי קניס ר"מ שוגג אטו מזיד בגזלן ובעי למפשט מלוקח וקאמר הש"ס מאי לאו בעם הארץ דלא ידע דקרקע אינו נגזלת וש"מ בשוגג נמי קניס הרי להדיא דאם אינו יודע הדין הוי שוגג והתם מסיק דבמזיד קניס בשוגג לא קניס ובמילי דרבנן יש לסמוך על מסקנא זו דכל היכי דקניס במזיד לא קניס בשוגג ועיין במכות דף ט' באומר מותר אי הוי שוגג או אונס ובשבת ריש כלל גדול ובמנחות דף מ"ט ע"א גבי הכהנים שפיגלו בשוגג ומוקי דאומר מותר וחשיב שוגג וכן בתרומה דף י"ז קאמר הש"ס היכי דמי שוגג אמר חזקיה כסבר שהוא מותר להמיר כו' הרי להדיא היכי דטועה בדין חשיב שוגג:

שאלה קסד

נשאלתי ישראל ששכר ערלים להביא יין והיה לו ששה עגלות טעונים יין ולעת ערב הלך ישראל קודם העגלות לראות הדרך אם הוא טוב או רע והי' צועקים העגלנים ונפלה העגלה עם החביות והעגלון הניח ידו על המגופה כדי שלא יצא היין ומיד בבואו הישראל דחף לנכרי והניח לטפטף היין עד שנתאספו כל העגלנים והגביהו החביות על העגלה וסתם המגופה וע"י הגבהה וטילטול החביות נסדק דף אחד והיין היה מטפטף ובא עגלון אחר עם רגב אדמה לחה כמו טיט ומירח על השבר הנ"ל ונשאלתי אם יש להכשיר היין הנ"ל או לאו עכ"ל:

תשובה ברורה לזה דהא איתא בי"ד סי' קכ"ד סעיף כ"ג חביות שהיתה נקובה בצדה ונשמט הפקק מהחביות והניח העכו"ם יד במקום הנקב כדי שלא יצא היין כל היין שמראש החביות עד הנקב אסור בהנאה כו'. וכתב רמ"א ודווקא שהיה שם ישראל

להציל היין ובא עכו"ם להצילו אבל אם לא היה כאן ישראל להציל ובא עכו"ם להצילו לא גרע ממדדו בידו מאחר דבמלאכתו הוא עוסק והכל מותר בהנאה או בשתי' לקצת גירסות וכתב הש"ך ס"ק ס"ד בשם רבי אליעזר מזרחי וז"ל וה"ה אם ישראל שם ובשעה שנשמט הברזא הי' עכו"ם יותר קרוב מישראל ולא רצה העכו"ם להמתין על ישראל לסתום הנקב כדי שלא יהיה היין נשפך בינו ובינו או שהיה ישראל עוסק בענין אחר כאין שם ישראל להציל עכ"ל. הרי בנדון דידן שהיה ישראל רחוק מן העגלה לתור הדרך הטוב שילכו באישון לילה ואפילו אם היה כותי נותן ידו על הגוף היין היה מותר ואפילו לגירסא דמותר בהנאה משמע אבל לא בשתיה מ"מ הא הביא הש"ך בס"ק ס"ו בשם תשובת ר"א מזרחי דלדידן דקי"ל דעכו"ם בזמן הזה לאו עובדי ע"ז הם ומגען שלא בכוונה מותר בשתיי' ה"נ מוהר בשתי'. ומשמע מדבריו שם להדיא דה"ה ביש שם ישראל נחתינן חד דרגא ולדידן כולה שרי ומיהו היינו דוקא במקום הפסד וכמ"ש לקמן ס"ק ע"א עכ"ל. הרי להדיא כיון דבנידן דידן כאין שם ישראל דמי אפילו אם היה נשמט הפקק לגמרי והניח הכותי ידו על היין שלא יצא הי' מותר לדידן בשתיה וק"ו עכשיו שהניח ידו על הפקק שלא יצא היין שהוא מגע על ידי דבר אחר שהוא מגע שלא בכוונה. ואף שכתב הרמ"א אבל אם הכניס אצבע לפנים או ברזא ארוכה כבר נתבאר דכולה אסור בהנאה והכא היה הפקק מגיע ליין מ"מ הא כתב הש"ך בס"ק ס"ח בהכניס ברזא ארוכה שרי אף בשתיה במקום הפסד לדידן ואף שכתב הש"ך בס"ק ע"א בשם רש"ל דמגע עכו"ם בכוונה ע"י ד"א בזמן הזה אין להתיר אלא במקום הפסד מרובה מ"מ נראה דבנידן דידן הוי מגע עכו"ם שלא בכוונה די"א דאפילו מדדו בידו אינו אוסר בהנאה. וכתב הש"ך ס"ק מ"ט ולדידן שרי בשתי' במקום הפסד והשיג על העט"ז שכתב הפסד מרובה וכתב ולי נראה דה"ה הפסד מועט ואף הלבו"ש לא כתב אלא במדדו בידו אבל בקנה ופשיטא בנידן דידן שאפשר שלא ידע עכו"ם שהפקק מגיע ליין דשרי לדידן אף בהפסד מועט אפילו בשתיה וק"ל לפע"ד כתבתי

שאלה קסה

אורח חיים סימן פ"א כתב המג"א וז"ל כתב בש"ל אינו נכון לקרות ק"ש אצל התינוק דסתם תינוק מטפח באשפה עכ"ל. ולי נראה מטעם אחר שאין מקנחין עצמן וצואה בפי הטבעת אפילו היא מכוסה אסור כמ"ש בסי' ע"ו סי"ד עכ"ל המג"א. וכתב עליו הבאר היטב ונ"ל במחילה טעה בזה כי צואה בפי טבעת דווקא לאותו אדם אסור ולאדם אחר הוי כצואה מכוסה ודוק עכ"ל. והנה בהשקפה ראשונה היתי משתומ' בשעה חדא איך

לא הרגיש הגאון המחבר מג"א דבר כזה אבל אחר העיון אמרתי צדקו דבריו מאוד ובאורו נראה אור דהא ביומא דף ל' ע"א איתא אמר רב פפא צואה במקומה אסור לקרות ק"ש ופריך היכי דמי אי דנראית פשיטא אי דלא נראית לא ניתנה תורה למלאכי השרת ומשני לא צריכי דיושב ונראית עומד ואינו נראית ופריך ומאי שנא מצואה על בשרו דאיתמר צואה על בשרו או שהיו ידיו בבית הכסא רב הונא אמר מותר לקרות ק"ש ורב חסדא אמר אסור לקרות ק"ש ומשני במקומה נפיש זוהמא שלא במקומה לא נפיש זוהמא ופירש רש"י רב חסדא אמר אסור משום כל עצמותי תאמרנה טעמא משום כל עצמותי תאמרנה אבל משום זוהמת הריח לא וקשיא לרב פפא מתרווייהו ומשני במקומה נפיש זוהמא שחמה היא שלא יצא לאויר ולא נתפזר ריחה הרי לפי' רש"י דאפילו אינו נראית כשהוא עומד ונראית כשהוא יושב דאף דאין בה הטעם משום כל עצמותי תאמרנה אפ"ה אסור במקומה דנפיש זוהמא משום זוהמה הריח ופשיטא היכי דנראית גם כשעומדים דאיכא זוהמת הריח ואם כן כיון דדינו דרב פפא אין בו משום כל עצמותי תאמרנה אלא בשביל זוהמת הריח א"כ גם לאחרים אסור לקרות אצלן וכבר כתב המג"א בסי' ע"ו ס"ק א' דאף למ"ד דהפסקה מועלת לריח רע דוקא מחיצה אבל כפיות כלי לא ואם כן לא מהני כסוי צואה היכי שמגיע ריח רע וא"כ שפיר כתב המג"א שאינו נכון לקרות ק"ש אצל התינוק אחר שאין מקנחין עצמן וצואה בפי טבעת אפילו היא מכוסה אסור משום דנפיש זוהמת הריח במקומה אף שאין בה משום כל עצמותי תאמרנה אסור משום זוהמת הריח א"כ לא שנא לדידי' לא שנא לאחרים נמי אסור מטעם זוהמת הריח וק"ל:

שאלה קסו

נשאלתי באחד שחטף פירות מיד חבירו ואמר חבירו הפירות האלו יהיו אסורים לך ולא השגיח ואכל אם צריך כפרה מצד שאכל דבר האסור לו:

תשובה דבר ברור דאדם יכול לאסור פירותיו על חבירו והוי עליו כהקדש אבל עכשיו שאין בידו אינו יכול לאסרו ודמי להא דאיתא בפ' הספינה דף פ"ח א"ע ההוא גברא דאייתי קארי לפום נהרא אתי כולי עלמא שקיל קרא קרא אמר להו הרי הן מוקדשין לשמים אתו לקמיה דרב כהנא אמר להו אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו והני מילי הוא דקיצי דמייהו אבל לא קיצי דמייהו ברשות מרי' קיימי ופי' רשב"ם ברשות דמרייהו קיימי ויכול להקדישו דלא דמי לגזלן דאמרינן שניהם אינם יכולים להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו דהכא לאו אדעתא למיגזל שקלינהו אלא לקנותן וכיון דלא קייצי דמייהו לא סמכא דעתייהו כו' ש"מ היכי דדעת' למיגזלי שניהם אינה

יכולים להקדישו אף דאמרינן זה שאינו ברשותו והכא הוי עדיין ברשות בעל הפירות מ"מ נראה דהגבהה קונה בכל מקום כמו דאיתא בקדושין ובב"ק. וה"נ דכוותי' מיהו אי אסרינהו עליו קודם שהגביהו הוי אסורים עליו כמו הקדש ואם אכל אף שרוצה לשלם אח"כ מ"מ צריך סליחה וכפרה כמי שאוכל דבר איסור הנראה לפע"ד כתבתי:

שאלה קסז

הנה האירו מול פני דברי פה קדשו ושם נאמר לחות דעתי איך לכתוב בגט באיש המגרש שחתם עצמו בשם נתן פואבר ובסדר גיטין נאמר שיש לכתוב פייעבר והוא כנוי לאליקים ובשמות גיטין להש"כ איתא אפילו במדינות פולין ורוסי' כו' שיש ליכתוב ויב"ר ונסתפק מכ"ת איך ליכתוב והנה טרידנא טובי' מלמודי תמידין כסדרן שיש לי ללמוד בכל יום ויום ידרשון והקפוני וסבבוני טרדות עיוני' גדר מזה וגדר מזה והשליח הי' נחוץ לדרכו ואין פנאי להאריך אבל לרוב אהבתו וכבודו אפסיק באמצע הפרק ואודיע לו דעתי הקלישה דזה כלל גדול בדין זה דבכל מקום שהלשונות מתחלפות הולכין אחר הלשון בני אדם במדינה שנותנים בו הגט ואין להקפיד בזה איך נמצא השמות והכנוין כתובי' כי כל אחד כתב כפי לשון מדינתו כנזכר ברמ"א ס"ס קכ"ט ויש לדבר זה שורש מן הש"ס סוף במה מדליקין בבל בורסף למאי נ"מ לענין גיטי נשים ופירש רש"י שצריך לכתוב שם של עכשיו ואף התוס' אינם חולקים על רש"י לדינא ודינו דין אמת שככל מקום צריך לכתוב כפי שנקרא ענשיו וזה ידוע שהלשונות ברבות הזמנים מתחלפים ואין לנו ראיה משמות הנזכרים בראשונים שכתבו לפי זמנם אבל עכשיו אין שום אדם כותב ויב"ר או פייעב"ר ויש להסתפק בשם זה אי לכתוב כנ"ל או ליכתוב פויב"ר או פויוו"יר יש לילך אחר חתימתו כמו באליה כנזכר בש"ע בסי' קכ"ט סעי' כ"ב ואף שראיתי בכתיבת יד בט"ז והובא בקיצור בב"ש וז"ל אחד היה לאזר ועלה לתורה בשם אלעזר וה"ה חותם אליעזר ביו"ד ושאלתי אותו למה חתם ביו"ד אחר למ"ד ולא ידע טעמו של דבר רק אמר שכך הי' חתם בילדותו וכתב שם אף דאזלינן אחר חתימתו ה"מ היכי דיש ספק בשם אבל היכי דשמו מבורר שמו דאזלינן בתר חתימתו שהוא חותם עצמו בטעות עכ"ל. הרי להדיא היכי דאינו מבורר שמו דאזלינן בתר חתימתו ובנידון דידן נמי אינו מבורר שמו דלפי הלשון המורגל בזמנינו שאנו קורין בלשון רפוי אין קורין אותו בהדגש העין בסוף וגם אין קורין אותו ויב"ר ע"כ נראה לפי עניות דעתי לילך אחר חתימתו והוא יתד שלא תמוט כ"ד הכותב בנחיצה רבה ד"ש תמיד נאום מאיר בהר"ר יצחק ז"ל חותם פה ק"ק א"ש:

שאלה קסח

יו"ד סי' של"ד כתב הטור והראב"ד כתב שאין אומרים בשמתא יהא שהוא חמור יותר מן נדוי והביא הב"י כמה ראיות מן הש"ס ולי נראה להביא עוד ראיה דאיתא במ"ק בדף י"ד ע"ב אבעיא לן מנודה מה שינהוג נידויו ברגל א"ר יוסף ת"ש דנין דיני נפשות ודיני ממונות ואי לא צייית דינא משמתינן ליה ואי ס"ד אינו נוהג נידוי ברגל משומת ואתי מעיקרא אתי רגל ודחי ליה השתא משמתינן ליה אנן הרי דאתי למיפשט משמתא אנידוי ש"מ דנידוי ושמתא חדא מילתא היא וגם אמרינן בדף ט"ז ע"ב ההיא איתתא יתבה בשבילי הללית פשטה כרעא וקא מניפה חושלאי והוי חליף ואזיל צורבא מרבנן ולא איכנע מקמי' אמר כמה חציפא ההיא איתתא אתאי לקמן דרב נחמן אמר לה מי שמעת שמתא מפומיה אמר' ליה לא והרי מי שהפקיר עצמו בת"ח אינו חייב אלא נידוי בעלמא ולמה היה מסופק על שמתא אלא ע"כ דשמתא שכתב דשמתא ונידוי חדא מילתא וגם יש להביא מזה סתירה לדברי הגהות מיימוני פ"ו מה' ת"ת שכתב כלשון הזה הרב שנידה לכבודו כתב הרמ"ך ה"מ דנדויו נידוי היכא שביזהו וגנהו בדברים אשר הם גנאי לת"ח אבל אם לא ביזהו כלל אלא שאינו מכבדו כמו שחייב לכבדו בקימה והידור כהא דאמר בירושלמי זקן שנידה לכבוד עצמו אין נדויו נדוי עכ"ל והביאו הב"י והש"ך ולכאורה ההיא איתתא לא איכנע מקמיה ההוא צורבא מרבנן דלא ביזותו בדברי' אלא שלא נהגה כבוד בו בקימה היתה ראוי' לנדות ש"מ דגם זה בכלל לחכם שנידה לכבודו וכבר כתבו המפרשים פירושים אחרים על הירושלמי הנ"ל:

שאלה קסט

גמרא דבבא מציעא דף ד' ע"א דבעי הש"ס ללמוד דהא דאמר ר' חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלו' והעדי' מעידים שיש לו בידו חמישים זוז נותן לו חמישים זוז וישבע על השאר ובעי למילף הש"ס מגילגול שבועה דעד אחד ומפיו במה הצד השוה שע"י טענה וכפירה הם באים ונשבע אף אני אביא עדים שעל ידי טענה וכפירה הם באים ונשבע והקשו התוספות בד"ה הצד השוה וז"ל וא"ת כופר הכל יוכיח שעל ידי טענה וכפירה פטור ונכנסו לתירוץ דוחק ונפלאתי מאוד עליהם דהא ש"ס ערוך בפ' כל הבשר דף קט"ו ע"ב דרצ' הש"ס לומר נבילה תוכיח שאסורה באכילה ומותרת בהנאה ואי אפשר למילף בשר בחלב במה הצד מחמץ ומערלה וא"ל רב מרדכי לרב אשי הכי אמרינן משמיה דריש לקיש כל מה הצד מגופו פרכינן מעלמא לא פרכינן פירש רש"י אם יש להשיב בשניהם מה להצד השוה שבשניהם שכן כך וכך יש בהם תאמר בזה

שלא הושוה להן במדה זו הוא פרכינן אבל מעלמא כגון פלוני יוכיח לא פרכינן א"כ אין מקום לקושיות התוספות דנימא כופר הכל יוכיח דכל מה הצד מגופו פרכינן מעלמא לא פרכינן וק"ל וזה ברור לאמתו של תורה:

שאלה קע

נשאלתי אשה שפסקה בטהרה ובדקה עצמה כדינה והתחילה לספור ז' נקיים ובכל יום בדקה עצמה ומצאה טהורה וביום ראשון לספירתה לבשה כתונת בעלה שכבר לבש בעלה ופשטה ולבשה בגדי לבן לשבת והכתונת אשר פשטה זרקה אותו לתוך הכלים המוכנים ליתן לכביסה וביום ז' לספירה בדקה הכתונות בעל הנ"ל ומצאתה בו כתם וכל ימי לבישתה לא בדקה הכתונת רק בדקה עצמה כדינ' ומצאת' טהורה וכמו כן נשאלתי באשה שהתחילה לספור ז' נקיים וביום שני פירסה לה המשרתת סדין שהיה שוכבת עליו בימי נדתה רק הסדין הזה היה פרוס על מטה אחרת וראתה המשרתת שהוא סדין חשוב ופרסה על מטת של הגבירה וביום ז' מצאה כתם על הסדין מה דינו של נשים האלו:

תשובה

הואיל ושני שאלות אלו מישך שייכי בהדדי ושניהם נובעים ממקום אחד צריכה אנו לברר הדברים כשמלה מתחילה צריכין אנו לאברורי מילתא דמספקא לן כיון דאשה הלז לא בדקה חלוקה של בעלה תחילת לבישתה אלא לבסוף ביום ז' א"כ י"ל בג' ימים ראשונים הי' כתם זה ובג' ימים ראשונים אין תולין בכתמים להקל מפני שעדיין היא מוחזקת רואה מחמת פתיחת מעיינה ואין לומר דאין מחזיקין ריעותא למפרע בכתמים הא תנן בפ' דם נדה דף נ"ו כתם שנמצא בחלוק מטמא' למפרע עד שיאמר בדקתי את החלוק הזה ולא היה בו כתם או עד שעת הכיבוס וא"כ כיון דמחזיקין לכתם זה לטמאה למפרע א"כ י"ל שהי' בג' ימים ראשונים ובג' ימים ראשונים לא תלינן לקולא. ובאמת יש לצדד בהיתר שראיתי כתוב בדרכי משה שהביא דברי מרדכי הנ"ל דאם סופרת תוך ז' שנים מסתברא מג' ימים ואילך הכתמים טהורים אם יש במה לתלות במכה או בחבורה או בציפור ואינה סותרת אבל צריכה לידע בוודאי שפסק דם המקור לגמרי ולכך צריך שיהיו ג' ימים ראשונים של ספירת נקיים טהורים לגמרי וכתב הדרכי משה וז"ל ונראה לי דהא דלא תלינן במכה ג' ימים ראשונים דוקא במכה שאינו יודע שמוציאה דם דתלינן בה שאר כתם כמבואר לעיל סימן קפ"ז ועל זה קאמר המרדכי והגהות דלא תלינן בספירת ג' ימים ראשונים וכן משמע לשון המרדכי דעל זה קאי אבל במכה שידוע

שמוציאה דם נראה לי דתלינן בה אף בג' ימים הראשונים דהא אפילו רואית ממש תלינן במכה שידוע שמוציא' דם כדלעיל סימן קפ"ז כש"כ כתמים דרבנן ואין לומר דשאני ברואה ממש דהוי תחילת ראיה ולכך תלינן במכתה ואמרינן דמעיינה סתום עדיין ולא ראתה מעולם אבל תוך ספירתה שמעיינה פתוח כבר דילמא לא תלינן במכה דזה אינו דהרי כתבתי לעיל סימן קפ"ז דיש סוברים דבשעת וסתה תלינן במכה הואיל דוסתות מדרבנן א"כ בכתמים נמי שהם מדרבנן תלינן במכה ואפילו למאן דמחמיר בשעת וסתה היינו הואיל ואיכא למ"ד וסתות דאורייתא אבל בכתמים שהם דרבנן לכ"ע תלינן במכה שידוע שמוציאה דם כנרא' לי לצדד להקל משום דלא חילקו שאר פוסקים בין כתם שרואה בימי ספירה לשאר כתם א"כ משמע דס"ל דאפילו תוך ג' ימים תלינן כתם בכל מקום שיש לתלות וכן כתבתי לעיל בשם ב"י שכתב כן בשם הרשב"א דאין לחלק לענין כתם בין ימי טהרתה לימי ספירתה דבכל מקום דאיכא למתלי תלינן ואפשר דסה"ת והמרדכי לא החמירו אלא לחומרא בעלמא דהא כתב בת"ה סימן רמ"ט דטעם דלא תלינן בג' ימים הראשונים הואיל ואפשר להזהר בו ואם היה אסור מדינא לא שייך לחלק משום דאפשר להזהר אלא ודאי שסה"ת החמיר משום דאפשר להזהר אבל במקום דאי אפשר להזהר אין להחמיר ולכן התירו בכתם פחות מגריס שתלינן בכינה. ע"כ צ"ל דאין להחמיר במכה שידוע שמוציאה דם עכ"ל א"כ בשאלה שני' שפרסה לה המשרתת סדין ששכבה עליה בימי נדתה יש להקל דהא פסק בש"ע סי' ק"צ סעיף מ"א גבי לבשה חלוקה הבדוק לה ופשטתה והשאילתו לישראלית נדה שתולה בה ואפילו היא בספירת ז' נקיים וכתב הרמ"א וע"ל בסי' קצ"ו דג' ימים הראשונים של ז' נקיים אין מקילין בכתמים לתלות בדבר אחר והקשה הש"ך בס"ק נ"א וז"ל דלפ"ז ה"ה לקמן בסי' מ"ד גבי לבשה חלוק בימי נדתה ולא בדקת' ולבשת' בימי טהרתה ונמצא בו כתם תולה שמימי נדתה הוא היה לרמ"א להגי' ולכתוב דבג' ימים הראשונים אינה תולה אלא נראה דהרב אזיל לטעמיה לקמן בסי' קצ"ו ס"י דכתב דוקא בדבר אחר אינו תולה בג' ימים ראשונים אבל במכה שבגופה שמוציאה דם תולה בה א"כ ימי נדתה של עצמה וודאי כמכה שבגופה שמוציאה דם דמי אבל לפי מ"ש דאפילו במכה שבגופה אינו תולה א"כ בסוף מ"ד אינו תולה בימים שבנדתה אלא אחר ג' ימים ראשונים של ז' נקיים ודוק עכ"ל הש"ך א"כ לפי פסק רמ"א ע"פ הבנת הש"ך דבימי נדתה שתולה הוי כמכ' שבגופה ותולה אפילו בג' ימים ראשונים אם כן יש לצדד להתיר בשאלה זו דאף אם אנו מוחזקים שכתם זה הי' בג' ימים הראשונים כיון שתוכל לתלות בימי נדתה הוי כמכה שבגופה שידוע שמכתה מוציאה דם כפסק רמ"א שיש להקל לתלות אף בג' ימים ראשונים אך

הש"ך בעיקר הדין חולק על רמ"א שכתב בסימן קצ"ו ס"ק י"א לאחר שהביא דברי דרכי משה שהעתקנו לעיל כתב הש"ך וז"ל וכל דבריו צל"ע עה שכתב ונראה לי דלא תלינן בו וכ"מ לשון המרדכי כו' אדרבה פשט לשון המרדכי דמסתים סתים לה משמע דבכל מכה איירי עכ"ל:

ואני מתאבק בעפר רגלו בודאי אם הי' כותב רמ"א וכן משמע מלשון המרדכי סתם הוי קשיא ליה שפיר להש"ך אדרבה פשט לשון המרדכי דמסתים סתים ליה משמע בכל מכה איירי אבל הדרכי משה כתב וכן משמע הלשון המרדכי דעל זה קאי רמז לן במילות דעל זה קאי במאי דכתב המרדכי לעיל מדין זה וז"ל אמנם כתמים שתמצא בבגדיה טהורה ותולה במכה אפי' אינה יודעת שהמכה מוציאה דם דבכתמים הלכו חכמים להקל משום דכתמים דרבנן ואשה שמוצאית כתם אם יודעת שיש לה גרב או חבורה שאם היתה מסירה הגלד והקליפה היתה מוצאת דם שחורה ותולה בו כתם זה וכו' ומסיים ואם סופרת ז' נקיים מסתברא משלשה ימים ואילך הכתמים טהורים אם יש במה לתלות במכה או בחבורה כו' משמע דקאי על זה ר"ל על מכה שאינה יודעת בבירור שמכתה מוציאה דם מדכתבה אי דינא סמוך ונראה לזה משמע דעל זה קאי שאינה יודעת בבירור שמכתה מוציא' דם אבל אם בבירור היא יודעת שמכתה מוציאה דם שפיר כתב בדרכי משה שראוי לצדד להקל א"כ דברי רמ"א בדרכי משה מבוררים ועוד כתב הש"ך וז"ל ועוד דהא אפילו בנתעסקה בדם ציפור לא תלינן בה אע"פ שיש דם לפנינו כ"ש במכה שמוציאה דם כו' ולא זכיתי להבין קושיא זו דהא היכי שמצאה כתם בגופ' אם עסקה בדם ציפור אינה תולה בה וכשיש לה מכה בגופה תולה בה כמבואר לעיל סימן ק"ץ ס"ק י"א וסי' י"ח ואפילו אם נתרפאית אם אפשר לה להתגלות ולהוציא דם תולין במכה א"כ עדיף מכה בגופה מנתעסק בדם ציפור אלא בימי ספירה בג' ימים הראשונים לא תלינן במכה שאינה ידוע בודאי שמוציאה דם משום כיון דמעיינה פתוח תולין במצוי יותר אבל אם ידעינן בודאי שמכתה מוציאה דם כיון דהפסיקה בטהרה אף שי"ל שמעיינה עדיין פתוח מ"מ כיון דמכתה בודאי מוציאה דם הוי זה מצוי וזה מצוי ובכתמים תולין להקל ומה שכתב הש"ך עוד וז"ל דפשטן של סה"ת והג"מ משמע דאפילו במכה שידוע שמוציאה דם לא תלינן דכתבו אם יש לה מכה באותו מקום תולה בה כתמה אפילו אינה יודעת אם היא מוציאה דם או לאו כו' ואם סופרת ז' נקיים כו' לכך צריכה שיהיו ג' ימים הראשונים של ספירה נקיים לגמרי עכ"ל ומדכתבו ברישא אפילו אינה יודעת שמכתה מוציאה דם משמע דכל שכן כשיודעת וא"כ כיון דרישא בכל גוונא סיפא נמי בכל גוונא מיירי עכ"ל הש"ך וגם בזה לא זכיתי להבין דבריו דאדרבה

מדכתבו ברישא דתולה במכה אפילו אינה יודעת שמכתה מוציאה דם וא"כ בסיפא דנקטי ואם סופרת ז' נקיים צריכה שיהיו ג' ימים נקיים ראשונים לגמרי אמאי דנקט בהדיא ברישא קאי דהיינו היכי שאינה יודעת נהי דברישא ילפינן בק"ו היכי דיודעת שמכתה מוציא דם דתולה בה מ"מ בסיפא לא קאי אלא על מה דנקט ברישא בהדיא וזה סוגיא בכמה מקומות ובדרכי משה נמי למד מדברי מרדכי שכתב ג"כ תחילה דתולה כתמה במכתה אע"פ שאינה יודעת שמכתה מוציאה דם ואח"כ מסיים בימי הספירה בג' ימים הראשונים לא תלינן בכתם להקל למד רמ"א דקאי על זה שהזכיר תחילה שאינה יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם ואף שברישא פשיטא אף לדברי המרדכי דביודע' שמכתה מוציא דם כל שכן שתולה בה אפ"ה למד רמ"א שלא קאי סוף דברי המרדכי אלא אמאי דנקט בהדיא ברישא א"כ ה"נ יש לפרש דברי סה"ת והגהות מיימוני באין ספק כמו שלמד רמ"א מדברי המרדכי כן יש ללמוד מספר התרומות והגהות מיימוני:

ומה שכתב הש"ך וז"ל ועוד מדתלי הפוסקים טעמא שצריכה שתדע בוודאי שפסק דם המקור משמע דג' ימים הראשונים שאינה יודעת בוודאי שפסק דם מקורה בכל ענין לא תלינן במכה עכ"ל. ואני אומר דמשום הא לא אריא דהא היא התחילה למנות ז' נקיים ופסקה בטהרה וחששה דבג' ימים ראשונים מעיינה פתוח ומצוי דם דאתי ממקור' ולכך לא תלינן במכה כיון שאינה יודעת בבירור שמכתה מוציא דם אף ע"פ שיכול להתגלע ולהוציא תולין במצוי' אבל אם בוודאי מכתה מוציא דם כי היכי דמצוי דם דאתי ממקור ה"נ מצוי דם דאתי ממכתה ולכך בכתמים תולין להקל וזהו הוא כוונת רמ"א בדרכי משה בבירור:

ומה שכתב הש"ך עוד וז"ל והכי משמע להדיא בבדק הבית סימן ק"ץ בשם א"ח וז"ל כתב הר"ם אשה מוכת שחין דבר פשוט הוא שכתמיה טהורים דכיון דשחיני וכיבי שבה ודאי מפקא דמא ונצבעים בה סדינים וחלוקה ואפילו בשעת וסתה וכל שכן בימי ליבונה תלינן בה והגי' עליו הר"פ וה"מ לאחר ג' ללבונה אבל תוך ג' לא תלינן עכ"ל. ודברי הר"מ והר"פ הם בתשב"ץ סימן תפ"א אלמא דאע"ג דוודאי מפקא דמא לא תלינן תוך ג' עכ"ל הש"ך. ואני מתאבק בעפר רגלו ולבבי לא כן ידמה בדברי הר"ם שכתב דכיון דשחיני וכיבי שבה ודאי מפקא דם כו' ואפי' בשעת וסתה ויש לדקדק למה כתב הר"ם דתולין כתם בשחיני וכיבי שבה ודאי מפקא דם הא אנן קימ"ל דתלינן כתם במכה אף שאין ידוע שמוציאה דם והוא ש"ס ערוך ס"פ הרואה כתם אם יש מכה והיא יכולה להגלע ולהוציא דם הרי זה תולה. מעשה באשה אחת שבאת לפני ר"ע אמרה לו ראיתי כתם אמר לה שמא מכה היתה ביך אמרה לו הן וחייתה אמר לה שמא יכולה להתגלע ולהוציא דם

אמרה לו הן וטהרה ר"ע וכן פסקה בש"ע סימן ק"צ סי' י"ח ואפילו נתרפאית אם אפשר לה להתגלע ע"י חיכוך תולה בה ואע"פ שעכשיו עלה עלי' קרום ואינו מטפטפת עכ"ל וא"כ יקשה על הרמב"ם ז"ל למה נתן טעם בשביל שבודאי מפקא דם משמע דאי לאו ודאי לא תלינן וזה הוא נגד המשנה מפורשת ואפילו בשעת וסתה תולין במכתה אפילו אינה יודעת שמכתה דרכה להוציא דם כמו שכתב הש"ך שם בעצמו ס"ק כ"ז אלא נראה ברור כל מה שדיברו הפוסקים אף שאין ברור שמכתה מוציא דם דהיינו בלא חיכוך אבל ע"י חיכוך בעינן בוודאי לדעת שמוציאה דם ותלינן שמא נתחכחה והוציאה הדם ואע"פ שעכשיו עלה עליה קרום תולין בכתמים להקל אבל אם תתחכך ויתגלע ולא יוציא דם לא תלינן להקל וזה שאמרו שמא יכולה להתגלע ולהוציא דם ר"ל דבעינן למידע שעכ"פ שע"י חיכוך יוציא דם ומה שכתב הר"ם כיון דשחיני וכיבי ודאי מפקא דמא ר"ל ע"י חיכוך ולכך תולין בה בכתמים ורמ"א בדרכי משה שרצה לחלק בין מכה שאינה ידוע שמוציאה דם דהיינו במכה שיכולה להתגלעת ובמכה שידוע שמוציאה דם היינו שמטפטף ממנו אף בלי חיכוך וכיון שזה מצוי תולין אף בג' ימים הראשונים ואין ספק שלכוונה זו נתכוין הר"ם דאל"כ איך יחלוק על מתניתין:

ולפ"ז נוכל לומר דהר"פ שהגיה בדברי הר"מ נמי על כוונה זו הגיה דוקא בשחיני וכיבי דע"י חיכוך ברור לן שמוציאה דם דתולין דוקא לאחר ג' ימים ולא בג' ימים משום כיון דלפנינו עלה בו קרום אינו מצוי כ"כ דמים כמו במקום שמעיינה פתוח אבל היכי שבוודאי מטפטפת תולין אפי' בג' ימים הראשונים ועוד מאן יימר שהגה' זו צודקת בדברי הר"מ כי היכי דס"ל להב"י וכל הפוסקים בדברי הרשב"א דסתם מסתם להו ואינו מחלק בכל הכתמים בין ג' ימים הראשונים לאחרונים ה"נ י"ל דס"ל להר"ם והמרדכי לא כתב אלא מצד החומרא ולא מדינא וגם רצה הש"ך לסתור האין לומר שכתב הדרכי משה לחלק בין מעיינה סתום או פתוח וכתב הש"ך ודאי קושטא הוא והכי משמע מדכתבו הפוסקים שצריכה שתדע בודאי שפסק דם מקורה עד איפכא מסתברא דהכא כיון דמעיינה פתוח לכ"ע צריכה שתדע בודאי שפסק דם מקורה כו' כבר כתבנו שמזה אין ראיה כיון שפוסקת בטהרה ובודקת בכל יום אלא דיותר מצוי שהדמים באים מן המקור מלתלות בדבר שאינו מצוי והיינו במכה שיכולה להתגלע ולהוציאה דם אינו מצוי משא"כ במכה פתוחה שמטפטף דם מצוי ומצוי הוא ובכתמים שומעין להקל ושפיר כתב רמ"א בדרכי משה שיש לצדד להקל משום דשאר פוסקים לא חלקו ומה שכתב הש"ך אין זה כדאי להקל דהא בכמה מקומות מצינו כה"ג אפילו שמקצת

פוסקים מקילין ושאר פוסקים סתמו דבריהם ואמרינן ילמוד סתום מן המפורש כ"ש הכא שהמפרשים מחמירים עכ"ל הש"ך:

ואני אומר איפכא מסתברא דהיכי דמקצת פוסקים מקילין יש לומר שאר פוסקים נמי כוותייהו ס"ל אלא דלא רצה לפרש דבריהם דלא יצא מכשול הוראה מתוך דבריהם אבל היכי דהמפרשים מחמירים אם דאינך פוסקים דסתמו דבריהם כוותייהו ס"ל היה להם לפרש דלא יצא מכשול הוראה מדבריהם דאפילו אמורא צריך לפרש דבריו ק"ו אחד מכותבי פסקי הלכות אלא ע"כ דהאמת כן הוא שאינם מחלקים בין ג' ימים ראשונים לאחרונים ואינך מפרשי' מצד החומרא החמירו ולא מצד הדין. ומה שכתב הש"ך שדרכי משה מביא ראיה שלא החמירו אלא לחומרא בעלמא ולא מצד הדין מדכתב בת"ה סי' רמ"ט כו' וכתב הש"ך לא ידענו מה הוכחה היא זו דת"ה לא כתב שם אלא דפחות מגריס ועוד תלינן בכינה הואיל ושכיח טובא וא"א ליזהר א"כ אין לך אשה שתוכל לספור ז' נקיים משא"כ במכה אבל ודאי טעמא הוא משום שצריכ' בודאי לידע שפסק דם המקור עכ"ל גם זה אינו קושיא דהא בכל כתם בעינן גריס ועוד לאפוקי דם מאכלות ואפ"ה היכי דנתעסקה בדם ציפור תלינן הכתם בו ובג' ימים הראשונים לא תלינן משום דמעיינה פתוח ואם איתא שהוא מצד הדין דתלינן דאתי מגופה וממקורה א"כ אפילו כעין חרדל ובפחות מכן וכדאמרינן בפ' כל היד דף י"ד ע"ב אמר לו לרב חייא אי אתה מודה שצריכה כגריס ועוד א"ל אבל אמרו לו א"כ אף אתה עשיותו כתם ופירש רש"י דאי ודאי ראיה היא מגופה האמרינן בפ' יוצא דופן אפילו כעין חרדל ובפחות מכן ושפיר כתב הרמ"א בדרכי משה אי ס"ד מצד הדין בשביל שמעיינה פתוח ומחזיקין דאתי מגופה איך אפשר לטהר פחות מגריס בשביל שלא אפשר אלא ע"כ מצד החומרא הואיל דדם המקור מצוי בג' ימים הראשונים ופחות מגריס נמי מצוי מדם כינה לכך תולין אף בג' ימים הראשונים ויצא מדברינו אלה שדברי רמ"א בדרכי משה מתישבים ומתקבלים על הדעת ושומעים להקל בכתמים דרבנן אם כן מבואר שאלתינו אם פרסה לה סדין ששכבה בימי נדתה הוי לה כמכה שבוודאי מטפטף ומוציאה דם דתלינן אפילו בג' ימים הראשונים:

ועוד אני אומר דיש לצדד להקל דהא קיימ"ל בסי' ק"צ סעיף ל"ט אין אשה טמאה משום כתם אלא א"כ בדוק היה קודם שלבשתו אבל אם אינו בדוק קודם שלבשתו ולבשתו בלא בדיקה ומצאה בו כתם טהורה אם כן אף נימא דהא דאין תולין כתמים להקל בג' ימים הראשונים היינו היכי שלבשתו חלוק הבדוק והי' להחלוק חזקת טהרה ועכשיו נולד הספק תולין במצוי שמעיינה עדיין פתוח אבל לבשתה חלוק שאינו בדוק שחזקתו מלוכלך אם כן נעמוד אותו על חזקה ראשונה שהוא מלוכלך ותולין להקל אף בג' ימים

הראשונים. אך לפ"ז אם בדקה חלוק והשאילתו לנדה ואח"כ לבשתה היא דכתב רמ"א בסימן מ"א בדין הנ"ל דבג' ימים הראשונים אין מקילין בכתמים ואמאי כיון שלבשתו נדה מקודם הוי כעד שאינו בדוק ומוחזק בכתמים אפ"ה לא מקלינן:

איברא נ"ל בשאלתינו לבד מכל צדדי היתר שכתבנו לעיל נראה ללמד היתר דהא בפ' בא סוף דף נ"ג ע"ב פליגי רבי ורשב"א אם מטמא למפרע ומשמע דוקא לטהרות פליגי וע"כ הא דתנן דפליגי דמטמא למפרע עד שעת הכיבוס דוקא לטהרות ולקדשים ולא לגבי בעלה וכן פסק הרמב"ם בפרק ט' מהל' איסורי ביאה שכתב בדין ג' וכל הרואה כתם טמאה למפרע עד כ"ד שעות ואע"פ שהיא טמאה למפרע מדבריהם אינה מטמאה את בועלה למפרע ואינה תולה לנדתה או לכתמה אלא מעת שראתה הדם או שמצאה הכתם הרי להדיא דמונה מעת שמצאה הכתם ומותרת לטבול ביום שביעי למציאת הכתם כנדה דאורייתא ש"מ דלא מחזקינן שיצא דם ממקורה קודם מציאתה א"כ ה"נ כיון שמצאה הכתם ביום ז' לספירתה א"כ פשוט לן דלא ראתה מקודם מגופה אלא דהשתא מספקינן אם הוא מגופה אי לאו ושפיר יש לתלות הכתם הזה בימי נדתה שלבשתו החלוק או שכבה על הסדין וכן בדין השני שלקחה כתונת בעלה ממקום שזורקים בגדים שלבשו כבר ומכינים לכביסה והוי כמו שלקחה עד המזדמן לה בבית שהזכיר הרשב"א אפילו קנחה עצמה בעד זה ליכא מאן דמטמא ואפילו משום כתם א"כ בנידן דידן שלא מצאתה הכתם אלא ביום הז' א"כ שוב לא מספקינן דילמא יצא דם גופה מקודם אלא בשעת מציאת הכתם מספקינן אם כן שפיר יש לתלות בעד שאינו בדוק ונתבררו ת"ל שני השאלות להקל ולא להחמיר וק"ל נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

שאלה קעא

בפרק לולב הגוזל דף ל"א ת"ר סוכה גזולה והמסכך בר"ה ר"א פוסל וחכמים מכשירין א"ר נחמן מחלוקת בשתוקף את חבירו והוציאו מסוכתו ור"א לטעמי' דאמר אין אדם יוצא בסוכתו של חבירו אי קרקע נגזלת סוכה גזולה היא ואי נמי קרקע אינו נגזלת סוכה שאולה הוא כו' ופירש"י מחלוקת הא דפסול ר"א כגון שתקף את חבירו בחזקה והוציאו מסוכתו הבנוי' בקרקעו של נגזל וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע עכ"ל. והנה פניתי לכל צד ולא זכיתי לעמוד על כוונתו של רש"י ז"ל מי דוחקו לפרש דמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ולפרושי בר מהילכתא דאנן קי"ל בריש חולין דתלוש ולבסוף חיברו לא הוי כקרקע ובסוכה גופא קימ"ל דתלוש ולבסוף חיברו לא הוי כמחובר כדאיתא בסי' תרכ"ט ס"ח ואי משום דקשיא ליה איך קאמר ואי קרקע אינו נגזלת משמע דלא פסולה

משום גזולה הלוא מ"מ היא פסולה מחמת גזילת העצים ולכך פירש"י דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ואני אומר אי משום הא לא צריכה לאדחוקי לאפוקי נפשין לבר מהילכתא דהא איתא בהגוזל בתרא דף קי"ז ע"ב גבי פלוגתא דר"א ורבנן אי קרקע נגזלת ופריך והדתניא הגוזל את הפרה ושטפה נהר חייב להעמיד לו פרה דברי ר"א וחכמים אומרים אומר לו הרי שלך לפניך התם במאי קמפלגי אמר רב פפא הכא במאי עסקינן כגון שגזל שדה מחבירו והיתה פרה רבוצה בו ושטפה נהר דר"א לטעמי' ורבנן לטעמייהו ופירש"י פרה רבוצה וגזלן לא משנה והוי כקרקעות ולר"א דאמר שדה נגזלת קונה פרה עמו וחייב לשלם דמטלטלים נקנים אגב קרקע ולרבנן לא קנה השדה ולא פרה שבה הרי להדיא דאף בגזילה קונה מטלטלים אגב קרקע א"כ אתיין הדברים כפשוטי' דאף דמחובר לקרקע לא חשיב כקרקע מ"מ אי קרקע נגזלת קנה הגזלן העצים המחוברי' אגב קרקע והוי סוכה גזולה ואי קרקע אינו נגזלת א"כ העצים והקרקע ברשות מרא קמא הנגזל וא"כ סוכה שאולה היא וק"ל:

שאלה קעב

נשאלתי מהרבני מהר"צ ספרא דויקנ' דק"ק נ"ש וז"ל הקשה בשו"ת שער אפרים בסי' ל"ח ע"ד הרשב"א בתשובה שאינו יוצא בלולב שהדיר הנאה ממנו ביו"ט ראשון ולא אמרינן מגו דאי בעי מיתשיל וראייתו ממתניתין דסוכה דף ל"ד ע"ב של תרומה טמאה פסול ולא אמרינן אי בעי מיתשיל והקשה הוא דאי מיתשיל הדר לטיבלא יע"ש והניחו בתמי' ואנא גברא קא חזינא ותיובתא לא קא חזינא שהרי לדברי הרבה פוסקים יוצא בטבל כמו שכתב מהרש"א על פי דעת הר"ן אלא שהוא מעורר על הרשב"א מדברי התוס' דף ל"ה ד"ה לפי שאין בו דין ממון ובדברי התוס' שלאחריו שאינו יוצא בטבל והרי תברא בצידו שהרי התוס' מסקי דטעמא דערלה ותרומה טמאה משום דכתותי מיכתת שיעורא דלשריפה קיימא אם כן פסול כל ז' וטבל לכ"ע אינו פסול רק ביו"ט ראשון משום דלא מיקרי לכם שיש לכהן שותפו' ולפ"ז שפיר הוכיח הרשב"א דלמה אינו יוצא ביו"ט ב' בשל תרומה טמאה דאי בעי מיתשיל ומה תאמר דהדרה לטובלא הלוא ביו"ט שני יוצא בשל טבל אם כן ממ"נ דבריו מופרכים דלדעת התוס' שאינו יוצא בטבל מיירי מתניתן בתרומה טמאה כל ז' וכמו שכתב הר"ן ג"כ ואם יתפוס טעמו של גמרא כפשוטא הרי מצינו לומר דיוצא בטבל כמו שכתב הר"ן ותו לא מידי עכ"ל:

תשובה

אמרתי להשיב מפני כבוד כי בעת שהגיע כתבו הייתי לן בעומקא של הלכה תוס' בלימוד תחילת הזמן ולא הייתי יכול לעיין כדבריו וכעת פניתי מכל צד ועיינתי בדבריו שהשיג על תשובת שער אפרים ואני אומר בשביל הא לא תברא דהא איכא למידק לדעת התוס' דלא היה צריך לטעמא דהיתר אכילה אלא נחלקו בהנך טעמא לענין ערלה משום דנפקא מיניה לענין מעשר שני ויש להקשות מנ"ל לרבי חייא בר אבין ורבי אסי דטעמא דמתניתין או משום היתר אכילה או משום דין ממון דילמא טעמא דמתניתין משום דמיכתת שיעורא כיון דערלה ותרומה טמאה מצותן בשריפה אלא נראה ברור דהכריחו כן במתניתין מדתני תרי בבי של אשירה ושל עיר הנדחת פסול של ערלה פסול של תרומה טמאה פסול ולא חש וכייל בבבא אחת של אשירה ושל עיר הנדחת ושל ערלה ושל תרומה טמאה פסול כיון דטעמא דמיכתית שיעור' שייך בכולהי בבי אלא ע"כ דאתי לאשמועינן בערלה ובתרומה טמאה אף אי לא היה בה טעמא דמיכתית שיעורא מ"מ פסול מטעמא דאין בה היתר אכילה ולהאי טעמא אינו פסול אלא ביום ראשון משום דלא הוי לכם ונקט ערלה ותרומה טמאה לא זו שאין בה היתר אכילה ואין בו דין ממון אלא אפילו תרומה טמאה דאית בה דין ממון מ"מ אינו יוצא בה משום דאין בו היתר אכילה ופליגי ביש בו היתר אכילה ואין בו דין ממון אליבא דרבי מאיר ואליבא דהתוס' טעמא דמתניתין בערלה ובתרומה טמאה משום דאין בהם היתר אכילה והא דלא נקט טבל י"ל דממילא נשמע דעד כאן לא פליגי בית שמאי ובית היל אלא בדמאי אבל בטבל אליבא דכ"ע אינו יוצא אלא הר"ן לא ניחא ליה בזה מפרש בערלה ותרומה משום מיכתית שיעורא דלשריפה קאי ופסול כל שבעה וניחא ליה לומר דלכך לא חשיב טבל דאין פסולו אלא ביום ראשון אבל לפי דברינו הוכחנו שלפי ד"ת ע"כ טעמא דמתניתין אף דלא מיכתית שיעורא מ"מ יש בו פסול מטעמא דאינו שלכם וכן משמע מפי' ברטנורא ושפיר הקשה בתשובת שערי אפרים דילמא כל היכי דנוכל לומר הואיל ומיתשיל עליה הוי שלכם ויוצא בו אלא בתרומה טמאה שאני דאי מיתשיל עלה חזר לטיבלה ואינו יוצא בטבל וק"ל:

שאלה קעג

כתב הלבוש באורח חיים סי' תרמ"ט סעיף ד' וז"ל יש רוצים להכשיר אותם אתרוגים הבאים מן הפרדס שקורין גרטיז"א ואני אומר שהם פסולים מן התורה שהרי ידוע שהם מורכבים שהורכב ענף מאילן אתרוג בתוך אילן מרנצ"ן והרי נעבדה בו עבירה דהרכבה

כו' אע"ג דמותר באכילה אימאיס לגבוה דומיא דבהמת כלאים דאע"ג שמותר באכילה אסורה לקרבן מטעם דנעבד בה עבירה אימאיס לגבוה ה"נ הכא עכ"ל:

הנה הפריז על המדה לאסור מדאורייתא ללמוד מכלאי' דא"כ רובע ונרבע ונעבד דילפינן מקרא דין הבהמה למה לן קרא ניליף מכלאים וכן באתרוג של אשירה למה לן טעמא דמיכתית שיעור' תיפוק לי' דנעשה בו עבירה ואסור נמי כל שבעה אלא נשתקע הדבר ולא לבדות סברות מלבנו דילמא הא דאסרה כלאי' לאו משום דנעבדה בו עבירה אלא דאינו ראוי לקרבן כמו חי' וראיתי בט"ז שהקשה לו דלפי סברתו למה לי קרא גבי כלאי' לא הבנתי דבריו דהא הלבוש רוצה ללמוד מכלאים וגם מה שהקשה לו מהא דאמר רבא להני תגרי מוכרי הדס דכי זבינתו אסא מעכו"ם דהא סוף סוף עביד עכו"ם עבירה כו' ואין בזה אפילו ריח קושיא וכבר הרגיש הלבוש כיוצא בזה בסי' ב' וכתב דהתם שאין עצמו נגזל אלא שהקרקע שהוא גזול בה היתה גזולה ביד הכותי והאתרוג לא הי' בעולם כשגזל הקרקע לפיכך סגי כשקצצה נכרי והוא קונה אותו ממנו דה"ל יאוש גדול ושינוי רשות וכ"ע מודי שמברכין עליו אפילו ביום ראשון משא"כ היכי שגזל הלולב פסול ה"נ דכוותי' שהאתרוג גופו מורכב וק"ל ומה שרצה הט"ז להסתייע מפסול נדמה באתרוג דהיינו דומי' לכושי כ"ש כלאי' כבר תבר בעצמו לגזיזי' ואמר דהתם הטעם משום דלאו הדר הוא וכל דברי הט"ז שם אינם מוכרחים ומה שכתב מתשוב' רמ"א סי' קכ"ו שכתב בשם הר"ם פאדווי שאין יוצאים בארצו אפילו ע"י דחק ואני ראיתי בתשובת רמ"א סי' קי"ז שמסיים וז"ל והנה לא אוציא לעז על ראשונים שנהגו לברך על אתרוג כזה במקום הדחק מ"מ לא שבקינן התירא לברך על אלו שלא בדוחק גדול עכ"ל ועיקר פילפולא של רמ"א דהא מראנ"ץ ולימונ' נמי יש להם כל הסימני' שמנו חכמים באתרוג שדר משנה לשנה באילן וכמו כן שאר סימני' א"כ נכשיר גם אלו אבל באמת נוכל לומר דלמורכב יש לו טעם וריח כאתרוג ממש בלי שום שינוי הסומך על ראשונים ומברך עליו יצא בדעבד ומעולם לא מצינו שהם פסולים דאורייתא הנלע"ד כתבתי:

שאלה קעד

המאיר לארץ ולדרים ראש לחסידי ישרים לנס עמים הרים הוא ידידי וחביבי כנפשי אלופי ומיודעי מאלפני ומעבדני הרב הגדול המפורסם ערוג' הבושם נ"י ע"ה פ"ה ר"ג כש"ת מהור"ר מאיר נר"ו:

עדיין לא נצטננו גחלת ושלהבת הקשורה בנפשי על אהבתו אהבה רבה ואהבת עולם וכל ימי חלדי לא אסור ממנה והנה אהו' אדוני אל ירע בעיניו רום פאר כ"ת להיות

נשאול נשאלתי שאלה ממדינת אשכנז והשבתי כיד ה' הטובה עלי להשיב לשואלי דבר אמנם ידעתי קוצר השגתי ומיעוט ערכי לסמוך עלי אפילו בממון הקל ואלכה לי אל ההרים הרמים הלוא רום פאר כ"ת ברא"ש כל הקוראי' והולכים לתומו שמתמם דבריו מש"ס ופוסקים אשר עיניו משוטטת בפקידה אחת והכל לפניו גלוי וידוע בכן נא ונא שישים עיין שכלו הצח ומצוחצח על דברי עבדו ואם יסכים דעתו עמי ישמחני חיש קל ומהר כי תורה היא וללמוד אני צריך וזה לשון השאלה אשר נשאלתי ילמדנו רבינו באחד שנשא אשה בשני ימים לחודש אלול שנת ת"צ ומתה אשתו בשני ימים לחודש אלול תצ"א דהיינו בשעה ט' בלילה השייך ליום ב' ב' אלול וגם שנה זו היתה מעוברת ונחלקו יורשי אשה עם הבעל שיורשי אשה אמרו שיום זה נחשב לשנה שעברה ולפי תקנת שום צריך להחזיר ובעל אמר שיום זה נחשב לשנה שניה וגם בדבר ירושת חח"ז לא נאמר שם התנאי באם שתמות בלא זרע קיימא דאין להבעל זכות באותו סך או שיהי' חוב בטל בכן יורני מורינו ורבינו הדין עם מי:

תשובה

הנה מכ"ת האריך בראיותיו ופילפוליו ואין דרכי להשיב על הפלפולים בכתב והדברים לא ניתנו אלא להשיב פה אל פה אם אזכה אדבר אך ראיתי שעיקר ראייתו מבתי ערי חומה דקי"ל כחכמים דפליגי אדרבי וס"ל דמונין י"ב חודש מיום ליום היינו כשיגיע אותו יום לשנה הבא הוי שנה שני' וכן פירש"י להדיא בר"ה דף ז' ע"ב אם מכרה בט"ו בניסן כו' אינו נחלט עד שיגיע ט"ו בניסן בשנה הבא על כל פנים משיגיע ט"ו בניסן הוא מוחלט והדבר אין צריך ראיה וכן כתב הרמב"ם פ"א ופ"ה מהלכות שמיטה עכ"ל. ובסוף דבריו מסיים שזה הוא יותר פשוט מבעיתא בכותחא דאם עומד בט"ו בניסן כשיגיע ט"ו בניסן לשנה הבא הוא נחשב לשנה שניה והרחיב להחליט במוסכם שאותו יום נחשב לשנה שניה. ואני אומר מילתא דפשיטא למכ"ת מבעיא לי טובא ותחילת דברינו יאיר שלא יהיה מילתא דתמי' בעיני המון שאם היתה מתה קודם הלילה היה צריך להחזיר ובשביל שעה מועטת שמתה בט' בלילה אינו צריך להחזיר דכיוצא בזה איתא בכתובות דף ק"ד ע"א על הא דאמרו חכמים כל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה עד כ"ה שנים א"ל אבייי לרב יוסף אתי קודם שקיעת החמה גובה כתובתה לאחר שקיעת החמה לא גבי' בההיא פורתא אחלתי' א"ל כל מדת חכמים כן הוא בארבעים סאה טובל בארבעים סאה חסר קורטב אינו יכול לטבול בהם ומזה יש ללמוד מדנקט קודם שקיעת החמה ואחר שקיעת החמה ולא נקט קודם יציאת הכוכבים ואחר יציאת הכוכבים דאפילו מיד אחר שכלה יום אחרון של כ"ה שנה אפילו קודם יציאת הכוכבים לאחר שקיעת החמה

כיון דהוי בין השמשות ספק לילה הוא מעמידין הממון בחזקת יורשי הבעל וה"ה בנידון דידן נמי דאפילו אם מתה בין השמשות ביום אחרון מוקמינן הממון בחזקת הבעל שהוא יורש דאורייתא וכל זה אי הוי ברור לן שב' אלול נחשב לשנה שני' כמו גבי שביעית שמשמטת בסופה ואם לא הי' אלול מעובר כשמגיע כ"ט אלול לעתותי ערב כלתה שנת השמיטה ויום אחד בתשרי נחשב לשנה הבא וכן הדין אם עמד בשני באלול נגמרה השנה לעת ערב ביום א' של אלול לשנה הבא אלא דמספקא לי טובא דילמא דווקא היכי דהתחילה השנה מערב כמו שמיטה אבל היכי דעומד באמצע היום או בשליש היום י"ל דאף אותו יום משנה הבא נחשב לשנה שעברה ואפילו הגיע לשעה זו צריך לגמור כל אותו היום כי היכי דלא חשבינן שעות לחדשים כן פשיט' דלא חשבינן שעות לשנים דאפילו ימים לא חשבינן לשנים כדאיתא בריש מגילה וראי' לזה דאמרינן בזבחים דף כ"ה ע"ב דאמר רבא שה תמים זכר בן שנה יהי' שיהי' תמים ובן שנה בשעת שחיטה בקבלה ובהלכה ובזריקה מנין ת"ל יהי' כל הווייתה לא יהיה אלא תמים ובן שנה ופריך מי איכא מידי דבשעת שחיטה בן שנה ובשעת הלכה וזריקה בן שתים אמר רבא זאת אומרת שעות פוסלת בקדשים ופירש"י כגון שנולד בניסן בי"ד בט' שעות ושחטו לשנה הבא בט' שעות אסור לזרוק דמו בעשירות שכבר עברה שנתו עכ"ל ומשמע מלישני דש"ס דקאמר מי איכא מידי דבשעת שחיטה בן שנה כו' משמע דעיקר ילפותא דיהי' אתי לאפסולי זריקה דאי לאו קרא ה"א שחיטה פשיטא דכשירה אלא אפילו זריקה היתי מכשיר ולפ"ז מוכרחים אנו לומר דבכל מקום דקאמר מיום ליום פירושו עד ועד בכלל ואותו יום בכלל דאי לאו הכי לא איצטרך קרא לאפסולי זריקה דהא כבר נפסלה משעת שחיטה אלא ע"כ דהוי אמינא דאותו יום בכלל שנה שעברה משום דאין חושבין שעות לשנים דהא אפילו ימים אין חושבין לשנים ק"ו שעות וכל יום בכלל שנה שעברה והוי אמינא דאף דזריקה היתה בשעה י' דכשירה קמ"ל קרא דכבר עברה שנתו משעה תשיעית ולמעלה וכן משמע מדברי הרמב"ם בפ"א ממעשה קרבנות שכתב אפילו הי' בן שנה בשעת שחיטה והוסיף על שנה בשעת זריקה נפסל עד שיהי' בן שנה עד שעת זריקה ש"מ דאי לאו קרא לא היינו מקפידי' אלא בשחיטה אע"פ שבשעת זריקה כבר חלף ועבר שעה שנולד בו ש"מ דיום שנולד נחשב לשנה שעברה וע"כ צריכין אנו לפרש הא דאיתא בעירכין דף ל"א ע"ב דאי מעד תם שנת ממכרו ה"א מיום ליום אין מעת לעת לא כתב רחמנא ימים וע"כ צריכין אנו לפרש כך דה"א מיום ליום אין ר"ל דהמוכר רשאי לפדות אפילו כל היום כגון אם מכר בי"ד בניסן רשאי לפדותו לשנה הבא כל יום י"ד אבל מעת לעת לא ר"ל אינו נחלט ללוקח במעת לעת כגון אם מכרה בארבע עשר בניסן

בחצי היום לשנה הבא אינו נחלט בארבע עשר בחצי היום אלא רשאי לפדותו כל היום קמ"ל קרא דשעות חשבינן ואם נשלמה בחצי יום ולא פדה נחלט ללוקח:

ותמה אני על הרמב"ם שפסק בפרק י"ב מהלכות שמיטה כרבנן דפליגי אדרבי וז"ל הגיע י"ב חודש ולא גאלה הרי זה נחלטת ביד לוקח ולא כתב דינא דמעת לעת שהרי אליבא דכולי עלמא בבתי ערי חומה בעינן מעת לעת דהיינו משעה לשעה דאם קנה בחצי יום ארבע עשר בניסן לשנה הבא נחלטת מיד בי"ד אחר חצי יום מיהו יש לדחוק ולפרש הא דקאמר הש"ס מי איכא מידי דבשעת שחיטה הוי בן שנה בשעת הלכה וזריקה בן שתים ר"ל דהא ע"כ לפי מאי דס"ד דיום שנולד נחשב לשנה שניה וע"כ אי נולד בניסן בט"ו כשר כל יום י"ד בין בשחיטה ובין בזריקה הוא עדיין בן שנה ואי נולד בי"ד אף בשחיטה פסול ופריך שפיר מי איכא מידי כו' ותירץ רבא זאת אומרת שעות פוסלת בקדשים ואי לאו קרא ה"א באמת אם נולד בי"ד בניסן פסול בין בשחיטה ובין בזריקה והשתא דאיצטרך קרא ש"מ דלא הייתי פוסל בשחיטה אם נולד בי"ד בט' ושחטה בט' ואף שהזריקה הי' אחר שנה קי"ל דאף זריקה צריך להיות בתוך שנה אבל לעולם בכל מקום שנזכר שנה לא בעינן מעת לעת לשעות:

אבל עדיין לא נחה ושקטה דעתי מדברי אגדה שדרשו רז"ל בר"ה ובקדושין בן מאה ועשרים שנה אנכי היום מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום מחודש לחודש ומשה נולד בז' באדר ומת בז' באדר ואי ס"ד דאותו יום נחשב לשנה שניה אם כן יקשה לר"מ דס"ל דיום אחד בשנה חשוב שנה הי' לו לחשוב קכ"א שנה והלומדים הראו לי במהרש"א בקדושין בפ"ק על הא דאמרינן בז' באדר מת משה כו' עד את מספר ימיך אמלא וכתב מהרש"א הא דלא כתב מספר שנותיך אמלא משום כיון דמיום ליום הוא הרי באותו יום מתחיל שנה אחרת כדמיון במשה שנולד בז' באדר כלו לו ק"כ בויו"ו באדר דבז' באדר מתחיל שנת קכ"א אבל אמר דהשנים מלאים מיום ליום באותו חודש ע"ש ואין משיבין מדרוש להלכה למעשה והתוס' בפרק הקומץ דף ל' ע"א ד"ה מכאן ואילך יהושיע כתבו דאי בשבת מת איך כתב בע"ש בן ק"כ שנים על העתיד וכתבו שבספר עולם מוכח דז' באדר הי' בערב שבת מדבריהם מוכח כל היכי דאמרינן מיום ליום אותו היום שעומד בו נחשב לשנה שעברה ובדרושים שלי כתבתי טעם לשבח למה הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים דווקא מיום ליום משום דכתבו התוס' בסוף מנחות דאיתא במדרשות שמיכאל הגדול מקריב נשמותיהן של צדיקים וא"כ דינם כקדשים דחשבינן שעות ושנות הדורות שנגזר עליהם וצריכין ליחשב שעות כמו גבי קדשים ונניח דברי אגדה ועדיין לא פלטינן מהא דילמא בלשון בני אדם שנה

הוא מיום ליום וע"כ אותו יום שעומד נמי בכלל דומיא דמיום ליום הנאמר במשה דאותו יום נמי בכלל דדווקא מילתא דמיתחלי מאורת' כמו שביעית דמתחיל בר"ה ובערב ר"ה לשנה הבא בלילה שלימה שנת השביעית ויום ר"ה נחשב לשנה אחרת אבל במעשה שנעשה בתוך היום שעה או שתים בלשון בני אדם נחשב גם אותו יום לשנה ותדע דהא בפ"ק דפרה תנן כבשים בני שנה וכולם מיום ליום והביא ר"ש תוס' כבשים בני שנה שלש מאות ששים וחמשה כנגד ימות החמה וחכמים אומרים מאחד בניסן לאחד בניסן מט' באב לתשעה באב נתעברה השנה נתעברה לו וע"כ נחשב לשנה ראשונה דהא בקדשים בעינן מעת לעת וכמו כן פליגי בבתי ערי חומה כדאיתא בר"ה דף ו' ע"ב דס"ל לרבנן דעומה שנים עשר חודש מיום ליום וע"כ האי מיום ליום נמי פירושו מעת לעת דאם מכרה באחד בניסן מונה אחד בניסן לשנה הבא ולשנה שעברה דהא בבתי ערי חומה לכולי עלמא בעינן מעת לעת לשעות כדאיתא בעירכין וכן הא דתנן בעירכין דף ל"א ע"ב בראשונה היה נטמן יום י"ב חודש כדי שיהיה חלוט לו וע"כ צריכין אנו לומר דאם מכרה באחד בניסן לשנה הבא באחד בניסן נקרא יום י"ב חודש מיום ליום דאין לומר בכ"ב באדר היה נטמן שהרי בבתי ערי חומה בעינן מעת לעת ועדיין היה יכול לפדות ביום א' בניסן אלא ע"כ כל היכי דתני מיום ליום אותו יום שעומד בו כגון באחד בניסן לשנה הבא באחד בניסן נחשב לשנה שעברה ותנא מילתא דפסיקת' נקט יום שנים עשר חודש דאם מכרה בסוף היום של אחד בניסן לשנה הבא הי' נטמן כל אותו היום דזה נקרא יום שנים עשר חודש ולפ"ז לענין נדרים תנן ריש פ' קונם אם אמר יום אחד שבת אחת שנה אחת מונה מיום ליום ומדנקט וכייל בחד לישני כמו דתני גבי כבשים בפ"ק דפרה וגבי בתי ערי חומה נמי תני מיום ליום וע"כ התם מרבויא דקרא בעינן מעת לעת משעה לשעה וגבי נדרים נמי תני מיום ליום, וכן פ"ק דר"ה לענין נדרים דמונה שנים עשר חודש מיום ליום וע"כ צריכין אנו לפרש דלשון בני אדם כן הוא דאם עומד בב' בניסן בתחילת הלילה כשיגיע יום ב' בניסן לשנה הבא בתחילה הלילה כלתה לו שנה ואם עמד בשתי שעות בלילה או בבוקר או בחצי יום צריך להשלים עד אותו זמן מעת לעת וזה בכלל מיום ליום וכן פירשו התוס' בנדרים ריש פרק קונם וז"ל מיום ליום כלומר עד שנה אחרת באותו יום וכן בשבוע אחרת באותו יום שנדר:

ובזה ניחא דברי הרמב"ם שכתב בבתי ערי חומה מיום ליום ולא פי' מעת לעת כדאיתא בגמ' אליבא דכ"ע משום דסמוך דסתמא כפירושו דמיום ליום הוא מעת לעת ואף דקאמר הש"ס בעירכין דאי מעד תם שנת ממכרו ה"א מיום ליום אין מעת לעת לא כתב רחמנא ימים ש"מ דמיום ליום לא משמע מעת לעת מ"מ בתר דגלי לן קרא סמך תנא אקרא

ונקט בכל מקום גבי קדשים וגבי בתי ערי חומה מיום ליום דממילא משמע כדינו דהיינו מעת לעת ולא הוצרך הרמב"ם לפרש בפ' א' ממעשה קרבנות בקדשים מעת לעת אלא לאשמועינן דאף זריקה בעינן שיהי' בתוך שנה מעת לעת אבל בכל מקום סמוך דממילא ידעינן דבעינן מעת לעת כמו דתני במתניתין גבי כבשים ובתי ערי חומה:

ולפ"ז מה שהביא הרב ראי' מהא דבתי ערי חומה ומפירש"י דר"ה ממקום שהביא ראיה שם יש סתירה לדבריו דהא ע"כ בבתי ערי חומה חשבינן מעת לעת אליבא דכ"ע וע"כ הא דקאמר הש"ס וחכמים אומרים מונה י"ב חודש מיום ליום פירושו דאף אותו יום שעומד בו וכן מה שפירש"י אם מכרה בט"ו בניסן אינו נחלט עד שיגיע בו ט"ו בניסן ר"ל עד ועד בכלל דהיינו מעת לעת דבוודאי לא חולק רש"י על סתמא דש"ס דבבתי ערי חומה בעינן מעת לעת ולענין נדרים כתב הטור יו"ד סי' ר"כ דבעינן מעת לעת והרמב"ם כתב בפ' ד' מהלכות נדרים יום אחד אסור מעת לעת שבת אחד אסור ז' ימים מעת לעת ר"ל אם נדר בג' בשבת בחצי יום אסור עד שיגיע ג' בשבת בחצי היום ובחודש אחד אסור שלשים יום גמורים מעת לעת ובשנה אחת הרי זה אסור שנה תמימה מיום ליום ולא כתב מעת לעת דהרמב"ם לישני דמתניתין ובריית׳א נקט גבי נדרים וכיון דגבי שנה נקט מיום ליום אין צריך לפרש מעת לעת כמו דנקט בבתי ערי חומה מיום ליום וע"כ צריכין אנו לפרש מעת לעת ובפ' ג' דנזירות כתב סתם שנה שנ"ד ימים וכתב הב"י שכן כתב הרשב"א בתשובה וכך הם דברי הרמב"ן והרא"ש והר"ן נמי אפשר לפרש כן עכ"ל וכיון שהב"י כתב שדברי הרא"ש והר"ן אפשר לפרש כן מהיכי תיתי נימא דחולקין על הרמב"ם בדבר שנוכל להשוות שלא יהי' מחלוקה ביניהם לדינא וכן סתם ופסק בש"ע וכתב דודי הש"ך גבי אם אמר חודש אחד אסור מיום ליום כגון אם נדר בחצי יום ט"ו לחודש תמוז אסור עד חצי יום לחודש אב אע"פ שאינו אלא כ"ט יום וכן כתב הרא"ש אם אמר בח' לחודש אסור עד ח' לחודש הבא ולי נראה דאפשר דהרא"ש נמי לא פליג על הרמב"ם דהרא"ש מיירי בסתם חודש שהוא מלא א"כ נשלמו שלשים יום בח' לחודש הבא בחצי יום דבלשון בני אדם שלשים יום קרוי חודש:

והתוס' בפ' המדיר דף ע"א ד"ה ר"י כתבו דחודש דקרא שלשים יום ואף שכתבו התוס' דבדרבנן חודש חסר הוא מ"מ לחד תירוצא כתבו דאף בלישני דרבנן הוא חודש שלשים יום היכי דלא מוכח וא"כ אף דמספקא לן בלישני דבני אדם בנדרים הוי ספק דאורייתא ראוי להחמיר וכיון דסתם חודש הוא שלשים יום אין אנו צריכין לפרש מה דפירש"י במגילה דאין מונין ימים לשנים דנפקא מיני' לענין נדר וגבי אין מונין שעות לחדשים פירש"י דנ"מ לענין גט ואני אומר דנוכל לומר גבי שעות לחדשים נמי נפקא מיני' לענין

נדרים אם אמר חודש אינו מונה כ"ט יום י"ב שעות אלא שלשים יום כמו שפי' הרמב"ם דבעינן שלשים יום גמורים מעת לעת דמההיא קרא דילפינן דלא חשבינן שעות לחדשים ילפינן נמי בנזיר דחודש הוא שלשים יום וכיון דכל הפוסקים שוים דלגבי נדרים בעינן מעת לעת ולישני דשטרי אנו לומדים מלשון נדרים כמו דאיתא בח"מ ס"ס מ"ג א"כ גם אנו נלמד דשנה הנזכר בתקנה כמו בנדרים ובעינן מעת לעת וא"כ בנ"ד שחופתה הי' ביום ב' אלול והמיתה היה בשנה הבא בליל ב' אלול עדיין לא נשלמה שנתה ולא מבעי' לפי התוס' שכתבו בעירכין דף ל"א ע"א ד"ה מיום ליום מעת לעת דכתבו דהוא הדין בכולהו בעינן מעת לעת דילפינן שנה מבתי ערי חומה כדקאמר הש"ס לקמן גבי מילתא אחריתא א"כ כל מקום שנזכר שנה בכל התורה הוא מעת לעת ולכאורה אנו פוסקים כדעת התוס' דהא הראי' שהביאו התוס' הוא שם בגמ' דף ל"א ע"ב גבי שני טלאים אחד נולד בט"ו באדר ראשון ואחד נולד באדר שני זה שנולד באדר שני כיון שהגיע יום אחד באדר לשנה הבא עלתה לו שנה וזה שנולד לו מקודם לא עלתה לו שנה עד ט"ז באדר לשנה הבא משום דילפינן שנה מבתי ערי חומה וכהך פיסקא אנו פוסקים בי"ד לענין בכור וגם לענין בר מצוה באו"ח סי' צ"ה ש"מ דכל שנה אנו ילפינן מבתי ערי חומה וא"כ בנידון דידן נמי כן וזה ברור לדעת התוס' ואפילו לדעת הרב ר' אלחנן שפי' דדווקא בבתי ערי חומה בעינן מעת לעת אבל אינך דהתם דמצינו למימר דאזלינן בתר שנים שלהם ולא בתר שנות עולם בכולן לא בעינן מעת לעת ועי' בתוס' סוף פרק השיג יד דף י"ח ע"ב ד"ה שנתו שלו ובתוס' נדה דף מ"ז ע"ב ד"ה כולהן מעת לעת ובתוס' נדה דף מ"ד ע"ב ד"ה שלשים יום א"ב ועי' בתשובת הב"ח סי' ק"ב גבי בר מצוה לא בעינן מעת לעת ועי' בח"מ סי' ל"ה בש"ך מ"מ אף לפי דעת הפוסקים הנ"ל מ"מ כולהו מודו דגבי נדרים הולכין אחר לשון בני אדם ובלשון בני אדם אף אותו יום שעומד בו נחשב לשנה שעברה וכל לשני דשטרי אנו מפרשים כמו גבי נדרים ובזה אמרתי לישב מנהג עולם גבי אבילות הביא הב"י סי' שכ"ה מי שמת אביו או אמו בר"ח ניסן כשיגיע בכ"ט באדר לשנה הבא לא כלה עדיין אבילות עד שיגיע ר"ח ניסן וכתב התרומות הדשן בסי' רצ"ב והעולם נוהגין דאפילו בר"ח ניסן כל אותו היום אין מבטלין מהם דין אבילות דיב"ח ואפשר משום דאמרו קדושה וברכו ומתפללין יום שמת בו אביו הוא ולכך נוהגין ענין אבילות באותו היום עכ"ל הנה נתחבט למצוא טעם למנהג העולם וכתב טעם מדעתו דרך אפשר ולי נראה דמנהג עולם נתיסד על פי הדין משום דסברי דבעינן י"ב חודש מיום ליום ובעינן מעת לעת לכך נהגו כל אותו יום אבילות ולא רצו לפסוק בחצי יום דהיינו באותו שעה שמת ונקבר משום לא פלוג:

ונראה לי לענין איסור ערוה כגון שאמר הרי זה גיטך אם לא באתי מהיום י"ב חודש או שנה ובא בסוף שנה באותו יום שעמד בו יש לדון כחומרת הפוסקים דאם נתקדשה לאחר צריכה גט וגם זקוקה ליבום ולולי שיצא מפי הפוסקים גדולי ראשונים אבות עולם הייתי אומר דלגבי נדר אסור כל היום שעמד בו דאין חשבינן שעות לחדשים וק"ו לשנים וכן להחמיר גבי גט כללא דמילתא בנידון דידן לכאורה היה נראה דהדין עם אבי האשה דהא בנדרים הסכימו כל הפוסקים דבעינן מעת לעת ולישני דשטרות אנו ילפינן מנדרים א"כ בנידון דידן ניליף לשון התקנה מלשון נדרים דהוי מעת לעת אמנם נראה בעיני בודאי אם הי' ברור לנו מש"ס בראיה מופתיות שבנדרים בעינן מעת לעת היינו מפרשים בשטרות נמי כן אבל כיון דכל הפוסקים אין להם ראיה אלא סמכו אלישנ' דמתניתין דקתני בפ"ק דקונם גבי שנה מיום ליום ובפ"ק דפרה נמי תנן כבשים בני שנה כולן מיום ליום מזה אין ראיה ברורה לנדרים די"ל דלאו בחדא מחתא מחתניהו דהא בפ' יוצא דופן דף מ"ז ע"ב תני שנה האמורה בקדשים כו' וכן שבבן ובבת כולן מעת לעת וכתבו התוס' דדוקא בבתי ערי חומה ובקדשים כדאמרינן דלא בעינן מעת לעת לשעות כדפרישנא לעיל בדף מ"ד ע"ב בד"ה שלשים יום הרי אף דנקט הש"ס כולהו בחדא לישנ' ומעת לעת כולל לפרש לשעות אפ"ה לאו בחדא מחתא מחתינהו ק"ו בלישנא מיום ליום דסתם מיום ליום לא משמע מעת לעת לשעות כדמשמע בעירכין דקאמר דאי מעד תם שנת ממכרו הוי אמינא מיום ליום אין מעת לעת לא ורהיט' דשמעת' משמע מיום ליום דלא בעינן מעת לעת לשעות ואף דגבי קדשים י"ל דסמוך תנא דמתניתין דפ' הפרה ותני מיום ליום אקרא דבעינן מעת לעת מ"מ גבי נדרים אין לנו עד נאמן דבלשון בני אדם הוא שנה מעת לעת לשעות ונהי דמחמרינן גבי נדרים מ"מ גבי ממונא אוקי ממונא בחזקת מרא והבעל הוא מוחזק ויורש דאורייתא יוכל לומר קים לי דמיום ליום גבי נדרים גופי' לא הוי מעת לעת לשעות בלשון בני אדם והמוציא מחבירו עליו הראי' אפי' היכי דתני שלשה שנים ויום אחד כתבו התוס' דיום אחד לא בעינן באותו שעה שנולד ופשיטא היכי דתני שנה בסוף שנה מיד שכלה היום דהיינו אם נעשה באחד בניסן לשנה הבא בכ"ט באדר מיד ששקעה החמה הוי לאחר שנה וכבר כתבנו בתחילת דברינו אפילו אם מתה בין השמשות יוכל המוחזק לומר שהוא לילה ק"ו בנידון דידן שמתה בט' בלילה שהוא ודאי לילה באותו הזמן באלול וזכה בה הבעל ובדבר חודש העיבור כבר דיברו מזה ראשונים ואחרונים בא"ה סי' נ"ב כתב הב"ש ס"ק י"ז בשם תשובות מהרשד"ם דאם מתה בחודש י"ג זכה הבעל ובתשובות מהרי"ו סימן ס"ח פסק כל מקום דתניא שנה חודש העיבור בכלל ע"ש ולענין אבילות הביא הטור ביו"ד סי' שצ"א דאין חודש העיבור בכלל מדתניא

בפ' אלו מגלחין על כל המתים נכנס לבית המשתה לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו לאחר י"ב חודש וכתב הרא"ש בשם כמה גדולים שהסכימו מדקתני י"ב חודש ולא קתני שנה משמע דאין חודש העיבור בכלל משמע בכל מקום דתני שנה גם חודש העיבור בכלל וכן גבי משכיר בית לשנה חודש העיבור לשוכר ואף דקרקע בחזקת בעליה עומדת היכי דמספקא לן מ"מ היכי דלא הזכיר חודש רק שנה מוציאין הקרקע מחזקת בעלי' וחודש העיבור לשוכר ש"מ דאין כאן ספק כלל דבלשון בני אדם חודש העיבור בכלל וה"ה בכל השטרות ותקנות שנזכר שנה חודש העיבור בכלל ורהיט' דשמעת' בכולהי ש"ס משמע דחודש העיבור בכלל וכעת אין אני תוקע עצמו לדבר הלכה להתוכה עם תשובות אחרונים אך סוגיון דעלמא נוטה לדברי מהרי"ו ואחריו אנו גרירין והנלפע"ד כתבתי היום יום ד' טו"ב שבט תצ"ב לפ"ק. נאום מאיר:

שאלה קעה

אמרתי להודיע לכל יודעי דת ודין תורתינו שאמת ומשפט ושלום שפטנו בשערינו ואין עיקש ונפתל בדברינו רק שראיתי שרב אחד כייל בכיולי רבה כאלו ניתן לו חכמה יתירה לבטל דברי ב"ד ע"כ אמרתי להודיע ולהשיב על דבריו שטעה וכבודו במקומו מונח ולא דק ראשון במה שכתב דאין הב"ד נאמנים הואיל שכבר כתבו ונתנו להם הפשרה אין להם להוסיף או לגרוע אע"פ שאומרים שכן הי' כוונתם כדאיתא בהגהת רמ"א סוף סי' כ"ג ואף שברמ"א מבואר וז"ל וה"ה אם קיבלו עליהם פשרן וכו' וכן כל לשון הגה' הוא לשון יחיד דמשמע דווקא בחד מיירי היינו דקמ"ל דאפילו בחד כל מה שאומר תוך הזמן נאמן אבל לענין סיפא שכבר כתב ונתן להם הפשרה בוודאי אין חילוק בדבר בין ג' לדיין אחד עכ"ל ואח"כ רצה להסייע לנו מתשובת בן לב:

ואני אומר שלפי הנראה בא בכח זה שהחליט פי' זה בדברי רמ"א אלא דמסייע לן מתשובות בן לב והנה במחילה מכבודו שטעה טעות גדול ולא ידע טעמן של דברים למה דיין אחד אינו נאמן ובשני דיינים נאמנים מבואר בפוסקים משום דבחד חיישינן שמא נשתנה דעתו וחשיב כנוגע בעדות אבל שנים נאמנים דאין סברא לומר שנשתנה דעת שניהם ואפילו בעדים מכחישים הדיינים נאמנים יותר מעדים ואם כן אפילו אם כתבו פשר יכולים לפרש דבריהם דהא אפילו בעדים שכתבו השטר איתא בח"מ סי' מ"ו דיכולין לפרש דבריהם אף שכבר כתבו בשטר יכולין לפרש בכל דבר שאין סותרים דבריהם. וכתב הש"ך ס"ק קי"ב אפילו דבריהם דחוק ועיין בסי' פ"ב וק"ו בדיינים דעדיפי מעדים וק"ו בן בנו של ק"ו שכוונה שאנו אומרים אינה תוספת או גרעון רק ביאור

הדברים כמו שהעיד הנאמן בק"ק הנ"ל שהיה באותו שעה שיצא הדין מפינו וגם לא ראה דברי הלבוש שכתב תחילה הגהות רמ"א ומסיים על דברי רמ"א אבל שנים נאמנים לעולם אלו הבין הרב דברי רמ"א על בוריין לא היה צריך לסייע מרחוקים מתשובת בן לב וגם תשובה זו הביא הש"ך וקרוב ונראה לכל מעיין ובחנם האריך בהמגילה בפטומי מילי:

ועוד תמי' לי שכתב בסוף דבריו שיציעו הבע"ד שנית לפני הבוררים ואת אשר תצא מפי הבוררים דין פשר כן יקום ואם לא יבואו הבוררים לעמק השוה אזי הברירה ביד הבע"ד אם לבחור שליש המכריע או להיות הדין חוזר לסיני ויעמדו הבע"ד לפני ב"ד לדון ביניהם דין תורה תמה אני למה ביטל זכות בעל דין שכבר קיבלו עליהם שני בוררים לפשר היה לו ליתן שליש או מנהיגי העיר יתנו להם שליש כמבואר בהדיא סי' י"ג דאם אין יכולים להשוות עצמם לברור שליש מנהיגי העיר יתן להם שליש ואם אין מנהיגים בעיר ילך התובע לפני ג' ויכופו הנתבע לדון בפניהם הרי להדיא שכל זמן שיש מנהיגים בעיר יתנו להם שליש ובאמת קצת סמכנו על זה כיון דהבוררים לא היו יכולים לפשר ובאו לפנינו ע"פ גזירת מנהיגי הקהלה וברצון הצדדים א"כ לא נגרע כח ב"ד יפה מאחד שנברר מפי הקהל להכריע בין הבוררים והציעו כל דבריהם בעסק הפשרה ואף שלא היו כל הבוררים לפנינו תמכנו יתדותינו דמבואר בחו"מ סי' י"ב דיש כח ביד ב"ד לעשות דין כעין פשר במקום שאין הדבר יכול להתברר וכתב הסמ"ע אפילו בע"כ ולפי ראות עינינו ראינו שלא ליתן לצד שכנגדו שבועה ודברי הבורר שאמר שאין להשביעו היה נראין לנו מכמה טעמים הכמוסי'. ובפירוש כתב בספר שבסוף חזה התנופה הביאם הב"י בסי' ר"ב וז"ל ראובן ושמעון שבאו לדין ויצא אחד מהן זכאי ושוב חזר בעל דינו ותבעו בפני ב"ד אחר איננו זקוק לו לירד עמו לדין ולהשיב על טענותו וגם אין בית דין רשאים לשמוע דבריו אחר שכבר יצא זכאי מב"ד ראשון עכ"ל. א"כ הרב המורה שרצה להכריח ולכוף לפניו מחדש אחר שיצא זכאי שלא כדין עשה ורישא בקרירי ורישא דרישא בחמימי. ואני לא כתבתי דבר זה אלא להוציא מלבן של צדיקים שלא יאמרו ח"ו טעינו בדבר משנה ע"כ כתבתי באר היטב לברר דברינו הנאמרים באמת. נאום מאיר:

שאלה קעו

כתבו התוס' סוף גיטין ד"ה מה להלן בעדים ברורים כו' בירושלמי פריך דאמאי איצטרך קרא דלא יוכל בעלה אשר שלחה לשוב לקחתה תיפוק ליה דבלאו הכי אסור להחזיר סוטתו כיון שיש עדים ומשני לעבור בשני לאוין עכ"ל וטובא קשיא לי דהא ביבמות

דף י"א ע"ב איתא דלר' יוסי בן כיפר לאו בסוטה לית לי' ולרבנן דאית להו לאו בסוטה ילפי מהאי קרא לשוב לקחתה וא"כ אין מקום לקושית הירושלמי וע"כ צריכין אנו לומר שטעות סופר הוא בתוספות וכצ"ל ומשני לעבור עליו בלאו וטעו המדפיסים וכתבו הב' לאוין אחר זה מצאתי בהדי' בירושלמי סוף המגרש ליתן עליו בלא תעשה ותמה אני שלא הרגישו מהרש"א ומהר"ם בזה:

שאלה קעז

כתב הלבוש באו"ח סי' תנ"ו וז"ל מיהו אם שכח להפריש חלה מן העיסה של מצות המצוה יכול להמתין עד הלילה כדי שיניחם שלימות על הקערה וכשיבצע מצה שניה לשנים לשמור חצי' לאפיקומן אז יניח ב' המצות השלימות ושתי השברים בכלי לצרפם ויכסם ויקח פרוסה קטנה מן הבצועה ומברך להפריש חלה וישמור אותה לח"ה ושורפה בח"ה ונ"ל שטוב יותר שיבצע ממנה תחילה פרוסה קטנה מיד שמא יחזור וישכח בלילה דהא בלאו הכי יבצענו בלא ברכה בלילה עכ"ל. וטובא קשיא לי' איך רשאי להפריש חלה בי"ט מעיסה שנילושה בעי"ט והלבוש בעצמו כתב דין זה לקמן בסי' תק"ו ואח"כ מצאתי קושי' זו בספר אלי' זוטא ונראה לי ברור שטעות נפל בספרי הלבוש וכצ"ל יקח פרוסה קטנה מן הבצוע וישמור אותה לח"ה ומברך להפריש חלה ושורפה בח"ה ואח"כ כתב ונ"ל שטוב יותר שיבצע ממנו תחילה פרוסה קטנה מיד ר"ל כשיעור חלה ולא ויברך עלי' מיד ואי משום שלא יהיו שלימים לית לן בה דהא בלאו הכי יבצענו בלא ברכה בלילה וזה נחה ושקטה הקושיא הנ"ל מהלבוש וח"ו לחשוד אותו שנעלם ממנו דין פשוט כזה אלא טעות סופר הוא:

שאלה קעח

נשאלתי מי שרוצה לעשות תשובה ולבו מתלהב ורוצה להתוודות ברבי' על חטאו כדי שיתבייש אם מותר לעשות כן או לא:

תשובה לכאורה נראה דמותר לעשות כן וראי' דאמרינן בסוטה דף ל"ב ע"ב אמר ר' יוחנן משום רשב"י מפני מה תיקנו תפילה בלחש שלא לבייש את עוברי עבירה שהרי לא חילק הכתוב מקום בין חטאת לעולה ופריך והא איכא דמים דם חטאת למעלה ודם עולה למטה ומשני התם כהן הוא דידע ופריך מחטאת דע"ז ומשני התם נכסיף וניזול כי היכי דנכפר ש"מ בחטא גדול שבח הוא לו שיכסיף נפשו לבייש עצמו ברבים אכן נראה דס"ל דווקא בע"ז הוא גזירת הכתוב כמשמע מפרש"י שם בד"ה התם נייתי וניכסוף הטיל

עליו הכתוב שיתבייש שתהיה לו כפרה מעונש גדול כזה משמע דווקא בע"ז הטיל עליו הכתוב ולא בשאר עונות ובע"ז גופי' דווקא בענינ' קרבן אבל אינו מוטל עליו לפרסמו ותדע דהא בסוף יומא דף פ"ו ע"ב רב רמי כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב מכסה פשעיו לא יצליח ותירץ הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם ולא חילק בין ע"ז לשאר עבירות אלא ע"כ כדאמרן דדווקא לענין קרבן הוא גזירת הכתוב אבל בזמן שאין קרבן אין מוטל עליו לבייש את עצמו ואדרבה יש לומר דאסור לו לפרסם וראי' ברורה לזה דאמרינן בפ"ק דסוטה דף ז' ע"ב בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תישרף תמר אלא ראובן למה לי' דאודי והאמר רב ששת חציף עלי דמפריט חטאיה ומשני כי היכי דלא ליחשדו אחוהי הרי אם לא הי' טעם זה הי' אסור לפרוט חטאיו ומכאן תשובה דאסור למיפרט חטאי' אלא יתוודה בינו לבינו אפילו קודם מותו לא יפריט חטאי' לרבי' אלא יתוודה בינו לבין קונו אם לא שאינו יודע לעשות תשובת המשקל על חטא רשאי לשאול לחכם מה תשובה על חטא כזה ודומה קצת מה שאמרו כהן הוא דידע כיון דאין רבים יודעים מזה לא הוי מפרסם חטאיה וחדשים מקרוב באו ואומרי' שצריך אדם דווקא לפרסם חטאו ונשתקעו הדברים ולא נאמרו ומדברי חיצונים דבר זה וה' ינחני בדרך אמת:

שאלה קעט

מאב"ד דק"ק טריר והמדינה.

השוכן סנה שלומו יענה בכל עת ועונה ורעה אליו לא יאונה עוד ינוב בשיבה ודשן ורעננה הוא ניהו הרב הגאון הגדול בישראל ממנו יתד ממנו בינה יתירה תל שהכל פונים כל דורש ושואל נ"י פ"ה ע"ה כש"ת מהור"ר מאיר נ"י עד ביאת הגואל וכל המסתופפי' בצלו כל כח שלים וישע רב:

הא דמחדידנ' טפי דחזיתי' לר' מאיר מאחורי' וכותלי בית הספר פנים מאירות לארץ ולדרים נהר דעה ודעת ברור מללו אפיק ונוזיל שפה ברורה לברר ולחוור כשמלה חדשה מלא ישן שדעתי נוטה ונוחה ממנו ולשמוע אוזן שמעתי שכחו אז כן עתה וזקני ת"ח כל זמן שמזקינין חכמה נתוסף בתוס' מרובה ימיו על ימיו ירבה לאורך ימים ושנים ובהיות שבכאן נמצא ס"ת אחת שנשתנה בה שבילי ותקוני סופרים ע"פ תיקון חז"ל שאין ביריעה ראשונה כי אם שני דפין וגם אין מנין השיטין שבכל יריעתי' שוים קצתן המה מס"א שיטין מקצתן מס"ב וכן מס"ג וכן מס"ד והכתב שביריעה חדא נכנס למטה בהגליון לפעמים כשיעור של ד' וה' יותר נמוך מהיריע' שאצלה מזה ומזה ולפעמים

בהדפים מס"א שיטין נמשך הכתב יותר בהגליון של מטה כשיעור ג' או ד' שיטין מבהדפים שביריעה שאצלה שהיא מס"ד שיטין והגליון למעלה הוא שוה בכל היריעות חוץ מאחת שמתחיל הכתב נמוך כשיעור שיטה אחת באופן שהגליון למעלה הוא רחב כשיעור שיטה אחת יותר מכל היריעות גם יש בפ' בלק דף אחד שאין אורך השיטין שבה כשיעור שלשים אותיות מאותו הכתב אך הדף רחוב מטפח גם לא נמצא בכמה יריעות שיטה משורטת ופנוי' למטה מהכתב כמו בשארי ס"ת אם ס"ת כזה כשירה לקרות מתוכה בציבור או לא. לכאורה ע"ד שאין ביריעה ראשונה שלשה דפין דף דקי"ל שאין עושין יריעה פתוחה מג' דפין כמ"ש בש"ע י"ד סי' ד' ע"ב מ"מ יש לספק אם נפסל בדעבד או לא ונראה דזה תלי' אם מ"ש בש"ע ס"ס רע"ג וז"ל כל אלו הדברים אינם אלא למצוה מן המובחר ואם שינה כשר עכ"ל קאי גם אדינים המוזכרים בסימן שלפניו או רק אדינים המוזכרים באותו סימן אבל המוזכרים בסימן רע"ב אם שינה בהם פסול אף בדעבד ודבר זה במחלוקות שנוי' להט"ז קאי גם אדינים בסי' רע"ב א"כ גם יריעה משני דפים כשר בדעבד כמ"ש שם סק"ד בהדיא ויותר מזה איתא בשו"ת ש"י ח"ד פ"א דאפילו אם היא מדף אחד שכשירה בדעבד כי מהראיה שהביא הט"ז להכשיר ב' דפין לפי שהרמב"ם לא מנה הך בין הפסולים שפוסלים הס"ת בדעבד. יש להוכיח גם שה"ה דף אחד כשר בדעבד דמ"ש ודברי טעם הן בלי פקפוק:

אך להבאר שבע ליכא למימר הכי דמסיק בתשבותיו בסימן ס"ז דאם כתב לעיני כל ישראל בסוף השיטה שבסוף הדף שפסול אפילו בדעבד ואם איתא דמ"ש בש"ע כל אלו הדברים אינם אלא למצוה מן המובחר וכו' קאי גם אסי' רע"ב אין לו לפסלו בדעבד כיון דהך דינא כתב הש"ע בס"ס רע"ב סתם ולא הזכיר שאם שינה שפסול בדעבד ואי אדלעיל קאי סתמא כפי' הוא שאינו אלא למצוה מן המובחר ולא לפוסלו בדעבד ומדפסלו הב"ש אף בדעבד ש"מ דלאו אדלעיל קאי א"כ גם בנידן דידן יש לפסלו בדעבד ואי מדלא הזכירו הרמב"ם בהדי' פסולים בדעבד הלא גם הדין דב"ש לא הזכיר ואפ"ה פוסל הב"ש בדעבד וה"ה בנ"ד דמ"ש:

איברא הך דינא דב"ש לאו דהלכתא היא לפענ"ד חדא דהלא הרמב"ם בפ"ז מהלכות ס"ת בהל' ז' כתב וכשיגמור הס"ת צריך שיגמור באמצע שיטה וכו' עד ומתכווין עד שיהיה לעיני כל ישראל באמצע שיטה שבסוף הדף ועלה כתב בהלכה ט' כל הדברים האלו לא נאמרו אלא למצוה וכו' הרי להדיא דלא כב"ש:

ועוד ממה שלא מנה הרמב"ם באמת הך דינא בין הפסולים בדעבד מוכח דהדין דב"ש לאו דינא הוא וכשר בדעבד גם הראי' שהביא הב"ש ממ"ש בפ' הקומץ והלכתא באמצע

שיטה דווקא ופי' בנימוקי יוסף באמצע שיטה דווקא אבל בסוף שיטה פסול ע"כ ואני בעניי לא ידעתי למה מביא סייעתא מנימוקי יוסף ולא סתירה מרש"י שם דגרסינן בש"ס דמנחות דף כ"ט ע"ב אמר רב יוסף הני תרתי מילי אמר רב. בספרים ותניא תיובת' חדא כו' אידך דאמר רב הכותב ס"ת ובא לגמור גומר ואפילו באמצע הדף מיתיבי הכותב ספר תורה בא לו לגמור לא יגמור באמצע הדף כדרך שגומר בחומשין אלא מקצר והולך עד סוף הדף כי קאמר רב בחומשין והא ס"ת קאמר בחומשין של ס"ת איני והאמר רב יהושוע בר אבא אמר רב גידל אמר רב לעיני כל ישראל באמצע הדף ההיא באמצע שיטה איתמר רבנן אמרי אף באמצע שיטה רב אשי אמר באמצע שיטה דווקא והלכתא באמצע שיטה דווקא ופירש"י אף באמצע שיטה ובאמצע דף באמצע שיטה דווקא ולא באמצע דף כאן לשונו. הרי דלרש"י דווקא אתי למיעוטא אמצע הדף ולא סוף שיטה וע"כ צ"ל לרש"י דסוף שיטה דכשר גם לרב אשי דאלת"ה קשה למה מפרש רש"י הפלוגתא בעניין דהברייתא דלעיל לרבנן נשאר בתיובתא לרב משום דסברא להו לרבנן דרב מכשיר אף באמצע בספר תורה ובברייתא דלעיל אמרינן בכותב ס"ת וכו' לא יגמור באמצע הדף רק ה"ל לרש"י לפרש הפלוגתא דרבנן ורב אשי בענין דגם לרבנן לא הוי הברייתא תיובת' לרב והיינו דפליגי בסוף הדף וסוף השיטה דרבנן ס"ל אף באמצע שיטה גומר וה"ה בסוף השיטה ורב אשי ס"ל באמצע השיטה דווקא הוא גומר אבל לא בסוף השיטה. ובאמצע הדף גם רבנן מודים שאינו גומר ולא הוי הברייתא דלעיל תיובתא לרב ומדלא מוקי פלוגתייהו בהכי ש"מ דס"ל לרש"י דבסוף השיטה בסוף הדף גם רב אשי מודה דכשר ומש"ה מוקי פלוגתייהו באמצע הדף ולעולם בסוף השיטה כשר גם לרב אשי. ואם נפשך לומר דארש"י גופא יש להקשות מנ"ל לרש"י הא דלמא באמת רב אשי פוסל בסוף השיטה שבסוף הדף ורבנן פוסלים באמצע הדף ופלוגתתם הוא בסוף השיטה שבסוף הדף דרבנן מכשירין ורב אשי פוסל כמ"ש לאו קושיא הוא דדברי רש"י מוכרחים דע"כ באמצע הדף פליגי דאל"ה קשה אמ"ש רב יוסף הני תרתי מילי אמר רב בספרים ותניא תיובתא וכו' הלא בהא ליכא שום תיובת' דהא משני דרב בחומשין דס"ת איירי ואמר לי' רב כמו שאמר שאמר תוס' שם דמשום דהך תרוצא הוא דוחק קאמר ותניא תיובתא כו' דוודאי לרב אשי מוכרחים לתרץ דברי רב בדוחק דבחומשין דס"ת מיירי (משום דרב אפילו קאמר דמשמע דאף אם גמר בסוף השיטה דכשר וליכא לאוקמי הא דרב כדבעינן למימר לקמן משום דרב אשי ס"ל דפסול ודו"ק) אבל לרבנן לא צרכינין להך שינויי' דחיקא רק יש לאוקמי הא דקאמר רב גומר אפילו באמצע הדף קאי אלעיני כל ישראל ובאמצע שיטה קאמר והברייתא דקתני לא יגמור באמצע הדף

ממש קאמר ובזה אין שום דוחק רק שינוי' מרווחא היא כי מה דמפרשינן דברי רב במה שאמר באמצע הדף באמצע שיטה בזה ליכא דוחק כלל דלרוחב הדף אמצע שיטה הוא אמצע הדף וכך לי לפרש אמצע הדף ארחבו כמו אארכו. והאיך קאמר רב יוסף ותניא תיובתא דמשמע דא"א ליישב דברי רב בשום צד כ"א בדוחק אמנם אי מוקמינן פלוגתתם באמצע הדף ממש ניחא דלרבנן נשאר התנא תיובתא ולא מתרצא כלל ולרב אשי אף דיכולין לתרץ דרב בחומשין שבס"ת איירי מ"מ כיון שמתרצא בדוחק שפיר שייך למימר ותניא תיובתא כמ"ש התוס' שם ובזה דברי רש"י נכונים ומבוארים אמור מעתה לפום ההוא פירושא דרש"י ש"מ דבסוף השיטה שבסוף הדף בין לרבנן בין לר"א כשר כיון דלא פליגי בהא והא ל"ל דתרווייהו ס"ל דפסול דהא רבנן אף באמצע השיטה קאמרי דמשמע דרבותא אתי לאשמועינן דאפי' באמצע שיטה כשר וע"כ בסוף השיטה פשיטא דכשר וכיון דרבנן ס"ל דכשר בסוף השיטה תו ליכא למימר דרב אשי ליכא הוכחה דבסוף השיטה כשר לכתחלה מש"ה מצרכינן לגמור באמצע השיטה לכתחלה כיון דאיפסקא הלכתא כרב אשי ובזה ניחא אליבא דכ"ע וכיון שהוכחנו דדברי רש"י ברורים ומוכרחים איכא למימר דגם הרמב"ם מפרש הסוגיא הכי ומש"ה כתב אההיא דינא כל הדברים האלו לא נאמרו אלא למצוה מן המובחר וכו' ואחריו נמשך הב"י וכתב בס"ס רע"ג כל אלו הדברים אינו אלא למצוה וכו' וגם אדלעיל קאי דגם כל הדינים המוזכרים בסי' רע"ב אינם אלא למצוה א"כ מ"ש שם בש"ע צריך שיגמור באמצע שיטה אינו אלא למצוה ואם שינה כשר בדעבד ודלא כפירוש הנימוקי יוסף והביש הנמשך אחריו משום דקשה על פירושו כל הקושיא שדברנו זכינו לדין א"כ גם בנ"ד שאם שינה ולא עשה ג' דפים ביריעה כמוזכר בסימן רע"ב שכשרה בדעבד כיון דגם על ההוא דינא קאי מ"ש בסימן רע"ג כל אלו הדברים אינם אלא למצוה וכו' ודברי הט"ז והנמשכים אחריו מובנים וברורים:

וע"ד היריעה שדף א' אינו רחב כשיעור שלשים אותיות מאותו כתב כיון שרחב עכ"פ טפח כשרה אף לכתחלה לפי' ר"ח כמוזכר בהגהו"מ בפ"ז מהל' ס"ת דטפח הוא השיעור של שלש למשפחותיכם ואף לר"ת ולהרמב"ם דבעינן כשיעור ג' למשפחותיכם מאותו כתב דווקא וזהו לפעמים יותר מטפח כמוזכר בהג"מ שם מ"מ אין לפסול בדעבד שכל המוזכר בסי' רע"ב אינו אלא למצוה מן המובחר ואם שינה כשר בדעבד כמ"ש:

וע"ד שאין בקצת יריעות שיטה פנויה למטה מכתב לא מצאתי ולא ראיתי לשיטה זו שום רמז בש"ס ופוסקים ראשוני' ואחרונים ואם קבלה היא ביד הסופרים נקבל ואף

שמנהגם של ישראל תורה היא מ"מ אין לפסול ע"י מנהגם וקבלתם אף אם לא הניח שיטה פנוי' כנ"ל בכל הס"ת כולה בדעבד כיון שאינו מוזכר הנחה זו בש"ס ובפוסקים: **ומעתה** חל עלינו חובת ביאור על תוס' והגרעון של שיטין ועל בליטת השיטין בהגליון של מטה בחדא יריעה יותר מחברתה אם מעט אם הרבה ובתחלה נבאר מה שיש להתעורר בזה ומאיזה שורש שענפי הפסול צומחים ואח"כ הנלע"ד ואפרש שיחת הב"י הביא בסי' רע"ה בשם הר"י אכסנדרני שמצא במס' חיצונית ונקרא מסכת ס"ת ברייתא איזו היא פתוחה וכו' עד גמר בסוף הדף מניח שיטה בתחלת הדף ואם נשארה שיטה בסוף הדף מתחיל מתחילתו ע"כ הרי דאם מניח שיטה בסוף הדף זהו סימן לפרשה פתוחה א"כ אם יש ביריעה חדא שיטה אחת פחות מביריעות שאצלה משני צדדים שנראה סוף כל הדף ודף מאותה היריעה ששיטה אחת פחותה כאלו המה פרשיות פתוחות וביריעה שפחותים ארבע שיטות נראה כל הדף ודף שבה כסוף הספר וה"ה היכא דאיכא שני או שלשה שיטות פחותין מ"מ דין סוף הספר יש להם כיון דקיימא דאם הניח פחות מארבע שיטין בין ספר לספר דכשר בדעבד דזהו דווקא למצוה מן המובחר כמוזכר בסי' רע"ג א"כ לפום הצעה זו הס"ת שבנ"ד פסולה ודאי להב"ח דס"ל שהטור בסי' רע"ה חולק ארמב"ם במ"ש דאם הפסיק והניח פנוי במקום שאין בו פרשה הרי זה פסולה רק דס"ל להטור דלא מיפסל אלא בסתומה שעשאה פתוחה או פתוחה שעשאה סתומה ומכ"ש כשכתב כדרכו ולא הניח ריוח כלל במקום שצריך להיות פרשה סתומה או פתוחה אבל אם הניח ריוח השיעור במקום שאין בו פרשה אין זה פסול כלל א"כ בנ"ד אין בו פסול כלל לסברת הב"י לשיטת הטור:

אמנם להש"ך בסי' רע"ה ס"ק א' ולהט"ז שם ס"ק ה' שדחו דברי הב"ח וסבירא להו דגם הטור ס"ל כהרמב"ם דאם עשה פרשה במקום שאין בו פרשה שפסול א"כ אליבייהו אף להטור יש לפסול בנ"ד והא דלא מנה הרמב"ם דאם עשה בדף אחד יותר שיטין מהשני בהדי הפסולין בדעבד אפשר שהוא בכלל מ"ש אם הניח פנוי במקום שאין בו פרשה שפסולה:

זאת ועוד אחרת יש להביא ראי' לפסול דאי' במס' סופרים פ"ג אין עושין תורה וכו' אבל חומשין תורה כו' אימתי בזמן שמדתן ושיטתן שווין ע"כ הרי דאם אין מדתן ושיטתן של כל החומשין שווין אין עושין מהן ספר תורה וכ"ש אם השיטות והמידות של היריעות אפילו בחומש אחד אינן שווין שפסולין לס"ת:

ובהיות שקשה עלי הדבר לפסול ממש רוב היריעות של ס"ת שיש בהן שמות הקדושים שנכתבו בקדושה בכן יגעתי ומצאתי דאפשר להכשיר הס"ת הנ"ל כיון דקיימ"ל

כהרמב"ם דס"ת צריכה שירטוט בכולה וכן הוא דעת המרדכי ודלא כסברת כמה פוסקים דס"ל דאף להרמב"ם א"צ שירטוט כ"א השיטה העליונה ולכל היותר מארבע צדדים וגם חזינן דנהגו עמא דבר שמשרטטים בברזל באופן שרישומם של השירטוטין ניכרים לעולם (ועיין במרדכי שהביא בש"ס אז"ק שרבינו שמחה מסופק בזה) ממילא בנידן דידן שבגליון שלמטה בהדפין ששיטותיהם מעוטות אינם משורטטים כמספר השיטות שבדפין ששיטותיהן מרובין ובכל מקום שיש פרשה או סוף הספר ניכרים שירטוט השיטות במקום הפנוי שפיר נראה וניכר לכל שאין בסוף הדפין הנ"ל שום פרשה או סוף ספר מדאין מכירין שם שום רושם מהרשירטוטין אך לפי זה צריך לעשות שיטה פנויה למטה מהכתב גם בהיריעות שאין להם שלא לדון אותם יריעות שיש להם כבר שיטה פנויה כנ"ל לפרשיות פתוחות והראיה שהבאתי מן הש"ס לפסול אין ראיה לכאורה דלמא מ"ש שם אימתי בזמן שמידתן ושיטתן שווין הי' לכתחלה אבל בדעבד אינו נפסל ומצאתי קצת און לי להכשיר הס"ת הנ"ל ממ"ש בשו"ת חינוך בית יהודה סי' רע"ג דאם כתב בעמוד אחד שורה א' יותר מעמוד שלפניו שא"צ לפנים מ"מ לאו ראיה גמורה היא דמשמעות לשון שם משמע שאין הכותב באותו עמוד נכנס יותר בתוך הגליון שלמטה מהעמודים אחרים כי סיים שם וז"ל ובדעבד אם כתב למטה מן השירטוט קצת ודעתו לישר הכתב עם היריעה אחרת ויושר השירטוט נמצא שהוא כתיבה תמה נלענ"ד שהוא כשר כו' עכ"ל. ובהיות שמפני חומר עניינים באלה שמלאכתם מלאכת שבתורה מלאכת שמים הוא והמה כהררים התלוים בשערה והן הן גופי הלכות אין מן הראוי לתקוע את עצמי לדבר הלכה ולומר קבלי דעתי דעת יחיד בפרט שצד ההיתר שכתבתי הוא קלוש מאד ואינו כדאי לסמוך עליו אף בשעת הדחק בכן לא החלטתי הדבר כלל וכל מה שכתבתי הוא רק דרך משא ומתן בעלמא ולא למעשה עד כי יביאו דברי אלה לפני חד או תרין בדרא ה"ה הרבנים הגאונים המפורסמים אשר חונים על דגליהם בקהלת גדולות שבמדינת אשכנז וכולי האי ואולי דלית חספא והמה ימצאו מרגניתא תותא בדעתם הרחבה ובבוא תשובתם אלי אז אדע לנטות ימין או שמאל וה' יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות ויעשה עמנו לטובה אות:

תשובה אמרתי להשיב מפני הכבוד אשר נסתפק מכ"ת בס"ת שאין ביריעה ראשונה כ"א שני דפין דלדעת הטו"ז שכתב בסי' רע"ב ס"ק ד' א"כ אם לא נכתב רק שני דפין ביריעה כשר בדעבד וכן משמע ברמב"ם פ"ד דהלכות ס"ת דלא חשיב זה בין הפסולין ותימא על הב"י ורמ"א שלא הביאו. ונראה דמה שכתב הש"ע בסי' רע"ג סעי' ה' כל אלו הדברים אינם אלא למצוה מן המובחר כו' קאי גם על סי' זה אך לתשובת באר שבע

סי' ס"ז דמסיק בתשובה הנ"ל דאם כתיב לעיני כל ישראל בסוף השיטה שבסוף הדף פסול בדעבד ואם איתא דמ"ש בש"ע קאי גם בסי' רע"ב אין לפסלו בדעבד כיון דהך דינא כתב הש"ע בס"ס רע"ב סתם ולא הזכיר שאם שינה שפסול בדעבד כו' עד איברא דהך דינא דב"ש לאו דהילכתא דהלוא הרמב"ם בפ"ז מהלכות ס"ת כתב וכשיגמור ס"ת צריך שיגמור באמצע שיטה כ' ועלה כתב בהלכה ט' כל הדברים האלו לא נאמרו אלא למצוה וכו' הרי להדי' כו' ותמה אני על דבריו מדברי באר שבע רוצה להוכיח על פסק הש"ע דלא קאי מה שכתב בסימן רע"ג כל אלו הדברים אינם אלא למצוה על סי' רע"ב וכן מוכח מדברי הרמב"ם שדברי ב"ש דלא כהלכת' הלא ידוע לכל באי עולם שהרב ב"ש הי' גדול מגדולי אחרונים ולפעמים חולק ע"י בעלי תוס' כן הוא חולק על הרמב"ם וכל הש"ע שרוב דברי הב"י שקבוע בש"ע ע"פ הרמב"ם. וביותר תמה אני שאף לדברי באר שבע לא קאמר אלא בכותב לעיני כל ישראל בסוף השיטה דפסול אפילו בדעבד משום דדייק לישני דש"ס דאמרינן בפ' הקומץ דף כ"ט והילכתא באמצע השיטה דווקא ומדנקט לישני דדווקא משמע לי' דאפי' בדעבד מעכב ולמד זה מדברי הנימוקי יוסף אבל בשאר דברים הנאמרים בש"ס כמו הא דתני רבנן עושה אדם יריעה בת שלשה דפין כ"ע מודים דאינו אלא למצוה מן המובחר ולא לעיכובא תדע דהא אפילו במצוה דאורייתא דווקא היכי ששינה הכתוב עליו לעכב אבל אי לא שינה עליו הכתוב עיכובא מנ"ל וסוגיי' בכל הש"ס דאמרינן אינו אלא למצוה לכתחילה אבל לא לעיכובא ק"ו במילי דרבנן דנקט הש"ס כל היכא דאין לנו ראי' מהש"ס דפסלי רבנן אפילו בדעבד אמרינן דלא אמרי רבנן אלא למצוה מן המובחר וכל הני עשרים פסולים שמנה הרמב"ם בכל אחד מפורש או שהוא הלכה למשה מסיני או שנאמר בפירוש בתלמוד יגנזו או פסול דוק ותשכח. אבל במקום שאין לנו ראי' מהש"ס לא עלה על שום פוסק בעולם לפסול בדעבד דאינו אלא משום זה אלי ואנוהו להידור מצוה ואף דאיתא התם הא דאמר רב ס"ת שיש בה שתי טעיות בכל דף ודף יתקן שלש יגנוז ואמרינן עלה בגמ' הני מילי חסירות אבל יתירות לית לן בן ומפרש חסירות מ"ט לא אמר רב כהנא משום דמחזי כמנומר והא מנומר פסול משום זה אלי ואנוהו ואפילו הכי תני יגנוז וכן איתא בש"ס גיטין דף נ"ד דאמרינן התם ס"ת שאין אזכרות שלו כתובות לשמן אינו שוה כלום ופריך לר' יהודה ליעבור עליו קולמוס ומשני עד כאן לא קאמר רבי יהודה אלא בחדא אזכרה אבל דכולה ס"ת צא משום דמחזי כמנומר ומדקאמר שאינו שוה כלום ש"מ דמנומר פסול לגמרי מ"מ אין לך אלא מה שאמרו חכמים דהם ידעו לחלוק דמנומר גנאי גדול אבל לא באינך דאינו גנאי כל כך ואינם אלא למצוה וכן מחלק הלבו"ש בסי' רע"א סעיף

ד' גבי ס"ת שכתב מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף פסול דזה אלי ואנוהו כתיב אבל אם עשה חציו גויל חציו צבעים אע"פ שאינו מצוה מן המובחר שקצת יש היכר ואינו נוי כל כך מ"מ כשירה הוא בדעבד עכ"ל ה"נ בנידן דידן דיש חילוק בין מנומר דאיכא גנאי גדול ובין אינך דקחשיב שם אמרינן לכתחילה איתמר למצוה מן המובחר אבל לא למיפסיל בדעבד כיון דלא תני יגנוז:

ומזה הבאתי ראי' לדברי הרמב"ם והביאו הטור בסי' רע"ה וז"ל פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה ואם שינה פסולה וכתב הרמב"ם שאין לו תקנה וצריך להסיר כל היריעה ולמד הרמב"ם זה מדאיתא בפ' הבונה דף ק"ג ע"ב על הני פסולין הרי אלו יגנוז ש"מ דאין לו תקנה דהא במנחות אמרינן הא דאמר רב ס"ת שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף יתקן שלש יגנוז ואסקו משום דמחזי כמנומר ש"מ שאין לו תקנה לתקן ה"נ דכוותי':

ובזה ישבתי קושיות התוס' בפ' השולח דף מ"ה ע"ב דאיתא שם ס"ת שכתבו נכרי תני חדא ישרוף ותני חדא יגנוז ותני אידך קורין בו ומשני לא קשיא הא דתניא ישרוף ר"א היא דאמר סתם מחשבת כותי לע"ז והא דתניא יגנוז האי תנא הוא דתני רב המנונא ברי' דרבא מפושרני' ס"ת תפילין ומזוזות שכתבו מין מסור נכרי ועבד אשה וקטן פסולין שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה והא דתני קורין בו האי תנא הוא דתניא לוקחין ספרים מן הנכרים בכל מקום בלבד שיהי' כתובין כהלכתן כו' וכתבו התוס' בד"ה הא דתניא יגנוז האי תנא הוא הוי מצי למימר דרשב"ג הוא דבעי כתיבה לשמה כדאמר בסמוך אלא מייתי תנא דאיירי בה בהדיא עכ"ל. ולי נראה דמעיקרא אין כאן קושי' דהא בפ' המביא דף כ' ע"א איתא אמר רב חסדא גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן ודחי רב אחי בר יעקב דילמא לא היא דעד כאן לא קאמרי רבנן אלא משום דבעינן זה אלי ואנוהו ש"מ דלר' יהודה מהני העברת קולמוס לשמה א"כ מיושב קושיות התוס' משום דס"ד כל היכי דתני יגנוז משמע דלית ליה תקנתא ואי הוי אמר רשב"ג הוא דבעי כתיבה לשמה הוי אמינא דיש לו תקנה לר"י להעביר הקולמס ולא שייך ביה מנומר כיון דכל התורה כך הוא בשלמא גבי אזכרות הוי מנומר משאר הכתב ואי היה רוצה להעביר הקולמס על כל התורה א"כ צריך ליתן שכר כמו על כתיבת התורה ולכך קאמר שפיר שכל ס"ת שאין אזכרות כתובין לשמן אינו שוה כלום דאי יעבור על כל אותיות התורה א"כ יצא שכרו בהפסדו אבל להאי תנא דיליף פסול נכרי מטעם כל שישנו בקשירה א"כ כיון שגוף האותיות נכתבו בפסול תו לא מהני העברת קולמס אליבא דכ"ע דכתב עליון אינו כתב ולכך תני שפיר יגנוז בזה ניישב ג"כ הא דאמרינן בפ' הבונה כתב על גבי כתב דפטור אמרינן מאן

תנא אמר רב חסדא דלא כר' יהודה כו' וכתבו התוס' וא"ת לרב אחא בר יעקב דדחי שם דילמא לא היא ע"כ לא קאמרי התם אלא משום זה אלי ואנוהו אבל גבי גט מודו א"כ מתניתין דהכא כמאן אתיא ולדברינו ניחא דדווקא לענין לשמו יכול לתקן כיון שגוף האות נכתב בכשרות הוי כאלו נכתב לכתחלה לשמו אבל לחשוב שיהי' כתבו כאלו נכתב אותיות חדשות בזה אין כתב עליון מבטל כתב תחתון ולכך כתב על גבי כתב לא חשיב לכתיבה כתב שני וא"כ בס"ת שכתבו נכרי לא מהני העברת קולמס שכתב ע"ג כתב לא חשיב כתב כלל לבטל כתב התחתון שנכתבו גוף האותיות בפסול ואפשר שזה הם דברי התוס' במה שתירצו שם כי גם לדברינו מוכרחים אנו לומר דר' חסדא דקאמר הכא דמתניתין דלא כר"י אזיל לטעמא הדרן למילתא קמייתא דאף לבאר שבע לא עלה על דעתו מעולם לפסול אינך הידורי מצוה דנזכר בסי' רע"ב ולא חידש דינו אלא בלעיני כל ישראל דמביא בשם נ"י מדקתני בסוף השיטה דווקא מלשון דווקא משמע עיכובא וחולק על הרמב"ם בדין זה לבד ומה שכתב מכ"ת שיש סתירה לנ"י מדברי רש"י במה שכתב רש"י שם והילכתא באמצע שיטה דווקא ולא באמצע הדף וע"כ צריך לומר לרש"י דסוף השיטה כשר גם לרב אשי דאל"ה קשה למה מפרשה פלוגתא בענין דהברייתא דלעיל לרבנן נשאר בתיובתא לרב משום דסביר' להו לרבנן דרב מכשיר אף באמצע הדף ובברייתא דלעיל אמרינן הכותב ס"ת לא יגמור באמצע הדף רק הוי לי' לרש"י לפרש דרבנן ורב אשי בענין דגם לרבנן לא הוי ברייתא תיובתא לרב והיינו דפליגי בסוף הדף וסוף השיטה דרבנן ס"ל אף באמצע שיטה גומר וה"ה בסוף השיטה ור' אשי ס"ל באמצע השיטה דווקא הוא גומר אבל לא בסוף השיטה ובאמצע הדף גם רבנן מודים שאינו גומר ולא הוי ברייתא דלעיל תיובתא לרב ומדלא מוקי פלוגתייהו באמצע הדף ולעולם בסוף השיטה כשר גם לרב אשי עכ"ל. ותמה אני על מכ"ת שנכנס לדוחקי' גדולים בדברי רש"י שמעולם לא עלה על מחשבת רש"י מאור הגולה פי' זה ואני אומר מדברי רש"י אין סייעתא לדברי הנ"י ולא תיובתא לדברי הרמב"ם ומוכרח אני לפרש דברי רש"י אשר שפתיו בררו מללו דתחלה אמר רב הכותב ס"ת ובא לגמור גומר אפילו באמצע הדף וס"ד דקאי על פסוק אחרון שבס"ת וקתני אפילו באמצע הדף וס"ד דלא מיבעיא בסוף הדף דגומר אלא אפילו באמצע הדף די"ל דלא סיים הס"ת אפ"ה גומר ועל זה מותבינן תיובת' דקתני בברייתא דמקצר והולך עד סוף הדף ומשני כי קאמר רב בחומשין של ס"ת אבל בפסוק אחרון של ס"ת מודה רב דבעי לסיים בסוף הדף ועל זה פריך הש"ס והאמר ר' יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב לעיני כל ישראל באמצע הדף ועל זה משני ההיא באמצע שיטה איתמר ונראה דהכריח רש"י דמשבשת' הוא מאי דתני רב גידל בשם רב

לעיני כל ישראל באמצע הדף משמע דאתי למעט סוף הדף הלוא בזה כ"ע ס"ל דבסוף הדף עדיף טפי לסיים מבאמצע הדף וא"כ הו"ל למימר לעיני כל ישראל אפילו באמצע הדף כדקתני רב מתחלה גומר אפילו באמצע הדף ועל כרחך מוכרחים אנו לומר מדלא נקט אפילו ההיא באמצע שיטה איתמר ובסוף הדף ואתי לאשמועינן דווקא באמצע השיטה ולא בסוף השיטה ורבנן אמרי אף באמצע השיטה וי"ל דרבנן לא אתי לפרושי מלתא דרב אלא לאפליגי אתי ואי נמי לפרושי לדברי רב אתי וא"כ איך אפשר לומר דלרבנן אף באמצע שיטה גומר וה"ה בסוף השיטה אתמהה איך אפשר למיחשב בהוא הדין דהא כ"ע סביר' להו דיותר גרוע לסיים בסוף השיטה מבאמצע השיטה א"כ הוה ליה למימר אפילו בסוף השיטה ונדע ק"ו באמצע השיטה אלא ע"כ דרבנן אתי לומר אפילו באמצע הדף ובאמצע השיטה ועל זה קאי ואפילו באמצע השיטה מאמצע הדף ופשיטא בסוף הדף ובאמצע השיטה דזה מצוה מן המובחר ורב אשי ס"ל באמצע שיטה דווקא ולא באמצע הדף וע"כ אתי לארויי' דלכתחילה צריך לסיים בסוף הדף ובאמצע השיטה לאפוקי באמצע הדף דלא ובסוף הדף ובאמצע השיטה דווקא אבל לא בסוף הדף ובסוף השיטה והשתא לא איתפרש לרש"י אי לעיכובא קאמר דאם לא סיים בסוף הדף ובאמצע שיטה פסול או למצוה מן המובחר קאמר דווקא כפי הבנת הרמב"ם ופסק הב"י כמו שאנו אומרים בדברי הרמב"ם מדלא נקט להא דינא גבי עשרים פסולים דחשיב ש"מ דלמצוה מן המובחר כתב כן ה"ה בב"י בש"ע שחיבר שלא כתב בפירוש לפסול בדעבד בודאי סתמו כפירושו דאינו אלא למצוה מן המובחר ולא לעיכוב:

ועכ"פ זכינו לדין שאם שינה ולא עשה ג' דפין דכשר בדעבד אליבא דכ"ע אף לתשובת באר שבע ונימוקי יוסף דאין חולק בדבר זה ועל דבר היריעה שדף א' אינו רחב כשיעור שלשים אותיות מאותו כתב פשוט דכשר דהא הרמב"ם בפ"ז דין ד' כתב אורך כל שיטה ושיטה שלשים אותיות ובדין ט' כתב כל הדברים האלו לא נאמר אלא למצוה ואם שינה כו' או שקרב את השיטין או הרחיקן או האריכן או קצרן כו' הרי זה ספר כשר ומי יפקפק על הוראה זו שיצא מפי הרמב"ם להתיר ובדבר שאין בקצת יריעות שיטה פנויה למטה מכתב זאת אין צריך לפנים כמו שכתב מכ"ת דהא אפילו מה שקבלנו איש מפי איש כמו שהביא הרמב"ם דין ח' באותיות גדולים או קטנים ותגין ובדין כו' שנהגו הסופרים וקבלו מידם איש מפי איש סיים בשם בנו כל זה למצוה מן המובחר ואם שינה לא פסול וגדולה מזו אף מה שנזכר בש"ס לנקוד אותיות התורה כתב הט"ז בס"ס רע"ד דכשר ק"ו דבר זה שאין לו רמז ורמיזה בש"ס דאין לפסול מעתה לא נשאר בשאלתו רק ספק זה שהכתב ביריעה חדא נכנס למטה בהגליון לפעמים כשיעור של ד' וה' שיטין יותר

נמוך מהיריעות שאצלה גם שיריעה אחת שמתחיל הכתב נמוך בשיעור שיטה אחת באופן שהגליון למעלה הוא רחב כשיעור שיטה אחת יותר מכל שאר היריעות והתעורר מכ"ת ע"ז ממה שהביא הב"י בסי' רע"ה בשם ר"י אכסנדרי' איזה היא פתוחה בו' עד גמר בסוף הדף מניח שיטה בתחילת הדף ואם נשארה שיטה בסוף הדף מתחיל מתחילתו עכ"ל. וכתב מכ"ת הרי דאם מניח שיטה בסוף הדף זה סימן לפרשה פתוחה א"כ ביריעה אחת שיטה אחת פחותה מביריעה שאצלה משני צדדים שנראה סוף כל הדף ודף מאותו יריעה ששיטה אחת פתוחה כאלו הם פרשיות פתוחות וכו' וא"כ לפי הצעה זו הס"ת שבנ"ד פסולה עכ"ל מכ"ת. ולי נראה דאין כאן בית מיחוש כלל דבודאי ביריעה אחת אם דף אחד התחיל בתחלת השיטה וסיים עד סוף הדף ואח"כ הניח בראש הדף שאצלה שורה פנוי' מכתב והתחיל בשיטה שני' ואח"כ שהתחיל בדף ג' כתב למעלה בזה ניכר שהוא פרשה פתוחה או סתומה לדעת הטור או אם נשארה שיטה בסוף הדף דמתחיל מתחילתו משום דהתם ניכר שהדפי' שמצידה הם כתובים עד למטה ונשרטטה בשירטוט אחת אבל בשתי יריעות שבחדא יריעה כתב נמשך למטה ובצידה יריעה אחת פחותה שורה או שתים אין זה לא פתוחה ולא סתומה כיון שהדפין שביריעה האחת שוים דף אחד מלמד על חבירו שלא שייר לשם פתוחה או סתומה ולפעמים אי אפשר לצמצם שתופרי היריעות אינם מכוונים שיהי' הכל בשוה ולפעמים אחת נמוכה ואחת גבוה נמצא שביריעה אחת נראה כאלו נמוכה שורה אחת ויריעה שבצידה נראה כאלו שורה אחת גבוהה מחברתה וזה לא עלה על דעת שום אחד מן הפוסקים לפסול ודבר זה מצוי הוא ופוק חזי מה עמא דבר ותשובת דברי שמואל לא הי' בידי ונראה לי היתר גמור לקרות בס"ת הנ"ל בלי שום פיקפוק:

ואחרי שאנו עוסקי' בדיני ס"ת אכתוב למכ"ת מאי דתמי' לי מה שכתב הרמב"ם ריש פ' ד' מס"ת מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות והוא ש"ס בפ' ג' דסנהדרין דף כ"א אמר רבא אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת לאדם מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם השירה ומפרש הב"י ג"כ משום דקי"ל תורה חתומה ניתנה ע"כ לא קאמר שיכתבו שירת האזינו לבדה אלא היינו לומר שיכתבו כל התורה עד שירת האזינו שהיא גמר כל התורה וסיים וכך הם דברי הרמב"ם ותמהני מאוד שדברי רבא יהי' אליבא דתנאי דפליגי אי תורה מגילה ניתנה או חתומה ניתנה א"כ למ"ד מגילה ניתנה אין לנו לימוד על מצות כתיבת התורה. ואני אומר דש"ס ערוך הוא בפרק אין בין המודר דף ל"ח ע"א אמר רבי יוסי בר חנינא לא ניתנה תורה

אלא למשה ולזרעו כו' ופריך והא כתיב ועתה כתבו לכם את השירה ומשני שירה לחוד ופריך והא כתיב למען תהי' לי השירה הזאת לעד ואי שירה לבדה קאמר מאי סהדותא איכא ומסיק אלא פילפולא בעלמא הרי שעלה על דעת התרצן שירה לבד אך מהפסוק הנאמר אחריו למען תהי' השירה הזאת לעד מוכרחים אנו לומר שפי' הפסוק ועתה כתבו לכם השירה מיירי בכל התורה, א"כ אליבא דכ"ע מוכרחים אנו לומר דעתה כתבו לכם השירה פי' כל התורה א"כ אין אנו צריכים לדחוק כפי' הרמב"ם אלא דש"ס ערוך הוא דפירושא דקרא כתבו לכם השירה משמע כל התורה וק"ל:

שאלה קפ

חו"מ סי' כ"ח כתב הטור אם קבלו עדות שלא בפני בעל דין אין דנין ע"פ כו' וכתב הב"י שהמרדכי מביא ראי' מפרק ב' דכתובות דף כ' דהזמה שלא בפניהם נהי דהזמה לא הוי הכחשה מיהא הוי אומר ראבי"ה שאם קבל הדיינים עדות שלא בפניו בדעבד הוי עדות כדאמרינן הכחשה מיהא הוי וריב"א כתב דלא הוי עדות לדון ע"פ דהא אפילו בדיעבד אמרינן דלא הוי הזמה שלא בפני עדים משום דהזמה חובת עדים והכחשה שאני שאין חובת עדים אלא חובת בעל דין והרי הוא שם עכ"ל וכתב לי חכם אחד ממדינת ליט"א דאיכא למידק מילתא חדתא מאי דלא חזינן בכולהי קמאי ובתראי מי שיתעורר בזה דלכאורה איכא למידק הלוא בטור ח"מ סי' ל"ח הביא שם להאי דינא דהזמה שלא בפני עדים נהי דהזמה לא הוי הכחשה מיהא הוי והביא הב"י דברי ריב"ש בסי' רס"ז דכי אמרינן הכחשה מיהא הוי היינו לומר שהמזומת הוא המוכחשת בודאי כו' ועדותן בטלה ופסולים לכל עדות שבתורה כמ"ש הרמב"ם בפ"כ מהלכות עדות וכן הדין נמי בעדות שהוזמו שלא בפניהם וכן נראה מלשון רש"י עכ"ל ולפ"ז נהפך כל הגלגל כי מעתה צדקו דברי ראב"י הנ"ל דראייתו אלימתא והוכחתו ישרה וברורה שאם קבלו הדיינים עדות שלא בפני ב"ד בדיעבד הוי עדות מדאמרינן הכחשה מיהא הוי ואדרבה טענת ריב"א שטען על דברי ראב"י הנ"ל אינו טענה דהאיך קאמר הכחשה שאני שאינו חובת העדים כיון שאנו פוסלים להו לכל עדות אין לנו חובת העדים גדול מזה אלא ע"כ דראב"י דינא קאמר שקבלה שלא בפני ב"ד מהני בדיעבד והוי עדות לדון ע"פ עכ"ל:

תשובה

גברא קחזינא ותיובתא לא קחזינא דאקשי לי' אדברי ריב"א ליקשי' לי' לדברי ריב"ש ש"ס גופא דאמר ר' אבוה דהזמה שלא בפניהם דנהי דהזמה לא הוי הכחשה מיהא הוי מ"ש הכחשה מהזמה כיון דלדעת הריב"ש אנו פוסלים אותם לכל עדות אין לנו

חובת העדים גדול מזה אלא ע"כ צריכין אנו לומר דוקא היכא שבאו לחייבן נפש או ממון בזה אמרינן דלא הוי עדות דומיא דוהועד בבעליו יבא בעל השור ויעמוד על שורו שהוא ממונו אבל לבטל עדותן במה שהם פסולים אין זה חוב להם אלא לבעלי הדברים והם עומדים לפני ב"ד ולכך הוי הכחשה כדברי ריב"א וכן מצאתי אח"כ בהדיא בש"ך ס"ס ל"ח וז"ל ואפילו לדברי הריב"ש נראה לי ברור שאינו יכול לפוסלם שלא בפניהם לשבועה אפילו בגזלנות דשבועה הוא נוגע להם עצמן ואין מחייבין לאדם שלא בפניו משא"כ לעדות דמה להם בכך שפסולים להעיד עכ"ל. הרי להדיא כדברינו כיון שאין מגיע להם חוב נפש או ממון אלא שפסולי' לאחרינא ולכך מקבלין אף שלא בפניהם ומה מאוד נפלאתי על דברי דודי הש"ך ולא זכיתי להבין דבריו דמה שכתב על דברי הריב"ש שלפע"ד אין דבריו מוכרחים דהרמב"ם מיירי בעדים שלא ניזומו כולם ושאני התם וק"ל. ורש"י נמי לא משמע מדבריו מידי גם מה שהביא שם מהרמב"ן שפסול כשמתו ואמרו גזלנים הם יש לומר דשאני התם שמעידין על גופן של עדים שהם גזלנים משא"כ הכא עכ"ל הש"ך. ואני אומר שהמעיין בדברי ריב"ש הנ"ל יראה עין בעין ששפתיו בררו מללו שהוא רוצה להביא ראיה שהזמה שלא בפניהם נתבטל עדות הראשונים לגמרי ולא אמרינן דהוי כשנים אומרי' נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה אלא אף דלא מקיימין דין הזמה בראשונים מ"מ נתבטלו עדותן לגמרי ושפיר מייתי ראי' ודברי הרמב"ם שכתב בפ' כ' מהלכות עדות דאם הוזם אחד מן העדות דאף דאין מקיימין דין הזמה אע"פ שהוזמו אפ"ה נפסלו לעדות ולא אמרינן כיון דנתבטל החידוש שחידשה התורה בעדי זוממין א"כ הוי כשני כתי עדים המכחישים שכל אחת כשירה לשאר עדות אלא אע"פ שנתבטלה שאין מקיימין דין הזמה מ"מ לענין זה עדים אחרונים נאמנים לפסול לראשונים לכל עדות שבתורה הכי נמי גבי הזמה שלא בפניהם אף דאינו מקיימין דין הזמה בראשונים מ"מ נאמנים עדים אחרונים לפסול אותם לכל עדות שבתורה גם מביא ראי' שפיר מפירש"י שפירש נהי דהזמה לא הוי לעונשין לא נפש ולא ממון מ"מ הכחשה הוי לבטל עדותן ש"מ שאין בעדותן ממש כלל ולא הוי כשנים אמרו נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה וגם מ"ש הש"ך שאינו ראי' מדברי הרמב"ם דשאני התם שמעידין על גופן של עדים שהם גזלנים משא"כ הכא המעיין בדברי ריב"ש יראה שדימה זוממים ממש לעדים שמעידין שהם גזלנים שהרי כתב בהדיא וז"ל כיון שהמזימין מעידים בגופן של מזומין ממנו הייתם והתורה המניהם הרי הוא כאלו פסלם בגזלנות או בשאר פסול הגוף שיכולין לפוסלן ולבטל עדותן אפילו שלא בפניהם כמו שאמר הרמב"ן ז"ל בההיא דהתם ששנים החתומים על השטר ומתו וכו' עכ"ל הרי לדברי הרמב"ן דמה לי

דפסול בגזלנות או במלוה בריבית או שאמרו עמנו הייתם והתורה הימנותם דנהי דאין מקיימין ועשיתם כאשר זמם מ"מ נאמנים הם לפוסלם ולא אמרינן דהוי כשני כתי עדים המכחישין וצריכין אנו לומר דהש"ך מחלק בשלמא התם אי לא ניזומו כולם דאף דגזירת הכתוב דאין מקיימין דין הזמה עד שיזומו כולם מ"מ גבי דידהו שהעידו בפניהם נפסלו לכל העדות שבתורה אבל בנידון דריב"ש שהעידו שלא בפניהם כיון דלא הוי הזמה י"ל דנתבטל כל עדות אחרונים אף לפסול לראשונים והוי כשתי כיתות דאחת אמרה נתקדשה ואחת אמרה לא נתקדשה אך לדברינו אף הא לא תברא לדברי ריב"ש דהא ע"כ צריכים אנו לומר טעמא למה אמרינן אף דהזמה לא הוי הכחשה מי לא הוי ולפי' רש"י נתבטלה עדותן לגמרי ואמאי הא העידו שלא בפניהם וע"כ צריכין אנו לומר דוקא לחוב לעדות עצמן לא הוי עדות שלא בפניו אבל לפסול אותם לעדות אחרים לא הוי חובת ממון לדידהו אלא לבעלי דינים הוי עדות וכן משמע בב"י דהאי קרא והועד בבעליו אינו אלא אסמכתא ומדאורייתא הוי עדות אחרונים עדות אלא מדרבנן אין מקבלין עדותן לחייבן נפשות או ממון אלא בפניהם אבל לבטל עדותן שיהי' פסולין לכל עדות שבתורה הוי עדותן עדות ושפיר מביא ראי' הריב"ש מהרמב"ם כיון דאמרו הכחשה שלא בפניהם הוי הכחשה הוי עדות אחרונים עדות גמורה לפסול אותם לכל עדות שבתורה וק"ל:

ומה שצלל החכם במים אדירים שהב"ד שלחו שנים לגבות עדות מן האשה אחת על מקומות בבה"כ בעזרת נשים וגבי ב"ד שלא בפני בע"ד ופסקו פסק דין ע"פ עדותן וכעת האשה הנ"ל חוזרת מדבריה ונשתנה הדין הנני אומר באשר שכבר נפסק הדין וכיון דאיכא כמה אנפי דגובין שלא בפני בית דין א"כ ב"ד אחר ב"ד לא דייקי ומסתמא עשו כהוגן ובדבר שלא נגבה בפני שלשה הא הביא הב"י בס"ס כ"ט בשם המשרים שיכולים הקהל לתקן ששני סופרים מגבין העדות וכבר נהגו כל בתי דיני ישראל לשאול לנשים יקרות לשלוח אליהם נאמני הקהל שיגידו העדות שידוע להם וכבר כתב הב"י בא"ח סימן י"ז במקום שאין צריך להעיד לפני בית דין ס"ל לכמה גאונים דאינו יכול לחזור ולהגיד ודעתי נוטה שאין שום בית דין יבטל דברי בית דין חבירו שלום ע"י דייני ישראל:

שאלה קפא

נשאלתי בראובן ושמעון שהיה להם שותפות בחנות והוכרחו ללות מאחרים וביקשו מיהודה שיכנס ערבות עבורם ומסרו לו מפתחות של החנות שיהי' למשכון ביד יהודה כל הסחורות המטלטלי' שיש להם בחנות ולא יהיו רשאים ליקח שום דבר מהחנות בלתי ידיעת יהודה וברוב ימים נתעורר ביניהם ובין ערב הנ"ל הפרשות וסיכסוכי' ושלחו

הב"ד לרשום בכתב אמת כל הסחורות מה שיש להם בחנות ומצא שם סחורות וגם ש"ח מה שאחרי' חייבי' לשותפים הנ"ל וקצתם הי' ממרנות וקצתם היו ש"ח שנזכרים שם השותפים ושם הלוה שחייב להם והערב הנ"ל רוצה להחזיק אף בש"ח אלו שנזכר שם השותפי' אף שאין לו כתיבה ומסירה בכן יורינו הדין עם מי:

תשובה

הנה מקור דין זה נובע מהא דפרק הכותב דף פ"ה ע"א ההיא איתתא דהוי מפקדה גבה מלוגא דשטרא אתו יורשים וקא תבעו לה מינה אמרה להו מחיים תפסינהו להו אתא לקמי' דר"נ אמר לה אית לך סהדי דתבעינהו מינך מחיים ולא יהבית ניהליה אמרה ליה לא אמר לה א"כ הוי תפיסה דלאחר מיתה לאו כלום הוא ע"כ וכתבו התוס' בד"ה אית לך סהדי וזה לשונם וא"ת אמאי צריכה סהדי ניהמני לדידה במגו דאי בעי אמרה לקוחים הם בידי דאע"ג דקיימא לן דאין אותיות נקנות במסירה וצריכה מסירה ושטר לקיחה הני מילי לקנות החוב אבל לקנות הנייר קני בלי שטר הואיל והיא מוחזקת בו והך איתתא לא היתה חוששת אלא לקנות מלוגא דשטרי בלא החוב מדקאמרה מחיים תפסינהו ותפיסה מחיים לא מהני לגבות החוב דלא עדיפא ממסירה אלא דע"י כך היתה יכולה לדחוק היורשים שיפרעו היורשים. מה שהיה חייב לה במה שלא תחזיר מלוגא דשטרא והוי כמו משכון עכ"ל וכ' מהרש"א על דברי התוס' שכתבו ע"י כך היתה יכולה לדחוק היורשי' שיפרעו לה היורשים מה שחייב לה כו' ובהכי ניחא דאין להאמינה במגו דנאנסו או להד"ם או החזרתי לך כמו שכתב הרא"ש דא"כ מפסדת ולא היתה יכולה להראות השטרות ליורשים לפרוע מה שהיה חייב לה אביהם אבל הרא"ש תירץ בזה דמיירי שהפקידו אצלה בעדי' וכו' ע"ש ולא ידענא בעיקר הקושיא של התוס' להאמינה במגו דלקוחה אמאי לא תירצו כן שהיו עדי' שבא לידה בתורת פקדון עכ"ל והרא"ש כתב שם וז"ל דלא מהימנא לומר מחיים תפסינהו במגו דלקוחה הם בידי משום דאי אמרה לקוחין הם בידי צריכה להביא ראי' כו' והא דלא מהימנא למימר תפסינהו להו בתורת משכון במגו דממושכני' היו אצלי מעיקרא דאז אין צריכה ראייה כיון דאינו רוצה לגבות השטרות או במגו דנאנסו או החזרתי לך או לא הד"ם וצריך לומר דמיירי שהפקידו אצלה בעדים וגם ראו עתה מלוגא דשטרי בידה הילכך אין לה שום טענה לפטור אלא א"כ יש לה עדים שתבע ממנו בחיים ואמרה שבתורת משכון היא רוצה לתופסה עכ"ל והמדקדק בדברי הרא"ש יבין וישכיל שבתירוץ השני דמיירי שהפקיד אצלה בעדים מתורץ גם קושיא ראשונה שהקשה דלהימנה במגו דלקוח' כיון שהפקידו אצלו בעדים שוב אינו נאמנת לומר לקוחה הם בידי אלא מתחילה תירץ הרא"ש אף דנימא שלא

היו בעדים מ"מ אינה נאמנת לומר לקוחים הם בידי משום דצריכה להביא ראי' וכדעת הרא"ש הכריע רמ"א בח"מ סי' ס"ו ס"ס י"א שגם לענין קניתה אינו נאמן וכתב רמ"א שכן נראה לו עיקר לענין הילכת' משמע מדברי הרא"ש שאם לא הי' עדים שהפקיד' אצלה מלוגא דשטרא היתה נאמנת במגו דלמשכון תפסתי' מעיקרא דלקנות הנייר קני בלא שטר וכן כתב בקיצור פסקי הרא"ש שחיבר הטור דין ה' מי שהפקידו אצלו שטרות ומת המפקיד ואמר מחיים תפסינהו מהו למשכון כו' אם יש עדים וראו עתה בידו לא מהימן ואם לאו מהימן וע"פ זה פסק הרא"ש בתשבותיו כלל ק"ה סי' ח' הביאו הטור ח"מ סי' ס"ה דין ז' וז"ל אם יטענו היורשים על שטר שמוציאין ברשות אביהם שאביהם הלוה עליו מעות למלוה אע"פ שאינו יכול לגבות מהלוה בלא כתיבה ובלא מסירה מ"מ לקחו למשכון טענתם טענה וכן פסק בש"ע סי' ס"ה הרי להדיא אף שאין החוב ברור כיון שאין עדים שהפקיד בידם נאמנו במגו שמתחילה למשכון נתנם אבל אם יש עדים שבא לידי אביהם בתורת פקדון שוב אין לו מגו דמשכן להם הנייר וכיון דאין לו מגו אינו יכול לטעון שתפסו למשכון אלא א"כ יש לו עדים שתבעו ממנו בחיים ולא רצה להחזיר ולפ"ז צריכין ע"כ אנו לומר דמיירי שהחוב ברור וכמו שכתב הסמ"ע בסי' ס"ד דצריך להיות ידוע שחייב לו דאם לא כן איך מהימן אע"פ שיש לו עדים שתבעו ממנו בחיים הא קימ"ל דכל היכי דאיכא עדים שראו אותו עתה בידו אינו נאמן לטעון עליו עד כדי דמיו כו' ולמה יהנה לזה הא דיש לו עדים שתבעום ממנו בחיים ולא רצה לחזור כיון דאלו באו שניהם לפנינו בכי האי גוונא היה צריך התופס להחזיר לנתפס ולא יגרע כח היתומים עכ"ל. הרי דעיקר קושייתו כיון שיש עדים ואם היה באו שניהם לפנינו בכי האי גוונא היה צריך להחזיר ולכך לא יוכל לומר למשכון תפסתי' אלא ע"כ דהרא"ש דמוקי ליה בשיש עדים שהפקידו בידו מיירי שהחוב ברור אבל אם אין עדים שהפקיד בידו הדבר ברור כשמש שגם הרא"ש ס"ל דיכול לטעון למשכון תפסתי' אף דאינו יכול לטעון לקוחה בידי לגבות החוב משום דבעי כתיבה ומסירה מ"מ יכול לתפוס למשכון אף שאין החוב ברור ומשמע מדברי הרא"ש שאף אם הי' טוען מחיים תפסתינהו היתה נאמנת לומר שהוא תבע ממנה ולא רצתה להחזירו במגו דלמשכון תפסינהו כיון שאין עדים שהפקיד בידה אבל מהתוס' משמע דאי טענה תחילה מחיים תפסינהו אין לה מגו לומר דתבעו ממנה ולא רצתה להחזיר במגו דלקוחה למשכון דאין אומרים מגו למפרע ומשמע מדברי התוס' דאף דאין החוב ברור כיון דליכא עדים שבא לידה בתורת פקדון היתה נאמנת לומר למשכון תפסתי' על החוב שחייב לה כי סתמא דש"ס משמע שלא הי' לה עדים על החוב ולא היה החוב ברור:

ובזה ישבתי קושית מהרש"א שהניח בקושיא על דברי התוס' דקשיא ליה אמאי לא תירצו התוס' שהי' עדים שבא לידו בתורת פקדון אבל לי נראה דאין כאן קושיא משום דאי מיירי שיש עדים שבא לידה בתורת פקדון מוכרחים אנו לומר הא דקאמר ר' נחמן אי אית לך סהדי דתבעהו ממך מחיים היתה מהימנ' אמאי הא איכא עדים והיינו מוכרחים לומר דמיירי דהחוב הי' ברור וסתמא דש"ס לא משמע הכי ולכך ניחא להו לומר דמיירי אף שאין החוב ברור אלא דלא אמרינן מגו למפרע נשמע מזה דאם טעין מתחילה למשכון תפסתי' לכל הפוסקים נאמן אם אין עדים שהפקידו בידה ובתשובת רמ"א סימן פ"ו בדף מ"ה ע"ב בדפוס אמשטרדם הביא דברי התוס' וכתב ואע"ג דבתשובת הרשב"א שהביא הב"י סי' ס"ד משמע דלא יוכל לומר דבמשכון בא לידי כמו שלא יוכל לומר לקוחין הם בידי התוס' והרא"ש לית להו דברי הרשב"א שהרי תירצו התם טעם דלא אמרינן מגו זה ולכן אין לחוש לדברי הרשב"א במקום התוס' והרא"ש והטור דפסקו בהדי' דיכול לומר למשכון תפסתיו כש"כ דטעמן ונימוקן עמהם שחלקו בין טוען משכון הוא בידי לטוען לקוחין הוא בידי עכ"ל הרי להדי' לכל הפוסקים אף דאין יכול לטעון לקוחין הוא בידי מ"מ יוכל לומר למשכון תפסתי' ואם אין עדים שבא לידו בתורת פקדון אף שאין החוב ידוע וברור זולת הרשב"א ס"ל כיון דאינו יכול לטעון לקוחה הוא בידי אינו יכול לומר למשכון תפסתי' ורמ"א חולק עליו:

ונראה לי ברור דלא עלה מעולם על דעת רמ"א לומר דאף דיש עדים שהפקידו בידו שיהי' נאמן לומר למשכון תפסתי' כמו שהבין הסמ"ע והש"ך ח"ו לחושדו בדבר זה אלא שכתב אדברי המחבר שכתב ומיירי שיש עדים שהפקידם בידו וגם יש עדים שראום עתה בידו שאל"כ היה נאמן במגו דנאנסו או להד"ם משמע שצריך דווקא לעדים שהפקידו בידו ולא סגי בעדי ראי' אף אם אין עדים שהפקידו בידו לא הי' ג"כ נאמן כיון דאין לו מגו דהחזרתי ולהד"ם וגם אין לו מגו דלקיחה שהיה צריך שטר כתיבה ומסירה ולכך כתב רמ"א דלכך צריך עדי פקדון דאל"כ אף שאין לו מגו דהחזרתי בעדי ראי' וגם אין לו מגו דלקוחה מ"מ אם תפסם מחיים יכול לומר למשכון תפסתים וק"ל. ובזה נחה ושקטה תמיה' הסמ"ע והש"ך על רמ"א כי נראה מתשובת הרב רמ"א שפסק אפילו אינו החוב מבורר מיירי שאין עדים שהפקידו ומעולם לא עלה על דעת רמ"א לומר דאפילו בעדים שהפקידו שנאמן לומר למשכון תפסתי אפילו אינו החוב ברור ומעתה שאלתינו מבוררת דאם יש עדים שהפקיד ביד הערב השטרות הנ"ל אינו נאמן לומר למשכון תפסתי אם אין החוב מבורר אבל אם אין עדים שהפקידו בידו יוכל לומר אני תופס אותם למשכון אף שאינו יכול לומר לקוחין הם בידי בלא כתיבה ומסירה כדעת התוס' והרא"ש שהכריע

רמ"א בתשובה דלא כרשב"א וכן כתב בפרישה גופא שאם אין עדים שבא לידו בתורת פקדון שנאמן לומר למשכון תפסתי' ודבר פשוט הוא בעיני ולא כתבתי אלא נגד דעת החולקין עלי ורצו לומר אף אם אין עדים שהפקידו בידו אם אין החוב מבורר אינו נאמן לומר למשכון תפסתי' והנראה לפע"ד ברור שאין לפקפק בזה היכי שאין עדים שהפקידו בידו אף שאין החוב ברור יכול לומר למשכון תפסתי' כהכרעת רמ"א דלא כרשב"א:

שאלה קפב

שלום רב אליו יקרב והשם יצילו מכלי קרב לאהו' ידיד ה' וידידי הרב הגאון הגדול מעוז ומגדול יאדיר תורה ויגדיל דורש ש"י הלכות במגדול ה"ה נ"י פ"ה ע"י אב"ד ור"מ בוצינ' דנהורא זיקוקין דנהור' אספקלרי' המאירה כבוד שמו תורתו מוהר"ר מאיר נר"ו. יאיר ויזרח כצאת השמש ממזרח אחר דרישת ופרישת שלומו הטוב ושלום תורתו וה' שלומו יענה ויזכה לראות ציון ברננה באתי לשאול דבר הלכה למעשה כאשר הרב דומה למלאך ה' צבאות ותורה יבוקש מפיהו הוא ניהו רום פאר מכ"ת מאיר עיני חכמים בהלכה מעשה בא לפני בבית אכסני' שלי ודנתי לפע"ד וחכם אחד אין דעתו מכרעת לכן אציע לפני רום פאר מכ"ת ודעתו דעתי הקלושה ונא ונא לחוות דעתו הרמה מפיו אנו חיים ושכרו כפול מן השמים וזו מקוה שנתמלא תמיד ממי הגשמים וע"פ צינורות מן הגג ושבו מימיו לנקותו ועתה אין יכולים למלאות אותו ממי הגשמים אי רשאי למלאות אותו מבאר ע"י הפלומ"פ דהיינו שמניחין עור חלל שקורין שלוי"ך תוך החור שהמים יוצאים והמים עוברי' עליו להמקוה או שמניחין צינור של עץ תחת העץ השופך מים מהבאר והמים עוברים דרך הצינור מהבאר וקילוח בלי הפסק לתוך המקוה ודעת חכם אוסר מתרי טעמא חדא דנעשה ע"י אדם המנענע מהפלומ"פ שיבא מי' מהבאר שהיא דבר המקבל טומאה ועוד אחרת דלא הוי בידי שמים ואנן דומי' דמעין בעינן כדיליף בת"כ ולענ"ד דאין כאן מקום לאסור דמטעם הראשון הואיל דאדם הוי דבר מקבל טומאה והוי דין דהדף בסעיף מ"ח שנגיעת יד אדם פוסל הנה בע"כ אין הפי' וכוונת הטור כך דהרי פסק שם והוא שיהיו המים נופלים להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקוה והוא מהרא"ש הלכות מקוואות הלכה י"ב וסוף דבריו שם וז"ל מוכח בהדיא דאפילו העביר המים עד החביות על דבר המקבל טומאה לא מיפסלי אם לא שיגיע אותו דבר המקבל טומאה עד אויר הכלי א"כ מ"ש הטור ממשמעות לשון הרא"ש שלא יאחוז הדף בידו אלא יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם בע"כ מיירי באופן שע"י אחיזת הדף בידו הושפע הדף למקוה שיורדים המים יותר קל לתוך המקוה והוא ממש גוף הדין של המקל וקנה

שבדברי הרא"ש דמפרש מתניתין דמקווא' נוטפין שעשאן זוחלין נוטפין שנקוו למקום א' והזחילן והוליכן עם המקל וקנה וא"כ עיקר המקוה נעשה ע"י אדם עם המקל וקנה וה"נ עם הדף אבל אם הדף מונח על הקרקע בשוה ואין ידו מסייע לירידת המים למקוה אינו אוסר אחיזת ידו בדף והכי מפורש בזבחים דף כ"ה ע"ב רש"י ד"ה זאת אומרת אויר כלי ככלי דמי כו' מוכח להדיא דאין ידו של אדם אוסר אלא א"כ מסייע בכלי שהמים נופלים ממנו להדיא למקוה וא"כ בנד"ד הנ"ל מה שאדם מנענע בהפלומ"פ אינו מגיע לכלל פסול והאריך השואל בדבריו וסוף דבריו ואחר הצעת הדברים אבקש שאל יהיה לו הדבר לטורח להשיבני דבר ולהאיר עיני בתורתו והמאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים ימלא עליו רחמים להטיב לו הכתיבה והחתימה לאלתר לחיים טובים כחפצו וכחפץ אוהבו לנצח ד"ש הקטן והצעיר באלפי יהודא ארי' ליב בלא"א מוה' הגאון מהר"ש שהי' אב"ד ור"מ בק"ק פ"פ דמיין:

תשובה

אמר ר"י דבי עילאה מתון ומסיק בחכמה נפלאה הלוא הוא אהו' ידידי הרב המופלא בר אבהן ובר אוריין כבוד מהור"ר ארי' ליב נר"ו:

הנה אותיותיו האירו על פני וראיתי שאלתו כשאלת הראשונים אם רשאי' למלאות מקוה ע"י פלומ"פ דהיינו שמניחי' עור חלול שקורין שלוי"ך תוך החור שהמים יוצאים והמים עוברים עליו למקוה או שמניחי' צינור של עץ תחת עץ השופך מים מן הבאר והמים עוברים דרך הצינור מהבאר וקילוח בלי הפסק לתוך המקוה ודעת החכם האוסר מתרי טעמא חדא דנעשה ע"י אדם המנענע בפלומ"פ שיביאו המים מהבאר שהוא דבר המקבל טומאה ודחה מכ"ת ראי' זו ונהירין ובריריו דבריו כמו שכתב מכ"ת בדברי הרא"ש ובר מכל דין דהניעונע הזה אינו חשוב מהוותן ע"י טומאה דדווקא אם נתן ידו או רגלו והמים עוברים עליו בזה חשבינן מהויותן ע"י טומאה אבל בנ"ד שאדם המנענע וגורם שהמים על ידי נשיבת הרוח שואבת מים ממטה למעלה ועיקר הווייתו ע"י טהרה וקצת דומה להא דתנן בסוף פ' ז' והביאו הטור מחט שהיא נתונה על מעלת המערה היה מוליך ומביא כיון שעבר עלי' הגל טהורה פי' שהוא מנענע במים וגורם שיעברו המים על המחט טהורה ה"נ דכוותי' ואף ר' יוסי דסבירי לי' דלא יאחוז בידו דף להעבירם עליו משום כיון שמחזיק בידו הקנה או הדף בשעה שהמים עוברי' עליו הוי כמו שהמים עוברים דרך גופו אבל הכא אינו אלא כמו שמפיח בפיו בתוך המים שילכו למקום אחר ואין כאן איסור כלל וע"כ צריכין אנו לומר כן דהרא"ש סביר' לי' דאם ממשיך מן המעין אפילו בדבר המקבל טומאה מותר ומפרש למתניתין דפ' ו' דמקואות משנה ח' דמיירי בסילון

תלוש והרשב"א רצה לפרש שמיירי שהסילון מחובר לקרקע ועכ"פ יקשה להרשב"א איך מניח ידו תחתיו אלא ע"כ כיון שאינו מושך על ידו בסילון אלא גורם שיבאו המים לתוך הסילון כפי' הר"ם הביאו הת"י שמניח ידו למעלה בתחתיות של הסילון שלא ישטפו חוץ לסילון ומותר אליבא דכ"ע ה"נ דכוותי' אלא איכא לפקפוקי בהאי מקוה וצריך חקירת חכם על זה היכן המים עולים דרך העמוד החלל הנותן בתוך הבאר אם קולט המים מן האויר ע"י נשימת הרוח עד שמירק חוץ לבאר וא"כ אינם מחוברי' מי המקוה במים שבבאר והוי כל המקוה מים שאובין ולא מהני המשכה אלא אם יאמר הבקיאים מה ששואב מן הפולמ"פ משוך מים מן הבאר למעלה ומחוברים כל המים לבאר א"כ ע"י נינוע בפלומ"פ מושך מים עד שיתמלא המקוה והי' פעם אחת מחובר למעין והי' עלי' שם מקוה כשירה ואף שפסק המים אח"כ נשארו בכשרותו והנראה לפע"ד כתבתי ולא הייתי בביתי כשבא מכתבו וכעת טרדות טובא בפירוש יומא דכלה ואין פנאי להאריך וה' שנותיו יאריך ויכתבהו לחיים בספר:

שאלה קפג

נשאלתי באשה ששכבה על שנים ושלשה כרים ולמעלה פרסה סדין לבן ומצאתה כתם בכר התחתון ולא בעליון וגם הסדין בדקה ולא מצאה שום ליכלוך דם אם יש לטמאה משום כתם או לא:

תשובה

לכאורה נראה דזה הדין ממש מה דאיתא בפ' הרואה כתם דף נ"ח ע"ב ת"ר לבשה שלשה חלוקות הבדוקות לה אם יכולה לתלות תולה אפי' בתחתון אינה יכולה לתלות אינה תולה ואפילו בעליון כיצד עברה בשוק של טבחים תולה אפילו בתחתון לא עברה בשוק של טבחים אף בעליון אינה תולה הרי לפנינו שאם לא עברה בשוק של טבחים אינה תולה אפילו בעליון וטמאה משום כתם אף שלא היה סמוך לגופה א"כ בנידון דידן נמי אף שהכר התחתון לא היה סמוך לגופה מ"מ אם אין לה במה לתלות טמאה משום כתם אבל כד דייקינן שפיר יש לחלק בבגדים שלהם שהיה כולם פתוחי' מבית הצואר עד למטה כנראה מתקנת עזרא שתיקן לאשה לחגור בסינור משום צניעות אבל במלבושים של נשים שלנו שכולם תפורים והיא לובשת ממתני' ולמטה ואי אפשר בשום ענין שיבא בגד עליון סמוך לגופה אפילו במתכוון אי אפשר לה שתתן בגד עליון שתהא כנגד מקום התורפ' לא מחזקינ' ריעותא כלל ולא גרע אם ראתה על בית יד של חלוקה אם אינו מגיע כנגד בית התורפה דטהורה ה"נ בבגדים שלנו שאי אפשר בשום צד שיבא צד חוץ לצד

פנים לא מטמאינן לה משום כתם אם מצאה בבגד עליון וכן נסרים שנתוני'. במטות שלנו העשוים כתיבה מוקף בנסרים והכרי' עשוים כמדת המטה ואי אפשר שיתהפך התחתון לעליון לא מחזיקין ריעות' שנתהפך ונהי בכר עליון שהסדין פרוס עליו יש להחמיר דהא הביא הש"ך בסי' ק"ץ ס"ק ס"ז בשם מהרש"ל דסדין תחתון נמי עשוי להתהפך אילך ואילך דלא כהרא"ש שהביא הטור משמו גבי שלש נשים השוכבות במטה דס"ל דסדין תחתון אין עשוי להתהפך ואפילו לדעת הרא"ש מודה באשה אחת ששוכבת במטה כל מקום שימצא דם במטה טמאה כמו שהביא הש"ך בשם הרשב"א בס"ק מ"ח מ"מ נראה דווקא בסדין וכר עליון שהסדין פרוס עליו אבל על הכר השני שעינינו רואות שאין עשוי להתהפך ולא נגעה בגופה יש לטהר וכתמים דרבנן ושומעין להקל ומעולם לא שמענו שטימאו משום כתם בבגד עליון של אשה הנראה לפע"ד כתבתי:

שאלה קפד

בספרי פנים מאירות חלק ראשון בשאלה כ"ג בתרנגולת שלא מצאוהו לה לב וכתבתי במפתחות שהשמיטו המדפיסי' דהא אפילו בדבר שאינו מצוי ולא שכיח אנו תולים כדי להעמיד קבלתינו ובדיקתינו דאמרינן בפ"ק דביצה בדק בקינה של תרנגולת מערב יו"ט לא מצא בה ביצה ולמחר השכים ומצא בה ביצה מותרת דאע"ג דבדק יפה יפה דאימר יצא רובא וחזרה ופירש"י אע"ג דמילתא דלא שכיחי היא מגו דפשיטא לן דאין ילדה בלילה תלינן בה עכ"ל הרי להדיא דתלינן אפילו במילתא דלא שכיחי כדי שלא יכחיש בדיקתינו את קבלתינו שכל שתשמישו ביום אינו מוליד בלילה וק"ו בנידן דידן שיש לתלות בדבר המצוי שמסתמא נפל הלב לארץ ואכלתה התחול כדי שלא יכחיש הבדיקה את קבלתינו שאי אפשר לשום בעל חי לחיות אפילו רגע אחד בלא לב עכ"ל. והנה זכני ה' עוד בשני ראיות ברורות חדא ריש פ' המפלת דפליגי רבי יהוד' ורבנן באיפשר לפתיחת הקבר בלא דם ובפלוגת' דהני תנאי דתניא קשתה שנים ולשלישי הפילה ואינה יודעת מה הפילה הרי זה ספק לידה ספק זיבה מביאה קרבן ואינו נאכל ר' יהושיע אומר מביאה קרבן ונאכל שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם הרי לר"י אליבא דר' יהודא מביא קרבן ונאכל ואף דאיכא למימר כיון דלא חזי דם אין כאן לא לידה ולא זיבה והאי קרבן מליקת חולין היא ונבילה הוא אפ"ה סמכינן אחזקה דאין פתיחת הקבר בלא דם דודאי דם אחר הוי ואנן הוא דלא חזינן דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם א"כ ה"נ דכוותי' דאי אפשר לשום בעל חי להחיות אפילו רגע אחת בלא לב אלא אנן הוא דלא חזינן ומסתמא נפל והתחול אכלתהו ועוד ראי' ברורה מריש פרק בא סימן דתנן בא עליון עד שלא בא

תחתון ר"מ אומר לא חולצת ולא מתיבמת וחכמים אומרים או חולצת או מתיבמת מפני שאמרו אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא עליון אבל אי אפשר לעליון לבא עד שלא בא התחתון ומפרש בגמ' דודאי אתי ומנתר הוא דנתר הרי אף דהשתא לא חזינן שערות בתחתון סמכינן אקבלתינו דאי אפשר לבא עליון עד שלא בא התחתון ומסתמא מנתר הוא דנתר אף שאין אנו מוציאין שום סימן בתחתון ומזה יש להביא ראי' ג"כ מה שכתב רמ"א ביו"ד ס"ס מ"א אם נסרכה טרפש הכבד לבית הכוסות יש לבדוק בכרס שבודאי יש שם קוץ או מחט שניקבה וע"י זה בא סריכה זו וכיון שנתחזק אצלינו ע"י בדיקות אלו שיש שם קוץ ובדקנו הרבה פעמים ומצאנו שם קוץ או מחט וא"כ אפילו אם פעם אחת לא נמצא ע"י בדיקה מ"מ יש להטריף כי אנו סומכים על קבלתינו אמיתית שיש שם קוץ אלא דנאבד בפרש הבהמה וכבר ברירן בתשובה מיוחדת בדין זה שאלה קכ' וה' יראני בתורתו נפלאות וידרכני בדרך אמת:

שאלה קפה

עירובין דף כ"ד ושבת דף קי"ב בעי ר' יוחנן לאתויי ראי' דאמרינן פנים חדשות באו לכאן ממתניתין סנדל שנפסקה אחת מאזניו ותיקנה טמא מדרס כו' והוא בפ' כ"ז ממס' כלים ותמי' לי למה לא מביא ראי' מפ' י"ח משנה ו' מטה שהיתה טמאה מדרס נשברה ארוכה ותיקנה טמאה מדרס נשברה שניה ותיקנה טהורה מן המדרס אבל טמאה מגע מדרס משום דפנים חדשות:

שאלה קפו

ראיתי בספר חדש שבות יעקב חלק שני בתשובה ראשונה שהקשה על הרמב"ם שכתב בפ' י"ד מהלכות תפילה דין י"ח כך למדו מפי השמועה ממשה רבינו ע"ה כה תברכו בעמידה כה תברכו בנשיאת כפים כה תברכו בלשון הקודש כו' וכה תברכו בשם המפורש והוא שיהי' במקדש כמו שאמרנו עכ"ל וכתב בשבות יעקב וז"ל הרי דנראה מדבריו דפסק כת"ק דרבי נתן ובפרק ט"ו מהלכות תפילה דין ג' כתב וז"ל וכהן שהחליף דתו בין באונס בין בשוגג אע"פ שעשה תשובה אינו נושא כפיו לעולם שנאמר לא יעלו כהני במות וברכה כעבודה עכ"ל. וכיון דהרמב"ם פסק כר"נ דאיתקש ברכה לעבודה אם כן אין צריך תו ללומד דכה תברכו ואיך מזכה שטרי לבי תרי ותמיה גדולה לכאורה דכל נושאי כליו של רמב"ם לא הרגישו עליו בזו וכל אחרונים סתמו דבריהם עכ"ל ונפלאתי עליו כי לא ידעתי מאי קאמר ואיך נכנס בלבבו לריח קושיא וצריכין אנו

להעתיק הסוגיא בסוטה דף ל"ח ע"א ת"ר כה תברכו בלשון הקודש אתה אומר בלשון הקודש או אינו אלא בכל לשון נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן אלה יעמדו לברך את העם מה להלן בלשון הקודש כאן בלשון הקודש ר' יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר כה עד שיאמרו בלשון הזה תניא אידך כה תברכו בעמידה אתה אומר בעמידה או אינו אפילו בישיבה נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן אלה יעמדו לברך מה להלן בעמידה אף כאן בעמידה ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר לשרתו ולברך בשמו מה משרת בעמידה אף מברך בעמידה ומשרת גופי' מנ"ל דכתיב לעמוד ולשרת תניא אידך כה תברכו בנשיאת כפים כו' עד קשיא ליה לרבי יונתן אי מה להלן כהן גדול וראש חודש ועבודת ציבור אף כאן כה"ג ור"ח ועבודת ציבור ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר הוא ובניו כל הימים מקיש בניו לו מה הוא בנ"כ אף בניו בנ"כ וכתיב כל הימי' ואיתקש ברכה לשירות ופירש"י אע"ג דבהאי קרא לאו ברכה כתיבא אלא שירות כו' איתקש ברכה לשירות מקרא אחרינא כדאמרינן לעיל לשרתו ולברך בשמו עכ"ל:

ותניא אידך כה תברכו בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי ת"ל ושמו את שמי ונפלאתי עליו איך עלה בדעתו שהרמב"ם יליף כל הנך לימודים עמידה ונשיאת כפים ולשון הקודש ופנים כנגד פנים וקול רם ובשם המפורש ממשמעות דכה תברכו דמשמעות דכה תברכו אינו משמע אלא לשון הקודש וכל זה לר' יהודא ולת"ק אף בלשון הקודש יליף מג"ש ובודאי הרמב"ם לא פליג על כל הנך לימודי דמייתי הש"ס וע"כ צריכין אנו לומר הא דכתב הרמב"ם כך למדו מפי השמועה ממשה רבינו כו' ר"ל מדאמר משה במצוה זו כה תברכו ש"מ שאמר להם בעל פה איך יתנהגו במצוה זו מה שלא נזכר בפרשה דהיינו עמידה ובנשיאת כפים וכל הנך דחשיב ע"כ אחד יש לנו לימוד מקום אחר למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' וא"כ אין כאן הכרע דפסק כת"ק דהא אליבא דת"ק ע"כ צריכין אנו לומר דעמידה אינו למד ממשמעות דכה תברכו רק בג"ש מואלה יעמדו לברך אלא שנרמז בכה תברכו בענין זה שאמר להם משה בעל פה ולפי זה נוכל לומר דפסק כרבי נתן דיליף מהיקשא דלשרת ולברך בשמו ונרמז גם כן בכה תברכו שאמר להם בעל פה הך היקשא וכמו כן נשיאת כפים ושאר דברים דכולן ילפינן מקראי ויותר מסתבר לומר דפסק כר"נ דהא ע"כ בנשיאת כפים אין לנו לימוד גמור דאיכא למיפרך וכדפריך הש"ס אי מה להלן בכה"ג ור"ח ועבודת ציבור ע"כ דאיצטרך לן ללמוד מהיקשא דר"נ דאיתקיש ברכה לשירות ואליבא דת"ק דר"נ אינו מוכרח דאית לי' היקשא אלא ר"ל אף דלמד מג"ש לענין עמידה מ"מ לענין נשיאת כפים אית לי' היקשא עכ"פ אין כאן סתירה בדברי הרמב"ם לומר שהוא מזכי שטרי לבי תרי. ואחר

כתבי זאת מצאתי בהדי' שכתב הלחם משנה וז"ל אין ברכת כהנים נאמרת כך למדו מפי השמועה אע"ג דברייתא מפיק לכל הני דרשות מקראי אחרינא אסמכינהו רבינו ז"ל אקרא דכה תברכו משום דכל הני הוי ציווי לכהנים איך יעשו בענין הברכה ודייק שפיר אקרא דכה תברכו אבל וודאי שהם מקראי אחרינא נפקא ולהכי כתב רבינו ז"ל מפי השמועה עכ"ל הרי להדיא כדברי שבודאי מקראי אחרינא נפקא א"כ אין הכרע שפסק כת"ק דר"נ וכבר כתבתי דיותר מסתברא דפסק כר"נ וגם נפלאתי שכתב דהרמב"ם ס"ל דהאי היקשא אסמכתא בעלמא הוא ולהכי בפ' י"ד מהלכות תפילה שכתב הדין לישא כפיו במקדש בשם המפורש ושם משום כבוד ה' רוצה לאסור בדעבד ישיבה אפי' מי שאינו יכול לעמוד מחמת אונס מש"ה אסמכוהו אכה תברכו וכה עיכובא הוא כמ"ש התוס' בסוטה שם ד"ה ור"י אומר אבל בגבולין אין לאסור בעמידה מהאי היקשא ובסוף התשובה מסיים אבל לבטלו מנשיאת כפים לגמרי חלילה דהוא חומרא דאתי לידי קולא לבטלו מנשיאת כפים דעובר בשלשה עשה לכן נראה לי פשוט דנושא כפיו בסמיכה או מיושב אם אי אפשר בענין אחר עכ"ל ונפלאתי עליו בתרי תמי' איך כ' שהרמב"ם בפי"ד מהלכות תפילה שכתב הדין לישא כפיו במקדש בשם המפורש ושם משום כבוד ה' רוצה לאסור אפילו בדעבד בישיבה וא"כ עמידה דחשיב הרמב"ם ג"כ מיירי במקדש וא"כ כל הני דחשיב הרמב"ם שם במקדש מיירי וזה אי אפשר לומר דהא תחילת דברי הרמב"ם אין ברכת כהנים נאמרה בכל מקום אלא בלשון הקודש שנאמר כה תברכו כך למדו מפי השמועה ממשה רבינו כה תברכו בעמידה כה תברכו בנשיאת כפים כה תברכו בלשון הקודש וע"כ אכל מקום דנקט ברישא קאי כל הני דיני דחשיב הרמב"ם ולכך נקט באחרונה כה תברכו בשם המפורש והוא שיהי' במקדש דעל דין זה לבד התנה והוא שיהיה במקדש כדילפינן בגמרא אבל אינך דיני' דחשיב מקודם מסתמא בכל מקום נהגו ולדידי' צריכין אנו לחלק הא דנקט תחילה כה תברכו בעמיד' לעיכוב במקדש ולא בשאר מקומות וכה תברכו בלשון הקודש ע"כ בכל המקומות לעיכובא דזה לא ילפינן מהיקשא וזה דוחק לחלק ולעשות פירוד בין הדביקים בין ראש דבריו לסוף דבריו ואמצע דבריו:

ועוד תמה אני דהא בסוף דבריו כתב אבל לבטל מנשיאת כפים לגמרי חלילה דהוא חומרא דאתי לידי קולא לבטלו מנ"כ שהוא כעובר בשלש עשה ולפ"ז כיון דהאי היקשא לשרתו ולברך אסמכתא בעלמא איך מלא לבו של הרמב"ם לאסור במקדש אף בדעבד ישיבה משום כבוד ה' וכי זה כבוד ה' לבטל מצותיו בדבר שאנוס ואינו יכול לעמוד ומן התורה חל עליו המצוה זו איך יש לבטלו ואין זה כבוד ה' אלא מבזה מצותיו אלא

נשתקע הדבר ולא נאמר דאף דאמרינן בתענית דהך היקשא אסמכתא היינו לענין פסולי כהונ' מצד עצמותם אבל מה שהכהן צריך לעשות בשעת עבודה היקש גמיר הוא שצריך לעשות גם בברכת כהנים כגון עמידה ונשיאת כפים דעיקר לימודן מהך היקשא ובזה ניחא דברי התוס' שכתבו ונראה לר"י כהן שבירך ברכת כהנים בישיבה לא עשה ולא כלום הואיל ואיתקש ברכה לשירות וגבי שירות אמרינן בפ"ב דזבחים דיושב מחלל עבודה עכ"ל ובודאי לא נעלם מדברי ר"י הש"ס ערוך דתעני' אלא ע"כ כדאמרן דדווקא לענין פסולי כהנים מצד עצמותם בזה אמרינן כגון בעל מום ושתוי יין אמרינן דהוי מדרבנן ואינו אלא אסמכתא אבל מה שצריך הכהן לעשות בשעת עבודה איתקש שפיר ברכה לשירות והוי לימוד גמור בין לענין עמידה ובין לענין נ"כ וא"כ כיון שבדברי התוס' מפורש דמעכב בדעבד והוי כאלו לא נצטווה כלל במצוה זו כשיושב ואדרבא יש לחוש שעובר בעשה למ"ד בזר הנושא כפיו עובר בעשה ומג"א כתב שכן עיקר לדינא ויושב פסול מטעם דהוי כמו זר וא"כ למה לן ליכנס באיסור ובפרט שלא נמצא בדברי הרמב"ם בשום משמעות שחלק על ר"י א"כ שב ואל תעשה עדיף ועוד אודיע שהשיג על מג"א וז"ל גם המג"א שם בס"ק נ"ד הבין דדווקא לקולא מקשינן ברכה לשירות דמותר בחרצן ולא דק דהרי להדיא מבואר בהרמב"ם פ' ט"ו דאף להחמיר מקשינן ברכה לשירות כו' ואדמקשי לי' מדברי הרמב"ם למה לא הקשו לו מדברי הש"ע דכתב בסי' י"ד אין מברכין אלא בעמידה ובנשיאת כפים וע"כ מהך היקשא ילפינן נ"כ וע"כ לחומרא נמי מקשינן אלא ע"כ דהמג"א לא בא אלא לישב קושיות הב"ח שהקשה מערל שמתו אחיו מחמת מילה וע"ז תירץ כמו שתירץ בגמ' דלקולא מקשינן ולא לחומרא במה שהכהן פסול מצד עצמות' ובזה מיושב ג"כ קושית הטו"ז וערל פסול מצד עצמותו אבל מה שכהן צריך לעשות בשעת עבודה שפיר מקשינן ברכה לשירות שצריך לעשות בברכה כמו בשירות ובפירוש כתב במג"א אחר זה מיד וז"ל גם הרבה פסולים שנמנו בפ"ב דזבחים שכשרים לנשיאת כפים דלא הוקש לעבודה אלא לענין עמידה כדאיתא בסוטה ובתענית ומיושב מה שהרמב"ם רצה לפסול מומר משום דקנסינהו ושיכור דיליף מהקישא ע"כ לקולא יליף כי היכי בעבודה אם נתן לתוכה מים פטור ה"נ כן דאי מנזיר ה"א אפילו כל שהוא ומזוג אסור קמ"ל דילפינן מעבודה ובזה יעלו דבריו כהוגן בגמרא דוק ותשכח עכ"ל מג"א ובודאי צריכין אנו לומר כדברי הרמב"ם דאל"כ דהא בש"ס ילפינן שיכור מסמיכ' דנזיר ואיך יליף הוא מהיקשא אלא ע"כ לקולא יליף ומעולם לא עלה על דעת המג"א לחלוק על דברי הרמב"ם ואדרבא משוה מדותיו לישב דברי הרמב"ם וק"ל:

שאלה קפז

כתב בא"ח סי' קכ"ח סעיף מ"א בהג"ה דמי שיש לו בת עכו"ם או זינתה אין מחויבין עוד לקדשו כי אבי' היא מחללת עכ"ל. וכתב מג"א וז"ל וצ"ע דהא אמרינן בסנהדרין בפ' ז' דלר"ש שריפה חמורה שכן ניתן לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אבי' ואם איתא דהיכי שעובדת עכו"ם נמי מחללת את אבי' א"כ מנ"ל דשריפה חמורה דהא התם הוא בסקילה אלא ע"כ דווקא בזנות הוא דמחללת את אבי' דהוי לי' לשומרה בזנות שלא תתיחד עם אדם כדאיתא בכתובות שסוקלין אותו על פתח בית אבי' כלומר ראו גדולים שגדלתם אבל בשאר עבירות אינו יכול לשומרה עכ"ל המג"א. וכתב בתשובות שבות יעקב חלק שני וז"ל ומכל מקום משום קושיא זו אין לדחות דברי המרדכי ורמ"א שהביאו לפסק הלכה כי אחרי העיון נראה לי שאין כאן אפילו קצת קושיא דקי"ל דהילכתא כחכמים שאמרו שם סקילה חמורה שכן פושט ידו בעיקר עדיף וא"כ אם בת כהן שזינתה מחללת את אביה מכש"כ פושט ידו בעיקר דעדיף ותדע שכן הוא דאין לחלק ולומר דבזנות דווקא קאמר דהא ר' אשי קאמר כמאן קורין לרשיעי בר רשיעי דמשמע בכל רשע בעבירה חמורה אמרינן הכי עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו כי דבריו סותרים זה את זה דמתחילה רצה ליישב קושיות המג"א על רמ"א משום אליבא דאמת דקי"ל כרבנן דסקילה חמורה שכן פושט ידו בעיקר עדיף וא"כ יליף בק"ו שאבי' היא מחללת מבת כהן שזינתה משמע אבל אי לאו האי ק"ו לא הייתי יליף שבע"ז היא מחללת אבי' מבת כהן ולכך ניחא דסלקא דעתך דלר"ש לית ליה הך סברא דפושט ידו בעיקר עדיף ושפיר נוכל לומר דשריפה חמורה מסקילה שכן ניתן לבת כהן שזינתה משא"כ בסקילה אף שניתן לעובד עכו"ם מ"מ אינה מחללת את אבי' משום דעדיין לא קמה לן הך סברא דפושט ידו בעיקר עדיף אבל לרבנן דס"ל דפושט ידו בעיקר עדיף מייתי להו בק"ו דאבי' מחללת ולית ליה סברת מג"א דטעמא דזנות משום שהי' לה לשומרה משא"כ בשאר עבירות וכתב הוכחה לסברתו וז"ל ותדע שכן הוא דאין לחלק ולומר בזנות דווקא קאמר דהא רב אשי קאמר כמאן קורין לרשיעי בר רשיעי דמשמע בכל רשע בעבירה חמורה אמרינן הכי עכ"ל והנה ע"כ רב אשי לא בעובד עכו"ם קאמר דהא סתמא קאמר לרשיעי בר רשיעי ומשמע אפילו בחייבי מלקות ואפילו לדבריו בכל רשע בעבירה חמורה ע"כ צריכין אנו לומר עכ"פ מחייבי מיתות ב"ד ע"כ בכל חייבי מיתות ב"ד אפילו חנק וסייף דקילי משריפה ואיך נלמד דאבי' מחללת בעבירות אלו דקילי מבת כהן ואם לפי דבריו דאנו לומדים בכל עבירות חמורות אף דקילי מבת כהן שאבי' מחללת א"כ בע"ז אף דלא קמה לן עדיין דפושט ידו בעיקר עדיף עכ"פ לא גרע

משאר עבירות חמורות דמיתת ב"ד אם כן הדרא קושית המג"א לדוכתא איך ס"ד למילף לר"ש שריפה חמורה מסקילה משום דניתן לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שאבי' מחללת הא בע"ז ג"כ אבי' מחללת דלא גרע מחייבי חנק וסייף דקורין לרשיעי בר רשיעי אפילו לרשע בן צדיק וא"כ יש סתירה בדבריו

שאלה קפח

שאלה מהרב המופלג מוהר"ר יאסקי הא דאיתא בנדרים דף ט' ע"ב ברש"י ד"ה נמי וכו' אבל בבל תאחר לא דכל היכי דאיתא בי' גיזא דרחמנא איתא עכ"ל. והיא להדיא נגד סוגיא דראש השנה דאף בנדבה איכא לאו דבל תאחר ובש"ס דמגילה איתא אין בין נדר לנדבה כו' הא לענין בל תאחר זה וזה שוין. וכתב בספר שבות יעקב הנה קושיא זו לכאורה תמוה מאוד וראיתי בתשובות פנים מאירות סי' צ"ט שנשאל גם כן קושיא זו ורוצה להוציא בשביל תמיה זו סוגיא דש"ס מפשטן בדברים שאינם ברורים ונכונים כלל והקושיא במקומה ולענ"ד נראה לתרץ דהתם בנדרים מיירי בשוגג שהרי בנדבת כשרים קאמר דלא חיישינן שיפשע במזיד לעבור על בל תאחר דהא דומי' דמעילה קתני להכי אמרינן דליכא בל תאחר דכל היכי דאיתא בי גזא דרחמנא אית' מה שאין כן במזיד דחמיר זה וזה שוין לענין בל תאחר וזה בדיקדוק כוונת הר"ן שם שפירש וז"ל נדבה נמי דילמא אתי לידי תקלה דילמא פשע ומאחר להביא יותר משלשה רגלים עכ"ל. הרי דבנדבה אינו עובר אלא א"כ פשע במזיד משא"כ בשוגג ורש"י לא ס"ל כפי' הר"ן דמיירי בפשיעה מכח דיקדוק לשון הש"ס ולכן פי' בשוגג ולענין גיזה ועבודה ולא בבל תאחר דבשוגג בנדבה ליתא כיון דכל היכי דאיתא בי' גזא דרחמנא איתא ועיין בש"ס חולין דף קל"ט והצעתי הדבר לפני גדולים והסכימו לדברי עכ"ל שבות יעקב:

והנה תמה אני אם גדולים יסכימו לפירושו שהוא מוטעה דאיך יעלה על דעת דילפינן בג"ש דבנדבה עובר בבל תאחר מנדר לעשות פירוד בין הדבקים ולחלק דבנדר עובר בשוגג ובנדבה אינו עובר מטעם כל היכי דאיתא בי' גזא דרחמנא איתא אם כן בנדר נמי נימא הכי כל היכי דאמר ואפרוש ועוד דהא סתמא דש"ס קאמר במגילה הא לענין בל תאחר זה וזה שוין אם איתא לדבריו אף בבל תאחר אינם שוים דהא בשוגג עובר בנדר ובנדבה אינו עובר כי אם במזיד והוא עצמו הביא דברי הש"ס ואיך עלה בלבו לחלק דש"ס קאמר דווקא לענין מזיד הם שוים ולא לענין שוגג ועוד היכן מצינו בכל התורה שאם עובר במזיד בלאו ובשוגג לא יהיה לו עון וחטא לגמרי ועוד תליא בוקי סריקי בדברי הר"ן שכתב וזה ברור בדיקדוק כוונת הר"ן שם שפי' וז"ל נדבה נמי כו'

דשמא פשע ומאחר להביאו יותר מג' רגלים הרי בנדבה אינו עובר אלא אם כן פשע במזיד משא"כ בשוגג עכ"ל. ועלה בדעתו דהר"ן לישני דקרא נקט כמו אז תפשע לבנה שהוא לשון מרד ועל כל פנים בכלל מזיד וח"ו לחשוד להר"ן שעלה במחשבתו כך דהא כנדרי כשרים קתני לא אמר כלום וכנדבותם נדר בנזיר ובקרבן וע"ז אמרינן מ"ש נדר דלא נדרי כשרים משום דאתי לידי תקלה נדבה נמי דילמא אתי לידי תקלה ולפי' הר"ן שיעבור במזיד איך יעלה על דעת שכשרים יעברו במזיד בלאו וכי אנשים כאלו שיעברו במזיד כשרים מיקרי הלוא בכלל רשעים הם שעוברים במזיד בלאו אלא נשתקע הדבר ולא נאמר ומעולם לא עלה ח"ו דבר זה על לב הר"ן אלא לישני דרבנן נקט כמו פשיעה גבי שומרים שאינו משמר כראוי הוי פשיעה אף שאינו מזיד הכי נמי דכוותי' שמא יפשע ויתרשל ולא יביא ובאיחור הזמן יבוא לידי שכחה ולא יביא בג' רגלי' ויעבור אבל לא ח"ו לחשוד לכשרים שיעברו במזיד ולא ידעתי איך אפשר להוציא דבר זה משפה ולחוץ והדין שרצה להמציא מדנפשי' אין לו שחר ואני לא אעשה סניגורין לדבריו אף שהדבר דחוק בדברי רש"י מכל מקום דחקינן דלא לשוי' לרש"י טועה בדבר הלכה אבל מה שכתב שהוצאתי סוגי' הש"ס מפשטן בדברים שאינם ברורים ונכונים כלל עתה אפרש ת"ל שכל בי רב וצורב מוכרח ללמוד פשט זה בש"ס דהא פריך שם תשמור זו מצות לא תעשה למה לי מלא תאחר לשלמו נפקא וכן פריך מכמה מקראו' הכפולים ומשני דצריכי כל הני כפולים חד לאמר ולא אפריש וחד דאפריש ולא אקריב וצריכי והנה אפרוש ולא אקריב שייך בין בנדר ובין בנדבה ופריך אי אפשר לומר לאמר ולא אפריש דהא בהאי קרא דמוצא שפתיך דדרשינן כל הנך לימודי' כתיב בסיפא דקרא נדר ונדבה וממילא ילפינן דאף דאמר והפריש עובר על לאו דתשמור וא"כ לא תאחר למה לי ומשני משכחת לה דאמר ולא אפריש בנדבה דאמר הרי עלי עולה על מנת שאין אני חייב באחריותה ואיצטרך עוד לאו דלא תאחר ללמדינו אף היכי דאמר והפריש בין בנדר בין בנדבה עובר בבל תאחר ולא אמרינן כל היכי דאית' בבי גוזא דרחמנא איתא ובפירוש זה ישבתי קושיות התוס' דפי' לעיל בר"ה דף ה' ע"ב ונאמר להלן אם נדר אם נדבה הוי מצי לאתויי מהאי ענינא גופא דכתיב בי' כאשר נדרת נדבה עכ"ל ולכאורה תמי' רבה הוא דמאי לן לאתויי בג"ש בדבר שנוכל ללמוד מקרא גופי' ולפי דברינו ניחא דאי לאו ג"ש נאמר כאן נדר ונאמר להלן אם נדר או נדבה מה להלן נדבה עמו אף כאן נדבה עמו הייתי אומר דקרא מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה ה"א דקאי אהיכי דאמר ולא אפריש בין בנדר ובין בנדבה וכגון דאמר הרי עלי עולה ע"מ שאין אני מחויב באחריותה וקרא קמא כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו

קאי אנדר דווקא ללמדינו אפילו אפריש ולא אקריב עובר בלא תאחר אבל בנדבה אם הפריש ולא הקריב כיון דאינו חייב באחריותה לא יעבור לכך איצטרך ג"ש דלא תאחר לשלמו קאי גם אנדבה וממילא ילפינן דגם בנדבה אף אם הפריש ולא הקריב דעובר בבל תאחר וזה אמת לאמתו של תורה והדרן לכללן מה שכתבנו שהכשרים ראוי' לנדור בנדר אף שמפרישו מיד כיון שחייב באחריות ומתיראי' פן יאבד ופן יתרשלו לקנות מחדש ויעברו בבל תאחר אבל בנדבה אם מפרישי' כיון דאין חייב באחריות אם יאבד אינו יכול לבוא לבל תאחר משום כל היכי דאיתא בבי גזא דרחמנא איתא אף שהלשון קצת דחוק ברש"י מ"מ דחקינן ומוקמינן אנפשין דלא נשוי' לרש"י טועה ח"ו אבל הדין דין אמת בנדבה לאחר שנפרשה אינו עובר בבל תאחר דכל היכי דאית' בבי גזא דרחמנא איתה והפירוש בגמרא הוא פשוט שכולן צריכין ללמד וכל כי האי מילתא לימרו בשמאי בשוקי ובבראי כן:

שאלה קפט

ראיתי בספר שבות יעקב בענין שעוה שנטף על האותיות של ס"ת שכתב בסוף דבריו וז"ל אכן נראה לי אם נתישן השעוה מאוד ונתיבש כל כך עד שיכול להסירו כלאחר יד להכפיל הגויל של ס"ת באותו מקום וע"י כן יפול השעוה מן האות הרי ניכר שלא נדבק השעוה היטב מכח שנתיבש מאוד ומותר לעשות כן אפילו בשבת ואין כאן משום ממרח ואף לכאורה שעל היתר זה יש לפקפק מהא דאיתא באו"ח סי' ש"מ ס"ג המוחק דיו שעל הקלף או שעוה שעל הפנקס אם יש במקומו כדי לכתוב בשתי אותיות חייב וכתבו אחרונים שם בשם הב"ח וז"ל ולכן צריך ליזהר כשנוטף שעוה על הספר שאין לסלקו עכ"ל אכן באמת הדבר תמוה דמאי ענין מחיקה בשעוה שעל הספר רק בדין ממרח וממחק הוי להם לכתוב ולא לענין כתיבה ע"י מחיקה שייך כאן כאשר הבינו האחרונים ותו כיון דמקור דין הוא מן התוספתא הוי לי' לכלול יחד בחדא בבא דיו או שעוה שעל הספר אלא דכוונת התוס' על פנקס שהוזכר במתניתין בפ' כ"ו דכלים פנקס שיש בה בית קיבול שעוה ולזה הראני מחותני הרב המופלא מהר"ם ראש ב"ד דק"ק נ"ש בעוברו פה והם דברים כנים ואמיתי' נמצא דבקלף אין כאן חשש איסור אלא א"כ רוצה להסיר השעוה באצבע וציפרני ידו כה"ג איכא בי' משום ממרח אבל בכה"ג אין כאן חשש איסור כלל עכ"ל. ומה מאוד נפלאתי עליו שכתב שהדבר תמיה דמאי ענין מחיקה בשעוה שעל הספר רק בדין ממרח וממחק ה"ל לכתוב ולא לענין כתיבה ע"י מחיקה שייך כאן כאשר הבינו אחרונים עכ"ל. ותמה אני הלוא גם ראשונים כתנו

האי דינא לענין כתיבה ע"י מחיקה שהרי הרמב"ם בפ' י"א מה' שבת דין ט' כ' וז"ל הכותב שתי אותיות חייב המוחק כתב ע"מ לכתוב במקום המחק שתי אותיות חייב כו' עד נפלה דיו ע"ג הספר ומחק אותה נפלה שעוה על גבי הפנקס ומחק אותה אם יש במקומה כדי לכתוב שתי אותיות חייב ומדכתב הרמב"ם דין זה גבי מוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות ש"מ דעיקר חיובא משום מוחק ע"מ לכתוב ב' אותיות דאי משם ממרח גבי דיני דממרח הוי לי' לכתוב ועוד דדין שעוה מחמת ממרח כבר כתבו הרמב"ם שם בדין ו' וז"ל וכן הממרח רטי' כל שהוא או שעוה או זפת כיוצא בהם מדברים הממרחין עד שיחלק פניהם חייב משמע אף בכל שהוא כמו רטי' א"כ מאי אשמועינן דין שעוה שעל הפנקס ואף אם יאמר דהרמב"ם נמי מטעם ממרח וממחק מחייב גבי שעוה שעל הפנקס דהא הרמב"ם נקט גבי ממרח רטי' חייב משום מוחק וע"כ למרח וממחק מוחק קרי לי' וא"כ נטר עד דיני מחיקה וכתב שעור ממחק בשתי אותיות מ"מ לא יועיל כלום ונברר דאין חילוק בין ממרח למוחק לענין כתיבת שתי אותיות דהא בפ' כלל גדול גבי אבות מלאכות תנן המעבד את עורו המוחקו והמחתכו וע"כ האי והמוחקו היינו ממחקו כמו שאיתא בפיסקא שם והממחקו וקתני שם הממרח רש"י חייב משום ממחק וממרח פי' מחליק וגבי עור פי' הרמב"ם דין ה' המוחק מן העור כדי לעשות קמיע חייב ואיזה מוחק זה המעביר שער או הצמר מעל העור לאחר מיתה עד שיחלק פני העור עכ"ל א"כ במחק גבי עור נתן שעור בכדי לעשות קמיע וגבי ממרח רטי' כתב כל שהוא או שעוה או זפת כיוצא בהם מדברים הממרחין חייב משום מוחק משמע דשוי לרטי' דחייב בכל שהוא וע"כ צריכין אנו לומר כל היכי שהוא בעצמו חשוב ולא קלקל הוא בכל שהוא ולכך חילק הרמב"ם בשעורין דגבי עור בעינן לכתוב עליו קמיע כמו לענין הוצאתו ורטי' חשובה ממחק די לה כדי לתת על המכה ובכל שהוא חשיבא וכן לענין זפת ושעוה אם צריך למלקות שלה כגון למלאות איזה גומ' שיהי' שוה או כיוצא בו חייב בכל שהוא ואם כן אם נאמר שהתוספא שחייבה מחיקת שעוה מעל הפנקס בכדי שיכתוב שתי אותיות משום ממרח וממחק חייבה וע"כ צריך לומר דממרח וממחק שלה לא חשיב רק בכדי שיכתוב שתי אותיות א"כ לענין מחיקה ממש נמי הדין כן וכיון שלפי הנחתו כל זמן שהשעוה מכוסה על העור הוי ס"ת פסולה א"כ גרם הסרתה אף שאינו ממחק וממרח מ"מ כיון שמכשיר הס"ת ע"י כך איסורא מיהו איכא ואם מכסה שעוה שתי אותיות חיוב חטאת איכא דלא גרע מהגיה אות אחת ועשה אותה שתים כגון שמחק גג הח' ועשה שני זיינ"ן דחייב אליבא דרב ששת בסוף פרק הבונה וכוותי' פסק הרמב"ם בפ' י"א דין י"ג ובאות אחת איסורא מיהו איכא ככל פטורי דשבת ולרבא אפילו באות

אחת אם הגי' בספר חייב וא"כ לא ידעתי מאי נפקא מיני' אף אם נימא דהתוספת' מיירי בממחק שיעורא דשתי אותיות מה לי ממחק מה לי מוחק אף שאינו ממרח כלל כיון שיש במקומו לכתוב שתי אותיות חייב ונ"ל דאם הוא בסוף הספר אפילו באות אחת חייב דהא פסק הרמב"ם דאם כתוב אות אחת והשלימה את הספר חייב ושפיר למד הב"ח מהך תוספתא ומדברי הרמב"ם וז"ל ולכן צריך ליזהר כשנוטף שעוה על הספר שאין לסלקו ואפילו לא נטף אלא על אות אחת ואם נטף על השתים חייב חטאת ומלשון שאין לסלקו משמע בכל ענין אף שאינו ממרח מ"מ כיון דמתקן האות איסור' קעביד עולה מזה שדברי ראשונים ואחרונים לאחדים ולא דק כלל בדין זה ולענין קושייתו דהוי לי' לבעל התוספתא לכלול הכל בבבא אחת נראה דאורחא דמילתא נקט דדיו רגיל להיות על הספר ושעוה רגיל להיות על הפנקס דבסוף פרק הבונה פירש"י על ב' לוחי הפנקס כעין אותם של סוחרים שיש להם לוחים הרבה חקוקים וטוחים בשעוה עכ"ל ואפשר בשעה שמתקנים הלוח ע"י שעוה רגיל לטוף השעוה על הלוח וק"ל:

שאלה קצ

ראיתי בספר שבות יעקב חלק שני שאלה ה'. כיצד יש לברך על הקאווע והטע:
תשובה על הדבר הברכה כבר נתבאר בתשובת פרח מטה אהרן סי' מ' דמברכין עליהם שהכל שכן מבואר מדברי הרא"ש בתשובה ושאר גדולי פוסקים ול"ד למי שלקות דהתם אוכלין השלקות עצמן גם מי השלקות כמותן משא"כ הקאווי וטע אין אוכלין כלל בעין ושותי' רק המים ואין טובלין בו ללפת את הפת א"כ דמי לשכר דמברכין שהכל ע"ש דבריו באורך וכן בש"ע ליכא מאן דפליג שמברכין שהכל במשמעות פוסקים ראשונים ועיין באו"ח סי' ר"ה דף מ"א והוא פשוט וברור דלא כמ"ש בתשובת פנים מאירות סי' צ"ה לברך עליהם בורא פרי האדמה כמו מיא דשלקי ולא דק דשאני התם דמלפתין בו פת כמי שלקות עצמן וכמו שהאריך שם בפרח מטה אהרן בראיות ברורות והי' ממנו בהעלם דבר וכן נוהגין בפשיטות עכ"ל. הנה מטיבעתן של קרובים אתה יודע טיבעתן של רחוקים דמה שכתב דהתם אוכלין השלקות המעיין בספרי יראה שגם אני כתבתי לישב מנהג עולם וז"ל ואפשר דסברי כיון דהני עלים אינם ראוי' לאכילה כלל לא חשיבי עיקר הפרי אבל לדינ' היה ראוי לברך בורא פרי האדמה מטעמא דכתבתי דהא שיבתא שאנו קורין עניס דמבעי' ליה לרב פפא בדף ל"ט ע"א מיא דשיבת' מאי למתוקי טעמא עביד ופירש"י ומברכין על מימי תבשילו בפה"א או דילמא לעבורי זוהמ' הוא דעביד ופשיט מהא דתנן השבת משנתן טעם בקדירה אין בו משום תרומה ואינו מטמא טומאת

אוכלין ופירש"י אין בה בבד שלה משנתנוהו בקדירה אין בה משום איסור תרומה דהוי כעץ בעלמא א"כ יש סתירה לדבריו דהא השבת אין אוכלין אותו דהוי כעץ אפ"ה כיון דלמתוקי טעמא עביד מברכינן בפ"הא א"כ הני עלים נמי דכוותי' שעיקר הטע נוטעי' ליתן טעם במים ראוי לברך בורא פרי האדמה אף על גב שאינם אוכלים אותן אף דיש לחלק דשבת קודם נתינתו בקדירה ראוי לאכול משא"כ בטע ולזה כוונתי במה שכתבתי לישב מנהג עולם דסברי דהני עלי טע אינם ראוי' לאכילה כלל ר"ל אף קודם נתינתן למי רותחי' אבל הוא דחוק כדבעינן למימר לקמן דלדעת הראב"ד שהביא הב"ח בסי' ר"ד דשיבת' שאין דרך אכילתו כלל שלא לברך כלל עליהם ואפילו הכי מודה במי דשיבת' דמברך בפ"הא ומעיד עלי שמים וארץ שבהיותי בק"ק ווירמייזא באוהל ב"מ והייתי כאורח עובר בק"ק פ"פ. וראיתי שהרב הגדול החסיד מוהר"ר שמואל שאטין בירך על הטע בפ"הא ונתוכחתי עמו שהוא נגד העולם והשיב לי שכל מנהג שלא נתיסד ע"פ חכמים לא משגחינן במנהג וזה הוא החכם שכתבתי בספרי שבירך בפ"הא ולדינ' א"א לדחותו מטעמי' שכתבתי ועתה אפרש דברי בעל שבות יעקב תחילה מה שכתב שכבר נתבאר בתשובת פרח מטה אהרן דמברכין עליהם שהכל שכן מבואר ברא"ש בתשובה ושאר גדולי הפוסקים דלא דמי למי שלקות דהתם אוכלין השלקות עצמן גם המי שלקות כמותן משא"כ הקאוו"ע וט"ע אין אוכלין כלל בעין ושותין רק המים ואין טובלין ללפת בו את הפת אם כן דמי לשכר דמברכין שהכל עכ"ל. אומר אני דלא דק כלל בהבנת דברים אלו ותחילה צריכין אנו למודעי דהא כל הפוסקים הושוו בדבר זה דכל מידי דלא הוי אוכל כלל ואח"כ משוי לי' אוכל עיקר ברכתו כפי שהוא עכשיו כמו גבי ורד אף דוורדים לא חזו לאכילה לא חיים ולא מבושלים כתב הב"י בסי' ר"ד כיון שעיקר תיקון הוורדים אינו אלא עם הדבש ה"ל דבש טפל שהרי אינו בא אלא להכשיר הורד לאכילה ה"נ בפירות שאינם נאכלים חיים שמברך עליהם אחר בישולם ברכה הראוי להם ואין אומרים שיברך עליהם שהכל מפני שהמים המובלעים בהם הכשירוהו לאכילה וכן גבי קני הצוק"ר שכתב הרמב"ם שסוחטין אותן ומבשלין מימיהם עד שיקפו וידמו למלח דמברכי עליו שהכל דמדמי אותן לדבש תמרים בסי' ר"ב והטור השיב עליו שאינו דומה לדבש תמרים שהתמרי' הם פרי ונטעי להו אדעתא לאכלם הלכך כשנשתנו נשתנ' ברכתן אבל אלו הקנים שאין ראוים לאכילה ועיקר נטיעתן על דעת הדבש ודאי זה פריין עכ"ל והרב הב"י כתב שדברי טעם הם וכן הב"ח קלסי' וז"ל וגם רבינו השיב על הרמב"ם בטוב טעם ותו דכך פירש"י אפלוגתא דר"י ור"נ בקמחא דחיטי כו' דשמן בא בשינוי לכלל דרך אכילתו ועיקר הפרי לכך נטעוהו הלכך פרי הוא עכ"ל ואף שהרב בכ"מ מתרץ

קושיות הטור וכתב אלו היה יודע רבינו הטור דבאותו מדינה שגדלי' רגילים לאכלם לאלפים ולרבבות שקוני' למוצצן מ"מ אי הי' האמת שלא הי' ראוי לאכלם הי' דברי רבינו הטור ברירן בטעמו ולפ"ז כיון דזכינו לדין דמי שלקות אף שהטעם נכנס במים ואין בו ממשות אפ"ה מברכין כמו על הירקות א"כ מאי נפקא מיני' דמתחילה אינם ראוים לאכילה כיון דע"י בישול מים הם ראוים לאכילה עיקר נטיעתן לכך ומחשב הטעם לפרי ועתה אפרש שטעו במה שחילקו הפוסקים בין שכר שעורים למי שלקות משום דהתם אוכלין השלקות עצמן ורצו לדמות אף הקאוו"י כן אבל אין דמיונם עולה יפה ואעפ"י כל התירוצים וחילוקים שחילקו הפוסקים בין מיא דשילקא ובין דבש תמרים ושאר מי פירות ובין שכר שעורים וז"ל בדין י' ומיא דשילקא כו' אע"פ שאין בו כי אם המרק וטעם הירקות מברך עליהם כמו שמברך על הירקות ולא דמי למי פירות שאמרינן לעיל דזיעה בעלמא הוא לפי שהמשקה אין לו טעם הפרי ואפשר שאם בשל הפרי ונכנס הטעם הפירות במים מברך עליהם בפה"ע עכ"ל ומפרש הב"ח דחשיב זיעה לפי שהמשקה אין לו טעם פרי אלא טעם אחר אבל אם היה מבשל אותן פירות כל כך עד שנכנס טעם פרי במים מברך עליהם בפה"ע וגבי שכר שעורים כתב הרא"ש דמברכין שהכל אף דאשתנה לעילויא וי"ל דאית לי' עילויא אחרינא בפת א"כ כיון שהמשקה צלול עיקרו על שם המים ואין כאן אלא טעם בעלמא מידי דהוי אשתייה דאמרינן לקמן דעל רכה מברך שהכל עכ"ל וע"כ צריכין אנו לומר הא דאשתנו שכר שעורים ושתייה רכה ממי שלקות מוכרחים אנו לומר לפי סברת הרא"ש דאין טעם שעורים וקמח בשתיה לשתות מימיהם ואח"כ כתב דבש תמרים מברכין תחילה שהכל וע"כ צריכין אנו לומר דחילק כמו שכתב הרשב"א דדווקא מיא דשלקא ומי דשביתא כיון דרוב אכילתם ע"י שליקה מי שלוקתן כמותן הא כל מידי דלית דרכה למשלקה ולא למיסחטי' אלא לאוכלי בעיניה בהני לא אמרינן שיהיה מימיהן כמותן:

והרב רבינו יונה כתב חילוק אחר בין מיא דשלקא ובין דבש תמרים משום דהתם משתני לגריעותא אבל הכא לעילויא אישתני ולכך מברכין עליו בפה"א וא"ת בשכר שעורי' אמאי לא מברכין עליה בפה"א כמו בשעורי' עצמן דנשתנו לעילויא וי"ל דלא דמי למי שלקות דמי שלקות דרך לאכול בהן הפת כמו בשלקות עצמן ולפיכך חשיבא להו כמו השלקות שעדיין לא יצאו מתורת אוכל לגמרי אבל השכר יצא מתורת אוכל לגמרי ולפיכך יצא מדינו הראשון ואינו מברך עליו אלא שהכל ועוד נוכל לומר שהשעורים כיון שיש להם מעלה אחרת בפת ועכשיו שנעשו מהן שכר יש להם גריעותא יותר משאר שעורים כו' וכדברי הרב ר"י נוטה דעת המרדכי וז"ל המרדכי ודוקא ירקות שהמשקה

היוצא ממנו עיקרו לטבול קאי וחשוב מאכל כמקודם דהא אמרינן בפ' חבית המשקה הבא לאוכל כאוכל דמי אבל מי תותין ויין תפוחים שעומדים אחר סחיטתם לשתי' מברך שהכל וכן פי' ר"י ברישׁ פסחים דמיא דסלקא משבח ושכר מי שעורים לא משבח ועוד דילמא לא אשתני למעליותא אלא לגריעותא דמעיקרא הי' השעורים ראוי' ללחם עכ"ל: והשתא נבוא ונדון לנידון שלפנינו בשתיות הקאוו"ע והד"ע דלדעת הר"י והמרדכי מעולם לא עלה על דעתם למעט בדבר שלא היה אוכל קודם בישול אלא דבעי לחלק דמי שלקות לא יצאו ממילתא קמייתא כיון שדרך לטבל בהן פת והמשקה הנבלע בפת כאוכל דמי ולכך במילתא קמייתא קאי אבל השכר ומי פירות שעומדים לשתי' נשתנו ממילתא קמייתא ולכך נשתנה גם בברכה אבל בדבר שלא היה אוכל וע"י בישול נעשה אוכל עיקר פריין לאחר בישול וברכתם בפה"א כמו קרא וסלקא וכרבא דמתחילה ברכתן שהכל ובבישלן נשתנו לעילוי מברכין בפה"א ה"נ לענין טעם היוצא מן הפרי כיון דמתחילה לא היה ראוי לאכילה ועכשיו מרגישין טעמו א"כ נטעי אדעתא דהכא וראוי לברך עליו בפה"א וא"כ ה"נ בשתיות קאוו"ע וד"ע שאינם ראוים לאכילה כלל ועכשיו נהני' ממנו ראוי לברך עליו כברכתן בפה"א ומעולם לא עלה על דעת הר"י והמרדכי למעט משקה מדבר שלא היה אוכל תחילה דכל שקלי' וטרי' אינו אלא לחלק בין מי שלקות שלא יצאו ממילתא קמייתא משא"כ בשכר שעורין ומי פירות שיצאו ממילתא קמייתא ונשתנו לכך נשתנו ברכתם ופשיטא לדעת הרמב"ם והרשב"א שמחלקים בין מיא דשביתא ומיא דשליקא ובין דבש תמרים דדרכן לשלוק מימיהם ורוב אכילתם ע"י שליקה משא"כ שאר מי פירות דאין דרכם למשלק' ולא למיסחטי' א"כ בבישול קאוו"ע וד"ע דרכם בכך וראוי לברך בפה"א ולדברי הרא"ש דמחלק בין מי שלקות למי פירות דמשקה אין לו טעם פרי ואם היה מבשל אותן פירות כל כך עד שנכנס טעם פרי במים מברך עליהם בפה"ע וא"כ עינינו רואות שבבישול קאוו"ע וד"ע טעם הפרי במים וראוי לברך בפה"א ולא דמי למיני קטניות שנתבשלו דכתב הטור בסי' ר"ח דמברכין עליהם שהכל כבר תמה הב"י ומשני דאיירי שנתמעכו לגמרי שאין דרך אכילתן בכך וכתב המג"א שנתמעכו דרך כלי מנוקב א"כ בקאוו"ע אדרבא דרך אכילתו בכך וראוי לברך עליו בפה"א דזה עיקר פריין. ועתה אין לו סברא לדמות הקאווי וד"ע לברך שהכל אלא ממה שכתב הרא"ש בתשובה על מי שעורין שמבשלין לחולה כיצד מברכין אי לדמות למי שתייתה או למי שלקי והשיב שאינו דומה למי שלקי דהני עיקר בישולם בשביל הירקות אבל במי שעורים עיקר בישולם בשביל המים וע"כ בשתייה רבה אף ששותה הקמח עם המים מ"מ אינם באים אלא לתיקון המים וא"כ בקאווי נמי הכי מ"מ איכא

למדחי בשלמא גבי שתייתה ניחא דעיקר נתינת הקמח לתיקון המים שלא יזיקו לחולה או לבריא שמתירא לשתות מים לבד אבל המים אינם באים לתיקון הקמח דקמח ראוי לאכלו ע"י אפיה ובישול ואין דרכו בכך כמו במיני קטניות שנתבשלו משא"כ בקאווי שאין ראוי לאכלו כלל אני אומר דע"י המים נתקן הקאוו"ע לשתי' ודמיא לוורדא א"כ ראוי לברך עליהם ברכתן הראוי בפה"א ובר מכל דין הא איכא למידק לסברת הרא"ש דמחלק בין מי שלקות שטעם הפרי נרנס במים ומזה למד הט"ז שגם בשכר שעורים כיון שאין טעם השעורים במים מברכין שהכל וע"כ בשתיי' רבה כמי' צריך אנו לומר כן א"כ בתשובתיו למה הוצרך לדחוק על בישול מי שעורים לחולה אי דמי לשתייה או למי שלקות היה לו לחלק כפי מה שכתב בפוסקים וע"כ צריכין אנו לומר דלא היה ברור להרא"ש האי טעמא דכתב בלשון ואפשר וכן כתב הב"ח ולכך הוצרך להשיב בתשובה טעמים אחרים אבל לפי מה שסבר הטור בסי' ר"ה דהכא ס"ל להרא"ש א"כ אין אנו צריכין לחילוקי' שהשיב בתשובה וטעמא דשכר שעורים ומי שעורים לחולה ושתיית' רכה חדא טעמא דאין טעם השעורים גופי' במים ולכך מברכין שהכל משא"כ בקאוו"ע וד"ע שגוף הטעם הד"ע והקוו"ע במים ראוי לברך בפה"א והנה אף שבתשובת שבות יעקב כתב שבפרח מטה אהרן האריך בראיות ברורות כל המעיין בתשובתי ואח"כ יעיין בספר פרח מטה אהרן יראה עין בעין מכל טעמים שכתבתי שכל ראיותיו הם ראיות רעועות שאין לסמוך עליהם ולא נדחק אלא ליישב המנהג ועיקר שסמך על תירוץ ג' שבתוס' שכתבו ועוד בשתיה אומר שהכל ראשון שגדולי הראשונים לא הביאו תירוץ זה ומהרש"ל הגי' ועוד בשתייה אומר שהכל נהיה בדברו וז"ל אשר"י מידי דהוי אשתייתה דאיירינן לקמן על רכה מברך שהכל עכ"ל מהרש"ל נראה כוונתו דהתוס' לא חילקו בין דבר העומד לשתייה אלא כתבו דשכר שעורים דומה לשתיי' דמברכין שהכל ולכך הרא"ש הרכיב תירוץ ראשון עם תירוץ שלישי דאין כאן אלא טעמא בעלמא מידי דהוי אשתיי' ר"ל כמו שתייתא רכה מברכין שהכל וכבר כתבנו שיש לחלק בין שתייתה ובין בישול הקאוו"ע וגם מה שכתב הכא נמי שעיקר בישול הקאוו"ע אינו אלא בשביל המים ואין צריך לקאוו"ע כלל וודאי שיברכו שהכל ואע"ג שבמי שעורים אין שעורים בתוכו והני איכא בתוך המים הקוו"ע אין בכך כלום דהרי בשתיית' רכה נשאר בה הקמח כמ"ש הרא"ש ואעפ"כ מברך שהכל עכ"ל. וכבר כתבתי דאיכא למדחי בשתיית' אין המים מתקני' הקמח אלא הקמח מתקן למים לסעוד את הלב ואין דרכו של קמח לאכול בכך אבל בקאוו"ע המים מתקנים את הקאוו"ע דבלא מים אינו ראוי לכלום ודמי לוורדי' דהדבש מכשיר לוורד להיות אוכל הוורד עיקר ה"נ בקאוו"ע ואיך כתב שאין

צריך לקאוו"ע כלל מלבד שכל ראשונים לא חילקו בכך ואף שהעולם נהגו בכך דרצו לדמות לשכר שעורים ובברכת שהכל אנו יוצאים אליבא דכ"ע לכך מברכי' שהכל. וכן אני נוהג שלא להיות מן המתמיה' אבל לדינא יש לנו לחלק בחילוקים בין יין ובין שכר שעורי' בכמה גווני וכבר כתבתי שהרב הגדול החסיד מוהר"ר שמואל שאטין בירך על הר"ע בפה"א וזה נגד מנהג העולם ודבריו יש להם יסוד מן הש"ס כמו שכתבתי ואי אפשר לדחות בגילי דחיטת' רק מכח המנהב דנהנו לברך ועל כולם שהכל:

שאלה קצא

נשאלתי באחד שמתה אמו והגיע השמועה לקרוביו במועד אם המצוה להודיע לו כדי שיאמר קדיש:

תשובה דבר זה כבר נזכר בש"ע ביו"ד סי' ת"ב שפסק המחבר דמי שמת לו מת ולא נודע לו אינו חובה שיאמרו לו ואפילו באביו ואמו ועל זה נאמר מוציא דבה הוא כסיל ומותר להזמינו לסעודת אירוסין ונישואין וכל שמחה כיון שאינו יודע אלא שרמ"א כ' מ"מ בבנים זכרים נהגו להודיע כדי שיאמרו קדיש ונ"ל ברור דווקא בשאר ימות השנה אבל במועד שיצטרך לנהוג דברים שבצנעה וגם לנהוג אבילו' אח"כ אינו חובה כלל להודיעו והוא בכלל מוציא דבה ראי' ברורה לזה דתנן במועד קטן דף ז' ע"א ר' מאיר אומר רואין את הנגעי' בתחיל' להקל אבל לא להחמיר וחכ"א לא להקל ולא להחמיר ופירש"י משום צערו במועד ורחמנא אמר ושמחת בחגיך ובטהור כ"ע לא פליגי דלא חזי לי' משום צערו ובגמ' מוכח שם בסוגיא היכי דליכא צוותא דעלמא כ"ע מודו דצוות' דאשתו עדיפ' לי' ושם בגמ' חתן שנולד בו נגע נותנים לו שבעת ימי המשתה וכן ברגל נותנים לו שבעת ימי הרגל הרי להדיא אפי' במצות עשה דאורי' משהינן המצוה בשביל שלא לצערו ברגל ויקיים ושמחת בחגיך ק"ו בן בנו של ק"ו במצוה שהוא מדרבנן שאין החיוב עלינו כלל להודיע רק רמ"א כ' המנהג בשביל הקדיש לדחות דבר זה במועד שלא להודיע כלל כיון שיצטרך לנהוג דבר שבצנעה ולנהוג אבילות אריכות אין לך צער גדול מזה שאינו חובה ומצוה עלינו כלל להודיע וכל המודיע הוי בכלל מוציא דבה וכל כי האי מילתא לימרו משמאי בשוקאי ובבראי נאום מאיר:

תם ונשלם שו"ת חלק שני בעזה"י